UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 19
Sâmbătă 10 IULIE 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

BIBLIOTECA CENTRALĂ ASOCIAȚIA SIBIIU

ELITELE TRECUTULUI ARDELEAN

In timp ce literații din Principate se dedau, la începutul veacului trecut, unei activități multilaterale, cuprinzând sub unghiul preocupărilor, cu egal interes, genurile literare cele mai diverse și hazardându-se chiar pe cărări străine de artă, într'o frământare frenetică și aspirație de lămurire, de limpezire a virtualităților proprii și de descifrare a unor țeluri precise către care să năzuiască — multilateralitate care culminează în enciclopedismul lui Hașdeu, — elitele ardelene își consacră munca cu îndârjire unei specialități, căreia îi cunosc dela început obiectivele, unei singure sfere (sau cel mult două, dar înrudite) cercetată într'o exemplară ținută de continuitate, — făcând astfel dovada că Ardelenii au știut totdeauna ce vor.

Scopul operei culturale ardelene de până la războiu a fost să argumenteze, firește, drepturile noastre în podișul carpatic, — tendință care imprimă literaturii transilvane un caracter jurist și didactic.

Practicismul inclus prin însăși forța împrejurărilor politico-sociale în activitatea culturală a Românilor ardeleni a favorizat înflorirea unei literaturi de luptă, cu verbul ascuțit la adăpostul unor disimulări subtile, ale cărei baze se pun prin școala istorico-filologică a corifeilor latinismului, — care reprezintă poate una din cele mai uluitoare dovezi de continuitate, pe teren cultural, în străduința de a semnala și apoi de a impune un adevar inoperant întrezărit, dincoace de munți, de cronicari. Același practicism inascut a făcut din Ardeleni, — cărora o cenzură acerbă le controla scrisul, dar nu era în stare să le controleze cu rigurozitate și cuvântul rostit cu înflăcărare în tainice locuri transformate în amvon și catedră, — dascăli iridenți, care atunci când n'au mai răzbit să-și exprime principiile, au trecut munții, pentru a și le expune aici, în Principate. Și oricât de eronate păreau unele din acestea multora, au izbutit totuși să și le impună prin forța lor de contagiune, prin iluminata convingere și tenacitate cu care și le susțineau. Dicționarul lui Laurian și Massim, lăsându-i deoparte gravele erori, înseamna, prin însuși faptul că a apărut, și încă purtând girul Academiei Române, triumful persistenței ardelene, care trebue luată ca exemplu în sine și nu în consecințele ei.

Ardeleanului i-a lipsit multilateralitatea de suprafață, pe care a suplinit-o prin colaborare. Pe Câmpia Libertății mânuitorul ideilor, oratorul și-a dat mâna cu omul faptei, cu eroul: Simion Bărnuțiu, cu Avram Iancu. Lazăr a fost dascăl excelent, dar n'a fost și un scriitor, iar Goga, în momentul când și-a dedicat activitatea politicei, acțiunii, a încetat, efectiv, de a mai scrie literatură. E, în aceste pilde, o dovadă de supremă onestitate, manifestată printr'o dăruire totală, în munca pe care o crezi, într'un moment dat, necesară pentru neam. Căci acesta — gradul de utilitate a activității proprii pentru nație — e semnul sub care au activat Ardelenii.

De sus, de unde ne tronează și diriguesc aspirațiile, orientate spre un pământ pe care multe din aceste elite l-au părăsit numai spre a lupta mai cu folos pentru poporul care a crescut din negura vremilor în el, pe care l-au cântat și iubit, iluștrii reprezentanți ai sbuciumatei culturi ardelene ne inspiră mănunchiul de principii care să călăuzească pașii tineretului transilvan spre un stil de viață conform cu necesitățile momentului. Micu, Șincai și Maior, continuați de școala filologică dela universitatea pribeagă la Sibiu, ne amintesc de mândria de a fi coborîtori din neamul Romanilor și de drepturile noastre peste munți, pumându-ne totodată în față tenacitatea neînfricată în susținerea unei cauze un Lazăr ne învață apostolatul și pelerinajul, un Bărnuțiu logica argumentării, eroii dela 1789 sau Iancu eroismul faptei, un Andrei Mureșanu avântul, un Coșbuc întoarcerea la popor, iar un Goga abolirea oricăror atitudini neutrale, chiar a poeticului turn de fildeș atât de drag intelectualilor, atunci când sunt în joc interesele neamului. Înmănunchind aceste principii, din tradiția culturală ardeleană, într'un stil de viață nouă, e sigur că trăindu-l vom birui.

ION ȘTEFAN

MATEI CARAGIALE

III

de DUMITRU IMBRESCU

Tot atât de sgârcită, ca în poezie, e activitatea lui Matei Caragiale și în proză. E parcă un destin ca oamenii de real talent să se limiteze la o activitate restrânsă, pe câtă vreme cei ce au numai o spoială de talent, să arunce volumele, ca vulcanii în erupție, valurile nesfârșite de lavă. Fiul marelui humorist s'a mărginit și 'n domeniul prozei, unde dă dovezi de virtuozități mult mai mari, la numai două lucrări întegrale și la câteva creionări neterminate. Cele două bucăți însă ne pot îmlesni o orientare suficientă în angrenajul de lucru al scriitorului, permițându-ne să extragem, din analiza lor, considerațiunile necesare pentru stabilirea valorilor la cari se ridică, în ansamblul literaturii autohtone. Vom începe cu cercetarea lor, în ordinea în care au apărut, întrucât ea marchează și mersul evolutiv al afirmării scriitorului în domeniul spinos al prozei. Pe de altă parte, prima bucată, odată analizată și supusă examenului critic, ne ajută, prin elementele cari se desprind din ea, să înțelegem mai ușor pe cea de a doua, cu mai multe părți complicate.

„Remember", este o ciudată incursiune pe care scriitorul o face, spre a explora un domeniu de viață necunoscut. Dacă lectorul n'ar reține din ea decât descrierile atât de bune ale Berlinului, și încă ar avea suficiente motive s'o claseze printre cele mai isbutite realizări de proză românească. In ea găsim și o mare doză de material autobiografic, care înlesnește stabilirea unor puncte de contact cu fondul sufletesc al scriitorului. Fără să dăm acestuia importanța pe care ar da-o, neîndoelnic, istoricii literari, pornind în explicarea întregii opere numai dela anumite aspecte ale lui, credem totuși că e bine să ne servim de el, în dorința de a explica prin informații cu privire la mediul intelectual și la educația sufletească, formarea lui literară. Din „Remember" aflăm ce înrâurire puternică a avut asupra lui risipa de muzică clasică, ședințele literare din familie și contemplarea celor mai importante realizări de artă. Berlinul, cu aspectul lui de burg milenar, cu grădini și boschete, cu Spreea și malurile ei ascunse de verdeață, cu muzeele bogate și înfloritoare, cu un cuvânt, cu întregul lui arsenal de viață artistică și civilizată, a intrat adânc și intens în toată ființa organică a scriitorului nostru. Paginile din „Remember" sunt poate omagiul cel mai sincer pe care vre-un scriitor român l-a adus, în afară de Ion Luca Caragiale, al cărui entuziasm era fără margini, față de capitala Germaniei. Ceeace l-a atras pe el mai mult a fost tocmai mediul cutural și intelectual din Berlin, atmosfera de respect față de realizările artistice și spiritul pașnic și destul de activ al oamenilor. Din toate paginile lucrării trăește viu și intens sentimentul de respect a lui Matei Caragiale față de marea așezare germană, cu un trecut străvechi. Germania i-a fost un fel de a doua patrie. Pe el l-au atras la ea tocmai realizările spirituale și aspectele de civilizație atât de bogată și înfloritoare. „Remember" e tocmai prilejul de a ni le înfățișa, punând în prezentare o migală rar întâlnită la vre-un alt scriitor. Influența studiosului heraldic pare a se resimți și aci destul de clar. Il urmarește portretul. Incursiunile în lumea barzilor din vremurile trecute, cu un întreg ritual de viață tradițională, specific numai clasei lor restrânse, ambianța de duioșie, pe care le-o creiază, precum și simpatia pe care le-o poartă, fac din el un meșter al schiței. Personagiile lui capătă trăsăturile regulate și precise ale figurilor neraldice, portretul tânărului străin extravagant, solemn și distins, îngâmfat și disprețuitor, e format din linii hotărite. Dar pe Matei Caragiale îl interesează, nu numai existența lui fizică și socială, astfel că îi fixează și trăsăturile etice și spirituale, cari au putut să-l converteacă la o tovărășie îndelungată de discuții, întreruptă de tragicul sfârșit al străinului normand, din neamul conților de Oxford.

Risipa lui de lux și de viață formează axa povestirii întregi. In partea doua ni se descrie, într'o atmosferă de neînțeles și bizar, brusca lui plecare în noapte și tragicul sfârșit, rămas până în cele din urmă un mister pentru scriitorul, care își făcea reproșuri și coșmaruri de responsabilitate. Nu putem înțelege, și nici autorul nu ne face să înțelegem, ce motiv atât de important a putut să-l facă să plece dintr'o plăcută tovărășie, pentru a nu se mai întoarce niciodată, mărindu-i sbuciumul și suferința. Bucata are în ea și ceva de senzațional. Eroul el, Aubrey de Vere, este un tip cu totul ieșit din comum. Apariția lui în viața ordonată și liniștită a capitalei germane este un episod dintre cele mai pitorești, felul lui de a se îmbrăca și înfrumusețа, într'un chip sulemenit și anormal, purta stigmatul bizarului, iar preocupările pe cari le afișa se singularizau într'o ciudată izolare. Autorul își prezintă eroul cu simpatie, strecurând, în materialul autobiografic, unele corespondențe spirituale cu el. Discuțiile redate degajează o tovărășie armonică, vederile lor par să se potrivească. Sfârșitul tovarășului de discuții și hoinăreală a avut în ființa autorului urmări dintre cele mai dureroase, ajungând să fie prada unei puternice obsesii. S'ar putea face desigur o legătură între acest tragic sfârșit și apariția femeii cu părul roșcat, într'o aleie pustie din Tiergarten. Imaginea ei pare să-l urmărească pe povestitor și după moartea nobilului său tovarăș normand. Și tocmai când ar fi putut să afle cum s'a desfășurat durerosul sfârșit, precum și motivele cari l-au determinat, el preferă să păstreze misterul, cu farmecul lui de neînțeles. Prin asemenea trăsături, povestirea își păstrează caracterul ei de ciudățenie amestecată cu bizar. Ea e un elogiu al vieții singuratice, al detașării din realitate, preferând tainițele ascunse și întunecate, amfiteatrelor mărețe și luminoase.

Povestitorul e un cântăreț nedespărțit și sincer al singurătății, al discreției și al nopții adânci. El evită oamenii și sgomotul, preferând, în locul lor, tovărășia copacilor seculari și a tablourilor celebre. Preferă decorul întunecat al nopții, zilelor senine:

„Nu voiu uita niciodată. E drept că așa frumoase nopți, două n'am văzut la fel, eu care știu a prețui noaptea ca nimeni altul, care am iubit-o cum nu se poate iubi ziua, cu nesaț și cu patimă. Sufletul meu sălbatec, care deobiceiu pare a atipi sgribulit de o nemulțumire nedeslușită, nu începe a trăi pe deplin decât odată cu stingerea celor din urmă văpăi ale amurgului; pe măsură ce se așterne vălul serii, renasc, mă simt mai eu, mai al meu. Să-mi fi îngăduit mijloacele de traiu a schimba fața împrejurărilor, cu anii ar fi fost cu putință să nu văd raza zilei".

(Urmare în pag. 5-a)

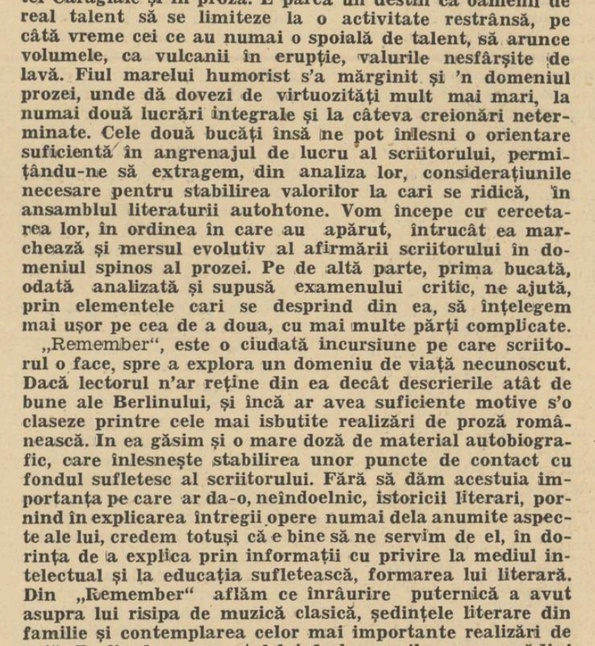

MICAELA ELEUTHERIADE — Flori

ION IRIMESCU — Portret

Carnet din tranșee

TACTICĂ ȘI NOPȚI CU LUNĂ

Ciudat ce repede te deformează realitățile imediate ale vieții, în ce măsură îți desființează ceiace credeai că este patrimoniu sufletesc, inatacabilul din tine.

Eri, era o seară calmă cu lună plină, cum nu întâlnești prea des decât în poeme și numai în anii adolescenței, în viață... Și o lumină, o lumină ca aceea care turbură sufletul unei fecioare dintr'o piesă a lui Thornthon Wilder.

Trebuia să-mi organizez o nouă poziție în vederea unui atac inamic cu care. Caut și nu găsesc totuși ceiace doresc.

Un camarad de lângă mine mă îndeamnă:

— Uite, lângă casa aceia cu trei plopi.

O privesc și după o clipă alung îndemnul ca pe un gând rău:

— E singură, izolată, și trebue să fie reperată. Nu stau acolo!

— Uite ce poziție frumoasă are! Și plopii aceia înalți de câtă poezie o umplu.

Dar eu stărui încăpățânat: E reperată!

Și nu-mi dau seama de argumentul camaradului meu decât noaptea târziu, când totul a fost pus la punct.

Stau de 4 ore lângă casă și abia acum îi văd silueta elegantă, de vilă din lemn, înălțându-se sveltă de parcă se ia la întrecere cu plopii care o încadrează ca niște paji. Puțin mai departe, Donețul curge lin, ondulându-se leneș, în timp ce argintul apei se strecoară sfios printre arborii bătrâni ai pădurii din dreapta noastră, despărțind două lumi.

Abia acum, îndemnat de alții, încep să văd casa. Și odată cu aceasta, să simt farmecul ireal al acestei nopți de Mai. Stelele străiucesc feeric, luna se plimbă calmă ca într'un basm. Și liniștea, liniștea nu mai este încordata așteptare din preajma unui atac, ci calm paradisiac.

Dar ca să-mi dau seama de toate acestea, a trebuit să ascult glasul altuia, care să-mi desvălue frumusețі în mijlocul cărora trăiam altădată. Eu vedeam lumină de lună, care spunea inamicului mai mult decât trebuia să spună o noapte pe front, iar vila nu era decât un punct reperat. Și noaptea întreagă cu toată suava ei poezie, numai ore ce premerg atacului. Tactica mi-a ferecat ochii fără îndoială, iar legile războiului le-au înfrânt pe cele ale sulfetului.

Voi mai putea oare vreodată să mai văd frumosul din jurul meu, fără a pr vi întâi la asprele legi ale luptei?

Mi se vor mai deschide oare și mie porțile fermecate ale bucuriilor pure, fără a mai fi nevoie să ciocănesc zadarnic ore întregi?

Vor mai poposi lângă mine toate vrăjitele chemări ale nopților, ale stelelor și ale cărților? De s'ar întâmpla și minunea aceasta, le voi putea descoperi cu sufletul deschis spre toate zările?

Ce departe te-am simțit de mine, într'o noapte de înfiorată tăcere, aici, pe malul Donețului, omule tânăr care ai fost odinioară...

29 Mai 1942.

COSTIN I. MURGESCU

SCRISORI de VACANȚA

STIMATĂ FLAȘNETĂ! până mai alaltăeri stăruiam în credința că ai murit. Fuga în cotidian, huetul antiliric al orașului, și câte altele încă, îmi întăreau convingerea, troenind în chipul acesta un mic sicriu, în ventricolul drept, ca într'o odaie de păpuși. Doar de papagal mai știam câte-ceva; îl auzeam uneori sburând prin crengile visului, iar alteori îl știam, sigur, pe-un umăr de mare poet, un alt papagal de cât toți papagalii. Cu țăcălie, cu morgă, și geniu.

Insingurările însă fac daruri, amare de cele mai multe ori, pe care nu toți le putem descoperi. Și dacă nu tragem de tot gluga peste ochi, ne putem afla uneori în fața unui miracol mărunt. Sesam, deschide-te! Ploaie de flori, risipă de aur lunar, din coroana unui biet copac, te poți alege câteodată și cu mai mult... Dulgherul nu și-a pierdut încă scule, iubirea mai are nevoie de balconul unui Romeo, sunt încă nopți în care steaua lui Rilke e mai înaltă decât luceafărul. Undeva, într'o inimă, și în alta.

Stăteam ieri pe un colț de scaun, chinuind o țigaretă. Fum și cald, cald și fum. Știam prea bine că undeva o apă de ghiață curge peste aceeași piatră și vedeam singurătatea știută, alergând pe mal. Si-atunci, de undeva de jos, ca dintr'o insulă a oceanului, ai suit înspre mine, pe-un cânt de flașnetă. Desculță, îngerește de desculță, ai intrat în odaie cu „valsul dimineții" și te-ai răspândit cu melodia în toate ungherele. Flașnetă, atunci abia am înțeles că tu nu poți muri! „Iubito", așa am să-ți spun, căci tu mi-ai adus-o pe-o clipă, și nu „stimată flașnetă", ca la acest început de rânduri. A venit o sărbătoare în mijloc de zi, un saltimbanc și-a legat funia de etajul meu, ondina și-a făcut sălaș în paharul meu cu apă, ucenicul vrăjitor mi-a înflorit peretele, și în toate și 'n tot, te-am aflat mereu pe tine, umbră de carne venind pe-un strop de cântec, tras de o mie și unul de papagali, ca de-o nouă stirpe de Pegași, pe care tu i-ai dăruit lumii și poesiei.

Flașneta cu bărbosul ei din Jiquide sau din Zille trăește. Cobaiul nu e chir atât de bolnav, iar ghemotocul de hârtie cade ca o ploaie, și nu numai de la mansardă. Vraja ei n'am s'o vând, căci e a noastră, și nici tu n'ai să vrei să mi-o cumperi. Flașneta greerului meu, lucrată la cea mai mare fabrică, lustruită cu văpselele cele mai de preț, e astăzi un adevărat corn al abundenței. Samain și Souppault, Gérard de Nerval și Laforgue, Klabund și D. Iacobescu, toți și-au mutat orga și jira, piculina și oboiul în pântecul subțire al cutiei mele cu vrăji, pentru marele cântec pe care am să ți-l dau. O să plouă cu școli literare, și-o să mingă cu sonete și alexandrine, până vei fi troenită de-atâta muzică. Fabrica de flașnete va fluera pe coș. Acolo unde sălciile cu luna zâmbesc printre nouri, acolo va merge vagabondul în haine bleu-marin, încercănat și înlăcrămat. O reverență medievală, și va începe să învârtă manivela: trubadur, truver, robot. Esență.

Și pentrucă toate flașnetele globului pornesc dimineața și obosesc cu amurgul, eu voiu pleca la drum cu steaua serii, cu steaua inimii tale. Pe sub plopi, într'o piață. Dorm toți, cu storurile lăsate. Dorm pădurile cu pălăria nopții în cuier; trezi: greerii și eu. Să nu te sperii! In locul meu, pe-o aripă de vals, Regina Draga, va sui la geamul tău și-l va sgâlțâi ușor. — Primiți un flașnetar? Și-o fereastră, alta decât toate cele ale lumii, se va deschide spre stele. Jos, printre ape și frunze, flașnetarul va ști.

Iți mulțumesc pentru lecție, flașneta mea dragă, bărbos și prăfuit de pulbera lunii. Auzi? Un cântec suie, în la bemol minor. E-al tău... E cântecul nopții, e cântul vieții fără de care tu n'ai mai fi eu.

ȘTEFAN BACIU

ATITUDINE ȘI CONTRADICȚIE

Există similitudini de structuri și destine uneori surprinzătoare, la depărtări cronologice și geografice față de care perspectiva universalistă a omului de cultură nu mai permite, tocmai prin nivelarea operată de distanță, nici un șoc. Dacă însă coincidența se desvoltă în spațiul strâmt al unui „hic et nunc", al unei epoce date, într'o țară determinată, jocul repetat al seriilor cauzale pare de-adreptul o potrivire de undeva voită, sau de cineva, stăpân peste potriviri.

Destinul creatorilor de valori dela noi, s'a mai afirmat, oferă curioase constante de mizerie. Desinteresarea dureroasă a publicului, până la granițele spitalului, morgei sau casei de nebuni în care a-culturalismul general își expulzează, ca stridiile excrescențele inoportune, oamenii ieșiți din medie, este din păcate o forță la fel de considerabilă în 1848, în 1882, sau 1889 cași în 1938 sau 43. Inerția, această lege socială a gravitației, funcționează fără greș, când e vorba de exilul tinerilor libertari din 48, de internarea în balamuc a lui Eminescu, flămânzit atâția ani în orașul tuturor îmbuibărilor, de înmormântarea săracăcioasă a lui Luchian paraliticul trăind din mila spoliatorilor săi, ori de vagabondajul delirant al lui Arthur Enășescu. Atâtea exemple, și altele câte!

*

Dintr'un jurnal de idei din 1941:

„Cât datorăm lui Hegel, noi, oamenii momentului actual, n'au întârziat să arate la timp, atât — cu sentimentul restabilirii unor raporturi de gratitudine datorată — teoreticienii prezentului acestuia umil, cât și — împinși de dorința unui denunț public de natură a-l compromite, — retardatarii unei epoci culturale la ale cărei funeralii asistăm.

„Nu mai departe decât în înțelegerea pe care o arătăm opacităților coalizate, gândul atoatecuprinzător al lui Hegel își are partea sa de contribuție. Nu ne-a învățat el că Istoria, oricât ar însemna ea desfășurarea dialectică a Spiritului Absolut, nu este totuși o alunecare fără accidente și asperități, și că, în ultimă analiză, culturile se consumă în circuite închise, în cicluri monadice aproape, ireductibile și impermeabile?

„E firesc să întâmpinăm — ca purtători ai unei făclii de înnoire culturală — împotrivirea păzitorilor unor vetre aprinse la flacăra altor Olympuri, și care continuă astăzi să radieze, în virtutea elanului câștigat, fără a se neliniști dacă pribegii adunați în juru-le părăsesc flăcările ce le promit binefăcătoarea căldură căutată, pentru a se alipi grupului de fauri obstinați a aprinde, cu o scânteie, cuptorul tiparelor celor noui, așteptate.

„Cât datorăm lui Hegel avem a ne întreba însă și atunci când ne izbim de piedici neprevăzute, provenite din înțelegerea lui abuzivă, literală, petrificată. Astfel, credința în imposibilitatea de a cuprinde sensibil conținutul unei opere de artă aparținând trecutului — deci unei alte culturi, — este (mai cu seamă dela succesul surprinzător al filosofiei lui Spengler, în gândirea căruia hegelianismul are multe de ale sale de recunoscut) e foarte răspândită. Circuite închise, culturile se juxtapun și uneori se reflectă, lăsând totuși să scape oglindirilor lor, tocmai caracterul esențial, autenticitatea ireproductibilă a constantelor lor, specificul fiecăreia dictat de sâmburele viu al „vieții de fapt" încluse"...

*

Citesc rândurile acestea scrise cu doi ani în urmă, imperfecte, de nerecunoscut pentru mine cel de azi, și preocupându-se de o problemă care astăzi mi-e indiferentă.

Cât datorăm lui Hegel?

Ce curios! Să fie oare războiul și experiența cataclismului ce amenință civilizația, cauza îndepărtării acesteia de teoretic? Și cauza persistenței unui jenant sentiment al ridicolului, oridecâte ori ne încăpățânăm, struțește, cu capul în nisipul abstracțiilor, să nu ne interesăm decât de realitatea anacronică a ideei?

Cât datorăm lui Hegel?

Nu e mai potrivit cu momentul: cât datorăm succesiunei hegeliene? Fiindcă ideologiile a căror ciocnire a produs aceste „gigantice încleștări", cum se spune la jurnal, derivă — antinomice, așa cum sunt, opuse diametral, contradictorii, — din aceeași filosofie hegeliană. Nu e de înnebunit?

Cât datorăm lui Hegel?

Statistica numai, a vieților umane sacrificate ne-o poate spune!

*

Toate personagiile de legendă se nasc atunci când mor. Gauguin s'a născut când a început să moară de foame. Foarte puția bine remunerată, de lichidator la Bursa jums în preajma vârstei de treizeci de ani. având de îngrijit o familie a cărei bucătărie și garderobă îi acaparează tot timpul liber, viața lui Gauguin nu e viața lui Gauguin decât după demisia sa din funcția bine remunerată, de lichidator la Bursa casei de schimb Bertin, rue Laffitte, Paris.

Plictisit să-și soldeze fiecare an din viață cu un beneficiu de 40.000 de franci, în al 36-lea an al vârstei sale înfloritoare de burghez, — situația acentuată de tradiția meschină, pudibondă și îngustă, pe care căsătoria sa cu daneza protestantă Mette-Sophie Gad, i-o instaurase în casă — Gauguin purcede să încerce existența dură a boemului.

Și într'o bună zi, virtuoasa soție și vigilenta casnică, d-na Mette Gauguin, se găsi foarte încurcată să explice copiilor săi dece papa nu vine ca de obiceiu să-și soarbă cuminte și absent, cafeaua cu lapte alături de ei, dece mai târziu locul său la dejun e liber și dece pentru seara nici nu

(Urmare în pag. 5-a)

Block-notes

■ **PE MARGINEA** notelor laudative înserate în mai toate gazetele noastre, cu privire la producţiile Conservatorului Regal de Artă dramatică din Bucureşti, ne vedem siliţi să arătăm climatul în care au crescut adjectivele şi pigmentaţiile cu răutăţi.

Lăsând deoparte cinstea profesională a d-lor Carandino, Mircea Ştefănescu, Petru Comarnescu — marginaliile noastre se opresc asupra câtorva nume streine de socotelile scenei, dar care nu s'au sfiit să-şi declare incompetenţa chiar pe spinarea acestor neophiţi ai teatrului, cari aşteptau dela slova domniilor lor, altceva decât un portret al omului de pe podium; aşteptau desvăluirea acelui „a spus ceva nou" sau „va spune ceva nou" în arta pe care o săvârşeşte.

Or, adjectivele poleiau un animal — răutăţile scrijilau în epidermă. Nimic din pregătirea actului desfăşurat pe scenă în funcţie de artist, nici o conturare a latenţelor descoperite ca un „al treilea ochi" obiectiv, şi dăruite în slovă acelui care le are şi-i sunt hărăzite spre potenţare! — Nimic din schiţa unui drum pe care cel mai tânăr din scenă şi-l dorea desvăluit de un om priceput în „meseria" pe care El, absolventul clasei de dramă şi comedie, de-abia o adulmecă.

...Au găsit doar în portret executat aşişderi nepriceperii fotografului ambulant dintr'un bâlciu.

■ *...INVITAŢIA a lăsat-o un curier pe biroul Redacţiei:* D-lui Cronicar dramatic al ziarului X.

Primul care a intrat pe uşă a ridicat-o ! — „Mă duc eu la producţii !"

(Eu, *în majoritatea cazurilor, e cronicar al faptelor diverse, în timpul liber : poet — şi frecvent spectator al revistelor muzicale de pe Lipscani).*

După producţie, Eu *se ocupă pe întinderea unei coloane de gazetă de cazierul absolventului şi-i descrie cu lux de amănunte pagina 2-a din biuroul populaţiei : căsătorit, celibatar, semne particulare...*

Iscăleşte cu litere grase (aldine memphis) — ...ESCU sau cu prudenţă : INTERIM.

Gazetele şi-au făcut datoria ! (Pagina II-a s'a încheiat ! Bun de imprimat !)

■ BUNUL nostru prieten şi camarad de redacţie Ion Mincu Lehliu, în ecourile lui teatrale prindea o faţetă deloc frumoasă din activitatea societarilor teatrului Naţional : turneele personale sub firma primei scene a Statului.

Să scutura sdravăn pe domnii cari înlesnesc sistema !

Să ne ierte camaradul nostru că reluăm şi că în aceeaş pagină adăogăm amintirea noastră din provincie; nu vreun altceva decât să întărim un glas care s'a ridicat ? Poate perseverenţa cândva să desbumbăcească'ure chile oficialităţilor !

Luăm de-o pildă turneul cu „Marşul Nupţial" de Henri Blataille.

Temeinicia considerentului camaradului nostru, că susnumita piesă nu-i o fericită alegere din repertoriul Naţionalului, nu se discută !

Sistematica însă, pe care noi o cunoaştem, e bine să o înlănţuim „ecoului teatral" din numărul trecut al revistei noastre. Spre cunoaştere celor din provincie ! E de datoria noastră.

■ **D. VALENTINEANU e societar al Naţionalului. Are dreptul să-şi aleagă o piesă pentru un turneu personal.**

Distribuţia din cadrele primei scene e costisitoare. Rămâne aşa dar cu încă un nume de afiş: Vraca. Celelalte personagii sunt încredinţate proaspeţilor „probişti" din Sindicat, onoraţi cu suma de una mie lei de spectacol.

Pentru afiş se cumpără firma: Turneu oficial al Teatrului Naţional din Bucureşti.

Spectacolul se prezintă submediocru.

La premizele enunţate de noi e lesne de ghicit concluzia pe care o aruncă Provincia în cârca Naţionalului ! Atât.

● *AM VĂZUT spectacolul inaugurat dela noul Teatru de Artă-Colorado. (Cronicarul respectiv îşi va spune cuvântul !)*

In această coloană mărturisim doar nedumerirea noastră pentru o formulă pretenţioasă şi care sta dovedit irealizabilă într'un teatru experimental ridicat adhoc de temperamente unilaterale. De aici şi mozaicul, prezentat în câteva numere sub nivelul revuistic, şi care n'avea cursivitatea cerută chiar şi de un spectacol gen „Pasărea albastră".

Pe un pre-text, cu alunecări-cârlige, Marietta Sadova ne-a dăruit o pagină realizată de antologie dramatică-fonetică. Căci textul singur nu este decât un palid retrospectiv al cotidianului, care fără înţelegerea scenică şi pictarea în autenticitate a personagiului, prin elementul verb şi imagine în mişcare, ar fi rămas un reportagiu viabil în corpul unui ziar sau în faţa microfonului.

Izbânda e a Mariettei Sadova. Ce a realizat Marietta Sadova se poate constitui punct de plecare în sensul unui teatru de artă, fie el chiar un fragmentarium într'o atmosferă care neîndoelnic ar suda un spectacol.

TUDOR NICOLAI AMARU

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRU NAŢIONAL : „Daria" dramă în patru acte de Lucian Blaga.

TEATRUL NAŢIONAL: „Aricii" comedie în trei acte de I. Merişescu.

TEATRUL NAŢIONAL: „Rochia de seară" comedie în trei acte de Teodor Soşdean.

Dintr'o frumoasă iniţiativă a d-lui Livu Rebreanu s'a hotărît facerea unui schimb de spectacole între Teatrele Naţional din Capitală şi cele din Cluj-Timişoara şi Iaşi.

In felul acesta publicul Metropolei ca şi cel din provincie — acesta obişnuit să cunoască mişcarea teatrală a Bucureştiului numai prin formaţiunile de turneu care erau departe de a corespunde tuturor aşteptărilor — aveau posibilitatea să-şi dea seama de munca şi realizările fiecăruia dintre teatrele noastre oficiale.

Contactul cu Capitala, cu publicul ei, cu alţi oameni, cu o altă sensibiltate, alt gen de a reacţiona, readuce pe fiecare la realitate, şi-i redă justele proporţii ale lui, ale camarazilor lui şi ale spectacolului însuşi, aşa că şi din acest de al doilea punct de vedere este un bine pentru toată lumea.

Iată pentru ce, cum ziceam mai sus, trebuie felicitat d. Liviu Rebreanu pentru această frumoasă iniţiativă.

Deasemenea mai trebuie felicitat şi d. N. Kiriţescu, directorul Teatrului Naţional din Cluj-Timişoara care a dovedit că ştie să-şi facă o trupă bună şi în stare să realizeze lucruri frumoase, lucruri artistice.

Pentru că, dacă privim în bloc cele trei spectacole date de ansamblul dela Cluj şi compensăm lipsurile unora cu calităţile altora, se poate spune că d-sa a reuşit — deşi în provincie — să-şi creieze un bun instrument teatral.

In ce priveşte misiunea pe care şi-a propus-o, aceia de promovare a literaturii româneşti, d. Kiriţescu deasemeni are merite frumoase, propunându-şi şi reuşind, după cum spune d-sa, să realizeze un lucru cu totul excepţional — deşi principiul în ce mă priveşte, îl socotesc discutabil, — lucru pe care desigur că îl voi explica vreodată mai pe larg — anume acela nu numai de a promova literatura dramatică originală, celace dorim cu toţii, dar, mai mult, de a fi realizat anul acesta o stagiune în întregime numai cu piese româneşti!

Fără a spune deocamdată mai mult dar cred că aceiaşi nevoie de aierisire pe care o are un actor o are şi un teatru şi, dacă aceasta pentru unul se face confruntându-şi puterile şi cu ale altor camarazi sau pe alte scene cu alte obiceiuri, cu alt public, şi, dacă se poate, chiar şi cu alţi regizori şi directori de scenă, pentru teatru, aceasta se face ieşind dintr'o aceiaşi şi aceiaşi formulă artistică, dintr'un acelaşi şi acelaşi repertoriu, care de multe ori începe să se fixeze şi la acelaşi nivel, deschizând larg uşile şi ferestrele spre alte orizonturi, pentru alte lucrări, pentru alte literaturi şi alte curente literare.

*

Prima reprezentaţie dată de oaspeţii Teatrului Naţional din Bucureşti a fost „Daria" a d-lui Lucian Blaga.

In privinţa acestei piese fac rezerve totale.

Este vorba, bineînţeles, de „Daria", sau, dacă voiţi, de opera dramatică a d-lui Lucian Blaga, pentru că, altfel, personalitatea autorului, incontestabil interesantă pe atâtea planuri, nu poate fi pusă în discuţie!

Sub raportul dramatic, însă, părerea mea este că d. Lucian Blaga nu reprezintă nimic: nici valabil, nici viabil.

Mărturisesc că am citit tot teatrul d-sale, la început cu interes, pe urmă din ce în ce mai deziluzionat pentruca, la ultimele pagini, să fiu aproape revoltat contra acestei hotărîri a mele inutile de a-l citi complet : nu merita acest efort !

Deja îl cunoşteam de mai demult unele lucrări de teatru, dar trecând multă vreme, am voit să-mi controlez vechile păreri şi deceaia am fost foarte bucuros că d. Blaga şi-a scos o ediţie completă şi desigur definitivă a intregii d-sale opere dramatice: mi-am zis că în felul acesta voiu avea imaginea reală, justă, de ansamblu, a acestei opere şi aşteptam să-i văd cu alţi ochi piesele.

Din păcate, nu !

Dacă totuşi ar fi să recomand cuiva ceva, i-aşi recomanda cel mult „Cruciada copiilor" care, în adevăr, este o lucrare frumoasă, o lucrare de adâncimi şi de străfulgerări, de semnificaţii, o lucrare de un anumit nivel poetic !

Insă i-aşi recomanda-o numai ca să aibe o ideie de teatrul d-lui Blaga.

Pentrucă şi această lucrare, altfel foarte frumoasă din punct de vedere literar, tot nu se poate numi „teatru !".

La fel şi „Avram Iancu" — cu frumoase imagini, cu frumoase sensuri patriotice, dar şi cu puierile încercări de dramatizare care nu stau în picioare — la fel şi cu celelalte.

„Daria" de ex.: nu-i nici dramă psihologică nu-i nici simbol, nu-i nici piesă realist-freudiană şi nu-i nici fantezie dramatică, nu-i misticism rus şi nu-i nici gratuitate gide-iană, nu-i nici... dar, ce mai, nu-i nimic !

Text, text, şi vorbărie şi tatonări şi încercări teatralo-literare în embrion, care nu se ţin, care nu se leagă care n'au nici-o consistenţă.

Şi, evident, cu un astfel de text nici actorii nu au putut să aibe decât succesul pe care l'au avut.

Deşi trebuie să se recunoască de toţi că s'a jucat bine : d-na Magda Talvan în rolul principal a ştiut să imprime o anume morbiditate liniei d-sale de interpretare, pe care s'ar părea că o presupune rolul şi a avut un frumos joc de scenă, în general o frumoasă compoziţie.

Oarecum pe aceiaşi linie şi d-na Nunuţa Hodoş, în rolul lui Puiu, băiatul ei, marcând sensibilitatea delicată a acestuia; bine deasemenea şi d-na Virginia Drăgoi precum şi d-nii Ioset Vanciu, Titus Croitoru, Mihail Lapteş şi Nicolaie Sasu care au căutat, cu calităţile indiscutabile de cari dispuneau, să mai salveze ceva din acest spectacol şi să reuşească să ţină întrucâtva treaz interesul publicului pentru piesă.

Reprezentarea „Dariei" la Bucureşti constitue în orice caz o experienţă interesantă şi din punct de vedere teatral propriu zis, fiindcă e vorba de teatrul d-lui Blaga, oferind încă o verificare, interesantă deasemenea şi sub raportul interpretării, de un anumit expresionism sau, mai exact, de un anumit automatism combinat cu efecte de pantomimă sumbră — care constituie ca regie o formulă nouă la Cluj... deşi prin alte părţi perimată de cel puţin zece cinsprezece ani!... — şi în fine, deşi toate acestea de fapt ţin tot de regie, deasemnea şi ca decor, conceput în întregime numai în culori puternice roşii sau violet, şi totul în linii drepte, în triunghiuri, — triunghiu în loc de uşe, triunghiu în loc de fereastră, iar pe peretele colorat violet un tablou reprezentând tot aşa,... un triunghiu sau, cel mult, o piramidă roşie! (probabil triunghiul trebuind să reprezinte simbolic şi expresionist semnul damnării!...).

Muzica de scenă de d. Mircea Popa, bună şi adecuată.

Spectacolul, luat în totul, după cum am spus, interesant ca experienţă.

Sub raportul acesta îşi are, oricum, valoarea şi interesul lui.

Ca artă — şi în special ca artă dramatică — în schimb un spectacol născut mort.

Nu tot astfel a fost reprezentaţia cu piesa din ziua următoare, cu „Aricii" d-lui Merişescu.

Asta da, este vie, stă pe picioare.

Şi nu o spun din cauză că aşi avea vr'o dispoziţie — de obiceiu mai mult sau mai puţin ipocrită şi mai mult sau mai puţin de sezon — pentru tendinţele ei patriotice, puţintel semănătoriste, poporoniste, etc.

Aşi zice chiar din contra că, după mine, ele constituie tocmai partea mai slabă a acestei piese care, altfel, ar fi câştigat mai mult dacă ele ar fi fost mai atenuate sau, şi mai bine, dacă ele nu s'ar fi văzut de loc.

Pe când aşa, prezentându-se ostentativ, şi cu vizibila lor notă moralizatoare, compromit pe alocurea tonul firesc şi real al personagiilor. Altfel, însă, o piesă bună, cu observaţii psihologice juste, cu mişcare, cu viaţă autentică.

Interpretarea foarte bună.

D-l Iosef Vanciu, cel puţin, a avut o adevărată creaţie în această piesă pentru care poate fi invidiat de orice actor de seamă prin acea frumoasă interpretare, de larg humor ţărănesc, a personagiului principal Ghiţă Boncioc, pe care l-a făcut să trăiască pe scenă cum nu se poate mai veridic, marcându-i şi pitorescul şi duioşia şi curajul şi dârzenia.

D-l Dem. Constantinescu în Nicolae Măgureanu a prezentat cu multă naturaleţe un ţăran chiabur şi aşezat, revoltat câte odată, atunci când sentimentele lui cinstite îi erau bruscate. D-na Fl. Ciura Ştefănescu în Marioara, a jucat în general bine deşi poate cam convenţional — de altfel în însăşi rolul este convenţional : ceeace arătam mai sus; deşi într'un rol episodic, d-na Puica Perieţeanu a fost amuzantă, reuşind să dea culoare rolului acelei femei de ţară care-şi face de lucru la morţi şi cununii; deasemeni, destul de bine d-nele Virginia Drăgoi, Nunuţa Hodoş şi Daia Nicoară Andron.

In restul distribuţiei d-nele şi d-nii Margareta Săileanu, Corina Constantinescu, Sandu Rădulescu, Nicolae Sassu, Sabin V. Pop, I. Fărâianu, Titus Croitoru, Mihail Lapteş şi Ion Sarpa cari, deşi în roluri de ansamblu, au contribuit în mare măsură la succesul acestui spectacol.

Direcţia de scenă a d-lui Olteanu de data aceasta, normală, chiar obişnuită şi bineînţeles, dată fiind şi piesa, tradiţională...

O singură remarcă mai importantă : ar fi putut să se lipsească şi d-sa şi, de altfel şi autorul — deşi poate până la un punct însăşi economia piesei o cerea, dar ca se putea atenua cu ocazia realizării „pe teren" — de redarea prea naturalistă şi de un gust cam îndoielnic a unor detalii, de ex. îmbrăcându-l şi desbrăcându-l pe Nicolaie Măgureanu în faţa publicului, fiindcă de asta chiar nu era nevoie şi apoi se vedea cât de colo că toată acea scenă este făcută numai cu scopul de a obţine câteva efecte comice care, însă, trebuie să se recunoască, dar sunt destul de eftine.

Altfel, regia destul de bună şi, luat în totul, un spectacol bun.

Ultima reprezentaţie a Teatrului din Cluj-Timişoara a fost cu piesa „Rochia de seară" a d-lui Soşdean.

E o piesă uşoară, cu foarte multe lucruri bune, cu o ideie iniţială amuzantă dar, din păcate, nu în deajuns exploatată fiindcă ea ar fi trebuit să prilejuiască — căci numai în chipul acesta se pot sustine asemenea piese, — o serie de „discuţii-rachetă", de dialoguri spirituale, paradoxale, în genul teatrului lui Oscar Wilde.

Totuşi nu trebuie să se ceară nimănui prea mult fiindcă piesa, în realitate, este bună şi aşa, este plăcută, amuzantă.

Actul al treilea e de un final mai convenţional dar n'are prea mare importanţă.

Interpretarea deasemenea bună.

D-na Viorica Dimitriu, prin calităţile d-sale fizice, prin silueta d-sale elegantă, prin distincţia cu care a arborat rochia de seară — element de altfel absolut necesar justificării acţiunii, — a fost femeia care trebuie şi, în acelaşi timp, şi artista de care era nevoie, dovedind multă inteligenţă scenică şi deosebită înţelegere a rolului.

D. Iosef Vanciu de data aceasta, însă, mai şters, mai convenţional, fără prea multă convingere.

De altfel însăşi piesa nu se pretează la luarea de atitudini sufleteşti autentice, spectatorul fiind pregătit să ia totul în glumă, să asiste la farsă.

D-nii Sandu Rădulescu şi Victor Popescu au avut multe scene bune fără ca, totuşi, rolurile să le fi oferit posibilitatea unor realizări deosebite, de mai mare interes şi întindere.

Direcţia de scenă bună; tot a d-lui I. Olteanu ca şi în celelalte spectacole.

ALEXANDRU DRĂGHICI

Spectacolul echipei teatrale de propagandă a M. St. M.

Un excelent spectacol a avut loc Duminica trecută la Ateneul „Tei". Înălţătoarea manifestare, în cadrul căreia s'au preamărit virtuţile de veacuri ale neamului, şi la care jocul, muzica şi veselia, care n'au părăsit poporul nostru nici în ceasurile cele mai grele, au fost reprezentate în cele mai bune condiţii.

Populaţia nevoiaşă a cartierului s'a adunat în mare număr să asiste la acest spectacol — un spectacol cum cu siguranţă nu mai avuseseră prilejul să vadă. In sala somptuos decorată cu drapele, picturi şi planşe ale secţiei de Propagandă, într'o sală foarte curată — (aşa cum s'ar cădea de altfel să fie totdeauna sălile destinate unor asemenea manifestări) publicul venise în număr mare.

Spectacolul a fost dat de o echipă de teatru a secţiei de Propagandă, una din acele echipe care duc pe front alinarea, îmbărbătarea limbii şi simţirii româneşti, acolo, pe meleaguri străine şi în mijlocul încrâncenării de viaţă şi de moarte.

După ce excelentul „Cor al armatei" a intonat „Imnul Regal" d. căpitan invalid Gruia a subliniat rosturile luptei noastre în răsărit. Răsunetul pe care această expunere a avut-o în rândurile mulţimii, dovedeşte odată mai mult cât de pătruns este Poporul Român de marile sale idealuri naţionale. Conferinţa a fost răsplătită cu îndelungi aplauze.

Apoi, programul şi-a urmat cursul. Relevăm îndeosebi minunatele dansuri naţionale ale echipei de jocuri naţionale A.C.T., condusă de d. subl. Buruc — care a produs entuziasmul legitim al publicului. A cântat muzică populară românească cunoscuta cântăreaţă Rodica Bujor şi tenorul George Poenaru. Au dansat: d-na Nicandrov şi duo Sinlair — iar doi clovni muzicali de cea mai bună calitate au făcut deliciul mulţimii...

Programul a fost prezentat de Nicolaide care, cu hazul lui atât de apreciat, a spus cuplete şi a istorisit amuzante snoave. Tot programul a fost acompaniat de o orchestră excelentă — o formaţie condusă de violonistul bine cunoscut Victor Predescu.

Un minunat dar făcut de armată populaţiei civile — iată pe scurt ce a fost spectacolul echipei de teatru a Propagandei Statului Major.

Cronica muzicală

„FILARMONICA" DE MÂINE

Odată cu încheierea stagiunii simfonice, „Filarmonica" a trecut un prag hotărîtor pentru întregul ei viitor, realizând aceea ce constituia o veritabilă necesitate pentru cultura românească : dedicarea ei activităţii exclusiv simfonice. Sunt mulţi ani de când desbatem în cronicile noastre problema acută a acestui mare deziderat al vieţii noastre muzicale şi considerăm împlinirea lui drept un mare eveniment ale carui consecinţe nu se vor lăsa prea mult aşteptate.

Arătasem întotdeauna cât era de păgubitoare rodniciei înfăptuirilor ei situaţia care impunea până acum „Filarmonicei" să împlinească în permanenţă două funcţiuni: aceea de orchestra simfonică şi aceea de orchestră de operă.

Urmările defavorabile ale acestui nefericit cumul de obligaţii, erau multiple.

Printr'un număr extrem de redus de repetiţii, aveau de suferit şi calitatea execuţiunilor, şi cerinţele de lărgire ale repertoriului ,inclusiv în laturea lui naţională, careia i-ar fi fost de dorit o atât de vie desvoltare.

Neîntrerupta trecere alternativă dela concert simfonic la oficiul instrumental al spectacolului liric era în acelaş timp dăunător adevăratei specializări artistice, obositor pentru toţi, plin de inconveniente pentru „Opera Română" însăşi care se vedea uneori silită să-şi arunce cântăreţii în reprezentaţii cu scene întregi nerepetate cu orchestră.

Dar, remedierea acestor condiţiuni anormale prin despărţirea „Filarmonicei" de „Operă", care şi-a formăt o orchestră proprie, va avea cu mult mai mult decât simplele urmări ale îndreptărîi celor arătate până acum.

Perspective excepţionale se deschid activităţii viitoare a „Filarmonicei" şi repercusiunilor ei culturale.

Se vor putea da concerte populare (ca accesibilitate şi întocmire de program) pentru studenţi, şcolari, funcţionari, muncitori.

Se vor putea face turnee demonstrative în străinătate, unde prestigiul artistic al ţării a mai avut şi alta data de câştigat de pe urma memorabilelor concerte ale primei orchestre simfonice a ţării şi va avea în cu atât mai sporită măsură, după această fericită reformă.

Ceeace însă va însemna o adevărată providenţă pentru orizontul spiritual al provinciei, va fi campania de mari turnee muzicale prin ţară, însfârşit realizabilă, şi cu care se va risipi dureresul întuneric care dăinuieşte încă într'ale muzicii în atâtea din oraşele noastre, creându-li-se o viaţa nouă, indemnuri, călăuziri, bucurii şi revelări ce pot da roade incalculabile. Inceputul în acest sens a şi fost întreprins, odată cu recentul turneu la Braşov, Sibiu, Timişoara şi Arad.

Iată ce va fi şi ce va putea face „Filarmonica" de maine, mulţumită mai multor prezenţe binefăcătoare în conducerea destinelor ei. Hotăritoare au fost înţelegerea şi sprijinul plin de convingere ale d-lui profesor Alexandru Marcu, ministrul propagandei naţionale. „Filarmonica" fiind astăzi trecută sub oblăduirea acestui minister de largi realizări în domeniul muzicii, energia şi entuziasmul neobosit ale d-lui George Cocea şi iniţiativa promptă şi serioasă a d-lor Tiberiu Brediceanu şi Dorin Iosof, directorul şi administratorul „Operii Române", care nu şi-au precupeţit strădaniile pentru a-şi alcătui o cât mai aleasă orchestră.

In acelaş timp, noua recunoatere se cuvine darurilor cuceritoare de animator muzical şi încercatului şi strălucitului talent dirijoral ale maestrului George Georgescu, prin care „Filarmonica" ştie că va putea păşi şi de acum înainte, cu atât mai mult cu cât o soartă mai norocoasă a început a-i zâmbi, din biruinţă în biruinţă.

ROMEO ALEXANDRESCU

ECOURI teatrale

HOTĂRÎRI...

Uneori chiar legea — oricât de categorică ar fi — lasă parcă îngăduinţa unei abateri, când este vorba de-a sprijini ceva mai mult decât respectul habotnic al înţelesului ei.

Dacă nu mă înşel, însuşi Seneca a spus : „Legea se poate călca numai dacă respectând-o era mai rău".

Mă silesţe a gândi la aceasta, ba chiar şi a încuraja abaterea dela respectul unei legi, numai atunci când este vorba de pensionarea actorilor.

Mărturisesc sincer că fiecare scadenţă impusă de un text de lege, ca în fiecare an la sfârşit de stagiune să se socotească anii de pensie, m'a mâhnit şi mă mâhneşte foarte mult. Mă mâhneşte fiindcă sorocul cade mai totdeauna pe tânăra muncă a actorilor mari.

Şi-atunci ?...

Odată a fost pensionarea lui Bulfinski...

Anul trecut a fost pensionarea lui Nae Săvulescu...

Anul acesta a lui Ovid Brădescu...

Fiecare an a înlăturat de pe scena oficială câte un mare talent. Şi, iarăşi, fiecare an a înşelat speranţa ivirii altuia care să înlocuiască pe cel pensionat.

Să ne gândim la răspunderea păstrării, dacă pe acea a creierii o neglijem şi atunci hotărîrile vor fi cu mult mai potrivite dreptei judecăţi, decât respectul unei legi arţăgoase.

PREMIAŢII...

Alţi tineri au fost trecuţi anul acesta în registrul merituoaselor răsplăţi..

S'ar cădea să aşternem pe hârtie numele lor şi să le încurajăm truda cu noui îndemnuri, dacă n'am desluşi în numele câtorva un alt succes : acela al... cărţilor de vizită.

In preajma acordării premiilor, cărţile acestea de „pauper-tate morală" au circulat cu o iuteală de gând, numai ca să împartă succesul obţinut cel puţin cu alergătura dacă nu cu altceva, fiindcă de merit nu mai putea fi vorba, atâta timp cât era al altora...

Iată dece amestecul acesta de nume premiate şi de artişti premiaţi obţin prin însuşi meritul fiecăruia uşoara posibilitate de-a fi separaţi.

Totuşi doi premiaţi : N. Brancomir şi Emil Botta, *cari pe deasupra tuturor, au obţinut cu solemnitatea cuvenită muncii şi talentului lor, premiile respective, îi trecem aici cu potolita şi împăcata noastră aşteptare...*

„TEATRUL RADIOFONIC..."

Cu activitatea de curând reîncepută, teatrul la microfon n'a însemnat un succes.

Dimpotrivă...

In afară de „Maria Stuart" care a avut un evident succes datorită interpretării, restul pieselor a însemnat pentru cei cari de-abea aşteptau reînceperea, pe baza unei noui şi serioase organizări, o sinceră dezamăgire

Motivul ?...

Reluări eftine şi în al doilea rând experienţa voită de d. Victor Ion Popa de-a folosi voci noui la microfon, recrutate de pe aiurea, nu constituiesc decât o evidentă micşorare a prestigiului „Teatrului Radiofonic".

Avem totuşi răbdarea unei aşteptări, ca să ne surprindă — apoi — succesele, de care ne vom bucura cei dintâi.

AFIŞ...

D. Vintilă Pantazopol **are terminată o lucrare dramatică intitulată „Doamna Chiajna". pe care cei cari o cunosc din manuscris, o declară ca o fericită achiziţie ce-ar putea-o face prima noastră scenă oficială sau scenele oficiale din provincie.**

❖ *Măgarul care apare pe scena teatrului „Alhambra" şi-a ajuns... „turma" din urmă.*

E o ispravă pe care i-a înlesnit-o regisorul.

Insfârşit !... Se pare că trupa e încântată să aibe un aşa camarad !...

❖ Deficitul cu care s'a închis „Teatrul Municipal" face mai grea problema redeschiderii lui în toamnă.

❖ Puiu Iancovescu **va juca cu un ansamblu nou pe scena teatrului „Maria Filotti".**

In orice caz, colaborarea Maria Filotti-Iancovescu departe de a fi de lungă durată, consolează vremelnic lipsa „tinerilor fugiţi".

❖ „Teatrul Intim" *care se va deschide într'o fostă sală de bar din strada Academiei, îşi anunţă premiera cu piesa „Femeia sută în sută", prelucrare de d. T. Musatescu, după Leo Lentz.*

I. M. LEHLIU

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Somnambula şi jurnal.

REGAL: Macario „Viconte" şi jurnal.

VICTORIA: Miliardarul cântăreţ şi jurnal.

ELYSEE: Soţul ideal, jurnal şi compania de balet.

VOLTA - BUZEŞTI: Jocul cu moartea, jurnal şi trupa de varietăţi.

ROMA: Nota zero la purtare şi jurnal.

CARMEN - SYLVA: Stânca de mărgean, jurnal şi trupa de artişti.

Dacă nu ştiaţi!

■ **TEATRUL „Muncă şi Lumină" de sub direcţia d-lui Victor Ion Popa, pregăteşte pentru lunile de vară două spectacole din repertoriul de excepţie, inaugurat stagiunea actuală cu „Un duşman al poporului" de Ibsen.**

Sunt în stadiu de lectură la masă „I ragazzi mangiano i fiori" (Copiii mănâncă flori) de Enrico Bassano şi „Premiul Nobel" de Hyalmar Bergmann.

Prima are protagoniştii pe Margareta Lascu, George Marcovici, Cezar Rovinţescu, Eugenia Bădulescu, Nicolae Ştefănescu;

„Premiul Nobel" pe Traian Vărăşteanu, Alexandrescu-Toscani, Romulus Neacşu, Dody Caian.

Direcţia de scenă este girată de d. Victor Ion Popa.

(Nu greşim dacă spunem despre noua orientare a teatrului din strada Uranus că înscrie cu fiece stagiune un pas nou întru educarea celui mai dificil spectator: muncitorul, şi că treptat îşi va câştiga şi spectatori „de centru" pe care şi-i merită din prisosinţă).

■ *LA INCEPUTUL lunei Septembrie, un grup de absolvenţi din anul acesta ai Conservatorului Regal de Artă dramatică, va da câteva spectacole de studio, punând astfel în discuţie necesitatea unui teatru al generaţiei din care fac parte şi care trebuie să-şi spună răspicat cuvântul, în evoluţia scenei româneşti.*

Se repetă sub direcţia lui Dan Nasta, care este şi protagonist, „Une saison en Enfer" *de Arthur Rimbaud.*

In colaborare cu Alexandrescu-Toscani se fac ultimele cizelări adaptării lui „Woyzeck" *de Georg Büchner.*

„Ruota" *lui Cesare Vico Lodovici şi* „Fapta" *lui Lucian Blaga sunt ultimele spectacole până în luna Decembrie şi care vor fi date pe scena Studio-Naţional, duminicile dimineaţa.*

Se aşteptă ozonificarea scenei noastre dela cei câţiva înaintaşi ai celei mai tinere generaţii de artişti.

Sunt semne bune !

■ INTR'O convorbire cu d. Victor Ion Popa, noul profesor dela Conservator, am aflat un fapt îmbucurător: d-sa lucrează la o bibliotecă (să nu se mire nimeni!) — cu manuscrise — traduceri după cele mai semnificative lucrări de specialitate în arta teatrului şi pe care o va pune la îndemâna studenţilor dela secţiile de dramă şi comedie.

Vom avea pentru întâia dată un adevărat documentar din Stanislawsky, Gordon Graig, Appia, Tairoff, Baty, Copeau, Bragaglia.

...Chiar pentru folosinţa d-lor directori de scenă încăruntiţi!...

■ **LUIGI ANTONELLI, mult jucatul autor dramatic italian, mort anul trecut, cu ultima zi trăită în sanatoriul dela Penne şi-a încheiat şi ultima pagină de manuscris, a piesei** „L'amore deve nascere".

...Şi spune Antonelli într'una din ultimele lui scrisori: „L'amore deve nascere" e un imn al tinereţii, e o comedie lirică, emoţionantă. Cel puţin aşa îmi pare. Comedia, cum însuţi o să vezi, a fost făcută cu o tehnică specială, Fiecare act se sfârşeşte cu o scenă de dragoste; numai în ultimul se produce conflictul şi deslegarea lui. Am scris o piesă pentru cei mai tineri interpreţi".

■ ROBERTO BRACCO, ultimul reprezentant al teatrului '800, a murit anul acesta la Sorrento.

■ *LA PARIS s'a reluat la „Théâtre de l'Avenue" piesa lui Jean Giraudoux: „Electra".*

Un corespondent al revistei italiene „Il dramma" scrie că în actuala reluare se simte marele gol cauzat de lipsa în scenă a lui Louis Jouvet care, la premiera din 1937, dăduse fabulaţiei şi magicei aristocraţii a cuvintelor, o perfectă cadenţă scenică.

Interpretarea actuală, în direcţia de scenă a lui Christian Bérard (care semnase în 1937 doar scenografia !) numără pe Renée Devillers, Jacques Erwin, Hélène Dassonville.

NEALTE

TISA HORA

tânăra şi talentata dansatoare şi artistă dramatică românca, a terminat la studiourile „Cine-Citta" din Roma un film, cu numele de „Ciri-biribin", în care a deţinut rolul principal. In urma succesului

obţinut în acest film, Tisa Hora a fost angajată pentru alte două filme a căror realizare este în curs. Tisa Hora are nouăsprezece ani. Acest pseudonim ascunde adevăratul d-sale nume, care este Julietta Penculescu.

NOTE românești

ION AGÂRBICEANU

marele prozator ardelean este și un harnic autor de studii etice și sociale. Primim, din Sibiu, *„Preotul și familia preoțească. Rostul lor etnic în satul românesc"*, carte apărută la ASTRA, în colecția *„Neam și familie"* (1943 Editura subsecției eugenice și biopolitice a Astrei și a Institutului de igienă și biopolitică al Universității Cluj-Sibiu; 192 ppg.), și reținem aceste pasagii: „Granițele nouă, cele firești ale țării, nu vor rămânea tari, dacă nu se vor răzima *pe un ideal național în interior* și care nu poate fi altul; după judecata de azi a tuturora, decât: *umplerea granițelor cu un neam românesc sănătos și puternic, sufletește și trupește, conștient de menirea lui în lume și în țara proprie, unitar și solidar în acțiune, disciplinat, harnic, muncitor, și un aparat de Stat la înălțimea poporului*, dat de noua noastră destoinicie".

„Cum majoritatea neamului va trăi și în viitor la sate, satul va trebui să rămână mereu pe primul plan al preocupărilor românești statele ca și particulare. Satul sănătos, puternic, bogat, luminat, moral, cinstit, iubitor de dreptate, disciplinat și iubitor de ordine, va fi izvorul de putere nesecată a neamului și în viitorul ce ne așteaptă, cum a fost și în trecut. *Și credem că nu avem niciun motiv să regretăm că majoritatea neamului nostru va trăi și în viitor la sate.* Azi recunoaște multă lume *că populațiile rurale*, cele ce au rămas să-și câștige existența din primele îndeletniciri de muncă ale omului — lucrarea pământului în primul rând — *își păstrează mai nealterat potențialul biologic că și integritatea potențială, decât mulțimile adunate în orașele mari"*.

TOT DELA ASTRA

ne sosește, — apărută în aceeași colecție, — „Selecția Valorilor", prețioasa lucrare a d-lui Dr. Alexandru Roșca, **șef de lucrări la Universitatea Cluj-Sibiu. Tânărul om de știință, autor, până în prezent, al unor numeroase și valoroase scrieri din domeniul psihologiei experimentale și aplicate, a reușit să dea, prin publicarea volumului de-sale, „Selecția Valorilor", o carte de popularizare pe care o poate consulta cu profit orice intelectual și chiar specialist.**

„LA LISIEUX

cu Sfânta Tereza" de *I. M. Rașcu* a ajuns la ediția a II-a (București, Edit. O. Bianchi, 1943). Faptul că o carte de conținut mistic catolic ajunge la ediția a doua într'o țară eminamente ortodoxă dovedește că paginile scrise de M. I. M. Rașcu au un mare farmec al lor. După studiul *Eminescu și catolicismul* (1935), după cartea de poeme *Renunțările luminoase* (1939) și după *Setea liniștei eterne* (Nouă zile într'o mănăstire franceză de Trapiști), (1943), reeditarea volumului *La Lisieux cu Sfânta Tereza* îl așează pe *I. M. Rașcu* în rândul scriitorilor noștri catolici celor mai de seamă.

PREA TÂRZIU

ne-a fost înmânată frumoasa plachetă pe care poetul George Popa *o dedică amintirii confratelui Ion Moldoveanu.* „Poetul Ion Moldoveanu și destinul său linosian" *este una din cele mai curate închinări și recolegeri din câte se pot scrie întru cinstirea și înțelegerea vreunui poet mort prea de vreme.*

„PLUGARII

condeieri din Banat" **(Edit. „Cercului Bănățenilor", București), antologia întocmită și prefațată de d.** Gabriel Țepelea, — **foarte inresantă, dar din alte puncte de vedere decât cel pur literar, — dovedește că poeții Paul Tărbățiu, Miron Ghita, Ion Frumosu, prozatorii, autorii de piese și publiciștii Ion Ciucurel, Petre Petrică, Dumitru Brânzei, Nicolae Vucu-Secășeanu, N. Humă-Bogdan, Maria Dogaru și Gh. Bălan-Șerban sunt țărani numai ca indeletinicire. Deși e lucru puțin obicinuit ca plugarii noștri să scrie sonete, romane intitulate** Transformarea **(cu fraze precum: „Evenimentul se petrecea în cel mai muzical colț de țară locuit de Români...", „Deci zborurile ingnerului Vlaicu cu monoplanul său orignal stârniseră multă însuflețire, mai ales după reușita lui la concursul de pe câmpia Aspern de lângă Viena", etc., etc...), articole ca** „Organizația țărănească" **sau** „Mai multă atenție pentru cultura femeii din popor", **și așa mai departe, deși, toate acestea sunt puțin obicinuite, — chiar în Banatul care e frunce, —** totuși, **adoptând** criteriile de cari s'a lăsat condus d. Gabriel Țepelea, **am putea, foarte întemeiat, întocmi și antologii intitulate:** „Funcționarii condeieri din cutare provincie", **sau** „Liberii profesioniști condeieri **din...", etc. Alta era situația dacă, în loc de sonete ca** Destin **(„De mii de ani cu-o ară'nverșunată Se războiesc sătului cu flămândul, Și besna multor secole de-arându Cu litere de sânge e semnată...), cutare Paul Ciura sau altul își însemna în grai bănățean, bucuriile și durerile numai așa pentru dine și ai săi, nu însă pentru a cuceri niscaiva lauri literari.**

ION CALBOREANU

a scos, la Editura Prometeu, un volum de poeme' *„Alb din Miazănoapte"* (138 pag.) E o carte scrisă cinstit și ne vom ocupa de ea. Amintim aici că d. *Ion Calboreanu* a publicat, până'n prezent, două culegeri de versuri (*Lumea dintre nisip și stele*, 1935; *Târgoviște în rime*, 1936) și *una de epigrame: „Albine și Furnici"* 1940) și că are, în manuscris, un volum de povești pentru copii întitulat *Zăpăduță*.

D. ION F. VASILESCU

ne-a trimis un „roman", Cântecul ucis *(Edit. „Apă vie" București, 1943) pe care-l înregistrăm și placheta de versuri* Călătorie în vis *(1942) din care cităm acest* Psalm :

„Pentru cei sfâșiați de colț păgân. Rugă sfioasă, tremurător îngân. Doamne, nu lăsa câinii să 'nfigă colții în puterile mâinii, florile să fie prietenii (sic!) cu ei, ca o miasmă (?) dulce de tei... Corbii să nu le soarbă din ochi lumina lasă-le limpede și neschimbată hodina. Și vântul să le-aducă în țară gândul când trage să moară..."

„CERCETĂRI ASUPRA

relațiilor unice și determinate și critica teoriei contificării predicatului a lui W. Hamilton se intitulează studiul d-lui *Fl. Țuțugan*, unul din foarte promițătorii noștri cercetători în domeniul logicei. Broșura d-lui *Fl. Țuțugan a apărut ca extras din* Revista de Filosofie Vol. XXVIII N-rele 1—2, 1943.

INȚELEGEM

să luăm act în notele noastre românești și de toate publicațiile românești filosofice sau vecine cu filosofia. Ii rugăm deci, pe cei interesați să ne trimeată publicațiile d-lor pe adresa Traian Chelariu str. Lt. Ionescu Baican 7 București IV. Lucrările mai ample vor fi recenzate într'o rubrică ocazională.

GÂNDIREA

a apărut, pe lunile Iunie—Iulie 1943, cu următorul sumar: Nichifor Crainic (Poetul eroismului), Ion Pillat (Poezii), Sabin Velican (Frumoasele), Radu Gyr (Poezii), Lucia Mihnea (Povestea cu dragostea împăratului), Gh. Tuleș (Poezii), Petru P. Ionescu (Metafizica ortodoxiei), Al. Gregorian (Ce este Europa?), St. Zissulescu (Al. Dima: Gândirea românească în estetică), Emilian Vasilescu („Mângâierile, filosofiei"); Cronica literară o iscălesc d-nii Nic. Roșu și P. P. Ionescu, iar Cronica plastică d. V. Beneș.

D. Nichifor Crainic închee numărul cu interesantele d-sale însemnări dela Cronica măruntă.

Poetul Eroismului este George Coșbuc, **căruia d. Nichifor Crainic îi dedică opt pagini de studiu cum, în afară de Mihai Eminescu, nu i-au fost închinate încă nici unuia dintre marii noștri poeți. Astăzi, când valoarea lui George Coșbuc a fost contestată de o seamă de critici literari prea estetizanți, cele scrise de d. Nichifor Crainic impresionează ca o răscumpărare a greșelilor.**

DIN „ȘCOALA ȘI VIEAȚA"

Revista Asociației generale a învățământului din România (Director: Teodor D. Iacobescu), Anul XIII, N-rele 3—10, reținem, cu mențiune specială, articolele: 30 de ani de la moartea lui Spiru Haret (Gh. Tașcă), Pentru ridicarea satelor (T. Iacobescu), Datină pentru o șezătoare de Paști. Tânguirea Mironosițelor (Ap. D. Culea), Școala de experimentare dela Blaj (Fl. Stănică), Învățământul supra primar (C. T. Frăsinet) și Sensibilitatea și temperamentul copiilor (Dr. I. Simian).

GRAIUL ROMÂNESC

revista timișoreană a d-lui Const. Jaleș, *este un model de revistă provincială. Ținuta, forma și calitatea cuprinsului o mențin la un nivel într'adevăr elevat.*

„BUCOVINA LITERARĂ"

condusă de d. George Drumul **e doldora de colaborări excelente în număru-i din 4 Iulie crt. Relevăm:** Teodor Balan **(Constantin Hurmuzachi);** A. Z. N. Pop **(Ultimul din neamul maestrului), — ceeace ne bate la ochi în toate lucrările d-lui A. Z. N. Pop este numai stilul d-sale prea personal. (Cităm: „El purtase dureri în transmitere organică, peste care creerul n'a putut să se izbăvească", — sau „urmând poruncile unei boeme repede curmată de înnașterile dinspre bunică...", etc.);** Dragoș Luța **(Răspântii);** Neculai Tăutu **(S'a întors Anamaria);** Aurel Tudor **(Logodna cu apele);** George Z. Antonescu **(Stele pe coline);** E. Ar. Zaharia **(Un poet italian despre dorul românesc) și relevăm pagina de note și cronică literară iscălită de d.** George Drumur.

V. JELERU

Muntele de taină

Peste orașul meu din piatră arsă
In fiecare noapte se revarsă
Aceiași Mare de 'ntuneric, peste țărm,
Și oamenii, aceiași oameni, înnecați adorm
Cum i-a prins valul, mai puțini, destui,
Ori ancorați în gesturi de statui.

Mai stărue un țipăt, poate două,
Atât cât trece pasărea de rouă
Spre Munțele-i de taină și tăceri;
Și Marea se așează, ca și eri...

La marginea orașului, departe,
(Din care floare, ori din ce omidă?)
Eu singur am rămas uitat de moarte
Să cânt această nouă Atlantidă...

MATEI ALEXANDRESCU

Autobiografie sumară

Mi-a răsărit copilăria prin maidane ca o mătrăgună,
Toți scaeții și toate cucutele pot s'o spună
Și eu o știu; dar, mai târziu, când m'am îndrăgostit de-o [fată brună,
Le-am părăsit, maidanele, chiuind, de voe bună.

Așa, — și-apoi m'am prins cu stelele să cânt,
Uneori creșteam înalt și tânăr ca un plop din pământ
Și nu mă sfiam — trufaș — să-mi ridic zăpada obrajilor și [fruntea'n vânt;
Alteori însă, din nimic, îmi venea ca'n inimă cuțitul lunii [noui să mi-l implânt.

Singur noaptea, numai gândul îmi colinda pe străzi, [hai-hui
Și mi-l lătrau câinii pe sub garduri, de se umfla luna de [râs ca un cucui,
Credeam, pe-atunci, că un altul care să-mi semene nu-i
Și-abia 'ntr'o zi — amară zi! — m'am convins că m'asea- [mân cu toți oamenii smintiți și șui.

Vremea trecea peste mine ca un sbor de vrăbii, bătrână,
N'am putut niciodată s'o opresc din fugă, să-i prind [aripile'n mână...
Și-acum plictisit și uitat ca o stea pe fața cerului, spână,
Mă 'ngân ca un copil cu versul și versul mă îngână.

IULIU CRISTEA

NOTE germane.

LA CENTENARUL

morții lui Hölderlin (7 Iunie 1943) autoritățile germane culturale au publicat primul volum din marea ediție de opere complete ale genialului poet. Ingrijită de Dr. habil. Friedrch Beissner, opera hölderliniană apare la Cotta (Stuttgart) și este înzestrată cu comentarii, ilustrații și facsimile. Ediția stuttgartiană este menită unei difuzări mai întinse.

SOCIETATEA

amicilor cărții" din Chemnitz a organizat, dimpreună cu „Societatea Paul Ernst", din aceeași localitate o comemorare a scriitorului Paul Ernst dela moartea căruia au trecut zece ani.

PREMIUL „RAIMUND"

al orașului Viena a fost decernat, anul acesta, scriitorului Richard Billinger.

JAKOB SCHAFFNER

scriitorul elvețian de limbă germană a fost distins, pentru anul 1943, cu premiul de stat german „Johann Peter Hebel".

EDITURA ITALIANĂ

„Nuove Edizioni" pregătește o ediție revăzută a „Elegiilor Duineze" ale lui Rainer Maria Rilke, ediție îngrjită de Leone Traverso, acelaș care a întocmit și prefațat o antologie de traduceri din Stefan George, pe care o va scoate editura „Sansoni". La

„Nuove Edizioni" vor apare și „Scrisorile din Muzot" ale lui Rilke.

In coleția „Il fiore", — îngrijită de editura „Garaanti" a apărut o antologie din **Lessing**, îngrijită de Severino Filliponi și una din **Brentano** și **Eichendorff**, îngrijită de Alessandro Pellegrini.

„DER WEHRWWOLF"

Romanul lui Hermann Läns a apărut și în traducere norvegiană.

ȘI FIINDCĂ

fusese vorba de scriitorii Richard Bilinger și Jakob Schaffner,**să le facem cuvenitele prezentări.**

Richard Billinger (austriac, născut la Marienkirchen, la 20 Iulie 1893), a studiat germanistica și s'a stabilit la Berlin. Volumul său de versuri Sichel am Himmel **(1931) — „Seceră pe cer", — cuprinde poeme din viața rustică.**

Până la acest volum, R. Billinger publicase piesele Vom Knecht **(1924),** Perchtenspiel **(1928) și** Rauhnacht **(1931), Pentru drama** Rauhnacht **i-a fost atribuit premiul Kleist. De atunci au urmat** Rosse, Das Verlöbnis, Lob des Landes, Stille Gäste, **afară de** Das Verlöbnis **(1932), toate apărute în 1923,** Die Hexe von Passau **(1935), Die Windsbraut și** Der Gigant **(1937),** Am hohen Meer **(1939) precum și volumele de proză** Die Asche des Fegefeuers **(1931),** Das Schützengelhaus **(1934),** Leben aus Gottes Hand **(1935),** Das verschenkte Leben **(1937).**

Richard Lillinger e un scriitor etnicist de indiscutabilă valoare. Premiul vienez Raimund **încununează de tot rodnica activitate a unui dramaturg viguros.**

TR. CH.

NOTE italiene

ARTA LUI ARNALDO FOSCHINI

marele arhitect al Italiei contemporane și profesor de „Compoziție arhitectonică" la Universitatea din Roma — născut în 1884, membru al mai multor Academii italiene — se cere numaidecât caracterizată prin adjectivul de clasică.

Prin clasicism, în mod curent, se înțelege revenirea, anacronică, la canoanele artei grecești și romane, o imitare formală adică: arhitectură clasică ar însemna atunci clădiri cu frontoane și coloane, copiate exact după templele grecești sau palatele romane, sau combinate în diferite variații după imaginația artistului respectiv. „Cuvântul „clasic" înseamnă pentru noi — spune Plinio Marconi, *într'un articol închinat lui Foschini în „Meridiano di Roma" din 15 Aprilie a. c. — cei de astăzi suma atitudinilor plastice permanente ale spiritului nostru, care, în cursul secolelor, au produs opere înrudite în caracterele cele mai profunde ale organismului lor constitutiv, chiar dacă aparent aceste opere erau total deosebite: atitudini care, deși nu constituesc moștenirea unui singur popor, aparțin însă în mod deosebit nouă Italienilor.*

Aceste atitudini, insistând asupra echilibrului dintre formă și conținut, asupra compozițiilor axale sau de-adreptul simetrice asupra proporțiilor definite, punând accentul pe voința de-a nu ceda pitorescului și întâmplătorului, opunându-se prin aceasta spiritului romantic și oricărei forme de primitivism, au caracterizat toate epocele înfloritoare ale arhitecturii".

Acelaș lucru se poate spune și despre arhitectura contemporană a Italiei și în special despre arhitectura lui Arnaldo Foschini. In numeroasele lui opere, create timp de mai bine de un sfert de veac, deși au profitat de inovațiile aduse de peste ocean, găsindu-și locul bine stabilit în arhitectura mondială modernă, nu aduc nici o stridență, nu jignesc nobletea austeră a vreunui monument din Renaștere, lângă care întâmplător ar fi așezate. S'a spus despre Italia că e cea mai tradițională țară din lume,— în ce privește arta — că tot ce se crează e întors cu fața spre trecut, că între epoci nu există deosebiri fundamentale: revoluțiile făcute în pictură sau în literatură se sting repede și inițiatorii lor se întorc la Ugo Foscolo sau la Masaccio. In tinerețe, înainte de războiul trecut, Papini spunea împreună cu Soffici că tradiția trebue uitată, reprezentând cel mai mare dușman al înnoirii: acum, Papini și Soffici, învinși de tradiție, susțin contrariul.

Nu știm ce plănuia Arnaldo Foschini în tinerețe. Ne vom opri la câteva opere recente. Intâi, lângă Biserica și Mânăstirea „San Giacomo agli Spagnoli" *din Roma: clădirile puteau sta chiar și lângă Palatul Signoriei din Florența și fațada severă a de-a-tâtea ori centenarului palat ar fi văzut în fațada tot atât de demnă a Mânăstirii San Giacomo o soră. O soră mai tânără care și-a împodobit ultimul etaj cu o frumoasă colonadă, contrastând plăcut cu sobrietatea primelor etaje.*

In stilizarea cubistă a Bisericii Sfinților Petru și Pavel din cartierul Expoziției Universale din Roma *se simte amintirea Bazili-*

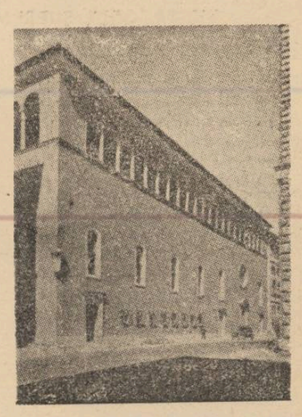

A. FOSCHINI „San Giacomo"

cei Sf. Petru dar se vede și înrudirea cu clădirile în stil modern de pe lături: moderne ca tonalitate, armonia compoziției și elementele arhitectonice fiind de cea mai pură esență clasică.

De-o egală importanță în opera lui Foschini e și Mausoleul lui Ataturk *dela Ankara: execuția acestuia a fost obținută în urma unui concurs internațional, care i-a adus lui Foschini faima unuia dintre cei mai mari arhitecți ai Europei.*

Un bloc în formă de paralelipiped, pe o bază patrată. Ca în toate operele lui Foschini, domină și aici măsura, proporția și simplicitatea. Interiorul, bogat ornamentat cu mozaicuri, fresce și marmore, e concesia făcută orientului.

Dublat de un bun și înțelegător profesor, artistul Arnaldo Foschini e una dintre gloriile Italiei de astăzi.

CONSTANȚA TUDOR

Cronica plastică

Interiorul și Figurina la „Căminul Artei"

Dacă am fi părtinitori — așa cum ne-a acuzat unul din camarazii noștri — ar fi trebuit să ignorăm acele manifestări de artă din cauza cărora am fi avut unele neplăceri. N'am fi nici primii, nici ultimii, care, purtând sâmbetele unuia dintre expozanți, sau unuia dintre diriguitorii unei manifestări de artă, ne-am vărsa fierea 'ntr'o cronică acerbă, fie că merita sau nu merită, aspra critică, scăpată de sub condei!... Dar tocmai, pentru că acuzația camaradului nostru este total greșită, **nu putem** să ne purtăm astfel. Firea noastră perfect loială nu ne-o îngădue. Prețuim „calitatea" artei prea mult, ca să-i negăm frumusețea, atunci când ni se destăinue cu tărie. Am considera **o josnicie** să știrbim cât de puțin aprecierea favorabilă pe care un tablou ar merita-o, pentru simple considerente personale.

O operă plastică de valoare este pentru noi un lucru **sfânt, nimic** nu-i poate întuneca puterea și dacă fiind în provincie ne-ar cădea în mână (cât de îndepărtați am fi de Capitală) darea de seamă a cronicarului, ne-am grăbi să luăm trenul îndreptându-ne spre Capitală, pentru a putea vedea două adevărate perle ale plasticei românești înfățișate pe pereții „Căminului artei" până la 25 Iulie 1943.

Intre excelentele tablouri — în particular în sala de jos a Căminului — aflate'n expoziția actuală, mai bine înjghebată decât toate cele din anul acesta, răsar ca doi luceferi pictorii noștri, cu adevărat primii ANDREESCU și GRIGORESCU. Pe lângă orgia de culori ce-i înconjoară, așa cum se cuvine unui ansamblu modernist, băiatul în albastru al lui ANDREESCU (nou sosit în colecția Zambaccian) este o adevărată încântare a retinei, o încântare blândă, ai cărei pigmenți coloranți sunt drămuiți cu o măestrie fără seamăn... cu o putere egală peste tot, stingând împrejuru-i toate focurile bengale; amintindu-ne că seriozitatea, **conștiința**, puterea inegalabilă a pastei în tonuri moarte, în tonuri șterse, așezate unde trebue, **conține** mai multe posibilități, mai multă vlagă, decât cronatizmul, cei mai îndrăcit.

Băiatul în albastru al lui ANDREESCU este una din cele mai frumoase lucrări executate de maestrul **mort la 31 de ani!**

Băiatul în albastru însă nu-i în strae țărănești, ba mi se pare că e un costum Ludovic al XV-lea, totuși nu i se poate contesta un puternic parfum de specific românesc...

Tot astfel și Italianca lui GRIGORESCU pentru care credem că ai putea face o nelegiuire și măruntă cum e, să o subtilizezi într'un ghiozdan, căci dorința de a o avea, e prea puternică! Sunt tablouri care te răscolesc, te frământă impresionându-te, sunt altele care te înlemnesc privindu-le, sunt iarăși unele care te interesează peste măsură, te fac nerăbdător să le afli tehnica, să le descoperi taina prin care le-au cucerit; NICOLAE GRIGORESCU însă, când ți se întruchipează **autentic,** nefalsificat de nici o tendință naționalistă, cu pasta lui puțină și cu modulările lui, de o suavitate infinită (vezi obrazul figurinei, depărtările viorii de a delicateță unică, cât și cerul de un foarte ușor și palid trandafiriu) îți merge drept la inimă. E peste putință să-i reziști! Pictat în anul 1870 când încă paleta nu i se albicise de **„exteriorul"** artei impresioniste, acest mic și nespus de drag tablou al lui NICOLAE GRIGORESCU te vrăjește.

Cât trebue să-i fi plăcut și să-l fi inspirat copila aceea răzimată de zid, împotriva luminei... Pensula par'că e făcută s'o mângâe, așa de ușor pune accentele 'n jurul ei.

In aceste două lucrări este o mare știință, ce bine înțeles s'ascunde, o știință care din păcate n'a găsit ecou, căci banalizarea bietului GRIGORESCU de către **Ipolit Strâmbu, Verona** sau alții de aceeași teapă nu contează. Singurii care prin calitatea retinei lor (nu însă prin destulă adâncire) i-ar fi înruditi, sunt EUSTAȚIU STOENESCU și fosta d-sale elevă, NICULINA DELAVRANCEA, aceasta din urmă **cu deosebire.** Sunt o serie de plăji la Carmen-Sylva în care NICULINA îți redă cu delicateță grigoresciană nisipul, raportul dintre nisip și mare precum și petele de culoare datorite umbrelelor vizitatorilor.

Caracteristica lui N. GRIGORESCU este neasemuita delicateță în viziune, delicateță pur femenină, pe care o regăsim în lucrările NICULINEI DELAVRANCEA-DONA atunci când preocupări prea accentuate de modernism nu o stingheresc.

S'ar spune că ne contrazicem cu ușurință, cetind această frază, noi care de atâtea ori am preamărit pictorii moderni; dar este inexact. Rămânem cu acelaș suflet deschis tuturor manifestărilor **noi,** atunci când aceste manifestări sunt perfect **închegate.** Ne simțim însă înșelați, nemulțumiți, când vedem **conștiința** și **meșteșugul** atât de bine pus la punct de **înaintașii noștri,** nesocotită de cei care se consideră „așî" în ziua de azi, paleta le este într'adevăr mai bogată, orchestra are multe instrumente ca și în muzica modernă „mais trop souvent, elle sonne creux". Roșuri splendide, verzuri și albastruri, portocaliuri și galbenuri de lămâe se întrec pe pereții Căminului ca să ne ia ochii!!... Totuși cu ce puține tonuri un ANDREESCU sau un GRIGORESCU se realizează deplin...

N. GRIGORESCU Italiancă

Dar, să ne punem frâu simțirii proprii, să ne scuturăm de vraja în care aceste două bucăți ne-au aruncat și să recunoaștem că între moderniști, un GEORGE VĂNĂTORUL cu micul său tablou de lângă fereastră ne poate și el fermeca. Regretăm numai că lucrări mari îl împiedecă probabil să ne dea o pânză mai **departe dusă;** știm că îmbină **ca nici unul colorile între ele** dar tocmai de aceea, am aștepta un tablou de șevalet, mult căutat, **complect** închegat. Relevăm lucrările d-nilor CIUCURENCU, DEM. IORDACHE regretând că acesta din urmă **cu darurile ce le posedă,** nu voește să-și realizeze **întreg** tabloul, ci numai părți din el. Apoi interioarele lui FRANCISC ȘIRATO, compoziția MAGDALENEI RĂDULESCU, interiorul cu pian al d-lui BOUREANU, nou sosit în incintă, ni se înfățișează cu deosebit interes și cu multă prospețime. Apoi eșind din comun apare MICAELA ELEUTHERIADE cu nobleța ei caracteristică în brunuri și beige-uri, zugrăvind par'că din condei, acea minunată încăpere ce-i aparține.

Să nu uităm interiorul ȘTEFAN DIMITRESCU cu frumoase calități, fereastra deschisă a RODICHEI MANIU precum și figurina vișinie a d-nei DUDU ALEXANDRESCU, fără să trecem cu vederea sumbrul și misteriosul interior cu remarcabile însușiri al d-lui DUMITRU BEREA cât și figurile pictate de d-sa vădind o grație nebănuită.

Ca un ecou la cele ce spuneam asupra cromatizmului prea puternic și discordant (așa cum se întâmplă și cu unele doamne din catul de sus al Căminului) ne răspunde ANDRÉ LHOTE întrebat într'un interview: „S'ar putea totuși afirma în genere că'n epoca noastră, toate culorile slăbesc după un timp. Așa încât mă încumet să spun, că orice concepție picturală bazată pe culoare e falsă, pentru că coloarea tinde să se distrugă".

Și cu aceasta încheem articolul, lăsând pentru cronica viitoare, îndrăznețele opere ale doamnelor din sala de sus și a celorlalți expozanți ce se află acolo.

LUCIA DEM. BALACESCU

Tinerii noștri, cei de toate culturile
sau
Reportaj cu și despre verzi și uscate

de COCA FARAGO

MOTTO: între Debitul de tutun și debitul fumătorului sunt atâția pași cam câți ai număra între filosof și licențiat în filosofie.

(Cugetare, 1943)

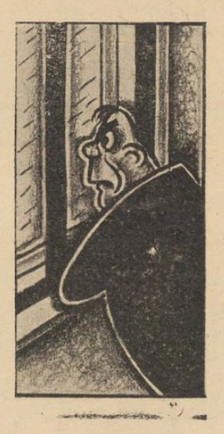

Ei sunt — ca să zic așa : — niște **valori**

L-au citit pe Valery mai dihai ca pe legile gramaticale, și-au înlocuit „r"-ul din pripita dicțiune cu un fel de hârâit ce suggerează ascultătorului nu torsul mâței, ci **ron-ronul** felinei, se duc la teatru numai când traducătorul piesei obijnuiește pipă și scrie „mână" cu „â" din „i", trec prin problemele anunțate de orice fel de imprejurări ca șoarecele prin brânză, fumează din tabachera altuia cu anfelică generozitate, proectează mii și sute de mii de reforme care mai de care mai sociale, transatlantice și valabile circa două duzini de secole, se dedau la literatură fiindcă li se pare că numai în acest fel pot să demonstreze „nihilismul artistic", pe care-l simt pișcându-i de **eul** dumnealor mai abitir decât oricare altă formulă calculabilă în ritmul destinelor cosmice ale individului considerat ca motivul existenței a tot ce există, se gudură pe lângă propria lor inteligență, uitându-și obârșia ne-canină, deci lătrând ori scheunând precum javra scăpată la oglindă, servesc primadonelor reformate și vedetelor ilustrante ale producțiilor conservatorului, delicioase cocktailuri de date, noțiuni, idei fixe și preferințe gastronimice, dau mâna cu stânga, în semn de atitudine împotriva convenienților și **preferă mai bine** să doarmă ziua și să peroreze noaptea, în societatea mâncătorilor de pahare, și a celorlalți donquichottiști „dați dracului" și licențiați deocamdată în băuturi spirtoase, consumate din țap, ca berea...

Ei sunt — ca să zic așa: — niște... originali. Dela savarină mănâncă numai mijlocul, dintr'o carte reține numai cifra ori titlul capitolului, (în caz de poezie, memorează penultima strofă, inversat și talmudic: pe deandoaselea și apoi, vers cu vers, dela dreapta spre stânga), sunt mistuiți cât se poate de perseverent și lăuntric de întrebări care, în definitiv, sunt concluzii care, la o adică, se rezumă la esențe de permanență relativă, își aprind chiștoacele zeflemisit, dela candelă, dorm unul la altul, se poartă lucizi, râd „flăcăiește, abuzează de termeni latini, scriu „du-te" fără liniuță, fac apropouri la evul mediu, se constituiesc în tabere, fronturi, generații, cercuri și altele, dând naștere la curente, faze, continente spirituale, bucurii psihofizice, secte nucleice, dogme metafizice și câte și mai câte...

Ei sunt, — ca să zic așa : — niște snobi...

Au impresia că toată lumea trebuie să muncească pentru ei, se dispensează de serviciul militar ori și-l îndeplinesc în silă dar cu surle și tobe, ca pe o filantropie, dansează cu luminile stinse, nu au păreri proprii și deaceia conversează citând citate, sunt cenacliști și se închipuiesc, din astă pricină, creeatori, sunt grăbiți și totuși lascvi, importanți și osteniți de răspunderi, nostalgici, îndulcitori de vocale, malagambiști și câte odată melomani.

Ei sunt, — ca să zic așa : — toți o apă și un pământ. Dar ce apă ! Și ce pământ ! Ceva, așa cumva cu totul confuz deși, dacă am împlânta o rază Roentgen prin aparențe, ne-am putea **persuada** de amalgamul obținut cu transparența materiei care, pe la margini este ori mai opacă ori mai aeriană, așa încât separațiunea, (selecțiunea), se produce logic...

...Și pentrucă ei sunt niște valori atât de originale și snoabe și atât de — cum să zic ? — **neperimate**, să încercăm, o ! cititorii mei !, a stabili între dânșii o ierarhie oarecare, divizându-i în grupe, fiecare grupă fiind reprezentată, în această expunere, de câte un tip sau mai multe (după cum o cere condeiul), așa încât să ne facem „o idee" cât mai amplă despre ceiace străpezește dantura epocei noastre, într'un chip demn de luat nu numai în seamă dar și în râs...

VIZITATORUL SUPREMULUI INIȚIAT

Logodit cu toate nerăbdările, până la ora plecării și-a curățat unghiile, și-a schimbat costumul și cărarea (cu toate că unii zice că mult mai bine l-ar evidenția freza „peste cap" — fiindcă are fruntea puțin cam prea îngustă, — el nu vrea să facă pe nebunul și se piaptănă tot ca 'n anii de studență...), s'a plimbat și cu mâinile la spate și cu ele în buzunare, privind când — prin podea — cerul și când — prin tavan — pământul, s'a pătruns de atmosfera premergătoare ieșitului său afară, în oraș, care, de data aceasta, mai e vorbă?! va oferi de gândit până și oglinzilor în care și-a potrivit expresia întregului teren facial, s'a mai spălat odată pe mâini și și-a reînodat cravata. In acest moment, pășește peste pragul porții, cu dreptul și își ia peste picior bătăile inimii. O teribilă emoție degaje tot eul său neexersat decât cu întâlniri, ca să zic așa: galante unde, nu mult după data nașterii sale, a început să se ducă, în urma insistențelor femeline *din toate straturile sociale... De când pândea clipa* penetrării *în vecinătatea* Lui ! *Și parcă nu se 'ncumeta să creadă că ...vorba ceia : „s'a făcut"... Faima lui străbătuse generația, ca unul din acele vânturi, cunoscute prin Japonia... cum dracu'-l chiamă... Dar ce importanță are ? Străbătuse generația,* ca un vânt, *asta-i... Ba nu tocmai, fiindcă geniul spre apartamentul căruia îl întraripau pașii, nu* străbătea *generația, ci se* revărsa *peste malul ei, ca un val uriaș de ocean furtunos, uluind-o, scoțând-o din țâțâni, asurzind-o, aruncându-i praf în ochi, înăbușindu-o. Iar mai târziu, când se retrăgea în a sa omenească ațipeală, dânșii, discipolii, elevii, admiratorii, adoratorii, sclavii, „evangheliștii" lui, găseau pe urmele-i divine câte și mai câte formule, cugetări, expresii, caracterizări, exclamații, etc., așa cum, după reducerea unei ape între hotarele ei, uscatul se pomenește fericit cu invazia peștilor, peștișorilor, steluțelor de mare ,scoicilor și... așa mai departe. Căci astfel i-l descriseseră „băieții", pe numele lor: Mitică, Florinel, Nicu și Fănică, — patru inteligențe apte pentru ascensiune, pe care exigența erouiui nostru la fel de tânăr, le descoperise în primul an de facultate, jucând risca — la figurat, bine înțeles, — cu problema ființeți omenești privită vis-a-vis de infinit.*

Frumoase tîmpuri!, *cum s'ar exprima un bun condimentator de vocale...*

Ajuns la ușe, își verifică ținuta, își ia cordul, epina dorsală, *plămânii și femurele între măsele, silabisește carta de vizită a marei figuri contemporane, înghite strâmb, se îneacă, tușește, se tamponează cu batista și însfârșit... bate cu arătătorul, răspicat, de trei ori: toc-toc-toc.După un potrivit șirag de clipe pelteloase și nestingherite de niciun semn dinăuntru, încearcă același efort, cu pumnul.*

—Tu ești, mă ? se miră, interogativ și cu surdină, Florinel, deschizând „Sesamul".

— Te îndoiești oare ? întrebă, spiritual, eroul nostru, Titi.

— Păi dece n'ai sunat, don'le ?

— Unde ?

— „Unde"! La sonerie, unde vrei să fi sunat !

Obrajii vinovatului se colorează crepusculic și unul din canini îi mordează *buza de jos, resjrântă* baudelairean *deasupra unui furuncul în embrion.*

— N'am văzut-o.! Scuzele mele !

— Inutil. Te-ai comportat ca un iaurgiu necitadin. Acum fii binevenit însa umblă pe vârfuri, să nu-l deșteptăm că abea a readormit iarăși...

— Da' ce, — se înspăimântă binevenitul, e cumva bolnav ?

— Nu, păcatele mele ! Dar așa doarme el, când nici nu te aștepți, pentrucă n'are dece să-i fie jenă de noi...

— E și Fănica cu tine ?

— Ca 'n toate zilele.

— Da' Nicu și Mitică ?

— Prezenți.

— Și ce faceți ?

— Îl veghem.

— Dece, dacă zici că nu-i bolnav ?

— Așa-i place, don'le ! Că dacă vorbește prin somn, știe că are cine-l auzi și asta-i dă o mare destindere sufletească, mai ales că noi ținem minte fiecare cuvânt.

— Extraordinar !

— Nu-i așa ? Suntem, vorba lui, când e bine dispus: „evangheliștii" săi...

— Ba pe dracu'...

— Zău că așa ne-a poreclit. Poate că unde suntem patru.

— Parol ?

Evanghelistul Nicu le iese întru întâmpinare :

— Tu erai, frate-mi-o ? Hai hazard !

— Ce ?

— Hai hazard !

— Fii mai explicit, Nicule. In ce jargon vorbești ?

— Te ramolești, nenicule, *pe zi ce trece, să fiu al naibii...*

— Asta nu e că se ramolește dar că nu s'a familiarizat încă cu vocabularul nostru aparte, îl apără Florinel care, fiind blond, întrebuințează și ochelari, ca să se confunde și mai și cu tot ce a auzit despre Mircea Eliade. Nimic mai clar, dragă Titi : bunul nostru Nicu înțelege prin salutul „hai hazard !", *formula noastră de recunoaștere, adică „hai* noroc !"

— Da-a-a ? !

— Ihî...

— Și... cine e autorul... traducerii ?

— Ai să-ți regreți ironia, când vei afla...

— Ai să te presari cu cenușe !

— Ai să te dai cu capul de scaune și de tot restul mobilierului...

— El însuși a inventat fraza !

— Nu mai spune !

— Păi da, ca să înlocuiască vulgaritatea cu...

— Înțeleg, înțeleg...

— Sssst ! șuieră Mitică, răsărit în penumbră oval și cast, ca o coaje de ou.

— Prea târziu, domnilor... Uite, l-ați trezit, se răstoește Fănică, arătând cu degetul drept înainte-i.

Intr'adevăr, pe vasta suprafață a divanului ne-adhoc, viețuiește ceva adunat într'o generoasă cămașe de noapte, cusută cu arnici.

— Maestre, se precipită Florinel — dați-mi voie să vi-l prezint pe Titi Plebbeu, de care v'am povestit adeseori că...

— Ei, unde ești, Plebbeule ?

— Aicișa... îngână emoționatul la superlativ.

— Ia loc și tu pe aici, pe undeva.

— Merci...

— Unde ești Mitică ?

— Lângă dvs. maestre. Nu m'am clintit mai deloc, de când ați închis ochii...

— Adevărat ?

— Pe cuvânt !

— Ei, am mai zis câte ceva ?

— Desigur.

— Cam ce ?

— Să vedeți ! Pela 16 și 20 v'ați întors cu fața la perete și ați bolborosit : „dacă torni apă într'un pahar, paharul se metamorfozează treptat și devine pahar cu apă...'.

— Bun... Mai departe ?

— Mai departe, pela 17 și 63 (?) v'ați readoptat poziția și ați pronunțat : „Oamenii fac „sluj" fără nici-o pregătire, deoarece nu au decât două picioare"...

— Perfect. Acum cât o fi ceasul ?

— Șase și ceva...

— Notează : de multe ori, nu aduce ceasul ce aduce anul.

— Formidabil, exclamă Nicu.

— Imi dați voie să telefonez ? interoghează Fănică.

—Liber ! consimte amfitrionul.

— Și noi, Titi, hotărăște Florinel, să dăm o fugă până la „Zamfirescu"...

— Pentruce ? !

— Să le transmitem ălora dictoanele maestrului. A fost astăzi într'o formă gigantică. Nu ?

— Epocală ! Să știi că eu o spun pe aia cu paharul, c'o știu mai bine.

— Ei ! N'ai fost tu aici, săptămâna trecută ! Să fi auzit ce rechizitoriu i-a aplicat lui Rilke... Ne venea să-l pupăm, nu alta...

— Nu zău ?

— Pe ce am mai scump.

Și zicând, Florinel își rotește, molatec, privirea, în direcția cămășii cu ochi, adică la ce are mai scump.

— Ești, nici mai mult, nici mai puțin decât un sentimental nenorocit, — constată, obiectiv, Titi.

Ca prin vis, de dincolo, îi ajunge evanghelistul dela telefon :

—AuzișI, mă ? Allo ! Alllo ! Ai scris chestia cu două picioare ? Stai, că mai e... Dece nu 'nveți să stenografiezi ? Alllo !... Ești gata ?...

Și pe când Mitică își redobândește locul de băgător de seamă al toropelii maestrului, acesta, care n'a împlinit peste 40 de ani așa, de florile unui anumit arbore fructifer, mulțumit peste măsură de cum evoluează sinistra-i farsă, își face cu ochiul și purcede să intoneze primele portative ale sforăitului său violent, premergător propozițiunilor de pomină care — dacă ar vrea — ar introduce încă o zi în săptămână sau ar stăvili desvoltarea cheliei...

FĂCĂTORUL DE REFORME

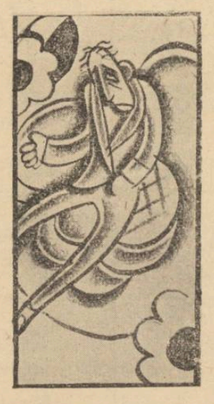

El știe una și bună : totul.. dar absolut totul, trebuie luat „d'a capo". De aceia, în orice discuție e negativist, în orice împrejurare e fatalist iar din punct de vedere al alimentației, e și n'ar putea fi decât numai adventist. Umblă puțin adus de omoplați, cu pas veșnic foarte grăbit, căci oridecâte ori îl întâlnești, se duce „undeva" la „cutare" sau la „cutare", să împrumute ori să restituie o carte pe care a avut-o și el dar i-a luat-o măgarul de Tomiță, pentru soră-sa și nu i-a mai adus-o... De obicei, duce în buzunar o hartă a Europei și alta : a României, tabla înmulțirii și un creion ascuțit la ambele capete. Are același maestru, ca și ceilalți dar nu-l frecventează decât la zile importante, când se întrunesc laolaltă pentru a-și comunica cele săvârșite de când nu s'au mai adunat cu toții și pentru a primi noui ordine de lucru dela el — primul și cel mai mare făcător de reformă, care, exceptând numai punctele cardinale, forma pământului și umiditatea ploii, găsește că oricare dintre marile sau micile inamovibile „elemente afirmatorii" a fost inventat anume pentru a stimula și rafina spiritul de contradicție al individului „serios pregătit". Prin urmare, din trei în patru luni, tinerii noștri seniori de Ilfov, de care grupul restrânsei generații și-a prins toate nădejdile, sunt convocaie oculi, împrejurul lămpii de gaz, devenită, în asemenea ocazii, o sfidare a pretinsei civilizații în care trăim, ca să-și semene ideile distructiviste și reconstructiviste și să se împovăreze de proaspete misiuni. Așa dar, al doilea și mai micul făcător de reforme se înfățișează cu „lucrarea" transcrisă citeț și o citește auzibil de către toți, din când în când întorcându-și prastia atenției spre primul și mai marele făcător de reforme care, ascultându-l, se scobește în măseaua minții cu penița styloului sau cu acul descoperit în dosul reverului.

— Nu e rău... Ai adus hartă ! ?

— Da, maestre, ca să-mi completez **teoriile pe care le-ați audiat...**

— Aha ! Ia să te vedem... Știi ce, Mitică, treci tu în locul ăla și lasă-l pe fazanul **ăsta lângă mine, să îl pot urmări mai pe îndelete.**

Schimbul se înfăptuiește, cât ai zice, de pildă, „Constantinopolitan" și „comedia" începe. Subiectul operei fiind „nivelarea cotului pe care îl face Oltul între Sibiu și Făgăraș, — în scop de a verticaliza și de a accelera totodată scurgerea numitului în Dunăre", **junele transformist despăturește harta României și o confruntă cu schița pe care abil a creionat-o inspirata-i mână.**

— Realizarea, reia el, s'ar efectua cu o abundentă aglomerare de nisip și pietriș, provocătoare ale devierii dorite...

— Ași !, il contrazice mai marele, costă prea mult și durează cât n'o să trăim noi ! Bă, Mitică, cum soluționezi afacerea asta, mânzule ?

— Foarte simplu, maestre. Disloc muntele cel mai apropiat și-l plasez în calculata porțiune.

— Da... ar fi ceva, se amestecă Nicu. Insă mult mai facil mi se pare a transplanta izvorul apei.

— Se aprobă ! sare Florinel, de după un „Larousse" format mare.

— Bun! Data viitoare, să vii cu planșa propusă de armăsarii **ăștia și să mai vorbim. Până una alta, tu ce-ai făcut, mă** dulăule, **cu** perpetuarea rasei prin acții clinice ?

„Dulăul" se ridică în două picioare, flutură în aerul „viciat" de țigări, o coală mâzgălită în lat și pe urmă și-o apropie de lentile :

— „Duritatea evolutivă a problemei deschisă pe data de 1 Aprilie a. c. se izbește în posibilitățile noastre de aprofundare, într'o evidentă rezonanță, având în vedere că, inițial, **unanimitatea mă situează în responsabil dar și răspunzător al progresului numeric, de mâine, al umanității. Căci, la temelia dela care am trasat concluziunile viitoarelor puncte ale studiului meu, e subînțeleasă structura zicătoarei de pe limba lui Voltaire, lansată de poporul francez încă din vremuri apuse, „mieux vaut tard que jamais"...**

Ședința se prelungește până în zori, când fiecare „evanghelist" se îndreaptă spre casa unuia dintre dânșii, unde somnul le va fi legănat de amintirea (suvenirul) zâmbetului reconfortant al primului și marelui făcător de reforme...

AMOREZUL TRUPEI

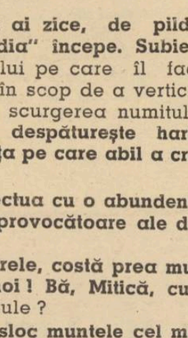

Doarme ceva-ceva mai mult chiar decât „maestrul". Nu se obosește mai deloc, mănâncă suculent și rațional, are la el, oricând, o fotografie de pe când era mic și tot atât de drăgălaș ca și în prezent, o perie de dinți și fantoma penultimei sale aventuri, întrerupte de brusca expatriere a dulcineei cu nas aquilin... E menajat și extrem de adulat, în sânul familiei spirituale, descrisă până aici. De însușirile arhirecunoscute și moștenite dela un strămoș supranumit „barbă albastră" în privința succeselor la femei — și „vrăjitoarea" pentrucă nu suferea barbă, se proptește viitorul propriu zis al tuturor vedetelor mai sus pomenite. Avantajat și de faptul că, acasă, i se spune „Adorel", este ceiace în mod obijnuit (burghez) înseamnă : **o partidă** nu în sensul financiar care, de fapt și de drept îi revine cuceritei de farmecele totale ale filosofului, — ci, mă înțelegeți, din punctul de vedere intim al realităților matrimoniale.

De îndată ce-l surprind gata de a se atașa vreunei persoane fără dota reglementară, băieții se fac luntre și punte, curcubeu și ceas cu cuc, Vlașcă și Teleorman, reușind, în cele din urmă, să-i deranjeze combinația. Pentrucă mariajul evanghelistului Adorel, trebuie să se identifice cu mijloacele materiale ale subtilei lor vieți și anume : somptuoasa locuință a entuziaștilor căsătoriți, să aibă un dormitor-două la darnica dispoziție a grupului cultural, iar la veșnica lor întinsă masă să se afle rezervate, permanent, un număr cât mai sonor de tacâmuri... Deaceia, unul din proectele supuse cumpănirii juriului prezidat cu infinită prestanță de întreaga făptură a „maestrului", a fost acela de a dărâma fundația Dalles și câteva împrejurimi, în favoarea ființării unui strand **sui generis,** cu muzică de Bach și plafon demontabil, unde să se reunească cele mai superbe exemplare bucureștene, împrejurul **je m'en fiche**-istului Adorel...

Schema a stârnit un adevărat delir, chiar în forul interior al marelui inițiat... Inutil să vă mai spun că în vederea „vederilor", trupeșul Adorel și-a și comandat un costum bleu-nuit cu aplicații de catifea roșie, închipuind zodiile...

REPREZENTANTUL GENERAȚIEI

Se compune dintr'o perspicacitate logică și un bun simț metodic dozat, — cum nu s'a mai pomenit. El „vede" la maximum tot ce profanii, de exemplu, aud sau gustă ; el „miroase" toate evenimentele preparate de subconștientul cutărui sau cutărui șef de echipă culturalo - juridico - plastică, presimte marile preschimbări spre care tinde spațiul interplanetar și fireștile întoarceri la contururile de obârșie ; îl stimează pe Socrates, nu se 'mpacă cu familia sa de sânge și își aruncă ideologia în cele patru-cinci vânturi care-l bat și-l abat, ca pe o salcie. Ca și pământul, el posedă numai doi poli și totuși se „învârtește", izbutind să dăinuiască ; tot ca și văzduhul, e nemărginit și covârșit de mistere; aidoma lunii, știe dar nu spune, la fel cu stelele, apare fosforescent și colțuros, cu într'o clipită să alunece dela ordinea zilei în densitatea nopții cea mare și profundă... Urmașul îi prețuiește biografia și speră că prodigioizitatea destinului său „vedetic" nu e geamănă cu soarta înaintașului demodat al cărui suvenir deranjează, rar dar bine, Homericele *solitudini ale singularei sale identități. El nu poate* clarvedea *reîntoarcerea-i cuminte la „evanghelism", pentrucă, deocamdată, este aglomerat de alte alea...*

TETERIST ȘI PROLETAR

Confundând accidentala cavalerie cu elementarul cavalerism, nu-și explică dece portul cu tunică și cizme rozetate nu-i estompează gafele și nu-i jusuiește agresiva emfază... El se complace în a agrea numai latura sportivă a trăirii cazonice, lăsând pe seama „proletarilor culturii" simbolul poligonului de tragere și al exchibițiilor pe deasupra și dedesubtul cailor. Când are „neplăceri" pe chestiile civile ale actualei sale situații militare, ignoră că, amenințând cu înscrierea ca voluntar, seamănă leit cu nevestele teribile care-și premeditează cu glas tare sinuciderea, în caz de neprocurarea urgentă a hainei de nurci și a trotteurilor de antilopă, făgăduite încă de anul trecut. Cumpără ostentativ reviste și cataifuri, nu stă de vorbă cu oricine iar când i se întâmplă să fie pus la curent cu întâmplarea că vreunuia dintre cei „mulți", de pe front, i s'a amputat o mână sau un picior, se declară neimpresionat ba chiar se dedă și la un mic discurs:

— Informația nu dezlănțuiește niciun interes. Ce poate fi mai normal, deci mai banal, decât să devii, într'un război, ciung sau olog? Eu unul nu mă las pradă lirismelor de categoria melodramei, deoarece infirmitatea ce mi-a fost indicată cu intenția de a mă înduioșa, nu a survenit unui tânăr ca mine și ca domniile voastre, ci unui om trecut,—de 30 de ani—, cu alte cuvinte unui om care a trăit suficient beneficiind de brațul (sau piciorul) său. Și apoi, în furnicarul nostru intelectual, omul acesta se dovedește a fi un anonim, un mare anonim — cum se numesc atâția alții —, care, în epoca noastră de chinuri morale suprapuse, de introspecții sintetice și de abstractizări concretizante, trebuie să se considere fericit că a fost gratulat cu o suferință. Nu sunt apt de a savura tragedia invalidului despre care mi s'a vorbit anume atât de lacrimogen, oricâtă bunăvoință ași emona, fiindcă sunt un autentic logician care, din păcate, și-a abandonat mizantropiile cerebrale în cele organice, asimilate la poarta acestei școli așezate la periferia gândirii și a sistemelor ei.

Tot ce pot face pentru acest „estropiat", eu, ca îngrădit temporar între limitele unei îndatoriri pur cetățenești și vulgare, e, domnii mei, să-l invidiez pentru atențiunea pe care i-o acordăm de comun acord, malgré — **cum** spune **francezii — preocupările și ocupațiunile noastre deplorabile și exasperant de soldățești.**

Și ebrietat **din tâmple și până 'n glezne de toxicele magistralei sale oratorii, evocându-și culcatul când pe o ureche și când pe cealaltă, al maestrului dela București, precum și întâiul său pelerinaj la umbra monumentală a acestui** messianic **erou necunoscut în lumea proletară, personalitatea lui Titișor Plebbeu trosnește de roadele belșugului celor 23 de ani „băuți" luna trecută...**

P. S. Povestea asta dacă v'a plăcut **(tris)**
Citiți-mi-o **(bis)**
Dela 'nceput...

Cronica literară

RADU TUDORAN: Anotimpuri
NICOLAE I. OTTESCU: Homer
Victor Papilian: Manechinul lui Igor, și alte povestiri de iubire

1. **Orașul cu fete, Un port la răsărit, Anotimpuri** și un scriitor cu filon extraordinar de bogat. Sau: Un volum de nuvele, două romane și **Radu Tudoran**, autorul lor care, chiar dacă ar fi scris numai atâta, tot ar sta alături de cei mai aleși prozatori ai noștri.

Binevoitoare, contrar obiceiului de binevoitoare, dară în plină expectativă, la apariția primului volum, „critica" nu a întârziat să-i aducă d-lui **Radu Tudoran** aprecieri unanime și pe deplin meritate cu ocazia publicării romanului **Un port la răsărit.**

Nu s'a împlinit însă nici timpul necesar consolidării primului său mare succes și, iată-l, apărând cu un nou volum: **Anotimpuri.** (Editura **Socec,** 1943).

D. Radu Tudoran e într'adevăr o enigmă. Debutând târziu, când te gândești la piața noastră literar pe care valoarea debuturilor este invers proporționată cu vârsta autorilor și debutând, dintr'odată, cu toate semnele unei solide și conștiente maturități, d-sa face excepție dela regula oarecum generală care vrea ca absoluta majoritate a celor ce pășesc fără grabă în arena bogată în trepidații a literelor să nu dea opere prea multe și prea strâns grupate. Presupunem însă că d. **Radu Tudoran** nu este un inițiat în ceasul al doisprezecilea. Presupunem că d-sa scrie mai de mult și că a avut rara înțelepciune să-și amâie cât mai cu tâlc pășirea în public. Dar toate acestea pot fi de un interes numai în măsura în care ar putea explica apariția romanului **Anotimpuri,** apariție cu atâta mai apropiată de data lansării acelui **Un port la răsărit,** cu cât amândouă cărțile sunt excepționale. (Nu ne-ar suprinde câtuși de puțin faptul dacă l-am vedea publicându-și peste patru-cinci luni, un al treilea roman sau o a patra carte de proză. În acest caz am ști în mod precis că autorul **Anotimpuri**-lor și-a pregătit, pe tăcute, atâta material de cât este bine să dispună tot scriitorul care deslănțue o — să-i zicem, — splendidă ofensivă împotriva oricărui scepticism critic și pentru bucuria cetitorilor.

Anotimpuri este romanul unei fete care iubește. Ca orice carte bine construită și foarte bine scrisă, nici **Anotimpuri** nu se lasă rezumat mai mult decât poate fi rezumată tragedia **Romeo** și **Julieta.** Ne mulțumim deci cu atât: O studentă îl iubește pe un aviator, suferă deziluzii din cauza unui altuia și-și găsește înțelegerea și fericirea la cel dintâi. Toate acestea însă se întâmplă paralel cu alte lucruri cari marchează o epocă în viața capitalei noastre și capătă contururile unui mare panou al fresco din istoria aviației românești. Cu cele aproape 500 de pagini ale romanului d-sale, d. **Radu Tudoran** te prinde ca în mrejile unui basm și te fascinează, — ne gândim numai la acel formidabil capitol al 14-lea, în care e descrisă aruncarea cu parașuta a lui **Unchi-Amedeu,** capitol în care se întrunesc toate extraordinarele daruri de povestitor și regizor ale d-lui Radu Tudoran, și ți se deschid toate marile orizonturi pe care le va stăpâni d-sa! Dară în cele aproape 500 de pagini ale romanului său, d. Radu Tudoran te mai introduce într'o viață plină de culoare și lumină pitorească și complexă, umană și umanizatoare, lipsită de meschinărie și grandioasă în felul ei.

Stilul d-lui Radu Tudoran e de o cursivitate de tot comunicativă, iară construcția cărții, neîncorsetată în simetrii rigide, mărturisește prezența unui romancier de rasă. A spune mai mult ar însemna a ne depăși competințele. Incheind nu putem decât recomanda cu toată căldura aceste **Anotimpuri,** roman scris pe gustul cititorilor foarte pretențioși, scris însă cu așa artă încât orice lector lasă cartea cu părerea de rău că s'a terminat așa de repede. Sau, cu alte cuvinte: d. **Radu Tudoran** știe să cucerească massele, dar în așa fel încât nu se coboară la nivelul lor ci și le apropie ca pentru o predică de pe munte.

2. Editura **Publicom** a făcut o foarte fericită alegere prin achiziția romanului **Homer** de d. Nicolae I. Ottescu.

Ce este acest **Homer? E** o carte clasică inspirată de soarele unei lumi clasice și, nu mai prejos, darul cel mai potrivit, pe care d. **Nicolae I. Ottescu** l-a făcut cetitorului român necunoscător al textelor traduse și, cu atâta mai mult, al celor originale ale Iliadei și Odisseii.

Iliada și Odisseia stau, în zenitul școlarității noastre, — al tuturor câți am trecut prin vreo secție clasică a liceelor, — ca două mari luminarii. Pentru noi Iliada și Odisseia au fost și au rămas în cadrul apuselor ore de elină, ceeace, pentru studioșii din seminariile teologice poate fi și rămâne numai Biblia. Omul homeric și concepția homerică despre destinul și viața omenească ne este, și astăzi exemplul cel mai apropiat de inimă ori de câte ori suferim de dorul unei lumi mai bune sau ori de câte ori ne lovim de barbarele mărunțișuri și orgolii ale lumi de azi. Omul homeric e acel om-zeu, — acel om zeesc, care poate fi și păzitor de porci, rămânând, totuși, **„zeescul porcar"**, — care se găsește întrei noi, beneficiarii învățământului clasic, și între toți cei ce au ieșit din alte școli. Acest om homeric ne-a făcut să nu iubim monstruozitatea, să iubim, în schimb, **kalakagatia,** frumosul bine,— și să prețuim, mai presus de orice credință, credința în valorile permanente ale umanității. Identificarea întru omul homeric ne deosebește de toți ceilalți contemporani și ne face să regretăm că nu-l cunosc și ei în măsura în care-l cunoaștem, spre a începe recădirea unui nou mit mediteraneean. Pioasele noastre păreri de rău însă nu pot schimba neînduratul curs al vremurilor. Iliada și Odisseia, traduse chiar „congenial" păstrează anumite peceți și-și ascund înțelesurile după anumite cercuri trase de vicleana Circe. Hexametrul sună monoton în românește, versiunea în proză nu poate îmbrăca nuanțele existente în originalul elin, iară traducerea în vers firesc limbii în care o torni, poate fi excelentă numai dacă am cunoscut, în prealabil, textul de origine.

De aceea ne-a surprins în modul cel mai agreabil chipul cum a înțeles să rezolve d. **Nicolae I. Ottescu** problema prezentării, cât mai pe înțelesul și placul tuturora, a lumii homerice. Pornind de la ipoteza că zeescul Homer, autorul celor două epopei, trebuia să fi fost contemporanul întâmplărilor cântate în Iliada și Odisseia, d. **Nic. I. Ottescu** ni l-a prezentat ca fiind într'adevăr martorul principalelor evenimente din amândouă taberele combatante și martorul, într'adevăr, al momentelor celor mai mari ale vieții lui Ulisse. Peregrinarea divinului aed e, însă, înfățișată într'un cadru geografic și social atât de sugestiv homeric în cât suplinește, în mare măsură, trebuința de a te referi la respectivele texte, iară cititorul necunoscător al poemelor retrăiește, deadreptul, întreaga lor frumusețe. Țesută pe această tramă și scrisă într'o limbă românească limpede ca apele și cerul Mediteranei, romanul d-lui **Nicolae I. Ottescu** inaugurează, cel puțin la noi, un gen nou, cu nebănuit de bogate orizonturi, și ne mai pune în fața unui foarte valoros scriitor.

Cât privește înțelesurile intrinseci ale cărții, romanul **„Homer"** trebuie considerat drept una dintre replicele cele mai semnificative pe care un autor contemporan cu noua năvălire a barbarilor în cultura mediteranean-europeană, o putea da în forma unei cărți.

3. **Manechinul lui Igor și alte povestiri de iubire** (Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București 1943), înmănunchează opt nuvele fantastice foarte abil scrise ale d-lui **Victor Papilian.** Am subliniat termenii „foarte abil scrise", deoarece fantasticul, uneori prea savant, sau, cel puțin, inspirat de meditații prea savante pe care le iubește autorul, — renumit medic și profesor universitar în viața d-sale de toate zilele, — reclamă o extremă abilitate narativă pentru a merge la inima cititorului care simte cu precizie unde se oprește literatura de pură sensație și de unde încep hotarele fantaziei și ale tuturor posibilităților, deci și a posibilității de a greși ceace trebuie să devie, neapărat, floare, — încântătoare sau de spaimă, — dară floare vie a visului.

D. **Victor Papilian,** unul dintre scriitorii mari ai Ardealului nostru, este dotat cu un rareori întâlnit auz pentru limbă. Nu se putea deci, să nu găsească gama care să-i permită să-și încânte ascultătorii. D-sa a compensat, prin ritmul și melodia stilului, toate acele **„duricăți"** ale plăsmuirilor fantaziei d-sale cari, povestite cu o idee mai jos, ar fi stârnit ca un corp străin în imaginația și memoria cetitorului.

Cele opt nuvele din volumul **Manechinul lui Igor** îl situează pe d. Victor Papilian în fruntea autorilor noștri de cărți fantastice, dară și în rândul de frunte al scriitorilor noștri pe cari îi atrage subiecul dătător de fiori. Dacă ar trebui să-i găsim un vecin printre români, atunci vecinul d-sale este d. V. Beneș. Dintre streini cel mai apropiat îi este Ewers.

Remarcasem la d. **V. Beneș** predilecția pentru subiecte neromânești. Aceeași constatare trebuie s'o facem și la lectura volumului d-lui **V. Papilian.** Se vede că fantasticul e mai ușor de realizat și mai verosimil când îl situiezi într'un alt timp sau într'o altă dimensiune etnică. Pe d. **Victor Papilian,** deși justificată prin opoziția față de spiritul nostru latin clar și logic, îl obsedează lumea slavă. Când o părăsește, se refugiază în epocile străvechi egiptene (Lacrima). In orice caz nuvelele cu personagii slave, ca și Lacrima, sunt și cele mai bune ale volumului. Un fantastic românesc, întemeiat pe superstiții românești sau construit din rezonanțele cele mai ascunse ale sufletului românesc nu l-au realizat, până acum, decât, indirect bineînțeles, scriitorii cari au pornit dela folklor. **„Manechinul lui Igor și alte povești de iubire",** — volum închinat așadară dragostei se resimte de toate frumusețile stranii ale acestei nobile și eterne teme, poartă însă și pecetea frumosului scris al d-lui Victor Papilian. Este una din cărțile peste cari nu se poate trece ale anului. Și mai este o carte foarte captivantă.

TRAIAN CHELARIU

Primim la redacție:

DOMNULE REDACTOR,

Dacă vin să cer găzduire în paginile revistei dvs. pentru relatarea cazului de mai jos, nu o fac din motive care ar interesa activitatea mea publicistică, ci pentru a ilustra, mai ales, unele moravuri literare din vremea noastră și onestitatea unor pretinși confrați.

In cele ce vin să relatez acum nu mai poate fi vorba nici de anumite „rezonanțe", „corespondențe", „influențe", „coincidențe" nici de alte formule gentile cu care critica amabilă încearcă să scuze, uneori, nu numai lipsa de personalitate, dar și lipsa de bună credință la unii dintre cei prinși „cu mâța'n sac" și învăluiți, grațios, în borangicul frazelor tolerante și cochete.

Acum e vorba de un... mic împrumut literar, pur și simplu.

In ziarul „Viața", cu n-rul 776, din 18 Iunie a. c., un domn semnând Ion I. Lăzărescu publică, în pagina 2-a, un articol intitulat „Cetitorul și trecutul său".

Semnalatul articol nu este, însă, altceva, decât transcrierea unor idei, a unor pasagii, ba chiar și-a unor fraze dintr'un articol al meu cu titlul „Trecutul cititorului" apărut în pagina „Din Duminică în Duminică" a ziarului „Universul", din Maiu 1940, (n-rul exact al ziarului îmi scapă, subsemnatul găsindu-mă actualmente departe de București și neavând posibilitatea de a cerceta colecția).

Cum copia acestui articol se află asupra mea, vi-o trimet, împreună cu articolul d-lui Ion I. Lăzărescu, *rugându-vă să le prezentați, puse alături, cetitorilor, pentruca ei să judece și să califice.*

In marea sa corectitudine, d. Ion I. Lăzărescu *a binevoit, totuși să schimbe ordinea unor pasagii, să suprime altele, să modifice unele citate de opere și autori, sau să împrumute eleganța d-sale bietelor mele idei.*

Aceiași bunăvoință a manifestat-o și față de titlul articolului, d-sa inventând formula originală de „Cetitorul și trecutul său", față de titlul „Trecutul cititorului" cu care articolul meu a avut imprudența și indelicatețea de-a apărea cu trei ani înaintea celui de sub semnătura d-lui Ion I. Lăzărescu.

Desigur, redactorii paginei literare a ziarului „Viața" — pentru cari am o aleasă considerație — n'au cunoscut nici vechiul meu articol și nici onestitatea d-lui Lăzărescu, *pe care, cu atâta amabilitate, au găzduit-o în pagina amintită.*

Primiți, iubite Domnule Redactor, încredințarea sentimentelor mele de perfectă, colegialitate,

Băile Herculane, 20 Iunie 1943 RADU GYR

Trecutul cititorului

Cititorul trebue să fi lăsat în urmă o incandescentă vizitare a unor opere și autori, care să fi inscris, în cultura sa literară, reale etape de evoluție a gustului estetic, trepte precise ale unei creșteri a spiritului de selecțiune, de triere a lecturilor viitoare.

Nu poți trece, dintr'odată, fără o pregătire, fără un „trecut" al tău de cititor, la anumite lecturi mai rafinate, mai claustre, ca, de pildă, la poezia lui Mallarmé, la proza lui Proust sau a lui Gide, la lectura integrală a Divinei Comedii, a Iliadei, a „Faust"-ului lui Goethe, a teatrului lui Racine.

Sunt cărți care — în formarea gustului și spiritului cititorului de literatură — nu pot lipsi în nici un caz; absențele lor sunt tot atâtea trepte dispărute de sub pasul lectorului, tot atâtea primejdii de-a călca în gol.

Sunt, iarăș, cărți pe care trebue neapărat să le citim la o anumită vârstă, într'o anumită epocă a formării gustului nostru, de cititor, — căci, după cum există cărți la care putem reveni în continuu, regăsindu-ne sau completându-ne sufletește mereu în paginile lor, există și cărți ce ne pretind să le citim „la timpul lor", reclamându-ne un climat sufletesc special, o viziune a lumii și un depozit de calde lumini lăuntrice, specifice unei anumite vârste.

Cine n'a călătorit, în copilărie, cu minunatul Guliver al lui Swift, n'a vânătorit cu Robinson Crusoe, n'a plâns pe povestea micului cercetaș lombard a lui De Amicis sau pe aceia a „Fridei" lui Théuriet, — cine, în primele clase de liceu, n'a hoinărit cu eroul lui Hector Malot din „Sans famille", n'a suspinat lângă „Lacrimi de copii" a lui Wildenbruch și n'a adormit cu „Piciul" și cu „Jack" al lui Daudet sub pernă, — cine în biblioteca lui de licean n'a colecționat, cu sfântă patimă, pe Fogazzaro, pe Creangă, pe Hogaș, pe Fr. Coppée, pe Mérimée, alături de „Hania" și „Quo Vadis" ale lui Sienkiewicz, de „Werther" și „Hermann și Dorothea" ale lui Goethe, de „Ape de primăvară" și „Intâia iubire" ale lui Turghenief, de „Război și pace" al lui Tolstoi și de schițele lui Anton Cehov, ori de „Ultimele zile ale Pompeiului" de Eduard Bulwer Lytton, de „La Princesse de Clèves" a d-nei de La Fayette, de admirabilul „Dominique" al lui Fromentin, de „Enoch Arden"-ul lui L. Tennyson și de romanele și nuvelele lui Duiliu Zamfirescu, de nuvelele lui Delavrancea și Slavici și de schițele lui Caragiale, — cine până la vârsta de 16-17 ani n'a trecut cu sufletul prin toate aceste cărți și încă prin multe altele, atât de dragi anilor limpezi, înseamnă că, în agonisirea lecturilor de mai târziu, va simți un mare gol pe care niciodată nu-l va mai putea acoperi. Căci nu va mai avea sufletul și febrele interioare cu care se fac aceste prime lecturi, chiar dacă se va hotărî, cândva, mai târziu, să poposească între copertele cărților necitite la vreme...

Firește, nu toate aceste cărți, răsfirate mai sus din fuga peniței, sunt... capodopere ale literaturii, dar le voi recunoaște ca necesare, ca indispensabile începuturilor unui ales și harnic cititor.

Cititorul începe, din copilărie, cu lectura basmelor lui Ispirescu, ale fraților Grimm, ale lui Andersen sau ale lui Perrault, trece prin toate cărțile iubite ale adolescenței, parcurge toate fazele cititorului tânăr, trece, deopotrivă, prin lecturi stufoase și inegale, ca să ajungă, odată, să prețuiască tocmai cartea majoră, substanțele rare, în perioada de maturitate a gustului său de lector rafinat, când orice carte nouă venită în mâinile sale va fi dovada prezenței unui spirit de ierarhizare și selecționare critică.

Numai acest cititor, ajuns să-l citească altfel pe Racine, Shakespeare, Dostoiewschy, Pascal ori Stendhal, va înțelege de ce un Zola necitit la timp poate fi și o decepție, sau de ce un Maupassant, căzut prea târziu sub lampa de seară a lecturii, își poate pierde înapoi, în ani, câteva rubine din stema lui de altădată...

Și va avea acest cititor în el, în adânc, cărți dragi, nespus de dragi, de care nu se va mai atinge, însă, decât în amintire, știindu-le rămase, poate, lângă imaginea bălae a întâiei fete îndrăgite și lângă aceia a primei escapade liceale, — dar va avea acest cititor și o bibliotecă unde va putea face reîntoarceri mari, dăruitoare nu numai de emoții psihologice, ci, mai ales, de emoții majore, — estetice și critice...

Și, uite, scriind rândurile de față, simțim o umbră de melancolie, o caldă părere de rău, pentru cei mai mulți dintre copiii și tinerii de azi, cari — prea clorotici și prea grăbiți și ocazionali cititori — dacă vor fi lipsiți, odată, de voluptatea rafinată a unor lecturi ce nu se deschid oricui, nu vor avea, cel puțin, prilejul să-și amintească de cărțile copilăriei și ale adolescenței, peste paginile cărora alții, mai puțin sportivi și mai puțin moderni, au plâns sau au visat, cândva...

RADU GYR

Cetitorul și trecutul său

Cetitorul cel adevărat, acel ce este în legătură cu opere alese, nu se poate să n'aibă un trecut literar al său. Nimeni nu poate trece pe neașteptate fără o temeinică pregătire literară din trecut, la opere care cer un mare efort intelectual și sufletesc. Inceputurile literare ale oricărui cetitor, cer în mod imperios ca să fie cercetate anumite lucrări literare. Nu poate fi conceput ca un adevărat și serios cetitor, acel care nu și-a început lectura cu basme, fie din literatura originală, fie din literatura străină. Cel care la o vârstă fragedă nu și-a făcut primii pași în literatură cu Ispirescu, Creangă, Perrault, Andersen și frații Grimm, a pierdut nespus de mult. Apoi, sunt cărțile care vor forma pe viitorul cetitor de cărți rafinate. Nu se poate crede că există un cetitor adevărat, care în trecutul său literar, să nu-și fi început lectura cam cu următoarele scrieri: „Pescar de Islanda" și „Romanul unui spahiu" ale romancierului exotic Pierre Loti: „Piciul" și „Jack" ale fermecătorului Alphonse Daudet; „Abatele Constantin" și „Criquette" de mișcătorul Ludovic Halavi; „Mathias Sandorf" și „Un căpitan de 15 ani", ale marelui țesător de vise Jules Verne; „Graziella" și „Jocelyn" ale romanticului Lamartine; „Ape de primăvară" și „Asia" ale sentimentalului Turghenieff; „Herman și Dorothea" și „Werther" ale titanului literar Goethe; „Valentina" și „Indiana" ale prea sentimentalei G. Sand, „Colomba" și „Carmen" ale vigorosului scriitor P. Mérimée; „Unchiul Flo" și „Frida" ale marelui pictor al naturei A. Theuriet și a foarte multe alte scrieri, cu care și-au legănat copilăria și adolescența mulți cetitori de cărți bune, pe care nu le pot reaminti din cauza cadrului restrâns al articolului meu. Acestea, din literatura străină. Iar din literatura noastră, cine n'a cetit cu nesațiu în copilăria și adolescența sa romanele și nuvelele lui D. Zamfirescu, nuvelele lui N. Gane, Delavrancea, Slavici, Eminescu, Vlahuță, Odobescu, Caragiale, Gârleanu, C. Hogaș, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu I. Agârbiceanu, Brătescu-Voinești, I. A. Basarabescu și a multor alți nuveliști, a pierdut un timp prețios. Toți aceștia pe care i-am pomenit, sunt indispensabili și necesari pentru începuturile unui vrednic cetitor. Numai acel ce a parcurs cu atenție, plăcere și înfrigurare paginile scriitorilor mai sus amintiți, numai el va ajunge să înțeleagă pe Dostoiewski, Ibsen, Balzac, Shakespeare, Molière, Pascal și pe alții de talia lor. *In adâncul sufletului său, orice cetitor adevărat, va avea plăcuta și neuitata amintire a iubitelor cărți ale copilăriei și adolescenței sale, care i-au produs primele emoțiuni estetice, iar în acelaș timp, va mai avea acest cetitor și un sanctuar, biblioteca sa, unde, de multe ori, se va reîntoarce dela cărțile rafinate ale maturității, la cărțile adolescenței sale, ce-i vor da din plin emoțiuni de ordin sufletesc și estetic. Cel ce se lipsește de voluptatea aleasă și fină a unei lecturi rafinate, acela, probabil că va fi lipsit și de amintirea duioasă a cărților copilăriei și adolescenței sale, d'asupra cărora pagini unii cetitori mai sentimentali au visat sau au lăcrămat în vremuri de mult apuse.* In concluzie, cel ce n'a cetit pe „Harap Alb" al lui Creangă, nu poate fi crezut când spune că înțelege și îi place „Divina Comedie" a lui Dante Alighieri.

ION I. LAZARESCU

(Ziarul *„Viața"*, din 18 Iunie 1943).

Atitudine și contradicție

(Urmare din pag. I-a)

i se mai pune tacâm. Agitația surdă, freamătul reținut al nervilor castei burgheze, ca și vizitele dese ale unor domni gravi, înmănușați și înmonoclați care se ocupau juridicește de obiectul enervării extreme a Doamnei ultragiate în ambițiile sale conjugale, erau însă departe să mai poată tulbura, ca alteori, întrunirile persoanelor „cu vază" la buna primire periodică a cărora ținea atâta stăpâna casei, pe lichidatorul agenției Bertin. Își luase rolul în serios lichidatorul, lichidând cu tot ceeace ar fi putut constitui o hrană civilizatoare pentru sufletul său de primitiv însetat să redescopere un Eden al cărui miraj greu se poate spune cum ajunsese să fulgere sub ochii terni și fruntea mărginită a fetei sale morocănoase din serile cu musafiri, Gauguin se rupe din viața socială.

Despărțirea de familie părea rudelor daneze ale sale cu atât mai nebunească, cu cât nimic până la hotărîrea bruscă, nu dase nimănui să înțeleagă survenirea vreunei himere, în viața monotonă și „înțeleaptă" a funcționarului tipic pe care-l întruchipase, timp de unsprezece ani, cu conștiinciozitate.

Ceeace nu știa familia — și ceeace-i va spori mirarea indignată, când va afla adevărul, era dacă „Paul" pregătise de mult momentul visat al eliberării, sau dacă se hotărîse brusc. Din 1876 încă (Gauguin știa din acte că se născuse în 1848, dar asta n'avea pentru el prea multă importanță, după cum însemnătate n'avea nici faptul că pentru alții, boema sfârșește la vârsta când începea a sa), expusese la salonul Oficial din Paris unele peisagii nu prea strălucit semnalate de critică. Personalitatea sa nu-și dăduse măsura nici în 1880, când se decisese să expună laolaltă cu impresioniștii, revoluționari huliți și temuți pe atunci. Nu izbutise decât să fie luat drept un elev al lui Pissarro, ceeace, oricât l-ar fi admirat Gauguin pe subtilul divizionist, era departe să-i convină.

Gauguin avea însă prea mult orgoliu ca să nu-și dea seama că, — indiferent dacă aveau sau nu dreptate criticii, așa cum avea să scrie mai târziu soției sale, cu care n'a întrerupt niciodată totuși corespondența, era un mare artist: „...je suis un grand artiste et je le sais...". Mat, puternic și frust, stilul său caută să surprindă necesitatea a cărei exprimare era așa de dificilă unui neliterat: de a-și urma calea proprie, *de a nu-și irosi viața pentru lucruri care nu corespundeau misiunii sale.*

*

In 1903 Gauguin își sfârșește aventura. Se împlinesc așa dar 40 de ani dela moartea lui, în Tahiti.

Astăzi când, datorită traducerilor, literatura lui W. Somerset Maugham stă la dispoziția cititorilor români, figura pictorului Charles Strickland, straniul personagiu din „Luna și doi bani jumătate" („The moon and five pences"), identificat de autor cu Paul Gauguin, aduce — romanțat, bine înțeles, deci pe înțelesul marelui public — în discuție, această cea mai curioasă viață de artist din câte cunoaște istoria. Pictor „maudit", viața lui Gauguin e asemănătoare, dintre poeți, numai cu a lui Rimbaud, de care-l apropie și violența expresiei, și conștiința unui destin sfâșietor, acceptat cu violentă temeritate.

Patruzeci de ani nu sunt totuși destui ca să omoare actualitatea unui destin ce s'a oferit drept exemplu, chiar dacă paradisul din Pacificul drag vizionarului nostru este astăzi răscolit de infernul unei civilizații de care fugise...

Pe locurile patimei cerești și pătimirii pământești a lui Gauguin, cad, după patruzeci de ani, bombe...

Spiritul lui e însă cea mai puternică dinamită. Culoarea lui Gauguin e până astăzi tot atât de explosivă...

LAFCADIO

MATEI CARAGIALE

(Urmare din pag. I-a)

O atare stare interioară o întâlnim rar la un scriitor. Fuga de lume și de viață, refugiul în noapte și aversiunea față de lumină, zugrăvesc un suflet chinuit și sbuciumat, pradă nălucilor și îndoielelor. El are o structură extrem de complicată, care se lasă prezentă în opera scriitorului, stabilind caracterul lecturii și determinând o impresie puternică asupra cetitorului. Matei Caragiale parc'ar voi să se chinuiască în permanență, negăsindu-și o clipă de răgaz, reprezentând astfel un caz singular în literatura noastră. In tot ce scrie, trădează o sbatere chinuitoare, o svârcolire neîntreruptă ce merge une-ori în direcție negativă, spre nimicirea propriilor resorturi. De-aceia, stabilirea valorii acestei opere nu poate fi făcută în chip obișnuit, ca pentru orice fel de literatură curentă. Pentru a o cerceta, în toate tainele, ai nevoe să recurgi la cele mai variate mijloace de investigație, spre a indentifica elementele pe cari le conține și nuanțele pe cari le prezintă. Incursiunile trebuesc îndreptate exclusiv spre tărâmul interior al scriitorului, acolo unde se mistue, în vălvătăi neobișnuite, procesul dramei sale. Din explorarea acestui domeniu, se pot trage elementele necesare pentru stabilirea locului pe care o atare operă de artă îl ocupă în ansamblul sforțărilor și realizărilor artistice ale unui popor.

„Remember" e un imn adus nopții, liniștei și singurătății. Faptul pe care-l narează nu e decât un pretext și-un auxiliar spre a-l face cât mai perfect. Eroul nu este decât o apariție care se încadrează în atmosfera generală a operii, plutind, ca o vrajă, în sufletul lectorului și punând în acord starea acestuia cu aceea a scriitorului, din momentul plăsmuirii. Numai în operele artistice, în care acest acord nu e posibil, se pot naște discuțiuni asupra conformării oricât de relativă a scriitorului la gustul epocii și al societății pentru care realizează. Lipsa acestui conformism nu poate avea însă influență defavorabilă asupra operei. In cele mai multe cazuri, ea trebue și reușește să impună conformarea la legile și natura ei a societății. La Matei Caragiale se poate vorbi numai în parte de un atare conformism: structura eroului se face în concordanță și în raport cu natura structurii sale etice și sufletești și, în parte numai, cu cerințele epocii și societății. Totuși, în linii generale, un conformism există.

Motivul narațiunei se întemeiază însă și pe un fapt senzațional. Ce este amicul scriitorului, cu care-și împarte tristețea gândurilor, pe străzile capitalei în Germania, într'o lume preocupată de lucruri și idei comune, decât un trimis din altă lume, cu trăsături neobișnuite, venit să tulbure, cu prezența și tragica lui întâmplare, sufletul scriitorului? Cine e, în afară de un nume oarecare? Ce destin trist îi poartă pașii într'o lume, în care el face figură de operetă? Infățișarea lui sfioasă, dar nelipsită de semeție, îmbrăcămintea și podoabele extravagante, felul de viață neînțeles, însfârșit, toată afișarea lui fac să ne gândim la un mag al îndepărtatelor vremuri, când apariția lui ar fi fost socotită normală. Așa, cum el apare, e ca un desrădăcinat și un inadaptabil, purtând pecetea senzaționalului. Dacă scriitorul s'ar fi mulțumit să ni-l prezinte numai cu aceste trăsături, opera lui s'ar fi încadrat în acea categorie de lucrări care vizează și exploatează faptul divers, în ce are el mai senzațional și valabilitatea ei n'ar mai fi putut ridica discuțiuni și pretențiuni. Eroul lui Matei Caragiale are însă și o viață interioară, în ale cărei cute, oricât de abil ascunse, el a căutat să pătrundă, cu înțelegerea și spiritul său fin de observație, această viață, coincizând cu apariția lui exterioară. In felul acesta, faptul senzațional se sublimează, rămânând în urma procesului doar o atmosferă de bizar. In unele locuri, acolo unde autorul scapă de obsesiile tovarășului său din altă epocă și lume, lăsându-se stăpânit de fiorul nopții, al liniștei și singurătății, ea se mai însenineză, sub forma directă a confesiunii. Scriitorul stă de vorbă cu stelele, cu cerul, cu pomii și cu sine, desprinzând, din adâncul ființei sale, mănunchiuri curate de gânduri și risipindu-le cu o darnică participare naturii, în mijlocul căreia respiră aerul de fericire și eliberare de sub conformismul vieții obișnuite.

DUMITRU IMBRESCU

Înțelepciunea lui Iusuf

nuvelă medită

de I. Valerian

De un ceas cafegiul Iusuf îi tot da târcoale, târșiind papucii cu fereală în jurul tânărului Alexandru Brădeanu, neîndrăsnind să-i curme firul gândurilor. Bănuia ce fel de furtuni vânzoleau sufletul omului dela masa de pe trotoar, în dimineața asta caldă de duminecă, dar nu avea curajul să înfrunte talazurile la prima lor deslănțuire; aștepta un moment prielnic, se simțea mai nevolnic cum n'a fost niciodată. Numai Mohamed din al șaptelea cer putea să-i coboare pacea de care avea nevoie. De aceea Iusuf repeta în gând toate rugile știute, doar se va pogorî iar liniștea în inima celui prea încercat.

„Omul bun n'are noroc", murmura bătrânul turc în barbă, trăgând cu coada ochiului la tânărul ce părea dus de pe lume. De ce să se mai frământe în zadar? Așa i-a fost scris și pace bună.

Il cunoștea de mult pe singurul fecior al proprietarului Brădeanu, de când închiriase cafeneaua asta de lângă mare, dela ta-

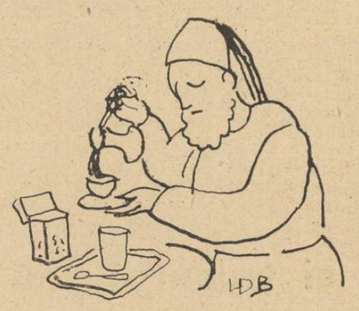

tăl lui, om tare cumsecade, odihnească-l Allah în raiul cu îngeri. Numai omenie întâlnise el aici, din noaptea aceea de groază când fugise la Constanța după detronarea lui Abdul-Hamid.

Il văzuse pe băiat crescând sub ochii lui și cum nu avusese niciodată o familie, își revărsă dragostea asupra copilului și astfel deveni câinele devotat al casei. Aici își domoli cu vremea nostalgia după nopțile înstelate ale Cornului de Aur, mângâindu-se, în dorul lor, cu semilunele cu stea zugrăvite pe filigenele de cafea.

Pentru micul Săndel avea el întotdeauna lucruri dulci puse de o parte în felurite chisele și cutiuțe colorate. Și băiețelul îl răsplătea cu un surâs de recunoștință care-i încălzea sufletul exilatului ca soarele dela Istambul. Caramele, nimeni nu știa să facă așa de strașnice ca Iusuf; d'apoi baclavale, ciubuce cu mentă, halviță cu susan! Cu ce poftă le rontăia micul strengar cu pantaloni scurți!

Il vedea mai târziu, cu șapca de licean pe-o ureche, venind îmbujorat dela școală, fremătând de neastâmpăr. Și atunci chiseaua cu șerbet de trandafiri, sau cutia de rahat, „locum sadea" dela Constantinopol, se deschidea ca prin farmec înaintea ochilor pofticioși.

Apoi băiatul a crescut văzând cu ochii. A învățat carte multă în școlile din București și a ajuns tare mintos și chipeș, ca o beizadea.

E drept că Iusuf, nu prea înțelegea de ce-i trebuia lui Săndel atâta învățătură, când avea de toate. Uite, el cunoaște numai Coranul și e mulțumit. Scrie acolo în cartea sfântă tot ce-i folosește omului în viața de aici și de dincolo ca să fie fericit; alte cunoștințe în afară de sfaturile lui Mohamed nu pot fi decât îndemnuri diavolești, rătăcind mintea omului.

Dar Efendi Săndel nu-și uitase amicii prin atâtea locuri străine, a rămas tot blând și prietenos față de bătrânul Iusuf. Venea sărbătoarea din Capitală să bea o cafea la măsuța lui, că doar Constanța nu e la marginea lumii. Cu trenul fulger nu făcea nici două ore de drum iar cu avionul venea mai iute decât gândul când îi era dorul mai aprig. In timpul verii ședea mai mult aici. Îi plăcea marea în valurile căreia înnota mai sprinten ca un delfin.

Ehei, știa bătrânul Iusuf ce se cuvenea unui tânăr bei, o cafea „moca", gingirlie, tutun „bectimis" auriu ca borangicul, adus pe sub mână de marinari tocmai din Egipt sau poate din India.

Râdea cu ochii mulțumiți coconul Brădeanu, de câte ori sorbea din filigeama lui Iusuf și câteodată, când avea gust de poșne, plescăia din buze ca un copil, exclamând: „Strașnică! Așa cafea nu găsești în București; ăia sunt lăptari, nu cafegii".

Vorbele astea îi mergeau la inimă lui Iusuf. Simțea dorința să împărtășească la toată lumea bucuria lui, să-l ridice în slavă pe Sandu: „oameni buni, tare buni și feciorul este așa cum fost tatăl. De când venit la Constanța, vad cu noroc găsit aici, țară bună, bre!

Dela o vreme Săndel venea mai des ca de obiceiu din Capitală. Nu era duminecă să nu apară în cafeneaua dela mare cu pachete și cadouri alese după inima lui tânără, voios și spilcuit ca un păunaș. Știa el Iusuf ce înseamnă asta. Il văzuse de câteva ori cu fata avocatului Roman, duduia Magda, gazela aceea cu păr de aur și ochii verzi, după care se întorceau privirile tuturor constănțenilor

— Fată tare frumoasă, i-a spus odată, clipind șiret.

— Iți place și ție Iusuf? Inchipuiește-ți că și mie îmi place și am s'o iau de nevastă.

— Bun gând, efendi Săndel. Zice Mohamed: bine face omul să-și ia o nevastă, ba chiar două și mai multe, dacă are cu ce să le ție, numai să fie bine îngrijite și mai ales ferite de ochii străinilor.

— Eu mă mulțumesc cu una Iusuf, una care face cât zece!

A făcut haz Săndel, hohotind din toată inima lui de aur; a zâmbit și bătrânul Iusuf de fericirea stăpânului și i-a adus dintr'un dulap ascuns câteva cutii cu „locum" și un borcan cu șerbet de trandafir: „astea pentru duduia Magda". A râs numai dintr'un ochi Iusuf, cu celălalt privea îngrijorat în zare. In privința femeilor avea el părerile lui și nu putea nimeni să i le scoată din cap. Ar fi vrut mai repede să-l vadă așezat, pe Sandu, ferit de vânturi. Știa el ce știa.

Dar timpul frumos trece pe nesimțite și după soare și senin se arată furtuna; nori grei năvălesc în cirezi de bivoli pe cer și fulgere și trăsnete hâțână pământul.

A venit războiul!

Allah s'a supărat pe oameni pentru păcatele lor multe și a trimis îngerii cei smoliți ai iadului să le amintească de mânia lui. Și asta este însemnat undeva în cartea sfântă, numai oamenii nu înțeleg; s'au săturat de pace și huzur și au pornit cu foc și fier, unii asupra altora.

Pe Iusuf l-a lăsat netulburat toate schimbările ce s'au petrecut în jur, dela începerea ostilităților. El știa că diavolul are mână liberă să săvârșească toate blestemățiile pe pământ până în ziua când Allah îi va pune mâna pe grumaz și îi va zice: „Ajunge! Piei, Satano, în hrubele iadului". Atunci se va statornici iar pacea între oameni iar lumea va merge înainte pe calea ei.

De aceea nu-l prea interesează, nici frământarea vaselor de război din largul mării, patrulând până departe de unde s'aud bubuituri înfundate; nici flecăreala clienților dela mese, cari urmăresc cu aprindere mersul luptelor pe hărțile din ziare. Când vreun avion dușman plutește năuc pe sus, iar țipătul de alarmă înfioară tot orașul, el își face tacticos o țigară.

— Cum ne-o fi scris!

Două lucruri reușesc totuși să-l scoată din sărite, dovedindu-i că lucrurile nu sunt tocmai în regulă. Mai întâi faptul că nu mai găsește cafea adevărată.

— Pliu, surogat! Auzi, scrie „cafea turcească" și noi bem orz prăjit. Asta, nemaipomenit!

Cealaltă supărare este mai gravă, i-a pătruns ființa cu miasme otrăvite, i-a înnegrit sufletul, făcându-l de catran. Odată cu războiul a trebuit să se ducă și efendi Săndel pe front, prin coclaurile Rusiei, Allah mai știe unde.

Când a fost să plece sublocotenentul de rezervă Alexandru Brădeanu s'a abătut pe la el să-și ia rămas bun. Nu-l văzuse niciodată ca ostaș. Părea mai înalt în mândra uniformă și înarmat ca Făt-Frumos gata să întâmpine balaurul.

— Ascultă, Iusuf, să ai grijă de duduia Magda, să-i duci în fiecare dimineață dulciuri și tot ce i-o plăcea. Când m'oi întoarce îmi prezinți socoteala.

Au trecut apoi luni după luni ca niște nouri grei și lungi de îngrijorare și nu s'a mai știut nimic. Intr'o zi o veste neașteptată a căzut mai strașnic decât o bombă: sublocotenentul Brădeanu dispăruse în luptele de pe Volga.

De atunci tihna pierise din inima bătrânului musulman. Când deschidea dimineața ferestrele și ușile cafenelei, soarele, care altă dată îl saluta prietenos din coama apelor, acum părea încrușit în sânge.

Forfoteala neîntreruptă a orașului îl irita, se uita înciudat la oamenii de pe stradă, la clienții din prăvălie, gândindu-se că ei trăesc aici nepăsători și numai efendi Săndel, omul cel mai bun a trebuit să se piardă departe, la marginea pustiurilor.

Noaptea avea visuri urite; i se părea că îl vede schingiuit de mâna oamenilor cu ochii piezișă, cu obrajii scofâlciți, strigându-l: „Iusuf, scapă-mă". Atunci în el renăștea spahiul din tinerețe și călare pe-un armăsar voinic se năpustea cu iataganul retezând capete de barbari. Lovea cu furie, dar pe măsură ce tăia, tot mai multe răsăreau și Iusuf se trezea asudat, de-a-curmezișul patului, cu părul și barba răvășite.

O rază de nădejde îl îndemna să întrebe la regiment, să cerceteze pe cei veniți de pe front, doar, doar o afla vreo urmă despre cel drag. Nimeni însă nu-i putu da vre-o deslușire. Era hotărît să închidă cafeneaua și să-l caute până l-o găsi. „E mult până la Volga?, întreba el pe câte un client. Mușterii clătinau din cap cu înțeles: „S'a cam țăcnit turcul nostru de când i-a pierit stăpânul".

In fiecare vineri seara, el bătea sute de mătănii la geamie: „Allah cel drept și tu Mohamed cel bun, îndurați-vă de rugăciunile nefericitului Iusuf, aduceți-l iar la mine". Se pierdea în contemplație divină, i se părea că Tatăl Ceresc coboară pe un nor de lumină lângă el, îi primește cu blândețe rugăciunea; uita de timp, până îl scutura hogea de umăr: „Hai, bre, Iusuf, închidem!"

Credința în milostivirea lui Allah îl mai ținea pe picioare și poate grija de a-i duce duduii Magda în fiecare Duminecă tot ce avea mai bun prin dulapuri.

Dar lunile treceau și nimic nou nu se mai auzea și veni o vreme când icoana celui dus se învălue în ceață, începe să moară încet și în sufletele celor de acasă.

Domnișoara Magda Roman se arăta tot mai grăbită când venea Iusuf, mai vioaie ca o pasăre gata să-și ia sborul.

Și într'o duminecă a găsit la casa avocatului Roman mare zaiafet; se căsătorea fiică-sa!

Ei Iusuf, Iusuf, o nenorocire nu vine niciodată singură!

Din ziua aceea nu i-a mai dus nici șerbet de trandafiri, nici cafea sadea, păstrată cu sgârcenie din vremuri bune, nici caramele de zahăr ars. Știa el că nicio putere nu mai reușea să schimbe cele rostuite de soartă. Așa-i femeia; bine spunea profetul: „femeia-i pom cu roade dulci după care râvnesc trecătorii, — vai de cel care sădește pomul la drum. Bărbatul înțelept, ca să-și aibă liniștea asigurată trebuie să pue vălul cel mai des pe fața femeii iubite, hainele cele mai negre și mai largi pe formele ispititoare, s'o ascundă în iatacul cel mai tăinuit".

Intâmplarea din urmă îl gârbovise pe Iusuf și mai mult, se simțea solidar cu stăpânul său, suferea de năpasta ce se prăvălise pe capul amândorura. Ședea ceasuri întregi huhurez, — după tejgheaua cu borcane și cutii. Nu-i venea să scoată capul pe stradă, își lăsa ucenicul să serveas-

că mușterii, nu le mai răspundea bucuros, i-ar fi alungat pe toți.

Numai când marea era în furtună, simțea că nu mai poate stăpâni vulcanul. Se ducea pe marginea digului să-i ude împroșcarea rece a talazurilor, să audă cutremurul stâncilor sub picioare. Atunci clocotul uriaș al mării se întrecea cu tumultul din el, îi potolea sbuciumul din piept. Ca un duh al răsbunării ridica pumnul strâns în văzduh, blestemând războiul și femeile.

Cu toate împotrivirile soartei nădejdea în revenirea lui Săndel rămăsese nesdruncinată, ba, acum creștea mai vie ca niciodată. Știa el că la nenorocire omul aleargă întotdeauna iute, pe telegari de foc, pe când la bucurie întârzie, se întoarce încet, în carul cu boi. Dacă s'ar pomeni cu Sandu într'o bună zi, oare cum îi va lămuri bătrânul Iusuf toată tărășenia? Cum îl va împăca?

Și iată ziua cea de pomină sosi.

Azi de dimineață, înainte de a deschide cafeneaua, i-a bătut cineva în geam.

— Ei, Iusuf, somnorosule, deschide mai repede.

I-a cunoscut glasul și-a înlemnit! Pe Allah, ăsta-i efendi Săndel! De bucurie nu-și mai găsea papucii. Alergă la ușă în ciorapi și fără fes, lucru ce nu i se mai întâmplase dela incendiul cel mare din Istambul.

— Ce face Magda?

Se aștepta să audă o astfel de întrebare și totuși vorbele căzură ca niște bolovani prăvăliți din culmile cerului. Se fâstâci, îngâimă câteva cuvinte pe limba lui, așa cum i se întâmpa numai la mare ananghie, dar nu avu putere să rostească adevărul.

— E bolnavă, sau n'ai mai dat pe acolo?

Dar nefericitul fiu al profetului ridică numai din umeri ca un automat:

— Aman, bre. Aman, aman!

Sublocotenentul Alexandru Brădeanu n'a mai așteptat nicio lămurire și s'a îndreptat spre casa avocatului Roman.

Sprinten a sburat ca un șoim către cuibul dorurilor dar greoiu s'a înapoiat la cafeneaua lui Iusuf, ca un moșneag sub povara grelelor vești. Găsise intrările ferecate, nuntașii plecaseră la București. O servitoare îi desveli pe larg tot adevărul, lăsându-l buimac în fața porții.

Din clipa când tânărul a venit la masa de pe trotoar, așa cum s'a lăsat pe scaun, ca un bușteau, Iusuf înțelese că aflase tot și o milă nespusă îl cuprinse. S'ar fi lăsat tăiat în mii de fărâme numai să-l facă trecut peste pragul măhnirii.

De atunci îi dă târcoale fără să îndrăsnească a-l scoate din gânduri. Il vede cum stă cu ochii pierduți departe pe luciul mării, cu capul sprijinit în mâini. Parcă nu aude nimic, nu vede nimic; chiar pe bătrânul Iusuf, pare supărat ca și cum ar avea vreo vină. A refuzat cafeaua cu ochi sălbateci, a uitat chiar și țigările. Barem, dacă ar fuma — tutunul i-ar aduce balsam peste chinurile arzătoare.

De sigur lui Sandu Brădeanu nu-i păsa acum de Iusuf, după cum nu s'ar fi sinchisit nici dacă s'ar fi surpat pământul de sub picioare, înnecând orașul în mare, cu oameni cu tot. Știrea neașteptată îl uluise așa cum nu i se întâmplase nici în cel mai cumplit iureș de pe front. De abia scăpat ca prin minune, după săptămâni întregi de rătăcire prin stepe, a trebuit să ajungă aici, să audă o astfel de veste.

Nu-și închipuise că în vreme ce el lupta acolo cu greutăți supraomenești, aici viața își continua jocul ei nepăsător ca spuma valurilor. Apăruse pe neașteptate de pe celălalt tărâm, tocmai când nimeni nu se mai aștepta. Era un strigoi.

Magda, fata mării, cum îi spunea el, pierduse răbdarea, se urcase pe o corabie străină cu velele întinse spre necunoscut, plecase pentru totdeauna. Nu-i făcea nicio vină; îi cunoștea firea lacomă de viață. De sigur îl crezuse mort ca și camarazii de la regiment. Apoi îl uitase, asta era în firea lucrurilor. Vinovat era el că mai venise să tulbure tihna celor de aici. Strigoii nu trebuie să mai revie niciodată.

Sublocotenentul Sandu Brădeanu privea în zare. Pe luciul mișcător al apelor citea povestea lui ca într'o carte, povestea celuilalt Sandu Brădeanu. Marea aceasta era toată Magda, ochii, prăpastii adânci și verzi, trupul ei neastâmpărat de naiadă, pornit cu tot avântul spre imnul vieții.

Dela prima întâlnire, atunci pe plaja de la Agigea și-au spus simplu pe nume, ca doi vechi prieteni. Talazurile se repezeau mai furioase ca niciodată. In această răsvrătire a elementelor naturii. Magda se simțea în largul ei, sărea neastâmpărată, se sbeguia ca un pescăruș și se pierdea cu totul într'un joc îndrăzneț de-a-v'ați ascunselea prin munții de apă care vroiau să-i înghită. Acolo, sub perdeaua unui val uriaș se îmbrățișară prima oară ca două viețăți înfrățite în primejdie.

— Ne-au logodit valurile, tu ești fiica mării.

Intr'adevăr în clipa aceea, cu părul de alge, cu fața luminoasă, părea îngemănată cu adâncurile.

A fost începutul unor colindări nesfârșite, prin țărmuri muntoase, un șir de sburdălnicii ținere sub soarele dobrogean.

„Uuu, Sănducule! Haiducule!", chiuia ea ascunzându-se după tufele sălbatice.

A știut astfel, Magda să i se infiltreze în suflet prin mii de nimicuri copilărești ca un haș a cărui otravă o simțea lucrând cu efect tulburător, chiar și după scurgerea unui timp atât de îndelungat.

— „O, marea asta atât de ispititoare n'am s'o pot privi niciodată cu inima împăcată, prea mi-am legat bucuriile de ea".

Cu ochii halucinați privea Sandu oglinzile schimbătoare sub soarele de vară. Acum talazurile îi trimeteau vicleanul cântec de sirenă: „Vino la noi în palatul de cleștar, nu te mai frământa. Acolo nu pătrunde măhnirea lumească. Timpul curge molcom, în pas cu valurile și nemurirea. Durerile se duc, amintirile se uită, totul pare împăcat, ca la începutul zidirii".

„Uuu, Sănducule! Haiducule!

Chemarea se multiplica prin vreme până la obsesie, până la nebunie.

Oare câți ani au trecut de atunci, o sută, o mie?

Astăzi, dela masa asta de cafenea Sandu se întreba cu nedumerire dacă a trăit el vreodată zile fără griji, încălzite de svăpăiala tinereții. Intâmplarea din urmă i se pare, în dimineața asta clară, îmbietoare, atât de fără noimă, ca un sunet dogit într'o dumnezeească simfonie.

Decorul, oamenii rămăseseră la fel, ca și altădată, numai el nu mai era același. Ii părea ciudat că mai putea gândi, mai putea simți noi lovituri, după atâtea emoții trăite din plin în văgăunile frontului.

Zile și luni întregi a purtat în nări mirosul jilav al gropilor, s'a îngemănat cu lutul asemenea jivinelor. Cât de elastici, cât de rezistenți i-au fost nervii! Se miră că nu i-au plesnit în huietul de iad al luptelor.

Suferise oscilațiile celor mai dure încercări fizice, trecuse prin călduri caniculare, sufocat de nourii imenși ai prafului de stepă, îndurase mușcăturile crivățului siberian, primise trăsnetul bombardamentelor și încă nu era surd.

Se revede cu putere în mijlocul vacarmului, împroșcat la fiecare pas de țărâna explozilor; în urechi îi răsună frânturi de glaglasuri, propriile-i cuvinte întipărite adânc în memorie: „Săpați băieți, îngropați-vă în pământ".

In fiecare zi, aceleași săpături, aceeași trudă a lui Sisif. Auzea clănțănind dinții pământului, bănuia că își cere tainul ca balaurul din poveste. O, foamea nesățioasă a pământului!... îl urmărește pretutindeni, ca un vis urît, ca o hotărîre neînduplecată a destinului.

Mâine, mâine, cine va veni la rând?

Alte plecări, alte saluturi, din nou îmbrățișarea pământului, pentru unii plapomă, pentru alții culcuș veșnic.

Dela o vreme, crezuse că sufletul i-a împietrit definitiv, că visurile i-au înghețat, iar dincolo de trăirea în șanțuri nu mai poate fi altă preocupare în lume.

Și iată că revede orașul în vechea lui haină de indiferență, pe cei vii îi regăsește în aceeași alergare după mărunțele bucurii ale vieții, furnicând pe căi dinainte știute. Numai el șade posomorît, privind în jur cu ochii lui Lazăr înviat din morți. A căpătat o nouă înțelegere a lucrurilor, ochii lui pătrund în adâncime cu puterea acelor raze ce trec dincolo de țesuturile aparente, arătând adevărul gol. Un ciudat sentiment de dăruire de sine îl simte gâlgâind ca un izvor cald, o imensă compătimire pentru cei din jur.

Cum de s'a schimbat atât de fundamental numai în câteva luni de război? Oare reîntoarcerea la omul primitiv, la simplitatea traiului de lângă pământ să-i fi desvăluit taina adevărată a lucrurilor?

Sandu Brădeanu caută deslegarea nedumeririlor spre cer. Acolo, spre răsărit, din meleaguri străine ochii lui au privit de atâtea ori înfrigurați de așteptări; sub cerul acela se aflau camarazii în hora de foc, acolo, între ei îl aștepta ursita lui, la întrecere cu ceilalți la fapte sau poate sus, între aștri, printre duhuri.

Din tăriile albastre un glas venea până la el, îl auzea poruncitor ca și altădată în furtuna luptelor:

„Sublocotenent Brădeanu, fii bărbat!"

Alte glasuri se alăturau în cor: „Tu ești mereu cu noi, Sandule. Avem nevoie de tine. Adu-ți aminte în dimineața aceea... când ai pătruns cu plutonul în inima primejdiei, ai adus victoria... te-ai depășit... ai fost supraom. Vei cădea oare acum mototolit ca o minge înțepată de un cui?

Pentru o femeie, Sandule?

Un șir de ani te-ai străduit să dai vieții tale un sens. La primul prilej ai arătat că poți trăi sublimul. Nu mai ai de dorit nimic. Nu te mai poate atinge nici o durere. Trezește-te, Brădene, ale tale sunt depărtările. In curând te vei întoarce la marea împlinire. Cu noi la fapte, Sandule".

— Da, am să mă întorc, cât mai repede. Acolo mi-i locul între voi".

Un semnal de vapor se auzi din port ca o trâmbiță a judecății din urmă. Sandu Brădeanu se scutură din vraja halucinărilor. Oare așteptase el clipa acestei întoarceri numai pentru a se lăsa prăbușit la prima veste ca un stejar putred? Oare destinul îl scăpase din încercuirea inamicului, îl ajutase să străbată meleagurile îndepărtate ale Rusiei numai penrut a-l înfrânge într'un joc copilăresc?

Clopotele bisericilor prinseră a vui de sărbătoare în graiu de bronz, răscolitor de amintiri. El trăia. Asta era un dar neprețuit după atâtea confruntări cu moartea. Se afla iarăși prin locurile copilăriei, după îndelungă pribegie; fiul rătăcitor se găsea iar sub zidurile casei bătrânești.

Aspiră cu nesaț văzduhul inmiresmat de boare marină. O lumină neașteptată se ivi în el. Privi emoționat împrejur. Toate lucrurile îi erau cunoscute, îi erau dragi, păstrau în adâncul lor viața lui de altădată. Simți căldura unei priviri învăluindu-i din preajmă. Ghicea, acolo, lângă el, sbuciumul unui alt suflet stingher. S'a purtat rău cu Iusuf; nu i-a dăruit nici măcar mângâierea unui câine devotat, regăsit acasă. Se lăsase cu totul furat de amărăciuna lui. Și doar bietul turc îi luminase toată copilăria, îi era atașat cu toate fibrele de tinerețea lui nerecunoscătoare.

— Iusuf, unde ești Iusuf?

Il văzu pe bătrân stând într'un colț. O rază de soare i se juca în barba cu totul albită în ultima vreme. Din ochii lui plini de statornicie curgeau lacrimi mari care-l răcoreau de năduful acelei zile.

— Iusuf, dragul meu Iusuf! Numai tu mi-ai rămas credincios. Acum poți să-mi aduci o cafea și tutun, mult tutun.

Turcul văzu din nou privirea mângâioasă pe fața stăpânului și încăperea se lumină deodată ca de apariția unui cald răsărit pe Bosfor. Efendi Săndel nu era supărat pe el! Se repezi să-i aducă tablaua pregătită dinainte.

— Ia stai, colea, lângă mine Iusuf și povestește-mi tot ce-a fost. Așa-i că lumea de aici m'a crezut mort?

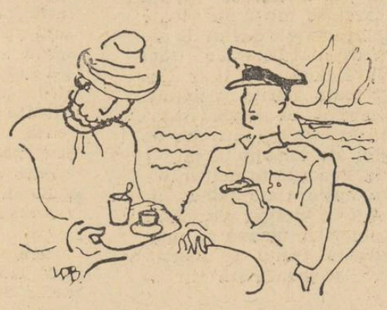

— Lumea, da. Bătrânul Iusuf, nu.

— Dar ea, fata aceea..., a avut vreo lacrimă pentru mine? Asta aș vrea să știu.

— Avut, cum nu, avut multe; apoi, știi, le-a luat vântul, le-a uscat. Fața domniței iar a râs, — femeia ca aerul, ca marea, nu șade niciodată. Nu faci inimă rea, bre. Ascultă la mine. Tu băiat giugiuc, cum nu se mai află, găsești fete berechet, cât frunza, cât iarba. Eu fost eunuc la Ildiș-Kiosk, la Abdul-Hamid, ala bre, mare sultan. Am păzit poate cinci sute cadâne, poate zece sute. Femeia ca iepurii este, greu de păzit, fuge din mână. Toate la fel, știm noi.

Văzând că Sandu gusta cafeaua tot dus pe gânduri, Iusuf ridică în sus un deget inspirat, recâștigând tot calmul de altădată.

— Așa ne-a fost scris. Lasă, când trece războiul, vii la bătrânul Iusuf, găsim noi altă fată mai frumos, facem atunci mare bairam la nuntă, ca la Istambul. Așa să știi, bre!

CERC

Slută-i noaptea, ziua slută —
Noaptea-i ziuă, ziua noapte;
Vreau lumină, beau cucută —
Număr zece, iese șapte.

Caut, nu știu ce să caut —
Cânt și nu știu ce-aș putea —
Vagabond ori Argonaut,
Toate sar naintea mea.

De vreau larg mă simt prea strimt,
Vreau să râd și văd că plâng —
Mă împrăștii și mă simt
Intre scânduri că mă strâng.

Nu pot sta și vreau să fac
Ce-a mai fost și ce n'a fost —
Noaptea le știu pederost,
Dar în noapte se desfac.

Dumnezeu a fost și nu e,
Când îl văd nu-l mai aud —
Parcă pleacă, parcă sue:
O omidă'ntr'un agud.

Strig în noapte, parcă-s mut —
Tac din gură, parcă țip —
Mă adun și mă'nfirip,
Matca-i însă tot de lut.

Drumul simplu-i drumul greu,
Vreau să fac și eu adica
Ce-a făcut și Dumnezeu:
Mi-a ieșit însă Nimica.

Pun un fir, se rupe'n capăt,
De sunt mort simt că sunt viu —
Toate trec, numai că scriu
Și mă'ntorc din nou la capăt.

Merg spre ziuă, ies din noapte —
Caut mieii, dau de lei —
Număr zece, iese șapte:
Suntem doi ori suntem trei?

RADU PĂTRĂȘCANU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 20
MARŢI 20 IULIE 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

ASOCIAŢIA SIBIIU BIBLIOTECA CENTRALĂ

ANDRE BELLESSORT IN ROMANIA

de ALEXANDRU CIORĂNESCU

Deşi foarte numeroşi în cursul veacurilor, călătorii străini la noi n'au fost, de cele mai multe ori, călători pentru noi. Ceeace-i aducea prin părţile noastre, nu era curiozitatea turistică, sau psihologică, sau ştiinţifică, a pământului sau a omului de aici. Veneau de obiceiu pentrucă pe aici treceau drumurile cele mari, de la Viena sau dela Varşovia la Constantinopol. Până în secolul al XIX-lea, niciunul n'a trecut pe aici ca să se oprească, sau ca să afle ceva despre noi.

N'aşi putea spune sigur dacă Stanislas Béranger, cu lucrarea lui intitulată „La Keroutza", care nu e altceva decât neaoşa nastră căruţă, a fost cel dintâi călător la noi venit de dragul călătoriei. In orice caz, mi se pare sigur că, dintr'un punct de vedere mai general, cei dintâi au fost Francezii. O ideie greşită, pe care o au de altfel şi foarte mulţi francezi, a făcut să se creadă că Francezul nu e făcut pentru călătorii, şi că le preferă de departe tihna căminului şi confortul de-acasă. O asemenea bănuială nu rezistă la cercetări mai atente. Sau poate că aceea ce ne înşeală, e intensa circulaţie şi intensa răspândire a Francezilor în prima jumătate a secolului al XI-lea, care ar putea să fie şi o urmare directă a emigraţiei pricinuite de Revoluţie.

Oricare ar fi însă pricina care l-a pus în mişcare, Francezul e prin esenţa lui călător. Călător nu pentru aventură, pentru intrepiditate, pentru setea de orizonturi noi, ci pentru judecata şi înţelegerea călătoriei, pentru fructul meditaţiilor scornite de ea. Deaceea Toledo nu mai e pentru noi Toledo, ci e ceva mai mult, oraşul lui Maurice Barrès. Deaceea din icoana pe care ne-o facem despre Constantinopol, fie că l-am văzut sau nu, nu pot să lipsească nuanţele pe care le-a pus într'insa Pierre Loti. Chateaubriand în America sau în munţii Libanului, Victor Hugo pe valea Rinului, Prosper Mérimée în Spania sau Gustave Flaubert în Orient, nu sunt simpli călători într'un hotel, ci nişte scriitori la adevăratele isvoare ale inspiraţiei lor.

Călătoriile acestea sunt deci, de fiecare dată, nişte interpretări. Ceeace ne interesează şi ne reţine în ele, e mai puţin portretul unei regiuni, cât înţelesul ei, concluziile şi generalităţile ce se pot extrage dintr'o experienţă care în mod fatal trebuie să rămână limitată. Din câteva elemente de amănunt, din câteva întâlniri incidentale, şi poate în realitate inconcludente, călătorul extrage esenţe, ajungând la caracterizări de ordin general, care singure pot da impresia nu numai de viaţă trăită, dar şi înţeleasă şi apreciată lucid. Deaceea pătrundem cu e' atât de adânc în sufletul celor pe care-i cunoaştem odată cu dânsul. Călători noi înşine de atâtea ori, nu odată ne-am dat seama, că nu suntem, în mijlocul lumii vaste pe care ne străduim s'o cunoaştem şi s'o îmbrăţişăm dintr'odată, decât nişte naufragiaţi ce se străduiesc să cucerească oceanul dintr'o barcă; puţinul pe care suntem în stare să-l vedem şi să-l strângem cu mâna, nu compensează pentru noi imensităţile pe care nu le cunoaştem.

Meritul călătorului francez e de a şti să surprindă caracterele generale din crâmpeiele de viaţă adevărată pe care le are sub ochi, să reconstituie din câteva fragmente un întreg. Cred că asemenea generalizări nu sunt exagerate, şi că un tip al călătorului francez există cu adevărat, uşor de identificat în fiecare scriitor.

Acesta e şi meritul şi interesul călătoriei lui André Bellessort în România. Scriitorul el însuşi e, şi din alte puncte de vedere, un tipic reprezentant al spiritului francez de totdeauna. De-alungul unei vieţi îndelungate, — căci a murit acum câteva luni, în vârstă de 77 de ani, — activitatea lui beletristică s'a bucurat de cele mai alese recunoaşteri. Premiat de Academia Franceză, încă din 1896, pentru un volum în versuri, titular al cronicii literare a marelui Journal des Débats, secretar al venerabilei Revue des deux Mondes, şi dela 1935 membru al Academiei Franceze care il distinsese în tinereţe, André Bellessort a fost ,după cum se vede, o mare personalitate în viaţa culturală a Franţei. Lucrările lui de critică şi de istorie literară, şi mai ales monografiile despre Virgil, Balzac, Voltaire şi Sainte-Beuve, fac autoritate în materie; cea din urmă din toate, închinată secolului al XVIII-lea şi romantismului, aduce, cu câteva luni înainte de moartea autorului, aceleaşi calităţi de claritate, de pătrundere şi de fineţe, care-i disting toată activitatea de critic.

Ceeace se remarcă în aceste lucrări, care sunt principalele titluri ale autorului în faţa posterităţii, nu e nici căutarea ineditului, nici noutatea de concepţie, ci imaginea de o surprinzătoare limpeziciune care se degajează precis şi neted despre tot ce face obiectul interesului lui Bellessort. Se vede din cea dintâi clipă că autorul e un om care ştie să vadă; şi doar lucrul acesta nu e atât de uşor pe cât s'ar putea crede.

Aceasta e şi caracteristica relaţiunilor lui de călătorie. André Bellessort a fost un călător din vocaţie; şi mai înainte ca anii să-i fi redus orizontul la cheiul des Grands-Augustins, pe care a trecut în fiecare dimineaţă, până acum câteva luni, a umblat din Chili până în Japonia, şi din Suedia până în Ceylan. Din toate aceste călătorii ne-au rămas câteva volume de însemnări, care au îmbătrânit desigur, pentrucă aceasta e soarta povestirilor de călătorie; e păcat însă că au îmbătrânit, căci cuprind la fiecare pas observaţii şi concluzii de cel mai mare interes, chiar astăzi, când împrejurările au încetat pe alocuri a mai fi aceleaşi ca în trecut.

Nu ştim ce-l va fi îndemnat pe André Bellessort să se îndrepte spre România. Fără îndoială că înainte încă de a ajunge aici, va fi avut destule legături printre Românii care formau colonia pariziană, la fel de numeroasă atunci ca şi acum. In treacăt trebuie adăugat că primii Români pe care i-a cunoscut a fost şi Iulia Haşdeu, cu care Bellessort a fost coleg de studii la Sorbona, în cel dintâi an de facultate, şi despre care păstrase o vie amintire, ca despre o palidă şi albă apariţie fantomatică, plină de poezie, şi ca şi poezia, dispărută curând.

Pe cine va fi cunoscut după aceea Bellessort, printre Românii dela Paris, nu se poate preciza de-ocamdată. Destul că se vede a nu fi coborît la Bucureşti ca un străin, ci înconjurat din prima clipă de lume cunoscută. De-alungul drumurilor străbătute numai pentru dorinţa de a ne vedea şi a ne cunoaşte, ochiul lui ne-a privit cu o curiozitate cercetătoare, aşa cum ochiul nostru îl urmăreşte acum, curios să-i afle impresiile şi să-i adune părerile.

Părerile acestea ne interesează cu atât mai mult, cu cât avem afaceu cu un spirit de rasă, cu un călător de o distincţie, de o pregătire intelectuală şi de o fineţe de judecată, cum n'au trecut pe-aici în fiecare zi. Prin el vom putea să controlăm impresiile şi judecăţile celorlalţi. Călătorul acesta care a străbătut patru din cele cinci continente, cercetătorul acesta care a explicat în maestru cea mai bogată dintre literaturile lumii, va pronunţa desigur asupra României o judecată care nu ne poate lăsa indiferenţi.

Astfel, nu e lipsit de interes faptul că omul acesta însemnează în primul rând, după trecerea frontierei, tocmai lucrul care nu scăpase niciunuia dintre călătorii ce-l precedaseră pe acelaşi drum. Pretutindeni, ceeace isbeşte e latinitatea neamului nostru, o latinitate pe care alţii o exprimaseră dogmatic, dar care, dacă ar fi să credem pe acest călător plin de fineţe şi de sensibilitate, e un lucru care se vede şi se simte dela primul contact. Dar ceeace a văzut mai bine călătorul nostru, e forţa impulsivă a ideii acesteea latine, e interesul naţional ce se leagă de conştiinţa descendenţei romane. „Popoarele, spune el, nu cred în destinele lor, decât întemeindu-se pe generaţiile moarte. Ele nu-şi clădesc viitorul decât cu pietrele scoase din vechile morminte. Niciodată sensul patriei, ideal sau real, n'a fost mai ascuţit şi mai conştient. Omul merge cu un pas mai vesel, dacă poate să-şi dea seama, întorcând capul, că urmează un drum pe care alţii l-au început".

Asupra acestei latinităţi se poate glumi, cum o face şi autorul, pentru a masca printr'un zâmbet emoţia reală care-l pătrunde : „Imi plac Românii care, la soarele tânăr al patriei lor, recunosc în umbra lor silueta colonilor lui Traian. Ei prelungesc gloria romană până la Carpaţi şi până la Marea Neagră.

(Urmare în pag. 5-a)

ALEXANDRU MOSCU — Peisagiu

FIGURI SCUMPE

de RADU GYR

Tinereţea literară, în începuturile ei, este fierbinte, frondară, intolerantă, contestatoare. Am trecut şi noi pe sub arcadele ei, incandescenţi, teribili, necruţători, cu praştia în mână. Am înălţat rachete de entusiasm şi am slobozit contestaţii, ne-am propus formule noui de artă, am scos manifeste-program, am visat să spargem orizonturile cu mari târnăcoape de bronz, am atacat şi am negat pe unii înaintaşi, pentru ca, astăzi, cei mai mulţi să cumpănim fraza scrisă, să învăţăm, deopotrivă, prudenţa simetriilor şi liniştea îngăduinţei, şi să înlocuim, uneori, bulgărele scăpat din praştia necruţătoare prin oblojirea unor răni nemeritate.

Dar, dacă tinereţea literară a fost, aproape întotdeauna, violentă şi agresivă, risipitoare în aprinderi şi în sentinţe grăbite, dispusă să nege şi să facă tabula rasa întregul trecut al culturii şi artei, — ne întrebăm: ce-a construit prin frondă şi negaţie? Violenţa şi contestaţia au izbutit, oare, să impună o nouă ordine în literatură, să „selecţioneze", cu strașnică rigurozitate, valorile, şi să „epureze" cadrele?

Vom răspunde că nici vesta roşie a lui Théophile Gautier, arborată ostentativ, nici vacarmul balcoanelor care vociferau şi manifestau, bombardând cu coji de portocale lojile şi parterul, în seara faimoasei „bătălii" de la premiera dramei „Hernani" a lui Hugo, nici pamfletele şi agresivitatea romanticilor împotriva „bătrânilor" partizani ai clasicismului, n'au luxat valorile teatrului clasic, n'au modificat, pentru multă vreme, ordinea literară şi n'au impus, prin insurecţie sonoră şi tăgadă violentă, noutile formule de artă ale romantismului.

Impunerea acestora s'a datorat nu manifestelor războinice şi agitaţiilor sgomotoase, ci — dincolo de ele — realizărilor literare, paginilor dogorite de poezie şi lucrate în strung de suflete ale unor A. de Vigny, Victor Hugo, A de Musset sau Gautier.

La fel s'a întâmplat cu tinerele cercuri decadentiste — Le chat noir, les Hirsutes, les Hydropathes, les Jemenfoutistes —, sau cu fulminantele manifeste simboliste, ca „L'instrumentisme", „L'impulsionnisme", „L'intenséisme", ş. a.: n'au construit nimic. Creaţia a venit de dincolo de atitudinile de stearpă contestaţie, de dincolo de orice verbozitate incendiară. Experienţe de aceiaşi natură au fost şi agitaţiile unui Marinetti, a unui Majakowsky, a Zürichului din 1916, ale expresioniştilor germani sau a Parisului suprarealismului din 1924.

Selecţionarea şi ordonarea valorilor în artă şi în literatură nu sunt, niciodată, rezultatele entusiasmelor spontane, după cum denunţarea contrafacerilor, eliminarea sau aşezarea la periferie a operelor palide, lipsite de fiorul autenticităţii, nu sunt impuse, pentru durată, de frondele şi negaţiile juvenile. Ele reclamă recea cumpănire, în locul rachetelor multicolore; îndelungata experienţă şi cultura adânc sedimentată, în locul aprecierilor fulgarante; obiectivitatea, prudenţa, liniştea interioară, în locul rechizitoriilor spumoase şi grăbite şi-al temperaturii ridicate; puterea de comparare şi ierarhizare, şi maturitatea gustului artistic, în locul facilului şi sonorului „nu" şi'n locul stindardului de papură înfipt pe redute de celofan...

Am avut şi noi, nu de mult, „negativiştii" noştri. Timpul a trecut, i-a sdrenţuit, i-a acoperit.

Astăzi, se pare că asistăm la o resurecţie a contestaţiunilor agresive, a violenţelor de stil, a bombardamentelor cu invective. Mulţi dintre predecesorii noştri între scris sunt ironizaţi, molestaţi, — tăgăduiţi ca existenţe literare. Expansiuni juvenile hrănesc, din nou, intoleranţa, fronda, disprețul.

Dacă poziţia cea mai comodă este aceea de frondă şi intoleranţă, şi dacă a nega sonor înseamnă a voi să te impui ostentativ şi-a „epata" vremelnic publicul cetitor, noi ne mărturisim tristeţea pentru aceste practici literare, din care fructul mustos nu va fi niciodată cules.

Există în trecutul literaturii noastre figuri de scriitori de diferite dimensiuni. Nu toate s'au acoperit de genialitate, nu toate pot străbate veacurile cu statornică incandescenţă de luceafăr.

Sunt unele talente mai modeste, sunt unele contribuţii rămase numai la onestitate, — sunt unii înaintaşi cari nu s'au putut realiza pe deplin.

(Urmare în pag. 4-a)

† E. LOVINESCU

In dimineaţa zilei de 15 Iulie, în locuinţa sa din Bulevardul Elisabeta, criticul şi scriitorul E. Lovinescu a închis ochii, doborît de-o boală care-l chinuia de mult timp, şi pe care trupul său slăbit, n'a mai putut s'o învingă. E. Lovinescu moare la 62 de ani, lângă masa de lucru, cu condeiul alături, migălind ultimul volum din seria privitoare la Titu Maiorescu. In acest fel, E. Lovinescu dă o ultimă pildă a unei munci şi-a unei conştiinţe literare, pe care—plătind-o cu preţ de viaţă —a slujit-o până la ultima-i suflare, fără nici o clipă de odihnă.

Când, acum patruzeci şi unu de ani, E. Lovinescu îşi face debutul în literatură, tânăr profesor fiind la liceul din Ploeşti, el a păşit la drum cu o dizertaţie asupra Perşilor lui Eschyl. Aşa, cel puţin, ne informează o însemnare de ziar, pe care am văzut-o reprodusă în mai multe cotidiane. Sub pura pavază a clasicismului şi-a început calea acela ce, îmbogăţind literatura noastră cu atâtea zeci de volume de toate genurile, n'a încetat până în ultimii ani de a fi şi unul dintre clasiciştii cei mai aleşi. Aşadar, un început cu valoare de simbol.

Moldovean, având în sine toate atributele acestui neam de români, E. Lovinescu a fost mai presus de toate, un critic, un critic care la un moment dat a polarizat în jurul său toate simpatiile şi urile lumii literare, aşa cum îi şi şade bine unui critic . In 1904, când a început a deţine foiletonul literar al „Epocei", E. Lovinescu a inaugurat la noi un gen de critică, o atitudine şi un crez, care — ca orice atitudine şi orice crez — poate fi slăvit sau hulit. Criticul Lovinescu, pornit atunci în lume , a izbutit în decursul anilor, să se realizeze şi să se afirme pe o poziţie, de care nu cu prilejul morţii sale va trebui să fie vorba. Oricum, cele câte-va — destul de numeroase — volume de critică impresionistă, precum şi mult discutatele şi revelatoriile sale „Memorii", fixează în istoria noastră literară, nu numai un nume, ci şi o pasiune. Că uneori această pasiune a lui E. Lovinescu a şi greşit, iată un lucru pe care nu-l vom putea spune azi în chip de imputare.

Dar munca neîntreruptă a lui E. Lovinescu, risipită nu numai în critică şi pe tărâm clasicist, ci în egală măsură în memorialistică, roman şi teatru, a fost tot timpul vieţii sale închinată literelor şi frumosului. Intemeind cenaclul „Sburătorul", Lovinescu a strâns acolo în jurul său o nenumărată serie de scriitori şi scriitoare, dintre care, de bună seamă, câţiva vor rămâne definitiv în viaţa noastră spirituală. Nu atât „descoperitor", de talente, cât mai ales promotor al lor, Lovinescu prin al său „Sburător" a dat lumii noastre pe Hortensia Papadat Bengescu, Ion Barbu, Camil Petrescu, Dinu Nicodin sau Gh. Brăescu. Numai aceştia de-ar fi, dar mai sunt alţii câţiva, prezenţa lor permanentă în literatura română, răscumpără pe cutare sau cutare, care, forţând uşa unei case ospitaliere, deschisă tuturor, a înşelat nu numai pe amfitrionul ce nu precupeţea un cuvânt bun, ci un domeniu, în care locul său nu era cel pe care — smulgându-l, l-a pierdut... Cei douăzeci şi ceva de ani de viaţă spirituală dela „Sburătorul" din Câmpineanu (căci acesta a fost adevăratul) constituie pentru cercetătorul atent, dar şi pentru omul ceva mai grăbit, un bun, care acum, cu moartea criticului, se stinge ca realitate materială. Căci, mai întâi de toate, Sburătorul a fost E. Lovinescu însuşi.

In ultimii cinci-şase ani ai vieţii sale, Lovinescu se dedicase studiului aprofundat al epocii „Junimii", dându-ne pe acest tărâm, câteva masive cărţi asupra lui Titu Maiorescu şi P. P. Carp, zugrăvind şi-o întreagă frescă a contemporanilor lor, plină de interes şi de puritate. Neîntrecut portretist, E. Lovinescu a realizat acolo pagini care — încununând o atât de bogată activitate, care n'a fost ferită nici de inerente greşeli sau lipsuri — vin să aşeze peste opera lui semnul unei depline limpezimi clasice.

Şi dacă vom parcurge anii dintre 1904 şi 1943, dela prima la cea din urmă carte a sa, vom întâlni la acest scriitor un continuu drum către un adevăr, pe care uneori nu-l aflăm, poate tocmai fiindcă îl căutăm prea mult.

Obosit, E. Lovinescu a lăsat pana şi-a dat mâinile odihnei, mâinile de scriitor care o viaţă de om au ţinut condeiul, unică armă, şubredă uneori !

*

Nu ştiu în ce măsură „obiceiul" îngăduie să punem aici pe hârtie o întâmplare mai de mult, care nu ştiu de ce îmi revine tocmai acuma mereu în minte. Sunt însă în toate lucrurile lumii unele înţelesuri ascunse, pe care oricât ne străduim să le deslegăm, e zadarnic...

Era acum vreo opt ani la Braşov. Lovinescu, om sedentar, tip de bibliotecă, destul de mizantrop şi de închis, descinsese la poalele Tâmpei, să se plimbe. Vroia să viziteze şi împrejurimile, unde auzise că există ruine de castele medievale, din vremea năvălirilor turceşti. Nu ştiu nici acuma ce anume vedea E. Lovinescu, spunând aceasta. Ţin însă minte cum, împreună cu Octav Şuluţiu l-am însoţit într'o plimbare cu maşina. Era primăvară, Lovinescu era volubil şi nespus de povestac. Ajunşi la poalele Cetăţii Râşnovului, am început urcuşul, pe jos. In vârful dealului ne aşteptau ruinele, pietre fără glas. La văzul lor, Lovinescu s'a întristat foarte, şi a început să ne mustre foarte serios: „Dar bine, ăsta e castelul? Unde-s odăile, unde-s scările şi porţile?" Uluit, am surprins la acest copil bătrân, deziluzia că sălile de arme, panopliile şi contraforturile i se răpiseră... Şi-aşa, întristat de acest lucru pe care nu putuse să-l prevadă, E. Lovinescu a continuat să ne mustre, ca şi cum noi îi furasem un vis, făcând calea întoarsă, fără să mai arunce o căutătură spre soarele care ,de după un munte, scălda în aur greu toată minunata Ţară a Bârsei. Noi am tăcut surprinşi, şi nu l-am putut împiedeca de-a se întoarce la Bucureşti, cu primul tren. Panopliile şi armurile care nu mai erau de mult, dar pe care îi plăcuse să le ştie acolo, la locul lor, îl împingeau parcă din urmă.

*

Nu ştiu de ce, tocmai acum, această stăruitoare aducere aminte, când mai sunt şi altele. Poatecă la fel de mâhnit a plecat E. Lovinescu de-aici, la fel de înşelat în visele sale. Cine ar mai putea să ne-o spună acum?

ŞTEFAN BACIU

Criterii de valorificare în critică

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Toată lumea este de acord când se încredinţează intuiţiei răspunderea capitală în critică. Totuşi, se visează la o disciplină ştiinţifică în critică, la o canonizare a intuiţiei, a acelui sentiment global cu care rămâne criticul de vocaţie în urma unei lecturi, şi se fac eforturi în această direcţie sau se încearcă a se pune jaloane. Ne-a dat de gândit ideia unuia, cetită într'o revistă, de a se studia toate motivele existente în literatura noastră dela începuturile ei, ca să se vadă cum au evoluat ele şi'n acest chip să se aşeze ca nişte cratiţe de bucătărie pe un fel de spalier, ajutător la judecata de valoare. Motivul inadaptabilităţii, motivul suferinţei celui ales în mediul coborît, motivul logodnei spirituale etc. etc., cele 1001 de motive dintr'o literatură, frumos înşiruite la rând, ar duce, în cel mai fericit caz, la cunoaşterea psihologică din inclinaţiile artistice ale neamului, dar niciodată la stabilirea ierarhică a valorilor de artă. Criteriul, sau criteriile, de valorificare în critică, aiurea trebuiesc căutate decât în jocul întâmplător al unor potriviri de motive care există din cauza registrului redus al sentimentelor umane, oricât de extins ar părea el. Când toată lumea este de acord în a predica tăria intuiţiei în procesul critic şi întâietatea ei necontestată, bine ni s'ar părea să nu ne depărtăm de dânsa şi să extragem câteva criterii din puterea ei, care nu-i chiar atât de fragilă, sau din vecinătăţile până la care îi ajunge lumina.

Spiritul critic prezintă câteva caracteristici. Nevoia, necesitatea primordială a unui spirit critic, care lasă în umbră pe celelalte, este aceia de *reducere la unitate* a elementului de studiat.

Acest lucru provine dela mişcarea intuitivă a inteligenţii critice care surprinde raporturi nevăzute profanilor, sesizează legături şi împinge căutarea până la unul, două sau mai multe nuclee, din care se împrăştie, radiază, întreaga operă. Cel dintâi criteriu de valoare, în judecata critică trebuie să se sprijine pe această facultate a intuiţiei critice, care este reducerea la unitate. Şi anume : cu cât un scriitor este mai uşor reductibil, cu atât talentul său este mai lipsit de enigme, mai puţin ermetic, cu un cuvânt mai limpede şi mai uşor de adunat pe-o singură axă, cu atât ne găsim în faţa unui scriitor mai mic. Scriitorul complex, este greu de descifrat, greu de prins, pentru pătrundera căruia se cer eforturi, reveniri şi o specială (eventual) pregătire, este, pe scara valorilor, superior celuilalt. Este mai mare. Dostoiewski, atât de complex, atât de impunător, este aşa, tocmai pentrucă-i greu de prins într'o formulă, aproape imposibil de redus la unitate. Intre doi scriitori francezi, Stendhal şi Flaubert, care amândoi au scris literatură puţină, ultimul este mai mare ca primul, deoarece Stendhal poate fi uşor redus la două, trei formule, evidente în *La Chartreuse de Parme*, ca şi în *Le rouge et le noir*, pe când Flaubert schimbă în *L'éducation sentimentale* modul (nu e vorba de modul formal) din *Madame Bovary*, iar în *La tentation de Saint-Antoine* nu este acelaş cu autorul lui *Salammbô*.

Mateiu I. Caragiale, mare pe o dimensiune, este mai mic decât Liviu Rebreanu cu o dimensiune urieşă şi altele mai mărunte. I. Al. Brătescu Voineşti, uşor reductibil, este de talia lui Mateiu Caragiale. Iată un criteriu care ajută la stabilirea de ierarhii, sprijinindu-te pe o judecată de valoare. Să se observe că nu mai punem accentul pe intensitatea estetică a operei. Aceasta impune opera atenţiei critice. Totuşi şi intensitatea estetică este de luat în considerare. Nu ca un criteriu principal, ci ca unul ajutător. Cineva a scris puţin dar prin intensitate trăeşte mai mult ca altul care a scris mult. Exemplul lui Cârlova în faţa lui Bolintineanu. Exemplul lui Mateiu Caragiale, în faţa nu ştiu cărui romancier în vogă. Totuşi, o operă de dimensiuni mici este uşor reductibilă la nucleele sale. Adică, cine a scris puţin pare şi sărac esteticeşte, sărac în teme, în substanţă. Victor Hugo, care a scris mult, a avut şi şansa de a propune posterităţii o sumedenie întreagă de formule, de nuclee, spre deosebire de Alfred de Musset, care a produs mult mai puţin şi de acela este mai mic decât contemporanul său. Voltaire, foarte puţin poet, foarte puţin mare scriitor are şansa de a trăi, pentrucă a umplut secolul cu producţia sa variată. Sunt şi excepţii. Una este Baudelaire, care într'o operă redusă propune o poetică greu de prins într'o formulă sau două. De acela, criteriul expus al reducerii la unitate, nu ţine seama de cantitate, ci de totalitatea formulelor poeticei propusă studiului, indiferentă la numărul paginilor. Şi fiindcă la dispoziţia criticului se mai găseşte analiza, procedeu demn de toată considerarea, el va proceda, aşa zicând, la o verificare a datelor obţinute prin forma sintetică a intuiţiei sale. Criteriul de control, proba pe care urmează s'o facă, mai laborioasă şi care cere o pregătire specială este constatarea *totalei organicităţi* a operei, totala corespundere a mijloacelor artistice, metafore, comparaţii şi altor forme stilistice la nucleul sau nucleele aflate.

(Urmare în pag. II-a)

SORIN IONESCU — Desen

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL STUDIO: „SCRISORI DE DRAGOSTE", piesă în trei acte de GHERARDO GHERARDI.

TEATRUL MUNCA ŞI LUMINĂ: „CAZEMATA VOLUNTARILOR", piesă în trei acte de Lt.-Col. în rezervă RADU IONESCU şi N. NEAMŢU - OTONEL.

TEATRUL COMEDIA: „VITAMINA M", comedie în trei acte de NICUŞOR CONSTANTINESCU.

TEATRUL NOSTRU: „DOMINO", comedie în trei acte de MARCEL ACHARD.

O piesă dintr'o familie cu care publicul nostru este de mult obişnuit — Henri Bataille, Paul Geraldy, etc. — care dau aparenţa unor probleme interesante a unor idei şi conflicte teatrale serioase, cu pretenţia de a fi şi noi, originale, dar, în realitate, destul de departe de aşa ceva.

„Scrisori de dragoste" este una dintre aceste producţii onorabile ale teatrului contemporan, nici bună nici rea, dintre acelea care ar vrea să fie ceva dar mare lucru tot nu este, care crede că a descoperit ceva nou şi, în orice caz, că a găsit o rezolvare abilă unei teme mult prea cunoscute şi tratate până acuma în toate felurile, aceia a omului care, în tinereţe, sărac şi necăjit, este plin de entuziasm şi de elan dar care, după aceia, după ce a reuşit în viaţă, este cu totul altul, temă care, evident, ocazionează întotdeauna scene destul de dramatice pentru a mulţumi pe unii şi destul de dulcege pentru a satisface pe alţii, astfel că sunt din toate punctele de vedere destul de potrivite pentru acel aşa zis „anumit public" (dar care, în definitiv, are şi el dreptul să vadă teatru! Şi să vadă teatru cu piese dintr'acelea care-i plac şi lui !...)

Formula, ca să zic aşa, abilă şi marea descoperire de tehnică dramatică a acestei piese, — ceva ce nu s'a mai văzut până acum nici în „Vinovatul" lui François Coppée şi nici în atâtea alte romane şi filme continentale sau transatlantice în care, la un moment dat, se suspendă cursul filmului început pentrucă cineva începe să povestească şi să se reia o altă acţiune dela capăt, — constituie obligaţia pentru eroul principal de a-şi ceti nişte scrisori de dragoste, scrisori care astfel sunt prezentate publicului în tablouri succesive după binecunoscuta tehnică a cinematografului, reconstituindu-se astfel, pentru noi, viaţa eroului. Acesta, revăzând-o, îşi dă şi el seama cât de mult s'a schimbat, şi se întristează foarte !

Formula, în felul ei, „abilă".

Dacă în „Ultima noapte" aveam o îndrăsneaţă proiectare a unei vieţi în viitor, aici, din contra, vrem desfăşurarea filmului unei vieţi în trecut.

Bune sau rele — unele în adevăr bune, altele mai puţin interesante — aceste piese prezintă totuşi un mare avantaj în special pentru actori: în astfel de piese actorul are cele mai mari posibilităţi de a-şi da măsura întregului lui talent sub diversele lui faţete.

Iar dintre toate, cred că melodrama oferă mijlocul cel mai sigur şi pentru public şi pentru oamenii de teatru ca să verifice valoarea unui actor.

Dar să revenim la „Scrisori de dragoste".

Interpretarea a fost bună, toată.

D-na Lily Carandino, pe care n'am mai văzut-o de multă vreme, a avut un frumos joc de scenă, bine dozat şi întotdeauna adecuat epocilor, adecă tablourilor în care a apărut.

O reintrare frumoasă după o absenţă mult regretată.

D-na Marieta Sadova a jucat cu discreţie şi bun gust, cu nuanţe extrem de bine prinse, rolul mătuşei, domnişoară bătrână, romantică şi... cam indiscretă, iar d-ra Corina Constantinescu, în rolul scurt al modelului, a avut o plăcută siguranţă şi desinvoltură.

D. Critico a jucat bine, cu înţelegere a rolului dar s'ar putea spune că personagiul îi oferea posibilităţi mult mai mari, rolul, cum se spune, fiind chiar mult mai „gras" decât acela al personagiului principal femenin, aşa că sunt în drept să cred că şi d. Critico ar fi putut să dea mult mai mult.

Şi apoi cred că ar fi fost necesar să se prezinte ceva mai puţin retoric, cu ceva mai multă nuanţare, cu mai puţină emfază arogantă în prima parte — pentru că, în definitiv, când îţi vezi o mare dragoste după atâţia ani, chiar dacă vrei s'o impresionezi, nu-ţi iei atitudini chiar aşa, emfatice (deşi recunosc că în mare parte vina aici este şi a piesii, fiindcă în adevăr, se simte ceva artificial şi forţat în toată economia personagiilor) — după cum deasemenea spre sfârşitul piesei d. Critico ar fi trebuit să fie mai natural şi mai omeneşte învins !

MARIETA SADOVA

D. M. E. Balaban a adus o notă comică personală rolului lui Frateschi, un personaj care altfel, fără contribuţia d-sale, nu s'ar fi menţinut; d. Ulmeni a fost foarte potrivit în rolul lui Antoni, bine distribuiţi deasemeni şi d-nii M. Gingulescu şi N. Motoc în Giovani Dala şi Silvio, atât d. Ulmeni cât şi d. Gingulescu şi d. Motoc susţinându-şi rolurile într'o tonalitate şi culoare plină de justeţe.

In ce priveşte direcţia de scenă, d. Soare Z. Soare, nimic deosebit.

Intr'o oarecare măsură chiar inabilă în acea prezentare aproape barocă a lui Doria şi a Annei, cu spatele la public, la începutul şi în faţa fiecărui tablou, presupuşi astfel a ceti scrisoarea pe care acel tablou o reprezintă (?!).

Deasemeni şi tablourile acelea, cocoţate aşa sus, sus... dar în fine.

Decorurile d-lui T. Cornescu, la fel, merg mână în mână cu regia.

Să fie oare d-nii Soare Z. Soare şi T. Cornescu, aşa de „inegali" ?

Inventivi şi chiar de gust şi de talent uneori iar alteori, ca în „Scrisori de dragoste", aşa de terni şi banali?

Să fi vrut să trântească piesa ?

Că vorba ceia, parcă anume au făcut toate !...

Sau e o atenţie pentru d-na Lili Carandino, pentru revenirea d-sale ?

*

La Teatrul Muncă şi Lumină se dă „Cazemata Voluntarilor", o piesă care are destul de multe merite.

Este în acelaş timp morală şi patriotică fără ca aceste caracteristici să aibe ceva ostentativ.

Mai mult, piesa are şi nenumărate şi bine reuşite scene de humor cum şi o oarecare schiţare de conflict dramatic, o înfiripare de idilă de dragoste cu scene de duioşie, etc. cari dau acestui spectacol o culoare destul de simpatică.

Mai cu seamă când ştiut este că formula pieselor patriotice rar poate să reuşească.

Interpretarea bună, caldă, distribuţia fiind alcătuită în general din tineret.

Trebuie menţionată în primul rând d-ra Eugenia Bădulescu, vioaie, cu destulă căldură, ajutată şi de graţia vârstei pe care o are. A fost o interpretă foarte nimerită pentru rolul pe care l-a avut, de faţă tânără de care este îndrăgostit Radu Balotă.

Foarte bine d. Marin Stoienescu în rolul soldatului Marin Ciocârlan, cu multă naturaleţe, cu mult humor firesc, plăcut, plin, savuros, fără ca, totuşi, să fie exagerat.

Bine deasemenea şi d-nii Nicolaie Mihuţă şi Dimitrie Mugur: au avut scene frumoase şi, deşi periculoase pentru un actor, putându-l trage pe panta declamării patriotarde, au avut ambii multă sinceritate, elan şi căldură.

Deşi într'un rol cu totul episodic d. Traian Vărăşteanu a putut să aducă şi d-sa în scenă câteva clipe de emoţie sinceră.

D. Nicolaie Vulpescu la rândul d-sale a reuşit să ne dea în Doctor Nerva Alexandrescu un personagiu viu, amuzant care a câştigat repede simpatiile publicului.

Restul distribuţiei — citez după program — mai fac parte, d-nele şi d-nii: Coca Ştefănescu, Romulus Neacşu, Const. Vurtejanu, Iulian Necşulescu, Cristofor Vitencu, Niculaie Ştefănescu, Ion Iliescu, N. Nicolau Valentin, Niculaie Ene, Al. Petrovici, Gheorghe Gheorghiu, Const. Atanasiu. Xenia Beza şi Elena Mihuţă, care au constituit un frumos ansamblu, omogen şi bine pus la punct dovedind cu toţii un joc îngrijit.

Direcţia de scenă a avut-o d. Marin Iorga : s'a dovedit bună şi meritele acestui spectacol, arătate mai sus, i se cuvin desigur şi d-sale în mare măsură.

*

„Vitamina „M" este o comedie sprintenă şi, în general, foarte actuală, cu o intrigă reuşită, şi, în special în primele două acte, bine condusă.

Actul al treilea este drept că se termină ceva mai convenţional, cu situaţiuni cam nenormale cum ar fi revenirea prea grea de închipuit chiar a unui Radu Stănescu Malaporta într'o casă căreia era pe punctul să-i distrugă liniştea şi fericirea, apoi rezolvarea artificială a comediei prin acele cecuri elveţiene, „muşamalizarea" prea uşoară a unui

VASILIU BIRLIC

scandal financiar aşa de mare care ajunsese la cabinetul de instrucţie şi — coincidenţă aşa de rar întâlnită în viaţă — titularul unui asemenea cabinet să fie în acelaş timp şi om de curaj şi om de omenie şi om de inimă şi om de înţelegere şi să nu caute să aplice legea ci să judece numai după... curăţenia omului pe care-l avea în faţă punându-l imediat în libertate şi clasând — el ştie cum !... — toată afacerea !

Dar nu-i nimic : sunteţi, totuşi, în faţa unei comedii bune.

Ca gen ea se înrudeşte în acelaşi timp cu acel minunat „Topaze" jucat de d. V. Maximilian cu mulţi ani în urmă şi totodată şi cu acea îndrăcit de vioale „Afacere Kubinski" creiată pe vremuri de d. Ion Iancovescu.

„Vitamina M" s'a bucurat de o cu totul bună interpretare, fiecare fiind distribuit cât se poate de nimerit.

D-na Virginica Popescu a fost spumoasă şi delicioasă — precum o ştim cu toţii — în rolul fiicei d-rului Frangulea, d-na Săndina Stan rezervată, demnă şi, totuşi, când a fost nevoie, cu căldură şi înţelegătoare duioşie.

D-ra Mimi Enăceanu justă şi în adevăr naturală în rolul de fată bătrână — cumnata lui Dr. Frangulea — rol care o prinde în mod deosebit dar în care ar fi fost şi mai reuşită dacă n'ar avea mania să ţipe aşa de tare în scenă şi într'un mod care devine până la urmă obositor ; d-ra Viorica Vrioni a adus stil şi distincţie — care, de fapt, într'un rol de servitoare, aici mai mult o dezavantajau — d-sa dovedind totuşi multă inteligenţă scenică.

In ce-l priveşte pe d. Mişu Fotino d-sa a fost un admirabil dr. Frangulea ; de altfel şi rolul este dintr'acelea în care d-sa are, ca să zic aşa, o adevărată „dexteritate", de mult căpătată; interpretări de personagii care prezintă alternanţe de comic, duioşie şi naivitate.

D. Vasiliu Birlic a jucat bine, prinzând admirabil câteva nuanţe caracteristice angrosistului de porci, proprietar de cai de curse, în fond şi el om de treabă...

Bine de data aceasta d. Ion Tallianu, într'un rol care se poate spune că era făcut anume pentru d-sa.

Interesantă şi plăcută deasemenea apariţia d-lui Ionel Ţăranu pentru bonomia simpatică pe care o aduce în scenă.

Bine deasemenea şi d-nii Niculescu-Buzău pentru firescul pe care-l pune în ori şi ce interpretare şi în orişice rol indiferent de întinderea lui ; N. Antoniu care ne dă cele mai bune tipuri de contabili, de oameni ai datoriei, modeşti întotdeauna dar

MIŞU FOTINO

întotdeauna detreabă, de un humor sec care, pe meleagurile Dâmboviţei, s'ar putea numi — deşi recunosc că-i impropriu — englezesc cum şi Ştefan Decu care a prins admirabil culoarea echivocă a curiosului inspector Dăndulescu.

Distribuţia, încă odată, nu se putea să fie mai nimerită.

Regia d-lui Nicuşor Constantinescu de asemenea bună.

Decorurile semnate de d-na Cella Voinescu şi d. Vasiliu Falte — în special cel din actul doi — îngrijite şi pline de gust.

*

La „Teatrul Nostru" o comedie de Marcel Achard.

Bună.

Se situiază pe o linie pe care a mers în general cam tot teatrul francez din ultimele decenii, o linie pe care unii au numit-o „a inimii".

In asemenea piese inevitabilei intrigi de dragoste i se asigură în totdeauna o anumită doză de sentimentalitate care variază după intenţiile şi temperamentul autorului.

E drept că, la un moment dat, reţeta începe să „clocheze", şi aparenta ei originalitate începe să nu mai impresioneze pe toată lumea, totuşi succesul ei de public este întotdeauna asigurat.

Mai cu seamă când şi subiect găsit este ingenios ca în „Domino" : un tip care se închiriază de soţie ca să deruteze, îndreptându-le spre el, bănuielile soţului gelos, dar de care până la urmă — ceeace ar vrea să aibe aerul că nimeni nu se aştepta pe scenă dar... se aşteaptă toată lumea din sală şi încă dela primul act ! — de care ea, cum zic, până la urmă se îndrăgosteşte în detrimentul, aşa dar, şi al soţului şi al amantului.

Cum se vede, lucrurile nu-s tocmai rău „aduse din condeiu" în ce priveşte interpretarea, bună.

D-na Dina Cocea şi distinsă şi feminină, joc de scenă nuanţat, îngrijorările bine redate, mimica adecuată.

D-na Mimi Udrea deasemenea bine în cele câteva apariţii episodice.

Admirabil d. Florin Scărlătescu (dela Teatrul Naţional) în Mirandole : o prezentare a rolului întotdeauna inteligentă, de un comic fin, deosebit de nuanţat şi de foarte bun gust.

D. Flory Etterle bine în „Domino", dovedind însuşiri pe care i le-am remarcat adesea ori ; bine deasemeni şi d-nii Sireteanu, J. Constantinescu şi G. Comănescu.

Regia d. Ion Sahighian bună.

La fel şi decorurile semnate St. Noris.

ALEXANDRU DRĂGHICI

Scrisori de vacanţă

IUBITE COLŢ DE STRADĂ ! ai să crezi poate, că te-am luat, pentru a te reaminti nu numai mie, din „planul Bucureştilor", unde te afli de-a-valma cu o sumedenie de alte colţuri şi răspântii, anonim, prăfuit şi fără nici un fel de importanţă. Şi dacă ai putut să crezi asta, atunci să ştii că te-ai înşelat amarnic. Noi oamenii uităm cu mult mai greu decât pietrele, şi ne reamintim ceva mai uşor decât fierul. Tu, iubite colţ de stradă, care eşti obicinuit şi cu mâţele, cu câinii şi cu muştele, poţi avea despre oameni o nu tocmai bună părere.

Să ştii că împreună cu mine mai trebue să fie cineva, pe undeva, un zâmbet, sau o lacrimă, care în clipa când te evoc, sau când va ceti, va întoarce puţin timpul, ca pe un ceasornic de tată-mare, ca să se afle — fie numai pentru o frântură de secundă — lângă fruntea ta pietruită şi însemnată cu bidineaua.

Te-am visat, fără a te cerceta. Se făcea, ca într'o nocturnă pagină de Mateiu I. Caragiale, că luna (o, luna lui Gore Pirgu şi a lui Poe, a tuturor lunaticilor fără de ziuă) venise jos de tot, pe-o tufă de liliac, mai aproape decât oamenii şi felinarele. Şi numai o singură umbră, într'un romantic balon, de-asupra iederilor încâlcite, privea de dincolo de mine. în jos spre tine, colţ de stradă, sugrumat între un cântăreţ şi un făcător de cântece. Umbra n'a scos nici un cuvânt, ci a ridicat numai un brat, chemător şi nesigur, vrând parcă să rupă o frunză din cele care, cătărându-se pe fierăria balustradei, vroiau să intre în odaie şi de acolo mai departe... Era un joc mut, pe care nimeni în afară de mine nu-l mai înţelegea, era un dans de intenţii, pe care-l tăiniam până şi lunii, care s'a ridicat încet, pe un fir de păianjen sau de stea. Şi-ai rămas — pentru câtă vreme oare? — iarăşi un colţ, la fel cu vecinul, cu cel de al zecelea, cu altele, multe.

A fost o noapte ciudată. Mi-am reamintit dintr'odată (ştii ochelarii fermecaţi ai lui E. T. A. Hoffmann?) de zăpezile pe care le călcam, un şoşon mare şi unul mărunt, croind potecă de seară, spre un mare foc de vreascuri şi spre un ceai cu rom. Am văzut apoi vântul serii, ploile primăverii, soarele dimineţii, torpoarea amiezilor de vară şi până toamnei ruginii, toate, încet-încet, le trăgeam în piept ca pe un tutun auriu, ameţitor de parfumat, dintr'o pipă de lemn de castan, încărunţit de un fir de amurg. Dar vezi tu, iubite colţ de stradă, nu e numai atât. O amintire e ca o roză presată într'un dicţionar, ca un cântec înghesuit într'o trompetă de copil — şi noi avem în faţa noastră, şi alături de tine, acest câmp al lumii, din care se desfac atâtea privelişti, câte ai să vrei tu, atâtea vechi şi noui colţuri de stradă, câte n'ai să poţi să înghesueşti în toate ghidurile planetei, pentru doi drumeţi care călătoresc fără ţintă, pentrucă ţinta lor a înghiţit-o un balaur, într'o ceţoasă zi. Dar nu poţi oare călători ca să-ţi cauţi ţinta?

Prieteni tăi, îi ştiu. Eu şi inima scrisorii. Eşti scris pe un plic de azur, pe unul de floare, şi poate că ai fi putut să fii aşezat şi într'o carte, care nu trebuia să fie cu tot dinadinsul de telefon. Ai apoi un şir de rude : florăresele rătăcite cu levănţică, oltenii cu cobiliţa, coşarul cu noroc, factorul mustăcios, ordonanţa lipalipa, pensionarul cu jurnal, adolescenţii de pe balcon, găzarii guralivi şi slujnicele de după garduri. Pe toţi aceştia îi ştim, pentrucă i-am învăţat din cartea ta de cetire, iubite colţ de stradă, şi nu-i mai putem uita. Căci se uită oare „a, bă, că, dâ-ul" atâtor zile de copilărie, acela al atâtor ore copilăreşti, de febră şi de calm? Din tine am învăţat un alt înţeles, pe care nimeni nu mă va putea face să-l uit. E înţelesul unei lumi care, plecând de lângă tine, ar fi putut să se iste !

Şi-acum, în miez de vară, departe de umbra de sub lună, taci şi tu. Copii desculţi, cu ţipete cunoscute, joacă acelaşi şotron pe care-l jucau şi atunci. Veşnicul şotron al copilăriei. Unul însă s'a oprit, lângă tine, colţ de stradă iubit, şi s'a aplecat să culeagă o garoafă roşie. Dar când a dat s'o rupă, a curs sânge din ea şi copilul a fugit. Din inima ta de piatră, această garoafă care nu se poate smulge fără să sângere, îşi scrie ursita, fără s'o uite pe-a acelora care au sădit-o, cândva. Şi uneori, garoafa sângeră, nebăgată în seamă decât de copiii străzii. Apoi creşte mai departe. In pământ, spre soare şi spre lună, an de an...

ŞTEFAN BACIU

CRONICA FILMULUI

CINEMA SCALA: „SECRETUL DOAMNEI IN ALB".

Tema filmului „Secretul Doamnei în alb" tinde la lămurirea „secretului" datorit căruia bărbatul preţueşte prea puţin femeia care are ghinionul de-a fi de câtva timp nevasta lui şi prea mult pe cea a altuia... sau a altora.

Numai dacă — bineînţeles — soţia lui, femee refractară genului vamp, îşi vede molcom de casă făcând imprudenţa de-a nu înceta să-i arate bărbatului cu şi'n ziua cea dintâi a menajului — că lumea începe şi se sfârşeşte odată cu el.

La începutul menajului bineînţeles dragostea sau vanitatea bărbatului este flatată.

Spun „dragostea sau vanitatea" fiindcă aceste două elemente sunt strâns legate între ele. foarte mulţi bărbaţi neştiind de foarte multe ori, unde sfârşeşte dragostea şi unde începe vanitatea şi invers.

Şi cum spuneam, dacă la începutul menajului, bărbatul este flatat, peste un timp, ce variază după gradul lui de poligamie, atenţiile tovarăşei lui de viaţă — cari se încăpăţânează să rămână monogamă — încep să-i apară întâi exagerate, apoi direct obositoare...

In fond, toate au o limită... Cozonac în fiecare zi ?

Mario Mattolli îmbrăcând într'un scenariu glumeţ această veşnic de actualitate poveste, izbuteşte să prezinte o comedie al cărui succes ar fi fost cu totul altul dacă rolul principal ar fi fost încredinţat unei actriţe avantajate — nu de un fizic extraordinar ci... acceptabil.

Elsa Merlini, în afară de stângăcia care nu-i foloseşte decât în anumite scene, handicapează serios succesul filmului.

Intrucât având avantajul unor replici din care o artistă de calitate ar fi putut scoate efecte admirabile, Elsa Merlini, le spune pur şi simplu atenuând humorul dialogului.

Sau cine ştie, poate că regisorul a fost bine intenţionat încredinţând rolul Elsei Merlini, vrând să demonstreze soţiilor neglijate că indiferent de aspectul lor fizic, în momentul când izbutesc să dea numai vaga impresie că ar interesa-o alt bărbat decât cel „autentificat" de ofiţerul stării civile, legitimul redevine mai atent decât chiar în timpul logodnei.

CINEMA REGAL: „MACARIO VICONTE".

După fiecare film al lui Macario, ducem dorul creaţiei din „Piratul Negru".

Dacă studiourile italiene vor face greşala să-l întrebuinţeze în prea multe filme şi toate de-acelaş gen, riscă să-i asigure lui Macario o soartă asemănătoare altor vedete italiene tot atât de mult întrebuinţate. O bruscă simpatie în rândul spectatorilor şi-apoi... o tot atât de bruscă uitare.

Filmele într'adins scrise pentru a fi jucate de un comic, — cât de bun, ar fi el — trebuesc întocmite în aşa fel încât să i se ofere prilejul de-a înveseli spectatorii prin alte mijloace decât cele precedente.

Ori, în cazul când ţi se încredinţează acelaşi fel de roluri, de-acelaş comic urmărind aceleaşi efecte în filme pe acelaşi calapod intervine acea „deformaţie profesională pe care am putut-o recent observa la tânăra Lilia Silvi.

Cu toate că Macario este avantajat de grima care-i face hazlie simpla apariţie pe ecran, actuala realizare prezentată de cinematograful Regal : „Macario Viconte" face parte din categoria scenariilor prea evident întocmite, pentru a face publicul să râdă.

Idee lăudabilă întru cât foarte mulţi dintre spectatorii noştri nu găsesc reuşite un film sau o piesă decât dacă... se râde...

Categorie cărora Macario Viconte le-a plăcut...

Sunt însă şi alţii cari ar obiecta cum că în Macario Viconte vezi o mulţime de scene pe care le cunoşti dar pentru moment nu ştii de unde să le iei (intercalate cu altele de-un inedit distractiv).

Că începutul câtorva scene principale sunt atinse de-o şarje inadmisibilă şi...

Intrucât categoria spectatorilor cari cer în primul rând unui spectacol, însuşirea de a-i face să râdă, e mult mai numeroasă decât a celorlalţi cari ţin la inedit, sunt prudenţă şi închei.

La „Macario Viconte" se râde cu lacrămi în trei sau patru scene...

ADRIANA NICOARĂ

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Oameni de varieteu şi jurnal de război

REGAL: Macario Viconte şi jurnal de război

VICTORIA: Intoarce-te, iubirea mea, şi jurnal de război

ELYSEE: Aventuriera, jurnal nou şi trupă de revistă

VOLTA BUZEŞTI: Miliardarul cântăreţ şi trupă de revistă

ROMA: Pionierul junglei, jurnal şi trupă de revistă

ECOURI teatrale

ARTĂ...

Nu ştiu dacă arta răbdării e doar preţul unei impuse voinţi a omului, dar, în orice caz, stabileşte o valoare pe care am dori-o alăturată oricărei arte, — fiindcă atunci, pe înţelesul temeinic a tot ce reprezintă ea, s'ar sprijini şi îndreptarea celor grăbiţi.

Priviţi numai la tinerii cari dintr'o singură ispravă vor să fie declaraţi genii şi vedeţi că lipsa unei răbdări duce la o îngrijorare serioasă, pentrucă macină inutil forţa unei munci care ar folosi altfel dacă n ar fi ascunsă de orgoliu.

Pe mine nu m'a impresionat nimic mai mult decât acei „artişti" cu vârstă crudă cari de îndată ce au auzit dela câţiva binevoitori că sunt în stare să facă sau să ajungă ceva, au şi sfârşit cu munca, începând să ia aere de consacraţi, ca şi când n'ar mai avea nimic de învăţat.

Ii întâlneşti pe undeva şi cauţi să afli ce fac.

E o grije sinceră de-a cunoaşte cum o duc ; dar tinerii aceştia îţi răspund cu ifose:

— Am plecat dela cutare că nu m'am înţeles pe chestia gajului, iar la cutare nu mă duc fiindcă nu-i pentru talentul meu...

Ii priveşti cu compătimire şi de le-ai spune despre vorba bătrânilor că: „măsura muncii e doar aţa răbdării" ţi i-ai face duşmani.

PROCESE...

Pe condica de termene a tribunalului câteva procese au atras atenţia săptămânalelor de teatru.

Notiţele apărute au arătat doar numele împricinaţilor, nu însă şi cauza pricinilor.

Acum, fie că dreptatea o vor avea actorii-reclamanţi, fie că o va avea partea adversă, un lucru este neînţeles: aceste cauze numai justiţia le poate rezolva?...

Pentrucă, ori ce s'ar spune, într'un teatru neînţelegerile oricâtă legitimitate ar avea, capătă — parcă — ceva din ale vecinătăţii cu arta şi-atunci obţin soluţii mai potrivite ei, decât potrivite delicvenţilor de rând.

SALARII...

Şi zeii cer jertfe, dar-mi-te actorii lefuri!...

Dar şi aici în domeniul acesta al pământeştilor p r e o c u p ă r i *munca şi plata*, nedreptatea sau — dacă vreţi — neuniformitatea retribuţiilor atrag o duşmănoasă sgoteală, mai ales când e vorba de-a preţui talentul societarilor dela Naţional, cu — să ni se ierte comparaţia — talentele de la un teatru particular.

Există un control oficial al salariilor plătite de orice întreprindere. Bănuesc că sub acelaş control intră şi aşa numitele întreprinderi teatrale.

Ei bine, cum e posibil ca o actriţă, cum ar fi de exemplu d-ra X. să ceară şi să i se plătească peste o sută de mii lei lunar, în timp ce d-lui Calboreanu i se plăteşte, cât?.. *Maximum 50.000 de lei!...*

In vina oricărei pretenţii, e în primul rând lipsa unei juste autoaprecieri, dar atunci nu pot să scape răspunderii cei cari nesocotind şi timpurile de azi şi regulile şi valorile adevărate dar nefolosite, acceptă să plătească — bunăoară — capriciile unei alte actriţe cu 200.000 de lei lunar.

Şi în acest timp, d-na Tilda Radovici primeşte 20.000 de lei lunar....

AFIŞ...

● *Nu cunoaştem o mai serioasă problemă a teatrelor naţionale, din provincie decât aceea a actorilor.*

Direcţia generală a teatrelor nu poate să intervie să se sfârşească odată şi cu aceasta?...

*

● In sprijinul fiecărui actor stă uneori şi câte un critic.

E tot ceeace poate fi de ajutor atunci când e vorba de un talent, nu de altceva...

*

● *Luni seara, la ora 9, posturile noastre de radio vor transmite comedia „Bândul Amedeu" în interpretarea d-lor Victor Antonescu, Costache Antoniu şi V. Lăzărescu, toţi dela Teatrul Naţional.*

I. M. LEHLIU

A apărut

în teascurile editurii „Publicom" în traducerea domnişoarei Livia Poenaru, excepţionalul roman „Robert Koch" al lui H. Unger. Carte care a făcut vâlvă în toate ţările în care a văzut până azi lumina tiparului, „Robert Koch" va fi şi pentru publicul ceti or românesc o surpriză dintre cele mai alese. Textul românesc este de-o ţinută literară dintre cele mai pure, constituind o garanţie în plus.

Criterii de valorificare în critică

(Urmare din pag. I-a)

Analizându-se cu atenţie dacă scriitorul demonstrează puterea de expresie organică pe întinsul operei, disecându-se şi controlând intuiţia primordială, dai un suport raţional, să-i zicem quasi ştiinţific, acelui travaliu de reducere la unitate. Ultimul lucrează în adâncime, primul în întindere. *Reducerea la unitate* caută miezul; *controlul organicităţii*, dacă nu cumva puterea centrifugală a exprimării a rupt bucăţi, dezechilibrând întregul. Aceasta se poate verifica, analiza, fie că este vorba de o poezie, de un volum de poezii, sau de un roman. Criteriul organicităţii ajută la stabilirea judecăţii de valoare. Când scriitorul nu se desminte nici în parte, nici în tot, când mijloacele expresive sunt cele cerute, când figurile de stil se încadrează în ritmul operii, când nicăiri nu se arată o fisură, o umplutură, un adaus neconform cerinţelor operii, ne găsim, desigur, în faţa unui creator de totală, complectă realizare. Dacă opera sa este şi greu reductibilă la o formulă, dacă prezintă o complexitate de nuclee, de dominante, atunci creatorul este de mâna întâia. Şi'n acest chip mutând mai sus şi mai jos, mai la dreapta sau mai la stânga, greutăţile acestui, să-i zicem, cântar critic, înţelegem noi că s'ar putea determina o scară de valori în care să putem avea încredere şi unde să se întâlnească intuiţia cu interpretarea raţională.

Activitatea clasică a celor două facultăţi de care s'a abuzat în critică, de analiză şi sinteză, are şi ea o înfăţişare specială ce merită puţină oprire. Bizuindu-se pe intuiţie, criticul care parcurge o operă, utilizează în chip fatal analiza; aceasta-i înşiră, ca pe un drum nişte stâlpi din distanţă în distanţă, fapte izolate, repere pentru activitatea sintetică, de reducere la unitate, care intervine cu-o forţă împătrită în jocul de pătrundere, imediat ce s'a găsit în faţa celor dintâi date. Prin intensitate, viteză şi mobilitate, facultatea sintetică depăşeşte cu mult pe cea analitică, redusă la a exista prin faptul discursiv al lecturii. S'ar zice că în prima operaţie, a reducerii la unitate, activitatea critică se sprijină 70% pe sinteză.

Când se consideră, apoi, că în controlul organicităţii, care vine ulterior, operaţia se sprijină pe analiză, se ajunge la stabilirea paradoxală a activităţii în critică, unde sinteza activează înaintea analizei.

MIHAIL CHIRNOAGA

OPERE VOLUMUL II: MIHAI EMINESCU, EDIȚIE PERPESSICIUS

va apare în curând în editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, în aceleași condițiuni tehnice excepționale ca și primul volum, pe aceeași hârtie și purtând filigramul poetului.

Volumul va avea 450 de pagini, numeroase facsimile, același format ca și volumul I și se va vinde cu prețul de lei 2.000 exemplarul.

Actualele greutăți ale tiparului nepotând satisface toate cererile publicului, mai ales că acest al doilea volum este tipărit într'o ediție foarte redusă, Fundația Regală pentru Literatură și Artă invită pe această cale pe admiratorii poeziei marelui Eminescu, care doresc să-și cumpere al doilea volum să se înscrie la Fundația Regală pentru Literatură și Artă, B-dul Lascăr Catargi No. 39, București, achitând integral sau parțial costul volumului pentru a putea fi reținut. Inscrierile se fac până la data de 1 Septembrie a. c.

IN CADRUL

bibliotecii „Scriitorii Români Vechi", Fundația Regală pentru Literatură și Artă a tipărit într'o ediție completă, CAZANIA Mitropolitului Varlaam.

Întâmplarea face ca la împlinirea a 300 ani dela apariția primei ediții a Cazaniei tipărită în 1643 „cu toată cheltuiala lui Vasile Voevodul și Domnul Țării Moldovei", cum afirmă chiar Mitropolitul Moldovei, — să apară această nouă ediție în tiparnița regală. Faptul semnifică grija continuă pe care voevozii și regii noștri au avut-o totdeauna față de cultura națională și, în special, față de cărțile fundamentale pentru viața noastră religioasă.

CAZANIA este, — după propriii termeni ai predosloviei, — „carte românească de învățătură dumenecele preste an și la prasnice împărătești și la svânți mari". Această operă, de mare însemnătate culturală pentru noi Românii, a fost tâlmăcită din limba slavonească pre limba românească de Varlaam, Mitropolitul de țara Moldovei, în tiparul domnesc, în Mânăstirea Trei Svetitele, în Iași, dela Hristos 1643".

Această ediție completă care, pentru a putea fi la îndemâna cricui, se vinde cu preț redus față de proporțiile ei, — împlinește un mare gol în cultura noastră. CAZANIA se află de vânzare la toate librăriile din capitală și provincie.

SCURT TIMP

după apariția volumului „EXPRESIVITATEA LIMBII ROMÂNE", o carte de amplă analiză științifică prin care se restabilește valoarea limbii ca instrument al creației literare și după apariția primului volum de „CRITICE LITERARE", — d. prof. D .Caracostea a tipărit, în editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă volumul „CREATIVITATEA EMINESCIANĂ", care închide în paginele lui cercetările și îndelungatele studii ale profesorului și îndrumătorului critic D. Caracostea. Autorul înțelege prin „creativitate românească ansamblul acelor factori care au dus pe cei mai aleși poeți ai neamului la o expresie unică și care întrucât ne recunoaștem în ea, este deopotrivă cu însăși ființa noastră. Implicând limba, astfel de plăsmuiri sunt stâlpi ai caracteriologiei naționale". Așa fiind se va înțelege unghiul de judecată estetică în care este analizată opera celui mai mare poet al nostru care astfel, prin acest studiu, poate fi înțeleasă și ca o expresie a specificului nostru creator. „CREATIVITATEA EMINESCIANĂ", este studiul care permite înțelegerea poeziei lui Mihai Eminescu nu numai ca element de emoție artistică ci și ca expresie a geniului românesc. Tipărită în cadrul bibliotecii „Scriitorii Români Contemporani", — „CREATIVITATEA EMINESCIANĂ" se află de vânzare la toate librăriile din țară.

IN EDITURA FUNDAȚIEI REGALE

pentru Literatură și Artă a apărut volumul „LIMBA ȘI CULTURA", datorit d-lui prof. TH. CAPIDAN. In această carte, care numără 442 de pagini, sunt reunite câteva studii asupra limbii noastre. Toate laolaltă au la bază cercetarea fenomenului lingvistic, în lgătură cu istoria și cultura română.

NOTE românești

Considerând limba ca un instrument al conștiinței, ea nu ni se înfățișează numai ca un reflex al spiritului, ci reprezintă și expresia soartei unui popor. Deaceia, numai prin limbă, — afirmă d. prof. Th. Capidan, ne putem da seama de ceeace am ajuns și suntem în mijlocul popoarelor ce ne înconjoară. In ea se răsfrânge sufletul poporului și întreaga realitate a vieții noastre spirituale de aceia ea trebue prețuită ca cea mai de seamă moștenire a sufletului nostru de totdeauna. Studiile publicate în această carte sunt redate într'o formă ușoară astfel că pot fi cetite de oricine se interesează de rolul pe care limba, ca factor de creație, l-a jucat în istoria și în cultura noastră națională.

Volumul *„Limbă și cultură"*, apărut scurt timp dela publicarea ediției românești a cărții „MACEDOROMANII", — constitue o prețioasă contribuție pentru cultura noastră întrucât este scris de personalitatea științifică a profesorului Th. Capidan.

POETUL PETRE STATI

ne trimite, dela Iași, voluminoasa d-sale carte de poeme intitulată CHEMAREA SOARELUI. Volumul a apărut în Edit. Casa Școalelor, 1943. D. PETRE STATI este unul dintre poeții noștri tineri cei mai valoroși. Dacă, în loc de Iași, s'ar fi stabilit în Capitala țării, numele d-sale era mult mai cunoscut. Vom reveni la cronica literară.

„MÂNĂSTIREA PUTNA"

textul românesc, francez și german pe care îl publică profesorul universitar cernăuțean Dr. S. Reli, e un util ghid pentru vizitatorii acestui lăcaș de pomenire și reculegere românească.

„EU N'AM LUPTAT IN CAUCAZ"

este titlul culegerii de poeme pe care ne-o trimite, din Brașov, d. *Victor Calmuc*. Cele 17 bucăți adunate în plachetă nu sunt rele. Dimpotrivă. Remarcăm, totuși, că d. *Calmuc* este unul din talentații noștri poeți tineri care cred că vigoarea sau frumusețea unei poezii se reduce la vocabularul întrebuințat. D. *Calmuc*, vrând să fie tare și mai neaoș decât toți confrații, întrebuințează cu duiumul cuvinte ca: vorovit, muierile, bârfească, droaie, vânjoase, văioage, cărăpăci, cârjile, coveți, mânia, janțul, sfanțul ovidenii, postăți, behăitul, verde baladă, armăsarii, buznind și imagini ca: „lumânări de cetini", „să-și aplece fiornic pleoapele lui de cerneală", „când oiu chiui deacolo să m'audă Moldova toată", etc., dară și versuri precum este acesta: „Pârâul se răstoarnă în igheab ca o fată desbrăcată". EU N'AM LUPTAT IN CAUCAZ" e, totuși, o culegere de poeme mult mai bună decât multe ale celor ce au abordat, până în prezent, tema războiului, chiar dacă au fost luptători.

D. ION POGAN

autorul volumelor LINIȘTI DE COMORI (1929), RELIEF (1932) și ZOGAR (1936), ne trimite a patra d-sale recoltă de poeme: LAVINE (Cartea Românească, 1943).

Ne vom ocupa de aceste LAVINE la cronica literară.

„MORMÂNTUL URIEȘILOR"

se numește volumul de nuvele al d-lui Mihai Constantinescu, *apărut în editura Cartea Moldovei, Iași. Îi vom da cuvenitul loc în cronica literară.*

DE „LOGICA POLIVALENTĂ"

a d-lui Anton Dumitriu, (București, Edit. „Viața Literară", ne vom ocupa într'o rubrică specială.

EXERCIȚIILE FIZICE

(Extras din Revista Fundațiilor Regale Nr. 6, pe Iunie), se intitulează partea introductivă dintr'o lucrare de proporții mai mari a d-lui *Ovidiu Papadima*.

A REAPĂRUT

revista SYMPOSION. Reținem aceste rânduri din Prolegomenele *iscălite de d.* Nicolae Găgescu, *unul din cei patru conducători ai publicației, (în afară de d-sa conducerea SYMPOSIONULUI o mai girează d-nii* Constantin Micu, Dumitru Isac și Romulus Vulcănescu): *„Apariția revistei Symposion la Cluj în anul 1938, nu a fost o simplă întâmplare sau un capriciu legat de numele vreunei persoane. Rațiunea de a fi a acestei reviste trebue să o descoperim în atitudinea pe care a luat-o față de o serie de fapte și motive de ordin cultural, dirijate pe o linie de iraționalism și intuiționism. Toate aceste motive au constituit un obiect de meditație încă de când majoritatea colaboratorilor symposionului încercau, în paginile revistei „Freamătul școalei", să ia poziție față de acea directivă culturală cu o atmosferă saturată de misticism și iraționalism... Astăzi, când revista noastră își deschide iarăși paginile, aici în București, pornește pe același plan de gândire și atitudine față de problemele noastre culturale. De data aceasta vom stărui mai mult în domeniul filosofiei, fiindcă prin filosofie, așa cum o concepem noi, se precizează și ritmul vieții culturale. Afirmăm aceasta, luând în considerare că pe planul istoric al filosofiei se situiază, în planuri paralele, și celelalte aspecte culturale... Din cele arătate putem desprinde că starea de confuzie în cultura unui popor nu este determinată numai de faptele anormale create de istorie, ci, mai ales, de confuzia de gândire filosofică a timpului. Și atunci urmează să continuăm a opune aceeași rezistență față de misticismul confuz, printr'o filosofie care să aibă la bază rațiunea, spiritul critic și realismul, singurele în măsură să clarifice problemele noastre culturale. Mai mult, pentru a scăpa de tentaculele metaforelor mistice și intuiționiste cari continuă să sape la temelia valorilor noastre culturale destul de fragile de altfel, în paginile revistei noastre se va deschide un nou compartiment pentru bazele filosofice ale științei. In felul acesta miraculoasa metodă intuiționistă, accesibilă oricărui liric, ca o posibilitate de descoperire a adevărului, va fi înfrântă de metoda științifică sprijinită pe armătura gândirii logice în cadrul realismului. Așa că evadarea în misticism a acelor oameni de știință cari nu mai găsesc un ideal în cadrul științelor, va putea descoperi, totuși, în ultimile date ale științei, concepte, iar nu metafore sterile cari ascund neștiința, pentru ca prin ajutorul acestor concepte să poată să ajungă la un sistem de gândire rațional și real. Nici pragmatismul filosofic nu va fi scutit de discuția noastră fiindcă și în el găsim aceeași tendință de degradare a gândirii filosofice ca și la misticism. Dacă misticismul creează o lume de metafore și de extaz accesibilă pentru toate mințile, pragmatismul coboară gândirea la practic și materialism. Și una și alta nu pot să facă diferențe, fiindcă le lipsește criteriul rațional și critic pentru a stabili ierarhia diferențelor. Dacă aceste sisteme de gândire duc la omogenizarea minților, raționalismul și criticismul cultivă eterogenitatea formelor de gândire. In ultima analiză, nu ne vom lăsa târâți — cum spune prof. I. Petrovici,* de moda intelectuală care merge într'altă parte, ci păstrăm neatinsă convingerea noastră și în justețea punctului nostru de vedere și în utilitatea lui pentru nevoile culturale ale țării noastre. *Aceasta nu numai* din *spiritul de conservare, ci și din faptul că în sistemele amintite găsim un pericol de degradare a gândirii sub toate formele ei de manifestare".*

Numărul 1 al acestei noui serii de apariție a SYMPOSIONULUI care se găsește în anul al treilea, are următorul cuprins semnificativ: Nicolae Găgescu, Prolegomena; *Prof. I. Petrovici,* Misiunea filosofului; *Constantin Micu,* Rațiune și iraționalism; *Dumitru Isac,* Lucian Blaga și Marele Anonim; *Gh. V. Găgescu,* Înțelegerea filosofică și Supraomul lui Nietzsche; *Florian Nicolau,* Atitudinea ca modalitate dogmatică în filosofia actuală; *Romulus Vulcănescu,* Stilul horal; *Prof. St. Bezdechi,* Fragment din Symposion. *Partea de* Cronici, Rviste și Insemnări *o iscălesc d-nii Dumitru Isac, Romulus Vulcănescu și Florian Nicolau. Vom reveni.*

„PROBLEME DE CONSTRUCȚIE IN DRAMĂ

în lumina psihologiei moderne, studiul d-lui C. CALAVREZO, (Extras din Revista Fundațiilor Regale Nr. 7, — Iulie 1943), este o lucrare care aruncă multă lumină nouă în cercetarea configuraționistă (gestaltheorie) a exercițiilor fizice. Ceeace ne-a mai impus la tânărul nostru savant este superiorul d-sale stil științific.

V. JELERU

Sufletul Românului

Tendința de a defini sufletul unui neam în ce are el mai caracteristic și mai propriu este veche și a dat naștere la numeroase încercări, la noi și aiurea. Metoda adoptată pentru a ajunge la acest rezultat nu era totdeauna aceeași, cercetătorii adresându-se pentru a obține răspunsul ce-l căutau mai totdeauna domeniului ce era fiecăruia mai familiar, cu sentimentul că numai de acolo și nu din altă parte el poate fi obținut. Firește însă că, așa cum se întâmplă adesea, când se privește printr'o anumită optică, datele ce utilizau pentru rezolvarea problemei erau incomplet obiective sau concluziile măcar parțial forțate. In deosebi se imputa în asemenea cercetări autenticitatea materialului pe baza căruia se făceau aprecierile, caracterul lui lipsit de generalitate umană, pentru a se putea afirma că și constatările finale, din care rezultau anumite trăsături particulare de caracter și sufletești ale indivizilor dintr'un același neam, sunt reale și definitive.

In vremea din urmă, s'a recurs și la noi la o altă concepție în această privință. Anume s'a înțeles că nu se poate ajunge la definirea caracterului general al unui neam, dacă se poate ajunge vreodată și dacă există cu adevărat în trăsăturile etern umane asemenea deosebiri sesisabile de la popor la popor, decât pe baza unui material a cărui autenticitate să nu poată fi pusă la îndoială și a cărui valabilitate în cercuri cât mai largi să nu mai poată face obiectul vreunei discuții. Acest material este folclorul, privit sub toate aspectele pe care le poate prezenta el: literatură populară, datine, credințe, etnografie, etc.

In anii din urmă am avut câteva asemenea lucrări. Astfel, d. O. Papadima a dat acea interesantă lucrare: O viziune românească a lumii, *în care, pe baza materialului folcloric foarte bogat și foarte variat, s'a încercat, printr'o foarte ingenioasă compartimentare, să se ajungă la elementele caracteristice ale concepției de viață și lume specifice românești. Incă mai înainte, într'o broșură intitulată:* Omenia românească, *d. Petru Iroaie urmărea, întemeindu-se pe materialul mai ales literar din folclor, să scoată în relief trăsătura de caracter a „omeniei" ca una specific românească. Broșura aceasta nu era de fapt decât un capitol dintr'o lucrare mai mare, apărută recent în limba italiană:* Vita e poesia populare romena, *în care utilizând materialul după aceiași concepție, lărgește cadrul pentru mai multe aspecte decât acela al omeniei.*

Cam pe aceeași linie de preocupări, recent a apărut lucrarea d-lui prof. D. A. Vasiliu: Sufletul Românului în credințe, obiceiuri și datine *(78 p. + VIII pl.). Spre deosebire însă de colegii săi de cercetări, d. D. A. Vasiliu nu pleacă dela un material cert, a cărui autenticitate să nu poată fi pusă la îndoială, pentru a scoate d-sa însăși o sinteză în care totuși să intre, cu sau fără voie, poziția sa față de acest material, inclinațiile, subiectivismul și gusturile sale personale. Refuzând speculațiile uneori foarte spectaculoase, d-sa a preferat să dea o contribuție aparent mai modestă, a cărei obiectivitate să nu poate fi sub nici un motiv pusă la îndoială. Căci în asemenea studii în deosebi, unde este vorba de elementele etnice, sentimentele firești de orgoliu național sunt predispuse să iasă la iveală chiar fără voia și fără știrea cercetătorului.*

Ținând seama de aceste lucruri, autorul volumului: Sufletul Românului în credințe, obiceiuri și datine *urmărind să scoată în relief aceleași trăsături caracteristice ale poporului român face un loc mult mai mic sintezei sale, dând ceva ce pentru mulți va fi de un mare interes adică materialul propriu zis, așa cum a fost el cules, repartizat într'un chip organic și metodic, pentru a putea fi cu ușurință găsit și folosit de cei ce s'ar preocupa de aceleași probleme. Materialul este prezentat însoțit de scurte comentarii ale autorului, ceea ce nu alterează cu nimic autenticitatea lui. D. Vasiliu declară că l-a cules personal și din anume regiuni „cu o populație mai caracteristică și mai păstrătoare, atât din punct de vedere al folclorului cât și al etnografiei".*

Toți cercetătorii folclorului nostru sau cei care urmăresc anumite probleme pe baza materialului folcloric vor afla în lucrarea d-lui D. A. Vasiliu o interesantă și prețioasă contribuție nu numai la revelarea unor noui elemente folclorice și etnografice, dar și la posibilitatea adâncirii acestor studii atât de actuale asupra „sufletului Românului".

G. N.

TIBULLUS (III 19—IV 13)

Cântec de dragoste

Din preajma ta vreo alta nu m'o răpi vreodată, —
Chezașă, Venus însăși tăgadă-i îndoielii.
Tu singură mi-ești dragă și ochilor nu li-i
Afar' de tine 'n Roma o mai frumoasă fată...
O, de-ai putea doar mie măiastră să-mi apari,
Să nu te admire alții, o, ce ferice-aș fi !
Nu-i gândul pismăreț, nu-i vorba — precum știi —
Doar de fălirea stearpă nutrită de vulgari...
Cumintele-și găsește în sine împăcarea
Și unul eu, de pildă, aș duce-o bine chiar
In tăinuiri de codru, pe unde-atât de rar
Un călător cu pasul și-a însemnat cărarea...
Doar tu de griji puzderii mi-alungi și'n negre nopți
Lumină mi-ești și freamăt în mari singurătăți.
Zădarnic lui Tibullus de i-ar trimite Cerul
Ar fi, vreo iubită, — că Venus știe-i felul:
Tio jur pe-atotputerea Junonei ce-o cinstești
(Ea pentru mine este mai mare printre zei)...
Dar ce-am făcut? Vai mie ! cuvântule, să piei !
Așa'n neștire acuma juratu-ți-am că-mi ești
Dragă doar tu, dar bine era să te 'ndoiești...
De-acuma mai adesea vei fi chinuitoare
Și mai nestinsul doru-ți mă va ținea'n strânsoare...
Nesăbuită vorbă, ce nu te stăpânești?!...
Orice vei vrea de-acuma voi face după placu-ți
Și-apururi voiu rămâne supus și niciodat'
De sub atotstăpânei putere ce mi-e dat
Să o cunosc, n'oiu prinde cu fuga a scăpați...

Ci 'nvins voiu sta 'naintea Venerii la altar :
Ea pe nedrepți îi mustră, celor pioși dă har.

In românește de
NICOLAE PREDESCU

NOTE italiene

CATOLICISMUL

a fost nota predominantă, întotdeauna, a literaturii italiene și, începând dela pre-catolicul florentin Dante Alighieri trăsătura caracteristică a celor mai de seamă scriitori ai peninsulei. In legătură cu aceasta

GIOVANNI GENTILE

face interesante mărturisiri într'un trecut număr din „Meridiano di Roma", (11. IV. 943) în articolul „La mia religione" (Religia mea).

„...Repet deci profesiunea mea de credință, placă sau nu placă celui care mă ascultă: eu sunt creștin.

Sunt creștin pentrucă eu cred în religia spiritului. Dar trebue să adaog imediat pentru îndepărtarea oricărui echivoc: eu sunt catolic. Și nu de astăzi, să fie înțeles și acest lucru.

Catolic cu adevărat, am fost din Iunie 1875, adică din momentul venirii mele pe lume. Și, sunt de aceia nemângâiat, pentrucă nu-mi pot trâmbița nici-o criză, nici-o furtună sufletească, nici-o conversiune neașteptată, nici-un trăznet. Străbat, în chip prozaic, din ziua nașterii mele chiar, calea Damascului. Merg, de atunci, gândind și aprofundându-mi în fiecare zi ideile (nulla dies sine linea): *și, dacă vrea cineva să vorbească numai decât de conversiuni, pot să spun că a mea se confundă cu istoria fiecărei zile, de totdeauna".*

Mărturisirea făcută încă din 1926, întregit repetată în 1943, reiese cu mai luminoasă claritate din însăși opera lui de filosof și de pedagog (Introduzione alla filosofia, Teoria generale dello spirito come atto puro, Sistema di logica come teoria del conoscere, La filosofia dell'arte — Sommario, di pedagogia come scienza filosofica, La Riforma dell'educazione, Scritti pedagogici, etc.).

Catolicul Giovanni Gentile, cel care-a redat școlilor, pe peretele dinspre răsărit, silueta severă a crucifixului, aplaudat de tot clerul Italiei, fu, puțin mai târziu, și de același cler, blestemat: refuzase preoților amestecul în școala medie. Era prin 1923. Au trecut douăzeci de ani repede. Giovanni Gentile a mai îmbătrânit cu douăzeci de ani, dar a rămas tot creștin, tot catolic.

„O, desigur își încheie filosoful mărturisirile — nu cred

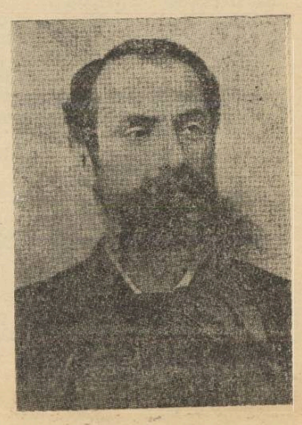

ALFREDO ORIANI

să fi trădat prima învățătură religioasă împărtășită mie de mama mea, a cărei voce mai răsună încă în mine) deși poate ea m'ar găsi astăzi foarte schimbat. Schimbat, se înțelege, pe dinăuntru, așa după cum schimbată mi-e înfățișarea. Pentrucă atâția ani nu puteau trece fără să lase urme".

Catolic de-asemeni a fost și

ALFREDO ORIANI

autorul acelei utopice „Rivolta ideale", solitarul dela Cardello, cel care obișnuia să-și chinuiască de multe ori cititorii cu fraze încărcate de mister. „E greu să crezi, dar e mai greu să nu crezi".

Despre catolicismul lui Oriani vorbește Luigi Donati *într'un articol* — Cattolicità di Oriani — *din „Meridiano di Roma" din 7 Martie a. c. insistând asupra morții scriitorului și încercând să spulbere o legendă: că* Oriani, *pe patul morții, în momentul când prietenul îi dădea să sărute crucifixul, ar fi spus: „Magna consolazione!", („Slabă consolare!") ceiace ar fi echivalat cu o turburare a credinței sale, cu o renegare a ei. Autorul articolului publică un fragment dintr'o scrisoare adresată lui, de Lorenzo Costa Priore, cel care l-a asistat pe Oriani până în pragul veșniciei. Văzând crucifixul și dându-și seama că moare, Oriani a răspuns, „Non basta", (nu ajunge!) la îndemnul preotului de-a încerca să-și îndrepte ultimele gânduri către Hristos.*

„Pentru el, — spune Lorenzo Costa Priore *— care în plină și lucidă inteligență exclamase cu profundă durere și perfectă convingere: — Inaintea lui Dumnezeu nu avem decât păcate! — acel — nu ajunge — nu însemna „Slabă consolare!", ci aceia că, nu ajungea să oferi lui Hristos o viață plină de durere, de desamăgiri și de scrieri, insuficiente, după el, iertării greșelilor în fața lui Dumnezeu, ci trebuia oferită o viață de creștin trăită, pe care el în momentul acela poate că nu o găsea în el însuși".*

Alfredo Oriani a murit îndoindu-se nu de eficacitatea creștinismului, ci de creștinismul vieții sale. El, care-l plângea pe Carducci și pe Panzacchi că muriseră fără să cunoască asistența unui preot, el catolicul toată viața lui, Alfredo Oriani, a trecut în moarte cu îngrozitoarea temere că poate n'a trăit ca un adevărat creștin. Departe de-a însemna o renegare a ei. Autorul articolului publică un fragment dintr'o scrisoare adresată lui, de Lorenzo Costa Priore, cel care l-a asistat pe Oriani până în pragul veșniciei. Văzând crucifixul și dându-și seama că moare. Oriani a răspuns, „Non basta", (nu ajunge!) la îndemnul preotului de-a încerca să-și îndrepte ultimele gânduri către Hristos.

„Pentru el, — spune Lorenzo Costa Priore *— care în plină și lucidă inteligență exclamase cu profundă durere și perfectă convingere: — Inaintea lui Dumnezeu nu avem decât păcate! — acel — nu ajunge — nu însemna „Slabă consolare!", ci aceia că, nu ajungea să oferi lui Hristos o viață plină de durere, de desamăgiri și de scrieri, insuficiente, după el, iertării greșelilor în fața lui Dumnezeu, ci trebuia oferită o viață de creștin trăită, pe care el în momentul acela poate că nu o găsea în el însuși".*

Alfredo Oriani a murit îndoindu-se nu de eficacitatea creștinismului, ci de creștinismul vieții sale. El, care-l plângea pe Carducci și pe Panzacchi că muriseră fără să cunoască asistența unui preot, el catolicul toată viața lui, Alfredo Oriani, a trecut în moarte cu îngrozitoarea temere că poate n'a trăit ca un adevărat creștin. Departe de-a însemna o renegare a credinței, temerea aceasta e tocmai suprema ei întărire.

CONSTANȚA TUDOR

Cronica plastică

PICTURA FEMENINA LA „CAMINUL ARTEI"

In actuala expoziție a interiorului la „Căminul Arei", sala de sus e aproape toată compusă din expozante femenine. Se cuvine deci să le consacrăm o cronică, mai ales că lucrările înfățișate sunt de o deosebită importanță. Credem că una dintre cele căreia „interiorul" îi convine de minune e MICAELA ELEUTERIADE. Cele 2 interioare ale domniei sale „vorbesc". Nouă, poezia lucrurilor neînsufletite ne-a fost întotdeauna dragă, și am gustat-o ca pe un pahar de vin de preț. Nenumăratele dialoguri dintre obiecte nu ne-au scăpat și le ascultăm deseori, cu ureche atentă. Sunt minunate mici conciliabule, între peria de cap țâșnind ca o albă mărgică, la picioarele oglinzii fumurii, închizând în apele sale atâtea invitări spre vis. MICAELA în perdeluțe imaculate și reci deoparte și de alta a oglinzii, a știut să dea atmosfera cuvioasă a unei cămăruțe curate, pe al cărei divan gălbui ești ispitit să te întinzi citind o carte dragă.

Altfel văzut, dar nu mai puțin bine pictat, este micul interior cu măsuța bătrână, alăturată de fereastră, pe fond culoarea ceaiului de tei, aflat în stânga, cum urci scara spre palierul doi. Locul nu e la vezare, dar lucrul bun atrage ca un magnet, oricât s'ar strădui alte tablouri să te agațe, ochiul revine odihnit aci, în tăcerea colțuletului străbun, fermecat de discreția câtorva pensule, ce au știut prin îmbinări de tonuri armonioase, să creeze acel „stimmung" cum zice neamțul, necesar unui tablou de interior.

Un alt interior, de o intensitate de tonuri puțin obișnuită, închipuind o masă de cărți cu scaune de un violet albăstrui închis, de jur împrejurul ei, ne-a atras atenția, oprindu-ne în fața lui. Gama întregului tablou, bine susținută, e sumbră ca într'o biserică, așa cum se cuvine înaintea oficierii cultului celui mai mintal dintre jocuri de cărți „bridge-ul". Scaunele, arhaic de țepene, își așteaptă invitații, sub ochirea de pietre scumpe a buchetului străjuind în mijlocul mesei. Pe perete o icoană cu sfântul ei cam strâmb veghiază, așa cum se cuvine unui sfânt modernist, cultul laic ce i se va desfășura sub priviri, în aceeași tăcere și cu aceeași evlavie, ce s'ar cere cultului adevărat.

Tabloul se datorează ELVIREI GEBLESCU, credem o deosebit de dăruită pictoră în „ulei". Ne întrebăm „cât" de gustate îi sunt de către public tablourile; ne îndoim să-i fie „înțelese". Sunt prea pictură pură. Defectele lor nu ne scapă, dar nici nu ne fac să împărtășim părerea unui camarad care le-a alăturat epitetul de „mediocru", întru totul nedrept. Culorile în mâna ELVIREI GEBLESCU devin „rare", „prețioase", ochiul se plimbă pe întreg interiorul pictat de d-sa, cu o crescândă desfătare.

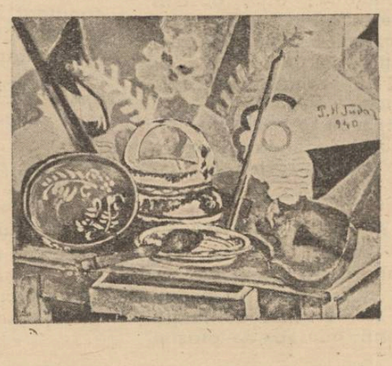

ELVIRA GEBLESCU este un temperament, de sine stătător, rămas cu toată alăturarea Parisului, puternic autohton, frust, nedisciplinat, adică mai bine zis, lipsit de orice școală, de orce academism (cu toate că e elevă a lui André Lhote, cu a cărui manieră, nu are nimic de împărțit). Este o „coloristă" care a rămas și va rămâne întotdeauna **independentă**. Celalt tablou cu peisajul cu figură, nu e echilibrat. Atragem atenția asupra conturului, uniform împrejmuind trupul, care e tare stângaci desenat, fie din voință, fie din neștiință. Un contur negru, uniform peste tot este cât se poate de antipictural, o spunem din proprie experiență, duce imediat la decorativ. Monotonia lui nu e grafică, e caligrafică și rece. VAN GOGH își contura aproape orice lucrare dar conturu-i era sensibil, întrerupt. De altfel cum explică d-na GEBLESCU conturul păstrat numai pentru figură, în timp ce aleia cu pomi este total dispensată?.. Prea insistat aci, total absent dincolo, iată un fapt care creiază dezechilibru și e păcat de frumoasele daruri ale pictoriței, ce nu ne 'ndoim se va impune atenției genrale, curând.

Regretăm că d-na BACULESCU nu ne-a trimis o mai adâncită lucrare, d-sa știe cât i-am prețuit pânzele până acum.

Iată și pe amica noastră NUNI DONA din ce în ce mai acidulată. Oare galbenul de pe covor nu i-a străpezit cumva dinții când l-a așternut pe pânză?

Rugăm privitorul uitându-se la figurina în fotoliu, în ușa balconului, (figurină în portocaliu) să acopere cu mâna pusă 'n dreptul covorului, porțiunea colorată galben. Va vedea cum îndată, se armonizează totul. Sunt prea multe strune stridente. Toate țipă laolaltă, suprimăm cea mai puternică, rămân celelalte ușurate. Avem un tablou cu galben, violet, portocaliu și verde; dacă voim să nu producă o cacofonie (exact ca 'n muzică) trebue neapărat să modificăm puterea lor, stingem unele, ca să rămână celelalte în picioare, sau stingem 3 și rămâne una, sau atenuăm două, ca să rămână alte două, bineînțeles și între aceste două, una trebue să aibă prioritate. Toate laolaltă nu pot cânta.

Mai armonică, deși nu prea desenată, este figurina LUCIEI VASILIU. Intre micul, dar bine așezatul interior al NUȚIEI DRAGANESCU și turcoaica atrgătoare a IOANEI GIOSSAN, un tânăr pictor se află între atâtea cuconițe, un pictor sensibil și delicat, înfățișându-ne în tonuri de calitate (vezi roșul cărții cu cadre, atât de bine găsit) un studiu după COCA FARAGO, fin schițată în bluză albastră. Este pictorul SORIN IONESCU, natural cu daruri femenine, atunci când camaradele d-sale vădesc energii virile în pânzele lor. Legea compensațiilor. Ne întrebăm dacă și alții au adulmecat vagul parfum francez din pânzele lui SORIN, frate îndepărtat al delicatului între delicați, LAPRADE. Pe noi nu ne supără reminiscența franceză, în pictura română, așa precum pe unii literați ai noștri, noi nu avem nesăbuința să considerăm (ca orice străinignas) **Parisul** vinovat de lupanarele sale (care de altfel sunt un **admirabil** subiect de pictură, precum și pentru întreaga pictură olandeză veche, au fost aceleași locuri și aceeași lume interlopă, model de pictură), noi știm că întreaga sevă plastică din omenire este originară din Franța și din Paris și că pictorii cei mai mari ai lumii, **fără școală franceză** „astăzi" **n'ar fi existat.**

De aceea remarcăm și interesanta doamnă, proaspăt colorată a COLETTEI PARASCHIVESCU-BOSNIEF, regretând numai, că așa bine începută pânza nu a fost terminată.

LUCIA DEM. BALACESCU

ÎN ȚARA de BASM a BUCOVINEI

– Cu studenții, în excursie –

Note scrise de ZOE FELEA

Visez, uneori, și acuma că mai sunt elevă. Că port uniformă cu număr și stau la sfat și râs cu prietenele, acolo în colțul nostru pe zidul gros ca un prag ce da înspre grădina plină de stânjinei și de caișI.

Mă prinde, însă, o frică ciudat de intensă când îmi dau seama câte ore de latină mai am de făcut și cum va trebui să dau bacalaureatul. O frică mult mai mare decât aceia pe care am avut-o vreodată în realitate. Și, atunci, mă trezesc reluând fericită cunoștință de existența mea de astăzi, când diploma de licență stă așezată frumos și inutil alături de alte asemenea hârtii într'un plic pe care stă scris: — acte școlare.

Așteptând semnalul de plecare...

Și, totuși, de curând am trăit un vis de tinerețe, care frumos ca visul, a fost de data aceasta... aievea. Am fost din nou studentă — nu elevă — dintr'o Sâmbătă până într'o Joi.

AM FOST DIN NOU STUDENTA !...

Și, în fond, este mult mai frumos să fii studentă decât elevă. Viața de studentă este un amestec de copilăresc și serios, o îmbinare de didactic și înclinare spre extravaganțe, o noțiune elastică între fetiță și domnișoară, care-ți permite nesfârșite nuanțe în purtări. Poți îmbrăca o rochie simplă ca la școală dar ai voie să ai un adorator, poți ține lucrări pedante la seminar și poți fuma la un ceai, poți face în sfârșit, tot ce tinerețea este în stare să născocească, știind dinainte că cei mici au să te admire iar cei mari au să te îngăduie cu socoteala că la vârsta lor vei fi totuși ca ei, adică vei purta umbrelă când plouă, nu vei călca unde scrie „trecerea oprită" și vei privi la rândul tău îngăduitor spre altă tinerețe la fel de sburdalnică.

Așa dar am fost din nou studentă, dar nu la examene ci doar într'o excursie pe care am făcut-o cu Societatea studenților în Istoria literaturii române vechi.

Cum, nu interesează, dar într'o Sâmbătă după masă m'am trezit cu o valiză în mână urcând treptele unui vagon pe care era scris școlărește cu cretă — Excursia Facultății de litere. — Mare și citeț așa cum s'a scris în copilăria fiecăruia și se scrie mereu pe toate tablele din lume din când în când.

Vine vacanța. Lipseau doar obișnuitele completări în imagini cu ghiozdanul aruncat sub pat și aritmetica arzând pe rug. Ar fi fost naiv să se desemneze așa ceva, dar în ochii tuturor celor dela geamuri străluceа un „vine vacanța" luminos și flăcările pe care arseseră cursurile pedante de istorie literară sau filologie, ardeau acum doar în privirile și zâmbetele studenților, căci excursia aceasta, din păcate, ca în mai toate împrejurările de astăzi, număra mai mult fete.

Băeții, cei câțiva cari apăreau printre capetele cu zulufi și bucle, aveau aerul desorientat și timid al celor cari nu știu cum să facă față unei împrejurări fericite. Să pleci la drum cu atâtea fete când ai douăzeci sau abia peste douăzeci de ani este plăcut, dar te întrebi de vei putea să le fii pe plac tuturor ?

De aceia mi-am strecurat foarte discret valiza cam mare în compartiment, pentru ca să nu se întristeze careva gândind că va fi poate vreodată obligat să o poarte.

Și trenul s'a desprins ca întotdeauna la aceiași oră când pleacă spre Cernăuți. Pentru noi însă altfel, căci eram toți nerăbdători și zâmbetele și fluturările de mâni de pe peron ne îmbătau de bucuria plecării, a depărtărilor și cunoașterii. Foamea de ceva nou — nemai trăit...

. . . . . .

Când am coborît din același vagon pe care mai stăruiau literele scrise școlărește și alb în cretă deși prin munți fuseseră de mult ori plouate, eram poate toți cam nedormiți și nespălați.

Florile pe care Irina de abia le ducea în brațe erau desigur ofilite și țigăncile Capitalei nici nu le-ar fi privit măcar, dar fusese culese în ajun din pământul drag al Bucovinei, purtau în ele versurile atât de cunoscute :

Dulce Bucovină
Veselă grădină

și eu le știam parfumul pe care îl răspândiseră în compartimentul nostru care ne devenise familiar întocmai ca o casă.

Eram toți puțin amețiți de lumina atât de stridentă a Capitalei, ne înăbușeau aburii cari se ridicau din asfaltul proaspăt stropit și sunt sigură că în sufletul fiecăruia cânta o toacă de mânăstire și fiecare ar fi dorit să poarte în brațele ostenite un buchet în care să-și culce obrazul și să găsească ceva din aerul și coloritul pe care l-a părăsit.

ACOLO, UNDE PESTE VEAC AU POPOSIT DOMNIȚELE...

Ce-aș putea scri pentru alții din ce a fost marșul nostru prin țara amintirilor? Prin locurile sfinte ale istoriei noastre? Aș vrea să prind doar câteva imagini, disparate, așa cum îmi vin în minte, pentru toți cari au cunoscut Bucovina ca și pentru cei cari vor să o cunoască. Mai ales, vreau să scriu pentru prietenii mei de compartiment și de excursie, pentru cei cu care am împărtășit câteva zile pâinea, canapelele înguste și râsul. Pentru prietena mea Rolanda, studentă și doamnă în același timp, pentru ochii ei negri și veselia care a împrăștiat-o. Această fetiță doamnă pe care poate n'am s'o mai văd niciodată și care acuma desigur undeva în București se joacă de-a casa cu păpuși pentru un bărbat care o ia în serios. Pentru Tancred Bănățeanu, cel mai politicos și cuminte băiat care desigur lua premiul I în școală și nu-și supăra niciodată părinții. Pentru el care ne-a făcut rost de casă și pat într'o clipă când aveam mare nevoie, și ne-a dat prima masă când pofta stârnită de aerul de munte se arăta alarmantă. Pentru Ion Diaconescu, animatorul excursiei, asupra căruia a apăsat toată grija reușitei și care mai avea timp să cânte și din acordeon și mai ales pentru profesorul Dan Simionescu, tânărul și neobositul nostru îndrumător pe care nici ploaia nici nesomnul nu l-au împiedicat să fie primul în toate părțile — pe ruinele cetății Suceava, ca și în clopotnița bisericii armenești, la toate întreprinderile serioase ca și la circul care ne-a distrat pe toți într'o seară și la alte asemenea toane ale noastre.

Imaginile mele sunt ca oglinzile. Cioburi în cari se resfrâng lumini.

Suceava. Un parc lângă o biserică. Băteau clopotele că era Duminică dimineața. Și noi așteptam să fim încartiruiți. Peste drum un restaurant și o cofetărie. Acolo am petrecut clipele cele mai plăcute, când ne-am putut odihni picioarele și aranja impresiile atât de îngramadite.

Ruinile cetății Suceava: ziduri vechi cu amintri multe și poezia trecutului. Cu șanțul înconjurător de apărare, cu scările cari duc în fosta închisoare și frânturi de viață pe care le reconstitui... Stai culcat în iarba înaltă și te gândești ce pași au călcat altă dată același loc. Bate un vânt călduț și-i soare. Același soare a încălzit în același loc domnițele istoriei noastre. Cobori cu impresia că te privesc din urmă umbre. Te temi să calci o floare. Poate tocmai floarea pe care și-a prins-o în păr prima soție a lui Ștefan cel Mare !

Bisericile Sucevei — podoabele altor vremuri.

Moaștele sfântului Ioan cel Nou te intimidează.

Mânăstirea armenească unde era o babă vorbăreață care avea pui de găină galbeni și rotunzi ca pufurile de pudră. Și stâna din vale !

Ne-am încăpățânat să așteptăm apusul soarelui acolo pe deal. Dar cei puțini cari s'au

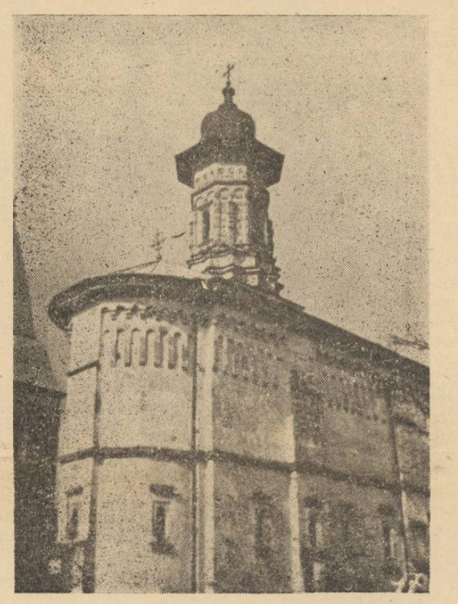

Mânăstirea Dragomirna

dus la stână s'au întors cu urdă și poftă de mâncare a întrecut dorința de contemplare. Dumnezeu care știa câți kilometri făcusem după o noapte petrecută în tren — ne-a iertat desigur.

Și, totuși, seara eram în fața circului și ne tocmeam studențește. Mai mult din plăcerea tocmelei, în gura mare, decât a economiei. Când ne-am culcat la unu noaptea, se învârteau în cap turle de biserici și dansatoarea pe sârmă. Pelinul pe care l-am pus ziua în pat contra puricilor ne-a continuat și în somn mirosul câmpului, așa că odihna noastră a fost mai tare ca piatra cea nesimțitoare.

...ȘI CLOPOTELE TE CHEAMA MEREU: — ȘTEFAN-VODA — ȘTEFAN VODA

Să vorbesc despre mânăstirea Dragomirna ! Ar trebui să fiu poet pentru asta. Silueta ei subțire ca a domnițelor din vremea în care-a fost zidită, alții o pot spune.

Eminescu la Putna

Eu țin minte cum am ajuns acolo într'un camion mare descoperit, în care o parte stam jos pe mănțile de ploaie și alții în picioare, sprijininau-ne reciproc. La cotituri randul din picioare se apleca într'o parte și noi ne așteptam să-i primim în brațe așa cum s'a și întamplat de vreo două ori într'o învalmășeală din care nimeni nu mai știa unde să se aoune.

Cam la o astfel de întâmplare tocurile Rolandei au fost gata, gata să intre în prăjiturile pe care le păzisem cu atâta grijă ca să le mancam la mânastire.

Drumul șerpuia printre copaci și crengile de nuc smulse în vreacat raspândeau parfumul lor amar care-ți dadea fiorul vacanțelor cu degetele negre și genunchii sgâriați.

Acolo unde crengile erau prea joase cineva striga:

— „Capul la cutie", și toți își plecau capul jos la adapost.

Dragomirna a fost la sfârșitul drumului, mai frumoasă decât drumul în aer curat și veselie tânără.

Și capela cea mică în care străjuia un policandru strălucitor dăruit de Caterina Cea Mare a Rusiei !

Marți dimineață plecam la Gura Humorului. Plecam din Suceava care fusese adăpostul nostru unde ne întorceam la mese sau la odihnă.

Plecam dimneață tare dintr'un oraș adormit, în care tinerii, puțini câți or fi fost, visau poate la cele multe jete care le aduseseră dorul de Capitală, de oraș mare și de aventuri.

Plecau fetele necunoscute cum veniseră și fiecare poate era un mister.

Din Gura Humorului am bătut patru kilometri până la mânăstirea Voronet, dar în genunchi să fi făcut drumul și nimeni n'ar fi regretat.

Cine-a fost, oare, pictorul care a știut să pună în culori stropi de suflet și de poezie ?

Din mâna pictorului, mort acum sute de ani, trebuie să fi răsărit frumoasele albăstrițe din câmpul prin care am trecut.

Este destul să închid ochii și revăd fondul acela de floare albastră pe care sfinții zugrăviți în cărămiziu și aur cafeniu și verde se mișcă în gesturi atât de naive și simple, încât te înduioșează amintirea oamenilor cari au gândit și pictat așa.

Trebuie să fi fost pe atunci mai mare liniștea care și acum străjuește biserica. Din depărtările verzi cobora în spre seară miros de fân cosit și noaptea pe dealuri ardeau focuri.

La praznice veneau în caleștile domnești mărimi încoronate și poate și cei de-atunci ca și noi cei de-acum ascultau dela un bătrân povestea sfinților zugrăviți. Cum a fost chinuit Sf. Ioan cel Nou și cum a fost adus la Suceava. cum a păcătuit Eva și Adam și cum au fost isgoniți din rai.

Atmosfera de vrajă crește la Voronet odată cu dangătul clopotelor cari strigă prin glasul lor de bronz neobosit mereu : Ștefan-Vodă, Ștefan-Vodă.

Aerul pur de munte vibrează mai puternic decât în alte părți și sunetul poate ajunge pe unde acolo în cripta dela Putna la somnul de sute de ani al marelui Voevod, apărător al Creștinătății.

LA PUTNA LANGA EMINESCU ȘI BRAZII SUFLETULUI...

La mânăstirea Putna, am ajuns odată cu zorile.

Ne petrecusem noaptea fiecare în compartimentul în care ne alesesem loc la plecarea din București.

Al nostru era poate cel mai vesel, sau fiecare și-o fi închipuit la fel de al lui, dar profesorul și conducătorul excursiei noastre, d. Simionescu, ne povestea atâtea întâmplări hazlii, d-ra Stroescu Sabina găsea comicul în orice cu atâta ușurință, încât fără să vrei te molipseai și erai în stare să râzi de orice și să nu te superi chiar dacă s'ar fi făcut haz de propria-ți persoană.

Din plasa în care se vărsase o pungă de bomboane la plecare cădeau în brațele câte unuia ca să nu spun altfel, la toate zguduiturile și tamponările firești unui tren care se spunea că duce și marfă, câte o bomboană colorată, pe care fericitul ales o înghițea, în fața celorlalți cari așteptau resemnați altă sguduitură.

Dormeau cu rândul sau toți odată preocupați fiecare să-și găsească odihna cea mai comodă pe spațiul cel mai restrâns.

Singură Alice Cartojan, atât de politicoasă încât te făcea să te gândești mereu la „Fetițele cele Bune" — din Biblioteca Rose a Contesei de Segur, pe care le-am admirat în copilărie, dar a căror purtare credeam că este un ideal pentru cărți doar, în toate cele trei nopți petrecute în tren nu și-a depășit o clipă locul, n'a întins picioarele și nu și-a scos pantofii niciodată.

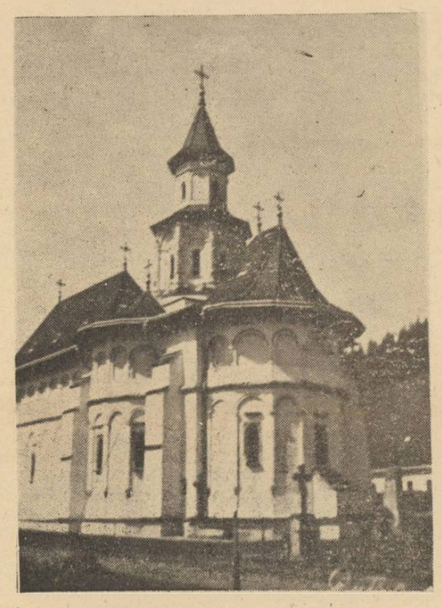

Mânăstirea Putna

A fost mai ales pentru mine care abia o cunoscusem, o surpriză extrem de plăcută să văd că în secolul nostru de fete sportive, băețoase și pretențioase se mai găsește cineva care să facă o fericită excepție cu firea rezervată, cu sensibilitatea ascuțită și cu încercarea de a face mereu pe alții fericiți uitându-se întotdeauna pe sine.

Dimineața ne-au întâmpinat munții și noi ne-am spălat somnul în isvorul pe care ei ni-l trimeteau la poalele lor acolo unde vagonul se oprise ca o cutie de jucării.

Inviorați, am încuiat casa noastră pe roate care avea să se plimbe fără noi până seara și ne-am îndreptat către sat.

Putna, la ora somnului și a zorilor, este copleșită doar de munți. De munții împăduriți cu brad, de mirosul lor pătrunzător, de aburul ireal care stăruie spre vârfuri.

Intrăm pe aleia care duce la mânăstire vorbind mai încet, pătrunși parcă de apropierea lui Dumnezeu sau a unei vrăji pe care nu vrem să o rupem.

Iarba umedă de rouă ni se pare sfințită și nu ne miră că prima figură pe care o întâlnim este aceia de bronz a lui Mihail Eminescu. Poetul Doinei noastre, veghează aici și noi îl regăsim mai întreg decât ori unde.

Toate versurile lui plutesc în jur.

In biserică sunt doar sfinții și subt lespezi de piatră cel care a fost neînfricatul Domn al Moldovei.

In jurul lui, cele trei soții împăcate prin moarte.

De afară începe să bată mărunt o toacă.

Ingenunchiem.

Când vraja se rupe și toaca își amuțește glasul, afară lumina este albă de zi plină. Călugării își poartă sutanele și bărbile de colo până colo iar studenții cu puterea celor tineri de a trece cu ușurință dela o stare la alta, mănâncă cu mare poftă din cașul trimis dela bucătării.

Până la prânz, pașii noștri au colindat cărările Putnei. Fiecare colț ni se părea o amintire pe care o trăiam. In peștera lui Daniil Sihastru ne-am gândit la momentul de omenească șovăire pe care Ștefan cel Mare a avut-o cândva.

Ne-am închipuit ce pustiu trebuie să fi sunat tropotul calului care purta un Voevod aproape învins și ce sonor o fi fost galopul lui la întoarcere când Ștefan vroia să fie din nou Cel Mare !

Am urcat pe munte și am stat mult la soare într'un luminiș frumos ca un tablou de Grigorescu.

Și fiecare clipă pe care am trăit-o ni s'a părut o poveste pe care am fi vrut-o cât mai lungă.

. . . . . .

CARARILE DE VIS ȘI POEZIE AU ȘI ELE UN SFARȘIT !...

Cea din urmă întrunire la masă a fost mai veselă ca oricând. Poate și din cauza berei pe care Toma casierul excursiei, cel mai originat casier din lume care a știut să cheltuiască și din banii lui proprii numai ca totul să iasă bine, ne-a dat-o.

S'au făcut urări pentru cel care ne-a dat berea și își împlinea cu încă un an viața, pentru ceilalți cari s'au ostenit în folosul tuturor și pentru orice alt pretext de voie bună.

Am ascultat ecoul acestei veselii culcată pe un trunchi de brad la soare. Mirosea rășina din coaja lui și se învârteau piuind pe lângă mine pui pufuleți de pasăre.

De jur împrejur străjuiau munții cu brazii și aș fi dormit acolo ca într'un leagăn de liniște și odihnă deplină.

Dar somnul și în noaptea care a urmat l-am fărâmițat în tren.

Plecările toate dacă nu sunt triste, sunt grele de malancolie. Niciodată nu știi dacă ai să te mai întorci acolo de unde trenul te desprinde.

Și totuși s'a cântat și râs ca în prima noapte de drum, când aproape nimeni nu vroia să adoarmă.

Dela Dornești au început despărțirile. Plecau studenții în vacanță cei cari nu aveau nevoe să se întoarcă până 'n București.

Rămâneam mai puțini și ne gândeam că a doua zi fiecare vom fi la casele noastre doar cu amintirile.

După zece ore dormite în București și care n'au fost suficiente să șteargă toată oboseala și impresiile învălmășite ale zilelor de drum, am asistat — obligații profesionale ! — la o reprezentație de teatru dată pentru presă.

Intram din nou într'o sala plină de lumini și oglinzi, cu fotolii căptușite în catifea și doamne îmbrăcate în mătase.

Se prezenta un fel de revistă, din numeroase tablouri.

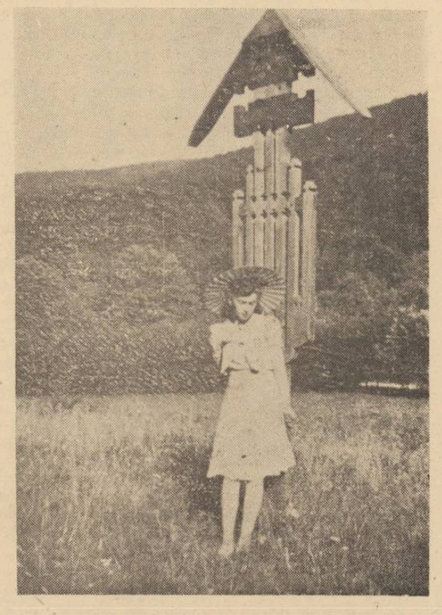

Troițe bucovinene

Către sfârșit, oboseala mi se urcase în cap ca un fum și fiindcă se cânta o melodie dulce cu sala abia luminată, fiindcă un loc lângă mine era gol, o clipă am uitat că sunt la teatru și m'am crezut din nou în compartimentul călătoriei noastre cu becul albastru deasupra și sunetele depărtate ale acordeonului, m'am crezut cu bocancii plini de noroiul sfânt al Bucovinei și dacă lumina nu isbucnea odată cu aplauzele, desigur că aș fi dormit cuminte în fotoliu, spre indignarea doamnelor cu vulpi argintii cari nu știau pe ce cărări de vis și poezie umblau gândurile mele.

FIGURI SCUMPE

(Urmare din pag. I-a)

A-i nega cu violență, a le contesta orice merit, a le arunca, de pe trapeze de stil, injuria și disprețul, înseamnă a batjocori trecutul literar, cu ani atât de grei și colțuroși la suișuri, înseamnă a tăgădui orice ardere în sufletele acelor predecesori și orice efort din partea lor pentru desfundarea unor drumuri atât de aspre, cum sunt acelea ale formării limbii noastre literare. Să nu uităm că'n fiecare dintre acești înaintași a scânteiat noblețea unui efort, a tremurat pasiunea pentru ciocănirea migăloasă și chinuită a cuvintelor, a trăit gestul unei dăruiri calde. Să nu uităm, iarăș, că mulți dintre acei cari nu s'au putut rontunji într'o expresie deplină datoreează nerealizarea lor completă și unor circumstanțe de viață aprigă, cărora scriitorul român le-a fost întotdeauna, rob. Pe foarte mulți i-a îngenunchiat viața în plin urcuș, le-a retezat elanurile și, uneori, chiar tinerețea abia ieșită din adolescență. Ftizia și mizeria, ajutate de indiferența și, adesea de persecuția contemporanilor, au făcut ravagii printre predecesorii scrisului nostru. Multe clopote de argint au fost stinse mai înainte de a fi putut vibra cu toată intensitatea.

Istorii literare străine, incomparabil mai bogate, mai întinse decât restrânsele pagini ale evoluției literaturii noastre, păstrează, permanent, nu numai stemele scânteietoare ale marilor personalități, dar și firidele unor talente mai modeste, care, cu toate la un loc, au contribuit la desvoltarea curentelor înoitoare ,la evoluția expresiei literare și la dinamica unor epoci de mare amploare artistică.

In trecutul nostru literar cel mai apropiat ,scriitorul român a fost nu numai chinuitul cioplitor în roca amorfă a expresiei încă neformate, dar și vasalul tuturor intemperiilor vieții și schismaticul ars, fără milă, pe rug. Pe Traian Demetrescu l-a doborît ftizia ,pe Ștefan Petică mizeria și ftizia, pe Andrei Mureșan l-a sfărîmat, înainte de vreme, persecuția politică, pe Ilarie Chendi l-a măcinat, în bună parte, obligația scrisului gezetăresc, Gârleanu, Oreste și D. Iacobescu s'au frânt, secătuiți de boală...

Trăesc, astăzi, printre noi, o serie de scriitori aparținând generațiilor mai vechi. Ca și mulți dintre predecesorii lor, nu toți sunt genii, nu toți au pretenția că dela ei începe literatura română. Dar chiar și acei cari nu depășesc condeele onorabile, au ars, cândva, de-o sfântă dragoste pentru pagina migălită seara, târziu, s'au dăruit fierbinte și dezinteresat, au cărat, în spinarea lor, ciment pentru treapta de beton pe care, azi, stai dumneata, juvenile arcaș cu săgeata muiată în otravă și cu disprețul negației pe buze...

Dramatica soartă a scriitorului nostru a îngenunchiat pe mulți dintre ei. Nu s'au schimbat prea multe dela Ștefan Petică și până azi. Unii, prinși în crâncenă trântă cu viața, cu renunțat, cu o sbatere de aripi care se sting în piept, la ambiții și la glorii literare; alții, supți de ventuzele gazetăriei, — și numai cine a făcut gazetărie zi de zi știe ce înseamnă această amară obsorbție — și-au cheltuit febrele prin redacția cotidiană ; alții, obscuri funcționari, în diverse servicii, privesc cu jind, cocârjați de munca biroului, spre trecutul lor literar; alții, — în fine — continuă să scrie ,culegând cu peniță numai amărăciune și zădărnicie.

La câte renunțări n'au fost obligați bătrânii noștri scriitori ! Legenda privighetoarei oarbe, noi o socotim o simplă monstruozitate.

Și, iată că acești „bătrâni", cari au vibrat, au ars, s'au risipit în entuziasm și'n nobilă pasiune — unii se mai dăruesc și-acum — pot fi atât de comod și radical tăgăduiți, lichidați și depozitați la gunoi. Și, alături de ei, nici scriitori de întâia mărime nu sunt feriți, adesea, de prăștie și invectivă...

Pentru noi, sunt figuri scumpe, figuri în fața cărora ne emoționăm totdeauna. Figuri scumpe, pentru că și-au trudit nopțile și tâmpla pe condeiul fierbinte, pentru că au cunoscut toată amărăciunea scrisului, pentru că, unora, le-a fost dat să adune nu satisfacțiile, ci renunțările vieții, pentru că s'ar putea ca soarta lor să fie însăși soarta multora dintre noi, cei de azi...

Câți dintre noi, în anii aceia fremătători ai liceului când fiecare carte citită săpa în suflet o mare emoție, n'am trăit tulburătoare zile lângă lectura cutăruia sau cutăruia dintre „bătrânii", renegați în prezent ? Câți dintre acești „bătrâni" nu ne vor fi stimulat lecturile, nu ne vor fi aprins elanurile pentru meșteșugul de mai târziu, nu ne vor fi sedimentat dragostea pentru frumos? Disprețuindu-i, lovindu-i, negându-i total, acum, — e a ne disprețui, totodată, amintirile dragi și inima caldă cu care i-am iubit și i-am prețuit, cândva. Disprețuindu-i și negându-i, acum, — e o mare, o nespusă tristețe...

Vom mai spune că unii dintre ei au crescut, în jurul lor, la vatra scrisului lor, tuleele bălane ale domnului adolescent, candidat la poezie și glorie ; pe-atunci, erau numiți „maeștri" și erau adulați ; astăzi, intransigentul polemist și necruțătorul negator — domnul adolescent de ieri — anunță lichidarea definitivă a foștilor patroni. Repetăm : o mare, o nespusă tristețe....

Pentru, cel puțin, o onestitate a inimilor noastre, acești „bătrâni" scriitori — indiferent de realizările lor integrale sau parțiale — rămân figuri duioase, figuri dragi.

Dincolo de frondă, intoleranță și contestație juvenilă, adevărata ordine, adevărata selecționare a valorilor estetice revin obiectivității lucide și cumpănirii mature.

RADU GYR

Cronica literară

MIRCEA ELIADE: Insula lui Euthanasius
EMIL VORA: Inalte vânturi

1. D. Mircea Eliade este, fără discuţie, scriitorul nostru cel mai prodigios. Până la vârsta de 36 de ani, pe care a împlinit-o sau o va împlini în 1943, d-sa a publicat o bibliotecă de opere literare, esseistice, filosofice şi ştiinţifice, şi a scris atât de mult încât, dacă şi-ar aduna toate plăsmuirile minţii extraordinar de mobile şi polivalente, lista cărţilor d-sale ar spori cu aproape încă odată pe atâtea lucrări. Nu oricui îi este dat să presteze ce a prestat şi prestează acest Aldous Huxley al nostru al cărui verb — după justa expresie a unui admirator mai tânăr, — te pirogravează cu tatuajele cele mai neaşteptat complexe şi semnificative şi te îmbogăţeşte mai mult ca orice carte.

Mircea Eliade e într'adevăr un Aldous Huxley al nostru şi, ceeace scria el caracterizându-l pe ziaristul, poetul, romancierul, nuvelistul, autorul de impresii de călătorie, de opere filosofice şi piese de teatru, i se potriveşte în mare măsură: „înţelegi, cu cât te adânceşti în lectura volumelor, că nu scrie decât o singură carte, pe care ţi-o oferă când anecdotic, când schematic, acum într'o versiune romanească, acum ca o controversă". D. Mircea Eliade mai spune, în continuare: „Nu cetești decât bruiloanele unei opere pe care Huxley o ratează la fiecare compunere, şi o începe din nou cu cea următoare. Nu numai că nu e complex şi variat; e monoton. Sau, ca să nu fim rău înţeleşi, e monoton ca un ziar, care e plin de fapte noi, sensaţionale, de alte psihologii şi alte personaje, în fiecare zi vorbind despre altceva — şi totuşi rămâne întotdeauna acelaşi, un cerc închis. Dacă nu mi-ar fi teamă de toate superstiţiile pe care le evocă acest cuvânt — aş spune că Huxley e un ziarist de geniu. Numai că trebuie să ne înţelegem: el are şi geniul directorului de ziar şi cel al reporterului, scrie articole de fond, schiţe umoristice şi foiletoane; e legat de funcţiunea aceasta civilizatoare (în Anglia, fireşte) a ziarului, organic iar nu întâmplător. Jumătate din opera lui a fost scrisă pentru ziare şi reviste... Huxley este unul dintre cei mai talentaţi grăbiţi ai timpului". (Cf. Insula lui Euthanasius, paginile 233—234).

Am transcris poate mai mult decât ne este obiceiul când recurgem la citate. Cum însă enunţarea asemănării dintre cel caracterizat şi caracterizatorul său ar fi fost prea vagă, am preferat să spunem prea mult decât prea puţin. In fond nici Aldoux Huxley nu este întocmai acela pe care ni-l desenează d. Mircea Eliade, — fiindcă atât Huxley cât şi Eliade, foarte departe de a fi monotoni, sunt extrem de interesanţi. Un lucru e însă cert şi trebuie remarcat: Nici Huxley nici Eliade nu scriu pentru cetitorul de rând, pentru consumatorul, pur şi simplu, de pagini distractive, — ci pentru *intelectuali*.

In seria operelor d-sale esseistice *Insula lui Euthanasius*, (Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1943), e, mai degrabă, un registru de jurnaliere a problemelor, oamenilor şi cărţilor ce s'au impus atenţiei pururi vii a d-lui Mircea Eliade, decât volum clădit pe temeliile unei singure preocupări. Compartimentarea în „Câteva probleme", „Câţiva oameni" şi „Jurnal de lectură" pe care i-o dă autorul nu este mai puţin arbitrară de cum ar fi fost, de exemplu, catalogarea după alfabet a respectivelor articole. Totuşi, la Mircea Eliade, arbitrarul îşi are farmecul său, acel farmec pe care-l comunică cetitorilor săi, desordinea aparentă a fragmentelor din *Fragmentarium*, tot operă a d-lui Eliade, sau desordinea din acel nevoluminos dară neplicticos *Sacco del Arco* al lui Papini.

Şi la *Insula lui Euthanasius* revii ca la un zbornic de texte ce te întruesc, te orientează şi, mai ales, îţi oferă, la tot pasul, nebănuite prilejuri de gândire. şi răsgândire. Mircea Eliade este un extraordinar tehnician al sugestiei deshizătoare de şipote şi fântâni.

Credem că nu poate fi fără interes, — chiar dacă ne-am rezuma la aspectul publicitar al faptului, — să prezentăm tabla de materii a volumului. (Când prezinţi o carte de esseuri diverse, reproducerea tablei de materii e aproape necesară.) Iată, deci, în ordinea lor, cele 43 de studii, încercări, schiţe şi note care o constitue:

I. Insula lui Euthanasius, „Treptele" lui Julien Gren, Folklorul ca instrument de cunoaştere. Barabudur, templul simbolic; Concepţia libertăţii în grădina indiană. Despre o „filozofie" a lumii, „Locum refrigerii", Inainte de „miracolul grec; Inainte şi după miracolul biblic, Intre Elephantine şi Ierusalim. Simbolismul arborelui sacru. Un savant rus despre literatura chineză, Vechi controverse, Muzeul satului românesc, Istoria medicinii în România, Un nou fel de literatură revoluţionară. Despre o etică a „puterii", Lucian Blaga şi sensul culturii, Un amănunt din Parsifal. II. Despre Italo Svevo, Despre Samuel Butler, Dtspre Aldous Huxley S. K. Chesterton, Unamuno şi mitul spaniol, Ananda Coomaraswany, La moartea lui Rudolph Otto, Papini istoric al literaturii italiene, „D'Annuzio necunoscut", D'Annuuzio postum. III. Note despre arta indiană, Note de iconografie indiană, Por oposicion, In Spania şi la noi, „Luminile" secolului al XVIII-lea. Bernard Shaw şi fecioara neagră, In jurul lui Gobineau, Barbaillion, Jurnale de pictori, Jurnalul doamnei Sei Shonagon, Gioacchino da Fiore Spania lui Unamuno, Teme folklorice şi creaţie artistică, O nouă viaţă a lui „Gianfolco".

Deşi esseistica d-lui Mircea Eliade e punctul unor preocupări ce nu pot fi numite generale, — o serie dintre ele limitându-se la orizonturi neaccesibile celui neiniţiat în problematica pe care, la noi o reprezintă numai autorul marelui studiu despre Yoga, — totuşi sclipitoarele întuiţii şi apropieri, stilul plin de vervă şi lumină, cât şi concluzile, întotdeauna originale şi sugestive la cari ajunge d-sa, fac şi din *Insula lui Euthanasius* o nepreţuită mină de frumuseţi şi gânduri. Repetăm însă că această carte presupune din partea cetitorului, acel rival intelectual superior fără de care rezonanţele textului, — chiar şi ale unui Mircea Eliade, — ar rămâne surde.

*

2. Ne-am mărturisit în mod spontan entuziasmul la prima lectură a culegerii de versuri *Inalte Vânturi*. (Edit. „Bucovina" Torouţiu) pe care ni-l trimesese d-l *Emil Vora*, autorul volumelor *Floare amară* (1936, *Fântânile Tăcerii* (1940) şi *Cartea plecărilor* (1943).

Dacă la a doua cetire nu au rezistat toate poemele, nu înseamnă că ne-am fi înşelat cu privire la delicata lor substanţă. D. *Emil Vora* este un de tot interesant vrăjitor cu sunetul oeolian al versului. Fără de fizionomie precisă, fără direcţie precisă, poemul d-sale te impresionează asemeni albastrului îndepărtat al munţilor. Ai sensaţia că percepi ceva neobicinuit de pur şi frumos, ceva situat aproape dincolo de pragul simţurilor, ceva, în orice caz, limpede şi neconturat în acelaş timp, — cum sunt numai visele cari ne lasă o dispoziţie nespus de plăcută în suflet. Cum însă încerci o analiză cât de cât raţională observi că vedeniile se distramă, se reduc la contururi de nor transparent, pierd din conţinut şi atmosferă. Toate acestea nu pot fi considerate drept semn rău, căci poemul nu este şi nu poate fi poem decât în funcţie de *insesizabilul* pe care-l exprimă sau caută să-l exprime, — în funcţie tocmai de ceeace se refuză raţiunii şi te cucereşte cu atâta mai mult cu cât te face să uiţi de raţiune şi de uneltele ei.

Iată cum *simte* d. *Emil Vora* o primăvară, — e o *Primăvară pe Don* (căci, trebuie s'o spunem, volumul *Inalte Vânturi* e o culegere de versuri trăite şi scrise pe front):

Scuturând peste viaţă lumina pământului
Insoritele zile ne întâmpină cu flori;
Numai inimile bat fără margini
In această pământească primăvară.
Pretutindeni prospeţimea lutului creşte o floare
Lângă obrazul de vis şi tăcere;
Flori albe, flori roşii, flori albastre
Şi printre ele îngerii pământului".

Aceste două strofe, detaşate de orice gravitate a cuvântului înrădăcinat în sensuri concrete, — detaşate de orice conţinut, să-i zicem, teluric, — plutesc ca un acord de sunete ce nu încep şi nu sfârşesc nimic, ci te fac atent sau te leagănă, câteva secunde, într'un dans feeric. Aştepţi să se întâmple mai mult, vezi însă că scopul poemului pare să fi fost provocarea acestei aşteptări şi nu mai mult. Undă de vânt stârnită şi stinsă până ce ţi-ai dat seama că s'a stârnit:

„In vecinătatea rece a morţii
Cerul înstelat mă tulbură ca un viscol;
Tu, cântec şi timp — ai rămas
Apropiatul meu idol.
Peste umărul timpului palid
Poeme dragi îmi mai aduc aminte
De „Cartea orelor". Şi'n sufletul de necuprinsă stepă
Fluviu şi prieten mă ştiu cu
Rainer Maria Rilke".

(In paranteză fie subliniat că *Rainer* se scrie cu *ai* şi nu cu *ei*, cum cred foarte mulţi cetitori şi admiratori ai lui *Rilke* şi cum i se pare şi d-lui Emil Vora).

Vagul, nesubstanţialul, nuanţa, accentul abea început, anticiparea eternităţii, teama de pestriţa diferenţiere, *muzicalul înainte de toate*, — acestea le iubeşte şi le realizează autorul *Inaltelor Vânturi*. Citite izolat, poemele d-sale se disting şi le guşti ca pe o băutură imaterială. Citite odată, da capo al fine, te alegi cu impresia unui ce luminos, calm, sufletesc. Dacă însă insişti sau reiai, struna începe să vibreze monoton şi ajungi uşor la saturaţie. De fapt cartea d-lui Emil Vora e mai bine să fie privită ca un singur poem. In acest caz cele 40 de „fraze" incantatorii ale lui sunt sau prea multe sau trebuie considerate numai drept variante ale unuia şi aceluiaş motiv. Obsedante şi pilduitoare pentru cele ce am dori să evidenţiem sunt ciclurile *Pământ*, *Vânturi* şi *Stele* cari, toate, nu sunt altceva decât variaţii pe acelaş motiv.

Deşi poemele din războiu ale d-lui *Emil Vora* sunt cele mai originale din câte s'au scris la noi până azi, — originale în înţelesul că nu se aseamănă cu nici ale unui alt autor, — Radu Gyr, spre exemplu, — originalitatea d-lui *Vora* este involuntară: D-sa, — precum a fost cazul şi cu alţii, — nu şi-a putut depăşi modurile expresive. Numai că acolo unde confraţii au rămas în pagubă. d-sa s'a ales cu un câştig: Harfa oarecum rilkeană a d-lui *Emil Vora* s'a dovedit a fi mai potrivită pentru cântarea sufletească a războiului, de cum au putut fi clarinetele sau viorile sau cobzele altora.

Găsindu-se la cel de al patrulea volum, poetul Emil Vora prezintă toate garanţiile cari îi dau dreptul unui stihuitor să nu mai fie o frumoasă dară, totuşi numai frumoasă... promisiune.

Poemele d-sale din ciclul final, întitulat *Tări*, sunt blazonul unei nobleţi pe care nimeni nu i-o mai poate disputa. Citâm această suavă şi sugestivă *Franţă*:

„Ca o floare dintr'un pământ al inimii
Sufletul meu te-a crescut ca pe-o lumină,
Plină de taina albă a cuvintelor
Auzi-ne, auzi-ne!
Aplecată peste atâta veştedă însingurare
Semne în vreme încă de mai turbură;
Din mormintele ce nu ne încap pentru Transilvania
Auzi-ne, auzi-ne!".

TRAIAN CHELARIU

REVISTA DE PSIHOLOGIE

(Sibiu, Aprilie Iunie 1943; director Prof. Fl. Ştefănescu-Goangă) aduce, pe lângă interesante recenzii, două studii: Organizarea ştiinţifică a muncii **(la Nicolae Mărgineanu) şi** Elevul conducător **(de Lucian Bologa).**

DIN ŞCOALA ROMÂNEASCĂ

(Buletinul oficial al Ministerului, Bucureşti 1943), reţinem colaborările: *I. Petrovici* (Cuvânt rostit la deschiderea Salonului Oficial), *I. C. Petrescu* (Invăţământ practic pentru toţi) şi *G. Vişoiu* (Pregătirea profesională prin şcoală),

TRANSILVANIA

(Iunie 1943) organul Astrei *din Sibiu, închină, la 50 de ani dela moartea lui* Gheorghe Barițiu, *un articol în care d. Z. Păclişanu ni-l prezintă pe marele Bariţiu ca ziarist. Tot în acest număr pe Iunie al revistei* Transilvania, *d.* Valeriu Moldovan, *punând problema regionalismului sau ardelenismului (cf. Regionalism sau ardelenism?), face următoarele constatări:*

Regionalismul politic la noi aparţine trecutului, iar cel administrativ, dacă se va mai ivi, va fi dictat numai de exigenţele unei mai bune administraţiuni pe baza unei largi descentralizări. In viitor ne-ar putea ameninţa o singură formă de regionalism, anume cel economic. In ce priveşte „ardelenismul", el reprezintă o poziţie activă în bilanţ. Singura lui parte umbroasă ar fi etalarea prea ostentativă a unui orgoliu provincial. Acesta însă nu poate fi dăunător intereselor naţionale...

In deosebi în zilele grele prin care trecem când toate energiile noastre individuale şi colective sunt încordate întru aşteptarea dreptăţii care va să vină un „ardelenism" viguros este în mod fatal centrul de cristalizare al tuturor aspiraţiilor şi nădejdilor noastre de mai bine".

DIN „FAMILIA"

Revista bilunară de cultură (N-rele 3-4, 1943) reproducem aceste clare versuri ale d-lui Petru Manoliu: **„Visele-mi sângeră visul, — Singur să-l apăr, nu pot! — Unde găsi-voiu deschisul Vad, să trec moartea înnot?" E prima strofă din frumosul d-sale** Cântec.

Tot în FAMILIA remarcăm colaborările literare ale d-lor: Ion Minulescu (Rona del Rio — un act în proză), V. Copilu-Cheatră (Peţitorul), C. Gerota (Mihail Eminescu), Ion Potopin (Inscripţii pe trunchiul bradului), Sebastian Popovici (Visul meu) şi Costin I. Murgescu (Doi actori).

IN MERIDIAN

(Anul VI, 20, 21, 22), d. Pericle Martinescu iscăleşte versuri verlaineiene scrise deadreptul în franţuzeşte, d. Al. Balaci se ocupă de *Tendinţa poeziei pascoliene*, d. Dim. Iamandi de *Un ironist irlandez*, d. Marcel Saroş despre *Rainer Maria Rilke*, d. Mihnea Gheorghiu despre *Vladislav Reymont* şi d. Ion Schintee despre *Giono şi clasicismul grecolatin*. Sumarul nu se putea să se încheie mai bine decât cu *Comedia umană* a d-lui Tiberiu Iliescu. Cu toate acestea *Meridian* e o revistă *românească bine scrisă şi*, mai ales, cu un nivel de pretenţii foarte ridicat. Ce ar fi dacă *meridianiştii* ar încerca să-şi regăsească europeismul şi în mediul nostru etnic?

IN REVISTA SCRIITOARELOR ŞI SCRIITORILOR ROMÂNI

de sub direcţia d-nei Aida Vrioni, *întâlnim nume şi colaborări din cele mai alese. Remarcăm:* Alice Voinescu *(Idealul de viaţă umorist)*, Const. Tonegaru *(Amurg)*, Maria Ioan *(Desrămare)*, Taina Palasto *(Asociaţia „Lotta Swänd")* Ernest Verzea *(O stea moare fierbinte)*, Elena Diaconu *(Interior)*.

IN PAGINI LITERARE

(Anul IX, N-rele 7 - 8; Redactor: Teodor Murăşanu) poetul ardelean Emil Isac **publică, după lungă tăcere, două poeme din cari reţinem aceste strofe: „Acelor ce suferă acuma Departe de linişte şi de somn, Acelor ce nu visează, Acelor ce stau de pază, O, cum aş vrea să le cânt Cu harfă de aur, cu strune d'argint Şi să le răsară din pământ Al visului minunat Domn".** (Acelor ce suferă); **şi: „— după ce gura lui vânătă se va deschide, Poate pumnul lui se va încleşta. Dar mânia în ochii lui tot nu se va aprinde Şi ca să uite, va începe şi va cânta."** (Fiului meu). **In aceleaşi PAGINI d.** Ion Miclea **pledează şi d-sa pentru o filosofie realistă** (Principii de filosofie realistă), **d-nii** Ion Ţigăna **D. Rădulescu, Radu D. Moldovan, Lucian Valea, Tudor Zuca şi d-nele Letiţia Papu şi Delia Crăciun semnează versuri, iară d.** Romulus Demetrescu **face o frumoasă prezentare volumului** Dincolo de Pădure **al poetului Emil Giurgiuca.**

CĂ UN ANUAR

poate însemna mai mult decât un simplu bilanţ, o dovedeşte *ANUARUL* Liceului Naţional din Iaşi pe anul 1941—1942. Partea ştiinţifică literară excelează prin contribuţii din cele mai interesante. Atragem atenţia cetitorilor noştri asupra contribuţiilor: Gh. Ungureanu *(N. Iorga şcolar la Liceul Naţional din Iaşi)*, Petre Stati *(Spre viitor, poem simbolic în două tablouri, versiune nouă)*, Zoe Claudian *(Psihologie contemporană)*, Mihai Costăchescu *(Ştiri vechi)* şi Traian Gheorghiu *(Contribuţia Academiei Mihăilene la creearea conştiinţei noastre naţionale)*.

BUCOVINA LITERARĂ

şi-a îmbunătăţit foarte mult calitatea colaborărilor. Condeele unor Melania Livadă, Aurel Vasiliu, E. Ar. Zaharia, Nec. Tăutu, *îi fac cinste. D. Drumur poate fi mulţumit. In numărul din 11 Iulie crt. mai întâlnim colaborările interesante ale unor* Ion Munteanu, G. Sidorovici, Ben. Mihaescu, S. Anton, I. Mandiuc, Adelina I. Cârdei şi Nic. Istrati. *Scriind despre* Soarele răsare noaptea, *romanul d-lui* Mircea Streinul, *d. George Drumur conchide: Romanul recent al d-lui M. Str. „este scris în acelaş stil limpede, curat şi atrăgător care predispune pe cetitor la lectură. Uşurinţa aceasta de stil e desigur una dintre rarele caracteristici ale operei lui M. Str., deşi toate cărţile cuprind probleme de subconştient, care dau vieţii un sens particular, de o rară muzicalitate. Deasupra tuturor,* M. Str. *se evidenţiază ca unul din marii epici contemporani".*

PERPESSICIUS

se numeşte articolul d-lui Demetru Iordana **apărut în revista PĂMÂNTUL (Călăraşi, Iulie crt.). Este unul din cele mai juste portrete despre acest critic român fin şi afabil.**

PRIMIM

regulat două ziare de pe zonă editate de luptători: *Bravii din Caucaz"* şi *Ecoul Crimeei*. Le urmărim cu cea mai mare simpatie.

DESPRE POEZIA

patriotică scrie, în *„Graiul Românesc"* (Timişoara Iulie crt.), d. *G. M. Ivanov* accentuând asupra purităţii estetice din poemele patriotice ale lui *Volbură Poiană Năsturaş, Grigore Bugarin* şi *Florica Ciura Ştefănescu.*

BACĂUL

(13 Iulie 1943) închină pagina a doua scriitorului Laurenţiu Fulga. Semnează: Ion Şingariu (Laurenţiu Fulga un mare scriitor tânăr), *Coriolan Gheţie* (Laurenţiu Fulga, un ciudat izgonit), *şi e publicat un fragment (Strania D-şoara Ruth) scris de cel omagiat.*

DINTRE TOATE

revistele elevilor primite la redacţie, o imagine grafică deosebit de frumoasă ţi-o lasă NĂZUINŢI-le elevilor Lic. Naţional din Iaşi publicată sub auspiciile Oficiului de Educaţie a Tineretului — Ministerul Cult. Naţ. şi Cultelor. Cuprinsul e şi el plin de promisiuni.

CONCURSUL DE SONETE

al revistei Vremea a provocat o serie de discuţii. In numărul viitor vom arăta, în mod succint şi documentat ce este *sonetul*. Tot *atunci vom face şi unele concluzii asupra sonetelor premiate.*

REPRODUCEM

din Seara (Miercuri 14 Iulie crt.): „Unul dintre tinerii noştri poeţi cei mai închegaţi, autorul acelei fascinante culegeri de poeme **„Primăvara în ţara fagilor" din care am citit într'o zi cu bucuria unei rari descoperiri, în afară de alte** cărţi de poezie **pe cari ne propunem să le citim cândva spre a verifica impresiile şi opiniile noastre, lucrează la un roman în ciclu al cărui prim tom se va intitula „GABRIEL". Ii mulţumim anonimului redactor dela Caleidoscopul Serii pentru preţioasa d-sale informaţie.**

Il rugăm totuşi să recitească fascinanta culegere de poeme **„Primăvară în ţara fagilor" şi să ne comunice confidenţial şi cinstit impresiile.**

Poveste de carnaval

(Urmare din pag. 6-a)

Tu înţelegi ceva din toată treaba asta?" Ady râse.

„Pe mine m'au înhăţat tocmai când am umflat un obiect".

„Tu ştiai că te prinde dacă iei ce nu e al tău?"

„Sigur că ştiam că mă vor căuta, dar nădăjduiam să nu mă prindă". (Adică asta este legea jocului — se gândi Călin) „Sunt şi dintre aceia care nu sunt prinşi?" întrebă.

„Parcă tu nu ştii că sunt. Dar ascultă Călin, faţă de mine nu trebue să faci pe chinezul. Suntem camarazi de suferinţă, ce Dumnezeu".

„Adică sunt şi dintre aceia care nu sunt prinşi. Oamenii sunt jucători proşti. In cărţi, aşa ceva nu se întâmplă, decât cu începătorii. Auzi Ady, mie nu-mi place de loc lumea asta proastă. Cum aş putea scăpa de aici?"

Ady se ridică şi în vârful picioarelor, se îndreptă spre gratii. „Uite, vezi — zise — de trei săptămâni lucrez la geamul ăsta".

Cărămizile din jurul gratiilor nu mai ţineau.

„Şi dacă eşim de aici, am scăpat de legile jocului acestuia şi nu ne mai caută nimeni?"

„O să ne caute tot timpul".

„Bine, dar nu este frumos din partea lor. Noi n'am vrut să venim aici, ei ne-au adus cu forţa.

Ady ridică din umăr, apoi începu în linişte, să scoată cărămizile.

Peste o oră erau pe chei, Ady în vesta lui Călin trasă peste cămaşe, cu indispensabilii suflecaţi. Lumea făcea haz de ei şi le arunca panglici de hârtie şi confetti...

„Acum într'adevăr nu mai înţeleg nimic — se gândi Călin din ce în ce mai nenorocit — să te poţi plimba aşa de liniştit în afara legilor! In afara legilor franceze mai există o groază de spaţiu în care poţi să faci ce vrei! Aşa ceva în cărţi nu există.

„N'aveţi legi pe măsura voastră — strigă mulţimii — şi sunteţi nişte jucători îngrozitor de tâmpiţi! V'am păcălit pe toţi în seara asta!"

Un pumn de confetti îl izbi în obraz şi un domn îi turnă o sticlă de şampanie în guler. Ady fu smuls de lângă el de două florărese ciufulite. Işi continuă drumul singur în mijlocul mulţimii înnebunite, cu şampania curgându-i în şuvoae de ghiaţă pe spinare, sub cămaşe. N'avea decât un gând: Rose. S'o scoată pe Rose din grădina asta de nebuni şi să se întoarcă împreună înapoi, în lumea cărţilor.

Ajungând la hotelul Savoy, se duse la portar: „Am venit s'o iau pe sora mea dela contele Polsky".

„Poftiţi sus". Bătu la uşa apartamentului 87. Rose veni să-i deschidă, singură. Faţa ei era răvăşită şi tremura din tot corpul. O strânse la piept cu toată puterea.

„Rose, draga mea — şi-i acoperi faţa şi mâinile cu sărutări — nici nu pot să-ţi spun prin ce-am trecut. Dar ce este cu tine? Tu tremuri! Unde e contele?"

„Cred că s'a sfârşit cu el — zise Rose. — Vino să vezi".

In salonaş, sub figurile mitologice, contele zăcea pe jos. Era el şi totuş parcă era un altul. Nu mai era frumos de loc, avea gura căscată, mare, neagră, în jurul căreia se învârtea o muscă. Călin se cutremură de scârbă.

„Ce e cu el?"

„Cred că din cauza acului pe care i-l-am înfipt în piept", răspunse Rose gânditoare.

„Ce e asta?" Călin îşi puse un deget în lichidul roşu care i se prelingea pe plastron.

„Nu ştiu — gemu Rose — dar este atât de hidos! Cum am putut eu iubi aşa ceva?"

„De ce i-ai înfipt acul în piept?"

„Nu pot să-ţi spun — zise Rose, întorcându-şi capul cu silă — voia dela mine ceva aşa de îngrozitor, încât nu găsesc cuvinte să ţi-o povestesc. Spunea că aşa iubesc oamenii. Când am văzut că nu vrea să mă lase, i-am înfipt acul în piept. Atunci s'a liniştit".

„Bine i-ai făcut, Rose. Şi acum, vino. Ne întoarcem în lumea cărţilor. Dar înainte, facem o bae".

Spălaţi, pieptănaţi, dama şi valetul de cupă ieşiră pe poarta hotelului Savoy şi se întoarseră în lumea lor. Se culcară fiecare în cartea sa şi dormiră până a doua zi la ora jocului. Se găseau împreună în mâinile baronesei von Lindheim, când o auziră pe gazdă zicând:

„Săracul Polsky! E de neînchipuit ca să fii ucis în felul acesta în cel mai frecventat hotel din Monte Carlo! Parcă am trăi pe o insulă fără poliţie, fără legi. Nu ştii cum să te mai aperi, cum să-ţi închizi casa, ca să te păzeşti de răufăcători".

Valetul şi dama de cupă schimbară un surâs imperceptibil pentru toţi cei de faţă, în afară de mine, care eram „ghibit" pe lângă baroneasa von Lindheim. Mi-am dat seama imediat de cum stăteau lucrurile şi m'am hotărît să le scriu istoria, liniştită cu gândul, că dama şi valetul de cupă au scăpat pentru totdeauna legislaţiei din Monaco.

OLGA CABA

ANDRE BELLESSORT IN ROMÂNIA

(Urmare din pag. I-a)

Şi atât de mare e puterea fantomelor, că mă surprind eu singur comparând pe ţăranii ce-mi trec pe sub ferestre cu veteranii lui Cesar aşezaţi pe o moşioară, iar preotul de-alături, în picioare în grădina lui de legume, cu anteriul lui lung şi negru şi cu toca lui de avocat, pare că ţine discursuri unui forum de verze".

Gluma ascunde un sentiment, dar nu o realitate, pe care de altfel autorul nici nu se gândeşte să şi-o ascundă. Din sentimentul moşteniri care trebuie apărată cu ardoarea de odinioară, din iubirea tradiţiilor ameninţate, a crescut patriotismul românesc. De aici vine sentimentul neted şi senin al unităţii naţionale de totdeauna, de care Bellessort şi-a dat seama şi el, într'o întâmplare care merită să fie povestită:

„Avem o servitoare bătrână din Transilvania, mărunţică şi vioaie, care surâde cu toate sbârciturile obrazului ei plin de fineţe. Ştie franceza, maghiara, germana, cine ştie, poate şi engleza; ştie tot atâtea limbi, câţi stăpâni a avut în viaţă.

— Ce eşti dumneata, o întreb, Unguroaică, Austriacă?

— Ba nu, eu sunt Românca.

— Dar din Transilvania, nu-i aşa?

— Da, din Transidvania; dar sunt Românca.

Ea îşi bate joc de diplomaţii şi de geografii care au însemnat culmile Carpaţilor cu linii negre şi groase. Echilibrul european nu cântăreşte pentru ea mai mult decât basmaua galbenă cu care umblă îmbrobodită". Şi era firesc să fie aşa, pentru o naţie care păstrează cu linişte fermă şi cu demnitate conştiinţa adevăratei sale unităţi.

Puţini dintre călătorii care au trecut pe la noi, au descris cu atâta dragoste şi cu atâta interes peisagiul românesc. Iată, de pildă, Delta Dunării, descrisă de acest om care a mai văzut desigur şi alte minuni:

„Regiunea aceasta e extraordinară. Pentruce am mai pleca în America sau în Australia? Priviţi mai bine un apus de soare în apele Dunării care moare. Am văzut, printre stepele ei de trestii care par a fi nişte furnicare de săgeţi de aur, pe acest bătrân rege barbar al fluviilor euopene, cărând în amurg milioane de petale de trandafir. Inchipuiţi-vă tot aurul, tot argintul, toată arama, tot fierul pe care năvălirile barbare le-au cufundat în valurile lui. Ce de arme şi bijuterii, ce de diademe îngropate în patul lui de nisip! Cerul purpuriu al înserării urcă din nou pe obrazul lui palid şi obosit, tot sângele ce-a curs în vechi măceluri".

Iată, de altă parte, Bucureştii: „Oraşul e vesel, cu acea bucurie plăcută pe care o dau oraşelor înverzite, brâul lor şi vălul lor de verdeaţă. Văzute prin tremurarea copacilor, acoperişurile cele mai aspre par că zâmbesc şi ele. Şi Bucureştii zâmbesc pe o întindere de trei mii de hectare. Oraşul e vesel până şi în neregularităţile şi în contrastele lui. Are ceva din lenea oraşelor orientale, care se lungesc şi se întind, şi adorm copleşite sub povara cerului".

Şi iată mai departe, pe un drum pierdut de ţară, o atât de simplă întâlnire a ţăranului român: „Cât de minunată era singurătatea acelor sălcii, lângă care ne-am oprit ca să adăpăm caii la puţul care scârţâia prelung din cumpănă! Fântânile au în România un suflet al lor, care răspunde din umbră behăitului turmelor, flautului păstorilor şi şirelor de care ce călătoresc pe sub stele. Nu vă închipuiţi că drumurile acestea tăcute sunt pustii! Abia trecuserăm de marginea unei păduri, când ne-am întâlnit cu un şirag nesfârşit de căruţe. Boii aromeau cu nările în ţărână. Pe căruţele pline cu lemne sau cu fân, oameni şi femei dormeau cu faţa întoarsă spre cer. De multe ori am trecut noaptea în maşină pe drumurile româneşti; de fiecare dată m'am întâlnit cu asemenea convoaie aţipite. Câte odată pornesc la drum, apoi adorm din nou, şi iar pornesc, şi din când în când câte un ţăran care nu doarme, cântă cu o voce foarte dulce şi tărăgănată, pe lângă boi. Românie a amurgului şi a serii, atât de lâncedă şi de stăruitoare, ţărani care păreţi a veni de atât de departe prin vreme, şi care păstraţi şi sub soarele lui Cuptor căciula pe care au nins iernile ruseşti, ţărani, spre ce zări noi vă îndreptaţi cu toţii?"

Din asemenea însemnări în fuga condeiului nu lipseşte desigur simpatia, dar nici înţelegerea. Incotro merg ţăranii aceştia şi încotro merge România ea însăşi, Bellessort a înţeles-o din simpla alăturare a relaţiunilor istoriei, de realităţile prezente. Progresul, şi mai ales rapiditatea progresului, au uimit pe acest călător, care văzuse cu toate acestea Japonia, renumită prin repeziciunea cu care a ştiut să atingă nivelul celorlalte mari puteri. Sforţările eroice, şi dintr'un punct de vedere aproape nebuneşti, ale generaţiei dela 1848, ca şi opera serioasă şi stăruitoare de constructor a Regelui Carol I, găsesc cele mai alese cuvinte de preţuire sub pana scriitorului francez. Dorinţa de mai bine, tradusă printr'o silinţă aplicată pe drumul progresului, e o garanţie de viitor cu atât mai preţioasă cu cât îi vin în ajutor calităţile rasei, aşa cum le vede Bellessort.

Despre tipul rasial românesc, scriitorul nu se putea exprima în termeni mai măgulitori, decât asemănându-l cu cel căruia îi aparţinea el însuşi. Nu pentrucă acesta din urmă ar trebui înţeles ca un ideal de umanitate, ci pentrucă nimic nu e mai greu unui călător, decât să se identifice cu lumea nouă în care a pătruns, până la a confunda mediul cel nou cu cel de acasă. Bellessort pare că face mai mult încă, atunci când acordă tipului românesc o notă mai mult:

„Marea zonă franceză a naţiunii române e una dintre cele mai frumoase oglinzi în care ar putea să se complacă vechea noastră mândrie. Ideile şi sentimentele noastre capătă aici o nuanţă nespus de atrăgătoare. Nu mai suntem noi, şi totuşi suntem tot noi: suntem noi, cu o curtenie poate mai primitoare, cu o instrucţiune femeiască uneori mai răspândită, şi cu lustrul de nedefinit pe care-l dau acestor Latini de pe cel din urmă cap al continentului, luminile apropiate ale Orientului".

In felul acesta, Bellessort se identifică cu ceilalţi călători francezi care ne-au străbătut ţara, nu numai prin apropierea de obiect şi prin finetea psihologică cu care se interesează de el, dar şi prin simpatia ce-i hrăneşte curiozitatea şi care nu se desminte, îmbrăcată într'un fel sau în altul, la nici unul din aceşti călători.

ALEXANDRU CIORĂNESCU

POVEȘTE DE CARNAVAL

— nuvelă inedită —

de OLGA CABA

A fost odată, ca niciodată, a fost odată un pachet de cărți. Lumea știe foarte puține despre cărțile de joc. Chiar jucătorii inveterați, pentru care o partidă de bridge sau de poker nu are niciun secret în afară de acela al șanselor (cunoscut numai de zei) ignorează viața interioară a figurilor de cărți, veșnicul lor dor de aventură, gândurile lor ascunse și puternica lor personalitate. Acești domni nu știu de exemplu că două dame de pică din aceeaș pereche de cărți, oricât de asemănătoare ar fi ele la înfățișare, au păreri cu totul deosebite despre dragoste, guvern, felul de a purta o pălărie și majorarea impozitului pe venituri. Pentru un jucător, este tot una care damă de pică îi pică în mână când are nevoe de una din ele, întocmai cum bărbatului pornit pe dragoste, îi este indiferent cine îi cade victimă și ce părere ar avea ea despre reglementarea producției de zahăr. Deaceia, cărțile cârtesc foarte mult împotriva jucătorilor și le pregătesc niște farse de toată minunea, când le este lumea mai dragă.

Pachetul de cărți despre care vorbeam, aparținea unui bancher, care își petrecea iarna la Monte Carlo. Musafirii plecaseră, gazdele s'au culcat și servitorii, somnoroși, au lăsat cărțile așternute pe masă, ca să le culeagă mâine dimineață când vor face curățenie în salon. Dacă ar fi văzut cineva cărțile răspândite pe masă, ar fi rămas desigur foarte mirat. Pentrucă fiecare carte era un cartonaș alb și lucios, de pe care figura lipsea, așa cum arată cărțile la fabrică, înainte de a ajunge sub clișeul colorat. Figurile stăteau întinse pe canapele, pe fotolii și covoare, rupte de oboseală ca după o luptă grea, rontăind prăjiturile uitate pe masă. Desigur, gazdele, dacă vor observa vreodată lipsa prăjiturilor, vor fi convinse că le-au mâncat slugile, o șleahtă de oameni despre care se poate presupune tot ce este rău. Dealtfel, cărțile mănâncă foarte puțin, și o fac numai din snobism, ca să-i imite pe oamenii adevărați, despre cari și-au făcut o părere foarte înaltă.

Valetul de carreau stătea răsturnat pe un chaise-longue și își pipăia încheeturile îndurerate.

„E groaznic să ajungi pe mâna unui jucător prost, care habar n'are unde ți-e locul — se plângea. Toată seara am stat ca pe spini în mâinile doctorului Laroche, strâmtorat între un as de cupă și un cinci de treflă. N'aveam nimic de căutat acolo. Asul mi-a stat tot timpul pe bătături și cincul mirosea a usturoi și mânca semințe. Nimic mai demoralizant decât să ai de afface cu ființe din clasele de jos".

Cărțile mici stăteau ascunse sub canapea, de rușine, pândind din întunerec, printre ciucuri, la cei mari cum stăteau la taifas făcând pe grozavii. Știau că orice nemulțumire în capul lor se sparge și preferau să fie mereu afară din drum. Regele de treff, cel mai bătrân dintre toți regii, scoase o pipă lungă de porțelan de sub mantia de hermelină și începu să fumeze. Desigur, dintre jucătorii de cărți foarte puțini știu că regele de treff ascunde o pipă lungă de porțelan sub mantie, deoarece încă nu s'a întâmplat în istoria jocurilor de cărți ca un rege de treff să-și fi uitat bunele maniere chiar în așa hal, încât să lase ca vreun jucător să-i ghicească tabieturile și micile lui slăbiciuni personale.

Dama de cupă stătea îngândurată la geamul care dădea spre peluza bătută de lună. Părul roșu îi cădea în valuri calde pe umerii goi, nasul ei cârn, spiritual, avea o constelație de pistrui mici și aurii, care îi dădeau un aer amuzant și oarecum, strengăresc. Ochii verzi îi luminau în întunerec, ca pupilele de pisică și rochia ei de atlas, de culoarea mărului necopt, se modula în jurul unui corp foarte svelt, cu sâni foarte mici, foarte obraznici, care n'aveau nimic din maestuoasa masivitate a sânilor protocolari de regină. Pe piept, purta o inimă mare cât palma, de catifea roșie, în care păstra ace și alte mici nimicuri care zângăneau când se mișca. Valetul de cupă era pajul ei acceptat de eticheta cărților. Fiecare regină are un valet care are datoria să o petreacă în toate părțile și să o amuze, un fel de „cicisbeu", asupra prezenței căruia, regele închide un ochi tolerant. Ceea ce nu însemnează că figurile de cărți nu s'ar îndrăgosti și ele. Dumnezeu când a creiat cărțile, a uitat să le spue însă: „Mergeți și vă înmulțiți" cum i-a blestemat pe oamenii adevărați, și astfel, cărțile cunosc foarte puțin din dragostea care trece la fapte. Valetul de cupă se apropie dar de regina lui, fără ca bătrânul rege să-și închipue că ceva n'ar fi în ordine, ba că prăjiturile mâncate în seara asta i-ar face rău la ficat, ba că seceta îi va scădea acțiunile la bursă, ba că îl strâng cismele noi de lac, așa cum au obicei să creadă bărbații legitimi atunci când gelozia pune stăpânire pe ei.

Valetul de cupă era un adolescent blond, de vreo 18 ani, de toată frumusețea. Sub pielea lui mată de o puritate îngerească, se puteau ghici vinișoarele delicate pe pleoape și în jurul tâmplelor; ochii lui erau mici ca migdalele, calzi și căprui și trupul său subțire, puternic și ager în scurteica de catifea verde, era mobil și iute, ca argintul viu. In după mesele când gazdele nu erau acasă, valetul de cupă avea obiceiul să dispară pentru ore întregi. Juca rugby într'o echipă de mahala, dar acesta era un secret despre care nu știa nimeni în afară de dama de cupă.

„De ce așa de îngândurată, Rose?" o întrebă pe regină, sprijinindu-se lângă ea pe fereastră. „Tot îl mai iubești pe contele Polsky?"

„Il ador și mă gândesc că în seara asta i-am făcut foarte mult rău".

„Te-ai ținut de el?"

„Da, chiar când nu trebuia. In teanc, am sărit pe nesimțite înaintea altor cărți de care avea nevoe numai pentru ca să mă ție în mâini și să mă pot uita în ochii lui".

Jucătorii care nu cunosc psihologia cărților și romanticul atașament pe care îl simte câte-o figură pentru dânșii, adesea blestemă cărțile netrebuincioase, de care parcă nu mai pot scăpa, și nu-și dau seama că și ele, ca și oamenii, au simpatiile lor și o foarte desvoltată sensibilitate, că le doare și-le jignește dacă sunt înjurate de jucătorul lor iubit, și suferă când sunt tratate cu brutalitate.

„A pierdut contele în seara asta?"

„Da, a pierdut din cauza mea. Și nu este bogat. Mi-e foarte frică să nu se sinucidă!"

„Dece-ți faci gânduri frumoasă Rose?" — valetul de cupă îi aranjă panglica din păr, nu pentrucă panglica s'ar fi cerut aranjată, ci pentrucă el era un adolescent stângaci și zăpăcit care nu știa să consoleze cum ar fi vrut și simțea nevoia să-și exprime cumva zelul și participarea. O adora pe Rose.

„Să nu crezi că-mi fac gânduri din senin. Am auzit-o pe baroneasa von Lindheim când s'a ridicat dela masă vorbind în șoapte cu gazda. I-a spus: Săracul Fritz, de data asta nu are altă scăpare decât să-și tragă un glonte în cap sau să plece în America de Sud. Călin, dragul meu, ce mă fac eu dacă el moare?"

Valetul într'adevăr nu știa ce va face Rose dacă moare contele. Aceasta era o întrebare pe care nu o poți pune altuia fără să simtă că mâinile sale nu sunt la locul lor și sunt fără îndoială prea lungi, ca să nu mai vorbim de picioarele lui care devin deodată prea numeroase, fără ca vreunul din ele să-ți ofere posibilitatea de a sta comod pe el. Călin își schimbă piciorul de vreo două ori, își drese glasul tot de atâtea ori, dar fără să scoată o vorbă, deoarece îi părea că uită mereu ceeace avea de spus. De fapt, nu avea nimic de spus. Ce să facă Rose dacă moare contele? Ce poate să facă? Nimic. Desigur, lui îi părea foarte rău pentru Rose, dar femeile au totdeauna obiceiul de a pune întrebări atât de imposibile.

„Călin, dragul meu — zise regina — eu am să plec de aici. Am să merg să-l caut pe contele Polsky. Nu-l pot lăsa să moară".

„Cum vrei, Rose. Eu viu cu tine, nu te las să pleci singură. Dar dacă află regele, va fi un tărâboi groaznic".

„Regele a băut licheur în seara asta — zise dama de cupă — toți au băut licheur de cireși. O să doarmă ca morții până mâine la ora jocului. Dar ce e scandalul acesta?"

Valetul de carreau maltrata un nenorocit doi de cupă. Il apăsa capul între umeri cu toată puterea și-l lovea cu fruntea de podea. Doiul de cupă se lățea, se lățea și se stropșea, ca un mizerabil broscoi roșu ce era și scotea un scâncet subțire și tremurat ca de cățel nou născut.

„Uite că-l umflă pe unul de-ai noștri, nemernicul!" țipă Călin și într'o clipire de ochi, smulse broscoiul înmuiat ca o gelatină roșie, din mâinile tânărului domnișor. Apoi îl apucă frumușel și pe acesta de mijloc și-l trânti în cartea sa ca într'un pat. Domnișorul nu se împotrivi. Era beat turtă. Nu peste mult, toate figurile se culcară în pătucurile lor și în liniștea caldă sforăitul lor continuu și subțire mărturisi că au și început să viseze, în felul lor necunoscut, cărțile de joc.

Rose și Călin ieșiră prin geam pe terasa vilei, de unde au alunecat pe balustradă, de unde au sărit pe o tufă de rose, și de-aci și-au dat drumul în jos.

La Monte Carlo, carnavalul era în toi. Oamenii pe care i-au întâlnit, erau toți mascați și costumați și astfel nimeni n'a găsit nimic ciudat în rochia verde de atlas pe care o purta Rose și dacă unii se opreau la vederea ei, o făceau numai pentrucă ea era atât de frumoasă.

„Unde mergem de fapt?" întrebă Călin.

„La hotelul Savoy", zise regina. „Am auzit când contele a spus gazdei noastre înainte de plecare:

„Mă găsești oricând la hotelul Savoy".

„Dar unde este hotelul Savoy?"

„O să întrebăm pe cineva".

Opriră din drum pe un domn foarte vesel, care le răspunse:

„Hotel Savoy". In direcția nasului, la lungimea pasului, înmulțit cu trei, la Sud-Vest".

„Spune te rog încă odată" îl rugă Rose, „în direcția cărui nas? Al nostru, sau al d-tale?" Domnul o privi lung înainte de a-i răspunde:

„Asta depinde de părerea pe care o aveți despre rolul femeii în istoria civilizației feniciene".

„Jur că în clipa asta nu am nicio părere despre rolul femeii în istoria niciunei civilizații din lume" îngână regina aproape plângând,

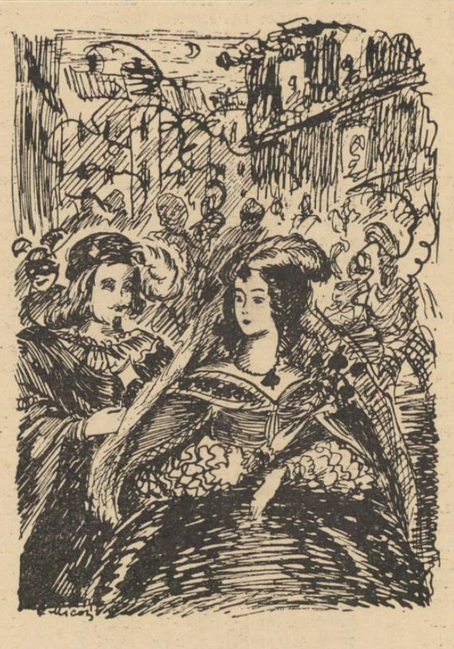

„sau dacă trebue să am vreuna, am să o accept orbește pe a d-tale. Dar spune-mi rogu-te, cu vorbe mai simple dacă se poate, unde este hotelul Savoy. Este vorba de viața unui om".

„După părerea mea, lumea este suprapopulată de mișei și decât să-mi întind un deget ca să mai salvez pe vreunul, mai bine îmi tai degetul și-l pun în ciorbă. Jos cu oamenii! Trăiască scrumbiile cu coarne! Mă numesc Fouchet, scumpă doamnă. Fouchet, anticar și bacteriolog. Mi-a părut nespus de bine". Plecă, dar se opri din mers, parcă și-ar fi adus aminte de ceva. „Clădirea asta mare, albă, dintre palmieri unde intră lume multă, este hotelul Savoy". Și cu asta, plecă deabinelea.

„Bine, dar de ce nu ne-a spus-o dela început?" se întrebă dama de cupă.

„Poate că oamenii înțeleg greu ce vrei dela dânșii — reflectă Călin — n'ai observat cum își frământă capul și la masa de joc, ce să facă cu noi? Cred că nu sunt prea atenți".

„Poate că nici nu pot fi mai atenți săracii".

Ajunseră în fața hotelului. Pe treptele iluminate ieșeau și intrau domni și doamne, costumați, cu fața acoperită cu măști, o veselie nervoasă îi încorda, frânturi de cântece, sunet de viori, ritm de muzică de dans pluteau în noapte în valuri fugare, aerul era încărcat de promisiunile primăverii, de mireasma florilor timpurii și a mării care se sbuciuma în spumă albă în lună, sub palmieri.

„Toți oamenii aceștia pare că așteaptă pe cineva" zise Rose. „Poate pe regele lor".

Călin întrebă pe un domn în domino negru care fuma o havană: „Când vine regele?"

„Nu știu" zise domnul cu havana. „Sunt republican".

„Și republicanii n'au rege?"

„Vezi-ți de treabă" zise domnul cu havana.

„Nu zău, dacă n'au rege, cu cine stă regina?"

„Nu avem nici regină".

„Dar valeți?"

„Valeți avem. Dar ia ascultă, șterge-o de aici, royalist infect, că de nu, te învăț eu cu una cu două să dansezi dansul nevestuicelor".

„Aș învăța foarte bucuros dansul nevestuicelor dela dv. — zise Călin politicos — dar acum n'am vreme. Doamna care este cu mine trebue să vorbească urgent cu contele Polsky".

„Doamna care este cu d-ta, să aibă bunăvoința să se adreseze portarului în această privință". Domnul cu havana dispăru.

„A, și aici este un portar, ca și la jocul de rugby" se însenină Călin, „și eu care nu mi-am adus mingea! Dar unde-o fi portarul? Care e portarul aici?" fugi după un domn cu barba albă. „Uite, acela cu galonul de aur. D-ta ești din provincie?"

„Care provincie? Acela e portarul? Și n'are minge?"

„Tinere — zise domnul cu barbă — nu uita respectul pe care îl datorezi celor în vârstă".

„Dar ciudați sunt ăștia toți — se miră băiatul — poate o fi rege bătrânul și ar fi trebuit să-i sărut mâna". Se îndreptă înspre portar.

„Domnule portar, doamna trebue să vorbească cu contele Polsky".

„Pe cine să anunțăm?"

„Pe dama de cupă" se grăbi Rose să-l clarifice.

Portarul zâmbi și peste câteva minute, un tânăr care părea ofițer de cavalerie îi pofti la ascensor.

„Etaj trei, apartamentul 87" zise tânărul.

„Călin, eu nu intru în mașina asta infernală" zise Rose.

„N'ai teamă, că am mai văzut și pe alții ieșind de aici și nu păreau că suferă de ceva".

Rose își închise ochii și intră. O senzație de ameteală, un țipăt, și se găseau pe un coridor între oglinzi și covoare moi, albastre. Se întâlniră față în față cu contele Polsky, în frac. Un bărbat frumos, repezit în mișcări, cu ochi neliniștiți, cu un început de zâmbet încruntat în față, expresia omului care râde și lovește în acelaș moment. Femeile iubeau în el această suprafață șlefuită sub care licărea o umbră de dârzenie și brutalitate chiar. Rose simțea un leșin ciudat, găsindu-se pentru prima dată față în față cu el, pe picior de egalitate, și i se părea că toate acele înfipte în inima de catifea, devin săgeți într'o inimă adevărată, săgeți subțiri, delicioase, sfâșietoare. „Contele Polsky?"

„Doamnă?" Contele se opri. Era cu un cap mai mare decât ea.

„Nu mă cunoști?"

Contele o privi îndelung. O undă de amintiri nebuloase se chinuiau să iasă la iveală din labirintul întortochiat al gândurilor sale.

„Ba da, doamnă, vă cunosc foarte bine, dar nu pot să-mi dau seama de unde. Și d-ta îmi ești cunoscut — se întoarse către Călin — sunteți frați, nu-i așa? Imi pare că v'am cunoscut împreună.

„Incearcă să-ți aduci aminte" — îl rugă Rose. Contele îi pofti în apartamentul său. Se așezară în jurul unei mesuțe de mozaic albastru, într'un salonaș discret luminat, înfundat în covoare moi și penumbră.

„Nu vă supărați doamnă, Imi pare că v'am văzut în vis, da, parcă mi-ați ești în cale într'un vis îngrozitor — își trecu mâna pe fruntea joasă și netedă de băiat frumos — sunt cam deranjat în seara asta, memoria nu mă ajută cu nimic".

„Eu sunt dama de cupă".

„Să nu spuneți asta, tresări contele, dacă am vrut să scap de cineva în viața mea, asta era numai dama de cupă. O femee perfect infernală, vă jur. Un whisky?"

„Nu bem whisky, mulțumim — răspunse Rose abătută. — Eu am venit să vă spun că vă iubesc".

„Vă jur, domnule, că regina vă spune adevărul — se grăbi Călin să o ajute — ea vă iubește din toată inima, mi-a spus-o și mie".

Contele se uită dela unul la altul, apoi bău un pahar de whisky fără sifon.

„Știu că ți-am făcut un mare rău în seara aceasta — continuă Rose, dospindu-și batista între palme — doream atât de mult să ajung în mâinile d-tale încât am sărit mereu în fața altor cărți în teanc și din cauza asta ai pierdut partida".

Contele zâmbi crud cu dinții săi frumoși și ochii umbriți, dar nu ei, ci pentru împlinirea unei măști pe care o dorea întinsă peste clipa asta penibilă.

„Informațiile voastre sunt precise și pretextul ingenios — răspunse, dar vă rog să vă întoarceți la cei ce v'au trimis și să le spuneți că farsa este de prost gust. Și transmiteți complimentele mele baronesei von Lindheim. Ea are obiceiul să se uite în cărțile altora".

Rose simți o căldură necunoscută în gâtlej, o pânză de prisme tremurătoare îi juca în fața ochilor. Își duse mâna la ochi și îi găsi umezi. Se sperie.

„Nu știu ce e cu mine — îngână — d-ta ești atât de frumos și nu vorbești cum ar trebui. Asta îmi face mult rău. Te rog cel puțin să nu te omori".

„Ți-ar părea rău în adevăr dacă aș muri?"

„Grozav de rău". Rose se înecă în plâns. deabinelea. Ce putere au oamenii de a-ți stoarce inima. Jocul acesta e foarte periculos.

Contele se mai umaniză.

„Am pierdut în seara asta 100.000 de franci. N'am de unde să-i plătesc".

„N'aveți prieteni să vă ajute?" întrebă Călin.

„Mi-am epuizat creditul".

„Ce înseamnă credit?"

„Am de afface cu farseuri sau copii?" — un început de zâmbet licări în ochii contelui — „credit înseamnă încrederea pe care o au alții în tine în chestiuni bănești".

„Și de ce și-au pierdut oamenii încrederea în d-ta?

„Pentrucă nu mai am de unde să-mi plătesc datoriile și lumea știe acest lucru".

„Eu nu pot înțelege dece iau oamenii banul așa în serios — meditâ Rose privind frescoul mitologic din perete. Eu am văzut bani. Sunt numai niște bucăți de hârtie".

„Sunt de hârtie, dar au acoperire de aur".

„Ba eu n'am văzut să fie acoperiți cu nimic".

„Înțelege că au valoarea în aur".

„Cine spune asta?"

„Președintele republicei".

„Și d-voastră îl credeți?"

„Trebue să-l credem".

„Mă iertați, dar nu înțeleg cum vă puteți lăsa păcăliți în halul acesta — ripostă Călin — dacă numai unul dintre dv. ar avea curajul să spue că banul ăsta de hârtie nu are nici-o valoare, nimeni n'ar mai trebui să-și plătească datoriile".

„Asta nu se poate, pentrucă ar fi în contra intereselor celor cari au de încasat. Și ei conduc lumea".

„Pentrucă au de încasat?"

„Da, exact".

„Dar ciudat vă mai complicați dv. viața".

„Acestea sunt legi simple de joc, cum sunt și legile jocurilor de cărți. Este prea târziu să vă pot explica mai multe acum. Cu ce vă mai pot sta la dispoziție?

„Eu mă duc să vă caut banii aceia" se ridică valetul" pe mine nu mă cunoaște nimeni și de aceia am și credit. Mă întorc după un ceas, două. Rose, rămâi?"

„Da" zise Rose" sigur că rămân. Mă simt foarte bine aici".

„Atunci, pe curând" se înclină Călin și eși. Nimic nu i se păru mai firesc, decât ca primul om pe care îl va opri, să-i dea banii de care avea nevoe. Jos în hall, îl descoperi din nou pe domnul cu barbă și se duse deadreptul la el: „Domnule, vrei să-mi dai 100.000 de franci? Un prieten al meu care nu are credit, are mare nevoe de ei".

„Niciodată în viața mea n'am văzut asemenea obrăznicie — răspunse domnul cu barbă — nu ți-am mai spus să nu te ții după mine?"

„Doriți poate să vă sărut mâna — și Călin îi apucă mâna dimpreună cu gazeta pe care o ținea.

„Portar! strigă domnul bătrân — condu-l afară pe tânărul acesta nebun, dar imediat!"

„Da, domnule general!"

Călin se pomeni afară pe cheiul luminat de lampioane colorate, care se reflectau în apele negre și tremurate ale mării, împreună cu stelele focurilor de artificii, plouate în dungi scânteetoare verzi, albastre și roșii, din nu știu ce cuptor fermecat ascuns în întunerec, care cernea văpăi și zmei și șerpi de pară. Luna, rușinată, ba se cocoța între crengile palmierilor, ba se ascundea după ziduri. Nimeni nu s'ar fi mirat dacă ar fi găsit-o pitulită în fundul unei tufe de magnolii, printre flori, ca pe un iepuraș rotund și înfricoșat, tremurând în puful ei alb de lumină. Pe mare pluteau bărci cu lămpi în toate culorile și purtau frânturi de romanțe de mandolină și chitară. Toată lumea părea că așteptă ceva, ca și doamna brună, tânără încă, îmbrăcată de păstoriță și cu un mieluțel de lână în brațe, care se plimba în jurul fântânei arteziene.

„Doamnă — i se adresă, foarte cuviincios, Călin — d-ta nu poți să-mi dai 100.000 de franci?".

„Ce impertinență — răspunse doamna foarte de sus — nu vezi că sunt femee tânără?"

„Iar am mai învățat ceva — meditâ Călin — și anume că femeile tinere nu au bani sau dacă au, nu obișnuesc să dea și altora. Dar din ce cauză oare? Tot legile jocului de care vorbise Polsky. Nu mai înțeleg nimic. Viața trebue să fie mult mai complicată, decât toate jocurile de cărți în care am figurat până acum.

„Domnule, nu vrei să-mi dai 100.000 de franci?" întrebă pe un domn cu burtă. Domnul își scoase havana din gură, apoi își scoase și ochelarii.

„O sută de mii de draci — îi răspunse — ce ți-a venit la ora asta?"

„De ce o sută de mii de draci — întrebă Călin — nu pleca te rog, spune, de ce 100.000 de draci?" dar domnul dispăruse într'un boschet de magnolii. „Am să-l opresc pe domnul acesta îmbrăcat în drac", își zise apoi. Ni s'a spus că vii d-ta, dar credeam că o să fiți mai mulți". Dracul se opri. „Ești din banda lui Fritz Morgan?", întrebă.

— „Eu sunt valetul de cupă. Nici nu te mai întreb dacă vrei să-mi dai 100.000 de franci pentrucă știu că mi'ai refuza". „Dai dovadă de o uimitoare perspicacitate. — „Dute și dă o lovitură pe cont propriu". Și plecă. Veni o doamnă în vârstă cu foarte multe diamante la gât și în părul vopsit roșu.

„Mi-a spus dracul să dau o lovitură pe cont propriu — îi povesti Călin — Știu că nu-mi dai 100.000 de franci. Dar spune ce-ai face dacă ți-i-aș lua cu forța?

Doamna începu să tremure, să se umfle din piept, să scânceaască, apoi se desumflă în țipete, ca un cimpoi.

„Dar urîte sunete știi să scoți — îi reproșă Călin desgustat — nu mai țipa că nu ți-am făcut nimic".

— Am învățat ceva nou — reflectă lungind cheiul înflorit. Oamenii refuză să-ți dea bani când le ceri, dacă vrei să-i iei cu forța, atunci țipă. Deci nu există decât un singur mijloc de a scoate bani: să-i iei fără veste, când nu se uită nimeni la tine. Ia să văd, ce este aici de intră atâta lume". Dus de un val de dominouri, intră într'o sală luminată unde stăteau oameni încordați în jurul mesei de ruletă. Călin cunoștea fețele acestea chinuite pe care pielea obrazului prea întinsă părea că le strânge ca o mască. O mască prea strâmtă pentru imensa putere a cupidității umane, în adevăr.

„Uite, valetul de cupă — îi zâmbi o femee tânără — Stai lângă mine, te rog. Valetul de cupă mi-a purtat totdeauna noroc". Călin se postă în spatele ei și ea începu să câștige. Un teanc de bancnote se strânse pe colțul ei de masă. Dar nimeni nu se uita la dânsul: ochii sticloși nu urmăreau decât mașina care se învârtea în mijlocul mesei. „Acum a sosit momentul să fac ceva — zise Călin. Se uită în jur și văzând că nu-l observă nimeni, trase frumușel teancul de bani și-l ascunse în oantelele mânecii sale. Nimeni nu se uită la el, dar în spatele său, doi domni cu mustăți schimbară o privire rapidă, și în clipa următoare două mâini i se plantară pe cei doi umeri.

„In numele legii" spuse unul dintre cei cu mustață. „Acum, explicați-mi, în numele cărei legi, că nu mai înțeleg nimic, îi rugă Călin.

„Fără spirite, te rog și fără scandal".

Lumea se strânse în jurul lor și un detectiv îi scoase banii din mână. Valetul începu să râdă cu hohote. „Asta îmi place — zise — cum se chiamă jocul dv? Se ține tot de jocul cu mașina care se învârteste?".

„Ai să afli d-ta cum se chiamă — zise detectivul. — Acum înainte, fără mofturi".

„Unde mergem?".

„La poliție".

„Dar eu nu vreau să merg".

„Trebue să mergi, de vrei sau nu".

„Domnilor, înțelegeți-mă, eu nu joc jocul acesta".

Parcă vorbea pereților. Il luară de braț și îl puseră într'un taxi. Coborîră la o clădire mohorîtă.

„Mie nu-mi place casa asta, nu-mi place de loc. Nu vreau să intru aici!" Dar nu era chip să-i facă să priceapă. Se împlântă pe călcâe și nu mai vru să facă nici-un pas. Fu târît așa pe călcâe, patinând dealungul parchetului, până ajunseră în fața unor domni plictisiți care ședeau la un birou.

„Ceva nou?" întrebă unul dintre ei, somnoros.

„Pe individul acesta l-am prins tocmai când voia să plece dela Casino cu 100.000 de franci în mânecă".

„Nu voia să-mi dea bani nimeni" explică valetul „și dracu mi-a spus să încerc o lovitură pe cont propriu".

„Ce acte ai asupra d-tale? Călin privi în sus și văzu o inscripție pe perete: „Fumatul oprit".

„Fumatul oprit" răspunse.

„Lasă glumele" zise comisarul „Fred, te rog, perchezitionează-i buzunarele". Un tânăr șașiu, cu părul creț, care mesteca un fir de pai între dinții galbeni, îl scotoci prin buzunare și scoase din vesta lui, cu un aer tare satisfăcut, un pergament. Comisarul despătură foaia. Era o scrisoare de noblețe din secolul 17, pe numele de Valetul de Cupă.

Domnii dela masă schimbară priviri animate.

„Pergamentul pare un original", comisarul îl întoarse pe toate fețele și-l ridică în dreptul luminii. „E foarte ciudată întâmplarea asta. Fără îndoială, acest individ este identic cu celebrul spărgător care lasă după isprăvile lui la fața locului câte o carte cu un valet de cupă. Lăsăm interogatoriul pe mâine dimineață, ca să fie de față și comisarul șef".

„Acum pot să plec? întrebă Călin.

„In cei douăzeci de ani care urmează, nu cred că vei putea pleca, fiule" zise comisarul râzând „de un an vânăm după d-ta".

„Nu vrei să-mi spui că mă vei ține aici 20 de ani?".

„Cel puțin".

„Dar asta este pur și simplu groaznic. Știi că eu trebue să joc mâine rugby".

„Hai, lasă glumele. Știm noi că ești băiat deștept, dar la noi nu prind fleacurile astea".

„Niciodată nu mă lăsați să joc rugby?"

„Destul — zise comisarul — duceți-l la culcare. Se face că e nebun dar o să avem noi grije să-i scuturăm mințile la loc. Ce mai așteptați — se întoarse către doi sergenți — duceți-l în celula 15".

„Nu vreau să mă duc în celula 15 — urlă Călin dealungul coridoarelor — nu vreau să mă duc în celula 15!

Eu vreau să mă duc să joc rugby!"

Șezu pe călcâe și fu târît dealungul dalelor de piatră, ca o sanie.

„Rugby, rugby, rug-by! urlă din toate puterile, cu capul lăsat pe spate și pleoapele strânse de furie sub care mijeau cercuri de foc și dungi de scântei verzi și roșii, întocmai ca în jocul de artificii văzut deunăzi. Fu trântit într'o celulă pe un pat de fier. Cineva se apleacă asupra lui și o voce cunoscută îl strigă pe nume. Deschise ochii și în clipa următoare îi veni inima la loc. In fața lui stătea Ady, portarul din propria lui echipă de rugby!

„Tu cum ai ajuns aici?"

„Nici eu nu înțeleg — răspunse Călin — Am pus în mânecă un teanc de bani și doi domni dela spatele meu s'au supărat, deși nu erau banii lor. M'au adus aici deși le-am explicat că trebue să joc rugby mâine.

(Urmare în pag. 5-a)

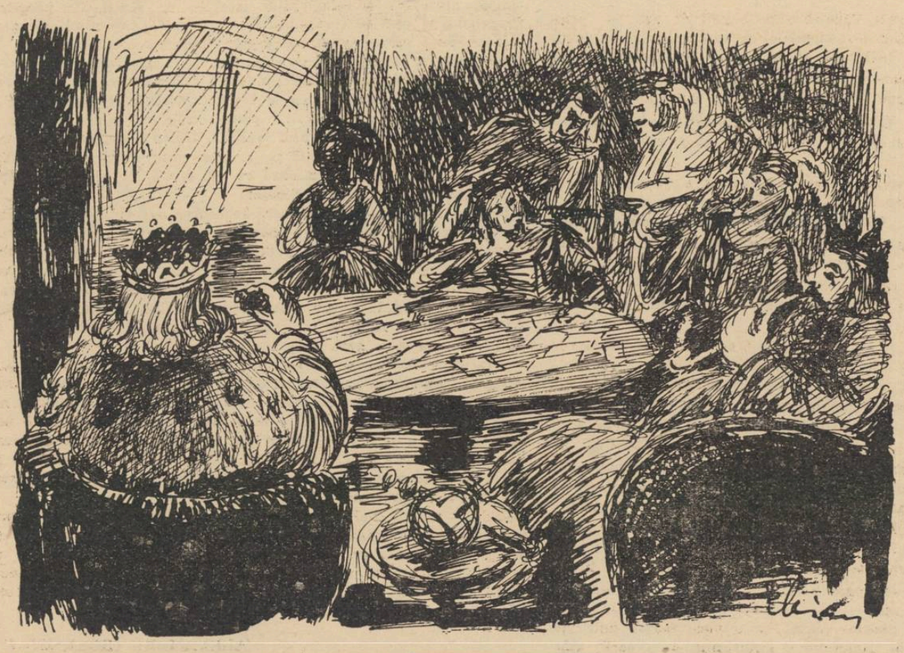

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.933

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 21
VINERI 30 IULIE 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

BIBLIOTECA CENTR. „ASOCIAȚIUNII" SIBIU

O POETĂ UITATĂ: ALICE CĂLUGĂRU

de RADU GYR

Trecerea Alicei Călugăru prin literatura noastră este asemeni unui vânt albastru mirosind, crud, a grădini după ploaie și-a taină de crengi tinere cu fructe neculese.

Născută la Paris (în Iulie 1886), Alice Călugăru apare proaspătă, grăbită și halucinantă în lirica română, își presară colaborarea prin câteva reviste literare, asvârlă, cu mâini fierbinți de tinerețe, o culegere de „Viorele" — apărută în 1905 — desfrunzește, surprinzător, un temperament poetic de largă vibrație, dovedindu-se o artistă a plasticizării imaginii, și dispare, apoi, deodată, la fel de grăbită și ciudată, din mișcarea noastră literară, în 1912, când se stabilește definitiv în Franța, despărțindu-se nu numai de poezia românească, dar chiar de propria ei operă.

Dispariția aceasta, atât de bruscă, a produs, întâi, nedumerire, ca să se acopere, treptat, de parfumat mister și de amară uitare.

Cu dără subțire și luminoasă de stea care se rupe și piere în adâncuri, Alice Călugăru și-a închis orizontul producției lirice, însemnându-și, cu un fosforescent fascicul de raze, trecerea printre constelațiile noastre și prea timpuria stingere în depărtările apusului. Din Franța, unde i s'a pierdut, cu vremea, urma, poeta a mai salutat, o singură dată, trecutul, fluturând o încercare de roman, scris în franțuzește și rămas obscur, cu titlul „La tunique verte" și sub numele literar de Alice Orient.

Regretul că Alice Călugăru a abandonat poezia românească e cu atât mai îndreptățit, cu cât ne găsim în fața unei autentice poete de „longue haleine", care se preciza și se personaliza tot mai puternic.

După un debut mai palid, cu melodii minore și recepțiuni de influențe, în paginile „Sămănătorului" și „Vieții literare", poeta a evoluat către un lirism de-o surprinzătoare prospețime și-o rafinare a „sălbatecului", a „primitivismului" mustos, exploatat artisticește în toate sevele lui.

Dela un imagism destul de puternic și dela o tehnică simbolică, de unde nu lipsește, însă, o anumită cochetărie a sensibilității feminine, precum în versurile:

„Azi am văzut, înfiripată, ființa ploii mlădioase.
Avea o haină cenușie și foșnitoare de mătase.
Purta pe umeri mii de lanțuri subțiri, de-argint, până la brâu,
Dar le svârlea, pe rând, în treacăt, pe apa tulbure de râu.
„Și de inele fără număr îi erau mâinile 'ncărcate,
Și le scotea, pe fiecare, și le svârlea în lac, pe toate..."

poezia Alicei Călugăru crește, alimentându-se, rând pe rând, dintr'un simbolism cu grave orgi interioare, cu mătăsuri și falduri de sensibilitate, dintr'un panteism viguros — de logodnă a efervescenței sângelui cu sângele aspru al naturii — într'un ton major neîntâlnit până aci în poezia noastră feminină, și dintr'un parnasianism al formei cu oglinzile încălzite, paradoxal, de o înaltă febră interioară.

Strofele de simbolică suavă florală și plusată:

„Ca să-i culeg de prin grădini
crescură mulți înalții crini
cu omătoasele lor cupe
și drepți purtau pe-a lor tulpini
caliciul de miresme plin,
gătiți în nea, ca să-i pot rupe"...
(Inchinare)

(Urmare în pag. 5-a)

LUDO FULLA — Peisaj din Slovacia (Gravură)

Cartea unei aventuri realizate

Numai cine n'a întâlnit niciodată o carte pe care s'o citească cu sentimentul participării sau — și mai grav, poate — cu surpriza de a vedea realizată, pe plan artistic, propria lui aventură ratată, nu și-a dat seama că există cărți care pentru noi — cititorii — nici nu mai sunt evenimente literare. Cărți pe care nu le putem judeca „de afară", înfășurați în mantia rece a pretinsei și ipocritei obiectivități, pentrucă trăesc în noi, sunt sbuciumări ale noastre, evenimente sufletești de răscruce.

La câți dintre noi nu li s'a frânt seninătatea copilăriei odată cu spada lui Don Quichotte și nu li s'a înflăcărat adolescența în planuri nesăbuite, alături de Omul sfârșit al lui Papini, — așa cum în alt veac reușea poate Werther? Cărți care sunt titluri pentru etape din propria noastră viață.

Pentru destinul unei cărți nici nu știu dacă este bine sau nu, să întâlnească cititori în a căror viață să se așeze; ea își întârzie în felul acesta, prea adesea, ierarhizarea senină în rândul valorilor de artă. Dar există oare o asemenea ierarhie? Și nu este mai semnificativ pentru o operă să continue să frământe, să pună întrebări, să agite, — chiar după ce autorul s'a despărțit de ea, prin ajutorul tiparului? O carte este o obsesie pentru cel care o va scrie, dacă vreți un mic diavol cu voluptatea torturării care te însoțește pretutindeni cu umbra. Și oare odată mântuit prin realizarea operei, nu dă întregul înțeles al valorii ei, faptul că ai trecut obsesia cititorilor?

O astfel de carte știu că va fi pentru mulți povestea acestui chinuit și iluminat Leontin Martinescu, din ultimul roman al lui Octav Șuluțiu. O carte pentru care cronicile literare nu s'au întrecut în elogii; deaceea poate nici nu s'a scris despre ea decât un singur lucru adevărat: că este prima carte care rupe total cu anumite cadre și leit-motive ale epicului românesc (ceea ce mai reușise totuș și Mircea Eliade). Dar ce interesează locul pe care-l va ocupa Octav Șuluțiu în ierarhia noastră literară, după „Mântuire"? Poate că mulți care vor discuta o atare clasificare, se vor împiedeca în spinii unui stil sărac, frânt și sugrumat la fiecare pagină de arderile unui suflet pornit, fără să știe, în marea lui aventură. Și vor uita astfel că fraza aceasta, aruncată ca un blestem de care te grăbești să scapi, este semnificativă pentru întreaga structură mistică a cărții.

Romanul lui Octav Șuluțiu este o turburată și fără răgaz căutare, a sensului unei aventuri spirituale. Ca atâția dintre noi, Leontin Martinescu simte undeva posibilitatea ieșirii dintr'un circuit monoton și fără orizont, al cotidianului. Și caută această ieșire cu presentimentul aventurii. De aici, eroul lui Șuluțiu se depărtează de frații lui cei din viață, care rămân la această intuire a aventurii pe care așteptăm s'o deslănțuie o forță cosmică; Leontin Martinescu știe că aventura are un sens al ei, cu care te naști, că trebue s'o meriți. Deaceea viața lui este o permanentă tresărire și așteptare, până ce curățenia lui sufletească poate fi luminată deodată de faptă. Și Leontin Martinescu se mântuește, găsind sensul propriei lui vieți.

In fața gestului lui, de o simplitate care-ți amintește de patetice, prin sărăcia formelor, scene din viața misticilor creștini, simți că nici nu mai interesează dacă „L" a fost sau va fi mântuit. Liniștea, împăcării și seninătatea învăluesc pe Leontin nu când „L" este sguduit, ci când propriul lui suflet se descătușează. Este în amănuntul acesta unul din cele mai semnificative aspecte ale sensului creștin al romanului lui Octav Șuluțiu.

Așa cum simbolică trebue să fie și singurătatea socială a lui Leontin în momentul „iluminării" sale. Vava era un „veto" al vieții, pe spirala aventurii lui spirituale; o ultimă barieră și cea mai puternică, după ce autorul eliminase lanțurile unei familii care nu mai exista. Moartea Vavei dă astfel elanul din urmă, sborului lui Leontin Martinescu.

Și etapele, succesiunea lor logică, în cadrul acestei aventuri creștine, pot fi urmărite la fiecare pagină a cărții lui Șuluțiu.

Nu o cronică literară însă, ceeace s'a făcut în aceste pagini, intenționam, ci sublinierea faptului că scriind cartea unei aventuri spirituale, Octav Șuluțiu a scris una din cele mai dramatice realizări epice ale ortodoxismului.

Să nu fiu greșit înțeles: afirmația aceasta nu trebue să ducă deloc la concluzia că d. Șuluțiu poate fi încadrat vre-unei școli sau vre-unui curent existent în literatura noastră; „Mântuire" este scris pentru a fi romanul unei vieți a spiritului, așa cum îl visa Papini și atâta tot. El mustește însă de atâta sens creștin și este atât de puternic ancorat în spiritualitatea comunității în mijlocul căreia a apărut, încât nu-i poate fi evitată o astfel de definire, care vizează substanța lui spirituală, nu o formulare dialectică și principială.

In sensul acesta, romanul lui Octav Șuluțiu este neașteptat; și nu sunt oare cele mai fascinante întâlniri cele care te surprind în clipa în care te aștepți mai puțin? — el deschide o pagină, care va trebui să fie una din cele mai rodnice ale literaturii noastre.

Ca om, cartea lui Octav Șuluțiu poate să te întristeze: pentrucă este cântecul de realizare al sborului pentru care — pe diferite planuri — tinerețea fiecăruia dintre noi a avut aripile tăiate, este scandarea acelei Aventuri căreia Leontin Martinescu i-a găsit un sens.

COSTIN I. MURGESCU

ION ANESTIN — Gravură

Voluptățile nesfârșite ale scrisului

In scris, ca și în asceză, există anumite trepte, grade de perfecțiune care îți produc, la un moment dat, voluptăți nemărginite. Scrisul, în această ordine de lucruri, are ceva din caracterul sacru al orelor liturgice. Cel care scrie nu se pare de multe ori, dacă nu întotdeauna, că el creează lucrurile și le ordonează.

Ce câtă emoție mă găsesc la ceasul când trebue să iau tocul în mână și să scriu. Mă cuprinde, atunci, o teamă de nedescris la gândul că ceeace scriu va fi cetit și comentat. Că fiecare scriitor, tânăr sau bătrân, își are cetitorii lui. Că fiecare dintre aceștia te urmărește, te judecă într'un fel, condamnându-te sau nu, că în cele din urmă fiecare își rezervă cuvântul grav și măgulitor pentru ceeace tu scrii sau gândești în fața tuturora.

Cea mai mare parte din scrisul nostru aparține, de multe ori, ceasurilor anoste, lipsite de semnificație, când duhul plin de creație al inspirației nu se plimbă, ca un nor, deasupra noastră. Atunci sunt momentele cele mai teribile din viața unui scriitor, atunci simți greutatea tuturor lucrurilor pe fruntea ta, simți mai ales că pentru un timp ești, într'o oarecare măsură, pierdut.

Sunt anumite goluri în viața unui om, la marginea cărora trebue să te oprești ca în fața unei prăpăstii cu inima strânsă de durere și cu cuvântul întrerupt pe buze.

Scriem, mai întotdeauna, nu dintr'o pornire interioară, dintr'o necesitate imediată. Nu ne doare orice cuvant rupt din noi, nu ne interesează decat randurile care, de repetate ori, nu ne spun nimic. După fiecare pagină scrisa nu ne simțim oposiți, dupa fiecare carte nu ne încheiem o etapă din viața noastra verificandu-ne in cele din urmă. Nu simțim acea dorință neincetată de autocunoaștere prin scris și mai ales prin ceeace facem. Oamenii trăiesc și se complac in stările cele mai senine. Nici-o tulburare interioară, niciun sbucium nu ne agită. Cartea cea mai scumpa noua n'am scris-o sub cerul cel mai clar al inspirației noastre și nu ne-am luat, niciodată, răspunderea cuvintelor scrise. Scrisul este, și-mi place să cred necontenit, ca un altar in fața căruia trebue să te apropii cu sfiiciune, deslegând sandala oricărui omenesc din tine. Nu simțiți, uneori, când scriți că cerul se coboară de-asupra voastră și sunteți, ceeace numim noi, inspirați? Că o supra-abundență de senzații vă îndeamnă să faceți ceva și o neliniște, curioasă în felul ei, pune stăpânire pe interiorul vostru și începeți să scriți?

Omul modern dacă nu a pierdut ceva din fenomenul acesta al inspirației, în orice caz i-a pierdut în mare masură sensul. Mărturisiți-vă Dv., însivă, în orele cele mai liniștite pe care le petreceți, care sunt paginile inspirate și care nu. Veți avea marea surpriză și în acelaș timp deziluzie, verificându-vă. Câte pagini din cele scrise într'o zi rezistă zilei următoare și câte, mai ales, cetindu-le, nu-ți schimbă sau încearcă să-ți schimbe scrisul spre o zonă mai pură. Când scrieți primul cuvânt din cartea mare pe care o plănuiți, nu vă uitați o singură clipă, încercând în acelaș timp să vă autoplagiați și să răpiți lumii ceeace ea are mai bun și mai frumos.

Incercați în viața scrisului Dv. ritmul perfect al naturii. Integrați-vă lui. Incercați să vă salvați continuu de plaga platitudinei, înăbușiți golurile din sufletul Dv., măriți intensitatea trăirii și vă veți descoperi cu totul un om nou spre alte orizonturi. Fiți capabili în scris de cele mai drastice exerciții, pentruca n structura ei arta nu-i decât tot asceză. Când aveți dinainte o pagină peste care se va așterne cerneala gândurilor, dacă nu simțiți în sufletul Dv. acea penitudine, nu scriți: rupeți hârtia și fugiți din fața ei cât se poate de neîntârziat. Sunt zone periculoase pentru clipele acelea din fața cărora trebue să vă retrageți. Numai așa scrisul vă va inspira încredere și dragoste.

Acestui moment îi corespunde în asceză acea contemplație a lumii, o verificare personală a actului creației prime. Faceți caz, cât se poate, în ceeace faceți de tinerețea care vă îndeamnă la acțiune. Cu această vârstă nu vă mai întâlniți. Tot ceeace scrieți să fie din marea carte a sufletului vostru. Nu căutați că un lucru oarecare a fost spus de altul și nu trebue repetat. Să nu vă intimideze și să vă oprească din drumul vostru cuvântul „originalitate". Pentru intinsele campii ale sufletului vostru aceasta nu inseamnă nimic. Nu contează decât faptul că ați spus un adevăr trecut prin mintea și sensibilitatea voastră. Nimic mai mult. Trăiți, intens, fiecare clipă a vieții, numai așa veți avea ceva de spus. De sensurile pe care le dați faptelor mici atârna toată marea înțelegere a semenilor voștri. Rilke, admirabilul poet, mărturisea într'o scrisoare prietenului său Franz Dever Kappus următoarele:

„Apropie-te de natură. Incearcă să spui, cum ar fi spus-o primul om, tot ce vezi, ce trăești, ce iubești și ce pierzi".

Meditați, până la refuz, acest fragment de scrisoare pe care poetul german i l-a dăruit lui Kappus, când acesta din urmă i se plângea de acele „goluri" celebre care îl rodeau, mereu, și-i făceau viața imposibilă.

Nimic să nu vă descurajeze și să nu vă întristeze. Asistați cu seninătatea sufletului la tot ceeace vă înconjoară și închideți-vă în Dv. însivă. Acolo nimic nu vă tulbură, nimic nu vă deranjează.

Gândiți-vă mereu la sbuciumul lui Eugenio d'Ors, care în fiecare ajun de An Nou își ardea câte-o pagină proaspăt scrisă și veți vedea ce mari și adânci semnificații cuprinde acest ritual.

OVID CALEDONIU

MATEI CARAGIALE

IV

de DUMITRU IMBRESCU

Tot o incursiune pe tărâmul altor vremuri și cu o trâmbă de eroi desprinși din cadra aceloraș epoci, trăind în actualitate, doar pentru motivarea acțiunii, dar rămânând în suflete cu zestrea de altădată, este și opera capitală în proză a lui Matei Caragiale, romanul de epocă „Craii dela Curtea Veche". Poate aici vraja trecutului trăiește cu mai multă intensitate. Acțiunea se petrece, bineînțeles, tot în actualitate, dar atmosfera și figurile operii vin din alte vremuri, să defileze, pentru o societate evoluată și lipsită de înțelegere. Din toată lectura romanului rămâi cu această imagine a unei lumi zărită prin genele visului, plină de demnitate și tărie, stăpână pe slăbiciunile și virtuțile ei. Epoca în care apare ca o mare neînțeleasă, răscolită de patimi și nimicnicie. Fiecare erou își are o istorie a lui, originală și pitorească, contrastând cu banalitatea actualității. Toți aduc, din negura unui trecut bogat în întâmplări, o mireasmă atrăgătoare și amețitoare, un fluid plin de licoare, un suflet otrăvit de tăceri și o minte ridicată pe piedestalul superiorității. In acest fericit angrenaj de elemente estetice se află eul scriitorului, când vrea să ne dea și nouă imaginea acelei lumi ascunsă după pânza de păianjen a visului, o lume care trăește permanent prezentă în adâncul ființei lui. Sedimentele de tradiție și moravuri din vremuri îndepărtate, peste care veacurile și evenimentele lor au lăsat să se așeze rugina uitării, formează izvorul din care s'a adăpat, în setea lui creatoare, Matei Caragiale. „Craii dela Curtea Veche" e un roman de epocă, evocând, într'o lume târâtă de valurile măruntelor preocupări, imagini luminoase dintr'o existență apusă, care chiar dacă n'a cunoscut progresele stadiului de evoluție, a însemnat totuși un popas de glorie și cuminție.

Intrând în analiza romanului, ca să luăm contact cu elementele componente, vom reține ca un fapt important, că avem în față o acțiune de natură mixtă: o acțiune în actualitate, cu eroi desprinși dintr'o realitate trecută. Vom vedea mai târziu în ce măsură se produce acordul între aceste două elemente și cari sunt efectele obținute. Eroii, Pașadia și Pantazi, Arnotenii, Pena Corcodușa, aparțin, prin trecutul lor, legat cu fire adânci de întâmplări neînțelese, unei alte lumi. Eroul principal, la persoana întâiu, este pe jumătate al trecutului și pe jumătate al prezentului. Pârgu, fetele Arnotenilor, Mașinca, Poponel, Rașelica și celelalte apariții mai puțin importante, aparțin, în întregime, prezentului și unii din ei chiar viitorului. Avem în scenă un joc al generațiilor, dar nu asta e totul. Pe aceștia îi deosebesc pe unii de alții o seamă de trăsături, în cari mentalitatea, instrucția sufletească, obârșia socială, joacă un rol de seamă. Ciocnirea nu se produce numai între generații, ci și între structurile individuale. Trecutul și boeria veche aduc izul de balsam, curățenia tradiției și vraja eroismului. Vremea a putut șterge depe el ceeace nu mai avea farmec, astfel că viziunea lui e scutită de orice element neplăcut. Trecutul apare în purpură legendară, rănile fiind vindecate de praful vremii. Din armura lui de zale, el luminează pașii generațiilor cari se succed. Prezentul este cu întreaga lui gamă de vicii și păcate. Oamenii aceștia înoată în noroiul intereselor meschine, în minciuni și în cancanuri. Viciul a căpătat apanaj de dogmă. Cine nu i se supune, e un demodat, un întârziat. Cu asemenea ifose se rățoește Gore Pârgu, creatura prezentului, conglomerat de păcate și ticăloșii, la Pașadia, acel senin vlăstar, dintr'o lume pe care-o sorbea, prin ceața nopților de toamnă, cu un nesaț rar întâlnit. Casa Arnotenilor este și ea o imagine a prezentului, păstrând doar, în unghere ascunse, tainele unui trecut plin de mireasmă. Peste această mireasmă se suprapune viața de destrăbălare și desfrâu a lui Maiorică și a fetelor sale, a lui Pârgu și tovarășilor lor în nelegiuiri. Se pare că trecutul se răzbună. El rânjește disprețuitor din colțurile dosite, peste frenezia nerușinării prezente. Nu-i nimeni din Casa Arnotenilor care să-l simtă, căci toți sunt frați în beția decăderii.

Intâmplarea sau destinul l-a unit pe eroul acestui roman cu Pașadia Măgureanu, un om cu o bogată experiență și cu un desghețat intelect, care-și poartă mersul printr'o lume, care de mult nu-i mai aparține. Viața lui e plină de întâmplări vijelioase; furtuna se abătuse de multe ori pe deasupra capului său. Deaceea părea că se închide tot mai mult în adâncurile cutelor sale intime, păstrând cu realitatea un contact cât mai convențional. In umbra lui, ca un vâsc, Gore Pârgu care-i călăuzește viața de noapte, târindu-l prin toate cârciumile și bordelurile murdare, cu băutură rea și cu femei schiloade și respingătoare. Este un contrast între viața de zi a acestui om, demnă și liniștită, retras în schimnicia lui, și cea de noapte, când se lasă dus, fără niciun fel de reticență, pe calea desfrâului și a distrugerii.

Totuși, era un luceafăr. Viața-i fuse o luptă crâncenă cu ai săi, cari l-ar fi vrut cât mai departe, fiind jertfit și trădat. Toată strădania lui de a face ceva, fusese întâmpinată cu boicot și tăcere. Era însă un om stăpân pe sine și nu se resemna, având destul sânge rece ca să privească lucrurile în față. Astfel se ridică deasupra tuturor, printr'o întâmplare erotică, uluind pe cei din jur, cu o ascensiune rapidă, spre calea măririlor. Pașadia era totuși o fire pătimașă, făcându-și toate mendrele. Atâtea umilinți și dureri suportate i-au acumulat o suficentă doză de cinism. Cu această îndrăsneală a putut să facă o carieră politică atât de mare. Dar, omul mai avea o grije: să nu cadă sub loviturile adversarilor. Și atunci, în culmea măririi, a preferat să se retragă.

Odată cu retragerea începea un nou fel de viață. Cel ce suferise atâta înainte de a se putea afirma, încerca un ciudat sentiment în care se găsea un conținut de disprețuire la adresa valorilor naționale. Și cu toate că nu se știa să și-l afirme, din toată viața lui se desprindea totuși o atitudine de evocare față de lucrurile mai vechi. In orice caz, după retragerea lui din viața activă, duce o existență neștiută, între cărți și lucrări, unde scria fără oprire. Dar, din păcate, aceste lucrări, în ura lui față de oameni, cari — pretindea el — nu le meritau, aveau să dispară odată cu trecerea lui în lumea veșniciei. La disprețul lui față de autohtonismul nostru, s'ar fi putut să mai contribue și originea extrem de aventuroasă a eroului. Din zestrea strămoșilor, ultimului vlăstar nu i-a rămas decât esența de otravă și dispreț. Dar tot dela ei a moștenit și rara distincțiune intelectuală și acel dar evocator pe care-l găsim la prea puțini oameni. Avea un fel neintâlnit de a chema, din chenarul amintirii, oameni și lucruri de mult uitate. Prin gura lui prindeau din nou viață, o viață tainică și ademenitoare.

Pașadia este chipul inadaptabilului și viața lui întreagă este un fragment neînțeles dintr'o grea și tainică dramă de suflete.

Cu el se stinge o icoană de ireal și-și capătă deslegare o enigmă. Poate ca el să rezume în ființa lui efectele deslănțuite ale unor seculare blesteme ale orientului, din care neamul lui s'a desprins, spre a veni pe pământul primitor al patriei noastre.

In aceeași galerie de eroi se înscrie și al doilea crai de Curte Veche, Pantazi, cu oarecari diferențieri etice și sufletești. Și el este un singuratec și un refractar la convenințele sociale. Apariția lui în lume se leagă și ea de ritualul neobișnuitului, în care se complace Pașadia. Nici el nu aparține aluatului comun. Și el reprezintă punctul final al unei generații de străini veniți în țara noastră unde au făcut averi mari și au avut răspunderi de seamă. Familia lui cu ramificații chiar și în occident, se trăgea din vechii pirați ai mărilor, faptele strămoșilor săi fiind cunoscute melozilor din Grecia. Preocuparea de herald a autorului o recunoaștem și aci, ocupându-se de stema bogată și complicată a familiei lui Pantazi.

Viața lui Pantazi, după moartea părinților săi, s'a scurs, într'o risipă inutilă și într'un ritm de destrăbălare rar întâlnită. Omul care fusese un erou în războiul independenței, nu mai era de recunoscut. In curând veniturile aveau să se termine, polițele curgând din plin. Abia moartea unui unchiu sgârcit și bogat, în ale cărui dulapuri se aflau și polițele lui, îl readuce la viață. Odată cu moștenirea, pe nedrept obținută, vechile obiceiuri de a cheltui și întreține pe prietenii trândavi s'au dus. Omul redevenea stăpân pe sine, dar cu un suflet cernit și cu o obsesie permanentă de a lichida cu viața pământească. Și înainte de moartea unchiului bogat, vroia să-și pună capăt

(Urmare în pagina 6-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL DE ARTĂ „COLORADO": „ARLEQUINADA"

un om de teatru — d. Ion Anestin, încearcă o experienţă interesantă: un gen de spectacole care să nu fie ce a mai fost şi, totuşi, să nu fie... nimic nou!

Aşa cel puţin ne asigură.

Programul acesta, ca toate programele, este interesant prin intenţiile lui.

Dar, ca atâtea manifeste literare, teatrale, de artă plastică, ale tuturor suprarealiştilor, expresioniştilor, dadaiştilor, futuriştilor, marinetiştilor, cubiştilor, etc. — toate la modă imediat după celălalt războiu mondial — problema importantă, aceia care interesează, nu-i a cuprinsului manifestului şi a discuţiunilor teoretice la care el poate da naştere, ci aceia a realizărilor pe teren.

Ori, s'a văzut ce-i cu mişcarea lui Tristan Tzara, a lui Breton, ce s'a ales din scrisul mecanicist sau orfic, din exagerările în pictură ale lui Marinetti, ca şi din o seamă de „invenţiuni" teatrale ţinând de expresionism, de teatru „pur", etc.

Căci abea la punerea în practică a unor asemenea manifeste şi programe încep deziluziile.

Abea atunci se vede că acelace era frumos şi original pe hârtie este irealizabil în practică, sau este materie total indigestă, fără nici-o contingenţă cu arta sau nu-i, în realitate, decât o simplă revenire la lucruri de mult ştiute, de mult văzute, de mult încercate, cărora numai cât li se spunea pe alt nume, sau li se vopsise faţada în altă culoare.

Pentru cei din „generaţia sceptică", dacă nu cumva chiar „blasată" şi are şi de ce: a văzut atâtea, a trăit atâtea, a asistat la atâtea!... — pe care aşi putea-o numi „generaţia dintre cele două războaie", asemenea anunţuri, intenţii, programe şi manifeste, nu-i mai impresionează, fiecare aşteptând mai întâiu să vadă „ce se face" şi pe urmă să se intereseze, dacă mai e nevoie, şi de „documentare".

Iată dece „Arlequinada" anunţată, nu a provocat de mai înainte nici entuziasme şi nici măcar aşteptări mai mult sau mai puţin înfrigurate.

Şi iată dece, ducându-te la noul teatru „Colorado", cu toată titulatura lui — „Teatru de Artă!"... — nu-i păşeşti pragul cu vr'o emoţie deosebită.

Când ai văzut prea multe şi ştii atâtea, prea multele desiluzii ţi-au minat fondul de prospeţime sufletească şi de credulitate, încât regula este să te duci mai degrabă cu îndoială decât cu speranţe.

Mărturisesc că de data aceasta neîncrederea mea în „noutatea" acestui tearu ca şi în titulatura lui — „de artă"!... — m'a favorizat.

Aşteptându-mă la mai puţin — cum se cuvine în toate pe vremile astea! — m'am putut bucura sincer de spectacol, de orice lucru cât de mic, şlefuit, am putut să-i savurez multe lucruri bune. Asta, spre deosebire de vecinii din dreapta şi din stânga cari, probabil aşteptându-se la prea mult, dădeau tot timpul semne de nerăbdare şi de nemulţumire.

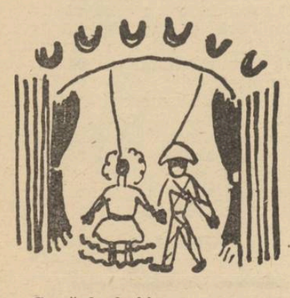

Ce să le faci!

Gusturi şi gusturi: nu poţi mulţumi pe toată lumea!...

Drept este, însă, că prea multe noutăţi nu aduce acest nou teatru şi nici nu reuşeşte să realizeze intenţiile cari se pare că au prezidat la înfiinţarea lui, dar nu-i mai puţin adevărat că lucrurile pe cari le prezintă, nu-s lipsite de un oarecare bun gust, de o anumită inteligenţă critică, de un anume suflu de ironie foarte bine dozată, caracteristici cari, în adevăr, dau totuşi o notă deosebită spectacolului.

Şi care, trebuie să adaog, erau necesare pentrucă, fără ele, aceste „divertismente" — cum le numeşte pitoresc programul — ar fi fost simple „numere" sau „tablouri" de muzic-hall sau de revistă.

„Numere" sau „tablouri" minus cadrul, da, da, minus cadrul de fast, de eleganţă, belşug de lumini, reflectoare, scări, spaţiu, balet, mătăsuri, penajuri, ţesături de fir, bijuterii strălucitoare, (de scenă, bineînţeles).

Căci la aceasta, la numere de muzic-hall şi revistă, s'ar fi redus divertismentele „Arlequinadei".

Celor cărora spectacolul nu le-a plăcut cred că nu le-a plăcut tocmai din cauza asta, din cauză că la atâta au redus, ei, spectacolul.

Şi atunci, cu drept cuvânt şi-au spus: dacă-i vorba de „numere" şi de „tablouri" de revistă, atunci mai bine mă duc la o revistă adevărată, căci acolo spectacolul cel puţin e spectacol, nu-i înghesuit, nu-i pe scenă mică, nu-i făcut din „sărăcie" şi „improvizaţie". Pentru că aceştia nu vedeau că „Arlequinada" totuşi este marcată de o oarecare subtilă inteligenţă coordonatoare care-i dă voit o astfel dé tonalitate întregului spectacol.

Că nu s'a reuşit întotdeauna, asta este altceva.

Dar, în definitiv, din ce-i compusă „Arlequinada"?

Din scenete, sketch-uri, versuri cu fundal muzical, mici încercări coreografice, în scurt dintr'un program variat.

Cele mai bune dintre ele au fost: „Ne trebuie ceva tare" a d-lui N. Cernescu, datorită antrenului deosebit al Miei Steriade, şi inteligenţei ei — căci are această mare calitate care se vede în tot jocul d-sale, în tot humorul pe care-l are: de-a fi

MARIETTA SADOVA

o actriţă inteligentă — divertisment în care se parodiază admirabil spectacolele de revistă (deşi e cam imprudent şi, în orice caz, prematur pentru „Teatrul Colorado", căci nu se ştie ce-aduce ziua de mâine!...); „Săraca Margot", un monolog de d. N. Kiriţescu în interpretarea d-nei Marietta Sadova, care a dat textului culoare, pitoresc, ironie ascuţită, nuanţare admirabilă; „Smărăndiţa" a d-lui Mircea Ştefănescu — dar oare această „Smărăndiţă" nu-i cumva „Iadeş" a lui Alex. Macedonschi, ea însăşi luată după Emile Augier, cum ne spune d. Tudor Vianu în introducerea pe care o face acestei piese, în care tot de o cheie este vorba, tot de un dulap, tot de un „iadeş" numai cât în loc să fie vorba de un nepot este vorba de un văr? — piesetă în care autorul, chiar dacă a fost influenţat de vr'o altă piesă mai veche, a reuşit să-i dea totuşi, o factură personală, de o anumită poezie care-i aparţine şi care, indiferent dacă-i vorba de un împrumut, de o reactualizare sau numai de un simplu fenomen de falşă memorie, cum li se întâmplă adesea scriitorilor şi în special compozitorilor, muzicanţilor chiar celor mai mari, îi dă altă valoare textului.

D-ra Suzana Policrat, în Smărăndiţa, a avut fineţea şi vioiciunea necesare rolului.

Versurile d-lui Miron Paraschivescu — „Rică" — i-au dat prilej d-nei Joujou Pavelescu, să ne ofere o cu adevărat impresionantă interpretare care i-a pus în evidenţă marile-i calităţi de sensibilitate, înţelegere şi redare a valorilor unui text, lucru care s'a văzut de altfel şi în foarte reuşitul „Greele şi Furnica" în care, alături de Mia Steriade, au făcut din jocul lor „un mic lucru de artă".

Bună şi „Ion Ion" a d-lui Aldev — decor şi... paternitate: Ion Anestin — în care d. Petre Assan a avut un frumos succes.

Antrenant, viu, destul de realizat „Dul-Dul" — un cântec negru cretin!... — cu d-nii Puiu Şerbu, Adrienne Cossak, Elzette Cossak şi Maria V. Alexandrescu.

„Sărutul", bun, iar d. Costache Antoniu, care-l joacă, deasemenea, bine; idem „Amicii", schiţa lui I. L. Caragiale în care d. Giugariu, cu deosebitul d-sale talent, are o savuroasă interpretare.

„Ça c'était Paris", nostalgică, o evocare frumoasă, caldă, cu talentată Maud Mary — foarte bine şi în „Desamăgirea" — cu Mia Steriade, Joujou Pavelescu, etc.

Restul divertismentelor ceva mai convenţionale, mai obişnuite sau mai... simpliste.

Muzica în general bună, datorită d-lor N. Kirculescu, Paul Constantinescu, Dem. Traian; trebuie menţionată, însă, în mod special, frumoasa şi interesanta interpretare muzicală a d-lui I. Dumitrescu pentru „Rică".

Decorurile abile, inteligente şi de gust: Ion Anestin.

Punerea în scenă: Soare Z. Soare, Ion Sahighian, Nicolae Massim şi, cu ştiu dece, dar pentru priceperea d-sale în ale teatrului şi pentru o anumită culoare unitară care, totuşi, există în acest spectacol, — aşa cum am spus deja — mă simt îndemnat să-l adaog şi pe d. Ion Anestin.

In concluzie, un spectacol bun, sau mai exact, cu multe lucruri bune. Un spectacol „mai puţin" decât ar vrea să fie dar „mai mult" decât te aştepţi, ceiace dejà este mult.

Numai că, pentru asta, nu e bine să te duci cu gândul că mergi la un Teatru de Artă cum l-a visat Pitoeff — mai cu seamă că titlul... — nici cum l-a gândit Copeau, aşa cum ai fi putut crede în primul moment şi nici măcar cum îl vor iniţiatorii lui atunci când te trimit la unele modele din străinătate cu care s'ar înrudi.

Nu.

Nu, pentrucă nu are nici elementele necesare, — d. Grigoriu, foarte talentat, este bun pentru revistă, şi încă pentru revistă românească, bun ca partener al d-lui Tănase, d. Costache Antoniu, incontestabil un bun comic este prea „Teatrul Naţional", cea mai autentică în gen fiind d-na Mia Steriade şi, până la un punct, d-nele Joujou Pavelescu şi Maud Mary — şi deasemenea, nu are nici acel antren vioi, frumos, galic al teatrelor, de genul acesta din străinătate, mai exact dela Paris.

Totuşi, să nu uităm, formula este bună şi nu se ştie ce poate să dea în viitor: ar fi de dorit să prindă, căci românul, cum este adaptabil, ar putea să ajungă să dea rezultate bune şi până la urmă să ne dea o formulă realmente de artă, revenindu-le realmente iniţiatorilor ei de astăzi şi onoarea începuturilor şi — cum spune d. I. Anestin — ...paternitatea iniţiativei!

ALEXANDRU DRĂGHICI

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Intre părinţi şi jurnal de război.

REGAL: Academia dragostei şi jurnal de război.

VICTORIA: Secretul doamnei în alb şi jurnal de război.

ELYSÉE: Femeea îndărătnică, jurnal nou şi trupă de revistă.

VOLTA BUZEŞTI: Macario cowboy şi trupă de revistă.

ROMA: Intoarce-te iubirea mea şi jurnal.

Cronica muzicală

ARTIŞTI ROMÂNI IN STRĂINĂTATE

Dacă multe din problemele esenţiale de pe tărâmul muzical românesc sunt încă în aşteptarea rezolvării lor, nu este mai puţin adevărat că există şi fericite excepţii dela aceste întârzieri dăunătoare culturii noastre. Printre aceste excepţii, sau, mai bine zis, în curs de a deveni o categorică excepţie, este organizarea manifestărilor noastre în străinătate. Poate că nu fiecare trimitere a fost de cea mai bună alegere, poate că uneori s'a lucrat cu oarecare grăbire. In tot cazul însă, ceeace este efectiv este pe deoparte iniţiativa sprijinitoare a ministerului propagandei naţionale, continuitate care şi-a făcut definitiv drum în preocupările acestui minister şi numeroasele succese în digresiunea peste hotare a muzicii româneşti şi în consacrarea muzicienilor noştri în foarte numeroase centre europene.

Printre ultimele manifestări muzicale româneşti în străinătate, concertele d-nei Silvia Şerbescu au însemnat o mare izbândă artistică naţională şi un mare succes al celor ce l-au iniţiat.

D-na Şerbescu este realmente o interpretă de ample resurse, de cultură temeinică şi de mare seriozitate artistică. O prezentare pianistică a d-sale înseamnă întotdeauna un impunător complex de pătrundere expresivă, de aprofundare muzicală, de înaintată investigare şi realizare instrumentală.

Recentele d-sale concerte în Suedia şi Finlanda au putut purta până în aceste depărtări extreme din continentul nostru, solia unei arte mature, substanţiale, sigure, prin intermediul unui talent valoros şi puternic.

Cronicele tuturor specialiştilor şi, în deosebi, în acele ţări şi în multe altele, criticii muzicali sunt oameni de pregătire şi răspundere reală, s'au armonizat desăvârşit în elogierea pe atât de judicioasă pe cât de entuziastă a acestei însemnate afirmări artistice româneşti şi a personalităţii pianistice a d-nei Şerbescu.

Tot recent, s'a putut aplauda la Bratislava o sugestivă şi iscusită serie de creaţii coreo-

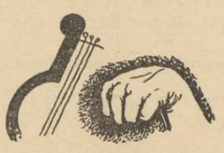

grafice ale cunoscutei maestre d-na Floria Capsali, care şi-a reeditat cu cel mai viu ecou marele succes obţinut în acest an şi la Bucureşti, unde a trebuit să repete la scurt interval de timp întregul d-sale recital, în îmbinarea rafinată de tâlcuiri prilejuită prin concursul la pian al acelui artist de rară acuitate de înzestrare şi gust ce este d. Ion Filionescu.

ROMEO ALEXANDRESCU

Teatrul şi viaţa teatrală în Finlanda

Intocmai multor manifestări spirituale, teatrul şi viaţa care se ţese în jurul acestui factor social, a pornit la origini, la începutul secolului al XIX-lea, din iniţiativa şi elanul creator finez.

Până la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui următor, în Finlanda n'a existat o scenă fixă care să joace un repertoriu dinainte stabilit. Singurele expresii teatrale erau acele trupe ambulante alcătuite din studenţi sau simpli amatori, tradiţie care s'a încetăţenit şi cultivat pe acest pământ, cari mai întotdeauna veneau din Suedia şi înjghebau mici reprezentaţii în oraşele şi orăşelele de pe coastă, unde locuiau în număr mare Suedezii. In deosebi, aceşti actori amatori şi improvizaţi, descindeau la Abo, capitala de atunci a Finlandei şi oraşul care le putea oferi un contingent de spectatori. Această emigraţie periodică spirituală, a fost cu trăinicie şi foarte multă căldură sprijinită de Gustav al III-lea, regele Suediei, care vedea în ea concretizarea afinităţii şi legăturii cu'n pământ ce aparţinuse Suediei mai bine de cinci secole.

Efectele acestor vizite artistice se traduc curând în fapte concrete. In anul 1823 s'a înălţat la Abo un teatru care putea cuprinde şapte sute de locuri. Din nefericire, focul a mistuit acest teatru abia la patru ani dela edificarea lui, văduvind oraşul de manifestări teatrale. Teatrul n'a putut fi restaurat decât peste trei ani, în 1830, când şi-a reluat activitatea.

Imitând pe cei dela Abo, o mână de entuziaşti au inaugurat o scenă, foarte rudimentară, la Helsinki, deschizându-şi stagiunea cu o piesă de Kotzebue, autor la modă pe atunci în Europa; G. Asachi şi-a început activitatea teatrală tot cu o comdie de a lui Kotzebue. Prima reprezentaţie teatrală la Helsinki a avut loc la 9 Martie 1827, trupa fiind în întregime alcătuită din artişti germani. Dar, în ciuda acestui început frumos, publicul trebuea să se mulţumească numai cu ceeace jucau trupele ambulante, un teatru stabil nefiind încă fundat. In tot acest răstimp, până s'au pus bazele unui teatru permanent, se perindau pe aici şi în oraşele din Finlanda, în cele cu o populaţie mai mare suedeză, diferite trupe germane şi suedeze, asociaţii teatrale, cari colindau tot Nordul Europei, aducând cu ele, alături de autori minori, ca de pildă Kotzebue sau alţii şi piese de ale lui Ibsen, Strindberg, Lile Eyolef, etc. In acest mod, publicul de aici, deşi nu avea un teatru fix, totuşi putea să asculte şi să vadă operele marilor dramaturgi, subţiindu-şi gustul şi desăvârşindu-şi educaţia spirituală, fiind astfel pregătit pentru clipa când un teatru autohton îl va chema să audă drame şi piese grele.

Cel dintâi teatru de piatră din Finlanda, fiind totdeodată şi primul teatru oficial, s'a clădit în anul 1860, dată la care Pacius a putut oferi publicului din Helsinki, în seara de 28 Noembrie, piesa lui Zacharia Tapalius „Prinţesa din Cipru", având muzica de Pacius. Acest teatru de piatră, părintele actualului teatru suedez, a trăit până în ziua de 8 Mai 1863 când a luat foc, urmând a se clădi un nou teatru, după planurile arhitectului Benois, figură cunoscută în Rusia şi autor a numeroase teatre.

Noul teatru s'a înălţat pe locul actualului teatru suedez, ultimul nefiind decât o reclădire parţială, după principii noi, a vechiului teatru ridicat de N. Benois. In acest mod s'a scurs copilăria şi adolescenţa teatrului suedez din Helsinki şi totdeodată a primului teatru din Finlanda. Maturitatea şi primii paşi pe drumul ascensiunii i-a fost spinoasă, presărată de obstacole şi inerente insuccese. Cum e şi natural, populaţia majoritară din capitală nu putea să privească impasibilă la eflorescenţa unei instituţii oarecum străină ei. Voci se auzeau ici, colo, care cereau ca oficialitatea să nu mai sprijine acest teatru, în timp ce majoritatea nu are unul similar. Lupta surdă s'a dus mai departe şi reacţia cea mai frumoasă şi'n acelaşi timp cea mai nimerită, a fost fundarea unui teatru în limba ţării. Primul teatru finez s'a fundat în anul 1871 purtând numele de „Teatrul finez". Cu acest nume a dăinuit până la 1902 când a luat denumirea de: „Teatrul Naţional", fără însă să fie, aşa cum se'nţelege la noi, o scenă oficială, subvenţionată de Stat.

Animatorul şi sufletul primului teatru finez a fost Kaarlo Bergbon al cărui centenar dela naştere i se va sărbători la 2 Octombrie 1943. Alături de Bergbon trebuie amintită şi pusă la loc de cinste, scriitoarea Minna Canth (1844—1897) care poate fi asemuită într'o oarecare măsură cu Vasile Alecsandri prin prodigioasa activitate pe care a desfăşurat-o întru constituirea unui repertoriu pur finez pentru teatrul care luase fiinţă. Deşi viaţa i-a fost relativ scurtă, înpovărată încă dela vârsta de 35 ani, când a rămas văduvă, cu şapte copii, ea a ştiut să 'nfrunte duritatea vieţii şi să afle timp şi pentru cultivarea spiritului. Luând contact cu literatura lumei şi mai cu osebire cu proza şi teatrul norvegian atunci în plină eflorescenţă şi influenţă în tot Nordul Europei. Minna Canth şi-a început activitatea la vârsta de 40 de ani, dând în 1882 prima sa dramă: „Furt cu efracţie". Deacum înainte piesele şi dramele se succed la intervale destul de scurte culminând cu drama Sylvi (1893), reluată azi de teatrul suedez din Helsinki şi cu Anna Liisa (1895), ultima dramă a autoarei. In Sylvi, expune problema căsătoriei iar în Anna-Liisa, studiază infanticidul. In ziua nunţii sale, o tânără fată roasă de remuşcări şi pradă unui cutremur religios, destăinueşte în public că şi-a omorît copilul ilegitim. Cere să fie pedepsită. Influenţa lui Tolstoi e evidentă. Dealtfel autoarea a manifestat o deosebită simpatie pentru literatura lui Tolstoi şi subiectele sociale.

Alături de Minna Canth, întemeetoare a unui **repertoriu finez, trebue** pusă actriţa Ida Alberg care întocmai lui Matei Millo şi-a risipit toată vigoarea trupului şi a spiritului pe scena noului teatru unde a jucat de toate dar cu preferinţă Ibsen şi Strindberg pe cari i-a popularizat, făcându-i cunoscuţi publicului de aici. In 1880, deci la puţin timp după inaugurarea teatrului, s'a

jucat piesa lui Ibsen „Nora" repurtând un succes neobişnuit. Dealtfel trebue adăugat că Ibsen, contrar la ceea ce s'ar aştepta după modelul întâlnit în alte ţări, este gustat şi chiar înţeles. Pentru aceste regiuni europene problema femeii şi a relaţiilor ei cu bărbatul, într'un cuvânt căsnicia, este mereu de actualitate, fiind nerezolvată şi'n continuu proces de desbatere. Complexul feminin, viaţa afectivă a femeii şi aspiraţiile ei, sunt în aceste părţi cu totul deosebite de ceeace întâlnim în Sudul sau Centrul Europei. Aici femeea vrea să trăiască pe un alt plan decât cel pe care i-l oferă bărbatul. Ea nu-i mulţumită de tezaurul, dacă există, sufletesc al partenerului ei masculin, prea teluric, văduvit de o sensibilitate mai pronunţată şi stânjenit prin natura sa în verb şi vioiciune spirituală. Aşa fiind, femeea se simte mereu suferindă, neîmplinită afectiv şi spiritual, în permanentă căutare şi ciocnire. Poate aşa se şi explică de ce ea s'a aruncat cu atâta pasiune în viaţa socială.

Teatrul Naţional joacă Molière şi mai ales a avut şi are un deosebit succes „Les femmes savantes" care s'a jucat numai într'o singură stagiune de peste 65 de ori. La loc de cinste figurează, lucru care m'a mirat foarte mult ştiind ce s'a petrecut la noi, Lenormand, care şi-a văzut jucată „Asia", de pildă, **în stagiunea trecută de 50 de ori**, iar în stagiunea actuală a atins cifra de 30 de reprezentaţii şi continuă să facă serie având sălile pline. Alături de repertoriul francez care ţine locul întâi, vine cel german reprezentat cu deosebire de Gerhart Hauptmann. Mi-a fost dat să văd pe scena Naţionalului, „In Amurg", jucată mulţumitor, fără însă să poată egala pe Storin dela Regina Maria. „In Amurg" a cucerit un număr similar de reprezentaţii. Directorul teatrului Naţional, d-l Kalima, frate cu titularul catedrei de slavistică care-l ajută foarte mult la alcătuirea cât mai variată a repertoriului, apelează la toate literaturile lumii şi mai cu deosebire la teatrul slav din care se fac nenumărate traduceri. Profesorul Kalima cunoaşte bine limba polonă şi de aceea traduce câte două, trei, piese pe an din această literatură care concurează pe celelalte pe scena Naţionalului. Nu de mult, a fost premiera piesei „Dom Kobiety" (Casa cu femei) a unei autoare poloneze, o piesă remarcabilă, atât ca stil cât şi ca motiv.

Reprezentaţia a fost acceptabilă, ţinând seama de marea deosebire între sufletul şi temperamentul celor două popoare. In treacât adaug că d. Kalima mi-a solicitat în nenumărate rânduri piese româneşti care să ne facă cunoscuţi spiritual şi aici, îmbogăţind repertoriul teatrului.

Cei dela noi însărcinaţi cu aceasta pot să se execute cât mai prompt.

O piesă ţine în medie afişul 30 de reprezentaţii, sunt însă şi piese, ca cele citate cari sar peste 60 sau 70 de reprezentaţii. In situaţia de azi, ca în mai toate ţările din Europa, teatrul e foarte frecventat, oamenii neavând alte distracţii.

Anual teatrul e frecventat de 110—115 mii de spectatori, iar luna cea mai bogată în spectatori este Ianuarie, după care curba începe să coboare, fără însă să se poată vorbi de săli goale. Stagiunea durează până la finele Iunii Iunie şi reîncepe la 1 Septembrie.

In general calitatea spectacolelor este mulţumitoare, fără a se putea menţiona nume sau reprezentaţii cari să se detaşeze. Cum e de aşteptat, piesele indigene sunt mult mai bine jucate fiind cu totul altfel înţelese şi simţite. La acest întreg proces publicul ar avea de spus un cuvânt hotărîtor dacă s'ar arăta ceva mai critic şi mult mai pretenţios. Fără îndoială că şi acest lucru va veni cu timpul când pătura intelectuală în curs de formaţie, va călători mult mai mult şi va vedea în diferite ţări, nu numai într'una, variate spectacole, menite a-i lărgi orizontul şi a-i furniza material comparativ.

Alături de Teatrul Naţional se mai află la Helsinki, „Teatrul popular" (Helsingin Kansanteatteri) al cărui director este poetul şi scriitorul Arvi Kivima, un bun prieten al Românilor, precum şi un teatru zis pentru lucrători, la „Koitto" un cartier al oraşului. In afară de acestea mai e marele teatru suedez şi un teatru particular de mai mică valoare.

Istoria aşa numitului Teatru popular e destul de interesantă atât ca motiv, dar mai ales prin ceea ce a realizat în domeniul experimentului.

Acest teatru, complet particular, ca dealtfel şi naţionalul care primeşte o foarte redusă subvenţie dela Stat din veniturile loteriei, s'a fundat în 1907 de către Mia Backman, o actriţă renumită care a fost timp de 18 ani directorul noului teatru. Mia Backman a voit iniţial să facă din noua scenă un teatru experimental, un gen de Studio care, în acelaşi timp să fie şi un teatru de avantgardă, o scenă care să prezinte publicului pe noii îndrăzneţi ai dramaturgiei.

Nota în care a început teatrul a fost a expresionismului german, influenţă care s'a exercitat şi se exercită încă, viaţa spirituală a Finlandei trăind sub egida culturii germane, mai aproape de sufletul şi capacitatea de înţelegere a poporului. Alături însă de expresionismul german, întemeetoarea a adus pe Pirandello, cômplet necunoscut şi neînţeles în Nord. Efortul ei cu Pirandello a rămas numai în faza iniţială deoarece motivele autorului italian au rămas fără ecou. Totuşi ea n'a capitulat, dimpotrivă a adus pe scena teatrului, piese franceze şi italiene cari încă nu cuceriseră un loc la ele în ţară. Strădania Miei n'a fost fără folos; ea a reuşit să ridice puţin nivelul artistic al Naţionalului, al publicului şi să stimuleze pe autorii autohtoni cari aveau noi elemente de comparaţie. Ceea ce trebue iarăşi reţiunt e că Mia, deşi n'avea o scenă prea utilată, totuşi a purces şi la inovaţii şi experimente de regie, decor, lumină, joc, creind şi punând probleme celorlalţi oameni de teatru.

Alături de contemporani, Mia Backman, a recurs şi la clasici pe care uneori îi juca într'o notă stilizată sau cu anumite inovaţii technice.

In 1938, teatrul acesta trece sub o nouă direcţie, creind totdeodată încă o scenă în „Koitto". Noul teatru era plasat în lumea lucrătorilor fiind dela început un teatru eminamente social cu teză antialcoolică. Dela această dată teatrul Miei Backman ia numai lucruri grele, ba chiar manifestă o preferinţă vădită pentru genul uşor, glumeţ, operetă. Fiind un teatru eminamente particular, trebue să se plece gustului publicului căruia îi strecoară din când în când şi câte un clasic. Ca şi Teatrul Naţional, această a doua scenă fineză a oraşului, este frecventată în medie pe an de 100.000 de spectatori, dintre cari cei mai mulţi vin în Ianuarie, fiind luna record a încasărilor când a avut peste 60.000 de spectatori. Stagiunea începe la 15 August, aici în August trebue să ieşi cu pardesiu, şi ţine până la 15 Iunie. Pe vară există un teatru în aer liber într'o insulă de lângă Helsinki. Salariile actorilor variază între 3000 şi 6000 de mărci pe lună ceea ce-i destul de puţin, dar dacă încasările merg bine, excedentul se'mparte la toţi, reuşind să mai ajute încă ceva la salariul iniţial.

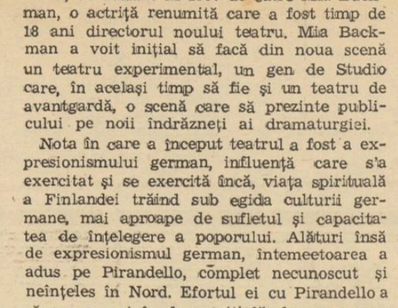

In afară de aceste scene fixe, mai există un teatru suedez care se adresează în primul rând celor 20.000 de suedo-finezi, locuitori în Helsinki.

Tatrul suedez, de ale cărui începuturi ne-am ocupat în primele rânduri, este foarte bine utilat, având scenă turnantă şi o instalaţie magnifică de lumină şi utilaj technic. Dealtfel, întreg teatrul pe care l-am vizitat cu multă plăcere în compania simpaticului şi ironicului director Nicken Rönngren, este un model de organizare şi folosire a fiecărui centimetru de pământ. Fiind o scenă particulară, teatrul suedez îşi alcătueşte repertoriul ţinând seama în primul rând de ceea ce vrea publicul în asemenea momente. De aceea Nicken pune alături de Shakespeare cu al său „Macbeth", pe Eugen O'Nöel, pe Gerhart Hauptmann cu a sa „Haneles Himmelsfart", foarte bine jucată şi minunat înscenată, pe André Barde cu opereta „Haina albastră" sau opereta „Victoria şi al ei Husar". Preferinţe pentru un anumit repertoriu nu se poate afirma că există, dar cercetând arhiva teatrului suedez pe ultimii zece ani am putut remarca o uşoară superioritate numerică a pieselor anglo-americane, fiind urmate imediat de cele suedeze. Dealtfel, după cum am mai afirmat odată, literatura de limbă engleză era şi este foarte gustată aici.

In ceea ce priveşte calitatea spectacolelor şi regia lor, trebue adăugat şi subliniat că ele sunt, nu toate, perle ale bunului gust şi rafinamentului artistic. Fără să apeleze la inovaţii de regie sau experimente de acest fel, teatrul suedez se ţine de linia stabilită de marii creatori în ale teatrului, oferind spectacole cari sunt un vis ce am dori să ţină. De pildă nu pot uita înscenarea lui „Hanneles Himmelsfart", această piesă atât de grea prin simbolul ei şi jocul extrem de îndrăzneţ între realitate şi vis. Ea a fost minunat regizată, transformând-o într'o poemă vizuală

Ceea ce numim teatru de amatori, conoaşte în Finlanda o eflorescenţă uluitoare. Sunt aproape 6000 de teatre de amatori cari joacă cu deosebire pe marii autori contimporani şi pe clasici, fără a neglija şi literatura indigenă.

Actorii sunt cu toţii pur amatori, recrutaţi dintre ţărani de aşa manieră că'n fiecare sat se află câte un teatru similar. La rându-le aceste teatre aparţin diferitelor asociaţii „Asociaţia tinerilor", „Asociaţia pompierilor", cari asociaţii angajează un specialist în ale teatrului pentru a colinda din sat în sat şi a da indicaţii de regie, înscenare, joc, etc., actorilor amatori. Acest specialist ţine un fel de cursuri în centrele mai mari unde vin ţărani şi amatori din regiunea învecinată pentru a asculta şi'nvăţa cum să întocmească repertoriul şi să joace o piesă.

Aceste teatre de amatori funcţionează îndeobşte numai iarna, care-i destul de lungă aici, şi ele, fără a putea fi utilate ca cele urbane; se apelează mai'ntotdeauna la decoruri tip, executate de pictorul-decorator al Asociaţiei de care aparţine teatrul; totuşi se'ncumetă să joace Ibsen, Strindberg, Shakespeare, Molière, Goethe şi alţi autori mari. Mai mult chiar, aceste scene plătesc cu o regularitate matematică toate drepturile de autor pentru cei în viaţă. Nu de mult, îmi spunea un om al teatrului, un dramaturg suedez a avut plăcuta surpriză să se trezească cu'n cec de 50.000 mărci venit dela un teatru de amatori. Trebue adăugat că aceste teatre trăesc numai prin ele, nefiind de nimeni subvenţionate.

In fine ar fi de observat că scenele mari din oraşele ţării şi-au recrutat deseori actori dintre aceşti amatori cari s'au evidenţiat şi s'au impus atenţiei prin diferite creaţii remarcabile.

Alături de aceste teatre de puri amatori, în sânul cărora nimeni nu-i specialist sau de meserie, mai sunt 120 de teatre de semi-amatori, în cari actorii sunt aproape toţi amatori cu excepţia directorului şi a unuia sau doi actori de profesie. Din aceste 120 de teatre, 25 sunt subvenţionate de comună, celelalte trăind din propriul lor buget. Câte odată, aceste teatre de semi-amatori, organizează turnee de lungă durată, transformându-se într'un fel de teatre ambulante.

Ca şi teatrele de amatori, cele pomenite mai sus, aparţin şi ele unor Asociaţii pur particulare cari înţeleg să participe la educaţia poporului apelând la teatru şi manifestările lui.

HORIA OPRIŞAN

NOTE românești

POLEMICILE

așa cum se practică ele dela un timp în presa noastră literară, nu-și au nici timpul nici rostul. Să polemizezi pe tema rezultatelor unui concurs de sonete, — ne referim la cel al revistei Vremea **— e și mai** ne-la-timp **și** ne-la-loc.

Juriul Vremii, **compus din oameni indicați a-l compune, fiindcă oameni de gust și cu pregătire, nu au putut greși. Ei nici nu au greșit atribuind cele trei premii ale revistei unor sonete ce se abat dela regulele clasice ale cunoscutei forme lirice. Ei nu au dat atenție suficientă exigențelor formale pe care trebue să le îndeplinească un sonet (stricto sensu) îndătinat, numai fiindcă le-au plăcut mai mult frumusețile celelalte, iar aceasta, probabil, în raport cu întreg materialul furnizat de concurenți. Dacă poate fi vorba de greșală, atunci greșala juriului** Vremii, **e relativă.**

Am promis însă câteva lămuriri despre SONET și ne ținem de cuvânt. Să nu se creadă că toate cele ce urmează sunt părerile noastre subiective, deci arbitrare. Cele ce urmează sunt pur și simplu date. **Le-am luat de acolo de unde le poate lua oricine. Dintr'un Larousse mare, dintr'un Brochhaus sau dintr'un tratat despre formele poetice. Datele noastre provin din Brockhaus.**

Sonetul așadară, numit astfel după italienescul SONETTO, este în primul rând, alcătuirea lirică rigidă ce speculează asupra sunetelor, asupra sonanțelor și rezonanțelor cuvântului clădit după legile severe ale unor geometrii acceptate de bună voie (— nime nu e obligat să scrie sonete —) și observate fără putință de abatere. Sonetul e un cristal sau un fair play înainte de a fi una din formele de seamă ale poeziei lirice.

El constă din două strofe de câte patru versuri (numite, strofele bineînțeles cvaternarii **și din două strofe de câte trei versuri (terține). Versurile din cvaternarii rimează conform schemei ABBA-ABBA, — cele din terține conform schemei CCD-EED, CDC-EDE, DCC-DEE, sau CDE-CDE.**

Formele ABBA-BAAB din cvaternarii nu corespund, deci, regulelor sonetului clasic cultivat din secolul al 13-lea încoace.

Există, totuși, așa numitul sonet licențios (sonnet licencieux) **care introduce rime noi în cvaternariul al doilea, realizând schema : ABBA-CDDC. (Desigur că terținele capătă, în acest caz, o mutație schematică, rimând pe EEF-GGF, EFE-GFG, FEE-FGG sau EFG-FFG. E plicticos că am repetat, dar suntem aproape siguri că algebra noastră le-ar fi dat, altfel, prea mult de gândit sonetiștilor cari s'au ales numai cu o imagine aproximativă a genului lor perfect.**

SONETUL clasic e construit din endecasilabi iambici, **adică din unsprezece silabe dintre cari prima este scurtă și neaccentuată, iară a doua lungă și accentuată.**

Endecasilabul iambic nu este însă absolut obligatoriu. SONETUL ANACREONTIC **constă din** octosilabi. **I se spune însă** SONET ANACREONTIC ! **Sonetul** mono, di, tri, tetra, penta, hexa, hepta, ennea, deca, dodeca **și** etceterasilab e **CAPRICIU și ar putea fi numit astfel cu mai multă potrivire decât spunându-i-se SONET. Aceasta nu înseamnă că nu pot fi frumoase,** ba chiar geniale, capriciile.

Din acest punct de vedere, concluziile juriului dela revista Vremea **au fost capricioase. E poate mai bine așa, căci multe sunt capricioase și capricii în lumea poeților. Cea mai capricioasă însă rămâne, totuși, supărarea celor nepremiați, sau premiați mai puțin.**

Asemenea cometelor, sonetul poate avea și coadă și se numește SONET CU COADĂ (sonetto caudato). **Coada constă dintr'o a treia terțină. Această a treia terțină are valoarea de refren.**

SONETUL are însă și o logică proprie : Cvaternariile și terținele se comportă întrolaltă ca teză și antiteză, sinteza rezultând, în cazul cel mai fericit, din versul ultim („Nu 'nvie morții, e'nzadar copile !)

Și SONETELE mai pot fi alcătuite în cicluri de câte cincisprezece sonete, de sine stătătoare când le iai individual, dară continuând una și aceeași temă când le consideri ca părți integrante ale ciclului. Ultimul sonet, — al cincisprezecelea, — trebue să rezulte din punerea, unul dedesubtul altuia, a versului prim din primul cvaternar al fiecăruia dintre cele patruzprezece sonete

precedente. Un astfel de ciclu se numește ciclu de maestru. **E mai ușor decât s'ar părea. Scrii mai întâi sonetul al cincisprezecelea și apoi pe celelalte patrusprezece. Numai că ușorul este cel mai greu. Sonetul n'are voie să plictisească, nici să jignească. El este joc al profunzimilor elegante. Imediat ce nu este profund, face impresia belatrului găunos, iară din clipa în care e prea profund, devine tern. Sonetul nu trebuie nici să te facă să zâmbești, nici să te întristeze. El e ca desenul, ca muzica de clavecin sau asemenea cristalului, adică PUR. De aceea este și așa de greu. Atât. Acum judecați în ce măsură sonetele premiate de revista** Vremea **au îndeplinit regulile arătate.**

PALATUL

poemul d-lui **Al. Philippide (Revista Fundațiilor Regale** — Iulie 1943) este mare nu numai ca număr de strofe. Ne-a impus sobrietatea și semnificația. D. Al. Philippide, adevăratul, începe abia de acum.

CULOARE

lumină, vigoare, nesinchisire de ce-ar zice esteții, iată frumusețea celor patru poeme (Amurg, Balcanică, Țărănească și Zenit) *publicate de N. CREVEDIA în același număr al Rev. Fundațiilor.*

EMIL BOTTA

e selenar, halucinat și, totuși, așa de inimitabil în ciclul de poeme Cavalerul cu inele — Inaltă Clara — Dor și neliniște— Toamnă Trimisul — Cele nouă surori — Anacreontica — Ce naște noaptea **apărut în mai sus numitul volum al Rev. Fundațiilor.**

RADU GYR

găsește, în totdeauna, accentul potrivit. Cântecul lui e cântec, balada baladă, poemul de pe front poem de pe front. Iată-l virtuos al interpretărilor lirice din cronici în **Logofătul, Ctitorul de mânăstiri, Tipăritorul de bucoavne, Inelul lui Nan-Udobă** și **Letopiseț.** (Rev. Fundațiilor).

REMARCĂM

„Meșterul Manole" versurile d-lui Ion Sofia Manolescu *și ne exprimăm neprecupețita apreciere pentru proza d-lui* Mihail Chimoagă *(Intâlnire) to: din numărul pe Iulie al Revistei Fundațiilor Regale.*

ACEASTĂ MARE

revistă lunară românească a venit cu o inovație care o face deadreptul indispensabilă cărturarului: CRONICA BIBLIOGRAFICĂ. Bibliografia este bibliografie curentă, generală și națională, în înțelesul că va căuta să înregistreze cartea românească, din toate ramurile de activitate, tipărită atât în țară cât și peste hotare. Este însă și o bibliografie selecționată, **înțelegând să lase afară cea mai mare parte dintre publicațiile de mai mică însemnătate, cum sunt, de pildă, multe din publicațiile administrative, comerciale și didactice care răspund de cele mai multe ori unor nevoi de informație locală ori au circulație numai în mediile restrânse ale instituțiunilor ce le editează sau le patronează. CRONICA BIBLIOGRAFICĂ din** Revista Fundațiilor Regale **o semnează d.** George Baiculescu. **La fel trebuie să aplaudăm și extinderea NOTELOR la câteva domenii noi.**

D. prof. D. Caracostea **se poate**

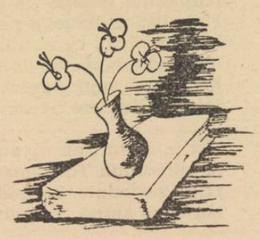

mândri cu această publicație lunară de cea mai elevată și mai completă actualmente.

SYMPOSION

revista trimestrială a d-lor Nicolae Găgescu, Constantin Micu, Dumitru Isac și Romulus Vulcănescu, a stârnit, după cum suntem informați, cele mai vii discuții în rândul filosofilor noștri consacrați.

Articolul d-lui Dumitru Isac **(Lucian Blaga și Marele Anonim)** este cel mai comentat. Așteptăm precizările. De **Symposion** ne vom mai ocupa.

INCRIMINAREA

pe care ne-o aduce d. Axinte Lăpușneanu *în articolul d-sale* Unde_s vinovații? *din revista CURIER IEȘAN (15 Iulie 15 August crt.) e nedreaptă. Tocmai noi ne-am făcut punct de onoare din apărarea produselor literare ale provinciei și, slavă Domnului, am notat și discutat TOTUL ce ne-a sosit până în prezent. Concluziile d-lui Axiste Lăpușneanu sunt deadreptul neserioase.*

DIN „DE VORBĂ

cu scriitori ieșeni" **(Tot în** Curier Ieșan) **spicuim: Maestrul** Mihail Codreanu **evită interview-urile, d-ra** Otilia Cazimir **nu se interesează de literatură de cât în măsura în care o face d-sa,** George Lesnea **intenționează să scoată în a doua ediție volumele** Cântec deplin **și** Poeme **și lucrează la traducerea unui nou volum de poeme de ale lui Esenin,** Constantin Nonea **nădăjduiește să dea la tiparniță volumul d-sale** Leacuri pentru minte, **d.** Eusebiu Camilar **adună bibliografie pentru un roman din vremurile biblice care se va chema, probabil,** Nabucodonosor **și lucrează la partea a doua a romanului d-sale** Prăpădul Solobodei, **parte care se va numi** Focuri noi, **d-na** Magda Isanos **nu are proiecte, dară va scrie cum a scris și până acum: la întâmplare, d.** Petre Stati **lucrează la ediția a treia a** Interpretărilor din lirica latină **și a pus la punct ediția a doua din** Arcade peste veac, **iară d.** George Cuza **și-a lăsat pe planul al doilea activitatea literară.**

DE CE OARE

s'a scris așa de puțin despre **Șun** sau **Calea Neturburată** mitul mongol apărut în editura Gorjan?

BACĂUL

Cotidianul băcăuan apare, regulat, cu acest memento: „Dragoș a descălecat din Maramureș Primele texte românești au fost scrise în Maramureș. Bobâlna revoluției dela 1437 se află în județul Someș. Andrei Mureșanu este dela Bistrița. Simion Bărnuțiu e îngropat în Bocșa Română din Sălaj. George Coșbuc e năsăudean. Octavian Goga își are mormântul la Ciucea (Cluj). Vasile Lucaciu este dela Satu Mare".

GAND ȘI SLOVĂ OLTENEASCĂ

revista literară croioveană condusă de d-nii Preda Savu, F. Bossun și Sergiu Cristian se prezintă foarte bine cu numărul pe Iulie 1943. Foarte bună și într'adevăr oltenesc este răbojul informativ dela pagina ultimă.

V. JELERU

NOTE germane

MARTIN FRIEDRICH CORDES ȘI CRUCEA DE PE CARAIMAN

Zilele trecute am primit, dela confratele Matei Alexandrescu, o scriscare însoțită de trei manuscrise cu versuri nemțești.

Intr'unul din aceste popasuri duminicale — îmi scria d_sa, — când fiecare din noi avem rarul prilej de a ne regăsi în intimitatea și singurătatea viselor noastre, căutând printre hârtii, într'un ungher întunecat al bibliotecii, am regăsit, cu grija anilor trecuți, puțina mea corespondență literară... I_am desfăcut șnurul și scrisorile-mi trecură prin mâini, una câte una. In prea puține din ele dogorea și acum focul adevăratei prietenii. Cele mai multe îmi făceau impresia unor vetre în care zăpada și ploaia și vânturile se întrecuseră să spulbere cele din urmă fire de cenușă. Un plic sau două mi-au lăsat între degete desgustătoarea senzație a contactului cu batracienele ori reptilele. Cred că și d-tale ți se poate întâmpla la fel. Am spus puțina mea corespondență *și cred că nu am exagerat pentrucă, recunosc cu toată tristețea, n'am avut nici pasiunea și nici darul însăcut de a provoca și a susține un schimb de scrisori. Poate și azi prietenii adevărați, în care cred cu tot devotamentul și care cred în mine, vor fi așteptând un răspuns datorat și, poatecă, până la urmă, nu mă vor ierta. Dar nu pentru aceste mărturisiri mi_am luat îngăduința să-ți răpesc puținele clipe libere, ci pentru altceva, care m'ar încânta de-aș ști că te_a interesat în aceeași măsură. Printre aceste scrisori una s'a ales deoparte, parcă trasă, din întuneric, de o mână nevăzută și prezentă totuși în jurul meu. Scrisoarea aceasta mi_a fost trimisă de un poet german de aceeași generație cu noi și pe care l-am cunoscut către sfârșitul toamnei lui 1938. Pricepi că nici el nu cunoștea limba română și nici eu cea germană în măsura în care ne-am fi putut înțelege. Și atunci am recurs, într'o spontaneitatea care ne-a încântat reciproc, la franceză. Precum vezi, și scrisoarea ce-ți trimit dovedește acest lucru. E o scrisoare sinceră, scrisă de un poet autentic, deschis, gata să-mi încredințeze, mie, necunoscutului, toate tainele sale sufletești. Ne_am cunoscut și ne-am apropiat peste ceva ce ne putea despărți în acea vreme în țara, cu totul neutră, „a poeziei", al cărei cetățean râvneam, atunci ca și acum, să pot deveni vreodată. Ceeace m'a impresionat și mi-a ras luarea aminte dela început au fost bunele lui sentimente, de artist, pentru țara noastră. Și ce dovadă alta mai puternică de cât o poezie închinată* Crucii de pe Caraiman *pe care nu am aflat-o cântată de nici un poet al nostru bătrân sau tânăr, — cruce prin fața căreia nu se poate să nu fi trecut, cel puțin dela fereastra trenului albastru care ne_a dăruit, nouă bucureștenilor, toate frumusețile de aur și basm ale văii Prahovei. Iți mărturisesc sincer că sensibilitatea lirei sale față de acest simbol de credință creștină și românească, pus acolo cu o anumită semnificație, m'a cucerit și m'a umilit în același timp. Și deaceea m'am hotărît să-ți scriu și să te rog să încerci o tălmăcire în românește a poeziei pe care, de va fi posibil, să i-o trimitem cu întârzierea de neiertat în ceeace mă privește. Desigur că d_ta vei putea adăuga și câteva date noui despre acest tânăr poet german. Impreună cu* Das Kreuz auf dem Bucegi, *el mi-a încredințat și alte două poeme:* Der Weg *și* Die verlorenen Söhne. *Ți le trimit și pe acestea. Te rog, fă tot ce crezi că e mai bine pentru a răspunde și noui unui gest cu adevărat poetic și parcă din alte vremi. Reînoindu-ți cele mai bune sentimente, te rog să primești încăodată cele mai bune mulțumiri pentru tot ceeace vei face, — Matei Alexandrescu".*

Regretând că nu-i pot da amicului și confratelui Matei Alexandrescu lămuririle cerute cu privire la persoana și opera poetului **Martin Friedrich Cordes,** mă simt, totuși, dator, să fac unele aprecieri asupra gestului celui ce a scris despre **Crucea de pe Caraiman** și aprecieri asupra valorii versurilor. Ceeace poate lega două popoare în mod mai trainic decât toate legăturile de circumstanță politică sau de altă natură este contactul viu, cunoașterea și aprecierea reciprocă, pipăirea sufletului și ascultarea bătăilor inimii, care suflet și inimă nu se pot nici ascunde nici preface. Din acest punct de vedere, au mai multă și mai adâncă trăinicie semnele de prietenie arătate în vremuri de încordare, decât manifestările ce însoțesc, deobiceiu, marșurile în comun sau sărbătorirea izbânzilor comune. Intre noi și poporul german au existat, nu de ieri alaltăieri, multe luări de contact. Pentru poporul german, ca neam deosebit de noi și, mai ales, ca neam dela care am învățat multe lucruri folositoare și frumoase, noi Românii am avut, întotdeauna, respectul pe care tânărul îl datorează vârstnicului, începătorul înaintatului. Pentru muzica, filosofia, știința și tehnica germană am mărturisit, fără ocol, cuvenitele atenții și interese. Deosebiți structural de sufletul nemțesc, nu i-am stat, totuș, niciodată așa de departe ca să nu ne poată inspira simpatie. Că ne găsim mai aproape de francezi, este evident și explicabil. Dar nu acestea interesează aci. Interesează faptul că mai trainică decât orice legătură este legătura pornită din cunoașterea, înțelegerea și stima reciprocă. Cunoașterea, înțelegerea și stima reciprocă îți impun purtări cavalerești chiar și atunci când te-ai pomenit adversar cu acela cu care ai fost bun vecin sau chiar prieten. Cunoașterea, înțelegerea și stima reciprocă dăinuie peste accidentatele căi ale istoriei. Deaceea trebuie cultivată cu orice preț. Războiul acesta ne-a făcut camarazi de arme cu germanii. Nu însă această camaraderie este modul permanent al convietuiri în cadrul familiei de popoare europene. Modul permanent de convietuire sau vecinătate cu un popor este cel al vieții de toate zilele, cel cu adevărat uman și omenesc. Ori, în sufletul poetului **Martin Friedrich Cordes** pe care l-ai cunoscut d-ta, prețuite confrate, s'a manifestat, în ora întâlnirii voastre, tocmai dorul de cunoaștere, înțelegere și stimă reciprocă, — acel dor care, în epoca homerică, făcea atât de sfințită ospitalitatea și atât de lăudate raporturile de ospitalitate dintre cei așezați în jurul seninelor ape mediteraneene. Acelaș dor a tresărit, poate cu mai neașteptată căldură, și în sufletul d-tale. Fiindcă nu aveai de unde să cunoști, dela om la om, un poet neamț. Fiindcă trebuia să recurgeți la o altă limbă ca să vă puteți comunica gândurile. Adevărul însă este că ați vibrat de melodiile aceluiaș limbaj secret și al inimii : limbajul poeziei. Iată așadară o explicație și un drum. Și pe drumul acesta, alături de celelalte, ale muzicei, filosofiei, științei și tehnicei, este bine să continuăm a ne cunoaște, înțelege și prețui.

Mi-ai cerut o tălmăcire. Tălmăcirile nu se pot face oricum și oricând. Mi-ar fi fost greu să transpun, în versuri deopotrivă de sonore, **Crucea de pe Caraiman** scrisă de **Martin Friedrich Cordes,** care, după toate indiciile, este un poet mistic mai întâi creștin și apoi de limbă germană Versurile lui sunt frumoase, stăpânite și clare. Te vei convinge din traducerea în proză dela sfârșitul acestei note. Cât privește faptul că nu știi despre nici un poet român care să fi cântat simbolul ce domină fermecătoarea noastră vale a Prahovei, nu te întrista. Stremții văd cu ochi mai proaspeți, cu ochi mai receptivi, miracolele pe lângă care ne-am deprins să trecem ca pe lângă ceva de tot cotidian. Ori, din acest punct de vedere, mai avem atâtea de cântat.

Și acum iată versiunea românească a textului liric al acelui, mie necunoscut, poet de o vârstă cu noi **Martin Friedrich Cordes :**

„Popor al României, ai trecut prin suferințe amare, ție prin veacuri destin. Cei ce te asupreau nu au putut niciodată înțelege cum tu, care ai jelit pe plaiuri plin de sânge, te_ai făcut, totuși, mare prin suferință". „Popor al României, lasă-mă să-ți vestesc puterea: Tu ți_ai făurit numai o singură armă: Credința care poate birui lumea și care numai rareori se găsește așa de adâncă, — credința care e mare în suferință". „Cel ce-a suferit odată pe cruce și a murit, Mântuitorul născut din Fecioară, i_a fericit pe cei ce și-au dat sufletul în chinuri pentru Dumnezeu, fiindcă ei și_au câștigat coroana vieții: El te_a făcut mare prin suferință". „O cruce se ridică pe înălțimile acestor munți, pentru întreg sângele pe care l-ai dăruit. Tu, popor de păstori pioși, ceeace s'a întâmplat, le spune tuturora căți ți_au văzut crucea și te-au văzut pe tine: Abia prin suferință creșteți mari!"

TRAIAN CHELARIU

NOTE italiene

O ANTOLOGIE

bine alcătuită, unde simțul critic să prezideze nu numai alegerea operelor, dar și a autorilor, este un lucru extrem de util, dar, din nenorocire și destul de rar. Cu atât mai util, și cu atât mai rar, când antologia se vrea formată din poezii. Că o astfel de antologie poate fi ceva realizabil ne-a demonstrat cu brio Luciano Anceschi *cu a sa „LIRICI NUOVI - ANTOLOGIA", (Hoepli, Milano — 1943) apărută de câteva luni doar. Nu e prima antologie a poeziei italiene contemporane: Papini și Pancrazi în „Poeti d'oggi",*

ALFONSO GATTO

Falqui și Vittorini în „Scrittori nuovi", Falqui și Capano în „Fiore della Lirica Italiana", au încercat, rând pe rând, să ofere cititorului o panoramă a întregei lirice contemporane italiene. Alegerea poeților nu era făcută după vreun oarecare criteriu: își dădeau mâna, frățește, cu toții; epigonii lui Carducci alături de poeții crepusculari, Vocianii lângă Rondiști.

Luciano Anceschi lasă de-oparte pe toți poeții susceptibili la etichetări: și pe crepusculari, și pe futuriști și pe poeții revistelor „La Voce" și „La Ronda", motivând astfel înlăturarea lor din antologia Liricilor noui : „Incluzându-i, (în „Lirici nuovi"), ar fi însemnat să fac o nedreptate intimității lor, celor mai profunde rațiuni a vieții lor poetice, în timp ce, pe de altă parte, ar fi fost compromise stăruințele noastre cele mai sincere, principiile noastre însăși".

In Antologia „Liricilor noui" Anceschi a căutat, după propriile lui cuvinte, să arate în special „gli sviluppi e gli accrescimenti lietissimi della civiltà poetica della nostra lingua aderna, cehe ha ritrovato la verginita sensibile di una meraviglata invenzione del mondo in un tempo di remota sapienza".

„Paradoxul liricei moderne — spune Solmi — constă în aceasta : o supremă iluzie de cântec care, în mod miraculos, persistă chiar după distrugerea tuturor iluziilor.

Sufletul, desbrăcat de visuri și de idealuri, constrâns să îmbrățișeze „cruda relitate", să exprime seva prezentă și amară a existenței, găsește în această dură și necesară recunoaștere a sa un paradoxal principiu de muzică și de uitare. Povestea revine în lumea distrusă ca mirajul în pustiu".

Reprezentanții italieni ai acestei poezii nu sunt prea mulți la număr : Dino Campana, Vincenzo Caldarelli, Giuseppe Ungaretti, Umberto Saba, Arturo Onofri, Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo, Adriano Grande, Corrado Pavolini, Giorgio Vigolo, Sergio Solmi, Carlo Betocchi, Scipione (Gino Bonichi), Attilio Bertolucci, Alfonso Gatto Mario Luzi, Sandro Penna, Leonardo Sinisgalli, Vittorio Sereni și Beniamino dal Fabbro.

Numai douăzeci de poeți dintre multele zeci de nume care apar anual pe câte-un volum sau chiar două de versuri. Autorul antologiei a fost sever, prea sever poate. Ocupându-ne mai mult de metoda critică aplicată celor puțini aleși, decât de cea aplicată alegerii aleșilor, nu ne putem exprima decât admirația noastră pentru felul cum a știut Luciano Anceschi să-și organizeze un material atât de vast. Câteva scurte notițe biografice sunt date pentru fiecare poet: urmează lista operelor și bibliografia critică.

Partea propriu zis critică a antologiei o semnează cei

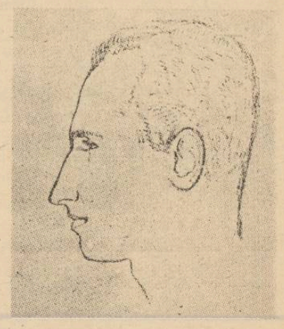

CARLO BETOCCHI

mai autorizate nume ale criticei literare italiene : pentru fiecare poet, un critic. Prin aceasta, Anceschi a înlăturat monotonia și a putut alege cea mai potrivită critică pentru fiecare poet.

Un singur om nu poate pătrunde de-o potrivă douăzeci de poeți : se repetă în mod inevitabil, și'n mod inevitabil nedreptățește o parte din ei.

Prin procedeul numit, neajunsurile acestea sunt definitiv înlăturate. Fiecare poet își are criticul său. După partea critică a operii, urmează părerile poetului respectiv asupra poeziei și abea la urmă partea de antologie propriu zisă. In felul acesta, ni se oferă o vedere completă asupra a douăzeci de poeți: poeziile cele mai realizate, comentariul unui mare critic și ideile poetului însuși asupra poeziei. Prezentată astfel, antologia „Liricilor noui", alcătuită de Luciano Anceschi, devine un neprețuit mijloc pentru prima întâlnire cu lirica italiană contemporană.

CONSTANȚA TUDOR

Cronica plastică

O Românca inspiratoare a pictorului R. DE LA FRESNAYE

Pictorul ROGER DE LA FRESNAYE este încă puțin cunoscut la noi. Acest mare artist francez, mort din cauza gazelor în 1925, după ce fusese voluntar în războiul trecut, este, după cum îl definește unul din criticii francezi ai timpului *„una din înfăptuirile cele mai înalte ale geniului francez în arta modernă".*

Pe noi, multele reproduceri văzute, cât și ceeace am putut contempla în timpul ședereri noastre la Paris ne-a dus la convingerea că marele ROGER DE LA FRESNAYE este singurul pictor francez modern, care a reușit să se realizeze *complect,* creiând cu dificila metodă a cubismului (neînțeles de atâția și arbitrar aplicat de cei mai mulți) o legătură directă cu clasicismul.

Domnia-sa, după cum ne spun comentatorii lui, a fost ca și noi, elev al Academiei *Ranson,* având ca și noi drept profesor pe PAUL LERUSIER, unul din discipolii lui *PAUL GAUGUIN. ROGER DE LA FRESNAYE* a participat la primele experiențe ale cubismului, ale teoriei cubiste — am zice mai bine — folosindu-se de ea, numai în vederea aplicării doctrinei în opera de artă. cu ideea de *a construi.* Să nu uităm deci că este un precursor. Unul dintre cei care dela CEZANNE, au dus învățătura lui mai departe izbutind să închege *un stil,* și un clasicism cântat veșnic de contimporanii lui și de ceia ce-l vor urma. Acest clasicism, înrudit de aproape cu al lui INGRES, se vădește în două opere miraculos realizate, două portrete: *portretul lui „Gampert"* (un tânăr ținând o carte'n mână admirabil echilibrat, palma stângă proptindu-i cotul, dar „figura lungă amintind pe aceea a poetului-publicist *Ion Vinea)* și *portretul unei tinere Românce,* chiar astfel intitulat în monografia artistului, scoasă mi se pare de N. R. F. într'un format mic, accesibil publicului.

Despre inspiratoarea acestui portret vom vorbi aci, întrucât am avut cinstea s'o cunoaștem.

Nu știm de va fi posibilă reproducerea acestui portret în coloanele revistei, așa cum am dorit-o noi, portretul CLAREI

R. DE LA FRESNAYE
Portretul Clarei Mihăescu

MIHAESCU, inspiratoare și iubită a lui R. de la FRESNAYE. Acest portret este înainte de toate și de o foarte mare asemănare și arată o maturitate bine închegată în arta lui DE LA FRESNAYE. Executat în 1921—22, atunci când CLARA MIHAESCU se afla la Căminul Studentelor românce, împreună cu noi la Paris, el a fost obiectul unor entuziaste descrieri și comentarii a tinerei fete care-mi povestea cu de-amănuntul cum și în ce fel era executat. CLARA era o blondă cu părul arămiu și cu pielea obrazului lăptoasă. O piele a cărei carnație extraordinar de caldă, era făcută să tenteze paleta unui pictor, o piele care parcă prindea lumina și o răspândea în afară. Ochii negri trași puțin pe tâmple lăsau pomeții destul de lați, o caracteristică a Româncelor noastre în genere.

Portretul lui *Gampert* despre care am vorbit, mai are în jurul lui accesorii, care agață ochiul spectatorului, o coloană în fund, detaliile fotoliului cu găurelele împletiturei paiului și cu sculptura spetezei, o batistă eșind din buzunar, o manta leneșă lăsată pe umăr, filele cărții, cravata, gulerul alb impecabil încheiat... pe când chipul tinerei noastre compatriote este alcătuit numai din făptura ei, comod instalată pe un fotel cu o mână în poală. Nici un ornament la rochie sau la bluză a cărei modă nu se poate clasifica, nu distrag atenția privitorului. Lumina cade în plin pe obraz. Tabloul întreg este luminat de pielea feței și a mânelor goale până'n coate. Reproducerea ne arată o „materie" densă, susținută, acoperind chipul reprezentat, ale cărui contururi se indică ferm înaintea noastră. Alăturat de un portret al marelui INGRES nu se poate să nu-i vezi numaidecât filiația. ROGER DE LA FRESNAYE a fost și un mare desenator, el a reușit această insolubilă problemă de a duce la bun sfârșit un portret de femee care să fie și modern, cu o viziune nouă. — tributară clasicismului, — și'n acelaș timp să creieze un tip de femee grațios, voluptos, ascunzând nu știu ce taină a Orientului, în privirea verzue, punctată castaniu. CLARA MIHAESCU trăește în acest portret tânără și vie. Chipul său desigur va lua loc alături de acele nemuritoare doamne *Rivière,* la belle *Zélie* (pictate de INGRES) sau de *Méry Laurent* a lui MANET sau *D-na Charpentier* a lui RENVIS. Numele lui ROGER DE LA FRESNAYE era pronunțat de buzele ei cu evlavie și mult timp am avut în camera mea un desen în peniță pe care el i-l dăruise. Conștientă de ceeace poseda, nu se înduplecă nici când rugăminților mele, atunci când voiseam să i-l cumpăr. Gloria lui R. DE LA FRESNAYE nu trecuse încă hotarele, nici cota nu i se ridicase la altitudini deosebite, atunci în anii aceia de studenție. Intr'un cerc de intelectuali francezi, frecventat și de poetul FRANCIS JAMMES, cerc unde CLARA era admisă, numele pictorului însă — care avea să moară la patruzeci de ani, ridicând prestigiul întregei școli *moderne* franceze de pictură la înălțimi nebănuite — însemna pentru cei ce-l auzeau, numele unui sfânt, închinându-și fiecare clipă de suferință și de trai îngăduit, întru căutarea și desăvârșirea artei lui.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

Baladă pontică

de EMIL RIEGLER-DINU

Dum me, terrarum pars paene novissima, Pontus,
Euxinus falso nomine dictus, habet.
Ovidiu *(Triste III, XIII)*

I

ZORILE ZEILOR

Vară târzie! Și delta de păsări se 'ndreaptă spre sud.
Stolul e grăfic pe fondul polenului de răsărit.
Zorile se minunează de câte se 'ntâmplă pe mare:
Colo prin spume verzi tumbele goarnelor vii de delfini!
Dar și pe coastă: centauri de umbră au rupt-o la fugă;
Le-a fluerat șugubățul de Pan din stufiș la răscruce!
O ciocârlie se 'nalță și cântă un imn lui Apollo.
Zeul, cu hățuri de raze în mâni — uriaș evantai —,
Șfichiue caii de aișiță pe hypodromul văzduhului.

II

ARGONAUȚII

Pe Ac Baïr se 'nalță! Priveliști ca 'n palmă: corăbii și [oameni
Imensități legănate în veșnicul Pont Euxin!
Iți amintești, Viorico, de basmele mitologiei?
Geme 'n cătușele zeilor în Caucaz, Prometeu,...
Dincoace, Argonauții, la Dionysiopolis,
Fac un popas. Iar arhontele portului îi ospătează
Și le urează drum bun către zările lânii de aur!
Coaja de nucă cu nouă perechi de picioare de vâsle
Va ocoli Caliacra și va poposi la Callatis.
Dionysiopolis! Unde-i sânt viile ce se-oglindeau
Până la ceruri? Și unde-s altarele Zeului Vin?
Sărăcăcioasele vii de pescari, fărmituri de ospăț,
Se rușinează, se 'nvălue 'n purpura zorilor Pontului.

SOLIA LUI DECEBAL

III

Roma-și aruncă o floare încoace, pe-Ovidiu la Tomis,
Prima Solie măiastră a graiului de mai târziu
Ce va răsbi cu berbecele 'n poarta cetăților dace.
Nu vezi? Se mișcă sumane și cușme de Daci la corăbii
Dau să se 'mbarce. De-aicea vor trece în Asia Mică.
Din Trebizonda, în pas de cămile vor călători
Până la Regele Parților dincolo de Eufrat.
Decebal vrea să se lege 'n frăție de arme cu Parții
Și împreună cu sacii de grâu, încărcați pe corăbii,
Dărue pe Callidromus, brutarul lui Manius Laberius,
Sclavul le va povesti de înfrângerea Romei la Dunăre.
Insă nicicând pe răbojul de piatră, coloană Traiană,
Unde se mișcă în basoreliefuri întregul război,
Goarna 'mbarcării soliei lui Decebal n'a răsunat.
. . . . . .
Mergi sănătos Callidromus! Porecla să-ți poarte noroc!
Cum îți e numele, fie-ți și drumul! Drum bun [Callidromus!
Zi-le și Parților vestea izbânzii lui Decebal, du-le
Daruri de aur și coace-le pâne gustoasă ca'n Dacia!
. . . . . .
In caravană sub praf de o mie opt sute de ani!

IV

GLASUL LUI ATATURK

Asia stepelor și-a herghelilor către Carpați!
Cortul lui Gingis-han se oglindește în Marea cea [neagră.
Adrianopolul cade în mânile lui Baiazid.
Dar Basaraba din Argeș domnește din Olt pân' la Mare,
Kara Deniz! Și din Batum spre Crâm și Bugeac, într'o [roată
De jărăgai, străjuesc fecioria-i popoarele turce!

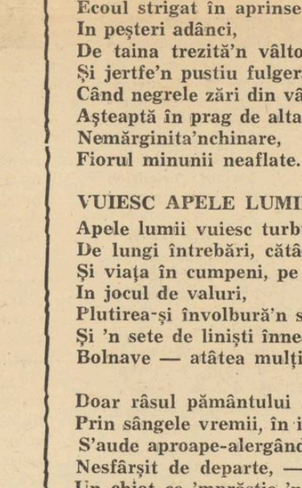

Astfel păzea pe Walkiria legendei, centura de flăcări.
Turci și Chirghizi, Găgăuzi și Tătari din străvechi [mahalale.
Unii ciobani iară alții plugari și pescari sau hamali,
Șed la olaltă în cârciumi din port și vorbesc de negoț.
Totuș nu trag în cântarul de fapte al vremii de-acum.
Vezi-i pe drum, către debarcader, în convoi de turbane,

Schimb de popoare! Ankara își chiamă feciorii în țară.
Fete'n șalvari, Karakâzele cu copilașii de mână,
Spre Anatolia strămoșilor Turci Seldgiuchizi, se [îmbarcă.
Nu fac decât să asculte de glasul Gaziului lor
Care răsună din miriapodul de radio 'n case.
Dascăl al limbei turcești, între sfetnici, la capul [de masă,
Sau într'o luntre, vâslind pe 'ntrecute 'n Bosfor cu [studenții
De pe nălțimea Ankarei, călare, turnat în aramă,
Incă domină Kemal Ataturk începutul de veac.

V

CARACÂZ

Cara Deniz! Și puterea ta râde în golful Balcicului!
Mici tătăroaice desculțe! Șalvari. Și piaștrii în salbe!
Florile soarelui lulue hora țigăncii lăiețe.
Chihotitoare păpuși ce se gudură după bacșiș!
Cântă și joacă și vând coliere de scoici liliachii!
Ceiace-a fost peste noapte în barul numit „Caracâz".

— Voci răgușite de vin, tânguiri de viori și de fluer
Dulci legănări de fetițe, ieșind dintre mese la dans
S'a pitulat — liliac — sub o streașină de cafenea,
Unde-și fumează bărbosul pescar cu turban, [narghileaua.

In cetățuia cu-obloanele trase și tainici moschei,
Vino bătrân muezin. Cu 'nfloririle de Țarigrad,
Chiamă-ți, din glasul de minaret, credincioșii la rugă.

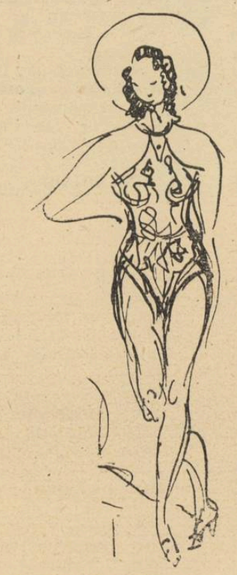

VI

SHORT MYOSOTIS

Marea își trage, 'ndărătnică, rochia ei de mireasă
Dar îi agață dantela în mărăciniș de nisip.
Lumea coboară la scaldă și amfora, 'n cumpăna zilei,
Toarnă din plin untdelemn de lumină pe trupuri și [pietre.
Plajă și mare sunt întinerite de trupuri sglobii.
Shorturi pestrițe sub soare torid! Și atleți egipțieni
Trag, înjugați la o barcă. Vezi, brațele, pulpele oblice:
Se opintesc. In călcâie frământă un sterp aluat.
Dintr'o năpatcă, pescarul răstoarnă 'ntr'un colț [peștișorii.

Incă trei zile petrec între voi doar de dragul iubitei!
Iat-o desprinsă: un bob din ciorchinul de fete pe plajă.
Short myosotis își leagănă albia 'n șolduri de vrajă:
Urcă spre casa grecoaicei, pitită pe după moscheie.

VII

CU INOTĂTORUL DIN LARG

Dragostea ei? După toane! Cu înotătorul din larg,
Eri dimineață se luase la 'ntrecere. Ca la păpușa
Cea nimerită de pușcă, de 'ncepe căpșorul să miște,
Fața-i cu gura deschisă se tot întorcea. Innota
Și hăulia voioșia-i din coamă de val uriaș.
Il îndemnă pe efeb s'o ajungă, s'o prindă din urmă.
Se 'nduplecase la 'ntrecere până la canonieră.
Vâsle de brațe 'n figură de crawl. Și strivea între pulpe,
Ca într'un plisc, îndărătnicul val ce asvârle nainte!
Sprintenă, s'a cățărat de pe scară de funii pe punte
Și s'a trezit în cabină, vrăjită de ochii cei verzi:
Prinsă în braț de corsar ca ostatecă, până spre seară.

VIII

NOCTURNA IN AMIAZA PONTICĂ

Inlănțuirea, când marea namiază se 'ncinge în jurul
Casei de lemn cu obloanele trase, în besna de vis,
Vezi, mai noptatică-i ziua, pe laiți de scânduri.
Neînțelese porniri, aciuite pe fruntea fierbinte,
Șăgălnicii de surâsuri și soare în ochii căprui,

— Când bucuria vieții se 'ncaeră, nimicitoare, —
Inlănțuite voinți, se topesc într'o singură ceară,
Pecetluită sub zimții sărutului dogoritor.
Soarele 'n ochii căprui se înfășură 'n nouri, se stinge.....

Clipe sau ani au trecut? Ca un bocet, cântat din cimpoi,
Din minaret se înfige chemarea 'n amiaza de foc.
Stânci măcinate de piatra de moară a arșiței grele,
Pulberea albă se 'nghesue 'n șanț, păturită de vânt,
Sau își agită 'n vârtejuri pe drum castaniete de frunze.
Pontul se sbuciumă 'n aur! Și spuma-i încalecă stânca.
Bat în cadență ciocane de apă în țărmul ce curge,
Pulverizat, în clepsidra de dragoste fără sfârșit.

IX

ICÂNTÂLAC

Maluri surpate! Și prafu pe drum ca 'ntr'o moară făina!
Nouri și pâclă! Siloz! Cafenele de port părăsit!
Dionysiopolis? Nu! Nici Balcic! Insă: maluri surpate!
„La Surpături — Karacâz îmi surâde — zi-i: Icântâlâc!"
Icântâlâc! Peisagiu lunar în bătaie de soare!
Leneși, ciclopii temutului Pont Euxin, huzuresc!
Șed în cocioabe de lut pe sub maluri: țiganii tătari!
Supraveghiază cu pipa în gură mișcarea din port,
Canoniera ce scapă, frânată, din praștia de dig.
Icântâlâc! Mișelie de port de legendă al Pontului!
Pictorii-și drămue 'n pensulă coasta de var și tătarii;
Impărăteasa, în visu-i, și-a 'nfipt minaret de castel
Intr'o alhambră de flori. Și-a năltat paraclis de Bizanț,
Schit ca o rujă, perechia străvechei biserici din Cypru.
Inima-i doarme pe-un talger, pe celălalt spada [Destinului.
Dar în zadar: nu răspunde pe-aicea ecoul la glorie!
In mahalaua Tătarilor mortul coboară în groapă,
Fără vestminte, curând înfrățit cu molozul și apa.
Malul se surpă. Trecutul ne scuipă fosilele 'n drum. Icântâlâc!
Mai ușoară decât o coloană de praf,
Hai Caracâz! Să ne joci giamparalele între morminte!

N. SCORȚEANU

Pescarii...

Pescarii, pescarii, trec apele, trec,
Și zarea li-i frunte și spadă.
Nădejdi, de oriunde, în noapte-i petrec
In sborul prin alb de zăpadă.

Stăpâni peste ape și zări, fără timp,
Ei, zeii, cu mâinile aspre,
Mai poartă din cerul uitat în Olimp
Luminile stinselor astre.

Sunt zeii dorințelor strânse din lut
Svâcnite în ore deșarte
Deaceia, când pleacă, li-i gândul tăcut
Sub zodii de viață și moarte.

Cu volbura apei sub gleșne în mers
Pescarii trudesc către mare
Doinind peste'ntinderi, chemările 'n vers
Și sbaterea vieții amare.

Vioară e apa sub vâslele lor
Când trec, lunecând, laolaltă
Și parcă îi arde în inimi, un dor:
Logodna cu zarea înaltă.

SERGIU CRISTIAN

Te caut, Doamne

Cu mâini de-argint prin fumul anilor Te caut
Și, Doamne, gându-mi este miez ca de gutuie,
Cum urcă 'n seara 'naltă cântecul de flaut
Așa azi după Tine sufletu-mi se suie.

In scoarța fiecărei taine ciocănesc
Și despre Tine, Doamne 'ntreb ca d'un străbun,
Spre care Suduri albe-acum să Te găsesc
Ca'n straițele credinței merindă să-mi adun!

De Te-aș găsi pe-a vremii măgură deplină,
Măslin Ți-aș înflori pe margini de Tabor
Și'n ramură-mi un foșnet pururi de lumină
Ar scoate-atunci al serii suflu călător.

Te caut, Doamne, lung prin biblice pridvoare
Și-unde va fi omu 'n care 'n amurgit
Tu Te-i fi 'nchis nestinsă ramură de soare,
Ca sufletul să-i crească piersec înflorit?

ION APOSTOL POPESCU

Simfonie

DRUM SPRE CULMI

Drumul spre culmi urcă'n ascunse tăceri
Lin desfirate'n înaltele neguri,
Drumul zorilor neștiute
Greu sue'n vânturi
Indemnul umbrei de azi și de ieri, —
Din mers amăgit, în sboruri crescute,
Svonind prin furtuni ne'ncenute
Scânteia uitată în vechi învieri.

Drumul spre culmi coboară'n prăpăstii noptate
Ecoul strigat în aprinse isvoare,
In peșteri adânci,
De taina trezită'n vâltoare
Și jertfe'n pustiu fulgerate;
Când negrele zări din vârfuri de stânci
Așteaptă în prag de altare
Nemărginita'nchinare,
Fiorul minunii neaflate.

VUIESC APELE LUMII

Apele lumii vuiesc turburate'ntre maluri
De lungi întrebări, cătând limpezimi,
Și viața în cumpeni, pe valuri —
In jocul de valuri,
Plutirea-și învolbură'n sbatere seacă,
Și 'n sete de liniști înneacă,
Bolnave — atâtea mulțimi.

Doar râsul pământului s'aude trecând
Prin sângele vremii, în inimi brumate,
S'aude aproape-alergând
Nesfârșit de departe, —
Un chiot ce 'mprăștie 'n pulberea clipei
Nimicul cernut din rea vijelie,
Chemări căutate 'n vecie
De greu fâlfâitul aripei,
Pierdut în pornirea târzie.

OMUL LUMINII

Stă Omul luminii înfipt în furtună,
De vorbă cu lutul și cerul,
Cu soarta nebună
Din marele-avânt înspre soare,
Și'n sbuciumul dreptului dor,
Pământul, zarea și fierul
Demult nu-l mai dor;
Demult e-o făclie 'ntre zile ucise
De goana 'nserării amare,
Și reci dimineți legate 'n abise
Fără nume și semn de 'nălțare.

Ii strigă venirea prin viscol și foc
Cu glas de cenușe, de moarte,
Ruina din oameni flămânzi de noroc;
Il freamătă 'n vânt câmpii depărtate,
Și munții-i deschid cărări neumblate,
Spre largi luminișuri, mai sus —
Să 'nfrângă blestemul străinului loc,
Și crucea 'nvierii să-și poarte
Din nou răstignitul Iisus.

Când trupul aprinde luceferi în răni,
Și porțile nopții închid un descântec,
Viu se coboară din slăvi nevăzute
Drumul culmilor neștiute,
Numai sufletului — cărare — prin albele vămi,
Numai singurătăților mute — cântec
De sfântă întoarcere 'n stele...

Ci Omul luminii,
Desprins din tăcute perdele,
Stă 'ntreg în văpaia veacului nou;
Cu fruntea în soare și mersul puternic prin spinii
Dorinței pământului...

Stă Omul luminii
In larg înfrățitul ecou
Al vremii de-a-pururi senine,
Cu tot ne 'nțelesul cuvântului
Rostit în răspântii de-ascunse destine.

GEORGE IONAȘCU.

La fermă

Adio Miss !...
E toamnă... Și voi porni 'n curând !...
Mă'ntrebi de ce ?...
Ce'ți pasă?... Zâmbește Miss!... E toamnă...
Și frunzele se scutur, rând pe rând —

In seară asta liniștită, tristă și îmbătătoare.
La fermă, la Băneasa, parcul agonizează [lent sub soare —
Și-o viță spânzură — simbolic — pe un arac
Alături la Montesquion de Fezenzac !...

Cum poți zâmbi — atâta de senină
Tu — sfidătoare — aristocrată —
Atunci când nu'i o floare în grădină
Să nu se strângă 'nfiorată ?...

Nu vezi ce pal e aurul de toamnă
Și cum ai înfășurat tot parcul dintr'odată !...

Tristețea lui cuprinde firea toată...
Vezi ?... Numai tu zâmbești,
Incremenind grădina blândă și pustie
Incremenind ilusiile-mi toate... toate...
O !... visurile-mi sfărâmate în iarba veștedă [și ruginie !...

Ai auzit ?...

Departe — da, departe,
— Spărgând tăcerea serii ca o rană —
In fermele însângerate...
O ! departe...

Un bângănit de armă a răsunat prelung...

A moarte !...

Mă întrebi de ce ?...
Ce'ți pasă !...
Nu ! Nu vei ști nicicând !...
Adio Miss !
E toamnă
Frunzele se scutur, rând pe rând,
Și-o viță spânzură — simbolic — pe-un arac
Alături la Montesquion de Fezenzac-!...

N. SCORȚEANU

ANOTIMPURI

PRIMĂVARA'N CIȘMIGIU

Când Primăvara scânteiază
De mii de flori înghirlandate
In Cișmigiu, pe sub arcade,
Se strâng perechi îmbujorate !

Și moțăesc pensionarii
— Cu năsturașii descheiați —
Zâmbind le câte-o fetișcană
Senili, zaharisiți, ratați...

Parcă te simți ușor, mai sprinten,
Și trec femei... Și râd femei...
Și-o țigăncușe te îndeamnă
— Domnu !... Ei ?... Ghiocei ! Ghiocei !...

VARA IN GRIVIȚA

Pe Grivița la ora două
Totu-i topit de soare și lumină —
Abia dacă mai trece — un om
Prin aerul de gelatină !...

Aș vrea paleta mea să prindă
Zăduful lunei lui Cuptor !...
Pe stradă... moare-o caterincă
In casă... moare un fecior...

Și'l plânge-o soră, și'l alintă —
In gară fluieră un tren
Și muștele roesc pe „nenea"
Funebrul Marș al lui Chopin !...

TOAMNA IN PARCUL CAROL

Geamia se oglindește'n ape
Visând Seraiuri din Bosfor
Și lebedele trec alene
Ca triste suflete ce mor...

Din fire de paianjen toamna
Își țese scară de dantele —
Și coborând ca o crăiasă
Mângâie visurile mele !...

Aruncă suliți de aramă
Pe pomi, pe turle... Și din arc
Asvrâle-un la bemol andante
Pe tot ce-agonizează în Parc !...

IARNA IN CALEA VĂCĂREȘTI

Și stai la gura sobei iarna
Și cade seara tot mai grea
Ingroapă cercevele, case...
Ingroapă sufletu-ți sub nea

Și'ntârziat și strâns de foame
— Cu cușma trasă pe urechi —
Un biet ovrei mâncat de molii
Repetă jalnic — „Haine veechi !"...

Inmormântat și singuratec
Asculți cum fluieră vardiști —
Refren copilăriei tale
Răsună, încă... „Varniviiști"

N. SCORȚEANU

Cronica literară

RADU COSMIN: Drumuri de Lumină
DAMIAN STANOIU: Preot fără voie
Ion Calboreanu: Alb din miază-noapte
MIRCEA STREINUL: Soarele răsare noaptea

„Drumuri de Lumină — Prin ţări străine" — masivul volum de impresii de călătorie prin Italia, Franţa şi Germania pe care-l publică, la Casa Şcoalelor, d-l Radu Cosmin, este, înainte de toate o carte luminoasă.

Luminoasă fiindcă luminos este sufletul aceluia care a scris-o şi luminoasă fiindcă locurile şi, mai ales, vremurile despre care mărturisesc paginile d-lui Radu Cosmin au fost şi ele luminoase.

D-l Radu Cosmin, autorul până în prezent, al volumelor: *Satire* (eroice, lirice şi sociale), *Exodul* (Pagini de pribegie), *Prin Ardeal, Românii la Budapesta*. (I. Desrobitorii, II. In capitala lui Bela Kuhn), *Aşa e viaţa* (Nuvele), *Babylon* (roman, 2 volume), este, fără discuţie, unul dintre scriitorii noştri cei mai de seamă de impresii de călătorie, iar aceasta fiindcă d-sa nu a călătorit, cum călătoresc atâţia, numai pentru a putea spune că au fost în cutare sau cutare ţară şi oraş. D-sa, ca orice artist autentic, nu s'a lăsat condus numai de indicaţiile consemnate în vreun Baedecker sau Guide Bleu.

D-sa, înzestrat şi cu o mare cultură personală, a vibrat ca o strună de alăută la fiecare dintre acele prilejuri care, neconsemnate nicăieri, constituie tocmai câştigul cel mai de seamă al călătoriilor. La Palermo, Syracuza şi Etna, la San Remo şi la Roma, la Neapole, Posilippo, Pompei şi Capri, în grota dela Postumia, ca şi în Domul din Milano, la Nisa, la Marsilia şi Mont „Saint-Michel", la Chartres şi Fontainebleau, la Lourdes şi Montpellier, la Berlin la München şi la Solln, la Tegernsere şi Berchtesgaden, — ca să nu numim decât câteva din cele peste optzeci de etape ale călătoriilor d-sale, d-l Radu Cosmin a înţeles să îmbine permanentul cu impresia fugitivă, graiul inimii d-sale cu graiurile popoarelor vizitate, consideraţia personală cu părerea acelora de care l-a apropiat neîntrecuta d-sale dragoste de oameni.

D-l Radu Cosmin nu este specialistul ursuz care se interesează numai de anumite lucruri. D-sa e receptiv pentru totul ce poate da şi dă farmec unui voiaj.

Dar amănuntul, ca şi pitorescul, anecdota ca şi judecata cea mai serioasă nu se încurcă oricum în antenele spiritului d-sale, ci sunt alese după fineţi şi ponderi ce ţi se comunică semnificativ, obsedându-te ca un motiv muzical, sau asemenea viselor matinale.

Stilul d-lui Radu Cosmin e fluent, nepretenţios, corect, colorat şi antrenant.

Toate acestea fac din *Drumurile* d-sale *de lumină* o lectură de tot plăcută şi, ceeace este mai mult decât atâta, trezesc, până şi'n sufletul celui mai sedentar om, dorul de migrare.

Dară cartea d-lui *Radu Cosmin* mai prezintă un aspect, aspect care o face şi mai preţioasă şi aspect care o va face căutată de toţi aceia care vor voi să înjghebe o imagine despre Europa occidentală dintre anii 1928—1938: D-l Radu Cosmin a consemnat, ca într'un comentar caesarian, o mulţime de date documentare; — nu de importanţă epocală, dară purtând coloritul epocii.

*

D-l *Damian Stănoiu* a fost o revelaţie când i-a apărut volumul *Călugări şi Ispite*, (1928). De atunci au urmat nu mai puţin de douăzeci şi cinci de volume, şase de nuvele şi povestiri, iară restul romane. D-l *Damian Stănoiu* putea fi un mare prozator român dacă nu-l fura condeiul. Condeiul d-sale e foarte uşor, mult prea uşor ca să poată fi bisturiu sau mistrie, ca să poată diseca sau clădi. Condeiul d-sale e pană de păun întrebuinţată pentru a gâdila.

Şi d-l Damian Stănoiu o mânuieşte cu desinvoltura şi uşurinţa unui virtuos al floretei. E păcat.

Preot fără voie (Puterea cuvântului) romanul pe cart i-l editează *Cugetarea*, are aşadară toate defectele şi calităţile felului de a scrie al d-lui Damian Stănoiu autorul *Necazurilor Părintelui Ghedeon, Duhovnicului Maicilor, Fetelor şi văduvelor*, etc., etc.

Preot fără voie este mai degrabă o povestire mai lungă decât un roman. E carte înveselitoare, poate satirică, poate moralizatoare, — în înţelesul *Popii Tamaa* al lui Slavici, dara nu este carte adanca. Nu e aceasta greşeala d-lui Damian Stanoiu. D-sa se adresează însa unui cetitor, în general, nepretenţios. Ori, tocmai de aici sare iepurele. Cât de bine ar fi dacă volumele pe care le scrie aşa de uşor d. Damian Stanoiu s'ar întoarce la linuta acelor *Călugări şi Ispite*, şi, mai ales la nivelul remarcabilei *In căutarea unei parohii*, despre care, cu drept cuvânt, s'a putut zice că este „un mărgăritar al literaturii române".

*

D. Ion Calboreanu e transilvănean iară volumul d-sale *„Alb din Miază noapte"* (Editura Prometeu), suferă de toate frumuseţile şi scăderile cărţilor de versuri scrie de transilvăneni. Când spunem frumuseţi, atunci frumuseţile pe care le avem în vedere sunt cele ale fondului, — scăderile, în schimb, fiind de ordin formal. Transilvănenii au, deobiceiu, aşa de mult fond, încât aspectele formale ale celor ce îi determină să pună mâna pe condei li se par lucru secundar. Transilvănenii sunt prea autentici şi prea clocotitori ca să poată fi *decadenţi*, — ca să poată adică iubi un poem pentru geometriile lui alambicate şi, deseori, perfide.

Dară d. Ion Calboreanu, — transilvănean cel puţin pentru faptul că spune *glăji* şi *modru* şi *loatră*, etc., se face vinovat de „scăderi" formale fiindcă ţine la cântecul formelor, când, mai conştient în propriile d-sale posibilităţi, ar trebui să le arunce peste bord dimpreună cu toate acele scheme perfecte cari dau ţinută corectă strofelor d-sale dar o strâng ca în chingi, neîngăduindu-i chiotul liberator sau acumularea de tunete adânci şi cu dăinuitoare efecte asupra sufletului ca în poemele unui *Mihai Beniuc* de pildă.

D. Ion Calboreanu atacă un motiv de basm, — în *Scenariu vegetal*, bunăoară, şi scoate efecte de pizzicato şi piculină ca în strofele, deloc urîte, dară *ionbarbiene*: „Cirr-cirr! Pitpidic! Pitulic, gândac mic, Floare ntoarsă de curmei, Dulce-i umbra pentru trei-U-huhu! U-huhu! Vino, vântule, şi tu... Clin-clin! Clam-clam! Prea şezurăm tot pe ram. Altă zare draga-ne, Vreascule, desleagă-ne". Sau d. Ion Calboreanu alege jocul, ca în versul al patrulea al fiecărei strofe din *Baladă*, unde silabele „la-la!" „li-li!" şi „lu-lu!", alternând conform vocalismului cerut de rimă, satisfac urechea, dară dau colorit neromânesc, deci strein, cântecului despre dragostea rumânului ciobănaş pentru fata părăsită şi crescută 'n sat.

D. Ion Calboreanu e un rustic. Zidurile oraşului şi trotuarele-i de asfalt nu-i plac şi nu-i priesc. Nu-i pot prii nici cântecele în frac, se rup şi se usucă. Ceeace îi prieşte şi-i reuşeşte perfect este versul „în metru poporan" cum îi zice d-sa. Scrise în acest metru, poemele *Sărbători în codru, Cântec, Colind nou* şi *Pe urmele feciorului pierdut*, — („pseudo-epilogul Mioriţei", după expresia d-sale), — se desprind din restul volumului cum se desprine din susurul ierburilor şuietul de înalte cetini al brazilor uitaţi de secure în mijlocul braniştei.

Frumoase şi lumnoase sunt, fără discuţie, *Han vechiu, Ceas târziu, Colind, Primăvară tristă, Tropar*, — dară sunt arghaziene.

Frumos este *Drum de vară*, dar e parc verlainean.

Ca încheere citâm poemul *Destin* care e mai elocvent decât cele toate spuse de noi.

„Pentru viaţa mea fără de minte,
Fire-ai blestemată, Ursitoare!
Pân' sfătuii cu vreun apus de soare,
Goniră semeni spre idealuri înainte.

De când mă ţintuiau întâie suliţi
— Vrej trezit în lume de ciclopi —

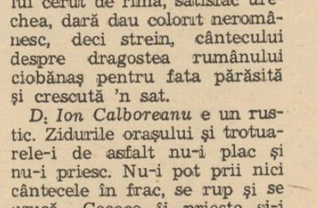

Câţ ascultai durerile crescute'n plopi
Norodul strânse bucuriile din uliţi.

Adulmecând înspre cuptoare calde,
Trecu prin mâl năier după năier;
Cât eu, lăsând visarea să mă scalde,
Veghiam cu stelele pământului din cer".

*

Mircea Streinul a scris şi d-sa prea mult. Mult prea mult pentru vârsta pe care o împlineşte şi extraordinar de mult în raport cu ritmul lent al bucovinenilor. Pe d. Mircea Streinul îl cunoaştem foarte bine. D-sa are talent cu carul, proiecte cu vagonul şi dor de muncă şi dispoziţii de a munci cu ridicata. Dară d. Mircea Streinul scrie prea mult şi prea multe în acelaş timp. Dacă nu ar fi fost aşa de sensibil cum este şi dacă ne-ar fi ascultat, pe vremuri, când, din sinceră grijă pentru talentul d-sale, dară şi din oarecare naivitate, ne-am crezut îndreptăţiţi a-l sfătui să fie „mai des cu ştersăturile şi mai rar cu volumele", — dacă, repetăm, ne-ar fi ascultat atunci când i s'a părut că nu-i suntem prieteni, d. *Mircea Streinul* era stăzi, incontestabil, autorul a două-trei romane foarte serioase şi autorul câtorva patruzeci, cincizeci de poezii admirabile. Poveştile cu „dacă" sunt însă ploaie bazaconii. D. Mircea Streinul a urmat un destin al d-sale şi a scris, a scris, a scris. Bineînţeles că din atâta grabă nu puteau ieşi decât opere inegale: Unele extraordinare şi surprinzătoare, altele deconcertante. Exemple? *Drama Casei Timotei* pe deoparte şi *Lupul din Ţara Huţulilor* pe de alta.

Soarele Răsare Noaptea (Editura *Publicom*) se situiază mai aproape de *Lup* decât de *Dramă*.

D-l Mircea Streinul are însă o calitate: scrie frumos şi pe gustul tuturor acelora ce iubesc fantasticul relatat fără prea multă bătaie de cap şi cu surprize de basm. D. Mircea Streinul este, în afară de acestea un sentimental fixat în dimensiunile sociale şi geografice ale satului copilăriei şi viselor d-sale. Evocarea morţii în aproape toate operele d-sale e gest gratuit, — în sensul actului gratuit gideian. Toate celelalte sunt, mai degrabă, ocolire decât căutare de problemă.

Soarele răsare noaptea se înscrie în toate aceste coordonate, lipsindu-i numai coherenţa structurală.

*

D-l *Gheorghe Noveanu* a debutat în „Bucovina Literară" din Cernăuţi. Cu esseuri filosofice şi, mai apoi, cu versuri. In *Laude*, volumul de poeme pe care ni-l trimite, sunt anunţate ca urmând să apară, nu mai puţin de cinci volume: *Inceputurile filosofiei româneşti, Ziua a opta, Lauda veşniciei, Cântarea cântărilor* şi *Miniaturi pentru Doru*.

LAUDELE au apărut în „Colecţia Societăţii Scriitorilor Bucovineni" şi se prezintă excepţional din punctul de vedere tehnic, fiind volum aproape luxos. E însă volumul de debut al d-lui *Gheorghe Noveanu* şi cuprinde douăzeci şi una de poeme de inspiraţie *walt-withemaniană* sau *lawrenceană*. Nu afirmăm cu acestea că d. *Noveanu* a pornit dela aceste surse. Ne-am enunţat părerea numai pentru a-i caracteriza poemele. Ele nu aduc, totuşi, nimic revoluţionar. Nici ca formă, nici ca fond. Iată o mostră:

„Vino la mine şi vezi cum am sculptat, cum sculptez. Căci eu am cea mai bună daltă: viaţa mea cu care sap şi stăpânesc Trufia pântecului tău Drept, nevinovat, tineresc, Până când va învioa Cu-adevărat: statuia ta, statuia mea".

Emoţia estetică urmărită de d. *Noveanu* îl priveşte personal. Emoţia estetică realizată cade însă sub jurisdicţia cetitorului care are dreptul şi trebue să se pronunţe. Cu atât mai mult cu cât se găseşte în faţa volumului de debut al unui poet cu certe posibilităţi. L-am ruga pe d. *Noveanu* să-şi sculpteze mai cu răvnă versurile şi să-şi publice poemele numai după'ce, după a zeceadouăzecea redactare, le va fi păstrat în sertar timp de şapte ani. Horaţiu avea dreptate.

TRAIAN CHELARIU

Scrisori de vacanţă

SCUMPUL MEU CEASORNIC! Adevărat: aşa cum stai în inima oraşului, ca un copac desfrunzit sau ca un cocostârc cu capul ridicat spre cer, lovindu-te în fiecare dimineaţă cu tâmpla de soarele lumii, aş fi putut să-ţi scriu ceva mai curând. Ţi-o datoram, recunosc. Trebue să ştii însă şi tu, înţeleptule mut, care chiar dacă ai două limbi, nu scoţi niciuna la oameni şi nici măcar la păsările cerului, că sunt şi alţii pe lume, mai uituci şi mai sgârciţi decât mine. Cucii, vrăbiuţii, becaţele, greerii şi uneori chiar regele lor. „Am uitat", „nu mai ştiu" — vezi tu, bătrânule ceasornic, aşa ne mintim noi bătaia inimii, care din păcate n'are nici arc de de rezervă, nici chee cu care s'o întorci: plesneşte. Şi-apoi mai bate de două-trei ori, ca de undeva, de dincolo de apele vieţii.

Să-ţi spun drept, prietene din inima străzii, îţi scriu aceste cuvinte de sub coaste, puţin ţie şi mai mult vântului de seară. Tu, care eşti un înţelept, dar care niciodată n'ai ştiut să dai, ci numai să iei, făcând până şi din tabla înmulţirii un joc de scădere, ai să poţi face punte peste această slăbiciunea a unei inimi de om. Ai încărunţit, acolo între claxoane, birji, maşini şi vitrine, dar zăpada care-ţi înfloreşte creştetul, e mai mult praful acestei continui uitări care e viaţa, nisipul tuturor zâmbetelor amare — ultimă rămăşiţă a unei clepsidre-bunica. Trec pe lânga une zi de zi, şi totdeauna te mângâi cu o aducere aminte. Mă cunoşti, ba îţi pot spune chiar că ne cunoaştem: împreună am adăstat după colţ, tu tacticos, tic-tac, tic, tic, iar eu zorind această ultimă clipă, care nemaivrând parcă sa treacă, se prefăcea într'o imensă panză de paing. Ai un creştet cât un butoi, dar picul de viaţă nouă care cade din tine, e mai mult o părere. Alţi fiaţi de-ai tai, poatecă distilează ora mai elegant, în alţii, Cronos poate se sbate cu mai multă graţie, dar eu ţi-o spun pe faţa: pe tine te iubesc! Pot să vină ceasornice-brătară, cu satire şi mici rubine, orologii de perete în lemn de trandafir, bijuterii sub sticlă, ca nişte melci în cochilii de aur, dar eu voiu rămâne tot cu tine, aşa cum ne ştim. Căci tu mai eşti şi altceva încă!

De fier şi de tablă, de sticlă groasă şi cu ape, aşa cum eşti, ai trecut prin viaţa mea, cu umbra aşteptărilor ei, cu lumina rochiei care răsărea de după colţ, cu lacrima ultimă a celei mai grele despărţiri. Eşti al străzii, şi strada e a mea. Te-au îmbrăcat nu numai privirile acelei prezenţe absente, ci nourii ţi-au adus macferlanul, unul mai mic şi fugar, gambeta, iar o stea deasupra apelor şi-a dealurilor amintirii, a venit pe un fir de noapte, să-ţi dea o decoraţie pe care o porţi, aproape fără să ştii. Căci mi se pare că numai stelele au mai rămas statornice.

Aşa cum stăm de vorbă acuma, tu ascultând, iar eu depănând, o mantie de aburi îmi trece peste ochi. Ii închid, şi te aud mereu. Se duce totul, tu nu; când totul izbeşte, tu baţi, când totul se opreşte, tu mergi, — eşti oare vraciu, sau porţi pe sub ciudata ta armură o fărâmă dintr'o altă viaţă de om? Răspunde-mi, dar taci!

O clipă ca nealta, a venit de departe, numai ca să-mi aducă aminte de timp. Atunci, iartă-mă, mi-am amintit şi eu de tine. Târziu, dar mai curând decât alţii. Şi-acum, ascultă: or să mai vină desigur zile şi nopţi. Şirul lor, firul lor, nici tu nu-l ştii. Pentru cine, ochii, aceiaşi, vor cere un salt; pricepi, înţeleptule? Tot ea, dar poate că lipsită de noi. Va fi către ceasul când vine amurgul şi pleacă paznicii de fier, răstimpul care a fost şi va fi numai al nostru. Tu să nu te opreşti, ci reîntorcându-te, fără să mai fii cel dinainte, să fii şi-un ceas de întâlnire, şi-o amară mustrare, căci mustrările lucrurilor, dor cumplit. Iţi mulţumesc, omule fără mâini, aşa cum îţi mulţumeam când mi-o aduceai..

ŞTEFAN BACIU

O POETĂ UITATĂ: ALICE CĂLUGĂRU

(Urmare din pag. I-a)

sunt depăşite de accentele grave, de sunetul plin şi rotund al unei emoţii majore, de verbul care nu se mai mlădiază catifelat, ci irumpe, aspru şi robust, din acest panteism cu mireme tari de lucernă:

„Sălbateca grădină-i amar îmbălsămată
de burueni înalte ce cresc cotropitoare.
Mirezma-i plămădită'n a soarelui dogoare
rămâne totuşi crudă şi-adânc răcoritoare.

Din lamura de floare şi frunză fură vântul,
şi sufletul mi-l umple şi sângele mi-l bate,
şi tâmpla-mi răcoreşte cu sărutări curate
şi părul mi-l resfiră, cu mâini îmbălsămate.

Un glas de mii de greeri îmi cântă la picioare
şi prin trifoi sălbatec şi-amară păpădie
fug verzile şopârle cu-alunecare vie,
şi surii şerpi, în ierburi, ca apa se'nmlădie"...

Tonalitatea e amplă, expresia viguroasă, imagina devine temerară, iar comuniunea cu natura primeşte fiorul de sălbatec mister al primtivismului:

„Şi, deodată, dulce şi aspru muşeţelul
miroase ca pământul şi soarele. Pelinul
îmbălsămează iarba, ameţitor ca vinul
şi negrele seminţe de mac îşi torn veninul.

Simţirea mea ca vântul colindă prin grădină,
ca şerpii pe pământul cel proaspăt se'nmlădie,
ca florile, în steblă mi-o strâng şi cu beţie
ca greierii din ierburi mi-o cânt în taină mie".

(Burueni)

„Şerpii", „Burueni", şi alte câteva poeme sunt definitiv câştigate pentru fresca liricei noastre, şi se cuvine o caldă recunoştinţă d-lor Perpessicius şi Ion Pillat, cari, în paginile antologiei lor, închinată, acum douăzeci de ani, poeziei româneşti, au scos pentru prima oară, din uitare, pe această atât de interesantă şi originală poetă.

Ruperea Alicei Călugăru de poezia şi de ţara românească, va fi ascuns în ea cine ştie ce nelămurit capriciu sau, poate, cine ştie ce umbră a unei drame, pudrată cu cochetă discreţie.

Plecarea şi dispariţia poetei în Franţa, ne aminteşte, cu egală melancolie, exilul voluntar, rămas fără urmă şi învăluit în taină, al unui alt poet român, de reală sensibilitate, V. Lascar, care, după ce a desfăcut câteva jerbii şi a înălţat câteva graţioase havuze în publicaţiile noastre, distrămat de neliniştí şi momit de amare orizonturi, a părăsit într'o zi, totul, plecând brusc şi dizolvându-se în aceiaşi Franţă de-acum treizeci de ani, tentaculară şi copleşitoare...

RADU GYR

ISTORIA ROMÂNILOR

In epoca pe care o trecem aparitia unei cărţi de istorie nu este semnificativă numai pentru oamenii de specialitate, ci interesează straturi mai largi, mobilizează atenţiunea întregei pături intelectuale.

Fiindcă apariţia unei cărţi de istorie nu mai este astăzi un simplu fapt ştiinţific, ci este un fapt de propagandă naţională şi anume: cea mai bună, cea mai puternică şi răsbătătoare propagandă: aceea a *adevărului*.

Insă adevărul are nevoe — pentru cei care nu-l cunosc — să fie însoţit de o serioasă, foarte serioasă, cu adevărat ştiinţifică documentare.

Iată pentruce oamenii de ştiinţă, oamenii de înaltă cultură ai

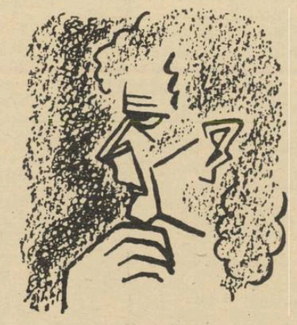

unei naţiuni sunt tot atâtea puternice baterii, care sparg întunecimea compactă îngrămădită într'adins de duşmanul nostru vechiu, în jurul neamului şi istoriei noastre.

De altfel nu trebue uitat niciodată că a existat în istorie şi acest paradoxal fenomen: al răsboaelor câştigate şi al păcilor pierdute.

Şi nu trebue uitat (pentru chiar însăşi purtarea răsboiului) că reapariţia în istorie a regatului Greciei moderne, la începutul secolului al XIX, se datoreşte exclusiv: artiştilor, filosofilor, istoricilor şi scriitorilor Helladei antice şi în deosebi celor din secolul al V înainte de Christos, din secolul de aur a lui Pericles.

Inegalabilă artă şi cultură a Helladei au generat, în ţările apusene, mişcarea de susţinere politică şi apoi chiar militară a Greciei în lupta acesteia pentru eliberarea de sub stăpânirea Turciei.

De sute de ani „echilibrul european" şi interesul Franţei, făceau din alianţa franco-turcă una din cele mai trainice şi mai armonioase alianţe, un singur fapt a putut să facă să se producă o excepţiune, făcând din Franţa duşmana Turciei: lupta de eliberare a Greciei. Şi mai mult: a unit toate naţiunile civilizate ale Occidentului (deşi duşmănia franco-engleză, care dura de 800 de ani — dela 1066 — era ireductibilă), într'un singur bloc pentru apărarea icoanei cultului comun: *cultura Greciei*.

Mai este oare cineva — după acest luminos exemplu — căruia să i se pară că: arta, cultura, propaganda şi oamenii de cultură nu sunt factori dintre cei mai necesari pentru o ţară şi pentru *apărarea* ei?... De bună seamă că nu!

Dar oare „Polonia restituta" din sec XX, cui se datoreşte dacă nu: astronomului Copernicus, marelui scriitor Henryk Sienkiewicz cu al său „Quo Vadis", poetului Adam Mickievicz, muzicianului Chopin, genialului pianist Ignacy Paderewski (întâiul ei preşedinte în anul 1920).

Dar unirea Principatelor române şi prin urmare România modernă cui se datoreşte, nu propagandei intelectualilor şi în special, scriitorilor refugiaţi în exil, în Occident după 1848?

Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Ion C. Brătianu, Costache Negri, Ion Ghica ş. a., conving marile puteri în frunte cu Franţa, în favoarea: luptei de eliberare a ţărilor române de sub cutropitoarea „influenţă" a Rusiei şi de necesitatea unui stat puternic, paznic al Gurilor Dunării.

O Românie puternică însă trebue să fie *rotundă*; doar e bine ştiut că însăşi înţelepciunea înţelepciunii (metafizica) proclamă adevărul: cercul reprezintă perfecţiunea.

Pentru o atare *perfecţiune*, mulţi dintre învăţaţii români au coborît din turnul de fildeş al ştiinţei şi au făurit şi ne-au pus în mână sabia propagandei... Dar o sabie a adevărului, „fiindcă, în istorie, adevărul este cea mai bună armă".

Aşa ne spunea pe timpul când îi eram învăţăcei la universitate, profesorul dela catedra de Istoria Românilor Constantin C. Giurescu, autorul masivelor tomuri de Istoria Românilor, apărute în editura „Fundaţiilor Regale".

Acum profesorul *Constantin C. Giurescu* a scos o carte de *Istoria Românilor* care este un rezumat al acelor volume, *o carte pe scurt*, pentru a fi la îndemâna oricărui intelectual nespecialist.

Acest „rezumat" este însă un volum masiv de peste 500 de pagini.

In el se găseşte tratată, pe larg, istoria Românilor dela început până în timpurile noastre. Fiecare capitol are o amplă listă bibliografică, apoi sunt: numeroase hărţi documentare (14) şi un mare număr de ilustraţiuni (196), pentru a ilustra — conform principiului autorului — plastic epocile respective.

Scrisă riguros ştiinţific, după documente şi după rezultatele ultimelor cercetări ştiinţifice istorice, scrisă de un învăţat de metodă şi cultură istorică europeană, partea aceasta — într'un stil de o claritate latină, pe alocuri cu cronicărească mireasmă — indică reprezentativ spiritul nostru romanic şi este cea mai potrivită carte de istoria Românilor care să *fie tradusă în limbile europene şi răspândită* spre cunoaşterea adevărului celui în veci viu: al României rotunde.

(Cu atât mai potrivită, cu cât — imprimată în extraordinare condiţiuni grafice, la *„Cugetarea"*, are în text un mare număr de ilustraţii, în care se văd: romantice şi exotice peisagii din cele trei *ţări româneşti*; apoi străbunele biserici şi, în haine de împăraţi constantinopolitani, chipuri de voevozi măreţi; iar, în „ţundre" sărace, moţi încruntaţi, tribuni hotărîţi ai vrerilor noastre, ale *„ţării de peste pădure"*, cea ruptă în două...).

...Rândurile acestea n'au vrut să fie o cronică (pentrucă dealtfel, un învăţăcel nu poate judeca pe fostul său magistru), ci ele au fost mai mult o pledoarie. Cartea n'are nevoe de cronici, ea este un foc viu, din care fiecare condeier ia flacără nemuritoare pentru a deveni un făclier al propagandei pentru România cea rotundă şi fără de moarte...

ŞTEFAN MIHAIL LAZAR

CARŢI şi REVISTE

SOCIETATEA

scriitorilor moldoveni, proiectată de d. G. A. Cuza, nu-şi poate avea rostul decât ca o societate oarecare, câtă vreme există Societatea Scriitorilor Români din sânul căreia fac parte scriitorii români de pretutindeni.

NE-AU SOSIT

volumele: SIMFONIA VIEŢII sonete de Donar Munteanu, *TRISTUL DESTIN, versuri* de Lucian Mircea şi *VIAŢA BISERICEASCA A ODESEI 1794—1943*, de G. Bezviconi. *Volumul maestrului Donar Munteanu îl vom discuta la cronica literară. Deasemenea şi TRISTUL DESTIN al d-lui Lucian Mircea.*

„SPITALUL 2

de campanie" Szaltz-Odessa, Octombrie 1941 se numeşte frumoasa carte de însemnări a d-lui ION MUNTEANU apărută în Editura „Cultura Bucovinei" Cernăuţi.

„REVISTA ARMATA"

A apărut Nr. 25 al revistei ilustrate româneşti „ARMATA", închinat sărbătoririi sburătorilor noştri.

Desprindem din sumarul acestui interesant număr, articolele:

„Avionul şi efectele întrebuinţării lui", de general de divizie Georgescu Pion; *„De ziua aviaţiei"*, semnat de d. Pompei Christescu, o sugestivă evocare a faptelor de arme săvârşite de bravii noştri sburători; *„Aripi de foc"*, continuare şi sfârşitul nuvelei d-lui George Acsinteanu; *„Oameni dintr'o bucată"*, de Cezar Flamură, versuri de d. Pietrari.

Apoi articole intitulate: *Doi dela Grupul Popişteanu, Un comandant de escadrilă, Omul dintr'o bucată, Invăţători, mereu învăţători*, şi un comentariu geopolitic asupra *Siciliei*.

Fotomontaje cu ultimele fotografii din linia de foc de la Cuban şi de pe toate fronturile, desene de război de N. Chirvasiu, precum şi paginile de „Bazar" şi „Zig-zag", întregesc armonios cuprinsul acestui număr care menţine revista „ARMATA" pe drumul marilor reviste ilustrate.

RADU GYR: POEME DE RĂZBOI

Volumul de „Poeme de război" al d-lui Radu Gyr înregistrează un categoric succes.

Primite, cu mari elogii, de critica literară şi preţuite, deopotrivă, de cititorii autentici, aceste poeme aspre şi emoţionante, cu sunet adânc şi bărbatesc — rezultante ale încleştării cu suferinţa şi moartea — reprezintă însuşi pragul de maturitate artistică a creatorului lor.

Cartea este aproape epuizată.

„POLIŢIA ESTE INVITATĂ"

se intitulează primul roman din colecţia Enigma, care va apare în curând în noua editură **Apollo.**

Prezentată în condiţiuni cu totul noui şi superioare tuturor colecţiilor de romane captivante apărute până acum, noua colecţie Enigma va înregistra, cu siguranţă, un mare succes.

AU APĂRUT

de curând, în editura Naţionala Gh. Mecu următoarele romane: Fiicele Doctorului March de Louisa M. Alcott, Tom Jones de H. Fielding şi Fata doctorului Ambrozie de Demetru Iordana.

PRIMA EDIŢIE

din Istoria Omenirii de *H. W. Van Loon este aproape epuizată. Editura Naţională Gh. Mecu pregăteşte în curând, apariţia unei noui ediţii.*

REMUS CIOFLEC: Pe urmele destinului

Atâtea existenţe omeneşti sunt uneori supuse la încercări ce par cu neputinţă de biruit. Ca şi modestele existenţe din odiseia cărora a crescut această carte.

Ele au fost smulse cu totul neaşteptat, ca de un şuvoiu, din pacea unui cămin de sat — din singura lume cunoscută — ca să fie aruncate în lumea cea largă, cu atâtea întrebări şi încercări pentru sufletele lor, şi cu nenumărate peripeţii Iar din această lume necunoscând ei nimic, sunt nevoiţi să o descopere — în mirare şi postate cu postate — luptând şi suferind şi încovoindu-se şi ridicându-se iar. Pentru ca, încept încet, să se descopere şi pe ei înşişi...

Totul se împlineşte cutreerând atât cu mintea prin lumea răvăşită a sufletelor lor, cât şi cu piciorul şi cu celelalte mijloace de locomoţiune prin lumea pământului, bântuită şi plină de contradicţii pentru dânşii.

De aceea, oricât sunt peregrinările lor străbătute de dramatismul naufragiului totdeauna iminent, ele vor fi mereu întovărăşite de umor.

Roman trăit, care nu putea rămâne nescris.

Catastifele SATANEI

de **CEZAR PETRESCU**

— Una ca asta aș vrea s'o mai văd și eu !... a râs mânzește Solomonică Șpaier, încercând a se arăta nepăsător.

— Mă tem c'a venit vremea s'o vezi, jupâne Solomonică !

Țăranul a râs și el. Dar într'altfel. Indelung și revărsat, netezându-și musteața sburlită cu latul palmei, întorcând ochii spre ceata dela spatele său, care umplea curtea Stănișoarei până în fund, la grajduri, șopruri și hambare.

— Auziți, bre creștinilor ?... îi chemă mărturie cu mare înveselire. Cică nu-i vine a crede !... Poate c'ar vrea să spună că-i gata să scoată **chistolul** din buzunar pe care-l tot **achipăie** și să tragă în noi !...

— Incerce-o ! strigară câteva glasuri.

— Hai, jupâne Solomonică !...

— Curaj găină, că te tai !...

Bărbații se îmbulzeau apropiindu-se de scara cancelariei, râzând și dându-și coate, fără nicio încruntare, căci acum se simțeau dânșii tari și stăpâni pe împrejurări.

Rămăseseră fără conducerea învățătorului Visarion Dobrușca, arestat și trimis sub pază la Piatra, după dorința domnului Solomonică.

Vestea întâmplărilor de acum două ceasuri, dela Dărmănești, adusă de-un om călare, îi scosese însă din nehotărire și așteptări. Domnul Solomonică Șpaier avea a lua învățătură. Dacă la un stăpân vechiu de pământuri ca boierul Damian Cumpătă, oamenii legii n'au cutezat a face zid să-l apere de mânia palmașilor când și-au ieșit din sărite, apoi numai că s'a schimbat ceva în țara Moldovei. Și nu pe-un venetic de străină lege și pe-un arendaș jăcuitor ca jupânul Solomonică, au să-l ocrotească întru a le mai hulpăvi încă odată dreptatea lor.

Vorbitorul de adineaori, Trofim Stârcu, zdrahon înalt între două vârste și de altminteri gospodar de nădejde la toate muncile câmpului, cunoscut ca atare până 'n trei sate, a urcat cele două trepte și i-a grăit arendașului, de-aproape, cu răsuflarea în obraz și cu o apăsată blândețe :

— Ascultă povața pe care ți-o dau eu, jupâne Solomonică !... Deschide ușa cancelariei, să scoatem masa și condicile icea, la soare... Să mai facem și noi învoielile noastre, nu numai dumneata...

Alecu Faraon dădu glas subțire, frământându-se pe loc :

— Ce condici, cumătre Trofim ?... Nu ne trebuie nicio condică... La foc cu ele !... N'avem nevoie de condicile și de învoielile Satanei !...

Trofim Stârcu s'a răsucit pe jumătate.

— Stai liniștit Alecule și lasă-mă să vorbesc eu !... Cunosc eu mai bine rânduiala condicilor... Ne-am înțăles să facem treaba întreagă... Intreagă avem s'o facem !

Apoi, întorcându-se din nou spre Solomonică Șpaier:

— Așa, jupâne Solomonică ! Ascultă bun sfat, dela cuminte om care-ți vrea binele pe care nu-i spune că ni l-ai vrut dumneata nouă, de atâția ani de când ne jupoi de chele !... Chiamă-l și pe jupânu Pincu, și pe jupânu Șoil, să iasă din bortele lor și să ne agiutore la răfueli... Să puneți cu tății iscălitură negru pe alb, ca să n'o mai desfacă nici Domnul din cer. Și pe urmă să vă încărcați frumușel cu jupâneasa Haia în poștalion, cu toate odraslele care se ițesc la ferestre, după perdele, dacă vreți să nu vă facem noi o poștă ca aceia !... Răspund eu, că n'are să se clintească nimănuia nici un fir de păr din cap... Altminteri, nu răspund nici de capul dumitale !... Nu, măi oameni ai lui Dumnezeu ?..

— Fără de cât, că așa-i ! au răsunat întăririle din toate piepturile.

Iar mulțimea de capete s'a învălurat ca o apă, mai apropiindu-se.

Solomonică Șpaier, cu mâna pe buzunarul dela șold unde păstra revolverul cu piedica ridicată, cuprinse cu ochii această mare de capete, întrebându-se dacă n'ar fi mai cuminte să se facă a încuviința tot și a semna tot.

Nu era fricos din fire. Trăit din copilărie la țară și la treburi plugărești, cu obrazul ars de soare și de vânturi ca obrazul lucrătorilor de pământ, cu graiul curat al localnicilor fără tânguire prelungă de jargon, se socotise întotdeauna de-o mai deosebită spiță arendășească. Nu era un târgoveț improvizat plugar, ca partea cea mai mare a posesorilor de pământ, foști dughengii și chiar ca ai săi nevolnici cumnați, Pincu și Șoil, care s'au tras la adăpost și dârdâie de frică. Mai ales acestora ar fi ținut el să le dea o lecție usturătoare. Cludat, cum i se oprește lui gândul la asemenea neînsemnate și deșarte nimicuri !... Deslușește încordarea de pe toate chipurile oamenilor pe care-i știe gata la orice, mai ales după vestea întâmplărilor dela Dărmănești. Se miră că printre acele capete, întrezărește și pe Farcaș, moșneagul cel surd și slab la minte, fostul vizitiu al răposatului Lupache Udrea. Se miră că vede și pe fetele lui Alecu Faraon, Mărgărita și Frăsina, care au slujit la Curte, la el și la Octav Udrea. Se miră că vede bărbați și femei pe care nu i-a mai zărit niciodată, fiindcă-și căutau desigur învoieli aiurea, prin vecini. Și-i trec o sumă de întrebări și de deslegări posibile prin minte, pentru a mai câștiga timp, căci are asigurarea dela Prefectură că într'o zi, două, va sosi armata; dar mai stăruitoare decât toate, e deșarta ambiție să dea el o lecție lui Pincu și lui Șoil, grija să nu-l vadă Haia și toți copiii din dosul perdelelor, Isac, David, Saul, Ester și Sarah, să nu-l vadă dând înapoi la amenințarea unor țărani care până mai eri veneau să se milogească înaintea acelorași scări de cancelarie, cu pălăria în mână.

A îndepărtat mâna dela buzunarul revolverului, a scos pachetul de tutun și a început să răsucească țigară, pentru a dovedi tuturor deplina stăpânire de sine. Răsucind foița, vorbi :

— Bade Trofim, îți mulțămesc pentru povață. Poate că am s'o urmez, dacă altfel nu mai putem duce casă împreună... Dar nu cu sila și nu azi...

— Ce spune ? întrebă cu glasul subțiat, Alecu Faraon. Vorbește mai tare, jupâne Solomonică, s'auzim și noi !

— Lăsați-mi timp să mă gândesc ! rosti mai limpede și răspicat Solomonică Șpaier, trăgând cu limba pe marginea foiței, rupând prisosul de hârtie și lipind țigara. Lăsați-mi o zi ori două, ca să intru în legătură cu domnul Tăchiță Nedelcovici, procuristul domnului Octav Udrea... Știți bine doar, că nu-s eu stăpânul mușiei !... Ce pot eu hotărî și iscăli ? Ce valoare are iscălitura mea ?...

De câteva ori, oamenii au vrut să-l întrerupă, mărâind și îmbulzindu-se mai aproape încă, dar Trofim Stârcu le potolea nerăbdarea cu palma ridicată în semne mulțești, mijind a râde cu hâtre înțelesuri pe sub musteață.

Când Solomonică Șpaier a isprăvit, a luat el cuvântul, clătinând din cap a strașnică minunare :

— L-ați auzit, măi creștinilor, ce frumos mai vorbește și cât de meșteșugit o întoarce ?... Ca din carte !... Dumneata trebuia să te faci avocat, jupâne Solomonică, nu arendaș !...

— Ducă-se în târgul lui și facă-se avocat ! Să ne lese în pace și să scăpăm de dânsul !...

— Răbdare ! porunci Stârcu, ridicând iarăși palma. Lăsați-mă acuma să-i spun și eu, ce am a spune !... Apoi, proști ne mai crezi, jupâne Solomonică !... Asta am eu a o spune... N'ai băgat încă sama că ne-am dișteptat ?... O zi, două ?... Să mai așteptăm o zi, două ?... Să-l așteptăm pe domnul Tăchiță Nedelcovici?... Poate și pe boierul Udrea, din străinătățile lui ?... Poate și pe răposatul Lupache Udrea, la a doua înviere ?... Asta o vrei dumneata ?...

— E tot ce-am avut de spus !... rosti strângând din umeri Solomonică Șpaier.

Apoi a aprins țigara, cu grozavă grijă să nu-i tremure bețigașul chibritului între degete.

A tras un fum și a adaos :

— Pe ziua de azi, asta-i tot !... Veniți mâine !...

Trofim Stârcu a făcut un pas și i-a smuls țigara din gură, lepădând-o jos și grăind cu o fioroasă îndârjire :

— Așa ne-a fost vorba, jupâne ?... Tot n'ai înțăles ce te paște?... Fă bine și deschide ușa cancelariei !...

Cu mâna înfiptă în piept, îl sgâlțâna, de i-a căzut căciulița din cap rostogolindu-se la pământ. Solomonică Șpaier s'a căznit să scoată revolverul din buzunar, a izbutit, a ridicat arma să tragă, dar glonțul s'a pierdut în aer și o lovitură scurtă de bâtă peste mână, i-a svârlit revolverul cât colo.

Cu muget au tăbărît toți cei de-aproape asupră-i, izbindu-l cu'n ropot de pumni tari ca ciocanele, în cap, în obraji, în ochi, orbindu-l, podidindu-l de sânge. Mâna din 'piept nu-l slăbea însă, sgâlțânându-l într'o parte și alta, pocnindu-l icnit în perete, în ușă, până ce capul se bălăngăni moale.

Dela ferestrele casei care a fost a lui Lupache Udrea, glasurile spăimântate au răsunat după perdele.

— Stați că vă vine rândul și vouă !... răcni Trofim Stârcu, deocamdată culcându-l pe Solomonică Șpaier de-a-lungul scărilor.

— Mai suflă, măi ?

— Suflă, n'avea tu grijă, că soiul rău nu chiere! I-am luat numai piuitul pe-un ceas !...

— Acuma, la condici, măi oameni !... striga Alecu Faraon, înverșunându-se cu mâinele arse de leprica lui, să scoată ușa cancelariei din bălămăli. La condicile Satanei !...

— Lasă tu condicile, c'avem altceva mai grabnic de 'mplinit ! vorbi Trofim Stârcu, întorcându-se spre svârcolirea oamenilor cu cușma pe ceafă și făcând semne cu mâna : După mine, măi fraților !... Să-i scoatem din culcuș și pe ceilalți... Sus, la jupânu Pincu și la jupânu Șoil !... Păziți ieșirile, să nu ne scape din labă.

Făcea semne, pornind înainte spre casa cea mare de unde toate capetele dela perdele s'au tras în ascunzători. Insă numai o parte din Stănișoreni l-au urmat. Alte cete mai mărunte s'au desprins ,răslețindu-se spre acarete, pivniță și hambare.

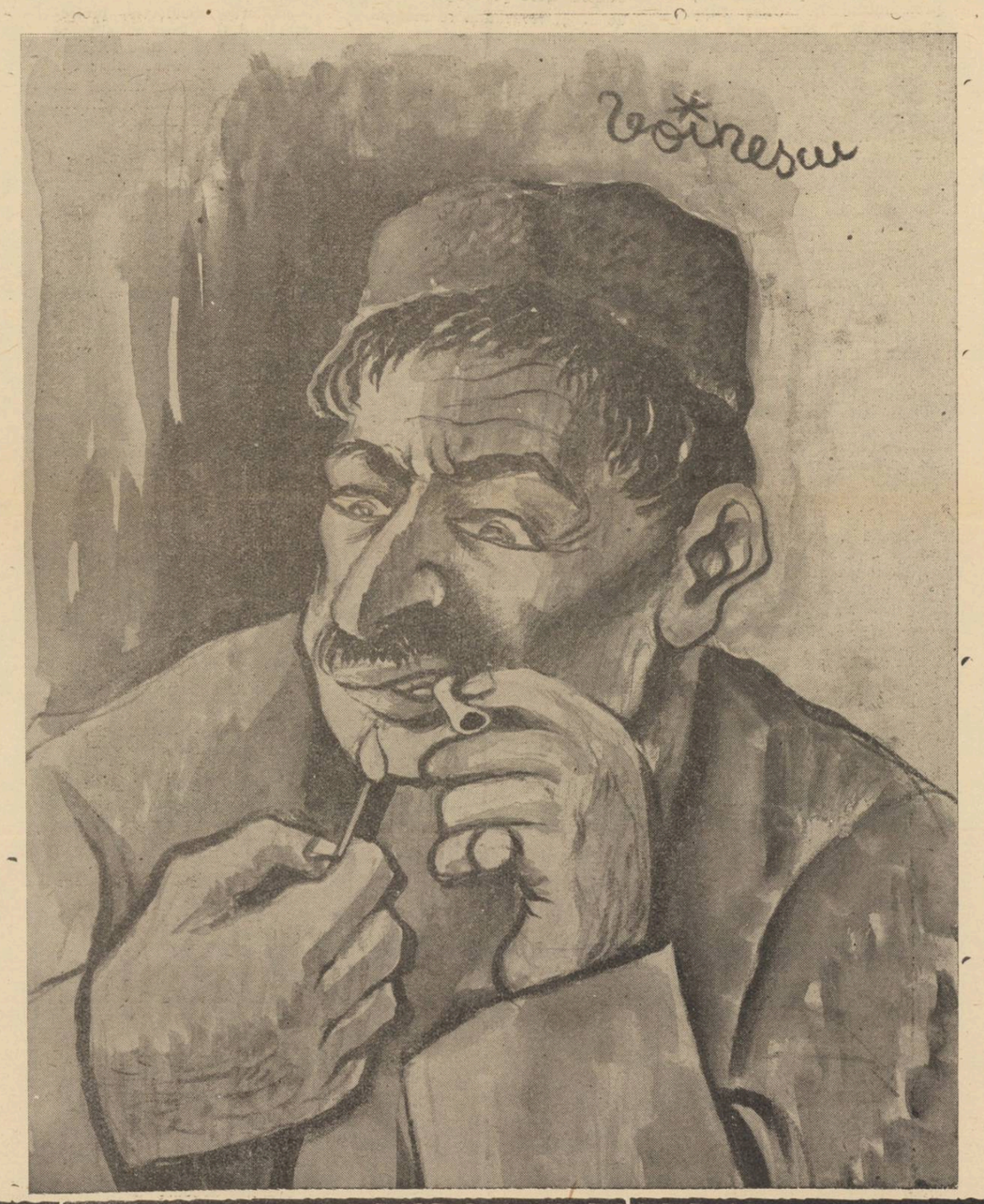

Alecu Faraon răzbise însfârșit în cancelaria cu catastifele Satanei. Era singur. A purtat ochii rătăciți și neîncrezători la dulapul de brad, la cele două mese cu sertare, la casa de fier, la focul potolit din sobă. Aicea registrele cu scoarțele vărgate verde și negru. Dincoace călimările și pecețile.

Sfântă-Minune ! Nu mai credea el să se 'nvrednicească a trăi asemenea ceas !... Și nu credea a se împlini minunea atât de scurt și fără de multe vămi.

Cu mâinele scorojite de boala mălaiului aprins, a atins mai întâi cu băgare de seamă și cu superstițioasă teamă, scoarțele răbojului afurisit, unde-i trecut și numele său. A deschis o condică. Numere și numere, de-ți joacă înaintea ochilor și te prinde durerea de cap. Numere și iar numere !... Kilograme, saci, bani, zile, prăjini... Cine să le mai știe și să le priceapă ?... Aha ! Iaca și altă condică ! Un catastif cu nume. Pentru fiecare nume de cap al familiei din sat, o filă... Epure... Eremia... Iaca și Faraon ! Alecu Faraon. Și pomelnicul tuturor din casă. Profira Alecu Faraon.. Salomia... Măriuca... Mărgărita... Ileana... Anica... Veta... Frăsina Alecu Faraon... Nu lipsește niciuna ! Toate's înscrise pe vecie în catastiful Satanei. Dinainte înscrise, cu muncile pe-un an : prăjini de prașilă și de seceră ; zile de treier și la vânturătoare ; zile de slujbă la Curte.. Nu lipsește nici una. Vândute pe vecie Satanei, cu numele scris la catastif.

Alecu Faraon a tresărit. I s'a părut a auzi pași. Dacă jupânul Solomonică s'a ridicat ? Cu svâcniri ascuțit împunse în inimă, s'a apropiat de geam să se uite afară. Nu !... Jupânul Solomonică Șpaier zace mai departe, întins pe treapta cea mai de sus, cu obrazul vânăt și mânjit de sânge, cu ochii închiși și cu o mână spânzurată moale, pe treapta de-a doua, cu palma deschisă parc'ar sta gata și în nesimțire tot să mai primească el ceva.

Pașii sunt ai lui Farcaș, moșneagul cel surd și tanău, care-a fost în tinerețe vizitiul vestit al boierului Lupache Udrea... Moșneagul se apleacă asupra arendașului întins jos, se uită, îl clatină, pare a nu pricepe prea bine ce-i văd ochii. Pe urmă pășește peste trup și intră înlăuntru.

— Vină, moș Farcaș ! îi strigă ușurat, Alecu Faraon.

— Ha ?... întreabă bătrânul adus de spinare, ducând palma leică la ureche.

— Vină aicea, să te vezi scris, moșu-Farcaș! Fiindcă nici dumneata nu lipsești... Stau aicea scrișî copchiii de când se aflau încă în pântecele măsii, până la moșnegii de pe buza mormântului.

— Ha ? Că nu 'nțeleg...

— Ești scris, aicea ! Indată după mine. Fila de-a doua. Farcaș Consdandin... Simbriaș la curte pe mâncare și pe pacuri de tiutiun. Simbriaș fără simbrie... Nu te vezi ?

Moșneagul se uită la fila cu numele său pe care nu-l poate citi, fiindcă nu știe carte ; se uită la degetul lui Alecu Faraon mâncat de leprică și apăsând de-asupra literilor. Se uită și nu pricepe :

— Ha ? Că n'aud bine, Alecule...

— Nu-i nevoie nici s'auzi, nici să vezi, nici să pricepi !... vorbește Alecu Faraon, cu o liniște de care se înspăimântă singur. E nevoie numa să-mi dai o mână de-ajutor !... Avem treabă mai însemnată de isprăvit, decât cei care horhăesc besmetici pe afară.

El și-a chibzuit planul. Condicile nu 'ncap pe gura sobei, după cât sunt de mari și de grele și multe. Li se cuvine un foc sdravăn, un foc ca la pădure, la drum, la popasuri, la tabăra de cară. Și întru aceasta scoate jarul din sobă în mijlocul odăii, de-a-dreptul pe dușumea, așează cruciș vreascuri movilite deasupra, sfarmă picioarele scaunelor de brad, le clădește după tot meșteșugul, toarnă lemne deasupra, toate lemnele câte se aflau rânduite în stivă, după sobă, la uscat. Așteaptă să se încingă flacăra.

Farcaș, care a priceput însfârșit ceva în felul său, mai cară alte lemne din sala de-alături ; a dat și peste niște legături de draniță, care fac îndată scântei și au înălțat pălălaia până în grinzile tavanului.

Iar numai atunci, când focul a început a dudui de nădejde, toată liniștea spăimoasă a lui Alecu Faraon s'a năruit ca movila de șindrilă pârjolită, dând drumul la strigarea lui care-l chinuia și prin somn :

— Pune mâna, moș Farcaș, să mântuim cu catastifele Satanei ! Nu sta !... Foc și pârjol, cu condicile lui jupânu Solomonică !

Striga și răsturna cu brațul alte condici și hârtii, scripte și carnete, cuprinsul săltarelor și cărțuliile de legi, în vatra lățită de cuprindea jumătate din încăpere.

— Ha ? întreba moșneagul, frecându-și ochii roșii de fum și lipindu-se de perete, fiindcă-l ajunge dogoarea.

— Nu sta !... Pune mâna aici, să mântuim cu catastifele Satanei ! Haha !... Ia'n te uită ce se mai sfârlogesc, parcă's vii și le arde la măduvă, cum ne-o ars pe noi, de ne-or fiert ciolanele !... Așa, măi tată !... I'auzi ce mai duduie, ca mașina de trier !

Cu o prăjină scoasă dintr'un ungher — prăjina măsurătorilor strâmbe ale domnului Solomonică — răcnind și asudând, Alecu Faraon răscolea jarul de zor, împingea spre vâlvătaia din mijloc condicele lunecate, spre lături ; nu se odihnea locului o clipă. Pârlit de fum și negru de funingine, părea acum și el într'adevăr ca unul din demonii zugrăviți pe zidul bisericei și din visurile sale cele rele, hrănind cu lopata de jăratec limbile de foc dela cazanele cu smoală ale Satanei.

Fragment din romanul „Pământ, Mormânt", ultimul volum din trilogia „1907", sub tipar.

MATEI CARAGIALE

(Urmare din pag. I-a)

zilelor. Producerea ei l-a oprit. Un nou fapt vine să-l convingă că viața nu-și mai are rostul să fie trăită. Indrăgostirea lui de fata săracă din mahala, Wanda, cu părul galben, ca lumina soarelui și cu fața albă și nevinovată, care, în realitate, își bătea joc de el cu un mahalagiu, când el tocmai dorea să-i dea numele și onoarea sa, avea să-l facă să-și piardă total încrederea în el însuși și în viață. Determinat de aceste tragice întâmplări, se hotărăște să plece din țară, să i se piardă cu totul urma. Viața de ostaș a lui Pantazi are un frumos episod în care ni se evocă dragostea dintre prințul rus Serghie de Leuchtenberg-Bonaparte și Pena Corcodușa, o frumusețe cu faimă de pe vremuri, ieșită, ca o tristă arătare, într'o noapte de chef a celor trei crai. Scriitorul pune în evocare un rar accent de înțelegere și convingere.

Al treilea crai de Curte Veche, este chiar eroul principal, la persoana întâia. El își plimbă existența în tovărășia celorlalți doi crai mai în vârstă, împrumutând dela ei unele obiceiuri și năzuințe și complectându-le acestora, prin participarea la viața lor, unele stări de lucruri, cari le lipseau. Duce cu ei aceeași viață de noapte, cu discuții de o nobilă preocupare, cari sfârșiau deobiceiu în chefuri și destrăbălări, spre revărsatul zorilor. Ii ascultă pe amândoi tovarășii, cu nesaț, se îmbată de trecutul lor glorios și sbuciumat, plânge cu ei, pe meterezele aducerilor aminte, și-și înecă la un loc tristețea în nopțile prelungite. Apariția și existența artistică a eroului principal e legată și condiționată de viața celor doui crai mai în vârstă. Toată risipa lui de gânduri se ghidează după risipa lor. Predispoziția spre viața dezordonată zăcea însă și în sufletul său, astfel că, în afară de unele însușiri sufletești comune, și aceasta l-a dus spre tovărășia lor. Cei doui crai mai bătrâni sunt două firi diferite, având comun doar un destin similar. Sudura dintre ei o face prietenia constantă a eroului principal. Din topirea la un loc a trei temperamente total independente, cari n'au decât asemănări în trecutul lor existențial, s'a închegat pretextul acțiunii. Prin firea și viața lor desprinsă din realitatea crudă, trecând prin ea ca prin ceața unui vis, craii dela Curtea Veche par o singură unitate tipologică. Structura lor interioară, contactul cu lumea din afară, o anumită jenă de a fi la fel cu realitatea în care se sbat, fac din ei și din acțiunea închipuită de autor, o lume aparte, singulară.

Prezentarea eroilor din „Craii dela Curtea Veche" n'ar fi întreagă dacă am scăpa din vedere pe antipodul crailor, care apare dintr'o altă lume, ca să complecteze tabloul grav și bizar al acestora. E vorba de Gore Pârgu, acea existență mizerabilă și meschină, produs al desfrâului și al viciului, om de nimc, în afară de chefuri, femei și minciuni. El e cel ce regizează punerea în scenă a celei de a treia părți, a chefurilor și destrăbălărilor nocturne. Fără el viața crailor ar fi închisă într'o găoace de liniște meditativă și virtute neîntinată. Participarea lui la viața crailor, incursiunile pe cari le pune la cale, fac din el un element indispensabil, de echilibru între viața austeră și izolată a eroilor și între realitatea evidentă. Pârgu este însuși chiagul întregii povestiri. Silueta lui de clifan se plimbă într'o atmosferă de tămâie și desfrâu, peste tot. Inteligent și lichea, el nu se sinchisește de vre-o virtute încălcată. Scopul lui e succesul cât mai rapid și ieftin. Craii însă, și Pașadia mai ales, îi înțeleg năzuințele, dar îl știu juca, astfel că el rămâne în același rol de regizor al desfrâului nocturn. S'ar părea că Gore Pârgu contrastează cu ceilalți crai. Realitatea este numai că-i complectează. Fără ghidușiile și ticăloșiile lui, existența crailor ar fi banală. Și în ei există o predispoziție pentru chinuirea trupului, printr'o viață necugetată și desfrânată. Ea stă însă în stare latentă, în adâncurile lor intime, peste care s'a așternut sgura disprețului și a urii, nepăsarea și uitarea. Pârgu este agentul care, cu măturoiul neastâmpărului, alungă himere învechite și chiamă la viață instinctele vițiului, amenințate de sufocare. Fără el, decorul acțiunii ar rămâne fără nici-un fel de legătură cu viața.

Alături de Pârgu, fauna povestirii mai cuprinde o seamă de exemplare pitorești, fiecare aducând o anumită notă caracteristică. Cele două odrasle ale lui Maiorcă Arnoteanu, Mirna și Tita, fac figură onorabilă alături de Pârgu. Prima, vițioasă și cu slăbiciuni specific omenești, este totuși sinceră; a doua, decentă în aparență, servește cu aceeaș pasiune, ca și sora ei, arta amorului. Dacă ne amintim și de Masinca Dângeanu, galeria personagiilor se complectează fericit. Femeia aceasta, trecută de mult de prima tinerețe, păstrează totuși un aer de prospețime mereu amăgitoare. Nu-l putem uita pe diplomatul Poponel, ale cărui apucături asemănătoare cu ale Mimei Arnoteanu, fac poate mai mult posibilă prietenia dintre el și Pârgu. Toată această lume de o anumită compoziție etică și spirituală înnotând cu simțul realității în viață, servește de decor și complectare pentru trecerea prin povestire a crailor de Curte veche. Fără ea, viziunea lor ar fi fost ștearsă, lipsită de culoare și de semnificație. Frumusețea lor reese tocmai din contrastul evident dintre viața lor intimă, determinată de o structură ciudată și neînțeleasă, și cea exterioară, care-i leagă de ceilalți eroi.

Talentul scriitorului în zugrăvirea personagiilor iese într'o plăcută evidență. Dar nu putem totuși să nu remarcăm că această zugrăvire are un caracter de muncă intensă, autorul silindu-se, prin procedee cari îi sunt proprii, să ne prezinte o lume de oameni în contururi cât mai izbutite. Ei nu sunt apariții spontane pe retina actualității. Autorul îi descoperă în adâncimi uitate și trebue să depună un simțit efort pentru a-i scoate la lumină. Avem aci de-aface cu preocupările de herald ale lui Matei Caragiale. Cu felul lui singurit de a trata viața și manifestările ei, nu putea să se rezume la un material de uz comun, când era vorba să ne redea efortul creației sale artistice. Din cadrele îndepărtate ale timpului și din cenușa amintirilor, ori din rugina așternută pe fețele peceților și ale pajerelor, a chemat, în lumina actualității, o lume care se apropia de formația sa sufletească. Chipul în care se face traducerea ei în fața realității, lasă încă impresia a ceva căutat, cu stăruință chinuitoare. Scriitorul se forțează să o aducă cât mai mult în lumină. De-aceia nu este riscant să credem că literatura lui Matei Caragiale înscrie în istoria noastră literară un aspect cu totul nou : refugiul omului de preocupare în literatură. Heraldul, cercetătorul de vestigii istorice, se resimte în fiecare strofă sau vers și în fiecare pasaj de proză. Lumea lui de eroi apare din altă lume și e mirată de contrastul dintre ceeace s'ar fi așteptat să fie și ceeace este în realitate. Cei trei crai sunt, în esență, noțiunea protestatară a unei alte structuri existențiale.

Supusă unei analize critice și estetice, opera literară a lui Matei Caragiale impune unele precizări. Dat fiind materialul ce intră în compunerea ei, trebue să vedem în ce măsură, în urma procesului de creație, reușește să se dispenseze de tot ceeace e eterogen, spre a avea un caracter eminamente artistic. Toată opera lui Matei Caragiale folosește un material de lucru selecționat pe marginea unor preocupări de cercetare. Resfrângerea caracterului specific al acestuia se resimte chiar și în opera literară închegată. In acest caz, potrivit unor anumite norme estetice, ar însemna că procesul artistic nu s'ar fi desăvârșit și că din amalgamul elementelor eterogene o parte din ele s'ar fi refugiat în operă. Dar, deși asemenea elemente reușesc să ajungă în structura operii și pot fi recunoscute ca atare, ele nu alterează cu nimic nota estetică dominantă, căci artistul le-a știut doza cu un real simț al măsurii. Proporția este bine stabilită, astfel că cetitorul rămâne totuși cu impresia unei realizări artistice virtuoase.

Ca formă, realizările literare ale lui Matei Caragiale oglindesc un spirit permanent preocupat de sensul și valoarea cuvintelor. Pentru cine ar dori să facă aplicațiuni de semantică mai ales, materialul literar al acestuia s'ar preta de minune la experimentări folositoare. Fiecare cuvânt e ales cu grijă și surprinzi preocuparea permanentă a scriitorului ca el să acopere exact noțiunea dorită. Aci se vede rolul pe care-l joacă, alături de artist, cercetătorul și heraldistul. Din împreunarea lor în actul creației, rezultă o operă bogată în virtualități artistice.

Dar studiul nostru ar risca să nu fie complect dacă n'am aminti, ca o ultimă realizare, și bucata „Sub pecetea tainei", care are un subiect apropiat de restul lucrărilor cercetate. Și în ea plutește aceiași atmosferă de taină specifică structurii intime a autorului. Restul bucăților, aflate în ediția lui Perpessicius, mai mult schițe neterminate, vădesc și ele același simț ales al frumosului.

Apariția de scurtă durată și cu puține realizări a lui Matei Caragiale în cadrul literaturii românești, înseamnă un popas de nobilă prezență și un semn de adevărat progres artistic. Deși a scris puțin, lucrările lui vor rămâne, e drept cu un caracter specific singurit, ca apariții luminoase, în rândul realizărilor noastre artistice.

DUMITRU IMBRESCU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr. 22 —

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREŢUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 22
VINERI 10 AUGUST 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIIU

ALEXANDRU PHOEBUS — Biserica din Lisa (Făgăraş)

INSULA LUI ROBINSON

de ION ŞTEFAN

Deşi n'au fost niciodată mijloace de comunicaţie mai rapide şi multiple, aglomerări umane mai puternice, organizaţii colective mai perfecte, un colectivism mai accentuat, totuşi omul nu s'a simţit niciodată mai singur decât astăzi. In această reţea complicată de legături mecanice, exterioare, nu se pot descifra uniuni vii între indivizi, nu se poate închega o comuniune organică, ecumenicitatea. Interesele, industriile, construcţiile, căile de comunicaţie, proviziile, arhivele, — toate acestea sunt parcele de aur, de fier, de piatră, de hârtie, dispuse azi într'un anumit sistem, dar putând fi mâine învălmăşite sau dispuse într'alt fel. Şi cu toate că se recunoaşte întinderea ecoului unui eveniment petrecut într'un loc până la mari depărtări şi repercutarea lui, cu diferite consecinţe, în aproape toate domeniile de activitate umană, pentrucă interdependenţa planurilor şi a popoarelor a atins un nivel de maximă intensitate, totuşi omul n'a combătut niciodată mai cu înverşunare pentru autonomia scenelor de manifestare umană. E straniu că psihologia atomistă a trecutului a permis totuşi o întrepătrundere de influenţe, o colaborare de forţe, în timp ce psihologia configuraţionistă de azi determină disocieri din cele mai abstracte. Trăim epoca actului pur, răsucit în sine însuşi fără nicio finalitate, fără nicio implicaţie în alte sfere de acte. Veacul nostru a adus triumful gratuităţii, al artei pentru artă, al politicei pentru politică, al inovaţiei pentru inovaţie, al libertăţii pentru libertate, ceea ce înseamnă că acel „pentru" — receptacul de sensuri — a fost de fapt exclus din intenţiile noastre, că scopurile sunt uitate, semnificaţiile ignorate. Interferenţelor li se pun piedici, politica e în stare de divorţ cu literatura, iar aceasta la rându-i a surghiunit ideile generale, filosofia şi religia. Complexul cultural clasic s'a fărâmiţat, fiecare componentă a produselor spiritului uman este filtrată, singularizată, atomizată. Până în secolul trecut, colaborarea forţelor spirituale tindea la o îmbogăţire a vieţii, iar bogăţia vieţii îşi revărsa seva, obţinută prin captări diverse, în toate domeniile de manifestare ale spiritului uman. Incapacitatea unei viziuni de ansamblu, îngrădirile nete, sărăcesc azi şi împuţinează conţinuturile diferitelor produse culturale, care-şi aplică cu stricteţe izolaţionismul. Cauza acestei stări de lucruri rezidă în faptul că omul a devenit sclavul actelor sale. Funcţia clasică a complexului cultural era umanizarea şi renaşterea omului, azi funcţia omului este de a sta în serviciul comandat al unei idei, al unei tehnici, al unui act, — pe scurt, de a fi robotul propriilor sale invenţii.

Aservirea aceasta a omului, care azi a atins apogeul, nu e totuşi un proces nou. Cercetarea atentă a istoriei evoluţiei umane ne desvălue contrarianta constatare că omul sfârşeşte prin a deveni sclavul cuceririlor sale, prăbuşindu-se prin ele. Orice victorie conţine în sine ascunse, latente, condiţiile căderii. Aruncat în natură ca sclav al ei, omul a creat cultura, statele, clasele sociale, profesiunile, devenind sclavul tuturor.

La început a fost curiozitatea. Prin exerciţiul acesteia, dublat de acela al raţiunii, omul a cucerit cunoaşterea, dar a pierdut starea de beatitudine primară, paradisiacă. Constrâns să-şi câştige existenţa, a creat unelte şi şi-a strâns provizii, devenind pe rând sclavul lor. A inventat banul, pentru a ajunge robul lui. Am putea defini avaritismul ca un corespondent materialist al estetismului. Omul a descoperit apoi preţurile, aceste pure abstracţii, ajungând să arunce în mare de dragul menţinerii lor urcate produse considerabile ale solului. A creat societatea, clasele sociale, profesiunile, pentru a-şi îngrădi fiinţa prin ele. Şi cine neagă servituţile impuse omului de convenienţe, de refinamente, de mode? Iar în popor cine nu vede servituţile impuse de superstiţii şi prejudecăţi?

Insăşi cartea, acest prilej al tuturor desfătărilor, îşi are robii ei uscaţi, care uită de dragul lecturii toate încântările naturii, experienţa directă, însăşi viaţa. Lucruri imperios necesare sunt desrădăcinate din rostul lor, prefăcute în scopuri în sine, — îmbrăcămintea se trasformă în modă, iar bucătăria nu mai e un instrument al foamei, ci al gurmandismului. Deci, orice invenţie umană, care a suferit un transfert, o substituire a rolului ei de „mijloc", fiind întronată în locul suveran al scopurilor, a înfrânt pe om. Ultima expresie a servituţii umane e, desigur, tehnica, maşinismul, prin care omul a urmărit să învingă natura.

Urcat pe molozul cuceririlor sale, omul e legat totuşi de o pluralitate de servituţi, care intensifică în sufletul lui nostalgia stării primigene. Paradisul e pentru om alfa şi omega. Pierzându-l prin exerciţiul curiozităţii şi raţiunii, vrea să-l recâştige prin mijlocirea progresului, animat de asemenea de exerciţiul curiozităţii şi al raţiunii. Incât, pe drept cuvânt declară Eugenio d'Ors că istoria umană poate fi concepută ca un itinerariu penibil dela inocenţa care ignoră la inocenţa care cunoaşte. Dar pentru a ajunge aici, omul trebue să deprindă nu disocierea actelor sale, cărora ţine să le acorde autonomia, ci disocierea lucrurilor care trebue să rămână scopuri de lucrurile care trebue să rămână numai mijloace.

Desintegrarea lucrurilor, a cuceririlor umane, din funcţiunile lor firesti, îşi are izvorul în ştergerea trăsăturii comune, care le înlănţue şi reţinerea doar a diferenţei specifice, care le dislochează, le parcelează. Se pare că începutul acestui proces se accentuiază odată cu zările veacului al XVIII-lea. „E ora perfecţiunii sociale celei mai rafinate pe care a cunoscut-o istoria. De asemenea, ora normelor celor mai abstracte. Arta e turnată în tiparele retoricii lui Boileau; ştiinţa în acelea ale mecanicei carteziene. Lumea începe a fi Franţa; Franţa, Parisul; Parisul, un salon. E aci o tiranie: aceea a statului; dincolo altă tiranie, aceea a bunului gust. Restul, tot ceea ce e în afara convenienţelor, nu există. Cum să i se acorde un eroism oarecare, o aparenţă de demnitate? Iată totuşi acolo, departe, o insulă deşartă. In această insulă pustie un naufragiat despuiat. Acest naufragiat fără vestminte, fără societate, fără convenţii, fără politică, fără cuvânt chiar, în lupta directă cu forţele cosmice, — ceeace vrea să însemne, în uniune intimă cu forţele cosmice,—acest naufragiat îşi va salva mai întâi viaţa şi apoi sufletul său. El va săvârşi o ispravă superioară celor mai mari isprăvi realizate de regi sau de conducători. Dacă sărmanii săi umeri, istoviţi, au pierdut toga, în jurul capului său înnobilat va înflori un nimb de lumină", (Eugenio d'Ors).

Totuşi, Robinson, acest mit al veacului al XVIII-lea, în care individul părea mai îndepărtat de preistorie, nu e omul fugit de societate, ci e un naufragiat. Jurnalul său nu consemnează luni de-arândul decât descoperiri utile, refăcând parcă etapele industriei casnice umane. Abia la începutul celui de al treilea an conclude el că s'ar putea ca solitudinea să-i ofere condiţii în care să trăiască mai fericit decât n'ar fi putut-o face societatea, ca-

(Urmare în pag. 4-a)

BREVIAR LIRIC

TREI POETE: Elena Farago, Claudia Millian, Otilia Cazimir

de RADU GYR

Simbolismul de importaţie franceză marchează două evoluţii, schimbându-se sub două aspecte, în lirica română: o formă primară, definită prin tendinţa spre aristocratizare şi coloratură a expresiei exterioare, prin decorativul exotic şi palidă insurecţie faţă de formele clasice, simbolism care alimentează, alternativ, poezia şi salonul literar ale lui Alexandru Macedonski şi principiul estetic al grupului dela „Viaţa Nouă" a lui Ovid Densuşianu, — şi o formă secundă, evoluată, de pur simbolism interior, caracterizată prin muzicalitate şi scurgere indirectă a emoţiilor printr'o anumită arhitectonică a elementelor sugestive: atmosferă, imagină, fosnet melodic lăuntric, lexic armonic, rafinament (D. Anghel, D. Iacobescu, Ştefan Petică, G. Bacovia...)

De bunăseamă, chiar structura sensibilităţii feminine este o primă aderenţă la poezia simbolistă. Lirism, subiectivitate, muzicalitate interioară, refracţie, prin imagină, a celor mai mici nervuri ale frunzişului lăuntric, sunt însesi componentele elementare ale simbolismului şi, totodată, resursele artei feminine.

Conversiunea poetelor noastre la simbolism s'a înfăptuit pe bază de corespondenţă spirituală, în primul rând, şi'n urmă pe bază de principii estetice, externe fondului convertit prin structura lui.

Alice Călugăru, Elena Farago, Claudia Millian se includ acestui simbolism, marcând trei aporturi de indiscutabilă valoare în evoluţia lui integrală.

Debutând sub pseudonimul Fatma în literatură, d-na Elena Farago — retrasă, de ani, în calmul patriarhal, dar şi în atmosfera de provincialism dizolvant de energii a Craiovei — a făcut să apară o serie de culegeri de poeme: „Versuri", „Şoapte din umbră", „Din taina vechilor răspântii", „Şoaptele amurgului", „Traduceri libere şi reminiscenţe", „Nu mi-am plecat genunchii", cum şi o ediţie definitivă în ed. „Fundaţiilor Regale", alături de o altă serie de versuri măestrite pentru sufletul fraged al celor mici.

In simbolismul românesc, d-na Elena Farago ocupă loc de frunte. Poeta a găsit, aici, tocmai ceea ce reprezenta etapa de evoluţie, abandonul exotismului decorativ, ce definea starea primară a simbolismului la noi — şi orientarea spre concertul interior şi spre sugerarea emoţiilor prin procedee aparent simple, dar stilizate şi rafinate.

De un lirism cald, deşi uneori înclinat spre obscuritate şi hermetism (poate tocmai pentru a pune o surdină de argint sonatei gâlgâetoare a sentimentului), de o eleganţă rară a expresiei şi o aristocratizare a formei — în sensul de purificare armonică a lexicului poetic — d-na Elena Farago cizelează fie stări emoţionale, de erotică sensibilizată feminin, fie o adoptare tehnică de simbol şi abscons, sprijinită tot pe valoarea artistică a sugestiei.

Expusă fluxului şi refluxului criticei noastre „de autoritate" şi opiniilor ei cu multiple variaţiuni, cu reveniri şi, în deosebi, cu „revizuiri", poezia d-nei Elena Farago a cunoscut întreg capriciul aprecierii critice a aceluiaş mare „estetician" de structură impresionistă, fiind plasată când la loc de căpetenie în simbolismul nostru, când în plan secund, sub prudentă rezervă, după circumstanţe gastrice, de voluptuos tabiet sau de mici neplăceri digestive, pe care distinsul critic le traversa.

Mai puţin impresionişti, noi recunoaştem poeziei d-nei Farago valori statornice de finete, caldă emotivitate şi tehnică personală.

Versuri ca acestea:

„Şi-acum privind pe gânduri
La mâna care-ţi scrie
Mi s'a părut, deodată, atât de străvezie,
C'am tras-o şi-am pitit-o
Fără să ştiu ce fac.."

(Scrisoare)

sau, poate, acestea:

„O, unde eşti creangă de-April, să-mi împrori
Ferestrele vieţii cu verdea-ţi lucire..
Şi unde eşti, iarbă cu fragedul fir,
In gânduri să-mi intri cu haina ta nouă
Şi proaspăt scăldată în bobul de rouă
Ce'n suflet răsfrânge lumini de safir"...

(Noemvrie)

sunt dovezi de lirism autentic şi de realizări artistice, împotriva diluării chiar, diluare ce ameninţă, uneori, poezia erotică a d-nei Farago.

Unele afinităţi cu D. Anghel — în procedeul transmiterii indirecte a emoţiei prin tablouri exterioare — nu împiedecă, însă, pe poetă să fie „ea" în versuri de factură personală, regizate cu artă. O poezie simbolică şi aristocrată, care va rămâne, indiscutabil, una dintre cele mai frumoase în lirica noastră feminină.

Intreaga măestrie a poetei e turnată în giuvaergitul poem „Era o fântână", inel de preţ, divulgând, laolaltă, şi tehnica şi temperamentul autentic şi maniera lirică a d-nei Farago:

„Pe-o lungă şi aspră şi stearpă şosea
— Ca toate şoselele vieţii —
Pe-o lungă şi aspră şi stearpă şosea
Era o fântână cu ciutura grea,
Cu apă sălcie şi caldă şi rea,
Dar furca cu braţele întinse păndea,
Momind de departe drumeţii..."

Acolo, la Craiova, unde s'a izolat de fierberea acidulată a Capitalei, poeta, deşi bolnavă de ani întregi, a condus şi animat reviste literare („Ramuri" şi „Năzuinţa"), a primit, în salonul ei, poeţi şi artişti, şi, bineînţeles, m'a fost cruţată de contestaţia, invectiva vulgară şi pamfletul confraţilor provinciali, eşuaţi în literatură, dar refulaţi, veninos, în calomnie.

Vibraţia mătăsoasă a lirismului Elenei Farago a trezit speranţe în tânărul simbolism contemporan, ca, de pildă, în poezia fină a lui N. Milcu, sau în aceea a poetelor desvoltate în preajma liricei sale, — d-nele Otilia Ghibu şi Sabina Paulian.

(Urmare în pag. 5-a)

PAUL VALERY, PROFESOR

de MIHAI NICULESCU

Dinaintea unui drept unghi de hârtie, nu mai mare decât un sfert de coală, lipit pe afişierul dela Collège de France, m'am oprit într'o zi, absent dela tot ce mă înconjura, ispitit de făgăduiala acestui cuprins laconic: „La chaire de poétique. Monsieur Paul VALÉRY, professeur: Nouvelles conceptions de l'oeuvre de l'esprit. La notion de „grand art". Vendredi et Samedi à 11 h.".

Era într'o Vineri, ora 11 fără 10. Am intrat în sala indicată şi am crezut o clipă că mă înşelasem: în primul rând de scaune, drept în faţa catedrei, era aşezat cineva cu o carte deschisă dinainte, iar către mijlocul sălii, lângă aparatul de proiecţie, alt „cineva", din care se vedea doar „ceva" aidoma unui puf de păpădie. M'am apropiat ţinându-mi răsuflarea, de teamă să nu se împrăştie acel ceva şi m'am mirat să văd că păpădia era creştetul aburit de alb al unui bătrânel îngropat în scaun, picotind, abia ca o aluzie la viaţă. Cred că fărâmei lui gingaşe de făptură nu-i mai pria altă hrana decât, la răstimpuri, câte o înghiţitură de aer încropit în soare.

Persoana din primul rând de scaune, în spatele căreia m'am aşezat, purta pe cap o scufă de lână împletită şi citea **Sesame and lilies** de Ruskin. Părea să fie sau să fi fost o femeie şi dacă n'ar fi avut grija să-şi înfăşoare strâns capul cu un fel de cordea petrecută pe sub bărbie, cred că fălcile i s'ar fi desfăcut ca din copci. O ghiceam înţepenită în bandaje pe la încheieturi, ca o pupă uscată, cu pieliţa gălbuie, fără suc, întinsă subţire cu pensula peste rânjetul indiscret al carcasei. Mi-o închipuiam hrănindu-se cu frunză tânără de agud şi călătorind în plasa de bagaje, la tren.

— Te mănâncă moliile, dacă mai stai, mi-am spus, dar a intrat brusc o fată cu părul stufos încins de soare şi pulpele goale, clempănind din galenţi. Moş Păpadie şi-a deschis speriat ochii apoşi, îndureraţi de lumina prea vie şi faptura dinaintea mea a trosnit în scaun de am crezut că se face ţăndări şi aşchii cu scaun cu tot, dar a întors doar o pagină, după care a înţepenit iarăşi.

Incepe să vină lume: câte doi, câte trei şi câte patru — în câteva minute sala se umple aproape jumătate. Ciudat public, ales parcă dinadins. William Wilson sau Usher trebue să fie şi ei pe undeva pe aproape. Ce voluptate neasemănată, să te afli în atmosfera virginală din care se nasc operele, să citeşti oamenii cum ai citi o carte, în versiunea lor cu adevărat originală şi în ediţie princeps, să-i anticipezi în şansele lor posibile şi în destinele a căror revelaţie o ai printr'o intuiţie fulgerătoare luminând brusc un peisaj nebănuit de vast!

Totuşi s'a ajuns parcă la o mijlocie, în care mocnesc toate singularităţile, alcătuind ceeace se chiamă un „public, întăritat de aşteptare — o consonanţă, în care excepţionalul, tot ce apare lăturalnic, pieziş, aberant sau excentric se atenuiază, renunţă şi se ascunde provizoriu. Moş Păpădie şi Scufia bandajată secretează involuntar şi deopotrivă cu toţi ceilalţi, freamătul indistinct al atmosferei în care se acordează, ca virtualităţile unei orchestre, facultăţile atâtor atenţii stârnite în aşteptarea apropiatei destinderi. Unul câte unul, ei sunt acum neinteresanţi, fără mister: tânjesc cu toţii la un sens revelator, poate al unei alte existenţe.

La 11 şi 5, uşa laterală din dreapta catedrei, în fund, se deschide şi intră un omuleţ cu şapcă, în uniforma personalului de serviciu al Colegiului. Se descoperă şi pe dinaintea lui, în liniştea care înghite brusc tot zumzetul de până atunci, alunecă nesimţit spre catedră, uşor adus din spate, profesorul Paul VALÉRY. Tot ce-mi închipuiam despre autorul **Tinerei Parce** se organizează acum într'o rezistenţă îndârjită, pe care o presimt zadarnică. Inchipuirea refuză realitatea, dar numai pentru răstimpul unei clipe, fiindcă numai decât apoi, realitatea triumfă

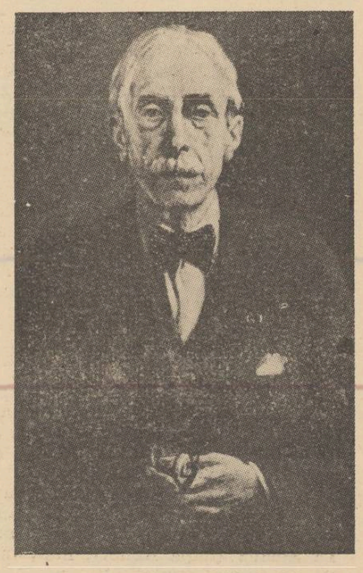

PAUL VALÉRY

şi pentru totdeauna de acum înainte, asupra închipuirii spulberată definitiv în neant, uitată fără umbra vreunei păreri de rău. Tot ce ştiam despre Paul Valéry, din cărţile lui, se cristalizează acum prin forţa misterioasă de radiaţie a omului de pe catedră, a inflexiunilor glasului şi gesturilor lui. El pledează fără să bănuiască desigur, propria lui cauză şi o câştigă retrospectiv, însufleţind cu un gest, cu mimica feţei, cu modulaţiile vocii, cele mai intime şi mai îndepărtate amintiri ale mele despre el, creind o continuitate vie, indestructibilă, de amintire fără început. Ştiu acum accentul exact până la nuanţă, de îngăduitoare ironie, al faimoasei mărturisiri: „La bêtise n'est pas mon fort" şi patetismul unei recomandări ca „soumets-toi tout entier à ton meilleur moment, à ta plus haute pensée", are de azi înainte, pentru mine, un chip, o căldură a glasului, de neînlocuit.

(Urmare în pag. 5-a)

O satisfacţie literară

Problema, dacă din substanţa creaţiei artistice poate fi intuită finaţa creatorului, daca şi in ce măsură artistul este reflectat de arta lui şi invers — şi daca unele trasaturi ale omului-artist pot fi prinse in sborul judecaţilor noastre critice — este desigur una cu mai multe feţe şi răspunsuri. Critica şi estetica n'au ocolit-o şi au teoretizat asupra acestui raport aşa cum le-a plăcut.

Pentru contemplator şi cetitor ea este însa o simplă intrebare ce aparţine neliniştei lui curioase. Nu şi-o pune oricine şi oricand. Cu cât însă adancesti mai mult opera vreunui scriitor de pildă, cu cât el îţi place mai mult, cu atat nevoia până la un punct rezonabilă de-a cunoaşte ceva din personalitatea lui, chipul chiar şi întâmplari din viaţa lui, — devine mai puternica. Deaceea credem că este o pretenţie nevinovată dorinţa ca operele din marea literatura contemporană să fie însoţite de portretul scriitorului şi de câteva note biografice asupra lui. Vrem să luăm în cercetare doar o mărturisire ce aparţine intimităţii lectorului şi nu problema de estetica însaşi, care implică nu numai un alt punct de vedere dar şi un cadru deosebit de discuţie. Nici nu e vorba numai de-o instruire a cetitorului prin astfel de adausuri. Nici că ele l-ar iniţia în tainele poeziei sau romanului pe care le-a cetit. Aceasta nici n'ar putea-o pretinde dela o fotografie şi dela o notiţă biografică. — Atunci ce sa fie, o simplă indiscreţie?

Ne referim la literatura actuală. Se ştie ce circulaţie extraodinară au astăzi romanul englez şi cel american. Scriitori de mare valoare se aleg firesc ca aurul de nisip şi publicul românesc şi-i apropie cu interes şi pasiune. Serviciile aduse culturii şi umanităţii de către marii romancieri contemporani sunt demult just şi generos apreciate. Dar comit fără voie şi un rău ca un fel de contra-aspect al înaltei lor valori. Cetitorul care a cetit şi a trait bogat romane ca Fântâna—Sparkenbroke — Citadela — Contrapunct — Robii — Vin ploile — Ogorul — Pe aripile vântului (ca să citâm doar câteva celebrităţi) — ar vrea ca şi celelalte să le semene, să fie de tot atâtea „carate". Prin această supra-preţuire suferă literatura naţională contemporană şi este aci o injustiţie care ar trebui discutată.

Digresiunea aceasta serveşte faptului simplu că am vrea să justificam, într'un fel, dece am recitit de curând unele din romanele de mai sus. Fântâna şi Sparkenbrocke de pildă, marile creaţii ale lui Charles Morgan. Cel dintâi in traducerea romană dela Cluj. Am avut placerea să găsim în el nu numai câteva note biografice dar şi o reproducere după bustul lui Ch. Morgan.

Când scriitorul acesta a spus atâtea lucruri minunate, când ne-a împărtăşit prin eroii lui, atâtea minunate gânduri şi visuri nu este firesc să dorim să-l cunoaştem şi pe cel căruia aparţin?

Să cunoşti ceva din viaţa lui şi chiar să ştii cum arată? Există atunci o plăcere secretă să potriveşti icoana pe care ţi-ai făurit-o în imaginaţie despre scriitorul drag, cu fiinţa lui reală. Este şi un joc riscant. Ţi-l închipui într'un fel şi trăind o anumită vieaţă, cu anumite ocupaţiuni şi predilecţii şi afli deodată că te-ai înşelat.

Dar în Charles Morgan sunt atâtea trăsături din Lewis Alison şi chiar din lordul Sparkenbroke. De unde ştim? Chipul lui are noblefea, pasiunea ascunsă, mistica lirică a contemplaţiei, a singurătăţii, — ca şi celebrii lui eroi. E atâta melancolie, atâta ascetică finefe şi atâta putere de interiorizare în această figură!

Faptul că Morgan apreciază mult pe Francezi, adoră şi studiază teatrul şi are cultul frumuseţii şi culturii clasice este iarăşi caracteristic pentru fiinţa lui.

Ce mult ne-a impresionat odinioară chipul poetei contesa de Noailles sau acela al lui Aldous Huxley. Câtă adâncime şi câtă elegie în ochii foarte negri şi catifelaţi ai domniţei brâncoveneşti. Câtă ascuţime de spirit, cât rafinament intelectual şi nu ştiu ce eleganţă englezească în figura autorului „Contra-punctului"! Dar figura crispată şi răvăşită a lui Giovanni Papini? Sau ce inteligenţă subţire şi săgetătoare în ochii lui Caragiale al nostru. Dar figura şi ochii lui Eminescu, surâsul lui?

Am atins fără să vrem şi în desordine şi alte exemple.

A fost o provocare a „Fântânei" şi a fotografiei care ne-a impresionat. In intimitatea cetitorului s'a aşezat pacea unei siguranţe: Charles Morgan este aşa cum şi-l închipuia.

MELANIA LIVADĂ

PAUL VALERY, PROFESOR

(Urmare din pag. I-a)

Poziția lui Paul Valéry mi se pare creiază trebuința odată cu mijlocul de-a o satisface — „foamea și pâinea", a fi acea a spiritului însuși, — care-și cu vorbele proprii ale lui Valéry, care îl citează cu acest prilej pe Dante : „Ei doresc ceeace posedă". Spiritul în acțiune, în act, lucid, fără speranță și fără iluzii, care se opune — dar nu voluntar, ostentativ, ci prin însăși esența sau firea sa — oricărei tendințe de romanțare, chiar celei mai elementare și firești, aceleia de a se proiecta în devenire, de a-și creia o continuitate biografică. Singura, consecvență a spiritului, în această atitudine valéristă, deopotrivă anti-lirică si anti-epică, este doar un fel de fidelitate cu sine însuși, o regăsire repetată pe aceeași poziție intransigentă de pândă lucidă împotriva oricărei tendințe descriptive, — în lumea aparențelor sau în aceea lăuntrică a conștiinței — împotriva patetismului și a literaturizării.

„Viitorul e o reconstruire cu datele trecutului. Intrăm în viață deandaratelea (à reculons)", spune Valéry. Iluzia „viitoristă" e denunțată odată cu aceia a filosofiei. Aici obiecțiunile se precizează. Dela rezerva politicoasă a generalizării aforistice, profesorul trece brusc la atacul direct. Filosofia e încolțită strâns, fără cruțare, pe terenul propriu. „Mâncărimea filosofică" constă într'o excitabilitate a funcției interogative: Pentru ce ? Unde ? Când? Cum? Dar filosoful nu știe ce vrea și filosofia nu știe ce este. Un efort al spiritului, care se situiază în domeniul limbajului, — după Valéry. Filosofia intră în categoria operelor care folosesc generalizările limbajului, — în categoria literaturii. Iar limbajul însuși ce este ? Un schimb de semnale, de convenții (vă amintiți de faimoasa comparație a funcțiunii înțelegerii cu o punte aruncată deasupra unei prăpăstii și care trebue trecută în goană: „qui se hâte a compris". Vai însă de acela care întârzie...).

Dar ce rămâne din istorie, cealaltă funcție creatoare de continuitate biografică și care alimentează deopotrivă iluzia unei neîntrerupte deveniri? Istoria — „ma vieille amie l'Histoire", spune Valéry — e interesantă în măsura în care seamănă cu ceeace nu este adevărat, în măsura în care nu mă silește să cred. Ea mă lasă în posesia arbitrarului, — domeniul sau obiectul ei fiind ceeace nu poate fi observat. Ce este faptul istoric, urmărit dela origina atenției istorice până la efecte ? Un fapt care a fost notat — deci notație, nu fapt. Atunci, istoria însăși? Cărți făcute cu cărți. Dacă mi-aș fi simțit o înclinare specială pentru istorie, acel **animus istoric** care constă în a da valoare trecutului — spune Valéry — aș fi încercat să arăt „l'idée de l'homme à travers la liberté verbale et imaginative de l'esprit". Și aici îl citează pe Cezar, care socotea că nu făcuse nimic atâta vreme cât îi mai rămânea ceva de făcut.

Imi amintesc de o vorbă mai veche a lui Valéry: „Je m'estime toujours en ce que je pourrais faire". Ceeace ne aduce la întrebarea d-lui Teste, pe care o socotesc esențială și din care radiază toată critica lui Valéry : „Que peut un homme ?" Răspunsul e acel ciudat roman fără pereche, **Monsieur Teste,** romanul spiritului surprins în ambianța lui proprie, cu un minimum de date descriptive aparținând biografiei aparente și sociale. Nu e oare Monsieur Teste ilustrarea ideii de om „prin libertatea verbală și imaginativă a spiritului" — a omului desprins de contingențe, supus numai constrângerilor și limitelor proprii ale spiritului? După cum „Petite lettre sur les mythes" mi se pare a fi istoria aventurei existențiale a omului trăind ca Robinson pe insula lui de carne și sânge, împrejmuit de ignoranță, creindu-și singur uneltele de care are nevoe". (Citez din memorie). Toți eroii spiritului pe cari i-a evocat Valéry: Leonardo da Vinci și Mallarmé, Poë și Degas sau Monsieur Teste, sunt obsedați de întrebarea : „Ce poate un om ?" — Și toate puterile spiritului lor sunt îndreptate către „ceeace mai rămâne de făcut", peste marginile puterilor înfrigurate de pânda lucidă a absolutului.

Evocarea spiritului în momentele încercării supreme de a-și cuceri alte orizonturi prin expresie mi se pare a fi singura notă patetică și spectaculară pe care o îngăduie atitudinea criticei valériste. E de altfel singura mistică pe care o recunoaște Paul Valéry însuși, aceea a spiritului **în act,** creator de opere ale artei și poesiei, accentul fiind pus nu pe operă, ca producție ci pe facultatea însăși a spiritului de a produce opere. De aceea un poem nu capătă valoare decât atunci când este pus în valoare prin voce, prin lucrarea spiritului care-l **actualizează.**

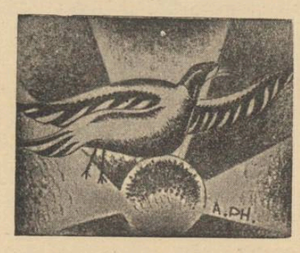

Beneficiul-aur al artei — spune Paul Valéry — este modificarea noastră însine pe care o obținem prin exercițiul ei. „De semblables nous devenons dissemblables" — și aci, mistica sa „actualistă" legată de exercitarea unei arte primește și un înțeles etic de o importanță esențială. In perspectiva acestei observațiuni se poate aprecia toată importanța criticei lui Valéry. odată cu ceeace s'ar putea socoti ca învățământul pe care-l radiază. Mediul social e tot mai puțin favorabil tendinței de a deveni „neasemănător". Individualitatea ca mijloc de diferențiere tinde să fie suprimată. Prin modificarea mediului, datorită invenției și acțiunii, omul a trecut dela defensivă la ofensivă. Natura și viața sunt considerate drept cazuri particulare, modificabile. O adevărată invazie a existenței prin ceeace este măsurabil se petrece sub ochii noștri. Insul social devine antropometric. (Sunt aproape întocmai cuvintele profesorului).

Față de acestea, cum se manifestă intrarea în acțiune a artistului? El se mișcă în inutil și în arbitrar. Operele lui sunt aberante, în sensul că nu corespund unei trebuințe finite. Arta se bucură de oarecare autonomie, e fără raport la realitate. Valoarea ei — valoare-aur, precizează Valéry — e una de exercițiu și de limpezire a spiritului, obiectul artei fiind de a rezolva probleme imaginare. Și adaogă : s'ar putea scrie un tratat al pământirilor spiritului. Apoi, această recomandare uneltele de care are nevoie". (Citez memorabilă, care subliniază înalta valoare terapeutică a exercițiului : chiar dacă te înșeli, trebue să te înșeli cu îndărătnicie (obstinément).

Oricât ar părea de ciudat, această lucrare susținută și îndărătnică a spiritului, în adâncime, duce în mod necesar la o specializare a gustului, la o resfrângere în suprafață a puterii lui de exercitare și de actiune. E de neconceput — observă Valéry — că omul a ajuns să aibă înțelegere pentru stilurile cele mai felurite, că se poate gusta de exemplu, o antologie poetică în care se învecinează stiluri, adică expresii ale unor personalități profund deosebite. Lărgirea gustului prin eclectism și mania noutății au avut ca efect degenerarea lui, odată cu dispariția virtuții de a simți profund și **exclusiv** ceva.

Noțiunea de „grand art" își găsește în lumina acestor constatări toată plenitudinea ei de înțeles, anume de concentrare a tuturor facultăților care diferențiază însul omenesc, — făcându-l din asemănător, neasemenea — și de folosire a lor împotriva tendinței către facilitate, a îndemnului de a ceda pe liniile de minimă rezistență.

Intâietatea exercițiului, a spiritului în act, mi se pare a fi de esența învățământului lui Paul Valéry. Nimic valabil în domeniul artei nu poate fi obținut decât prin sforțare continuă, susținută. Nu se poate ajunge la simplificare — la detașarea și libertatea actelor aproape gratuite ale dansatorului, de pildă, — decât trecând prin complexitate. Identitatea pe care o enunță Valéry: **„simplifier, c'est faire",** sugerează admirabil esența misticei speciale pe care o recunoaște artei.

Felul de a propune a lui Paul Valéry nu are nimic din ostentația dogmatică a doctrinei profesată dela catedră. Dimpotrivă, i se lasă auditoriului, partenerului acestui dialog, toată libertatea de reflecție și reacție personală, de alegere și decizie : „Cum aș spune?..." „Ceace aș numi..." „După părerea mea..." „Dacă aș îndrăzni să vă spun tot gândul meu..." — sunt expresii care revin adeseori în expunerea profesorului Valéry. Cât e de rară astăzi — și va fi întotdeauna — decența curtenitoare în atitudinea celui care vorbește dela catedră ! Dacă m'ar întreba cineva : „Dar ce profesează Paul Valéry" — aș fi tentat să răspund: Demnitatea spiritului care nu abdică dela menirea de a fi el însuși. Și totuși, nimic nu mi-a întărit mai mult convingerea că opera spiritului e operă de sociabilitate, decât învățământul profesorului Valéry. Nu era nici îmbătare de sine, nici falsă modestie sau umilință în atitudinea omului de pe catedră, ci doar o nesfârșită uimire lucidă a gândului, încercându-și șansele și limitele cu nu știu ce blândă îndărătnicie.

L-am văzut apoi, plecând dela curs, cu umbrela atârnând pe braț, între un tânăr uscat, crescut peste măsură și o fată care își ducea bicicleta de coarne. Paul Valéry trăgea cu poftă dintr'o țigare fumată strengărește, tânărul privea absent dela o înălțime care îl ținea departe de preocupările mărunte, iar fata vorbea însuflețit, cu capul înclinat omagial către profesor.

I-am urmărit din ochi până ce au dispărut după colțul Sorbonei și după aceea am privit cerul, strada, copacii din fața Colegiului Franței, ca să fiu sigur că toate acelea se întâmplau cu adevărat, în obișnuita realitate a simțurilor, care mi s'a părut atunci atât de sărbătorească, feerică !

Paris, Iulie 1943

MIHAI NICULESCU

GEORGE VOINESCU

va juca în apropiata premieră a piesei „Topaze"

ECOURI teatrale

COMITETELE...

Nevoia stabilirii unui program cât mai ales, acum la pregătirea stagiunii teatrale 1943/1944, reclamă din partea factorilor răspunzători o cât mai atentă alegere a pieselor.

Dacă unii din directorii teatrelor particulare, conduși — probabil — doar de interesul succesului de cassă, arvunesc depe acum lucrări eftine și ușoare, ca să atingă dintr'odată un plafon al încasărilor egal marilor negustori, apoi teatrele oficiale și semi-oficiale, a căror activitate artistică e girată de funcția unor comitete de lectură, trebue să dovedească măcar grija unor alegeri potrivite rangului de care se bucură scenele de stat, dacă nu chiar meritul unei izbânzi a competenței celor cari compun asemenea comitete.

Să nu se uite că pe seama scenelor oficiale se pune răspunderea întregii activități teatrale dela noi, iar singura nădejde că se face totuși o deosebire e o credință falsă, fiindcă oriunde se aude :

— „Dacă la „Național" se joacă așa ceva, ce să mai cerem celorlalte teatre ?..."

Prin asta, nedumerirea crește și din păcate trece la faza cea mai grea a judecății unui om, de unde prestigiul primei scene iese puțin, puțin cam micșorat.

Iată dece, acum la pregătirea activității teatrale privind noua stagiune 1943/1944, ne punem speranța în stabilirea unui program de activitate egal singurului înțeles : ARTĂ.

PRESA TEATRALĂ...

Socotindu-se mai presus de orice critică, o parte din presa teatrală a întâmpinat interviewul d-lui Mircea Ștefănescu, cu observații cari să stabilească tocmai contrariul de ce-a susținut autorul și criticul dramatic în interview „că nu există o presă teatrală".

In adevăr, doar cu singura grije de a polemiza și nu tocmai într'o formă care să se impună, o gazetă teatrală de Vinerea nu stabilește dacă d. Mircea Ștefănescu are sau n'are dreptate, nu de alta, dar ca să știm care e realitatea.

Bine că ultimul număr al acestei gazete stabilește — în sfârșit — că d. Mircea Ștefănescu a greșit.

O presă de teatru există.

Există cu prețul mult mai ridicat decât al unei reviste literare și bine înțeles cu un material care, dacă nu vorbește despre Oskar Wilde, Ibsen, Corneille, Sedaine, Pirandello și alții, ne informează că „Elisabeta Henția a împlinit în Martie, 23 ani".

Recunoască oricine că nimic nu pare mai important ca acest eveniment care — vai!.., — a trecut totuși neobservat...

MISTER...

In singura lui desfătare cu arta, actorul adevărat neglijează interesul pentru cel care susține bănește teatrul.

Vorbim de unele teatre particulare.

Pentru el, grija de-a ști de unde vin banii e mai neglijată de cât pofta de-a merge deandoaselea.

Și totuși, dacă actorul ar înțelege mai bine rostul și situația lui, ar da la iveală pe financiarii cari din ascunziș conduc o negustorie, nu un teatru.

Numele câtorva „falimentari" teatrali au stabilit de curând câtă chezășie oferă apropierea unui negustor de un actor, ca să mai fie nevoe să arăt consecințele „firmelor" de acum cari vor duce la acelaș rezultat.

Dece, dar, se întârzie reacțiunea dacă nu a acelor cu paza bunului mers al oricărui teatru, dar cel puțin a celor cari simt în slujirea cinstită a artei dramatice omagiul singurei lor desfătări ?!...

„MAESTRU"...

De i-am recunoaște în mândria arborată, măsura unei drepte valori care în mod cu totul excepțional se manifestă și așa, atunci situația ar fi cu totul altfel.

Ne-am folosi de prezența dumnealui oriunde, ca să căpătăm încântarea apropierii cu el.

Dar lucrurile stau cu totul altfel.

Cel puțin așa judecă cei cari — ca și noi — cunosc apanagiul domnului actor, care mai presus de orice apreciere, își ridică azi rangul și calitatea la o dublă calitate : de actor și director de scenă.

Nu ne-am ocupat deloc de aceste noui calități ale tânărului, fost cândva și pela Național, ba, de s'ar putea, ne-am satisface plăcerea unei cât mai vrute oeoliri, tocmai de-a nu mira pe cei cari ne urmăresc, de atenția ce i-o acordăm, dacă n'am afla că până și d-lui Bulfinski i s'a pretins, de către tânărul și noul director de scenă să i se spue... „maestru..."

Are dreptate Ion Sava să se supere atunci când i se adresează cineva cu „maestre".

Prea mulți au răsărit...

AFIȘ

Stagiunea Teatrului Național se deschide la 10 Sept. cu „Viforul" de Delavrancea, având în rolurile principale pe Sorana Țopa, Critico, P. Dragoman, etc.

Regia o are d. Victor Bumbești.

Va urma „Oedip Rege" cu Vraca și piesa profesorului N. Iorga, „Tudor Vladmirescu".

La Studio stagiunea se deschide cu „Descătușare" de d Cioroiu, în seara zilei de 15 Septembrie, în regia d-lui Soare Z. Soare.

La Teatrul Municipal, dat fiind lipsa unor pregătiri pentru noua stagiune, însemnează o amânare a deschiderii.

I M. LEHLIU

ECRAN

CINEMA SCALA : DREPTUL LA VIAȚA.

Consecințele conflictului înfățișat de actualul film ce rulează la cinematograful Scala fiind mai de actualitate ca oricând, se petrece — dintr'o explicabilă decență — în timpurile când semenele mele purtau grațioasele crinoline.

Unei tinere orfane căsătorită fără asentimentul părinților soțului său îi moare bărbatul într'un accident stupid, departe de casa în care s'a născut. (In țara vecină unde, după o romantică fugă, tinerii îndrăgostiți dela începutul filmului devin soți și soție). Neavând mijloace de trai, văduva este primită conform ultimei dorințe a decedatului ei bărbat, în casa părinților lui.

Prezența acestei femei tinere și frumoase schimbă aspectul prăfuit și trist al casei, creind o altă atmosferă în care, instinctiv, nu se poate integra mama celui mort.

Zilele trec devenind din ce în ce mai senine.

După câtva timp, deși convinsă că va rămâne credincioasă amintirii soțului ei, frumoasa femeie e învinsă de tinerețea care izbucnește năvalnică, cerându-și drepturile.

Tinerețea este reprezentată de adecuatul pretendent.

Bătrânii îi fac o scenă inerentă situației, de care fosta lor noră se agață cu disperare pentru ca filmul să se termine cu o nuntă.

Acțiunea reușește să țină încordată atenția spectatorului de vag romantic.

Pe ici pe colo, câteva scene fac să se întrezărească oarecum vizibila intervenție a regisorului, care s'a achitat onorabil reușind să dea savoarea necesară atmosferei, cu concursul excelentei Emma Gramatica, entuziastului Leonardo Corteze, Inei Pola (cu o nuanță prea matură pentru rôlul ei de pură ingenuă), Osvaldo Valenti (într'o compoziție care fără să-i ceară mare lucru, îl prinde). Ruggero Rugeri și interpreții celor trei bătrâni al căror nume ne scapă din vina „autorilor" programului cinematografului Scala.

Deși se trece destul de ușor peste anumite conflicte sufletești, cari ținând seama de vârsta eroinei, ar fi putut fi ceva mai tardiv rezolvate, filmul pare menit a fi recomandat la rubrica „Poșta Cititoarelor" tinerelor decepționate cari cer sfaturi sub psewdonime ca: „Fata fără inimă", „Vis spulberat", „Dilema Destinului", ș. a. m. d.

In definitiv, mai devreme sau mai târziu, toate trec...

ADRIANA NICOARA

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Dreptul la viață și jurnal de război.

REGAL: Macarie și banda veselă și jurnal.

VICTORIA: Somnambula și jurnal.

ELISEE: Intoarce-te iubirea mea și compania de reviste Valeriu Manu.

VOLTA-BUZEȘTI: Truxa, jurnal și trupa.

ROMA: Secretul doamnei în alb și compania de balet Alcantara.

UN INTERPRET EMERIT AL POEZIEI: I. GR. PERIEȚEANU

Articolele din ce în ce mai dese, care apar acum prin periodicele noastre, discutând problema traducerilor, trădează în mod elocvent importanța și, totodată, actualitatea acestei probleme. Dacă, în primele trei sferturi ale secolului trecut, traducerile era o preocupare de seamă în literatura noastră, faptul își avea explicația dublă în: pauperitatea producțiilor originale și, concomitent, în stimularea și formarea limbii literare românești. Astăzi, când, după epoca eminesciană, limba literară românească poate fi socotită în deplină maturitate a posibilităților ei, problema traducerilor nu mai apare ca odinioară, ci se manifestă ca o permanentă ispitire întru realizarea de echivalențe, de **re-creații,** a capodoperelor străine — și aceasta, în special, în ce privește poezia.

In acest sens, inaugurarea pare că o face tot Mihai Eminescu când sonetul Veneției (după Cerri) sau **La Steaua** (după Keller), mulțumită, nu numai genialității poetului, dar și intuiției și desăvârșitei posedări a mijloacelor limbii poetice autorul **Luceafărului** realizează din aceste două piese poezii care depășesc cu mult originalul. Inregistrăm, în chipul acesta, un examen, un îndemn și o probă dintre cele mai sigure că limba românească poate face față în mod strălucit oricărui cuprins noțional corespunzător altei limbi, putând, astfel, să ne învrednicim cu trei decenii, mai târziu, de magistrala tălmăcire a Iliadei în versiunea unui George Murnu. Și fenomenul nu s'a mărginit aici; mai ales în ce privește versul, limbile străine și-au găsit tălmăcitori străluciți în limba românească tocmai dintre poeții cei mai de seamă: un Coșbuc, un Iosif, un Cerna, un Goga, etc. — căpătând astfel, totodată, desmințirea că traducătorii nu sunt vitregiți de talent — cum s'a căutat deseori să **se acrediteze părerea,** — ci, dimpotrivă, tocmai cei mai talentați dintre mânuitorii condeiului.

Dar fiindcă, în rândurile de mai sus, am amintit numai de tălmăcitorii dinaintea Războiului de întregire — intenționat lăsând o distanță de timp de un sfert de veac — tocmai pentru a oferi perspectiva necesară, nu numai cititorului, dar și obiectivității, condiționată ca atare — am găsit, nu numai nimerit, ci, chiar o datorie de conștiință să vorbim despre un emerit tălmăcitor de poezie, care se încadrează acelui timp, despre d. I. Gr. Perieteanu.

In 1916, editura „Librăriei Școalelor" C. Sfetea oferă publicului românesc, în tălmăcirea d-lui I. Gr. Perieteanu, sub titlul **Din alte zări,** o înmănunchere de peste o sută de poezii, din treizecișicinci dintre cei mai mari poeți francezi.

Abstracție făcând de faptul că poetul și tălmăcitorul de care ne ocupăm ne oferea, odată cu această prețioasă antologie, și treizecișicinci de medalioane critico-bibliografice — excelente prin spiritul lor de caracterizare sintetică — dar pentru cine cunoaște munca trudnică — uneori, de Sisif — a traducătorului în versuri își dă seama nu numai de importanța lucrării pe care o prezenta, atunci, d-l I. Gr. Perieteanu, însă, și de marea nedreptate care i s'a făcut acestui scriitor, antologia în chestiune fiind trecută sub tăcere. Nu era o „conjurație a tăcerii" — cum se țese, uneori, intenționat în jurul unor opere de valoare — era o tăcere, poate, chiar, o indiferență, dictată de împrejurări, când ne gândim că antologia **Din alte zări** apărea tocmai în anul 1916, când toată atenția și energia românismului erau polarizate în jurul războiului de împlinire a idealului național milenar, războiului care — înainte de glorie — ne-a adus întreg cortegiul de suferințe și sacrificii, pe care-l știm...

Analizând piesele antologate și tălmăcite, vom putea evidenția cu prisosință importanța acestei lucrări, privită nu numai global—așa cum am subliniat la începutul rândurilor de față — ci și în parte, în ceea ce privește realizarea în sine, fie ca limbaj, fie ca tehnică, fie ca identitate de ideație poetică.

Iată, de pildă, celebrul **Sonet** al lui Felix Arvers din care redăm numai cele două terțete:

Deși într'ânsa Providența a pus atâta [gingășie,
Își va urma distrată calea, fără s'audă [cum o 'mbie
Murmurul dragostei pe care sub pașii ei [îl va stârni

Și credincioasă datoriei, se va 'ntreba [nedumerită,
Citind aceste strofe pline de vraju ei [nemărginită:
„Cine să fie acea femee?" Și să 'nțeleagă [nu va ști.

unde savoarea gingășiei și discreția ce valorifică și constitue faima acestor versuri, în primul rând, sunt păstrate intacte, printr'un respect aproape religios față de original, pe care-l redăm deasemenea:

„Pour elle, quoique Dieu l'ait faite douce [et tendre,
Elle ira son chemin, distraite, et sans [entendre
Ce murmur d'amour élevé sur ses pas;

A l'austère devoir pieusement fidèle,
Elle dira, lisant ces vers tout remplis [d'elle:
„Quelle est donc cette femme?" et ne [comprendra pas.

Acolo unde tălmăcirea cuvânt cu cuvânt nu ar mai putea fi fidelitate față de original, ci servilism, amenințând poema redată în românește cu didacticismul, d-l I. Gr. Perieteanu merge până în a sacrifica cuvântul autorului și, chiar, a inversa versul, dar menținând totuși ideia inițială, printr'o echivalență de expresie demnă de reținut. Iată **Le plus beaux vers** a lui Edmond Haraucourt:

Les plus beaux vers sont ceux qu'on [n'écrira jamais,
Fleurs de rêve dont l'âme a respiré [l'arome,
Lueurs d'un infini, sourires d'un [fantôme.
Voix des plaines que l'on entend sur les [sommets.
. . . . . .
Quelque soir où l'amour fondra nos deux [esprits,
En silence, dans un silence qui se pâme,
Viens pencher longuement ton âme sur [mon âme
Pour y lire les vers que je n'ai pas [écrits.

redate în slovă românească, în sensul celor amintite mai sus:

Cele mai frumoase versuri niciodată n'or [fi scrise,
Flori de vis al căror balsam sufletul l_a [respirat,
Glasuri de prin văi pornite ce pe culmi [s'au înălțat,
Zâmbete de nălucire, licărire de abise.
. . . . . .
Intr'o seară, când iubirea ne va legăna [ca'n vis,
In tăcere, în tăcerea nesfârșită, topi- [toare,
Vino să culcăm alături sufletele iubi- [toare,
Vino să citești acolo versurile ce n'am [scris...

Același lucru îl remarcăm cu **Rondelul Plecării** (Rondel de l'adieu) al aceluiași poet, care ar trebui reprodus aici în întregime, dacă n'am trece exemplificarea și la alți favoriți ai muzelor, pentru a da o idee cât mai sintetic asupra punctului de vedere pe care ni l-am propus.

Astfel, trecând mai departe, nu putem lăsa nesubliniate subtilitatea și gingășia pe care d-l I. Gr. Perieteanu le redă întocmai, traducând **Le vase brisé** a lui Sully Prudhomme:

Toujours intact aux yeux du monde
Il sent croitre et pleurer tout bas
Sa blessure fine et profonde;
Il est brisé, n'y touchez pas.

în versiunea românească:

Intactă 'n ochii omenirii,
Profunda-i rană n'o distingi;
Cresc tainic urmele rănirii;
Zdrobită e, să n'o atingi.

Dar ingeniozitatea cu care a reușit să redea, pe lângă cuprinsul noțional al originalului, faimosul **Cântec de toamnă** (Chanson d'automne) al lui Paul Verlaine, care a ispitit la noi, până acum peste zece tălmăcitori, dintre care tot d-l I. Gr. Perieteanu a rămas să dețină primatul?

Il redăm în întregime în românește numai, originalul fiind destul de cunoscut:

Al toamnei cor
Tânguitor
Răneste inima_mi ușor,
Și ale ploilor viori
Imi dau fiori.

De-abia respir,
Ca 'ntr'un delir,
Când ceasul bate 'ndurerat,
Și plâng gândind l-al vremii fir,
Indepărtat.

Și zbor răpit
De-un vânt cumplit,
De_o crudă soartă,
Din loc în loc,
In jalnic joc,
Ca frunza moartă.

în care efectul onomatopeic al vocalelor este redat în echivalențe de o îndemânare surprinzătoare, schimbând sonoritatea originalului numai acolo unde spiritul limbii românești cere o adaptare specială.

Desigur că, din cele peste o sută de bucăți tălmăcite și antologate, se puteau cita mult mai multe piese întru demonstrarea punctului de vedere, pe care l-am urmărit în acest articol. Ne-am mărginit numai la o succintă exemplificare, siliți doar de economia de spațiu pe care ne-o impune cadrul revistei în care se publică aceste rânduri. Totuși, atâtea câte sunt versurile citate, ele pot da cititorului român o idee nu numai asupra valorii artistice a tălmăcirilor d-lui I. Gr. Perieteanu, reactualizând problema tălmăcirilor în genere; dar, în același timp, poetul român ni se relevă și ca un emerit interpret al poeziei în lirica noastră; ca un distins amant și slujitor al Poeziei în genere, făcând, în același timp, o operă minunată de cunoaștere a liricei franceze la noi, așa cum pentru poezia europeană în deobște, numai un Ion Pillat a mai reușit să realizeze.

CONSTANTIN STELIAN

NOTE românești

TRANSCRIEM

pentru toți cetitorii noștri, aceste pline de adevăr pasagii cu care d. prof. D. Caracostea își încheie marele studiu despre CREATIVITATEA EMINESCIANA: „Presupunând darul de sus — fără de care nu se poate nimic — și lăsând la o parte toate deosebirile de epocă, de generație, de direcție, și evocând pe toți fruntașii scrisului românesc câți se odihnesc în pământul țării și dincolo de hotarele ei, dela Palermo până la Lemberg și mai departe, se cuvine, în reculegere, să ne punem întrebarea: Ce imperative ne grăiesc din atâtea mari morminte și mai ales, din acela care se înalță deasupra tuturor? Cum într'o celebră pânză a lui Rembrandt, se ridică Moise în toată vigoarea, înălțând deasupra capului matur, tabla de legi, tot astfel, deasupra generațiilor, se ridică din jertfa lui Eminescu, poruncile veșnice ale scrisului românesc. Cea dintâi poruncă din crezul generațiilor este: rădăcinează-te adânc în sufletul neamului tău. Și, pentrucă bunurile sufletești supreme trăiesc pentru noi în această minunată față a vieții care este limba românească, cultul, înnobilarea și desăvârșirea ei să rămâie nestrămutatul nostru cuget. Valoarea unei literaturi este determinată întâi de caracterul și geniul limbii materne. Și dacă Turghenief, după o fază de restriște, mărturisește că ceeace l-a mântuit de îndoială a fost limba lui, tot astfel noi, dupăce am adâncit paginile lui Eminescu și ne-am pătruns de ce minunat instrument de expresie este limba noastră, suntem îndreptățiți să zicem: în zile de îndoială, ceeace-mi susține credința în destinele viitoare ale poeziei neamului meu, și prin aceasta a întregii lui culturi, ești tu, limpede ca cerul Italiei, și bogată ca pământul pe care trăim, sfântă limbă românească. Dumnezeu când îți dă ție, celui vremelnic, harul unei firi alese, creează posibilitatea unui destin căruia trebuie să-i rămâi credincios. Nimic nu caracterizează mai mult decât conștiința despre propria menire, felul cum știi să te identifici cu imperativele destinului pentru care te simți creat. Alt stâlp de credință: păzește-te de primejdia originalității cu orice preț a celui care crede că poate fi o glorie să devii neom prin singularizare. Numai viziunea totală și adâncă a lumii te poate înălța pe marile piedestaluri. Cuvintele obște și obștesc, în care au crezut înaintașii și care azi par învechite, sunt mai presus de modă. Viața fiind mai presus de artă, nu estetiza; panestetismul este moartea poeziei. Destinul poetului nu poate fi mărginit la un simplu joc. Rămâi străin de deșertăciunea succeselor. Gloria nu vine la cine o caută, căci cine aleargă după ea, așteptând aplause, se uită la alții, nu în adâncul lui. Eminescu făcea totul ca și când ar fi avut de trăit o sută de ani și, prin poezia lui, știa că vorbește ceva mai presus de el. Aceasta este porunca lui de dincolo. Toți mucenicii scrisului nostru și-au susținut încrederea printr'o neîntreruptă pregătire. Niciunul mai mult ca el. Conștiința menirii poate înălța și pe cel mai urgisit; numai prin ea poți rezista unei lumi de dușmani, căci prin ea vorbesc

tăriile. Un alt imperativ, și dintre cele mai grele, este ca, fiind mereu tu, să te desmărginești, sporind ființa ta cu tot ce este trainic pe lume, un spor nu eclectic, ci însușit organic. — Nu uita însă că vremea ta își are drepturile ei și că drumul poeziei nu se oprește niciodată: cel mai mare dușman al lui Eminescu, privit ca simbol de creativitate, este eminescianismul, spiritul de imitație.

— Tehnica nu se învață, se creează odată cu fiecare solie și cu fiecare plăsmuire; și numai cine stăruie până la capăt în solia lui, acela poate fi mântuit. Dus de puterile acestea, te oprești acolo unde destinul tău, al neamului și al umanității fac un tot nedespărțit, și-ți dai seama că, împotriva tuturor puterilor destrămării, ai fost făuritorul unei opere nepieritoare. Acestea sunt glasurile de consolidare ce se ridică din mucenicia lui Eminescu. Bunurile dobândite prin ele nu pot fi plătite cu nimic și impun mari îndatoriri criticei și publicului. Pe marmura acestor stâlpi se va înălța cupola vârstei de aur a literaturii românești. Pe lângă opera lui, adâncirea acestor porunci mai presus de generații, garantează, și pe calea creativității, eterna prezență a lui Eminescu în inimile și mințile românești". CREATIVITATEA EMINESCIANA, studiul d-lui prof. D. Caracostea, a apărut, în colecția Scriitorii Români Contemporani, la Fundația Regală pentru Literatură și Artă.

SAECULUM

revista de filosofie de sub direcțiunea marelui nostru poet și cugetător **Lucian Blaga**, a ajuns la numărul al patrulea de apariție. (Iulie—August, 1943).

Din sumar reținem: Lucian Blaga, **Getica;** Victor Iancu, **Analiza fenomenologică a formei;** Zevedei Barbu, **Cultură și istoricitate;** Lucian Blaga, **Hölderlin;** G. Hanganu, **Sensul tragic al existenței la A. Rimbaud;** Z. Barbu, **Despre valoarea etică a științei de P. Sergescu, — Metafizica**

de Nae Ionescu, — T. Maiorescu și contemporanii săi. Vol. I de E. Lovnescu (Recenzii); L. B., **Săpunul filosofic;** O. D., **Hölderlin și esența poeziei, — Un precursor al lui Bergson;** Z. B., **Istoria științelor, sau despre bătrânii morți, — Plato în românește;** și V. I., **E. Lovinescu.** (Note). Vom reveni.

REVISTA ORIENTĂRI

aduce, în numărul ei pe Iulie, trei colaborări centrate în jurul problemei tineretului: „Tineretul în perioadele postbelice" *(Stroe Botez),* „Problema tineretului" *(G. C. Nicolescu)* și „Avantajul tineretului" *(Traian Chelariu). Subliniem aceste păreri: „Imaginea completă a stărilor de fapt ne face să înțelegem că soluționarea noilor probleme impune o spiritualitate nouă, o înțelegere promptă și o acțiune îndrăzneață și tenace, ceeace constituie aproape exclusiv apanagiul tinereții. Viața colectivă de azi a ajuns la un ritm trepidant, cerând din ce în ce mai insistent înlăturarea zgurei pe care oboseala și mentalitățile depășite, le-au depus pe formele vieții colective". (Stroe Botez). „Este un adevăr pe care nu putem și nu vrem să-l contestăm: generația actuală este mediocru pregătită. Cauzele care au determinat această situație stau însă în afară de oamenii care le poartă consecințele..." (G. C. Nicolescu). „Examinat în raport cu postulatele câte pot sta la temelia unei societăți umane drepte și neumbrite de obscurantisme, tineretul nostru are, cel puțin, avantajul de a fi, în mod sincer, disponibil, — precum to. disponibil este pentru realizarea oricărui alt ideal. Dacă șansele noastre de continuitate românească, etnică și culturală, în spațiul care este al nostru și ne va fi acordat, s'ar reduce numai la atâta, tot nu am avea motive să deșperăm". (Traian Chelariu). La partea de Însemnări a revistei își dau prețioasa contribuție d-nii: Barbu Niculescu, Eugen Trancu-Iași și G. Selten. Apărând în condiții tehnice superioare, revista „ORIENTĂRI" e citită de toți cei ce cred în ziua de mâine a neamului nostru.*

NU URMEAZĂ ȘI NU TREBUE

ca ei (filosofii) să-și lase din mâini scalpelul analizelor subtile și sonda explorărlor adânci, însă în situația în care ne aflăm, ascultând glasul vremii și simțind dislocarea destinelor universale, să întârzie mai puțin în regiunea problemelor descărnate și să treacă la problemele vitale, cu tot clocotul ființei lor întregi, la problemele care se pun în

mod atât de incisiv astăzi popoarelor amenințate și omenirii în suferință. „Aceasta e concluzia la care ajunge d. prof. I. Petrovici în conferința d-sale despre Misiunea filosofului, publicată în revista SYMPOSION (Iunie). Cuintele marelui nostru profesor de filosofie rezumă un program pe care și-l poate însuși orice revistă scrisă de oameni tineri și hotăriți să filosofeze conform realității și rațiunii și nu pe lângă realitate și rațiune, adică parafizic și paranolic, Faptul că revista Symposion publică tocmai această conferință, este de bun augur.

V. JELERU

Însetatul

...Pe fața lui, sub raza lunii,
Un dor nelămurit plutea
Și-o siguranță, a Rugăciunii,
(Din tot ce poate-un chip să 'ncapă);
Simțeam că vrednic e să bea
Ambrozie nu simplă apă;
Nectarul zeilor, păstrat
In adâncimi de cer, curat, —
Atât de sfântă și de clară
Dorința lui se 'nvolbura...

Pe buzele, deschise 'n vis,
Un zâmbet blând se contura
Fin — oglindind un Paradis
Solemn și-armonios de ape...
Divinitatea se 'ndura
Și ca o soră-i sta aproape...

Simțeam că nu-i pot turbura
Nici sbuciumul închis sub pleoape,
Nici raiul adumbrit sub geană,
C'un strop de apă pământeană...
Și 'n mâini paharu 'mi tremura...

ȘTEFAN STĂNESCU

Întârziatul poem

Poemul întârziatul poem
Trece printre cuvinte,
Printre lacrimi,
Printre oamenii care gem
Sub tristețe și patimi,
Neștiut
Cum viața inundă în noul născut
Și moartea pătrunde prin scut...

Spuneți-mi, voi case
Cu perdelele trase,
Poemul, întârziatul poem
Cu parfum de brădet
Pe care-l aștept
Și de care mă tem.
N'a trecut și nici n'a 'ntrebat
De casa celui mai tânăr poet.

MATEI ALEXANDRESCU

Urcuș în legendă

In stepa rusească prin holde nesfârșite,
te-am căutat Domniță ca pe-un giuvaer,
până unde marea subt zări înmărmurite
se sărută cu cerul lâng'un trist corăbier.

Intors prin munți la focuri ciobănești,
cu cetină de brad am împodobit
chipul tău din suflet — să trăești
în veac, cu veacul stindard de mit.

Apoi pe drumuri ardelene în brațe te-am adus,
să urci cu mine creste ce sângeră în soare
și împlinirile să fie sclipiri de cuvânt spus
pe margini de legendă ce n'are hotare.

ION TH. ILEA

NOTE italiene

DESPRE CLAUDIO ISOPESCU.

și despre activitatea desfășurată de Domnia-sa la Roma, la a cărei Universitate e de douăzeci de ani profesor de Limba și Literatura română, am amintit deseori în rândurile rubricei noastre, oridecâte ori am avut ocazia să ne oprim asupra vreunui studiu semnat de D-sa, sau asupra vreunei noui cărți apărute în prețioasa colecție „Piccola biblioteca romena".

Prețuirea d-lui Isopescu era firească din partea noastră.

Iată însă că și confrații Italieni îl stimează aproape tot atât de mult pe compatriotul nosru. Cu ocazia apariției ultimei cărți a d-lui Isopescu — „Saggi romeno-italo-ispanici", A. Signorelli, Roma, 1943 — *închinată „alla nazione italiana sempre sinceramente amata", d. S. Bonuccelli scrie printre altele și următoarele: „Claudio Isopescu, care dă cu această carte o nouă probă a prodigioasei, multiplei activități pe care-o desfășură dela catedră, ca animator pentru discipolii săi, prin importante comunicații făcute la congrese în ceeace privește studiile, prin numeroase amintiri publicate de diferitele Academii Italiene, prin esseuri apărute prin reviste: apoi în sfera unei acțiuni care s'ar putea numi de adevărat apostolat, prin mulțimea de conferințe ținute la noi și în patria sa.*

Și în această imensă activitate a arătat întotdeauna a fi posesorul unei culturi temeinice, a unor studii extrem de serioase care, prin munca și timpul care-l reclamă i-au sdruncinat sănătatea. Și totuși salariul pe care-l primește din România în calitatea sa de profesor este, cum e prea bine cunoscut în Italia, inferior — lucru într'adevăr unic — celor pe care-l primesc mulți lectori români dela Universitățile noastre, plătiți și de Ministerul Propagamdei Române și cari nu publică, așa cum face Isopescu, nici studii, nici articole și n'au ținut nici-o conferință asupra României în Italia și nici în România asupra Italiei".

Cu riscul de-a fi comis o indiscreție, S. Bonuccelli ne desvălue un adevăr trist și dureros, pe care e bine să-l ținem minte.

„Saggi romeno-italo-ispanici" *e o interesantă culegere de studii și esseuri, privind numeroase domenii ale culturii: lângă cercetări filologice, răsar amintiri, lângă descoperiri istorice, frumoase evocări ale trecutului și ale legăturilor culturale italo-române. Prețioase sunt mai cu seamă cercetările cu privire la timpul pe care l-au petrecut în Italia numeroase personalități din trecutul nostru: prețioase pentru datele cu greu adunate de autor, dar mai ales pentru semnificația tainicelor legături dintre aleșii unei națiuni cu pământul și oamenii unei țări apropiat înrudite prin sânge și limbă. Ciprian Porumbescu, mort în plină tinerețe, a dedicat Italiei, pe solul căreia visase o neîntâmplată însănătoșire, unele dintre cele mai delicate compoziții. Atâtea poezii de-ale lui Duiliu Zamfirescu au fost inspirate de frumusețile naturale și artistice ale Italiei; studiile lui Aron Densușianu asupra lui Dante, Tasso, Boccaccio, au fost făcute pe pământul care oferise azil luptătorului pentru libertatea provinciei sale iubite, Transilvania.*

Un capitol deosebit de important e cel închinat lui Romulus Scriban, poetul iredentismului român, și lui Alexandru Ion Cuza, în care autorul arată paralelismul și strânsa legătură dintre lupta pentru Unire și Libertate dusă de Italia și de România, publicând scrisorile schimbate de Domnitorul Cuza cu Vittorio Emanuele II și mai târziu cu Cavour care-a susținut cu frățească dragoste unirea principatelor române în timpul congresului dela Paris.

Mulțumim încă odată d-lui Isopescu pentru tot ce face acolo în Cetatea Eternă, pentru cunoașterea țării și poporului românesc, și-i urăm izbânda pe care truda d-sale o merită.

CONSTANȚA TUDOR

Cronica plastică

CARTEA ROMÂNĂ de ARTĂ

Ar fi trebuit să fim extrem de bine documentați pentru a aborda acest subiect, fiind însă departe de Capitală nu ne este îngăduit, și ne vom mărgini la ceeace ne ajută memoria, cerând scuze cetitorilor și autorilor pentru cărțile omise.

Una dintre primele cărți de artă tipărite la noi în format mare și totodată foarte îngrijit, este cartea despre „NICOLAE GRIGORESCU" cu textul de VLAHUȚĂ, astăzi epuizată. Lăsând la o parte textul lucrării, credem că imaginile reproduse și alese nu ne par dintre cele caracteristice **din punct de vedere pur pictural** ale părintelui „picturii de șevalet" românească; este și firesc, VLAHUȚĂ fiind literat, nu putea avea decât o imperfectă cunoaștere a operei artistului.

Condițiile grafice ale volumului însă, nu lasă nimic de dorit. Un alt volum de artă român, într'un format mult mai practic, mai ușor de mânuit, cu o simpatică copertă galbenă, este acel consacrat lui „LUCHIAN" de către d. Cioflec. Intocmit cu multă pricepere, oferă îndată cercetătorului o documentare plastică serioasă. O extraordinar de interesantă carte de artă în format mai mare și cu planșe colorate este aceea consacrată frescelor dela **Curtea de Argeș,** descoperite în biserica Domnească. Reproducerile însă sunt mincinoase față de colorit. Aceste minunate fresce se caracterizează printr'o coloratie de o mare nobleță, tonul lor predominant fiind violetul albăstrui, întărit de ocruri și roșuri atenuate, în timp ce imagina colorată din volum are o pronunțată tendință spre tricolorul român înflăcărat. Este drept că ceeace se reproduce mai cu greu și trădează pictorul mai sigur, este reproducerea tabloului său, în special reproducerea colorată. De acest neajuns sufăr în special pictorii clasici, de pildă un VERMEER DIN DELFT este aproape imposibil de reprodus și în negru și în culori. Orice imagine a operei lui nu e decât o foarte îndepărtată întruchipare a ceeace a voit să spună; este desigur cel ce-și divulgă mai cu greu secretele; tot asemeni confratele său italian, marele și neasemuitul PIERO DE LA FRANCESCA, ale cărui alburi și cenușiuri amintesc pe ale lui THEODOR PALLADY.

Pictorii ale căror opere se reproduc admirabil sunt modernii, a căror gamă de culori e formată din colori disociate, crude, precum e VINCENT VAN GOGH. Un critic de artă întâlnit de curând, îmi spunea cum văzuse într'o vitrină din Berlin, tabloul alăturat de reproducere; se putea spune că diferențe aproape nu existau. Cred că „VAN GOGH" e un caz excepțional întrucât el pe pânză juxtapune colorile, nu le mestecă, întrebuințează lucrând tușe mici, una alături de alta, ca și cum ar scrie.

Consider cărți de artă și acele care tratează despre folklorul nostru atât de bogat precum și tot ce privește arta țărănească română. In acest domeniu avem o serie de extrem de interesante cărți de a căror alcătuire s'a îngrijit profesorul OPRESCU și care sunt foarte prețioase documente. De pildă nouă ne-au servit pentru unele compoziții și cred că ori și care dintre acei ce țin o pensulă 'n mână, ar trebui să și le procure fiindu-le de un apreciabil folos. Una dintre cele dintâi a fost aceea tipărită la **Cultura Națională** în format mic portativ, apoi admirabilul număr al revistei „STUDIO" marea revistă engleză de artă, consacrat în întregime artei țărănești românești eșit din teascurile imprimeriilor engleze în excelente condițiuni de artă și cu fotografii colorate, fără cusur. Legate'n pânză verde cu litere aurite direct aplicate pe pânză, aceste volume împreună cu îmbrăcămintea lor, înfățișând un minunat desen primitiv al țăranilor noștri au fost desigur, ce s'a făcut mai bun pân'acum, în această direcție. D-l profesor GEORGE OPRESCU a scris nu numai despre arta țărănească, ci și despre arta picturală modernă, dându-ne acel cochet volum tipărit în mai multe limbi **„Pictura românească dela 1800 până'n zilele noastre"** (citâm din memorie). Un cât se poate de interesant volum al d-lui prof. OPRESCU este și acel (tipărit tot la Cultura Națională) cu desenuri extrase din albumele pictorilor francezi vizitând țările noastre în secolul trecut, pentru noi un document de prim ordin asupra costumelor și obiceiurilor. Să nu uităm în această direcție absolut încântătorul volum al Municipiului BUCUREȘTII VECHI cu câteva planșe în culori neîntrecute ca artă grafică.

Regretăm că nu ni s'a pus la dispoziție ultimele două volume ale PROF. OPRESCU: „Istoria artei" și volumul consacrat graficei românești ne-am fi făcut o deosebită plăcere să le semnalăm și recenzăm.

Inainte de a vorbi de cel mai elegant și frumos volum de artă tipărit la noi, ținem să deplângem dispariția admirabilei publicații „Artă și tehnică grafică", soră bună cu publicația franceză „Art et métiers graphiques". Pentru plastica românească lipsa acestei reviste de artă **este o grea încercare.** Rafinamentul și gustul **celui** care o întocmea, nu numai că merită toată lauda, dar nu va putea nici odată (mă tem!) fi înlocuită. Cunoaștem bine pe cel ce, până 'n cele mai mici amănunte estetice, se ocupa de revistă și n'avem decât o dorință: să-l revedem în fruntea acestei publicații, care sperăm, când vitregia vremurilor va fi trecut, își va face din nou apariția pentru fala și propășirea plasticei române.

*

Am semnalat la timp apariția superbului volum datorit D-NEI OLGA GRECEANU, tipărit de teascurile „Scrisului Românesc" din Craiova. Cu toate că spațiul ne este restrâns, voim să revenim asupra acestui minunat volum ale cărui reproduceri colorate 'n sepia sunt de o deosebită frumusețe. Credem că dacă d-na Olga Greceanu l-a tipărit în limba franceză este pentru a putea fi cetit și'n străinătate. Ce ne place la d-na GRECEANU, este întreaga sinceritate cu care l-a scris. Ași avea însă o obiecțiune de făcut, cât privește textul, o obiecțiune care este mai mult un regret. Regretul că vorbind despre **pictoriței de altă dată** d-sa nu ne vorbește destul despre „tehnica" acestor artiste, paleta lor, felul lor de a lucra și nu ne descrie coloritul, alcătuirea și compoziția operelor reproduse. Parcurgând diferitele și prea frumoasele file ale acesei cărți, ajungem la concluzia că înaintașele noastre de sex femenin posedau un real și foarte solid meșteșug pe care însă îl întrebuințau în a pastișa pe confrații lor masculini, din păcate!

Incontestabil, cea mai interesantă ne pare ARTEMIZA LOMI GENTILESCHI cu o putere de exprimare într'adevăr neobișnuită ;fără discuție elevă sau discipolă complectă a lui CARAVAGGIO marele realist italian. Ne-a mirat faptul că tabloul atât de impresionant **„Iudita omorîndu-l pe Holopherne"** (reprodus magistral în carte) este dat ca operă a ARTEMIZEI, în timp ce el nu este decât o copie a aceluiaș de CARAVAGGIO. Puterea de asimilare a artei masculine, o au aceste doamne într'așa chip încât, s'ar putea spune că tablourile ARTEMIZEI LOMI, ar putea fi semnate de MICHEL-ANGELO MERISI, fără ca cineva să protesteze. Oricare ar fi concluziile ce le-am trage, minunatul tipar al acestui volum de artă merită laude superlative. Contrastele de închis și deschis ne par însă „cam" exagerate. Totuși rămân admirabile.

*

Ținem să atragem atenția asupra mapelor de desen scoase de d. Guguianu și'n care au luat loc deja RESSU, STERIADI, ST. POPESCU. Remarcăm progresele de fiecare tipăritură nouă.

O carte care ne înfățișează o serie de sugestive și personale desenuri este „Aventurile lui Robinson Crusoe" ilustrate de MARIANA PETRAȘCU în editura Universului. Am avea unele obiecții împotriva literei și graficei acestei cărți, care cu o asemenea colaboratoare, ar fi putut fi, **una din cele mai frumoase ale anului.** Păcatul este că tipografii români, nu sunt încă destul de supuși ilustratorului, vor să lucreze independent. Intre ilustrator și tipograf, ca să iasă o carte **bine tipărită trebue să fie o strânsă colaborare,** ajutându-se și sfătuindu-se reciproc. In momentul când editorii vor înțelege acest lucru **„cartea de artă română"** va fi salvată.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

ARTEMISA LOMI GENTILESCHI — **Confidențe**

Note germane

JAKOB SCHAFFNER

(născut la Basel, 4 Nov. 1875) e autor a peste 40 de volume de admirabilă proză care, ca stil și atmosferă, îl apropie mult de marele predecesor și compatriot Gottfried Keller. Debutând în 1905 cu romanul autobiografic Irrfahrten des Jonathan Bregger, **cariera lui literară evoluiază prodigios. Dintre operele sale citâm: Hans Himmelhoch** (1909), Konrad Pilater **(1910),** Johannes **(trilogie, 1922, 1930, 1933),** Eine deutsche Wanderschaft **(1933),** Kampf und Reife **(1939),** Der Dechant von Gottesbüren **(1917),** Die Weissbeit der Liebe **(1919),** Kinder des Schicksals **(1920),** Das grosse Erlebnis **(1926),** Der Mensch Krone (1928), Die Glücksfischer **(1925),** Das Wunderbare **(1923),** Larissa **(1935),** Der Gang nach St. Jakob **(1937),** Liebe und Schiecksal **(1932).** Nebel und Träume **(1934)** și **unicul volum de versuri** Der Kreislauf **(1927). In afară de literatură propriu zisă,** Jakob Schaffner **a publicat și opere de critică politică și socială și opere de descriere a peisajului german. Din 1933 e membru al Academiei germane.**

Întâmplări

de PAUL CONSTANT

— Ce poftești, domnule ?

— Păi, aș vrea și eu să-mi faci un mic serviciu.. Că știu bine că am fost retrogradat și mutat disciplinar la Urziceni, de râde și acum tot tribunalul de mine !..

— Cine ești dumneata, că eu nu te cunosc...

— Imi pare rău !... Eh, așa sunt toți, când ajung mari... Nu mai cunosc la oameni ! . Eu, domne Iulică, sunt Ioniță Trancă, arhivarul dela a doua...

— Dumneata ești, nene Ioniță ?.. Te rog să stai pe scaun...

— Mulțumesc... Eu, în persoană !..

— Te rog să mă scuzi că nu te-am recunoscut.. Te știam cu barbă mare, și albă..

— Aveam, însă s'a dus... Mi-a jucat renghiul un păcătos de practicant, când am avut cazul cu cercetarea dosarului ăla pierdut, de care poate să fi auzit și dumneata...

— Nu mai spune ?..

— Serios.. Că numai ce vine la mine și-mi spune confidențial, la ureche: —„Neică Ioniță, vreau să-ți spun una, dar să nu te superi...“ Lasă-mă, domn'e în pace, că și așa sunt destul de amărât, și acum pică domnu inspector gneral să mă ia în cercetare... Da'mucosul de practicant, de colo... Bine neică Ioniță, te las eu în pace, dar nici de dumneata n'o să fie bine! Ce vorbești, mă?!.. Ia spune-mi... Să-ți spun... Am auzit dela unul, de este prieten bun cu inspectorul general și-i cunoaște toate metehnele, că nu poate suferi oamenii cu barbă... Îi distruge, nu altceva!.. Fiindcă, spune dumnealui, că barba nu este legală decât pentru fețele bisericești... Și, pe urmă, la rândul lui fiind spân, se înțelege dece are vrăjmășia asta !... I-auzi comedia dracului !... Păi, ce este de făcut?... Că eu port barbă de mic copil, și nu vreau să mă cebăluesc tocmai acum !!.. Te privește... Dar să știi că tocmai pe-o chestie ca asta, s'ar putea să intri la apă !!... Bine domnule, dar ăsta e un atac la libertatea individuală!.. Avem, sau nu avem constituție ?.. Ce mă privește pe mine, mi-o întoarce practicantul ?... N'o să discut eu în contradictoriu cu domnu inspector general, pe chestii de constituție !.. Eu nu sunt decât un biet practicant, și nu vreau să-mi distrug cariera pentru alții !...

„După ce mi-a vârît fierul roșu la inimă, a supt un fum din mucul de țigare de-l avea lipit pe colțul buzei, și și-a văzut de lucru... Eu, cu alte cuvinte, rămăsesem la idee, și nu mi-a mai tihnit lucrul... Mă gândeam : mă, să fie al dracului, te pomenești că așa o fi !... Am mai învârtit eu vreo două dosare, până ce mă hotărăsc... Imi iau pălăria, pe care-o ținem încuiată în saltar ca să nu mi-o fure colegii, și plec la bărbierul de peste drum de tribunal... Ăsta, unul Fârnache, mă ia după obiceiul bărbieresc... Să trăești, coane Ioniță !... Cum mai merge cu politica ?... Am auzit că domnu Iulică s'a ajuns din gros cu opoziția, și i-a făcut rost de un loc de deputat pentru Aurică Petculescu !...

— Auzi, canalia !..

— Ehe, păi acum l-ai cunoscut mata pe Fârnache, domn'e Iulică?... Ce politică, și ce învârteală, domn'e?!.. Pe mine te rog să mă servești la iuțeală, că acum pică domnul inspector general în anchetă!.. Bine, coane Ioniță, nu te enerva !.. Doriți să vă potrivim puțin părul pela ceafă ?.. Nu, să-mi razi barba... Nu mă'nebuni!... Ce te'nnebunesc, domn'e, n'auzi că sunt grăbit ?.. Rade-o, pe răspunderea mea !.. Când a văzut că treaba este serioasă, a strigat la un nespălat de ucenic să aducă ligheanul ăl mare... A dat cu săpun bine, bine, și mi-a pus briciul în barbă... Rădea și se minuna... Coane Ioniță, sunt sigur că este vorba de un rămășag!.. Eh, tot mă bucur că ai să-l câștigi !.. De câștiguri din astea să ai tu parte toată viața !.. Să trăiți... Să vă fie de bine.. Doriți și ceva pudră ?... Dă și cu deaia, să nu se mai cunoască nici urmă de barbă !...

— Interesant..

— Da, foarte interesant !.. Mai ales când m'am înapoiat la arhivă... Râdeau toți, de mai să răstoarne dulapurile cu dosare !.. Cu mare greutate i-a putut pune la respect domnu prim grefier, dojenindu-i că fac glume proaste, care compromit grav corpul funcționarilor judecătorești ! Abia atunci am înțăles că-și bătuse joc practicantul de mine !.. M'am repezit să-i dau în cap cu o călimară cu cerneală pelican, însă m'a oprit un coleg, pe motiv că o are în primire, și dacă se sparge, o plătește el din leafă...

— Ei, și cu ancheta cum ai ieșit ?...

— Prost, domn'e Iulică !... N'a ținut socoteală de năcazul meu !.. Ba, ceva mai mult, domnu președinte în loc să-mi ia apărarea, așa după cum îmi făgăduise, m'a luat la socoteală în fața domnului inspector general, taxându-mă drept nebun !.. M'a mutat disciplinar la Urziceni, cu retrogradare...

— Auzi comedia dracului !.. Și-a bătut joc practicantul de dumneata...

— Domnu președinte, nu-mi mai aminti de păcătosul ăla, că văd negru înaintea ochilor, și mi se face de parchet !.. Și-a bătut joc, domnule !.. M'a făcut de râs și la serviciu, și în lume, și în familie... Iți închipuiești dumneata ce a fost pe mine acasă ?...

— Cred.. Mai ales acasă !..

— Păi nu este așa ?... Că nevastă-mea, de cum a dat cu ochii de mine ,întâi și-a scuipat în sân, ca după ucigă-l toaca, și pe urmă, când s'a desmeticit, a început să mă ia la rost.. Dece ți-ai ras barba, mă, stricatule ?.. Te-ai încărdit cu vreuna și nu te mai vrea lățos ?.. Am să-ți arunc cu vitriol în obraz, fire-ai tu al dracului de nepricopsit !.. Și, ce să-ți mai spun, mi-a cârpit și două perechi de palme !... Obiceiul ei, domn'e Iulică, nu l-ar mai fi avut !..

Văzându-l atât de obidit, și abia ținându-și râsul, Iulian se crezu dator să-l mângâe..

— Lasă nene Ioniță, nu te mai oțărî !.. Cu barbă sau fără barbă, parcă nu rămâi tot nea Ioniță Trancă !...

Ioniță Trancă își învârti pălăria în mână, și păru că se bucură.

— Ei, sigur că rămân tot Ioniță Trancă !... Insă, domn'e Iulică, eu pe chestia asta sunt prejudiciat, și pretind daune interese...

— Să-ți plătească barba ?..

— Nu, căci barba în sine, nu are valoare.. Am îmbătrânit în tribunal, și știu una ca asta..

— Atunci ?.. Pentru ce despăgubiri ?..

— Pentru că, domn'e Iulică, mi-am pierdut creditul pe piață, și nu mai am cu ce-mi garanta datoriile !..

— Cum vine una ca asta ?..

— Vine.., Că înainte mă duceam la negustor, și-i ceream marfă pe cârâială.. Și când mă întreba pe ce-l asigur că-i plătesc, lungeam firele încet, și puteam să-i răspund.. Pe barbă, neică !.. Negustorul se încredea, și-mi dădea marfă pe datorie.. Oameni bătrâni, cari mai știau despre cinstea bărbii !...

Inveselit deabinelea, Iulian se porni pe râs.

— Ei, bată-te norocul, nene Ioniță !... Și acum ce vrei dela mine ?..

Ioniță Trancă tuși scurt, și-și formulă pretențiile.

— Eu, domne'e Iulică, știi că te-am iubit întotdeauna, și de-aia vin la dumneata ca să-mi faci dreptate !... Intâi și'ntâi, să muți pe practicant, disciplinar, dela secția a doua, la secția întâia !.. asta ca să știe și el că există o răspundere !.. Pe urmă să mă aduci înapoi la tribunal, și să mă dai arhivar la secția întâia... Și dacă nu l-oi aranja eu, așa să-ți placă și dumitale, să-mi razi barba !... Nu mai vede el să pingelească împricinatul, câte zile o mai avea !..

— Păi asta nu este o despăgubire ca să-ți folosească direct !...

— Ei, domn'e Iulică, ce știi dumneata!?.. Omul se mai îndestulează și atunci când îl vede pe altul păgubind !.. Fă-mi dumneata asta, și-ți zic mersi !...

— Altceva mai ai de cerut, nene Ioniță ?..

— Nimic.. Atât, și nimic mai mult !...

— Bine, s'a făcut.. Il aranzez eu !...

— Aranjează-l, domn'e Iulică!.. Auzi dumneata!.. Un mucos de practicant !.. Că are patru gimnaziale?.. Zero, domn'e Iulică !.. Păi eu am vechime, și sunt încadrat pe temeiul legii din 88..

— Și pe dumneata am să te repun în drepturi...

— La secția întâia, domn'e Iulică, altfel n'are niciun haz !..

— La întâia... Să trăești, nene Ioniță, și s'auzim de bine !..

— Vă salut cu tot respectul... Ce crede el, că nu am și eu oamenii mei ?..

Terminând, Iulian rămase singur, și putu să râdă pe deșuchiatele... Chestia lui Ioniță Trancă se presăra înviorătoare, peste atâtea alte chestii cu care era împovărat. Își notă într'un carnet cazul, și-și luă pălăria cu gândul să plece în oraș, după treburi... Când să ese pe ușă, dădu piept cu Ioniță Trancă înapoiat pentru o complectare de socoteală.

— Ce mai este, nene Ioniță ?

— Domn'e Iulică, mai este ceva, și te rog să nu mă lași.. Dă-mi un semn care s'o îmbuneze pe nevastă-mea, ca să pot scăpa din gura ei !... Că la mine în casă de când cu necazul ăsta, nu mai este trai omenesc !... I-a intrat neveste-mi în cap că m'am bărbierit din cauze de haimanalâc, și nu știu cum s'o mai domolesc !...

— Ce semn ți-aș putea da, nene Ioniță ?...

Ioniță Trancă sălță din umeri, neputincios :

— Păi pe mine mă întrebi, domn'e Iulică ?... Dumneata, ca om cu carte și deputat, trebue să ai câte-o idee, pentru fiecare caz în parte !..

— Da, ai dreptate, trebue să am !.. Ce ți-aș putea da ?.. Uite că am găsit !.. Să-ți dau o fotografie de-a mea, cu dedicație... Lui nea Ioniță Trancă, slujbaș model, toată admirația pentru blândețea și moralitatea sa fără pereche... Iulian Nazarie, deputat... Este bine, nene Ioniță ?

Ioniță Trancă plesni din degete.

— Păi sigur, domn'e Iulică !.. Asta zic și eu că este o idee de om cu cap !.. Scri-o mai repede, să nu se uite... Că ideile omului sunt date dracului!.. Își dau seama că nu pot fi priponite cu funia, și scapă... Aoleu, domn'e Iulică, numai să te faci pe aproape când m'oi duce cu chestia asta acasă !... Cum m'o lua altfel decum trebue, o și plesnesc!...

— Pe cine ?..

— Cum pe cine ?... Pe nevastă-mea !.. Eu, Ioniță Trancă, slujbașul plin de blândețe și de moralitate !...

— Să nu faci una ca asta, nene Ioniță !..

— Și dece să n'o fac ?.. Ca să scap singura ocazie pe care o am în viață, de a-mi dovedi autoritatea bazată pe un drept ?... Că ea numai ce crede că are vreun drept, mă și plesnește... Nu știu dacă dumneata ai idee, domn'e Iulică, de un astfel de trai casnic ?!... Pe mine însă, m'a căpiat și m'a scârbit !..

Iulian fluieră a pagubă, nemulțumit de a fi dat unui astfel de om, prilej de necuvenită țâfnă.. Ca să-și mai ușureze din răspundere, se crezu dator să-i facă o scurtă teorie asupra femeii, cu care să-i îmbuneze pornirile.

— Dumneata știi ce este femeia ?..

— Acreală și scurtare de viață, domn'e Iulică!... Ce vrei să fie altceva ?... Un fel de perceptor al dracului, care neavând decât un singur contribuabil, bărbatul, n'are alt lucru decât să-l impună la biruri și să-l încaseze, să-i secfestreze toate bucuriile vieții, să-i facă procese peste procese, și să-i bată toba de dimineața până seara... Aoleu, lasămă în pace, că numai ce-mi aduc aminte de bătutul ăsta de tobă, căpiez... Acum, vorba aia... Tobă și tobă... Mai ți-o bate un șef erarhic, un om care te vrăjmășește, o gazetă politică pe timpul alegerilor... Nevasta însă este cu toba mare, domn'e Iulică !... Aia care bate, însă pe note și cu socoteală, în fanfara comunală !.. spune și dumneata, care să mă scuzi, ești tot însurat ?!... Am eu dreptate, sau n'am ?...

Iulian, care își găsea în toate ocaziunile prezența de spirit a unui răspuns, rămase de data asta surprins și cu ochii holbați. Fulgerător îi trecură prin minte amintirile atâtor nemulțumiri pe care i le cauzase nevastă-sa, procesele mărunte și atât de obositoare pe care i le deschidea frenetic și în fiecare zi, desnădejdea lui de a nu fi isbutit s'o mulțumească și s'o împace, spre a-și avea viața fericită și tihnită la care visase și ținea mult !... Toba mare a vieții lui, luată din dragoste și cu cununie !.. Clipi din ochi de câteva ori, și i se păru că amărîtul ăsta de arhivar se luminează în figura unui filozof, care desprinde din rânduelile traiului omenesc, adevăruri pe care cu greu le puteai întoarce !.. Și cu toate sforțările de a găsi un cuvânt de împotrivire, rămase mut.

Ioniță Trancă își adună piepții hainei și se închee la toți nasturii zăvorind astfel mai sigur actul pe care-l dobândise, pentru dovedirea firii lui de om moral, model și blând... Se ridică apoi în picioare spre a pleca.

— Și acum, domn'e Iulică, te rog să mă scuzi pentru deranj, și să-mi dai voe să te salut... Dumneata ești încă proaspăt în căsnicie, și o să mai ai timp să vezi dacă am sau nu dreptate pe chestia asta !..

— Umblă sănătos, nene Ioniță !.. Și, vorba dumitale... Om trăi, și om vedea !..

— Păi sigur că așa este !.. Ai să trăești, și ai să vezi !.. Te salut...

*

A doua zi, împins de curiozitate, Iulian căută să afle ce s'a petrecut la domiciliul conjugal al lui Ioniță Trancă.. Și rămase năuc, auzind că arhivarul fusese bătut măr de nevastă-sa, și că se află internat la spital...

Ca după obiceiu, Iulian fluieră prelung, a pagubă, dându-și seama că în materie de conflicte casnice, dreptatea este una, și că tranzacțiile rămân singurele forme valabile la care trebue să recurgi..

---

* Fragment din romanul „Războiul celor două roze“, în manuscris.

Prima concentrare

Toamna se apropie de Cluj cu pași înceți, ușor îngălbenită de oboseala drumului. A poposit întâi la marginea orașului și pentrucă nimeni nu-i aștepta sosirea, a trimis solie vânt aici jucăuș, aici leneș, ce se hârjolește cu frunzele și perdelele dela ferestrele larg deschise.

Iana privește în fiecare dimineață agonia florilor, lacrimi de copil, răspândite 'n iarba arsă. Arțarul din colțul casei, îmbolnăvit peste noapte, sângera. Salcia plângătoare din colțul mai îndepărtat al parcului își cernea cu 'n fâșâit lin zăbranicul frunzelor palide lângă verdele dușmănos al brazilor. In fund, grupul bătrân de stejari, cuprinși de înfrigurarea despărțirii, își legănau crengile. Oaspeți de câteva luni, frunzele îmbătate de plecarea spre necunoscut, își schimbă nebune înfățișarea, orgia culorilor s'a deslănțuit nebună, în cântecul vântului. Melodii noi, suave, stridente, șuerătoare, plâns înăbușit, fluer de sirenă, râs de copil... liniște... frunzele pornesc alene, fulguire aurie, roșiatică, galbenă pal, brună, sângerie, la chemarea lui fermecată.

Iana și Călin DOMNUL ȘI DOAMNA Călin Dorca își continuă în zilele de toamnă blândă, „viața lor“. Dragostea este încă izvor neastâmpărat de munte, trupurile mereu în căutarea febrilă, obsedantă de a fi mereu unul.

In după masa de toamnă, au pornit prin parc, pașii se afundă 'n covorul de frunze, căci nimeni nu are voie să le îndepărteze până nu încep ploile.

— Mâine Iana vom merge pe Feleac, să vedem apusul de soare.

— Hai acuma!

— Haide! Mă duc să-mi iau pălăria.

Călin a plecat vesel în casă, Iana se'ndreaptă cu pași ușori spre poartă, o deschide, se reazimă de stâlp și privește 'n lungul străzii. Din casa vecină iese poștarul, se 'ndreaptă spre ea, îi dă o telegramă. Este pentru slt. rez. Călin Dorca. Mâna care s'a întins după creion rămâne suspendată, fața se contractă, inima încetează bătăile, i se face mică, îi vine să strige. Stă așa, nemișcată.

— Ce-i Iana, avem știri?

Călin se apropie, în mână cu pardesiul ei, fluerând. Iana își revine, se 'ntoarce și cu vocea ce vrea să pară liniștită îi spune să iscălească.

A deschis tăcut telegrama, a întins mecanic banii factorului, au intrat. Poarta s'a închis grea în urma lor, Călin a prins mijlocul Ianei și s'au îndreptat încet spre bancă. S'a așezat și ține mâinile încleștate, coatele proptite pe genunchii îndepărtați, capul ușor aplecat cu privirile fixe pe o frunză mare, aurie, dela picioare.

Iana și-a lăsat obosită capul pe brațul îndoit de pe umărul lui, în timp ce mâna cealaltă și-a strâns degetele de brațul lui Călin.

— Iană dragă, trebuia să ne așteptăm la asta. Noi am uitat de lume, am fost prea fericiți. Deși eu m'am gândit des la clipa aceasta, am așteptat-o de mult. Tace abătut.

— Voiu rămâne singură, voiu rămâne singură..

Iana repetă în neștire cuvintele. Mintea este goală de orice gând, simțurile încordate percep dintr'odată toate sgomotele. Departe se aude clacsonul unei mașini. Pe stradă trece un grup de studenți și studente, vorbind aprins, tare. Peste drum, o soră începe să închidă ferestrele dela Clinică, la parter un bolnav privește cu nostalgie pe fereastră. In vecini, un câine începe să latre cu furie, cineva îl strigă, tace un timp, apoi reia dela început. Bucătăreasa se 'ntoarce dela băcănie, a deschis poarta care scârțâie — va trebui unsă se gândește Iana — și se apropie de ei.

— Doamnă, am găsit tot ce mi-ați spus, mă duc să aranjez cina.

— Bine Ana, venim și noi îndată.

Este iarăși liniște. Dintr'odată orașul pare adormit, seara coboară grăbită, începe să fie frig, umerii Ianei se 'nfioară.

— Hai, Iană să intrăm.

Au plecat de mână 'n casă. Abia când au ajuns în birou și au văzut cartea deschisă la care citea Călin, uitată pe un fotoliu, Iana s'a trezit, a simțit bursc cum groaza singurătății îi cucerește trupul. A întins brațele în jurul gâtului lui Călin, și-a ascuns capul la piept și a început să plângă cu hohote.

Călin i-a cuprins blând umerii, a strâns-o lângă el, și-a aplecat obrajii 'n părul ei și a stat așa până ce hohotele Ianei au început să se liniștească.

Au pornit împreună să pregătească lada de campanie. Iana a reușit după multe eforturi să se liniștească. Nu trebue să-i fac plecarea grea — se gândea tot timpul și încerca să-i zâmbească printre lacrimi.

Noaptea aceea niciunul nu a adormit și dimineața, Iana a privit din poartă până a închis Călin ușa mașinei care a pornit fără sgomot și s'a pierdut îndată după colț. A vrut să-l ducă la gară dar Călin a rugat-o să nu vină, să nu-și facă mai grea despărțirea.

S'a întors încet în casă, a rătăcit ca o umbră prin odăi, ore la rând.. Iată pe birou, lângă cartea începută de el, scrumiera plină cu resturi de țigări și două schițe ale lui, uitate. In hall, lângă fotoliul favorit al lui Călin din fața căminului, Iana zărește dintr'odată butonul dela cămașe, pierdut ieri în timpul vârjolelilor.

Urcă încet scara, uite aici covorul strâmbat de Călin în fugă, sus în dormitor, Iana simte parfumul lui, vede aruncate în toate părțile haine, rufe. Călin este aici, în toată dezordinea lui de care au râs atâta.

In atelierul de lângă dormitor, Iana vede început un tablou, este ea în extaz, Călin a lucrat numai capul în culori deschise, eterice și a schițat fotoliul ei din hall unde stă cu trupul destins, cu capul dat pe spate, așa cum obișnuia în pauzele dintre dragostea lor nebună. Abia acum înțelege de ce nu a lăsat-o Călin să intre la el în atelier, avea nevoie de singurătate pentru a se putea aduna înainte de a începe să lucreze. Atinge ușor paleta, pensulele strânse toate'n vaza pe care i-a furat-o acum o săptămână și nu a vrut să-i spună unde a ascuns-o.

Călin este prezent peste tot, lucrurile lui îi spun Ianei că într'o clipă, două, va deschide ușa, o va striga, va veni din nou, tandru, alături.

Brusc obosită, s'a 'ndreptat spre dormitor și a adormit îndată, somn greu de plumb.

Când s'a sculat, trecuse de mult amiaza, a încercat să mănânce dar nu-i era foame, a încercat să citească dar nu înțelegea nimic. A coborît și s'a așezat în fotoliul lui favorit. Aici a rămas nemișcată, obosită, cu gândurile răvășite, până noaptea târziu.

A doua zi s'a sculat de dimineață și a pornit spre grădina botanică, spre colțurile care-i plăceau lui atâta.

După ce s'a făcut ordine'n casă și au dispărut lucrurile aruncate la întâmplare, Iana a simțit dintr'odată casa pustie, tăcută, fără viață. Atunci a început să hoinărească prin Clujul cunoscut alături de el, prin străzile și colțurile iubite de el Noaptea, insomnia s'a apropiat cu pași haini de ea, doarme puțin și greu, chinuită de coșmaruri.

Zilele se scurg greu și inima Ianei este plină de amar și tristețe, deși își dă seama că este o situație care prevede cel puțin un număr de zile peste care nu se poate trece.

Știe că sunt zile de despărțire pe care le trăesc mii de suflete cu inima grea și uneori cu speranța că „mâine“ va aduce „poate“ o schimbare, ceva care va rupe zidul de moarte și tristețe în care trăesc.

Își dă seama că pentru Călin este și mai greu, el nu are pe nimeni în timp ce ea are casa lor în care retrăește clipele pline de frumusețe avute de ei.

Călin îi scria regulat scrisori lungi pline de îmbărbătare sau tristețe. După două săptămâni dela plecare, i-a trimis prima scrisoare de pe zonă.

„Ieri am fost pe un deal — scrie Călin, de unde se vedea apa ce desparte acum două țări.. Eram așa de aproape și părea atât de nefiresc ca o gârlă să despartă două lumi, să fie bariera între oameni de același sânge și graiu, să fie lanț peste trupurile și sufletul aceloraș Români. Dela „noi“ se văd bine mișcările de dincolo... este încă pace și oamenii pescuiau... seara se aud câini în satul de pe malul nostru“.

In altă scrisoare îi punea întrebări.

„Ce faci, Iană mică tot timpul? Ai început să scrii ceva ? Sau ai declarat sezon mort ? De ce nu te hotărăști să începi ?“.

Iana a cetit cu inima strânsă. Da, a încercat să scrie. In ultimile zile stă aplecată de dimineața până noaptea târziu asupra hârtiei.

Nu-i scapă semnificația timpurilor pe care le trăește, are ochii cari văd durerea și lipsurile'n jur. Are câteva familii sărace unde merge regulat cu alimente. Sunt femei cu copii mulți, alții bolnavi și nu au bani, n'au lemne, pâine.

A început o carte în care prima pagină povestește ziua concentrărilor masive. Va fi istoria femeilor tinere și bătrâne, sărace și bogate, cu copii mulți sau niciunul, care trăesc o viață nouă, în timp ce soții sunt pe zonă. In toată cartea nu va apare niciun bărbat, destinele femeilor sunt conduse însă tot de ei, pornirile lor sunt pentru sau contra lor.

La început lucrul a mers ușor, încet, încet însă, viața, dragostea pentru Călin se înfiltrau printre rânduri. Pe neștiute, povestea se schimba în amintiri, ticluirea în confesiune. S'a oprit, a rupt, a reluat. Zadarnic. Tristețea, prezența permanentă a lui Călin în inima și gândurile ei, o legau strâns, înăbușitor, numai de viață, de dragostea și povestea lor.

Niciodată nu voi face literatură din viața mea, se gândea Iana în timp ce rupea paginile.

Este groaznic ca toate momentele semnificative din viața ta, toată durerea sau bucuria care-ți invadează sufletul, îți încercuiesc inima, să fie pândite de creer, să fie exploatate de mână, așternute la mii de ochi indiferenți, ironici sau înlăcrimați ca la o melodramă.

Nu poate fi ceva mai chinuitor decât să suferi sau să fii fericit și în aceeași clipă, alături, să stea gândul „asta îmi va folosi într'o zi, cu această experiență care-i unică (asta-i credința permanentă a fiecărui îndrăgostit), cu acest moment care-i sublim sau dantesc, voi umple într'o zi pagini, voi naște interes.

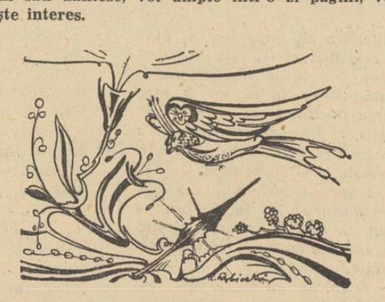

Iană Volbură, Iană, a murit numele tău înainte de a se naște. Acum ești doar Iana Dorca, soție, femee îndurerată, cu carnea chinuită de dor, cu ochii mereu umezi, cu mintea plină, cu sufletul stăpânit numai de EL. Trăești numai prin viața lui, destinul ți-a sortit trupul prea tânăr, inima prea vie, chemarea prea slabă, te-a sortit Iană să fii femee, mamă, iubită frământată de dor.

Nu te mai chinui zadarnic Iană. Lasă tocul, închide hârtia, ridică și privește'n jur. Vezi cum viața trece pe lângă tine indiferentă la frământări, lacrimi sau zâmbete. Intărește-ți inima și așteaptă-ți stăpânul. El va veni și atunci toate umbrele vor dispare.

Așa se gândea Iana în noaptea în care a recitit zecile de pagini presărate de rânduri dese și negre.

S'a lăsat de scris pentru totdeauna, credea ea, nu știa însă că destinul ei este excepțional, că tocmai această dăruire totală vieții comune și dragostei îi va consuma feminitatea, îi va lăsa cute adânci în suflet, îi va tăia rădăcinile înfipte'n lut.

SOFIA ARCAN

Fragment din romanul **Iana Hoinara**, care se găsește sub tipar.

INSULA LUI ROBINSON

(Urmare din pag. I-a)

drul strâmt al unei profesuni. Acum începe a-și face din Biblie și meditație o preocupare zilnică, un izvor de consolare. Și abia la capătul cărții eroul va proclama odihna și viața pașnică drept condiții ale fericirii.

De fapt, Robinson e produsul firesc al unei epoci saturată de rafinament. E transparentă în cultura umană prezența unui element caracteristic, care poate fi numit voluptatea nostalgiei, mai exact nostalgia contrariilor. După cum săteanul visează orașul, urbanitatea, tot astfel o civilizație prea complicată tânjește de dorul ingeniozității, al inocenței, al stării primitive. Robinson inaugurează celebrarea stării naturale, care e considerată superioară în raport cu cuceririle civilizației. Semnalul dat de către Daniel Defoe, care își manifestă din plin practicismul rasei prin actele eroului său, e urmat de Rousseau ; acesta face din cartea Englezului un tratat de educație morală în mâna lui Emil, care va fi scutit, între altele de învățarea limbilor clasice. Bernardin de Saint-Pierre va inventa un nou eden pentru un cuplu ideal de îndrăgostiți ; iar Chateaubriand va imagina pe Athala, un Werther transpus în lumea sălbatică, cum îl califică citatul spaniol. De acum, lumea e convinsă de valoarea incultului, a spontaneității, de superioritatea morală a omului de coloare.

Din acest curent, caracterizat prin nostalgia mediului primitiv, derivă și mirajul orientului. După Chateaubriand, voiajul în orient e pentru un scritor francez o datorie. Un T. Gautier dorea să fie Persan sau măcar Turc, iar un Barrès declara că refuză să moară înainte de a se fi supus cetăților regine ale orientului.

Dar acești scriitori francezi — și mai ales un Pierre Loti — redau visul oriental ca un repaos, o manieră de a luneca spre moarte cu o oarecare melancolie, nu însă ca o rațiune de a trăi. E o tehnică a solitudinii pasive, pe care un Fr. Mauriac o va cultiva, mai modest, într'un mediu rural local : „A fi singur — notează el într'o duioasă pagină de jurnal — târziu, seara, într'o casă de țară, oprindu-te din scris și în această absență de orice sgomot, în această întrerupere de orice semn omenesc, să te simți ca un călător la capătul pământului, la marginea extremă a luminii văzute. Atunci rugăciunea serii urcă ca un fum, fără ca buzele noastre să se miște“.

De altfel, chiar Rousseau sau Chateaubriand, ca și întreaga lor epocă, visau într'adevăr, cum am arătat, ingeniozitatea, simplicitatea, dar mai mult o simplicitate de cadru și decor, deci exterioară, ceea ce înseamnă că după cum pelerinii au anumite locuri de elecțiune unde cred că prezența lui Dumnezeu este mai vie, preromanticii și romanticii considerau exoticul ca un loc de elecțiune al simplicității.

E ilustrativ în acest sens că însuși prințul rus exilat în Siberia, pe care-l întâlnește Robinson, mărturisește că se teme ca nu cumva eliberat din prizonieratul său, să devină, în mijlocul fastului dela Curte, prizonierul simțurilor și al patimilor, sclavul bogăției și al grandoarei, care aduc cu ele avariția, ambiția, orgoliul și sensualismul. Acelaș prinț crede că un aer pur, o alimentație simplă și o locuință modestă, ca și mișcările strict necesare menținerii sănătății, sunt tot ce ne trebue pentru a satisface nevoile veritabile ale omului.

Din asemenea exemple putem reține concluzia că se urmărea ca omul să devină simplu în lucruri fără consecință, ca hrană, îmbrăcăminte, locuință, crezând că într'o astfel de creatură despuiată și frustă duhul sfânt va insufla integritatea simplă a omului echilibrat, care-și armonizează cele două funcții umane cardinale : activitatea și contemplația. E vorba de un formalism al simplicității, din care se spera să nască fondul, simplicitatea inimii, când de fapt lucrurile se petrec tocmai invers.

Cu timpul, orientul a început să se occidentalizeze. Aceeași cale o urmează și celelalte ținuturi „virgine“, în care a pătruns omul alb. Scriitorii care se ridică împotriva formelor civilizației și în contra corupției claselor sociale înalte, cer acuma o întoarcere la natură și primitivism, fără a mai avea în vedere deplasările în spațiu. Literatura apuseană înregistrează azi un reviriment al ruralismului. Un F. C. Ramuz împarte pe oameni în două : acei ai orașului, care exprimă idei ce nu le au, și acei ai satului, care au idei ce nu le exprimă, repliați asupra lor înșiși și a vieții secrete, adânci. Iar un D. H. Lawrence se face vrăjmașul conveniențelor, al corupției mascate și mai ales al limbajului transparent, sugestiv, sensual, care cuprinde mai multe obscenități (și Rouseau zicea că limba franceza e cea mai obscenă, fiindcă prin sugestie lasă să se înțeleagă mai mult decât spun cuvintele) decât un graiu direct, sexual.

Detașarea de civilizație ia însă în timpul din urmă o formă extremă prin cultul turnului de fildeș, care înseamnă oficierea în cinstea spiritului pur, inaderent la nimic din ceea ce e contingent, terestru, — și asupra căruia nu insistăm aci, pentrucă e o temă supralicitată. De sigur că izolarea aceasta orgolioasă, deși singurătatea e un câștig, iar tăcerea o prevedere, fiindcă orice cuvânt rostit include posibilitățile unui naufragiu, nu e calea normală spre renașterea omului. Simbolul insulei lui Robinson permite interpretări mai fructuoase. Insula lui Robinson trebue proiectată în suflet, încorporată lui, pentru ca omul să-și poată păstra, în mijlocul acestei lumi, care nu-și poate distruge cuceririle tehnice, integritatea și ingenuitatea. Insula singurătății semnifică mersul pe proprie socoteală, vederea cu ochi proprii, definirea lucrurilor cu cuvinte proprii, renunțarea la șablon, la turmă, revolta împotriva acestui spirit de masă, care a ucis orice inițiativă în noi. Aici, în mijlocul acestei civilizații strivitoare, trăim fiecare marea aventură a lui Robinson. Toți plutim pe marea furtunoasă, cu corabia deștrămată. Fiecare lucru de preț trebue salvat de naufragiu, cum și-a salvat Robinson uneltele sale. Și, mai ales, așa cum Robinson a redescoperit în insulă rostul fiecărui obiect și utilitatea fiecărei unelte, dându-le tuturor funcția lor intrinsecă și rămânându-le suveran, tot astfel trebue să procedăm și noi la o reintegrare a tuturor cuceririlor, a tuturor inventilor umane, în funcțiile lor firești, ceeace echivalează de fapt cu o redescoperire a lor. Noi am numi robinsonism tocmai această operă de ordine, căci demarcând lucrurile ce trebue să rămână mijloace de cele ce trebue să fie scopuri și atribuind din nou fiecărui act, fiecărei creații și fiecărui obiect funcția lor originară, însemnă că salvăm omul de orice servitute, redându-i libertatea și posibilitatea de a-și realiza ceeace e mai de preț : mântuirea. Și dacă încheiem cu o inovație la robinsonism, o facem cu credința că examenul critic, discernământul și capacitatea de revizuire a idolilor moderni, a paradisurilor imaginare și a oricărui miraj sunt virtuți cari nu s'au stins încă nici chiar în mijlocul tumultului acestui mașinism, pe care l-am învestit cu prerogative regale.

ION ȘTEFAN

Cronica literară

Matei Alexandrescu: In insula unde înfloreau coralii; Leagăn de îngeri; Jocul cuvintelor; Vămile Văzduhului

Când a apărut cu placheta de poeme **„In insula unde 'nfloreau coralii"** (Târgoviște, 1931) d-l **Matei Alexandrescu** s'a bucurat de primirea de care se bucură toți stihuitorii mai mult decât promițători. Volumul **„Leagăn de îngeri"** (București, 1935) l-a consacrat, dintr'odată, drept autentic poet gândirist.

Regretăm că nu am putut cunoaște și vocile mai puțin apreciative. De un lucru suntem, totuși, siguri: Nu se poate ca acele voci să nu-i fi dat d-lui **Matei Alexandrescu** atenția și, mai ales, sfatul cuvenit, căci, în **„Jocul cuvintelor"**, apărut cu patru ani mai târziu (1939), — tot în colecția „Gândirea" și tot la „Cartea Românească", — poetul e mai circumspect, mai neîndurător cu sine însuși, mai stăpân pe expresie. **„Vămile Văzduhului"** însfârșit, (Colecția „Universul Literar", 1942), ni-l înfățișează pe poet într'o fază de frumoasă maturitate. **„Jocul Cuvintelor"** și **„Vămile Văzduhului"** au avut și ele, parte de elogii.

Dela placheta-i târgovișteană și până la volumul din „Colecția Universului Literar" nimeni nu i-a refuzat d-lui **Matei Alexandrescu** tributul critic. Când entuziast, când elogios, când numai constatator și lipsit de superlative, — ecoul stârnit de apariția poeziei d-lui **Matei Alexandrescu** i-a asigurat, repede, o indiscutabilă notorietate.

După a patra carte de versuri, și, mai ales, când se găsește în pragul unei vârste căreia nu i se mai poate spune tânără, — dară nici veterană, — ci vârstă matură, vârstă adică în anotimpul căreia își pârguie toate grădinile și livezile rodul pe care l-au putut lega, nu poate fi lipsită de interes încheerea unui prim bilanț literar.

Bine ar fi dacă fiecare scriitor sau poet și l-ar face singur, în orele cele mai de taină ale revizuirilor sufletești, spre a-l feri de ochii profanilor și spre a și-l păstra în sfatul cel mai ascuns al propriei rațiuni critice. Astfel de încheeri de active și pasive sunt mai folositoare decât toate laudele și decât toate iureșele negativiste cu care prietenii sau preopinenții noștri se cred, din când în când, îndreptățiți a ne atrage atenția asupra calităților și defectelor.

Bilanțurile acestea sunt însă, ca orice efort, penibile. Penibile, în primul rând, fiindcă efortul se cere dirijat, dela începutul începutului, împotriva intereselor tale.

Deaceea le amânăm sau, mai cuminte, le lăsăm în grija altora. Referindu-ne la d. **Matei Alexandrescu**, înclinăm a crede că d-sa, cunoscută fiindu-i verva cu care atacă anumite probleme, s'ar nedreptăți.

Să schițăm deci noi ceeace, din exces de zel, ar putea strica voiajorul prin insula unde înfloreau coralii, prietenul îngerilor, șahistul cuvintelor și vameșul văzduhului.

Poezia d-lui **Matei Alexandrescu** este, după justa sau greșita noastră intuiție, rezultatul unui act voluntar. Nu poate, bine înțeles, zbura cine nu are aripi, oricâtă voință ar consuma în vederea acestui scop. Există însă ființe înaripate care zboară fără a-și mai da seama că zboară. La fel există poeți care scriu versuri deși ar fi putut să nu o facă. Dl. **Matei Alexandrescu**, face parte din tagma acestora. Pentru ei fiecare strofă e un risc dureros, fiecare poem o migrare peste continente și mări, fiecare volum un climat învins. Ei se împart în două categorii de stihuitori; în categoria celor ce pornesc dela expresie la fond exprimat și a celor ce caută forme expresive potrivite pentru fondul care-i neliniștește. Nimic nu le e dat de-a-gata. Cântecul lor e metal închis în rocă și un ciripit aerian. Dl. **Matei Alexandrescu** face parte din compartimentul celor dintâi. Deaceea e prea artist pe alocurea, prea preocupat de formă. Deaceea nici startul d-sale nu a putut fi salt de pe umerii unui platou natal. Îi trebuiau peisagii imaginare. Și d-sa și le-a imaginat. Undeva departe, forte departe. Acolo unde înfloreau coralii.

Asemeni tuturor căutătorilor de orizonturi, dl. **Matei Alexandrescu** a văzut mai întâiu ceeace este dincolo de ele. **„Leagănul de Ingeri"** e și el, — după cum foarte potrivit, îl eticheta dl. **Nichifor Crainic**, — „o carte ce cântă nostalgia zonelor cu „Ingeri", — o carte, ca să fim mai expliciți, care cântă refugiul într'o lume imaginară, vagă, inexistentă pentru ochii pământești.

Prefață pentru această lume ar putea fi Porumbeii visului, cu irizatul triptic al catrenelor d-sale savant simpliste:

„Prin ferestrele deschise ale paradisului
Unul câte unul, porumbeii visului
Au scăpat din furtuna culorilor
Inima lor: inima florilor.

Pentru călătoria peste mările timpului
Vor culege cântecele de aci bob cu bob
Și le vor duce în taină fiecărui rob
Uitat, legat în corăbiile anotimpului.

Cu ochii umezi — diamante reci —
Ei scriu pe sticla cerului poteci
Și vin peste piscurile veșniciei
Într'o plutire inedită a prunciei".

Dacă nu dădea peste poiana cu tămâie și mirodenii ortodoxiste a „Gândirii", dl. **Matei Alexandrescu** n'ar fi cântat, poate, îngerii. Visul, depărtarea, extraordinarul, nostalgia și, în orice caz, inevitabila mândrie a căutătorilor de mari aventuri l-ar fi dus însă către alte vămi, vămile către care l-au dus, totuși, în cele din urmă.

Din punct de vedere formal, volumul **„Leagăn de Ingeri"**, convertit la un gândirism sui generis, se prezintă ca un promontoriu înfipt adânc în vastele întinderi ale mărilor limpezi și liniștite: E abrupt, stâncos, colorat, greu accesibil, — este, cu alte cuvinte, straniu, ajustat fără necesitate, inegal, interesant și personal. Anumite duritați, o anumită notă macabră, — de nuanță negândiristă, — ne gândim numai la **Vânătoare**, — îl fac căutat și astăzi.

Dl. **Matei Alexandrescu** a știut să se ferească de cântecul sirenelor zilei. Nici Arghezi, nici Blaga, nici Ion Barbu, nici chiar Nichifor Crainic, nici Voiculescu nu l-au legat de rada unui singur port.

Nefixat cum se găsea prin 1935, poetul **Insulei** și al **Leagănului** putea evolua. Și-l găsim evoluat în **„Jocul Cuvintelor"**. Evoluat ca bogăție a motivelor și evoluat ca formă. Pe deasupra gustului pentru fantastic, se conturează și autohtonismul ființând mai mult ca atmosferă și vocabular în volumul precedent. Și acest autohtonism nu-l remarcăm în frumosul crez mărturisit în **Frate plug:**

„Frate plug, de unde se începe
Legământul nostru apărat?
De m'ar fi legat în cozi de iepe
Și de tine nu m'aș fi lăsat",

ci-l subliniem în neîndeajuns de observatul ciclu de **Descântece** („Vin, la noapte, vântul să te ție", — „Nuntă vreau să fac anume", — „Și te duc pe drum de fum", — „Și lacu pe dracu să-l prindă", — „Pui de șarpe vin la noapte"). Aceste descânteçe fac parte din totul ce s'a scris mai bun în genul acesta al poeziei noastre dacă trecem peste Arghezi și Ion Barbu.

„Jocul Cuvintelor" vine însă cu un poem în care zac toate marile posibilități ale poetului **Matei Alexandrescu**. Poemul acesta se numește **Piratul**. Îl transcriem pentru a putea insista asupra-i:

„Câinele mărilor, cucuveu,
Pe la o mie două sute și ceva...
Pirat adevărat dijmuia și pe'mpărat
Împlâsse pe dracu la cârmă
Și sufletele-i treceau printre degete fără urmă.
Împăratul Negru i-a dat zălog steaua polară.
Împăratul Galben și semnția lui de ceară
L-a învățat să cate șarpelui, în cerul gurii,
Veninul — lespedea răzbunării și urii.
De pe corabie a prins să dibuiască
El piratul cu boiul de iască,
În vârful cuțitului, sub coaste,
Inimi calde și proaste.
În toane rele
Bătea mările după pui de stele
Și le bea sângele, cum sorb căpcăunii
Din mlaștina rece a Lunii.
Pirat adevărat:
Ultimul drum l-a făcut spânzurat!
Și corabia lui sătulă de aur, bătrână,
S'a oprit la ieslea valurilor, pe-o rână
Și fără împotrivire, fără chin,
S'a dus în veacul veacilor, amin.
Pe urmele lui oamenii cu cisme de plumb
Calcă apa mărilor lui Cristofor Columb.

Acest Pirat este, indiscutabil, una din poemele reușite ale literaturii noastre. Nu constează că, din anumite puncte de vedere, ar putea fi atribuit genului de poeme influențate de cutare sau cutare predecesor sau contemporan. Poetul, ca și piratul, dacă sunt adevărați, au dreptul să dijmuiască și pe împărat. Contează numai faptul că o avem și că este o de tot izbutită biografie lirică a unei existențe de dârz aventurier. Dară **Piratul** d-lui **Matei Alexandrescu** mai are frumusețí singulare. Recitiți-l vers cu vers și vă veți convinge! Sunt frumusețí virile și tonuri majore. E un poem care ar trebui să figureze în antologii, și o bucată care-i dă autorului dreptul să se numească poet împotriva, ba chiar în ciuda, tuturor acelora care au ce au cu d-sa.

„Jocul cuvintelor" mai cuprinde însă un ciclu delicat: **Daisy.** E un transfer al lumii îngerilor în lumea dragostei pentru îngerul pământean, a dragostei pentru femee, a dragostei pentru eterna noastră, a tuturor, **„Daisy, ramură de lumină".**

Cu **„Jocul Cuvintelor"**, poetul **Matei Alexandrescu** atinsese punctul estival, cel al solstițiului pârguitor de lanuri și pomete. Dibuirile și impetuozitățile vernale odată ispășite, s'au prefăcut în viziune sigură. Mâna, deprinsă cu greul meșteșug al desenului, și-a putut îngădui jocuri facile în aparență, dară foarte stăpânite în realitate. De acum înainte i se deschidea adevărata epocă a creațiunilor definitive. Deacum înainte graba și dărnicia trebuiau cântărite, revăzute, vămuite, de superfluu și netrebuincios.

Volumul **„Vămile Văzduhului"**, apărut la trei ani după **„Jocul Cuvintelor"**, nu are decât cinsprezece poeme.

Este o restrângere la maximum. Și nu din lipsă de material, nu din paupertate, ci din necesitate.

Dl. **Matei Alexandrescu** realizează, în această ultimă carte a d-sale, turul de forță de a fi sgârcit cantitativ, însă concentrat, calitativ, ca o nestemată. Versul d-sale, devenit mai puțin simetric, mulează realitățile nepalpabile. Nostalgiile sunt cele vechi, temele la fel. Li se adaogă însă ceva. O melancolie intraductibilă altfel decât prin volutele strofei.

În centrul acestor **„Vămi** ale **Văzduhului** apare, profilându-și chipul peste toate cerurile, legendarul hidalg al lui Cervantes, **Don Quijotte.**

Câinele mărilor, cucuveaua, piratul de pe la una mie două sute și ceva este depășit de Cavalerul feței întristate.

Și poetul simte că:

„Se cuvine un vers pentru lancea lui de argint,
Dată zălog — în ultimul ceas — înălțimilor, cerului".
„Prinț al Tristeții, întâiule născut,
Mai știi moara veche, părăsită,
Cu aripile'n cruce și-acoperișul verde, nepăscut?
Păianjeni robi mai dau de vești prin sită".

Și poetul simte că luptele pe care le-a purtat, au fost împotriva morilor de vânt, împotriva morii de vânt pe care, cu toții, am luat-o drept potrivnicie uriașă în ceasurile mari de viziune juvenilă. Iar acum?

Vămile Văzduhului reiau câteva din motivele întâlnite în cărțile de până la ele. Dar mai potolit, cu mai multă împăcare. Numai conștiința de a fi legat de neam izbucnește furtunos. Încolo toate revin la matca meditațiilor filosofice.

Dl. **Matei Alexandrescu** a pornit să cucerească și s'a întors cucerit. Cucerit de poezie. Cântecul d-sale cel mai intim va începe de acum înainte. Făcând însă bilanțul primelor d-sale patru cărți de poezie, suntem nevoiți să afirmăm că voința de a-l face de a fi poet se soldează cu un activ frumos. Cine obicinuiește să facă medii între bine și rău și medii generale între frumos și urît sau izbutit și neizbutit, va putea fi de altă părere. Astfel de medii nedreptățesc însă până și pe elevul deprins a le înfrunta. Ele nu au nici o valoare. Valoare are numai ce rămâne bun și frumos.

Și din opera de până acum a d-lui **Matei Alexandrescu** rămâne, bine și frumos, un mănunchi de poeme peste care nici un critic sau istoric literar nu va putea trece cu nepăsare. Iară **Vânătoare, Piratul**, cele două poeme cu **Don Quijotte, Descântecele** și alte câteva cântece cu îngeri și lumină specific românească îi asigură titlul la care a aspirat. Rândurile noastre au ținut să-i facă dreptate.

TRAIAN CHELARIU

Scrisori de vacanță

DRAGĂ TELEFONULE! Aș fi vrut să-mi tulburi puțin somnul cu clopotul tău minor, mă așteptam că vei veni din când în când, ca tremurul unei frunze în vânt, să-mi spui că nu sunt atâta de singur. N'aș fi putut crede vreodată că până și lucrurile moarte ne părăsesc atât de ușor.

Așa cum stăteai pe luciul biroului, tăcând, erai înainte crainicul care în fiece clipă putea spune: e aici! Și într'adevăr, un deget subțire, sunând cinci cifre anonime, mă electriza dela celălalt capăt al firului și-mi svonea, ca într'un cântec: „Sunt aici!" La oră de noapte, cu luna, în zori de zi, cu tramvaiele, la prânz, cu copiii de școală, sau după masă, cu puiul de somn, putea veni o undă de zâmbet, un fir de mustrare, o umbră de ceartă, un strigăt de veselie. Tu, dragă telefonule, mi-o aduceai, în fel și chip. Ore în șir, așteptam vocea și când venea clopotul tău nervos, un alt aer fugea prin odaie. Închideam ușa, ca farmecul să nu iasă, trăgeam perdelele, să n'o ia la fugă pe geam, astupam soba, să nu dispară prin horn. Și-apoi, cuprindeam telefonul, spunându-mi că pâlnia lui de ebonit, e și o parte din făptura ei, caldă. Telefonul meu și-al tuturor, nu e însă la fel cu al ei. Pisică ghemuită pe-un raft, cu firele vâlvoi, ca o mustață sburlită, parfumată de buzele ei, tușind de supărare la nepoftiții mosafiri, el e și om și lucru și animal.

Tu stai, la mine pe masă, telefonule, dar nu știi ce pantofi și-a pus azi de dimineață, cum nu poți să-ți închipuești ce rochie va pune, când o să-i cadă halatul. El, fratele tău necunoscut, e mai informat!

Nu știu de când, dar de foarte multă vreme încoace, aștept, fără să văd cum se duce ziua, una la fel cu alta.

Stăm unul în fața celuilalt, doi muți, și tu, telefonule dragă, suni din când în când, luând-o razna prin visele mele, ba îmi arunci și-o tiflă. Ție ți-e ușor! Băcanul n'are ce-mi spune, florarul a murit de plictiseală, cofetarul a adormit cu boneta pe ochi, iar la frizer un foarfece a început să-i zâmbească unui briciu. Nimeni nu mă mai vizitează, pe nimeni nu aștept.

Sub același cer însă, de undeva de foarte departe, aud sunând din când în când dulci clopoței de sanie, fugare clinchete de argint. Trec pe lângă mine mici râșnițe negre, dar nici una nu se oprește, să intre în casa mea, și răsturnând pentru o clipă ziua, să mă lase să-i ascult glasul, împreună cu tropotul străzii distilat de o lacrimă. Toate telefoanele lumii scot limba la mine, și cifrele toate se alătură în fel și chip, dar nici una nu tresare pentru mine. Lucrurile mele au început să nu mă mai recunoască...

Dar parcă a mai fost și altfel. Seri lungi de iarnă și de vară timpurie — îți minte, telefonule dragă? — când întins într'un fotoliu, lăsam să mă inunde Vocea, până când un alt veleat venea să ne deștepte. Am uitat acum și ceasul rău pe care uneori mi-l dăruiai, clipa de așteptare cât veacul; din toate lucrurile știute nouă, n'a vrut să mai rămână decât acest dulce tremur de cristal, pe care poatecă alt timp mi-l va mai da, din plin. Cu tine, telefonule iubit, a tăcut o întreagă viață. Căci dacă uitarea vine de dincolo de tine, atunci din tine nu se poate să nu mai răsune, odată măcar, acel știut cântec de înger, pe care l-am păstrat acolo unde se spune că începe și se sfârșește viața.

Tu nu vrei să știi nimic, și taci. Poatecă dormi, poate că nici nu te sinchisești de această continuă sbatere, care într'o bună zi ne va frânge aripile. Dar totuși, prin tine, o prevăd pe ea, vorbind în cântece și cântând în fiece vorbă, poposind aici, ca un alt soare, pentruca rămânând alături, să nu te mai mângâi pe tine, care n'ai putut până azi să-i spui că în mâna aceasta care scrie, se ascunde, pe lângă condei și-un gest mai tandru și mai șoptit...

Telefonule dragă, mi se pare că m'ai trădat! Litera rămâne arma mea unică. Pentru ce-ai fost însă, și pentru ce vreau încă să fii, rogu-te pornește morișca, sparge tabla înmulțirii și vino la mine, după bun și uitat obiceiu. Sunt tot aici — oriunde ai fi, în clipa în care, fără să mă minți, ai să vrei să mă cauți. Ca de sub bagheta magică, mă înfirip din 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 și 0. Dar tu trebue să mai știi...

ȘTEFAN BACIU

CARȚI și REVISTE

RECIPROCITATEA

dintre cunoaștere și acțiune este atât de strânsă încât nu se poate admite o discontinuitate între acești termeni. Acei ce separă cunoașterea de acțiune pentru a face loc iraționalului, greșesc cu desăvârșire. Dacă o astfel de discontinuitate poate fi admisă pentru formele de manifestare subumane, ea nu este în nici un caz admisibilă pentru om. Ceeace constituie eminența persoanei umane este de a-și putea justifica acțiunea prin scopuri raționale iar nu prin simple impulsuri și reacțiuni afective sau instinctive... In existența poporului nostru rațiunea a avut totdeauna un rol predominant. Este ceeace explică pentruce poporul nostru a avut întotdeauna oroare de exces, de tot ceeace isbește echilibrul și armonia, de tot ceeace nu este logic și clar. Iată pentru ce putem afirma că tot ceea ce contrazice rațiunea nu este românesc". Dl. **Constantin Micu**, autorul studiului **„Rațiune și iraționalism"** (SYMPOSION, Iunie 1943) din care am transcris concluziile de mai sus, pășește, ca gânditor, pe drumul cel mai sănătos al cugetării care nu are nimic comun cu divalgările pseudofilosofice.

TOT IN SYMPOSION

mai semnează studii d-nii Dumitru Isac (*„Lucian Blaga și Marele Anonim"*), Gh. V. Găgescu (*„Înțelegerea filosofică și Supraomul lui Nietzsche"*), Florian Nicolau (*„Atitudinea ca modalitate dogmatică în filosofia actuală"*) și Romulus Vulcănescu (*Stilul horal"*). *Reținem din fiecare din colaborări câte o concluzie: „filosofia lui Blaga este o operă de artă clădită din material filosofic, în aceasta stă toată tăria și slăbiciunea ei". (Dumitru Isac). „Repartizând forța ca un avantaj cuvenit numai Supraomului, Nietzsche creează o dublă morală, făcând concesii unei contradicții născută din anularea oricărei posibilități de evoluție a restului „turmei". Acest individualism de o nuanță prea aristocratică și arogantă este rezultatul unei exagerări a temei instinctelor care înfruntă rațiunea. Omul de turmă, obligat să rămână într'o poziție orizontală, este strivit de verticalitatea Supraomului". (Gh. V. Găgescu). „Refugiul în dogmatismul atitudinei nu este însă nici fatal și nici salvator; el reprezintă o reacțiune instinctivă, pe o direcție complet falsă, a filosofului contimporan împotriva scientismului contimporan". (Fl. Nicolau). „Stilul românesc denumit de noi horal după produsul care rezumă, integrează și însuflețește în deosebi, nu este un mixtum compositum oarecum însuflețit de bizantinism, ci o creație cu totul aparte, vie și de sine stătătoare. El aparține în formularea lui etnografică duhului trac, peste care s'au suprapus numai accidental și indirect, târziu de tot, elemente de formație bizantină, accentuând anumite laturi sau anulând altele". (R. Vulcănescu).*

CONTRAR OBICEIULUI

atâtor asociații literare, — și nu ne gândim numai la cele din provincie. — CERCUL „BUCOVINA LITERARĂ" din Cernăuți desfășoară o activitate demnă de toată lauda. In afară

de faptul că scoate, săptămânal, o revistă, — „Bucovina Literară", — foarte bine scrisă și, mai ales, foarte bine fixată asupra obiectivelor sale culturale și artistice, acest CERC duce lumina vie a cuvântului românesc acolo unde nu o duc, deobiceiu, scriitorii dornici de succese. Se pare chiar că membrii cercului bucovinean ocolesc cu multă și justificată înțelegiciune „succesul" îmbătător și rătăcitor. In loc să cultive cafeneaua, ei iubesc poporul din sânul căruia au pornit. In loc să cultive intriga și reclama, ei cultivă contactul cu oamenii de bună credință și bună cuviință, contactul cu oamenii care pot crede în munca altuia și o pot respecta fiindcă și-o respectă pe a lor. Iată-i, deci, la Suceviția, la Putna, la Vicovul de Sus, la Plaiul Cosminului, acolo unde prea puțini s'ar fi așteptat că poate descinde un grup de condeeri, sau, mai aproape de adevăr, acolo unde prea puțini ar fi bănuit că poate urca un grup de scriitori și poeți spre a-și ține predica de pe munte. Și, totuși, iată-i pe d-nii Aurel Sânger, Ion Munteanu, George Drumur, Teofil Lianu și George Bodnar, cetind din operele d-lor unei asistențe de peste patru mii de săteni la Vicovul de Sus, sau pe d-nii Gheorghe Noveanu, Niculae Tăutu, Teofil Lianu, S. Anton și George Drumur dând o mare ședătoare în comuna Plaiul Cosminului! Ce poate fi mai înălțător? Ce te poate apropia mai mult de sufletul poporului din care ai crescut? Ce poate fi o mai potrivită ascultare a îndatoririlor tale de slujitor și închinător al cuvântului? Dar aceiași membrii ai CERCULUI „BUCOVINEI LITERARE" iubesc și prilejurile de cunoaștere camaraderească, „așa cum se cuvine între ostenitorii scrisului românesc". D-nii George Gregorian, Mircea Damian, Teodor Scarlat. Teodor Al. Munteanu, G. Cărare, lt.-col. Vlădulescu, H. Rădulescu și Codin Lăzărescu, întorcându-se din Cernăuți unde au dat, luna trecută, o șezătoare, au mărturisit, spontan și unanim, cuvinte de sinceră apreciere la adresa tuturor celor dela „Bucovina Literară".

MELANIA LIVADĂ

publică, dela o vreme, studii și eseuri de tot interesante în revista Bucovina Literară. Micul d-sale sudiu comparativ („Două mari romane și o aceeași temă"), apărut în numărul de 1 August al sus amintitei reviste, e revelator și mai este un model de conciziune, precisiune și claritate. In acest număr al Bucovinei Literare mai remarcăm, pentru frumusețea lor, povestirile „In drum la Drăgănești" de Ion Munteanu, „Freamăt ascuns" de Sebastian Popovici, „Sărutul Pământului" de S. Anton și „Fata din Maci" de George Radu.

TREI POETE: Elena Farago, Claudia Millian, Otilia Cazimir

(Urmare din pag. I-a)

Simbolismul d-nei Claudia Millian *prezintă o altă fațetă. Aceea a unei fuziuni între sugestia ca mijloc de emotivitate artistică, imagina cărnoasă, și exotismul decorativ.*

Toată această fuziune de elemente simboliste se construește pe un fond de sensualitate, fie intelectualizată, fie filtrată și epurată prin imagină. De-aici, și acea carnație a poeziei d-nei Millian, carnație nu astringentă, de zarzără crudă, ci catifelată cu moliciune carmină de „garoafe roșii".

„Obsesie însângerată" de lenevoase otrăvuri interioare, care, prin refrenul ei, obosește, uneori, elanul și vibrația, și care, altădată, se transfigurează într'un panteism torid, cu elevațiuni de plantă răsucită, spirale, către soare:

„Lăsați-mă cu trupul gol în soare,
să simt stăruitoarea lui căldură
cum își topește raza curgătoare,
ca fructul copt, ce se topește'n gură.

El îmi preface carnea în aramă
și-mi vindecă durerea de-a fi tină,
când fulgii lui, pe șolduri, mi-i distramă
și-mi cresc pe umeri, frunze de lumină.

M'afund mereu în plaja aurită
ca să respir răsfrânta lui dogoare
și să-mi preschimb ființa zăvorită
în plantă desfăcută către soare!"

Sunt trei strofe dintr'o poezie („Metamorfoză"), în care celelalte se abstractizează sau devin retorice.

Plasată într'un lirism ce caută lente primeniri dela „Garoafe roșii" la „Cântări pentru pasărea albastră" și de-aici la „Cântări pentru sufletul vegetal", d-na Claudia Millian — ale cărei incursiuni și'n literatura dramatică nu privesc acest „breviar" — se diferențiază complet de lirica d-nei Farago, având mai de grabă afinități cu panteismul rotund și fremătător al Alicei Călugăru.

Și tocmai aici, în panteismul spre care i-a evoluat sensualismul liric și plușat de rutina imaginilor, poezia d-nei Millian se conturează și personalizează, prin veniga solară ce unește temperamentul poetic al cântăreței „Pasării albastre" cu simfonia vegetală a naturii:

„Tu — pasăre albastră, — eu — stranie femeie —
nebănuiți în spații vom întrupa fatalul,
Și-apoi, încremeni-voi, cu tine 'ntr'o cameie,
ca Venera ce-și poartă, pe umăr, papagalul".

Re'ntâlnită, în ultimul timp, în paginile revistei „Familia", d-na Claudia Millian pare să-și fi modificat procedeul liric, îndrumându-l spre-o notație simplă și gravă, cu accente sincere și verb sobru, ca în acele atât de mișcătoare „scrisori" ostășești din spital, apărute în publicația amintită.

Reacție împotriva simbolismului și curentelor lirice moderne, tradiționalismul poetic, lăncezind, uneori, prin continuarea anemică și anacronică a sămănătorismului, standardizând sau regionalizând inspirația, alteori, — a cristalizat, însă, unele momente și temperamente lirice prin sudarea — întru noui efecte estetice — a tehnicei moderne și-a fondului clasic. Marele moment al tradiționalismului, salvat dela șarjă ori forme perimate, este, desigur, imagismul.

(Ion Pillat, Nichifor Crainic, V. Voiculescu, A. Munteanu)

Cu d-ra Otilia Cazimir, *tradiționalismul poetic feminin cunoaște această etapă de evoluție, rămasă valoare estetică!*

Cunoscută lectorului prin grația, umorul fin, muzicalitatea și evantaele de cristal ale artei sale, așa cum se desprindeau din volumele de versuri: „Lumini și umbre", „Fluturi de noapte" și „Licurici", înclinată spre strofe cu migală, cizelate în miniaturi de bijuterie, de-o sensibilitate ce înregistrează orice cutremur interior și orice foșnet, abia adiat, din afară, cu deosebire din lumea vegetală a florilor și din cea necuvântătoare a gâzelor — prin contemplativitatea căreia se leagă, deopotrivă, de gingășiile duioase ale miniaturilor lui Gârleanu și de salturile de lăcustă poleită ale versurilor lui Topârceanu — d-ra Otilia Cazimir e o poetă adevărată, evoluată printr'o remarcabilă tehnică artistică, fie ea chiar de virtuozitate, cu toată influența poeziei lui Topârceanu, de care nu e încă pe deplin eliberată.

D-ra Cazimir cântă dragostea și campanulele, fluturii de noapte, visele albe și licuricii, cu aceiași grație când lenevoasă, caldă și aromită ca un braț de femeie, când aleargă, scânteietoare, vivace, în joc de curcubee de imagini.

Iată o strofă de-o autentică finețe și sensibilitate feminină:

„Vezi, mâna asta-i mâna mea...
În forma ei prelungă dormitează neștiute
Atâtea gesturi încă nefăcute, —
Și-atâtea mângâieri ce-așteaptă să se dea
Sunt scrise toate 'n jocul vioriu
De vinișoare firave și pale, —
Și 'n palma mea-i scobită forma frunții tale".

Cu pași de menuet și trecere de lebădă, temperamentul d-rei Cazimir se adaptează imediat și altei tonalități, unui lirism de peisagiu, bunăoară, lucrat în mozaic cu meșteșug și gingășie, dacă nu unei poezii de umor duios și de discretă ironie tristă, peste care salcâmii lumii și-au răsturnat candoarea pudrierei lor.

Cu tot pericolul de reminiscențe și, alteori, al cronicii rimate ce 'ntinde tentacule de mărgean versului poetei „Licurici"-lor, lirica d-rei Otilia Cazimir e aprilină și cochetă, strecurându-se ca o marchiză delicată prin balul imaginilor, în care dansul versurilor d-sale excelează.

RADU GYR

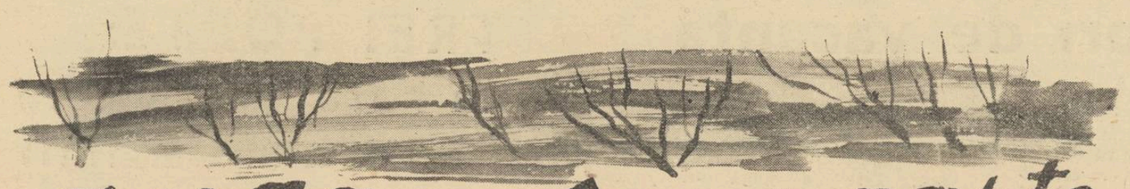

Fuga în noapte

— nuvelă —

de CONST. ENE

Absența lui Val Nicodem dela banchetul oferit de Vladimir Sasu în somptuoasa-i casă, venea să definitiveze o stare pe care Maria o intuise încă de multă vreme.

Freamătul de acolo; efuziunea luminilor impunătoarelor candelabre; transfigurarea stenică a tineretului care își consuma beatitudinea cu un risipitor elan de atenții la adresa sărbătoritului; răceala glacială a femeilor căsătorite lipsite de paji curtenitori, ca și încandescentele discuții purtate de bărbați o obosiseră, o storseseră de vlagă, așa cum ai stoarce un burete.

Nu se singularizase în vacarmul care umplea spațioasa încăpere, dar o reținere cu nelămurite cauze o îndepărta metodic dela o participare eficace la reverberațiile și bârfelile regizate cu atâta cinism de unii, cu scopuri ascunse ae alții.

Dacă n'ar fi fost cea mai frumoasă dintre toate femeile cari participau, — fapt de care-și dădea perfect de bine seama fără să se simtă flatată, — și dacă sustragerea ei ar fi trecut neobservată, s'ar fi rupt cu un sentiment de supremă eliberare din această învălmășeală, din acest taifun al petrecerii, tăcându-se nevăzută.

Niciodată ca în cazanul corvezii aceleia de banchet nu a simțit mai sublimă singurătatea, retragerea în anonimatul de nimeni interpretat, în liniștea camerii ei, stăpână pe visurile-i desamăgite, pe viața-i interioară atât de stufoasă uneori, atât de stearpă altădată, de nădejdile-i de viitor.

Aci, înconjurată de atâtea atenții, idol al tuturor parveniților și inofensivilor, ai tuturor amanților despuiați de orgoliul sinceității și al geloziei, avea impresia puternică, stringentă, apăsătoare, care-i răscolea adâncurile, că toți o pândesc, că-i fură gândurile, că o desmoștenesc fără voia, fără acceptiunea ei de secretele-i femenine la care ținea cu sfințenie. Toți ochii aceia turburi, vânzoliți de puterea vinului o desbrăcau cu o nerușinare grotească, îi mângâiau trupul cu nesațiul sălbatec al potirelor cruae, înflăcărate. Toți ochii aceia o posedau, îi frământau trupul răzbunător, înciudat.

In suflet îi răsărea o aversiune incapabilă de a se restrânge în afară la început, apoi creștea, lua proporții înspăimântătoare, toată ființa ei era cuprinsă în frigurile răscoalei, tremura întreagă, viorniță disprețului total și acerb o muncea ca pe o navă în întinsul oceanului înfuriat gata să se scufunde, — dar o judecată a situațiilor reale o împiedeca de a sparge totul, de a svârli cu cioburi în fruntea tuturor bicisnicilor care-i despuiau frumusețile.

Dincolo, acasă, singură, sub ocrotirea liniștită a perdelelor și a patului, cu amintirile, cu visurile, cu imaginile cărților se simțea cu totul alta. Se cufunda într'o toropeală mulțumitoare care-i oferea simfonia reculegerii. Se cobora atât de jos pe treptele ireale ale sufletului, lângă limpezimile conștiinței, aplecându-și urechea la imperceptibilul susur al purei esențe din care creștea învolburată viața ei, și ceasuri întregi ar fi preferat să trăiască această stare de comunicativitate cu tăcerile din ea.

Cu cât își da seama mai mult de disproporția dintre frumusețea ei și a celorlalte femei, cu atât neliniștile își înfigeau colții mai adânc în inima-i înfierbântată.

Își reproșea totdeauna participările la convenientele sociale care-i pricinuiau atâtea dureri interioare, dar nu se putea închide în carapacea solitudinei desăvârșite dintr'un îmbold pe care adesea nu-l pricepea. Un sentiment de regaliană autoapreciere îi îndrepta pașii cu o regularitate matematică tocmai într'acolo de unde se întorcea cu un amar desgust de viață, de lumină.

Când se examina se găsea mereu vinovată, dar niciodată nu se putea abține de a merge pe acelaș drum.

Frumusețea ei orbitoare îi producea concomitent un șir nesfârșit de abdicări dar și de helenică preamărire. Infiripa prasnic unde călca; dar și infernul prăbușirilor ei interioare era aproape.

Val nu venise pentrucă o știa desigur acolo. Și el îi urmărea repertoriul descumpănirilor. Pe nimeni altul nu-l consimțea înfruntând-o, mângâindu-i trandafirii îmbujorați ai trupului, acordându-i vioara inimii și legănând-o în foșnetul suav al valsului decât pe el.

Dezertase și el dela datorie. Sondajul era măestrit aplicat. Ardoarea Mariei de a fi alături de el la cea mai importantă reuniune a anului, căzuse înfrântă. Inconsecvența lui o durea atât de puternic că toată sala se învârtea cu ea. Un adaus sinistru, distrugător. Se simțea răpusă. Poate tocmai de aceea atâtea suliți din ochii vrăjmași îi spintecau carnea. O învălmășeală grozavă îi asalta sângele. Fierbea și parcă auzea sgomote surde, lovituri de ciocane, frângeri, simțea răsuciri în toată ființa.

— Pentruce nu vine?...

Intrebarea aceasta i se părea atât de apăsătoare, atât de demascantă, încât evita să stea de vorbă, să privească direct, să se alăture gălăgiei și deslănțuirii tinerești care-o înconjura.

Uitase deabinelea de scrisoare. Când își aduse aminte de ea însă o ameți frigurile. Luciri metalice îi spintecară negrul cărbunos al ochilor, se svârcoliră ca șerpii în sâmburele pupilelor, dându-i o înfățișare sălbatecă: o mamă căreia i se răpește unicul copil pentru a fi ars pe rug. Congestionarea generală a figurii, nervozitatea vădită a mâinilor și musonul deslănțuit în stufișul sufletului, o trădară cu prisosință. O cădere virtiginoasă, o alunecare rapidă, și citi cu glas tare, retoric scrisoarea care despuia adevărul.

Adunase în suflet toate bocetele, tot întunerecul peșterilor și al pădurilor, toată deslănțuirea crivățului năpustit aprig peste bărăganuri; culegea revolta tuturor răsvrătiților, chema moartea adăstată de toți năpăstuiții.

In sala de banchet se făcuse o liniște mormântală. Numai răsufletul ei precipitat, numai bătăile inimii ei, numai clocotul sângelui ei, numai vâltorile din ea se auzeau, umpleau camera, împietrea mișcările celorlalți, îi domina. Frumusețea ei tristă îi pătrundea cu puteri mistice, le impunea îngenuncherea, le comanda supunerea...

Maria nu și-a dat seama cât a ținut această tăcere neagră.

Un râs strident, spărtigos, disprețuitor a răsunat deodată într'un colț. Camera l-a captat și l-a asvârlit pe buzele tuturor participanților. Și ca la comandă un uragan de hohote usturătoare, crude, neomenești a înconjurat-o, a răpit-o locului, a învârtit-o ca într'o horă a spiritelor rele și a reașezat-o frântă, învinsă.

Cu ochii mari, plini de o răceală turbure a privit în jur, s'a desmeticit și a ascuns scrisoarea în poșetă. Ii tremurau mâinile și limba o simțea amară.

Dansul a reînceput ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic. Perechile se învârteau înotând, prin apa cristalină a muzicii de Strauss ca niște lebede în amurg purpuriu. Șoaptele fâlfâiau din aripioarele fine ca de fluture.

Numai Maria Roșu a rămas nedumerită, cu pupilele tăiate în întunerec, cu un mare gol în suflet, parcă ar fi luat parte la o înmormântare...

— Pentruce nu vine?... Nu vine!... Nu... vine!...

Cuvintele șoptite doar pentru ea, răsunară în chilia sufletului ca o orgă. O rezonanță profundă, împrăștiată până în cele mai fine fibre. Un plâns închis îi înlăcrămă ochii.

„La ce-mi servește toată podoaba aceasta când, în loc să compătimesc sunt compătimită!...

Toate femeile de aci erau mai puțin frumoase decât ea; unele chiar urîte... Toate însă trăiau viața fără suspin, erau mulțumite, aveau un sprijin, se simțeau fericite, dansau, cântau, petreceau... Numai ea bocea... Ispășea dăruirea îmbelșugată a naturii...

— Maria nu e întreagă!... Vede că nu vine Val și tot îl mai așteaptă!...

O lance svârlită direct în inimă nu ar fi durut-o, cât vorbele acestea, sincer mărturisite de una din multele cari o compătimeau. Se clătină. Simți că se prăbușește, că n'o mai țin picioarele, că o besnă vâscoasă a pus stăpânire pe ea. Strânse din măsele. Nu se va lăsa învinsă! Nu consimte o batjocură ca aceasta! Le va arăta tuturor că-i domină, că e aceeași, că victoriile sunt ale ei. Le va înfrânge ura, le va arunca zâmbetul mulțumirii de sine cu acea superioritate care doare mai crud decât o rană proaspătă...

Val este al ei! Nici o putere din lume nu i-l poate răpi! Este imposibil ca el s'o fi trădat!... E bolnav sau în drum de a ajunge la acest banchet al nebunilor cari o urăsc cu atâta patimă, cari încearcă s'o dărâme cu nesfruntata lor impolitețe... Le va striga direct, fără înconjur că frumusețea ei a biruit!... Ii va pune să se târască la picioarele ei, pentru ca să-i ierte, îi va ucide cu ostilitatea ei!...

*

Boarea nopții îi răcorește fierbințeala. Aproape că simte frigul.

O teamă înecată în disperare o ține locului. Niciodată nu a făcut un pas care s'o desonoreze; niciodată nu a intrat singură în casa lui Val, niciodată n'a prins-o noaptea atât de târzie departe de camera ei în care plutea spiritul marilor împăcări. Dar acum, acum nu mai poate răbda. Trebue să se ducă acolo, să-l vadă, să-l simtă, să-l aducă aci unde fierbe revolta contra frumuseții ei...

Strada e pustie. Umbrele negre dorm în liniști profunde. Casele se desenează suplu în răsfirata noapte. Un miros puternic de trandafiri plutește în corăbiile văzduhului. Maria inhalează adânc mireasma întăritoare, ca un tonic...

Deodată, avalanșă, o năpădesc sumedenie de gânduri. Sub nici o formă nu poate bănui cum se va termina această nesățioasă dorință de relevare. Va câștiga partida? Sau va cădea învinsă?... Nu-și poate împlini niciun plan de lucru, niciun procedeu... Mai bine se va lăsa condusă de forțele ancestrale care-i fundamentează ființa...

Lumina unui felinar își lungește umbra până departe. Clătinată ușor de o imperceptibilă adiere, seamănă cu o crisantemă înfloriță. Mariei i se pare atât de prietenoasă licărirea ei, încât se oprește, o privește lung, e gata să se plece s'o îmbrățișeze ca pe-o amică din copilărie, să-i împărtășească tot clocotul care-i năpădește sufletul, apoi s'o desprindă de unde se află agățată, s'o ia cu ea, s'o poarte până acasă, s'o ascundă dac'ar putea, odată cu secretele ei, cu viața ei, cu iubirea ei...

Își reamintește jocurile din copilărie cu becurile electrice. Le îmbrăca în rochițe ca pe niște păpuși, le făcea măști din hârtii colorate, le introducea în ligheanul cu apă să le prindă strălucirea în spuza lichidului rece. Apoi, jocul a continuat. Camera lor trăia numai prin becurile electrice. Acolo, sub lumina colorată a becurilor învelite în verde, albastru, roșu sau violet, realizau „Fantoma" pe care o scrisese Nicu, fratele ei mai mare, înainte de a muri. Ea era Ileana Cosânzeana și horbota luminilor îi dădea o frumusețe atât de primăvăratecă și ireală, încât cei mari cari veneau să asiste rămâneau fascinați de o asemenea făptură pământească...

— Am să-i joc și lui Val „Fantoma", și atunci mă va iubi cu toată pasiunea!... Va veni întotdeauna când îl voiu chema!... își zise.

Se umplu de svonul copilăriei. Un zumzet de albine pe crengi de caiși înfloriți în răsărit duminical se înfiripă în suflet...

Mai întâiu, camera era luminată în verde, căci Ileana Cosânzeana venea din pădurile verzi. In infuzia luminilor roșii și violete apărea îmbrăcată în rochii albe cusute din hârtie. Pe urmă, intra Aurel, băiatul comisarului pe care fratele ei Nicu, care făcea pe regizorul, îl urmărea în tot locul cu snopul luminilor albastre.

Aurel era Făt-Frumos... Și Aurel, băiatul comisarului, semăna cu Val ca două picături de apă... Dacă n'ar fi murit de mult, când ea a plâns cu lacrimi ca și după fratele ei Nicu, ar fi crezut că este el Val de acum...

Amintirea lui Aurel, reminiscența jocurilor de atunci i-a înmirezmat viața până ce l-a cunoscut pe Val. Din prima zi când i-a vorbit, a intenționat să-l ducă acasă și în camera jocurilor de altădată să interpreteze „Fantoma". Dar Val i-a spus lucruri mari cari i-au dat de gândit, cari au încredințat-o că nu mai e copilă, că jocurile își au lumea lor. A plâns singură dar nu a renunțat definitiv la „Fantoma".

Aurel care juca pe Făt-Frumos îi spunea vorbe învățate din cartea cu povești, o privea de departe și deabia o atingea cu degetele ca să n'o supere. Val i-a vorbit despre lume, despre dragoste, aventuri, gelozie; el a strâns-o puternic în brațele vânjoase, simțind-o tremurând, a sărutat-o prelung pe păr, pe ochi, pe buze...

Aurel, băiatul comisarului, după ce se termina reprezentația, stătea de vorbă cu Nicu și hotărau programul următor, apoi pleca satisfăcut că s'a bucurat de aprecierile celor mari; Val o întreba întotdeauna ce visuri are, când se mai întâlnesc, o ceartă, apoi o răsfață cu toate amabilitățile, o înconjura cu frânghiile brațelor de după mijloc și lasă să-i picure lacrimi din ochii albaștri, mari... Val o plimbă pe aleile înflorite și se simte atrasă de el ca de un magnet. Val o minte și încearcă să se desvinovățească... Totuși,vor juca „Fantoma". Și Val a fost copil cândva. El nu i-a spus niciodată cum și-a petrecut copilăria. Maria i-o crede tot atât de limpede ca și pe a ei.

Acolo la spital el are camere mari și lucruri multe. Nicăeri ca acolo nu se poate reprezenta mai fastuos piesa care i-a umplut cu farmecul ei anii fragedei vârste...

— Și asta e o nebună, la fel cași tine ! a strigat o voce de lângă ea...

S'a oprit. Cine vorbise ?... Vocea semăna atât de bine cu a lui Val... Sau i se păruse ei unde-o avea în gând, în inimă prezent atât de puternic.

Un om sta în mijlocul străzii cu mâinile în șolduri și striga după umbră care se depărta.

— ...E nebună ca tine !... Numai tu umbli noaptea ca strigoii !... a răspuns femeia care se depărta... E nebună ca tine !...

Maria s'a frecat la ochi. O frică usturătoare i se ridică în coșul pieptului. Privi în toate părțile. Nu cunoștea prea bine locurile, dar se hotărî să fugă. Numai așa va putea scăpa de omul acesta și va ajunge mai repede la Val...

Luna se ridica de sub geana unui nour, împrăștiind praf de var peste calaarâm. Parfumul de trandafiri și ismă era mai puternic. In urmă, golul se căsca înspăimântător. Strada dela dreapta se înfunda ca la 200 de m. Intr'acolo se pierduse femeia cu care venise omul ce sta în mijlocul străzii cu mâinile în șolduri, înalt, disproporționat de înalt.

Maria se smuci să fugă, dar mâna omului o opri:

— Stai, unde fugi ?... Tu nu mergi la înmormântare?... Nimeni nu vrea să-mi dea o mână de ajutor!... Vino tu cu mine !... Băiatul n'are pe nimeni !... Trebue să-l îngroape și pe el cineva...

— Dar, Domnule...

Atât putu să spună căci omul îi interzise târând-o după el.

— Una mi-a scăpat !... Te-am prins pe tine !... Ne mai trebuesc doi... Numai noi nu putem duce cosciugul !... E greu !... Băiatul a fost sănătos !.... Hai să mai găsim doi mușterei!... La prima casă trebue să-i găsim !... Amândoi nu putem duce cosciugul !...

Maria îl privi cu ochii în lacrimi. Avea în față un gol atât de prăpăstios că o înspăimânta. Cine era acest om îmbrăcat în negru care vorbea despre un mort, despre o înmormântare ?... Cum de-i ieșise în cale ?...

Pământul se învârti cu ea, urechile îi vâjâiră ca o moară, îl apucă de gât cu ambele mâini, îl strânse cu toată puterea, îl sgudui și strigă cât putu de tare :

— Nuuuuu !... Nu merg cu tine !... Nuuuu !... Mi-e frică !... Nuu !...

Omul însă vorbi calm, apucându-i mâinile în cleștele alor lui:

— Nu striga !... Nu-ți folosește la nimic !... Tu nu-mi mai scapi !... Destul că mi-a fugit una !... Cosciugul e prea greu ! Eu singur nu pot face nimic !... Nici în spate nu-l pot duce... Trebue să-mi dai ajutor !... Avem nevoe și de flori... Băiatul a fost frumos și cumsecade !...

— Nu !... Strigoiuleeee !... Nuuuu !...

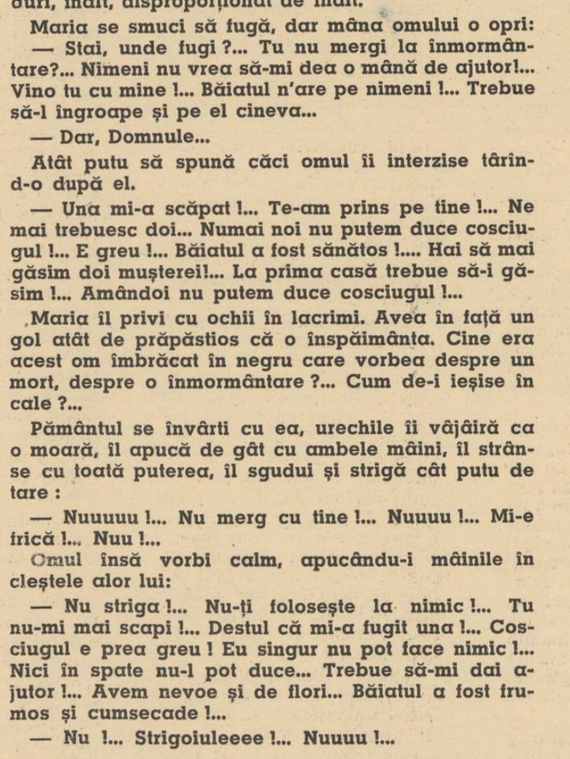

— Puțin îmi pasă de strigătele tale!... Ți-am spus: Cosciugul e prea greu!... Ba nu!... M'am răsgândit !... Pentrucă ești frumoasă ca și el, tu să-i duci coroana de trandafiri... Așa se cade la morții tineri : să le pui flori ca să aibă ce mirosi !... Mie nu-mi trebue nimic !.... N'am iubit și nu mă flatează florile !.. Dar lui, lui neapărat !...

— Stri....

— Acum hai să mai găsim tovarăși !... Să nu fugi !... Până mâine tot te prind... Eu îi aduc !... Cosciugul e prea greu !... Neapărat trebuesc patru... Tu ai să duci florile !...

Maria începu să se liniștească. Își dădu seama că omul nu era periculos. In definitiv, dacă urmărea și acest joc al destinului ?... Se gândi la banchetul unde fusese privită cu ochi atât de negri. Omul acesta nu era chiar pe măsura celor de acolo!.. Arăta mai bine.

Și îndată îi încolți în creer sinistra idee de a se reîntoarce la banchet să-și recruteze de acolo ajutoarele de care aveau nevoie.

— Mergem împreună !... Nu doi, douăzeci găsim ! Să-i facem o înmormântare cu pompă... Numai tineret !... Avem și flori !... Vino după mine !

— Tu ești nebună ca și aceea care a fugit !...

— Nu !... Nu !... Vino cu mine !.... Ii vom face o înmormântare princiară !... Acolo e lume multă.... Vino !

Omul se lăsă dus de mână...

*

Necunoscutul în negru, cu mâinile mari opri arcușul violonistului. Orchestra încetă. Perechile se despărțiră intrigate. Aliura somptuoasă a banchetului, degeneră într'o revoltă reținută. Se așternu peste capete draperia nesiguranței. Femeile tresăriră înfricoșate, făcându-și planuri nesăbuite ; bărbații plecară ochii ca surprinși la o conspirație.

Figura omului în negru era impunătoare. Soliditatea trupului rămas stâlp lângă orchestră, maxilarele puternice, osoase, privirea fixă, usturătoare, părul încărunțit pe la tâmple, fruntea înaltă și eleganța-i naturală, amuțiră pe buze orice împotrivire .

Maria stătea lângă el dreaptă, aferată, mulțumită că se va putea răzbuna atât de original că vor simți cu toții revărsarea puterii ei, că nu va mai fi condusă, ci toți vor asculta poruncile ei...

Omul acesta impunător i se părea destul de cunoscut acum. Trecea în fiecare zi prin fața grădinii lor, se oprea și admira podoaba trandafirilor, apoi își continua drumul cu pași galeși, mulțumit... Sau se înșela ?... Ii spusese că nu-l încântă florile... Sau asvârlise o minciună pentru a nu se demasca ?... O recunoscuse și el ?...

Atmosfera din camera banchetului deveni apăsătoare. Nimeni nu vorbea, nimeni nu făcea nici o mișcare. O staticitate dezolantă. Doar duhul prăbușirii se svârcolea pretutindeni.

Maria și omul cu care a sosit aci stau față 'n față...

Luminile puternice împrăștiate atât de bogat peste mese, în pahare, oglinzi și pe tablouri căpătară o culoare cenușie. Ce se întâmpla aci nu semăna nici cu o ședință de spiritism, nici cu o întrunire în așteptarea marelui conferențiar. Era mai curând un amestec de macabru și comic...

Maria părea de o frumusețe transfigurată sub cenușiul candelabrelor. Trupul ei superb se proecta în oglinzi ca o ireală țesătură. Ochii căpătară o particulară strălucire fosforescentă, ca de căprioară ostenită fugărită de aproape de vânători nărăvași. Supletea domina totul ca o transparentă și vaporoasă arătare. Nici în „Fantoma", piesa pe care o juca în copilărie alături de Aurel, băiatul comisarului, în regia lui Nicu, fratele ei, nu fusese atât de dumnezeiesc frumoasă.

Dorea cu toată înflăcărarea sufletului să-l vadă pe Val. I s'ar fi prosternat la picioare ca unui călugăr iertător, spovedindu-și păcatele. Apoi s'ar fi ridicat, i-ar fi prins brațul și s'ar fi plimbat cu el prin fața încremeniților cari nu știau ce să creadă.

Omul în negru a cerut scaunul. S'a supus. I-a ajutat să se ridice.

Toți ochii, îngroziți, holbați, s'au îndreptat spre omul care atingea tavanul cu creștetul.

Mariei i-ar fi făcut plăcere să-i vadă pe toți târându-se ca șerpii pe podea, svârcolindu-se ca jivinele, urlând ca fiarele sălbatice, implorând-o să-i scape, să-i salveze dela această cruntă încercare. S'ar fi repezit călcându-i în picioare, strivindu-i, așa cum o strivise pe ea disprețul lor nu cu mult înainte. Ce mulțumire sadică, puternică, știindu-i mici și neputincioși, tremurând de frică, de groază!...

— Mergeți și voi la înmormântare !... a vorbit sacadat omul de pe scaun.

Femeile s'au retras spre colțuri înfrigurate, desechilibrate, urîte. Pentru fiecare din ele banchetul, răsfățul plăcerilor se transformase în infernul ispășirilor. Zâmbetele calde, deghizând goliciuni sufletești, erau zâmbetele implorării. Fețele cadaverice se acomodau atât de bine întregei sărbători macabre care urma să se desfășoare fără voia lor.

Numai Maria râdea cu adevărat. Ea nu se perpelea în jurul groazei. Râdea...

— Nimeni să nu fugă !... Până mâine tot îl prind ! Băiatul va avea o înmormântare regească !... Numai tineret !... Și el a fost tânăr și frumos !...

Toți îl priveau cu ochii secătuiți, îndobitociți. Doar Maria îl înconjura în râsul ei neschimbat.

— Voi patru veți duce cosciugul !... Sunteți destul de sdraveni... Eu conduc toată procesiunea !... Fata aceasta va duce coroana cu flori!.... E tot atât de sublimă ca și băiatul care a murit !... Ceilalți vor cânta... cântece de îngropăciune...

Cei patru pe care omul de pe scaun îi indică din mână, se traseră într'o parte. Inalți, vânjoși, puternici. Fără ripostă, fără împotrivire...

Maria socoti oportun să se răzbune.

— Panglicele !... Patru fete care să-i țină panglicele !...

Nu pronunțase nici un nume, nu-și aruncase privirile pătrunzătoare asupra nimănui, totuși patru femei : cele mai elegante, mai tinere și mai frumoase se desprinseră și trecură alături de ea...

— Da, voi !...

Femeile înclinară din cap în semn de respect și luară o poziție prosternată. Își deschiseră pe rând poșetele, scoțându-și batistele.

— Acum să pregătim corul, continuă omul în negru... La asta țin mai mult ca la orice !... Băiatul a fost un muzicant... Trebue să se cânte frumos !...

Nedumerirea ajunse la paroxism. Cine era acest bărbat impunător care-i stăpânea, contra căruia nu erau capabili să ia nicio opoziție ? De unde venea, căci nimeni din cei prezenți nu-l cunoștea? Care era numele mortului pentru care se străduia necunoscutul ?... Și care erau adevăratele motive care o împinseră pe Maria Roșu să i se alăture și să abată asupră-le urgia aceasta ?...

— Cine-i mortul ? s'a desprins deabia auzit un glas.

— Il cunoașteți cu toții !... Este din orașul vostru!... Ați copilărit cu el... Eu sunt un străin !.. Mi s'a făcut milă de el... Un băiat bun... tânăr și frumos !... Păcat de el !... Din scrisoarea pe care am găsit-o asupra-i am aflat tot... O nebunie !... L-a ucis dragostea !...

Maria simți că-i trece un fier roșu prin carne. Se sgudui ca la atingerea unui curent electric...

Ce vorbea omul acesta impunător?!... Parcă toate privirile îndobitocite ale oamenilor de aci se îndreptară asupra ei. Sângele începu să-i clocotească vulcanic. Destinul n'o cruțase nici de astă dată ?...

— Rugămintea lui este ceeace îndeplinesc eu acum... A dorit să fie îngropat noaptea, cu oameni găsiți la întâmpdare... Numele să nu i se afle niciodată!... E poate un secret !... Și secretul morților trebue păstrat cu sfințenie... Mi-am luat angajamentul că nu-l voiu trăda !... continuă omul de pe scaun...

— Trebue să știm cum îl cheamă! ricană Maria scoasă din minți... Nici eu nu mai pot suporta această nelămurire, orbecăirea aceasta în necunoscut... E poate un criminal sau un dezertor!... Spune-ll!... Noi trebue să știm...

Lumea toată se asocie răsvrătirii ei. Intr'un glas care crescu vertiginos ca o furtună, cerură să li se desvăluie secretul.

— Vrem să-l știm!... Vrem să-l știm!...

Omul de pe scaun ridică mâna. Se făcu din nou liniște adâncă. Răsuflările se auziră apropiat.

— Nu !... Nu!... Eu nu pot vorbi !... Calc un angajament !... Poftim scrisoarea !...

— Maria, Maria, citește tu ! isbucni în cor nerăbdarea... Luă scrisoarea, desfăcu nervos plicul alb și scoase fila...

— Aaaa !...

Buzele îi tremurară, ochii îi înotară în lacrimi, maxilarele se angajară într'un șoc nervos, se moleși, vru să cadă, dar reculegându-se avu puterea să strige ca din afunduri :

— Val !... A murit Val !...

Se năpusti în omul de pe scaun, îi dete un brânci cu toată forța de care dispunea și își croi drum prin cercul care se strânsese în jurul ei, spre afară.

— Val !... Val !... strigă din răsputeri, alergând în fuga mare...

— Val !... duseră mai departe liniștile nopții...

— Val !... Val !... țipară oamenii banchetului bușnind după Maria cu răsuflarea oprită, urmând-o în goană nebună, unii mai repede decât alții prin întunerec, prin noapte...

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 23
VINERI 20 AUGUST 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNEA" SIBIU

O ALTĂ INFĂȚIȘARE A FRANȚEI

de HENRI FOCILLON

Fiecare vară mă aduce din nou pe dealurile încununate de păduri ale Champagniei meridionale. Acolo văd anul murind în triumful toamnei; uneori o zăpadă timpurie îndoaie crengile încă grele de frunze. Peisagii fără istoric, întinzându-se deasupra satelor bătrâne, mici și bine clădite. Celui care se miră că mă vede aici, departe de provinciile cu monumente și ținuturi vestite, îi răspund că aceste locuri aproape singuratice sunt făcute pentru meditare și pentru studiu. Mai ales, regăsesc și respir aici o anumită poezie a țării noastre. Clairvaux nu-i departe. Dela călugării care au întemeiat mânăstirea, dela Saint-Bernard care a condus-o, gândul urmărește dealungul timpurilor, răspândită în toată țara, o puternică dinastie de oameni, fără care Franța nu ar fi decât luxul magnific al umanității.

Ne place să iubim Franța ca pe o ființă fermecătoare. In ușurința ei de flacără, în vesela revărsare a darurilor sale credem că o înțelegem mai bine. O iubim pentru blândețea ei, pentru delicatețea și mărinimia ei, pentru grația ei feminină. Imaginea pe care ne-o facem mai ușor despre ea este aceea a unei tinere mame. Dar geniul acestei națiuni are două laturi: ca tot ce este mare, el este feminin sau viril. Poate tot așa este cu fiecare viață profundă, unde vedem luptându-se până la sfârșitul zilelor acești gemeni ciudați contopiți într'unul singur, copilul mamei și copilul tatălui. Analele noastre dăsfășoară această luptă interioară. Să recunoaștem printre strămoșii noștri oamenii tari. Fără îndoială, forța noastră ascunsă este un fel de lege salică a spiritului.

Fiecare epocă oferă o șansă de desvoltare țării unui gând. Ardoarea unei familii spirituale își găsește întotdeauna momentul său prielnic. Sau mai degrabă ea se ridică din adâncuri când ai nevoie de ea. Sunt aici, oricând gata, sub nume sau haine diferite, acești exigenți, acești cutezători, care nu se mulțumesc cu stări sufletești ușoare, și care poartă în ei, cu o sănătoasă amărăciune, nu știu ce nostalgie a măreției. Când lucrurile par a se apropia de sfârșit, vezi înălțându-se acești oameni ciopliți în piatră ca niște biserici. Ce rost mai are confesiunea, ce rost mai are secta! Ce are însemnătate, este calitatea omenească. Ea este aceea care menține în adâncurile provinciilor asprimea puritanismului domestic, poezia supunerii și a renunțării. Să privim conturându-se în timp această Franță severă, asemenea unei umbre frumoase scrisă pe goliciunea unui zid. Forțele sale active se exprimă prin mișcări ample și opere mari. Dela Clairvaux la Port-Royal, dela poeții Reformei la poeții Jansenismului, dela David la Degas, ea domină un larg orizont al vieții noastre istorice.

Nicăieri spiritul nu se exprimă mai bine decât în forma monumentală. Ce este mai expresiv ca planul unui edificiu religios? Este un chip, este un portret omenesc. El nu răspunde numai unor nevoi, unor resurse, ci mai ales unei funcțiuni spirituale, este proiectarea lineară a unui anumit fel de a simți și de a gândi. Așa ne apare dualitatea secolului XII: de o parte fastul, exterioarele bogate; de cealaltă, o sărăcie robustă care se ascunde în ea însăși. Aici, arta marilor pelerinagii înalță basilici asemănătoare relicvariilor și teatrelor, concepute pentru mișcarea mulțimilor și pentru amploarea ceremoniilor; dincolo reforma cisterciană construiește edificii nude, în care domină valori absolute, domnește mult timp unghiul drept, și unde mulțimea capelelor se ascunde în spatele continuității zidului. Vaste biserici rustice, asemenea unor hambare, fără compoziție de abside, fără compoziție de fațade. Monștrii asiatici, veche podoabă romană, sunt izgoniți ca și delirul Apocalipsului, și vedem căzând dintr'odată toată această pădure de crengi și frunze, de jocuri de himere care de milenii sunt obiectul visării ce se leagă de divinitate. Și unele și altele fac loc unui ordin mai auster, și totuși mai uman. Frumusețea n'a dispărut, dar ea pare supusă unor legi noi, — rafinamentul se opune luxului, măsura profuziunii, noblețea unei realizări perfecte cu mijloace simple, însfârșit această artă de a face ceva din nimic, secretul maeștrilor spiritului nostru. Această eleganță virilă este însușită pentru multă vreme de arta gotică. Intr'adevăr, nu este vorba de un fenomen aparținând modei, nici chiar de un capitol important din istoria stilurilor, ci, pe planul valorilor franceze, de un factor esențial și poate permanent.

Să iubim tot ce aparține trecutului nostru. Să nu alungăm nimic. Căutând să reconstruiești Franța aspră de altă dată, nu înseamnă că te îndepărtezi de Franța maternă, de farmecul ei nesecat. Amândouă merg împreună, strâns legate în taina sufletelor. Iar când vocile lor se acordă pe un dublu registru, această armonie este unică. Astfel este Renașterea noastră care nu seamănă cu nici o altă Renaștere. Ea cuprinde omul în întregime, amestecă toate familiile spirituale, vizionarii, umaniștii, misticii, întemeietorii unui ordin nou, luptătorii pentru Biserică. Ea îmbină ultimele excese gotice cu bogăția imperială și prostul gust lombard. Ea este un tumult și o nostalgie. Acest năvalnic belșug de bogății nu șterge caracterul de inflexibilă puritate prin care Franța secolului XVI confirmă și definește autoritatea geniului său. In acest admirabil haos verbal, vedem pe d'Aubigné aruncând deodată săgeata care se înfige adânc în țintă și care vibrează mult timp în inimile noastre. „Abraham sacrifiant" a lui Théodore de Bèze, gloria vechiului nostru teatru este de o cumplită nuditate.

Niciodată Biblia n'a fost mai bine simțită, și exprimată mai bine, într'o formă viguroasă, săpată ca în stâncă, tot ce este omenesc în neomenescul ei. Dar nu numai poeții Reformei, cu fălcile încleștate de mânie și dispreț, au cunoscut taina acestei puteri concentrate. In regiuni mai liniștite, într'o penumbră care atrage și care sugerează uneori o oarecare duioșie, pictorii, desenatorii și gravorii noștri de portrete par să trezească în șoaptă în modelele lor o vieață nepieritoare, puternică și pură ca timpul. Fără fast, fără capricii de gust, dar acuitatea observației analitice și laconismul unui meșteșug care nu lasă nici o urmă și care nu se dăruiește niciodată.

(Urmare în pagina 6-a)

D. IORDACHE — Cai galopând

IMPRESII DIN IAȘI

BOJDEUCA LUI CREANGĂ

de ROMULUS VULCĂNESCU

Inaintam încet spre bojdeuca lui Creangă. Ploua într'una; o ploaie torențială. Profesorul Coca, după ce se oferise să-mi fie călăuză, se văita la fiecare zece pași de reumatism, invocând când cerul, când infernul. Eu îl zgândăream să iuțească pasul de teama de-a nu se răsgândi. Deși, după spusele lui, văzuse bojdeuca de nu știu câte ori, totuși înota prin ploae cu o bravură demnă de un mentor oficial. Paraponiseala lui prefăcută, era un stimulent eroic pentru curiozitatea mea aprinsă și mai mult de piedicile naturale.

Orbăcăim prin Sărărie, apoi pe o stradelă întortochiată și'n pantă, din caldarâmul și zidurile căreia emana un iz de ev mediu, când deodată pe stânga, în frunzișul abea eșit la lumina primăverii, întrezărim o placardă: „Bojdeuca marelui scriitor popular Ion Creangă". Emoția de-a fi aproape de coliba în care și-a petrecut ultimii ani Ion Creangă mi-a fost înăbușită de inepția afișată „marelui scriitor popular". Asta putea să fie scrisă pe poarta lui Anton Pan, sau a știu eu cărui alt scriitor ce trebue relevat ca atare, dar pe poarta lui Ion Creangă, nu. Ion Creangă nu trebue prezentat astfel. E prea mare ca să aibă nevoe de asemenea epitete caraghioase, care descalifică pe cei ce i le atribue cu o seriozitate prețioasă și umilește pe cei care le acceptă cu prețiozitate serioasă. Simplu și elocvent: „Bojdeuca lui Ion Creangă".

După portița prăvălită spre Valea Ticăului ascunsă sub ploaie ca o pictură olandeză în tehnica coloristică, după cele câteva trepte care ar fi vroit să fie de ciment, stă tupilată, ca vai de ea, coliba pipernicită a lui Ion Creangă. E așa de mică, încât ți se pare că nu poți intra decât îndoindu-te mult de șale, sau în cazul meu, târându-te pe brânci. Planul casei e cel obișnuit țărănesc: cameră pe stânga și pe dreapta, culoar îngust la mijloc; prispă frântă în două, cea dinaintea casei, îngustă ca pentru o locuință de pitici, cea din dos închisă și transformată într'un oarecare geamlâc. Deși atent la pragurile de sus ale ușilor, m'am izbit de cel puțin trei ori în foiala mea prin casă. Camerele mici, cât un cuibar, în care Ion Creangă trebuia să se întoarcă cu toate lucrurile după el agățate de pulpana hainei sau izbite de șolduri, cu ferestrele cât coperta unei evanghelii deschise, prin care pătrundeau din raiul de afară raze slabe de lumină; tavanul parcă-l duceam mereu pe umeri.

In camera din stânga, cum intri îți izbește privirea o tejghea improvizată, în vitrină cu obiecte insignifiante din viața lui Ion Creangă. Spre pildă, o lingură de sarmale, (asta pentruca vizitatorul să reconstituiască imediat figura de mare gurmand a lui Ion Creangă, printr'unul din obiectele cele mai propice acestei operații; auziți, o lingură de sarmale! Intr'adevăr orientală relicvă); ochelarii lui modești de om sărac; o jalbă pentru apărarea anumitor pricini ale bojdeucei; un catalog de note din institutoratul povestitorului, etc. Apoi, pe o lavită ticluită dintr'o scândură murdară pusă pe niște căpriori șubrezi, câteva exemplare scoase ca dela foc, din mâinile unor copii învățați să disprețuiască hârtia scrisă, prăfuite și zdrențuite, câte ceva din edițiile foarte recente ale operei lui Ion Creangă. La dreapta acestei lamentabile lavițe, a masă deasupra căreia, pentru ca să mărească impresia generală de mizerie crasă a trecutului reflectat în prezent, o cutie de conserve (sic!) în care tânjeau câteva fire bolnave de liliac. Și când te gândești că toate acestea fac acolo figură de religiozitate. Lângă intrare pe dreapta, privelișteа camerei o închee cotlonul, vestitul cotlon așa de minunat descris de Creangă, parcă zmuls din Humulești și adus aici în maghernița din Valea Țicăului. Cotlonul ocupă o treime din încăpere și e dărăpănat pe trei sferturi. Pereții camerei sunt împodobiți cu „poze" de-ale lui Creangă decupate din reviste și două-trei picturi reușite ale bojdeucei înainte de-a fi reconstruită, în stare de paragină. Ceea ce te mai impresionează neplăcut este sculptura de-un gust completamente vulgar, care după spusele unei fetițe devenite călăuză prin absența conservatorului casei, reprezintă pe Creangă copil. Inchipuiți-vă un Creangă la vârsta de cinci-șase ani, cu plete, făcând ceva, scriind sau scobindu-se între degete.

Camera din dreapta, refăcută în întregime de comitetul bojdeucei, e tot așa de mică, umilă și întunecoasă. Deși mai sobră decât prima e totuși mai puțin atrăgătoare, probabil unde-i lipsesc atâtea mărturii ale prețuirii contemporane.

Un pat improvizat în fund, dintr'o sofa, și aceasta la rândul ei ticluită mai mult în formă de sofa, cu un preș ce exala o duhoare de nesuportat. Alături o masă joasă cu o călimară fistichie și un toc de ochelari (probabil cu totul alt toc de ochelari decât acela care ar fi trebuit să corespundă ochelarilor expuși în vitrina din camera de alături). In colț pe dreapta un dulăpior prăfuit, pe care fetița-călăuză deschizându-l la rugămințele noastre, l-am găsit plin de resturi și murdării; hârtii și sticluțe, care după toate probabilitățile numai lui Creangă nu-i puteau aparține. Impresionantă în camera aceasta e pictura lui Octav Băncilă: Creangă cu Eminescu, prietenii nemuritori, citind în bojdeucă la un pahar cu vin, cine știe ce înșeilare de gând.

(Urmare în pag. 2-a

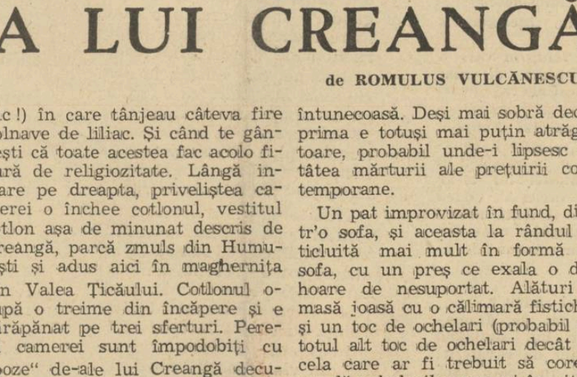

Bojdeuca lui Creangă

Personalități și atmosferă în istoria literară

Pentru a studia opera literară a unui scriitor român care se manifestă de pe la 1880, de pildă, se ridică o mare greutate: nu cunoaștem decât foarte vag și uneori sub o lumină falsă epoca literară 1850—1880, care i-a precedat. O cunoaștem, neîndoelnic, dar la suprafață, oprindu-ne asupra operelor relevante pe care ea le-a produs: nuvelele lui Odobescu, poveștile și amintirile lui Creangă, romanele lui Filimon și Bolintineanu, dar nu dominăm adevărata ei vieață, cea pe care n'o aflăm decât privind de aproape operele care constituiau majoritatea producțiunii literare și mijlocia valorii artistice, oricât ar fi fost ea de redusă, operele care circulau și care plăceau în deosebi publicului vremii. Oprindu-ne numai la momentele oarecum culminante, disparate mai totdeauna între ele, nu putem surprinde spiritul generator al mediului literar și foarte multe elemente ale operelor rămân nelămurite. Studiul literaturii noastre, de la cărțile de școală până la cele mai recente istorii literare, oferă în deosebi această particularitate de a nu te lăsa să surprinzi bine nici chiar contemporaneitatea unor scriitori însemnați, dar mai ales de a nu-ți îngădui să plasezi pe un scriitor în adevărata modă literară care l-a produs. Fără îndoială, aceasta se datorește în primul rând faptului că cercetătorul care a pornit la construirea istoriei literaturii noastre nu s'a putut întemeia, în deosebi pentru epocele socotite nerelevante, fiind lipsite de personalități scriitoricești remarcabile, pe monografii asupra unor figuri mai neinsemnate sau asupra unor mode care să pară fără niciun alt interes decât acela că au existat. Este în această lipsă care a determinat o fundamentală scădere în toate studiile de ansamblu asupra literaturii românești, în ciuda unor tentative de a o înlătura uneori, o dovadă că o bună parte din cercetătorii noștri — și deloc cei mai puțin dotați — trebue să rămână încă la aceste investigații pozitiviste care să dea la lumină un material neridicat la treapta de valoare artistică în cea mai mare parte, fără de care toate înfățișările ansamblului vor fi incomplete și aspecte din operele scriitorilor vor rămâne nelămurite. O singură istorie a literaturii românești încearcă și izbutește în bună parte să înlăture toate neajunsurile semnalate prin realizarea ei pe baza unei concepții organiciste, care nu ține seama de individualități, ci de viață în mersul ei. Este aceea a lui N. Iorga. Dar această mare lucrare de temelie este dominată mai ales de punctul de vedere național, social și cultural decât de cel pur literar, așa că sunt goluri însemnate încă de umplut în ce privește domeniul nostru.

Intr'adevăr, o istorie care e o înșirare de monografii mai mici sau mai mărișoare asupra scriitorilor, oprindu-se de preferință asupra celor însemnați și lăsând ignorată toată bogata vegetație care se află în jur, nu poate fi completă. Fiecare scriitor a avut mediul lui de desvoltare și o întreagă literatură i-a stat în jur, cu atmosfera ei, cu subiectele ei preferate, cu tipurile ei caracteristice, cu ideile și sentimentele care o definesc. Această literatură — care poate fi neizbutită sau izbutită numai pe jumătate și deci sortită unei grabnice perimări — este ea însăși reflexul unui întreg curent dintr'o altă literatură — la noi mai totdeauna din cea franceză — sau din alt domeniu spiritual. Am fost atât de sclavi prejudecăților și modelor, în special celor franceze, că pentru scriitorii noștri n'am încercat să aflăm izvoare decât la marile individualități, iar în literatura noastră n'am încercat să distingem alte curente decât cele care sunt identificate și în manualele elementare de literatură franceză. De aceea nu va fi surprinzător în literatura noastră să aflăm încadrări forțate a unor scriitori în anumite curente sau apropieri și filiațiuni absurde, de fapt simple potriveli, pentrucă e greu să ieșim din anumite tipare, dincolo de care se află necunoscutul.

Este însă o mare eroare să ne închipuim că în realitate, în literatură, au existat numai atâtea „curente" câte vedem noi, după o superficială privire. De fapt, noi nu avem acum inventariate, în afară de lucrările de strictă specialitate care încă n'au epuisat tot materialul, decât acele curente care au avut norocul să înglobeze în lăuntrul lor activitatea unui mare creator ce a dat prestigiu unor elemente până atunci circulând ca niște clișee literare, prin aceasta păstrând în lumină întreaga mișcare literară determinantă. Ne înșelăm singuri într'o bună măsură când afirmăm că sunt scriitori care sparg tiparele tradiției și care, urmați apoi de numeroși imitatori, creează curente. Este aici mai de grabă o eroare de optică, provocată de o concepție individualistă în studiul literaturii, căci se pleacă de la marile personalități, grupându-se totul în jurul lor. Se privește ca și cum personalitățile ar provoca moda, deși în realitate nu scriitorul determină curentul literar prin actul său de indisciplină față de tradiție; el este doar cel care potențează, cu pregnanța unui talent deosebit, nenumăratele tendințe pe care le aflase în jurul său. Iar dacă nouă ne pare că de la el începe o mișcare nouă, este pentrucă de la el privim noi, ca și cum până atunci n'ar fi fost nimic, deși el n'a făcut altceva decât a pus în valoare elemente care până atunci existaseră virtual, dar nu străluciseră. Curentul care „apare", așa dar, este unul care continuă, din care s'a distins cel mai înzestrat pentru ca prin opera lui să se semnalizeze tuturor o întreagă mișcare literară, existentă nu numai după el, dar și înainte. Unii cercetători au înțeles de altfel necesitatea de a cobori și în ceea ce ar părea subsolul literaturii și să cerceteze acolo vieața ei reală, nu numai aparențele care ne întâmpină când privim de departe, prin prisma realizărilor unor mari creatori. Unor asemenea concepții și investigații li se datoresc studii laborioase ca Le romantisme en France au XVIII-e siècle al lui Daniel Mornet, din care reiese limpede că scriitori ca Hugo sau Lamartine nu erau chiar niște inovatori, cum cred cei mai mulți, când „lansau" romantismul la începutul secolului XIX, ci doar dădeau o puternică expresie unor tendințe ce-și căutau manifestarea cu mult înainte încă.

Dacă scriitori ce par declanșatori de curente sunt în realitate continuatorii unor mișcări literare preexistente lor și dacă pentru opera acestor personalități excepțional înzestrate sunt necesare comparații și raportări la ceea ce a constituit mediul generator, pentru a distinge mai precis procesul creațiunii și a judeca mai limpede ceea ce este propriu fiecăruia, cu atât mai mult un scriitor care nu apare prin nimic ca un revoluționar față de tradiția literară este ran lui și cu atât mai mult la acesta sunt produsul unui curent anterior și contemporan necesare investigațiile în atmosfera din epoca formațiunii lui literare. Numai procedând așa vom putea pătrunde în intimitatea operei, îi vom vedea resorturile și elementele ei caracteristice, vom putea surprinde ceea ce este propriu scriitorului, ce aduce el nou ca material și realizare față de moda literară din care s'a adăpat și s'a desprins. Și numai așa, de asemenea, vom putea descifra sub adevărată lumină, nu numai începuturile, dar mai cu seamă drumul parcurs de la primele pagini ezitante până la realizările cele mai de seamă ale unui scriitor.

G. C. NICOLESCU

AUTONOMIA ACTULUI DE CREAȚIE

de DUMITRU IMBRESCU

Când ne-am ocupat de libertatea artei, am stabilit că această libertate provine din colaborarea unor condițiuni speciale la actul creator. Asemenea condițiuni înlesnesc formarea unei atmosfere de autonomie, care predomină exclusiv în timpul cât se petrece sbaterea lăuntrică, purgația materialului de prelucrat și înzestrarea lui cu însușirile specifice unei opere de artă. Am acceptat că la formarea unei astfel de opere participă efectiv și material eterogen, luat din realitate, desprins din contingențele vieții, însă am condiționat buna ei reușită de chipul cum se asigură procesului interior posibilități de liberă desfășurare. Din momentul în care elementele de prelucrat au fost însușite de artist, încadrându-le în intenția sa de realizare, e inadmisibil ca faza de lămurire și de concretizare să mai fie turburată de vreo intervenție exterioară. In actul de creație poate intra material eterogen, dar calea prin care acesta ajunge să se dispenseze de calitățile sale inițiale, primind o valoare artistică, trebue să fie complect autonomă, să nu depindă de nicio intervenție din afară. Nu are valoare de sine stătătoare decât ceea ce se mistue, în actul de creație, liber de orice amestec străin normelor estetice. Opera de artă este un produs al unei stări interioare de adâncă calitate, a unei desprinderi totale din realitatea imediată, a unei căderi în vid. Nota dominantă a actului de creație este totala lui autonomie față de orice altă influență din afara naturii sale.

O anumită mentalitate a unor cercetători acceptă intervenția afecțiunilor în procesul creator. Amestecul din ce în ce mai pronunțat în proză al autobiografiei, al amintirilor obiectivate, denotă intrusiunea vădită a unor elemente subiective în timpul plăsmuirii operei de artă. Din această pricină o mare parte din opere, romane mai ales, slăbesc în calitatea lor artistică, tocmai prin imixtiunea, directă sau indirectă, a unor elemente cari turbură, cu prezența lor, atmosfera de totală liniște lăuntrică, ce trebue să însoțească actul creator. Autobiografismul este un balast inutil și păgubitor într'o operă de artă în proză. Dacă romanul „Ochiul Strigoiului" al lui Cezar Petrescu n'ar fi, mai ales în ultima lui jumătate, un amestec de autobiografie și considerațiuni pe marginea unor evenimente de ieftină actualitate, el s'ar înscrie, cu certitudine, în rândul celor mai izbutite realizări din ultima vreme ale literaturii naționale. Așa însă în Ion Lenes, cetitorul este obligat să vadă neapărat pe autor, în ipostaza lui de gazetar. In deosebi cine a fost contemporan cu faptele încrustate de autor, nu poate să nu recunoască în cadrul fabulației, o copie fidelă a acestora. E tipică înmormântarea lui Gibi, în care, fatal, recunoști pe Gib Mihăescu. Nici măcar o măsură cât de mică de discreție și prevedere nu-și ia autorul, ci ne oferă o povestire aidoma faptelor petrecute. Ori, arta nu poate fi considerată ca o simplă copie a realității, cu toate că acceptă să prelucreze, în vederea realizării, material desprins din realitate. El e însă supus unei disecții artistice meșteșugite încât își pierde însușirile originale, apărând, în opera de artă, doar prin valorile lui simbolice. Prin aceasta el nu mai are nimic comun cu temeiul din care s'a pornit, primind funcțiuni cu totul speciale, în direcția exclusiv artistică. Din această pricină, toată risipa de talent a lui Cezar Petrescu este întunecată, în partea ultimă a romanului său recent, de indiscreția operată în cadrul autonomiei actului de creație. Forțând limitele îngăduite, deși are introdus suficient material de cunoaștere desprins din realitate, el nu s'a mulțumit cu atât, și-a ținut cu tot dinadinsul ca opera sa să conțină și elemente subiective, plasând, în proporții păgubitor de mari, elementele autobiografice.

In lirică asemenea procedee nu numai că nu sunt interzise, ci sunt chiar de recomandat. Obiectul liricei este simțământul personal, afundarea în cutele cele mai ascunse, explorarea domeniilor interioare recunoscute și risipei de gândiri variate. Acolo afectivitatea rezolvă lămurirea structurii fondului. Prin simțămintele cuprinse, poezia lirică își revendică drepturile la cântarul valorilor estetice. O poezie lipsită de dozaj sensibil e ca un produs farmaceutic, după rețetă. Rezolvată tehnic, prin virtualități exterioare, de formă — expresii, ritm, rimă, — ea rămâne caducă în privința fondului, a structurei ei interioare. Dar și în timpul plăsmuirii ei, autonomia atmosferei de creație trebuie respectată. Tot ce intră în dozajul fondului trebue indicat în prealabil începerii purgației.

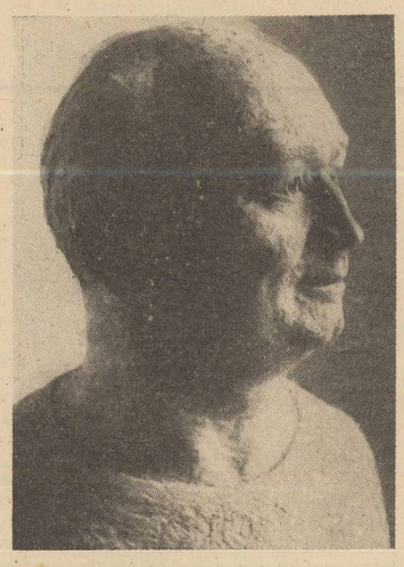

FLORICA HOCIUNG — Doctorul Liviu Câmpeanu

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL INTIM: „FEMEIA SUTĂ'N SUTĂ", comedie în trei acte de LEO LENZ, prelucrată de d. TUDOR MUȘATESCU.

TEATRUL DIN SĂRINDAR: „N'O FI ADEVĂRAT DAR EU TOT CRED", comedie în trei acte de PEPPINO DE FELIPPO.

Un nou teatru: „Teatrul Intim"!

Tineret, bună dispoziție, entuziasm.

O piesă de deschidere căreia nu trebuie să-i cauți nici adâncimi, nici semnificații, dar care este cum nu se poate mai amuzantă, mai de spirit.

Premiera se poate spune că a fost o adevărată cascadă de râs, dela început până la sfârșit, de „bancuri" de tot felul care se succedau ca o grindină, de bună dispoziție inepuizabilă, deci un spectacol de veselie care s'ar putea boteza la rigoare o... „hazoterapie" sau „bancoterapie".

In definitiv nici nu are alt merit, dar pe acesta îl are din plin!

In totul se cunoaște mâna d-lui Tudor Mușatescu, cum și spiritele care, în această versiune românească, purced, toate, dela d-sa.

Cred că d. Mușatescu a aglomerat — altfel spre buna reușită a piesei și pentru bucuria publicului, — tot ce există astăzi ca „bancuri" cunoscute iar norocul și al piesei și al spectatorilor este că toate au fost spuse cu un simț scenic admirabil, având toate o rar întâlnită prizâ în public.

In ce privește interpetarea, din însăși cele spuse mai sus, se înțelege că e bună.

D-ra Mary Teodorescu a adus în scenă tinerețe, supleță și voioiciune, constituind o apariție deosebit de agreabilă; deasemenea bine și d-ra Marcela Șoimu în rolul servitoarei.

Marele succes al serii, însă, i-a revenit d-lui Iordănescu-Bruno, d-sale revenindu-i rolul de portparolă și tuturor „bancurilor" din piesă pe care, trebuie să se recunoască, le spune cu un talent și cu o vervă care, dela început până la sfârșit, face ca fiecare cuvânt să-i fie subliniat cu râsete și cu aplauze.

D. Ion Aurel Manolescu a fost inevitabilul îndrăgostit al piesei, rol pe care l'a jucat cu exuberanță și romantism, așa cum îi este felul!...

In general toată interpretarea bună.

Ansamblul, în întregul lui, dă o impresie plăcută, de agreabilă tinerețe cum și de frumoase intenții care fac, ca această nouă inițiativă și înființarea acestui nou teatru să fie dela început simpatice.

In orice caz începutul a fost cu dreptul, succesul incontestabil, așa că am fi foarte bucuroși că această nouă formație să poată să prindă.

*

Cu totul aticeva este spectacolul dela Sărindar!

Acesta, chipurile, are oarecari pretenții!

Și totuși...

Ce Dumnezeu poți să spui de el?

Să încep cu piesa?

Cu regia?

Sau cu interpretarea?

Sau să nu fac nici-o separație în rândurile cari urmează, cu atât mai mult cu cât, fie că este vorba de piesă, fie că este vorba de interpretare sau de regie cele ce voiu spune privesc tot pe d. Iancovescu, indiferent că d-sa apare în acelaș timp în mai multe ipostase.

Incep, dar încep oarecum cu sfârșitul, cu concluzia: încep prin a spune că de data asta nu poate fi felicitat pentru nimic.

Și doară mărturisesc că d. Iancovescu mi-i simpatic, mi-i chiar foarte simpatic și deaceea, de fiecare dată, aștept să am ocazia să pot spune numai de bine, numai cuvinte de laudă, entuziaste chiar!

Dar cu toată bunăvoința și a mea, de altfel ca și a foarte multor spectatori cari întotdeauna au rezerve — în definitiv un cronicar dramatic trebuie să caute între altele să fie un bun spectator — n'am putut fi niciodată total entuziast când a fost vorba de d. Iancovescu.

Iar de data asta poate mai puțin ca oricând.

Și, drept să spun, mi-a părut întotdeauna rău.

Nu știu dacă nu cumva exagerez sau dau prea mare importanță unor anume chestiuni, dar cred că genul Iancovescu face chiar și o școală proastă la noi, fie pentru cei din imediata d-sale apropiere, nevoiți „s'o adopte" sau „s'o suporte", fie pentru acei cari, chiar dacă nu sunt în jurul d-sale dar, sau îl admiră și vor să-l imite, sau, din cauza unor împrejurări de altă natură, sunt bucuroși că și'l pot da de exemplu!

Uitând, poate, că acela ce-i merge sau i-a mers d-lui Iancovescu care are multe calități nu numai ca actor dar mai cu seamă și ca om, poate să nu-i meargă oricui!...

Piesa dela „Sărindar"?

O piesă ușoară, ca atâtea altele, o comedie sarjată, sau, într'o oarecare măsură, o farsă, dar o farsă bazată pe elemente de comedie serioasă.

Nu-i nici rea, dar nici nu-i ceva deosebit.

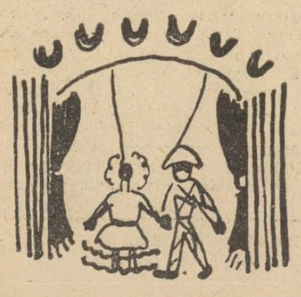

Care a mai avut un ghinion și anume: felul în care a fost pusa în scenă — de altfel ceiace s'a făcut cu ea nici nu merită această denumire — încât mai degrabă se poate spune că piesa a fost pur și simplu masacrată, vulgarizată, cabotinizată!

S'ar părea că direcția de scenă n'a priceput nimic din ea și, deși nu-i mare lucru de această piesă, se putea, totuși, scoate din ea un spectacol onorabil!

Păcat!...

Pe când așa?

Cum s'a putut să fie jucate cele două roluri principale — și al lui Gervazio Sevastano și al lui Alberto Sanmaria — așa cum au fost jucate!?

Se vedea cât de colo că nu s'a știut ce indicații să dea actorilor cari trebuia să le interpreteze — și pe mine nu mă interesează dacă interpretul principal este în același timp și regisor, deși poate că aici este tot răul — n'a știut ce ritm să dea piesei, n'a avut nicio vedere justă și, poate, nici cel puțin precisă a ei.

Regizorul, dacă nu poate avea idei, concepții, un stil personal sau o doctrină, cum au voit să aibe unii câteodată în materie de regie — și nu-i cere nimeni asta d-lui Iancovescu pentru ge-

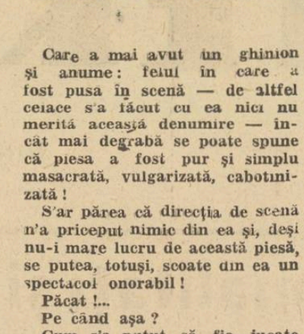

MARIA FILOTTI

nul de piese pe cari le joacă d-sa!... — trebuie totuși să aibe măcar o minimă calitate: să se poată transpune în situația unui spectator cu un ochiu ceva mai expert care să prindă imediat linia de interpetare a unui rol!

Cred că niciun regisor care-și cunoaște meseria, pentrucă trebuie să se admită odată că e vorba de o meserie propriu zisă și că alteeva este a fi actor și alteeva a fi regisor, nu l'ar fi obligat de exemplu pe d. Iancovescu — și nu știu, poate ar trebui spus invers: nu trebuia să-i permită!...—să joace în chip de farsă rolul lui Gervasio!

Piesa poate să fie farsă dar tocmai, ca să reușească astfel, tocmai rolul lui Gervasio nu trebuie luat „în farsă" ci în serios!...

Fie că nu vrea, fie că nu poate fi altfel, dar d. Iancovescu tot timpul are o atitudine ironic declamatorie.

Ori, dacă în rolul lui Gervasio nu dă impresia că este convins, că este copleșit și terorizat de superstiții — și o spun: d-sa face impresia că-i cel dintâiu care nu crede și că glumește cu chestiile astea — atunci toată piesa nu se mai justifică!

Dacă n'ar fi vorba de d. Iancovescu ci de altcineva și dacă n'aș fi convins de totala d-sale probitate artistică, l'aș bănui de cabotinaj, de cabotinajul urmăririi unor efecte ieftine, care, tocmai fiindcă și mijloacele sunt prea ieftine, nu trec dincolo de rampă încât, cu toate inutilele eforturi ale interpretului, tocmai atunic se râde mai anemic!

Căci, în definitiv la ce ar fi putut folosi toată această gesticulație exagerată, și, ierte-mi-se cuvântul, acele schimonosituri, strâmbături, etc. ale mult prea superstițiosului Gervasio-Iancovescu?

Căci un om realmente superstițios trăiește până la teroare, până la dramă, lumea acestor superstiții, nu glumește cu ele!

Iar comicul, ca orice comic bun, — și adevăraților mimi cunosc lucru acesta — trebuie să reiasă din contrastul dintre exagerarea unei trăsături sufletești și realitățile înconjurătoare iar nu dintr'un cabotinaj scenic.

Care, de altfel, în această piesă este uneori împins până la marginele lipsei de bun gust când, de exemplu, nu numai că nu se atinge discret ci se pipăe de fiecare dată fără niciun fel de fereală, și nu știu ce care ori, cocoșa lui Sanmaria — ca și cum aceste n'ar ști, n'ar vedea sau n'ar simți nimic și ca și cum nici pe cenații gestul nu i-ar revolta!... — și pe deasupra, după ce o atinge, își mai dă mâinile cu mâna și prin pa..., jubilând ostentativ de fiecare dată ca și cum publicul fără asta n'ar pricepe interesul gusturilor!..

Priveam și mă gândeam: la ce se pretează d. Iancovescu!...

Cu cât mai mult ar fi câștigat jocul d-sale de scenă daca ar fi fost mai strâns, mai sobru, mai reținut, iar cât privește gesturile la cari ma refeream, să fi fost făcute mai discret, mai pe furiș!

La urma toată câți oameni nu sunt cari au în adevăr destule superstiții asemănătoare, și cine nu știe sau nu a surprins pe stradă sau prin tramvaie, oameni cari vor cu tot dinadinsul să atingă spinarea vreunui cocoșat!

Dar cine n'a văzut, în schimb, și la câte manevre subtile nu se dedeau ca să o poată face!

Căci, asemenea lucruri, cari întotdeauna jignesc, chiar dacă uneori se fac, se fac cu o anumită manieră iar nu în modul acesta insistent, disgrațios și, fără îndoială, vulgar.

Fără supărare!..

In orice caz, în concluzie, un regisor ca lumea ar fi trebuit să-i impună d-lui Iancovescu un joc mai interiorizat — de altfel chiar și ca vârstă ar fi timpul!... — și aceasta ar fi fost nu numai în interesul spectacolului dar chiar și în interesul d-sale propriu.

O tot atât de greșită linie de joc l-a fost trasată și celui de-al doilea personaj important al piesei, lui Alberto Sanmaria, jucat de d. Mircea Constantinescu.

Aceiași lipsă de înțelegere a personagiului.

Cum oare, în felul în care a fost prezentată piesa, se mai poate justifica destinderea inevitabilă din actul al treilea — fiindcă nici piesa lui Felippo, nu-i chiar așa de prost construită, are și ea o socoteală a ei — dacă până atunci nu te-ar ține sufletește încleștat, dacă până atunci n'ar fi toată lumea convinsă, dar categoric convinsă, că e vorba de un cocoșat adevărat?

Pe când așa?!...

Cocoșat vesel și radios?

Fără nici un fel de dramatism al situației lui, umblând drept ca un ofițer de cavalerie, purtând cocoașa în spate fără nicio preocupare de a simula realitatea acestei diformități, ca și cum ar fi uitat de ea?

Nimic din mersul caracteristic al cocoșatului?!...

Din gesturile lui timorate? Stângace, chiar?!...

Nimic din întipărirea suferinței pe figura lui?!...

A suferințe fizice și, mai cu seamă, morale?!...

Căci doar cocoșatul are chiar și un „facies" al lui, specific.

Nu trebuia oare să joace cu cât mai multă veracitate rolul de cocoșat, tocmai ca să-l deruteze pe Gervazio și pe toți din jurul lui? Ca aceștia să fie convinși? Ce posibilități mari, pentru un rol de compoziție, ratate!...

In scurt, nici în această privință nu s'a văzut nimic, nici cel mai mic efort de înțelegere a piesei, nici-o adâncire a ei, nici-o concepție de regie! (Pentru că aceasta privește vederea de ansamblu, de punere în scenă; de altfel se și vedea că nu e din vina interpretului).

Se poate spune deci că, cu concursul regisorului, actuala interpretare a d-lui Mircea Constantinescu este cea mai slabă din câte i-am văzut până acum, pe care de altfel l'am văzut dând lucruri bune și tocmai în roluri de compoziție!

Are o singură consolare: este în bună companie și se poate lua de mână cu d. Iancovesc într-un „realizarea" celor două roluri principale!...

Singura în adevăr bine a fost d-na Maria Filotti care — chiar dacă mai face câte odată și unele concesii publicului — se dovedește totuși a fi aceiași mare actriță pe care o cunoaștem cu toții — autentic, mare actriță, — care orice vorbă dacă o spune, orice gest, orice nuanță, însăși intrarea d-sale în scenă, au ceva, au o priză în public, au sens, se integrează rolului și unui complex general!

In ce privește restul distribuției — d-nele Cella Marion, Lucia Georgescu, Tamara Vasilache, Virgil Vasilescu, Titus Vedea, V. Bulandra, Fane Alexandrescu, Emil Encec și Virgil Popovici — în general bună.

Oricum, păcat de munca actorilor pentru realizarea unui spectacol care nici ca valoare dramatică în sine și nici ca prezentare nu iese din comun.

Și acum, înainte de-a termina, am și o nedumerire și de-aceia pun și eu o întrebare: de ce oare predilecția aceasta a d-lui Iancovescu pentru piesele proaste italienești? Că slavă Domnului, piese proaste mai au și francezii, au și atâția alții, sunt peste tot!?...

ALEXANDRU DRĂGHICI

Și mai e o problemă: când se știe că italienii fac efective și mari sacrificii pentru introducerea literaturii lor dramatice în diferte țări — bineînțeles nu-i vorba de nici-o legătură între aceste sacrificii și activitatea artistică a oricărui actor român — mă întreb cum de nu se găsește nici-un mijloc de-a se promova și o altă literatură dramatică italiană la noi alta decât aceia care ni se dă până acuma?

Nu de alta dar întotdeauna piesele „slăbuțe" sunt de natură să defineacă greșit o întreagă literatură — și oare numai atât are teatrul italienesc?... — și, pe cale de generalizare, să se ajungă la impresia că-i un teatru fără nici-o valoare, că-i vorba numai de lucrări minore, ceeace ar fi cu totul nedrept.

In orice caz — în afară de faptul că publicul nostru nu câștigă nimic — dar însuși teatrului italian cred că în felul acesta i se face un prost serviciu!

Cronica muzicală

LIPSURI IN ORGANIZAREA MUZICII

In ultima vreme, s'a făcut pentru muzică mai mult de cât s'ar fi putut aștepta, atât față de asprimea evenimentelor ce trăim, cât și față de ritmul mult prea amorțit în care se înainta, nu de mult, pe acelaș tărîm.

Numai câteva luni au fost de ajuns ca să se întreprindă o vastă și valoroasă acțiune de înregistrări sonore românești, de către „Ministerul Propagandei", să se creeze o nouă mare orchestră, aceea a „Operii Române" care va fi, credem la toamnă, o revelație, la deschiderea stagiunii, să se ajungă la independența artistică a „Filarmonicii", să se elaboreze un nou plan de activitate al instituției care să poată astfel răspunde din plin menirii ei.

Trimiterea peste hotare a artiștilor noștri, tipărirea de muzică românească, sunt alte realizări tot de recentă amplificare. Este poate tocmai acum prilejul ca, îndemnați de stăruința cu care a început să se urmărească umplerea lacunelor din viața noastră muzicală, să arătăm pe acelea ce ne lasă încă în suferință, pe acelea care trebue cât mai curând și temeinic satisfăcute, pentru a

se ajunge la acea veritabilă organizare muzicală pe care o merită cultura românească și înzestrarea Românului pentru arta muzicii. Nu mai desbatem chestiunea unui teatru de operă demn și apt cerințelor elementare ale interpretării lirice și potrivit necesităților Capitalei noastre și țării. Este un prea mare desiderat pentru a-l mai comenta aci, recunoscut pe deplin ca imperios și a cărui realizare, când momentul prielnic va sosi, nu va mai întârzia, suntem convinși.

Dar, pana atunci, mai sunt multe de făcut.

Iată de pildă câteva lipsuri grave și mult mai ușor, chiar astăzi, de înlăturat.

Aceea în primul rând, al unei orchestre simfonice de cameră.

Un întreg repertoriu, un foarte însemnat capital al literaturei simfonice universale ne rămâne necunoscut, lipsind mediul nostru muzical de una din cele mai substanțiale aporturi ce-i sunt necesare.

Acela al fondării unui quartet de coarde permanent, realmente specializat și cu continuitate în muncă și realizare, îi urmează, cu tot atât de regretabile consecințe pentru cultura noastră muzicală și formarea educației și înțelegerii publicului nostru.

Lipsa de activitate în domeniul concertelor de prezentare a noilor compoziții românești ivită la „Societatea compozitorilor români" este o altă pată de întuneric, în planul desfășurării manifestărilor muzicale românești. Este de dorit ca inițiativa particulară a unor grupe de compozitori să înceapă să activeze chiar fără egida societății, pentru a face cunoscut, în special în ramura muzicii de cameră, ceeace s'a scris în ultimii ani și a rămas până acum absolut necunoscut, ceeace este inadmisibil.

Tot odată, marea problemă, care ea singură merită să fie desbătută în întregi cronici, a muzicalizării provinciei românești, atât de vitregită în această prvință până astăzi, trebue să-și găsească o cât mai grabnică și temeinică rezolvare.

Iată lipsuri capitale ce mai dăinuiesc în viața noastră culturală și care trebue să dea serios de gândit tuturor celor ce ar putea contribui la remedierea lor.

ROMEO ALEXANDRESCU

ECRAN

CINEMA SCALA: O CRIMĂ CELEBRĂ

Până să se întâmple crima (decе celebră???) facem cunoștință cu personagiul principal, un domn care până la vârsta de treizeci și unu de ani, probabil că a scris zi și noapte cărți polițiste.

Probabil — fiindcă-l auzim lamentându-se uneia dintre secretele sale „că-i ajung douăsute șaizeci și cinci de cărți"...

Ceace înseamnă că din fragedă pruncie n'a făcut altceva decât să scrie...

In momentul când începe acțiunea, în casa acestui celebru autor este o agitație asemănătoare caselor în care-s așteptați nouii născuți, întru cât „domnul autor" datorită contractului pe care-l avea cu editorul respectiv trebue să compună urgent un roman.

Tot polițist, aceasta fiind specialitatea domniei sale...

Cum era de așteptat, nu reușește să scrie nici două rânduri.

Intervine crima care duce lent la desnodământul filmului fără să dea emoții spectatorilor, cari ar fi fost încântați, dacă o serie de scene fără rost ar fi fost înlocuite cu altele care poate c'ar fi dat filmului nu coloritul comun pe care-l are ci unul inedit.

Poate că alt regisor, conducând altfel „ițele" scenariului ar fi realizat un film de-o calitate mult superioară.

Mai ales cu Umberto Melnatti, în rolul principal. (Acest excelent actor al cărui joc expresiv, nuanțat, cu o discreție desăvârșită a realizat aproape în toate filmele lui, creații de viață autentică. Tipuri cari fac concurența stării civile și pe care te aștepți să-i întâlnești în viața de toate zilele, mirându-te că nu l-ai întâlnit încă. Acesta e dealtfel și rostul cel mai intim al artei și în același timp măsura în care cinematograful poate fi el însuși consi-

derat ca o artă; de a ne da o înțelegere mai personală a vieței și de-a o face mai semnificativă, mai intensă și mai pasionată decât chiar prilejurile ei pe care le trăim dela o zi la alta.

Insuși U. Melnatti are un aer plictisit într'această așa zisă comedie, în rolul autorului al cărui nume hunic — Palffi — deranjează timpanul.

Iar ceilalți actori, în frunte cu Clara Calamai, Andreea Cecchi, Mario Mereder, Sandra Ruffinni își spun plat rolurile având parcă fiecare inexplicabile rețineri de-a nu se depăși unul pe altul.

ADRIANA NICOARĂ

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: O crimă celebră și jurnal de război.

REGAL: Saladin cel fioros și jurnal de război.

VICTORIA: Hanul din munți și jurnal.

ELISEE: Intoarce-te iubirea mea și compania de reviste Valeriu Manu.

VOLTA BUZEȘTI: Singurătate, jurnal și trupă de revistă.

ROMA: Somnambula și compania de balet „Alcantara".

CĂRȚI NOUI

D. CONSTANTIN NISIPEANU

a publicat, de curând, în editură proprie, un splendid album de versuri intitulat FEMEIA DE AER. Femeea de aer este, de fapt, un singur poem. D. Constantin Nisipeanu a publicat, până în prezent, CARTEA CU GRIMASE (Editura Radical, 1933), METAMORFOZE (Ed. Unu, 1934), SPRE ȚARA INCHISĂ IN DIAMANT (Ed. Unu, 1937) și acest din urmă album. D. Constantin Nisipeanu este și a rămas, pentru foarte mulți, ceeace a fost considerat drept o rătăcire, poet suprarealist. D. Constantin Nisipeanu este însă un autentic poet. Despre cartea d-sale recent apărută vom scrie nu peste târziu schițând totodată și anumite păreri despre limitele poeziei în general și păreri despre suprarealism.

MIHAI BENIUC

autorul volumelor **„Cântece de pierzanie"** și **„Cântece noui"** și poetul ardelean care a surprins cel mai mult prin vigoarea versului său deopotrivă de profund și de perfect, se situiază, fără discuție, în rândul stihuitorilor noștri celor mai de seamă. Deosebindu-se radical de cei ce scriu chiar și atunci când nu au ce spune, d-sa crede în rosturile cele dintru început ale poeziei. Deaceea este original fără să caute originalitatea și deaceea cântecul d-sale, pornit din straturile cele mai inefabile ale sufletului, te face să vibrezi cum vibrează clopotul lovit de metalul limbii sale. D. MIHAI BENIUC are sub tipar, la **Editura Fundațiilor Regale**, un al treilea volum de versuri pe care l-a intitulat, simplu de tot, POEZII. Îl așteptăm cu sinceră bucurie, mulțumind, în același timp. regalei edituri pentru darurile pe care ni le face, dela o vreme, tipărind cărți de poeme de cea mai aleasă și tinerească inspirație.

TOT LA FUNDAȚIILE REGALE

va apare, în curând, și culegerea de POEME FARA PODOABA a redactorului nostru Traian Chelariu. La Cernăuți, și anume în „Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni", d-sa mai are, sub tipar, o carte de versuri intitulată BALADE ȘI STROFE RĂZLEȚE.

AUREL CHIRESCU

subtilul poet al volumului Finister *premiat de Fundațiile Regale, a pus sub tipar o a doua culegere lirică intitulată FANTANA LUI NARCIS. Cartea de poeme a d-lui AUREL CHIRESCU va apare în Colecția „Convorbiri Literare".*

PRO PATRIA

se numește cartea de poeme a d-lui **George Voevidca**, scriitorul bucovinean care, fără a face parte din generația iconarilor afirmați acu zece ani, — dl. George Voevidca și-a tipărit primul volum de Sonete acu în 1920, — mânuiește un condei de cremene și foc. PRO PATRIA a apărut în Colecția „Societății Scriitorilor Bucovineni" (Cernăuți, 1943). Îi rezervăm cuvenitul loc într'una din cronicele viitoare ale revistei noastre.

Bojdeuca lui Creangă

(Urmare din pag. I-a)

Pictură mare, de proporții naturale, în tonuri sobre însă pătrunse de fiorul expresivității, evocă un colț din locuința atât de năpăstuită de înțelegerea omenească.

După ce-am mai dat câteva târcoale casei, ne-am oprit ca vrăjiți în fața unei condici de vizitatori ai bojdeucei. Mărturisesc că de puține ori în viață am citit atâtea vulgarități câte au putut fi scrise în această condică. In scrisul tuturor celor cari s'au peregrinat pe-acolo se poate urmări toată prețuirea unui public, cu toate ecourile și rezonanțele lui.

Dacă s'ar scula din morți Ion Creangă să-și vadă bojdeuca transformată în muzeu, el care n'a văzut muzee străine, închinate memoriei marilor personalități creatoare, l-ar prinde un râs homeric și-o amărăciune nespusă. Și sigur ar mai scri o jalbă, care de data aceasta l-ar caterisi, din templul culturii române, pentru curajul care l-ar avea de-a spune adevărul:

„Nu se cinstește astfel memoria unui mare povestitor popular".

ROMULUS VULCĂNESCU

Autonomia actului de creație

(Urmare din pag. I-a)

După ce resursele lăuntrice au început să opereze efectiv, în direcția creerii operei de artă, nici un amestec nu mai poate fi îngăduit, fără să aducă o notorie depreciere calitativă. Faza de timp în care materialul de prelucrat începe să fie supus procesului de interiorizare și până în clipa în care, din acest proces, se desemnează contururile operei, este actul de creație, căruia trebue să i se asigure deplina autonomie și libertate de manifestare. A-i impune anumite conformisme, cari depășesc natura sa proprie, ar însemna să-i periclitezi, cu deplină conștiință, rațiunea de a fi și a-i compromite efectul. Numai o grijă deosebită de a respecta natura-i specifică poate asigura desfășurarea, în bune condițiuni, a procesului de creație artistică.

Autonomia actului de creație mai poate fi atinsă și iremediabil compromisă și prin alte feluri de imixtiuni. Tendința de a populariza idei și concepții prin opera de artă, presupune un amestec prealabil plăsmuirii lor, deci în timpul când își desemnau contururile. Faptul presupune violarea atmosferei de autonomie. Nimic nu poate păgubi unei realizări artistice decât deplasarea accentului dominant dintr'o direcție 'ntr'alta, spre a servi unei anumite finalități. In astfel de condițiuni, valoarea artistică se resimte și fundamentul artistic dispare. Ea nu trebue pusă, decât atunci când structura sa se orientează firesc într'o anumită direcție, în slujba altor scopuri, decât acelea care-i aparțin organic. Din momentul în care interesul organic și specific suportă amplificări, diminuări ori deplasări, dispar și virtualitățile organice, fiind înlocuite de improvizații speculative de moment. Arta nu poate înlesni o circulație de bunuri culturale și intelectuale. Cultura și civilizația trebue, din contră, să se pună în perfect acord cu postulatele ei. Nu se poate scoborî nivelul unei opere de pe înălțimile atinse, pentru simplul motiv de a înlesni unui element de cultură să-și facă mai mulți aderenți în actualitate.

Un alt mijloc de a forța limitele autonome ale actului de creație este tendința de a impune artei finalități deosebite de natura ei proprie. A recomanda ca o operă de artă să fie neapărat de culoare națională sau socială, echivalează cu o forțare a momentului de plăsmuire. N'ar fi nimic dacă materialul de realitate, care intră în actul de creație, s'ar potrivi firesc acestor finalități, dar, fără a ține seama de natura lui specifică, și a vrea cu orice preț să recurgi la impunerea unui anumit conformism, dincolo de limitele îngăduite ale esteticei, înseamnă că opera respectivă poartă implacabil pecetea efortului inutil. Decât să rezulte o astfel de operă, e mai bine să se renunțe la intenție. Literatura noastră, în deosebi poezia, fiind pusă în dependență de împrejurările de actualitate și judecată în funcție de ele, dintr'un sentiment de apreciere eronat, ne oferă un material extrem de interesant, a cărui analiză critică ar scoate în lumină spiritul cu totul arbitrar în care s'a făcut și se mai face stabilirea valorii unor opere de artă. Atâta timp cât nu i se lasă creatorului libertatea, sau, mai bine zis, nu și-o lasă el însuși, nerezistând tentațiilor de efemer succes pe scena actualității, acea operă nu va avea drept la a pretinde o valoare estetică permanentă. Destinul ei este limitat la restricțiuni temporare categorice și la aderențe sociale identice.

Actul de creație cere și impune o autonomie totală, fără de care nu se poate garanta calitatea estetică a operii realizate. A încerca să-l turburăm, prin intrusiuni incomode, echivalează cu o alterare a structurei acesteia. Am mai spus, cu alt prilej, că procesul de creație este de sine stătător. Necesitatea lui rezidă exclusiv în făgășurile individualității, în cutele lăuntrice și în potențialul său de sensibilitate. Dacă opera are totuși o finalitate oarecare, — și deobicei o are — ea se desenează după actul de creație, originea ei rezidând în reprezentările simbolice ale materialului de realitate, supus actului lăuntric. Totul se întâmplă în afara procesului, — alegerea și selecționarea materialului anterior, iar imprimarea finalității posterior. Autonomia lui se menține intactă în tot timpul operației, astfel că ceeace rezultă, după sbucium, este o operă de pur efort spiritual. Ca problemă de apreciere și analiză a operei de artă trebue să admitem că actul de creație artistică este o chestiune de organizare tehnică. Cu cât artistul are o mai notorie cultură estetică, pe lângă talentul înăscut, cu atât efortul său realizator se va îndrepta, mai sigur, în direcția pregătirii și selecționării materialului, precum și ierarhizarea lui în straturi organizate, astfel încât să-l poată folosi în condițiuni cât mai favorabile. Nu mai e nevoe să ne menținem la punctul de vedere greșit și depășit de realități, că talentul este deplin suveran și că, pentru a se realiza, în direcție creatoare, n'ar avea nevoe de nici un alt auxiliar. S'au văzut și consemnat cazuri, când numai talentul n'a fost îndeajuns pentru a da naștere la valori estetice valabile. Problema organizării acestuia este un fapt pe care disciplina esteticii nu-l poate neglija, aportul ei fiind de o notorie necesitate și actualitate în evoluția acestei noui măsuri de apreciere și erarhizare, potrivit normelor obiective, a operilor de artă.

Toate aceste sforțări se pot concretiza fericit, dacă ele sunt dinainte puse la punct, prin operația organizării materialului, asigurându-i-se procesului de creație suficiente condițiuni de autonomie și libertate. In felul acesta materialul integrat nu va putea reacționa decât potrivit îndemnurilor lăuntrice, fără a se face ecoul intervențiilor imprudente din afară. Numai prin astfel de măsuri preventive, cari nu trebuesc considerate ca o tehnicizare exagerată, ci doar ca ceva necesar, i se pot procura artei asigurările firești ale unei valabilități permanente. Motorul care transformă un material complex și variat, desprins din ansablul preocupărilor de actualitate este eul artistului. Dacă el are o perfectă conștiință artistică în cutele sale, își poate împlini, în condițiuni mai ușoare, rolul de generator al valorilor estetice. In cazul că se rezumă la posibilitățile creatoare, la talentul propriu zis, atunci se impun, într'un mai mare grad, precauțiile de organizare, cari nu există aprioric la fiecare, ci trebuesc însușite, prin stăruință lăuntrică și exercitiu continuu.

Iată câteva idei călăuzitoare, privind înțelegerea cât mai temeinică a operei de artă, în funcție de starea autonomă a procesului care i-a dat naștere. E o problemă de tehnică estetică încă în faza inițială, însă de o importanță capitală, astfel că nădăjduim să mai avem prilejul de a o readuce în discuție.

DUMITRU IMBRESCU

NOTE germane.

LA PARTEA DE COMENTARII

a revistei SAECULUM, N-rul Iulie — August 1943, d. Lucian Blaga iscăleşte despre Hölderlin o notă şi trei traduceri din lirica acestui mare vizionar german. Ne-am ocupat, în cadrul Notelor noastre germane, nu odată despre Hölderlin, poetul pentru care avem o dragoste vecină cu adoarea. Permiţându-ne să reproducem cele scrise de d. Lucian Blaga, o facem numai şi numai cu dorinţa ca numele şi versurile lui Hölderlin să se bucure, între hotarele spiritualităţii noastre, de o cât mai largă şi adâncă prezenţă, căci opera hölderliniană este mult mai aproape de sufletul românesc decât s'ar crede. Iată şi tălmăcite cele notate, de marele nostru poet şi filosof Lucian Blaga, cu prilejul împlinirii unui veac dela moartea trupească a genialului şi nefericitului autor al lui Empedocle, al Diotimei, al Patmosului şi al altor imnuri şi cântece nemuritoare:

„S'au împlinit în luna Iunie o sută de ani dela moartea lui Friedrich Hölderlin, cel mai înalt şi mai pur liric al Germaniei de totdeauna. Izvoarele creaţiei sale se curmaseră, aproape cu desăvârşire, cu vre-o patru decenii mai curând, când geniul său se destrămase în contact cu zeii şi în „robia cerească" în care ajunsese. Hölderlin este un Pindar al occidentului. Neînţeles, nici chiar din partea unui Goethe sau Schiller, el a rămas neînţeles până aproape în zilele noastre. De abia de vre-o douăzeci-treizeci de ani încoace poezia sa a ajuns într'o atmosferă care-i priieşte. Revista noastră este o revistă de filosofie, cu toate acestea n'am înţelege să nu aducem omagiul nostru cutremurat, în momentul când se pomeneşte sfârşitul unui poet ca Hölderlin. Mai întâiu în revista noastră ne vom ocupa totdeauna de viziunea poeţilor despre lume şi viaţă cu acelaşi interes ca şi de viziunea filosofilor propriu zişi. De multe ori viziunea poeţilor este chiar mai importantă decât a filosofilor. Pe urmă să nu uităm că Hölderlin a fost a-

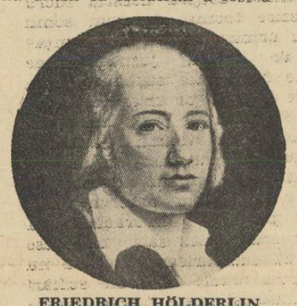

FRIEDRICH HÖLDERLIN

cel tânăr coleg de şcoală cu Schelling şi Hegel, al căror prim program de filosofie idealistă, el l-a influenţat fără îndoială prin însăşi prezenţa sa, prin orientarea sa spre sublima lume a spiritului grec. Hölderlin a prefigurat, sub multe aspecte, poezia şi gândirea unui Nietzsche. Iar dela Dilthey până la Norbert von Hellingrath şi Heidegger poezia lui Hölderlin a fost obiectul unor interpretări profunde şi judicioase care arată în deajuns ce însemnătate poate să dobândească uneori poezia pentru filosofie. Nu de mult ne-a sosit exegeza admirabilă a lui Heidegger făcută în marginea unuia din imnurile poetului (imnul sacrului), şi cu acest prilej am priceput că textele poetului pot fi interpretate cu aceeaşi înfiorare ca şi textele sacre. Ca un omagiu românesc, adus amintirii poetului, publicăm în traducerea noastră, trei din poeziile sale, a căror tălmăcire s'a mai încercat, dar nu totdeauna cu succes".

Cele trei poezii traduse de d. Lucian Blaga sunt: SCHICKSALLIED, MENONS KLAGEN UM DIOTIMA (I) şi HALFTE DES LEBENS. Versiunea pe care le-a dat-o d. Lucian Blaga este aceasta:

Sus în lumină umblaţi
în moale tărâm, voi fericitele
genii,
Văzduhuri divine
v'ating uşor
cum degetele unei artiste
sacrele coarde.
Fără de soartă, precum sugacii
în somn, respiră cereştii.
Cast păstrat
în proaspătul mugur,
etern înfloreşte
spiritul lor —
şi ochii lor fericiţi
privesc liniştiţi
veşnici şi clari.

Dar nouă vai ni s'a dat
odihna să nu o găsim nicăiri.
Dispar şi cad
oamenii în suferinţă
orbeşte-asvârliţi
din ceas în ceas
ca apa din stâncă în stâncă
prin ani în adâncul nesigur.
(Cântecul Soartei)

Zilnic cutreier pe-afar şi altceva caut mereu,
Intrebat-am de mult toate căile ţării.
Culmile răcoritoare şi umbrele toate le caut
De-asemeni izvoarele. Duhul în sus rătăceşte şi 'n jos
pacea rugând; astfel fuge 'n duri săgetată fiind
sălbăticiunea, unde 'n amiaz se odihnea liniştită
Inima însă nu i-o mai vinde.. că proaspătul
aşternutul cel verde; spinele 'n vaer o mână din loc.
Căldura luminii n'ajută şi nici a nopţii răcoare.
Rana 'n zădar şi-o cufundă în fluviu, în valuri
Buruiana de leac cât de zadarnic i-o nimne
pământul şi sângele 'n clocot nu-i domoleşte zefirul.
Aşa, iubiţilor, îmi este şi mie.
Şi nimenea visul cel trist
nu mi-l mai poate lua de pe frunte?

(Menon se plânge după Diotima)

Cu galbene flori atârnă
şi plină de trandafiri sălbatici
ţara în lac, în amiază,
voi lebede suave,
şi bete de săruturi
vă înmuiaţi capul
în apa sacră şi trează.

Vai mie, de unde voi lua, când iarnă va fi, florile, de unde lumina
şi umbra pământului?
Zidurile stau
mute şi reci. Metalic sună steagurile
în bătaia vântului.

(Amiaza vieţii)

La NOTA d-lui L. Blaga din revista d-sale SAECULUM nu putem adăuga nimic. D-sa arată, cu mai multă competenţă, ceeace ne-am străduit să ghicim şi să sugerăm în diversele noastre însemnări în legătură cu poezia germană şi în legătură cu poezia indeobşte. Ne pare totodată bine că d-sa nu înţelege să elimine din paginile revistei d-sale de filosofie, preocupările câte ar trebui să revină, după părerea generală, cronicarului, criticului sau estetului literar. Rândurile d-sale le înţelegem ca pe o invitaţie la exegeză a poeziei lirice, ca pe o invitaţie la un gen de înţelegere a poeziei lirice încă neîncetăţenit la noi.

Ne simţim, totuşi, datori, să încheem cu câteva cuvinte despre traducătorul Lucian Blaga.

D-sa nu traduce more geometrico, nu transpune, adică, simetriile şi sensurile logice ale poemului. Pentru d-sa are valoare, în primul rând, melodia poemului şi echivalentul psihic al acestei melodii. Odată ce a intuit melodia, d. Lucian Blaga nu o neglijează, dar, dându-i vestmântul unui grai diferit de limba în care a fost izvodită, îşi îndreaptă întreaga atenţie asupra echivalentului psihic rezultat de pe urma traducerii. Acest echivalent nu trebuie să se deosebească de cel realizat de poetul originalului. Ori, aci zace toată taina traducerilor bune din lirica străină, iar din Hölderlin nu poate traduce decât acela care, stăpânind perfect idiomul celest hölderlinian, e în stare să-i creeze corespondenţele de sunet şi ecou psihic şi logic cele mai fireşti limbii în care face tălmăcirea şi cele mai fireşti sufletului pentru care face această tălmăcire. Bine înţeles, traduceri bune nu poate face decât cine este poet şi poet congenial autorului din care se încumetă să traducă. Traducerea unei opere lirice nu este chestiune de abilitate. D. Lucian Blaga este, fără îndoială, traducătorul din Hölderlin cel mai dotat până în ora aceasta.

Tr. Ch.

Numai noaptea...

Numai noaptea vino, când tăcerea
Se loveşte tainic de ferești,
Când pătrunde vraja 'n încăperea
Unde stau şi-aştept să mă găseşti

Ca un pom ce vrea să-mi intre 'n casă
Şi de-aceea-mi tremură la geam,
Numai noaptea vino, când mireasă
Singură tăcerea o mai am.

Desmierdând cu tălpile cărarea
Şi cu vâsla braţelor vâslind,
Mersul tău să semene cu marea
Care merge'ntruna revenind

Şi sub paza norilor de vată
Să te-apropii lin de pragul meu,
Cum s'apropiu toamna câteodată
Cocostârcii morţi de helesteu.

Nu-i frumoasă noaptea, nici pădurea
Cât frumoase degetele ţi-s,
Dacă vii, undindu-ţi căutătura,
Numai noaptea vino, când eşti vis

Numai noaptea când e lună plină
Şi pe stânca'naltă ca un trunchi,
Presimţindu-şi pântecul virgină
Căprioara cade în genunchi

Când se umple ugerul cu lapte
Şi odaia vieţii cu-amintiri,
Numai noaptea vino, când e noapte
Şi când toate umbrele-s subţiri.

Vino'ncet aşa cum vine vara
Sau cum cade negura pe iaz,
Dând spre drum şi noapte mi-e cămara
Cheia-i lângă poartă pe zăplaz...

RADU STANCA

Scrisori de vacanţă

Ochii care nu se văd

Nu ştiu în ce măsură proverbele sunt paradoxale, însă mi se pare că rostul lor firesc este ceva mai adânc şi mai complex, decât se pare la prima vedere. Umbra care mă ocoleşte, dar care-mi dă uneori ocol cu suavi paşi de domnişoară, se schimbă când în veveriţă, când în porumbiel, aşa că într'o clipă cauţi să auzi trosnind în crengi o alună, iar cu-o secundă mai târziu, te uiţi împrejur, cercând să vezi dacă nu s'a furişat înspre tine o rază de Duh Sfânt. Aş minţi, spunând că uneori, când stau cu-o carte deschisă pe masă, pierzându-mă într'o pauză de Rilke, nu mă cercetează o mustrare, un îndemn, o dojană. In minuni cred mai puţin decât în fluturi, dar mi se pare că unul, pe care genele fine ale unei alte lumini au suflat un praf de aur, a trecut mai eri pe la mine, pe aripi cu urmele ochilor ei. Erau ochii care nu se văd.

Un molcom unghi de nouri, un foşnet de pas cunoscut, o ştiută alintare, şi-a fost destul, să pot pricepe într'o clipă, mai mult decât am căutat să'nţeleg într'o lună sau două de viaţă.

Poate că ochii care nu se văd, se uită. Sună oarecum melodic acest rând, dar sună mai urît, în tâlc, decât un clopot puţin tulburat. Căci dacă între un vis şi altul, când ne dăm seama cu adevărat, cât de straniu e acest filigran al credinţei, pe care-l aflăm suflat pe fiece lucru, putem rămâne, cu gândul, la voluptatea de-a şti fărămându-se lumile care ne aparţin, atunci dincolo de vis, va trebui să vină o mustrare care să ne arate că inima bate altfel.

Cornul de vânătoare din strofa lui Apollinaire mă urmăreşte ca un glonte care îşi caută locul în care să se înfigă. In frunte, sau undeva între coaste. Ochii care nu-l văd, îl trimit urechii, aceleiaşi urechi, care ştia să asculte cum Cocteau îşi dresa, spre seară, cocoşii, paiaţele şi oamenii îmbătaţi de droguri.

Acest proverb are un perfid aer de candidă domnişoară. Dela şold, până la gambă, oboiul şi flautul trag o dără majoră. Vrei să vezi mai mult? Numai prin mine, ca prin nişte raze X, ai să poţi să te descoperi, regăsind ce-ai dăruit, cântec de risipă, în neavute mesagii, de pe coclauri în saloane şi din undă în undă.

Iar dacă albinele încă nu sunt vulturi de pradă, eu sunt cheia cu care vei deschide o uşă spre vechea lume nouă. Ochii care nu se văd, o văd.

Şi eu cred întrânşii.

ŞTEFAN BACIU

NOI E românești

„DIN CELE ARĂTATE

până acum, rezultă că, dacă într'adevăr nu poate exista un raport de cauzalitate între limba şi rasă, în schimb există o legătură evidentă între limbă şi naţiune, prin felul cum se oglindeşte în limbă felul de a fi al unui popor. Toţi vorbesc aceeaşi limbă, iau parte la aceeaşi forma de cultură. In cazul acesta, dependenţa limbii de spiritul poporului nu poarte fi tăgăduită. Limba reprezintă unul din mijloacele care permit unui popor de cultură să ia cunoştinţă despre el însuşi. Plecând dela această constatare, putem spune că limba noastră reprezintă expresia spirtului nostru. De fapt, noi şi astăzi simţim în toate fibrele graiului nostru, pe deoparte bazele solide ale comunităţii latine, prin afinităţile pe care le arată cu celelalte limbi surori, pe de alta, rădăcinile unităţii româneşti prin ceeace limba noastră naţională are atât în construcţie cât şi în frazeologie deosebit de ele. In adevăr, cine cunoaşte desfăşurarea limbii noastre în timp, dar mai ales în spaţiu, cu toate graiurile vorbite în afară de teritoriul naţional, rămâne uimit de semnele acestei unităţi în tot ceeace limba are mai caracteristic. Această unitate, realizată în cursul atâtor veacuri, când tot felul de înrâuriri străine stânjeneau evoluţia normală a limbii, pleca de sigur dela acel spirit românesc de care era însufleţită întreaga naţiune". (Th. Capidan, Limbă şi Cultură).

Am transcris acest semnificativ pasaj din valoroasa lucrare a profesorului universitar Th. Capidan, pe de o parte pentru a da o mostră iar pe de alta, pentru a atrage atenţia tuturor cetitorilor noştri că spirtul limbii de care am vorbit, nu odată, în notele şi cronicile aci semnate, este cu adevărat altceva decât şi-l imaginează toţi cei ce cred că limba poate fi violentată, mai ales în vers, după bunul plac al oricui. Lucrarea Limbă şi Cultură pe care d. prof. Th. Capidan a scos-o în tiparniţa regală o vom discuta într'una din viitoarele noastre cronici.

IRACLIE PORUMBESCU?

Nume de debutant? Nici decum! Ci numele tatălui lui Ciprian Porumbescu. Dară şi numele unuia din prozatorii noştri pe cât de mari, pe-atâta de pe nedrept daţi uitării. In editura Gorjan, colecţia Muncă şi Lumină, a apărut, îngrijit de d. Ion Ştefan, subtilul eseist şi cercetător în domeniul istoriei literare, un volum de AMINTIRI de ale acestui mare suflet şi preot bucovinean. D. Ion Ştefan a cules din volumul de SCRIERI de ale lui Iraclie Porumbescu, volum editat, la rându-i de prof. Leonida Bodnărescu (Cernăuţi, 1898), toate acele bucăţi care-l pun, pe Iraclie Porumbescu alături de Creangă fata ce spune d-sa în Prefaţă: „Reeditând o parte din opera lui Iraclie Porumbescu, tatăl cunoscutului compozitor Ciprian Porumbescu, o facem cu ferma convingere că săvârşim un act de necesară reparaţie, restituind circulaţiei literare un scriitor de incontestabile resurse, care, prin motive, prin modul de tratare, ca şi prin limba pigmentată cu neaoşe locuţii populare, aproape că poate fi pus alături de Creangă, de AMINTIRILE acestuia. D. Ion Ştefan a ales bine. Vom reveni la partea de cronică literară.

OPERE VOLUMUL II MIHAI EMINESCU, EDIŢIA PERPESSICIUS

va apare la 1 Sept a. c. în Editura Fundaţiei Regale pentru Literatură şi Artă în aceleaşi condiţiuni tehnice excepţionale ca şi primul volum, pe aceeaşi hârtie şi purtând filigramul poetului. Volumul va avea 450 pagini, numeroase facsimile, acelaş format ca şi volumul I şi se va vinde cu preţul de lei 2000 exemplarul. Actualele greutăţi ale tiparului neputând satisface cererile publicului, mai ales că acest al II-lea volum este tipărit într'o ediţie foarte redusă, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă invită pe această cale pe admiratorii Marelui Eminescu, care doresc să-şi cumpere al doilea volum, să se înscrie la Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, b-dul Lascăr Catargiu 39, Bucureşti, achitând integral sau parţial costul volumului pentru a putea fi reţinut. Inscrierile se fac până la data de 1 Sept. a. c.

POETUL ION PILLAT

publică, în ultimul număr din Revista Fundaţiilor Regale, un foarte interesant studiu în legătură cu „Iisus în poezia cultă" românească. Plecând dela constatarea că până la Eminescu poeţii noştri nu au dat expresie de artă figurii Mântuitorului, d. Ion Pillat analizează poemele eminesciene în care figura lui Iisus capătă, — cum spune d-sa, „înţeles de creaţie de artă". Cel dintâi care a simţit legătura dintre tradiţie şi ortodoxism este după d. Ion Pillat, tot Eminescu. Iar după el Panait Cerna. Acesta a dat chipului Crist un nimb divin. Al treilea moment şi cel mai important, îl reprezintă în poezia noastră, aportul adus de scriitorii grupaţi în jurul revistei „Gândirea". In poezia „Gândirii" şi în special în poezia lui Nichifor Crainic, V. Voiculescu şi Lucian Blaga, motivul Iisus „se interiorizează şi se lărgeşte treptat până la ctitorirea unei adevărate lirice creştine româneşti". Studiul d-lui Ion Pillat trebue citit pentru că el constitue o contribuţie esenţială la înţelegerea liricei noastre inspirată din viaţa şi jertfa Mântuitorului.

NUMĂRUL PE AUGUST

din Revista Fundaţiilor Regale aduce o foarte variată şi substanţială poezie semnată în special de poeţii tinerei generaţii. In afară de poemele d-lui N. Davidescu, care publică mai multe poezii din ciclul „Ţara romanească", poeţii Emil Giurgiuca, Mihai Beniuc, Horia Nitulescu, E. Ar. Zaharia, Petre Pauiescu, Dimitrie Stelaru, Radu Brateş şi Octav Sergeţiu, semnează versuri de reală valoare ca expresie şi inspiraţie.

Faptul că Revista Fundaţiilor Regale manifestă, în fiecare număr al său, o mare atenţie poeţilor tineri şi poeziei care nu a ajuns încă la cristalizări definitive, dar care ascunde în ea comori de sensibilitate şi de inspiraţie, dovedeşte o nobilă preocupare pentru a contribui la definirea adevăraţilor poeţi care vor fi chemaţi să dea o nouă şi originală înfăţişare sensibilităţii româneşti. Astăzi când se scriu atât de multe versuri şi când versificatorii pot fi foarte uşor confundaţi cu adevăraţii poeţi, iniţiativa luată de Revista Fundaţiilor Regale de a da ospitalitate în paginile sale, oricărui poet necunoscut, numai îndeplinind condiţia talentului, — este o dovadă în plus că sub noua conducere, revista regală îşi îndeplineşte rostul său în cultura noastră de azi. Iar acest rost priveşte darea de directive şi valorificarea talentelor adevărate.

V. JELERU

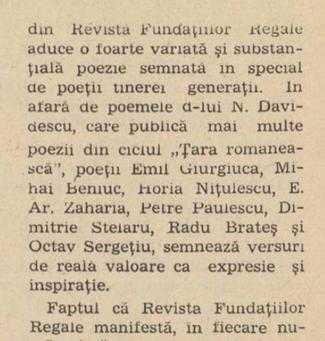

Elegia temerii

Liniştile, toate,
Trec, dar nu-mi mai sărută
Somnul şi veghea.
Ascultă urechea,
Dar fruntea-i căzută.

Din fund, întunericu-aduce
Ecouri. E duhul Nălucii.
Nu ştiu din privirile-i lucii:
Vine? Se duce?

Inchide-ţi oracolul, noapte,
Chiar dacă nu-i Ea cuvântul
Ci numai un svon, o părere!

De-ajuns mi-e, în orice-adiere
S'o simt fluturându-şi vestmântul.

AUREL CHIRESCU

Două stanțe

Sunt în toate punctele de vedere, în toate aparenţele...
Coclesc — precum alămurile — în afund de Vină, căinţele;
Intortochiat Destin cu iepurii 'nainte şi slavă joasă ca [sborul de prepeliţe,
Verosimilă Paiaţă mânjită cu nuanţe din peniţe.

Instinctele, prin fibre îmi dau febre şi neînţeles.
Fug stoluri bătăile inimii prin iluzii şi Eres.
Stau plecările-ancorate în uitarea din atlas,
Ţelurile se 'nchid — unde-am rămas?

La o margină de anotimp un arbore sună împrejur...

DUMITRU COSMA

Cronica plastică

Domnul Ingres și Cubismul

I

Nu o biografie a binecunoscutului IOAN DOMINIC INGRES facem în această cronică, ci o punere la punct şi comentare a faptului de a fi considerat de către **„Cubişti"**, părintele lor, spiritual.

Am fost rugaţi acum câtva timp să ţinem o prelegere despre acela pe care Francezii îl numesc cu pompă şi cu evlavie **„Domnul Ingres"** şi care pentru noi, puşi în faţa reproducerilor lui cât şi operei sale la Paris, a constituit o **adevărată revelaţie**; aşa încât, ori de câte ori am avea prilejul să vorbim sau să scriem despre dânsul, ne simţim deplin fericiţi să o facem.

Domnul INGRES a fost întotdeauna considerat şi în tabăra modernistă (reprezentată prin **„Cubişti"**) cât şi cealaltă a academicilor (şcoala de Bele-Arte) ca un **clasic.**

Distinsul iubitor de artă **Nicu A. Amza,** înverşunat adversar al **„Cubismului"** îi dă cu oarecare dispreţ epitetul de clasicizant. Domnia sa chiar, ne-a aruncat mănuşa, punându-ne în situaţia de a dovedi legăturile ce pretind **Cubiştii** că există între dânşii şi clasicul lor părinte. Neavând posibilitatea şi timpul necesar a primi sfidarea, atunci când am ţinut prelegerea, pregătită în pripă şi cerând o aprofundare mai serioasă a chestiunei, o facem cu deosebită predilecţie acum, convinşi fiind că unii dintre camarazii noştri — care ne vor înţelege — vor trage oarecari foloase. Tot odată am voi — de ne va fi posibil — să reabilităm personalitatea acestui mare plastician, considerat încă şi azi, de pildă de talentatul nostru coleg IOAN FRUNZETTI drept academic, rece şi fără vlagă; părere care a dăinuit multă vreme şi în Franţa atunci când contemporanul său DELACROIX, urmat de clica sa, trecea cu dispreţ prin faţa tablourilor sale.

Nu împărtăşim opinia lui N. A. AMZA, posesor a mai multor certificate şi licenţe — superior deci nouă, cât priveşte ştiinţa de carte — cum că ar fi nevoe pentru a dovedi obiectivitate, de a ceti ce se scrie pro şi contra unui mare artist. Ceeace posedăm în mintea noastră ne este destul, (oricât s'ar părea lipsit de modestie) pentru a-l împărtăşi şi altora. Convingerea noastră fiind foarte fermă, nu căutăm în documentarea de care avem nevoe, decât **o aprobare, o întărire** a celor ce susţinem, aşa încât ne ajunge cercetarea şi oprirea la cel ce ne reprezintă **cel mai lucid** şi **cel mai puternic;** alte părerei nu ne interesează atâta timp cât nu corespund convingerilor ce ne-am făcut despre marele desenator şi pictor IOAN DOMINIC INGRES.

Prilejul de a dezvolta aceste convingeri şi idei de care suntem obsedaţi ni-l dă ANDRÉ LHOTE, marea competenţă franceză a criticei plastice, incontestabil unul dintre cei mai de seamă cunoscători ai operilor plastice **din toate timpurile.**

Vorbind despre **„Cubism"** socotim cetitorii în curent cu această formă a a tehnicei plastice, pe care ne grăbim să spunem, nu o admitem cu aberaţiile şi exagerările de care s'a făcut vinovată.

Din primul moment dăm la o parte smintelile, păstrând numai esenţa, **„Cubismul"** ca element constructiv, bazat pe geometrie, ajutând la organizarea tabloului, în contrast cu **„Impresionismul"** element anarhic, discontinuu, bazat pe vibraţie, atmosfeă, coloare.

Iată ce ne spune A. LHOTE, de capitală importanţă pentru noi Românii: „Intr'un tablou bizantin unde totul e construcţie geometrică, cercurile, triunghiurile, paralelogramele îţi sar în ochi la prima vedere. Prin îmbinările lor ne oferă o frumuseţe esenţială, descărnată. Linia nu întâlneşte, în ascensiunea sau voluta sa, nici un obstacol; se dezvoltă neîmpiedicată. Când comparăm la Luvru **Maica Domnului înconjurată de îngeri** a lui CIMABUE, construită după acelaş ritm geometric, cu **Marea Odaliscă** (a lui Ingres) ne dăm seama că, în acest din urmă tablou dăinue acelaş sistem de cercuri şi de linii drepte, care dovedesc stilul monumental al operei, dar că această organizare, această construcţie arhitecturală se ascunde dibaci după tremurătorul văl al detaliilor fizionomice. Nu este o singură formă, în această figură, care să nu fie inventată; din cap până 'n picioare e neverosimilă. (In academia mea nu pierd nici odată ocazia să nu dau des poza ei şi pe aceea a lui Thétis*) modelului, cu titlul de experienţă, pentru întreaga convingere a elevilor neîncrezători). **Nici o linie nu coincide cu chipul ei natural,** forma vie ni se arată în comparaţie îngroşată, împăstată".

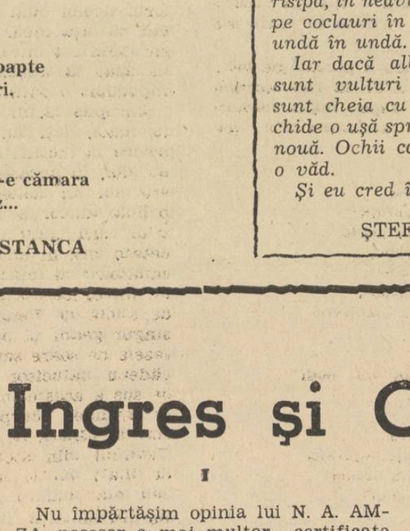

DAUMIER — Don Quichotte călare

Deci, iată un prim punct de contact cu „Cubiştii" urmaşi ai lui CEZANNE care spunea că toate formele în natură se reduc — de fapt — la con, sferă şi cilindru. Cuvinte transformate 'n precepte de către **„Cubişti"** şi aplicate riguros şi rigid exprimărilor lor plastice. Noi, Românii, prin esenţă iraţionali, nu am gustat şi nu am pătruns legile geometrice aplicate plasticei niciodată. Ne-am ferit de ele bizuindune din răsputeri pe instinct, pe dezordine, pe indisciplină; ca probă avem pictura şi arhitectura noastră fără raţiune, fără baze solide. Din acele picturi bizantine care ar fi trebuit să ne fie o pildă pentru a ne organiza plastic în sensul lor, am preferat decadenţele „Impresionismului" de şevalet, în loc să cutreerăm bisericile noastre împodobite de fresce din care „cercurile, triunghiurile şi paralelogramele" cum spune LHOTE ar fi putut să ne dea o bază şi o armătură solidă pe care să clădim încântătoarele şi incandescentele culori de care ne lăsăm furaţi.

Domnul Ingres a avut această însuşire de geniu de a creea o serie de portrete şi trupuri de femei pe care profanul le admiră fiind sigur că sunt corect desenate, academic realizate şi care sunt „în realitate" de o mare îndrăzneală, bazate pe desen geometric, tăinuit sub artificiile îmbrăcămintii, sau lucrurilor din jur.

Celelalte puncte de contact cu **„Cubismul"** în viitoarea cronică.

LUCIA DEM. BALACESCU

*) A. Lhote conduce Academia modernă la Paris, iar Jupiter şi Thétis e numele unei celebre compoziţii a lui Ingres.

LIGEIA

de EDGAR POE

Traducere de MIHAI BENIUC

Iar voința întru acela zace, care nu moare. Cine oare cunoaște tainele voinței cu virtutea ei? Căci Dumnezeu e doar o mare voință, pătrunzând lucrurile toate prin firea puterniciei sale. Omul nu se dă pre sine îngerilor nici morții întru totul, decât numai prin neputința voinței sale slabe.
JOSEPH GLAINVILL

Nu pot, pe sufletul meu, să-mi aduc aminte cum, când, nici chiar unde precis am cunoscut întâia oară pe Doamna Ligeia. Ani lungi s'au strecurat de atuncea, iar amintirea mea e slăbită de suferință multă. Ori poate **acum** nu sunt în stare să rechem în minte aceste date, de oarece, în adevăr, firea iubitei mele, învățătura sa rară, felul ei de frumusețe atât de singular și de blând, precum și pătrunzătoarea și robitoarea elocință a limbii sale adânci, muzicale, și-au făcut în inima mea drum cu un mers așa de fără preget și de furișat cuceritor, că nu le-am prins de veste și mi-au rămas necunoscute. Totuși cred că întâia oară și tot mai des apoi am întâlnit-o într'o cetate mare, veche, în decadere, lângă Rin. De familia ei voi fi auzit-o desigur vorbindu-mi. Ca era de o îndepărtata viță veche, nu încape îndoiala. Ligeia! Ligeia! înmormântat în studii menite prin natura lor să amorțească mai presus de toate lumea din afara, acest cuvant dulce — Ligeia — mi-ajunge singur să-mi aduc în fața ochilor închipuirii icoana aceleia care nu mai este. Și iata acum, în timp ce scriu, mă rugeră gandul că **nici odata eu n'am știut** numele părintesc al aceleia care a fost prietena și logodnica mea, și care a ajuns tovarașa mea de studii, iar apoi soția inimii mele. Era oare o nebunatica porunca din partea Ligeiei mele, ori era o dovadă a tăriei dragostei mele, ca nu puneam la cale nicio cercetare asupra punctului acesta? Ori mai curand era un capriciu al meu — ciudat prinos romantic pe altarul celei mai aprinse patimi? Faptul însuși mi-l aduc abia nedeslușit aminte — cum să fie de mirare oare că am uitat cu totul împrejurările care i-au dat ființă sau care-l însoțeau? Și de fapt, dacă vreodata acel spirit botezat drept **romantic** — daca vreodata ea, panda și întunecat-înaripata **Aștoret,** din idolatrul Egnipt, a prezidat, precum se spune, la nunțile de rău augur, atunci mai sigur ca oricand a prezidat-o pe a mea.

Este totuși un drag subiect, în care amintirea nu ma înșeală. Acesta e **persoana** Ligeiei. La stat era înaltă, cam subțire, iar în zilele-i din urmă, chiar slăbită. In deșert m'așĭ strădui să zugrăvesc măreția, liniștea îmbelșugată a umoletului ei sau ușurința de nemțeles a pasului ei sprinten. Venea și se îndeparta ca umbra. Niciodată nu prindeam de veste că a intrat la mine în odaie decat prin muzica dulce a profundei sale voci, cand îmi punea pe umăr mana-i de marmur. In frumusețea feței niciodată vreo fecioară nu i-a fost de o potrivă. Era strălucirea unui vis de opium, o vedenie aeriană și răpitoare de minte, mai straniu cereasca decât năluciriile plutind prin sufletele aținite ale fiicelor din Delos. Trăsăturile ei, însă, nu se supuneau acelui tipar regulat, pe care greșit am fost învățați să-l slavim în clasicele lucrări ale păgânătății. „Nu există frumusețe aleasă, zice Bacon, lordul Verulam, vorbind cu dreptate de toate formele și de toate genurile frumuseții, fără să aibă ceva **straniu** în proporții".

Dar deși vedeam că trăsăturile Ligeiei nu aveau o regularitate clasică, deși pricepeam că frumusețea ei în adevăr era „aleasă" și simțeam că e pătrunsă de mult „straniu", totuși în deșert cercam ca să-i descopăr neregularitatea și să urmăresc până în cuibarul ei însăși percepțiunea mea de „straniu". Cercetam conturul frunții înalte și pale — era fără greș; ce reci sumă aceste vorbe pentru o așa cerească măreție! — pielea luându-se la întrecere cu cel mai curat ivoriu, stăpânitoarea lărgime și pace, gingașele boltiri de-asupra tâmplelor; apoi acel păr ca pana corbului, lucitor, șuvițele bogate și unduite natural, dovedind puterea toată a cuvântului homeric de „păr hiacintin!" Mă uitam la liniile delicate ale nasului, și nicăieri, afară doar de medalioanele pline de grație ale Hebreilor, nu mai privisem o asemenea desăvârșire. Aceeași netezime din cale afară a suprafeței, aceeași abia simțită înclinare spre acvilin, aceleași

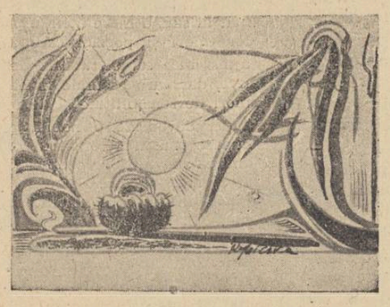

nări armonios rotunjite, semn al unui spirit liber. Priveam la gura dulce. Aici într'adevăr era ceresc triumful lucrurilor toate; superba linie a buzei de sus, mai scurtă; visarea blândă, voluptoasă a celei de jos; gropițele jucăușe, și culoarea grăitoare; dinții răsfrângând, cu o sclipire aproape înfiorătoare, fiecare rază a sfintei lumini ce cădea peste ei în surâsurile-i senine și blânde, totuși cele mai mândru strălucitoare dintre toate surâsurile. Cercetam în forma ei bărbia — și aici, de-asemenea, găseam gingășia lățimii, blândețea și măreția, deplinătatea și spiritualitatea helenă — conturul pe care zeul Apollo l-a destăinuit doar în vis lui Cleomenes, fiul atenianului. Căutam apoi în ochii mari ai Ligeiei.

Modele pentru ochi, în străvechile timpuri, nu avem. Poate, poate, că'n acești ochi ai iubitei mele zăcea taina de care vorbește lordul Verulam. Erau, trebue să cred, mult mai mari ca ochii știuți la neamul omenesc. Erau chiar mai plini decât cei mai plini ochi de gazelă din tribul văii Nurjahad.

Dar la răstimpuri numai — în clipe de prea mare însuflețire — se vădea mai mult ca abia prinsă această însușire la Ligeia. Iar în aceste clipe frumusețea ei era — apărea poate astfel închipuirii mele înfierbântate — frumusețea ființelor mai presus ori în afară de pământ — frumusețea de basm a Huriei la Turci. De-un negru strălucitor, de cei mai strălucitor negru erau luminile ochilor, iar peste ele, adumbrindu-le, ca tăciunele, gene foarte lungi. La fel erau în culoare sprâncenele, ușor neregulat încondeiate. Dar „straniul", pe care îl aflam în ochi, avea o natură deosebită de forma, ori de culoarea, ori de strălucirea lor, și trebuia legat până la urmă de **expresie.** Ah, cuvânt fără înțeles!, după a cărui latitudine întinsă de sunet gol ne adăpostim neștiința atâtor taine sufletești. Expresia ochilor Ligeiei! Câte ore lungi am cântărit-o în minte! De câte ori în lungul câte unei nopți de vară m'am luptat să-i dau de fund! Acel ceva, care zăcea în străfundul ochilor iubitei mele, mai adânc decât fântâna lui Democrit, ce era oare? Ce era? Eram robit de patima de-a o afla. Ochii aceia! Luminile acelea mari, strălucitoare, dumnezeești! ajunseserâ pentru mine stelele gemene din Leda, iar eu pentru ei cel mai cucernic dintre magi.

Printre multele abateri de neînțeles ale științei despre minte nu este vreuna care să te turbure mai adânc decât faptul — paremi-se neamintit vreodată în școală — că, în străduințele de a ne rechema în minte un lucru de mult uitat, adeseori ne găsim

chiar pe pragul amintirii, fără să fim în stare până la urmă să ne amintim. Tot așa, în iscodirea-mi nepregetată a ochilor Ligeiei, de câte ori nu simțeam apropiindu-se cunoașterea deplină a expresiei lor — o simțeam apropiindu-se — ci nu o puteam prinde — iar cu timpul a pierit de tot! Și (straniu, o! mister mai straniu decât toate!) în cele mai de rând lucruri din lume găseam un cerc de asemănări cu această expresie. Vreau să spun că, după ce frumusețea Ligiei îmi pătrunsese în minte înscăunându-se acolo ca într'un altar, multe cele din lumea din afară îmi prilejuiau un simțământ ca acela ce mă cuprindea și mă răzbea sub luminile mari ale ochilor. Nu puteam totuși cu nimic mai bine să-mi lămuresc acest simțământ, ori să mi-l deslușesc, ori să-mi dau de ei mai bine aproape seama. Il recunoșteam, repet, câteodată privind o viță de vie repde crescută, uitându-mă la un fluture de noapte ori de zi, la o crisalidă, la un curs de apă prăvălit. M'a cuprins privind oceanul, ori o stea căzătoare. L-am simțit în privirile oamenilor peste măsură de bătrâni.

Apoi mai este o stea sau două pe cer (una mai ales, o stea de a șasea mărime, dublă și schimbătoare, care se găsește lângă steaua mare din Lira), a căror cercetare prin telescop mi-a trezit același simțământ. Anumite sunete din instrumentele cu coarde m'au umplut de el, și nu arare ori pasagii din cărți. Intre multe alte pilde, mi-aduc aminte bine, din o carte a lui Joseph Glanvill, de ceva ce niciodată (poate numai prin ciudățenie — cine știe?) nu se întampla sa nu-mi mai deștepte acel simțământ: „Iar voința întru acela zace, care nu moare. Cine oare cunoaște tainele voinței cu virtutea ei? Căci Dumnezeu e doar o mare voință, pătrunzând lucrurile prin firea puterniciei sale. Omul nu se dă pre sine îngerilor nici morții întru totul, decât numai prin neputința voinței sale slabe".

Ani îndelungați și o cugetare necontenită mi-au dat putința să fac în adevar o îndepartată legatură între cele scrise de filosofui englez și o parte din firea Ligeiei. O **tarie** în gândire, în fapte, în cuvant, era poate la ea o urmare sau cel puțin un semn al acelei uriașe voințe, care, în răstimpul lungilor noastre legături, n'a isputit să dea o altă dovadă mai nemijlocită de existența ei. Dintre toate femeile pe care le-am cunoscut vreodată, ea, în afară liniștita, pururi blânda Ligeia, era cel mai năprazmic o pradă a vulturilor furtunoși ai patimei crude. Și nu-mi puteam da seama de aceasta patimă decât prin înflăcărarea minunată a ochilor aceia, care mă răpeau și ma înspăimantau totodată, prin melodia aproape magică, prin duioșia, limpezimea și blândețea glasului său foarte adanc, și prin sălbatica putere (îndoit mărită de nepotrivirea cu felul ei de rostire) a ciudatelor cuvinte, pe care le spunea îndătinat.

Am vorbit de învățătura Ligeiei: era peste măsură — cum n'am mai cunoscut la femee. In limbile clasice era profund cunoscătoare, iar în graiurile moderne din Europa, atât cât se întindeau în această privință cunoștințele mele, niciodată n'am prins-o cu nimic. De fapt am prins-o eu oare **vreodată** pe Ligeia cu ceva în vreo temă din cele mai admirate, pentru singura pricină a greutății de-a fi înțelese, ale vestitei înțelepciuni academice? Cât de ciudat, cât de înfiorător, abia în această perioadă târzie, mi-a supus luarea aminte această unică însușire a naturii soției mele! Spuneam că știința ei era așa cum n'am mai cunoscut la femee, dar unde viețuește bărbatul, care să fi străbătut, și cu izbândă, **toate** întinsele arii ale științelor filosofice, fizice și matematice? Atuncea nu vedeam ceea ce pricep acuma lămurit: că erau gigantice, uluitoare cunoștințele Ligeiei; totuși îmi dădeam destul de bine seama de nemărginita ei superioritate, ca să mă resemnez, cu încrederea unui copil, în a mă lăsa călăuzit de ea prin haotica lume a cercetării metafizice, cu care mă îndeletniceam nepregetat în primii ani ai căsniciei noastre. Cu ce nețărmurită

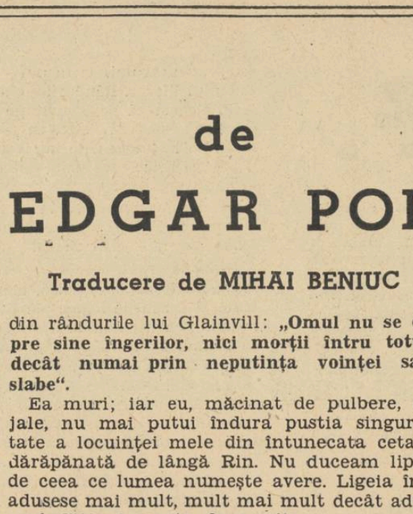

biruință — cu câtă vie desfătare — cu cât de mult din tot ceeace este în speranță mai ceresc, **simțeam,** pe când se apleca ea peste mine în cercetări așa de puțin deștelenite, așa de puțin cunoscute, cum se deschide în fața mea, treptat, acea vedere minunată, pe-a cărei cale lungă, strălucitoare și cu totul neumblată puteam însfârșit ajunge la țărmul unei înțelepciuni prea dumnezeește prețioasă pentru a nu fi oprită!

Ce cumplită a fost apoi durerea cu care mi-am văzut, peste câșiva ani, bine întemeiatele așteptări prinzând aripi și sburând departe! Fără Ligeia eram doar un copil orbecăind în beznă. Prezența ei, numai lecțiile ei îmbrăcau într'o lumină vie nenumăratele taine ale transcendentalismuui în care ne adâncisem. Lipsite de luciul plin de raze al ochilor ei, literele înflăcărate și aurii, se făceau mai întunecate ca plumbul saturnian. Iar în ochii aceia, acum luminau tot mai rar filele pe care eu le descâlceam. Ligeia căzu bolnavă. Ciudații ochi scânteiară cu o prea de tot plină de slava strălucigerare; degetele pale căpătară străvezia culoare de ceară a morții; iar vinele albastre pe larga ei frunte băteau năvalnic în scurgerea celei mai domoale turburări. Înțeleseî că trebue să moară — și mă luptam în minte, desnădăjduit, cu fiorosul Azrael. Iar lupta pătimașei mele femei era, spre mirare-mi, mai crancenă chiar decât a mea. Multe din firea ei cumpănită m'ar fi făcut să cred că moartea, la ea, ar veni fără spaimă; dar n'a fost așa.

Cuvintele sunt neputincioase, ca să dea o dreaptă idee de înverșunarea împotrivirii cu care s'a luptat cu Umbra. Eu gemeam de groaza la această jalnică privelițe. Aș fi vrut s'o liniștesc, aș fi vrut să-i vorbesc, dar în tăria sălbaticei sale dorințe de viață — de viață — **numai** de viață — mângâierea și judecata ar fi fost de o potriva cu-mîi nebuniei. Totuși, până în clipa din urmă, printre sbuciumatele svarcoliri ale crancenului ei suflet, purtarea-i blandă în afară n'a fost sguduita. Glasul i se făcea mai dulcios — mai adanc; totuși n'aș dori să stărui asupra înțelesului ciudat al cuvintelor spuse cu atata pace. Creerul mi se'nvartea când, ametit, îmi apiecam urechea la acea melodie mai mult decat omeneasca — la acele avanturi și năzuințe de care muritorii n'au mai cunoscut până atuncea.

Că mă iubea, nu m'aș fi putut îndoi; și mi-era ușor să pricep ca într'un piept ca el iubirea nu domnea ca o patimă de rând. Dar numai prin moarte m'am patruns deplin de taria dragostei sale. Ore de-arandul, ținandu-ma de mană, își revărsa în fața mea prea plinul unei inimi a cărei jertfire de sine mai mult ca pătimașă se ridica până la idolatrie. Cum oare m'am învrednicit să fiu binecuvântat de așa mărturisiri? Ce oare am păcatuit să cadă peste mine blestemul de a mi se lua iubita în ora când mi le făcea? Despre aceasta, însa, nu mi-l dau să grăiesc. Voi spune numai ca în aceasta durere mai mult decât femeiască a Ligeiei într'o dragoste, vai! de care întru nimic nu eram vrednic, primită cu totul în cinste, am recunoscut pana la urmă temeiul jalei sale, atat de sălbatec patrunsa de un dor aprins, pentru viața care se scurgea acum atat de repede. Dar aceasta sălbatecă strădanie — aceasta înflăcarată înverșunare a dorului de viață — **numai** de viață — nu am putere s'o zugrăvesc — nu am cuvinte în stare s'o rostească.

La miezul nopții, în care a plecat pe veci, făcandu-mi semn poruncitor sa mă apropii langa ea, mă puse să-i repet niște versuri întocmite de ea, înainte cu cateva zile. Ma supusei. Acestea erau:

Te uită! e-o noapte de gală
In cei din urmă ani însinguraţi!
O ceată de îngeri, înaripata, gătită
Cu valuri, și 'necată 'n lacrimi,
Șade 'ntr'un teatru, ca să vadă
Un joc de nădejdi și de, temeri,
Pe când suspină, întrerupt, orchestra
A sferelor muzică.

Mimi, la chip ca Dumnezeu din înalt,
Șoptesc și mormăesc încet,
Și zboară încoace și încolo —
Păpuşe doar, ce vin și pleacă
La porunca unor vaste fiinţe informe,
Care duc din o parte în alta scena,
Lovind cu aripile lor de Condor
Nevăzuta Jale!

Această dramă ciudată! — Oh, negreșit
Ea nu va fi uitată!
Cu năluca-i urmărită de-apururi
De-o gloată ce n'o poate prinde,
Intr'un cerc ce mereu se întoarce
Asupră-și în unul și același loc;
Și multă Nebunie, și mai mult Păcat,
Și groază sunt sufletul urzelii!

Dar iată, prin harmalaia de mimi
O plăsmuire târîș se strecoară!
Un ce roșu de sânge care răsucindu-se în vine
Din singurătatea sceneî!
Se răsucește! Se răsucește! In chinuri de moarte
Mimii ce preschimbă 'n hrana lui,
Iar serafimii suspină privind la dinții de vierme
Cruntați în sânge uman închiegat.

Stinse — stinse sunt luminile toate!
Și peste fiecare formă înfiorată
Cortina, giulgiu de mort,
Se lasă cu vuiet de vifor,
Iar îngerii, palizi cu toții și galbeni,
Ridicându-se, desvelindu-se, spun
Că acest joc e tragedia „Omul"
Și eroul ei, Viermele cuceritor.

„O, Dumnezeule!" aproape că strigă Ligeia, sculându-se în picioare și ridicând cu o mișcare spasmodică brațele în sus, după ce isprăvii aceste rânduri. O, Dumnezeule! O, Părinte ceresc! trebue oare să rămână nestrămutat așa aceste lucruri? Nu va fi niciodată cucerit acest cuceritor? Nu suntem noi parte și bucată din Tine? Cine, cine oare cunoaște tainele voinței cu virtutea ei? Omul nu se dă pre sine îngerilor, **nici morții întru totul,** decât numai prin neputința voinței sale slabe".

Apoi, ca istovită de emoție, ea-și lăsă brațele albe să cadă și se întoarse solemn în patu-i de moarte. Și în timp ce-și dădea suspinele cele din urmă, în ele se amesteca un murmur adânc de pe buzele ei. Imi aplecai urechea și iarăși desluși încheierea

din rândurile lui Glainvill: **„Omul nu se dă pre sine îngerilor, nici morții întru totul, decât numai prin neputința voinței sale slabe".**

Ea muri; iar eu, măcinat de pulbere, de jale, nu mai putui îndura pustia singurătate a locuinței mele din întunecata cetate dărăpănată de lângă Rin. Nu duceam lipsă de ceea ce lumea numește avere. Ligeia îmi adusese mai mult, mult mai mult decât aduce îndătinat soarta de muritor.

După câteva luni de rătăciri deșarte și fără rost, mi-am și cumpărat, punând să fie reparată, o mânăstire, pe care n'am s'o numesc, în una din cele mai sălbatice și mai puțin umblate părți din Anglia frumoasă. Măreția sumbră și tristă a clădirii, înfățișarea sălbatică aproape a moșiei, melancolia multă și amintirile străvechi legate de amândouă tare erau potrivite cu simțămintele de părăsire deplină care mă împinseră în acest îndepărtat și neprietenos ținut al țării. Dar, și mânăstirea pe dinafară, cu barba-i de verdeață spânzurând împrejur, a suferit doar puține schimbări, înnăuntru m'am dedat, cu o pornire ca de copil și poate cu o slabă nădejde de a-mi ușura jalea,

la o desfășurare de fălnicie mai mult ca împărătească. Eram chiar din pruncie, cuprins de gust pentru atari nebunii, iar acum se întorceau la mine ca o smintită alintare a durerii. Vai! sunt dumirit că s'ar fi putut descoperi un început de nebunie chiar în strălucitoarele și fantasticele draperii, în falnicele crestături din Egipt, în cornișele și mobila ciudată, în desemnele zănatice ale covoarelor împanate cu aur! Ajunsesem un rob legat în cătușele opiumului, și tot ce făceam, și tot ce porunceam luase înfățișarea visurilor mele. Dar nu mă voi opri cu deamănuntul la toate aceste sminteli. Am să vorbesc doar de acea odaie, de-apururi blestemată, unde, în o clipă de rătăcire a minții, am adus dela altar ca soție a mea, ca urmașă a neuitatei Ligeia, pe Doamna Rowena Trevanion de Tremaine, cu părul bălaiu și cu ochii albaștri.

Nu este o părticică din arhitectura și decorul acelei odăi de nuntă pe care să n'o văd în fața mea. Unde erau mințile trufașei familii a miresei, când, din sete de aur, au lăsat să treacă pragul unui lăcaș **astfel** împodobit o fată și o ființă atât de iubită?

Am spus că-mi amintesc cu deamănuntul de odaie, deși sunt întristător de uituc cu privire la lucruri de-o adancă însemnătate; iar aici, în această fantastică privelițe, nu era nici un sistem, nicio rânduială, ca sa prindă aducerile aminte. Odaia, așezată într'un turn înalt al mânăstirii întarite ca o cetate, era în cinci colțuri ca formă, și încăpătoare ca mărime. Singura fereastra era un întreg perete de miază-zi, o tabla uriașa de sticlă de Veneția dintr'o bucată, — un singur geam, și plumburiu la culoare, încat razele de soare sau de lună, trecând prin ei, cădeau nălucitor peste lucruri. Pe partea de sus a acestei nemăsurat de mari ferestre se întindea curpenișul unei vițe bătrâne, care se cățăra pe zidul puternic al turnului. Tavanul, din stejar întunecat, era nespus de înalt, boltit, și meșteșugit încrestat cu cele mai ciudate și mai grotești împodobiri de proveniență jumătate gotică, jumătate druidică. Chiar la mijloc, în fundul acestei bolți mâhnite, atârna de un singur lanț din lungi verigi de aur, o uriașă lampă din acelaș metal, în formă de cădelniță, de tipar saracin, și cu numeroase găuri așa ticluite încât se sucea și se răsucea prin ele, că parcă ar fi fost un șarpe viu, un joc neîntrerupt de flacări în fel și chip de culori.

Câteva rare divanuri și sfeșnice orientale de aur erau așezate în deosebite locuri împrejur; iar așternutul, așternutul de nuntă, model din India, scund, cioplit din lemn tare de abanos, cu un cort în chip de giulgiu de moarte peste el, era tot acolo. In fiecare colț al odăii stătea răzimat câte un uriaș sarcofag de granit negru, din mormintele regilor dela Luxor, cu străvechiul său capac plin de sculpturi din timpuri uitate. Dar cea mai multă fantezie era, vai! în îmbrăcămintea încăperii. Pereții înalți, de uriașă înălțime, lipsiți chiar de măsură, erau îmbrăcați de sus până jos în faldurile largi ale unei grele și puternice draperii, draperie dintr'un material același la covorul de pe jos, la fața divanurilor și a patului de abanos, la cortul patului și la strălucitele încolăciri a perdelelor ce umbreau în parte fereastra. Materia era din cel mai bogat postav țesut cu aur. Pretutindeni, fără orândulială era împodobit cu figuri arăbești, ca la un picior în diametru, conturându-se pe postav în motive de culoarea celui mai negru cărbune. Dar aceste figuri își vădeau însușirea de arabescuri numai când erau privite din una și aceiași parte. Printr'un meșteșug azi cunoscut, dar de fapt ale cărui urme se găsesc într'un îndepărtat timp din vechime, ele fuseseră făcute schimbătoare în înfățișare. Pentru cine intra în odaie, ele păreau doar niște arătări; pe măsură ce înainta, însă, își schimbau treptat înfățișarea, și, pas cu pas, după cum cel venit se muta din loc în loc în odaie, el se vedea împresurat de o nesfârșită procesiune de năluciri înfricoșătoare, zămislite de superstiția Nurmanilor sau răsărite în visurile vinovate ale călugărilor. Puterea lor năucitoare era mărită peste măsură prin introducerea meșteșugită a unei tari suflări de vânt necontenit în dosul draperiilor, dând totului o hâdă și neliniștitoare înfățișare.

In așa locaș, în așa odaie de nuntă mi-am petrecut cu Doamna de Tremaine orele nelegiuite din prima noastră lună de căsătorie; le-am petrecut fără prea multă neliniște că nevasta mea se temea de sălbaticele toane ale firii mele, că se ferea din calea mea și că mă iubea prea puțin, nu putea să-mi scape; dar îmi plăcea mai mult că era așa decât de ar fi fost altfel. Simțeam față de ea o ură mai curând diavolească decât omenească. Amintirile îmi fugeau (oh, cu cât de puternică părere de rău!) îndărăt la Ligeia, iubita, măreața, frumoasa, înmormântata. Mă îmbuibam în amintirea curăției sale, a înțelepciunii sale, a firii ei înalte, eteree, a patimașei, păganei sale iubiri. De-acum, oar, sufletul meu se mistuia deplin și fără margini în flăcari mai arzătoare decat au fost ale ei toate. In beția viselor mele de opium (pentru că eram încătușat de obicei în fiarele otrăvii) o chemam tare, pe nume, în liniștea nopții, ori prin adumbrite ascunzișuri ale văilor ziua, ca, dacă, prin vrerea sălbatică, adânca patimă, nimicitorul foc al dorului meu pentru cea plecată, aș fi putut-o întoarce pe drumul pe care ea l-a părăsit — ah! pe totdeauna oare? — pe pământ.

Pela începutul celei de a doua luni a căsniciei, Doamna Rowena fu lovită de o boala grabnică, de care numai greu se vindeca. Căldurile cari o topeau îi făceau nopțile neliniștite; iar în turburarea somnului ei pe jumătate, vorbea de sgomote și mișcări înauntru și în afara odăii din turn, care eu conchideam că n'au alt isvor decât alurarea ei, sau poate fantasmagorica înrâurire a odăii însăși. După câtva timp, a început să se vindece și până la urmă s'a făcut bine. Dar n'a trecut decât un răstimp scurt, și o nouă lovitură, mai grea, o culca pe patul suferinței; iar după aceasta nu și-a mai recâștigat sănătatea, care și așa îi era șubredă. Imbolnăvirile ei, după aceasta data, erau tot mai neliniștitoare, și inca mai neliniștitoare recaderile, sfidand și știința și marea straduința a medicilor ei. Cu creșterea raului cronic care, pe semne, pusese prea temeinic stapanire pe sanatatea ei pentru a mai putea fi scapata cu leacuri omenești, nu puteam sa nu dag în seama o creștere paraleia în iritarea nervoasa a firii sale, precum și turburarea ei prilejuită de neînsemnate pricini de frica. Iarași vorbea, dar acum mai des și mai staruitor, de sgomote — de sgomote încete — și de mișcari neobișnuite în draperie, de care vorbise mai înainte.

Intr'o noapte, aproape de sfârșitul lui Septembrie, ea mi-atrase mai mult ca de obicei luarea aminte asupra acestui lucru apasator. Se trezise tocmai dintr'un somn neliniștit, iar eu urmarisem cu un simțamant jumatate de teama, jumatate de groaza tresaririle feței sale supte. Sedeam langa patul ei de abanos, pe unul din divanurile de India. Se scula pe jumatate și-mi spuse, șoptind încet cu teamă, ca auzea **atunci** sunete, pe care eu, însa, nu le puteam auzi, — ca vedea **atunci** mișcari, pe care eu, însă, nu le puteam observa. Vantul bătea grăbit pe dupa îmbracamintea pereților, iar eu eram gata să-i dovedesc (ceeace, trebue să marturisesc, nici eu nu puteam crede **intru totul**) ca acele sufiări aproape nearticulate și acele foarte ușoare schimbări ale figurilor de pe părete nu erau decat urmarea firească a acelei bătai de vant obișnuite. Dar o paloare de moarte ce i se raspandi pe față îmi arătă că străduințele mele de a o liniști ar fi fără rod. Păru sa ieșine, și nu erau pe-aproape slujitori ca să-i chem. Imi amintii unde era pusă o sticlă cu vin ușor, pe care i-l prescrisesera medicii, și mă grăbii de-a curmezișul odăii, ca să-i aduc. Dar trecând sub lumina lămpii, două întâmplări ciudate mi-atrasera luarea aminte. Simții cum ceva palpabil, deși nevăzut, se strecură pe lângă persoana mea; iar pe covorul țesut cu aur, chiar în mijlocul bogatei zări de lumină aruncată de lampă, zăcea o umbră — o slabă, nehotărîtă umbră cu înfățișare îngerească — așa cum ar fi putut să fie umbra unei umbre. Dar eram stăpânit de beția unei nemăsurate doze de opium și nu băgai decât puțin în seamă aceste lucruri, nici nu-i vorbii de ele Rowenei.

După ce găsii vinul, străbătui din nou odaia, și umplui un pahar, pe care-l ținui la buzele bolnavei în leșin. In răstimp își revenise puțin în fire și apucă singură vasul, pe când eu mă lăsam pe un divan de lângă mine, cu ochii ațintiți asupra ei.

Atunci se întâmplă că auzii un pas ușor pe covor, aproape de așternut; iar o clipă după aceasta, când Rowena era gata să ridice vinul la buze, văzui, ori poate am visat, căzând în pahar, ca dintr'un izvor nevăzut din aerul odăii, trei sau patru picături dintr'un strălucitor fluid ca rubinul. Numai eu am văzut — Rowena nu. Ea înghiți fără șovăire vinul, iar eu mă ferii să-i vorbesc de o întâmplare, care la urma urmei o socoteam o sugestie a unei închipuiri prea vii, scormonită bolnăvicios de frica soției mele, de opium și de ora de atunci.

Totuși, nu-mi pot ascunde mie însumi faptul că, îndată după căderea stropilor rubinii, în sănătatea soției mele purcese o schimbare repede spre mai rău; așa că, în a treia noapte următoare, mâinile slujitorilor ei o găteau pentru mormânt, iar în a patra eu privegheam singur, cu trupul ei învelit în giulgiu, în odaia fantastică ce o primise ca mireasă. Vedenii ciudate, zămislite de opium, pluteau ca umbrele pe dinaintea mea. Mă uitam cu ochi neliniștiți la sarcofagele din unghierele odăii, la feluritele figuri pe draperie și la răsucirile colorate ale lămpii de-asupra capului. Cugetând la întâmplările unei nopți trecute, îmi căzură ochii pe pata de sub luciul lămpii, unde văzusem ușoarele urme ale umbrei.

(Urmare în pag. 5-a)

Cronica literară

Donar Munteanu: Simfonia Vieții
Dorin Iliescu: Procestu lui Ilie Sfert

1. Zilele trecute unul din confrații întru stih mi-a pus întrebarea dacă aprob întoarcerea la poemul conținutist, la poemul cu subiect cum ar fi, spre exemplu, Blestemul Bardului, balada lui Uhland. I-am răspuns că da, o aprob, cu condiția însă ca subiectul, urmărit de dragul subiectului, să-și găsească expresia estetică mai mult decât suficientă, expresia estetică împinsă la limita extremă a posibilităților formale și constitutive ale poemului.

Poetul, care-mi este și bun prieten, m'a întrebat și mai nedumerit: Ce este atunci esteticul pe care eu îl văd ca pe ceva netrecător. I-am răspuns: Esteticul este tocmai ceeace este mai „trecător", nu în înțelesul de caduc, ci în sensul de neîncheire în tipare moarte și, deci, definitive. Din acest punct de vedere esteticul este *trecere*, punte aruncată peste sens și nonsens, curcubeu, miraj dacă vrei sau orice numai stare pe loc nu, numai eternitate nu, deși nouăzecișinouă la sută dintre poeți se încăpățînează s'o caute și s'o aștepte.

Pe la mijlocul lunii trecute am primit, din partea d-lui DONAR MUNTEANU un volum de versuri.

După coperțile cenușii și, mai ales, după desenul, iscălit de d. I. Mihail, desen care înfățișează un arhanghel îngenunchiat pe nouri, încadrat de cinci stele și cetind, de pe eșarfa unui pergament, un psalm de premărire a Domnului, *Simfonia Vieții*, — acesta e titlul cărții, — m'a impresionat ca un oarecare zbornic de sonete.

Numele d-lui *Donar Munteanu* îmi era cunoscut. Din versurile dsale cetisem, totuși, fragmentar, numai cele apărute în *Gândirea* și, mărturisesc, nu m'am ales cu mai mult decât o palidă părere oarecare. Deaceea am tot amânat lectura volumului primit. Necultivând nici frumosul obceiu de a mulțumi, măcar printr'un bilet, celor ce mi se adresează, am așteptat prilejul să mă achit, cum se spune, de o datorie. S'a întâmplat însă, între timp să deschid cartea de sonate a d-lui *Donar Munteanu* și să dau, chiar la începutul ei, de această *Evocare*:

„Copilărie — zâmbet de-auroră
când aripile luminoase-ți
scuturi,
cum licăresc și saltă'n câmpuri
fluturi,
toți îngerii din cer plutesc în
horă...

Uitând viața-aceasta de
Gomoră,
umbresc din deal fântânele cu
ciuturi,
simt adieri de gingașe sărutări
și mângâieri de mamă și de
soră...

Și fermecat de-o nevăzută
mână
ce-alunecă ușor pe ochi, pe
gură...
zăresc flăcăi cu flori la
pălărie,

la crucea drumurilor o
fântână...
Bunica-și toarce viața 'n
bătătură...
...Pluteșți în văl de-azur, —
copilărie!"

Dintr'odată toate vinovatele mele socoteli s'au risipit ca o ceață. Mă găseam în fața unui poet, poate minor ca strună a lirei, dară înzestrat cu un rar întâlnit dar de evocare. In fața unui poet de numele căruia nu m'am lovit, niciodată, în efemerele note de reclamă literară, în fața unui poet mai în vârstă decât noi cei trecuți de mijlocia vieții, și totuși, poet de o neobicinuită și, deadreptul, nepractică modestie, iar aceasta în proporție directă cu talentul și prospețimea de care nu numai că a dat, dară continuă să dea dovadă.

M'a cuprins un sentiment de milă pentru deșarta agitație a noastră, a celor ce ne socotim sau suntem socotiți a fi mai tineri, și m'au năpădit gânduri de reculegătoare remușcare. Suntem nedrepți cu mai vârstnicii noștri, mi-am zis. Ne-am fixat în zona îngustă a unui climat de seră. Cultivăm flori menite să înfrumusețeze poienele sau desișurile altor pământuri. Cultivăm, ceace este și mai îndurerător, plante hibride. Mutăm polenurile, grefăm pistiluri, experimentăm, fierbem alcooluri prea volatile și ne îmbătăm cu jocuri streine și stranii. Căutăm eternitatea, nu însă de dragul clipei care participă la ea, nu de dragul vieții care, vie fiind, nu poate cunoaște moartea, ci de dragul unei pretinse perfecțiuni, de dragul ambițiilor personale și al dorului de a ne deosebi cât mai mult de „ceilalți". Uităm că fiecare epocă, fiecare generație, fiecare ins, luate în parte, deschid grădini de frumuseți când te apropii cu sfială și cinstite gânduri de ele. Și uităm, — aici este începutul răului, — că valoarea operei noastre coincide cu noblețea însăși a sufletului nostru. Uităm că un Fra Beato Angelico se ruga înainte de pune mâna pe penel și că pentru un *Ștefan George*, zidirea versului a fost, întotdeauna, echivalentă, cu oficierea unui serviciu divin. Deaceea nedreptățim. Deaceea am devenit vânători de recorduri și credem în depășiri menite și ele depășirii. Eminescu? Ah, cine-l mai citește pe Eminescu în afară de belferi și elevi?! Coșbuc? Un depășit și sămănătorist! Cutare contimporan cu aripile întinse, ca ale îngerilor aducători de bună și nouă veste, e un ajuns și un împăiat. Dintre camarazii de vârstă și rânvă toți sunt niște tâmpiți.

Câtă micime în aceste judecăți! Câtă lipsă de poezie! Ce imaginație obtuză și opacă. Obtuză și opacă, fără orizont până și la cei mai binevoitori care, totuși, ar vrea ca toate lanurile să nu producă decât hrișcă sau meiu literar, toate grădinile numai bujori sau leuștean, toate pădurile numai ghindă sau jir. De parcă numai monocultura ar justifica pretențiile la premiul cu medalia de aur clasa întâia a celor deprinși să prețuiască un produs după succesul de târg de mostre sau după desfacerea de care se bucură în halele centrale.

Îi rog pe cetitori să-mi ierte această deviere dela subiect. Am făcut-o fiindcă trebuia s'o fac.

Și acum să ne întoarcem la cinstita, luminoasa, calda și plina de culoare Simfonie a vieții compusă de poetul *Donar Munteanu*.

Cele 124 de sonete ale d-sale sunt și nu sunt sonete de sine stătătoare. In *„Bisericuța Neamului"*, de pildă, și *„Din vremea de demult"* poetul recurge la sonet ca la o strofă oarecare. In cele 124 de sonete câte constituie ciclurile *„Zile de Aur"*, *„Cântece din Flăcări"*, *„Cântece din Amurg"* și *„Bisericuța Neamului"*, simți însă prezența unui meșter al cuvântului.

Meșter de școală veche, dar meșter care știe ce vrea, reușind, tocmai prin această lucidă știință, să creeze limpezimi ce nu se tulbură cu trecerea vremii.

Simfonia Vieții mai este însă, după toate indiciile, o carte trăită, carte adică, în care s'a cristalizat, formal și materialmente, experiența de om și poet a unui suflet ce pare a-și fi dat, de mult, seama că toate frumusețile și umbrele trecerii noastre prin viață nu sunt decât parabolă evanghelică.

Dacă este normal să ne manifestăm anumite păreri, atunci preferințele noastre merg către primele trei cicluri, iară dintre ele către sonetele închinate iubirii și cele din *„Templul cu șapte statui* al lui Alxandru Macedonski".

Citâm acest final:

Și-l coboară'n plânsete, pe scară;
și l-au pornit pe străzi încet,
încet...

In cântece de jale și regret
pe podul Mogoșoaei îi purtară

țărâna de martir și de ascet...
ca ghiocei și flori de primăvară
din versurile-i, versuri presărară
pe groapa neagră-a bietului poet,

ca'n veacuri poezia să-i
rodească...
și se porni să ningă potolit,
peste mormântul încărcat de
jerbe, —

peste zădărnicia pământească...
S'a stins poetul nopților superbe
și haitele de lupi au amuțit!"
(La groapă)

Tipărită la Imprimeria „Văcărești" — alte indicative nu găsim, cartea pare a fi văzut lumina zilei împotriva tuturor desinteresărilor editoriale când e vorba de versuri și nu de maculatură cu surogate numite, pe nedrept, roman.

O recomandăm nu numai îndrăgostiților de vers clar, conținutist, odihnitor și izvorât dintr'un suflet de poet adevărat, ci și confraților de o vârstă cu noi sau mai tineri, ca să se convingă că numai foarte rareori au dreptate, iară atunci numai din anumite și puține puncte de vedere, cei ce cred a fi mai deștepți și mai la zi când susțin că numai dela ei începe esteticul, sau, pe înțelesul tuturora: valabilul.

2. D-lui *Dorin Iliescu* îi datorăm de mult o cronică. Cartea d-sale de schițe umoristice *Procestu lui Ilie Sfert* am citit-o, parțial, în coloanele ziarului și revistei la care colaborează, iar integral imediat la punerea în vitrină a volumului editat de „Universul". Este o carte pe care, cum o începi la iscusita *„Inainte scriere"* în care este vorba de *„toate câte s'au tâmplat în Oastea dumnealui Vergilie comandiru"*, nu o mai lași din mână până nu ai ajuns la arpacașul furierului soldat Porumbaru Niculae, lucrător, în civilie, la fabrica de arpacaș din Brașov. Și este o carte de humor sănătos, humor care se comunică până și celui mai blazat doctor în filosofie, făcându-l să uite de înșelătoarea gravitate pe care ți-o dau elixirele metafizice si să fie necunoscător omului care l-a făcut pârtașul câtorva ore de râset mai înviorător decât orice înviorare de altă natură. Iată o demonstrație:

— *„Nu vorbesc cu dumneata. Pune mâna pe cruce și jură după mine. Jur...*
—...
— *Jură, domnule după mine.*
— *Eu? Păi spuserăți că nu vorbiți cu mine.*
— *Cu d-ta vorbesc. Zi după mine: Jur...*
— *Jur...*
— *...pe sfânta cruce și'n frica lui Dumnezeu...*
— *...pe sfânta cruce și'n frica lui Dumnezeu...*
— *Așa!... că fără teamă, ură sau părtinire...*
— *„așa! că fără teamă...*
— *Fără așa. Numai fără teamă.*
— *...fără așa, numai fără teamă...*
— *Nu mai zice fără așa. Zi numai fără teamă...*
— *...zi numai fără teamă...*
— *Ascultă, nene, ești nebun?*
— *...ascultă...*
— *Taci. Răspunde dacă ești nebun sau nu.*
— *Nu.*
— *Atunci o să'nebunesc eu. S'o luăm dela început. Jur...*
— *Jur...*
— *...pe sfânta cruce...*
De data aceasta, martorul a reușit să jure.

Toate cele treizeci și două de schițe sau numiți-le oricum vă place, ale d-lui *Dorin Iliescu* sunt condimentate cu asemenea dialoguri sau situații.

D-sa observă societatea omenească la încheeturile ei cele mai fragile, acolo unde se produc inevitabilele fisuri, inevitabilele ruperi cu normalul placid al obicinuințelor noastre devenite mecanism activ sau, pur și simplu, reactiv, — acolo, în fine, unde acele balanței infinitesimale, pe care o numim contactul dela mentalitate la mentalitate, nu mai joacă perfect ci lasă loc erorilor de înțelegere și loc marilor consecințe iscate de pe urma interpretării în felul nostru a acestor erori. Comicul cel mai autentic este, în fond, tot comicul primar, — comicul la care numai copiii reacționează just și cu întreg râsetul lor argintiu. Comicul este ecoul copilăriei din noi nu numai semnul care ne deosebește de edenica lume a ființelor necuvântătoare. Și suntem cu atâta mai nealterați, mai neanchilozați ca oameni cu cât mai multă copilărie păstrăm în ascunzișurile sufletului nostru. Deaceea omul cu humor e mai om, iară în societate mai simpatic și mai necesar decât prea serioasele mutre ale celor ce, neavând sprijin lăuntric, se razimă, asemenea crustaceelor de vreo hlamidă împrumutată sau studiată în fața oglinzii. Comicul adevărat este și trebuie să fie comic înainte de toate. Că ne putem alege și cu o morală e cu totul altceva. Moralele sunt invitații la restabilirea justeței. Toate actele noastre ce se depărtează de justețe au câte o morală. Cu atâta mai mult comicul care rezultă, genetic, de pe urma constatării și aprecierii unei stângăcii sau nepotriviri.

D. *Dorin Iliescu* știe și simte toate acestea, iară condeiul d-sale, fin și expert, elastic și violiu stăpânește un registru expresiv care merge dela fraza lapidară, indicativă și nudă până la pagina gradată conform celor mai savante regule de nuanțare.

D. *Dorin Iliescu* se rânduește cu *Procestu lu Ilie Sfert* printre humoriștii noștri tineri cei mai de seamă.

Bucățile *Furier*, *A la Gauloise*, *Procestu lu Ilie Sfert*, *Copiii buni*, *Rațele Antropofoiu* și *Inculpat* sunt, deadreptul antologice.

TRAIAN CHELARIU

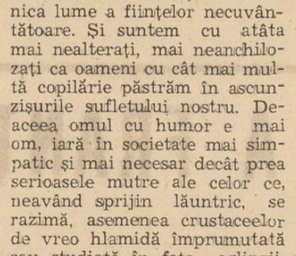

O FOARTE INTERESANTĂ

cronică privind raporturile dintre Români și Bulgari, în ceea ce privește influența culturii românești și aportul politic și militar adus de România statului vecin în lupta lui pentru libertate, semnează, în ultimul număr din Revista Fundațiilor Regale, d. Ștefan Ionescu. Autorul, în urma unei călătorii făcută la vecinii noștri din sud, ne înfățișează în cronica amintită sub ce aspecte s'au desvoltat raporturile dintre Români și Bulgari dealungul veacurilor, oprindu-se nu asupra faptelor istorice, ci numai asupra înfățișării acestor raporturi. D. Ștefan Ionescu afirmă că aceste raporturi s'au desvoltat în patru feluri. Din punct de vedere militar, prin contribuția

armatei noastre în războiul din 1877, împotriva Turcilor, care a dus la libertatea politică a Bugarilor; din punct de vedere politic, prin ospitalitatea pe care revoluționarii și oamenii politici bulgari au găsit-o la noi în țară; din punct de vedere religios, prin însemnatele contribuții pe care voevozii și boerii români le-au făcut pentru desvoltarea vieții creștine în rândurile poporului bulgar iar din punct de vedere cultural, prin tipăriturile și influența pe care a exercitat-o cultura noastră asupra poporului bulgar. Cronica amintită este valoroasă tocmai prin autenticitatea dovezilor aduse, constatate la fața locului, în ceeace privește raporturile dintre Români și Bulgari în trecut.

REALISMUL IN TEATRUL LUI PIRANDELLO

se intitulează frumosul studiu publicat (la Tiparul Universitar, București, 1943) de Tatiana Slama. Vom reveni.

MARGARETA N. ISBĂȘOIU

este numele autoarei culegerii de versuri foarte duioase, CÂNTAREA TINEREȚII MELE, (Editura ziarului „Acțiunea" Galați, 1943), din care citâm acest sonet automal:

Toamna mi-a trimis din basm
scrisoare,
peste foi de aur întocmită.
cu rubini'n margine 'nflorită
și cu slova'n stihuri grăitoare!

Lin pădurea tremură uimită,
fluturul a adormit pe-o floare;
greerul scâncește'n vis și moare,
inima se frânge, ostenită!

Se topește luminarea verii,
se pornesc baladele tăcerii
și se'nalță lanț de mirodenii...
Lunca-și prinde aur și rugină,
toamna intră'n suflet și'n grădină
și se-aude-un clopot, ca la denii!

Placheta d-rei Margareta N. Isbășoiu e o culegere de acorduri minore. Nu i-o putem supune unui examen mai riguros căci nu ar rezista. Ii acordăm, totuși, o mențiune onorabilă pentru multa dragoste de vers ce se desprinde din cele treizeci de poezii.

M.AR. MIHAILESCU

ne trimite un extras din ziarul „Ceahlăul", Piatra-Neamț, anul II, nr. 38 din 25 Iulie 1943 : Eugen Lovinescu — după Mihail Dragomirescu. *Este un articol interesant și doldora de numele acelora care au frecventat cenaclul patronat de regretatul amfitrion din strada Câmpineanu.*

PENTRU ANTOLOGIA REFUGIULUI

Scriitorul ardelean George Togan lucrează la o Antologie a refugiului **care va apre, la toamnă, în format de album și în condiții excepționale. Această antologie va cuprinde pe toți poeții care au cântat durerea Ardealului și speranța în izbăvirea lui. Fiecare poezie va fi ilustrată cu o gravură de cunoscutul gravor Marcel Olinescu. Pentruca această Antologie să fie cât mai completă, toți poeții consacrați sunt rugați să trimtă cinci din poeziile d-lor, în care cântă durerea și nădejdea Ardealului, cu o**

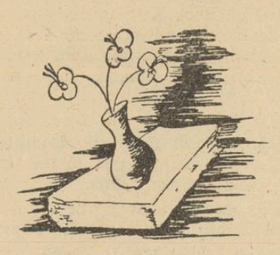

schiță biografică și fotografie pe adresa: George Togan, București I str. Stelea 17. Manuscrisele se primesc până la data de 31 August.

ARMATA

Ultimul număr al revistei „ARMATA" este închinat Marinei noastre de război.

Din cuprinsul celor 32 de pagini în 2 culori, menționăm: „15 August — Ziua Marinei" *de Vice-Amiralul I. Bălănescu,* „Marea înseamnă: Libertate-Putere" *de General de Divizie Georgescu Pion,* „Scutul Crimeei pentru Mareșalul Antonescu" *de Lt.-Col. Braun,* „Distrugătoarele românești pe Marea Neagră" *de C. Christobald,* „Cenușărele Mării Negre" *de I. Lumejeanu,* „Căpitanul Constantin I. Mănescu" *de Ion Pogana,* „Lupta uriașe a Cubanului" *de Const. Niculescu-Vâlcea,* „Astăseară joacă Maurice Chevalier" *de St. Mengoni.*

Urmează reportajele: „Lovitura în plin", „Atac în Mediterana", „Tratamentul aplicat prizonierilor în Rusia", „Oameni în luptă cu moartea", *apoi* „Solemnitatea dela Sibiu", „Apărarea de coastă", „Submarinele românești", „Marinarii au mascote". *Două pagini de humor, Bazar, Note, fapte și însemnări, actualități fotografice, etc.*

REVISTA BUCOVINEI ANUL II Nr. 7

închinată lui *Mihai Teliman* „unul dintre cei mai caracteristici reprezentanți ai scrisului românesc din Bucovina", cum îl definește d. Leca Morariu în substațialul d-sale articol „Mihai Teliman (1863—1902). Acest Mihai Teliman, *„Caragiale al Bucovinei"*, foiletonist și boem, ziarist și visător — e așa de puțin cunoscut, — cu toată prefața

lui G. Tofan care i-a culeș, în 1906, *Foiletoanele*, încât te întrebi: Putea-vor pioasele pagini ale Revistei Bucovinei să înlăture nedreptățitoarea uitare de pe numele și opera neîntrecutului foiletonist? Mihai Teliman își va avea, întotdeauna, cititorii săi. Doi-trei în fiecare deceniu, dară cinstiți și siguri. Hotărîrea Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, de a închina personalităților culturale bucovinene câte un număr din REVISTA pe care o editează, o înțelegem și o apreciem drept una din cele mai lăudabile și mai necesare confruntări cu trecutul.

La acest număr al *Revistei Bucovinei* mai colaborează: *N. Tcaciuc-Albu, Aurel V. Sânger* (versuri: Domnița Bizantină), *Nicolai Roșca* (idem: *Sfârșit impropriu:* „Cândva lumina sorții bătea atât de clar că spițele cabrate tăiau în cruci zenitul Surprinse 'n angrenaj au șters din asfințitul nedefinitei cețe, un țărm imaginar Nu trupul negator de moarte, ci o tristă schematică icoană a unicului eu mă lămurea sporadic în voi și 'n Dumnezeu din spaima, adâncită treptat, că nu există"), *Ion Cârdei* (versuri: Clăi de fân), *George Putneanu* (idem: Destin), *Augustin Z. N. Pop* (studiu: Psalmi și psaltiri versificate în Europa. O glosare la poetica Mitropolitului Dosoftei al Moldovei), *Emil Zegreanu* (versuri: Pălanjeni de lumină), și tot versuri *Nicolai Tăutu* (Moartea albă), *Dragoș Vicol* (Preludiu) și *Adelina Cârdei* (Psalm). Bogata parte de cronică și note o semnează *A. Vasiliu, Leca Morariu, Melania Livadă* și alții.

REȚINEM DIN „LITORAL"

(An. V, Iulie 1943, Nr. 14) toate colaborările. D-nii Dumitru Olariu, Ion Micu, Aurel Dumitrescu, Mihai Zisu, N. G. Ionescu și Horia Nițulescu s'au întâlnit în ciudatul „Litoral", ca pe bordul unui yacht azuriu. Admirabile și pline de atmosferă sunt și gravurile d-lui C. Grosu.

ULTIMUL NUMĂR

din revista craioveană Gând și slovă oltenească *ar fi aproape fără pată dacă nu și-ar fi permis, cu câtă facilă insinuare, nepolitețe la adresa unei foarte valoroase scriitoare. Poeta A. Odeanu, pe care nu o înțeleg și, deci, nu ar avea nici măcar dreptul s'o interpreteze unii dintre cei dela* Gândul și slova oltenească, *este, într'adevăr, una din scriitoarele noastre tinere cele mai de seamă. Socotim că este mai mult decât regretabil ceeace fac anonimii dela pagina ultimă a revistei craiovene. Sau, oare, să fie așa de adevărată morala fabulei după care broasca râioasă nu poate trece fără insultă pe lângă un crin? Nu ne-ar surprinde câtuși de puțin dacă am afla că 'n dosul repetatelor injurii din răbojul* Gândului și slovei oltenești *se ascund invidii și interese meschine.*

O CARTE

care a stârnit discuții pline de substanță, îndată după apariție este aceea a d-lui Mircea Eliade, intitulată „Comentarii la legenda Meșterului Manole". Spiritul viu și pătrunzător, care a adus atâta noutate în literatura noastră, al d-lui Mircea Eliade, se eviden-

țiază aici din belșug, în pagini de-o rară frumusețe. Legenda Meșterului Manole devine un izvor de interpretări din cele mai interesante, sub condeiul acestui fiu analist. Iată de ce editura „Publicom" se poate felicita.

=LIGEIA=

(Urmare din pag. 4-a)

Dar nu mai era acolo; și răsuflând mai slobod, îmi întorsei privirile către fața palidă și țeapănă de pe pat. Atunci se năpustiră peste mine o mie de amintiri despre Ligeia, și atunci veni în inima mea îndărât, cu turbata sălbăticie a unui talaz, toată acea nespusă durere cu care am privit-o pe ea în astfel de giulgiu. Noaptea înainta; iar eu, cu sufletul plin de gânduri amare, despre ea, singura și mai presus de toate iubita, încă rămâneam cu privirea încremenită pe trupul Rowenei.

Să fi fost miezul nopții, ori poate mai de vreme, ori poate mai târziu, pentru că nu mai țineam seamă de timp, când un suspin, încet, ușor, dar foarte limpede, mă făcu să tresar din visare. **Simții** că vine de pe patul de abanos — de pe patul de moarte. Ascultai cu o superstițioasă spaimă — dar sunetul nu se repetă. Imi ațintii ochii, să descoper vreo mișcare a trupului mort, dar nu era de prins nici cea mai ușoară. Totuși nu mă putusem înșela. **Auzisem** sgomotul, oricât ar fi fost de slab; iar mintea îmi era trează. Hotărît și stăruitor, îmi ținui privirea pironită pe trupul mort. Se scurseră multe minute înainte de a se întâmpla ceva ce să arunce lumină asupra tainei. După câtva timp era vădit că o ușoară, foarte slabă și abia băgată în seamă rumeneală se strecurase în obrajii și de-alungul căzutelor vine subțiri ale pleoapelor. Mă cuprinse un fel de negrăită groază și spaimă, pentru care limba muritorilor n'are cuvinte destul de puternice, și simțeam cum inima încetează să-mi mai bată și că înțepenesc pe loc. Totuși, simțul datoriei mă făcu până la urmă să-mi recapăt stăpânirea de mine. Nu mai puteam sta la îndoială că ne grăbisem cu pregătirile — că Rowena era încă vie. Trebuiau făcute numai decât ceva încercări; dar turnul era cu totul despărțit de partea mănăstirii locuită de slugi — nu m'ar fi auzit nimeni — nu aveam niciun mijloc de a-i chema în ajutorul meu fără să părăsesc pe câteva minute odaia — iar asta nu cutezam s'o fac. Singur deci, în strădaniile mele, luptai să chem înapoi sufletul plutind încă pe-aproape. Dar după puțin timp, era vădit că se întâmplase o recădere; rumeneala pieri din pleoape și din obraz, lăsând o paloare mai puternică decât a marmorei; buzele se strânseră mai tare și se încrețiră, luând înfățișarea înspăimântătoare a morții; o desgustătoare încleire și o răceală se răspândi repede pe suprafața trupului; și se produse îndată și în întregime obișnuita înțepenire. Căzui înfiorat pe așternutul, de pe care fusesem smuls atât de grabnic, și iarăși mă dădui veghei pătimașe cu vedenii despre Ligeia.

Trecu așa un ceas, când (e oare cu putință?) a doua oară auzii un sunet nelămurit venind din partea unde era patul. Ascultam — în culmea spaimei. Sunetul veni din nou — era un suspin. Mă repezii spre trup, și văzui — văzui limpede un tremur pe buze. O minută după aceea, buzele se destinseră desvăluind un șir strălucitor de dinți ca mărgăritarele. Acum în pieptul meu lupta uimirea cu groaza adâncă ce mă stăpânise până atuncia singură. Simțeam că mi se întunecă privirea, că-mi pierd mințile; și numai printr'o încordare puternică izbutii până la urmă să mă înviorez pentru sarcina pe care datoria încă odată mi-o punea în față. Acum era o oarecare fierbințeală pe frunte și pe obraz și pe gât; o căldură, ce se putea simți, străbătea tot trupul; era chiar o ușoară bătaie a inimii. Soția mea era vie; și cu o îndoită însuflețire mă pusei pe treabă, ca s'o redeștept. Ii frecai și-i încălzii tâmplele și mâinile, și folosii toate mijloacele pe care experiența, și nu puțina lectură medicală, mi le puteau sugera. Zadarnic însă. De odată, rumeneala pieri, bătaia inimii încetă, buzele recăpătară expresia morții, iar, după o clipă, trupul întreg fu cuprins de o răceală de ghiață, se făcu pământiu, înțepeni cu totul, conturul i se șterse și căpătă toate însușirile hâde ale aceluia care a fost mai multe zile locuitorul unui mormânt.

Și iarăși mă pierdui în năluciri cu Ligeia — și iarăși (ce e oare de mirare că mă cutremur scriind?) — **iarăși** îmi ajunse la urechi un oftat ușor din locul unde era patul. Dar la ce să înșir cu de-amănuntul groaza de nespus din acea noapte? De ce să mai stau să povestesc cum, una după alta, până aproape să se crape de ziuă, s'a repetat această hidoasă dramă de înviere; cum fiecare recădere aducea după sine o moarte mai adâncă și, după cât se părea, mai fără leac; cum fiecare agonie lua aspectul unei lupte cu un contrar nevăzut; și cum fiecare luptă era urmată de nu știu ce schimbare cutremurătoare în înfățișarea personală a moartei? Să mă grăbesc să închei.

Trecuse cea mai mare parte din înfricoșătoarea noapte, iar ea, care fusese moartă, se mișcă încă odată —și acum mai tare ca până aci, deși se smulgea dintr'o descompunere mai groaznică decât cele dinainte prin cumplita-i lipsă de orice nădejde. Incetasem de mult să lupt sau să mișc, și ședeam încremenit pe divan, o pradă fără ajutor într'un vârtej de puternice simțăminte, dintre care o frică fără margini era poate cel mai puțin îngrozitor, cel mai puțin sfâșietor. Trupul, cum spun, se mișcă, și acum mai tare ca înainte. Rumeneala vieții suia cu o putere de necrezut în obraz — brațele și picioarele de destinseră — și, dacă pleoapele n'ar fi fost încă strâns închise, și dacă legătorile și giulgiul n'ar fi împrumutat încă feței trăsăturile de mort, aș fi putut visa să Rowena a scuturat, pe deplin, lanțurile morții. Dar dacă nu primii, chiar de atunci, acest gând, nu mai mă puteam îndoi, când, sculându-se din pat, clătinându-se, cu pași slabi, cu ochii închiși, umblând ca un om în vis, ființa învăluită în giulgiu înaintă trupește în mijlocul încăperii.

N'am tremurat — nu m'am mișcat — pentru că un roi de negrăite gânduri legate de aerul, de statura, de mișcările făpturii, năvălindu-mi de odată în creer, m'au paralizat — m'au împietrit. Nu mișcam — dar mă uitam țintă la arătare. Era o neorânduială nebună în mintea mea — o fierbere neopăcită. Putea oare să fie într'adevăr în fața mea Rowena **vie?** Putea fi oare **cu adevărat** Rowena — Doamna Rowena Trevanion de Tremaine, cea cu părul bălai, cu ochii albaștri? De ce, **de ce** era să mă îndoiesc? Legătoarea o apăsa greu pe gură — dar gura nu putea fi oare a Doamnei de Tremaine care răsufla? Și obrajii — cu bujori ca în chindia vieții, da, aceștia erau obrajii înviatei Doamne de Tremaine. Și bărbia, cu gropițe, ca pe când era sănătoasă, nu putea fi oare a ei? — **dar crescuse ea oare de când cu boala ei?** Ce nebunie de nedescris mă cuprinse la acest gând? O săritură, și i-am ajuns la picioare! Ferindu-se la atingerea mea, lăsă să-i cadă de pe cap învelitoarea înspăimântătoare ce-o acoperea, **și atunci se revărsă în aerul învălmășit** al odăii un uriaș mănunchiu de păr fluturând în neorânduială; **era mai negru de cât aripile de corb ale lui Miază noapte!** Și acum se se deschiseră încet **ochii** făpturii ce-mi stătea în față. „Aici apoi, cel puțin", strigai eu tare, nu mă pot niciodată înșela — aceștia sunt ochii mari și negri și stranii ai dragostei mele perdute — ai Doamnei — ai Doamnei Ligeia!"

Traducere de MIHAI BENIUC

CAPUL ÎNGERULUI

de EUSEBIU CAMILAR

Drumul împărătesc cobora tot la vale, din Ţara Polecilor, prin ţinutul Şipenţului, în jos spre Hatna şi se apropia larg, galben, de hotarul Sucevii, tăind deadreptul sate, târguri, câmpii. Pe lângă el, linia Fiarei se întindea nesfârşită, sclipind în soare ca nişte ace mari, îndărătnice, înfipte în inima dealurilor întinse peste ţarini line, trecând cu mlădieri peste cursuri de ape.

Intâi, spaima s'a arătat în codrii Plavalarului, în ziua când cârduri de oameni roşcovani, cu ţapine pe umeri, alţii cu topoare mari la subţioară, intrară în păduri, făcând semne crucişe pe scoarţa copacilor. Oamenilor acestora li se spunea Huţuli şi erau ai dracului la vorbă şi la chip. Pădurarii le ieşiră înainte, în răscruce de cărări, dar ei se prefăcură că nu-i văd şi trecură pe lângă ei frecându-li-se de umeri.

Acolo unde obârşia singurătăţilor dăinuia de-o veşnicie de vremi, huţulii poposiră către amurg şi îşi pregătiră colibe. Vaere adânci răsunară din colnic în colnic, din văi în văi, la cele dintâi muşcături de topoare. Vuetul arborilor prăbuşiţi coborî peste măguri, peste întinderea bălţilor, până la Soloboda.

— S'a arătat Diavolul în pădure... spuneau oamenii ascultând.

In noaptea acelei zile, pe la întâiul cântat al cocoşilor, Solobod îşi punea în taşca de piele lucrurile trebuitoare pentru cale lungă. Câţiva solobodeni îl petrecură afară din sat până la iezăturile de la cotul râului, unde vornicul se opri. Tăcu o vreme, după aceea zise, arătând cu mâna dâmburile de lut care stăvileau apele:

— Până la urmă, dacă nu voiu găsi ascultare la cei de sus, malurile astea au să prăbuşească Fiara...

Oamenii nu pricepură rostul acestor vorbe, totuşi, dădură din cap, în semn de încuviinţare:

— Da... Da... Aşa va fi... spuse unul dintre ei.

— Bade, i se adresă un altul; la nevoie mare, du-te până la Viana. Că doar ştii unde stă Impăratul... Şi, rogu-te, spune-ne dacă ai în taşcă argint destul, că lumea-i mare şi lacomă...

— Am destul, răspunse Solobod. Ştiu că la domnii cei mari li-i ruşine cu noi, dar amarnic le mai place argintul nostru...

Spre Miază-zi, pe măgurile cele mari ale Oadeciului, clipi o zare de foc. Oamenii priviră zarea aceea şi unul spuse:

— Ne fac pădurarii semne...

Vornicul îşi săltă mai bine sumanul pe umeri şi porni repede pe cărarea îngustă, printre treistiişurile mari, tot în sus către Luncuşoara, unde ajungea în drumul Sucevii. Oamenii rămaşi lângă iezături îi ascultară un timp cepăitul paşilor şi păsări nevăzute, speriate din somn, ţipau în lungul cărării.

Râul avea sclipiri vinete în adâncimi. Focul de pe Oadeci îşi înalţa limbile roşii mici cât nişte limbi de opaiţ.

In răstimpuri, se părea că flăcările acelea se mişcă din loc în loc, că se înalţă subţiri şi drepte ca nişte semne.

In bălţi se auzi un urlet de lup. Solobodenii simţiră ace de ghiaţă la tâmple şi părul capului li se făcu măciucă.

— Măi..., tăie unul tăcerea; mă gândesc la drumul lui Solobod şi par'că mi-i frică...

In clipa aceea dinspre Luncuşoara se auzi un chiot prelung aspru, ca un răcnet. In nesfârşirile nopţii, chiotul se pierdu repede, ca o plesnitură de biciu în largul câmpiei.

Solobodenii răspunseră prin chiote năprasnice şi unul dintre ei făşcăi hoteşte. Apoi liniştea nopţii îşi împlini din nou întinderile.

Cei câţiva solobodeni intrară în sat şi se opriră sub răchiţile cele mari, lângă dugheana lui Malacuţ, prin al cărei geam strâmb se zărea lumină. Fără a-şi spune vre-un cuvânt, ei s'apropiară în vârful picioarelor de geamul acela şi unul dintre ei văzu cel dintâi cum zugravul găzduit la dugheană se uită lung la o icoană pe care ardeau flăcări. Ingeri albi se înălţau pe sub slăvi roşietice sunând din trâmbiţe; arhangheli împlatoşaţi, cu săbii de foc, goneau pe cai albi printre munţii norilor, iar undeva, deasupra tuturor, ca o părere, strălucea ochiul lui Dumnezeu. Oamenilor li se păru că aud deodată undeva în văzduh, strigăte de slavă. Işi făcură cruce şi tăcură sub streşină, fiindu-le frică de răsuflările lor.

— Doamne, apără-ne... spuse unul.

Geamul se deschise repede şi omul cel tânăr, cu capul gol, sborşit, deschieat la piept, apăru în cadrul ferestrei, uitându-se lung undeva în întunerec. Faţa lui avea o amărăciune mare şi uneori zâmbea nopţii şi ochii îi străluceau.

După un timp se întoarse la icoana aceea, o privi lung, făcu pe ea un semn cu unghia şi se întoarse iar să privească întunericul. De-odată, spuse, tare : ...„îmi trebuie capul îngerului...".

Inchise geamul şi curând ieşi afară. Stătu o vreme în prag apoi ieşi în uliţă şi merse încet până în dreptul bisericuţei unde se opri. Oamenii care îl pândeau, se furişau în vârful picioarelor, pe sub gardurile joase. Apoi când zugravul apucă drumul către stuhării, ei se opriră cap la cap şi sfătuiră în şopote:

— Unde se duce, oare? Nu vă spuneam că-i un fel de Ucigă-l-Toaca? De ce-i trebuie capul îngerului?

— Avea dreptate Solobod, când ne-a dat de grijă să-l păzim...

Ce are a face dacă are sau nu hârtii împărăteşti? Eu, în locul vostru, i-aşi face capătul într'o noapte...

Cel care spunea astfel, era un ins iute de cuţit, cunoscut şi temut în Soloboda pentru asta.

— Să-l lăsăm mai cu încetul... spuse cel mai bătrân dintre ei.

In timp ce ţipţerul umblă după capuri de înger, doi dintre noi să steie la pândă, iar doi mai iuţi de picior, să-i iscodească puţin prin casă..

Şi astfel, doi dintre ei se luară pe urma străinului, iar ceilalţi doi se strecurară spre dugheana lui Malacuţ.

Insă, când ajunesră la geam se opriră, căci treaba plănuită de ei o făcea Malacuţ însuşi; cu un sfeşnic în mână el cotrobăia într'un cufăr şi tot scotea un fel de bănuţi rotunzi de toate culorile. Auzind mişcare de om la fereastră, el aruncă totul înapoi în cufăr şi stinse lumânarea.

Un solobodean ciocăni în geam:

— Hei... Bre, Malacuţ...

— Cine-i acolo? întrebă acesta?

— Deschide repede...

Fereastra strâmbă scârţii.

— Cine-i acolo? întrebă din nou dughenarul, din întunerecul încăperii.

— Nu te ştiam aşa fricos... îi zise un solobodean; de ce nu-ţi scoţi botul la aer?

In clipa aceea răsări undeva la spatele lor luna şi icoana cea de foc din încăpere căpătă străluciri de comoară. Oamenilor li s'a părut o clipă că văd într'un fund depărtat de beznă Grădinile Raiului; după aceea li se păru că deosebesc undeva pe icoană un înger cu aripile desfăcute, cu sabie de foc, însă fără cap. Apoi totul pieri într'o lumină albăstrie, căci luna se prăbuşi într'un nour negru, departe, pe vârful Oadeciului.

Malacuţ închise la loc fereastra şi curând ieşi în prag. Sălciile cele mari de dinaintea uşii lui îşi frământau în cer înfăţişările negre. In adâncimi, sus în codri, se auzi ca un plâns.

— Iacă, mi-am scos botul afară.. începu Malacuţ, când solobodenii s'apropiară de prag.

— Nu ţi-i frică cu el în casă? întrebă unul.

Dughenarul râse scurt :

— Plăteşte bine, strigoiul... De ce să nu-l ţin? Doară nu-i Aripa Satanei... Şi are hârtii de la stăpânire...

Apoi le povesti despre îngerul fără cap:

— Se frământă zi şi noapte ca să poată zugrăvi un cap de înger.

Ii trebuie o muere cu înfăţişare frumoasă, aşa cum n'are Soloboda. Se întrerupse o clipă, ţâţâi din buze şi continuă:

— Pe la târguri, îi altă treabă... Acolo stau muerile durdulii şi rumene, la toată fereastra. Dar, mai la urmă, vai de pielea muerii care ar zugrăvi-o...

— Bre, Malacuţ... îl întrerupse un solobodean ; tu spui minciuni că mă mir că nu-ţi crapă măselele. N'ai spus chiar tu întâmplarea aceea cu boeroaica din târgul Cernăuţului ? Vrem să ştim: are gând de la Dumnezeu sau de la Satana ?

— Asta... numai cel din cer o ştie... răspunse Malacuţ, făcând cu mâna un semn către cer.

— Dar de ce umblă în puterea nopţii prin stuhării? Cine l-ar putea aştepta acolo ? Şi-apoi... continuă solobodeanul după un răstimp, s'ar putea să-l nimerească cineva cu un par drept în numele tatălui... şi să rămâe şi el fără cap.

— Nu vorbi aşa, răspunse celălalt solobodean, ivindu-i-se dinaintea ochilor icoana înflăcărată.

Apoi :

— Sunt în lumea asta suflete sbuciumate care-l caută pe Dumnezeu în toate lucrurile. Nu-ţi aduci aminte, bre, cum scrie la glamovnic : „Domnul e în toate făpturile, lăudaţi pre Domnul"...? De ce mânânci ciuperci, bade Filofim ?

Sfada ţinu încă mult timp şi noaptea trecu de mijlocul ei.

Cântau cocoşii în Soloboda şi undeva pe bălţi ţipau sitarii. Pe calea laptelui apăru un nour lung. Noaptea deveni mai adâncă o clipă, apoi din cer veni ca o lumină albăstrie, căci nourul negru pieri ca o părere.

— Vezi, reluă solobodeanul cu ochii la cer; unde s'a mistuit nourul acela fără capăt şi fără început ?

Vroia să spună omul un lucru mare, dar lumina acelui lucru abea îi răsărea în minte. Il cuprinse ciuda împotriva lui însuşi şi împotriva lui Malacuţ, din cauza gândurilor rele pe care le nutreau zugravului. Ceva îi spunea că acesta este o făptură aleasă, trimisă anume de puterea lui Dumnezeu în sălbătăcia Solobodei, cu un rost mare.

Iar în vremea asta zugravul Ion Palion ajunsese la acel cot din bălţi unde bureţii crescuţi pe ruinile arborilor de altădată, păreau nişte pitici învestmântaţi în strae roşii. Peste stuhuri trecea o glăsuire de foşnete şi pletele sure ale trestiilor se frământau în boarea uşoară a celor dintâi ceasuri de după miezul nopţii. La Răsărit se ivea o geană trandafirie, abea bănuită. Pe înălţimi de nouri se formau pete gălbui, presimţind razele din fundul lumii ale soarelui. „Doamne... Doamne..." murmură Ion Palion, aşezându-se pe muchia de pământ aplecat asupra apei. Simţea o strânsoare de fer la tâmple şi-l usturau ochii, par'că ar fi avut nisip sub pleoapă. O lacrimă fierbinte îi alunecă în lungul obrazului şi el chemă, încă odată cu glas tare numele lui Dumnezeu. Şi i se păru aşa de ciudat glasul lui în singurătatea aceea, că se cutremură. La spatele lui pe deasupra stuhurilor, lumina răsăritului se făcea tot mai albă. La picioarele lui, în străfundul apei, răsărea o grădină de trandafiri. O pasăre mare, vânătă, îi fâlfâi pe deasupra, apoi bătu repede din aripi, sburând, săgeată, către inima bălţilor, unde se ridică îndată ţipăt mult şi ascuţit de păsări speriate. Din bureţii roşii se ivirâ şerpi mari ,cu capetele pătate de semne gălbui. O veveriţă roşcată aluneca printre picioarele treistiilor ca un vis. Prin închipuirea zugravului treceau cu grabă turnurile oraşelor părăsite; chipuri de oameni rămaşi par'că în altă lume, îi străluiau o clipă pe faţa amintirii şi se înecau repede în negură. Se văzu venind cale de două săptămâni către sălbătăciile Solobodei ,în căutarea liniştii. Ingerul fără cap îi ardea mintea într'o flacără roşie; uneori i se părea că a reuşit să prindă din nevăzut înfăţişarea cea potrivită, dar înfăţişarea aceea se ştergea repede.

Venise aici ca într'o grădină a lui Dumnezeu. In urma lui pe locuri dinspre Miezul Nopţii, mişunau de mult semnele lumii celei noi. Dispăruseră pădurile, se năruiseră sate, secaseră bălţi. Apăruseră maşini grăbite. Trenurile spintecau chiuind câmpiile iar simplitatea se furişa tot mai umilită.

Odată cu ivirea uneltelor de fer, pe lanuri încetaseră cântecele, veselia cea amară a muncii. Asemeni unor paseri nepământene ,secerătorile sclipeau în soare; tractoare butucănoase speriară de pe câmpii hergheliile. Odată cu lucrurile cele noi, apărură obiceiuri noi. Târgurile îşi întindeau peciginea tot mai adânc în viaţa câmpiilor. Descuţii oraşelor porniră în cete către lumina satelor şi aveau sub şăpcile soioase, trase pe ochi, surâsuri de fudulie atotştiutoare. Bârbari gheboşi, înhămară la căruţe hodorogite mârţoage buboase şi porniră din sat în sat, să dea ţăranilor, în schimbul obielelor şi a sumanelor putrede, cocoşi de tinichea, armonici mici de gură, cutiuţe cu un fel de unsoare bună pentru toate boalele. Jidovi slinoşi, vorbind un fel de graiu fârnăit, cu boccele mici pe umeri, coborau tot la vale către frumuseţile Sudului şi ridicau din nimic dughene unde sătenii îşi vindeau şi ţolul de sub dânşii.

Astfel se arătau semnele vieţii celei noi. Curând căzură asupra oamenilor alte biruri, pentrucă viaţa cea nouă cerea cheltuieli mari. Şi tot aşa de curând apărură, ca un semn al timpului, Omorul şi Foametea. Cine ar fi putut lămuri planurile lui Dumnezeu în aceste prefaceri? Acolo unde lucrul Necuratului întâlnea îndârjirea localnicilor, apăreau pajurile negre ale cătanelor...

*

...Palion tresări. Cineva se oprise la spatele lui. Intoarse repede capul şi astfel văzu el faţa Irinei. Ea vru să ţipe, recunoscând în zugrav pe omul care i se ivise în vis. Aruncă repede secerea din mână şi porni la fugă. „Ducă-se pe pustii..." spunea ea, alergând. La primele colibe ale Solobodei se opri pe-o prispă, să-şi tragă sufletul. Femei cu părul sărac, încălcit, o înconjurară în grabă. Copii cu pântecele gol, cu buzele crăpate, cu ochii aproape lipiţi, se uitau la ea ca la o arătare.

— Ce-i, fa ? o întrebau femeile.

— Ducă-se pe pustii... gemu Irina, arătând cu mâna în urmă, spre stuhării.

Dar lămurirea asta nu era deajuns şi când sosiră cei dintâi bărbaţi, pociţi ca nişte vedenii sub lumina roşie a soarelui care răsărea, cineva spuse : „Să mergem în bălţi ,să vedem ce-i..."

Fata căzu într'o cutremurare şi se lungi pe prispă. Cete cu bâte în mâini porniră în fugă spre stuhării. Intâlniră pe cărare străinul, care venea încet, luminat la faţă. Oamenii se oprirâ şi se feriră de dânsul, să-i facă loc să treacă, apoi porniră mai departe în fugă, către adâncul stuhurilor. Când îşi deteră seama că nu ştiu ce urmăresc, se oprirâ privind miraţi plantele întunecate care se legănau în fundul apelor.

Iar în vremea asta, Chiorul lui Şogur îngenunchiase lângă Irina şi-i băgă mâna în sân să-i caute ţâţele. Bale mari curgeau din gura Chiorului şi buzele îi tremurară. Rupse cu dinţii cămaşa la pieptul fetei, şi mormăia suduituri grozave de Dumnezeu şi Maica Domnului, aplecându-şi gura să-i muşte obrazul. Dar sosi Porodac şi Chiorul lui Şogur fu smuls cu mare greu de pe trupul fetei.

— Câine... Câine... gemea Chiorul, isbind cu picioarele; ochiul cel sănătos îi ardea într'o pară roşie, iar albeaţa ochiului celuilalt se bulbuca, vânătă.

— Are să moară de cuţitul meu... răcni Chiorul, sărind gardul. Şi multă vreme s'a mai auzit geamătul lui.

Către amiază, cineva aduse vestea că s'au răsculat pădurarii.

*

Spre asfinţit ,a intrat în sat pâlcul de călăreţi împărăteşti. Printre stufişurile mari ,uneori li se zăreau numai coifurile şi satul ieşit întru întâmpinarea lor, vedea par'că un şir de pajuri negre, înşiruite una după alta. Apoi se ivirâ caii cu piepturi împodobite cu alămuri, încordaţi într'o mlădiere de foc. Călăreţii, cu suliţele înfipte în botforii roşietici, păreau că ţin, în mândria lor, nişte toiaguri de arhangheli. Unii dintre ei erau tineri de tot, nişte băeţandri în tunici albastre cu vârste roşii; maimarele lor, un om scurt, cu mustăţi lungi, răsucite, privea drept înainte de pe calul lui înalt, pietros.

La poarta satului se opriră şi conducătorul lor dând drumul calului în galop, înconjură câteva colibe, sărind peste garduri ,peste pârleazuri. Câinii lătrau, şcheunau. Rate şi gâşte albe îşi luară sborul speriat spre bălţi.

Solobodenii stăteau strânşi unul într'altul, aplecaţi într'o încordare.

— Unde-i vornicul vostru ? întrebă maimarele cătanelor ,oprindu-se din galop, drept dinaintea oamenilor.

N'a răspuns nimeni.

— Aţi muţit cu toţii ? întrebă iar, croindu-şi calul cu biciul. Animalul se ridică în două picioare şi sări înspre grămada de oameni care rămase tot aşa, în aceiaşi îngrămădire umăr la umăr. Numai nişte flăcăiandri răcniră de spaimă rupând-o la fugă, dar se întoarseră repede, şi pentru a-şi răscumpăra frica arătată, strigară:

— Să nu spuneţi unde-i vornicul... Să nu spuneţi...

Câţiva oameni se prăbuşiră sub picioarele calului, iar alţii pe care i-a ajuns biciul cătanei, îşi acoperiră repede faţa cu mâinile.

— Asta ce-i ? întrebară nişte moşnegi, ieşind din cârd şi apropiindu-se de omul împărătesc ; pentru ce ne baţi, Măria Ta ?

Câţiva călăreţi ieşiră din aliniere şi venind la maimarele lor, îşi apropiară caii şi vorbiră ceva în taină.

— Bine... Bine... dădea din cap maimarele.

După aceea ridică mâna dreaptă în semn că să se facă tăcere.

— Ascultaţi, începu el, ce porunceşte Măria sa Impăratul, lăudat fie-i numele...

Oamenii aveau aceleaşi feţe împietrite şi numai ochii li se mişcau sub sprâncenele stufoase.

— ... sus în păduri, continuă călăreţul, a fost omorît cu toporul un om trimis de Impărăţie. Pentru fapta asta, pentrucă ucigaşul n'a putut fi prins, s'au luat de către noi câţiva pădurari care vor trebui să dea seamă de cele întâmplate. Doi dintre acei oameni vor fi spânzuraţi mâine în zori, pe locul unde a fost omorît omul împărătesc. S'aude ? întrebă el cu glas tunător.

Nimeni s'a scos nici o vorbă. „S'aude?"... Intreabă din nou. In numele Măriei Sale Impăratului, lăudat fie-i numele... poruncesc ca şi voi împreună cu alţii din alte şapte sate, să fiţi de faţă, mâine în zori la spânzurarea pădurarilor. De-aceea, încuiaţi-vă uşile şi să mergem acolo...

Făcu semn cu mâna că a isprăvit, după care călăreţii înconjurară oamenii. „Inainte..." porunci maimarele, dar zidul de oameni nici nu se clinti. După aceea intrară în horă suliţele. Oamenii, împunşi, cădeau cu faţa în ţărână şi rămâneau aşa. Picioarele mari ale cailor se adânceau în trupurile căzute ; pârâiau coaste şi spinările rupte. Cei călcaţi de moarte se ridicau pentru ultima dată în coate, chinuindu-se să privească drept înainte, dar cădeau fără suflare, în sângele de sub ei. „Câinii... Câinii..." răcnea careva.

In vremea asta apăru Palion şi făcea semne repezi cu mâinile spre cătane.

— Opriţi !... strigă el; ce-i asta ?

Cătanele înălţară suliţele şi struniră caii. Maimarele lor se cutremură, văzându-l. Descălecă repede şi-şi descoperi capul tuns chilug în faţa zugravului. O mare mirare se întipări pe feţele cătanelor apropiindu-se de Palion. Aproape toţi descălecară şi stăteau înaintea lui. Palion grăi ceva repede; însă solobodenii n'au putut auzi vorbele lui, pentrucă fugeau care încotro, unii către stuhării, alţii către inima satului.

— Asta-i porunca de la Slăvitul Impărat? întrebă el ; veţi da seamă de faptele voastre... Cum vreţi să primească ei prefacerile, când îi împungeţi cu suliţele şi-i sdrobiţi sub picioarele cailor ?

Se opri, arătând cu mâna spre locul unde fuseseră sdrobiţi solobodenii. Acolo, un moşneag cărunt se târa în coate cu mâţele vinete încălcindu-i-se printre picioare. Alţii, morţi cu ochii la cer, aveau între pumnii strânşi şi între dinţii încleştaţi smocuri de iarbă. Un copil cu piciorul rupt, holbat de durere, se ruga, întinzând mâinile către călăreţi: „...ia-mă în braţe, Măria Ta..." Bocete multe s'auzeau pe prispele satului.

— Sunt sălbateci... se mânie Palion ; cum vreţi voi să-i îmblânziţi cu sabia ? Altfel sună porunca blândă a Impăratului... Ai uitat-o ?

Era alb la faţă şi-i tremurau buzele.

— Veţi da seamă... sfârşi el, apucând repede spre sat.

Pâlcul de călăreţi porni înapoi spre păduri şi pe deasupra treistiişurilor înalte li se vedeau numai coifurile, asemeni unor pajuri negre, înşirate una după alta.

Şi astfel, ziua aceea se înecă în amurg.

Palion fu socotit de-atunci prieten al solobodenilor care îl credeau un fel de prooroc şi-i spuneau lui toate frământările lor. El zâmbea şi vorbele lui de prietenie înfloreau în inima satului.

O ALTĂ INFĂŢIŞARE A FRANŢEI

(Urmare din pag. I-a)

Trăind cu obsesia istoriei succesive, nu putem să ne desprindem de gândul că omenirea se schimbă cu fiecare secol aşa cum o dramă îşi schimbă decorul, şi că aportul fiecărei generaţii este dintr'odată inedit. Dar anumite mari permanenţe umane menţin valori morale care nu sunt decât în mod superficial atinse de timp. Pâlpâirea faptelor, ondularea stilurilor nu ating în adâncime straturile subterane. Grupurile unite prin afinităţi rămân coerente dealungul anilor. Din punct de vedere istoric, teologic, nu există nici o măsură comună între Cistercieni şi Jansenişti: dar şi unii şi alţii au tradus cu fidelitate anumite exigenţe franceze, aceeaşi repulsie în faţa excesului de gândire, care se exprimă aici prin dialectică iar dincolo prin casuistică. Şi înţelegem deasemenea cum, în afara doctrinelor, au putut să se stabilească largi acorduri în viaţa morală. Se pune întrebarea dacă există o artă jansenistă. Pentru mine, ea este rezolvată când privesc pe Mère Angélique pictată de Champaigne pe scaunul ei de pai. Dar este vădit că jansenismul ca stil de viaţă şi ca fel de a fi, nu este decât culmea cea mai luminoasă a unei predispoziţii vechi şi durabile. Mergând mai departe în trecut, constatăm că ea este aceea care se exprima fără îndoială chiar în pictura lui Georges de La Tour prin combinaţii savante şi printr'un meşteşug de nepătruns, prin puterea tăcută a sentimentului domestic, prin amintirea autentică şi fără îndoială instinctivă a artei statuare medievale. Umbra şi flacăra, — această fermecătoare flacără asemănătoare unei flori de foc, — este nota exotică, este influenţa lui Caravaggio, a cărui italienitate vorbăreaţă este contrazisă din toate părţile de această poetică fără concesii.

Marele secol, secolul mitului solar, n'a făcut să dispară aceste virtuţi esenţiale. Ele supravieţuiesc în temeliile geniului clasic, acoperite de aluviunile fastului şi ale desfătării. Ele se manifestă uneori cu o asprime crudă în anumite forme ale vieţii religioase. N'aşi vrea să dau ca dovadă decât istorisirea morţii Henriettei d'Angleterre făcută de duhovnicul ei. Dar acestea sunt momentele critice. In vremuri de criză, ele se înmulţesc. Vedem înălţându-se în cohortele aceleiaşi rase, deţinătorii aceleiaşi moşteniri. Este deşteptarea acestor umbre care nu mor niciodată. Revoluţia a fost făcută împotriva facilităţii, şi în acest sens ea şi-a întins progresiv curba. Ce spectacol ne înfăţişează conflictul Girondei şi al Jacobinilor! De o parte, acei strălucitori Acvitani, copii fericiţi ai secolului XVIII, împodobiţi cu măreţia darurilor lor inutile, tineri miri ai morţei, pe care o presimţeau cu o nerăbdare funebră. De cealaltă parte, subjugarea totală a omului de un gând, absolutul virtuţilor mijlocii ale burgheziei provinciale, puţine daruri dar atingând sublimul, ceva arid şi ursuz, alături de adevărata grandoare. Cum pot fi măsuraţi astfel de oameni, ce cuvinte potrivite să găseşti pentru a-i zugrăvi?

Trebuie să ne gândim la strămoşii lor spirituali, să-i aşezăm în dinastia acestora. Oricât de mare ar fi deosebirea dogmatică, ea e aceeaşi, nu este decât una singură şi în întregime a noastră. Şi asta-i cauza pentru care David, despre care se spune că a fost corupt de Winkelman, este atât de adânc un Francez al acestei Franţe. El o reprezintă întreagă, în felul şi cu mijloacele sale, în puternica sinceritate a studiului, în energia intonaţiei, în ascetismul meşteşugului, în înălţimea sentimentului.

Nu este oare aici o origine comună, o continuitate de acţiune? Dar ce deosebire între gândurile nutrite în locuri aşa de diferite, în mânăstirile dela Fontenay, Citeux sau Pontigny, într'o stâncă medievală de unde şi-a luat sborul un şoim al protestantismului, în melancolica sihăstrie dela Port-Royal des Champs, în odăiţa lui Maximilien la „les Duplay". Totuşi, din secol în secol, găsim aceeaşi încordare a sufletului, aceeaşi coeziune. Anglia şi Statele Unite n'ar fi înţelese fără Puritani. Nu înţelegem Franţa fără aceşti oameni dificili, fără aceste arte severe. Când vom înceta să ne socotim Ţara ca pe o grădină binecuvântată de Dumnezeu, plină de eleganţi optimişti, ne vom întoarce spre acei care i-au făurit un caracter, propovăduindu-i o măsură şi o renunţare.

HENRI FOCILLON
traducere de Elena Iscu

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCURESTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

D: 24 —

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD.-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare — 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 24
LUNI 30 AUGUST 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

I. STEURER — Toamnă

Peripețile scientismului actual

de FLORIAN NICOLAU

Filosofia epocei noastre stă desigur sub zodia radicalismului: intransigență din partea filosofilor, vehemență în tabăra savanților. Conflictul între anti-intelectualiști și filosofii scientiști este atât de sgomotos și a provocat atâta vâlvă, încât disputa între Filosofie și Știință tinde să ia proporții din ce în ce mai mari.

Fiecare din combatanți are însă ceva din caracterul războinic al lui Don Quichotte: fiecare se luptă împotriva unui dușman iluzoriu și apărându-se împotriva lui, cade în primejdii foarte reale de astă dată.

Filosofii speriați de campania scientistă a epocei noastre, s'au refugiat în iraționalism; iar savanții vrând să înlăture definitiv metafizica, au căzut într'o metafizică dintre cele mai extravagante.

Cum aspectul iluzoriu al refugiului în iraționalism l-am examinat cu alt prilej, vom încerca, — pentru a completa acest tablou cu un dublu aspect al filosofiei actuale, — să arătăm aspectul fastidios și fin de peripetii — în sensul luptelor cu morile de vânt — al luptei pe care savanții au întreprins-o împotriva filosofiei.

Ceea ce a favorizat în primul rând o astfel de luptă, a fost în special evoluția neașteptată a fizicei moderne. Teoria relativității generalizate, ca și teoria quantelor nu mai corespund deloc dogmei pozitiviste care cerea limitarea științei la experiența sensibilă. Știința actuală promovează tocmai postulatul nelimitării experienței și al cercetărilor științifice. Teoria quantelor devine astfel o adevărată ontologie științifică, iar mecanica relativistă o adevărată cosmologie, și încă una rațională! Ipotezele și construcțiile teoretice ale științei actuale trec dincolo de experiența sensibilă, sfărâmând prejudecata pozitivistă și creind o super-experiență.

Și ceea ce constitue paradoxul unei astfel de situații este că astfel de ipoteze, pur teoretice și extrem de abstracte au avut confirmări strălucite și verificări experimentale mult mai ample decât teoriile științifice ce se mărgineau la experiența sensibilă. Afirmația aceasta nu apare câtuși de puțin stranie fizicianului actual, ale cărui ipoteze sunt formulate pe cale strict teoretică și se referă la domenii absolut inaccesibile experienței. Într'adevăr, modelul atomic al lui Bohr este cu totul inaccesibil microscopului, dar determină totuși unele consecințe matematice pentru analiza dungilor spectrale. In măsura în care astfel de consecințe matematice coincid cu măsurătorile făcute la spectroscop, în aceiaș măsură este verificat și un astfel de model atomic.

Așa dar, fizica actuală a evoluat împotriva dogmei pozitiviste, arătând că știința poate depăși experiența, *fără a intra în conflict cu ea*. Consecina unei astfel de evoluții a fost că fizica a început să abordeze problemele ontologice și cosmologice, problemle sale luând o amploare neobișnuită până acum.

Intr'o asemenea situație, un conflict între Filosofie și Știință este mult mai primejdios pentru Filosofie, deoarece știința nu mai reprezintă un domeniu epistemologic neutru pentru filosofie, căci ipotezele științifice atacă, cu îndrăzneală și avânt, probleme care altă dată erau socotite ca metafizice și ocolite cu multă prudență de savanți.

O primă consecință a unei astfel de evoluții a constat într'o promovare extrem de puternică a scientismului. Din moment ce știința nu se mai limita la experiența sensibilă, problemele ei au devenit probleme *generale* ale existenței. Ceea ce până acum subordonase știința filosofiei, fusese tocmai faptul că știința trebuia să se limiteze la experiența sensibilă.

Acum însă când prin fizică știința încearcă să rezolve problema structurii materiei sau a universului, când prin biologie încearcă să surprindă mecanismul vieții etc., ea poate aspira cu multă îndreptățire să acapareze *domeniul problemelor generale ale existenței, adică* tocmai domeniul filosofiei.

Totuși lupta savanților împotriva filosofiei are un aspect iluzoriu și victoria științei o mare deziluzie. Aspectul pe care ni-l oferă cugetarea contimporană este extrem de semnificativ în această privință Moștenirea pe care filosofia a trecut-o științei, adică problemele generale, nu a rămas fără urmări. Și după cum un moștenitor nu are numai de profitat dar uneori își asumă și obligațiile sau datoriile celui mort, tot așa și știința, n'a moștenit numai amploarea problemelor filosofice, ci și dificultățile lor.

Intr'adevăr e pentru prima oară când se constată astăzi în știință desbateri și controverse dintre cele mai neobișnuite pentru savanți. Fizica actuală — însușindu-și astfel de probleme generale — a capatat aspecte extrem de paradoxale și controversate. Astfel de transformări sau „revoluții" științifice au fost interpretate în chip așa de contradictoriu în cât una din caracteristicile esențiale ale fizicei actuale pare să fie constituită tocmai de această divergență de opinii asupra rezultatelor sale.

Problema determinismului exemplifică în tocmai o astfel de situație. Intr'adevăr rezultatele teoriei quantelor au fost interpretate când ca „indeterministe", când ca „probabiliste" și însfârșit sunt alți savanți mult mai conservatori și mai circumspecți, care au fost de părere că determinismul poate fi menținut în toată rigoarea și în noile teorii fizicale.

O astfel de situație este extrem de neobișnuită pentru știință și pentru întâia dată teoriile științifice asupra acestei probleme sunt susceptibile de discuții atât de ample.

Dar este știut că o problemă filosofică se caracterizează în primul rând prin aceia că suportă vaste posibilități de interpretare și comportă soluții diferite, uneori chiar contradictorii. Această caracteristică a problemelor filosofice s'a transmis și științei și încă într'o măsură destul de mare!

Am văzut că ceea ce provocase succesul fizicei fusese tocmai renunțarea la sensul îngustat al noțiunei de experiență. Așa dar, această campanie împotriva absolutului pe care savanții au executat-o în epoca noastră căutând să exploreze tainele infinitului mic sau ale infinitului mare, a triumfat tocmai pe baza une astfel de renunțări la limitele sensibile ale experienței și ale conceptelor științifice.

Dar, odată ajunsă la poarta Absolutului situația științei s'a schimbat rezultatele ei s'au dovedit a fi tot atât de inteligibile și contradictorii ca și ale celei mai fanteziste metafizici. Și însăși armele cu care a triumfat împotriva filozofiei s'au întors asupra ei, deoarece criza actuală a filosofiei scientiste își are originea tocmai în efortul uriaș al științei actuale de a depăși limitele experienței și de a lărgi câmpul investigațiilor printr'o reducere la minimum a datelor sensibile și prin crearea unor noi forme și categorii intelectuale, ce nu mai corespund câtuși de puțin mentalității obișnuite, a provocat în știință o serie de „crize": criza determinismului, a realității etc.

Așa dar evoluția scientismului apare foarte clară: atâta vreme cât problemele științei s'au mărginit la cercul restrâns al fenomenelor sensibile, știința a avut asupra filosofiei avantajul univocității interpretărilor; problemele ei însă erau mult mai restrânse și subordonate celor filosofice. Când însă știința a atins problemele generale ale existenței, rigurozitatea ei s'a transformat într'un haos de interpretări contradictorii.

Și ceea ce este caracteristic este tocmai faptul că, ajunși la poarta unor astfel de probleme savanții au părăsit știința pentru a se reîntoarce la Filosofie sau chiar la Religie. Astfel sunt savanți, și încă dintre cei mai de frunte, care explică dualitatea undă-corpuscul prin liber-arbitru, sau chiar prin existența lui Dumnezeu, iar alții care adoptă pentru a o explica o poziție filosofică idealistă. Credințe religioase sau poziții flosofice: idealiste, transcedentaliste, indeterministe, nominaliste, empiriste, etc., etc. sunt chemate de savanți să rezolve crizele în care s'a aventurat știința.

(Urmare în pag. 4-a).

FABULĂ CU PROGRES

Nu știu de unde și cum, clădirea ca de închisoare, care-mi servește un alibi cotidian de 5 ore, pentru judecata cu mine însumi, atunci când mă acuz de marasm și lipsă de conștiință scriitoricească, s'a pomenit cu un gang din care soarele nu lipsește niciodată decât sub forma lui reală: porțile metalice forjate, cu geam galben și violet, i-l conservă chiar pe ploaie.

Gangul e, încolo, ca toate gangurile, cu pereți murdari, ciment și ușe laterală veșnic întredeschisă, pe care sunt scrise două inițiale englezești, inutilizate de miros, și cu — la capătul unei curți interioare unde dănțuesc pe sub lăzi vechi, șobolanii — un canal de scurgere pestilent, între grațiile sparte ale căruia dospesc necontenit resturi de brânză cu viermi, sau fierb de căldură putregaiuri de fructe, dintr'o cooperativă funcționărească.

Deschis în acest „patio" balcanic împrejmuit medieval cu trei etaje de ferestre la care țăcănesc mașini de scris și sbârnâie nervos telefoane, gangul se refugiază îngrozit către poarta cu geamuri galbene și violete. Lângă țâțâna de fier a unuia din canaturile ei vânzătoare de iluzii, într'o dimineață, nu prea de mult, pe vremea când apăruseră la florăria din colț și pe uliți în coșurile țigăncilor, toporașii, a crescut ca o iască stranie, sau ca un aghiazmatar de paraclis catolic, minunat în arhitectura lui firească, un cuib.

Ciuperca asta buboasă de lut uscat e totuși o operă de artă. Sculptorul ei a modelat-o după toate legile sculpturii, ca pe un bust de om ilustru, consolidată, ca bronzul statuilor, în jurul unui gol central. Găunos ca o tivgă deputățească, cuibul năzuise ca și ea la altitudini: locul potrivit fusese socotit la înălțimea transformatorului electric, fixat pe o placă de marmoră în perete, ca un personaj istoric, cu toate că, spre deosebire, transformatorul își făcuse necontenit datoria lui de transformator.

Ce neștiut, capricios instinct, mânase constructorul înaripat să-l dureze senin între firele electrice, de-asupra cutiei fatale, care putea oricând, printr'o răbufnire, fulgera câteva sute de volți în penele nevinovatei sburătoare?

Rândunica venise trudnic, cale de săptămâni, prin văzduhuri, ca să-și depună ouăle la adăpost, și adăpostul și-l găsise, benign, deasupra mașinei acesteia infernale, identică în concepția ei, din punctul de vedere al securității, cu oricare, inofensivă, rurală streașină de bârne.

I-am văzut mai pe urmă și puii, pirotind gingaș pe marginea cuibului, cu fulgii sburliți și gămălile negre ale ochilor de pleoape somnoros transparente, scuturați în vis, din când în când, din bosumflarea lor leneșă, de prunci, sub alintul artificial de raze galbene și violete ale unei însoriri iluzorii; și le-am urmărit și progresele aviatice, prin curtea împrejmuită medieval cu trei etaje de ferestre la care țăcănesc mașini de scris și sbârnâie nervos telefoane.

Și niciodată, niciodată nu mi-a venit în minte gândul că dumnezeeasca lor existență, a cărei curăție firească nu putea lua decât drept tot firești și cinstite rosturile tuturor celorlalte existențe, nebănuind ce 'nseamnă „mecanism" și neputându-i evalua coeficientul de perfidie, s'ar asemăna, în idilica ei naivitate, cu fericirile omenești, întemeiate pe soclul opitalier cu superlativ, al mașinei sociale.

Pentrucă, într'adevăr, nu e nici o apropiere. Dar astăzi dimineață, când se 'ngână pe cer lumina cu noaptea, și când te miri de unde scot Bucureștii atâția cocoși între blocuri, să luciduie repetat întunericul, la ora când sergentul ațipit din postul permanent de noapte al clădirei ca de închisoare care-mi servește un alibi cotidian de cinci ore pentru lenea mea scriitoricească, se 'ntinde și cască și măsură curtea cimentată 'n lung și 'n lat, stârnind de sub lăzile vechi șobolanii, astăzi dimineață un circuit fals a 'ntepenit clipitul gămălilor negre din puful vibrant al păsăruicilor, și le-a sgârcit ghiarele mici, crispate postum ca pentru blestem.

De-asupra cuibului gol, ca o iască stranie sau ca un aghiazmatar de paraclis catolic, stăruia, impersonal, aburul galben și violet, al iluzoriei însușiri perpetui, care-atrăsese în gangul cu mașină infernală, dorul de statornicire al păsării pribege, venite cale de două continente să-și caute aici securitatea.

Mâna electricianului care-a restabilit circuitul a 'ndepărtat de pe transformator cavoul mic de lut bubos, cu cele 3 cadavre mici victime ale civilizației aducătoare de confort și siguranță.

Pe capacul metalic a rămas o pată semicirculară de noroi.

Ion Frunzetti

O viziune entuziastă a folklorului nostru

de MELANIA LIVADĂ

Am binecuvântat întâmplarea care a făcut ca tocmai după terminarea marelui roman polonez: Țăranii al lui Wladislaw Reymont, să citesc admirabilul studiu de folklor al d-lui Ovidiu Papadima: O viziune românească a lumii **(edit. Bucovina-Toroutiu, Buc. 1941). Grandioasa frescă a vieții rurale poloneze a vieții rurale poloneze adu-când cu ea nenumărate peisagii și concepții de viață ale poporului polonez, așa cum era inevitabil pentru un mare cu-noscător al lui cum este W. Reymont — aduce într'o mică măsură, nu numai o dramatizare a folklorului, ca stil de viață, dar și o prezentare a acestuia ca „viziune poloneză asupra lumii".**

Cartea d-lui Papadima care — fără a fi roman — vibrează de atâta viață și suflet românesc, a făcut posibilă, așadar, o fugară comparație psihologică și et-nografică între cele două tipuri rurale: cel polonez și cel român — ca viață, suflet și realitate etnică. Firește că din această comparație n'a rezultat nicio scădere literară pentru marea tetralogie poloneză, care este o capodoperă a genului. Și nici pretenția că poporul polonez ne este de-acum cunoscut, așa cum va fi existând, cu lumea lui deo-sebită de a noastră. Știind însă cu certitudine sau mai bine zis, simțind fără greș, că niciun ve-cin nu ne egalează în ceeace privește nobila noastră ființă et-nică și inegalabilul nostru fol-clor, — comparația pomenită, cu tot caracterul ei ocazional și ex-tra-științific, a întărit cu simță-mântul unei mândrii naționale, elogiul de mai sus.

Nu suntem la curent cu pri-mirea ce se va fi făcut lucrării d-lui Papadima, de către croni-carii noștri literari.

Dar cartea am cetit-o cu un deosebit interes și cu sentimen-tul unei mari mulțumiri suflete-ști, cât privește „viziunea lu-mii", proprie neamului nostru. „Antologie de folklor românesc" și „operă de lămurire a lui" — așa cum prezintă studiul chiar d. Ovidiu Papadima în prefața pe care și-o semnează, — cartea aceasta are marele merit pe care și l-a și presimțit atunci când s'a declarat „nu o lucrare de știință ci una de convingere" menită să câștige și inima ceti-torului, nu numai mintea lui. Dar în definitiv antologie și lă-murire folklorică au încercat a-tâția alții înaintea d-sale, cu o competență pe care în primul rând d-sa a recunoscut-o. Ceea-ce însă d. Papadima a adus nou și prețios față de comoara lite-rar și științific exploatată de a-tâția alții, este punctul de ve-dere din care a considerat-o și care este unul pur ontologic și fenomenologic. Luând în consi-derare doar ultimele două mari lucrări de același gen — opera Spațiul mioritic **de d. Blaga și** Lucian Blaga energie românească **de V. Băncilă, constatăm că, ele au luat în discuție folklorul, din două puncte de vedere egal de geniale dar deosebite și anu-me: de filosofie a culturii și cosmologic și epistemologic și mai puțin ontologic.**

Străduința autorului nostru de-a prezenta folklorul ca pe un tot unitar și organic și entu-ziasmul și sentimentul optimist cu care l-a cercetat și prezentat — sunt deasemeni remarcabile. In sprijinul acestui succes a ve-nit credința fermă că „viziunea folklorică a lumii pe românește... nu e numai un fel de a gândi al țăranului nostru ci și un fel de a trăi". Cum acest fel de a trăi este puternic organizat de-o concepție de viață creștin-ortodoxă și de un înăscut simț al frumosului, al armoniei — „viziunea" Românului nu putea fi decât etică și estetică deopo-trivă.

Această dublă calitate — etic -estetică — a folklorului nostru a mai fost desigur dovedită și înaintea d-sale de cercetători a-minții chiar de d-sa. Dar parcă nu cu aceeași consecvență feri-cit sprijinită pe un material fol-kloric bine ales și în bună par-te, până la d-sa, — după câte știm — niciodată comentat. Apoi interpretarea d-lui Papadima se îndreaptă mai puțin către o în-țelegere intelectuală și logică a folklorului, cât către una sufle-tească și realistă, peste care lasă să respire o largă și permanen-tă atmosferă ortodoxă precum și un instinct cu deosebire intui-ționist, fenomenologic — care merge până în inima lucrurilor. Nici că se puteau daruri mai no-rocoase pentru un interpret al folklorului nostru, atât de bogat în frumusești și înțelesuri lăun-trice. Mai are d-sa și calitatea unui simț al echilibrului — dea-semeni real și dovedit instinct în psihologia noastră etnică — precum și un sănătos optimism ancestral. Astfel încât, nu i-am putea conferi un titlu mai onо-rabil, decât afirmația că ai im-presia unei mărturisiri despre creație a însăși marelui suflet anonim creator de folklor. Ce și cum acesta — asemenea artiști-lor și scriitorilor pentru cazul lor — și-ar fi schițat singur mo-tivele de inspirație, subconștien-tul „stilistic" subiectele și in-fluențele, cu un cuvânt procesul de creație.

Trăsăturile psihice și metafizi-ce ale creației folklorice și indi-rect ale portretului etnic al nea-mului-autor, ar fi după d. Papa-dima următoarele:

(Urmare în pag. 4-a)

Poezia Minervei

de HORIA NIȚULESCU

Vremea noastră a pierdut suflul larg al epopeii, pe care nu i-l poate reda nici climatul suprauman al războiului, nici atâtea teribile peisagii ale morții. E și firesc să fie așa. Des-tinul acesta liric pândește toate timpurile alexandrine. E-poca pe care o parcurgem aparține acestora. Tragică și lucidă, torturată de marile întrebări, dar infertilă în substanță, fără ritmurile ample ale contemplației și creației. Deaceea și cul-tura pe care o exprimă este agitată și nervoasă, chinuită și fragmentară, o cultură făcută din exclamații, când nu se hrănește din glosse și exegeze. Singurii cari au visat epopeia, — Withman, Marinetti, Maiacowscki — au rămas în drum, la poesia trepidantă a motorului. Cultura aceasta nu poate naște cântecul măreț. Omului îi rămân, drept consolare, feeriile inteligenței. Inclusiv în poesie.

Poesia vremii noastre ar trebui să fie una din două: ori cântecul măreț al lumilor, pe care îl îmbrățișă epopeea și care uneori ajunge până la forme sociale și liturgice, ori poesia care convine omului contimporan: grațioasă și fluidă, elegantă și nervoasă, în care inteligența să-și guste propria sa extază.

Cântecul măreț cuprinde mirările originare ale începu-tului de leat. Aparține timpurilor de respirație patriarhală. Poetul care îl cântă este un vates, adică un profet. Dintr'odată am trecut dincolo de planul simplu al liricei. Lumile pa-triarhale sunt setoase de poveste. De poveștile cu tâlcuri adânci și solemne. Așa a cântat Virgiliu: lucrurile simple, mari, elementare. „Cecini pascua, rura, duces". A cântat pe plugari și pe păstori și a povestit, religios și cu noblețe, gintea eroică a stămoșilor. La fel și la greci. Homer ține de protoistoria Eladei. Elada clasică ne-a lăsat tragedia și filo-sofia. Își pierduse respirația homerică.

Noi n'avem nimic din Virgiliu. In schimb, suntem con-timporani în spirit cu Lucrețiu și mai puțin cu Horațiu.

Cântecul mare aparține omului originar, celui proaspăt sosit în istorie, cu un imens suflu religios și eroic, ale cărui rigoare și elanuri sunt intacte. Bătrânețea în cultură găsește alte moduri de expresie. Este explicabil deci cum neamurile nordice, printre cele mai târziu intrate în aria culturii eu-ropene — care este aproape exclusiv mediteraniană, au dat dovadă de un mai impresionant suflu epopeic.

Parcurgem o epocă în care s'au sleit și fântânile senti-mentalismului romantic. Un secol și mai bine, lira europeană a întonat întreg concertul pasiunilor umane, vastul repertoriu al emoțiilor, marile tumulturi interioare, dramele inimii. Cân-tecele inimii au acum aer vetust, anacronic, cași epoca de crinolină în care au fost suspinate.

Lipsită de respirație epopeică și tânjind după consolarea elegiacă a romantismului, epoca noastră cunoaște chinul tra-gic al acestor goluri interioare, invocând, odată cu Stephan George, marea împlinire: „O, Gott, gib mir den grossen, feierlichen Hauch!" — Suflul acesta sărbătoresc și liturgic, cântecul de care vorbiam la început, lipsește culturii noastre ca slava originară a paradisului pierdut.

Dramele omului contimporan se rezolvă aproape toate în planul cunoașterii, al cărei instrument este rațiunea, la care se întoarce mereu, penitent și reconfortat, după un voiaj patetic prin emoțional și biologic. Poesia corespun-zătoare acestei stări umane este singură poesia cunoașterii, a inteligenții și a rațiunii. O poesie severă și lucidă, de pal-pitante purități și de abstracțiuni vibrante, care se refuză emoțiilor discursive, sentimentalismului anecdotic, dar și fri-gidității hermetice pe care o are poesia așa zisă pură. Poesia pură, a lui Mallarmé și Valéry, se aplică tot emoțiilor secun-dare, decontate până la ultima lor esență, tot sentimentului, urmărit până la vibrațiile liminare ale inimii, la intrarea în inefabil.

Poesia Minervei, cum îi zicem noi, ca expresie adecuată acestui secol poetic, comportă cu totul alte determinări. Ea privește dramele spiritului, aventurile inteligenții, emoțiile rațiunii. Cum prea bine spune Eugenio D'Ors, răsturnând pe Pascal, „rațiunea are emoțiile ei, pe care inima nu le cu-noaște". Emoțiile euclide ale rațiunii compensează celelalte vacanțe interioare, pe care nu le putem împlini altfel. Ceeace Papini spunea despre roman, care are dinainte continentul ne-explorat al dramelor spiritului, poate prea bine să fie valabil și pentru poesie.

(Urmare în pag. 4-a).

NIC. ȘTEFĂNESCU — Fetița cu păpușa

CRONICA DRAMATICĂ

„TEATRUL „MUNCA ŞI LUMINA“ : „BUNIC DE VÂNZARE“, comedie în 3 acte, localizare după **STREICHER** de **NELLO BUCOVSCHI.**

Dacă ţinem seamă de publicul căruia se adresează în mod obşinuit spectacolele de pe str. Uranus, piesa nu e rea.

Este uneori copilărească, cu o intrigă naivă, cu scene de un comic cam prea gras — ca să nu zic „gros“ — cu spirite tari, uneori tari de tot (un exemplu: „n'a mers mai repede că nu i-a pus destul ardei sub coadă“...) totuşi o piesă care, în orice caz, amuză şi, totodată, este şi morală.

Dacă, însă, ţinem seamă că Teatrul „Muncă şi Lumină“ a dat în trecut piese de valoare şi s'a prezentat publicului cu spectacole care nu ar fi dat de ruşine nici teatrele din centru, atunci „Bunic de vânzare“ este un spectacol sub nivelul la care am fost obişnuiţi de o formaţie teatrală care-l are în capul ei pe un om ca d. Victor Ion Popa.

In ce priveşte interpretarea, aceasta, fără a eşi din comun, deasemenea nu a fost rea.

Ba, încă, date fiind valoarea şi lipsa de pretenţie a piesei, se poate spune că a fost chiar bună.

Trebue, totuşi, să dau o lămurire: obicinuesc să ţiu seama în aprecierile pe care le fac — cum este şi drept— de un relativism care nu ar trebui să deruteze pe nimeni, căci, între criterille care trebuesc avute în vedere, sunt şi acelea în legătură cu „genul“ spectacolului şi cu „calitatea“ lui.

Astfel se poate foarte bine să spun la un moment dat despre un mare societar al Naţionalului că a fost „slab“ şi într'o cronică următoare — sau poate chiar în aceiaşi zi şi pe aceiaş pagină — să spun despre cutare artist începător, care joacă în pasaj sau pe vreo scenă secundară, că a fost „destul de bine“.

Desigur că nu i-am comparat pe unul cu celălalt căci atunci s'ar înţelege totul în mod greşit, ci i-am comparat pe fiecare cu rolul lui sau, mai exact, pe fiecare cu un actor bun care ar juca rolul acela.

Criteriile, cum am spus deja, au aşa dar în vedere şi „genul“ de spectacol şi „calitatea“ lui.

Genul: teatrul clasic, dramă, comedie modernă, revistă, comedie muzicală, vaudeville, etc.

Calitatea: piesă bună, mediocră, slabă.

Evident că nu ai să compari actriţa de revistă, căreia de obicei îi trebuie doar câteva agreabile atribute fizice, bine pigmentate cu puţin nerv natural, cu un actor mare, căruia urmează să i se încredinţeze un important rol dramatic.

In felul acesta un societar al Naţionalului poate să fie „slab“ într'un puternic rol shakespeare-ian iar o „divă“ de doi bani şi jumătate, abia recrutată din corpul de balet al unei trupe de revistă să fie „bine“ într'un rol chiar principal de comedie muzicală...

Aceasta pentrucă nu urmează a fi comparaţi unul cu celălalt căci atunci desigur că am greşi.

Deasemeni, chiar când este vorba de acelaş gen teatral, mai trebue să se ţie seamă şi de calitate, alte obligaţii sunt faţă de o come-

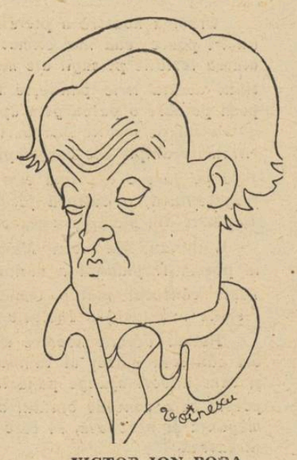

VICTOR ION POPA

die modernă de bună calitate şi alte obligaţii faţă de o comedie, tot modernă, dar fără nici o pretenţie, care ea însăşi se recomandă ca atare !...

Aceste lucruri odată limpezite pentru totdeauna să revenim la interpretare.

In lumina consideraţiunilor de mai sus se poate spune că ansamblul din „Bunic de vânzare“ s'a prezentat în adevăr bine faţă de valoarea propriu zisă a piesei.

D. Ion Iliescu a fost şi de data aceasta un actor care merita să fie relevat, incontestabil cel mai interesant din piesă — deşi trebue să se recunoască că a început să dea într'un fel de rutină, riscând a se specializa în acest gen de bătrani, începând să se repete până şi în gesturi, în vorbire şi chiar în înfăţişare — dar care, totuşi, a prins bine humorul acestor tipuri, care îi merge.

Un joc deasemenea reuşit, trebuind deasemenea să fie remarcat, a avut şi d. Lică Rădulescu, cu multă naturaleţe savuroasă, bine primită de public.

D-na Sereda Sorbu-Modura a adus în scenă vioiciunea d-sale din totdeauna şi unele accente de caldă duioşie.

Bine şi foarte nimerită pentru rolul încredinţat a fost fără îndoială d-ra Dody Caian.

Deasemenea şi d-na Coca Ştefănescu.

Iar restul ansamblului bine, cum am mai spus: d-nii Ion Stoenescu, Niculae Vulpescu şi Cristofor Vitencu.

Direcţia de scenă Nello Bucevschi, destul de bună, reuşind să puie în valoare toate calităţile şi, într'o bună măsură, şi... toată slăbiciunea piesei !...

ALEXANDRU DRAGHICI

EDOUARD GRENIER

1. In 1894 apărea la Besaçon, în Franţa, una din acele cărţi rare, pe care puţini oameni au curajul să le lase posterităţii. In cele 370 pagini ale ei, autorul, Edouard Grenier, închidea o mare confesiune. Ajuns la vârsta când aminturile năvălesc cu mustrările sau mângâerile lor — avea 60 de ani când a scris-o — el a crezut că poate supune unui sever examen al conştiinţei anumite slăbiciuni ale tinereţii sale. De aceea cartea n'a fost trasă decât în zece exemplare şi rezervată unui cerc intim de prieteni. De abia după moartea, în 1901, a autorului, un exemplar al ei a fost depus la Biblioteca Naţională din Paris, unde poate fi consultată cu anumite restricţiuni.

Iată cum a luat naştere una din cele mai interesante scrieri privitoare la România pe care le datorăm streinilor. Căci în jurul unui motiv de ordin intim — care dealtfel ocupă o mică parte a acestor memorii — Edouard Grenier povesteşte întâmplări şi zugrăveşte oameni, moravuri şi momente petrecute pe pământul nostru. Acest lucru se poate de altfel bănui şi din titlul cărţii : **En Moldavie 1855—56.**

Memoriile acestea privesc deci nu numai pe autorul lor, ci într'o mai mare măsură ţara şi oamenii pe care-i evocă. Şi ele sunt deosebit de preţioase nu numai pentrucă prezintă o perioadă critică şi decisivă din istoria noastră, ci pentrucă sunt scrise cu talent, cu un rar dar de a pătrunde în sensul evenimentelor şi cu o onestitate şi francheţă în apropierea oamenilor, care te cuceresc dela cele dintâi pagini.

2. Dar înainte de a insista asupra acestor memorii şi a legăturilor cu Moldova ale autorului lor ,credem că e necesar să spunem câteva cuvinte despre acest scriitor francez, al cărui nume cu siguranţă că este necunoscut pentru cea mai mare parte din cititorii noştri.

Edouard Grenier s'a născut la Baume-les-Dames, în apropierea Besançonului, la 1819. După o modestă carieră în finanţe, el pătrunde în diplomaţie, ocupând, în jurul anului 1848, diverse funcţiuni pe lângă legaţiile franceze din Germania şi Elveţia. Admirator al lui Lamartine, sprijinit de acesta, este firesc să fie adversar al lui Napoleon al III-lea. De aceea, când prin lovitura de stat dela 2 Decembrie 1851, acesta instaurează dictatura în Franţa, Grenier se retrage pentru totdeauna dintr'o carieră, în care a făcut paşi atât de promiţători şi se dedică literaturii, spre care se simţise dealtfel atras din tinereţe. O singură întrerupere va avea cariera lui literară — dacă într'adevăr aceasta se poate numi întrerupere, căci Grenier a scris sau conceput în cursul ei unele din cele mai reuşite opere ale sale. Sunt cele 18 luni petrecute în Moldova în 1855—56. Intors în patrie, el petrece cea mai mare parte din timp la Paris. Grenier a deschis ochii spiritului în momentul când romantismul era în floare. El s'a aruncat cu tot avântul în apele lui. Stilul romantic îi caracterizează nu numai opera, ci şi viaţa. Avem chiar impresia că Grenier a pus mai multă pasiune în sculptarea vieţii, decât a operii lui. A fost un artist al marilor relaţii, atât cu bărbaţii cât şi cu femeile.

Eduard Grenier a fost înainte de toate poet: un epigon romantic, dar un epigon ajuns în mare stimă în epoca lui. Asemenea marilor lui modele romantice, franceze şi streine — Grenier a fost un bun cunosător al literaturii germane — a atacat în lungi poeme marile teme şi simboluri ale umanităţii: Ahasverus, în „Jidovul rătăcitor“,— una din cele mai însemnate lucrări ale lui, — Prometeu, în opera cu acelaş titlu; patriotismul, amorul, înalte lucrări în tot atâtea strofe şi cânturi. A reuşit însă mai ales în micile poeme, dovedindu-se un maestru al versului desăvârşit, armonios, în care retorismul şcoalei din care făcea parte, este ţinut de o simţire sinceră şi de o formă plină de graţie şi de fineţe. Distincţiunea şi avântul generos al poeziei lui s'a bucurat de aprecierea Academiei Franceze, care i-a acordat în 1867 marele ei premiu de poezie. Unele din poeziile lui i-au dat şi satisfacţia popularităţii.

3. In Moldova Eduard Grenier a venit la începutul anului 1855. Având nevoe de un secretar intim, domnitorul Grigore Ghica, cere sfatul lui Alecsandri. Prin Ubicini, unul din numeroşii prieteni ai neamului nostru pe care îi câştigase, împreună cu generaţia lui la Paris, acesta descopere pe Eduard Grenier. Alegerea s'a dovedit cât se poate de fericită. Tânărul diplomat şi scriitor francez îşi va îndeplini însărcinarea cu pricepere şi corectitudine, cu devotament şi iubire, nu numai faţă de Domnul căruia i-a fost mai mult decât un secretar, un prieten şi un sfetnic preţios, ci şi faţă de ţara şi poporul nostru. El se înşirue astfel între acei diplomaţi şi publicişti francezi care au avut un rol decisiv în pregătirea Unirii Principatelor şi în aşezarea statului român pe baze moderne : un Tastu, un Victor Place, un Baligot de Beyne, pentru a nu aminti decât pe aceia a căror activitate s'a desfăşurat în Moldova.

4. Momentul în care a descălecat la noi era deosebit de critic pentru toate provinciile româneşti. Revoluţia dela 1848, care a turburat atât de adânc spiritele de pe ambele laturi ale Carpaţilor, s'a terminat pretutindeni cu înfrângeri şi amare deziluzii. In Transilvania, unde ea a fost stropită cu sânge din belşug, nici una din revendicările poporului românesc nu au fost satisfăcute, de un împărat, servit cu o nemeritată loialitate. Revoluţionarii din Principate au fost nevoiţi să ia drumul exilului, iar cele două ţărişoare au trebuit să suporte jugul ocupaţiei ruseşti mai întâi, austriace mai apoi, amândouă urgisite din adâncul sufletului, pentrucă n'au adus decât jaf, ruină şi corupţie. Oricât de tragică era această situaţie, ea n'a putut smulge din suflete nădejdiile, încolţite în cursul marelui an revoluţionar Cea mai aprinsă dintre toate era Unirea. Ea a fost înălţată pe piedestalul idealului suprem, în faţa căruia trebue să se plece toate spiritele, să amuţească toate patimile. Realizarea ei nu era deloc pe placul celor doi vecini puternici, care fiecare la rândul său gândea că, slăbind puterea turcească, vor putea să anexeze cele două principate. Prin războiul Crimeii, care se dsfăşura chiar în momentul când Grenier era în Moldova, pofta rusească a fost retezată pentru câtva timp. In locul ei a început să încolţească cea austriacă. Creaţiunea unui stat român prin unirea celor două principate — scrie Coronini, comandantul trupelor austriace de ocupaţie — „deşi destul de slabă, ar fi destul de masivă şi puternică pentruca să searvească tendinţelor dacoromâne, ce încolţesc în tăcere ca o boală epidemică, dincoace şi dincolo de Carpaţi, drept centru de gravitate pentru toate elementele româneşti din Ungaria, Transilvania, Banat şi Bucovina, formând prin aceasta un abces, ce puroiază mereu la graniţa Austriei". El recomandă deci aneximea, în credinţa că poporul român, maleabil şi corupt cum îl crede el, va putea fi uşor stăpânit şi până la urmă desfiinţat. Istoria s'a însărcinat însă să dovedească cât de falsă a fost optica tuturor Coroninilor dela Viena, dela Moscova, sau din altă parte. „Abcesul" dela marginea Austriei s'a afirmat drept un organism viu şi sănătos, pe când abcesul habsburgic s'a umflat mereu, pentruca în 1918 să fie curăţit definitiv de pe corpul Europei.

5. Firește că meritul principal al Unirii este al generaţiei dela 1848. Munca ei a fost însă mult uşurată, în această perioadă critică de faptul că cei doi Domnitori au fost cuceriţi pentru această mare idee. Memoriile lui Grenier sunt o dovadă de abnegaţia şi devotamentul cu care a lucrat pentru realizarea ei Grigore Ghica al Moldovei.

Ele iau dealtfel prporţia unui adevărat roman, în care acest Principe frumos, „domnitor peste mai multe generaţii de femei", cum îl numeşte Grenier, plin de o demnitate firească, generos şi nobil, atins însă în mod iremediabil de un sentiment de blazare şi oboseală, este o figură centrală, „Sunt sătul să mai port după mine ghiuleaua asta" îmi spunea Măria Sa... Il lăsam să vorbească — spune Grenier — după aceia îi ziceam că nu trebue să abdice în împrejurări atât de grave pentru ţară" Şi nici n'a abdicat. El înaintează congresului dela Paris şi Porţii memorii pline de demnitate, în care apără drepturile istorice ale ţării, cere unirea şi domn strein. In redactarea acestor memorii Greiner a avut o parte care nu trebue deloc neglijată, cum nu trebue ignorată nici contribuţia lui la celelalte reforme mari ale Principelui, ca de pildă desrobirea Ţiganilor. Pentru a încuraja pe cei slabi şi a da autoritate ideii de Unire, Principele cutreră ţara, exaltând nădejdile, înlăturând pe duşmanii destul de numeroşi încă, datorită intrigilor puterilor streine. Pe secretarul francez îl trimite la Constantinopol, să informeze pe ambasadorul Thouvenel şi să-i ceară sprijinul. „Mă tem de toate pentru această scumpă ţară — scrie Grenier de aici mamei sale — scrisorea reprodusă în memorii. „Mă tem de ignoranţa sau de indiferenţa Europei; mă tem de neamul românesc însuşi, cu desbinările sale, cu mişcările sale necugetate, cu lipsa lui de experienţă.... Mă tem şi de cei ce vor veni din cele patru unghiuri să-i hotărească soarta. Să-l ocrotească Dumnezeu"!.

Implinindu-se însă anii pentru care a fost numit, săpat de intrigi la poartă, Ghica e nevoit totuşi să părăsească tronul. Grenier care l-a însoţit pas de pas pe acest ultim drum, în ţara pe care a iubit-o şi a servit-o atât de mult, povesteşte momente pline de duioşie şi semnificaţie, ca de pildă despărţirea de ispravnicul dela Galaţi, Alexandru Cuza, în care nimeni nu bănuia atunci pe viitorul Domn al Principatelor Unite. Pentru onorurile date — cu toate riscurile pe care le încerca — Ghica îl îmbrăţişează pe Cuza şi îl sărută din tot sufletul. Este ultimul Român de care se desparte, în momentul când părăseşte pentru totdeauna ţara. „Mai târziu — scrie Grenier — mi s'a părut gândindu-mă la acest adio, că-i puse pe frunte coroana lui, dându-i această sărutare".

Abia aşezat la Paris, pentru a căuta o linişte, pe care o dorea de mult, Ghica este încolţit de toate părţile de reproşuri şi calomnii. Invins de povara lor, el se sinucide în 1857. Grenier i-a închinat atunci una din cele mai simţite poezii ale lui, în care şi-a arătat toată afecţiunea pentru acest caracter nobil, prea blând pentru a resista calomniei, prea sceptic pentru a purta o coroană. „In cercul căreia este mai mult fier decât aur". El preamăreşte generositatea lui şi nu uită să amintească atâtea lucruri scumpe, lăsate departe: Via dela Socola. „cuib de umbră şi tăcere", „Bistriţa cea iute şi Dunărea uriaşă". „Galaţii ce în clipa plecării te slăvia", cerul Ţării, care stă să te încece cu mulţimea lui de stele, plăeşii care coboară dela munte, ochii plini de blândeţe ai moldovenilor, ţăranii care, deşi robi încă, au păstrat în făptura lor amintirea strămoşilor romani care au stăpânit lumea.

6. Din memoriile lui Grenier nu se desprinde însă numai aceastăsiluetă hamletiană de principe. Toată protipendada moldoveană a vremii forfoteşte în ele, în culori vii, în care petele de lumină se amestecă cu umbrele, pentruca oamenii să fie cât mai plastic şi mai veridic prezentaţi. Vladimir Ghica, unul dintre puţinii care au citit aceste memorii pe când autorul lor era încă în viaţă, învinueşte pe autorul lor de vanitate. De aceea în extrasele pe care le-a dat în Convorbiri Literare din 1909, 1910 şi 1912 a lăsat afară numeroase pasagii. Până când cartea va putea fi consultată în întregime şi la noi în ţară, aceste extrase trebuesc completate cu rezumatele şi comentariile date de d-l Barbu Slusanschi în vol. XI al anuarului Şcoalei Române din Franţa. Credem cu după lectura lor Grenier nu poate fi învinuit de vanitate sau asprime. Dimpotrivă, dacă ascuţişul condeiului său a tăiat uneori în carne vie, cartea măreşte satisfacţia noastră morală. Boierimea aceasta — pe care nici Alecsandri n'a cruţat-o în comediile sale, cu mesele ei nesfârşite, cu cei nouăzeci de slugi la scară, cu **nesfârşitele divorţuri care pu-**

5. Firește că meritul principal al Unirii este al generaţiei dela 1848. Munca ei a fost însă mult uşurată, în această perioadă critică de faptul că cei doi Domnitori au fost cuceriţi pentru această mare idee. Memoriile lui Grenier sunt o dovadă de abnegaţia şi devotamentul cu care a lucrat pentru realizarea ei Grigore Ghica al Moldovei.

Ele iau dealtfel prporţia unui adevărat roman, în care acest Principe frumos, „domnitor peste mai multe generaţii de femei", cum îl numeşte Grenier, plin de o demnitate firească, generos şi nobil, atins însă în mod iremediabil de un sentiment de blazare şi oboseală, este o figură centrală, „Sunt sătul să mai port după mine ghiuleaua asta" îmi spunea Măria Sa... Il lăsam să vorbească — spune Grenier — după aceia îi ziceam că nu trebue să abdice în împrejurări atât de grave pentru ţară" Şi nici n'a abdicat. El înaintează congresului dela Paris şi Porţii memorii pline de demnitate, în care apără drepturile istorice ale ţării, cere unirea şi domn strein. In redactarea acestor memorii Greiner a avut o parte care nu trebue deloc neglijată, cum nu trebue ignorată nici contribuţia lui la celelalte reforme mari ale Principelui, ca de pildă desrobirea Ţiganilor. Pentru a încuraja pe cei slabi şi a da autoritate ideii de Unire, Principele cutreră ţara, exaltând nădejdile, înlăturând pe duşmanii destul de numeroşi încă, datorită intrigilor puterilor streine. Pe secretarul francez îl trimite la Constantinopol, să informeze pe ambasadorul Thouvenel şi să-i ceară sprijinul. „Mă tem de toate pentru această scumpă ţară — scrie Grenier de aici mamei sale — scrisorea reprodusă în memorii. „Mă tem de ignoranţa sau de indiferenţa Europei; mă tem de neamul românesc însuşi, cu desbinările sale, cu mişcările sale necugetate, cu lipsa lui de experienţă.... Mă tem şi de cei ce vor veni din cele patru unghiuri să-i hotărească soarta. Să-l ocrotească Dumnezeu"!.

Implinindu-se însă anii pentru care a fost numit, săpat de intrigi la poartă, Ghica e nevoit totuşi să părăsească tronul. Grenier care l-a însoţit pas de pas pe acest ultim drum, în ţara pe care a iubit-o şi a servit-o atât de mult, povesteşte momente pline de duioşie şi semnificaţie, ca de pildă despărţirea de ispravnicul dela Galaţi, Alexandru Cuza, în care nimeni nu bănuia atunci pe viitorul Domn al Principatelor Unite. Pentru onorurile date — cu toate riscurile pe care le încerca — Ghica îl îmbrăţişează pe Cuza şi îl sărută din tot sufletul. Este ultimul Român de care se desparte, în momentul când părăseşte pentru totdeauna ţara. „Mai târziu — scrie Grenier — mi s'a părut gândindu-mă la acest adio, că-i puse pe frunte coroana lui, dându-i această sărutare".

Abia aşezat la Paris, pentru a căuta o linişte, pe care o dorea de mult, Ghica este încolţit de toate părţile de reproşuri şi calomnii. Invins de povara lor, el se sinucide în 1857. Grenier i-a închinat atunci una din cele mai simţite poezii ale lui, în care şi-a arătat toată afecţiunea pentru acest caracter nobil, prea blând pentru a resista calomniei, prea sceptic pentru a purta o coroană. „In cercul căreia este mai mult fier decât aur". El preamăreşte generositatea lui şi nu uită să amintească atâtea lucruri scumpe, lăsate departe: Via dela Socola. „cuib de umbră şi tăcere", „Bistriţa cea iute şi Dunărea uriaşă". „Galaţii ce în clipa plecării te slăvia", cerul Ţării, care stă să te încece cu mulţimea lui de stele, plăeşii care coboară dela munte, ochii plini de blândeţe ai moldovenilor, ţăranii care, deşi robi încă, au păstrat în făptura lor amintirea strămoşilor romani care au stăpânit lumea.

6. Din memoriile lui Grenier nu se desprinde însă numai aceastăsiluetă hamletiană de principe. Toată protipendada moldoveană a vremii forfoteşte în ele, în culori vii, în care petele de lumină se amestecă cu umbrele, pentruca oamenii să fie cât mai plastic şi mai veridic prezentaţi. Vladimir Ghica, unul dintre puţinii care au citit aceste memorii pe când autorul lor era încă în viaţă, învinueşte pe autorul lor de vanitate. De aceea în extrasele pe care le-a dat în Convorbiri Literare din 1909, 1910 şi 1912 a lăsat afară numeroase pasagii. Până când cartea va putea fi consultată în întregime şi la noi în ţară, aceste extrase trebuesc completate cu rezumatele şi comentariile date de d-l Barbu Slusanschi în vol. XI al anuarului Şcoalei Române din Franţa. Credem cu după lectura lor Grenier nu poate fi învinuit de vanitate sau asprime. Dimpotrivă, dacă ascuţişul condeiului său a tăiat uneori în carne vie, cartea măreşte satisfacţia noastră morală. Boierimea aceasta — pe care nici Alecsandri n'a cruţat-o în comediile sale, cu mesele ei nesfârşite, cu cei nouăzeci de slugi la scară, cu **nesfârşitele divorţuri care pu-**

neau în mare încurcătură pe secretarul francez, cu puţinul ei interes pentru treburile obşteşti— înnotai în noroi până şi în curtea domnească — trebuia să indigneze pe un spirit crescut în atmosfera ideilor generoase dela Parisul lui Ludovic Filip.

Şi totuşi din acest „putregaiu" — cum îl numeşte odată Ghica — străluceşc câteva lumini care au cucerit definitiv pentru Moldova pe scriitorul francez. Străluceşc mai ales femeile. Iată pe cele trei fiice ale Domnitorului: Aglae, „cea mai strălucită şi cea mai desăvârşită femee ce-am întâlnit"; pe Catinca şi mai ales pe sburdalnica Natalia; iată pe cele două fiice Rosnoveanu, Zoe, „cea mai distinsă femeie din Iaşi „frumoasă între frumoase", şi Pulcheria, cu o fire aristocratică, misterioasă", suflet atât de înalt în cât părea inacesibil. Seara, în portul ţărănesc din Moldova, apărea ca icoana ideală a dulcei sale patrii. Pe două din ele Grenier le va iubi : pe prinţesa Natalia mai aprins, pe Pulcheria Rosnoveanu mai discret, mai spiritualizat. Rod al acestor iubiri sunt câteva din poeziile din ciclul „Amicis", ca „Infinitul", poate cea mai populară din poeziile lui, lungul poem cu subiect oriental „Elcovanul", „A r i e moldavă", scrisă pe motivul romanţei lui C. A. Rosetti „Tu-mi ziceai odată", foarte cântată în acea vreme. Amintirea acestor femei a stăruit mult în sufletul lui.

7. In sânul acestei aristocraţii, Grenier n'a cunoscut însă numai femei distinse. El ne-a păstrat şi câteva potrete de boeri patrioţi şi culţi, ca de pildă pe bunul şi generosul Costache Negri, pe inteligentul şi destoinicul om de finanţe Mavrogheni, pe sfiosul şi învăţatul Ion Cantacuzino, viitorul traducător în franţuzeşte al lui Schopenhauer. Acela însă care l-a cucerit definitiv a fost Vasile Alecsandri. Este cel dintâi Moldovean la care trage în Iaşi. „Infăţişarea lui mi-a plăcut peste măsură — spune Grenier. Era un om aproape de vârsta mea şi făcut aproape ca mine, cu fruntea cam pleşuvă"... Ţinuta şi manierele îi erau foare distinse; ochii săi mari şi adânci luceau sub nişte sprâncene late, la fel cu ale lui Molière... Cu toată sublinierea cam pronunţată a mustăţii şi a sprâncenilor, veselia şi isteţimea surâsului său luminau puternic fisionomia aceea plăcută şi deşteaptă".

Se întâlneau foarte des, mai ales la Rolla, cumnatul lui Alecsandri, sau la Contacuzino. Discuţiile serioase erau punctate cu glume şi calamburi, în care Alecsandri era neîntrecut. Grenier i-a dedicat acestuia poemul „Elcovanul", drept mărturie a afecţiunei lui faţă de poetul şi ţara lui. Oricare va fi soarta acestei ţări, „Inima mea va rămâne românească" — spune el. Alecsandri îi traduce „Inşiră-te Mărgărite" şi îi scrie mereu, cu fineţe, umor, duioşie, cu un patriotism cuceritor prin sinceritatea lui. Scrisorile acestea au fost publicate în 1911 de Georges Gazier, conservator al Bibliotecii din Besaçon. Ele sunt nepreţuite pentru cunoaşterea acestei prietenii. Alecsandri îi comunică în ele veşti despre prietenii din Moldova, despre proectele lui literare, îi caracterizează sugestiv deosebirile de caracter dintre Moldoveni şi Munteni, îi împărtăşeşte amărăciunea şi afecţiunea pentru tragedia din 1871 a Franţei, şi toată patriotica lui îngrijorare, dar şi nestrămutatele nădejdi în viitorul ţării noastre, cuprinsă în cleştele războiului de Independenţă. Mica Românie — spune el — va fi iarăşi călcată în picioare, pentrucă diplomaţii nu s'au înţeles cum se cuvine cu două decenii înainte. Ea nu se sperie însă. „In loc de a fi sdrobită în mod pasiv şi dobitocesc între ciocan şi nicovală, ne vom ridica în vârful picioarelor pentru a atinge înălţimea unei spade vrednice. După ce am făcut aceasta, vom deslega braţele noastre amorţite de veacuri şi vom da probe de vitalitate celor care ne consideră încă de copii, strigând sus şi tare Ruşilor şi Turcilor: „Trăiască independenţa Românei!" El îşi arată apoi toată indignarea împotriva cruzimilor războiului, dar şi nestăpânita admiraţie pentru eroismul soldaţilor noştri. „Ei au dat dovadă că poporul românesc a avut bravura într'o formă latentă şi n'a fost nevoe decât de un prilej pentru a şi-o arăta. A fost o adevărată revelaţie!... Şi câtă răbdare, plină de demnitate, în mijlocul acestor suferinţe, cât stoicism antic în faţa morţii! Ah, dragă prietine, ochii tăi s'ar umple de lacrimi dacă ţi-aş povesti tot ceea ce am văzut mare şi într'adevăr frumos la acest popor".

Era icoana unei Românii noi, pe care prietenul român o trimitea prietenului francez. Cu câtă bucurie va fi privit-o! Era o Românie la pregătirea căreia a lucrat şi el în scurtul timp petrecut la noi. De aceea numele lui va fi amintit totdeauna cu recunoştinţă de poporul românesc.

ION BREAZU

ECRAN

CINEMA ARO: MASCA LUI CESARE BORGIA.

Filmul prezentat la cinematograful Aro nu-i altceva decât un pretext cinegrafic pentru a ne înfăţişa un crâmpeiu din epoca vestitului Cesare Borgia

In consecinţă, asistăm la obişnuita intrigă întâlnită în filmele de epocă (în care scenariul e lăsat pe plan secundar, făcându-i concurenţă decorurile şi costumele necesare „atmosferei").

„Ea" şi „El" sunt, cum le stă bine eroilor unui film de acest gen — doi tineri logodnici cari nu se pot căsători — de data asta din motive politice.

Bineînţeles că până la urmă, ca în orice film de cinema, izbutesc să rămână împreună pentru a trăi mulţi şi fericiţi ani.

Regisorul Di Colletti se foloseşte de această des întâlnită intrigă, pentru a ne prezenta câteva interesante amănunte documentare dintr'acest secol.

Dacă partea ultimă a scenariului ar fi fost mai legată şi mai ales verosimilă, filmul s'ar fi putut clasa între succesele realizărilor de acest gen.

Insă — între altele — felul în care se termină filmul ne-a făcut să ne gândim la celebrul „Deux ex machina" ce rezolva cele mai imposibile situaţii în tragediile antice, în acest film rivalizând cu misterioasa boală care-l silea din când în când pe Cezar Borgia să umble cu masca de la care-şi trage titlul filmul. Elsa de Giorgi, noua ingenuă lansată de studiourile italiene îşi interpretează rolul cu sensibilitatea şi candoarea adecuată; Osvaldo Valendi — şarjează din când în când acest rol de compoziţie care-i putea prilejui un succes pe care nu l-a avut, întrecându-l talentatul Tamberlani.

Ca în toate filmele regizate până acum, Di Colletti excelează în scenele de „amănunt" reuşind să redea atmosfera necesară.

A. NIC.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA : Dora Nelson şi jurnal.

REGAL : Calea Destinului şi jurnal.

VICTORIA : Dreptul la viaţă şi jurnal.

VOLTA BUZEŞTI : Macario şi Banda veselă.

ROMA : Macario şi Banda veselă.

CARMEN : Bastardul şi jurnal.

ECOURI teatrale.

INCEPUT..

Doar cu slujba unei sfeştanii şi fără vorbe, repetiţiile la Teatrul Naţional au început.

E un semn bun.

Prin renunţarea la cuvântări, cari altădată erau un fel de program artistic şi administrativ nici odată respectat, prima noastră scenă îşi întemeiază azi regula înfăptuirilor fără vorbe, regulă pe cari noi — dela această revistă — am dorit-o îndeplintă cu mult înainte, pentruca din izbânda ei să recunoaştem totdeauna munca şi priceperea celor cari tac şi fac.

Ne-am reproşa însă dacă puţin entuziasmaţi de această nouă şi frumoasă formă a începutului am constata totuşi mai târziu greşeli cari an de an s'au repetat.

GRĂBIŢII..

Trei nume cunoscute în literatura noastră dramatică au ajuns la un proces purtat în paginile a două reviste de teatru.

Din toţi nu trag foloase decât proprietarii acestor săptămânale, cari recurgând până şi la reclama dela radio au izbutit să mărească numărul de Joi.

Dar vina lor ca şi a celor trei nume, ori cât s'ar căuta, ar părea să nu fie găsită, fiindcă alţii o au.

O au tinerii actori deveniţi şi directori cari — aşa cum am mai spus şi altădată—gonind la cruda lor vârstă după o vremelnică glorie, înţeleg să renunţe tocmai la unele legi cari unesc temeinic pe actor de public.

Legile acestea s'au ridicat.

Şi am regreta foarte mult dacă din necunoştinţa sau graba lor, legile acestea s'ar răzbuna cândva...

Nu de altceva, dar ne-ar lipsi tocmai de talentul lor care deja început le-a fost şi singurul gir.

DEMISIE..

Anunţând plecarea d-sale dela Teatrul „Muncă şi Lumină" d-na Maria Mohor, nu a precizat unde va fi angajată.

Bănuim totuşi că ceva-ceva are în vedere, dacă nu-i chiar un fapt împlinit figurarea numelui d-sale, cine ştie pe ce afiş al vreunui teatru semi oficial sau particular.

Poate, poate că am şi numit: Teatrul Municipal...

Dar d-na Maria Mohor a mai spus că va juca în reprezentaţie la teatrul de unde a demisionat, circa o sută de spectacole...

Aşa fiind, nu înţelegem de ce a mai plecat, atâta timp cât prezenţa d-sale acolo este atât de necesară.

Fiindcă — în fond— de era nevoe s'ar fi putut face „jocul în reprezentaţie" la oricare alt teatru, în cazul că ar fi fost solicitată, — fără să părăsească Teatrul „Muncă şi Lumină".

Şi, firește nu s'ar fi ajuns la atâtea nedumeriri cari totuşi se lămuresc când stai să te gândeşti mai bine că e şi-aici o socoteală: având asigurate reprezentaţiile la „Muncă şi Lumină", de ce n'ar fi un angajament în altă parte?!...

PORTRET..

Purtat de grija de-a pătrunde mai întâi în tainile meseriei, acolo unde doar munca ridică şi numele şi talentul, Costache Antoniu a venit la Bucureşti după ce fusese la teatrele naţionale din Chişinău şi Cernăuţi.

De atunci sunt ani.

Interpretând orice rol ce i s'a încredinţat, n'a vrut să dovedească altceva decât ceeace alţii nu ştiu să arate, că şi dintr'o replică se poate vedea talentul dacă el există.

La Costache Antoniu dovada s'a făcut cu prisosinţă din prima lui apariţie pe scena Naţionalului: că e un actor călit la focul singurei lui pasiuni: arta.

Trecând printr'un rol ca acela din „Acolo, departe..." care a lăsat o neştearsă amintire ,la care s'a mai adăugat rolul „Cetăţeanului turmentat" din „Scrisoarea pierdută" Costache Antoniu a ajuns să fie distribuit în rolul lui „Mogâldici" din „Viforul", piesă cu care prima scenă îşi deschide stagiunea, rol care a fost interpretat doar de neuitatul Iancu Brezeanu.

Să recunoaştem în Costache Antoniu împlinrea unei aşteptări pe care dela plecarea în veşnicie a lui „Nea Iancu" o credeam neîmplinit..

RĂZBUNARE..

nu cu „talentul" celor cari cunosc răzbunarea, vom răspunde, ci cu maniera scrisului de totdeauna vom arăta că „maestrul" reuşind să ne descopere în sala teatrului unde ocupă funcţiuni multiple de director, actor şi director de scenă, n'a făcut altceva decât să se intereseze pe toate căile de modul cum am pătruns în sală.

Am plătit „maestre".

Am plătit bani grei, numai pentru a vă admira talentul de director de scenă.

Poate că în asta nu e altă vină decât că am neglijat „favoarea" de-a fi primit de dv. pentru cine ştie ce reducere la bilet ,aşa cum aţi dat ordin.

Dar cine ştie?... poate că atunci când critica va fi unanimă în a vă recunoaşte talentul şi de actor, atunci voi ciocăni la uşa dv. ca să vă felicităm, fără a răscumpăra aceasta cu cine ştie ce gratuitate..

Până atunci însă voi continua să plătesc pentru a nu fi altfel obligat să vă laud... .

AFIŞ...

Deschiderea stagiunii Teatrului Naţional se face Sâmbătă 11 Sept. cu „Viforul" de Delavrancea — iar teatrul „Studio" tot cu o piesă originală „Descătuşarea".

La Teatrul din Sărindar va urma pe afiş comedia „Băiatul" fost cândva „Etienne".

La teatrul „Comedia", piesa lui Marcel Pagnol „Topaze".

In ce priveşte „Teatrul Nostru", va reprezenta o nouă piesă a lui O'Neill intitulată „Patima de sub ulmi".

I. M. LEHLIU

NOTE românești

LIGEIA

traducerea d-lui *M. Beniuc* din Edgar Poë apărută în numărul trecut al revistei noastre face parte din volumul de *Povestiri* pe care le are în pregătire editura Gorjan.

SFATUL SCRIITORICESC

dela Mânăstirea Putna, organizat de Cercul „Bucovina Literară" din Cernăuți, — sfat la care au participat scriitori din toate unghiurile Țării, — a pus în discuție realități și probleme și a stabilit următoarele încheieri:

1. S'a propus însemnarea în cartea de aur a Neamului a eroilor căzuți în lupta de afirmare a drepturilor românești, atât în războiul din 1916—1918 cât și în cel actual.

2. S'a propus tipărirea unei antologii a scriitorilor căzuți pe front.

3. S'a propus tipărirea unei antologii a scrisului eroic românesc, privind războiul sfânt.

4. S'a propus dirijarea tipăriturilor literare în sensul ca pe viitor edițiile să nu tipărească traduceri decât cel mult în măsură egală cu lucrările originale românești.

5. Pentru cunoașterea specificului local, s'a propus ca scriitorii să dea cât mai mare importanță vieții regionale în creațiunile lor.

6. S'a propus organizarea de șezători literare în tot cuprinsul țării, pentru o cât mai bună cunoaștere a scriitorilor între ei și a provinciilor românești.

7. S'a constatat că menirea scriitorului este să se integreze definitiv în problemele care confirmă etnicul ca funcție vitală a scrisului.

8. S'a preconizat crearea mijloacelor de editare a scriitorilor din provincie în însăși centrele lor de activitate.

9. Sfatul a luat cunoștință cu deplină satisfacție despre cele peste 100 cărți literare de război, apărute dela 1941 până acum și s'a înregistrat larga colaborare cu materialul de front, la toate revistele beletristice din țară, fapt care consemnează încadrarea scriitorului român în zbuciumul prezent al Neamului.

10. Rezultatele pozitive ale acestui prim sfat duc la convingerea că asemenea întruniri sunt utile și deci trebuiesc organizate în toate centrele culturale ale țării, la diferite răstimpuri și regulat, în fiecare an, la Putna în ziua de 15 August, (Hramul Mănăstirii Voevodului Ștefan cel Mare), pentru a se ajunge în acest chip la descentralizarea manifestărilor scriitoricești.

VASILE PÂRVAN

„ilustrul profesor a propus în Getica unele ipoteze cu privire la ceeace a putut să fie cândva, în protoistoria sa, spiritul strămoșilor noștri", — scrie d-l Lucian Blaga (Saeculum Iul.-Aug. 1943) în studiul d-sale intitulat „Getica". „Părerile rostite de Pârvan, — continuă d-sa, — cer serioase îndreptări. O anume filosofie a culturii, recent înjghebată și de ale cărei perspective Pârvan era încă străin, ne îngăduie să intervenim cu unele retușări, cu unele răsturnări, sau puneri la punct. Poate că nu ne-am fi hotărît la asemenea lucrare, dacă unii din discipolii lui Pârvan n'ar manifesta o prea mare ardoare întru exagerarea unor erori prea vădite ale maestrului. Dar așa se întâmplă de obiceiu. Erorile unui maestru ies la iveală uluitor mărite, mai ales în munca discipolilor.

Pornind dela foarte sumare informații, Pârvan a încercat să schițeze o imagine despre religiozitatea Dacilor. In interpretările profesorului a intrat însă un grav coeficient de spiritualitate personală. Ne luăm sarcina de a delimita și de a scoate din discuție acest coeficient, pentru a înlătura pe viitor unele elemente de apreciere care zădărnicesc o reconstituire istorică mai plauzibilă a trecutului".

Studiind, cu mare competență problema religiozității Dacilor, d. Lucian Blaga schițează topografia stilistică a mitologiilor germană, slavă,

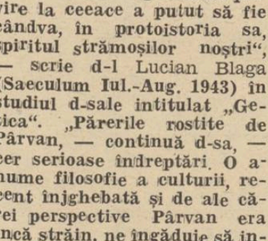

celtă, getă, indică, greacă și irană, constatând că mitologia getă, — deci și cea dacă, — se caracterizează prin: orizont desmărginit, afirmare defensivă, geometrism și stilizare foarte abstractă, participare magic-activă la existență, antropomorfism și împlinire în post-existență.

BALADA

(Meșterul Manole) pe care o publică d. *Horia Nițulescu* în ultimul număr al revistei Fundațiilor Regale (August 1943) dovedește, încăodată că ritmia cântecului nostru bătrânesc, departe de a aparține unui trecut lichidat, oferă stihuitorilor născuți iară nu făcuți, orizonturi expresive încă neîmplinite în poezia românească. Poeții noștri etniciști au atacat până în prezent, numai din perspectiva temelor și mai ales, a vocabularului problema poeziei etniciste. D. Horia Nițulescu merge mai în adânc, căci ritmurile sunt mai netrecătoare. *Balada* d-sale e o cucerire care merită întreaga atenție a iubitorilor și cinstitorilor versului românesc.

Am vrut să citâm câteva fragmente. Ar fi fost însă o gravă eroare, căci *Balada* scrisă de poetul *Horia Nițulescu* nu are valoare decât cetită integral.

„SINTEZELE

de *Istoria Literaturii Române* pe care ni le trimite d. *Ion Mihăescu* (Craiova, 1943 Tip. și Legătoria „Lupta Cooperativă"), este, în orice caz, carte utilă. Și nu numai pentru elevi și profesori, ci pentru toți acei ce orientându-se după jaloane, vor să-și aducă aminte de cele uitate. Lucrarea d-lui I. Mihăescu e foarte bine venită.

FOARTE INTERESANT

este cuprinsul revistei TRANSILVANIA. Reținem: George Sofronie (Transformările doctrinare ale conceptului de „Națiune"); Paolo Toschi (Probleme de poezie populară italiană; Sabin Opreanu (Cartierul Andrei Mureșanu); Ion Breazu (Inițiative ardelene în cultura românească); Petre Poruțiu (Situația juridică a proprietății imobiliare românești din nordul Transilvaniei); Mihail P. Dan (Două mărturii slave despre originea română a lui Ioan Huniade); Radu Stanca (E. Lovinescu) și Notele actuale semnate de scriitorul Ion Agârbiceanu.

„CU ACEST NUMĂR

CLAVIATURI își încheie cel de al doilea an chinuit — scrie d. Gherghinescu Vania în postfața caietului d-sale de poezie apărut recent (Anul II. Nr. 4 1943) Nu știu dacă vom mai putea apărea. De aceea țin să mulțumesc, din toată inima, prietenilor mei: Gavril Pop și Simion Anderco, pentru înțelegerea cu care mi-au acordat, până acum, sprijinul lor. Tovarășilor, ale căror entusiasme au obosit treptat, le amintesc temerile mele dela început"..

Să fie actul de deces al frumoaselor CLAVIATURI? Ar fi păcat. Gruparea revistei (Simion Anderco, Ilie Balea, Emil Nicu, Leonida Luca, Ștefan Muscalu, Dem Gh. Nolla, Mircea Petala, — V. Spiridonică, Octav Șuluțiu-Lucian Valea) nu ar trebui să admită această închinare a steagului. Vom reveni. Aici ținem să reproducem SONETUL scris de d. L. Blaga și părți din prefața d-lui Gherghinescu Vania.

Un SONET de L. Blaga e, într'adevăr, un eveniment, căci poetul Curților Dorului *nu a cultivat, până acum formele riguros simetrice sau fixe ale poeziei. Și totuși, d. Lucian Blaga publică, în CLAVIATURI, un sonet:* „Cânele din Pompei".

„Văzui în Pompei acel câne roman
Așa ni-l voiră zeițele sorții — mulaj conservat în materia morții,
să nu-l putrezească nici ploaie, nici an.
Ieșise să scape de norul din ușă, de noaptea căzută din munte cu foc.
Dar cânele, scurt răsucindu-se 'n loc,
se stinse rânjind și mușcând din cenușă.
Te văd Damnezeule — plumb, scrum și nor —
Odată venind peste mine prin ușă,
din muntele cerului, cutropitor.
Scăpa-voiu doar până în poartă. Apoi
mușcav-voiu în Tine, a lumii cenușă.
Tiparul în Tine păstră-mi-l-voiu"

Din prefața la CLAVIATURI transcriem: „Poeții dela această revistă, pe care eu aș fi vrut s'o intitulez pur și simplu „Caiet de poezie", sunt mai ales cei cu inima în care abea au îmbobocit răsurile. Ei trebuie să cânte așa cum vârsta îi îndeamnă, să nu facă eforturi reci, sub imboldurile industriașilor literari, chiar bine intenționați. Și ei cântă, în adevăr, mai cu osebire dragostea. Să nu uite însă, că orice dragoste își are poezia ei. Care nu se scrie. Care, uneori, nu poate fi scrisă. Fără a se anula prin lipsa de exteriorizare rimată. Poezia de dragoste este, deși cea mai bogată, poate cea mai dificilă. Căci lunecă la fiecare pas în bolta platitudinei, ori frizează ridicolul. Ceeace le-aș recomanda tinerilor poeți îndrăgostiți, este să nu se lase copleșiți de sentimentul năvalnic. Nu-i deajuns acest sentiment, oricât de mare, în stare naturală. El trebuie sublimat și îmbrăcat în straie fine, țesut de expresia pură ca firul de borangic. Sborul poetului trebuie să fie veșnic înalt, — SBOR DE PASARE, NU DE FULG. Poetul să rămâie, adică, stăpân; cu lucidităților artistice nealterate. Altminteri ne oferă spre publicare un material brut...".

INREGISTRĂM

interesantul studiu al d-lui *Aurel Vasiliu*: „ROMANII IN DOUA GEOGRAFII, *de Amfilohie Hotruiul și Nicolae Nicolau*". (Cernăuți, 1943).

V. JELERU

Sicut în coelo...

După un motiv eminescian

Gândul, visul, ca'ntr'o plasă, —
Ni le prind misterurile...
Crâncene 'ngrădiri ne-apasă :
Marginile, cerurile.

Oare 'n viața fără moarte
Nu-s grădini paraginile ?
Strivitor zâmbesc departe
Cerurile, marginile.

Toți de-am arde 'n lungi clipite,
De-am răzbate gerurile,
Ne'mpresoară 'n vrăji, ispite...
Marginile, cerurile !

Sborul tremură 'n lumină,
Vântu 'nchide paginile.
Numai Unuia se 'nchină
Cerurile, marginile

ȘTEFAN STĂNESCU

Neîmplinire

De treisprezece ani, mereu, prin aceleași tufișuri
[înăbușitoare
cu mâinile însângerate, cu ochii căutând soarele
pe care niciodată livezile și nicio floare
nu l-au sărutat și nu i-au cunoscut răzoarele.

Pe munții zilelor aceeași viscolită ninsoare
troenindu-mi haina gândului cu albul ei de var...
In ceașca ochilor, va fi înflorit în treisprezece ani, oare,
vreo pansea de nădejde, vreun chihlimbar ?...

Nici stelele, umerii îndoiți de povară
nu mi-i înveleau cu trena lor de beteală,
când adormeam, cu tâmplele reci în vreo seară
la adăpostul păpușoiului nopții de vis, ireală...

CONST. ENE

Beție

Atâtea căi mi se deschid 'nainte
și gândul sboară tot mai viu pe ele
când lopătând prin paginile grele,
sărută-atlasul, degetu-mi fierbinte.

Mă pierd târziu, cu soarele 'n inele
— Mediterana, tremună cuminte —
răsar încet aquatice morminte,
și'n piep sirenele plutesc, sub stele...

Se cern, de sus, întunecate glasuri,
pe aripa corabiei agale...
Iar vântul, sângeră, între talasuri,

psalmodiind poeme vegetale
— până se sting târziu, albastre ceasuri —
când țărmul geme 'n febre tropicale...

ERNEST VERZEA

Plecare fără semne

Sorocul este același și pentru voi
Dacă treceți apele și pentru noi
Dacă mai așteptăm o clipă soarele
Să ne vindece rănile pline de sânge.
Pentru noi cine va mai plânge ?

Pe umerii noștri apasă greu gerul
Și ne tot mână din urmă cerul.
Sufletul ne e spadă lungă și grea,
Grea ca păcatul din ea, cât Țara.
Pentru noi cine se va mai ruga seara ?

Pământul ne strânge pe munți
Și iarna ne ninge teama pe frunți.
Voi unde vă duceți ? Nu rădeți ?
V'ați făcut noapte ? Nu dați nici un semn ?
Spuneți : Vă facem crucea din lemn.

ION VÂLCEANU

NOTE germane.

Josef Martin Bauer

Chiar dela prima întâlnire cu personalitatea și opera lui Martin Bauer rămâi convins și câștigat de veracitatea și autenticitatea lor. Omul și creația prezintă o armonie clară. Forțele lăuntrice și marile întrebări ale vieții și creației sale, îmbinate într'o unitate limpidă și de nedesfăcut, îi arată drumul chemării sale dealungul unui domeniu, căruia Bauer i-a fost sortit. Și aceste forțe l-au ferit în mod generos să părăsească sau depășească, de dragul unor preocupări străine, câmpul de activitate inițial și dimensiunile lăuntrice ale chemării și puterii sale de creație. Cărțile lui Bauer au astfel și înainte de toate o calitate, care multor altora, poate mai perfecți formal, le lipsește într'o mare măsură: ele posedă substanță.

Ogorul și munca țăranului, înfruntarea primejdiilor vieții dela țară și oraș, împlinirea muncii de fiece zi și iubirea purificatoare,— iată marile teme ale creației poetice a lui Josef Martin Bauer. El le întruchipează pornind dela cunoașterea vechii Bavarii și dela o adevărată comunitate de simțire cu mediul său de viață țărănească.

Peisagiul și atmosfera gospodăriilor țărănești dela poalele Alpilor se regăsesc peste tot în cărțile lui Bauer și tot ele dau relief personagiilor sale. Ele au un profil propriu și o realitate aproape palpabilă. Figurile create de Bauer nu sunt tipuri, ci mai degrabă caractere. Forma povestirii și stilul limbii lui Bauer au și ele caractere cu totul proprii. Toate cărțile lui Josef Martin Bauer cresc și se realizează lăuntric. Acest lucru se vede clar în romanele scrise după o lungă perioadă de autodisciplinare care l-a maturizat și i-a dat reputația de fruntaș printre povestitorii germani mai tineri. Astfel Achtsiedel (1930), primul roman pe care l-a publicat și care a fost distins cu premiul tinerilor povestitori germani, este cartea camaraderiei cutezătoare și neostoite, cartea coloniștilor aflați în mare strâmtoare în aspre regiuni nedesțelenite și cartea care a indicat oarecum tonul fundamental al creației lui Bauer. Die Notthhafften (1931) i-a revelat calitățile de povestitor. Die Notthhafften povestea unei familii de țărani și a nenorocului ce a lovit-o din proprie vină, lăsându-i doar speranța într'o întoarcere mânuitoare. Este o e-

popee grandioasă a vieți țărănești: „un roman de o forță capabilă de a forma oameni și chiar o lume, pe care l-am citit cu un adânc simțământ de fericire", — a fost părerea lui Hermann Stehr. Die Salzstrasse (1932) a condus însă cariera poetică a lui Bauer către prima culme: Irupția vieții orășenești în cea dela țară, ispitirea și primejduirea comunității de viață crescute natural a unui sat de către intruși cu sânge străin și de către spiritul noilor vremi ca și de neliniștea tehnicei. Lupta dintre șoseaua care aleargă neostenită tot înainte și satul ce stărue liniștit și puternic pe loc. Toate acestea sunt redate cu o mare naturalețe și stăruitoare consecvență. Dar Bauer nu este conștient numai de forțele periculoase și destructive, ci și de cele salvatoare și păstrătoare. In arta sa de povestitor, el mânuește cu aceiași siguranță și tonul grav apropriat de viață, dar și umorul în care se răsfrânge cu voioșie lumea. Acest lucru este dovedit, mai bine decât oriunde, în Das Haus am Fohlenmarkt (Casa din târgul de cai) (1936), tablou colorat, bogat în figuri și sclipind de vesele lumini, al vieții dintr'un mic oraș bavarez. Bogăția talentului său de povestitor apare însă pentru întâia dată, întreagă și matură, în romanul „Das Mädchen auf Stachet" (1940).

Prin adâncimea temei și prin puterea descrierii naturii și a personagiilor create, acest roman este istoria, singulară în cel mai înalt grad, a destinului iubirii pline de păcat a doi oameni cu totul deosebiți unul de altul, al căror drum însă plin de tragedie, câștigă, prin forța purificoare a muncii credincioase și a iubirii devotate, o nouă lumină și un sens limpezit.

Josef Martin Bauer a răspuns marii chemări a timpului nostru așa cum se cuvine, cu întreaga sa ființă și operă. După ce luptase, prin piesele sale radiofonice sau populare, („Legendă Țărănească", „Halba de bere"), pentru o mai aduanca înțelegere a vieții oamenilor dela țară, el a urmat chemării frontului. S'a întâmplat și ce dată aceasta să-l ducă într'o regiune apropiată de cele mai intime năzuințe ale inimii și condeiului său, în mănoasa și greaua de viitor țară de țărani a Ucrainei. In calitate de comandant cu însărcinări speciale într'o divizie bavareză de vânători de munte, Josef Martin Bauer a străbătut, luptând și privind, întinsele ogoare fertile ale celui mai bun ținut agricol din răsărit, dar și stepele și deșerturile nogaice. El și-a mmânunchiat trăirile și impresiile într'o remarcabilă carte „Cocorii din stepa Nogailor", în care se străduie să dea o descriere adâncită și o interpretare peisagiului și oamenilor din Ucraina cât și marilor lor misiuni viitoare, totul fiind însoțit, ca de un fundal, de povestirea faptelor de război. Tocmai în această carte, forțele de temeiu ale lui Josef Martin Bauer, — acest om clarvăzător, poet al țărănimii și soldat, — s'au realizat convingător și unitar.

Opera lui Josef Martin Bauer, care se află în continuă creștere din adânci rădăcini, va da și pe mai departe, în anii de pace liberă și de mănoasă creație, o recoltă cinstită pentru hrana sufletească a poporului german.

Josef Martin Bauer, născut la 11 Martie 1901 în Taufkirchen pe râul Vils din Bavaria de Jos, trăește, după ani grei de muncă și pribegie petrecut în epoca de criză de după războiul mondial, ca redactor și scriitor în orășelul Dorfen din Bavaria de Sus, la poalele Alpilor. In clipa de față se află pe frontul de est unde a participat la cucerirea eroică și demnă de admirat a piscului Elbrus. Cea mai mare parte din operele amintite mai sus au apărut în editura R. Riper & Co. din München. Achtsiedel, Casa din târgul de cai, și Zwischenspiel **(Intermediu) au apărut în editura Propyläen;** Das Herz **(Inima) în editura Anton Pustet din Salzburg;** Die barocke Kerze **(Lumânarea barocă) în biblioteca Universală Reclam.**

KARL ADOLF SAUER

Cronica plastică

Domnul Ingres și Cubismul

II

Citind ultima operă a marelui nostru poet TUDOR ARGHEZI consacrată lui EMINESCU, am avut o nespusă bucurie, aceea de a găsi în afară de orice alt gând adânc și această definiție lapidară: „Ritmul pare că vine și dela natură, *unde totul e rânduit matematic și muzical*". (Sublinierea este a mea).

Dacă totul e rânduit matematic — cum și este — cu atât mai mult acel care reproduce natura'n forme și culori va recurge la geometrie, se va folosi de unghiurile, de curbele și de liniile ei, așa cum s'au folosit marii maeștrii clasici MATEGNA, DA VINCI, RAFAEL, acesta din urmă idolul DOMNULUI INGRES. Idol care, din fericire n'a fost decât un admirabil imbold pentru vestitul pictor francez, neîmpiedecându-l să-și dezvolte personalitatea. Desigur că vizitatorul profan al sălilor Luvrului, oprit în fața suavei madone a lui RAFAEL așezată între Isus copil și sfântul Ion, nu bănuie privind dulceața expresiei și grația atitudinei, că trupurile sunt câte și trele făcute dintr'o serie de curbe, care se'ntretaie și pe care noi, „copiind" în desen, atitudinea acestor figuri le-am putut verifica pe loc !

Din aceste neasemuite curbe, *„matematic"* îmbinate, reese construcția celor trei personagii. Desfătat de aspectul lor, INGRES, căutând să-și ritmeze desenul într'acelaș pas, a reușit să'și desăvârșească tehnica și simțirea.

Arătând în precedentul articol al cronicei, unele caracteristici ale DOMNULUI INGRES ținem să le relevăm aci. Precizându-le, voim să stabilim motivele pentru care, *„Cubiștii"* l-au ales drept părintele lor spiritual.

Sub o *aparent servilă* redare a formei, am observat că INGRES, *interpretează, deformează, schimbă* ceeace-i vedeau ochii; de pildă, dacă nevoia plastică o cerea *pentru frumusețea tabloului*, adăoga o vertebră, scurta un braț, lungea un gât, așa cum un secol mai târziu o vor face *„Cubiștii"*.

Ca orice îndrăgostit al formei și al liniei IOAN DOMINIC INGRES nu a reprezentat omul în „volum", întruchipat prin contraste de umbră și lumină ca de pildă REMBRANDT, ci așezându-și modelul în plină lumină, astfel ca nici cea mai mică umbră să-i știrbească din contur, a rezolvat, ceace un secol mai târziu va face obiectul căutărilor moderne *„îndepărtarea dela clar-obscur*, în folosul *ornamentalului liniei* și *al formei*, legată acum de fond și de obiectele din jur".

Dela *Bizantini*, acești regi ai formei geometrice *primitivi* și *gothici*, legătura directă dintre chip și fundalul pe care se proecta, se produse, înlocuită în Renaștere prin relieful excesiv, necompatibil cu suprafața plană a tabloului. Legile peretelui care impuneau frescei și mozaicului organizarea lor se risipiseră în favoarea clar-obscurului tabloului de șevalet, alergând după a treia dimensiune.

Restituind fundalului și obiectelor din jurul figurei principale, importanța lor, analizând bucată cu bucată, lucrul pe care-l picta, cu o candoare și o duioșie de primitiv, marele INGRES a fost taxat de contemporanii lui drept gothic. Injurie care azi, e o recunoscută „calitate", și încă, din cele mai mari !

Importanța capitală pentru plastică *a strânsei legături ce trebue să existe între formă și fond* și a *atenuării reliefului excesiv* intronat de *Renaștere*, care făcea să „iasă", „să sară" figura pictată din tablou, a fost admirabil înțeleasă de domnul INGRES și cu desăvârșire dusă la capăt, de vestitul părinte *efectiv*, al *„Cubismului"*, PAUL CÉZANNE.

Un alt punct de contact găsit de *Cubist* la INGRES, este coloarea.

„Impresionismul" a disociat și forma, dar și coloarea. Imbogățind paleta prin aplicarea contrastului simultan (descoperit de Chevreul) intronarea complinstarelor și a culorii pure a deschis un vast câmp anarhiei — prea multa libertate duce la dezagregare — cum s'a și întâmplat. Impresioniștii trebuiau să piară prin

însăși excesele lor, cum au trebuit să piară și cei ce i-au urmat, prin aceleași excese.

Orgiei de lumină, de atmosferă, de vibrație și procedeu al pensulei „pointilismul" cu confetii-le lui colorate, i se opunea *tonul fără vibrații, coloarea sobră, gama redusă* lins pictată pe pânză de INGRES.

In locul fragmentării tonului galben alăturat de albastru dând de departe retinei iluzia unui verde, *„Cubiștii"* recompuneau grație lui INGRES *localitatea colorată* (adică pe înțelesul tuturor tonul local al obiectului, de pildă la o portocală „portocaliul" neexprimat ca la impresioniști printr'o infinitate de culori, ci printr'una singură, coloarea specifică a acelei portocale).

Din ceeace am enumerat pân'acum reese că domnul INGRES și tablourile sale au servit *„Cubiștilor"* drept punct de plecare, al înfăptuirilor lor. Că aceste înfăptuiri au depășit cu timpul total, premiza de unde au plecat, se prea poate. Că aceste înfăptuiri au servit multora drept elan spre tot felul de excese, nu interesează.

Invățătura domnului INGRES a dat roade neașteptate, nu-l putem face vinovat de monștrii cărora involuntar le-a fost tată. Clasicizmul pe care „CUBIȘTII" prin penelul lui CÉZANNE l'au întrevăzut și dorit își are incontestabil obârșia în minunata operă a marelui IOAN DOMINIC INGRES, care ura anatomia, știind că nu acel ce cunoaște toți mușchii pe nume și îi așterne pe pânză e plastician, ci acel care pentru a exprima moliciunea rotundă a unui braț de femee, e gata așa *ca dânsul, să-i accentuieze curba*, dând pas liber *simțirii proprii*, mai importantă pentru artist de cât întruchiparea fotografică sau academică a obiectului privit.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

=AMOR=

de DORIN ILIESCU

Din depărtare îl zăresc pe amicul meu Amiralu. Pare nervos, are gesturi sacadate, își scoate pălăria din cap, o trece dintr'o mână într'alta, se șterge cu batista pe frunte, o pune la loc în buzunar, iar o scoate, iar își tamponează fața. In sfârșit ajunge în dreptul meu.

— Ce-i cu tine mă, în halu-ăsta ?

— Se cunoaște ?

— Ba bin că nu. Par'c'ai scăpat din ghiarele lui Primo Carnera.

— Mai bine mă smintea ăla, decât să fi trecut prin ce-am trecut.

— Ce, frate ?

— Chestie mare. C'o femeie...

— Te-ai încurcat cu vreuna măritată și-ai dat de dracu !

— Ași. Nu eu.

— Cum nu tu?

— Da. Nu eu m'am încurcat. Altu.

— Păi atunci ce-ai de ești în nervi? Treaba lui: a călcat porunca, să tragă ponoasele. Cine l-a pus să râvnească la femeia altuia?

— Știu eu cine l-a pus? Că acum, uite, suport toate consecințele...

— Nene, fii mai explicit. Nu pricep nimic.

— Așa se 'ntâmplă când te-amesteci în chestii de amor: ți se sparg ție în cap.

— Asta așa e.

— N'am dreptate? Să vezi. Acum câteva zile plecasem de-acasă cu Costache. Venise de mă luase să mergem în oraș. Așaa... Trecând prin dreptul hotelului Bristol, ce să vezi: nevasta lui Georgescu, cu unu de mână, ca doi copii strengari, intrau înăuntru, de par'c'ar fi intrat la casata siciliana.

— A lu Georgescu, frate ?

— Dacă-ți spun. Așa am rămas și eu când am văzut-o: trăznit. Costache de colo, zice: hai după ei să ne vadă că i-am văzut.

— Și ăla. Acum, ce-aveați voi cu femeia ?

— Spune și tu. Uite așa, ne-am luat după ăla și ne-am trezit amândoi cu nasurile lipite de ușa dela hallul hotelului. In timp ce tipu aranja cu portarul, ea se pudra.

— Vrea să fie bine, ce vrei.

— Mai bine nu mai vrea să fie bine, că poate nu ne vedea.

— V'a văzut?

— Da. Prin oglinjoara de la poșetă. Ce să-ți spun dragă, s'a 'ntors să se asigure că noi suntem și-odată o văd că se clatină.

— Biată femeie. Ce-ați avut mă cu ea?

— Tipu o vede, sare la ea, o apucă de braț s'o țină să nu se prăvălească. Ea, probabil că i-a spus, că-l văd pe individ uitându-se speriat la noi. Pe urmă, șmecher al naibii, i-a venit inima la loc, i-a spus ceva și-au ieșit tacticoși afară de par'c'ar fi ieșit dela mezelărie.

— Perversă, dom'le. Femeile sunt niște perverse.

— Mie-mi spui? Și să vezi. Eu cu Costache după ei. Ei au simțit că-i urmărim. Intră într'un magazin, stau niței și ies iar. Noi după ei.

— Ca Sherloc Holmes.

— Curat. Intră în altul; ies; noi după ei.

— V'a ținut așa toată strada?

— Nu. Să vezi. Intr'al treilea magazin intră numai tipu. Ea rămâne afară și când ajungem în dreptul ei — ce să-ți spui, eram hotărît să n'o salut — mă acostează: Bonjur, dom'le Niculescu, zice, ce mai faceți ? — Ce să fac zic, zic, mă gândeam că n'am mai fost de mult pe la dumneavoastră și c'o să trec zilele astea să-l mai văd pe Georgescu.

— Ha ! Ha ! Ai adus-o bine.

— Ce bine, nene ! Eu credeam c'am dat-o gata, da ce crezi că-mi răspunde?

— Știu eu ?

— Nu, da așa, cam ce crezi?

— Nu știu frate. De unde vrei să știu eu?!

— „Păi de ce n'ați mai venit ? Că bărbatu-meu vorbea într'una de matale". Auzi mă. Așa mi-a răspuns.

— Și tu ?

— Eu ? Eu ce era să mai zic la așa îndrăsneală? Am zis la revedere și am plecat.

— Cu Costache după tine...

— Cu Costache după mine. El, ce să-ți spun, se enervase de așa îndrăsneală, mai ales că-l știi cât ține la Georgescu. Sunt ca frații.

— Da. Știu.

— Și zice Costache: Ascultă, Amirale. Amândoi suntem prieteni cu Georgescu. Nu se face să-l lăsăm așa, cum s'ar zice, să-i terfelească o femeie numele. M'așĭ duce eu să-i spun, dar mă știi, violent cum sunt, să nu provoc vreun scandal. Du-te tu, tu ești mai calm, ia-l pe departe, adu-l la chestie și spune-i. E păcat de el, băiat tânăr, să-l compromită în halu-ăsta.

— Și tu te-ai dus !

— M'am dus, nu m'aș mai fi dus. După masă am fost protos. Imi deschide ea — ce să-ți spun, numai zâmbete, par'că-l vedea pe tip, nu pe mine — intrăm în casă, schimbăm câteva vorbe în sufragerie că Georgescu era culcat și vine și el, în pijama. Mai stă și ea câteva minute și apoi pleacă.

— Mare curaj, dom'le, să vă lase singuri când bănuia de ce-ai venit.

— Așa mi-am zis și eu, da să vezi cum o 'ntorsese. Il văd eu pe Georgescu că se uita cam chiorâș, da ziceam c'o fi omul după somn. Mai vorbim noi una, alta, par'că, nu știu cum, nu-mi venea să-l atac la subiectu pentru care venisem. Când, odată-l văd că trece el pe nepusă masă la altă idee: Ascultă mă, Amirale, da tu n'ai de gând să te 'nsori? — Păi mă Georgescule, zic, o să mă 'nsor și eu că n'oi rămâne cavaler toată viața — și 'n gându meu mă gândeam ce bine-i să fii însurat c'o nevastă ca a lui. — Ce Dumnezeu, zice, ești om în toată firea, cum de nu ți-ai dat seama până acum de binefacerile căsătoriei?

— Curat binefaceri, săracu.

— Pe buze-mi stătea să-i spun: „Uite, zice, eu, n'am trăit nici la mama așa de bine cum trăiesc de când sunt însurat. Mâncarea, mâncare, rufele rufe, curate totdeauna, casa casă, ai și tu cu cine schimba o vorbă... Ce-ți trebue ție să umbli după femeile altora?" — Ei, asta-i, zic, par'că dacă nu ești însurat, nu trăiești bine?! — „Bine, bine, zice, da crezi tu că frumos lucru e să te agăți de femeile altora?" — Ba nu mă agăț de nici o femeie măritată. Eu, mă știi, zic, chestia asta o am sfântă. — „Lasă, zice, nu-mi mai spune mie, că știu eu ce știu"

— Ce vrea să spună ?

— Nu pricepeam nici eu unde bătea, zic, doar suntem prieteni, mă știi ca p'un da stai să vezi. — Bine, mă Georgescule, frate, îmi știi toate combinațiile, m'ai auzit tu să fi umblat cu vreo femeie măritată? — „Drept e, zice, până eri nu, da eri am aflat că nu te-ai da îndărăt." — Cum, nene? — zic. — „Mă Amirale, zice, ai făcut-o, ai făcut-o. Eu nu mă supăr, că știu că am cu cine mă 'nțelege, da nu e frumos." Ce să-ți spun, nu mai pricepeam nimic. — Mă Georgescule, nu înțeleg nimic. La ce faci aluzie? — „Ei lasă, nu e nevoie să te prefaci. Mi-a spus nevastămea tot. Cum v'ați întâlnit pe stradă, cum ai oprit-o, cum ai invitat-o la cofetărie și cum, pe urmă, ai început să-i faci curte".

— Fantastic Amirale. Cum o'ntorsese...

— Nu vezi? — Da să știi că nu sunt supărat, zice Georgescu, că e foarte natural: femeie frumoasă, tânără, tu tânăr și fără căpătâi, ce ți-ai zis: ia să 'ncerc eu, poate se prinde. Așa ai crezut tu că e nevastămea, mă?

Prăpădul puhoiului

de SEBASTIAN POPOVICI

Treaba secerișului urma să înceapă, și din ograda curții, convoaiele trase de șiruri de boi înjugați la batozele și călduțele rânduite în fața magaziilor, începeau să iasă la câmp, petrecute de rândași și de vătaful Neculai, ce nu mai zăbovea să se frământe, îndemnând harapnicele flăcăilor.

Hotărâse boierul Grigore să pună de Luni la treieratul rapiței de la stadoală și la celelalte stanții, și deaceea garniturile cu caldarea, batoza și otacul, se îndreptau spre drumul stogurilor uriașe.

In urma lor, Toader Bradu, desmorțea din nou liniștea satului cu strigările lui detunătoare, ca să scoată lumea la munca pentru săptămână.

Avea un mers de uriaș, îndesat și rar, de par'că pașii țineau cumpăna vocii lui de fiară hăituită, ce ocolea lanurile străbătea izlazurile, și-i auzea ecoul chiar în satele megieșe.

— Ei, ei, cumătri Toadri, a început un mosneguț din fața crâșmei jupânului Croitoru, da'mnetale cum zîci c'o mai hi cu pânea boierului ?

— Eu zîc că săptămâna ce vine, toată rapița trebuie să hie în stadoale, și după asta începe cu grâul.

— Dapui mă tem că'mnetale șîgușești cu vremea. Că mă uit eu cum ti răpezi în ié, di parcă ții gloaba di frâu. Eu zâc un lucru, badi :

Dacă Dumnezău nu vre, apui știută că nu-i nici un chip. Și păntru una ca asta, trebuie să hie omu'curat, să nu sudue di lucruri sfinte, să țiie sărbătorile, și nu trăbuie să se tocmească cu Diavolul ca să scoată creștinu jita la jug pâr'nu iesă popa din bisărică în sfânta Duminică de azi.

— Da ci badi, se oțărî Toader Bradu, parcă boieru ar să steie la gustul popii, când o vre el sî iasă din biserică ? Pocnește holda, bade, și n'așteaptă să sune clopotele.

Și porni mai departe, lăsând moșneagul să bălăbănească din pragul crâșmei.

Boierul Grigore, l-a ajuns din urmă cu brișca, tușind mulțămit de strigările poruncii lui, căreia nimic nu-i sta în cale, și se'ndreptă spre coada izlazului, moleșită de arșiță, cu malurile ca niște buze uscate, linse de limba valurilor.

Un cer albastru, trist, apăsa peste satul cuprins de tăcerea rugăciunii de sărbătoare, în care aerul parcă încremenise fără nici o respirație. Ulițele păreau mai strâmte, casele îngrămădite unele în altele, iar turnurile bisericei — de obiceiu majestoase, păreau joase și înfricoșate, ca sub o amenințare. Copacii de prin pomăturile gospodarilor se petrificaseră parcă în aerul sufocant, iar crengile lor atârnau ca niște brațe, fără viață. Nici o pasăre nu străbătea bolta. Satul era pecetluit sub o liniște ca aceia ce precedă o bătălie.

Deodată, vântul începu să se joace cu fu'n drum, mânând vârticușurile șoselii până departe, ridicându-le în nourii vineți ca pieile de bou.

Boierul ajunse la stadoală, unde garnitura de treier era trasă între girezile cu rapiță, sprijinită în pene de lemn. Vitele, cu jugurile în gât și cu protapul după ele, rumegau obosite, adulmecând cu nările perdeaua de nori ce se ridica din poala dealului.

Apa izalului se plumbui și se încreți zorind valurile cu coama ridicată. Cerul își căscă porțile negre ale furtunei, iar oastea stuhului adunată în gârlă, își agita baionetele.

De după stogul unde se ferise, Vataful Neculai se vedea cum își agită furios mâinile, însoțite de strigătele rupte de furtună și împrăștiate peste miriștea tunsă. Rafalele vântului îi pălmuiau obrajii, opintind și roata pălăriei afundată pe ochi.

— Adă boii sub stănoagă, mă-i-i ! — se auzi încă odată glasul vătafului copleșit de văzduh. Și împleticindu-și pașii prin fuiorul vântului, îi adună spre otac, ca să dea raportul boierului Grigore ce se adăpostise cu grijă acolo.

Se auzi deodată o pârâială, ca de schele apoi o bubuitură, și sârme de foc șerpuite brăzdară în spirale bolta clocotită. Răbufneala se rostogoli în văi, și detunarea ca o stâncă crăpată, a huit înăbușit.

— Doamne păzește ! — șoptiră buzele înfricoșate ale adăpostiților, însoțite de semnele crucii spre locul unde groaza le tresărise făptura.

Din cremenea norilor mai scăpărau încă scântei, răschirate pe lângă iasca stogurilor.

Ochii boierului se dilatară de spaimă, țintuiți pe gemușorul otacului, la prăpădul de afară. Plescăiala șuvoiului revărsat a început să se'ntărească din ce în ce până când picăturile s'au auzit bătând ca niște cuie.

— Ii grindină, Cucoane Grigore ! — își tăie suflarea vătaful Neculai, răpus de îngrijorare. Boierul s'a făcut verde de mânie.

— Doamne, boierule, mare lucru să nu hie asta blăstămu' popii, că pre o'ntoarnă ceru numa' pe-a lui. D-or o zîs moșneagu cel din fața crâșmei când am trecut cu batoza : „bre, nu călcați Sfânta Duminică !"

Din meditațiile încâlcite ale boierului Grigore, scăpă în glas abea un gând : „și grâul încă nu-i în clăi !"

Vataful Neculai își opri suita grijelor ca să dea și mai păgână mânie în vorba boierului. Se scărpină în plete, găsind că n'ar fi chibzuit să încheie judecata stăpânului său.

Grindina îndesi ropotul de ghiață, pârîind ca niște gloanțe pe tabla otaculuĭ. Puhoiul apelor ducea în vale nucile împietrite, rostogolindu-le spre matca izalului.

După câteva răstimpuri, cerul a început să spulbere biruitor nourii furtunei, ridicând o geană tremurîndă, încolo departe. Ploaia a pornit să se subțieze, descoperind izlazurile și lanurile unde făcuse — una cu pământul, întreg secerișul.

Un oftat desrădăcinat din adâncul inimei, învrednici glasul boierului Grigore :

— Vataf Neculai, urcă pe cal și cutreeră moșia, să vezi ce-o rămas în urma prăpădului.

A doua zi, la curte, nu urzea nici o treabă. Ploaia a continuat toată noaptea și boierul Grigore — închis în odaia lui — a frământat fel de fel de gânduri, fără nici o direcție.

Grindina îi tolănise toată holda, îi rupse izazurile și bolta cu stavilele. Se trezi dimineață cu ochii împovărați de nesomn. Buzele îi tremurau de neliniște, iar în obrajii spasmul înfrângerilor ce le suferise, îi încrustase în coada genelor o dungă umezită.

Intreg spectacolul prăpădului de ieri îi năvăli în minte, defilând înaintea ochilor lui, într'un dureros cortegiu. Năduful de dimineață, pornirea garniturilor de treier la câmp, vârtecușurile de praf din șosea și apoi grindina înteță de la stadoală, toate i se îngrămădeau în minte, de parcă urmărea un film.

Administratorul, văzând că nu coboară la cancelarie — ca deobiceiu, urcă treptele conacului ca să-i ceară niște lămuriri.

— Să trăești, Cucoane Grigore, spuse el, pătrunzând în sala din mijloc unde boierul — întins în fotoliu își fuma țigara, meditând.

— Buna dimineața, Velisarie. Spinoasă urare în urma prăpădului de ieri !... și se priviră ochi în ochi, ca doi vinovați complici. Unde-i vataful Neculai ?

— La cancelarie, Coane Grigore. Nici n'are curaj să dea ochi cu dvs., așa-i de supărat. A mai dat o raită pân'n miezul moșiei, azi dimineață. Totu-i la pământ. Gré osândă !..

Boierul Grigore se ridică înfuriat din fotoliu, ca într'o sfidare. Făcu câțiva pași în jurul mesei, și cumpănindu-și hotărârea luată, porunci :

— Să se înplânte toate plugurile pentru arătura de toamnă. Dumneta și vătaful Neculai, veți supraveghea îndeaproape semănăturile. Pierderea de azi, vom scoate-o mai târziu. Toată lumea la lucru, să nu mai rămână nimeni aici. Ne-am înțeles ?

Ochii boierului Grigore se încercuiseră și mai tare, bulbucându-se în orbite. Își simțea toate mădularele grele, ca de piatră.

Vătaful Neculai primise ordinul, și, covârșit de durerea plumbuită în suflet, porni spre casă, fără nici o răvnă. Picioarele-i grele, lăsau urme ostenite în noroiul din cărare. Mergea cu capul plecat, de parcă îi era rușine să dea ochii cu oamenii din sat. Ca slujbaș de încredere la boier și ca gospodar cuprins în Știubeieni, nu călcase niciodată rânduiala bisericei și sărbătorilor, și acum păcatul l-a împins să iasă cu batozele la câmp tocmai în toiul slujbei de Duminică. Cum mai poate el da fata după un preot, dacă săvârșește asemenea nelegiuiri ?

„Ei, da ce sunt eu vinovat, dacă am executat ordinul boierului ?

Și această autodesvinovățire îi ridică capul în sus, cu mândrie. S'a dat apoi în grabă și cu fereală de după podul inundat cu apă, luând în priviri un gospodar ce înota prin glod, descult și cu pantalonii sumeși.

— Eeei, ați strâns ghiața dipi moșie, giupîn Neculai ? Apui ai tras-o și 'mneta păntru gustul'lu'Conu Grigore; nu i-ar hi rușine !

— Da' bine, măi Costache, parcă ploaia ține de socotelile noastre ?! căută să-i ogoaie ciuda — cu slăbiciunile omenești, vătaful Neculai.

— Ica treabă ! De-amu tot pi schinarea noastră sî varsă nacazul. Zî și noapte după asta, trebui să desfundăm șușaua di apă și s'o netezim ca să treacă boierul cu trăsura și ca să ne 'njure și să ne blestime.

Când a mai vini și'n țara asta altă rânduĭ. Că pîr'amu, și pi jita din imaș te pune boieru la plată și la meremet. Ci nu-ți cauți 'mneta di treabă, gipân Neculai, și lasă boieru. Nu di alta, da îi pățit-o și 'mnetale — cum aud c'o pățit-o'n alti părți administratorii moșiilor.

Vătaful Neculai nu avea chef de vorbă și nu voi s'aprindă fitilul discuției pe seama unei răsmerițe ce auzise că se urzea pe la moșiile din țară, printre țărani. Se lăsă petrecut până la poartă, deschizând urechile la ultimele vorbe ale gospodarului :

— O prins a ști fiște care, di tătă socoteala asta. S'o dus roghia, giupîn Neculai, și vra țaranu sî trăiască pi ci câșligă din truda lui. O ceapă să hie, da să știm că-i a noastră. S'apui să știm c-o rămas așă : Care cum muncește, așă sî hodinește.

Ritmica acestor cuvinte, îi prinse gândurile vătafului, cadențându-le până'n ogradă, în cuhnie și în somn. Zăbovise cu meditațiile — în multe rânduri — la ieșirea lui din slujba boierului, dar încă nu luase o hotărâre. Se știa slăbit de o meteahnă veche, care-i poticnea câte odată pașii și parcă o vrăjită și crâncenă sfidare de moarte nu-l lăsa să se strângă pe lângă casă. Și-a purtat multă vreme boala călare, fără să-i descopere leacul, continuându-și truda cu tăria de criță a organismului său.

Peripețiile scientismului actual

(Urmare din pag. I-a)

Reîntoarcerea savanților la filosofie, după o epocă de acut scientism și provocată tocmai de astfel de tendințe de acaparare, este plină de semnificații.

Așa dar, tabloul pe care cugetarea contimporană ni-l oferă este extrem de bizar : deoparte filosofii care, protestând împotriva științei, cufundă filosofia în irațional pentru a-i creia un nou domeniu și nereușind decât să-i provoace ruina; iar de altă parte, savanții care luptând să înlăture filosofia aduc știința într'o serie de crize, din care, pentru a o salva, ei recurg tocmai la acele modalități de cunoaștere împotriva cărora scientismul a dus și duce încă o luptă înverșunată : Religia și Metafizica.

Semnificația pe care o poate desprinde cel care contemplă atent un asemenea tablou, are un îndoit aspect : în primul rând el va vedea în chip limpede că filosofia nu e nevoită să se refugieze în irațional pentru a scăpa de concurența științei, și în al doilea rând că știința cu cât va progresa mai mult cu atât mai puțin se va putea dispensa de Filosofie.

Iraționalismul și scientismul sunt cele două mari prejudecăți ale vremii noastre, iar apele turburi ale controverselor și străduințelor sterile, nu se vor putea limpezi decât odată cu depășirea lor.

FLORIAN NICOLAU

O viziune entuziastă a folklorului nostru

(Urmare din pag. I-a)

— credința într'o armonie și o corespondență permanent urmărită și gândită, între lumea pământească și cea transcendentă; într'o întrepătrundere din voința dumnezeiască, a celor două lumi.

— înțelepciunea, ortodoxă și rod al unei adânci și tragice experiențe istorice, că binele și răul se cumpănesc și coexistă cu necesitate în această lume — de unde simțul echilibrului și rezistența la suferință.

— nevoia și dragostea de concret ce își au rădăcina în necesitatea ortodoxă și organicistă de fuzionare a perspectivelor umane cu cele cosmice, transcedente — imposibil de înțeles altfel.

— un puternic sentiment al milei și milosteniei de sursă tot creștină, din grijă pentru viața de dincolo care se câștigă prin fapta dărniciei și care realizează pe tărâm social adevărata operă de asistență.

— simț al ordinei și ierarhiei lucrurilor, înțeleasă ca o rânduială, normă funcțională a celor ce sunt precum sunt:

— un așa zis sentiment al naturii, al „firii", pornit tot din splendida conștiință a înfrățirii universale, străvezie în toate manifestările de viață și de artă ale poporului nostru.

— fatalism corectat de d. Papadima în sensul unei cumințenii, unei acceptări nu pasive, nu orientale, ci creștinești modestă, a ursitei și „rânduelilor".

— o concepție gravă a păcatului socotit în acțiunea lui de distrugere, de neomenie, de crudă fatalitate — și a morții, „chip privit cu liniște".

Alte trăsături etice și psihice așa cum rezultă din fire și folklorul nostru : lealitate, vitejie, fidelitate, dragoste de frumos (deci simț al armoniei) dragoste de viață (de unde adorarea primăverii și învierii firii) întregesc portretul nostru etnic așa cum el se reflectă în folklor.

Problema dacă și în ce măsură folklorul însăși este o apă vie în undele căreia se oglindește chipul și sufletul neamului nostru, nu o discută d. Papadima. De altfel în acest caz n'ar mai fi fost numai o problemă de folklor interpretat, ci una de proporții mai mari în cadrul etnopsihologiei. Consecințele trebuesc însă firesc trase, plecând dela premisa generală, că orice creație este expresia unui suflet.

Că așadar, toate cele însemnate despre folklorul românesc, se potrivesc întocmai și creatorului lui.

Nu cred că cineva care are pretenția unei cunoașteri a sufletului românesc în genere și a țăranului nostru în special, și care este de bună credință, să poată nega vreunul din caracterele pe care i le-a fixat d. Papadima. Mai ales că ele sunt dintre cele ca să spunem așa, neutre — cât privește subiectivitatea flatărilor, idealizărilor sau dimpotrivă, denigrărilor, deobicei inerente portretelor condeiate de cine știe ce interese. Românul nostru n'a ieșit din această indirectă caracterizare a lui, nici mai bun, nici mai rău, nici mai frumos, nici mai urât. Ci doar așa cum este, reflectat de creația lui cea mai autentică și mai plastică. Că acestui portret i s'ar putea adauga de psiholog, de moralistul, de politicianul nostru cercetător, multe rele și păcate pe bună dreptate sau și alte daruri frumoase (cum ar fi, nu mai departe, celebra noastră ospitalitate și omenie), pe care ne minunăm mult că nu le-am aflat descoperite prin niciun aspect folkloric, nu este de mirare. Dar cum am spus, d. Papadima a urmărit probleme de folklor și nu de etnopsihologie. Studiul prezintă totuși o neînțeleasă lacună: dorul, sentimnet imperial al sufletului și creației populare, nu este niciodată pomenit. Cum — din care motive — lipsește tocmai el dintr'o „viziune românească a lumii" — prin aceasta, regretabil detrunchiată ?

Cât s'a ferit d. Papadima de concluzii generale, tot a fost ispitit să le tragă. Cu atât mai mult cu cât, pedeoparte plecarea dela o poziție nouă cât privește apropierea de el și lumina în care trebue interpretat iar pe de alta, sensul pe care i l-a descifrat, tot mai adânc pătrunzând în lumea lui, l-a obligat să-l încadreze într'un pervaz critic, de unde concluziile nu puteau lipsi.

Printre acestea se ridică cu îndreptățire științifică aceea că, civilizația noastră folklorică nu este o moștenire directă a celei greco-latine, o rădăcină a ei, ci una tracic-autohtonă peste care influența orientală adusă de coloniștii romani odată cu propriul lor aport iar apoi cea creștină, — au grefat cele mai diverse și pitorești mlădițe folklorice.

Apoi, toată cercetarea aceasta a adâncurilor ființei noastre în ceeace are ea mai autentic și mai viabil ca poezie, filosofie, suflet și artă — nu putea să fie făcută la rece cu sentimentul unui săpător de pietre rare sau unui colecționar de piese arheologice. A cercetat suflet din sufletul nostru și d. Papadima a vibrat odată cu el.

Deaceea a scris frumos entuziast și cald această carte. S'a înălțat până la grija ideală și naționalistă către care orice folklorist pasionat ajunge, cât privește ocrotirea și viabilitatea comorii folklorice și până la o înțelegere de înaltă viziune politică a lui:

„Folklorul e astfel nu numai expresie ci și ordine de viață. Nu numai că ne lămurește poporul ci îl disciplinează și astăzi încă. Am văzut până acum folklorul prea mult ca literatură; e timpul să îl vedem și ca școală, — deși e poate prea târziu acum, când influența orașului îl trece din ce în ce mai mult din viața satului în muzeul lui. O școală ideală, căci se identifică dela început cu omul, ca conștiința lui, vorbindu-i din lăuntrul lui. Fiindcă nu îi dă omului simplu învățături ci o întreagă structură morală sprijinită de un mod de a gândi, de a vedea lumea — care niciodată nu o contrazice, ci o împlinește totdeauna. O școală de al cărei spirit și ale cărei metode, întemeiate pe o profundă cunoaștere a mentalității noastre populare — repet — ar trebui să se țină seama necontenit în opera de ridicare a țărănimii, care se încearcă acum".

In materie de cercetare a folklorului nostru fuseseră oarecum epuizate toate posibilitățile de interpretare a lui, dela cea literară, istorică, filologică, estetică și până la cele de diverse nuanțe metafizice.

Perspectiva pe care d. Papadima a deschis-o pentru înțelegerea folklorului nostru se întinde pe un vast orizont etic și pedagogic. Pentrucă în structura lui fenomenologică și ontologică, d-sa a întrezărit, în primul rând, una morală. Este poate aci o vână străveche și „albastră" a sângelui nostru rasial dar și o cumințenie a spiritului, căruia îi trebue drept sprijin, mai înainte de orice, un îndreptar de viață — o etică. Poporul și-a creiat-o singur. Fiindu-și sie pedagogul cel mai înțelept, poporul a realizat fără să știe în folklorul lui, adevărul etern că nimic nu durează, nicio creație omenească nu e măreață fără temelia unei concepții etice despre viață.

Cum orice etică și expunere a ei, fără căldura convingerii și a entuziasmului, riscă pedanteria și artificialul, — d. Papadima a îmbrățișat „viziunea românească a lumii" tocmai cu aceste sentimente.

MELANIA LIVADĂ

Poezia Minervei

(Urmare din pag. I-a)

Poesia Minervei n'are nimic de-aface cu așa numita intelectualizare a poesiei. Ea urmărește spiritul în funcția lui de cunoaștere, care are un caracter profund emotiv și uman. Poesia intellectualizată este ceva hibrid. Ea ofensează cu noțiuni intelectuale, pe care le aplică unor teme vechi, tot sentimentale. Are un caracter discursiv și didactic, antipoetic. Poesia Minervei cultivă lirismul rațiunii. Ea face o discriminare certă între emoțiile inimii și emoțiile spiritului. Pe cele dintâi le lasă pe seama muzicii, care rămâne singurul domeniu al tumultului, al emoțiilor anorganice, neformulate, confuze. Cași la cei vechi, muzica este o expresie a hibris-ului. Poesia ca esență muzicală este iarăși o noțiune revoluță pentru vremea noastră. Pe cele secunde le cântă, le formulează lucid, le dă frumusețĭ și tărie.

Poesia românească, afară de unele lucruri măreți din Eminescu, și de câteva clipe excepționale din unii poeți contemporani, a rămas tot într'un stadiu pastoral, anacreontic. Momentul homeric și cel virgilian sunt ireversibile. Singura noastră „epopee" este una eroi-romică. Nu mai bate acum, prin Europa, nici măcar uraganul hugolian.

Rămâne însă o singură salvare : ca tinerii ce se agită acum întru Apollo, să invoce adesea, în cântecele lor, extazele pure ale Minervei.

HORIA NIȚULESCU

Cronica literară

D. IOV: Covor Basarabean

Mircea Eliade: Comentarii la legenda Meşterului Manole

Constantin Nisipeanu: Femeia de aer

Nu cărţile sunt la dispoziţia şi discreţia cronicarilor literari, ci aceştia la dispoziţia şi discreţia cărţilor. De aici rezultă, neîndoios, toate neînţelegerile. Este însă o veche şi înţeleaptă vorbă românească: Gura omului numai pământul o astupă. Aşa stând lucrurile, cronicarul literar nu poate şi nu trebue bănuit de necinste. El este obligat să coboare — deseori. E obligat să se poată ridica — uneori şi, în orice caz, obligat să-şi spună părerea fără a ţine socoteală de faptul că face sau nu plăcere confratelui, autorului şi cifitorului.

Sub raportul eternităţii, valoarea cronicii literare e puţin lucru. Mult mai puţin decât îşi imaginează, — dacă vor fi existând undeva, — cei doi-trei semnatari cu adevărat neorgolioşi ai rubricelor de pagina cutare. Să fim deci înţeleşi şi lăsaţi în pace. Tot ce am scris şi vom mai scrie aici este reacţiune spontană, — ceeace nu este tot una cu reacţiune inconştientă, — faţă de o carte citită. Bună-rea, greşită sau justă, elogioasă sau depreciativă, reacţiunea noastră trebue considerată drept sinceră mărturisire a unei păreri şi nicidecum drept edict. Să se ţină seama însă că 'n lumea literară, întocmai ca şi în regnul vegetal sau cel al faunei, nu toate făpturile sunt numai ştejar sau crin şi nici numai ţânţari sau armăsari ci, alături de copacul plurisecular îşi duce micul veac silnicul şi muşchiul şi urzica şi alături de bour şi urs au putut vieţui şoarcele şi bondarul şi musca de o zi, toate fiind, — sau nefiind, — deopotrivă de împlinite în felul lor.

Iată de ce cronicarul poate iubi şi admira, — o, numai **nil admirari est diabolicum,** — totul ce-i luminează sufletul şi-i încălzeşte inima. Înţeleptului i-ajung şi acestea. Moronului şi zavistnicului îi poţi vorbi fără oprire şi tot zadarnică ţi-i truda. Să ne întoarcem însă la ale noastre.

1. **COVOR BASARABEAN,** luxosul volum de poeme tipărit, de poetul **D. IOV,** la Iaşi (Imprimeriile grafice „Cartea Moldovei" 1943), şi ilustrat, cu 58 de gravuri originale de **Th. Kiriacoff-Suruceanu,** este cartea de întristare, aducere aminte, nădejde, certitudine şi înseninare a unui român înainte de toate, şi apoi a unui poet, căci cele cinci „cicluri": (Lacrimi pentru Basarabia; Icoane; Drum spre dreptate; Urme vechi; Linişte'n sbucium) ţesute de autor în **COVOR-ul** d-sale **BASARABEAN** nu sunt şi nu au vrut să fie artă pentru artă, ci artă pentru o cauză, pentru cauza noastră a tuturora.

Nu ne întrebăm dacă poeţii sunt, sau nu, datori să abdice dela nepământeştile lor îndeletniciri şi datori să cânte, sau nu bucuriile şi durerile neamului lor.

Constatăm numai că astfel de poeţi au existat şi există constatăm că poezia lor este poezie când e bine scrisă sau e numai alcătuire verbală cu ritm şi rimă când nu o străbate sau nu o însoţeşte nici un fel de fior.

Versul d-lui **D. IOV** naşte un astfel de fior. Poate mai greu sezizabil pentru strunele sufletului confraţilor d-sale mai tineri şi deprinşi cu zările diafane ale cuvântului, — deprinşi, în aceeaşi măsură, şi cu vorbele miez de cremene. Poate prea puţin diferenţiat şi, deci, părând a fi prea simplist. Desigur însă fior venit, odată cu poemele ce-i duc farmecul, din vremi literare „depăşite" pentru noile vârste ale versului românesc. Tocmai acest dat îl face accesibil minunării unui I. Al. Brătescu-Voneşti de pildă (vezi articolul dela pagina 7-a a volumului) şi neaccesibil aceleaşi admiratii din partea cetitorilor de stih post-arghezian sau post-barbian. Nu facem nici un fel de judecată de valoare până aici. Inregistrăm numai faptul că poetul D. IOV, ca majoritatea celor de o seamă cu d-sa, nu se bucură de circulaţia meritată.

Poezia d-sale vibrează prea cert şi prea cinstit, pe ritmurile horei şi ale doinei şi nu caută efecte neobişnuite. Nu pune întrebări formale de nedeslegat. Aproape că nu pune nici un fel de problemă formală. COVORUL BASARABEAN al d-lui D. IOV nu începe şi nu închee vreun curent literar. Dar nu este nici operă trudită să reprezinte, — încă odată şi, deci, în mod inutil şi molest, — crezurile vreunui curent apus. D. D. IOV cântă cum i-a fost dat să cânte. Îşi cântă Basarabia cu mazâlii şi răzeşti ei, cu hotarele şi vestigiile ei voevodale cu hatmanii şi ţăranii ei, dară şi cu acele frumoase femei, — Natasa, Vera, Liuba, Zina, Raia.

Şi d. D. IOV cântă tristeţile ocinei cotropite de duşman, Soroca sa, haturile şi hrisoavele, toamnele şi iernile basarabene, dară şi primăvara trezită 'n sângele de urmaş „din ctitori mari de viţă" al lui Leonte Năvală, şi vitejia oşteanului român desrobitor şi chemarea lui Dănil Apostol şi pe Andrei Chiroşcă „moldovan tocmai di la Nestru, „buclucaşu". (Acest din urmă poem care începe cu **„Vă scriu eu, Andrei Chiroşcă, moldovan..."** are frumuseţi de grai vechi moldovenesc unice, aceleaşi frumuseţi pe care le găsim şi 'n **Hronicul** lui **Duma Simion grămăticu,** şi 'n **Pizanie** şi 'n toate poemele cu iz autohton ale poetului".

Poezia d-lui **D. IOV** este poezie ocazională prin excelenţă, cu toate calităţile şi limitele ei, şi trebuie înţeleasă şi preţuită ca atare.

Volumul **COVOR BASARABEAN** mai rămâne însă şi ca volum documentar.

2. D-l **MIRCEA ELIADE,** ocupându-se de magie, a devenit d-sa însuşi, magician. Dovadă: cartea de **COMENTARII LA LEGENDA MEŞTERULUI MANOLE** (Editura „Publicom", Bucureşti 1943). Numai un autor cu preocupări şi studii ca ale d-sale şi numai un spirit ca al d-sale putea restitui legendei noastre acel hallo de mit şi sensuri pe care i l-a restituit, — fără material documentar greoiu, dară pretutindenea prezent, — autorul, până acuma, al unui întreg raft de cărţi literare şi ştiinţifice.

Intrucât rostul nostru, — în anumite cazuri este acela de a semnala, în primul rând, frumuseţile unei opere, ne oprim nu atât asupra adevărurilor de care ţine şi reuşeşte, în mare parte, să ne convingă d-l **MIRCEA ELIADE,** cât asupra acelor aspecte ce dau acestor **COMENTARII** o faţă extrem de atractivă.

D-l **MIRCEA ELIADE** are un condei uluitor de rapid şi de expresiv, condei care, — vorbim bineînţeles la figurat, — nu mai poate fi considerat instrument, ci prelungire a fulgerelor inteligenţei d-sale singulare. Frazele d-sale se precipită şi dibuie, dansează ca nişte vârteje de foc şi nu ţi se insinuiază în suflet cu liniştita urcare a nivelului apelor. Logica d-lui **MIRCEA ELIADE** este logica oamenilor ce au foarte multe de spus. Fără îndoială că debitul verbal al unui atare autor va fi colorat, volubil, comunicativ, foarte bogat în „asociaţii", foarte atrăgător şi ispititor la urma urmelor. **COMENTARIILE LA LEGENDA MEŞTERULUI MANOLE** excelează şi păcătuiesc prin calităţile verbului mircea-eliade-ian. In afară de acestea, reluările unor leitmotive dau textului un zvon de incantaţie.

Iată că frumuseţile stilistice ale unui op ştiinţific îi pot fi periculoase. Nu fiindcă nu ar avea ce căuta în pagina perfect gândită şi perfect redactată de către savant, ci fiindcă aceste frumuseţi dau valori de miraj textului respectiv, situându-l în vecinătatea prestaţiilor beletristice. Poate greşim. Dispunem însă de cel puţin trei exemple celebre în privinţa aceasta, iară ele sunt, în ordine cronologică, opera lui Schopenhauer, Bergson şi Freud.

Dat fiind că d-l **MIRCEA ELIADE** a vrut să-şi facă „accesibile unui număr cât mai mare de cetitori" originalele **COMENTARII,** temerea noastră este cu atâta mai întemeiată. Cartea d-sale e prea cuceritoare ca să nu fie accesibilă acelui număr cât mai mare de cetitori, — dară şi prea plină de probleme ca să poată fi asimilată fără greş. E, totuşi, o carte splendidă. Şi o carte extraordinar de sugestivă. Asupra celorlalte aspecte nu ne putem pronunţa în cadrul unei cronici literare.

3. In volumul **METAMORFOZE,** d-l **CONSTANTIN NISIPEANU** are două poeme pure ca înserările vernale. Este acel **Poem corect pentru Veronique** şi este poemul intitulat **Metamorfoze,** evocând aceeaşi fată cu nume francez. Iubitorii de poezie aeriană nu vor putea nicicând trece peste frumuseţea acestor întruchipări de sunet şi miracol. In **SPRE ŢARA INCHISA IN DIAMANT,** poetul e obsedat de „femeia cu obraji plăsmuiţi din făn cosit" şi de „Paula cu frumuseţe suavă". Intuind femeia cu antenele cele mai sensibile, dară şi mai delicate, — şi, în raport cu veacul nostru de oţel, cele mai fragile, ale sufletului d-sale, d-l **CONSTANTIN NISIPEANU** ajunge în mod necesar la femeia stihie cântată în recentul d-sale mare poem. „O, Ranna, niciodată nu te-am presimţit atât de frumoasă. Şi niciodată n'am bănuit că te vei naşte din visul meu ca dintr'o scoică".

Andrei Breton, suprarealistul ridicat în slăvi şi hulit are, undeva, o maximă: **„Seul le merveilleux est beau"** („Numai miraculosul este frumos"). E o vorbă tot aşa de mare ca şi programaticul **„de la musique avant toute chose"** (muzică înainte de toate") al lui Verlaine.

Miraculosul, şi numai el, este frumos fiindcă însăşi frumuseţea e acum miracol. Miraculosul adevărat nu este cel neaşteptat, ci miraculosul care depăşeşte toate aşteptările, împlinindu-le sau, mai just, lărgindu-le la nedefinit perspecivele. Miraculosul nu este nici ceva de înţeles. Miraculosul generează înţelesuri noi. Le prilejueşte adică, fiindcă nimic nu este de neînţeles, nici chiar opaca şi obtuza renitenţă a unora de a nu se mai clinti din rada portului în care şi-au ancorat barca înainte de a porni către orizonturi.

Acest miraculos depăşitor de aşteptare şi prilejuitor de înţelesuri noi l-au cultivat toţi poeţi dela Poë şi Baudelaire încoace. Şi l-au cultivat, în sere proprii şi cu mijloace proprii şi suprarealiştii. In măsura în care au reuşit, suprarealiştii au îmbogăţit poezia nu numai cu o experienţă, ci cu noi coarde. Putem respinge sau accepta invitaţia de a păşi dincolo de pragurile după cari au oficiat aceşti iniţiaţi. Un lucru nu vom putea însă face. Nu vom putea nega valoarea acelor realizări care, prin ele însele, sunt valoare. Şi încă valoare de cea mai autentică esenţă. Doctrinele pseudo estetice sau de altă natură câte au zăcut, asemenea îngrăşămintelor, lângă bulbul minunatelor flori „suprarealiste" — de acestea vorbim şi nu de chintalele de bradilalie confecţionată de imitatori, — doctrinele de mai sus nu ne mai pot interesa. Ştim prea bine că oriunde se naşte ceva nou, se naşte şi o doctrină. Placentară sau grefată, dară doctrină.

Ne interesează, în schimb, fru museţile câştigate. Şi cine va cerceta, mâine poimâine, cu bună atenţie structurile intime ale liricei noastre dintre 1925—1935 va trebui să constate că astfel de frumuseţi au existat. Şi nu numai că au exista ci continuă să existe. In versul tuturor acelor tineri contemporani care mâine vor fi trecuţi printre marii noştri poeţi.

D. CONSTANTIN NISIPEANU se consideră „suprarealist". Poezia d-sale purcede într'adevăr, dela tehnica suprarealistă d. CONSTANTIN NISIPEANU e însă poet. Numai că i-a fost şi-i este oroare de „stilul pompier" cum i s'a zis odinioară, — de stihul banal şi înmulţitor de moloz poetic.

FEMEEA DE AER nu este, totuşi, o carte care să poată fi pusă în mâna oricui. Cititorului de rând îi va repugna. Compoziţiile de poeme însă va reveni la ea ca la un torso pescuit din valuri, se va uita la liniile încă umede, ce-i şerpuie dealungul ghicitelor comori formale şi va renunţa la platitudinea de care, fără să-şi fi dat seama, a ascuns-o în propria sa operă. Recomandăm cartea d-lui CONSTANTIN NISIPEANU tuturor acelor poeţi care mai cred în vrăjile formei născătoare de sensuri noi.

TRAIAN CHELARIU

Limba română, punte de trecere dela cea latină la graiurile neolatine

Un umanist din Lucca, Filippo Diversi, directorul Şcoalei Municipale din Ragusa, dela 1434 la 1440, în a sa „Descriptio Ragusina" ne-a lăsat o mărturie preţioasă în legătură cu vechea limbă dalmatină cu alte cuvinte în legătură cu o limbă de obârşie latină care vorbită în Dalmaţia în Evul Mediu începuse să se stingă încă depe vremea ei. La Ragusa nu se vorbea şi nu se discuta (stcrie autorul de mai sus) în slavă şi nici în italiană, ci într'un fel de limbă din care au rămas vreo câteva cuvinte, ce sunt pentru noi preţioase relicve. Iată textul: „panem vocant *pen,* patrom dicunt *teta,* domus dicitur *chesa,* facere *fachir*".

Numai pentru cuvinte ,dar în aceste patru vorbe ne pot observa două fenomene însemnate: *a* este schimbat în *e (pen,* pâine, *chesa,* casă; *teta,* cuvânt rostit de copii şi car este foarte răspândit, echivalent cu *tata,* tată), iar *c* dur dela *facere* (pronunţat în latina clasică *fachere),* a fost păstrat în *fachir,* cum se întâmplă în dialectul sardiniol (logudorese) care are valoarea înaintea lui *a* şi *i: chena* pentru *cena* (cină), *chentu* pentru *cento* (o sută), *chelu* pentru *cielo* cer.

Această limbă nu era firească, numai ragusană, căci ea se vorbea şi spre miază zi până la Fiume şi mai cu seamă în insulele Veglia şi Cherso. La Veglia trăia pela sfârşitul veacului al XIX un minier Antonio Udina (mort în vârstă de 77 ani, din pricina exploziei unei mine ,la 10 Iunie 1898, care-şi mai amintea de vechiul dialect veligot fapt pentru care devenise ţinta curiosităţii filologilor care recurgeau la el pentru a-şi completa ştirile scoase din puţinele documente rămase în legătură cu acest grai. In ceeace priveşte graiul veligot, cercetătorii discută asupra faptului dacă este dialectul ladin, înrudit cu cel friulan, sau mai de grabă unul dalmatin. Noi nu vom insista în această discuţie. Vom spune numai că veligotul şi dălmatinul erau două zone lingvistice strâns înrudite, care făceau legătura între limba italiană şi cea română, şi care aveau, amândouă, păstrat pe o volar înaintea vocalelor *e* şi *i* şi schimbarea lui *a* fie în *e* (Raguza) fie în *uo* sau *u* (Veglia).

Dar aceste zone prin excelenţă latine au fost, din Evul Mediu şi până în vremurile noastre covârşite de limba slavă şi apoi din fericire de cea venetiană, în ciuda rezistenţei opuse acestor noui elemente lingvistice. Mai cu seamă la Veglia rezistenţa a fost îndelungată şi dârză. Am vorbit de Udina, ultimul reprezentant al generaţiilor care vorbeau graiul veligot. Dar alături de el, s'ar mai putea aminti şi de alţi câţiva care, din gura bătrânilor lor învăţaseră (şi nu uitaseră) câteva cuvinte şi câteva propoziţiuni ale acestui grai care acum s'a stins. Acum patru ani, d. prof. R. Giacomelli mi-a comunicat că un tânăr veligot, mecanic în Aeronautica Regală italiană la Roma (Ciliano Ostrogovich) şi un alt tânăr student în ştiinţe politice, şi el din Veglia (Carmelo Udina), au transcris câteva fragmente de rugăciuni şi de cântece populare, culese din gura unui nepot al unei bătrâne femei (o oarecare Dorila) care le recita greşit şi fără să le înţeleagă. In aceste fragmente, pe care acum le am sub ochii mei apar sub o uşoare culoare venetă, cuvinte veligote care sunt adevărate relicve.

Ies la iveală vorbe ca *sputa,* spadă; *crauca, cruce; nuat* noapte; *signaur,* domn; *cantur,* à cânta; *fulse bestemie;* ocări făţarnice; *reia causa,* cauză rea, etc., toate vestigii veligote.

Din zona ragusană de sud spre cea veligotă la nord ,se întindea ,în timpul Evului Mediu „Dalmatina" cu oarecari variaţii spre miază-zi în albaneză, unde se găsesc câteva fosile lingvistice pur dalmatine. Deci „Dalmatina" era vechea limbă a Dalmaţiei născută din latina adusă de greaua cucerire romană a Iliriei (167—59 î. d.Chr.) şi răspândită în Peninsula Balcanică după cucerirea Daciei (105—107 d. Chr), pe un teritoriu foarte întins, mărgiint la sud de o linie care mergea aproximativ dela Durazzo şi până la Constanţa din Marea Neagră. După ce această largă arie s'a fărămiţat latina nu s'a pierdut; a continuat în Dalmaţia a lăsat urme în limba albaneză, şi astăzi, aproape ca prin minune, răsună clar în lexicul, în sunetele şi în formele limbii române printre cuvinte slave, turceşti, neoeline, şi s'a menţinut prin gramatica sa, prin acea gramatică ce este sufletul fundamental al oricărei limbi. In veacul al VII-lea, după o lungă perioadă de stăpânire romană, au început în Dalmaţia cotropirile slave, cărora le-a urmat altele bizantine, până când, începând dela 1000 încoace, s'au impus în Dalmaţia după lupte şi ciocniri memorabile veneţienii cu puterea lor. Dar vechii cronicari şi călători stau mărturie, până la sfârşitul veacului al XIV-lea a existenţei vechiei limbi dalmatine, combătută pe de o parte de graiul slav şi învinsă, puţin câte puţin, pe de altă parte de cel venetian. Ceace ar vrea să afle mai multe în această privinţă, se poate adresa la o operă foarte utilă a lui M. Bartoli (Viena, două volume, 1907) în care ceeace rămâne din graiul dalmatin a fost cules şi cu dragoste tratat şi studiat. Este caracteristic, pentru vechea limbă, un document celebru dela Zara: o scrisoare scurtă din 1397, în care cel ce scrie aceste rânduri a putut să recunoască acum câţiva ani ,unul din cele mai vechi acte în grai vulgar de închiriere a unor vapoare şi de asigurare maritimă împotriva pagubelor pricinuite de furtuni şi de mare. Un oarecare Francesco scria dela Ancona tatălui său la Zara în Iulie al acestui an următoarele: „Facuve asaviri cheunu aiu sichirizi per fortune ,in Anchona. Pare me charisimu facuva asaviri che parum del naviliu Aligiritu non o pagatu del nolu perchà non poti chatar dinari" (Vă fac cunoscut că eu nu am asigurare (contract) împotriva furtunii pe mare la Ancona. Prea scumpul meu părinte, vă fac cunoscut că patronul navei Allegretto nu este plătit ,pentrucă nu am putut găsi parale). Nu încape însă îndoială că multe alte texte din veacul al XIV-lea sunt voite cu oarecari trăsături dalmatine, ca de pildă statutele, inventariile, actele notariale, etc. Vom aminti de textele dela Zara, editate din Brunelli, şi de cele dela Spalato, publicate de Giuseppe Praga care vin să mărturisească întrebuinţarea graiului veneto-dalmatin alături de cel latin în actele oficiale. Acestea sunt documente din veacul al XIV-lea, dar nu se lipsesc mărturii din veacul precedent scoase la lumină de Bacotich. Iată conţinutul unei părţi a unui act din 1282: „Fo partiti tutti li sovradetti dodani, segon de so (deasupra) s'è scritto... şi ea si le segurtato". Cu un cuvânt, graiul veneţian a absorbit repede pe cel dalmatin care nu se mai arată decât ici şi colo, în documentele vechi. Incepea să-şi facă drum încă depe atunci dialectul veneto-dalmatin, pe care mai târziu, veneţienii l-au definit în glumă: „Lingua bodola" (limbă de căpcăuni) şi care s'a veneţianizat tot mai mult în cursul vremii.

Răspândirea limbei veneţiene a fost însoţită, cum este şi firesc, de influenţa artistică, şi îndelungile veacuri ale strălucitoarei stăpâniri a Serenissimei au fost hotărâtoare. Legăturile cu Italia au devenit mai vii şi mai strânse ,iar dacă Zara, printre celelalte oraşe a devenit un luminos centru de civilizaţie italiană, Raguza n'a rămas pe planul al doilea şi în tot timpul veacului al XV-lea a întreţinut rodnice legături cu Peninsula şi a trimes la Universitatea din Ferrara pe tinerii ei studenţi, primiţi cu simpatie de Ducele Borso şi de Ercole I d'Este. Intreaga Dalmaţie s'a întrecut în dragostea sa pentru Italia şi pentru Veneţia. Iar când în 1797 Perastru cade, stindardul Veneţiei a fost înmormântat printr'o ceremonie solemnă sub altarul Catedralei. Cu acest prilej, căpitanul Giuseppe Viscovich a rostit aceste fatidice cuvinte: „El nostro sangue, le nostre vite le ex stae sempre per ti, o San Marco, e felicissimi sempre te avemo seguito. Ti con nu nu con ti", care sună ca un jurământ în sufletul tuturor italienilor.

Ca limba Veneţiei arta Veneţiei a strălucit în tot timpul Renaşterii, în toate oraşele Dalmaţiei, dupe cum se ştie; şi n'au putut să şteargă aceste glorioase întipăriri nici vâltoarea războaielor napoleoneane şi nici dominaţia austriacă. Nu au izbutit să le şteargă şi nici să le clinteaască. Aceste întipăriri sunt lucruri divine ale spiritului care nu puteau fi spulberate care nu putea muri, care nu sunt moarte şi nici nu vor pieri.

† GIULIO BERTONI

membru al Academiilor Italiană şi Română

Eugenio d'Ors sau grandoarea raţiunii

Unul dintre cei mai pătrunzători filosofi ai Spaniei contemporane, — fiind în acelaş timp şi critic de artă, — răspunde la numele de Eugenio d'Ors. Alături de faimosul José Ortega y Gasset şi de uriaşul Miguel de Unamuno, el reprezintă, în secolul nostru, o atitudine filosofică dintre cele mai nete şi mai înalte, prin desăvârşitul cult ce-l manifestă faţă de Raţiune. Formula globală ce poate să-l cuprindă ar fi aceasta: Seninătatea e binele suprem. Seninătatea ce decurge firesc din cultul raţiunii, din acea pornire a sufletului de a alege între voinţa de putere şi voinţa de armonie. Totul nu e spus încă; omul are de ales, de spus, de cugetat. Accentul principal îl pune filosoful pe libertatea de a alege, de a dispune de sine după o interpelare a străfundurilor. In toată opera, această alegere se face însă în favorul raţiunii, iar preferinţele sale merg spre austera grandoare a raţiunii care deschide calea spre divina seninătate. In nuvele ca şi în eseurile de artă, îşi exprimă ferma poziţie de filosof idealist, în conflict cu teoriile răsunătoare ale lui S. Freud şi ale lui H. Bergson, pe care cu artă de scriitor şi cu sagacitate de filosof, le combate, punându-le chiar într'o lumină comic defavorabilă prin exagerările de care nicio teorie nu poate scăpa (în „Caboche").

Totodată, Eugenio d'Ors este un clasic exemplu de intelectual cu totului tot europenizant, prin călătoriile sale, prin mulţimea şi varietatea cunoştinţelor, prin îndrăzneala afirmaţiilor, folosind, cu mobilitate, date din ştiinţele cele mai îndepărtate, încât, în privinţa asta, se aseamănă cu setea lui G. Papini, iar la noi cu fervoarea lui Mircea Eliade. Dintre cei tineri, d. Ion Frunzetti pare să se înscrie pe aceeaş orbită de vaste şi diverse preocupări, toate însă subsumate unei concepţii filosofice unitare.

Eugenio d'Ors comprimă în concepţia sa tendinţa de universalitate cu tradiţia clasică a pământului natal, setea de nou şi necuprins cu rigoarea regulei precise în care primează inteligenţa. Tot ce a scris, tot ce gândeşte, e ilustrarea unei lupte între antiteze, două voinţe, aceea a visului nelimitat, nebun, aventuros, şi acea a ordinei; deci a Aventurii, cu logica senină a Spiritului. Cine va ieşi totdeauna biruitor, păstrându-şi calmul iniţial şi altitudinea, e evident: Voinţa de ordine, de precizie matematică, regula. Are o expresie care rezumă fericit situaţia: Fă-ţi viaţa asemenea unei elegante demonstraţii a unei teoreme matematice". (Haz tu vida como la elegante demonstracion de un teorema matematico).

Eugenio d'Ors s'a născut la anul 1882, în Barcelona pe care o descrie fugitiv în „Oceanografia del tedio". Două ciudate ereditări se întâlnesc în firea lui: a tatălui care era catalan înglobând caracteristicele acelei regiuni, a Cataloniei, creaţie feodală carolingiană care în domeniul hispanic a reprezentat spiritul de tendinţă universală şi totodată cultul tradiţiei; — şi a mamei, cubană, cu exces de sensibilitate, cu delicateţe de suflet, cu aplecare puternică spre contemplare şi reverie. Cubanii cântaţi de poeţi şi arătaţi de călătorii în jurul lumii (C. Balmont, H. Keyserling, Blasco Ibanez, A. Huxley) se disting tocmai prin această calitate sufletească pe care o verificăm şi în cazul unui Ruben Dario.

Catalanul are o atitudine netă, gândirea îi e limpede, dotat cu sentimentul preciziei, cu nevoia de spirit logic, de clasicism, de armonie. Cubanul e luat de curentul visului, furat de nelimitat. Contrastul acesta se lămureşte mai cu seamă în „Oceanografia del tedio", unde voinţa de putere, de posesiune, de bucurie intens fizică (voluntad de potencia) se ciocneşte cu calmul regulei matematice, cu voinţă de stăpânire, cu precizia (voluntad de ordenacion). Omul nu trebue să se lase prins de dezordinii, ci de ordine, de regulă; să fugă de aventură, care este risc şi anarhie.

Opoziţia indicată se regăseşte peste tot în opera lui Eugenio d'Ors, ca un leit motiv. Autorul duce paralel argumentele, pentru a le zdrobi apoi pe cele potrivnice, iar consecinţele le împinge până în pânzele albe, elucidând problema. Căci scrisul lui d'Ors este torturat de probleme, cititorii trebuind să ia numai decât poziţie pro sau contra Prin aceasta, opera lui determină o angajare la discuţii, o participare activă la încăierarea personagiilor animate de un crez filosofic.

Opera se ridică şi prin grandoarea ideilor, nu numai prin acumulare de fapte. Sunt scriitori la care evenimentul brut e totul fără niciun suport metafizic, căci, în lipsă de idei care să fundamenteze angrenajul de fapte, ei răstoarnă avalanşă peste avalanşă de întâmplări ci convingerea probabil că se va degaja şi o filosofie oarecare, cel puţin o atitudine.

La d'Ors, peste, fluviul de întâmplări, se vede clar ritmul demonstrativ al unei concepţii care întoarce şi determină mersul acţiunii în sensul cunoscut. Romanul şi nuvela devin astfel material disponibil şi cadru elementar pentru ilustrarea unei idei, pentru aplicarea mai bine zis în extenso a unei teze. In acest raport de dependenţă, povestirea nu mai este decât un mijloc oarecare de a dovedi ceeace ţi-ai propus, iar nu scopul însuşi de a povesti.

Caracterizată astfel, nuvela este un voltairean „conte philosophique" în care fraternizează doi termeni destul de deosebiţi la prima impresie. Insă, parafrazând ceeace spune d'Ors în Avertismentul nuvelei „Caboche", se poate susţine că filosofia este cu epica în acelaş raport ca şi Inteligenţa cu Viaţa, deci în relaţie de demnitate necesară. Poate că autorul a vrut să creeze un gen aparte, un fel de nuvelă experimentală, obligând fantezia să intre în serviciul unei armonii prestabilite şi al sensului moral. Căci chiar dacă viaţa e mai puternică decât Inteligenţa, ea nu-i poate refuza inteligenţei un anumit grad de fidelitate, ea nu poate să nu adere la un postulat al civilizaţiei occidentale, care civilizaţie a considerat totdeauna că Inteligenţa este superioară vieţii. Inadins autorul alege personagiile cele mai inteligente, dar în acelaş timp frumoase ca înfăţişare, contrar romanului rus. Işi propusese chiar ca principiu să nu aducă pe scenă „niciun monstru, niciun idiot".

In aceasta rezidă clasicismul său, luciditatea, frumuseţea, ceeace numeşte el „la voluntad de ordenacion".

Astfel, regula triumfă împotriva visului aventuros, pentru a ajunge la divina seninătate clasică, atât de căutată de d'Ors.

Având o cultură aleasă, pe cât de diversă pe atât de profundă în multe domenii de activitate spirituală, el îşi permite să guste din tot ceeace este clasic, armonios, dar aceasta nu-l împiedică să înţeleagă toate şcolile şi curentele literare şi artistice ale Antichităţii sau cele moderne de tot, arta ţării sale ca şi operele altor climate, cu tot specificul lor, cu coeficientul lor de geniu. El poate interpreta judicios orice operă, cu deosebit spirit comprehensiv, liber de prejudecată, de parti pris. De fiecare dată însă se desinează şi marile sale preferinţe: clasicismul cu formele armonioase, perfecte, senine.

E de reţinut un pasaj din Prologul scris pentru volumul apărut la Paris cu titlul „Jardin des Plantes", în care îşi fixează punctul de vedere, adică: „Luciditatea, inteligenţa, ştiinţa, desenul, arta, ironia, omul... şi deasemenea... Frumuseţea. Da, Frumuseţea, cu majuscula sa canonică, Frumuseţea, produsul armoniei, nu cea de caracter; de echilibru, nu de expresie; de sănătate, nu de maladie. Frumuseţea lucrurilor scumpe, nu aceea a ruinelor. Frumuseţea corpurilor, nu aceea a frunţii şi a ochilor. Frumuseţea trandafirului, dacă voiţi. Frumuseţea care se împreună în mod fericit cu inteligenţa" (pag. 24—25).

Idealul artistic şi concepţia lui filosofică se declară astfel contra romantismului, a protestantismului, a individualismului, a anarhiei dezorganizatoare, a haosului.

Exorcismul său e luciditatea.

E. AR. ZAHARIA

PETRACHEL se INTÂLNEȘTE cu MOARTEA

de V. SPIRIDONICA

Petrăchel cel mic a fost la șeful de partidă căruia s'a plâns că i s'a defectat forja.

Ceruse de urgență să-i trimită pe cineva, s'o repare. Altfel nu mai poate executa programul. El are de forjat piesele unei partide de 70 oameni, dela vagoanele-clasă și pe lângă salariul acelora, ce să facă el, unde să lucreze ?

Ciocanul cu aburi e în reparație, cel dela mijlocul fierăriei are pistonul demontat, cel cu aier comprimat n'are curea. In partea de sud a fierăriei nu se poate duce, deoarece fiecare partidă își are ciocanul cu aburi de care se folosește pentru fasonarea pieselor mai mari.

După o oră de încercări inutile, de a o repara singur, forja rămăsese fără viață. Focul se stinsese și fierarul disperat, s'a dus la șeful de partidă dela „Ajustaj" care avea în grija lui toate reparațiile mașinelor din ateliere.

— Domnule șăf, se văietă Petrăchel cel mic, azi n'am câștigat nici țigările ! Dece nu-mi dați pe cineva care să repare forja ?

Omul misterios, poreclit „Țapul", își încruntă sprâncenele și rotindu-și privirile peste băncile pline cu scule și piese în reparație, rosti mai mult pentru sine :

— Să plece ăla care desface țeava și printr'o mișcare scurtă, mână lui Iacu un gest în direcția unde un tânăr se necăjea de zor să demonteze o planșă dela capătul unei țăvi.

Incăperea avea patru uși pe care era un dute-vino. Oamenii mișunau ca niște albine; două uși duceau în atelierul strungăriei, una în biroul central și alta da într'o curte plină de mașini vechi.

Petrăchel cel mic n'a mai spus nimic celui arătat de „Țapul", deoarece tânărul a observat gestul șefului și fără să mai aștepte invitația fierarului care îi atinse brațul, clipi din ochiul stâng și scuipând o o înjurătură vieții, adăugă :

— Forja mea e bolnavă. Apoi porni spre ușa care da în curtea cu cimitirul de mașini.

Plecă și Vicu după câteva clipe, cu sculele necesare să repare forja omului pe care până atunci nu-l mai vazuse. Dar când ieși în curte, nu zări nici urmă de om. Cu toate astea în fierărie forja îl aștepta.

Petrăchel cel mic în loc să se întoarcă în fierărie, se gândi că, până va ajunge lucrătorul lângă forjă, să tragă o raită prin pilărie, unde avea un prieten. Deaceea Vicu îi pierduse urmele.

Pe gangul îngust, dintre fierărie și turnătorie, îl întâmpină un miros acru, de fum amestecat cu aburii scăpați dela o țeavă în reparație. Merse cu multă atenție pe lângă zid, până ajunse la ușa cu resort..

Când păși în interiorul fierăriei, se opri în loc, ca în fața unui panopticum. Spectacolul fascinant îl vrăjise. vbgkqjcm

Dar de teama **Țapului** care avea obiceiul să-i **„ducă din urmă"**, tânărul porni încet spre uriașele ciocane cu aburi, ale căror schelării îl uimise.

— La o parte ! hei ! la o parte ! strigă un om în zdrențe. Din fumul odunat dela cele peste o sută de forje, isbucni o matahală care trăgea după el o bucată de fier înroșit, îndreptându-se cu ciudă spre pres-mașina neagră și îndrăcită.

Vicu n'a zăbovit mult lângă ciocanul cu aburi, de oarce maistrul îi arătă locul gol, adică stins, al forjei lui Petrăchel.

Și după câteva clipe, în care timp Vicu pipăise măruntaiele forjei, descoperi că acesteia îi lipsea garnitura dela țeava de aier. Apoi se trânti jos, cu fața în sus, și desfăcu șurupurile care o legau de țeavă de aer, un tub de fontă care venea din pământ la fiecare gură de foc.

Forjele încinse aruncau limbi de flăcări și fețele oamenilor cu brațele goale, păreau ireal de frumoase.

La fiecare foc se afla în față o nicovală de care fierari nu se foloseau decât rare ori, pentru a prelucra piesele mici. De obiceiu lucrau mai mult la ciocanele automate.

Vicu își puse batista în gură deoarece mirosul de păcură arsă, îi oprea respirația. Se uită apoi la forja vecinilor și observă că oamenii de acolo vorbeau între ei, unii fumau, alții mâncau. Și mirarea lui nu mai avea margini. Așa dar oamenii aceștia nu mai aveau plămâni ? Nu cumva plămânii lor erau căptușiți ? ! Scuipatul era negru ca păcura. Nădușise. Nu mai avea răbdare ! Vrea să termine cât mai repede. De aceea se grăbea. In acest infern nu va sta nici cât poți număra până la o sută...

— Nenicule, ai să mi-o faci cum trebue, ori să chem alt meșter, întrebă Petrăchel cel mic și lovindu-l cu piciorul pe cel ascuns sub vatra focului, repetă :

— Nenicule ! n'auzi ?

Vicu se răsuci în așa fel că numai capul îi apăru la lumină și mai mult în șoaptă îi spuse omului că lucrarea o să dureze cel puțin o oră.

— Vai de mine și de mine, omule ! Ce mă fac eu cu plozii de acasă, că de muiere, puchi ! Și omul scuipă tocmai pe nicovală. De belea nu mă sinchisesc. Dar plozii, ce le mai dau în gură ? Dece nu-mi faci forja, forja ! strigă el impacientat. Parcă ar fi vrut să se roage ori să plângă ?

Cel de sub vatră dispăru și cele două umbre se mișcau necontenit, când spre forja stinsă, când spre dulapul cu scule.

Vicu observase dela început că Petrăchel cel mic nu era singur.

— Să nu crezi că am glumit, strigă fierarul, apucat parcă de damblale.

— Lasă-l bre, să lucreze, interveni Max, pilarul cu care Petrăchel ducea casă bună. Mai bine spune-mi ce face frate-tu. E mai bine ?

— Faci pi dracu ghem ! Cât mai avea ceva pământ, l-o țânut la pat și l-o îndopat cu barbule și sfeclă. Amu. zice c'o să vie **„tebece"** să-l îngrijească. Ce-o mai fi și asta, eu nu înțeleg și nu mă bag ! Sărăcia lor de golani și de fimei ! Și scuipă iar.

— Muierea mă bădie, e bună de pus la rană dar numai după ce ai dăscălit-o bine cu ciomagul, reluă el.

— Poate au lipsă de bani, spuse Max.

— Muierea lui are de toate, nici nu-i pasă.

Petrăchel cel mic avea un frate bolnav, tot fierar, care de doi ani nu s'a mai dat jos din pat. Lumea îl poreclise Petrăchel cel mare, spre deosebire de cel mic, mai tânăr și mai scund.

Max era un zănatec. Om defăimat pentru lipsă de scrupule, dar în fond un mare îndrăgositit de dreptate și de viață.

— Ce-are-a face mâncarea copiilor cu păcatele Vetei ? Și Petrăchel zâmbi cu amărăciune. Max se lupta cu tusea, iar celălalt devenise o fiară.

— Nevasta fratelui meu nici gând nu are să se astâmpere, reluă el și nici nu vrea să-și schimbe cotlonul, căteaua !

Și fierarul se așeză pe un butuc de lemn care ținea loc de scaun în clipele de răgaz, atunci când focul nu era încă încins.

Ajutorul său era plecat la cuptorul mare, unde băgase șapte bare groase de fier, pentru înroșit.

Fierăria era instalată într'o clădire uriașă, fără plafon, iar în jurul pereților erau instalate 100—150 forje, adică focuri încinse cu cărbuni și aier adus prin țevi pe sub pământ.

Clădirea mai avea două uși pe unde puteau intra două locomotive și cari la partea de jos aveau câte o ușă care numai iarna se deschidea.

Din cauză că fumul se aduna într'un nor prin care abea putea omul să răzbată, împiedecând vederea și distrugând sănătatea, ușile rămâneau veșnic deschise. Cu toate că se forma un curent puternic, fumul persista și astfel fierăria era luminată electric zi și noapte.

Și fumul negru-alb, scăpat de sub pălăriile de tablă ale forjelor, fum gros și otrăvitor, se ridica în valuri până sus, la acoperiș.

In spațiul rămas gol între pământ și acoperiș, fiare groase făceau legătura între pereți, ca niște fire de păianjen, iar țevile pentru aburii necesari celor opt ciocane, se întretăiau sprijinite de alte țevi mai groase, prin cari vaporii întrebuințați luau drumul cerului.

Pe aceste țevi respirau ciocanele, căci pe acoperiș, cele opt pâlnii tușeau necontenit; semn că ciocanele funcționează, și că fierarii îs harnici.

Iarna, aburul care ieșea pe cele opt pâlnii, se zărea dela mari depărtări; vara se auzea tusea lor, icnituri pornite din straturile pamantului și în acele clipe și pamântul se mișca. Căci ciocanele lucrau din plin.

Toata aparatura țevilor era sprijinită de verigi groase de fier, prinse în zid.

— Cum să nu te superi, strigă Petrăchel, dacă bietul meu frate nu-i mai poate face nimic...

— Ar trebui să-ți dai cu ceva în cap, spuse Max.

In vremea asta, Vicu se convinse că țeava e bună. Se trudi să destace buloanele ruginite, dar numai după ce le-a luat cu daita. Câtă vreme Petrăchel și Max discutară despre Veta și bărbatul ei, Vicu lucrase într'un vârtej de furie și încapățânare. Și de câte ori a ieșit de sub vatră, ducănau-se după chei, garnituri și buloane, Petrachel și Max nici nu l-au luat în seamă.

— Poate, firește c'ar trebui să-i dau cu ceva la cap, răspunse Petrăchel.

Urmă o tăcere de câteva clipe, în acest inerval și unul și altul păreau două fiare în cușcă.

Ciocanele automate băteau cu înviersunare și scânteile săreau la mari depărtări.

Oamenii în cămașă, cu șepci jegoase pe cap, purtau în mâini clești uriași între fălcile carora părele de fier păreau jucării.

Se auzeau strigăte disperate. Ciocanarul nu lovise cum trebuie în cuțitul pus pe fierul roșu. Și fierarul care rămăsese cu cleștele în mână, îl înjură și îl scuipă.

In colțul clădirii plutea un nor de fum din care becurile electrice se zăreau ca niște licurici în noapte. Dar deodată, o flacără isbucni din mormanul de cărbuni așezați pe vatra forjei și la lumina roșietică, două figuri stranii apărură din perdeaua de fum.

Fierarul cel tânăr se repezi și închise suflătorul. flacăra conteni cu mai puțină furie, tivită pe margini cu perdeluțe mici de fum alb-gălbui.

Aceste isbucniri, dela forjele încinse se repetau la fiecare oră. Focurile se încingeau cu câțiva cărbuni de lemn peste cari se punea un strat de cărbuni de pământ, în formă de mușuroiu. Și apoi, se deschidea suflătorul cu aer.

Peste câteva clipe se zărea o coloană de fum albicios, dar mușuroiul rămânea intact.

Omul era convins că focul s'a aprins și deschidea robinetul de aer cu câteva grade mai mult ca înainte. Forja sufla cu putere. Fumul se ridica în valuri negre, debordând de sub pălăria uriașă a forjei. Apoi fierarul scotea de sub vatră un cârlig în formă de furculiță, cu care înțepa mușuroiul care dintr'odată, izbucnea ca un vulcan.

Atunci ucenicul apuca repede bara de fier și o potrivea în mijlocul vulcanului roșu și care ardea vesel, adică fără fum.

In timpul acesta alții alergau spre ciocanele automate, unde așezau diferite prese în care un lucrător mai bătrân potrivea o bucată de fier înroșit. Ciocanul se lăsa greu și alăturea se rostogolea o piesă nouă, roșie și fumegând pe pământul imbibat cu ulei și cârpe scăpate din mâinile fierarilor lacomi de câștig.

Un lucrător rămânea permanent lângă ciocan, el primea doar fierul încălzit și-l potrivea în gura presei, altul îi aducea mereu alte bucăți de fier și al treilea ținea presa între fălcile unui clește lung de câți va metri.

— Petrăchel putrezește în așternut, reluă fierarul cu fața neagră ca păcura. Dacă l-ar îngriji, zău măi frate, nici nu ți-aș fi pomenit ,pe când ea... Aseară copiii n'au mâncat. Cel mai mic s'a urcat pe un scaun și, și-a vârât mâna într'o oală care clocotea pe plita încinsă de căldură.

S'a svârcolit mititelul, ca un șarpe, pentru că n'avea cine să-l ajute. Veta se zăvorise cu golanul ei într'o odaie din fundul curții.

Max fremăta. Își da seama că era inutil să se lupte cu revolta surdă din sufletul său care nu cunoștea limite.

— Trebue să faci ceva, zise Max.

— O să mă apuce damblalele și o să-i crăp capul, făcu Petrăchel și lovi cu ciocanul în nicovala care sta cu fața lucie în fumul cenușiu și tresări din somnul ei adânc.

Max tuși iar și se sprijini de vatra forjei. Petrăchel îl privi câteva clipe. Amândoi aveau același gând.

Câteva momente s'au scurs în tăcere. Numai acolo, jos, sub forja stinsă, un om scormonea pământul lucrând de zor. Urletul cuptorului încins cu păcură era atât de puternic încât loviturile ciocanelor nu se mai auzeau.

P e ușa larg deschisă au pătruns câteva raze de soare în fața cărora fumul învăluit de curentul de aer, dansa ca o stanca prăvălită fără ecou, fără geamăt.

Un pui de om își făcu apariția cu o căldare în mână, trecând pragul în iureșul de viață și haos al fierăriei, se împiedecă și căzu plin de apă și sânge lângă o piesă uriaș.

Vicu râcâia pământul cu o bară ascuțită, ca să demonteze tubul de fontă, căci după înlocuirea garniturei, descoperise că aerul sufla, în șuvițe puternice, dela planșa de jos.

Așezați față în față, Max pe o ladă goală iar Petrăchel pe butucul de lângă dulapul cu scule, cei

doi oameni vorbiră îndelung și pentrucă îi cuprinse furia, își strigau, ca două mahalagioaice lângă gard. Astfel fără să vrea, Vicu auzise totul..

— Când golanului i se face de dorul muierii, îi svârle în fereastră cu pietricele.

Intr'o seară, unul dintre copiii speriindu-se o întrebă pe Veta care încă nu isprăvise cu așezatul mâncării, în timp ce fratele meu zăcea pe pat.

— Mamă, e o pasăre la geam ? Petrăchel cel mare oftă și răspunse în locul muierii.

— Da puiule, e o pasăre care cheamă altă pasăre.

— Are foame, întrebă copilașul și ochii lui mari, erau plini de lacrimi.

Și pentrucă atât femeea cât și bărbatul își vedeau de treburi, țâncul scânci iar:

— Are foame? mamă! Are foame? Dece nu răspunzi, tată?

Intr'un târziu.

— E singură puiule, ca tine și ca mine, spuse bolnavul și buzele lui arse de sete, tremurau de mânie.

— Și de ce e singură, întrebă copilul.

— Duceți-vă la dracu, strigă Veta păcătoasa și nu se mai opri decât în odaia din fundul curții, la golanul ei.

Eram și eu de față dar n'am vrut să-l supăr pe bolnav, deaceea am tăcut chitic.

Câteva scântei ajunseră până la picioarele lor. Hofman lucra de zor cu două calfe, la ciocanul automat.

— Și tu de unde le știi pe toate, întrebă Max.

— Petrăchel cel mare nu-mi ascunde nimic.

— Și tu ce părere ai? Poți tu suferi atâta mizerie? Măi, să fiu în locul tău!...

— Ce i-ai face?

— I-aș cotonogi pe amândoi. Pe târfă...

— Ascultă, strigă Petrăchel cel mic, îl vezi pe omul acela? Asta-i golanul cu care Veta...

Și ochii fierarului ardeau de bucurie.

— Hm! făcu **„Cap de mort"**, zis Max ori Maximilian, eu nu glumesc cu viața; viața-i o târfă pe care din când în când trebue s'o scarmeni. Altfel...

— Lasă fleoanca! Nu vezi că vine încoace?

Ion Furnică, așa îl chema pe omul despre care Petrăchel îi vorbise lui Max, așezase scara cu capătul sprijinit de țeava de aburi, din mijlocul fierăriei, și se opri apoi în fața lor.

— S'altare, strigă el și duse mâna la frunte, apoi îl atinse cu piciorul pe Vicu.

— Hei, mă Ucenicul lui Dumnezeu, scoală. Vino la lumină, să-ți spun o veste. Cel de sub vatră se târî încet, cu picioarele îndărăt, ca un rac. Când apăru la lumină era plin de funigine și ostenit.

Furnică îi întinse mâna.

— S'a pus anișul cu cei reușiți la probă. Ce crezi?

Tânărul își scoase tabachera cu țigări. Nu scoase o vorbă, într'atât era de uluit.

— Păi nu degeaba ți se spune Ucenicul lui Dumnezeu. Mai întâi că ești tăcut ca un motan, ori ca un sfânt și în al doilea rând, hei, ai dreptate! Ai făcut cea mai bună probă din ultimii cinci ani.

Așa mai zic și eu! Bravo frate, bravo! Acum, mă duc. Știi că Țapul e foarte mândru de tine.

Da ce stai așa mă frate, parcă nu te bucuri?! Și Furnică își aprinse pipa. Parcă ești de lemn! Dece nu te bucuri? Oricum, e bine să te bucuri și tu, măcar acum, când ai devenit calfă și... Plec, uite că plec.

Se depărtă voios printre fiare și silueta i se pierdu în perdeaua de fum.

Petrăchel cel mic și Max n'au scos o vorbă.

— Cum stăm ucenicule, zise Petrăchel, căruia figura tânărului îi era simpatică.

— Sperăm, sperăm, ori caut alt meșter?

— Ba nu! Mai am o garnitură de schimbat și poți aprinde focul.

Se vârî iar sub forjă cu țigara între dinți.

— Asta-i frate? Așaaa! Acum îl cunosc și eu, spuse Max încruntat. Păi, dă-l pe mâna mea...

— Dece? tresări fierarul. Imi cade el mie! Uite-l colo, pe scară. Hh! făcu omul și se ridică în picioare, cu pumnii strânși.

Făcu câțiva pași prin fumul gros și negru, apoi se întoarse lângă Max.

— Măi frate, eu zâc să pleci de aici.

Max se ridică încet, oftă cu obidă și porni spre ușă. Nicu era fericit. Proba lui va sta pe masa inspectorului, model pentru viitorii absolvenți.

Lucrase șapte zile împreuna cu alți treizeci de colegi, supraveghiați de maiștri și de lucrătorii mai bătrâni.

Cu câteva luni mai înainte a fost mutat din partida lui Hârbu, unde lucrase patru ani încheiați. Acolo a învățat să repare piese mici dela locomotive, injectoare de tras apă în cazan și manometre de măsurat presiunea aburului.

Nu îndurase frigul iernelor aspre, n'a fost înjurat și nici bruscat. Șeful partidei, un om în etate, s'a purtat cu el, ca un părinte.

Vicu era harnic și priceput. Incepuse a lucra la reparatul mașinelor încă din anul al II-lea. Ii plăcea să lucreze la manometre.

Primea lunar câte 100—200 aparate și săptămânal preda celor dela locomotive, piesele reparate. Pe dosul cadranului spoit cu cositor își scria numele și data, pentru un eventual control. Dacă o locomotivă ar fi facut explozie din mers, să se poată afla când s'a reparat manometrul.

La început i-a fost teamă. Dar după ce s'a convins că aparatul care funcționa cu glicerină nu-l poate trage pe stoară, nu s'a mai temut de nimic.

In ajunul examenului de lucrător, Vicu a fost mutat la partida Țapului, compusă din 50—60 calfe și 30 ucenici.

El atunci și-a dat seama că lumea e mult mai mare decât și-o închipuise până acum.

In fața realității s'a pomenit singur și nepregătit. Toți colegii l-au privit cu dispreț. Venise într'o lume privilegiată.

Și a fost poreclit Ucenicul lui Dumnezeu pentrucă era un izolat. Dar faima destoiniciei sale trecuse prin toate secțiile. Mulți îl respectau pentru ținuta-i aleasă. Știau toți că învață liceul în particular, ceea ce echivala cu multe grade. Numai Țaun și Niță n'au ținut cont de aceste merite despre care sufiarea mahalalei luase act. In timpul probei cei doi zurbagii i-au făcut fel de fel de farse, numai ca să-l întârzie dela termenul prevăzut de regulamentul muncii. Cu toate că i s'au furat unele piese, Vicu și-a terminat proba odată cu ceilalți, ba ceva mai mult, acum Furnică i-a spus că el a ieșit primul pe Ateliere.

Cineva îi atinse picioarele și Vicu scoase capul la lumină.

— Merge șefule, ori o dau dracului de socoteală, strigă Petrăchel cel mic cu privirile arse de febră.

— Numai o clipă și-s gata, răspunse Vicu.

Era înciudat pe neliniștea fierarului care nu mai avea răbdare, iar el când a ridicat capul, s'a lovit de burta forjei tocmai la rana pe care o căpătase pe maidanul de sport, când Frantz Iosif și Tita l-au găsit plin de sânge și singur.

Intr'o clipă își aduse aminte de acele clipe. Puse sculele pe țărâna scoasă din groapă și cu privirile în afară, la picioarele lui Petrăchel care se tot învârtea între nicovală și dulap, el retrăi fiecare etapă principală din seara aceea și până astăzi.

Cu Sandu nu s'a mai împăcat deși peste zece zile Vicu s'a prezentat la examenul din Iunie, la Liceul Național. Fratele său îl ocolise fiindu-i și lui rușine de cearta cu care-l primise când s'a ivit în pragul ușei, plin de sânge și numai în costumul de sport, la miezul nopții.

A rămas acasă și din sport și-a pregătit lecțiile.

Și astfel cinci zile nu s'a mai dus la atelier. Un vecin de curte s'a dus la medic și-a obținut concediu pentru Vicu.

Apoi s'a prezentat la examen. Sandu o întreba mereu pe coana Lina dacă Vicu se simte mai bine după bătaia pe care o luase pe maidan dela echipa dela Textile.

Intre frați se săpase o prăpastie; erau ca doi necunoscuți. Când venea Sandu atunci pleca Vicu de acasă și invers.

— Acum plec. Imi caut o cameră mobilată și acolo cred că nimeni n'o să mă supere, gândea Vicu, urmărind picioarele fără astâmpăr ale lui Petrăchel cel mic care la un moment dat răcni ca scos din minți.

— Gata-mă, ori o dăm dracului de afacere! Și omul se plimba mereu de colo până colo.

Vicu tresări și puse mâna pe o chee, urmărind mișcările fierarului.

Petrăchel își luă cleștele cel mare și porni spre cuptorul care ardea cu păcură, cuptor în care fierarii încălzeau bucăți mari de fier.

Vicu se gândi o clipă la Veta, la Petrăchel cel mare și un sentiment amar îl încercă. Și totuși privirea lui urmărea mereu pe fierarul care acum se întorcea dela cuptor cu o bucată de fier prinsă între fălcile cleștelui. Când omul ajunse lângă scara pe care, sus la țevile de aburi, lucra un om, văzu într'o clipă cum Petrăchel, făcând o mișcare greșită spre stânga, lovi scara cu fierul înroșit.

Vicu închise ochii.

Auzi un strigăt disperat.

Prin fumul gros, ca un nor de grindină, oamenii alergau spre platoul de fontă, unde un om zăcea în nesimțire.

Vicu se ridică de sub forjă, iar când ajunse lângă platou, îl văzu pe Ion Furnică lungit, țeapăn, cu capul sdrobit.

Alături, cu capul descoperit, sta în genunchi Petrăchel cel mic, omul care se răzbunase pe amantul soției fratelui său.

— Iartă-mă frate, murmurau buzele lui pline de funigine. Dracul mi te-a scos în cale, șopti el făcându-și crucel

Nistrul, Bugul, Niprul...

Nistrul, Bugul, Niprul și destinul
L'am jucat cu inima pe-o carte.
Camarazi de arme, iată vinul
Unui cântec pururea departe...

Iată-ne de acuma în Rusia
Tainelor înfipte 'n Răsărit.
Am lăsat prin ierbării câmpia
Dar ne-așteaptă iar, fără sfârșit.

Palide cătune fără slavă,
S'au întors de spaimă în cenușe.
Moartea a lăsat o pânză gravă
Peste țara stepei, jucăușe...

Țineți minte când trecurăm Bugul ?
Incepuse stelele să plouă.
Camarazii noștri-au tras cu plugul
Să răsară-aici o lume nouă...

Peste tot ce-a fost odinioară
Se ridică 'n ceruri numai fumul.
Dimineața palidă de vară
Ne găsește logodiți cu drumul...

Nistrul, Bugul, Niprul suferinții
L-am jucat cu sângele și zarul
Spadele de foc ale credinții
Ne topesc în suflete amarul...

Fluviile le-am trecut în goană
Alergând ca magii spre zenit.
Camarazii i-am lăsat icoană
Străjuind sub cruci, — un Răsărit...

GEORGE FONEA

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCURESTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr 25 -

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 25
Vineri 10 Septembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Ambianță și paleativ

de DUMITRU IMBRESCU

Evenimentele pe cari le trăim își proectează înrâurirea lor și asupra celor mai discrete dintre manifestările omenești, lăsând urme adânc vizibile. Interdependența dintre evenimentele politice și celelalte progrese ale evoluției umane e un fapt care nu mai e nevoe să fie demonstrat, fiindcă întreaga istorie a civilizației oferă nenumărate exemple de amplă colaborare între diverși factori de manifestare. Desfășurarea faptelor istorice nu poate fi privită în mod independent de complexul de împrejurări existente, cari nu numai că nu stau la o parte, ci colaborează efectiv la împlinirea unui alt destin ce își desenează prezența pe frontispiciul actualității. Nimeni nu se poate gândi, fără a comite un act de vădită eroare, să judece o manifestare oarecare a istoriei în funcție de ea însăși, fără s'o raporteze la cauzele care au prilejuit-o și auxiliarele care au însoțit-o. Progresul uman este opera unei colaborări multiple între toate elementele de realitate care au gravitat spre înălțimi de lumină și adevăr, având ca năzuință comună depășirea stadiului de evoluție existent la un moment dat.

Războaiele și, în genere, cataclismele patriotice și sociale au fost socotite de majoritatea istoricilor ca factori de evoluție determinanți în afirmarea ideii de civilizație și progres, cu toate că timpul lor de desfășurare a însemnat distrugere și negație. S'admitem totuși că de pe ruinele fumegânde ale acestor revărsări de întuneric și de ură între oameni, vremurile ce-au urmat, în dorința lor de ispășire și pocăință, au reclădit, cu îndoite eforturi și rezultate, ceeace dispăruse. Cu toate acestea, și aci vroim să ajungem, vremurile de aspre încercări nu aduc cu întregul lor cortegiu de ură și patimi, nimic constructiv. Doar efectul lor determină, subteran, pentru epocile de liniște următoare, simțământul obligației de a depăși, prin culmile de civilizație atinse, stadiul anterior de progres. In fond, cataclismele au tot apanajul negativismului. In fața revărsări de tumult și ură, conștiința oamenilor se eclipsează în fața valorilor eterne, nu le mai sesizează semnificația și le lasă pradă distrugerii forțelor instinctuale. In schimb, epocile de liniște spală rănile de pe frontispiciul civilizației și-și fortifică efortul în direcții creatoare.

Iată de ce socotim că ceeace omenirea manifestă în timpul desfășurării marilor evenimente și încercări nu poate purta pecetia seriozității și a deplinei valabilități. Asemenea manifestări nu sunt opera unei conștiințe stabile și realizarea exactă a unui plan bine stabilit, ci rezultatul unor întâmplări neprevăzute, cu apariții neregulate și conținut contradictoriu. Fără îndoială că nu poate fi contestat în totul însemnătatea lor. Dar ea e hotărît limitată la un scop de imediată necesitate, la interese de moment, la orizonturi restrânse. Materialul acesta ce țâșnește, cu vigoare, din frământarea evenimentelor, poate constitui, e drept, un depozit de cercetare de aleasă calitate pentru mai târziu, când oameni obiectivi, neorbiți de finalitatea actualității vor căuta să descifreze sensurile și temeiurile faptelor consumate.

A încerca însă, în timpul unor astfel de desfășurări de evenimente, să silești, chiar cu mijloace oficiale, la o orientare exclusivă a culturii și civilizației unui popor, în direcția finalității politice a acestora, e o greșală fundamentală, în primul rând că nu izbutește și, în al doilea rând, provoacă un total declin calitativ al acestor manifestări. Evenimentele de ordin politic trebuesc lăsate să-și urmeze, în mod firesc, drumul lor. Ele n'au nevoe de totala aderență a manifestărilor noastre. In primul rând, arta nu are nici un fel de rost de a se pune la dispoziția marilor cataclisme. Experiența de până acum dovedește că n'a avut decât de pierdut de pe urma lor. Angrenarea manifestărilor de artă în vălmășagul evenimentelor de actualitate produce, în chip necesar, o modificare de calitate, în structura lor, căpătând un caracter conformist și limitat la o finalitate trecătoare. Oricât de însemnat este scopul declanșărilor de evenimente, arta nu se poate și nu trebue să se încadreze în granițele lor. Valabilitatea lor e trecătoare, limitată la împrejurări vremelnice. Finalitatea artei e nelimitată și ea nu depinde decât de structura ei proprie. Ea nu depinde de împrejurări și de auxiliarele lor.

Am lăsat totuși actualității și evenimentelor ei o însemnătate în manifestări, care nu este căutuși de puțin neglijabilă. Manifestările cari însoțesc revărsările de evenimente, au darul de a marca gradul de temperatură spirituală și de a ne comunica impresia atmosferei ce domină la un moment dat mersul împrejurărilor. Lucrul acesta este important de știut cu precizie pentru formularea unei convingeri clare și obiective. Asemenea manifestări se produc însă spontan și ele se bucură de întreaga noastră prețuire, bineînțeles în măsura în care merită, fără să le amplificăm nejustificat importanța. Ele se nasc din jocul manifestărilor, încât nu e nevoe să mai fie provocate, având o obârșie organică, și nici stimulente, pentru a se produce în mai mare măsură, deoarece se manifestă liber și numai atât cât e necesar.

Războiul nostru actual e pretutindeni însoțit de lira cântăreților sensibili la chemarea nației. Manifestările lor au fost peste tot bine primite și gustate. Dar s'a subliniat totuși, ca o justă apreciere, că valoarea lor e relativă și valabilitatea limitată doar la evenimentele ce se desfășoară. Cu rolul lor sfârșit, încetează și valoarea lor artistică. Dar nu și totala lor importanță, căci ele vor servi, după ce impresia dezastrului își va șterge urmele, să fie material de prelucrat pentru adevărații meșteri ai războiului. Manifestările de astăzi se încadrează în finalitatea firească de a se depozita, în bune condițiuni, materialul necesar cântăreților de mâine. Marile epopei, pe marginea evenimentelor, n'au fost contemporane niciodată cu acestea. Ele s'au realizat și s'au desăvârșit totdeauna mai târziu, după ce s'a stins flacăra impresiilor trecătoare, rămânând doar esența lucrurilor, din care să se plămădească opera desăvârșită. Nici acum nu se pot închega capod'opere în funcție de evenimente și împrejurări. Se opun la aceasta chiar legile creației artistice. Aluatul de manifestări pe marginea evenimentelor nu poate intra dintr'odată, ca material sigur de prelucrare artistică. El are nevoe să se dospească și să se elibereze de toate contingențele trecătoare, care l-ar împiedica să-și împlinească pe deplin misiunea creatoare. Aceasta este valoarea efectivă a manifestărilor pe care le surprindem sub ochii noștri. Ea nu este lipsită de importanță, dar iarăși e bine să se știe hotărît că aceasta nu înseamnă că ar avea o valoare estetică de sine stătătoare, ci, doar posibilitatea de a o avea, prin funcțiunea lor viitoare de îndeplinit, în actul de creație.

De-aceia, când aceste lucruri se știu și se impun oricărui om de bun simț artistic, rămânem surprinși, când oameni, cu răspunderi oficiale, pozând în mecena artelor, încearcă să tulbure atmosfera de firească desfășurare a acestor manifestări, prin crearea de stimulente materiale, în vederea producerii a câtor mai multe asemenea fapte. Lucrul este din cale afară de ciudat. El indică impresia că cei în cauză nu înțeleg rostul deplin al acestor manifestări și le acordă o semnificație mai mare decât o pot avea prin propria lor structură. Își închipue poate că vor descoperi, cu acest prilej, adevărate comori de artă și adevărate genii creatoare? E o enormă greșală.

(Urmare în pag. 2-a

ALEXANDRU PHOEBUS — Mama și copiiul

VIAȚA INSĂȘI

de MIHAI NICULESCU

La începutul primului act din **Le jeu de l'amour et du hasard** de Marivaux, în scena dintre subretă (Lizeta) și stăpână (Silvia), stând amândouă de vorbă despre pretendentul acesteia din urmă, a cărui apropiată sosire le-a fost vestită, Lizeta se îndreaptă la un moment dat către cămin și pune câteva bucăți de lemne pe jeratec. Apoi, cu un gest aproape neobservat, stând cu spatele la foc, își ridică ușor rochia dindărăt, ca să se încălzească. Pe scena Comediei Franceze, gestul acesta de-o gingășie intimitate poate că trece nebăgat în seamă, ca o aluzie — abia schițată—la viața însăși, aceea de toate zilele, anonimă, nespecificată. E un amănunt, dar cu un relief care mi s'a părut atât de altfel, fără să fie totuși distonant; în această minunată nuanțare a expresiei sentimentelor care e teatrul marivaudesc! Fără îndoială că puneam mai mult eu dela mine, în acest amănunt, decât era în conținutul obiectiv al gestului, care n'avea vreo semnificație deosebită.

Am văzut mai târziu, la teatrul Renaissance, o adaptare a lui Paul Achard după o tragi-comedie spaniolă din veacul al 15-lea de Fernando de Rojas: La Célestine. De astădată nicio îndoială: un accent veridic răscolitor, o evocare a vieții nu numai în expresia ei brutală și savuroasă, dar în resorturile ei adânci și permanente, primare, — sălbatice în violența nestânjenită a manifestării lor. O intensitate susținută, o reliefare mai accentuată poate prin contrast decât va fi fost în intenția autorului, — a viciului și a purității, a sublimului și grotescului, etc. O codoașcă învechită în rele: Célestine — „cette vieille maquerele", în limbajul familiar al cunoscuților — care-și prostituiază fetele, înlesnește unei tinere de viță nobilă să păcătuiască și nu se sfiește să-și primească prețul isprăvii în biserică. (Scena de amor se petrece pe întuneric, dar cu cortina ridicată, în timp ce valeții întrepidului curtezan comentează cu vorbele cele mai pe șleau, momentele scenei presupuse îndărătul porții la care stau de pază). Célestine — magistral interpretată de Marcelle Géniat — e o comoară de înțelepciune proverbială și populară (un exemplu doar, din acelea care încă se pot cita: „jeunesse joyeuse, vieillesse pisseuse"). Piesa se termină, ca faimoasa bătălie, nemaiavând cine să joace, fiindcă cele mai multe personagii răposează, firește, nu de moarte bună: cinci — adică șase — cu Célestine, socotită dublu după aprecierea unui supraviețuitor care se duce să bea, bucuros că mai e în viață.

Interesul spectacolului mi se pare să fie acela că restitue cu prisosință vieții, ceea ce a primit dela ea.

(Urmare în pag. 5-a)

PADUREA AMINTIRII

de ION FRUNZETTI

E par'că o răzbunare a pădurilor țării acesteia bogate în păduri, invadarea orașelor. Surghiunite din ce în ce mai acerb către creerul altădată stufos al munților, pădurile inundă văile și câmpurile, de-alungul unor fluvii prelungi de drum de fier.

Sub forma geometrică a cherestelei, scoboară către magazii și porturi toți brazii și paltinii baladei, și cântecul suav ascuns sub scoarța lor gudronată de rășini și ciocănită de ghionoi, se schimbă 'n metri steri de combustibil brut, ori material de construcție.

Mi-aduc aminte de toate cetățile verzi abietine, sacrificate pentru fabricile de celuloză, pe care le jeleam de mult în tovărășia niței convențională a cavalelor ciobănești, la Sâmbăta făgărășană sau la Dejani. Pe văile Lupșei, cascadând între maluri stâncoase (de-asupra cărora săltau, ca niște arcuri elastice, punțile diavolești dintr'un singur trunchiu de brad, — prăvălit la câteva zeci de metri de-asupra râpei, și crestat ca să n'alunece piciorul mai jos de suportul lor instabil, ispitit de adâncuri și hău, —) huiau, monstruoase în prăvălirea lor apocaliptică, massele de bușteni solidari în rostogolire, ca o semințe umană cuprinsă de turbarea marilor dislocări.

Știu, — printr'o curioasă trăsătură a memoriei care se 'ncăpățânează să păstreze de peste tot numai micile fapte caracteristice sau semnificative, — cum în răstimpuri apa se leneveă. iezuind într'o îngrăditură naturală de stânci corcite cu arbuști pitici de munte, și cum, ca să-i smulgă din împotmolirea asta — fiindcă uneori trunchiurile se îngrămădeau câteva tone, răftuite ca în magazii, stive enorme — un om svelt, cu o prăjină încârligată la capăt și armată cu fier, ca o halebardă, țopăia ca un drac, din bârnă în bârnă, bălângănindu-le pe ochiul adânc de apă. Țin minte gestul cu care, sacerdotal, agățând larg, de departe, bușteanul dela gura iezăturii, îl împingea nemilos spre prăpastia unde pică vertical, stârnind din apa spumegată nenumărate scântei țâșnitoare, în bătaia razelor roșii de asfințit strecurat prin frunzișuri. Odată piedica înlăturată, convoiul întreg de stâlpi doborîți, cojiți și umflați de rășină, se 'nghesuiau nerăbdători spre strâmta ieșire a căldării naturale, și nu arareori, ca să le potolească impetuoasa năvală, care amenința jghiaburile construite de consorțiul forestier, pe acolo pe unde meandrele prea dese printre stânci făceau impracticabil șivoiul, omul cu prăjina riscă să se prăvale laolaltă cu buturuga, târît de frenezia treacătului uriaș al curentului, și resemnându-se până la urmă să-și sacrifice doar cangea.

Și niciodată n'am să pot uita, mai cu seamă mireasma, tare ca o înjurătură la modul olfactiv și ca amintirea de văpaie a unui alcool, care-mi ardeia mucoasele, plămânii, creerul, îmbăindu-mă de-avalma într'o senzație inefabilă de cult hesicastic, cu accelerări de puls și extase.

Pădurea mi-a adus întotdeauna 'n conștiință nu știu ce evocare originară, de mediu primordial al existenței: mireasma de putred și de jilav al humus-ului cu rămele sub frunze jumătate putrezite pe care talpa s'ar dori desculță, să se 'nfunde 'n răcoarea neagră cu voluptatea unei îmbrățișări și a morții; mireazma ozonată a spațiului intervegetal, punctând cu cântec strecurat în răstimpuri, tăcerea 'mbălsămată de lumina palidă, cernută printre crengi ca prin vitraliile gotice — ale unei catedrale.

Misterul fecundației și al vieții tradus într'o simfonie olfactică, și încorporat odată cu oxigenul, până în fibrele ultime ale ființei omenești. Niciodată spiritul nu s'a simțit mai prezent decât acolo unde nimeni nu mai are dece se trudi să-i simtă prezența, și pasă-mi-te prin nămeții de aer înmirezmat care materializau dens spațiul dintre trunchiuri pe care singur eu îl spintecam umblând, de undeva se depuneà ca o ceață strălimpede însăși făptura de rouă, a lui Dumnezeu.

*

Toate, toate le-am simțit din nou, de curând, întocmai, într'una din intensele acelea halucinații integrale, în care nici unul dintre simțuri nu rămâne înafara straniei vrăji.

Par'că nici n'aș fi fost în orașul cu aspect rural corcit de americanism parvenit, în care-mi scurg egal zilele, numărate pe calendar pentru contabilitatea predării articolelor, și a soarescului de încasarea salariului, și par'că nu mi s'ar fi înfundat pașii în mămăliga fiască a asfaltului încins de soare.

Treceam pe lângă șantierul uriaș al unei construcții, (a cărei alinieri sufere o deplasare semnificativă de 27° dela medie, ca axa pământului), aproape de centrala unui minister clădit de câțiva ani, oblic pe fațada caselor vecine, dar neizbutind să prevadă exact normele nouei alinieri, modificabilă și ea la anul și la mulți ani viitori. Din pricina acestei inconsecvente municipale, șantierul clădirei noui înaintă semeț, până 'nspre mijlocul străzii, unde-și răsturnase, ca o țață de mahala, pestelca plină de nisip și pietriș, în grămezi uniforme. Din atmosfera toridă împestată de soarele viu, plutind material cu miros de asfalt și de gunoaie, s'a desprins brusc ca mesagiul neașteptat al unei misterioase bunevestiri, mireasma știută, de pădure reavănă și aer alpin. Din ungherele conștiinței a străbătut amarul unui ținut carpatin înstrăinat, și amintirea dureros de materială a vâltorilor cu bușteni, de pe văile Lupșei.

Lucrătorii turnau în sicrie de brad sprijinite pe stâlpi asemenea celor învolburați de mult în jghiaburile consorțiului forestier, mortalul vâscos care-avea să se 'nchege jur-împrejurul grătarelor de fier înmormântate ca niște schelete mecanice, în cutiile acestea negeluite. Conținutul umezea scândura și suprafața ei cu ghimpi se înroșea ca 'n apele șuvoiului de munte. Aerul se 'nbălsămase de rășini și plutea ca o prezență, mirajul pădurii.

Pustiul asfaltat al marelui oraș parvenit cu reminiscențe rurale, descoperise 'n felul acesta, asemeni tuturor deșerturilor toride, putința a înșela cu fate-morgane setea plămânilor arși ai trecătorilor. Printre miazmele de gunoiu, benzină și smoală câte concurează să facă din coaja bulevardului de tip new-yorkez anticamera unui infern necântat de nici un poet, dar nu mai puțin infernal, străfulgerarea senină a ozonului aducea oarecum cu o lumină bruscă de arc voltaic, iscată pe camuflaj, violet, ireal, dela lămpile de sudură ale mecanicilor ce repară liniile de tramvai, noaptea, după ce toate șgomotele amorțesc.

(Urmare în pag. 5-a)

OLGA GRECEANU — Nud

ANTONIA POZZI

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Nu exagerez afirmând că pentru a scri despre scurta viață a Antoniei Pozzi mi-ar trebui unelte ușoare ca o pană și-un suflet de poet, împlinit din suavități și gingășii. A trăit această fată mai puțin de 27 de ani suferind de o enormă plenitudine sufletească ce n'a mai încăput în limitele fragilei sale ființe, eliberându-se către înalturi și seninuri în seara zilei de 3 Decembrie 1938, când, la periferia orașului Milano, și-a dăruit o moarte voluntară. Cu puține ore înainte împărțise daruri unor copii săraci din mahalalele orașului. Au fost ultimele daruri, înaintea ceasului ales pentru a se încredința lui Dumnezeu. Complexele împrejurări ale acestei morți suave, într'o seară ambiguă de Decembrie, acuma când cunoaștem ceeace a avut mai de preț deosebitul ei suflet — poemele, — accentuiază nespus de mult tragicul vieții Antoniei Pozzi. Cu o seară înaintea morții, Antonia Pozzi fusese văzută la Scala, unde se concerta: era adânc tulburată; se petrecea un lucru neobișnuit cu însăși fibrele existenței sale terestre, subțiate până la limita ultimă a rezistenței. Intorcându-te pe drumul vieții sale, vei da mereu de aceleași suferințe extraordinare, de aceleași turburări în fața a ceeace viața a avut muzical, armonios, delicat și gingaș. Ochii limpezi ai copiilor o fanmecă; puritatea acestora o înfioară; gingășia constituției lor fragile o tulbură. Copiii o apropie pe Antonia Pozzi de puritatea originară, de o stare paradiziacă. Ii cântă adesea cu o mai neîntâlnită tandrețe și nu-i primăvară și nu-i toamnă, și nu sunt munții atât de tulburători pentru ea cum sunt copiii.

Pentrucă ei sunt singurii care în regnul uman răscumpără suferințele și durerile neînțelese ale anilor ei tineri. Criza Antoniei Pozzi trece dincolo de starea normală: ea-și cântă, cum n'am întâlnit pe nimeni până la ea, copiii nenăscuți, copiii pe care se gândea că-i ține în trupul ei, fecundat nu prin iubire terestră, ci, parcă, prin atingerea cu ceea ce ne transcede. Este o maternitate suferindă în această adolescentă întârziată, o maternitate bolind după copiii pe care nu se decide totuși să-i aibă. Nu poate să se decidă.

Iubirile Antoniei Pozzi, acelea care vor fi fost, se petrec în straturi despersonalizate, în zone pur și simplu ideale. Cel puțin așa ne instruește poezia sa: Literatura femeilor este, în general senzorială, dacă nu chiar deadreptul o literatură a simțurilor. La Antonia Pozzi singura realitate pare a fi zona unei armonii suprafirești. Nici o singură frământare fizică, nici o amintire străveche — a sângelui pe care-l avea în ea, — sau nouă — a tinereții ei suave — nu găsește ecou, oglindire, în poezia sa. S'ar spune că această fată nici n'a avut simțuri; că ființa-i fizică s'a topit într'un clocot al sufletului ei, că trupu-i inocent a fost ridicat și purtat în afară de viață, ca un trunchiu zădarnic, de sufletul ieșit din zăgazuri în acea tristă seară de Decembrie, când s'a refugiat de oameni ca să moară. Trupul ei a fost zădarnic. L-a avut ca să poată călători în Anglia sau Germania, ca să poată sta pe băncile unei Facultăți, sau să se poarte pe malurile mării Ligure, dela Rapallo la Portofino, printre măslini și portocali. Și toți acei ani tineri ai ei neluminați au fost de flăcările iubirii care e dată oamenilor ca un purgatoriu din care cei buni se înalță și cei răi se prăbușesc. Deaceia, cine, cu mâna pământeană se-apropie de această existență, riscă să spargă țesuturile fragile și să treacă dincolo de ce a fost sau, prea greu, să n'atingă înălțimile ei curate. Nimeni n'a știut că Antonia Pozzi scrie poezii. Caietele sale erau ascunse cu avariție de ochii sacrilegi, cum astăzi se ascunde de întrebări și înțelegere, trecerea ei nelămurită printre oameni. A luat totuși un mare premiu la Universitate pentru un studiu asupra lui Flaubert. Ce gust ciudat, la o scriitoare de calități diametral opuse realismului dur, terestru, flaubertian! Pentru Antonia Pozzi poezia a fost cea care ușurează de durere și calmează prin puterea nelimitată ce este hărăzită numai Artei: „Nădăjduesc, — scrie ea unui prieten scriitor, — că la aceste prime pagini ale cărții tale care mi-au fost arătate, se vor mai adăuga altele încetul cu încetul: și viața o să mă doară mai puțin, crede-mă, dacă vei vrea să mi-o înfiori cu poezia ta. Pentrucă poezia are această sarcină sublimă: să ia toată durerea care spumegă și sfârâie în suflet și s'o liniștească, s'o transfigureze în marea odihnă a artei, așa cum fluviile se varsă în albastra vastitate a mării. Poezia e o purificare a durerii, cum imensitatea morții e o purificare a vieții. Când totul, unde suntem, este întunecat și orice lucru doare și sufletul se ofilește penibil, atunci într'adevăr mi se pare un dar dela Dumnezeu acel lucru care face ca nodul lacrimilor să se desfacă în cântec și știe să spună ceeace în inima noastră strigă numai, ca'ntr'o închisoare".

ANTONIA POZZI

E totdeauna în poezia Antoniei Pozzi un nod de lacrimi care se desface sau un strigăt care se subliniază în câteva fragile versuri. Imi place să mi-o imaginez pe Antonia Pozzi această consoră a noastră, a cântecelor noastre,

(Urmare în pag. 3-a)

CRONICA DRAMATICĂ

„TEATRUL COLORADO“: „CÂNTECUL LEBEDEI“, comedie în trei acte de ERNST ENDERLINE.
„TEATRUL COMEDIA“: „TOPAZE“, comedie în patru acte de MARCEL PAGNOL.

Ca întotdeauna unui teatru nou i se face oarecare credit.

Așa socot că s'a întâmplat și cu Teatrul Colorado.

Este adevărat cel puțin în ce mă privește.

Din păcate, spectacolul actual nu îndreptățește speranțele puse în acest nou teatru.

Piesa care s'a dat are o coloratură care m'ar fi făcut să jur că este scrisă de o femeie.

Are toate caracteristicile : și în bine și în rău.

Dar asta nu interesează acum : am vorbit despre asta cu altă ocazie.

Această așa zisă comedie ar fi vrut să aibe o smnificație interesantă, iar ideia teatrală nu e rea, din ea se putea scoate mult: o femeie frumoasă care se apropie de vârsta critică: — acesta este „cântecul lebedei“ — și care face toate eforturile pentru a obține cât mai mult dela viață și dela dragoste (în privința asta asistăm până la saturație la scene de înfrumusețare, masaj facial și altele asemenea !...) dar care își dă seama că terenul îi fuge de sub picioare și până la urmă se resemnează...

Ideea chiar dacă nu este rea, în schimb nu este deloc tratată dramatic ci... „beletristic“ putând fi orice — nuvelă, schiță, esseu psihologic — orice în definitiv, dar nu spectacol teatral.

Piesa este tot timpul explicativă, de se lăsă asupra sălii o plictiseală resemnată, rar întâlnită, la care se mai adaogă din când în când un fel de filosofie de doi bani și jumătate care face ca spectatorii să surâdă și să-și privească semnificativ vecinii....

La un astfel de ritm inerent structurei însăși a piesii s'a mai adăugat și ritmul tot așa de trenant imprimat de direcția de scenă, ritm imprimat de d-na Marieta Sadona care poate fi o bună actriță, dar nu înseamnă că poate fi și o bună regisoare.

De altfel problema directorilor de scenă femei, care s'a mai pus cândva cu d-na Lucia Sturza Bulandra—cred că trebue rezolvată în defavoarea acestora — și răspunsul este dat de o butată, mai exact de o anecdotă, care s'a spus cu acea ocazie: femeilor le lipsește ceva..., fără de care regie dramatică bună nu se poate obține, oricâtă experiență și oricâte lucruri frumoase ar avea în cap.

In ce privește interpretarea, d-na Maud Mary a avut un joc de scenă interesant, a pus mult din propria d-sale ființă, fără ca totuși să reușească — și vina desigur că este a textului și poate și a regiei, dar cred că mai mult a textului, care-i un text mort — zic, fără ca totuși să poată să încălzească spectatorii, fără să reașească să-i intereseze.

Acelaș lucru se poate spune despre d-na Lili Popovici dela Teatrul Național.

Destul de bine d. Costache Antoniu, un bun actor al primei noastre scene, dar care aici nici n'avea ce căuta, nici n'a avut ce să joace, nici rolul n'avea vr'o importanță și nici nu i se potrivea.

D-na Suzana Policrat, excesiv de afectată, devenind aproape imposibilă.

D-rele Geta Cibolini și Corina Constantinescu, destul de corecte, iar d. Kiki Brezeanu la fel.

Decorurile d-lui Ion Anestin pline de gust.

*

In fine, teatrul din pasaj, teatrul Comedia, vine cu o piesă bună și, mai mult, îngrijit prezentată.

In scurt un spectacol bun.

Despre piesa „Topaze“ am spus în mai multe rânduri că o socot una dintre cele mai bune ce s'au scris dela războiul mondial încoace.

GEORGE VOINESCU

Bine înțeles în genul ei: comedie de moravuri și satiră socială, de o morală disolvantă, gen Bernard Shaw din „Non olet“, dar... tratat „ la française“.

Interpretarea de asemenea bună.

Topaze a fost prezentat de d. Vasiliu Birlic care a reușit să ne dea un Topaze bun, personagiu viu, destul de bine studiat și destul de bine nuanțat.

D. Vasiliu Birlic nu e desigur un Topaze ideal — și deja a avut de luptat cu aminținea d-lui Maximilian care cu mulți ani în urmă a creiat acest rol — dar nici d. Vasiliu Birlic nu a fost rău.

D-sa se resimte — și nu pomenesc aceasta pentru a-i micșora, ci tocmai pentru a-i releva un merit și efortul pe care a trebuit să-l facă — de atâția ani de cabotinaj la care a fost silit și care-i vor ieși greu din piele.

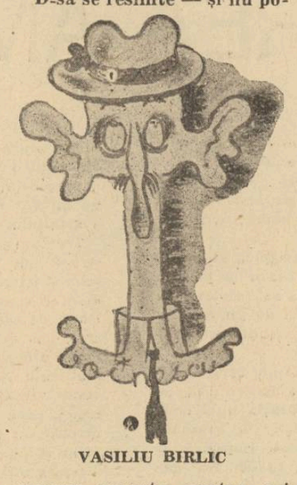

VASILIU BIRLIC

In privința aceasta, un prim lucru care trebuie numai decât să-l facă, este să-și supravegheze acel „ă“ foarte supărător cu care-și prelungește deseori cuvintele și pe care-l introduce în multe pauze. El poate că era „necesar“ sau „p.toresc“ în piese ca „Prostul din bae“ sau altele la fel, dar, repetat sau devenit tic, el e o scădere pentru actor și în orice caz nu merge pentru orice fel de piesă.

Ori, Topaze este o comedie, care, cu toate aparențele de glumă și de șarjă pe care poate să le dea unora, este o lucrare serioasă, în personajul lui Topaze este multă umanitate condensată și se resfrânge o întreagă dramă a vieții, care se soluționează în acea mare schimbare a lui sufletească, încât nimănui nu-i poate scăpa importanța rolului care-l ridică peste rolurile de comedii muzicale sau farse obișnuite.

In ce privește pe d-na Puia Ionescu în rolul lui Suzy, d-sa a fost prea feminină, prea „dulce“ și prea romantică, aici trebuind din contră să fie mai accentuat caracterul de femeie vampă: e un rol de femeie interesantă, oricum o femeie care învârte oamenii pe degete...

Pentru rolul de om de afaceri a fost bine ales d. Ion Talianu, un bun director de pension ne-a dat și d. Coty Hociung iar d. Ionel Țăranu a schițat frumos sfânta naivitate a bătrânului profesor Tamise.

D. George Voinescu a reușit să ne dea un Roger de Berville „destul“ de nobil și de cinic, evident reușit, dând totuși impresia că d. George Voinescu se bazează prea mult pe inteligență și pe... improvizație, și că dacă ar adânci rolul mai mult, ar putea să dea și lucru mai bun.

D-ra Eugenia Bădulescu, prin tinerețea d-sale, a reușit să ne dea o Ernestine Muche agreabilă.

Destul de bine deasemenea și d-nele Angela Mateescu, Eugenia Bamme și Melania Rădulescu.

La reușita acestui spectacol au contribuit deasemenea cu frumoase merite și d-nii C. Potcoavă, Ștefan Decu, G. Soare și C. Irod.

Regia d-lui Sică Alexandrescu bună, îngrijită, nuanțată.

Decorurile d-nei Cela Voinescu și Vasiliu Falti, frumoase, reușite.

ALEXANDRU DRĂGHICI

„CONAȘUL E SERVIT“ LA TEATRUL „INTIM“

Cunoscuta piesă a lui Carlo Venetiani se repetă cu asiduitate la „Intim“, fiind așteptată cu justificat interes.

Preparată cu deosebită îngrijire, piesa va beneficia de concursul Mariei Grecescu, tânăra actriță dela Municipal.

MARIA GRECESCU

După apariția din „Scampolo“, această atât de înzestrată actriță ca fizic cât și ca talent, a trezit nădejdi de promițătoare carieră în lumea teatrului bucureștean.

In noua companie teatrală și lângă consacratul Iordănescu-Bruno începe a avea ocazia propriei ei consacrări. Confirmarea speranțelor puse în ea, va veni odată cu ocaziile ce i se vor da, care probabil că nu vor lipsi.

ECRAN

CINEMA SCALA: „DORA NELSON“

Observăm cu părere de rău că scenariști de ocazie l'au conrupt chiar pe excelentul regisor Mario Soldatti.

Deaceea nu pricepem dece ne-am pierde două ore pentru o realizare care ne arată ce se poate întâmpla unei vedete capricioase. După ce mai sunt de turnat numai două scene, pentru a fi gata un film de atmosferă, vedeta lui refuză să mai joace în aceste două ultime scene, motivând că partenerul ei „n'are alură de prinț“.

Regisorul — din film — după ce o imploră invocându-i contractul, admiratorii, ziariștii, etc., găsește cât ai bate din palme o „sossie“ de-a vedetei, o modestă lucrătoare modistă. Ca prin farmec, modista, ca și când ar fi fost cea mai studioasă și talentată elevă a unei școale de film, reușește să păcălească tot personalul studioului că-i vedetă — capricioasă vedetă — pe care-o înlocuește. Chiar și pe soțul de-al doilea al acestei „vedete“ care, în timp ce „sossia“ ei turna, își părăsește soțul și pleacă la Cannes atrasă de mirajul unui ducat oferit de un actor escroc, angajat să facă pe prințul (de către primul ei soț, — pe care „celebra“ il credea decedat într'un accident de cale ferată).

Intervin o serie întreagă de incurcături pe care și cel mai fără de imaginație spectator le prevede încă dela începutul acestui film cu pretenții de humor.

Incurcături cari la începutul lor parcă-ți dau speranțe că totuși se va întâmpla ceva care să scoată filmul din amorțeală.

In zadar însă, fiindcă asistăm la așteptata nuntă între fostul soț al vedetei cu „sossia“ a cărei modestie îl cucerise.

Filmul, se termină; soții cu neveste frumoase însă cicălitoare și capricioase oftează (nu numai că nu le pot convinge să-și schimbe felul de-a fi ci și fiindcă au avut ghinionul să asiste la un film de duzină.

Realizare, al cărui scop nu-l poți bănui a fi nici măcar o „istorioară“ bună de filmat în niște presupuse ore de „educație morală“ ce s'ar preda într'o școală cu elemente ce vor să devină actori de cinema.

ADRIANA NICOARĂ

ECOURI teatrale

PREȚURILE...

Nici grija de-a înțelege nevoia singurei desfătări din ziua de azi — și în acelaș timp și singura apropiere cu arta — a publicului, n'au arătat-o directorii de teatre particulare, când s'au hotărît să ceară o nouă mărire a prețurilor de intrare.

Să recunoaștem că ajungându-se la un plafon de prețuri, când cel mai modest loc ar fi 600 de lei, însemnează o urcare serioasă, pentru care accesul în teatru al celor cu venituri modeste, a devenit problematic.

Prin asta, arta dramatică suferă o dublă pierdere: mai întâi a celor obligați s'o caute — prin însăși situația pe care o ocupă în calitate de conducători de teatre — dar cari din interese de cassă nu vor s'o găsească, iar în al doilea rând a publicului sincer amator de frumos, care deși o caută, n'o găsesc din pricina celor dintâi...

Așa fiind situația, când minunea unei reveniri la prețuri mai convenabile nu s'ar putea întâmpla ușor, socotim necesar să facem o propunere:

In afară de critici și de cei cu legături în teatru, cari — oricât — beneficiază de gratuități sau reduceri, sunt alții — și ei înrudiți cu arta: scriitori, pictori, sculptori, etc. — cari din simplul motiv că și-au dăruit înțelesul de viață doar artei, n'au posibilități materiale care să le îngădue intrarea la teatru plătind orice preț.

Pentru aceștia, măcar pentru aceștia, o mai deplină înțelegere să se arate din partea celor cu borderouri de încasări mereu publicate în gazetele teatrale, cu câte un excepțional câștig...

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA : Dragostea învinge moartea și jurnal.

REGAL : Caravana sclavilor.

VICTORIA : O crimă celebră și jurnal.

ELISEE : Umbra cea mare, jurnal și trupă de reviste.

VOLTA-BUZEȘTI : Aventurierа, jurnal și trupă de reviste.

ROMA : Saladin cel fioros, jurnal și trupă.

CARMEN-SYLVA : Macario Cow-boy, jurnal și trupă de reviste.

IULIA...

Un nume care se strecoară parcă de prin origini străine, și care totuși n'are găsirea decât în ale unui adaos neaoș, care nu interesează.

Ceeace face să-l apropii de rubrica aceasta, e că domnișoara Iulia X, face parte din acele multe amatoare de fotografii ale artiștilor noștri.

Cercetează vitrinele cu atenție și cumpără ori unde găsește două figuri: Mihai Popescu și Carmen Theodosiu.

Acum că Mihai Popescu însemnează o „figură“ în teatru, e altceva, dar cine este artista Carmen Theodosiu, sau așa ceva ?...

Am înțelege risipa aceasta de atenție a colecționarelor de poze actoricești, dacă ea s'ar înălța — la meritul unei alegeri, care să însemneze altceva decât... „fotogenia“ expusă.

Atunci chiar pe d-șoara Iulia X, am felicita-o că așează în album pe cutare actor sau actriță, incontestabile chezășii în teatrul românesc și nu simple... figuri frumoase.

Cu fotografia d-șoarei Carmen Theodosiu în poșetă, d-șoara Iulia X și atâtea alte colecționare dovedesc, însă, o superficialitate a alegerii.

Dar, în fond, cine este „actrița Carmen Theodosiu“, sau așa ceva ?...

„ROZA VÂNTURILOR“

Am dori să aflăm din plecarea atâtor actori dela un teatru la altul, un scop care să ne înlesnească găsirea adevăratului motiv al acestor mutații.

In afară de cei dela teatrele oficiale care au o stabilitate, actorii cailalți își îndeplinesc parcă o datorie de a-și lăsa numele în catastifele tuturor teatrelor particulare, cu plăcerea — sau, dacă vreți, cu ambiția — de-a nu le scăpa nici unul.

Azi îi vezi la „Alhambra“, mâine la „Muncă și Lumină“, poimâine la „Sărindar“, pe urmă la „Mic“, la „Comoedia“ și cine știe pe unde, încât actorii aceștia hoinăresc cu graba cine știe căror socoteli, de parcă nimic nu i-ar mai reține, — dragostea de teatru unde joacă, atașamentul de director, de camarazi, etc. — ci i-ar mâna găsirea unei cât mai ușoare ridicări, care mai totdeauna nu duce decât la o mai apropiată sau mai târzie ratare.

Pentru prestigiul unei cariere de actor, nu ajută uneori nici talentul dacă el este plimbat prin teatre a căror garanție — pentru actor — începe deacolo de unde salariul devine mai mare.

De multe ori, asta nu-i decât o rezolvare materială, fiindcă cea artistică depinde de public.

Ori, pentru public, „roza vânturilor“ în teatru e o problemă pe care încă n'a deslușit-o...

PORTRET...

Doamna Lucia Sturza Bulandra strălucește azi în viața teatrală cu o și mai deplină însuflețire, tocmai de-a nu micșora cu nimic din ceeace defunctul său soț i-a lăsat ca testament:

TEATRUL

Dacă pentru foloasele pe cari soții Bulandra le-au adus ani de ani, scenei noastre românești, o lume străină de înțelesul adevărat al valorii acestor soți, directori și actori, au mijlocit ocazia de-a nu mai conduce un teatru, apăi Tony Bulandra, acel neuitat interpret al lui Kean, le-a răspuns pripitei lor judecăți, cu dojana unei resemnări, și a unei voințl de a sluji arta dramatică, dusă până acolo încât — atunci când a văzut că nu mai poate — a făcut din testament o poruncă pentru urmașa sa de-a servi mai departe teatrul.

E ceeace continuă să facă azi d-na Lucia Sturza Bulandra, fără oboseala durerii de-a fi singură.

In interview-ul acordat săptămânalelor teatrale, d. prof. Ciorănescu, noul director al Teatrului Municipal, a anunțat colaborarea d-sale cu d-na Bulandra, căreia i s'a încredințat direcția artistică.

Prin această numire, activitatea d-lui prof. Ciorănescu la Teatrul Municipal capătă o prețuire absolută, valabilă unui succes sigur, pentrucă dela început a știut să-și aleagă o colaboratoare care însemnează pentru teatru, pentru artiști și pentru spectatori, garanția de-a fi servită arta și numai arta...

AFIȘ...

In noul repertoriu al Teatrului Național apare — după „Viforul“ de Barbu Delavrancea, cu care se deschide stagiunea în seara zilei de 11 cor., și „Tudor Vladimirescu“, de N. Iorga, fixată pentru seara zilei de 12 — cunoscuta piesă a lui Gogol : „Revizorul“ — în regia d-lui Sahighian.

Următoarea premieră va fi piesa lui Nicușor Constantinescu : „Gloria“, primită încă din stagiunea trecută, apoi „Oedip Rege“ și „Familia Mannon“ de O'Neill.

La „Studio“, după premiera piesei „Descătușare“, se anunță o piesă de Pirandello, apoi o piesă de d. N. Kirițescu, după care va urma „Fecioara Rătăcită“ de H. Bataille.

Deschiderea stagiunii Teatrului Municipal, care deocamdată nu s'a fixat, se va face cu piesa „Chemarea Codrului“ de G. Diamandy.

Celorlalte teatre particulare le lipsesc deocamdată — un repertoriu stabilit, din cauza pieselor în curs, pe cari le cred pornite pe serie.

Bunăoară „Băiatul“, „Topaze“ și „Patima de sub ulmi“.

Afară de „Savoy“ care, după „Vila cu iluzii“, s'ar părea să schimbe afișul în scurt timp cu titlul unei reviste jucată de Tănase...

I. M. LEHLIU

DERBY

Am întâlnit-o simplu, dar destul de târziu ca s'o mai pot uita. Și asta pedant spus. In definitiv, a nu uita pe cineva înseamnă a nu vrea să-l uiți. A te sâcâi mereu cu propriile tale convingeri.

Trebuie s'o fi chemat Dorotea. Desigur, așa trebuie s'o fi chemat. Și asta bănuiam după inelul mare, o marchiză grea, pe care-l purta în deget. Era un inel pe care-l moștenise dela mamă-sa, o femeie micuță cu ochii vineți, învăluită în taftă neagră, într'o casă mare cu draperii groase și uși capitonate. Neapărat, pe fata ei trebuia s'o cheme Dorotea.

Dar țiu să nu alunec. Sunt un om care a trecut de primii fiori, un om care a văzut totdeauna sala unui teatru din ultima bancă și piesele din culisele actorilor. Niciodată n'am văzut un Hamlet în obraz, nu l-am privit în ochi. Totdeauna i-am văzut doar mantia și mânușele albe. Din culise vezi Hamleții cei mai interesanți. Nu le vezi obrazul, efortul să intre în pielea altuia; le auzi doar vocea. Deaceia am văzut toate piesele fără decoruri, am auzit vocea unuia, a celuilalt și oamenii, atât cât îi auzi numai, rămân mereu aceiași.

Gândeam toate astea pentrucă-l priveam pe Jan în obraz. Acum nu mai era Jan. Nu avea decor, șef de orchestră, nu mai era singur în odaia lui, nu mai juca.

Il cunosc de mult. Ne căutăm cu nevoia și disperarea cu care ar apropia un profan cei doi poli să se încălzească unul dela celălalt. In definitiv, ne căutăm așa cum se caută lucrurile simple, pentru nevoia de a naște un raport la fel de simplu, care într'un moment sau altul ar putea semăna cu armonia.

El e mult mai tânăr. Are un obraz despre care nu se poate spune că-i frumos, ci deadreptul interesant. Dacă aș fi femeie, desigur că i-aș invidia ținuta, siguranța, vocea caldă.

Tocmai deaceia, când am văzut-o pe Dorotea, l-am privit pe el. Luminile din restaurantul gării îi jucau pe începutul prematur de chelie, maxilarele s'au încleștat puternic.

Mă simțeam în câmpul de tensiune dintre el și ea, dar rămâneam, cu perversiunea oamenilor bătrâni de a se simți inoportuni.

Nu o priveam pe Dorotea ! Ochii lui Jan o reflectau strâmb și inegal, dar o reflectau. Trebuie să fi avut picioare frumos arcuite, pentrucă privirea lui unduia perfect.

— „Uite ce femeie obișnuită ! E perfectă și totuși sunt convins că aș putea-o întâlni me-reu, oriunde“. Simțea nevoia neapărat să o catalogheze într'un dosar, într'un sertar, ca să fie convins că o va regăsi când va trage sertarul.

— „Trebuie că vine de undeva din provincie“. Spuse asta cu glasul sentențios și grav al lui Mircea: Eu sunt Mircea, da'mpărate!

Nu știu dece nu am râs. Probabil că eram preocupat de ce va comanda femeia cu sweater bărbătesc închis până la gât și degetele fine, cu inel mare cât un cărăbuș.

— „Cornuri cu unt“. Vocea unei femei m'a făcut întotdeauna să-mi armonizez frânturile pe cari le văd la o femee. Eu nu observ decât brațe, picioare, ochi, mâini, rar de tot gâtul. Vocea ei mi le-a închegat dintr'o dată și am simțit-o trăind.

— „Te preocupă, nu?“ Jan mă privea cu indulgența cu care-ți privești prietenii prea tineri sau prea bătrâni. Eram convins că vocea ei o desarticulase. El primea totul întreg, ca pe un bloc, și în definitiv nu-l interesa vocea nimănui. In odaia dela etajul trei nu vorbea nimeni, se înconjura doar de fotografii, ca și acestea nu deschid gura.

— „Cornuri cu unt!“ Jan dăduse comanda chelnerului de lângă noi.

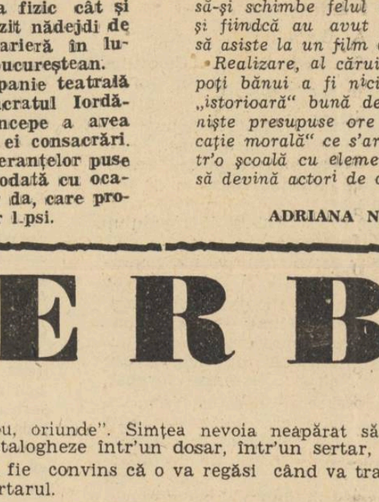

— „Vezi ce plăcut este în restaurantul unei gări?“ Priveam pe geam ca să nu-l privesc în ochi.

— „Uite câți oameni. Ce plictisit și obosit e bătrânul acela. Tu însuți ai căpătat ceva din nervozitatea călătorilor“. Evita să vorbească de femeia aceia.

— Nu-i așa că-ți place?“ M'a privit lung. Știam că nimic nu i se pare mai curios unui om de douăzeci și cinci de ani, frumos, actor pe deasupra, decât să găsești că o femeie sau alta i-ar putea atrage atenția.

In gări și cimitire e inutil că cesornicele merg. Le privești ca și cum ai urmări rotițele dinăuntru și nici într'un caz acele. Prin angrenajul roatelor vezi lumea de-afară. Mai scapă un dinte al uneia, mai vezi o scenă de viață, încă un dinte, încă o scenă...

Eu nu mi-am iubit niciodată prietenii. Mi-a plăcut doar să mă joc cu ei. Cred că de asta am strecurat câteva hârtii de o mie în mâna lui Jan, rece și enervată, când s'a sculat să plece.

In definitiv, m'a costat puțin să-l urc pe Jan în primul tren, alături de o femeie cu guler de astrahan și cisme negre de cauciuc

Oamenii sunt interesanți când urmăresc caii la curse. Nu au niciodată impresia că ei aleargă, că ei se sbuciumă cu iluzia că stau pe loc.

Am rămas în restaurantul gării. Am trecut de mult de primele derbyuri. Mâine sau poimâine îl voi găsi pe Jan în camera lui cu capul în mâini. Imi va spune grav:

— „Știi, Jacques, totdeauna când vezi o pictură extraordinară, ai impresia că ai putea lua pensula și face ceva la fel. Sunt femei pe care, atunci când le vezi, le cataloghezi imediat într'un sertar, știi că ai să le regăsești când tragi sertarul și abia când încerci să le cârpești din bucăți, vezi cât e de greu“.

. . . . . .

M'am dus la Jan peste câteva zile ca să-l sâcâi, să-l ascult și să-i spun că și de data asta am câștigat. L-am găsit la birou răsfoind o carte.

— „Pe femeie trebuie s'o fi chemat Dorotea“. Rădeam cu satisfacție: „Nu-i așa?“

— „Jacques, ascultă ce fermecător e Li-Tai-Pe: — „Doar uriașul munte Ciang și piticul Li-Tai-Pe sunt nemuritori“.

Mizasem puțin, dar sunt un om bătrân și nu-mi pierd speranța.

ELENA DIACONU

Ambianță și paleativ

(Urmare din pagina I-a)

Destinul acestor frumoase manifestări este din nefericire definitiv limitat la funcțiuni trecătoare. Niciodată arta nu și-a îmbogățit patrimoniul prin ceeace evenimentele în desfășurarea lor au determinat în sufletele creatorilor. In timpul acestor împrejurări ei nu mai sunt stăpâniți de conștiința artistică, ci de curentul de opinie și de iureșul faptelor la care sunt părtaș.. Abia după scurgere de vreme, după ce se vor șterge urmele trecutului și conștiința lor artistică își va relua firul independențe., vor fi în stare să exploreze depozitul de experiență dobândit și să-și croiască noui făgașuri de realizare în domeniul artei. A creia premii, cu care se momești pe scriitori spre a fi exclusiv preocupați de literatura actualității, e echivalent cu folosirea paleativelor. Ori, arta are dreptul la o liberă afirmare și desvoltare, în funcție de propria ei natură, și nu trebuie supusă la constrângeri de tot felul, fie ele și stimulente menite să o deruteze dela adevărata finalitate, spre a îmbrățișa făgașuri care nu-i sunt organic necesare. Înțelegem că nu trebue să ne opunem ca evenimentele să nu-și lase dâra lor de interes în preocupările artiștilor și că, mai mult, avem chiar datoria de a întreține, cu gustul nostru ales și cu discreția cuvenită, atmosfera prielnică unor astfel de desfășurări. Lucrul acesta este firesc și ar fi absurd și nedrept să-l zădărnicim prin lipsă de înțelegere.

Nu este firesc și necesar să se întrețină însă o atmosferă din care să se scoată cât mai bogate manifestări pe marginea actualității. Faptul n'ar mai însemna încurajarea artei, ci derutarea ei dela postulatele-i organice, îndepărtarea dela finalitatea-i specifică și împingerea ei spre terenuri care nu-i aparțin prin nimic. Prin risipa aceasta de interes, într'o direcție din care arta nu are de cât de pierdut, în prestigiul ei, se face, în mod conștient, o imixtune nedorită. Oficialitatea, în loc să dea busna în rosturile artei, s.lind-o, prin stimulente meschine și paleative materiale, să se distanțeze de rosturile ei firești, ar face mult mai bine, dacă s'ar lăsa preocupată de nevoile inerente monumentelor de artă definitiv consacrate. Mecenatul artistic nu trebue să fie constituit din atitudini false, de interes camuflat și bazat pe paleative de minoră rezonanță. Se pot aduce și pe altă cale serioase servicii artei. In loc de a încuraja cu premii, faimoase și atrăgătoare, poezii ocazionale de război, mai bine s'ar ajuta cu aceste fonduri scriitorii cu adevărat de talent, pe cari soarta i-a înfrățit cu sărăcia și mizeria. Poezia frontului se va naște, se va afirma și se va transforma, potrivit naturii ei specifice, și fără premiile atât de amețitoare, prin farmecul cifrelor fantastice. Arta s'a născut din sărăcie și are oroare de materie. Chiar și când are nevoe de ea, ca s'o prelucreze, o dispensează de tot ceeace constitue apanajul realității și al actualității, reducând-o la esențe simbolice. Trambulina mecenatului artistic ar avea alte multe lucruri de făcut. Sunt atâtea realizări mari cari zac încă în întunericul nepăsării, fără să vadă lumina zilei. Acolo să-și concentreze interesul și nu în scopul de reclamă ieftină și lipsită de orice semnificație.

Înțelegem să se mențină ambianța prielnică producțiilor literare și artistice de actualitate, dar să nu se recurgă la paleative pentru a le provoca.

DUMITRU IMBRESCU

NOTE românești

D-l N. TCACIUC ALBU

ne este prea bine cunoscut, căci a desfășurat și desfășoară o multiplă activitate de profesor, autor de studii literare, prozator, poet și traducător. In mișcarea literară a Bucovinei de după războiul trecut, ca și în cea de după noua desrobire a plaiurilor bucovinene, d-sa se bucură de o considerație deosebită. Nefiind tânăr decât cu entuziasmul și inima și tânăr, mai ales, cu neobosita d-sale râvnă de mare îndrăgostit al scrisului, d. Tcaciuc Albu a înțeles să țină pasul cu tineretul pe care, în mare parte, l-a crescut fără, totuși să rupă legăturile cu, să-i zicem, „trecutul" căruia îi aparține de fapt. Venind fără pretenții în mijlocul unei generații în plină roire, d-sa a fost îmbrățișat fără rezerve dară și venerat. Deaceea l-am văzut figurând printre iconari și arboroseni și junimiști și deaceea l-am putut urmări, timp de ani și ani, până și'n foiletoanele rezervate aproape exclusiv condeerilor bucovineni abea scăpați de băncile școlii, Prezența, cu scrisul și cu sfatul, a d-lui N. Tcaciuc Albu în mijlocul acestor „scriitori" le-a fost morallmente, de mare folos, căci d-sa nu a descurajat niciodată pe cineva ci, dimpotrivă, s'a interesat, întotdeauna de începuturile și progresele tuturor celor nou veniți, secondând, în această privință pe cei doi trei bucovineni cărora le-a păsat de-o mișcare literară în nordul țării. In numărul acestor doi trei trebuie rânduiți d-nii prof. Ion I. Nistor, directorul „Junimii Literare" și al ziarului „Glasul Bucovinei" și profesorul Constantin Loghin.

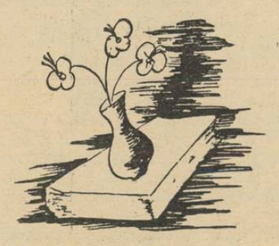

D. Tcaciuc Albu a tipărit, în Colecția Societății Scriitorilor Bucovineni, o carte de traduceri din lirica îndepărtatei în timp și spațiu Chine. „POEZII CHINEZEȘTI" se numește culegerea aceasta prezentată sugestiv și elegant. Noua carte cuprinde cele 27 de poezii din „Li-Tai-Pe: Flori din răsărit" (Cernăuți, 1933) sporite cu alte traduceri, tot din autori chinezi, din diferite secole. Traducerile d-lui N. Tcaciuc Albu sunt lucrate, după însăși mărturisirea d-sale, cu mai multă sau mai puțină libertate. La bază le-au stat textele germane ale unor Klabund, Otto Hauser și Hans Bethge. Câteva sunt luate din W. Grube. (Geschichte der chinesischen Literatur). Mai multa sau mai puțina libertate cu care se scuză, modest, d. Tcaciuc Albu, este un fel de a vorbi, căci, dată fiind structura cu desăvârșire alta a limbii chineze, libertatea era absolut necesară. Deaceea nu ne poate interesa decât frumusețea traducerilor făcute și mai poate interesa faptul dacă traducătorul a reușit sau nu să ne facă părtași la o vibrare lirică venită din vremuri de mult apuse și venită din tainițele sufletești ale unui popor pe care ne-am deprins a-l situa în rândul lucrurilor ciudate sau neînțelese, — deși, dintre toți locuitorii extremului orient, chinezii sunt neamul cel mai înzestrat cu daruri creatoare, cel mai omenește uman și cel mai profund.

Traducerile d-lui N. Tcaciuc Albu au izvorât, ca și traducerile d-lui Al. T. Stamatiade, din dorul de a da grai românesc graiurilor ascunse în textele întrezărite prin intermediul altor texte. Dară traducerile d-lui N. Tcaciuc Albu mărturisesc, prin deosebita lor căldură, o anumită dragoste pentru poezia chineză, dragoste pe care nu o trădează așa de ușor versiunea d-lui Stamatiade. Iară dragostea aceasta se îndreaptă către genialul Ti-Tai-Pe. D. Tcaciuc Albu îi închină chiar patru strofe: „Inalte clipe de extaz divin Trăit-am împreună 'n ore sfinte, Străin poet! Acuma îți închin Cunună împletită din cuvinte. Eu n'am văzut frumoasa țară Tsin, Nici fluviul Yo-yeh. Dar nu mă doare, Căci farmecul le-am cunoscut deplin Din slova ta, în veci nemuritoare. Săgețile-ți de aur au zburat Invingătoare peste timp și spații, Gând luminos, bogat au semănat In cele mai îndepărtate nații. Grădină ai sădit pe glob meschin, Ca peste lumi etern să strălucească. La gloria-ți străveche acuma vin S'adaug o ghirlandă românească".

Ce poate fi mai cinstitor pentru memoria unui mare poet decât o asemenea închinare peste mileniu și continent? Desigur, un astfel de chinez face parte din oamenii ce nu mai aparțin neamului care i-a născut și, desigur, opera unui astfel de chinez trebuie să se deosebească dumnezeește de opera contemporanilor dacă reușește să frângă nu numai zăgazurile vremii și ale pământului, ci și cele ale sufletului. Traducând, în baza altor traduceri, d. N. Tcaciuc Albu prinde „dumnezeeasca deosebire" și o convertește la timbrurile sufletești ale verbului românesc. Iată trei mostre, actuale prin temă, și de tot instructive, — ne gândim la toți poeții noștri care au cântat războiul, — prin adâncul conținut uman pe care-l exprimă:

„Pleiadele din ceruri sunt picături de sânge. Nisipul din pustiuri stropi roșii vrea să bea. Plecat-a generalul, frumoasa Li-Si plânge, Pe carul lui de luptă nu-i loc și pentru ea. O țară după alta un lanț de focuri leagă, Prin noapte zboară tainic chimerici olăcari. Beția ucigașă zăgazele-și desleagă, Nisipu 'nvăluiește prieteni și barbari. Mulți hani își lasă viața, loviți de arc și spadă, Chiar prințul Lu-Lan moare, năprasnicul ostaș. In bărbi și bruma toamnei a început să cadă.. Rânjind miroase hoituri în vânt șacalul laș. Duc vești la împăratul ștafetele grăbite, (Hulubi de bucurie), de biruința lui. Se 'ntorc soldații-acasă, cu frunțile rărite, Pe margine de drumuri femeile-s statui". (Războiu în pustiul Gobi).

„In Tien-Șan zăpada l-a 'necat, Trei armii risipit-a barbarul cel turbat. Zac în pustiul galben scheletele albite, Nechezele de luptă de moarte sunt strivite. Sinistră 'mpletitură fac corbii pe copaci Din măruntaie scoase din trupuri de ortaci. Dorm răstigniți ostașii pe scări dela palate, E mort și generalul, poruncile-s uitate. Ah, blestemat să fie deapururea războiul Și-a armelor ispravă ce nu cunoaște ogoiul. Dar omul niciodată, condus de 'nțelepciune, Senin să nu se-avânte'n ispitele-i nebune. In desnădejdi la arme de-ar fi ca să-l împingă, Numai prin moartea lumii vieața s'o învingă". (Blestemul războiului).

„Mă'ntind ușor în șea, bătută'n nestemate. E prada mea. Și-acum la drum, căluțul meu. Văzduhul tace. Lăncile-s pe jos culcate. Săgețile cu zumzet nu mai zbor mereu. Nisipu-i alb de pașii gravi și reci ai lunei, Iar din cetatea cucerită gong vrăjit Și svon de tobă. Văd femei de taina strunei Invăluite, legănate'n danț grăbit. A tras puternic astăzi moartea cu năvodul, A prins din plin și-a aruncat mulți pești în coș. Și spada de-aur care-a speriat norodul Mi-e prinsă'n teacă-acum de sângele cel roș". (După bătălie).

SFATUL SCRIITORICESC

dela Putna, organizat de „Cercul Bucovina Literară", a constituit, fără îndoială, o replică promptă împotriva acelui fals estetism literar care a negat cu o dubioasă încăpățânare valorile naționale, opunându-le o serie întreagă de surogate importate de aiurea, fără nici un criteriu de selecție", — sună Cuvântul înainte la broșura dare de seamă asupra sfatului scriitoricesc putnean dela 14—15 August a. c. „Nu se poate admite, — citim mai departe, — ca, în toiul celui mai crunt război, pe care l-a avut țara noastră, să se mai găsească cineva care să nesocotească prezența spiritualității românești la definirea propriei noastre entități spirituale. Oricât s'ar căuta să ni se prezinte altceva decât ceeace face parte din însăși prezența noastră în noua fază a istoriei, nu putem decât respinge cu legitimă indignare. Dece, adică, noi să nu ne permitem de a crede numai în forțele creatoare ale neamului nostru, singurele care sunt în măsură a ne defini ca atare și să ne legăm de cine știe ce idei pustii, complet străine de felul nostru de a fi. Am trăit o epocă de așa zis estetism literar și această experiență lămurește pe oricine că n'a avut nici o legătură cu specificul nostru național. Ce a rămas ca valoare estetică, dacă ar fi să vorbim pe limba acelora care au încercat să ne otrăvească sufletele sub această firmă, dintre toate acele scrieri, în jurul cărora s'a făcut atâta zgomot comercial? Dincolo de aceste formule s'a ridicat adevărata valoare literară, izvorâtă din adâncile comori spirituale ale neamului, cu toată puterea și cu toată vlaga românească". Broșura dare de seamă din care am citat pasagiile de mai sus, a apărut, tipărită în atelierele Societății Naționale de editură și arte grafice „Dacia Traiană" Cernăuți, — sub îngrijirea d-lui George Drumur, Ion Munteanu și Gheorghe Noveanu, în luna August 1943, spre obștească știință și însemnare a celor gândite și năzuite de scriitorii țării, adunați în sfat la mânăstirea Putna. Această broșură dare de seamă cuprinde totul ce s'a discutat la Putna, fiind un document al vremii.

V. JELERU

De vorbă cu Cerna

Dcotorului Gh. Holban

Peste fereastra mea —
De la hotel —
Mă cert mereu cu murmurul rebel
Al Cernei —
Apă binecuvântată
Ce-mi limpezește mintea turburată
De tot ce nu se poate ști —
Ca 'ntr'un etern „A fi sau a nu fii?"

Mă cert mereu cu Cerna...
Mă cert că nu-mi mai spune —
Din zece vorbe rele —
Decât trei vorbe bune!...

Dece mă tot privește, cu-atâta dușmănie?
Dece nu-mi mai recită aceeaș pozie
Pe care Cerna, astăzi
O tace
Și-o ascunde
In murmurul rebelelor ei unde —
Nu ca 'n trecut,
Când ea mi-o recita
De câte ori fereastra mea
Se deschidea doar pentru ea?...

Azi....
Cerna mea, nu-mi mai recită
Decât ecoul unui cartuș de dinamită—
O dinamită blestemată
Ce i-a sdrobit
Tot ce-a iubit —
Și poezia de altă dată,
Defunctă azi
Și'nmormântată...
Și poezia viitoare,
Pe care-ar fi cântat-o
Sub razele de soare!...

Azi....
Poezia Cernei se ascunde
In burțile umflate și rotunde
Ale bogaților, îndestulați
Cu păstrăvii bătrânilor Carpați
Și-ai tinerelor ape care curg
Spre cel mai deavolesc amurg —
Amurgul ce s'a schimbat în tragedie
Și cel din urmă strop de poezie
Cu care-azi, Cerna de altă dată
Își plânge apa binecuvântată
Și păstrăvii,
Pe care eu —
Mi-e martor bunul Dumnezeu
Azi....
Nu-i mai plâng
Și nu-i mai cânt
De cât pe propriul lor mormânt!...

ION MINULESCU

Băile Herculane
August 1943

Răvaș pe mătase

...Și'n seara'n care blând ai să-mi pogori
— Cum pescărușii'n valuri se pogoară —
Cu pași nespus de limpezi și ușori
Va fi, iubito, cea din urmă oară.

Tu nu fii tristă: anii între noi
Stau negri cum genunile'ntre stânci.
Pe câte-un mal, departe, suntem noi —
Și-ți mângâiau doar privirile adânci.

Tu'n giulgiu de plâns nicicând să nu mă strângi,
Iubita mea cu mers de Magdalenă!
Va fi un ceas când n'ai să știi să plângi
Și n'ai să mă'nfășori în blonda-ți trenă.

Ci'ntinde-mi numai mâna peste vremi,
Să smulgem tinerețea din pământ:
Va fi un ceas când n'ai să mă mai chemi,
Va fi un ceas când n'o să te mai cânt...

LUCIAN DUMITRESCU

Cântecul copacilor mei

Scutur din copacii mei toamnele
Și primăverile,
Care mi-au dăruit poamele
Și mi-au tămâiat tăcerile.
Scutur și ostenita bunătate
A verilor desculțe,
Cu lacrimile cerului ferecate
In semințe
Și încinse cu laur.

Scutur din copacii mei frunze
Și cânturi
Pentru cele patru anotimpuri,
Toate le scutur.
Dar trunchiul lor rămâne drept
Și mă înfruntă
Și crește mai departe,
Din el or să-mi croiască meșteri mari
Patul de moarte
Sau de nuntă.

MARIANA MOISA

NOTE germane.

CE VREA SA REALIZEZE

Institutul Român din Germania? se întreabă d. prof. Sextil Pușcariu într'un articol apărut în revista „ORIZONTUL" (1943, I, 1). Socotim că părerile d-lui profesor S. Pușcariu merită să fie împărtășite măcar parțial cetitorilor acestei rubrici în cuprinsul căreia s'au mai pus, și chiar desbătut, câteva probleme privind relațiile culturale româno - germane.

Institutul Român din Berlin vrea să fie un îndrumător și sfătuitor al studenților români care studiază în Germania, dar nu va creia un cămin pentru ei la Berlin. In opoziție cu alte țări, bunăoară Franța, care se identifică cu Parisul, Germania nu concentrează totul la Berlin, ci are un număr însemnat de Universități vechi în orașele provinciale, cu profesori renumiți și cu laboratoare deosebit de bine înzestrate, în care studenții veniți din alte țari au posibilitatea unui contact mai direct cu profesorul și comilitonii lui germani. Studentul roman nu trebue să trăiască printre prietenii săi români, ci cu camarazii săi germani, să pătrundă cât mai adânc în clocotul vieții Germaniei de azi, în care se desemnează câne Europei viitoare.

Lectorii de limba română, care prin străduințele Institutului Român și-au început activitatea la unele din universitățile germane, vor fi un fel consuli culturali, stabilind legătura între Institut și studenți.

Dar grija studenților nu formează nici singura și nici cea mai importantă misiune pe care și-a pus-o Institutul. Scopul lui principal rămâne cel de a face ca România, cu bogăția ei de valori spirituale, să fie apreciată după merit. Dacă România ar fi fost mai bine cunoscută în Germania, atunci nici vitejia soldaților ei pe front, nici bucuria cu care a adus în acest război atâtea sacrificii de bunuri materiale și de vieți omenești, n'ar fi surprins pe nimeni.

A răspândi cunoașterea limbii prin cursuri ținute la Institut este unul din cele mai elementare mijloace; pe de altă parte cursurile pe care președintele Institutului le ține la Universitatea Friedrich Wilhelm din Berlin de doi ani încoace caută să dea și o profunzime științifică cunoștințelor de limbă și literatură română.

Biblioteca Institutului, care cuprinde câteva mii de volume, stă la dispoziția publicului cititor, iar o bibliografie analitică, ținută la curent, informează pe oricine sigur și repede despre tot ce se publică în România sau în Germania despre România. Și deoarece cartea nu este scrisă numai spre a fi căutată de cititor, ci și spre a-și căuta singură cititorii, Institutul a trimis de curând în dar câteva biblioteci de cărți românești celor mai importante universități germane cu lectorate de limba română. Referenții Institutului răspund zilnic la numeroase întrebări ce ne vin din afară, dând imformațiile ce se cer despre România și poporul român.

Conferințe, producții muzicale, expoziții, lecturi, filme documentare și mai ales tipărirea de studii în diferite reviste, apoi traduceri din literatura română și o serie de publicații despre limba, literatura, istoria, geografia, etnografia, folklorul și arta română, caută să răspândească, în cercuri cât mai largi, cât mai temeinice cunoștințele despre Români.

Firește că unele din drumurile pe care a pornit Institutul sunt greu de străbătut astăzi, când forțele tinere sunt chemate la datoria de ostași și când necesitățile războiului impun restricții de tipar, de hârtie și de transport. Dar munca noastră nu scontează succese imediate, ci este de lungă durată și de pregătire pentru viitor. Abia după terminarea războiului va începe cu adevărat Institutul să creieze temelia științifică pentru legăturile între popoare. Institutele vor avea să pregătească și vor putea chiar înlocui de multe ori congresele internaționale, care de cele mai multe ori erau numai prilejuri de luare de contact personal între colegii de aceeași specialitate și — ceea ce era mai puțin util — prilejuri unor ambițioși să-și afișeze numele prin câteva comunicări al căror loc mai potrivit ar fi fost în vreo revistă.

Interesele economice pot varia și ele. E de ajuns ca straturile de petrol sau de cărbuni să se epuizeze pentru ca interesul pentru o țară să scadă dintr'odată sau, dimpotrivă, ca o invenție neașteptată să deștepte interesul pentru o materie primă din altă țară și să impună legături economice noua între popoare. Ceea ce rămâne însa dincolo de fluctuațiile vremelnice politice sau economice, sunt legăturile spirituale între popoarele destinate să-ți întindă mâna.

A lucra pentru cimentarea acestei legaturi naturale printr'o cunoaștere temeinică reciprocă este o misiune pe care Institutul Român din Germania, ca și Institutul German din România, și-au asumat-o dela început și din toată inima.

Tr. Ch.

Antonia Pozzi

(Urmare din pag. I-a)

a trudei noastre de scriitor, într'un chip cu totul deosebit. Ea este ca un pom copleșit de flori albe și roze, lângă toate acele ziduri întunecate și posomorîte care-s sufletele noastre. Și'n vreme ce noi stăm neclintiți sub intemperii, sub furtuni, acele flori și albe și roze se scutură mereu, de ani lungi, de ani grei, și încetul cu încetul din mormanul de flori au început să se arate frunzele, iar cu vremea și vreascurile negre și rebejite ale crengilor. Intr'o bună zi, ultima floare a căzut lângă zidul cel mai apropiat. Atunci a sburat și sufletul poetesei. Dar nu știu ce parfum suav, straniu, miraculos, stăruie între atâtea ziduri negre, întunecate și mohorîte, aducând aminte de un univers ce nu l-am cunoscut cât a fost și de-o trecere albă-roză ce nu s'a lăsat simțită. Când crengile se mișcă sub puterea unui vânt, zidurile întunecate își amintesc atuncea de Antonia Pozzi...

Valoarea poeziei acestei fete necunoscute ca scriitoare în viață, începe să se afirme. După o ediție familiară din 1939, în urma multor cereri, editura Mondadori *a tipărit o culegere mai complectă a versurilor poetesei, anul trecut, care culegere a atins ediția a 2-a în anul de față. In afară de traducerea ce noi am tipărit în anul 1941, a 50 de poeme, sub titlul* Cuvinte *(Iași, Frize), o traducere în limba germană și o alta în franceză stau să apară, ca o mărturie a consensului universal de stimă și apreciere, ce aceste poezii au știut imediat să-și atragă.*

Frumusețea existenței Antoniei Pozzi naște din dulceața fără seamăn a cântecelor ei, la care se adaugă tragicul unui sfârșit rămas fără de înțeles.

MIHAIL CHIRNOAGĂ

Cronica plastică

Cubismul considerat ca element constructiv

Sunt mulți care au privit *„Cubismul"* ca o manifestare de oameni neîntregi la minte și care l-au considerat ca o nebunie trecătoare fără nici o legătură cu arta. Dacă acestora li s'ar demonstra, că aceia pe care-i considerăm clasici precum ar fi de pildă LEONARDO, MANTEGNA, RAFAEL s'au servit de geometrie și de corpuri geometrice în compozițiile lor, desigur că ar rămâne surprinși!

Legăturile directe dintre geometrie și *„Cubism"*, nu numai că scapă multora, dar necesitățile *unei geometrii* pentru alcătuirea tabloului (pe vremuri *legi imuabile*), par celor mulți o simplă aberație. Inovația capitală făcută de *„Cubism"* este — chiar dacă nu a izbutit complect — să readucă aceste legi la suprafață, să le scoată din uitarea în care erau date.

Criticul A. LHOTE a întemeiat în Paris o binecunoscută academie pe care o deschisese la început în tovărășia unui Brazilian PEDRO CORREJA D'ARANJO băiat de familie nobilă fugit din țara sa, pentru a face pictură la Paris. Survenind mai apoi neînțelegeri între ei, s'au despărțit, deschizând fiecare pe cont propriu, o academie, în care propovăduiau meșteșugul de a picta, folosind descoperirile făcute în studiul maeștrilor clasici. Vestita academie a lui Lhote, noi nu am avut norocul să o frecventăm, măcar că am trecut printr'atâtea academii de artă plastică pariziene, dar în academia fostului asociat al lui ANDRÉ LHOTE, am fost. Academia lui PIERRE ARANJO *10 rue Campagne première* era o școală de artă plastică ce ne părea pe vremea ceia stranie. Se predau cursuri teoretice, cursuri de model nud și schițe.

Intr'un atelier imens PIERRE ARANJO (numele franțuzit, fără particulă, era cel obișnuit) ne împărtășia teoriile lui plastice. Acest atelier aparținându-i în propriu, afară de cel unde preda cursurile sale de nud) conținea o vastă bibliotecă de cărți de artă. Pentru studii, folosea o extraordinar de bună publicație engleză din editura *„Gowans"*, care tipărea absolut toți clasicii, în cărticele de mărimea unei palme; foarte practice și ușor transportabile deci. Aceste cărticele subțiri aveau avantajul de a fi remarcabil tipărite și de a avea un număr *impunător* de reproduceri. Profesorul ARANJO, de câte ori voia să demonstreze ceva, scotea un volumaș din bibliotecă, arătându-ne filele lui acoperite în genere de hârtie de calc, așternută deasupra reproducerii, astfel ca să ne permită nouă, să urmărim pe traseul geometric, schițat de dânsul, un fel de armătură secretă, de construcție tăinuită a operei de artă.

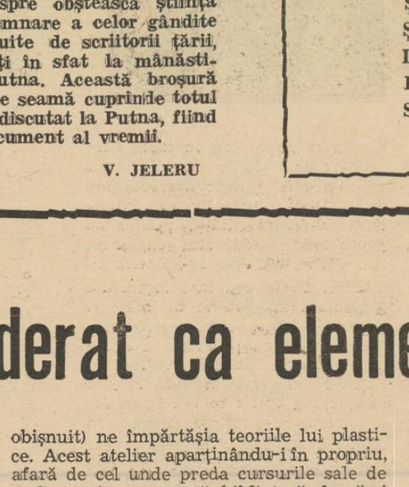

T. K. SURUCEANU: Scrisoarea III-a

Este de prisos să mărturisim că cu acea neîncredere caracteristică Românului — și a primei tinereți în genere — ascultam teoriile profesorului, nevoind să credem că *marii maeștri* din vechime *ai plasticei*, se serveau *toți* de traseuri geometrice, de formate anumite în legătură cu geometria și de analogii de forme, de repetiri *în compoziție* care aveau un scop anumit.

Nepregătiți cum eram pe acele vremuri pentru geometrie descriptivă, înmărmuriți de îndrăzneala și noutatea celor ce ni se spuneau, opuneam rezistență, ceeace avea darul să irite simțitor pe profesorul nostru, care ne trata cu multă asprime, nepierzând nicio clipă fără să ne facă o observație descurajătoare. Mai apoi împinși de curiozitate, am încercat să întrebuințăm și noi metodele lui PIERRE ARANJO făcând uluitoare descoperiri.

O pildă, una din cele mai cunoscute opere ale lui RAFAEL este „Viziunea lui Ezechiel". Această lucrare reprodusă, asupra căreia am așternut o hârtie de calc, căutând traseurile geometrice, ni s'a înfățișat astfel: există un format numit „POARTA ARMONIEI", unul din formatele de predilecție ale celor vechi. Formatul este compus dintr'un patrat, a cărui diagonală pusă pe una din laturi, îți dă mărimea întreagă a tabloului, adică formatul tabloului, mai bine zis al compoziției. RAFAEL s'a servit *„întocmai"*, de acest format, numit *„Poarta armoniei"* pentru a închide *„Viziunea lui Ezechiel"* Reproducerea ne înfățișează Creatorul așezat în văzduh între nori „pătratul" servindu-i de cadru; delimitarea de jos între văzduh și pământ se face pe baza inferioară a patratului. Unicul peizaj redus la scară, (ca să dea mai bine senzația înălțimii) înfățișat în josul compoziției, se sprijină de baza tabloului, obținută grație diagonalei. Spațiul câștigat între baza pătratului și lungimea unei diagonale (așternută 'n lungul patratului) servește drept cadru micului peizaj, acompaniament al grandioasei viziuni cerești, apărută 'ntre nori. Viziune care, după cum am spus, se încadrează'ntre laturile patratului. Trăgând dela fiecare colț al patratului o diagonală, găsim linia de sprijin a brațelor „Tatălui ceresc", ridicate'n sus.

Dacă ne-am osteni să nu privim superficial nenumăratele cărți de artă, pe care le avem, am putea cu nițică bunăvoință observa traseurile geometrice servind drept sprijin, operelor clasicilor noștri. Acel suav și frumos cap al lui *Sft. Ion*, pictat de *da Vinci*, atât de cunoscut, înnecat în umbră, având mâna dreaptă cu arătătorul în sus, ne înfățișează *prin gest*, un punct culminant al compoziției; incontestabil un punct de intersecție a liniilor geometrice, din care e alcătuită sau un vârf ascuns de piramidă. Aceste mâni introduc un ritm în operile marilor maeștri și se repetă la mai toți.

„Cubismul" a regăsit aceste *alcătuiri ascunse*, pe cari înaintașii noștri le-au practicat, dar... le-au înmormântat cu dânșii. Aducând la suprafață, ceeace era menit *să nu se știe de către profan*, a indispus astfel pe mulți, exagerând ceeace trebuia numai suggerat.

Totuși fața de anarhia *care a domnit apoi în plastică*, compoziție, desen, construcție, pierzându-se până 'n ziua de azi, meritele lui s'ar putea spune că sunt *incalculabile* și pline de rod; căci au fost o perioadă de tranziție, necesară artei plastice care se destrăma.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

MUZICA ȘI VIAȚA MUZICALĂ ÎN FINLANDA

de HORIA OPRIȘAN

Muzica fineză cultă e tânără, ca dealtfel toate manifestările spirituale de aci. Inceputurile unei atari activități nu coboară sub jumătatea secolului al XIX lea și faptul e perfect explicabil dacă ne raportăm la procesul lent de înmugurire al acestui popor. In acest domeniu, ca și'n celelalte, imboldul a venit dela Suedezii locuind în Finlanda. Odată cu mișcarea literară, ziaristică și de cunoaștere a tezaurului poporan, a pornit să fie cultivată și muzica. La început ea a fost timidă, de factură minoră, dar cu timpul a luat avânt, reușind să se impună nu numai în lumea nordică, dar să fie cunoscută în Europa vestică și centrală și chiar peste Ocean.

Mișcarea muzicală ca și aceea artistică în genere, a pornit dela Turku, oraș situat în Sud-Vestul Țării la marginea Mării și'n continuă legătură cu Suedia și restul Europei, unde s'a fundat în 1790 o societate muzicală care a activat până la 1827 când a avut loc marele incendiu al orașului. După acest an, sediul multor manifestări s'a mutat la Helsinki și implicat al acestei societăți. Din 1828, Helsinki adăpostește o asociație muzicală al cărei animator e Frederic Pacius, elevul lui Sphor, autorul imnului național finez și al Cînteculuí Finlandei. Pacius a mai lăsat posterității, în afară de aceste piese muzicale, trei opere, dintre cari cea mai cunoscută este „Vânătoarea regelui Carol".

In jurul lui Pacius s'au grupat toți amatorii de muzică, reușind să creeze un cenaclu, un început de școală, dacă se poate accepta acest termen. Printre învățăceii și entuziaștii grupului, se număra Robert Kajanus, fiind cel mai dotat dintre toți. Kajanus a urmat, dealtfel, lui Pacius la conducerea Conservatorului, întemeiat în 1882 odată cu orhestra simfonică. Alături de Kajanus nu trebue omis Martin Wegelius, cel care a luptat și a avut inițiativa concretizării acestor opere. Wegelius, spre deosebire de Kajanus; care a fost un organizator desăvârșit al noii școli, a dat literaturii muzicale fineze o sumă de piese muzicale, fiind în același timp un profesor remarcabil și un estetician recunoscut.

Muzica fineză cultă își avea bazele puse și începea, timid, uneori stingaci, să păsească pe drumul unor realizări menite a o face cunoscută unor cercuri cât mai largi. Totuși, în ciuda acestui început frumos și promițător, ea ar fi rămas încă mult timp necunoscută, dacă nu se ivea un talent cu adevărat excepțional, care să-i imprime o factură europeană, scoțând-o din anonimat și dându-i un impuls puțin obișnuit.

Jean Sibelius se numește noul geniu muzical al Finlandei, el fiind pentru Țara lui exact ceea ce este G. Enescu pentru România, minus faptul că Sibelius nu este și executant, ci numai compozitor.

Sibelius s'a născut la 8 Decembrie 1865, la Tavastehus. Deși vădea, încă de mic, calități muzicale, totuși familia voia cu orice preț să-l vadă urmând Dreptul. In cele din urmă, Sibelius a învins opoziția familiei, a abandonat studiile juridice și s'a înscris la Conservatorul din Helsinki, unde și-a început studiile de compoziție sub conducerea lui Wagelius care a știut să vadă calitățile ce ascunde noul său elev.

După terminarea studiilor la Helsinki, a plecat pentru completarea instrucției la Berlin și Viena unde a activat sub conducerea lui Becker și Carol Goldmark.

Primele opere le dă la lumină în 1890 când a publicat o piesă simfonică și câteva melodii. Intors în Finlanda, el a fost numit directorul Conservatorului, începându-și adevărata activitate muzicală.

Intocmai tuturor creatorilor de talia lui, Jean Sibelius n'a premers și n'a fost șef de școală sau model de urmat. Opera lui rămâne întocmai unui pisc înalt, izolat de restul lanțului de munți. Ea domină atât în trecut cât și 'n prezent, fără însă să constitue, lucru foarte de mirare, o atracție, o vrajă diabolică pentru cei ce l-au urmat.

Fără să fie ceeace a fost Berlioz pentru literatura muzicală franceză sau chiar inimitabilul Wagner, Sibelius a creat ceva cu totul personal, individual, neputând fi catalogat în fișierul manifestărilor muzicale fineze. Și totuși, acest lucru nu însemnează că el nu are în opera lui, cel puțin într'o parte a ei, pecetia specificului finez, fiind un copil al influenței liricei și muzicii poporane. Ceeace constitue cu adevărat nota lui originală este măestria cu care a știut să fuzioneze elementul autohton cu cerințele legilor universale ale muzicei, oferind opere de valoare circulatorie generală dar cuprinzând în ele accente discrete, estompate, ale firii și specificului sufletesc finez. In cea mai înaltă și universală simfonie, se pot descifra umbrele psihicului finez. In această direcție, Sibelius nu are egal decât pe un Dvorak, Smetana sau alți compozitori slavi, cari îl întrec în iscusința folosirii materialului poporan și redării lui culte, accesibil tuturor înțelegerilor.

Sibelius, fiind contemporean cu promotorii mișcării literare și dramatice, toți sub vraja culegerilor de material poporan al lui Elias Lönrat, deci a Kalevalei, n'a putut nici el, întocmai unui Alecsis Gallen-Kalela în pictură, să nu se adape la isvorul atât de luxuriant pentru un finez, al poemei pomenite. Primele sale compoziții pentru cor și orhestră au motive luate din Kalevala, fiind apoi câștigat de mitologia scandinavă și de natura nordică atât de evocatoare pentru un suflet sensibil la misterele pe care le ascunde și vraja care o răspândește. Deasemeni n'a rămas strein sufluiui național-patriotic care cuprinsese pe cei din generația lui. Sibelius a închinat multe pagini frumoase Finlandei și fiilor ei cari luptau pentru o soartă mai bună.

Dintre operele din această perioadă se poate cita „En Saga", transpunere muzicală a mitologiei scandinave, „Finlandia", poem închinat țării lui, „Lebăda lui Tuonela", piesă cunoscută în Occident, „Tapiola", poem în care descrie cu multă artă uriașele păduri nordice, când amenințătoare prin tăcerea lor neagră, când răvășite de vânt și urlând întocmai mării. Toate aceste piese sunt pătrunse de o notă de ușoară melancolie amestecată cu accente de desolare și tristețe nemărginită, dar el a știut să fie și cântărețul bucuriei și al veseliei de a trăi; drept modele ne stau „Cavalcada Nocturnă", „Răsăritul Soarelui", „Intoarcerea lui Lemminkäinen" și altele. Pentru scenă a compus „Furtuna" brodată pe motive din Shakespeare și o „Pelléas și Mélisande", după M. Maeterlinck. Ultima, fără a se putea ridica la forța și valoarea operii lui Claude Debussy, are pagini minunate, ca de pildă scena șederii Mélisandei la marginea fântânei sau aceea a morții eroinei. Insă adevărata specialitate a lui Sibelius, domeniul care l-a consacrat e muzica simfonică, pentru orchestră mare și câteva instrumente. Muzica așa numită pură îi oferea posibilități mai mari și variate cari conveneau temperamentului său. Pornind dela muzica de cameră, unde a lăsat nenumărate Quartete, Quintete și Concerte de cameră, el s'a înălțat până la Simfonii, șapte la număr, îmbogățind literatura muzicală a Finlandei și difuzându-și numele în lume.

Primele două simfonii nu pot să nu trădeze influența lui Ceaikowski. In prima, se întrevede încă spiritul tradițional, fiind încă sub tutela trecutului și a formelor de expresie învățate în școală, în timp ce la a doua se simte atmosfera romantică, având dimensiuni impresionante și vădind dorința de a rupe cu trecutul și modelele străine. Cea de a treia simfonie se înfățișează mult mai degajată, fiind mai armonios alcătuită și mult mai concisă. Pare că urmărea o întoarcere la formele clasice. A patra simfonie, după părerea muzicografilor, ar fi cea mai bună, întrunind toate calitățile cerute de legile estetice ale muzicii. Dintre toate simfoniile, a patra e cea mai echilibrată și totdeodată și cea mai concentrată. A cincea pare a se întoarce pe drumuri deja bătute, iar a șasea, drept replică la precedenta, încearcă inovații de construcție cari sunt urmărite și 'n ultima.

Pentru cine parcurge întreaga activitate muzicală a lui Jean Sibelius, ea se înfățișează cu variate și nenumărate aspecte, fiind un aliaj ideal de autohtonism și element universal.

Ca întotdeauna și 'n acest caz, Sibelius n'a fost depășit și nici ajuns. Cei cari s'au succedat n'au putut atinge culmile călcate de piciorul lui, dar au știut, din instinct sau forță proprie, să nu se lase furați de vraja acestuia, imprimându-și dela început nota proprie personalității lor. Fiecare se străduia să păsească pe piscurile lui Sibelius fără a i se aduce obiecțiunea că e o palidă umbră a maestrului.

Această ambiție și dorință, care trădează în același timp prezența unui tezaur propriu de expresie, capabil să înfrângă influențele streine și mirajul degajat de un titan, caracterizează pe toți muzicienii cari au urmat până astăzi după Sibelius.

Din generația lui Sibelius, trebue amintit la loc de frunte Armas Jaernefelt, născut în 1869 la Vüpuri, fost elev al lui Wegelius, Busoni și al lui Becker. Armas Jaernefelt a lăsat coruri bărbătești, uverturi, poeme simfonice: „Korsholm", „Patria" și mai vârtos lieduri, specialitate mult cultivată în Finlanda.

După aceștia doi —, trebue subliniat că 'n Finlanda apar câte doi muzicieni remarcabili, — urmează o altă generație alcătuită din Melartin Erki, mort în 1936 și Selim Palmgreen, născut în 1878.

Melartin Erki s'a născut în Estul Finlandei, în Carelia, fapt care se poate remarca foarte bine în muzica lui, diferențiindu-se radical de Palmgreen psiho-biologică a acestei regiuni este transpusă în muzica lui, diferențiindu-se radical de Palmgreen

JAN SIBELIUS

copilul Vestului, al influențelor suedeze și al vieții afective specifice oamenilor cari trăesc la marginea mării.

Melartin a lăsat, în afară de piese mici simfonice și de cameră, o operă: „Aino", care s'a cântat în Finlanda, repurtând un succes frumos. Celălalt e pianist și compozitor pentru acest instrument; preludii și mici piese pentru piano solo sau două piane. Dintre acestea toate, cinci sunt cele mai renumite, fiind executate toate într'o seară, de diferiți pianiști, în ordinea apariției lor. In acest mod, se oferea putința urmării evoluției lui Palmgreen și stabilirea unei judecăți de ansamblu.

După aceștia doi au urmat alți doi protagoniști: Kuula mort în 1918 și Madetoja. In paranteză se poate adăuga că s'a observat mereu apariția a câte două talente, constituind, dacă se poate accepta acest termen, o generație.

Cei doi pomeniți, în opiziție de precedenții, sunt originari din Nordul Finlandei, fapt care se poate distinge destul de lămurit în bucățile lor muzicale.

Kuula are la activul său, fiind aproape o specialitate, coruri mixte acompaniate de orchestră, în deosebi acele coruri de amploare denumite „a capella", un fel de oratorii. De asemeni a compus lieduri și cântece pentru voce solo.

Madetoja este prin excelență simfonist, a dat la lumină trei simfonii, a doua fiind socotită a fi cea mai bună. A fost executată în Suedia și Germania. Pe lângă aceste simfonii, a mai scris două opere, dintre cari „Pohjalaisia" este cea mai cunoscută, datorită armoniei și voiciunei temei tratate. Autorul a folosit, lucru foarte prețios și nu atât de frecvent, motive din lirica și muzica poporană a regiunilor din Nord, deci a acelui tezaur rar exploatat și plin farmecul ineditului, prin amestecul lui cu forme arhaice păstrate la Laponii și Finii de aici.

Grupul Kuula-Madetoja închee perioada care a mers până la începutul primului război mondial. După ei și odată ce țara și-a câștigat independența națională și implicit și contactul mai activ cu marile focare spirituale din Apus, a prins să se facă simțită și 'n această țară influența muzicii moderne, a noilor curente muzicale. Sub vraja acestor acorduri mai stau alți doi muzicieni: Weino Raitio și Aari Mericanto, ei fiind aceia cari aduc ceva din aceste noi impulsuri, în orchestrație, armonie și instrumentare. De multe ori, chiar au mers până la radicalism muzical în colorit și formă, voind să spargă tiparele vechi.

Raitio are o deosebită preferință pentru colorit care e foarte variat. Printre piesele-i muzicale remarcabile se poate cita un concert pentru orchestră și violoncel care a fost executat cu oarecare răsunet în Suedia și Germania. Alături de aceasta se poate adăuga un concert pentru zece instrumente, bucată prezentată la un concurs ținut în 1925, în Germania și care a obținut un premiu. Astăzi Raitio a părăsit radicalismul muzical, revenind pe încetul la clasicism. Intocmai multora, a dat și o operă „Prințesa Cecilia", cântată de câteva ori pe scena Operii din Helsinki.

Aproape aceleiași generații aparține Yrjo Kilpinen, figură relativ cunoscută în Germania după Jean Sibelius. Exceptând sonatele pentru pian, vioară și violoncel, specialitatea sa, ca dealtfel a multor compozitori finezi, este liedul, domeniu în care se pretinde că ar fi dat lucruri remarcabile. Kilpinen a pus pe note foarte mulți lirici finezi, suedezi și germani. Mai mult chiar, el ia opera unui liric pe care o transpune aproape integral în muzică.

Vuno Klami și Luhlo Ranta aparțin acelei generații care s'a născut la începutul secolului al XX-lea și care și-a început studiile în 1920, pornind deci sub egida modernismului celui mai ascuțit.

Klami este printre puținii finezi, poate chiar singurul care a studiat în Franța și 'n muzica căruia se pot distinge urmele influenței franceze. El este un simfonist, iar opera care l-a făcut popular este antologia, dacă se poate spune astfel, muzicală din Kalevala, pe numele ei cel adevărat. „Tablouri din Kalevala".

Luhlo Ranta s'a specializat în mici piese pentru voci și mai ales lieduri. Bucățile lui simfonice sunt mediocre.

Dintre talentele foarte tinere, abea în formațiune, se pot aminti: Fougstedt, T. Kuusisto, K. Tuukkanen și Pylkänen, aceștia fiind cei mai cunoscuși și 'n cari se pun speranțe.

In afară de cei pomeniți până acum, cari constituesc un fel de inel, de șiră a spinării a muzicii fineze, se cade a fi citați Oscar Mericanto, foarte popular prin liedurile lui, Heino Kaski, deasemeni specialist în lieduri și Armas Maasalo dedicat liedurilor bisericești.

Toți aceștia aparțin unor generații mai bătrâne, făcând, prin maniera lor de a trata un subiect și preferința pe care o au, să se situeze în afară de linia pe care încearcă să meargă muzica fineză.

O altă problemă care se pune în muzica fineză, atât de tânără, e aceea de a ști dacă Sibelius a făcut școală sau nu. Răspunsul e simplu și 'n același timp interesant: Sibelius n'a făcut școală și nici n'a fost imitat. Inaintea lui, muzica fineză se scălda în ape minore, după el, ea prinde a se înălța nu însă pe treptele făurite de el. Toți cei cari s'au succedat s'au străduit să-și aureasca un drum aparte propriu, cu totul diferit de al lui Sibelius al fiind un capital separat în muzica fineză. Fiecare a ținut, cu prețul unor sacrificii cari-i puteau aduce chiar prăbușirea, să cultive cu pasiune propria-i individualitate și notă caracteristică. Aproape fiecare a fugit de maeștri, lucrând pe cont propriu, fapt care se face vădit în opera multora, prin diletantismul și amatorismul care domnește câteodată.

In fine, o altă problemă care poate interesa și pe literați e aceea a raporturilor dintre muzica cultă și folclor, adică dacă exercitatu-s'a vreo influență a ultimului în muzica cultă. Folclorul, lirica și muzica poporană n'au exercitat absolut nici o influență, precum nici nu s'a apelat la motive din acestea pentru a se elabora opere, sau piese simfonice cum s'a petrecut la Români, Cehi, Poloni și Ruși. Literatura muzicală fineză nu cunoaște un Dvorak, Smetana sau Enescu. Ea a rămas cu totul streină, departe de tezaurul poporan. E drept, și acest lucru nu trebue luat drept o inferioritate de stigmatizat, el fiind întâlnit și la alte popoare mult mai bătrâne în civilizație și evoluate, că acest popor, cel finez, nu are o muzică poporană, cum întâlnim de pildă la Români și popoarele slave.

Acea varietate de dansuri naționale ale Românilor, sau de pildă bogăția luxuriantă a dansurilor slave poporane, aici lipsește cu desăvârșire. Singura muzică poporană care s'a desvoltat, este aceea brodată pe motive din mitologia și legendele fineze. Ea e mai mult un acompaniament monoton la recitarea versurilor din Kalevala sau altă poemă. O muzică poporană, născută din nevoia de a traduce o stare psihică de veselie, de exuberanță, în mișcări ale picioarelor și trupului, deci de a dansa, nu se poate spune că există. Finezii și cu ei Estonienii, rude bune, nu știu să danseze, în sensul întâlnit la Slavi, nu au în sânge chemarea nervoasă a ritmului transpus în dans. De altfel, a se remarca că Magyarii, au apelat la Țigani pentru a avea o muzică poporană și a învăța să danseze. La Magyari ceeace nu-i slav sau german este de origine românească, luat din Transilvania. Bela Bartok a demonstrat scriptic acest lucru, pentru a nu se mai insista.

Și pentru a completa acest prea scurt și fără îndoială incomplet tablou al muzicii culte fineze, se cere să se spună și câteva cuvinte despre publicul finez, calitatea lui, orchestrele simfonice și programele lor.

O primă observație care se cere a se face, ea de altfel nefiind a mea, ci a d-lui Toivo Haapanen, directorul muzical a Radioului și dirijor cu reputație, e că pentru perioada de dinainte de primul război mondial, Helsinki se afla pe drumul muzical Stockholm-Petrograd, deci aici poposeau toate celebritățile timpului care veneau în capitala Rusiei țariste și ele nu erau puține, dat fiind intensitatea vieții din acele timpuri. Așa fiind, Helsinki a putut vedea și asculta mari maeștri, educându-se, ascuțindu-și spiritul și rafinându-se. După război, drumul s'a închis și viața muzicală s'a resimțit.

Helsinki este un oraș mic, o treime cât Bucureștiul, și situat excentric marilor drumuri comerciale și spirituale.

Helsinki nu mai este o etapă ca odinioară, către un centru de mare atracție, ci un punct terminus oarecare.

Desigur oaspeți vin, mai ales cei din Nord și Germania, dar se simte lipsa contactului mai strâns cu Franța, Italia și alte țări cu glorie muzicală. Totuși, în ciuda acestui factor geografico-social, publicul existent, desigur restrâns, pe proporția țării, este destul de rafinat și cu o remarcabilă înțelegere pentru muzică. Desigur, într'o măsură apreciabilă, concertele sunt populate de Suedezii locuitori în Finlanda.

Bucățile de rezistență ale concertelor simfonice sunt furnizate de R. Wagner, Beethoven, Ceaikowski, Brahms, R. Strauss, G. Mahler și câteodată Debussy, Chopin sau câte un modernist. Clasicii sunt în floare și o parte din romantici și pre-moderniști. Muzica curat modernă nu e încă gustată.

Deși ar părea poate curios, dar Radio-ul a făcut foarte mult pentru răspândirea muzicii. S'a constatat o afluență tot mai crescândă la concerte, luând ființă și'n alte orașe mici înghebări simfonice cari sunt relativ cercetate și al căror program e destul de lăudabil.

Helsinki, 1943.

Un creator în pictura decorativă

Una din operațiile spirituale cele mai grele este discernământul criticului în artă. Cu cât cercetătorul are o cultură artistică mai vastă și-un spirit critic mai ascuțit, cu atâta judecă mai greu. In perspectivele creatoare pe care le întrevede într'o operă de artă, trebue să anticipeze posibilitățile de viitor ale artistului cu aceeași rezervă cu care medicul privind constituția somatică a unui copil îi vestește o îndelungă viață sănătoasă.

Sunt totuși artiști pentru cari discernământul criticului de artă nu mai urmează calea precauțiunilor inevitabile, ci sare dintr'odată cu entuziasm, aș spune patetic, peste analiză la calificative. Modul acesta de-a discerne intuitiv, fulgerător, îl impune artistul de mare talent, acela în opera căruia clocotește întreaga viziune estetică a lumii. Opera lui te urmărește, te obsedează, îți aprinde elanuri nebănuite încă; este un fier roșu care îți străbate sensibilitatea și intelectul.

Acesta este cazul pictorului decorator Theodor Kiriacoff-Suruceanu.

In pictura decorativă, această artă atât de pretențioasă și mai ales căutată în vremea noastră, care dintr'o pervertire a gustului public poate să ia locul celelalte picturi de analize și esențe, Theodor Kiriacoff-Suruceanu este neîntrecut. Panourile, cortinele, decorurile, copertele de cărți, ilustrațiile, caricaturile și vignetele lui întrec în inventivitate și fast, în desen și sugestie, tot ceeace s'a făcut până acum în acest gen la noi. Imensă prin numărul ei, variată până aproape de sleirea genului decorativ, opera lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu se impune culturii române ca un monument de muncă artistică demn de-o mai atentă prețuire.

Theodor Kiriacoff-Suruceanu descinde din străvechea familie de boieri basarabeni Suruceanu, cunoscută de istoricii noștri ca mult iubitoare de ctitorie, danii și extrem de virtuoasă în tradiții românești. Născut la 1900 în Chișinău își petrece mai toată copilăria între oraș și moșia Suruceni din nordul provinciei. Aici ia cunoștință de cultura rusă, de toate eforturile artistice ale acestei rase necunoscute nouă; de marile avânturi lirice, de vastele perspective epice, de spiritul fuziunilor imaginative, care mai târziu vor târșni în opera lui prin și peste motivul național românesc, și totdeodată pătrunde tainele și virtualitatea culturii române care începe să-și schițeze căile; să-și transpună pe plan academic prefigurările entografice. De această evadare a temei populare în opera cultă, cu toate calitățile și defectele ei, cu toate repercusiunile deformatorii și denivelatorii, se va resimți mai apoi întreaga operă decorativă a lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu. In anul 1924, absolvește școala de Belle Arte din Chișinău cu atâta succes încât chiar în cursul aceluiaș an trece de pe banca studențească la catedra profesorală. Ca magistru de artă decorativă al Școalei de Belle Arte din Chișinău, Theodor Kiriacoff-Suruceanu manifestă o frumoasă activitate profesorală și pictoriceasca. Cursurile teoretice dela școală sunt ilustrate prin activitatea practică dela Teatrul Național. Pictura decorativă capătă pentru elevii școalei de Belle-Arte din Chișinău înțelesul unei adevărate arte, pline de toate responsabilitățile și posibilitățile creatoare. Decorația acolo nu mai este o creație auxiliară în înțelesul pejorativ al cuvântului, decât indirect prin utilizarea ei în opere de cultură care pun pe primul plan alte preocupări. Dacă prin funcțiunea și circulația ei culturală pictura decorativă rămâne în accepția lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu ceea ce fatalmente era mai înainte, în apartenența ei artistică, în simbolismul și valențele ei capătă o reconfortantă semnificație. Arta până atunci minoră, de facilități expresive, alegorizantă și tipizantă, devine o artă majoră, de serioase erupții creatoare, simbolică și căutată. Călătoriile de studii în Franța (1928 și 1934) și Germania (1939), aduce în această privință artistului aporturi considerabile. Abea acolo, la fața locului, în contact cu marile opere decorative, văzute direct în proporțiile și coloratura lor originală, intuiția artistică a lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu capătă profunzimea nebănuită și sugestivitatea patetică pe care astăzi o întrevedem în mai toate operele lui Parisul și Berlinul s'ar putea spune că'n această privință exercită asupra pictorului nostru, aceeaș influență binefăcătoare pe care au exercitat-o asupra atâtor pictori români. In intervalele de timp dintre aceste călătorii de studii participă an de an la Salonul Oficial, unde până astăzi deține recordul în premii obținute de pe urma lucrărilor expuse. In 1926 pictează „plafonul" Teatrului Comunal din Timișoara, o operă de mari proporții materiale și superbă realizare barocă. In anul 1941 „panoul" pavilionului regalității din expoziția lunei Bucureștilor, lucrare care a stârnit prin vigurozitatea ei admirația tuturor criticilor de artă. In fine, în 1942, marele panou (în lungime de 50 metri, din păcate pe tablă) al expoziției Basarabiei desrobite. Extrem de interesante și în această privință, ca picturi de proporții colosale, sunt cortinele lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu. Ca pictor decorator al Teatrului Național din Chișinău și mai ales al Teatrului Național din Iași, dânsul a manifestat în această direcție o adevărată virtuozitate. Cele mai frumoase „cortine" văzute pe vreo scenă românească sunt acelea ale lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu. Spre pildă, cortina din „Voevodul Țiganilor" în care tot clar-obscurul acestei operete își găsește ecoul; sau cortina din „Napoleon la Sfânta Elena" de-o sobrietate melancolică demnă de tristul moment al evocării; cortina din „Hoții" în stilul baroc al epocii schilleriene aceea din „Faust" de-un fantastism romantic întocmai ca și acțiunea care se desfășoară pe scenă. Insă punctul culminant al artei lui îl atinge cu „decorurile propriu zise". Una din cele mai grele operațiuni ale unui teatru în spectacol este decorul. Decorul cere pictorului care-l execută nu numai calități picturale speciale, ci mai ales însușiri arhitecturale, de amplasare în spațiu și încadrare în timp. Nu s'a spus pe degeaba că pictorul decorator, cel puțin așa cum îl cunoaștem la noi la țară, este un arhitect ratat în pictură sau un antreprenor care și-a greșit cariera, făcându-se pictor. Ei bine, decorurile lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu întrunesc într'o fericită sinteză artistică formula arhitectonică a scenei cu aceea dramatică a piesei.

Actorii se mișcă într'un cadru care le ușurează rolurile, în care iluzia teatrală este perfect adecvată acțiunii. Palatul regal respiră într'adevăr aerul regalității. Catedrala gotică evocă cu adevărat religiozitatea. Coliba tânjește de-abinelea în mizerie. Poate cea mai ingenioasă prezentare în materie de decoruri a avut-o Theodor Kiriacoff-Suruceanu în „Faust". Decorul a întrecut așteptările criticilor. A fost un Faust de adevărată legendă, în care montarea a egalat textul. Poate fiul acesta de-a discuta despre un decor să stârnească uimirea, însă trebue să recunoaștem că de cele mai multe ori montarea și jocul actorilor sunt factori cari pot ridica o piesă proastă și face să cadă una bună, cu atât mai mult pot exalta o capo-d'operă ca Faust, îi pot da cadrul magistral de desfășurare actoricească, o pot susține și mai ales valorifica. Nu mai puțin evocator decorul „Hoților" de Schiller în care tumultul unei vieți romantice își găsește exponentul într'o viziune fantastică, într'un cadru de sensibilități smulse parcă din lumea stihiilor primare. In „arta grafică" Theodor Kiriacoff-Suruceanu este acela care deține prin lucrările lui mereu atent gustul publicului pentru decorație. Ilustrațiile policrome din Ion Creangă, ediția Municipiului București estompate, irizate, translucide promovează o nouă tehnică grafică, pe măsura viziunei de ansamblu.

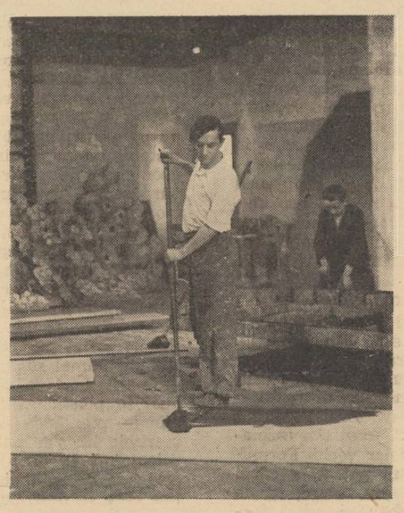

Pictorul în atelier

„Napoleon la Sfânta Elena", cortină de Th. Kiriacoff

De-un farmec deosebit sunt ilustrațiile cărții de versuri a d-lui D. Iov „Covor Basarabean", în care gravura concurează poezia, în care înfrățire artistică congenială. După toate aparențele, gravura în linogravura dă mâna cu poetul într'o leum este mai ușoară decât aceea în lemn. In realitate însă este mai dificilă, deoarece materialul nu este atâta de maleabil, nu se lasă sgâriat atâta de fin și des ca lemnul. In această direcție, — a gravurei în linoleum — Theodor Kiriacoff-Suruceanu se întrece pe sine în ilustrarea operei lui Eminescu, ediția Gheorghiu Iași. Gravarea poezilor „Impărat și proletar", a „Scrisorii a III-a" și „Luceafărului", întrec în profunzime toate încercările cunoscute anterior. La opera de viziunare a textului ilustrat intervin dimensiunile, adâncimea și idealizarea așa de pregnant, încât te întrebi cum de a putut un ochiu omenesc scorni în materie plastică atari minunății. Tot pe atât de fascinante sunt gravurile „Leacurilor pentru Munte" ale lui Constantin Nonea. In domeniul „caricaturii" activitatea lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu este tot atât de bogată ca și în aceea a gravurii. In 1936 înființează cu mult talentatul Ion Sava revista „Caricatura" care din cauza unei prea selecte manifestări sucombă mai devreme decât s'ar fi putut crede. In revista umoristică a lui Tudor Mușatescu „Mitică", reeditând cu mijloace de altă factură, tentativa „Moftului român" al lui Caragiale, Theodor Kiriacoff-Suruceanu jonglează cu umorul de bun gust, schimbându-și mereu numele de pseudonime ca să dea mai multă viață desenului, abordând genuri caricaturale diferite. In 1941, anul apariției ziarului „Viața" al neînfricatului luptător ardelean Liviu Rebreanu, Theodor Kiriacoff-Suruceanu ilustrează neîntrerupt zi de zi, paginile, cu alegorii, sarje și carcaturi nespus de originale și mai ales gustate de public.

Dacă aruncăm acum ochii în urmă asupra acestei prodigioase activități, constatăm că'n domeniul decorației o singură latură îi lipsește: aceea a picturii bisericești, pentru a îmbrățișa astfel și gama de acorduri sacre pe lângă cele profane. Pentru a scoate în evidență calitățile excepționale ale artei decorative ale lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu, l-am putea privi pe acesta în comparație cu Demian, celalt mare artist al rasei noastre. Dintr'o primă aruncătură de ochi, Demian apare ca mai autohton, ca mai pătruns de valorile tradiționale ale artei românești de factură bizantinizantă. In gravurile, desenele și vignetele acestuia persistă foarte multă culoare bisericească, un serafism de modeste într'aripări, ceva din prospețimea etnograficului filtrat prin teologal. Din potrivă, în opera lui Theodor Kiriacoff-Suruceanu predomină laicul. Chiar acolo unde intervine tema religioasă cu toate accesoriile ei plastice, aceasta apare descompusă de intuițiile laicului. Fantasticul etnografic izbucnește într'o artă academică încărcată de valori tradiționale. Theodor Kiriacoff-Suruceanu este decoratorul obsesiilor păgâne ale viziunei despre lume a românului, alterate de grandoarea slavă. In scăpărările lui de condei ca și în scrijelările cuțitelor lui, imperialismul bizantin dispare ca factură și culoare locală, rămânând numai poate ca temă estetică. Cu Theodor Kiriacoff-Suruceanu, pictura decorativă românească se apropie mai mult de latura occidentală a sufletului nostru, decât de aceea orientală.

ROMULUS VULCĂNESCU

Cronica literară

Petre Stati: Chemarea Soarelui
George Voevidca: Pro Patria

Ne-au ajuns la ureche, nu odată, un fel de voci din provincie, — voci din tonul cărora ghiceam foarte multă, dară, din fericire, neîntemeiată amărăciune.

„Ca să fii luat în seamă, — ni se spunea, — trebuie să ai relaţii, iar ca să fii luat în seamă de literaţii din Capitală, nu ajung nici relaţiile. Capitala a adoptat obiceiurile ilustrate prin dictonul *do ut des* (dau ca să dai), — scriu despre tine în măsura în care scrii despre mine.

Degeaba ne-au fost protestele. Susţinătorii unor atari convingeri se baricadau după stereotipul „nu şi nu!" Iar pentru a-şi onora cu exemple vii argumentaţia recurgeau la nume. „*Cutare*, poet sau romancier, foarte prost cotat la noi, nu se poate să fi „ajuns" în ochii bucureştenilor decât numai graţie sistemului de mafie literară".

S'a întâmplat, nu mult după aceea, să putem vorbi cu respectivul *Cutare*. L-am întrebat: „Spune-ne drept, cum de-ai „ajuns" tocmai în Bucureştii atâtor grăbite vâlvori?" Omul, prevenit se vede, a fost prompt: „La *Universul Literar* am un unchiu, *Fundaţiile Regale* sunt conduse de o altă rudă a mea, directorul *Gândirii* mi-i naş, *Viaţa* o conduce un frate al meu, la *Timpul* e tare şi mare însuşi tata, iar ca să nu-ţi mai înşir numele tuturor celorlalte reviste şi ziare, află că în redacţia fiecăreia şi a fiecăruia am pe câte cineva care mi-i rudă sau, cel puţin, mare protector".

Omul avea dreptate. L-am înţeles şi am tăcut, căci respectivul om este unul din scriitorii noştri tineri cei mai cu har. Cu atâta har încât, pe când se găsea încă pe băncile liceului, undeva într'un oraş moldovenesc, profesorul lui de română i-l smângălea cu creionul pe frunte.

Dacă însă am tăcut, de un lucru mi-a părut, totuşi, rău: De greşita credinţă a condeierilor noştri nestabiliţi în capitala Ţării, căci, în Bucureşti, mai mult ca oriunde, valorile nu se impun şi, mai ales, nu se impun definitiv graţie sistemelor de laudă reciprocă. Bucureştiul este mult prea nervos pentru asemenea jocuri, mult prea grăbit şi, de ce să nu o spunem, mult prea pretenţios.

Cât ne priveşte pe noi aceştia dela Universul Literar, noi nu am cultivat niciodată spiritul de izolare faţă de provincie, ci, dimpotrivă, i-am dat, întotdeauna, cinstea ce i se cuvine. Dovadă ne sunt cronicele şi notele, studiile speciale şi colaborările.

Provincia nu trebuie aşadar să încrimineze sau să regrete. Universul Literar se adresează cetitorului, de pe întreg cuprinsul limbii româneşti şi Universul Literar îmbrăţişează, poate cu mai puţin entuziasm, dară cu adâncă şi statornică dragoste, pe toţi cei porniţi să-şi cucerească gloria căreia se simt destinaţi. Şi bucuria noastră e curată ca roua dimineţii când dăm de o pagină în care se resfrâng toate aureolele promisiunii bune.

Să trecem însă la prezentarea cărţilor înscrise în titlul cronicii noastre.

1. Dl *Petre Stati* ne trimite, din urbea Moldovei, un masiv volum de poeme: *Chemarea Soarelui* (Edit. Casa Şcoalelor, 1943; Tip .Institutul de Arte Grafice Ath. Gheorghiu-Iaşi).

Chemarea Soarelui pare a fi un fel de examen general pentru lira poetului nostru. Alcătuită din cinci părţi diferite ca intenţie, (Preludii, Mărturisiri, Gânduri şi Privelişti, Evlavii, Ciclu Elegiac), dară unisone ca strună, *Chemarea* d-lui Petre Stati îl situiază pe autor în acel zenit al propriei evoluţii literare dincolo de care nu mai există urcuş, ci numai persistare pe firmament sau apleacare peste chindii.

D. *Petre Stati*, ca poet, nu a cultivat ceeace trece drept hermetism liric. Dumnealui se pronunţă, categoric, împotriva poemelor cu cheie. „Daţi laoparte 'ntunecimea din cuvânt!" — stă scris la începutul cărţii d-sale.

Dară d. *Petre Stati* se declară pentru poezia lacrimii: „Daţi lacrimii puterea să ridice chemarea soarelui neauzită acum, —" căci „Tristeţilor li-i versul o fântână Din care focul desnădejii bea.." Arta poetică a d-lui *P. Stati* capătă însă o enunţare precisă în strofa: „Să nu te temi de pajişti, de rouă şi de flori... Nu bronzul durităţii, nu marmora, nu piatra Fac opera de artă, ci sufletul e arta; El singur urzitorul, el pune stele 'n nori" *(Făuritorul de vis)*. Inarmat cu aceste doctrine, poetul ieşan a urmărit un vis înalt, de care „azi roşesc!": „Unica, sfânta, marea poezie, Pe care nimeni, poate, n'o va scrie", — şi care „Se ticluieşte 'n grai nepământesc". *(Tristie)*.

Ca să ne putem da seama că d. *Petre Stati* a reuşit să se învrednicească, măcar parţial, de această *unică, sfântă, mare poezie*, citâm:

La uşa cerului te-aşteaptă,
Cu ochiul stins de sfâşieri,
Invins de soarta lui nedreaptă
Copilul marilor tăceri...

Cetatea neagră, negru-i suflet
Şi ceţuri negre l-au orbit, —
Arareori, cu greu răsuflet
Străvede soarele, uimit.

Din care zări, de câtă vreme
Cu spinul gândului, nespus,
Au prins tăriile să-l cheme
Spre Maica blând'a lui Isus...

Maria, prag de bunătate,
Urcior de milă nesecat,
Cerească uşă spre dreptate,
Pahar balsamic prea curat,

Cules de vie-al suferinţii,
Prin iarnă soare mângâios,
Altar mereu aprins credinţii,
Liman furtunilor de jos, —

Din azima luminii Tale
O fărmitură lasă doar,
Pe mărăcinii răi din cale,
Asupra negrului drumar.

Sau, dacă lacrimile noastre
Au tras potecă pân' la cer,
Pogori din slăvile albastre
Spre plaiul pururea stingher,

Din nouri albi, pe albă scară,
Cu luminos toiag de-argint,
In ape limpezi să tresară
Brumatul zilei mărgărint".
(Rugi pentru Maria cea din slavă).

Am mai putea cita, dară ne mărginim la câteva strofe:

„Am venit plin de somn să
mă culc
Sub un mal de talaz făr' de
spor.
Sânge al meu, sguduit de fior,
Şoaptele tac... bărcile trec.
Morţii mă smulg..."
(Vis)

„Am revenit spre toamna cu
plete ruginii
Când nu ştiam că'n urmă din
marea vânătoare
Prin codrii plini de umbră,
doar cioburi de urcioare
Mai amintesc de-ospăţul lu-
minii pururi vii".
(Blestem)

„Pe sufletu-mi, — o harfă vi-
brând acorduri line —
Amurgul şi-aurora se iau la
întrecut:
Amurgul desfăşoară largi man-
tii de trecut, —
Multicolore steaguri ştiu zorii
să le'mbine".
(Năzuinţi)

„Un suflet trist tânjeşte 'n mine...
Bordeiul trupului firav
Strâmt, fără soare, vechi grozav,
Nu-l face să se simtă bine.

Aş vrea să-i dărui altă casă
Cu stâlpi înalţi, tavanul sus
Şi uşă largă, luminoasă,
Ferestri spre cerul de hurmuz.

Oriunde dau de vreo clădire,
De geam m'apropiu, mă ridic
Pe vârfuri dornic peste fire
Să pot privi numai un pic...

Intârzii mult la cercevele,
Desfac cu mintea orice porţi,
Cu iarba fiarelor, zăbrele
Ce 'nchid în ele anii morţi.

Cu apă moartă şterg trecutul.
In apă de descântec văd
Ce va aduce neştiutul:
Noroc şi cumpeni şi prăpăd".
(Nostalgie)

Poezia d-lui *Petre Stati* este, fără joc de cuvinte, *poezie statică*, poezie de contemplare receptivă a lumii sentimentelor şi poezie de contemplare a tuturor acelor întrezăriri, a tuturor acelor intuiţii câte se abat, ca o funingine cu scântei peste largile branişti ale raţiunii seci şi secătuitoare în domeniul de vis al cântecului.

Din punct de vedere tehnic, lira d-lui *Petre Stati* cade în greşală când se aventurează în meandrele versului complicat sau mai pretenţios decât i se cade să fie. D-nul *Petre Stati* e unul dintre poeţii blândei Moldova şi nu-l înţelegem când afirmă că simte „răpăiala ploii pe măduva spinării", sau când scrie o strofă ca aceasta:

„Un paloş răsturnat pe-un clin
de aur —
Spre iazul serii soarele-a por-
nit,
Din spata lui, văpaia a sbughit
In largi crâmpeie, peste vârf
de plaur".

Fără de aceste „complicaţii" CHEMAREA SOARELUI a d-lui Petre Stati este o carte de poezie cinstită şi luminoasă.

2. D-l *George Voevidca* a debutat în 1920, cu un volum de SONETE. Au urmat *„Epigrame"* (1925), *„Turnuri"* (1928), *„Supremul argument"* (1929), *„101 Epigrame"* (1932), *„Cântece pentru Lu"* (1936) şi recentul volum de versuri *„Pro Patria"* (Cernăuţi, 1943).

Pro Patria este o închinare pe altarul Ţării. D. George Voevidca e un patriot fervent nu în sensul patriotarzilor ocazionali, ci patriot ca structură. Pentru d-sa nu există viaţă dincolo de hotarele României. Poate fi, aceasta, perspectivă oarecum limitată. Este, totuşi, o perspectivă. Sănătăoasă şi solid întemeiată. Perspectiva cetăţeanului pe care poţi conta.

Cartea d-sale e carte de suferinţă şi carte de bucurie. Veleat îngenunchiat şi reînălţare. Toate poemele d-lui George Voevidca, cuprinse în volumul *Pro Patria*, ar trebui citate. Impotriva tuturor scepticilor şi împotriva tuturor acelora ce paradează cu sentimente ce nu le aparţin.

Citâm însă numai acest antologic *Tatăl nostru:*

„Tatăl nostru carele eşti în cer, străluci etern în lumi, ce nasc şi pier; străluci în sori; cobori în foc şi fier; Tu — cruci înalţi în căile celui Rău — sfinţească-se numele Tău!

Vie împărăţia Ta! Nădejdea dintâi şi din urmă eşti Tu. Spre tel şi isbavă istovul ni-l du! Goana deşertăciunilor lumii: — neastâmpăr al humii, joacă a spumii — delunga-Ţi răbdare când o va curma — *Vie împărăţia Ta!*

Facă-sevoia Ta, în cer şi pe pământ. Tu stele roteşti; luceferi întuneci; univers urzeşti; în neant îl aluneci. Har şi dar e semnul Tău sfânt, căci vrerea Ta e binele, pururi — înalţi în suflete bolţi de azururi, chiar dacă frângi aripatul avânt! *Facă-se voia Ta, în cer şi pe pământ.*

Pânea noastră cea de toate zilele — în scunde bordeie 'n înalte palate, smerenii hrăneşti, îngraşi păcate. Bem viaţă din ea cum din slovă beau filele. Mana îmbelşugatelor toamne *dă ne-o, astăzi, Doamne!*

Şi ne iartă nouă greşelile noastre. Fără greşală nimic nu-i sub astre. Lumescul vina veşnic îl scurmă. Şi 'n clipa din urmă ce toate le curmă, iartă, plângând, înţelepţii şi proştii, *precum şi noi iertăm greşiţilor noştri.*

Şi nu ne duce pre noi în ispită! Lepădatul de tine stă pururi de pândă; îşi joacă, în toate, minciuna vrăjită, ne-ademeneşte ca să ne vândă, să ne 'ngenunche spre veşnică osândă.. Dar Tu, Doamne, nu ne da negrului hău, *ci ne mântuieşte de cel Rău".*

D. *George Voevidca* are o limbă dură, şi mai comite şi o abatere dela cei ce-şi îndulcesc vocabularul: D-sa caută asperităţile şi duritâţile. D-sa creează chiar cuvinte, aspre şi dure la rândul lor. Nu-l putem supune, în această privinţă, unui rechizitoriu. Inregistrăm numai afinitatea sa pentru elementul linguistic rebarbativ, exploziv, colţuros ca un ciob de cremene sau concentrat ca un bulgăre de dinamită. Dară poetul volumului *Pro Patria* are nevoie de aceste *„mânii"* verbale. Spre a da expresie mâniei drepte care-l striveşte. (In partea de *Veleat îngenunchiat* a volumului).

Duritâţile sună, totuşi, neplăcut acolo unde bucuria ar fi mai bine să fie ditiramb sau cântec cristalin. In afară de acestea ne mai întrebăm dacă aceste particularităţi căutate nu depăşesc cumva firea limbii noastre.

D. *George Voevidca* însă a trecut de acea vârstă literară care să ni-l prezinte ca pe un cântăreţ nou, dibuitor, nehotărît cu sine însuşi şi neîncrezător în uneltele sale expresive.

D-sa rămâne ceeace este: un bucovinean original. Bucovineanul care, apărând cel dintâiu pe cerul poeziei arborosene de după trecutul războiu, a ştiut să-şi păstreze necontaminate de curente, toate crezurile. Scriitorii bucovineni tineri îl vor stima ca pe un predecesor. Dacă d. G. Rotică, spre exemplu, a încheiat, liric ca o întomnare însorită, o epocă (— pentru noi poetul G. Rotică rămâne un nedreptăţit —), d. George Voevidca e mesagerul unei epoci noi. Dacă d. *G. Rotică*, spre exemplu, a fost cântăreţul, de o rară fineţe, al peisagiilor sufleteşti bogate 'n nuanţe, —. (facem abstracţie de cântecele sale de război, — d. *George Voevidca* e vestitorul unui cântec de începuturi răzvrătitoare şi răzvrătite.

I-am situat alături pe aceşti doi poeţi bucovineni, fiindcă, în conştiinţa generaţiei tinere G. Rotică şi G. Voevidca figurează alături.

TRAIAN CHELARIU

NIMIC NOU
în estetica românească?
— Precizări —

Acum 38 de ani, revista „Viaţa Nouă" a profesorului Ovid Densuşianu şi a colaboratorilor lui se lupta din răsputeri să aducă şi în România lumina principiilor de artă universal valabile şi universal recunoscute: artă pentru artă, nu pentru a susţine pe faţă alte lucruri în afară de artă. S'a discutat. S'a liniştit apoi lumea.

— Sunt oare mai multe feluri de a-ţi iubi ţara? O dragoste de pământ şi neam nu poate fi decât una singură. Dar ea se poate arăta în mai multe feluri, — unele folositoare, altele nu: ţipând şi bătându-te cu pumnii în piept pela răspântii şi prin iarmaroace, sau luptând în tăcere şi dedicându-ţi puterile, creaţia şi tot fiorul vieţii numai Patriei.

O operă de artă poartă întotdeauna adânc pecetea celui ce-a creat-o. Şi creatorul însuşi nu se va putea îndepărta niciodată de felul de a simţi, de a gândi, de a vorbi şi de a crea pe care-l are tot neamul său. Când e artă adevărată, o creaţie va aparţine omenirii întregi; dar nu va putea fi niciodată luată ca o producţie a altui neam decât a celui care i-a născut autorul. Acest neam se va putea mândri că a dăruit ceva care nu e legat de o clipă, de un om, de un loc, ceva de care se bucură o omenire întreagă, dar care e creaţia lui. Astfel i se va recunoaşte mai mult, astfel el se va ridica în ochii străinilor şi va căpăta mai multă încredere în sine.

Fiecare va recunoaşte în acest dar de artă ceva din neamul lui, deci ceva din el însuşi. I se va deştepta dorinţa de a vedea o lume întreagă vibrând la acest freamăt pornit dintr'un om care-i seamănă, fiindcă s'a născut pe acelaş pământ, din acelaş sânge şi sub acelaş soare.

Şi fiecare om din colţuri străine de lume va simţi o clipă ce suflet trăieşte în cei pe care-i ştie peste mări şi ţări. Măcar o clipă, le va fi recunoscător şi-i va iubi, pentru fiorul de artă ce i l-au dat.

*

Când faci artă, e oare nevoe să le spui lucrurilor pe nume? — Arta e calea de a-ţi destăinui inima în alt fel decât prin vorbirea de fiecare zi. Arta, întâiu se simte. Apoi, dacă e ceva de înţeles, se înţelege şi se vede limpede ca într'o oglindă fermecată.

Este un fel de a gândi româneşte, de a simţi româneşte, de a vedea româneşte, aşa cum fiecare neam îşi are felul lui, numai al lui. Un Grigorescu, chiar şi pe o floare a ştiut să aşeze lumina soarelui şi cerului românesc. Chiar fără „car cu boi" a făcut să se simtă că floarea aceea s'a ridicat din pământ românesc. Fără nici un covor ţărănesc, un Luchian a dat, unui colţ umbrit, răcoarea molcomă ce te'nvăluie într'un iatac românesc. Şi tot aşa,

o armonie (savantă, poate) dintr"o Sarabandă sau o Toccată de Enescu, face să se simtă un suflu românesc... un „ceva" care nu se poate găsi nicăeri, în nici un colţ de lume unde nu e inimă românească.

Se poate întrebuinţa, desigur, ceeace e într'adevăr proprietatea sau creaţia ţării tale. Aceasta poate fi un gen de artă, dar nu unicul mod de a face artă.

Dacă această proprietate a ţării o vei lăsa aşa cum este, va fi numai o încercare de a-ţi pune numele pe ceeace n'ai creat singur. Dacă vei imita ce-a făcut poporul, va fi mai deseori o schimcnosire, o falsificare ce nu mai e nici românească, dar nici o creaţie a ta. — Nu numai cu „hăis", cu „cea", cu „glie" şi cu „strămoşi" se va putea face artă, şi nici dragostea pentru pământul şi trecutul nostru nu se va putea trezi şi ţine treză numai cu ele. Se omoară şi arta, se omoară şi dragostea de ţară. Se poate face artă şi cu acestea... dar cât de greu şi cât de rar:

Altfel se face artă.

E şi mai greu să foloseşti ce n'ai creat singur, şi să dăruieşti o operă care să fie şi a ta, dar să aibă într'adevăr acel „ceva" care, oriunde s'ar afla, să se simtă că nu e decât românesc.

Dacă ştii că poţi să faci artă adevărată, dece să n'o faci cum îţi spune inima? Inima ta, în orice limbă, cu orice sunete, în orice culori, tot românеşte va şti să vorbească. Şi, dacă e artă, oricine o va simţi la fel. Poţi să scrii despre oricine şi despre orice, poţi să pictezi orice, să cânţi oricum, dacă e artă va fi artă românească, — şi aceasta se va simţi îndată.

Dacă ai un dor, de ce să-i spui pe nume, dacă vrei să faci artă? Poţi să faci să ţi se ghicească gândul, poţi să faci chiar alte inimi să bată ca a ta, deschizându-ţi inima încetişor, nu răcnind în piaţă ce te doare. Aşa, oricine va putea simţi şi gândi ca tine dar va avea şi ceva mai mult: un fior de artă care-l va face să dorească ce doreşti şi tu.

Se poate dar să-ţi iubeşti ţara şi să ţi-o cinsteşti prin artă, şi fără să vorbeşti neapărat de ea.

O vorbă tare asvârlită într'adins, ca un bolovan, face să vuiască văile, dar curând i se stinge răsunetul. Un foşnet de vânt ridicat prin puterile firii, din adâncuri de văi, nu sperie poate pe nimeni, nu sdrobeşte nimic, dar freamătul se va răspândi spre zări îndepărtate, şi va înfiora întinderile multă vreme...

DORIN SPERANTIA

CARŢI şi REVISTE

VIRGIL GHEORGHIU

publică, în ultimul număr al CLAVIATURIlor un poem care începe aşa: „Tata în uniformă albă, ofiţer, S'a întâlnit printre nouri cu mama în cer", şi are astfel de versuri: „Ca la întâiul ei bal dela Cercul Militar. El umblă prin a văzduhului livadă Incordat şi tânăr ca la paradă... După

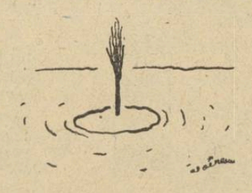

câmpeneşti alinieri La regimentul anilor de ieri, —". Fără doar şi poate, poemul d-lui Virgil Gheorghiu are nedesmintite gingăşii. Numai că anumite sieste pământene se situiază, când le pui în raiul poemului, exact la limita dintre sublim şi ridicol. Unde-i sublimul?

D-l AL. DIMA

ne trimite ultima d-sale lucrare: GANDIREA ROMANEASCA IN ESTETICA — Aspecte contemporane — Sibiu 1943. Ne vom ocupa de carte într'una din cronicile viitoare.

INTERESANTE

sunt cele Câteva caractere ale literaturii arborosene publicate de d. E. Ar. Zaharia în numărul de 5 Septembrie al săptămânalu'ui „Bucovina Literară". Am dori să cunoaştem şi prefaţa la Antologia

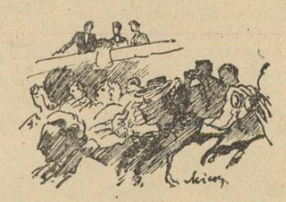

rădăuţeană pe care a scos-o d-sa, prefaţă, în care, ni se spune, sunt afirmate o serie de lucruri ce ar trebui, fie rectificate, fie completate. Până a nu o fi citit nu ne putem pronunţa.

PUBLICOM

este, fără îndoială, editura noastră cea mai occidentală dacă ţinem cont de faptul că dă o grije deosebită aspectului exterior al cărţilor publicate. Din mănunchiul de volume apărute până acum la PUBLICOM, fiecare a fost o adevărată surpriză pentru ochi. Iată-l deci pe cineva care a înţeles că până şi'n partea pur tehnică trebuie să existe un pic de... poezie. „Poezia" de care dă dovadă editura PUBLICOM mai înseamnă însă ceva. Acest ceva se numeşte „bun gust". Acel bun gust pe care-l datorăm tuturor clienţilor noştri câtă vreme nu ţinem să imprimăm maculatură de consum dubios.

CAMARADUL

se numeşte romanul recent apărut al d-lui Emil Codrescu. (Edit. Cercul „Bucovina Literară" Cernăuţi, August 1943). Vom reveni.

REVISTA BUCOVINEI

(Anul II, No. 8 — Cernăuţi, August 1943), vine cu următorul sumar: C. Loghin (Alecu Hurmuzache), Alecu Hurmuzache (Carele e caracterul şi tendinţa învăţământului public la noi?), N. Tăutu (Secetă), Traian Chelariu (Scriitori soare poeţilor bucovineni), I. Cârdei (Cliă de grâu), T. Plop (Sinteze fatale), A. Bogaci (Viaţa), Ghedeon Coca (Rămas bun), A. Z. N. Pop (Întâia carte de intenţie poetică), D. Loghin (Iată-mă în dar), Tr. Cantemir (Bucurie frântă), T. P. Stoica (Cu toamna prin grădină), Melania Livadă (Comedia inteligenţiii: Giovanni Papini), L. Sandru (La Voronet). La partea de cronică semnează: A. Vasiliu, M. Livadă, Gh Noveanu D(ragoş) (V(itencu) şi G. Z. A(ntonescu). Este un număr dens şi mai mult decât interesant. REVISTA BUVINEI ţine o cale sănătoasă şi care o cinsteşte.

TRANSILVANIA

în *Poesia Românească* este o monumentală antologie a suferinţei, gloriei şi nădejdiei Ardealului nostru netrecător. Alcătuită, cu rară pricepere, de d. *Emil Giurgiuca*, această *Antologie* este o carte a profeţilor noştri. Sunt reprezentate toate glasurile, dela cel al psalmistului *Teodor Corbea* (1712) şi până la cântecul cel mai de dreaptă revoltă din zilele noastre. Culese cu pietate de poetul *Emil Giurgiuca*, — el însuşi glas de bucium vestitor între vocile de obidă şi mânie şi suferinţă dară voci de curată încredere în viitor, — poemele în care singura muză inspiratoare este *Transilvania românească*, mărturisesc un crez de care şi pietrele se pot înfiora, dar încă duşmanii neamului nostru.

V. JELERU

„CAUCIUC"

e un roman pe care cetitorii noştri vor avea prilejul să-l savureze nu peste mult timp. Madelon Lulofs, această mare romancieră olandeză, prea puţin cunoscută, sau necunoscută chiar, la noi, s'a întrecut pe sine în paginile acestui roman. Viaţa acestei „materii" se împleteşte cu destinele oamenilor, în pagini pe care, odată ce le-ai luat în mână, nu le mai poţi lăsa.

„Cauciuc", tradus de d-ra Livia Poenaru, e o carte ce se cetеşte dintr'odată. Succesul ei e asigurat de calitate!

Pădurea amintirii

(Urmare din pag. I-a)

Crâmpeiul de mireazmă m'a cutremurat. M'am apropiat de şantierul păzit, şi m'am rugat de sentinelă, legitimându-mă, să-mi fie îngăduit a adună de sub rândeaua uriaşă care făţuia scândurile, o mână de talaj.

Soldatul m'a privit nedumerit şi mi-a răspuns că nu se poate, invocând un consemn. Dialectul lui era lesne identificabil. L-am întrebat dacă nu-i de pe văile cu bujteni mânaţi de biciul torentului către fabricile de celuloză şi cherestea, şi s'a fluminat: mă 'nţelesese şi s'a 'ntors cu spatele, să nu-mi poată interzice ceeace nu-mi îngăduia consemnul lui.

Mâna de talaj pe care-am ridicat-o, cu praful rumegăturii laolaltă, mi-am dus-o ca pe o împărtăşanie, spre nările avide.

In inimă-mi răspundeau ascuţit, strigătele ghionoilor cu sborul scris în salt, şi'n minte-mi răcâiau dinţii nenumăraţi ai marilor ferăstrae mişcate de şuvoiu.

O mână de talaj a 'nvins pretenţiile parvenite ale oraşului ce-şi reneagă structura rustică, şi 'n betonul blocului zidit americăneşte, suprafaţa aspră a unei scânduri de brad, cu ape şi cu cioturi, şi-a lăsat ca pe mărturia unei amprente, relieful.

Mai tare decât fierul şi cimentul, mireasma scândurei de brad, devenită, după decofrare, netrebnică şi asvârlită, se va perpetua sub cărămidă până în veci.

Iar când sub blestemul vreunui „Mané-Tekel-Farès", uriaşa clădire va rămâne ca amintirea Thermelor lui Diocleţian. turistul anului 2698 va putea urmări, pe suprafaţa perfectă a unui stâlp prizmatic de beton, traectul unui cariu care-a săpat cu şapte secole 'nainte, scândura de brad, încă de pe când, buştean rotund şi greoiu, se rostogoleă pe apele involburate ale Lupşei, iezuite 'n vaste căldări naturale de stânci, şi slobozite de cangea armată cu fier a omului svelt, săltând acrobatic din trunchiu în trunchiu, nepăsător de treacătul uriaş al curentului, asemeni timpului şi febrei marilor dislocări.

ION FRUNZETTI

VIAŢA ÎNSĂŞI

(Urmare din pag. I-a)

Din piesa lui Rojas, scrisă cu vreo 300 de ani înainte de Proclamaţia drepturilor omului, viaţa se revarsă ca un şuvoi unanim, neindiguit, cu o forţă irezistibilă la care toţi participă, fără multe scrupule morale sau fără nici unul, poate că nu tocmai conştienţi de riscul îngemănat al morţii, dar oricum, fără atenţia grijulie şi speriată a insului zilelor noastre, pentru porticara lui de viaţă cuminte, confortabilă, croită exact pe măsură şi consfinţită în integritatea ei, de toate legiuirile moderne.

Aş risca o definiţie: viaţa — această asigurare împotriva riscurilor vieţii: căci traiul zilnic — a trăi adică — ce-a ajuns să fie? Obişnuinţă. Dar obişnuinţa e tot una, prea adeseori, cu descurajarea resemnării şi renunţarea, din lăsitate, la ceea ce se smulge vieţii prin luptă şi nu are preţ decât ca răsplată a luptei, — de dragul unui confort mediocru, al confortului moral, care este conformismul, supunerea la regula comună, la felul de a gândi şi de a fi al tuturor, cel mai liniştitor, care uşurează digestia şi asigură — în stilul Célestinei — scaunul... la cap.

E însă tot atât de zadarnic să deplângem ceea ce nu mai putem redeveni, ca şi de a ne pierde vremea oftând că timpul fuge. Gustul individualizării — conştiinţa tragică a individuaţiei — nu se mai poate pierde odată deprins, nu-l mai putem uita şi nici înlocui cu altceva. Virtuţile primare ale sentimentelor neîncercate, necodificate încă, presupusa inocenţă a neştiinţei, graţie căreia vom fi fost cândva asemenea îngerilor, nu le mai putem regăsi. **„L'ignorance ne s'apprend pas"** — scria Gérard de Nerval — denunţând **„această lege vagă — (a credinţei religioase) — care se mulţumeşte cu câteva practici exterioare, faţă de care adeziunea indiferentă e mai vinovată decât impietatea şi erezia".**

O legendă orientală povesteşte că un cavaler s'a luptat o noapte întreagă într'o pădure, cu un necunoscut care era el însuşi. Ce alt mit ar putea fi mai semnificativ pentru insul modern, neînstare să-şi înfrângă propria-i contradicţie lăuntrică, să iasă din el însuşi, să realizeze însfârşit — dar niciodată, poate! — sinteza mântuitoare între cunoaştere şi trăire pe care ne-o sugerează uneori, cu o absurdă speranţă retrospectivă, a regăsirii paradisului originar, spectacolul vieţii însăşi sau ceea ce o evocă?

Dar ciudat lucru: nu atunci când se desfăşoară somnolentă şi calmă, netulburată la adăpostul rânduelilor sociale, ci tocmai când e mai primejduită, gata să se schimbe în ceea ce o contrazice şi o anulează: în război.

Paris, August 1943.

MIHAI NICULESCU

MIREASA din FAȚA OGLINZII

– nuvelă –

pe LIVIU BRATOLOVEANU

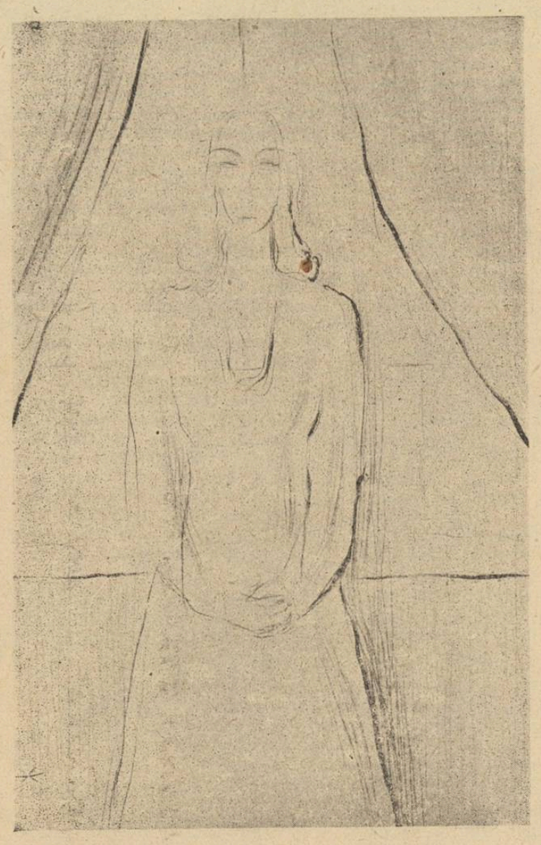

Din mers, domnișoara Sana se opri locului să privească distrată, peste umăr, dar cu un aer da falsă indiferență, șirul nesfârșit de automobile care se îndreptau agale spre biserica cea mare o orașului.

— O nuntă! își zise cu un fior de amărăciune ce-i scutură sufletul, și îndată gândul i se întoarse la ea, la propriile ei suferințe. Ca printr'un ochian magic cu lentilele scrutând viitorul, se văzu deodată fată bătrână, singură, tristă și uitată de toți, ducându-și ca și până aci viața pustie de buhă, între pereții posomoriți ai odăiței cu tavanul scund.

Slabă și lipsită de frumuseță, fără nimic atrăgător în trupul ofilit, nu cunoscuse încă dogoarea mângâierilor de bărbat. Se născuse și crescuse, departe de dragoste, ca o floare fără parfum. Puținele prietene care n'o uitaseră de tot și încă se mai încumetau să pătrundă în odăița ei de fată săracă, erau uimite de câtă bunătate, câtă căldură puteau să încapă într'un astfel de suflet. Și chiar se mirau că o fată cu o inimă atât de simțitoare ca a ei, ar putea să rămână până la urmă fată bătrână.

Se mișcă grăbind pasul.

Ar fi vrut să arunce o privire iscoditoare miresei, dar n'avu răgazul, fiindcă automobilul în care se afla tocmai trecuse când întorcea ea capul, înainte ca să-și fi putut da seama.

Se întorcea dela lucru, ca deobiceiu, pe ulița cea mai populată a târgului, sperând că, în cele din urmă, se va găsi și pentru ea un bărbat care s'o acosteze, s'o întrebe de vorbă, în glumă măcar, să-i facă eventual un compliment drăguț și să-i ceară apoi permisiunea de-a o însoți până la poarta casei... Câte idile nu s'au înfiripat în felul acesta?

Deșteptată ca dintr'un vis neasemuit de frumos, se uită încăodată, suspinând, la lanțul de automobile și la îmbuzeala trecătorilor de pe ambele trotoare.

Erau numai cupeuri elegante cu ghirlande de flori și panglici albe încrucișate în geamuri — și perechile de bătrâni și tineri nuntași răsturnați comod pe pernele capitonate: bărbații în smokinguri sau fracuri, cu cravate negre peste gulerele tari și cu piepții cămășilor scrobite albind sub reveurile lucioase de mătasă; femeile în scumpe și vaporoase rochii de voal, unele mai frumoase decât altele, cu câte un buchețel de flori violete și fire de beteală aurie prins deasupra sânului stâng. Pe urmă domnișoarele de onoare, vesele și transfigurate de fericire ca după întâia declarație de dragoste, cu coșuri și coșulețe de foiță roz pe genunchii învolți de căprioară, alături de tineri și planturoși ofițeri în ținută de ceremonie, la care se adăugau, în față, lângă șoferii mândri de mânușile lor albe de ață, numărul celorlalți invitați cari n'au avut loc pe scaunele neîncăpătoare din urmă.

— Așa nuntă mai zic și eu! își dădu cu părerea o femeie vârstnică din mulțime, mică la trup și cu bariș portocaliu pe cap. Care fată (și zicând se adresă tovarășei de-alături) n'ar vrea să fie în locul miresei? Se cunoaște cât de colo că-i fata domnului prefect...

Dar domnișoara Sana n'avea tăria să participe, așa cum ar fi vrut, cu tot sufletul, la exclamația aceasta de admirație publică; cuvintele bătrânei, în treacăt auzite, erau ca o răutăcioasă aluzie care-i răsucea în inimă, brutal, ghimpele dureros al destinului ei de fată fără noroc.

Oftând, își potrivi poșeta de catifea jerpelită sub braț și zâmbi trist. Zâmbi trist fiindcă seara era frumoasă, oamenii pe lângă cari trecea erau veseli și ea se simțea mai singură ca niciodată. O împresurase parcă atmosfera rece și plină de amintiri a nopților de acasă, ceasurile de sbucium în așteptarea zorilor tulburi care-i făceau viața și mai pustie. Se gândi cu groază la cei treizeci de ani ai săi pierduți în deșert, la iarna care se apropia cu pași repezi, la sărăcia și la cei patru pereți ai odăiții pustii, la ușa săltată din toc prin care crivățul avea să fluere din nou amenințător, ca un duh necurat venit din împărăția gheților veșnice, să-i amintească, dușmănos, că lemnele sunt scumpe, că paltonașul din cui e atât de subțiat, atât de umil și jigărit, încât nu știe cum va mai putea ieși cu el la anul în lume.

Doi ani, cât a supraviețuit maică-sa, după moartea tatălui, n'a știut ce-i lipsa, singurătatea ori grija pentru ziua de mâine. E drept că plecarea părintelui rupsese ceva ireparabil din existența, din echilibrul vieții lor de până atunci, dar le rămăsese pensia. Chirie nu plăteau, fiindcă aveau căsuța lor: două cămăruțe, bucătărioara de paiantă lipită cu pământ și magazioara din fundul curții în care, de bine de rău, țineau orătenii și creșteau pui.

Trăiau retrase, ceeace dădea o notă de cucernicie sfioasă de schit, vieții lor patriarhale.

Bătrâna se ducea în fiecare Duminică la biserică, și ea rămânea acasă, deretecând odăile.

Fiindcă avea o voce plăcută și fiindcă inima îi era mereu plină de dor, — cânta!

Cântecele ei întorceau, adesea, capul trecătorilor de pe stradă, spre casa cu ferestrele deschise. Câte unii, mai sentimentali, încercau să-și imagineze chipul fetei după frumusețea glasului. Dar contrastul era atât de izbitor, încât grăbeau pasul mai departe, decepționați. Era parcă și un murmur de protest în plecarea lor: poate ușurința cu care se lăsaseră păcăliți.

— Doamne, își mărturisea ea câteodată gândul sfios, în fața icoanei poleite din odaia de dormit; — de ce nu mi-ai dat o voce mai puțin frumoasă și un fizic mai plăcut?

Dar surâsul luminos și plin de bunătate al Sfintei Fecioare i se părea atât de mustrător, încât, speriată, se prosterna cu fruntea la pământ, implorând grație pentru marele păcat de-a fi cârtit, poate fără vrere, împotriva orânduielilor lui Dumnezeu.

Singura casă din cartier unde lumina din candelă nu se stingea niciodată, era a lor.

Mică, veche și jumătate îngropată în pământ, dar îngrijită și cu pereții totdeauna spoiți, nu era mai înaltă decât un stat de om. Pe toți îi impresiona micimea proporțiilor ei: „Casa asta pare a fi demisolul unei clădiri al cărei etaj a fost doborît de cutremur", păreau a gândi. Dar vai! câtă suferință și câtă sete de viață nu ascundeau încăperile ei...

Pe urmă moartea neașteptată a mamei.

Când dricul s'a urnit din fața casei, urmat la mică distanță de cele câteva babe guralive cari, de când lumea, alcătuiesc cortegiul mai tuturor înmormântărilor sărace din oraș, a crezut că nimic nu poate fi adevărat, că numai într'un coșmar negru și nesuferit se pot petrece asemenea glume sinistre.

Dar inima mamei nu mai era lângă inima ei: înghețase oprită în loc, ca un ceasornic cu arcul plesnit.

Strigătele dela cimitir se încrucișau discordant cu zgomotul bulgărilor de pământ pe capacul cosciugului, dând tristului spectacol un zvon cu atât mai dezolant.

— De ce, Dumnezeule, de ce?

Toată viața ei, după aceia. a fost plină de asemenea cumplite întrebări. Avea impresia că se află pe malul unei ape fără liman, și că așteaptă, fără să aștepte, vaporul de mult naufragiat, în care soarta îi pusese toate bucuriile.

Așa trecuse ea prin viață și așa ajunsese să se gândească cu groază la cei treizeci de ani împliniți.

Fereastra dorurilor ei era inutil deschisă, căci nici o privire nu se abătea de nicăiri să-i încălzească inima. Parcă era un făcut: toți bărbații își fereau pașii din calea menirii ei de femeie, — și încă mai cumplit decât indiferența lor, erau șoaptele veninoase din jur.

— Ce-o avea fata asta de nu se lipește nimeni de ea? Pe cine așteaptă? Ce gânduri nutrește?

Intr'adevăr, așa era. Toate își găsiseră câte un iubit care să le facă declarații de dragoste și să le ducă apoi, cu alaiul cuvenit, la ofițerul stării civile, — numai ea nu!

Și atunci era firesc ca gândul să devină întrebare:

— Pe cine așteaptă? Ce gânduri nutrește?

Până și Viorica Blejan, fata băcanului despre care toți spuneau că va rămâne nemăritată, își aflase rostul ei. Nu era frumoasă, ce-i drept, cu ochii ei spălăciți și cu picioarele prea butucănoase pentru trupul diform, dar (pe semne!) dota promisă fusese atât de fascinantă pentru ginerele grăbit să se căpătuiască, încât îi acoperise, chiar în ochii celor mai înfocați vânători de fuste, toată sluțenia fizică...

Cu astfel de întristătoare gânduri, domnișoara Sana se opri în fața unei vitrine.

Era o seară călduță, plăcută, ca mai toate serile din luna lui Brumar, când în aerul plin încă de aroma toamnei, se încrucișează zvonuri de iarnă apropiată.

— Ce-i cu tine, Sano? îi șopti o voce cunoscută, din spate, tocmai când se proptea de feritorul vitrinei. Pe unde-mi umbli de nu mai dai nici un semn de viață? Vai! dar e de neînchipuit ce existență de cârtiță duci.

Se întoarse, tulburată și oarecum uimită că cineva își mai aducea aminte de ea. Dar îndată chipul i se posomorî. (De ce oare nu era lăsată în pace, cu gândurile ei? Ce mai vroia și prietena asta cu buzele atât de vopsite, încât o desgustă numai privindu-i-le?).

— Bine, răspunse fără convingere, silindu-se să-și întocmească o figură plăcută. Am ieșit dela lucru și tocmai mă îndreptam spre casă... Tu?

— Eu? Hm! auzi întrebare... Parcă nu știi că m'am măritat și că sunt în divorț cu bărbatul.

— Știam, dar m'am gândit că poate — cum să-ți spun? — m'am gândit că poate v'ați împăcat.

— A! nici vorbă... Banii pe care mi-i dădea el, abia că-mi ajungeau de țigări.

— Se poate, dar am auzit că în cei zece ani de căsnicie...

— Poveștl, dragă! E drept că în gospodărie nu mi-a lipsit niciodată nimic, dar numai căsnicie nu se poate numi viața alături de un bărbat care în ruptul capului nu poate pricepe câtă nevoie de bani are o femeie care se respectă. Spune și tu: cum puteam să mai suport o astfel de viață?

Sana o cercetă cu o săgetare mută în ochi, fără să priceapă. Toate conspiră să-i strice liniștea. Ce s'ar fi cuvenit oare să-i răspundă?

Răspunsul i-l dete tot prietena, sub forma unei întrebări:

— Dar tu? Tu pe cine aștepți? Ce gânduri nutrești? Am auzit că te-ai decis să rămâi fată mare.

Mai rămânea, pentru a împinge la limită nerușinarea, s'o convingă de zădărnicia castității și să-i dea adresa unui bărbat cu care ar putea să se culce.

— E foarte drăguț, răspunse, din partea ta, că te interesezi de fosta-ți colegă de școală, dar...

— Știu! i-o reteză prietena. Știu ce vrei să spui: că ești fată săracă și că n'ai noroc în dragoste... Dar cine-i de vină? te întreb. Cine-i de vină că trăiești ca o pustnică și nu iei aminte la viața care clocotește în jur? Schimbă-te, îți spun. Cu aerele tale de fată cuminte n'ai să reușești niciodată să cucerești un bărbat. Fiindcă bărbații, draga mea, sunt ca fluturii: dacă nu le tai aripile, nu-i poți stăpâni.

Sana bägă de seamă că prietena purta o rochie înflorată și mult mai scurtă decât îngăduia buna cuviință. Dădu să plece, afișând un aer obosit, dar mâna celeilalte nu-i dădu răgazul.

— Te rog! Imi închipui că nimic important nu te așteaptă acasă, așa că mai poți întârzia acolo câteva minute. Ai timp să mă asculți? Am auzit că locuiești singură în toată casa și că ai o cameră de rezervă. Dacă vrei, aș fi dispusă să ți-o închiriez.

O clipă sau două, domnișoara Sana o privi cu un aer contrariat perplex. Apoi se întunecă subit.

— Glumești? întrebă cu neîncredere. Odaia e scundă, igrasioasă, fără nimic atrăgător, așa că nu văd la ce ți-ar putea folosi.

— Și dacă totuși insist să mi-o cedezi? Crede-mă, nu glumesc. Am nevoie de camera ta, din două motive. Intâi, pentru că e retrasă, și al doilea pentrucă te știu fată discretă. Știi, am un prieten care mă iubește, și până ce nu isprăvesc cu divorțul ,nu pot să-l primesc. Pe urmă sunt copiii la mijloc. N'aș vrea să-și închipuie vreodată că mama lor. mă înțelegi... e una din alea care...

Așa dar aici țintise să ajungă?

E de mirare cum și-a biruit indignarea, cum s'a putut stăpâni fără să-i arunce, în față, toată indignarea pentru rușinoasa ofertă.

Până la poarta casei, nici nu știe cum a ajuns.

Era scârbită și rușinată, ca și cum cineva i-ar fi pretins să treacă printr'o piață publică, ziua în amiaza mare, în pielea goală.

Și pentru întâiași dată în cei treizeci de ani, sub impresia cuvintelor care țeseau în creerul ei o realitate greu de disecat, simți că viața, viața cea de toate ziele, e atât de searbădă și atât de iremediabil inutilă, încât nici nu merită să fie trăită.

In dulapul cel vechi de brad, printre boarfe și pălării demodate, e o rochie albă de mireasă cu voalul și beteala încă intacte, rămasă ca amintire dela nunta mamei.

Câtă vreme a trăit bătrâna, o scotea din când în când la lumină, privind-o cu un zâmbet de vagă langoare pentru vremurile apuse, apoi, după ce-o aerisea și-i îndrepta câte o cută, o punea cu sfințenie la loc, pe umărașul de lemn cafeniu, în dulapul mirosind a naftalină și-a rufărie curată.

Dar bătrâna a murit și rochia tot acolo a rămas, fiindcă domnișoara Sana nu s'a îndurat să-i schimbe locul, necum să-i găsească altă întrebuințare. Ba încă, din respect filial pentru amintirea bătrânei, când o copleșește tristețea și nici o bucurie nu se ivește de nicăiri să-i ogoească aleanul, nefericita urmașă a Balașei Fratostițeanu o scoate ca pe-a taină a inimii ei înfrigurate numai de ea știută, s'o încerce, cu un surâns de tragică naivitate, timp de o jumătate de ceas, în fața oglinzii dela șifonier.

E în acest ritual cucernic și în deobște fără spectatori, o evadare din viața de buhă pe care numai ea o înțelege.

Ca într'un vis frumos, rochia îi îmbracă trupul scheletic lipsit de feminitate, dând obrazului scobit o strălucire de prospețime și virginitate.

Surâde, dar surâsul nu e pentru imaginea din oglindă, ci pentru craiul de tobă din pasienta de-atâtea ori amăgitoare, așteptat să-i cadă cu daruri de nuntă la așternut. Iar ochii nu se mai satură privind. Nu-și poate desprinde admirația dela această făptură în alb care-i zâmbește, care-i zâmbește necontenit, cu palida mâhnire a zvonului de lună, și care mereu se răsucește pe tocurile subțiri, ca manechinele vii ale caselor de modă.

Alta-i emoția când ești în floarea vârstei și rochia de mireasă îmbracă trupul virginal pentru despuierea de fructul delirant al păcatului, și cu totul alta când inima nu bate decât pentru propria-i încântare.

Dar pentru domnișoara Sana emoțiile n'au osebire.

Inchide ochii filtrând privirea ca sub vraja unei miraculoase băuturi, și se visează în fața altarului, cu cununiile pe cap. Preotul cântă chemând binecuvântarea Cerului să coboare asupra tinerilor miri uniți în lupta cea înfricoșetoare a vieții, iar sub lumina gălbuie a lumânărilor din policandre, aurul și argintul icoanelor dau sacrei ceremonii, o amploare și-o strălucire de eden. Pe urmă mulțimea din biserică începe să se agite făcând loc încântătoarei perechi, și ea pășește timid prin coridorul viu de oameni, ca o mireasă a Cerului în procesiunea sacerdotală spre schit.

Atunci ochii i se deschid în realitatea din jur, dar odăița cu tavanul scund nu mai păstrează nimic din sumbra-i înfățișare. I se pare că visul continuă la fel de frumos, și că pe la spate, ca un hoț, alesul inimii se apropie tiptil în vârful picioarelor, nevăzut, s'o cuprindă — fulg — în brațe, și să-i depună pe umărul gol, pe umărul alb și înfiorat de mângâieri, sărutul prenupțial.

— Sano, iubita mea dragă, cât de frumoasă ești în rochia de mireasă!

Și visul continuă, totdeauna nou și totdeauna neînchipuit de frumos, până ce ochii i se umplu de lacrimi. Abia atunci, când cade zdrobită pe pat să-și înăbușe plânsul în pernele moi, vraja cea bună se desleagă sfâșiată brutal ca o pânză de paianjen, denunțând inocenta amăgire a închipuirilor ei de fată fără noroc. Și, lacrimile curg, din belșug și line, ca dintr'un izvor nesecat al dorurilor ei neîmplinite.

Așa au trecut anii tinereții ei și așa s'a scuturat ea: ca o grădină bătută de vânturi reci, în prag de toamnă.

Imbătrânise pretimpuriu. Obrazul i se subțiase pământiu și în colțul buzelor îi apăruseră primele riduri.

Deși era în pragul celui de al treizeci și unulea an, inima tot tânără îi rămăsese: ca la douăzeci. Dar femeia la o astfel de vârstă, își pierde din ageriimea de flacără. E ca un cântec uitat de caterincă veche, spre care nimeni nu mai întoarce capul; sau dacă-l întoarce, o face numai pentrucă melodia demodată mai poartă în scâncetul ei distonant, unele acorduri vesele cari amintesc altele mai noui.

Se măritau fetele din târgul ei, una câte una, mânate deopotrivă de teama de-a nu le trece vârsta, și ea tot singură rămânea. Rând pe rând, ca la o loterie cu numere câștigătoare, roata destinului se învârtea, se învârtea necontenit, la poarta fiecărei case, părtinind pe unele, nemulțumind pe altele, dar așezându-le pe fiecare la rosturile lor.

Atunci, cu inima tot mai sfârtecată de sumbre presimțiri, domnișoara Sana se gândea cu groază la șoaptele care se împleteau răutăcios ori compătimitor, pe urma pașilor ei.

— Ce-o avea fata asta de nu se lipește nimeni de ea? Pe cine așteaptă? Ce gânduri nutrește?

Curând însă și șoaptele au amuțit. Implinea treizeci și cinci de ani și gurile rele nu se mai căutau pe deasupra ulucilor, să-i cântărească norocul.

Puțin câte puțin, începeau s'o uite.

Au uitat-o.

Se obișnuiseră cu toate s'o știe nefericită și singură, așa cum ochiul, de bine de rău, se obișnuiește cu prefacerile dintr'o stradă, unde nevoia de spațiu a dărâmat o casă, ca să răsară alta în loc.

Și la fel cu casele cele noui, care făceau orașul de nerecunoscut, era destinul fetelor în pragul măritișului. Plecau unele dela casa părinților, altele răsăreau în loc; domnișoare rumene și zglobii, în toată puterea cuvântului, cu sânii pârguiți și tari, care până mai ieri-alaltăeri se jucau în praful uliței cu băieții de-o seamă și prindeau funde în cozile aurii ale păpușilor.

Erau atât de multe și atât de nerăbdătoare să cunoască întâii fiori ai dragostei, încât spre seară, după șapte, la ceasul când prăvăliile își trag zorite până jos obloanele zuruitoare, ca o armată se năpusteau pe centrul orașului, invadând strada principală de pe un trotoar pe celălalt, fiecare cu câte un băiat alături, deobiceiu elev în ultimul an la liceul din localitate.

Dar mai cu trecere decât școlarii trăind necontenit sub teroarea dascălilor cari nu prea vedeau cu ochi buni jocul acesta nevinovat de-a dragostea, erau elevii dela școala militară de aviație.

Toate fetele își făceau de lucru, cu coada ochiului, spre uniformele sinelii, apreciind din mers, care i s'ar potrivi mai mult și care dintre ei poartă chipiul mai pe-o prânceană.

Cunoștințele înfiripate la repezeală, erau a doua zi, pe **Corso**, motiv de concurență.

Gureșe și neastâmpărate ca un pumn de vrăbii, în rochițele înflorate de stambă, se afișau care mai de care mai vesele și mai maturizate, disputându-și fiecare cavalerul. Ba unele, mai îndrăznețe, spre dezolarea celor lipsite de „experiență", treceau spânzurate melancolic de brațele cu galoanele de fir galben în diagonală, care, la rându-le, susțineau încrezătoare și cu un aer de triumf în bărbăția lor, dulcea povară.

Singură muzica regimentului de infanterie mai lipsea, ca să dea romanticului bulevard, aspect de sărbătoare. Altădată însă era și ea acolo, prezentă, la locul ei, în rotonda bătrânului parc, înveselind tineretul cu ariile și potpuriurile ei naționale. S'a întâmplat însă că, într'o bună zi, când poate nimeni nu se aștepta, să înceapă a mugi în Răsărit gurile fioroase de tun, așa că „băieții" și-au strâns alămurile și s'au dus fiecare la rosturile lor.

N'a fost o despărțire prea tristă.

Și n'a fost, pentrucă a doua zi chiar, în târg, se lățise zvonul că aerodromul din spatele uzinei de apă, se va transforma cât de curând în școală de aviație.

Incă buimăcite de lupta care se încinsese peste apele Prutului, fetele dintr'un întâi n'au dat crezare zvonului. Dar o lună mai târziu, sau poate nici atât, s'a auzit deodată în locul muzicii militare, zgomotul motoarelor de avion.

Suple, gigante și masive ca niște enorme paseri de fier, umpleau adâncul înalt al văzduhului cu bâzâitul lor asurzitor, făcând să bată mai puternic inima fetelor de jos.

Se priveau emoționate, mirate, peste uluci, cu o dulce presimțire în inimile pornite spre dragoste.

— Ce-o mai fi și asta, tu?

— N'ai auzit? Avioanele! Au sosit și ofițeri dela București, să-i instruiască pe boboci.

— Va să zică tot e adevărat? Atunci o să avem de furcă, fetelor; cu aviatorii nu-i de glumit.

— Taci tu, nebuno, nu spune porcării că te-aude mama!...

Câteva zile după aceia, fetele nu s'au mai arătat pe la uluci: dispăruseră parcă intrate în pământ.

— Unde s'or fi ascuns fetele noastre? gândeau elevii dela liceul din localitate.

Nu știau. N'aveau cine să-i lămurească.

Realitatea însă este că le apucase pe toate vrednicia.

Ca la un consemn general, și-au adus aminte că rochiile de anul trecut nu mai corespundeau modei din ăst an.

Atunci, din sipete și garderoabe, au început să apară, pe rând, cupoane, panglici, danteluri, garnituri de mătasă și resturi de stambă colorată. Era atâta înfrigurare și atâta zor în graba de-a modifica un guler, de-a transforma o rochie sau de a-i scurta poalele până mai sus de genunchi, încât miezul nopții le prindea pungălind somnoroase cu acul, iar peste zi, duruitul mașinilor de cusut se împletea ritmic cu zgomotul motoarelor de avion.

Pe urmă, când au sfârșit lucrul și s'au năpustit pe centru, erau ca șuvoaiele de munte umflate de ploi. Și pentrucă erau tinere și băieții dornici de aventuri, lupta de cucerire n'a fost grea. Singura dificultate care le oțăra sufletul, era faptul că numărul lor întrecea cu mult pe acela al băieților.

Dar nu s'au dat bătute, fiindcă știau, din instinct, că o femeie nu este niciodată de prisos. Au tăbărît atunci câte zece, câte cincisprezece pe câte unul singur, de se mirau și băeții de norocul care le-a căzut pe cap.

Curând însă și-au dat seama că lucrurile nu mergeau așa bine, cum au sperat. Se concurau, dar sistemul se dovedise a fi cu totul ineficace.

S'au înțeles atunci, din priviri, într'o mută și totală conspirație de masonerie amoroasă, să-i fascineze cu schimbul. Astfel, idilele nevinovate de dragoste se înfiripau temporar, prieteniile se legau și repede se desfăceau, încât, la un moment dat, băieții ajunseseră să confunde fetele, să le amestece numele și să nu mai știe dacă „vampa" cu care avea întâlnire a doua zi era brună sau blondă, dacă studia chimia sau era vânzătoare la librăria din colț.

Principalul însă e că se distrau de minune și că fiecare fată își găsise un cavaler cu care să-și piardă timpul.

Numai domnișoara Sana, singură și nefericită în izolarea-i de buhă, simțea cum se ofilește cu fiecare zi care trecea, cum în jurul buzelor sterpe de jarul sărutului, cutele revelatoare se adânceau, se adânceau cu o realitate perfidă și rea.

Cam în acea vreme, pe strada ei, se mutase un funcționar dela depozitul de alcool.

Aparița lui nu-i provocase nici bucurie, nici emoție, fiindcă știa că vremea măritișului ei a trecut de mult și că bărbații, îngrați și capricioși, nu se prea învrednicesc a întoarce capul după fetele bătrâne.

Domnul Scarlat era un bărbat chipeș, înalt și bine legat, cu o față cam negricioasă și cu un surâs care mergea direct la inimă.

Mai mult însă decât atributele acestea fizice, era firea lui nespus de potolită, de om care n'ar fi în stare să rostească o minciună fără să roșească, necum să facă cuiva vreun rău.

Prieteni n'avea.

Nu pentrucă n'ar fi putut să-și facă, ci pentru mai seriosul motiv că iubea singurătatea și-i plăcea să-și trăiască viața departe de zgomotul lumii.

Inchiriase o cameră mobilată la doamna Tincuța Stoian, nevasta grefierului dela tribunal, unde se instalase chiar în seara când picase în oraș, așa că între el și domnișoara Sana era o distanță relativ mică.

Când se întorcea seara, după ora nouă, dela slujbă, drumurile lor se încrucișau în același punct, iar de acolo urmau aceiași linie dreaptă pe strada cufundată în întuneric, cu singura deosebire că domnișoara Sana se oprea în fața casei cu poarta de lemn, iar dumnealui trecea mai departe, cale de o sută de pași, până la casa cu oblon și scară de piatră.

— Omul acesta e un singuratic! își spuse într'o seară, când pașii lor se încrucișară ca deobiceiu, gândindu-se că, în cele aproape trei luni de când se mutase pe această stradă, nu-și amintea că-l fi văzut vreodată în tovărășia unui prieten.

Și din clipa aceia, simți parcă o strângere de inimă pentru tovarășul de drum, ceva dulce și amar, ca un fior care-i scutura sufletul ghemuit, fiindcă și-l închipuia la fel de nefericit și fiindcă ducea o existență de buhă, în care-și oglindea propria-i viață.

Incepuse să-i fie drag.

Se uita la el cu coada ochiului, ori de câte ori se întâlneau, simțind cum de fiecare dată bucuria revederii făcea să-i galopeze năvalnic sângele spre inimă.

Pe urmă, într'o noapte, când ploaia de afară bătea ținte pe acoperișul de tablă și vântul frângea, ca pe-o trestie, pomii din grădini, s'a deșteptat gândindu-se la el. Dimineața a prins-o cu mâinile sub cap, cu ochii pierduți, în tavan, urmărind în tăcere firul încâlcitelor gânduri. S'a sculat obosită, cu fața trasă și cu febra nesomnului sub gene.

Atunci, întâia oară, îngrozită de aspectul grotesc din oglindă, s'a gândit să apeleze la serviciile dermatografului și-a rujului de buze. A scotocit, în cutioara de lemn traforat, unde știa că mai păstrează câteva sulimanuri dela verișoara cochetă picată, cândva, din București, dar rezultatul înfrigurateI cercetări n'a fost cel așteptat. Vechi, arse și uscate, instrumentele de machiat erau inutilizabile.

S'a îmbrăcat atunci, grăbită și pradă aceleiași nerăbdări cu care, seara, așteptA clipa cea mare a întâlnirii cu domnul Scarlat, — și primul drum pe care l-a făcut în dimineța mohorîtă de Septembrie, n'a fost la fabrica de pălării, unde lucra, ci la drogheria cu frumoasa vitrină de cristal, de pe Strada Mare.

Droghistul, mirat de această matinală apariție (nici nu trăsese bine obloanele, când clienta s'a strecurat grăbită pe ușa prăvăliei), s'a scuzat o clipă până ce-și îmbracă halatul, apoi a trecut după tejgheaua cu borcănașe și tot felul de flacoane și cutii de carton orânduite simetric pe policioarele de sticlă, întrebând-o ce dorește.

— O cutie de pudră, răspunse, și fiindcă droghistul o privea cu un aer distrat, adăugă roșind: — pentru sora mea!

Minție, dar pe figura subțiată de febra nesomnului. nici o fibră a mușchilor nu se clinti.

Omul în halat alb se crezu dator să întrebe:

— **Pompea?... Duchesse?... Legraine?...**

— N'are importanță.

— Da? Atunci dacă nu interesează marca, v'aș recomanda să luați o cutie **Chat Noir.** E o pudră nouă și foarte căutată.

— Mă rog, poate să fie și... cum îi spuneți! îngăimă fără pic de convingere, doarece nu cunoștea marca fabricilor și nu știa să facă deosebirea între o cutie de pudră și alta.

— Doriți una mare? Mică?

— Mică.

Droghistul impachetă o cutie după punga și dorința clientei.

Apoi:

— Un ruj nu doriți?

— Da, și-un ruj.

— Sora dumneavoastră e blondă? Brună? Căci pentru blonde se recomandă o nuanță mai deschisă. Un carmin de pildă.

— Nu, nu e blondă... E la fel ca mine: brună.

— Perfect! Să vă dau atunci o nuanță mai închisă...

Amabil, de o amabilitate suspectă, ca în toate împrejurările când are de-aface cu cliente neinițiate în complicata artă a sulimanurilor, droghistul puse, lângă cutioara de pudră, rujul dorit, apoi îi dete restul la o sută, cu un surâs jovial pe figura bonomă.

Domnișoara Sana primi banii, numărând mărunțișul în palmă, cu luarea aminte a omului care-și vede bugetul de-o zi redus la jumătate. Pe urmă, sfioasă, cu sfiiciunea fumătorului precoce neîndrăsnind să treacă pragul tutungeriei, plecă dând ziua bună și strângând la subțioară pachețelul cu prețioasele dresuri, ca pe-o inofensivă și totuși temerară armă desprinsă din panoplia vicleșugurilor femeiești.

(Urmare și sfârșit în n-rul viitor)

Final

Pe patul hâd al desnădejdii crunte
Sfârși-vom toți, curând sau mai târziu.
Ne îmbătăm de-un vis ca de rachiu
Și socotim c'avem o stea în frunte.

Când ne surâde cerul siniliu
Umplem hambarul numai cu'n grăunte.
Ne credem frați cu orșicare munte,
Ca să 'mblânzim al vremii bidiviu...

A fulgerat cumva 'n amiaza mare?
Miroase 'n jur a zgură și-a pustiu?
S'a rupt o roată dela Carul Mare

Și peste vârfuri nu e nici o punte?
Pe patul hâd al desnădejdii crunte
Sfârși-vom toți, curând sau mai târziu...

LEONIDA SECREȚEANU

Trecut

Pierdut în amintiri ca într'un vraf
De manuscripte vechi și apocrife
Cu străluciri mocnite blând sub praf,
Tot sufletul mi-e ros de hieroglife.

Nici eu nu mai pătrund, aproape,
Inscripțiile vieții care-a fost
Cât timpul a purces ca să-și îngroape
In mine enigmaticul său rost.

Și-acum, pe lespedea de praf lăsată,
Peste cavoul adâncit în vreme
Al vieții, în neștire răposată,
S'au sgâriat spirituale steme.

Și'n epitaful încâlcit de semne
Atât văd clar, în amintiri pierdut:
Pe simpla 'ncrucișare a două lemne
Stând răstignit un Christ necunoscut....

ȘT. V. IONESCU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr 26 —

„ASOCIAȚIUNEA" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 26
Luni 20 Septembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

EUGEN ISPIR — Case vechi din Odessa

Chesterton, răzvrătitul

de LADMISS ANDREESCU

A ști să folosești rațional furculița, nu e puțin lucru. A ști să înveți gusturile de salon ale tuturor pseudoculturalilor este, cel puțin, tot atât: prezența în ținută a acestor gusturi ușuratice și aproape inutile este perfect asemănătoare cu... absența furculiței; un fel de întoarcere, prin snobism, la o inutilă primitivitate intelectuală.

Și totuși **Gilbert Keith Chesterton** a preferat toată viața să scrie o carte tot atât de rustic ca și cum ar fi mâncat o aripă de pui bine rumenită... cu mâna; nu cu furculița, cum pretind protocoalele dandysmului. Această preferință, pentru simplul motiv că o aripă de pui bine rumenită este mai apetisantă când o mănânci cu mâna.

Și o carte scrisă fără prețiozitate, așijderea.

Chesterton a fost englez. Lucru pe care l-a regretat profund. Pentru că nu a știut, nu a vrut să știe să se poarte englezește. Fiind un om voluminos, purta jiletcă largă, cămașe deschelată la gât și toată viața a socotit fracul ca pe cea mai insuportabilă oroare vestimentară. Autorul romanului „Omul de Joi" nu a fost suficient de flegmatic, pentrucă era un bonom. Era cârn, rotofei la trup, cântărea peste 95 kilograme și avea gusturi burgheze de natură revoluționară tip 1789. De aci, dela această naturală înfățișare, o mulțime de săgeți veninoase și literare, pornite împotrivă-i. Și tot de aci, o mare parte din opera sa: aceea care miroase mai vârtos a ploaie și a brazdă proaspăt întoarsă.

Odată, în tinerețe, Gilbert și-a eșit din minți și a scris ceva care bicluia din plin apucăturile conaționalilor săi, — natura englezului.

Acest pe atunci student, nu putea — și nu a putut până a murit — să înțeleagă zisa „natură" a caledonienilor nevoluați.

Dar fiii Albionului sunt englezi sadea: l-au primit bine înjurăturile, tocmai pentru că în saloanele lorzilor nu se înjură și pentrucă se simțea nevoia de așa ceva: ca de un wisky, ca de un somn bun. Apoi l-au declarat literat, om de duh, talentat. Și acum, după moarte, l-au descoperit genial: ca pe Shaw.

Un biciuitor al moravurilor puritane de talia lui Chesterton nu se află în orice golf al Angliei, iar ironiile lui Bernard Shaw ar fi dorit — au voit chiar — o potolire a elanului cu șfichii chestertoniene. Când Shaw a apreciat că volumul adversarului s'ar putea totuși să-l birue, i-a aruncat catolicului ultima ironie în grăsimea feței cu care — în treacăt fie zis — Chesterton s'a mândrit totdeauna.

— Dacă nu ai fi tu, sunt sigur că nu aș fi așa de ascet... fizicește, precum mă arată trupul și nici flămânzi nu s'ar afla sub soarele Marei Britanii, i-a admonestat marele satiric. Este drept, fusese provocat:

— Când îți văd chipul, îmi face impresia că tot Universul se află în greva foamei. Eu însumi mă simt plutind ca un fulg, — constatase fără ocol Gilbert Keith.

Oricum, din acest dialog cu ace, victorios a eșit Chesterton. A avut prilejul și mai ales motivul, să mai scrie o carte în care să claseze definitiv pe Shaw.

Moartea l-a surprins lucrând la ea, la carte.

*

Chesterton s'a mărturisit sincer de ironic, inapt pentru a scrie o carte după normele esteților, pentru a discuta o temă filologică sau o problemă științifică. S'a mărturisit un inapt ereditar. S'a voit astfel; din convingere, zicea el; din motive mercantile, bănuim noi. Acest avid scriitor englez ar fi putut fi tot atât de mare negustor, pe cât de mare scriitor a rămas: dacă ar fi pornit o întreprindere comercială, cu spiritul lui practic, nu ne închipuim cum ar fi putut să falimenteze.

Am zis s'a vrut inapt ereditar, deși tatăl său, pe lângă ocupațiile zilnice de mic funcționar comercial, care-l sufocau, aflase într'o vreme răgaz să scrie o carte de poezii pentru copii, pentru Gilbert care, în acea vreme, spărgea geamurile caselor învecinate cu cea părintească.

Și totuși Chesterton, împotriva unor proprii mărturii din ultimii ani ai vieții lui, pe la 12 ani scria poezii pe cari, la bătrânețe, i-a părut nespus de bine că le distrugea imediat după confecționare. Nu pe toate însă, pentrucă în manuscrisele lui s'au găsit asemenea străvechi mostre.

*

Același Chesterton se impunea totuși la Slade School, încă dela 15 ani, ca un elev care purta curcubee și ivoriul gândului înalt, în vârful peniței.

*

Astfel stând lucrurile, în literatură fiul autorului de poezioare pentru el și tovarășii de haimanalâc, a devenit un om aproape la locul lui.

Că unii confrați bârfitori găsesc deficiențe în multilateralitatea producțiilor sale, este un fapt ce-i vine în sprijin: operele chestertoniene au dat și vor da ocazii la discuții, la polemici, la controverse, au devenit valori, fie ele și negative, s'au infiltrat până și în coșul cu alimente al muncitorului de pe cheiul Tamisei, sau minierului din Noua Galie.

*

Și-a început cariera... desenând.

Când s'a săturat de desen, s'a apucat să-și toarne imaginile interioare — totdeauna a avut oroare de cuvântul „gând" care, spunea el, nu e destul de expresiv — în slove și fraze, în aparență anapoda, în realitate solid îmbinate de observație, ironia sau viziunea veșnic proaspete, veșnic țâșnitoare. De atunci, din adolescență, până la bătrânețe, fără răgaz, cu o continuitate de invidiat, deși a trăit peste 60 ani, a activat prodigios, rapid chiar, cu conștiința omului care are multe de spus dar care se apropie iremediabil de groapă.

Viziuna morții!

L-a făcut să fie de o causticitate morbidă. A zâmbit sau a rânjit? Era tare migălos să desprinzi din slova sa, intenția!

Am citit undeva că dacă omul nu ar fi biruit lumea, desigur cel biruitor ar fi fost... păianjenul. Dar dacă s'ar fi întâmplat lucrurile astfel, sigur sunt că un spirit ca acela al lui Chesterton ar fi revoluționat o stare de lucruri, oricât de îndătinată ar fi fost ea. Așa însă, s'a mulțumit, împotriva tuturor afirmațiunilor sale, să fie un mare om de litere, un nume care va rămâne.

In poezia minoră, sau în cea evoluată, în teatru, în eseu, în critică, în roman, în dogmatică, în pedagogie Chesterton a fost prodigios. Și perfect, lucru foarte mare și rar.

In deobște scriitorul care se manifestă în diferitele ramuri ale scrisului (ziaristică, poezie, teatru, roman, eseu) nu isbutește să se realizeze întreg în niciuna, deși se pricepe la toate; iar scriitorul hotărît asupra unui singur fel de scris, dacă se poate mândri cu o **cantitate** respectabilă de material dat tiparului, se poate tot atât de bine mâhni în ceeace privește **calitatea** cărților sale (la noi cazul unora din operele marilor romancieri cari sunt deadreptul slabe, dacă nu catastrofale).

Cu opera lui Chesterton, lucrurile se schimbă. Nu i se află decât scăderi cu scop ideologic (ca în eseul **„Observări introductive asupra importanței ortodoxiei chestertoniene"**), prin urmare scăderi voite astfel. Când l-am recitit însă, am aflat cheia de boltă a acestei autosubnivelări: ortodoxia chestertoniană are nevoie de contraste eclatante pentru a se evidenția, este concepută și zidită pe contraste. Lucrul acesta l-a făcut și Shaw în teatru; pe alt plan, prin urmare (să ne amintim de *„Non olet"*, piesă jucată și pe prima scenă a teatrului românesc cu câțiva ani în urmă).

Chesterton nu este un anglican protestant, ci catolic. Ori tocmai acest lucru este interesant în țara religiei lui Wicliff. Dar numai atât: este extrem de interesant. Nu e însă jenant, pentrucă dacă ar fi fost așa, s'ar fi găsit la timp potrivit și pentru acest catolic de sânge englez o Sfântă Elenă literară, în care să fi fost complet izolat până'n ceasul de apoi. Dar literatul englez apreciază că un poet care debutează cu subiecte tratând cu aceeași pasiune și în egală măsură, despre decapitarea lui Danton și despre asceza sfântului Francisc Xavier — vedeți paradoxul spiritual! — nu poate fi mai mult decât un poet, oricât s'ar voi el de aspru în vocabular, de drastic în gesturi, de acerb în sens.

Se poate preciza însă că toate aceste atitudini sunt ceva mai mult decât niște banale „lanseuri" literare, că adică, în viața lui Chesterton a intervenit un element dinafara lui: Frances Bregg, soția lui, a fost și ea catolică.

(Urmare în pag. 4-a).

SCENARII DE FILM ROMÂNESC

de RADU GYR

Ne amintim încercările de film românesc ale trecutului.

Ni le amintim deopotrivă în onorabilele lor sforțări și în scăderile fatale.

Fără un sprijin efectiv, stoarse din capitaluri modeste și economii sângeroase, încropite din interpretări cărora le lipseau experiența și tehnica scenică a filmului, evidențiând absența unui studio prevăzut cu toată aparatura necesară și a unor regisori căliți în învățăminte și rutine cinematografice, dar, mai ales, întemeiate pe scenarii respirând novicitatea, vechile pelicule românești n'au putut fi decât modeste și n'au putut obține decât zâmbetul de încurajare al unui public cultivat în vizionări de producții străine.

Ne bucură, deci, hotărîrea luată de oficialitatea propagandistică, de a susține integral turnarea unui mare film românesc. Și este foarte bună instituirea unui concurs pentru scenarii; din stimularea tuturor acelora cari se gândesc să lucreze scheletul unui film adevărat s'ar putea să ne alegem cu un text de acțiune bine închegată, bine gradată, variată, cu subiect frumos cumpănit de planuri auxiliare, cu dialog inteligent și viu, — calități abia mijite în încercările anterioare.

In ce privește tehnica turnării, Statul să nu facă economii. Să sprijine puternic și din plin înzestrarea aparaturii, montarea, aducerea de regizori și tehnicieni încercați.

Dar, mai cu seamă, să se pună un accent categoric pe scenariu. Nu trebue, în niciun caz, să se pretere un scenariu pentru rațiuni ce privesc ușurarea tehnicei, economia de montare și costumație, descongestionarea de interpreți. Ci să aleaga scenariul cu însușiri clare de acțiune bogată, cu succesiune variată de tablouri, neamputându-i-se nimic din ce ar insemna amploare și robustețe. In deosebi, un scenariu care să ne poată prezinta într'un specific al nostru, într'un aport bine definit, și care să ne impună dintr'odată, în originalitate majoră, cu relief și coloare.

Mă gândesc la filmul italian.

Succesul pe ecranul european i l-au asigurat, în primul rând, nu dulcegăriile unei Alida Valli, ci puternicele pelicule de acțiune, evocare și atmosferă istorică. Italienii sunt admirabili în crearea de filme de epoca; ei exploatează bogăția mitico-istorică a evului mediu cu o rară virtuozitate, precum și resursele acelea de fermecătoare legenda eroica, gen „Coroana de fier".

Am convingerea ca izvorul bogat al unui bun scenariu românesc trebue căutat în împletirea legendei cu evocarea istorică.

Să fie o peliculă puternică, sugestivă, reprezentativă, a cărei originalitate și isbanză să i le asigure — alături de o tehnică cu totul modernă și o interpretare strunită — un specific românesc cu mult gust inițiașt și atent distilat în artă. Atmosfera, coloarea, evocarea de trecut românesc, aromitor deopotrivă a baladă și a încrâncenare istorică, să fie ferme de a cădea în simplu documentar; ele trebue să meargă spre viață plină de mișcare și spre poezia unei fotografii noui, variate, încântătoare. Minunatul peisagiu românesc ar colabora cu costumul arhaic și vechea arhitectură autohtonă și s'ar sprijini pe dinamica unei admirabile fuziuni de frescă istorica și mitologie romanească, de unde n'ar lipsi deosebitele semnificații estetice și vibrația umană.

Filmul e un extraordinar instrument propagandistic. Sub acest raport propagandistic, nu-l văd pe Caragiale înzestrând pelicula românească.

Cu biciuiri de moravuri corupte, cu șarja vechilor năravuri politice, cu indivizi agramați și belalii la inteligență și cu maidane și mahalale bucureștene nu ne putem prezenta străinătății.

In schimb, gândiți-vă și la efectul propagandistic și la acela de artă, rezultate dintr'un scenariu înălțat — amplu ca mișcare, plin de peisagiu autohton și mustind de frumusețî arhaice, de poezie și de tulburător simbol — din „Legenda Mânăstirii Curtea-de-Argeș".

Excelente scenarii — fertile în surprize — oferă minunata „Zodia cancerului" sau — mai mult încă — „Frații Jderi". Câte prilejuri de magnifice interpretări și de desfășurare de regie nu respiră un scenariu extras din acest larg și emoționant epos! Dar acțiunea? Ritm, aventură dinamică, evocare istorică, oarecare romantism gen Walter Scott, îmbinat cu scene tari și episoade savuroase de delicioasă naivitate și humor hâtru specific românesc...

„Letopisețîi" lui M. Sorbul dovedesc cât de frumos a putut fi dramatizat „Ioan Vodă cel Cumplit" al lui B. P. Hașdeu.

Un scenariu ar putea extrage infinit mai mult din fresca acestei domnii atât de interesante și de tragice.

(Urmare în pag. 5-a)

EUGEN DRĂGUȚESCU — Peisaj toscan

Influențe și reacții literare

DE ION ȘTEFAN

Cei doi poli între care gravitează fenomenul literar românesc, și care pot fi propuși drept cele mai indicate criterii de clasificare a epocilor sau curentelor noastre literare, privite nu prin prisma ideologiilor care vor să le traseze un curs dinafară, ci în însuși procesul lor de gestație și desfășurare, sunt de o parte influențele, iar de alta reacțiile față de aceste influențe. Dacă vrem să ne extidem atenția și asupra peisajului literar de peste graniță, fenomenul ce ni se impune cu o bogată posibilitate de documentare este acela al reacțiilor. Clasicismul a avut de înfruntat reacția romantismului, acestuia i s'a împotrivit parnasianismul, din care s'a trecut în simbolism, și așa mai departe. Un proces care tinde să se anchilozeze prin repetiție și să-și decreteze metodele sau sursele drept infailibile, universal și exclusiv valabile, trezește în mod fatal reacția spiritelor ce nu se pot încadra regimului spiritual intronat de predecesori, spirite ce se revoltă, propunând alte norme, pe cale de a deveni la rându-le dictatoriale și apoi ele înseși detronate. Dacă tradiție înseamnă și constanță, atunci elementul tradițional al fenomenului literar european e determinat tocmai prin acest apetit de a reacționa, fie innoind, fie revenind, prin salt, la un trecut mai mult sau mai puțin apropiat.

Pentru literatura noastră e de altfel destul de greu să fixezi o tradiție, în mod riguros, căci e sigur că trăsătura specifică a acesteia nu-și are originile în începuturi. Tradiția noastră culturală și literară trebue să păstreze, ca o scoică, vuietul mării din care vine, ecoul străduințelor firii românești de a se manifesta, și ea nu poate fi dibuită nici într'o aglomerare de influențe și nici într'un extras prin excludere al unei influențe care convine unui anumit spirit, de formație occidentală sau, dimpotrivă, de orientare bizantină. Și atunci, tradiția românească e determinată tocmai de acea intermitentă răzvrătire a duhului local, care înfigându-și rădăcinile în substratul curat al neamului nostru — poporul — luptă să atenueze și asimileze influențele străine.

Delimitarea epocilor din literatura românească a înregistrat câteva încercări interesante, între care mai atrăgătoare, dar nu mai juste, prin ingeniozitate și acuitate imaginativă, par să fie ale unui cunoscut profesor ieșan și ale d-lui D. Murărașu; primul frapează prin mobilitatea cu care trece dela un criteriu la altul, al doilea impune prin obstinența cu care se cramponează de unul singur. Totuși, istoricii literari, mai ales pentru învățământ, au căzut de acord să ne compartimenteze literatura într'o epocă veche, alta modernă și una contemporană. Elementele asupra cărora rămân încă motive de discuție sunt datele de hotar dintre aceste trei epoci, a căror fixare variază după criteriile și optica fiecărui istoric literar, precum și subîmpărțirile ce se fac în cadrul fiecărei epoci. Dar dacă, de pildă, semănătorismul spicuește elemente din ideologia lui Eminescu și copiază programul „Daciei Literare", iar junimismul apelează de asemenea la câteva din punctele acestuia, e cazul să ne întrebăm dacă această clasificare își poate justifica fixarea relativă a limitelor — de sigur elastice — între o epocă și alta.

In orice caz, metodele de clasificare actuale își cer o revizuire, pentrucă termenii „vechi" sau „modern" nu atârnă de ani, ci de mentalitatea unei epoci.

Oferta de a prezenta o antologie a poeziei române, dela origini până azi, în trei volume, prin care să fie inițiată clasa noastră muncitoreasca în tărâmul de basm al versului, făcându-i cunoscute o mulțime de nume cu care manualele didactice n'au obișnuit-o, ne-a sugerat distincția a trei etape, delimitate prin mirajele către care au gravitat, ca niște sateliți în jurul astrilor, poeții noștri. Prima etapă ar cuprinde epoca influențelor apusene, împreună cu răspunsul orgoliului local, pe care-l provoacă, a doua ar contura întreaga floră poetică eminesciană și posteminesciană, dominată de regalitatea lui Eminescu, care încheie, sintetizând, un ciclu și deschide altul, — epocă ce trăiește deci sub influența autorului „Luceafărului", dar și sub semnul tendințelor de emancipare de sub tutela lui, căutând câștigarea unei independențe chiar cu resurse străine, de peste frontiere, — iar a treia etapă ar urma să încorseteze vălmășagul de curente de după războiu, la un loc cu reacțiile tradiționaliste ce au dus treptat la o limpezire a izvoarelor de inspirație și la o disciplinare a tehnicei poetice.

De sigur că înăuntrul acestor etape se pot face anumite noi distincții. Noi însine stăruim puțin aci, fiindcă ilustrează același proces al reacției față de o stare de lucruri și al sintezei, asupra gândirismului.

Gândirismul rămâne în istoria noastră literară drept cea mai avansată încercare românească de a satisface apetitul de absolut, deschizând perspective largi spre zările nemărginite ale transcendentului.

(Urmare în pag. 4-a).

CUVINTE DESPRE MOARTE ȘI DECENȚĂ

de ION FRUNZETTI

Nu știu să fi simțit vre-odată față de **moarte** ceva care să intre între variantele fricei, și, în afară de o repulsie firească, de estet, pentru momentul desprinderii de trup, cele mai adeseori hâd, și de nesuportat dacă se petrece cu martori, alții decât stihiile și Dumnezeu, pot mărturisi chiar un soiu de ciudată euforie, de soiul neliniștilor anticipative, ce mă bântue ori de câte ori mi-aduc aminte ciudatul, vajnic dorit, rendez-vous, stabilit cu neantul încă înainte ca actul meu de naștere — cu numărul hulit de 13, — să fi fost semnat de mâna semidoctă a ofițerului stării civile, deprins să consemneze sub o rubrică de catastif toate rendez-vous-urile esențiale pe parcursul unei vieți, fie el asfaltat ori cu hârtoape.

N'am avut niciodată sentimente reactive necrofobe, și dacă **lești** m'a scârbit nemăsurat sub formele lui așa zise „vii", îmbuibat cu stridii și homar sau tolănit pe pernele unui confort datorat mortificării lente impuse vieții altora, cadavrul propriu-zis nu știu să-mi fi dat nici o scuturare de groază. Carnea mi s'a părut, dimpotrivă, prin moarte, înnobilată, și n'am înțeles dece trișorii veșnici ai vieții acesteia vor s'o tragă până la capăt la fit, lăsând cu limbă de moarte dispoziția să fie prefăcuți într'un scrum inutil, în loc să accepte firesc, descompunerea lentă a celulei în elementele ei, folositoare altor combinații chimice posibile, în ciclul mare al devenirii cosmice.

N'am participat niciodată la o incinerare, nici la aceea a unui mare critic decedat de curând, (cu toate că gazetele s'au grăbit să mă remarce în întristata asistență, cu o promptitudine profesională de care numai presa e capabilă!), dar cred că dacă solemna ceremonie e cel puțin tot atât de hazlie ca ritualul premergător scoborîrii sicriului în groapă, înscenarea ieftină la care se dedă viața ca să împodobească social nuditatea unui fapt firesc și secant ca un fulger, nu m'ar putea decât indigna.

Țiu minte că într'o împrejurare de felul acesta, într'o capelă de cimitir cu catafalc și coroane, printre mutrele convențional prelungi ale asistenței contrariate de ora nepotrivită a înmormântării, care obligase atâția gogeamite oameni cu situație și tabieturi să-și înghită nemestecat debreținerul la prânz, nu mi s'a părut, tot timpul litaniei ciudate și a discursurilor ocazionale, firesc decât croncănitul câtorva ciori intrate prin lanterna cupolei, și care nu fuseseră măcar plătite pentru asta. Hotărît, oamenilor nu le place spontaneitatea, și pasă-mi-te ciorile n'aveau un rol prevăzut în caietul regizorului.

Optica deformantă a insului social ajunge să socotească improvizație natura, și condamnă ca nepios tot ce nu respectă legile de carnaval ale tristei mai-mușăreli tradiționale. Prostul gust împopoțonează cu statui fotografice și cavouri pretențioase incinta care totuși se mai cheamă **„loc de veci"**, cu toate că, nici cei șapte ani reglementari trecuți bine, groparii cedează supralicitării ca de bursă a metrilor de lut, și-aruncă oasele mâncate de putreziciune în osuarii comune. Bună-starea permite totuși urmașilor iluzia unei perpetuări, și nu-mi pot stăpâni nici azi hohotele de râs, la amintirea unei colivii de sticlă dintr'un cimitir bucureștean, prevăzută cu jaluzele verzi și brise-brise-uri, înlăuntrul căreia mesuțe și fotolii joase așteptau par'că filigenele din care să-și soarbă morții cafeaua, întruniți postum la un bridge-parti, după ora camuflajului. Dacă e adevărat că năravul antropomorfismului a confecționat oamenilor dumnezei pe măsura lor, galbeni pe... Chinezi și negri pentru Liberieni, apoi fantezia aceasta funerară trădează o mentalitate cu mult mai gravă: **sociomorfismul.** Incapacitatea de a ieși din tiparele rutinei sociale. Incapacitatea de a mai simți **nud,** pe om în relație de condiția lui metafizică.

Oroarea de moarte a insului social costumează și fardează realitatea unui blestem teleologic, și teamă mi-e că din neputința de a-și reprezenta moartea și de a-i trăi sensul firesc, naște și desechilibrul vieții omului actual, deprins să nu-și mai drămuiască acțiunile în funcție de niciun absolut, și încleștat în vâltoarea acaparantă a unei vieți fără altă dimensiune decât prezentul, (care este declinarea la modul carnal, a timpului).

N'am putut frecventa de când sunt un cimitir, fără să fiu izgonit de superstițiile sociomorfizante ale celor vii, și de ridicolul inscripțiilor de pe morminte. Până și într'un cimitir de țară, de curând, m'a izbit caracterul utilitarist al grădinii funerare, confundată de parohul bisericii cu o livadă și cu o răsadniță de zarzavat, și secularizată pentru nevoile gospodărești ale preotesei. Ba, încă, destoinicia de iconom a părintelui, președinte de federală cooperatistă,

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NOSTRU: „PATIMA DE SUB ULMI" de EUGEN O'NEILL, în traducerea d-lui PETRU COMARNESCU

TEATRUL „MUNCA ŞI LUMINA: „Institutorii" de OTTO ERNST, traducere de PAUL GUSTY.

„Teatrul Nostru" este la a doua piesă a lui O'Neill.

Dacă mai adăogăm că n'a trecut un an de când publicul bucureştean a avut ocazia să vadă „Anna Christie" şi dacă mai ţinem seamă că în curând este vorba ca însăşi „Teatrul Naţional" să pue în repetiţie „Familia Mannon" — „Din jale s'a născut Electra" — marea trilogie a aceluiaşi autor, se poate spune că acest puternic dramaturg american, de origine irlandeză, începe să fie destul de cunoscut în ţara noastră.

Am mai vorbit, dar, bineînţeles, atât cât este posibil în cadrul unei cronici teatrale, despre personalitatea lui O'Neil şi despre caracteristicile generale ale operei lui.

In ce priveşte „Patima de sub ulmi", caracteristicele sunt oarecum aceleaşi. Intr'o oarecare măsură acţiunea este mai puţin strânsă decât în alte opere, fără ca totuşi linia generală să fie pierdută din vedere.

Linia generală în ea însăşi este simplă, însă sunt prea multe schimbări de planuri sufleteşti, prea multe evenimente — ca să le zic aşa — psihologice care se succed în cascadă dela o scenă la alta, fiecare în ea însăşi putând constitui material pentru o dramă întreagă: mereu este o nouă întorsătură, o nouă surpriză, survenind nu dela act la act, ci chiar dela scenă la scenă. De fiecare dată crezi că aici ai semnificaţia piesei, că aici se termină dar... în scena următoare vezi că este iarăşi altceva.

O'Neill, însă este fără îndoială un mare dramaturg şi astfel la sfârşit în momentul când piesa se termină, vezi că scenele acestea, toate, se integrează perfect în unitatea generală a piesei, tot aşa după cum, prin cine ştie ce tur de forţă, din imagini la un moment dat trunchiate, resfrânte în cioburile unei oglinzi, s'ar închega până la urmă imaginea întreagă, limpede, redată de oglinda ca prin minune refăcută!..

Sunt, însă, în acele imagini

GH. CALBOREANU

triunchiate, luate separat, destule lucruri prea forţate, prea tari, prea neverosimile culminând cu necrezuta, îngrozitoarea şi neumana ucidere a copilului numai ca să... câştige dragostea amantului care, pe lângă altele îi este şi fiu vitreg, sunt apoi scene insuficient motivate, în legătură cu prea evidenta şi curioasa prostire a bătrânului Cabot!

Cum adică: poate crede el aşa de uşor că la 76 de ani este tatăl copilului? Nu-şi dă seama de dragostea vinovată dintre fiul lui şi noua mamă a acestuia, soţia lui?

Şi, iarăşi, nu-şi dă seama — admiţând că toate astea nu le-a văzut — de glumele ce se fac pe socoteala lui, nu înţelege acest Cabot, om întreg înţelept şi tare, toate aluziile ce se fac la adresa copilului ce s'a născut, la adresa lui, a fiului lui şi a nevestei lui?

Apoi, scena de dragoste din însăşi camera moartei, cu vedenii şi prezenţe misterioase, care chiar ele indeamnă la consumarea propriu zisă a dragostei?

De, cam multe! Dacă cineva care nu s'ar fi chemat O'Neill ar fi prezentat o asemenea alambicată dramă — cu multe element melodramatic — „Teatrului Nostru", cred că numai din cauza atâtor complicaţii ar fi fost refuzat. Ele ar fi înspăimântat prin ele însile, indiferent de talentul cu care drama ar fi fost scrisă — cum e cazul la O'Neill — şi de puternicele caractere pe cari le crează şi de oarecare semnificaţii pe cari le prezintă.

Una din ele s'ar putea numi „măreţia singurătăţii". In privinţa aceasta este chiar ca un fel de invocaţie şi locul unde este ea plasată, — finalul — amintesc în mare măsură, aproape şi prin formularea ei, celebra formulare a lui Ibsen din „Un duşman al poporului": „Omul tare este omul singur"!

Formularea aproape identică, în ambele cazuri este prezentată ca o constatare, însă porneşte şi din ideologii cu totul diferite şi din sensibilităţi cu totul diferite.

Este şi natural: în O'Neil vorbeşte catolicul, omul disciplinei în faţa unei ordine imanente a lumei, celălalt, protestant, urmaşul şi discipolul revoltat al lui Luther, este sufleteşte revoluţionar, se aşează deacurmezişul lumii, el provoacă şi el vrea lupta.

Ephraim Cabot este, în sensul acesta, un simbol.

El mai este un simbol şi sub un aspect teluric: este destul să ne amintim povestea vieţii lui, nevoia de a desţeleni pietrele şi stâncile, să se lupte cu natura, să o învingă şi să o supuie omului, sa şi-o facă prietenă iar nu duşmană.

Da, el Cabot, plecase din locurile unde pământul era bun şi gras şi dădea îmbelşugat fără prea multă muncă.

Piesa, însă, mai comportă un simbol — aşi putea mai adecuat întrebuinţa termenul de „semnificaţie" — în fiinţa şi destinul celor doi îndrăgostiţi: Eben şi Abbie.

Aici deasemenea cred că vorbeşte în O'Neil catolicul din el: este ideia de ispăşire, ideia creştină, ideia pe care o găsim şi în „Invierea" lui Tolstoi.

Iar sensul dramatic al „Patimei de sub ulmi" se poate spune că este dat de acea lipsă de suprapunere a planurilor sufleteşti, de neînţelegerea — şi aceasta este în adevăr un element de mare adâncime psihologică umană şi cauza a atâtor frecvente drame sufleteşti — continuă„ de acest decalage sufletesc al personagiilor: pe deoparte Eben care n'o înţelege tot timpul pe Abbie, pe care o crede o intrusă venită să-i ia pământul, iar dragostea ei o simplă prefăcătorie, pe de altă parte Ephraim Cabot, care nu-şi înţelege copilul, pe Eben, îl crede prost, moale, lipsit de personalitate, disprefuindu-l...

La aceasta, pentru cei cari vor şi înţelesuri mai simple, mai la mintea tuturor şi care caută, ca să zic aşa, morala fabulei, s'ar mai putea formula încă una: că atunci când eşti bătrân să nu te căsătoreşti cu femeie tânără, mai cu seamă când mai ai şi copii mari!...

O'Neil, aşa dar... poate satisface toate posibilităţile de înţelegere şi nevoile sufleteşti ale tuturor categoriilor de spectatori.

Totuşi să nu fiu greşit înţeles: cu toate cele câteva defecte semnalate mai sus, oarecum caracteristice tehnicei dramatice a acestui autor, nu înseamnă că nu ne găsim, totuşi, în faţa unei puternice şi originale opere dramatice, aşa cum deja am spus dela început.

In ce priveşte interpretarea, a fost dintre cele mai bune.

D. Calboreanu, s'a arătat încă odată a fi marele actor al vremii. Ephraim Cabot al lui capătă — poate chiar peste valoarea textului — o forţă comparabilă acelor mari creaţii ale spiritului omenesc, unui „Oedip-Rege" sau „Bătrânului Lear", pe cari le vezi crescând uriaşe în imaginaţie, aşteptându-şi interpretul ideal, roluri pentru cari, la noi, îl cred pe d. Calboreanu astăzi cel mai indicat.

D-na Dina Cocea în rolul Abbie, a fost ca în totdeauna bine, punând şi multă inteligenţă şi multă conştiinciozitate în rol şi aducând în sprijinul acestuia frumuseţea pe care o are şi — deşi câteodată este o armă cu două tăişuri, pentru unele roluri dezavantajând-o acea netăgăduită distincţie care, însă, pentru o fermieră din cine ştie ce „farwest", nu era... numaidecât necesară.

D. C. Bărbulescu a jucat cu multă căldură rolul lui Eben, dovedind frumoasa şcoală pe care o are, merit care îi revine în mare măsură d-nei Marioara Voiculescu, al cărei elev a fost. Dacă ţinem seamă că d. Bărbulescu este în primul d-sale rol propriu zis, căci abia a absolvit conservatorul trebuie realmente să fie felicitat pentru felul cum s'a achitat de un rol greu.

Bine deasemenea — citez în ordinea programului — şi d-nii G. Iordănescu, L. Iencec, A. Nedelcu, Marinescu-Sion, A. Vogt şi Irina Negrescu, cari au contribuit la succesul acestei piese, pentru că în adevăr, „Patima de sub ulmi" este un nou succes.

Regia„ pe linile ei mari bună, chiar foarte bună; unele chestii de detaliu nu mă interesează căci a se opri cineva în faţa lor n'ar mai fi cronică dramatică ci şicană fără rost în faţa unui spectacol bun.

Regisor: Ion Sahighian. A fost mâna d-sale şi acest lucru s'a cunoscut.

Decorurile şi costumele semnate „Noris", bune, adecuate.

La fel dansurile pregătite de d Trixy Checais.

In ce priveşte traducerea, datorită d-lui Petru Comănescu, foarte frumoasă. De altfel d-sale i se mai datorează şi acel „Straniu interludiu" tot al lui O'Neil, şi, pe cât mi se pare, mai are în pregătire şi alte traduceri ale aceluiaş autor, cum şi o lucrare despre dânsul, astfel că se poate spune că d-sa a contribuit şi contribuie în mare măsură la cunoaşterea acestui scriitor la noi, lucru pentru care trebuie să-i fim cu toţii recunoscători.

*

Teatrul „Muncă şi Lumină" se inscrie din nou cu un spectacol bun.

„Institutorii" lui Otto Ernst a mai fost reprezentată la noi, dar cu mulţi ani în urmă, fiind şi atunci bine primită.

Satira acerbă la adresa unei anumite categorii de oameni, cu pasiunile lor meschine, cu răutatea lor lipicioasă şi târâtoare, cu invidia lor duşmănoasă în faţa omului superior, care-i depăşeşte, care vrea să deschidă larg ferestrele ca să intre aerul şi lumina, a plăcut întotdeauna prin largul suflu de umanitate pe care-l conţine.

Fără ca să-i altereze valoarea literară şi teatrală, piesa este în acelaş timp şi profund morală, îmbinând într'un mod fericit artisticul cu eticul, lucru care de obiceiu rar se poate obţine.

Vreau să spun cu alte cuvinte că deşi autorul ia o poz ţiune precisă pe planul moral piesa nu pierde sub raportul artei propriu zise. Iată dar că alegerea acestei comedii este cum nu se poate mai bine făcută.

Dacă mai adăogăm şi felul în care a fost reprezentată, se poate spune că în momentul de faţă, alături de „Patima de sub ulmi" şi de „Topaze" „Institutori constitue unul dintre cele mai bune spectacole din Capitală.

Şi apoi în fruntea distribuţiei am întâlnit un nume de mare prestigiu: maestrul N. Soreanu.

Dealtfel prezenţa d-sale în fruntea acestei echipe de tineri care ne-a dat frumosul spectacol dela „Muncă şi lumină" a fost întâmpinată de public cu deosebită căldură şi simpatie ,transformându-se la un moment într'o frumoasă manifestare de dragoste, o seamă de tineri venind pe scenă şi oferind maestrului flori.

ILEANA RACHIŢEANU

Am notat anume acest lucru pentru că este plăcut şi reconfortant să vezi că adevăraţii slujitori ai artei nu sunt uitaţi şi că publicul şi lumea, cu toată păcatele ei, mai are încă suficient entusiasm şi idealism.

Maestrul Soreanu în rolul inspectorului Prell, — rol pe care l'a jucat cu ani în urmă—a avut o creaţie puternică, masivă, caldă, de o vigoare care ar putea fi o pildă pentru o întreagă armată de tineret fără căldură şi fără culoare pe cari din păcate publicul de astăzi îl întâlneşte prea des în aproape toate formaţiile teatrale, ros de veleităţi şi de ambiţii nejustificate, dar nu întotdeauna şi de o dragoste sinceră de artă.

Rolul principal femenin—Gisa Holm — a fost interpretat de d-ra Irina Răchiţeanu.

Am mai vorbit despre această actriţă care are norocul imens ca pe lângă un talent deosebit şi un temperament dramatic cum rar se întâlneşte, — am auzit actori tineri şi chiar colegi de conservator, ceiace rar se întâmplă, spunând că un astfel de talent dramatic se întâlneşte nu ştiu la câţi ani odată! — să mai aibă şi o admirabilă voce, mată, violoncelată, una dintre cele mai frumoase voci ale teatrului românesc şi, pe de-asupra, să mai fie şi una dintre cele mai frumoase actriţe pe cari le avem.

Trecând prin mâinile experte şi modelatoare ale unui om de teatru cum este d. Victor Ion Popa, dela care ar putea să primească, aşa cum moşteneau apostolii şi continuatorii unui Copeau, sfânta — căci arta merită acest nume — dragoste de teatru, aşa cum numai d. Victor Ion Popa o poate face, sau trecând eventual şi prin şcoala şi viziunea unui Sahighian, cu care d. Victor Ion Popa se completează atât de bine în însuşiri, s'ar putea face din Irina Răchiţeanu o adevărată actriţă mare, care după aceia să fie dăruită teatrului românesc, în scurt, o actriţă cum însăşi Naţionalul nu are — vorbesc de cele tinere — şi care ca voce să se apropie de vocea splendidă pe care o are Maria Mohor.

Elevă de conservator, jucând rolul principal din „Flacăra Sfântă" a lui Manghan — Sora Wiland — sau mai târziu, cu atâta putere de convingere rolul unic din „La voix humaine" a lui Cocteau, creiat de Berthe Bovy şi jucat la noi de Maria Ventura, cred că Irina Răchiţeanu, cu experienţa şi cu modelajul primit din partea unor regisori de valoare va ajunge cândva să fie interpreta celor mai mari roluri.

D. Geo Barton, în Fleming, a avut unul din rolurile d-sale frumoase, şi lăsând la o parte câteva detalii, în legătură cu o gesticulaţie cam prea mare, a fost un interpret deosebit de bun pentru Fleming, a avut o deosebită căldură şi vibraţie în creiarea personajului interpretat, iradiind toată simpatia pe care acesta o degajă.

Foarte bine deasemenea şi d. George Iliescu în rolul lui Flachsman, cu nuanţări admirabile, cu o insinuare minunată, dovedind o compoziţie şlefuită cu multă îngrijire şi artă.

Deosebit de bine d-nul Damian în tipul profesorului bătrân, şi quasi-idiotizat, bine deasemeni toată galeria aceia de tipuri de panopticum, admirabil creionată atât de munca şi talentul interpreţilor cât şi de arta regisorală a d-lui Victor Ion Popa: d-nii — citaţi în ordinea programului — Constantin Atanasiu, Coca Ştefănescu, Mielu Misernoff, Ion Iliescu (foarte bine dar care începe să se cam repete), Ştefania Popescu, Ion Stoenescu, Ion Zissu, Ştefan Iordănescu, Cristofor Vitencu, Despina Pelin, Lică Rădulescu şi Alexandru Petrovici.

In scurt, un spectacol foarte bun privit din toate punctele de vedere: şi piesă şi interpretare şi regie.

ALEXANDRU DRĂGHICI

TALENTATA LUCICA CHEVALIER

obţine un frumos şi binemeritat succes în turneul „Gocondelor", care a cutreerat întreaga provincie. După ce Capitala s'a grăbit să sublinieze, încă dela premieră, acest lucru, Lucica Chevalier vine să adauge la aplauzele de până acum, o realizare pe care nici bârfelile şi nici „excesele de zel" n'o pot clinti.

ECOURI teatrale.

PREMIERĂ...

O lucrare a cărei acţiune se simte doar în... „pintenii" frazelor...

Incolo nimic.

Parcă s'ar vrea depăşită — în acţiunea ei — chiar de ceeace Louis Jouvet spunea într'un articol: „nimic nu-i mai greu, decât efortul ca să înţelegi intenţiile autorului din ceeace nimic n'a spus sau şi mai nimic n'a arătat..."

In asta ar consta intuiţia spectatorului, care trecând peste ceeace e dat să vadă ca spectacol, trebue să netezească singur intenţiile autorului.

„Descătuşare" este lucrarea dramatică de debut a unui tânăr autor român şi de deschiderea stagiunii Studio-ului, care în sărbătorita aşteptare de început s'ar fi cuvenit atenţia celor răspunzători spre altceva decât spre ceeace în „Descătuşare" fraza căutată nu împlineşte nici măcar vrednicia unei munci, cu atât mai puţin meritul de-a fi închegată o acţiune dramatică.

Şi mai este şi piesa cu al patrulea orb pe scenă...

Dar despre valoarea justă şi — firească — despre tot spectacolul, va scri cronicarul respectiv.

Noi, aici, în această rubrică, subliniem „meritul" comitetului de lectură care îndeplineşte — deocamdată — „sacra" misiune de-a ne oferi piese ferite de cel mai elementar sprijin critic.

Şi când te gândeşti că autorul piesei „Descătuşare", a căutat cândva să ne iniţieze până şi în tainele regiei, cu articole cărora nimic nu le-am opus decât tăcerea de-a nu le fi luat în seamă!...

Cu premiera de Vineri seara, sperăm să se rezolve înlăturarea artificiului acrobatic al nouilor dramaturgi pe scena oficială sau chiar pe-aiurea...

O'NEILL...

„Viza de trecere" a lui O'Neill în activitatea teatrului românesc a făcut-o d. Petru Comarnescu.

Să recunoaştem în activitatea traducătorului operei dramatice a lui O'Neill, buna intenţie de a servi spectatorului nostru un teatru de complicate înfăţişări, cărora nu le stă în calea rezolvării decât mintea unui irlandez ca O'Neill.

După d. prof. Dragoş Protopopescu, cu Shakespeare, d. Petru Comarnescu, cu O'Neill, se situează în acea vrednică şi lăudată putere de-a satisface tălmăcirea justă a unei opere dramatice, nu prea pătrunsă până azi, aici, la noi, pornită — parcă — să constitue un examen de promovare în climatul nou al dramaturgiei.

„Dincolo de zare", Anna Cristie", „Din lacrimi s'a întrupat Electra" şi altele cari vor urma, rezolvă trecerea spre cucerirea unui înţeles superior de teatru, pentru care nimic n'ar fi potrivnic de a-l alege, decât refuzul de a-l vrea...

Dar cu traduceri ca ale d-lui Petru Comarnescu, oricum O'Neill pătrunde în gustul publicului românesc...

„AMPUTARE"...

Cu câtă artă desăvârşeşte uneori un medic câte-o operaţie, încât te minunezi cum de i-a reuşit o asemenea ispravă!...

In totul nu-i decât priceperea — şi tot atât, pe cât e dat să cunoască — ar mai fi şi curajul.

S'ar părea că tocmai acest curaj i-a lipsit „doctorului" care a „operat" textul lucrării lui Barbu Delavrancea, intitulată „Viforul", cu care prima noastră scenă şi-a inaugurat stagiunea 1943/1944, fiindcă „tăietura" făcută pe durata cât a unui act, a slăbit şi chiar a lipsit piesa — în ansamblul ei — de rezonanţa cât mai potrivită a subiectului.

Cât priveşte pe „Mogâldici", atracţia primelor acte, i-a fost dat să cunoască un text nou, redus doar la confuzia unor scene, a căror reuşită consta doar în ascunzătoarea de sub ghebă.

Apăi asta a vrut Delavrancea?..

Procedeul e însă complet străin celor mai elementare îndatoriri faţă de o lucrare dramatică, în sensul de-a nu fi chinuită de „amputări" cari n'ar corespunde nevoii unei depline reuşiri.

Ce s'ar întâmpla dacă din „Scrisoarea pierdută" a lui Caragiale s'ar tăia tocmai scena când „Cetăţeanul turmentat" regăseşte pălăria la întrunire?!...

Precum zice şi Pirandello: „textul unei piese e ca obligaţia de-a respecta calendarul"...

PORTRET...

Cu V. Valentineanu, „Hamlet" şi-a găsit la noi interpretul adevărat, chiar când d. Puiu Iancovescu n'a fost de acord.

Un actor care pătrunde în viaţa personagiilor pe cari le interpretează, cu o sensibilitate de-a dreptul cuceritoare, vanită — parcă — din înţelesuri rare, să arate atâtora când şi de unde porneşte talentul.

Valentineanu, în cariera sa de actor, a amânat atâtea chemări spre ceeace aici — la noi — din păcate, e oprită de invidii sau şi de altceva, încât rămânerea la locul unde îl găsim azi, înseamnă un adevărat câştig pentru scena care îl are.

In ultimul timp folosit pentru roluri refuzate de alţii, V. Valentineanu a obţinut din partea publicului, ratificarea dreptei sale mulţumiri: adevărata preţuire. Tonul just şi jocul desăvârşit al incomparabilelor sale interpretări au făcut pe spectator să acorde totdeauna dreapta lui judecată, încât Valentineanu poartă răsfăţul unei călăuze care rar obişnueşte să înşele sau să greşească.

De-aceea şi el se păstrează nu în simpatia convenţionalelor notiţe de gazetă, ci în dragostea acelui public sincer şi tot pe-atât în dragostea de-a servi cu adevărată artă, scena.

AFIŞ...

Schimbările ce vor surveni pe afişul Teatrului Naţional au fost deja anunţate de noi ca şi schimbările de pe afişul Studio-ului din Piaţa Amzei.

Am conveni la o repetare dacă în schimbul acestui serviciu ni s'ar asigura că accesul atât de interzis la d. Radu Vasilescu se adresează negustorilor de stofe şi nu celor cari scriu teatru şi despre teatru.

La teatrul „Mic" va urma după „Vâna de aur", piesa lui Jean Sarment „Madelon", în regia d-lui Victor Ion Popa.

Teatrul „Colorado" nu prea stărue în alegeri ,încât se schimbă părerile dela o zi la alta.

Teatrul „Gioconda" prevesteşte spectacole de ţinuta celor de odinioară, dela Alhambra.

Revista e pe cale să reînvie.

Numai de s'ar găsi autori cari s'o susţie...

I. M. LEHLIU

Glasul chininei urcă prin tăcere

Să discutăm de Africa Centrală
unde lumina zace 'n pielea goală ;
un meridian de sânge ne străbate
cu lancea indigenilor, prin spate.
Sufletul hărţii oarbe îţi deschide
gravul neon al pulpelor toride
când pântecul invocă în neştire
un şarpe alb cu zâmbetul subţire.

Exploratori fabuloşi răvăşesc delta visului,
Inima e singura lor lanternă
prin bălţile colorate frumos de instrumentele optice
Intrăm trăcuţi în liricele zone
cu flori ca nişte gâturi de madone
pe unde umbra care ne'nfăşoară
respiră caldă ca o domnişoară,
Glasul chininei urcă prin tăcere
Şi'n timp ce luna sfâşâie pantere
Un sânge mort anunţă dimineaţa.

Femeia albă îmi mănâncă faţa.

MIRCEA PAVELESCU

Cronica muzicală

AUDIŢIE INTEGRALA A SONATELOR PENTRU PIAN DE BEETHOVEN

Stagiunea muzicală ce începe va fi martora unui eveniment foarte rar înregistrat în lumea dela noi a pianului: interpretarea integrală a sonatelor pentru pian de Beethoven.

Este cert că, pe deoparte, numai o restrânsă elită de concertişti poate întreprinde o atât de masivă acţiune, iar pe de alta că, într'o măsură cu totul dominantă faţă de scrierile pentru pian ale oricăror alţi compozitori de geniu, opera pianistică a lui Beethoven este aptă unei prezentări exclusive şi integrale, mai ales în ceeace priveşte sonata. In acest domeniu faţă de oricare alt aport creator, ansamblul beethovenian de sonate pentru pian este cel mai amplu, cel mai cuprinzător, cel mai puternic statornicit pe treapta capo d'operei şi cel mai larg şi intens desfăşurat ca linie de evoluţie. Dela aspectele de ecou încă mozartian şi până la suprema înaintare în arhitectură şi adâncire a exprimării, dela formele pianistice quasi tradiţionale ale epocei şi până la veritabile viziuni precursoare ale pianului modern, sonata beethoveniană străbate o nemai întâlnită gamă, o unică traectorie în lumea geniului zămislitor şi necontenit reînoitor de ideie muzicală şi de adaptare instrumentală.

Risler, D'Albert, Backhaus, şi-au înscris numele în istoricul pianului şi al concertului, prin cele ce-au realizat, interpretând ciclul integral al sonatelor de Beethoven.

Wilhelm Kempff este acela care va reedita această vastă operă interpretativă la noi, chiar în cursul lunei Octombrie.

Contrar obicinuinţei de a se împărţi textele la opt sau nouă concerte, Kempff îşi asumă răspunderea de a cuprinde totul în numai şease şedinţe şi de a purcede strict cronologic la execuţiune, ceeace va acumula în special ultimului concert covârşitor de apăsătoare dificultăţi.

Vor fi excluse sonatele opus 49 sol minor şi sol major, considerate în genere sonatine, rămânând pe uriaşul şantier al acestor memorabile concerte treizeci de sonate.

Prin operă şi prin artist, interesul evenimentului se anunţă excepţional şi justifică o aşteptare încordată în cercul tuturor celor credincioşi muzicii.

ROMEO ALEXANDRESCU

Cuvinte despre moarte şi decenţă

(Urmare din pag. 1-a)

găsise şi florile — boemii, nelucrativii crini ai câmpului — sădite acolo de intenţia pioasă a câtorva femei, un rost practic: stupina. Sufletul morţilor urcat prin suberul tulpinilor în corole şi'nmirezmând ca un mesaj de dincolo, spaţiul grădinii de veci, intra prin urdinişuri în fagurii, storşi apoi la teasc şi speculaţi pe piaţă în folosul exclusiv al slujitorului unei vieţi viitoare, pentru care, fraţi creştini, nu v'adunaţi vouă comori pe pământ, unde... etc.

Şi totuşi e mai firesc, mi-am spus, de cât inovaţia mormintelor cu patefon, în care se aude sbârnâind la declanşarea unui mecanism, vocea jovială a răposatului, care poate să şi-o fi înregistrat pe disc şi la beţie, spunând stereotip, ani de zile urmaşilor: „hai noroc pe chestia asta!" (Draga lui voce!...). Ridicolul e un rezultat al decalajului dintre situaţie şi atitudine, şi inadecuarea asta a omului la durerile simple numai ridicolă se poate califica.

(Uitam pilda unui mare tehnician financiar şi fost ministru, care 'nvelise un mormânt cu plapomă de mătase galbenă, ca să nu-i fie frig, iarna răposatei...).

ION FRUNZETTI

ECRAN

CINEMA SCALA: „Dragostea învinge moartea".

Un fel de „Romeo şi Julieta" jucat de o trupă de reviste la un teatru dintr'un îndepărtat cartier de suburbană.

Ne obişnuim într'atât cu şarja încât puţinele scene în cari n'o întâlnim face nota discordantă.

Elsa Merlini face toate sforţările de-a fi în rol. E-o bună actiţă însă nu pentru roluri de tânără îndrăgostită. Mai ales că în actualul film nu-i ajutată nici de regizor (ca să nu mai vorbim de fizic!) Amedeo Nazzari (avantajat de costumul de epocă) nu reuşeşte să pară nicio clipă îndrăgostit de cea care îi este destinată de soartă.

Soarta fiind reprezentată de o serie de întâmplări, favorabile fericirii finale a cuplului şi nefericirii spectatorilor.

Dornici suntem de-a se deschide şi stagiunea cinematografică ce ar aduce consecinţele unor filme de calitate.

CINEMA REGAL: Caravana Sclavilor.

Un film cu fotografii frumoase şi interesante din punct de vedere documentar.

Deşi-i tip de film documentar, ar fi fost decent să nu fi fost prezentat.

Nici chiar în chip de complectare. Nu atât din cauza metrajului cât a gălăgiei pe care se simt obligaţi s'o facă interpreţii lui.

Acţiunea, mai mult decât naivă, comite indiscreţia de-a ne divulga actul de naştere al filmului (care nu-i dintre cele mai apropiate de 1943).

Cum în şcolile care şi-au deschis de curând porţile n'au început încă „lecţiile serioase", direcţia cinematografului Regal ar putea face oferte de spectacole cu preţ redus, liceelor din Capitală.

Procedeu graţie căruia şi-ar ajunge reţetele spre care tind „anunţând" în concluzie altă premieră, menajând astfel categoria de spectatori cari după o zi de muncă încordată, dornici să se recreeze vizionând filme de categoria „Caravanei Sclavilor" părăsesc sala mai năuci decât în momentul când plasatorul le-a oferit eternul „program".

A. NIC.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Felicita Colombo şi jurnal.

REGAL: Don Quichotte şi jurnal.

VICTORIA: Dora Nelson şi jurnal

ELYSÉE: Mirajul circului, jurnal şi trupă de revistă.

VOLTA BUZEŞTI: Năluca mărilor, jurnal şi trupă.

ROMA: O crimă celebră, jurnal şi trupă de balet.

CARMEN-SYLVA: Frederic cel Mare, jurnal şi trupă.

GOSTAGAJEWSKAIA GRILL

de DAN BRATESCU

Când urci pe o şosea cu hârtoape colinele din N.E-ul Anapei ţi se desfăşoară într'un moment dat o perspectivă banală şi totuşi neobişnuită pentru acest sărăcăcios ţinut al Kubanului. Pe o întindere de km. întregi printre pomii înverziţi se observă o aglomeraţie de case, fără plan şi cu întreruperi, care formează o unitate geografică chiar pe hărţile mai mari. E Gostagajewskaia de unde zi şi noapte se aude bufnind în depărtare concertul tunurilor.

In dimineaţa aceasta călduroasă de August pe o uliţă ce se lăţeşte într'un punct, cu pretenţia de piaţă pietruită cu bolovani, ca să contrasteze cu restul înecat în noroiu iarna şi praf vara, s'au adunat localnicii, sau mai bine zis localnicele căci bărbaţii, ca peste tot unde bântuie războiul, sunt cam rari. In picioarele goale şi cu broboadele albe pe cap, nu diferă prea mult de ţărăncile noastre din unele regiuni.

Stând turceşte pe jos în faţa unui bolovan pe care este expusă toată marfa, fiecare şi-o strigă, căutând să-şi încânte clientela. Suntem doar în Bazar! N'are cu cel din Constantinopol decât asemănarea de nume şi nu poţi să-l compari nici chiar cu un bâlci dela noi. Totuşi găseşti aproape tot ce vrei, însă cu nişte preţuri care te aduc la realitate fiindcă în definitiv aci mai mult ca ori unde banul n'are valoare.

— „Cistăi Malaco! ţipa una agitându-şi sticla cu lapte...

— „Hărosăia Răba! îmi arăta alta o farfurie cu aterine mirositoare...

— „Probuite Jabluki! îmi întinde alta un măr ca să mă conving de calitatea mărfii ce într'adevăr în acest an a întrecut ori ce aşteptare, pomii fiind încărcaţi de fructe pe care dacă armata nu ajunge să le mănânce sunt uscate de ei pentru la iarnă.

— „Papirosăia, papirosăia", ţipa o fetiţă plimbându-şi cutia cu ţigări, dealtfel foarte căutate. Dar ce n'ai fi găsit: chibrite cu tricolorul pe ele, pachete de tutun, bomboane, ciocolată chiar, toate de provenienţă militară ajunse nu se ştie cum la târgul bolerului schimb. La câte un colţ te trăgea un băeţel să-ţi arate că are de vânzare un ceas, lângă el un moş ce vrea să scape de un samovar şi mai la vale alţii se toomesc pe nişte farfurii şi un patefon rablagit. Peste tot aceeaş atmosferă de variaţie şi de vânzări ilicite. Unele mărfuri apar şi dispar odată cu zvonul apropierii patrulelor de jandarmi, ce trebuie să facă în acelaş timp oficiul de dedectivi şi de respectare a ordinelor ca nici un ostaş român sau „Wehrmachtsgehörige" să nu pătrundă în sanctuarul lui Mercur.

Astăzi mai vârtos ca în alte zile se făcuse o razie generală pentru demascarea partizanilor pe care nu-i poţi niciodată deosebi luându-şi obiceiul să se îmbrace sau în civil sau chiar în uniforme.

Atenţia tuturor se îndreaptă la un moment dat la o fiinţă ce părea într'adevăr scoborâtă cu paraşuta din cer. Civil nu putea să fie căci era prea elegant şi exotic, iar militar şi mai puţin reavând nimic care să indice sobrietatea unei uniforme rigide. Cu o capelă particulară şi o cămaşă care numai prin culoare aducea cu cele cazone, în nişte pantalonaşi scurţi de turist de pe valea Nilului şi cu nişte espadrile albe ce ar fi făcut admiraţia pasagerilor unui Normandie sau estivalilor vizitatori ai hotelului Rex dela Mamaia în timp de pace, omuleţul nostru făcu turul bazarului, oprindu-se din loc în loc ca să schiţeze pe un bloc diverse figuri sau aspecte.

Acest lucru atrase atenţia patrulei care în câteva momente l-a şi înfăşcat, cu toate protestele vehemente într'o românească perfectă cu un caracteristic accent moldovenesc al suspectului.

— „Hai la d. căpitan X...

Văzând că n'are ce face, acceptă şi cu un alaiu de curioşi şi gură-cască fu adus între baionete la comenduirea locală instalată într'o cocioabă.

— „Ce e cu ăsta, mă? întrebă căpitanul neştiind ce să creadă.

— „Să trăiţi d-le căpitan, o fi vreun spion paraşutist că prea îşi însemna planuri pe hârtie!

— „D-le căpitan, interveni inculpatul, în primul rând daţi-mi voie să mă prezint. — Pictorul Berea dela Propagandă şi acum să vă arăt şi o legitimaţie pentru convingere.

— „Vă înşelaţi beaucoup, tinere; ia uite-te mai atent înăuntru. Intr'adevăr, în spatele unei tejghele se vedea o găleată cu sticle pusă la ghiaţă, din care o „Barişnă" turna în câteva pahare şi căni ce constituiau singurul inventar al casei. Sub o reţea pe care foiau muştele erau câteva farfurii mici cu ceva negricios în fund. Iar la intrare cu nişte litere grosolane era zmângălit: GOSTAGAJEWSKAIA GRILL.

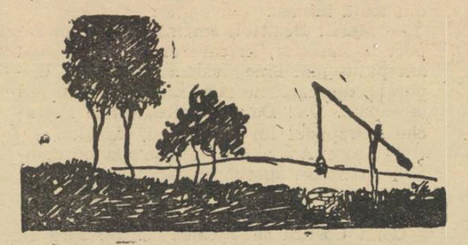

Când sorbi din pahar băutura pamantie şi gustă cu un vârf de furculiţă din pasta negricioasă, surpriza fu deplină.

— „Poate aveţi dreptate, d-le căpitan, cred că nici la Dragomir, n'am fi putut gusta la un aperitiv icre tescuite cu braga de Balcic...

La răcoarea umbrarului şi răcorindu-ne cu braga mai mult sau mai puţin rece, priveam pe şoseaua de pe care se ridicau nori de praf la fiecare trecere de maşină. Eram chiar în colţul unei încrucişări de drumuri lângă un stalp plin până în vârf cu indicative: Anapa 24 km. Krimskaia 19 km.

Oprindu-se un camion german, din el săriră câţiva soldaţi cu uniformele amestecate. Iată şi un vânător cu bereta pusă hoţeşte şi cu o mustăcioară răsucită ştrengăreşte. Salutând pe cei prezenţi, se instală la masa vecină şi începu să-şi scoată din sacul de merinde hrana rece înfăşurată în Sentinela şi, spre mirarea noastră, o sticlă de şampanie.

— „De unde o ai, camarade, că este din cea franţuzească?

— „Să trăiţi d-le căpitan, mi-au dat-o nemţii ca suplment când le-am spus că sunt Jäger; plec în concediu şi până prind vreo ocazie, m'oi desfăta şi eu la un local ca ăsta, de parcă aş fi la Botul Calului dela mine.

La un moment dat, nişte cântece ne atraseră atenţia. Era un cor plângăreţ din care nu înţelegeam nici un cuvânt, la marginea câmpului viran din apropiere, tot la umbra unor pomi unde văzuserum instalate ruamentar nişte icoane. Uitasem că printre altele este şi Duminică, aşa că bătrâni pravoslavnici s'au adunat la toaca unui popă jigărit care abea îşi ducea anii, ca să se roage ca în vremurile bune când aveau biserica lor, astăzi transformată de comunişti în cinematograf. Era ceva trist, ce totuşi îţi umplea sufletul de o împăcare cu tine însuţi atât de trebuincioasă în aceste zile.

Pe aceeaş şosea prăfuită văzurăm într'un moment dat un alt camion ce abea se mişca din greu învăluit în praf şi care părea supraîncărcat. Intr'adevăr, cocoţaţi unul peste altul pe bagaje, cu forme ciudate, printre care se deosebea şi o tobă, apărură o ceată de soldaţi numai ca uniformă, printre ei fiind şi trei femei în fuste kaki.

Nedumeriţi la început, ne-am dat seama că era o echipă volantă de teatru de front ce avea să dea azi după masă o reprezentaţie pentru trupele din garnizoană.

Sosirea lor provocase fierbere mare, ofiţerii făcând curte junelor, picante reminiscenţe ale barurilor din Bucureşti, soldaţii grăbindu-se să instaleze ad-hoc un teatru în aer liber şi orchestra maestrului V. Predescu acordându-şi instrumentele.

Peste câteva ceasuri, pela ora 5, după imnul naţional, în prezenţa tuturor notabilităţilor militare locale, reprezentaţia începu.

După dansul fetelor, un scamator începu să vopsească batiste, să rupă jurnale ca să apară întregi şi să facă floricele din boabe de porumb. Râsetele sănătoase ale ostaşilor români şi germani răsunau din ce în ce mai furtunoase, izbucnind din nou la nişte acrobaţii comice.

Inveseliţi, sudura se formase, nu mai erau români şi germani, nu mai se ţinea cont de greutatea treselor de pe umăr când cineva propuse cu voce tare: Camarazi, să bem un pahar de bragă cu artiştii la GOSTAGAJEWSKAIA GRILL, *paşii tuturor se îndreptară voioşi spre cârciuma din răscruce.*

In mugetul îndepărtat al aceluiaş duel de artilerie, se lăsase o răcoare de seară, soarele dispărând încet încet, peste colinele din apus în spatele cărora la sute de km. era patria, erau obiceiurile, viaţa noastră însăşi...

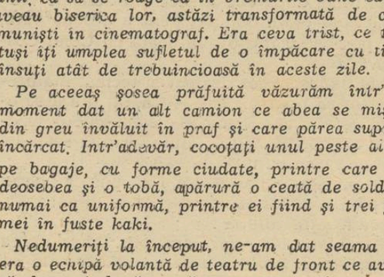

ORAR DE REGE

IN LOC DE CÂNTEC DE LEAGĂN

Când plângea, într'o dimineaţă,
mama i-a vorbit despre viaţă.

— Copilul meu, visul să nu-l urci
căci în mrejele lui o să te'ncurci.

Drumeagul ce duce 'n azur
răsădit e cu moarte 'mprejur.

Cerurile ce par atât de joase
Sunt întotdeauna mincinoase.

Iar stelele ce'n boltă strălucesc
şi ele 'n ploaia vremii ruginesc.

Ci mai bine să cobori uşor
pe drumul bătut al tuturor.

Vei vedea pe colinele serii
cum râd de sănătate vierii,

şi uşori ca norii şi cocorii,
înălţimilor cântându-le, păstorii.

Vei avea în curtea casei tale
o grămadă de orătăi şi animale

şi în prag, ca sorii, îţi vor zâmbi
domniţa şi comoara de copii.

Lasă pentru sfinţi visătoria
şi cunună-te cu bucuria.

. . . . . .

Dar copilul, rău şi nesupus,
a ales poteca visului, în sus.

ORAR DE REGE

De mâine dimineaţă îmi schimb orarul:
mă voiu scula la nouă ca boerul.
Ostaşi din tobe să vestească cerul
că s'a trezit din vise făurarul.

Voiu fi trist numai o oră, în care ümp
voiu stoarce'n cupe mari durerea mea.
Iar pân'la prânz din liră-mi vor cânta
toţi zeii neînvinsului Olimp!

Prânzul gătit din măruntaele cerbilor,
mi-l vor servi doamnele trei graţii.
Cu vin mă vor cinsti împăraţii,
iar şerbii cu otrava ierbilor.

Prin amurguri au să mă poarte pe umăr
trumoasele rime din fantezia mea.
Şi care a nu se supune-or încerca,
Cincizeci de vergi pe spate o să-i număr.

La cină-mi s'or aduce fructele pământului,
culese din cuprinsul celor patru vânturi...
Şi-aşa să uit că cele patru scânduri
nu se zăresc din întunerecul mormântului.

POEM PENTRU FERICIREA ORELOR

In acest amurg am să mă'nchin
pentru orele ce trec şi vin,
lăsându-ne pe umeri şi pe frunte
câte puţin din semnele cărunte.

Nu ştiu când vin, nu simt când trec
cu fâlfâiri uşoare pe sub pleoape.
Doar mă trezesc cu-abisurile aproape
şi tot mai mult spre asfinţit m'aplec.

Pentru orele ce trec şi vin
vărs o picătură din paharul plin,
ca ele să se scurgă plăcute şi curate
pentru mine, petru voi şi pentru toate.

Cerul nu cunoaşte semnul minunilor.
Doar durerea e curată şi întreagă.
Doamne, azi sufletu-mi, singur, se roagă
pentru fericirea deplină a orelor.

POEMUL REGRETELOR

Din cioburi să refaci copilăria,
cine a simţit melancolia?

Sau neîmplinit întru visare,
să vezi că steaua ta apune'n mare.

Porumbelul inimii, plecat,
întors ca şi stăpânul săgetat.

Sfântul care scut ţi l-ai ales,
îngropat de lotrii sub cules.

Ochii ce-au stătut să te vadă,
odihnind pe tărâm de baladă.

In lanuri lune pline apun şi les,
dar nimeni nu se'ntoarce din purces.

POEM PENTRU INTÂLNIREA CU DUMNEZEU

Intr'un amurg cu linişti mari pe bord
voiu pleca în călătorie de moarte spre Nord.

Toate vor gusta din liniştea somnului
când voiu trece hotarul în mările Domnului.

Va fi la mijlocul drumului luceafărul de seară.
Eu voiu fi în vis, voi veţi fi afară.

Să bateţi încet când veţi intra
să nu vă audă cineva.

Pe uşă nevăzută va intra Dumnezeu
ca să termine şi cu destinul meu.

La ridicarea sprâncenelor Lui brumării
toate din jurul meu vor încremeni.

Voi, iubitele mele şi voi, prieteni buni,
să cădeţi în genunchi şi să şoptiţi rugăciuni.

Numai eu voiu sta dârz să-L înfrunt,
căci n'am nimic să-i ascund.

— Doamne, în viaţă, am fost trist mereu
şi-am îndurat destinul Fiului Tău

Potecile mi-au fost totdeauna cu spini
şi viaţa mi-am ucis-o printre străini.

Muream în fiecare zi câte puţin
căci toţi îmi înţundeau numai cupe cu venin.

In lumea Ta cu sfinţi, fecioare şi copii
n'am putut nici uri, nici iubi.

Mi-a fost milă numai de făpturile mici,
pe care nu le-ai văzut de sus, de aici.

Dece mi-ai dat ochi ca să văd toate?
Dece mi-ai dat urechi să aud toate?

Dece mi-ai dat inimă să simt? —
Atunci Dumnezeu, cu bisturiu de argint,

— înflorindu-I ochii câţiva stropi de rouă —
va desface cu grijă pieptul în două

şi-mi va lua darul: inima,
ca să-i redea pe veci iar liniştea.

Să nu plângeţi prieteni la căpătâiul meu.
Cred că inima e a lui Dumnezeu.

Atunci se va stinge bolta bătută cu salbe.

Imprejur vor creşte mari tăcerile albe.

Şi într'o noapte cu linişti reci pe bord
voiu dispare în ceţuri de Nord.

GEORGE PUTNEANU

Cartea franceză

THYRA SEILLIÈRE: „QUI, J'AI AIMÉ... (OU LA VIE D'UNE FEMME).

Valoarea „documentului" rămâne incontestabilă în afara oricărei mode, trecătoare prin însăşi natura şi funcţia ei socială. Condamnabil este desigur excesul, abuzul care se face — care s'a făcut în literatura contemporană — sub pretextul că nu chiar motivul îndreptăţit, de a reda cu fidelitate accentul inimitabil al experienţei directe, al vieţii, în absenţa orcărui parti-pris de literatură. Sub acest aspect privite lucrurile, înseamnă că orice experienţă directă a vieţii merită să fie comunicată, povestită. Când însă mijlocul de comunicare e literatura, negreşit că o alegere trebue făcută şi aici intervine chestiunea unui simţ delicat al decenţei în desvăluirea intimităţilor vieţii sufleteşti — decenţă care înseamnă un minimum de atenţie pentru sensibilitatea cititorului de gust

Cartea d-nei Thyra Seillière, intitulată *„Qui, j'ai aimé... (ou la vie d'une femme")*, nu lasă nici o îndoială, înainte chiar de a o fi citit, asupra caracterului prozei pe care o făgăduieşte coperta. Spontaneitatea şi accentul de intimitate a vieţii trăite se relevă chiar dela primele rânduri introductive: „Am vrut doar să fiu sinceră" — mărturiseşte autoarea — „m'am străduit să găsesc cuvinte simple..." şi „se va găsi în ea, cu o sinceritate totală — căci minciuna ar pretinde un talent pe care nu-l am — o mare simpatie pentru fiinţe şi lucruri, multă îngăduinţă şi iubire adâncă pentru frumos şi pentru bine". Dar prin transparenţa „sincerităţii totale", a confesiunii, discreţia autoarei pune o surdină delicată accentelor directe ale inimii şi învăluie cu o pudoare pentru care cititorul fi va fi recunoscător, scenele cele mai riscate prin însăşi natura lor intimă. O femee a cărei frumuseţe a fost omagiată nu se sfieşte a relata, dar fără să romanţeze, aceste omagii, cu o simplitate mişcătoare în expresie, capabilă să creieze acea reacţiune de simpatie spontană, de întovărăşire spirituală la care ambiţionează autoarea, ca la răsplata cea mai preţioasă a publicării acestei confesiuni.

Partea cea mai interesantă a cărţii mi se pare a fi cea de a doua, în care d-na Thyra Seillière povesteşte relaţiile pe care le-a avut cu un poet notoriu, al cărui nume îl trece, discret, sub tăcere. Prilejul de a romanţa, de a forţa nota, împodobind realitatea, era aci mai ispititor ca oricând, dar şi de astădată autoarea foloseşte cuvintele simple ale unei sincerităţi fără fard şi —ceeace merită să fie subliniat — fără să-şi facă partea cea mai frumoasă.

Qui, j'ai aimé... e o carte căreia cititorul îi va păstra, desigur, o plăcută amintire şi în care va găsi, potrivit chiar dorinţei scriitoarei, „un pretext de a visa asupra propriului său trecut", regăsind odată cu aceasta şi măcar în amintire, „cele mai preţioase daruri ale vieţii, în care totul este încredere, bucurie, speranţă".

M. NICULESCU

Cronica plastică

Cartea de artă a domnului Zambaccian

Ni s'a trimis azi un superb volum artistic, spre recenzare, *„Pagini de Artă"*, de K. H. ZAMBACCIAN, editat într'un frumos şi elegant format, de *Casa Şcoalelor;* iar ceeace e de capitală importanţă preţul acestei cărţi (pe care oricine, om de gust, o va dori-o) este minim. O serie de minunate reproduceri, alese pe sprinceană (aşa cum ştie cunoscutul colecţionar să le aleagă!) însoţite de un voluminos text, îţi desfată ochii şi intelectul.

Cât priveşte partea tehnică a reproducerilor, este excepţională. Aproape totul, din opera citată, face parte din colecţia particulară a autorului. Am avea însă oarecari comentarii şi protestări de făcut asupra textului, fără nici o speranţă de a fi înţeles cum se cuvine de sârguinciosul autor; suntem aproape siguri că susceptibilitatea „à fleur de peau" a domnului ZAMBACCIAN, se va burzului.. dar, n'avem încotro! Datoria ne este să urmăm ca până acum, spunând întotdeauna pe faţă ceeace credem.

Din mănunchiul de artişti plastici români prezentaţi, cu frumoasele lor însuşiri, pe hârtie, remarcăm — cu durere — o lipsă, (hotărît, suntem feministe, *când semenele noastre sunt nedreptăţite!*) o singură plasticiană română e prezentă, ca din întâmplare, pusă la sfârşitul volumului, sculptora MILITZA PATRAŞCU. Vor fi fost necesităţi de clasare estetică, poate, nu ştim... Sau presiuni: „Dă cucoanele afară, gragurii picturii noastre trebue să stea singuri, singurei".

Există însă, o operă de artă făcută de o femee, care li se poate alătura, fără să le scadă prestigiul. Acea operă, mare cât o palmă, noi am văzut'o într'o colecţie particulară pusă între LUCHIAN şi ANDREESCU. Colecţia era mică, *dar de preţ,* colecţionarul interzice însă să-i divulgăm identitatea, vom spune numai că e foarte cunoscut în lumea plastică şi muzicală, întrucât posedă şi o extrem de bogată discotecă, cu plăci care mai de care mai frumos interpretate şi de mai bună calitate.

Tabloul — noi îl socotim cu modestele noastre mijloace de percepere — o capodoperă a picturii româneşti, măcar că e semnat de o femeie, în speţă RODICA MANIU şi a fost executat (după modele purtate de cele două personagii, *o doamnă şi o fetiţă)* în 1904-5. Să fi fost văzută semnătura lui MANET (cu al cărui fel de a picta aduce) în josul pânzei, acest încântător tablouaş ar fi valorat mii şi mii de lei!...

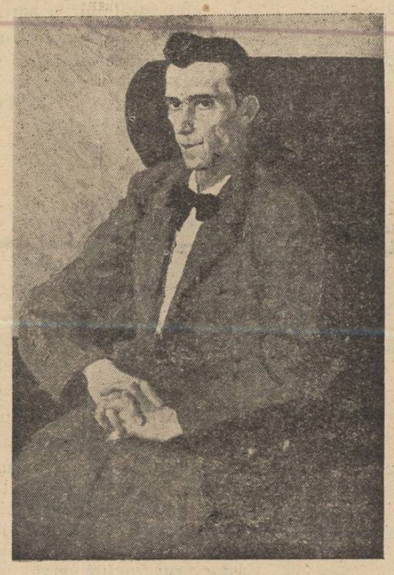

C. RESSU — Pictorul Luchian

Nu-i vorbă că dintre pictore, nu numai doamna MANIU ar fi putut figura „ilustru" în volumul de artă, al d-lui ZAMBACCIAN; prea frumoasa natură moartă din colecţia domniei sale, semnată de M. ELEUTHERIADE, nu văd cu ce ar fi micşorat prestigiul naturilor moarte, chiar ale unui G. PETRAŞCU, dacă ar fi fost pusă alături de ele...

Din 'nainte ne dăm seama de reacţiunea autorului volumului, la citirea acestor rânduri: „d-sigur că scrie astfel, pentrucă nu a figurat şi dânsa în volum".

Spulberăm imediat ipoteza ce ni s'ar putea împrumuta. Din chiar diferitele articole ale volumului, reese dispreţul autorului pentru ceeace numeşte domnia sa „ilustraţie, grafism, decorativ, caricatură şi chiar desen propriu zis", aşa încât, cunoscând că epitetele mai sus menţionate, autorul le-ar putea aplica şi lucrărilor noastre (meritate sau nu, aceasta e altă poveste!) nici nu ne-a trecut vreodată prin minte cum că, binecunoscutul şi marele colecţionar ZAMBACCIAN, ar catadicsi — ca să zicem aşa — să ne facă cinstea cu totul deosebită, de a figura într'un asemenea volum simandicos! Ne cunoaştem doară lungul nasului...

Ceeace am semnalat era numai şi numai pentru pictura femenină, pe care ştim că în România şi colecţionarii şi amatorii o dispreţuesc sau o tolerează ca pe o rudă săracă, atunci şi *mai ales atunci,* când nuri pictoriţei se adaogă la loviturile de penel pe pânză!... Nu o spunem pentru autorul *„Paginilor de Artă"* în special, ci pentru toată lumea în genere.

Ne-a bucurat însă mult, o constatare în acest superb volum pe care îl recomandăm cititorilor noştri, ne-a bucurat, zic, reabilitarea marelui N. N. TONITZĂ despre care dece să nu o spunem, domnul ZAMBACCIAN „avea" o tare proastă părere. Părere care a mers până acolo, să facă un schimb în anul 1934 sau 35, dând una delicioasă acuarelă *Tonitziană,* contra unei, ah, Doamne! să-i zicem drăguţă, ilustraţie ieşită din penelul modest al subsemnatei. In acele vremuri antideluviene, să fi dat un milion şi nu găseai pe pereţi la loc de cinste vreun tablou de TONITZĂ, în simpatica locuinţă a colecţionarului, sau dacă s'ar fi găsit vreunul, ei, aşa, pierdut între o mie altele, mai la dos, locurile de cinste fiind puţine. Pe timpurile acele, colecţionarul mai repede se descotorosea de TONITZI, decât fi aduna...

Revirimentul în simpatiile *Zambacciene,şti,* de ce să nu o constatăm, ne încântă, întrucât noi am fost totdeauna o admiratoare a lui TONITZĂ, facilitând cumpărări de tablouri şi desenuri ale sale atunci când „cota" lui nu devenise astronomică, cum a devenit în zilele noastre! O altă constatare o facem văzând şi lucrările reproduse ale marelui nostru portretist modern. EUSTAŢIU STOENESCU, pentru care simpatiile noastre picturale nu s'au desmînţit niciodată, chiar dacă am fi avut şi mărturisit unele rezerve Regretăm numai că domnul ZAMBACCIAN nu a reprodus un portret aflat în colecţia Nicolae Darvari reprezentând pe d-şoara ELLA DARVARI în cosum de călărie. Un portret, credem, extrem de reuşit, pictat prin 1920, mi se pare şi pe care probabil d. ZAMBACCIAN nu l-a văzut, nici nu a avut cunoştinţă de el.

Acestea fiind spuse şi chiar dacă am găsi textul d-lui ZAMBACCIAN cam prolix pe alocuri, unit cu un lirism lipsit de reţinere datorat entuziasmului despre care valorosul critic ŞERBAN CIOCULESCU vorbeşte în frumosul său articol din „Vremea", trebue să recunoaştem incontestabilele calităţi ale acestei minunate cărţi, care n'ar trebui să lipsească din nici o casă unde omul gustă şi se desfată cu plastica. Felicităm deci pe d. ZAMBACCIAN foarte sincer şi pentru uriaşa muncă depusă şi pentru plastica plăcere procurată.

LUCIA DEM. BALACESCU

CONU COSTICĂ

— Mai departe, Coane Petrache...

— Şi cum vă spuneam, pe conu Costică Naumescu, perceptorul plaşii Drăgăneşti, nu-l mai văzusem din ziua când, trecându-mi cu succes examenul de bacalaureat, alergasem cu limba scoasă la dânsul, să-mi vizeze nişte bilete de intrare la balul ce urma să aibă loc în clădirea şcolii primare din satul meu natal, chiar a doua zi după acest prim şi oarecum răsunător succes al adolescenţei mele...

Mă primi foarte amabil, cu o amabilitate exagerată aşi putea spune, ţinând seama de faptul că eu eram teciorul lui Nea Nicolae, iar Conu Costică, pe lângă că era suveran fiscal pe toată plasa, mai descindea şi dintr'o veche şi foarte sumată familie de boernaşi get-beget...

După ce îmi ascultă păsul, mă servi fără pic de ezitare.

De atunci, nu l-am mai văzut timp de zece ani. Conu Costică rămăsese tot perceptor, la Drăgăneşti, iar eu reuşisem să termin universitatea ,să intru în învăţământul secundar şi, în două rânduri, reuşisem chiar să capăt încrederea poporului, trimiţându-mă să-i reprezint interesele în glorioşul nostru parlament...

Ceva mai mult: acum vreo cinci ani era gata să mă împingă lăcomia să primesc şi mărita demnitate de ministru subsecretar de Stat la un important departament.

Noroc însă că m'am abţinut la timp. Altfel... azi m'aş fi numărat şi eu printre milionari!

Ei bine, după aceşti zece ani cam pe vremea când eram deputat pentru a doua oară, mă pomenesc într'o dimineaţă cu Conu Costică.

Mă dădusem jos din pat şi tocmai mă pregăteam să miru în bae — că, ştiţi, aşa se obişnuieşte în casele mari!— când valetul (specie caselor mari) mă anunţă că mă aşteaptă de două ceasuri un cetăţean....

— Să aştepte! zisei. Nu i-ai spus că boerul nu primeşte înainte de a-şi fi terminat baia, dejunul şi meditaţia ?

— Ba da, Coniţule. I-am spus. Dar nu vrea să înţeleagă. Zice că o să faceţi excepţie cu dumneatal, întrucât îl cunoaşteţi bine.

— Nu mă interesează! tunai. Oricine-ar fi să aştepte. Ţi-a spus cum îl cheamă ?

— Da! A zis că-l cheamă Naumescu şi că e perceptor în satul dumneavoastra.

— Ce ? Cum ? Costica Naumescu ? De ce nu-mi spui mai iute, dobitocule ?

Dintr un salt fui în salon cu braţele larg şi sincer deschise spre batranelul ce se ridica de pe scaun, văzându-mă apărând.

— Coane Costică! strigai, îmbrăţişându-l cu toata caldura inimii. Ce surpriză !

Desfacându-se din braţele mele, Conu Costica şi culese cele două lacrimi rămase pe zăpada genelor.

Mă privi câteva secunde, măsurându-mă de sus până jos, apoi, zâmbind cu toată faţa, îmi aruncă o crisantemă.

— Eşti mai frumos chiar şi decât în pozele din jurnale, Coane Petrache !

La rândul meu îi aruncai o ramură de liliac.

— In niciun caz mai frumos ca dumneata, Coane Costică...

Faptul ca, după acest schimb de amabilităţi, au urmat altele şi că am luat dejunul împreună, nu mai interesează. Interesant e că, înainte de a ne lua rămas bun, m'a rugat să intervin la şefii lui erarhici, să nu-l scoată la pensie.

— Sunt prea de multă vreme în finanţe şi îmi iubesc prea mult meseria, ca să pot suporta o scoatere la pensie înainte de moarte, Coane Petrache.

Impresionat, l-am asigurat că voiu face toate sforţările, pentru a fi menţinut în slujbă.

Astă vară, cam pe la mijlocul lui Iulie, fiind de două zile în vacanţă la părinţi, mă dusei să fac o vizită la percepţie lui Conu Costică.

Eram sigur că-i va produce mare plăcere vizita mea.

Il găsii în cabinetul său de lucru.

Aplecat asupra unor dosare voluminoase şi lustruite de urmele prea desei răsfoiri, cu părul nins, într'o haină înroşită mai mult de ani decât de soare, venerabilul meu prieten părea mai mult un savant, decât un simplu perceptor rural...

Văzându-mă intrând, cu degetele osoase şi pistruite ale mâinii stângi coborî ochelarii mai pe vârful nasului, mă privi sfredelitor şi încruntat câteva secunde, aşa cum priveşti pe cineva care îţi apare în faţă tocmai când crezi că te afli mai în singurătate, apoi, desmeticit, convins că cel ce-i stă înainte sunt eu şi nu vreo iasmă, fără să se ridice de pe scaun, îmi întinse vesel mâna tare ca o scândură.

— Ce surpriză! Ce surpriză! Ha-ha-ha! ha! hi-hi-hi-hi! he-he-he-he! izbucni de bucurie în toate tonurile. Drept să-ţi spun, aproape să nu te mai cunosc! Ia loc, Coane Petrache.

Mulţumesc, Coane Costică! mulţumesc, iacă stau. Dar...

— Aud?

— Nu te deranjez?

— Vai de mine, Coane Petrache! se poate? Tocmai dumneata să mă deranjezi ? Vizita dumitale, deşi rară, îmi produce mare plăcere. Ce mai faci? Cum merg afacerile?

— Bine, coane Costică, de ce să mânii pe Dumnezeu. Dar dumneata?

— Iacă şi eu... cu slujba...

— Iese, iese ceva?

— Poftim?

— Vreau să spun, îţi merg afacerile? Aveţi mult de lucru?

— Aşa şi-aşa! N'au oamenii parale, domnule. N'au! Ce să le faci? Inainte încasam sute de mii pe lună... Acu sânt zile, când abea-abea iau câteva mii de lei... Ce vrei! A intrat ghijălia sărăciei în toate bordeele, Coane Petrache, şi a curăţat până şi cenuşa din vatră. Bieţii oameni!... Noi ce să le mai luăm? Pielea de pe ei? Mare, mare mizerie, coane...

Alaltăeri am fost peste câmpuri şi m'a luat groaza de ce-am văzut... Sânt sigur că nici trei saci de grâu la pogon n'o să iasă anul acesta. Da! Da! Nici trei saci la pogon.. Inţelegi dumneata ce 'nseamnă asta ?

— Rău, coane Costică...

— Ce rău, domnule, ce rău?

— ?

— Foarte, foarte rău... Deaceea, ca un om simţitor cum sânt, am dat ordin tuturor agenţilor, s'o lase mai moale cu presiunea încasărilor de impozite. Să se poarte mai omeneşte, să fie mai indulgenţi cu sătenii. Să le creadă, săracii, că-i şi aşa destul de mare pojarul în sufletul lor...

— Bravo, coane Costică! zisei. Te felicit din toată inima...

— Mersi! Dealtfel, am înaintat şi un raport la minister, în care am înfăţişat cum am putut mai bine, toată situaţia asta disperată, din care, nu ştiu, zău, cum vom ieşi la capăt... Da ! Da ! dezastru, coane Petrache... Prăpădul lui Dumnezeu, nu alta...

— Aşa e! Aşa e! Foarte bine spuneţi domnule priciptor! aprobă un ţăran bătrân, care îşi făcuse apariţia fără să-l observăm. Prăpădul lu'mnezeu, nu alta...

Conu Costică se 'ntoarse brusc spre el, vădit contrariat şi nemulţumit că-l aude şi-l aprobă altcineva afară de mine şi, silindu-se să pară cât mai blând, îl întrebă:

— Ce-i Moş Gheorghe? Ce vânt te-aduce pe la mine?

— Iaca, amărăciunile, domnule priciptor..

— Amărăciuni, dumneata ?...

— Da, domnule priciptor... Ştiţi cu...

— Las' că-mi spui altădată, moş Gheorghe. Mâine, poimâine... Mai sânt zile... Acu, vezi şi dumneata că am treabă...

— Nu pociu, domnule priciptor ! zău nu pociu... Trebue să vă spun acu...

— Lasă, omul lui Dumnezeu, pe altădată, că doar nu ţi-a pus dracu sulița 'n coastă...

— Păi, tocmai d'aia venii aici...

Văzând că insistă atât de mult să fie ascultat şi desigur cunoscând şi motivul, conu Costică deveni deodată autoritar

— N'am timp, m'auzi?

— Ba nu plec d'aci nici mort, până nu m'ascultaţi ! se îndârji bătrânul, scuturându-şi pletele. Trebue să-mi ascultaţi păsul! Altfel...

— Lasă-l, coane Costică, intervenii de astădată eu, impresionat de atitudinea dârză a săteanului. Lasă-l să spue ce are pe suflet. Poate vrea să-ţi ceară un sfat, de ce să nu-l asculţi?...

— Ei, spune ce ai de spus ! Dar scurt, mă'nţelegi? că n'am timp de pierdut...

— Scurt, domnule priciptor, scurt am să vorbesc. Crez că ştiţi şi 'mneavoastră despre ce e vorba... A venit Niculai agentu şi mi-a luat vaca din ogradă. A zis c'aţi zis 'mneavoastră să mi-o ia dacă nu-i plătesc nici azi impozitu ăla dă o mie şi-o sută dă lei... L-am rugat să mi-o lase, că n'am acu... Că după treer îi dau... Da n'a vrut... Şi d'aia am venit la 'mneavoastră, să vă rog, să-mi daţi vaca 'napoi, că n'am ce mai da copiilor să mănânce... Io mai pociu răbda, o săptămână-două... Da ei? O mână de carne... gândiţi-vă... cum să rabde?...

— Treaba dumitale, moş Gheorghe. Eu te-am avertizat de atâtea ori! Dacă nu te-ai îngrijit la timp, acum nu mai pot să-ţi fac nimic. Dacă nu plăteşti dumneata, nu plăteşte dumnealui, cine vrei să plătească? Eu? Statul are nevoe de bani. El nu vrea să ştie că dumneata n'ai. Statul ştie una şi bună: că are nevoe, că eşti obligat şi că trebue să-i dai, mă'nţelegi? Asta e...

— Inţeleg, domnule priciptor, înţeleg... Cum să nu 'nţeleg... Parcă io zic altfel...

— Păi, dacă nu zici altfel, de ce nu-i dai?

— Dacă n'am acu!...

— Statul nu vrea să audă... Are nevoe...

— Ştiu, domle priciptor. Că dacă io, care sânt un biet ţăran prost, am atâta nevoie dă nu-mi mai ştiu loc capului, dar el, care e învăţat şi-i atât dă mare, cum să n'aibă, săracu!... Cum să n'aibă... Da să mă crează... să mă mai aştepte până după treer, că i-oi da, cum i-am dat şi anu' trecut, mai mult decât îi datoram chiar... Ştiţi 'mneavoastră..

— Ascultă, moş Gheorghe, dumneata nu'nţelegi că nu se poate? Acu, nu după treer...

In ochii lui moş Gheorghe se iviră câteva lacrimi.

— Dacă-i aşa, răspunse el, atunci uite ce vă rog: puneţi-mi sechestru pe casă şi daţi-mi vaca înapoi... O să dormim afară, numai să aibă copiii ce mânca... Vă rog, domnule priciptor...

— Am terminat, moş Gheorghe! Nu vreau să mai ascult nimic! Mâine trimit vaca s'o vând... Scurt!

— Da? Atuncea bine! zise moşul trist, îndreptându-se spre uşă. Plec. Da un lucru nu prea înţeleg: cum de m'a aşteptat Statul trei luni anul trecut, pentru două mii opt sute dă lei şi acum, pentru o mie şi-o sută, nu mă poate aştepta două s'tămâni? Nu cumva ţi-e teamă că ai să mori până la treer şi n'o să-ţi mai dau patru sute dă lei pă lângă ăia o mie şi o sută, ca anu trecut?

— Ieşi afară! sbieră perceptorul, sărind de pe scaun şi izbind cu pumnul în masă.

Apoi, întorcându-se spre mine:

— Mă ierţi, coane Petrache. Dar uite aşa mă războiesc în fiecare zi, cu toată plasa...

Dacă am văzut că nu pot încasa impozitele pe cale paşnică, am dat ordin agenţilor să sechestreze tot ce-o găsi mai de valoare în casele datornicilor...

LEONIDA SECREŢEANU

Chesterton, răzvrătitul

(Urmare din pag. I-a)

Opera lui Chesterton este una de credinţă. Eseurile şi studiile lui despre : **Browning, Dickens, Maxim Gorki, Carlyle, Massis,** despre istoria literară a vremurilor, despre istoria politică — pur politică — a Angliei, alături de poemele religioase — istorice, de romanele sceptice şi de **„Viaţa Sfântului Francisc"**, stau dârze, totdeauna prezente, gata să demonstreze cu ţepi de ariciu şi — adesea — cu gazul hilariant al poantei epigramatice, valoarea de pură credinţă totuşi a unor ţeluri literare către care spiritul chestertonian a ţintit dealungul unei chinuite cariere scriitoriceşti.

I-au trebuit un şir de ani, un car de răbdare şi o obezitate care în ultimii ani se accentuase şi devenise deadreptul grosolană, ca să convingă o lume că într'adevăr el e catolic: mai catolic chiar decât un italian.

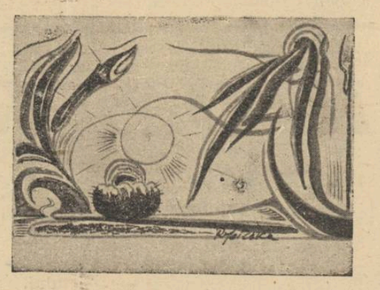

Dar a convins o asemenea lume !

In tot ceeace s'a scris după moartea lui despre el, a fost considerat ca atare. Şi de prieteni şi de duşmani. Ceeace, trebue recunoscut că e o biruinţă în eternitate.

Toţi criticii şi exegeţii lui Chesterton au căzut de acord că în cărţile sale nu vorbeşte erudiţia, nu tendinţa de a se afişa, ci harapnicul de mătase cu ştichiul de aur el unor gânduri închinate totul soarelui care răsare deasupra Cetăţii sfântului Petru.

*

Se pare că Chesterton a intrat în Literatură pe poarta de aur a Poeziei. Lucrurile, însă, nu stau chiar aşa. Pentrucă acest englez dă omenirii un nume numai atunci când publică primul său roman, în 1904: **„The Napoleon of Notting Hill".**

Romanul acesta, de debut, se plasează, ca acţiune şi fond moral, în vremea ideilor democrate evoluate capitalist şi englezeşte: 1894.

Nebunul Adam Way (este de observat că mare parte din eroii chestertonieni sunt nebuni), ajunge satrap în foburgul Notting-Hill. Şi pentrucă are şi o doză de imaginaţie — caracteristică acestei epoci, în fiecare ceăţean se trezea un renovator, ideolog, revoluţionar — se apucă să-şi răstoarne mahalaua, ca pe vremuri Napoleon, Europa.

Lipsa de scop practic de care se face vinovat Way, nu e o scădere a lui; ci a epocii, — lucru dovedit magistral dealungul unor pagini cari dacă nu pot fi socotite deadreptul humoristice, sunt pline de savoarea slovei scrisă de un om care ştie să bicuiască totul la vremea lui.

Constatarea finală că tot rostul omenirii stă nu în utopii, ci în realitatea agresivă a individului sau a colectivităţii, este plăsmuită în pocăirea unui erou care se menţine deadreptul tot pe linia imposibilului ideal şi în romanul **„Manalive"** (1912) unde, cu un alt suflu interior, Innocent Smith — şi el un fel de nebun — repetă în alt plan, cu altă figuraţie epică şi într'un decor mai natural, mimica sufletească a eroului din Notting-Hill.

Unii critici au găsit în descrierile epocii de experiment englezesc (cea anterioară lui 1900), idei pe care Chsterton tinde subversiv să le infiltreze în minţile muncitorilor din marea şi de tot mecanizata industrie engleză. Alţii — cari par cei juşti — cred că există la Chesterton, concepţii în sensul întreg al cuvântului, — dar concepţii pur sufleteşti. Nu sociale.

Aceştia iau ca argument destul de temeinic, fluctuaţiile politice ale ideologului.

Oricum ar fi fost ca om politic, Chesterton era un irascibil care nu suferea replici decât dacă era în discuţie un rău constatat care trebuia adus pe făgaş bun, trâmbiţat, evidenţiat, la nevoie urlat la paroxism.

Care este cel mai de temut criminal al timpului ? Filozoful modern.

Aceasta este tema rezolvată magistral în romanul **„Omul de Joi"** (The Man who was Thursday), prin vremea lui 1908.

Felul în care Chesterton pune problema, modul în care este rezolvată, înverşunarea cu care această rezolvare se impune, riscul însuşi de care autorul nu se teme atunci când persifează o tagmă sacrosanctă în Anglia, au făcut până şi pe insularii compatrioţi să-şi strâmbe maxilarele inferioare — iar pe Shaw să exclame surprins, un ironic: Magistral !

Eroul Syme trăeşte între cearceaf şi plapumă cele mai tulburătoare zile ale unei vieţi sbuciumate, iar Shaw se entusiasmează mai aprig decât un student. Intr'adevăr : Magistral ! Cu restricţia formulei care, am mai spus . este la limită.

Romanul poemă **„The flyng In"** (Hanul sburător) apărut în 1914 şi romanul parodie **„The return of Don Quixote"** tipărit în 1927 sunt, asemenea, cărţi cu harapnic între file, iar eroii lor — hangiul Purup este o adevărată creaţie — luptă nebuni pentru realizarea unor precepte care sunt bune — luate drept bune — cu riscul de a face de râs pe cei ce le susţin.

Credem că romanul cel mai caracteristic şi cel mai bun, al lui Chesterton, este **„The Ball and the Cross"** (Globul şi Crucea), în care autorul desbate, fără prejudecăţi, pe faţă, procesul vechiu şi nerezolvat dintre Religie şi Ştiinţă.

Sunt, aci, patru personagii: Lucifer, călugărul ortodox bulgar Mihail, catolicul Macian şi ateul Turnbull cari, prin viaţa de care sunt animaţi, prin dialogurile vii, disputele aprige şi faptele deadreptul surprinzătoare prinse într'un stil lipsit de pedantism, demonstrează dreptul la întâietate fie al Religiei fie al Ştiinţei. Explicarea biruinţei Religiei prin felul în care un călugăr creştin, aruncat de un ateu dintr'un balon, scapă de moarte chiar fără paraşută, dar cu ajutorul de ultim moment al unei cruci fixate în vârful unei catedrale, este un model de ironie etică (să ne fie iertat eufemismul !).

După cum faptul că bietul creştin este luat drept nebun atunci când îşi prevesteşte păţania, are deasemenea, un mare tâlc în desfăşurarea epică şi unitară a cărţii, care nu se vrea totuşi ideologică.

*

Dacă romanul l-a lansat pe Chesterton, eseurile şi studiile sale l-au impus.

Nu atât erudiţia îi desăvârşeşte prestanţa literară, cât stilul său corosiv şi neechivoc. Un scriitor care a găsit în roman mijlocul cel mai propice pentru a-şi desvolta ironia, nu poate fi decât aspru în ceeace el scrie neinventat: în eseu.

Cartea sa **„Ereticii"** (Heretics) publicată în 1905 — prinumare aproape odată cu cel dintâiu al său roman — este opera care într'adevăr l-a consacrat pe Chesterton.

Forma clară şi cuprinzătoare a eseurilor închise în filele acestei cărţi nu lasă criticilor nici cel puţin şansa de a persifla.

In toate eseurile sale, Chesterton se dovedeşte a fi un luptător înverşunat; prin urmare atacă. Atacă răul sub toate formele lui, chiar şi cele agreabile; atacă binele ipocrit şi fariseu; atacă cinstea plină de iezuitism şi reclamă; atacă înverşunat perversităţile credinţei sub variile-i forme, atacă oamenii cu toate greşelile lor voite şi nevoite.

Nesfârşita luptă dintre Bine şi Rău, psihomachia aceasta, pentru Chesterton este inexorabil argument spre realizarea unor idei care par a nu fi chiar ale lui Chesterton, dar care hotărît lucru, sunt alese şi fixate definitiv în etică de pana reuşită a acestui maestru.

„Spiritul de negaţie", eseu în care Chesterton bârfeşte pe Ibsen, duce pe lector la concluzia puritană exploatată şi de Shaw : „cea mai de aur lege este aceea că nu există nicio lege de aur". Sensul acestui aforism are un ţel bine definit : de a arăta că Ibsen, în toată opera lui, nu urmăreşte stabilirea unui etalon al capacităţii şi calităţii literare, ca să spunem aşa; ci ceva mai practic, mai palpabil, de tot aproape de bunul trai burghez, fără prea mare înflăcărare spirituală.

Treptat, treptat, autorul ia de piept pe Nietzsche care de amplu ce e, devine confuz; pe H. G. Wells care e maniac şi absurd în scientica sa literară (cu toate acestea Chesterton îi recunoaşte compatriotului său o desvoltare literară pe care o atribue bellicos „schimbărilor de păreri" pe care Wells le comite fără pic de obraz).

Despre Shaw a scris o carte întreagă. Shaw este inepuizabil. Şi inepuizabil sunt şi motivele care-l fac pe Chesterton să dea în el cu bagheta scrisului ca într'o tobă foarte bine întinsă.

„Nu-i suficient să umbli cu capul în nori ca să dovedeşti că vezi lucrurile aşa cum sunt ele. Norii, dimpotrivă, te dovedesc străin de toate problemele care preocupă pe semenii tăi, probleme pe care ai pretenţia că le cunoşti, că le discuţi, că le rezolvi", constată senin Chesterton atunci când disecă opera marelui său contemporan.

Dar problematica spiritului omenesc îl preocupă şi pe Chesterton tot atât de aprig ca şi pe marele dramaturg. O dovedeşte din plin în volumul **„Waht in wrong with the World"** („Care sunt neajunsurile Lumii"), în 1910. Aci, în eseuri tot atât de concise ca şi cele din primul volum, rezolvă după un sistem personal — uneori insuficient de clar, adeş deadreptul obscur — problemele sociale sau cele metafizice, deavalma.

In eseurile strânse în celebra carte **„Crimee Angliei"** („The crimes of England, 1916) şi în mai puţin celebrul volum **„Fantezii pentru sperietori"** („Fancies versus tods 1923"), Chesterton discută despre vocabularul sumbru al lui Hamlet, despre glumele şi seriozităţile lui **Arnold Bennett,** despre sport, despre războiul mondial, despre diverse controverse literare, medicale, sau pur biologice gen Darwin.

Chestiunea asta cu „diversul" abundent răspândit în idei, l-a măcinat mult mai mult decât s'ar părea. Patima îi era mai veche: încă din 1910 dăduse la iveală în volumul **„Luând toate în consideraţie"** („All things consssdered"), câteva strălucitoare mostre de discuţii în jurul unor teme foarte banale luate din diversul cotidian şi desbătute magistral.

Atunci, de mult, nici futuriştii „made in Italy" nu au scăpat neparuţi de pana chestertoniană. Incă de pe vremea în care futurismul era în faşe, **Marinetti,** generatorul şi ideologul curentului, este luat în răspăr şi trântit cu capul de toate defectele magistral născocite de Chesterton, numai pentrucă futurismul prea strălucea de viaţă şi de noutate.

„Toată lumea aleargă extenuată după fericirea nopţii. Doar nebunii şi poeţii nu se gândesc la somn", decretează Chesterton în volumul **„Alarme şi Discursuri"** (Alarms and Discursions), apărut tot în 1910. Nebun — poet, este tot una. Şi, desigur, nebunul vrea să fie Marinetti care, pe vremea manifestului futurist lansat la Paris, făcea eforturi de orice natură pentru a-şi desăvârşi atitudinea şi pentru a-şi infiltra curentul literar.

Unde originalitatea lui Chesterton se află bine reliefată, este în volumul **„Dowe agree"** („Suntem în deplin acord"). Intr'o discuţie literară cu Shaw, acesta îl scoate pe însuşi autorul de nebuni, nebun sadea, după ce bineînţeles, barba precaută a dramaturgului avusese grija să se auto-decreteze „barba unui nebun".

Alte eseuri închinate lui **Carlyle, Matew Arnold, Blake,** etc.., îl arată pe Chesterton un etic hotărît, un estetican adorabil şi un etnic de cea mai catolică spiţă insulară.

Era un om care toată viaţa a avut groază de neutralizări: ori acidul cuvântului, ori baza faptei trebuia să fie mai tare.

*

Despre studiile critice ale lui Chesterton am voi să scriem sobru, academic chiar. Pentrucă ele formează cadrul de fast în opera chestertoniana. Nu procedăm totuşi astfel, pentrucă ţinem să fim în nota scriitorului aci discutat, care a avut minuţioasă grije ca aproape la sfârşitul fiecărui capitol sau studiu critic, să fixeze o trăznaie care dacă nu este judecată atent, întoarce pe călcâie întregul sens al studiului.

In lucrarea despre **„Stevenson"** (1927) după ce-l află pilon al istoriei literare, îl decretează copil de trei ani.

„Stevenson nu a putut niciodată să fie altceva decât un copil în studiile lui", spune Chesterton. Bineînţeles, sensul acestei expresii aparent violentă stă închis în întreaga carte: Stevenson a fost pe atât de mare, pe cât de simple i-au fost metodele de investigaţie literară.

Nu astfel stau lucrurile în studiul despre **Dickens** (1906). In faţa operei acestui excelent „as" al slovei puritane, Chesterton cade pur şi simplu cu faţa la pământ. Dickens este uriaş. Dickens este cel mai...

Aceste ditirambe literare s'ar fi putut să fie socotite ca excese ale tinereţii. Dar nu este chiar aşa, pentrucă la 60 de ani Chesterton îşi afla cartea exactă, nu avea nimic de rectificat sau de adăogat în paginile ei şi pentrucă în studiul despre Browning (1903) afirmase aceeaşi admiraţie pe care a susţinut-o cu tărie până la moarte.

Poetul nu trebuie să scrie pentru critici — scrie Chestertin vorbind tangenţial de opera lui Dickens — nici să se sinchisească de ei. Scrisul lui este o dăruire deplină lui Dumnezeu. Nu interesează că părem a fi duşmani ai oamenilor, dacă avem marea înţelegere de a ni-i face pe Dumnezeu prieten. Desigur, atunci când nu te gândeşti la „ce va zice omul", vei scrie cum aşa cum vezi lucrurile, fără complimente inutile, cu gratulări necesare şi — în primul rând — juste. Insuşi cuvântul scris — bun, rău — persistă; câteodată dăinueşte mult prea mult peste rostul autorului.

De aceea Chesterton nu scrie pentru om în înţelesul limitat al vieţii, ci pentru marea trăire care se alătură lui Dumnezeu.

LADMISS ANDREESCU

Septentrională

Ascultă, ascultă, Maria, stejarii !
Stejarii, preamarii, septentrionalii.
Odată cu dânşii prea trist mă scuturi
Pe-aceste terestre, sihastre ţinuturi.

Pe-aici rătăciră în vremea aceea
Să nu-i ştie nimeni, Adam cu Femeea.
Ce noapte pe-atuncea, ce plină de noapte,
Iubirea din scorburi şi baea de şoapte !

Gorunii, gorunii, Maria, gorunii !
Gorunii, străbunii la porţile lunii !
Cât dânşii mă bîntuie, singur şi mare
Pe albele ţărmuri ceţuri polare.

TEOHAR MIHADAŞ

Alecsandri

Mai citesc legende vechi şi poesii lăsate,
Mă mai uit în înserări ca'ntr'un atlas,
Mai caut răsfoindu-mi ca'ntr'un album uitate
Nopţile prin hanuri unde-am băut şi-am mas.

Ascult cum pier în luncă privighetori din streşini
Şi-mi sângeră pe ape aripi de'nseninare —
Invârt ţigara'n buze ca un creion prea vechi şi-mi
Găsesc prin fumuri versul ca'n nişte buzunare.

AL. HUSAR

Influenţe
şi reacţii literare

(Urmare din pagina I-a)

Reacţia gândiristă era necesară pentru a ne elibera de terifianta apăsare, de scăzutul plafon al literaturii semănătoriste, de un caracter „terre à terre", sufocantă prin ancorarea numai în contingent. Dar azi se desemnează în schimb un adevărat abuz, sub impulsul gândirist, de salturi în absolut, o primejdioasă alunecare spre zone obscure, fără niciun contact cu realităţile noastre, căutând sensuri „pascale" sau „duminecale", în timp ce prezentul şi viitorul neamului constituesc o problemă din cele mai ardente.

Materialismul terifiant, cu zările joase, şi spiritualismul abstract trebuesc conjugate într'un nou proces, care să respire în aerul tare al absolutului, dar să-şi înfigă rădăcinile în realităţile naţionale. Această nouă poezie pe care o aşteptăm, cea mai potrivită momentului — şi această expresie nu trebue să mire, pentrucă literatura nu e nici fenomen strict personal, nici raritate cu circulaţie limitată la cenacle, ci comunicare de gând şi sentimente dela om la om, într'o formă durabilă, — va încheia un nou ciclu, care va sili pe viitorii istorici literari să procedeze la o mutare a răzoarelor trasate azi între epocile literare, pentrucă metodele de lucru ale istoricilor sunt modificate de realităţile cărora li se aplică.

ION ŞTEFAN

Cronica literară

Marin Ştefănescu: Filosofia creştină

Biserica întemeiată de Isus Hristos se poate, foarte bine, dispensa de filosofie. Evangheliile sunt aşa de bogate în rodul dumnezeesc al adevărului, încât a te mai osteni să-l cauţi şi'n altă parte e osteneală zădarnică. Evangheliile îndestulează mulţimile, iară din rămăşiţele divinelor pilde pot fi umplute nu douăsprezece coşuri, ci toate coşurile tuturor celor dornici de cât mai multă înţelepciune.

Creştinul cu adevărat cucernic nici nu are nevoie de alte tâlcuri decât cele cuprinse în cuvântul Mântuitorului şi biserica, dacă a înfruntat şi va mai înfrunta mileniile, nu-şi va trage viaţa şi luminile din alte fântâni şi sucuri decât tot cele adunate de pioasa mână a evangheliştilor Domnului. Biserica a fost întemeiată să biruie toate veacurile.

Alta însă este situaţia creştinilor, situaţia păstoriţilor bisericii lui Isus. Ei nu sunt decât oameni şi, ca atari, supuşi rătăcirilor. Ii rătăcesc semnele secolului, îi rătăcesc ispitele pământului şi îi rătăcesc pâlpâirile propriei lor minţi care se încumetă să se creadă mai luminată decât Acela care a zidit toate făpturile şi toate stihiile.

Trăind în lume ca într'un Babilon splendid, creştinii se lovesc de tot felul de învăţături, de tot felul de adevăruri profane, de tot felul de filosofii. Şi de toate acestea se loveşte nu atât omul ştiutor numai al poruncilor eterne, omul simplu şi cu credinţă neclintită dintru început şi până la urmă, şi omul care a cunoscut sau a trebuit să cunoască întreg arsenalul de teorii şi descoperiri câte constituie actuala cultură generală a lumii. Multe dintre aceste teorii şi descoperiri par a intra în conflict direct cu pildele şi tainele evanghelice şi multe par a le fi fatale. Adevărul însă este că atât conflictul cât şi pericolele lui nu sunt decât aparente. De aceste aparenţe nu-şi poate însă da seama orice minte. Pe de altă parte, biserica creştină, în calitatea ei de păzitoare şi îndrumătoare a moşterinii Domnului, nu umblă să-l piardă, ci să-l mântuiască pe creştin. Iată dece luarea de poziţie, a bisericii şi a creştinismului în general, faţă de filosofiile profane a fost şi va fi, totdeauna, o trebuinţă peste care nu se va putea trece.

Filosofiile profane, din vechime şi până în zilele noastre, sunt filosofii ale unor puncte de vedere. Ele nu îmbrăţişează şi, chiar dacă au încercat, nu au putut îmbrăţişa toate tainele şi întregul înţeles al lumii. Cuvântul lor nu a putut dăinui. Cuvântul lor nu a fost viu decât în parte, precum nici cunoaşterile lor nu au fost cunoaşteri decât în parte. Evangheliile şi credinţa ce ne-au fost dăruite de Isus Hristos au în vedere toate căile şi toate năzuinţele omului. Prozeliţii doctrinelor filosofice profane cunosc de aceea bântuiri sufleteşti vecine cu însăşi chinurile iadului. De aceste chinuri fereşte credinţa cu adevărat creştină.

Filosofia creştină, născută din necesităţi de apărare, desăvârşire şi mântuire a creştinului ce se găseşte la un moment dat al vieţii zguduit, sufleteşte, de interpretările profane ale lumii, e, deci, o filosofie cu scop foarte bine delimitat. D. profesor universitar MARIN ŞTEFANESCU a tipărit, la editura „Universul" din Bucureşti, un tratat voluminos de *Filosofie creştină*. Opera d-sale e, după cum precizează subtitlul, o *Contribuţie la înţelegerea filosofiei*.

D. profesor universitar MARIN ŞTEFANESCU şi-a intitulat cartea „Filosofia creştină", în sensul de Problemă a Filosofiei, pentru a stărui asupra faptului că actuala d-sale lucrare este un studiu aplicat la Filosofia creştină, — filosofie pe care unii nu o admit, pe care însă alţii o apreciază ca fiind soluţia însăşi a Filosofiei creştine considerată, la rându-i, soluţie pentru înţelegerea în genere a filosofiei.

D. profesor universitar MARIN ŞTEFANESCU şi-a propus să examineze în ce TREBUIE să consiste filosofia, dacă există sau nu a filosofie creştină şi, dacă există, să i se arate însemnătatea şi necesitatea pentru propăşirea omenirii pe cala binelui. Nu este, cu alte cuvinte, vorba de o carte de istorie a filosofiei creştine, ci un tratat despre problemele însăşi ale acestei filosofii. Dacă a trebuit să recurgă la date istorice, d-sa nu a făcut-o decât în măsura în care aceste date îi puteau folosi pentru o mai luminoasă ilustrare a problemelor, pentru o mai clară reliefare a lor.

Poziţia pe care o ia d. profesor universitar Marin Ştefănescu în opera d-sale este urmatoarea, marturisita la pagina 22 a cărţii: „Noi ne propunem sa staruim ca exista diversitatea şi unitatea daca facem apel la cunoştinţa Evangheliei, pe langa alte cunoştinţe. Indemnam pe fiecare sa-şi continue studiul propriu, dar şi cu ajutorul unei cat mai complete cunoştinţe a creştinismului. Caci astfel se orienteaza cat mai just şi işi dă un raspuns mai deplin la intrebarile sale. Dar liber este fiecare, pe raspunderea lui, să procedeze aşa sau altfel. Noi evidenţiem mai mult partea valoroasa a sistemelor de gandire, analizata impreuna, decât cu deosebire neajunsurile lor, ale unei sau altela".

D. profesor universitar *Marin Ştefanescu* cere deci ca autorii tuturor concepţiilor să ţină seama, în preocupările lor, şi de Evanghelie, — „să-şi continue opera şi cu ajutorul ei, precum noi nu nesocotim învaţaturile lor".

In fond, autorul *Filosofiei Creştine* caută sa aduca şi contribuţia d-saile la înţelegerea creştinismului, o contribuţie la explicarea lumii.

Noua d-saie operă alcătueşte o continuare şi o lămurire a lucrarilor precedente. Ea se împarte în trei capitole mari:

1. Ce este filosofia fără studiul creştinismului, 2. Religia creştina şi 3. Ce este filosofia după studiul creştinismului.

In primul capitol sunt arătate neajunsurile filosofiilor care nu au avut cum sau nu au vrut să ţină socoteală de cuvântul dumnezeesc din Evanghelii.

In capitolul al doilea e examinata credinţa creştină ca viziune a ideaţiului, ca unire cu Dumnezeu, vadindu-se că doctrinelor necreştine le lipseşte tocmai cheia de boltă odată ce este vorba de aşa de importanta problema a mânturii.

Capitolul al treilea rezolvă aproape toate acele probleme de care se lovesc, din ignoranţa lor în materie de tâlmăcire a Evangheliei, toţi filosofii profani.

D. profesor *Marin Ştefănescu* ajungând la sfârşitul expunerilor d-sale, are tot dreptul să conchidă că „filosofia creştină, bine cercetată, ne dă un ajutor nebănuit de preţios în soluţionarea problemelor pe care ni le punem", — căci „Dumnezeu este atât imanent cât şi transcendent lumii. El a împărţit pe oameni în naţiuni, pentru ca prin naţiuni oamenii să-l caute şi să-l găsească... Filosofia creştină în forma sa superioară, înseamnă atât naţionalismul cât şi umanitarismul în înfăţişările lor nobile. E, va să zică, doctrina credinţei, dar a credinţei în largul său sens, care interpretează dogmele pentru a le înţelege, nu pentru a le discuta legitimitatea, adevărul, nu pentru a le schimba, căci ea se întemeiază pe revelaţie, pe credinţa deplină, pe graţia divină... Ea nu exclude nimic din ceeace se afirmă sincer, ci desăvârşeşte. Ea apare ca un preot bun, conştient de sfânta lui misiune, care nu alungă pe necredinciosul mărturisitor că nu are credinţă, ci îl ajută, îi spune: Ia, mai caută, fiule, vezi, nu găseşti tu credinţa în adâncul fiinţei tale, al sufletului tău, în conştiinţa ta? Ea propovăduieşte modestia, rugăciunea, înţelepciunea umană-divină.

Filosofia creştină se poate numi medicina sufletului în sensul că prin puterea credinţei, a rugăciunii, ea ne dă puterea răbdării în mersul nostru către ideal prin cruda realitate. Ea se poate defini ca filosofie a culturii, dar în vederea civilizaţiei. Exprimăm prin cuvântul cultură munca depusă pentru perfecţionare; şi prin cuvântul civilizaţie urbanitatea, omenia, treapta de perfecţiune la care s'a ajuns în urma culturii. Vorbim de înalta civilizaţie. Credinţa înseamnă izvor de muncă neprihănită. Neştiutorii sau cei de rea credinţă răstoarnă noţiunile cuvintelor". (pp. 337—338).

Şi, mai departe: „Noi nu nesocotim diferitele ştiinţe, dar ele să fie adâncite şi cu ajutorul Sf. Scripturi, precum aceasta trebue să fie pătrunsă la lumina lor. Aşa mărturisim că, în orice împrejurare, călăuza noastră în vieaţă este Evanghelia. Am semnalat că

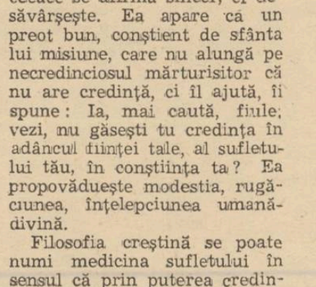

religia creştină cuprinde, în chip mai desăvârşit ca orice, elementele necesare, — principii şi fapte, — prin care, completându-le unele prin altele, interpretându-le, se explică întreaga lume, orice parte a lumii, atât generalităţile cât şi amanuntele lor, în tot cursul timpului. Creştinismul exprimă adevarul, face una cu el. Către el converg toate cercetarile sincere. La adevăr ne duce şi filosofia în forma ei superioara, ne duce şi filosofia creştina". (pp. 339).

Partea de *Concluzie* propriu zisă, care închee opera d-lui profesor universitar Marin Ştefanescu e, în finalul ei, deadreptul o meditaţie de pusnic vecin cu Domnul: „In cea dintâi şi cea din urmă fibră a noastră vibrează dragostea sfanta de care trebuie ne conducem în toată vieaţa. Cineva cu mâini pioase îl găteşte, îl împodobeşte cu bucurie pe copilul venit în lume. Cineva cu mâini pioase aşează trist, şi iar aşează, şi tot i se pare că trebuie sa fie mai bine aşezate, flori pe mormântul fiinţelor dragi plecate din lume. Dragostea sfanta este credinţa în Dumnezeu perfect, ca el ne ştie nevoile, dorul, el ne ştie focul, el ne trimete aşteptatul ajutor, aşteptata mângâiere". (pag. 341).

Pentru a înţelege acest dulce şi curat final trebuie sa cetim şi pagina a cincea a volumului: Opera d-lui profesor Marin Ştefanescu este dedicata soţiei d-saile decedata cand autorul îşi terminase scrierea.

FILOSOFIA CREŞTINA concepută şi realizata ca o contribuţie la înţelegerea filosofiei, e o carte pe care este bine să o ceteasca şi cei ce nu se ocupă cu studii speciale de filosofie propriu zisa sau cu studii teologice.

In cele peste trei sute de pagini ale tratatului d-saile, autorul, un profund creştin, — creştin aproape mistic, — pune în relief anumite adevăruri pe care prea uşor le uitam, chiar daca, odata, am fost patrunşi de lumina şi caldura lor mântuitoare. Am ajuns prea profani, atât de profani încât, unii dintre noi, profanează până şi tainiţele cele mai sfinte ale sufletului lor, nesocotind că acest suflet le-a fost dat pentru bucurii curate şi nu pentru înotiuare în pamânteştile smarcuri ale placerilor trecătoare.

Dară FILOSOFIA CREŞTINA a profesorului universitar *Marin Ştefanescu* este şi manual pe care-l vor putea consulta, fără regret, toţi cei ce filosofează sau se ocupă, într'un mod oarecare, de studii filosofice. Studenţilor dela facultăţile noastre de teologie aceasta *Filosofie Creştină* le este deadreptul indispensabilă.

D. profesor *Marin Ştefănescu* publicându-şi lucrarea le-a făcut, în primul rând, un serviciu real acestor studenţi teologi.

TRAIAN CHELARIU

„POEZIA

aparţine limbii mai mult decât proza, sufletului secret al limbii: jocul de irizări din interiorul poeziei face vocabularele neputincioase... Când zici poezie nu înţelegi, evident, pur şi simplu versificare. Versul poate să fie un reportaj, o naraţiune, poate să fie epizodic, cum a fost câteva sute de ani şi cum e deseori şi azi; poate să fie fotografic. Poezia nu povesteşte nimic şi se poate lipsi de cuvinte: poezia e ca o ceaţă, şi ca un ecou: o stare sufletească. Dacă totuşi se învoieşte mai mult cu versul decât cu proza, este pentru că poezia câştigă concizie, fluenţă şi catifelare. Versul, el e şi mai clar şi mai obscur, două alternante ale poeziei, în care pauza şi omisiunea au sens şi de simetrie sau de contrast dar mai cu seamă de împlinire. Obscuritatea încadrează lumina şi o face mai tare. Osteniţi şi de ritmuri şi de imensitatea revărsată a prozei, scriitorii au adoptat, într'un timp, aşa numitul vers liber, o modalitate de prozodie, nu fără insinuarea emoţiei adevărate în poemele lor. Câteodată oboseşte şi rima... Dar experienţele au fost abandonate, din pricină că scriitorii n'au putut să armonizeze inegalităţile verbale şi aproximaţiile confuze într'un stil distinct, iar versul alb, cum i s'a zis, probabil pentrucă-i lipseşte culoarea rimei, nu mai e nici el prea utilizat de-

cât la tâlmăcirea clasicilor vechi". Iată parerile unui mare poet, autorul unor fără de pereche psalmi şi al unui poem care se numeşte Duhovniceasca, despre poezie şi rima. Le găsiţi într'o carte cu vieţi ilustre dedicată lui Eminescu şi apărută în editura Vremea. Le-am transcris deoarece este necesar să fie cunoscut şi cuvântul unuia care nu mai este un oarecare scriitor sau poet de talie, ci unul din cei mai de seamă plamadiitori ai limbii româneşti.

MORMÂNTUL URIEŞILOR

volumul de povestiri al d-lui Mihai Constantinescu, — a aparut in Editura „Cartea Moldovei" din Iaşi, — se bucură de un real succes. Fără a pune probleme chinuitoare şi fara a forţa limba, d. Mihai Constantinescu merge pe drumul inaintaşilor sai moldoveni cinstiţi şi ae ispravă. I-am promis o cronică literara. Ne vom ţine de cuvânt.

DEMETRU IORDANA

nume care nu este nou, a scos, la Editura Mecu din Bucureşti, un masiv roman intitulat FATA DOCTORULUI AMBROZIE. In cele peste patru sute de pagini ale operei d-sale se împlineşte un destin şi începe un altul. Cu toate stangaciile stilistice, cartea e o cucerire, cel puţin în cariera literară a d-lui Iordana. Vom reveni la cronica literară.

DIN ATELIERELE

tipografiei Ştefan Ionescu-Tămădau din Bucureşti au început să iasă o serie de cărţi cu poeme. Modeste ca prezentare exterioară, aceste cărţi reuşesc să fie de tot decente în raport cu posibilităţile timpului. Nu ştim dacă poeţii care tipăresc la d. Ionescu-Tămădau îşi suportă în întregime cheltuielile de tipar, constatăm însă că versurile lor pot fi deadreptul surprinzătoare. Iată-l, spre exemplu, pe d. Virgil Treboniu. Vine cu ritmuri ce sunt ale d-sale şi cu melodii tot pe atâta de ale d-sale. Citâm câteva strofe: „Printre lucruri femeile cuprind atâtea nopţi. Le poţi auzi coborînd în inimă ca într'o carte, Sau în şoaptă parcă ţes Ceasuri de iubiri, mâini albe şi ciudate". (Femeile). „Fata de argint n'a mai venit la fântâna, Aşa de curată privire a spart luna Vechie cu oala grea de vin. Dar cântecul încă aştepta, Flacără nouă din marea iubire Se aprindea de podoabele vechile ale zărilor". (Fata de argint). „Iubita cântă numai pentru ea. Din ferestrele înalte o soarbe iarba Inaltă, ca o punte a inimii. Acolo s'a oprit pentru povară pasărea de seară. Vreau s'o ucid. Dar frica răpită Se leagănă de acest piedestal al iubirii". (Pentru iubita). „Aici e prea mult soare, dulceaţa pământului Ce inca rodeşte, ca nişte fluvii de argint. Acum cand se incovoaie plugul mi se pare ca imbie de foc coc adolescenţa graului". (Sufletului). „Şi în amiaza chipului te port, O mama a durerii, cauta rugă, A visului i imagine te arde! Dar aşept Sa mingă viaţa ultime blesteme. (Mama). „Eu te aştept, pescarul sărac Ce risipeşte pe mal plete arse, Dar inima bate puternic cand ştiu Că odată imi vei fi mormant. Nu-ţi mai numar dorinţele Printre florile salbatice mă îndrept, Cu aceasta iţi pot canta plăcerea De-a fi o altă lume. A vântului cortegiu pare Că-ţi mai satură cumplita Amăgire a dragostei. O auzi Cum suie colina împreună". (Itaca). Poemele d-lui Virgil Treboniu se numesc FOCUL ADUS.

Nu tot aşa de original şi de suav, dară marcând — (vezi Nota Bene dela pagina a patra a cărţii,) — un debut promiţător, este d. Ion Marin Nicola cu al d-sale Vis al Poetului. VISUL POETULUI e îmbrăcat în straiuri tradiţionale, fără ca au-

torul să fi reuşit a le transfigura îndeajuns: „Te-am purtat la braţ prin primăveri Ca pe o nebunească 'nchipuire Şi-am ţesut din şoapte şi tăceri Visul cel mai pur de fericire. Visul meu: In satul de pe Vedea Sub salcâmi bătrâni ca veteranii Intr'un Mai când satu-i numai floare Să se strângă-acas la noi ţăranii. Şi să buciumeze vătăşelul Peste deal şi peste Vede 'n zare Că primarul lor, Marin Nicola, îşi însoară fiul cel mai mare". (Visul poetului). E poate un vis frumos, e însă prea personal. Poetul mai are însă un fel de autoportret liric, foarte izbutit în raport cu restul poemelor d-sale. Citându-l în întregime, socotim că este bucata dela care poate începe o ascensiune: „Ion Marin Nicola, poet fără talent, Nepriceput şi leneş funcţionar la stat, Cu-aceleaşi atribute student întârziat Ce-ai fost întotdeauna în viaţă repetent. Ion Marin Nicola, ce rău ai fost ursit!... Să rătăceşti într'una pe-a stelelor meleaguri Cu gândurile frânte steaguri, Să cauţi totdeauna ce nimeni n'a găsit... Nici bucuria ta, nici plânsul tău nu-s lei. Ci mediocru scâncet sau mugetul de turmă; N'ai fost nici cel dintai, n'ai fost nici cel din urmă Ce-a scris la stele ode, sonete la femei. Dece n'a scris în cartea destinului să fii Un prizărit egumen în muntele Atos? Pe scara umilinţii erai cel mai de jos, In râvna pentru Domnul, din lume, cel dintâi. Ion Marin Nicola, dece n'ai fost măcar In codru adânc haiducul cu nume de strigoi Ce-a jefuit rădvane şi-a jupuit ciocoi, In lung şi 'n lat de ţară cel mai temut tâlhar? Mai tresărea şi-acuma visându-te boerul, Sau îţi ştiau de nume o vale, o troiţă... Mai suspina şi-acuma de dor vre-o jupâniţă Când luna şi-ar înfige în geamul ei hangerul. Aşa, n'o să se ştie în urma ta decât C'ai fost un poetastru îndrăgosit de vis, Ce n'avu nici curajul să se fi sinucis Şi-a aşteptat să moară ca toţi ceilalţi şi-atât". (Ion Marin Nicola). Cu toată poza, voită de bună seamă, e, în acest poem, atâta amară ironie, încât aduce aminte de accentele unui Villon. Câţi Ioni Marini Nicola nu bat pustiile cărări ale poeziei fără măcar să-şi poată da seama că sunt destinaţi să moară şi atât!

VIORILE AZURULUI

se intitulează cele treizeci de sonete pe care le publică d. APOLO BOLOHAN in colecţia „Bucovina Literară" din Cernăuţi. Dela Catrene, — epigramatice, — şi dela Epigrame, d. A. Bolohan a trecut la una din formele cele mai rigide ale poeziei. Şi d-sa o stăpaneşte inaeajuns ca să nu comita erori. Ceeace te supără oarecum la lectura acestor sonete in schema carora sunţi perpetua prezenţă a Veneţiei lui Eminescu, sunt anumite asonanţe şi licenţe evitaoile. D. A. Bolohan rimează fiamuri cu valuri, lanuri cu valuri, şi realizează cupluri de cuvinte ca: feţe creţe, dar darnic, asta astre, fara cea, cotidianei ziue, luminii danii graţii, mirare minunată, vaiu 'n aura, deapân' aie, etc. Am făcut aceste observaţii numai cu ganaul ca-i vor atrage atenţia că'n economia unui vers nu sunt indigauite nici lipsuri nici lucruri superflue, iar aceasta cu atât mai mult cu cât versul face parte dintr'un sonet. D. A. Bolohan are un vocabular bogat şi colorat şi-l animă un sincer dor de a scrie poezie bună. Cu niţel mai multa răbdare şi precauţie suntem siguri ca va reuşi să se salte peste nivelul în care se impotmolesc, aeobicei debutanţii. Culegerea de sonete a d-lui A. Bolohan dovedeşte că poeţii noştri tineri se indreapta, curajoşi, către rigorile clasice ale poeziei.

GÂND ŞI SLOVĂ OLTENEASCA

e revistă de dârză atitudine românească. O redactează d-nii Preda Savu, F. Bossun şi Sergiu Cristian şi o susţin o pleiadă de condeie neiertătoare în ceeace priveşte abaterea dela poruncile etnicităţii. Din numărul pe Sept.-Oct. c. remarcam colaborările dlor F. Bossun (Oltenia), N. Piopşor (Bazvaconii genealogice), Preda Savu (Biografie în lemn), Sergiu Cristian (Taina apelor) şi Nicolae al Lupului (Spovedanie). Remarcăm, deasemenea, tăiosul răboj. Ocazional ţinem să precizăm că numele şi originea etnică a d-lui Eusebie Camilar sunt româneşti. La fel este românească şi originea etnică a d-nei Magda Isanos, soţia d-lui E. Camilar. Nu ştim dacă nu mele d-sale literar e pseudonim sau numele pe care l-a purtat până a se fi măritat.

BUCOVINA LITERARĂ

aduce două surprize în numărul din 12 Sept. c. Colaborarea d-lui Mircea Streinul (Elisafta a lui Şarpe) şi Dumitru Isac (Poezia misterelor metafizice). Studiul d-lui D. Isac priveşte poezia d-lui Lucian Blaga. Faptul că marele nostru poet şi filosof e pe zi ce trece, tot mai discutat, dovedeşte cât de adânci sunt ecourile operei d-sale în conştiinţa românească, a cea conştiinţă din miezul căreia d. Lucian Blaga descinde cu imense ceruri în stelate şi cu încă nebănuite profunzimi.

BELADONA

se întitulează romanul poliţist pe care d. Dorin Iliescu îl va scoate, peste câteva săptămâni, în editura „Cultura Românească".

In urma osebitului succes obţinut cu „Procestu lui Ilie Sfert", numele d-lui Dorin Iliescu pus pe coperta suszisului roman constitue o garanţie pentru va'oarea cărţii şi pentru buna primire de care se va bucura printre cititori.

SATUL UITAT

Reţineţi numele acestui roman! T. Kröger.

Reţineţi numele acestui autor! In curând vitrinele noastre vor avea prilejul să ofere cititorilor un roman cum prea puţine au apărut în ultimii ani. Prezentarea pur occidentală se impreună cu un cuprins de zile mari, aşa că „Satul uitat" va fi cartea tuturor iubitorilor de frumos.

O ROMANCIERĂ NOUĂ: SOFIA ARCAN

Editura „Contemporana" tipăreşte romanul „Iana Hoinara" de Sofia Arcan. Autoarea, în această nouă lucrare literară, reuşeşte să analizeze în chip magistral una din tainele sufletului femeii, într'o limbă pură şi într'un stil viu.

„Iana Hoinara" consacră o scriitoare de mare talent şi constituie un eveniment literar al sezonului de toamnă.

Sofia Arcan, nume necunoscut până acum, vine din lumea senină şi visătoare a Banatului, dând provinciei sale un real prestigiu.

V. JELERU

AU APĂRUT EDIŢII NOUI

din marile succese literare datorite d-lui MIHAIL DRUMEŞ!

CAZUL MAGHERU
roman, ediţia IX

SCRISOARE DE DRAGOSTE
roman, ediţia XVI

INVITAŢIA LA VALS
roman, ediţia XXVI

In curând va apare noul roman ELEVUL DIMA DINTR'A ŞAPTEA

De vânzare la toate librăriile din ţară.

SCENARII DE FILM ROMANESC

(Urmare din pag. I-a)

Nu voi uita „Cruciada copiilor" a lui L. Blaga şi nici admirabila „Tulburare a apelor". Ce comori de mister, de vrajă, de sălbatecă poezie şi mistuitoare patimă cuprinde aceasta din urmă! Şi ce formidabil rol de femeie!

Aţi văzut, la Opera Română, baletul „Demoazela Mariuţa"? Multiple frumuseţi şi inedite posibilităţi de artă scenică ne-a sugerat alesul spectacol coregrafic.

Toată epoca aceia — cu îngemănări de influenţe orientale şi penetraţiuni apusene — (şi „Ciocoii vechi şi noui" ai lui Filimon sunt adânc grăitori) poate fi oricând exploatată, cu neindoelnic succes, într'un film de ţinută.

Dincolo de tărîmul frescei istorice sau al legendei româneşti, există iarăş un specific robust, o lume nouă, plină de colorit şi game de dramatism. E tot o lume românească, modernă, care deschide porţi scenaristului spre trilogia Eminescu a lui Cezar Petrescu, spre „Arhanghelii" lui Agârbiceanu (intră, aici, o lume ardeleneasca extrem de interesantă), spre „Velerim şi Veler, Doamne" al lui Victor Ion Popa, sau spre „Baltagul', unde sună, cu timbru de epos popular şi tulburător glas de simbol tracic, ceva din sufletul „Mioriţei" plaiului moldav.

Pentru vremuri cu totul limpezi, un scenarist de gust n'ar lăsa, fireşte, la o parte, „Intunecare" a lui Cezar Petrescu, „Pădurea spânzuraţilor" a lui Rebreanu, ori „Avram Iancu", viziunea moţească, turnată în baladă dramatică, a lui Blaga.

Scenariştii hotăriţi să înfrunte concursul anunţat, să se gândească la toate subiectele, resfirate, din fugă, mai sus.

Pe lângă acestea, — ce pauper, ce meschin, ce nereprezentativ apare un scenariu bazat pe-o intrigă oarecare cu erotism edulcorat, limuzine trase la scară şi personagii lacrimogene.

RADU GYR

Reapariţia revistei „Dreptul"

Incă din 1941 în „glastra" ce-adăposteşte restrânsul număr al revistelor noastre juridice era un spaţiu gol, prilejuit de suspendarea apariţiei revistei Dreptul întemeiată la 1871 de Grigore Păucescu — deci prietenă din copilărie cu „Convorbiri Literare" — mai bătrână cu 5 ani.

Incepând de-atunci, revista „Dreptul" a creiat la noi însuşi genul revistei juridice de doctrină, jurisprudenţe, cronică şi informaţie, contribuind la formarea spiritului juridic românesc.

Din această epocă juridică, influenţată de şcoala exegetică franceză, revista „Dreptul" s'a bucurat de colaborarea celor mai distinşi slujitori împărţitori ai dreptăţii timpurilor pe care le-a străbătut.

Aniversarea celor şaptezeci de ani dela apariţie ar fi trezit poate nostalgia altor timpuri şi... altor studenţi... profesorilor Facultăţii noastre de Drept şi restrânsului număr al celor cu preocupări valabil juridice... (Odată ce din 1941, când şi-a întrerupt apariţia, şi până acuma lipsa i-a fost menţionată doar în câteva articole....).

Reapariţia revistei se datoreşte d-lui avocat Mircea I. Manolescu care-a unit vechia sa iniţiativă de-a întemeia o nouă revistă juridică concepută pe baze noi cu continuarea revistei la care-au colaborat cândva: Pache Protopopescu, Alexandru Degré, Constantin Dissescu, Trancu Iaşi..... B. Misir, Tache Ionescu.....

Vasile Pârvan spunea în „Memoriale":

„Noi muritorii suntem mari, nu pentru găsirea unui gând într'o zi de noroc ci pentru urmărirea într'o mie de zile, şi cu, şi fără noroc, a gândului unic care stă la temelia oricărei vieţi creatoare..... Marea noutate, marea creare e iubirea aceasta continuă, neobosită pentru gândul unic".

Gândul unic al juriştilor trebue să fie Dreptatea.

Credincioşi drumului deschis de marii lor înaintaşi, găsim între colaboratori numele d-lor: prof. Istrate Micescu, decan D. Grozdea, Dimitrie Lupu, prof. Andrei Rădulescu, decan C. Rarincescu, av. Mircea Manolescu, av. H. Asnavorian, av. Ionel Teodoreanu, Radu Portocală, Ion Zamfirescu, Henry Stahl, Radu Rossetti, etc., etc.

Marea surpriză nu o constitue, cum s'ar crede, condiţiile tehnice — ireproşabile — ci studii aparţinând şi altor discipline: psihologie, sociologie, criminologie statistică, bibliografie, Revista adresându-se deci nu numai celor „unşi... jurişti" ci şi intelectualilor cu preocupări ce depăşesc atât de moderna superficialitate.

Ceeace se desprinde dintre rândurile articolelor cuprinse în acest volum omagial, nu poate fi înfăţişat mai bine tinerei şi grăbitei noastre generaţii decât prin câteva fraze desprinse dintr'unul din discursurile ţinute... cândva de C. Hamangiu:

„In această muncă intensă şi creatoare, în această muncă generatoare de energii şi idealuri stă marele rol al nouii generaţiuni. Niciodată poate nu s'a cerut neamului nostru mai multă muncă şi mai multă sforţare, precum şi un plus de energie, mai puternic ca astăzi... Se impune dar, ca o imperioasă datorie, nu numai de ordin cultural, dar chiar ca o datorie naţională, ca fiecare dintre noi, noua generaţie mai ales, să depunem sforţările cele mai mari pentru o manifestare cât mai puternică şi mai luminoasă, în toate ramurile de activitate intelectuală. Şi aici vine marele rol al nouei generaţiuni de jurişti. Lor de rămâne greaua dar frumoasa sarcină de a continua munca predecesorilor lor".

Cine are urechi de auzit, să audă!

ADRIANA NICOARĂ

MIREASA din FAȚA OGLINZII

(Urmare și sfârșit)

de LIVIU BRATOLOVEANU

Sana n'avea nimic din îndemânarea femeior care-și compun masca pentru ieșirea în stradă: era stângace ca o elevă de pension, în preajma dragostei.

Își măsluia figura. Se pudra astfel, plimbând încet puful pe umerii ascuțiți ai obrajilor, pe frunte, sub ochi, dand paliditătii faciale o albeață de var. Era parcă ceva grotesc în promovarea acestei frumuseți perimate. Parcă punea pe chipul unui manechin de ceară, o strălucire nefirească de panopticum.

Apoi, încântată ca în fața unei comori eliberate din noaptea hrubelor, folosi rujul uleios, arcuindu-și buzele subțiri până ce luară crudul aspect al unei răni însângerate. Ochii nu se mai încruntau ca până aci, neliniștiți, în fața oglinzii, la numărătoarea celor dintâi riduri. Erau neastâmpărați și cu sprâncenile arcuite a mirare, ca în fața unei minuni în care nu mai spera. Și tot ca o minune, din adânc, cântecul uitat reapăru pe buzele însângerate ca în pragul celor douăzeci de ani, când inima mamei era lângă inima ei și nici o primejdie nu amenința, de nicăiri, cerul liniștei lor.

Pe urmă plecă.

Dar la fabrică, după ce-și motivă lipsa, fetele nu se putură din capul locului împăca cu miraculoasa-i transformare facială.

— Ce-i cu tine, Sano? se alarmă una. Nu cumva (și zicând, făcu cu ochiul celorlalte) ți-o fi umblat vreun cavaler la inimă?

— Ești geloasă?

— Ferească Sfântul!

— Atunci?

— Ca chestie, dragă... Barem e frumos?

— Nu te privește!

— Aha!...

Era mirarea exclamativă a fetelor în fața unui adevăr subînțeles: epatantă, semnificativă, plină de răutăcioase aluzii.

Dar domnișoara Sana era îndepărtată și absentă la aceste vorbe de clacă. Surâdea, ca să fie în nota lor, dar surâsul deschidea aripi albe spre imaginea aureolată a domnului Scarlat.

Pe urmă, o zi sau două mai târziu, nu se știe cum s'au cunoscut și nici de ce și-au vorbit. Poate din pricina întunericului din acea seară, încărcat de presimțiri. Se svonise că avioane inamice vor bombarda orașele din interiorul țării și măsurile de apărare preventivă nu întârziară să-și facă efectul: stingerea luminilor.

Sub camuflaj, orașul era ca o cetate cufundată în bezna negurilor de cimitir.

Dar lampa de buzunar a domnului Scarlat, i-a arătat protector drumul până la poarta casei.

Nu era un om atât de ursuz, cum și-l închipuise, acest domn Scarlat.

Ba, dimpotrivă, începuse prin a-i povesti o seamă de amănunte nostime în legătură cu camuflarea luminilor, între cari, desigur. cea mai caraghioasă întâmplare era aceia cu chefliul care se întoarce la miezul nopții acasă, nimerind în odaia vecinei.

Din cale afară de amuzată, domnișoara Sana îi sorbea cuvintele. Astfel, discuțiile din fiecare seară, deveneau parcă fragmentele întregitoare ale unei prietenii care se mărturisea tot mai intimă.

Domnul Scarlat începuse prin a-i povesti nimicuri vesele și sfârșise prin a-i face complimente. Iar o săptămână mai târziu, dispăru și bariera formulelor de politețe. Dela „dumneavoastră", ajunseseră la „dumneata". Pe urmă își spuseră simplu: — „Tu Scarlat"... „Tu Sana"...

Acasă, după ce se despărțeau, se strecura fericită sub plapuma subțire de vară, recapitulând faptele. Ca într'un vis se petreceau toate, și tot ca un vis imaginea domnului Scarlat o urmărea necontenit și pretutindeni, dând inimii ei trezite la dragoste parcă dintr'un somn letargic, o emoție mereu proaspătă. Fiecare gând, fiecare preocupare sau faptă de peste zi, cuprindeau în miezul lor intim un imn de dragoste pentru funcționarul dela depozitul de alcool.

Pe urmă, în altă seară, domnul Scarlat i-a cuprins pe nesimțite mijlocul, și ridicându-i bărbia spre lumina ochilor lui, a sărutat-o apăsat pe buze.

Nu s'a opus.

N'a tresărit.

Era urmarea firească a unei iubiri care nu întârziase să vină. ca preludiul dintr'o simfonie a inimilor unite în cântec.

Apoi s'au strecurat amândoi în casă, fiindcă strada putea să aibă ochi și urechi, iar dragostea lor numai într'o singurătate plină de siguranță putea înflori.

Bărbatul s'a oprit dintru întâi mirat, în pragul ușii, rotindu-și curioase priviri prin odăița slab luminată de lampa cu glob albiuriu. Ce-a gândit atunci, nimeni n'ar putea să spună. Poate îl impresionase micimea și decorul sărăcăcios al încăperii pardosite cu pământ, sau poate se gândea cu milă la singurătatea în care o biată fată lipsită de apărare era sortită să trăiască.

— Ce simplu și totuși cât de plăcut e la tine! rostise coborând mica scară de lemn. De mult locuești aici?

Domnișoara Sana a ocolit răspunsul, fiindcă locuia acolo parcă de-o veșnicie și nu voia, da! nu voia ca domnul Scarlat să-i afle vârsta. A întrebat șoptit:

— Nu stai?

Bărbatul s'a așezat aproape de ea, pe un fotoliu șubred cu catifeaua leproasă, ciugulită de molii.

Afară era numai noaptea neagră de păcură și între ei, cu o realitate greu de mărturisit, lumina ofticoasă a lămpii cu gaz, proectându-le pe peretele din fund cu varul cojit, umbrele de funingine. S'au privit câteva clipe tăcuți, mai mult cu coada ochiului, parcă atunci se cunoscuseră întâi.

Dar tăcerea săpa în sufletele lor, o mirare plină de jenă.

— Scarlat, rosti într'un târziu glasul femeii, vrei să-ți fac o surpriză?

— O surpriză? se miră bărbatul scormonind-o cu neîncredere în ochi. Da, desigur, fără îndoială. că vreau... Dar despre ce e vorba? Ce surpriză poți tu să-mi faci?

— Nici nu-ți trece prin minte.

Puțin contrariat, el schiță un zâmbet nedefinit.

— Glumești?

— Nu, nu glumesc. Așteaptă o clipă și vei vedea.

Pe figura negricioasă, zâmbetul se șterse puțin câte puțin lăsând loc unei încruntări vesele.

— Și dacă ghicesc?

— Pe ce vrei mă prind că nu.

— O! se apără în glumă bărbatul, ridicând amândouă mâinile spre tavan și lăsându-le apoi să cadă neînsuflețite pe genunchi. E o taină atât de grozavă? O surpriză atât de mare încât nici prin minte n'ar putea să-mi treacă?

— Mai mult decât atât nu pot să-ți spun: așteaptă și vei vedea!

Domnul Scarlat răspunse, cedând:

Grăbită, cu graba plină de nerăbdare a unui copil care se duce la jocul altor copii, domnișoara Sana se mistui fericită în odăița de-alături, să-i pregătească nebănuita surpriză.

Bărbatul rămase pe scaunul lui surâzând.

Surâdea pentrucă se gândea cu legitimă curiositate la surpriza care trebuia să apară de dincolo, pe ușa astupată cu îngustele geamuri, și pentrucă cele câteva păhărele, băute în ascuns la plecarea dela serviciu, începeau abia acum să-și facă efectul: încet dar sigur.

Se întâmplase aceasta la capătul unei săptămâni de muncă, seara, când rămăsese singur să facă socoteli în registrele depozitului, cu un sfert, cel mult o jumătate de ceas înainte de întâlnirea cu domnișoara Sana.

Câteva pahare, acolo, din licoarea verzuie cu gust de mentă, nu însemnau mare lucru pentru stomahul îndeajuns deprins cu băutura. Dar spre neplăcuta lui surpriză, și-a dat seama că băuse pe stomahul gol -- și efectul nu întârzia să se arate.

Dar dece? De ce nu s'a putut abține?

De ce tocmai **acum**?

In odăița de alături, cu toată promisiunea întoarcerii imediate, femeia încă nu dădea semne de viață.

— Ce surpriză vrea oare să-mi facă? gândi cu glas tare, ca unul care nu se știa de nimeni ascultat.

Se ridică să-și alunge nerăbdarea.

Făcu câțiva pași spre ușă, cu intenția de-a o crăpa puțin, dar își dete seama că se clatină, se clatină cu adevărat, și de teamă să nu-și piardă echilibrul săvârșind vreo necuviință, se reașeză cuminte pe locul său.

— Sunt un porc! își rosti tare gândul pâclos. Nu trebuia să beau. Mai ales acum, în seara asta, când aveam de gând să...

Pe nesimțite, obiectele din jur își pierd din înfățișarea lor aspră, rigidă. Acum, totul i se pare lesne și simplu de cucerit, iar prin aburii tari ai alcoolului care-i învăluie progresiv creerul, gândurile evoluează în jurul aceluiași punct.

— Ce surpriză vrea oare să-mi facă?

Era încredințat că ceva deosebit se va petrece în clipele care vor urma, un fapt pregătit în amănunte și calculat săptămâni dearândul, fiindcă pentru aceasta venise, renunțând la alte preocupări mai ispititoare, și pentrucă — gândea el — în relațiile cu o femeie spre care instinctul de bărbat căta cu jind, vieața, sau experiența vieții îl învățase să procedeze cu răbdare și tact.

Pentru el, domnișoara Sana e o biată rață prostuță și timidă, ca dealtfel toate fetele acestui târg. Se legase de ea întâmplător, fără a forța împrejurările, mai mult din plictiseală, și poate pentru faptul că locuiau pe aceiaș stradă. Astfel, având același drum, era scutit de a-și mai pierde timpul alergând după altele.

Auzi pași în odaia vecină.

Intoarse capul, neînțelegând.

Surâse.

Pașii se apropiară mărunt, timid, apoi deodată ușa se deschise și în pragul ei, albă, dreaptă, de nerecunoscut, cu părul adunat în ceafă și cu buzele mai sulemenite ca deobiceiu, domnișoara Sana apăru gătită ca în seara unui fericit eveniment, în rochia străvezie de mireasă.

De mirare, fiindcă la o asemenea surpriză nu s'ar fi așteptat, bărbatul încercă să se ridice, dar căzut inert în brațele fotoliului putred, ca în fața unei uluitoare vedenii.

— Ce zici Scarlat, îți plac? Mă aranjează?

Mut, mirat, neclintit, incapabil să articuleze un cuvânt de răspuns, rămase privind cu gura căscată, prostit.

Dar femeia nu-i lăsă răgazul să se desmeticească din muta contemplare prostească.

— Nu-i așa că sunt de nerecunoscut? întrebă răsucindu-se cu o naivă grație pe tocurile joase, negre, scâlciate, contrastând izbitor cu albul străvechi al rochiei mirosind a naftalină. Dar de ce taci? De ce mă privești așa? Pofteste cel puțin de spune că n'așî fi o mireasă frumoasă.

— Ei, bravo! râse idiot domnul Scarlat, desmeticit și subit entusiasmat. Știi că la o asemenea surpriză nu m'așî fi așteptat? Ah! și cum îți strălucesc ochii. Cât de bine, cât de turnată îți vine rochia pe talia ta subțire.

Se trase un pas îndărăt, ca la fotograf, ușor clătinându-se s'o cuprindă mai bine cu privirea.

In bătaia difuză a luminii spălăcite, prin țesătura diafană de mătase, cum sta surâzătoare și măgulită în fața lui, liniile ușor conturate ale trupului se desenau slabe, supte, scheletice, dar totuși ispititoare.

Se ridică de pe scaun și apropiindu-se clătinat de ea, îi cuprinse umerii delicați în palme.

— Vino! îi zise el cu glas mieros, atrăgând-o spre patul cu cerga aspră de lână. Vreau să fii lângă mine, să-ți simt bătăile inimii.

Fâstâcită, bănuind ce intenții ascunse are cu ea, domnișoara Sana păli, simțind cum de rușine i se clatină pământul sub picioare.

— Scarlat, șopti ea cu un efort venit din adânc, ce vrei să faci? Ce ți-a venit?

— Nimic! răspunse el vesel, cuprinzându-i ușor mijlocul. De ce te temi? De ce să-ți fie frică? Vino să stăm amândoi aici, pe pat, doar câteva minute, că nu-ți fac nimic rău.

— Dar cum ți-ai fi putut închipui că eu...?

Domnul Scarlat râde amuzat, cu biciuitoarea seninătate a omului care nu cunoaște ce-i împotrivirea. Și mâinile lunecă lin, ușor, progresiv, dealungul trupului, până mai jos de coapse.

— Ah! lasă-mă... lasă-mă când îți spun... Ce vrei să faci? Ce înseamnă purtarea asta pe tine?

Se sbate, plânge, imploră, să scape din strânsoarea grozavă care-i lasă urme adânci pe braț, dar domnul Scarlat e atât de puternic ,și atât de hotărît în ce și-a propus, încât orice împotrivire din partea femeii, e din capul locului condamnată neputinței.

— Te temi de mine? rânjește. De ce să te temi? Ne iubim și vreau să fii a mea!

Domnișoara Sana încă nu pricepe. Se sbate, gemând, cu aceiași disperată împotrivire, să scape din tirania strânsorii de clește, dar acum nu e decât o biată fetiță, slabă și lipsită de apărare, în mâine acestui om de nerecunoscut.

— Ce vrei să faci? Dă-mi pace... nu vreau... Auzi? Dacă nu-mi dai drumul imediat, strig după ajutor. Na'i fost niciodată atât de...

— De brută, vrei să zici? întreabă mașinal domnul Scarlat — și fiindcă-i scăpase, făcu un salt de panteră în lături, tăindu-i abil calea spre ușă. Nu! nu! — se apără înaintând cu mâinile întinse spre ea — nu sunt o brută! Te iubesc și vreau să fii a mea, cu orice preț. Înțelegi? Vreau! Chiar acum... Dacă ești fată cuminte, am să te iau de nevastă...

Minte, se vede cât de colo că minte, dar în cugetul domnișoarei Sana cuvintele au un efect înșelător.

Și ca totdeauna când dă frâu liber închipuirii, măcinată hain de doruri nemărturisite, se vede deodată în rochia albă de mireasă, dar nu în rochia scămoșată de acum, ci alta, alta nouă cu voalul trenând ca o dâră spumoasă în spate, braț la braț cu bărbatul drag, pășind alături pe drumul altarului... Dar dacă minte? Îi trecu deodată prin cuget.

— Dar dacă minți? îi repetară șoptit buzele din cale afară de roșite. Dar dacă într'o zi...

— Ce copilă ești! exclamă plictisit, dar cu o convingătoare seninătate, domnul Scarlat. Cum poți să crezi una ca asta? Vreau să te fac nevasta mea, să fim împreună toată vieața, fiindcă te iubesc și nu pot trăi fără tine. Auzi? Nu pot...

Impotrivirea nu-și mai are sens.

E pe cale să slăbească.

A slăbit.

Pe chipul alb, palid de alb, ca și în ochii îndobitociți cu albul nefiresc de rotund, se mai ghicește o ezitare plină de spaimă.

Buzele încep să-i tremure.

Șoptește automat:

— Imi juri?

Bărbatul e acum lângă ea, aproape, cuprinzându-i din nou trupul cu talia subțire de viespe, să-i toarne în potirul trandafiriu al urechii, cuvintele dulci-amăgitoare.

— Sigur: îți jur! Cum poți oare să te îndoiești? Peste o săptămână, cel mult două ne logodim și băgăm actele. Dar numai lasă-mă!... Vino!...

N'a mai așteptat încuviințarea, fiindcă în asemenea împrejurări femeile nu consimt niciodată.

A ridicat-o, fulg, pe brațele vânjoase, și ca pe o povară vie a dus-o pe sus, până la patul cu cerga aspră de lână.

Așa s'a făcut că domnul Scarlat a intrat ca un hoț în vieața ei.

Zilele ce urmară au fost de neuitat.

Se întâlneau ca și până aci în fața porții de lemn, seara, după ora nouă, nerăbdători și parcă mereu mai flămânzi unul de altul; apoi, la fel ca în noaptea dintâi, se strecurau în odăița cu tavanul scund, unde se îndrăgosteau până aproape de cântatul cucoșilor.

Mirată însă că domnul Scarlat nu-i amintea nimic de căsătoria promisă, îndrazni odată să-l întrebe:

— Când ai de gând să bagi actele?

— Săptămâna viitoare! fu răspunsul. Până atunci însă trebuie să fac o cerere timbrată la București, cum e uzul, fiindcă nu ne putem căsători fără consimțământul superiorilor mei.

Femeia a dat crezare spuselor și n'a mai stăruit.

Dar săptămâna următoare. când trebuia să bage actele, s'a întâmplat ca domnul Scarlat să nu mai vină la întâlnire.

Coincidență?

Simplă întâmplare?

Capriciu?

— Trebuie să fie bolnav! și-a zis. Dar mâine are să vină sigur, nu se poate să nu vină, oricât de bolnav ar fi, și are să-mi explice.

A așteptat, încrezătoare în povața pe care i-o dăduse inima, până a doua zi când domnul Scarlat trebuia să vină să-și scuze lipsa.

Dar domnul Scarlat n'a venit nici a doua zi, nici a treia, nici a patra și nici în zilele următoare.

Atunci, intrigată, un gând hain începu a i se lămuri în minte și repede se întunecă, până ce, la urmă, disperată că

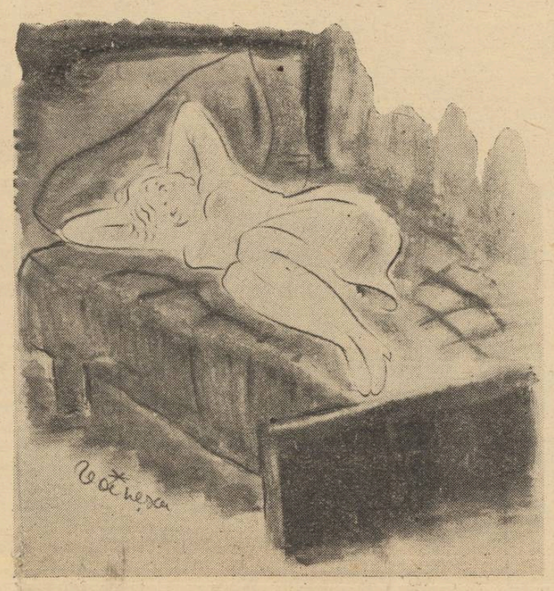

alesul inimii nu mai dădea nici un semn de vieață, se hotărî, înfricoșată de teribila bănuială care-i mușcase dureros sufletul, să-i afle urma chiar la depozitul unde lucra.

Anevoie și-a stăpânit lacrimile, indignarea, cumpătul minții, când a aflat că domnul Scarlat nu mai dăduse pe acolo de trei zile, că era însurat și că se mutase cu serviciul, după cerere, în orașul de unde venise.

Sub apăsarea nelămuritâ a gândurilor cari îi învălătuceau despotic creerul, a crezut mai întâi că nimic nu putea să fie adevărat, că era poate la mijloc vorba de-o neînțelegere, că totul era glumă de prost gust.

Pe urmă, în drum spre casă, cum pășea halucinată fără să vadă nimic în juru-i, a simțit un junghiu năpraznic cum i se răsucea necontenit în inimă, cum o căldură moleșitoare îi învăluia progresiv creerul, făcând-o să se clatine.

Nu s'a mai putut stăpâni.

Era în fața casei și i se părea că ajunsese la capătul tuturor suferințelor.

Cu piciorul a împins în lături poarta veche de lemn, sfârtecată și incapabilă să-și adune gândurile răvășite, apoi deodată a luat-o la fugă urlând, cu o însuflețire elementară a furiei deslănțuite, și nu s'a oprit decât în odăița cu tavanul scund, unde s'a prăbușit, istovită, la pământ, pradă unei violente crize.

De câteva zile încoace, domnișoara Sana nu se mai duce la fabrică.

Stă toată ziua în casă, singură, cu mâinile sub cap și cu ușa încuiată pe dinăuntru.

Azi dimineață, pe la șapte, au venit câteva fete s'o vadă, să afle pricina pentru care nu mai vine la lucru și să dea de veste medicului în cazul când ar fi bolnavă; au bătut, au încercat zadarnic la ușă, sperând să descopere un semn de vieață, iar dacă au văzut că nimeni nu le răspunde, au plecat cu promisiunea să revină în dimineața următoare.

Dincolo de geamul vânăt, afară, pomi cu frunza rărită își scutură necontenit straiul ruginit de oftica toamnei.

Grădina e acum pavoazată cu un covor galben și foșnitor. Domnișoara Sana se ridică din când în când să-și lipească fruntea de geamul rece, dar nu pentru a urmări zborul legânat al frunzelor, ci pentrucă acolo, undeva, în fundul cel mai dosnic al grădinii, se află un iagod cu lemnul scobit pe dinăuntru, atât de singuratec și atât de indiferent la moartea vegetală din jur, că pare supraviețuitorul unei cumplite molimi, care a flagelat cândva întregul oraș, și de care acum toți se feresc.

Privindu-l, are ciudata impresie că destinele lor întru totul se aseamănă, că la fel cu trunchiul putred și măcinat pe dinăuntru, e vieața ei de acum.

Când era copilă, în școala primară, acolo își făcea ea de joacă: sub coroana deasă a iagodului cu dudele albe și moi, lipicioase.

Il sădise mâna de gospodar a tatălui, acum treizeci și șapte de ani, la nașterea unicului său copil; așa că sub raportul toamnelor câte s'au scurs, erau de aceiași vârstă.

Pe-atunci, iagodul nu era decât un puiete mic, fraged și delicat, ca și fetița din scutece, însă un an sau doi după ce i-a săpat cuicușul în pământul mănos, a început să crească și să-și desvolte rădăcinile adânci, cu o uimitoare repeziciune.

— Mamă, întrebase odată fetița durdulie, de cinci anișori, dacă dudul nu-i mai mare nici mai mic decât mine, atunci de ce nu poate vorbi?

— Pentrucă n'are gură! i-a răspuns mama. El nu vorbește decât cu vântul, când îi piaptănă frunzele.

— Dar de auzit cum aude?

— Cu urechile.

— Păi are?

— Sigur că da.

Fetița se uita cu neîncredere în ochii mamei, în ochii aceia limpezi și buni, fiindcă o știa înțeleaptă și vorbele ei prețuiau cât toate vorbele la un loc, ale altora.

— Dar pomul, întreba ea fără să priceapă prea bine, dacă nu-i nici pasăre, nici pește, nici om, nici balaur — ce-i atunci?

— Pomul e fratele tău mai mare, fiindcă v'a adus barza în aceiași zi și fiindcă trebuie să aveți grijă unul de altul.

— Păi bine, mamă, cum o să avem noi grijă unul de altul, dacă eu sunt fetiță și pot să vorbesc, și el e pom și nu poate să vorbească?

— Așa!

— Cum așa?

— Iacă bine. Tu să-l cureți de omizi și să-l uzi până ce crește mare, iar el să-ți dea dude și să-ți lege dăinăușul de crengile lui.

— Dar cum poate el să fie fratele meu?

— Nu ți-am spus? Pentrucă... pentrucă v'a adus barza în aceiași zi.

— Atunci dacă ne-a adus barza în aceiași zi, de ce eu am rămas mică de tot și nu merg încă la școală, și el a crescut atât de mare?

— Pentrucă așa l-a lăsat pe el Dumnezeu: să crească.

— Da' pomul a fost vreodată copil?

— A fost.

— Și nu mai e?

— Ba da. Dar nu mult.

— Păi atunci dacă e și el la fel ca toți copiii de pe strada noastră, de ce nu poartă pantaloni?

— Fiindcă n'are nevoie.

— Nu i-e frig?

— Nu.

— Atunci dacă nu poartă pantaloni și nu i-e frig, cum poate să mai fie copil?

— Iacă bine: poate și pace!

— Și poate **de-adevărat**?

— Sigur, fata mamei. Pentrucă la fel ca oamenii și ca toate vietățile de pe pământ, și pomii au copilăria lor.

— Da' când se apropie iarna friguroasă și frunzele pomului încep să îngălbenească — de ce îngălbenesc, mamă?

— Pentrucă sunt frunze și pentrucă așa le-a lăsat pe ele Dumnezeu: să plângă.

— Și frunzele ce sunt?

— Frunzele sunt lacrimile pomului...

Pe urmă fetița a început să crească și ea. Azi un pic, mâine un pic, dar nu atât de repede ca pomul.

Creștea ea de un deget sau de o șchioapă, creștea și pomul, de trei.

Fetița îl privea cu uimire, și cu un fel de mâhnire pentru uriașa disproporție, apoi își făcea de lucru în odaia mamei, s'o iscodească.

— Mamă, dudul iar a crescut! Anul trecut era cât tăticu și acum e mai înalt chiar decât gardul vecinului.

— Lasă, fetița mamei, lasă, nu fii tu tristă din atât. El e fratele tău și oricât de mare ar crește, asta nu trebuie să te mâhnească.

Dar cu timpul, pe măsură ce anii treceau, disproporția începuse să nu mai constituie, pentru ea, prilej de amărăciune. Așa că n'a mai dat, cum îi era obiceiul, buzna în odaia mamei, s'o iscodească.

Mai târziu, când era în pragul celor douăzeci de ani, s'a întâmplat ca moartea mamei să coincidă cu moartea vegetală a pomului.

Dintâi, ca sub influența corosivă a unui bulgăre de sodă așezat între rădăcini, frunzele au început pe rând să-i pălească, una câte una, apoi cam pe la vremea roadelor au prins să-i cadă cum cade carnea de pe trupul unui lepros, și cele câte au mai rămas acățate în cozi, de frică ori poate că nu se îndurau să urmeze calea celor de jos, și-au plecat — triste — frunțile spre pământ, ca un câine credincios bolind cu botul pe labe.

In primăvara care a urmat, n'a mai dat nici flori, nici frunze. S'a căznit, ce-i drept, să-și păstreze măcar o parte din verdele și falnica elasticitate a corzilor, dar efortul venea târziu. Ramurile s'au uscat, au înegrit, fiindcă erau ursite să urmeze calea frunzelor și fiindcă nu mai aveau seva care să le hrănească...

Acum, privit dela geamul îngust al încăperii cu tavanul scund, arată că supraviețuitorul unor timpuri ce nu se mai întorc, gârbov, sterp, ofilit, cu trunchiul scobit pe dinăuntru, cu coardele descărnate ori frânte ca niște oribile cioturi, dovedind în stearpa-i împietrire de strigoi vegetal, o fără de margini mâhnire pe care doar inima domnișoarei Sana o poate înțelege.

Adineaori, când și-a desprins privirea din tavanul coșcovit, i s'a părut că aude pași prin grădină.

S'a sculat tresărind, cu gândul că bărbatul care-i smulsese inima ducându--o departe cu el, se va fi întors, pocăit, de pe necinstitele căi, să-i ceară îndurare pntru toate suferințele pricinuite.

Dar afară era numai noaptea, noaptea cea spăimoasă și grea, plină de sinistre presimțiri, și vântul care trecea pe deasupra grădinii îndoliate, făcând să sune frunzele de aramă, cu un zvon de moarte...

Ce mai așteaptă?

Gândul care i s'a înfipt ca o mântuire în suflet, e acum mai prietenos și mai bun, mai ispititor ca niciodată. Și iagodul cel singuratic din fundul grădinii o cheamă șoptit, o cheamă cu cioturile lui descărnate și negre ca niște oribile cangrene, să-i lege dăinușul — uța! uța! — de betegia lui, ca în vremea de demult a copilăriei.

— Ce vrei să faci? îi șoptește alt gând, ca un paralizant avertisment, dând bătăilor inimii ei o fulgerare dureros-amețitoare.

— Vino! repetă tot mai stăruitor iagodul cel bătrân, întinzând spre ea ispititoare mâini.

Sări brusc în picioare, parcă grăbită să nu treacă noaptea fără a fi luat vreo hotărîre, și tot grăbită se prelinse în noapte, afară, pe sub pomii cu frunza rărită, spre locul unde strigoiul vegetal o chema șoptit, să-i amintească destinul lor întru totul asemănător. Se împiedică de ceva nevăzut, poate un bolovan sau poate o ridicătură de pământ, dar se sprijini de trunchiul unui copac și trecu senină mai departe, în gesturi cu nefirească siguranță a unei somnambule.

Pe urmă, când ajunse însfârșit, întoarse îngrijorată capul spre ochiul vânăt de sticlă, să vadă dacă a stins lumina. Iar când se convinse că totul e în regulă, puse scaunul alături și se urcă fără nici o grabă pe el, să petreacă capătul sforii pe după lemnul rotund, pentru a face leagănul cât mai sigur.

...Își aduse aminte că ultima ei dorință ar fi să se gătească în rochia albă de mireasă, dar nu mai avu răgazul necesar să-și continue gândurile, căci scaunul se răsturnă brusc într'o parte și trupul începu să i se agite dezordonat, ca o sinistră limbă de clopot.

Stinsă tuberoză

Spital!
Zid alb cu geamuri multe...
La Filaret în curte
Balet de frunze pe trotuar...

Pustiu...
Pustiu...
Nimic nu'i viu

Doar pe terase
Vântul — urcă în delir —
Și nici un om...
Tăcere...
Cimitir!...

Tușind greoi și cavernos
O sdreanță de om
S'a rezemat de ușe —
E piele, oase și stomac
Și scuipă
Roșii flori de mac!...

O'ngrijitoare
Ese-alene din Salon
In alb, ca o stafie
Ea traversează curtea
Gânditoare....
Tușind și ea — puțin —
Cam sec...
O gripă!... cine știe?...

Și iar pustiu
Tăcere
Nici un ecou...

La poartă doi inși coboară un sicriu
O soră deschide larg fereastra la parter —
Miros de acid fenic, de eter...

Și pe fereastra ei
S'au resfirat, rămase trist,
Stinghere...
O sticlă cu Glycerofosfat
O linguriță
Miere...
Și

Batista-i mică și mototolită
Cu pete mari și roșii —
Ca o paletă părăsită!...

Parfumul ei de stinsă tuberoză
Plutește încă...
Tot mai sus... mai sus...

Unde?...
Unde?...
Stinsă tuberoză!...

Ah! Tuberculoză!... Tuberculoză!...

N. SCORȚEANU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

D. 27

SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 27
Joi 30 Septembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

NICOLAE MILCU

Zece ani dela moartea poetului

de SERGIU CRISTIAN

La 21 Septembrie 1943, s'au împlinit zece ani de când, între albul patului de sanatoriu și visătoria tinereții, moartea îmbrățișase, ca pe un iubit, pe delicatul și suavul poet al inefabilului, Nicolae Milcu, după 30 de ani de viață, plină de biruințe și înfrângeri, de chinuite îngenunchieri în fața cântecului veșniciei și tot atâtea înălțări spre soare, în sborul vulturesc al gândului.

Figura visătorului încătușat de ososasele mâini ale morții, ne revine și acum în minte, tot atât de curată ca și în anii de profesorat, ai tânărului Milcu, când, cu pașii înmiresmați de suavități feminine, a deschis pentru prima și ultima dată ușa clasei a 6-a a Liceului militar din Craiova, unde subscriitorul acestor rânduri își făcea ucenicia liceală. Incet, melodios în mers, gânditor, s'a urcat la catedră; ne-a privit pe toți, ca'ntro fluturare de vis și-apoi ne-a vorbit despre poezia franceză a sec. 18-lea și 19-lea, cu cadențări de vers din Verhaeren, Henri de Régnier, și alți transfigurați ai artei poetice. Glasul său, de înamorat al versului, era cald, dar pătrunzător. Sufletul său era confundat cu arta, cu visul, cu imensitățile. După ce a părăsit catedra și ușa s'a închis ușor în umma lui, am rămas încă nemișcat în bancă, privind tot acolo, de unde gândul poetului, înlănțuind orele, desvălurise, peste întinderi, marea simfonie a morții.

De-atunci nu l-am mai văzut pe tânărul meu profesor, Nicolae Milcu.

Ridicat de valurile frământate ale vieții și purtat prin adâncurile chinuite ale ei, Nicolae Milcu, a fost însfârșit copleșit de imensitatea tăcerii și a trecut dincolo, în împărăția negurilor.

N. Milcu, fiu al unei familii de cinstiți și harnici răzeși din Gorjul lui Tudor din Vladimir, s'a născut în Craiova la 23 Septembrie 1903. Rămas fără părinți este crescut împreună cu Lucia, sora sa, de doamna Pefca din Craiova, soră cu mama poetului.

A urmat Școala Evanghelică din Craiova apoi Liceul Carol I pe care l-a terminat în 1923. In timpul refugiului urmează la Roman clasele III și IV de liceu. In 1923 se înscrie ca student la Facultatea de Litere și Filosofie din București care-i decerne în 1927 titlul de licențiat. Se înscrie apoi la doctorat. După bucuria unei prime biruințe, în Octombrie 1928 Milcu ducându-se spre orașul visătoriei sale, a trebuit ca numai o minune să-l apere de negura morții, în groasnicul accident de cale ferată dela Recea, unde totuși a pierdut pentru totdeauna pe unul din prea bunii săi prieteni, poetul Savin Constant. Transcrim mai jos, rândurile pline de emoție ale lui Milcu, pe care le-a adresat a doua zi după accident, delicatului său prieten, rămas în București, d. Radu Gyr:

Dragii mei, Flora și Radu,

Am plecat din București, Joi seara cu trenul Simplon-Orient-Expres. După cum știți, ne-am ciocnit lângă Slatina cu accelerat de București. Eram în primul vagon și primul compartiment de lângă vagonul de dormit, care a fost complet distrus. M'am trezit asvârlit pe jos cu canapeaua pe care ședeam, peste mine. Am scăpat foarte ușor lovit la brațul drept, care mi s'a și inflamat puțin. Panica prin care am trecut însă cu toții, este de nedescris. Nu știu dacă se confirmă știrea tragică despre moartea lui Savin Constant, care se afla în clasa II-a la accelerat, venind spre București. In zar este dat „Constantinescu Dumitru, regim. I Artilerie grea. Tăriceanu, care s'a dus la locul catastrofei, spune că l'a și văzut mort. Eu însă, deși eram acolo, nu l'am distins printre cadavre. De altfel, toți eream desfigurați. Vă sărut cu mult dor pe amândoi. L'am văzut aseară pe nenea Coco, la teatru.

Milcu

(Urmare în pag. 4-a).

IMPORTANȚA ESTETICĂ A CLASICILOR

de DUMITRU IMBRESCU

Cu ani în urmă, având de îndeplinit o anumită obligație didactică, în fața unui profesor, care joacă și azi un rol însemnat în actualitate și cu pretenții de îndrumător și mecena al literaturii naționale, ni s'a lăsat latitudinea să ne ocupăm de cea mai actuală problemă de literatură, liber fiind fiecare să se fixeze asupra aceleia care i se pare mai importantă. Semnatarul acestor rânduri a fost pus dela început într'o uluitoare dilemă. Sunt într'adevăr la mijloc mai multe probleme actuale în literatură, egale în importanță, astfel că o ierarhizare a lor ar duce inevitabil la aprecieri arbitrare. Fiindcă totuși un subiect trebuia tratat, m'am legat într'adevăr de unul care mi s'a părut de o actualitate acută. Multă vreme am fost uluit de progresul bogat pe care l-a realizat veacul literar care s'a scurs. Dacă ne gândim că la începutul lui abia se poate vorbi de unele afirmări timide de realizare, iar la sfârșit, după un mers evolutiv din ce în ce mai plin de înfăptuiri frumoase, s'a ajuns la perfecțiunea poeziei eminesciene și a dogmatismului critic al lui Maiorescu, trebue să admitem că acest veac este faza de adevărată realizare a literaturii române. Câtă diferență între timiditatea bilinguă a anacreontilor dela început de veac, dela tânguirile boierului cu inimă aleasă și suflet rătăcitor Dinicu Golescu, că nu se poate exprima decât cu greutate în limba nației, copleșită de buruienele grecismului, — și până la valorile de limbă populară descoperite de Alecsandri și Russo în munții Moldovei, care-și vor găsi realizarea perfectă în culmile senine de adevăr și lumină clădite de Eminescu la numai câteva decenii. Acest nemaivăzut progres nu putea să scape atențiunei nici unui cercetător, informat și deplin conștient de valorile obținute.

Veacul al XIX-lea este veacul temeliei culturii și literaturii naționale. Ce era înainte de el? E drept câteva frumoase izbânzi individuale, obținute cu preț greu, într'o atmosferă de indiferență și străinism. Pătura boierească, în stare să dea cărturari, primea tot mai mult să se alăture grecismului, fără să dea un pic de atenție virtualităților colective, aflate în depozitele de tradiții autohtone. Ea nu se mai putea opri din mersul rapid spre declin. Abia când burghezia începe să-și trimită odraslele în școlile apusului, unde bătea vânturile revoluției și ale umanismului, se deșteaptă interes îndeajuns de pronunțat pentru vestigiile de viață autohtonă. Prin munca lor neprecupețită, cultura noastră începe să țină pas cu vremurile de înnoire și progres. Ei au intrat în veacul al XIX-lea, cu dalta meșteșugului spiritual, lăsând urme adânci în toate ramurile de activitate. Literatura mai ales le datorește totul. Lucrurile acestea sunt într'adevăr reale, după cum real e faptul că, față de progresul înfăptuit prea puțin s'a cercetat. In căutare de noui formule, generația nouă de cercetători, vrând să despice zările viitorului, neglijează să pornească de pe făgașurile trecutului, plin de demne înfăptuiri. Adevăratele temeiuri după cari trebue să ne orientăm în activitatea noastră de mâine, sunt cele ce zac, atât de bine fixate, în realizările clasicilor din veacul trecut. Aceasta era cauza care m'a determinat să aleg subiectul despre importanța înfăptuirilor literare din veacul trecut, valoarea lor deosebită și necesitatea de a fi cercetate, într'un real spirit științific, punându-le la îndemâna celor ce simt nevoia să se instruiască.

Dar profesorului examinator nu i-a prea plăcut preferința pe care am acordat-o cercetării literaturii secolului al XIX-lea, susținând că alte probleme ar fi de mai acută actualitate, că astfel de cercetări s'ar putea face pe îndelete, că noui idealuri de viață se arată, fâlfâind aripile, la orizontul preocupărilor. Fără să luăm poziție dacă a avut sau nu dreptate, lăsând pe cetitor să-și formuleze el o apreciere liberă de orice sugestie din partea noastră, am ținut să denunțăm întâmplarea și să-i găsim un tâlc. Liber este oricine să se ocupe de orice problemă, care i s'ar părea interesantă. Important este s'o cerceteze și s'o studieze cu temei ca să poată fi de folos tuturor. Insă când e vorba de o ierarhizare sistematică a marilor probleme de cultură și literatură, credem că nu se poate face un singur pas înainte, fără a fi complet lămurit de progresul realizat de alții. Din munca, îndemnul și experiența lor, poți să-ți îmbogățești predispozițiile, cu elemente prețioase, care să te ferească de a cădea în erori. Pe de altă parte, cunoașterea deplină a unui ciclu de realizări, mai ales dacă se ține seamă de caracterul specific, pentru noi, al literaturii veacului trecut, îți oferă posibilitatea de a extrage din ea norme firești necesare în orientările viitoare. Oamenii aceia, realizatorii vrem să zicem, când s'au hotărît să-și pună întregul destin la dispoziția culturii în față de început, au pornit dela temeiuri sigure. Rar vei găsi la vreunul din ei oscilații și nesiguranță în atitudini. Ei au știut merge, cu o constanță nedesmințită, pe făgașul apucat, fără să se lase impresionați, nici de succes și nici de greutăți. Ei au umplut cu ripisa de lumină și de suflet, un gol adânc simțit în literatura și cultura noastră, lipsite de o evoluție firească, astfel că într'o desfășurare năvalnică, au ajuns să țină pas cu vremea și legile de evoluție ale progresului.

Iată de ce mă oprisem cu preferințele la această problemă, care mă obseda de multă vreme. Prilejul de a reveni asupra ei mi-a fost oferit de strădania unui inimos și select grup de profesori și cercetători literari, de a pune în lumină prin retipăriri însoțite de judicioase analize și comentarii, operile mai de seamă ale marilor clasici din veacul trecut. Conduși de o minte luminată și cu un rar simț al măsurii și al prețuirii, d. profesor *N. Cartojan*, acești cercetători împlinesc, cel puțin din punct de vedere al istoriei literare, o operă de absolută și imediată necesitate. Edițiile apărute demonstrează cu prisosință, un gust ales și o reală competență. Insă aceste ediții pornesc dela un punct de vedere care se referă, în primul rând, la considerațiile biografice și împrejurările și condițiunile de afirmare și consolidare a literaturii noastre clasice din secolul trecut. Firește, ceeace se face, e o treabă serioasă și necesară. Din păcate nu este întreagă. In afară de aceste preocupări, cercetătorii ar trebui să se lase călăuziți și de necesitățile esteticei lierare, care ar putea lămuri, cu mijloacele ei de analiza materialului care intră în procesul creației, o seamă de lucruri și amănunte, în care istoria literară singură n'are posibilități de investigație. Dacă altă dată cineva s'a putut îndoi de existența și prezența unor virtualități originare în operile clasicilor din veacul al XIX-lea, punând toate meritele pe seama izvoarelor și modelelor occidentale, astăzi, în urma studiilor făcute, lucrul nu mai este cu putință, fiindcă se poate constata că fiecare din acești scriitori, pe lângă ce le-a dăruit contactul cu cultura apuseană, au contribuit efectiv și cu însușirile lor deosebite la plăsmuirea unor reale lucrări de artă. Ceeace rezidă în cutele individualității lor creatoare, ceeace au adus din adâncul ființei lor lăuntrice, constitue fondul estetic original, asupra căruia a acționat, în timpul creației, eului artistului, în căutarea definirii unei forme proprii de exprimare a stărilor latente ascunse. Asupra acestui material, e drept cu mult mai greu de mânuit, comentatorii s'au oprit destul de rar, manifestând chiar un fel de indiferență ostentativă. Pe ei i-au interesat mai mult amănuntele biografice și substraturile subiective, ca motivare de atitudine a scriitorilor respectivi. Resursele originale nu i-au amăgit să le despoaie și să le stabilească temperatura artistică. Zăcămintele de fond au fost scormonite doar în măsura în care reclamau beneficiile actualității. Niciodată mintea lor nu s'a oprit uimită în fața sublimului integrat, cu o discretă punere în lumină, atât de mult adâncit în acele opere.

(Urmare în pag. 4-a).

CHESTERTON, RĂZVRATITUL

II

de LADMISS ANDREESCU

Opera chestertoniană este realizată în viață. Dar viața este o continuă confuzie. Și această confuzie în care Chesterton este obligat să-și difuzeze gândurile, viața prin urmare, pe care o observăm în noi și în jurul nostru, pe care o simțim ca pe cel mai de preț lucru al Dumnezeirii și căreia ne atașem cu disperarea celui ce nu știe, nu poate ști ce este „dincolo", nu este acceptată de scrisul autorului „Ortodoxiei", pentrucă este plină de erori.

Vedem, trăim, multiplicăm aceste erori. Dar nu ne gândim să le denunțăm.

In prefața sa la ediția franceză a volumului „Heretics", Henry Massis subliniază această lașitate colectivă a omenirii, accentuată de contemporaneitate.

Acest lucru este împezit de pasagiile în care autorul preamărește pietatea, până și a ereticilor materialiști din Evul Mediu. Pentrucă bigotismul timpului dacă era endemic în mulțime, era exploatat de „marii eretici" în scopuri prea puțin divine. Și totuși, pietatea a fost o realitate atunci.

Scriind astfel, s'ar părea că în eseurile din volumul „Heretics", Chesterton lucrează „á thése", mai ales că lucrarea are o înfățișare oarecum didactică. Inexactitatea persistă în timpul lecturii: o mărturisește și Massis. Abia către ultimele file ale volumului se vede că eticul la Chesterton este o anexă, nu un fond; o lămurire, nu o evidență.

Desigur, adversarii lui Chesterton — și câți au fost, Doamne! — au aflat în această formulă „de condeiu", deficiențe. Graham Greene, unul dintre adversari, nu s'a sfiit **să afle chiar oarecari legături pecuniare între atitudinea în eseu a lui Chesterton și anumite cercuri religioase engleze care doreau un reviriment catolic în massa prea puritană și prea wicliff-iană a cetățenilor insulari.**

Dacă G. K. Chesterton ar fi fost un temperament aprins în anii aceia târzii ai vieții lui, sau chiar un flegmatic rancunos, ar fi reacționat cu aceeași măsură de hiperpamflet. Ar fi fost însă, o coborâre pentru el. Nu s'a înfuriat ciobănește, dar nu a rămas nici dator. A refulat răspunsul ani întregi, până l s'a dat ocazie, în volumul „Do we agree", să se apere.

Și s'a apărat minunat.

In discuția pe care o are cu Bernard Shaw isbutește să arate adâncimile din care-i isvorăște opera; ocolișurile, ascensiunile sau prăbușirile oglindite în cărțile sale, lipsa de temei a acelor ce l-au considerat totdeauna „scriitor cu firmă de închiriat" și chiar substraturile celor ce l-au acuzat de prozelitism religios.

„Eu nu confund catolicismul meu — care este numai al meu, numai pentru mine și numai cu mine — cu noțiunile de dogmă cuprinse în cărțile mele, noțiuni care sunt pentru cei mulți, pentru cititorii mei. Dacă aș fi voit aceste noțiuni numai pentru mine, nu aș fi scris despre ele, cum niciodată nu scriu despre mine, despre tot ceeace este patrimoniul meu material sau sufletesc".

Că se declară, se afișează cu îndrăzneală catolic!

Dar care om nu crede într'un anumit fel? „Pentru faptul că scriu, nu înțeleg să n'am credință, ci dimpotrivă". Cine îl înțelege astfel pe Chesterton, bine. Cine nu, tot bine. Binele nu stă în critici veninoase, ci în păreri obiective. Și obiectivitatea, pentru Chesterton, este un finalism.

Dar să revenim la aparentul tezism chestertonian. Este drept că luând numai acea minunată carte care este „Saint François d'Assise" **— carte care a surprins nu numai lumea protestantă, ci și pe cea catolică — s'ar putea spune că cel puțin aici există tendința.**

Dacă, însă, se apreciază că sfântul Francisc a fost un om excepțional, cu o viață dără de lumină printre semeni, cu o operă de inspirație divină deasupra oricăror critici, cu o atitudine față de credința lui Christ fără pic de echivoc, părerea cu „subiectul deagata", cade. Pentrucă acest mare sfânt al Bisericii apusene putea fi foarte bine lutheran, calvin sau ortodox: și-ar fi desvoltat opera, atitudinea, trăirile creatoare, în mediul care l-ar fi dat posibilitatea creației etice. Aici Chesterton vine în conflict cu catolicismul, pentrucă acesta, din motive lesne de înțeles, a susținut, susține și va susține că singura religie care ar fi putut să-i înlesnească sfântului Francisc opera, a fost catolicismul.

Altfel, toate scrierile lui, chiar viața lui, nu s'ar fi putut să fie o realitate.

Pe Chesterton însă, nu catolicul Francise d'Asisi îl interesează, ci omul. Dacă sfântul Francisc s'a întâmplat să fie catolic și dacă el, Chesterton, încă este catolic, nu poate exista vină nici pentru el, nici pentru apologia ce face Sfântului.

*

Nu este nevoie să se evidențieze că un scriitor de talia lui G. K. Chesterton n'ar fi avut în viață și n'ar avea după moarte, nevoie de apărători, de susținători. El a accentuat acest lucru. Totuși a refuzat, atunci când l s'a cerut permisiunea de a fi susținut. S'a revoltat chiar împotriva acelor prieteni cari — fără să-l consulte — au fulgerat replici împotriva operei chestertoniene. Acest „gând înalt acoperit cu straturi prea animalice de grăsime", cum îl află Shaw; este prea meticulos, prea microscopic în detalii, pentru ca să fie mulțumit de replicele unor apărători oferiți, sau „din oficiu". Și apoi — cum spuneam mai sus — nu a simțit niciodată nevoia unei apărări venită dinafara sa.

Auto-apărarea i-a fost suficientă.

Când unul din acești apărători ai lui Chesterton a ridicat pana și a încercat să la de urechile literare pe unii defăimători — este vorba de Aldous Huxley — cel lovit, ades pe nedrept, l-a oprit cu toată autoritatea cuvântului său și desigur, cu o bună doză de humor.

„Lăsați-i să mă înalțe. Ei nu știu ce mare serviciu fac cărților mele", spune Chesterton. Și cu drept cuvânt. Niciodată nu se poate evidenția un impetuos al condeiului, decât numai atunci când va avea dușmani: prin ura și pana lor.

Că Huxley nu a înțeles acest lucru; sau, poate, l-o fi înțeles dar admirația pentru opera chestertoniană l-a împiedecat să vadă adevărata valoare a observației maestrului, este chestiune de optică personală. Sau, poate, una de interes personal: Huxley s'a înălțat în ochii cititorilor englezi ca un vajnic puritan care, totuși, catadicsește să fie alături de scrierile unui renegat. Pentrucă, orice s'ar fi zis, teoria „operei cu teză" a lui Chesterton a rămas nu dovedirea unei realități — care nu există pur și simplu — ci un deziderat al tuturor defăimătorilor săi. Aceasta, deoarece despre „interioara valoare" a humorului sau, nu numai că nu se poate vorbi, dar însuși faptul că Shaw — mentorul contemporan al humorului anglo-saxon — îl pune pe Chesterton alături de el, este lămuritor pentru orice minte la care rancuna este absentă.

*

Chesterton, spuneam în capul acestui studiu, și-a scris opera bine ganuita dar prost aranjata și, încă mai prost servită. A încalecat un volum de versuri peste ultimul său roman, pe care l-a pus în umbră deodată cu un studiu critic de dimensiuni respectabile, sau cu un tom de eseuri pline de duh, de savantlac chiar și — daca doriți — de glume grosiere, cele mai multe cu înțelesuri perfide.

Cărțile lui? Marionete.

Eu Marele și experimentatul păpușar.

Aceasta dezordine în sistemul de elaborare — dacă sistem poate fi numita ordinea lui scriitoriceasca — îi era inscrisă în sange, în fire. Ne mărturisește chiar el ca era moștenită dela tatăl său care lăsa afaceri grele, de lire sterline, pentru ca să aștearnă pe hartie o idee venită subit — poate de aceea valabilă — sau o rimă pentru poeziile sale care îi încurcau sertarele pline de dosare cu afaceri și cu fise financiare.

Apoi copilaria lui Chesterton, libertatea pe care a avut-o de a se mnaita cu toți deochiații ascunși pe sub podurile Tamisei, atunci cand își ispravea lecțiile pentru a doua zi, — toate acestea au plamădit în el spiritul de indisciplină impotriva a tot ce e ordonat, deci și a regulilor puritane.

Dar trăindu-și copilăria așa cum a dat Dumnezeu acest mare scriitor insular a avut prilej să cunoască și să trăiască Viața sub multe din desnădăjduitele ei aspecte. Chesterton a plâns cu orfanii, a înjurat cu borfașii, și-a stilizat vocabularul în... jargon de cartier mizer, a pescuit în Tamisa cu draconierii, s'a abrutizat cu wisky alături de matelotii întorși din Indii sau din apele Pacificului, a mestecat tabac împreună cu minierii din Walles și când mișcările muncitorești, își plimbau duhoarea saraciei și urletul șomajului pe străzile Londrei, el era printre plebei indemnând, înaintând, luptând.

Mai târziu, când, pornit pe panta scrisului nu avea să se mai oprească decât odată cu prezența Morții spre Marea Trecere, totdeauna a ascuns un suflet de revoltat împotriva tuturor ordinelor omenești — chiar supraomenești, dacă acestea nu s'au potrivit concepțiilor lui — sub masca unei bonomii vecină cu ironia, sub scutul unui condei incisiv, usturător.

Prin definiție Chesterton a fost un bonom.

Aceasta numai la suprafață. Pentrucă stilul de viață chestertonian a avut marele rost să păstreze numai pentru el, într'o înăbușire egoistă, sbuciumul, interior al unui observator neînfricat și neînfricat denunțător.

De ce fond schopenhauerian? A gândt acest lucru și a scris, plăsmuind în romanul „Manalive" cea mai fidelă antiteză dintre filozoful prin definiție și revoltatul radicalist.

Eticul nu este convingător decât atunci când este trăit, realizat în văzul oamenilor, cu alte cuvinte. Dovedește aceasta în eseul despre Carlyle, ai cărui „Eroi" sunt mari nu prin formula estetică, ci prin cea etică; după cum, în analiza critică pe care o face lui Dickens, raportează fenomenul de așa zisă popularitate personală, la ciocnirea ce există între operă și existența în timp a creației.

Pentru toate realizările sale o, desigur, i-a trebuit și altceva decât aspect de matelot sfătos sau de hangiu scoțian. Și a avut acest altceva, cu prisosință.

Englezii dacă au înțeles acest lucru, a fost mulțumită felului în care Chesterton a știut să se impună: nu a fost un om de fațadă și pedeasupra, s'a lăsat totdeauna întrebat de trei ori ca să răspundă odată. Chestie de prestanță.

(Urmare în pag. 5-a)

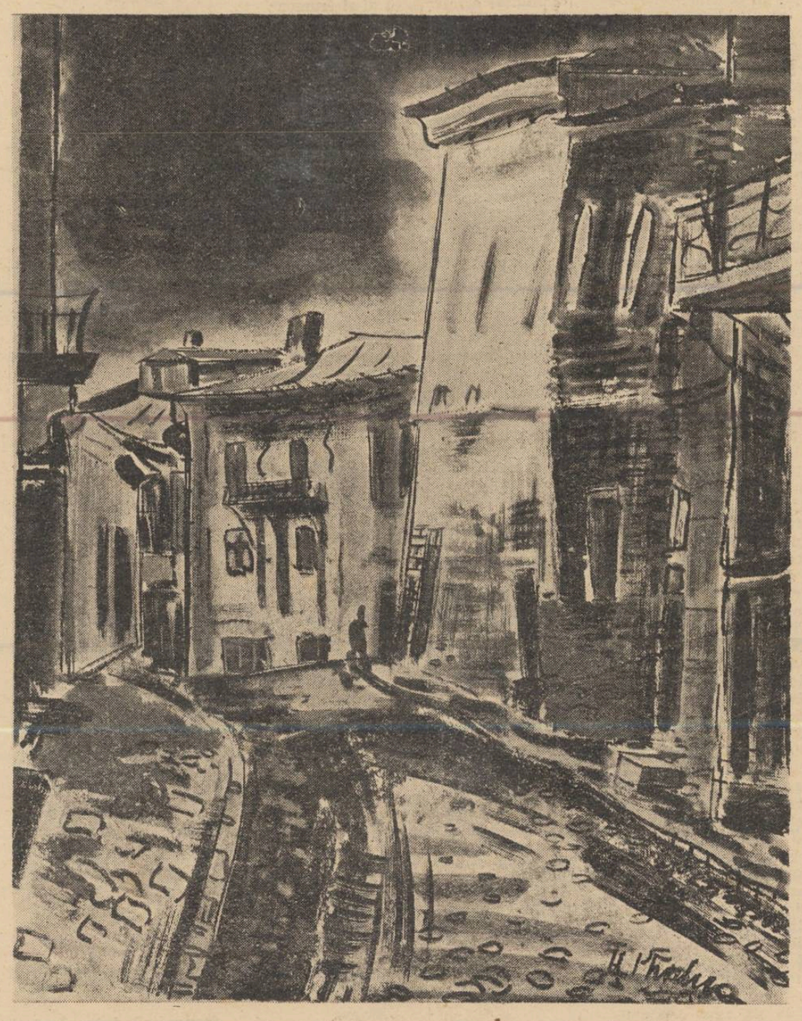

ALEXANDRU PHOEBUS — Stradă în Galații vechi

ABUZ DE LIRISM

de MELANIA LIVADĂ

Orice cultură legată de folclorul și de cultura ei minoră trebue să poarte pecetia spirituală a acestora, după legile unui destin, uman și național, care străjuește întreaga civilizație și cultură omenească. Infuziile, în creațiile culte, ale geniului popular, sunt cu atât mai adânci cu cât acesta este mai legat el însuși de pământul și de natura în care Providența l-a orânduit. Geniul popular, acolo unde legătura sa cu peisagiul este vitală și atât de organică încât parcă toate cresc și se datoresc pământului, — devine el însuși o forță cosmică. O uriașă și în același timp pitorească forță care străbate geniul creator al omului, în tot ceeace gândește și creiază, și care e cu atât mai pretutindeni prezentă și vie cu cât natura n'are nimic excesiv în aspectele ei. Când ea, adică, e mai pe măsurile omului, mai împăcat cu el — oferindu-i blând și generos toate resursele ei. Intre natură și om se întâmplă, în cazul acesta, un fel de „troc" dela darurile ei, la darurile lui. O „preiungire a naturii în spirit" strabate astfel și determină toate aspectele de civilizație și cultură ale unui neam încadrat în cosmos ca într'o insulă binecuvântată, în care om și natură s'au logodit într'o dulce soartă. De n'ar fi fost imprejurările istorice, sociale și politice, cine știe ce ar fi rezultat pentru neamul românesc — caci de el este vorba — dintr'un „trai" atât de dulce și de lesnicios.

Geniul popular izvorît din asemenea ambianță și în astfel de conații, îl simțim — nu e cazul să ne ascundem aci adesă, — iremediabil destinat lirismului.

Dela străfundurile „vegetativului etnografic" — de la Geți și pana în prezent, neamul acesta e plin de „suflet", de inimă, de lirism. Geniului popular, cu toate coordonatele și implicatele lui etnice și formative, i se datorește această structură. A transmis-o din belșug și culturii noastre majore, câtă avem, așa încât constatăm, până în zilele exuberantei și excesivei poezii lirice contemporane, un abuz de lirism. Ca și cum toate în Țara aceasta se fac cu „inima", cu contemplațiile, cu durerile, cu „mila", cu instinctele și cu simțămintele. Ca și cum toate au fost strunite pe o uriașă și națională liră sentimentală.

Individualismul feroce al Românului, pleacă tot dela peisagiul bogat, rodnic și patriarhal în care l-a semănat Dumnezeu. Dacă mai adăugăm și ceva desordine înăscută pe deoparte, iar pe de alta „posibilitatea unei extraordinare potențări a vieții interioare" pe care — după cum spunea profesorul Nae Ionescu — i-o oferă din plin ortodoxismul, înțelegem mai bine acest individualism. Românului îi place în genere să fie „de capul lui" și „să nu cânte cocoșul său pe gardul nimănui". Patriarhalitatea, în România credem că ar trebui să-și recunoască cea mai străveche și mai durabilă patrie. Anglia este leagănul libertăților? Dar unde e omul mai liber, mai capricios și mai individualist decât la noi?

Nota aceasta de puternic individualism, sporită și de spiritualitatea și influențele ortodoxismului a fost o condiție optimă pentru creșterea lirismului.

Iată linia schematică dar consistentă din care poate fi fugitiv alcătuit profilul spiritual al culturii române în structura ei sufletească, dela ritualele și miturile gete până la poezia lui Arghezi sau Blaga și până la romanele lui Teodoreanu și Rebreanu:

magism — naturism — misticism — mioritism — sentimentalism — lirism.

(Urmare în pag. 2-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL: „VIFORUL", dramă în patru acte de BARBU DELAVRANCEA.

TEATRUL NAȚIONAL: „TUDOR VLADIMIRESCU", dramă în cinci acte de N. IORGA.

TEATRUL NAȚIONAL' „STRIGOII", dramă în trei acte de HENRIC IBSEN.

TEATRUL STUDIO: „DESCĂTUȘARE", dramă în 3 acte de MIRCEA ȘTEFAN CIOROIU.

TEATRUL „INTIM": „Conașul e servit", comedie în trei acte de Carlo Veneziani, traducere de Theodor Solacolu.

Teatrul Național și-a deschis stagiunea cu o piesă originală, cu „Viforul" de Barbu Delavrancea.

Conform tradiției.

Valoarea piesii este cunoscută, cu calități și cu defecte, așa că nu ar mai fi nevoie s'o spun eu acum.

E aceea care este.

In orice caz o socot, totuși, cea mai teatrală dintre toate piesele lui Delavrancea.

Asta însă tot nu spune mult, căci toate piesele acestuia nu au decât o valoare foarte, dar foarte relativă și, ceea ce e mai supărător, e că și puținul care nu-i de o valoare foarte, dar foarte relativă, e încă de un convențional fără seamăn.

Așa dar... s'a început cu „Viforul".

Dacă nu avem pe Richard III, — o simplă citare, nu o apropiere!... — ne mulțumim și noi cu ce avem.

Sper că nu mi se va lua în nume de rău această inaderență la teatrul lui Delavrancea și nici nu mi se va socoti ca o ireverență: e o simplă constatare de cronicar dramatic, care pe cât omenește este posibil, trebue să fie obiectiv.

Dealtfel cred că sunt în foarte bună companie cu multă lume și până și cu cel mai bun prieten și tovarăș a lui Delavrancea, cu Caragiale, care, procurându-și, foarte curios, — era pe atunci la Berlin — „Apus de Soare", despre care auzise că ar fi provocat o admirație și un entuziasm deosebit la București și citind-o, ar fi fost foarte decepționat.

Mai mult, a făcut cu acea ocazie o apreciere destul de severă la adresa teatrului lui Delavrancea, spunând un lucru pe care chiar dacă l-aș fi gândit și eu, n'aș fi îndrăznit să-l spun ca dela mine: „e ca un clapon umplut cu pene și asezonat cu sos patriotic".

In orice caz ceva cam în felul acesta.

Lucrul l-am citit cred, nu de multă vreme într'o corespondență dintre Caragiale și Mihail Dragomirescu, recent publicată.

Și socotesc că are dreptate.

Caragiale, orice s'ar zice, era rău, era maliție, era chiar sarcastic, dar era un grec deștept și, mai cu seamă, avea înăscut simțul scenei.

Și cu asta am terminat cu piesa.

In ce privește interpretarea, ea a fost bună datorită în primul rând distribuției care a fost destul de îngrijită, fără a fi, totuși, cea de zile mari.

D. Critico și-a dovedit și cu această ocazie în primul rând o frumoasă experiență teatrală și o bună tehnică actoricească, — și mă limitez la aceste atribute — iar ceilalți interpreți, în măsura rolurilor mai mult sau mai puțin de ansamblu, și-au arătat în general frumoase calități.

E drept însă că piesa nu le oferea decât prilejul de a-și dovedi deosebita aptitudine de a purta barbă și peruci.

Regia d-lui V. Bumbești cea tradițională: nici ea nu și-a dat osteneală prea mare.

Dealtfel, nici nu se poate pretinde unor oameni — fie ei actori, fie regisori — un efort de muncă, de cugetare, de șlefuire sau de creație când nu au pe ce!

*

Dar „Tudor Vladimirescu!"

Ce să mai vorbesc de această piesă?

Marele N. Iorga — ca toți oamenii cu totul excepționali — a avut și el slăbiciunea lui.

Hajdeu a avut spiritismul.

Iorga a avut teatrul.

Partizani, amici politici, prieteni, — cred că și persoanele încă și mai apropiate — probabil că sunt de acord pe chestia asta.

NICOLAE IORGA

De ce atunci, printr'o greșală de tactică față de memoria lui — sau chiar printr'un exces de pietate — se pășește la umbrirea amintirii marelui nostru dispărut?

Că și cei care au înscris o asemenea piesă în repertoriu și cei care au pus-o în scenă sunt oameni de teatru și nu era greu să-și dea seamă de adevărata ei valoare și ca atare să-i prevadă eșecul lamentabil pe care această așa zisă dramă trebuia neapărat să-l aibe. Datorită unui asemenea eșec în orice caz figura lui Iorga nu poate să lasă decât diminuată.

Ori aceasta este și nedrept și dureros pentru că Iorga este efectiv mare, este — aș putea spune — covârșitor, înspăimântător de mare! Nu avem astăzi nici posibilitatea și nici perspectiva să-l înțelegem în toate imensitatea lui și ca istoric și ca orator și ca om de cultură și ca animator și ca apostol al Neamului, reprezentând în aproape toate direcțiile o forță gigantică atât sub raportul muncii cât și sub raportul roadelor date precum și sub raportul neasemuitei influențe pe care a avut-o asupra întregii noastre epoci.

Pentru o astfel de personalitate însăși moartea — cum spunea un bun prieten și un veșnic admirator a lui Iorga, d. Alexandru Lascarov Moldovanu — nu putea fi ca a oricăruia.

Și acum să ne întoarcem la spectacol.

Reprezentarea dramei „Tudor Vladimirescu" dacă nu e chiar cazul de a spune că se adaugă la alte nedreptăți făcute lui N. Iorga sau memoriei lui, este în orice o inabilă diminuare de care — chiar pornită din bune intenții — nu era nevoie: cred că N. Iorga, ca autor dramatic, trebue lăsat în pace.

Poate, vr'odată, cine știe, el va putea fi folosit de altcineva, de vreun adevărat scriitor de teatru, care să reia acest material, să se inspire din el, sau chiar să-l „prelucreze" sau să-l „adapteze" după o modă actualmente obișnuită.

Poate în felul acesta să se facă lucruri bune, dar altfel nu, fiindcă acestor lucrări le lipsește total nervul dramatic.

In asemenea condițiuni ce să mai vorbesc despre interpretare?

Păcat și de d. Pop Marțian și de d. Toma Dumitriu și de d. Săvulescu, și de toți, toți ceilalți!

Iar regisor d. Ion Sahighian, acelaș care a realizat „Patima de sub Ulmi": ca în povestea cu Păcală, o călcătură moale, una tare și a. m. d..

*

Și, în fine, iată-ne ajunși și la o piesă de mare prestigiu: „Strigoii",

Dramatică în cel mai înalt grad.

Cunoscută de toți, citită de toți, reprezentată peste tot, oferind tuturor actorilor posibilități mari de creație și, de acela, tentându-i întotdeauna.

S'a dat și la noi de multe ori — și în Capitală și în provincie, mai cu seamă că prezintă și mari avantajii de turneu: decor unic, obișnuit, personagii puține, numai câteva.

E o dramă întunecoasă, sumbră, pe o temă extrem de pregnantă: păcatele părinților!

Subiectul și semnificația lui i-au dat o mare și în parte, tristă popularitate: iar părți din ea, cum este acea scenă de cruntă desnădejde și sfâșiere, a mărturisirii lui Oswald, în care se acuză numai pe el, neîndrăznind să-și bănuiască părinții de groaznica boală care îl distruge, au ajuns să fie reproduse până și în reviste medicale, căci, după cum toată lumea a putut să înțeleagă, „păcatele părinților" este un simplu eufemism, în realitate punându-se în scenă cu înspăimântătoare cruzime drama unei anumite boli, al cărei nume este inutil să-l mai repet, și a consecințelor ei.

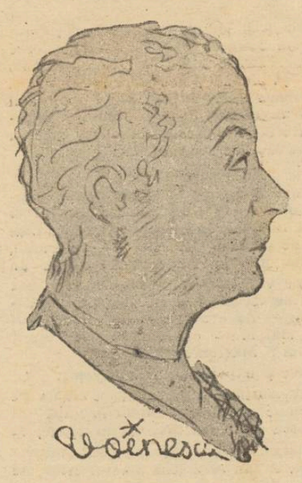

MIHAI POPESCU

In această piesă, aproape toate rolurile sunt importante; principale, însă, sunt două: Oswald și d-na Alwing.

Poate chiar unul singur: Oswald.

Dar Oswald a fost jucat de d. Mihai Popescu, pe când d-na Alwing de d-na Marioara Voiculescu!

Și astfel, în loc să fie principal rolul lui Oswald, a devenit principal rolul d-nei Alwing, și nu principal, ci covârșitor prin marea creație și prin marea personalitate a d-nei Marioara Voiculescu, care, încă odată, a dovedit că este o artistă de un temperament dramatic cum rar se poate întâlni și cum cred că multe teatre și-ar dori să aibe.

Alături de doamna Marioara Voiculescu, d. Mihai Popescu, a făcut și d-sa, figură bună, ceeace înseamnă mult.

Imi dau seama cât poate să surprindă o astfel de afirmație reticentă.

Și îmi mai dau seama, deaceea îmi și pare efectiv rău, și de supărarea pe care, afirmând aceasta, i-o fac fără să vreau.

Trebue, totuși, să fiu obiectiv.

Munca d-sale, într'un rol greu și multele d-sale merite și calități artstice, m'ar împinge, poate, să-i spun cât mai multe lucruri bune sau ori cum, să-i fiu agreabil.

Dar cu d. Mihai Popescu se întâmplă ceva curios în teatrul nostru și, ași putea spune, ceva grav: riscul de a se permanentiza o eroare și de a se stărui într'o confuzie.

Ori, acest lucru trebue cu orice preț înlăturat, indiferent în ce mod, dacă nu altfel dar măcar prin a-i cere o modificare totală, radicală, a genului d-sale, de a juca, de a vorbi, de pronunța.

Schimbări de acestea, complete, oricât ar fi de grele în aparență, s'au mai văzut: ele nu sunt imposibile.

Teatrul cunoaște cazuri când vederea, chiar incidentală, a câte unui mare actor sau a unei mare artiste, a făcut deodată lumină, a provocat ca o adevărată străfulgerare în mintea și sufletul unui artist, care își dădea astfel seama că drumul pe care se găsise până atunci fusese greșit.

Dacă ai căldură, foc sacru și dragoste de teatru — și incontestabil că d. Mihai Popescu le are — lucrul nu mai este greu.

Calitățile și defectele d-sale, vizibile dealtfel în toate rolurile de până acum, s'au arătat cu și mai multă evidență într'un rol mare și de culori așa de tari, cum este cel din „Strigoii".

Spuneam mai sus că d. Mihai Popescu nu a fost propriu zis rău în rolul lui Oswald.

Și așa este.

Nu e nicio contradicție în asta pentru că d-sa are multe calități de teatru.

Cum aș putea, totuși, să mă fac înțeles?

Aș putea spune, ca să-mi formulez mai precis ideia, că este așa de multă tehnică la d-sa, încât nu mai este loc și de căldură.

In privința asta d-sa ar trebui să joace în piese ca „Descătușare" în care toate personagiile vorbesc „pe radical", totul este „bine și frumos" dar în acelaș timp totul este fals, este uscat!

Așa este și cu d. Mihai Popescu în teatrul românesc: ceeace este o piesă ca „Descătușare" față de adevăratul teatru.

Deaceea d-sa, ar fi, după mine, ceeace s'ar putea numi „un fals bun actor".

Această categorie, din păcate, este cea mai periculoasă pentru un teatru: toată lumea vede că este „ceva" care nu merge dar nimeni nu știe de unde să ia lucrurile sau, mai exact, nimănui nu-i vine să o facă!

Spectatorul mijlociu, de exemplu, nu-i împăcat, dar vede atâta consumare „artistică" pe scenă, încât, de teamă de a-și mărturisi ignoranța în cele teatrale, va spune că-i place și în felul acesta se va stabili părerea unei mari majorități; ori aceste majorități de obiceiu stabilesc un curent de opinie, care se impune chiar și minorității, deși n'ar trebui — dar acesta constitue de mult un fenomen banal și cunoscut de psihologie colectivă — ajungând până la urmă ca totul să fie admis și să devie un adevăr acceptat, chiar și de oamenii de teatru, de directori, de toată lumea!

Și atunci, cine mai poate face ceva?

Cum, în adevăr, când toată lumea vorbește despre actorul cutare și spune că e plin de talent, ar mai putea îndrăsni cineva să susție altfel, să se expue la riscurile — și sunt mari și foarte neplăcute — singularizării în opinie?

Când, în special publicul feminin — și chiar cred că acesta și în special fetele romantice de pension i-au făcut în cea mai mare măsură reputația de mare actor, d. Mihai Popescu fiind între altele și un băiat frumos și, orice ar zice unii, dar trebue să se recunoască aceasta — și când atâta lume îl ridică în slava cerului, cum mai poți veni să spui de el că nu joacă bine?

Sau, mai exact, că — totuși — nu joacă bine?

Fiindcă nu se poate spune propriu zis, că nu joacă bine, ci mai exact că nu joacă cum trebue.

E acel „ceva" care nu merge și care e cam greu de precizat.

Incercând, totuși, s'o fac, cred că s'ar putea socoti posibile următoarele cauze:

Mai întâiu o anumită înțepenire în mers și o anumită bruschețe în gesturi.

(Iar ca detaliu pot să adaug și predilecția d-sale de a ține capul într'o parte, mergând uneori până la a vorbi fără a se întoarce direct către cel cu care vorbește).

Ar mai fi în al doilea rând pronunția, cu alternanțe de sacadări și de precipitări de debit, cu totul improprii pronunției noastre, ceeace iarăși dă un aer de artificialitate întregului joc.

După aceea, caracteristica d-sale de a încerca să obție efectele dramatice nu ca rezultat al unei călduri propriu zise, sincere, datorită unei trăiri a rolului respectiv, ci mai mult pe cale de declamație, prin ridicarea și întărirea, uneori excesivă, a tonului — care merge adesea până la stridență, ceva de voce spartă, — totul combinat cu o agitație sterilă, gândită, comandată din cap, care se naște și moare tot pe scenă, care nu trece rampa.

In fine, mai este ceva, și deși s'ar părea că n'are importanță acest lucru, cred totuși că aici se poate iarăși găsi una din cauze.

Incercând să-mi explic unele dintre impresiile neplăcute pe care câteodată și eu și alții le-am constatat atunci când este d. Mihai Popescu în scenă, cred că s'ar putea adăuga și următoarea:

Intrările d-sale—dealtfel chiar și în timpul dialogului însăși răspunsurile d-sale, dar mai cu seamă intrările d-sale în scenă, — distonează întotdeauna față de restul ansamblului, distonează și ca tonalitate sufletească generală, distonează și ca atmosferă și distonează... chiar și ca ton: d-sa intră sau răspunde aproape întotdeauna „cu ceva mai sus" sau „cu ceva mai jos" față de tonul care s'ar potrivi atunci.

Căci, în orice moment al unei piese, se statornicește o anumită atmosferă, o anumită tonalitate sufletească generală, așa ca un fel de țesătură nevăzută, în care evoluiază actorii, în care plutește totul și care îi leagă pe toți.

Ei bine, intrările d-lui Mihai Popescu strică aproape întotdeauna această atmosferă ori prin ton, ori prin bruschețe, deci prin ritm, dându-ți impresia că prin apariția d-sale s'a rupt deodată toată acea țesătură de vrajă, de fire nevăzute, care se statornicise în acel moment și pe scenă și în sală!

Cred că aici este în primul rând o chestie de ureche muzicală, căci ea este aceea care te pune de acord, nu numai auditiv dar și sufletește, cu atmosfera și tonalitatea existentă!

Altfel, ce să spun, d-lui Popescu nu-i lipsește o tehnică frumoasă, datorită căreia ar putea să dea multe lucruri bune — și de multe ori chiar le și reușește — dar, iarăși, de multe ori d-sa este îți apare ca un muzicant care ,oricât de bine ar ști să cânte, nu va putea să nu distoneze din moment ce instrumentul lui este acordat greșit față de restul ansamblului!..

In ce privește ceilalți interpreți trebue să spun că au fost în general bine.

Astfel d. Vasile Lăzărescu în Engstrand, deși rolul nu este prea mare, a reușit totuși să creieze un tip, bine realizat, de un humor amar, reținut.

D. Gingulescu, în general bine.

D-ra Cella Dima bine în primele două acte, falsă în schimb în ultimul: ironia, sarcasmul, nu o prind.

Regia d-lui Soare Z. Soare — acolo unde i s'a putut vedea intervenția — cam banală în linii generale și, pe alocurea, chiar inestetică, cu acel abuz de îngenunchieri și ghebosări, cu scene pe jos, cu scaune și actori întorși cu spatele la public, etc.

Decorul d-lui Traian Cornescu, adecuat.

Altfel, — ca încheiere — un spectacol în orice caz bun, grație în primul rând d-nei Marioara Voiculescu, care ridică ea singură spectacolul, îi umple golurile, îi dă putere, îi dă viață, îl face să trăiască, impregnându-l de acel mare suflu dramatic cu totul specific acestei puternice opere lui Ibsen.

*

Singura întrebare care s'ar putea pune în legătură cu piesa „Descătușare" ar fi dacă în adevăr e mai proastă decât „Tudor Vladimirescu" de Neculae Iorga.

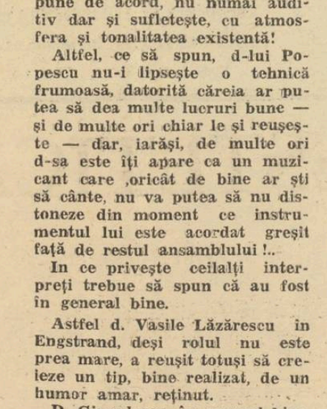

V. VALENTINEANU

Iată dar că i se poate da, totuși, d-lui Cioroiu — e drept că nu tocmai mulțumitoare, totuși unică — o satisfacție și o consolare: de a fi într'o bună, într'o strălucită companie!

Și, dealtfel, până la un punct, este explicabil să fie așa: Dumnezeu, care e de multe ori atât de parcimonios cu muritorii — s'au văzut de atâtea ori unii care după ce se găseau în cea mai tristă sărăcie și mizerie, mai erau și slabi de minte, căci nu le dăduse Dumnezeu inteligență nici cât un grăunte, dar, pe de-asupra nu le dăduse nici măcar frumusețe, nici sănătate, nici noroc, nimic — așa că este natural că nu putea fi deodată chiar așa de darnic și să dea altora, cum ar fi fost în cazul d-lui Cioroiu, chiar de toate.

Să fi fost cu alte cuvinte și bun la învățătură, să fi fost și șef de promoție în școala militară, să fii și aviator distins, să fii și militar strălucit, să ai și frumoase lucrări de specialitate, pentru care talentul d-sale literar desigur îi poate fi de un real folos, în fine, să ai parte în viață de o seamă de satisfacții și de reușite de tot felul, ba, pe deasupra să mai ai și un deosebit noroc — — dacă nu ar fi decât acela de a-ți vedea o lucrare dramatică reprezentată, când în definitiv sunt atâția cari nu numai că nu au norocul să li se reprezinte o piesă, dar după câte aud că ar fi fiind obiectul directorilor de teatru, puțini sunt aceia cari au măcar norocul să li se citească piesa!... — și pe deasupra să mai vrei să mai ai și talent ca autor dramatic!...

Este drept că se poate dialoga orice — chiar și cronica asta teatrală se poate scrie dialogat, la fel și cursul oficial al efectelor la bursă sau vreun reportaj dela vreo înmormântare sau parastas — dar astea nu înseamnă „teatru"!

Incurajările în cazul de față ar fi, socotesc, lucrul cel mai rău de pe lume, pentru că ele ar creia două echivocuri dăunătoare:

— Primul, privindu-l chiar pe d. Cioroiu, care poate să aibe talent de scriitor în orice altă direcție dar care, se poae să nu fie născut a scrie pentru teatru și deci nu trebuie încurajat când ar putea da lucruri frumoase în alte direcții.

— Al doilea, pentru public, pentru că, dacă s'ar lăsa cât de puțin impresia că piesa d-lui Cioroiu „n'ar fi chiar așa de proastă" sau, că „promite", sau că „are totuși multe calități", cum este de multe ori obiceiul să se scrie pentru a-ți ascunde gândul, s'ar deruta opinia publică și în felul acesta oricine s'ar putea prezenta mâine Comitetului de lectură al Naționalului, cerând să i se reprezinte cine știe ce!

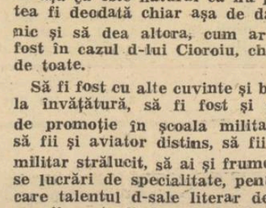

Căci, deja mă întreb, cu ce drept Comitetul de lectură și Direcția Generală a Teatrelor ar mai putea refuza pe viitor vreo piesă de teatru, oricum ar fi ea, — incoloră, inodoră, fără gust, fără miros, sau, din contră, de-o verbozitate pură sau, cine știe, sărită cu totul de pe linie — dacă a putut fi admisă până și aceasta „Descătușare" care e tot așa de străină de teatru cum ar fi „Alixândria".

In privința asta mă gândesc ce trebuie să-i fi mulțumit actorii atât Direcției Generale a Teatrelor cât și Onor. Comitetului de Lectură!

(Și d-lui Cioroiu bineînțeles!...)

Și cu drept cuvânt!

Să pui pe un Valentineanu, un actor bun și serios și pe o Lily Carandino, artistă de reale însușiri, să învețe, să „chinuiască" — asta spre a nu zice altfel! — pe un astfel de text!

De, e și neuman.

Când inveți un text nobil, ai, oricum, o plăcere, ai o satisfacție, ești, ca actor, mulțumit de tine însuți.

Dar așa?!

Căci actorul, oricât de bun ar fi, nu poate salva o piesă moartă, nu poate realiza niciun fel de creație: în fața unui astfel de text nu are ce face, nu poate scoate nimic!...

*

Noua piesă dela „Intim", nu e rea: o e comedie ușoară, bazată pe o ideie destul de nostimă care are și o fabulă a ei cu mult omenesc.

Cum nu are pretenții prea mari, este destul de realizată față de ceeace a voit să fie, așa că nu e cazul să fie analizată și să i se găsească defecte cari apoi să fie puse, doctoral, pe două coloane.

Interpretarea, deasemenea, adecuată.

In rolul principal — cum era și de așteptat — d. Iordănescu Bruno cu talentul d-sale și cu comicul d-sale firesc, neforțat, a avut aceiași obișnuită bună primire din partea publicului, fiind foarte potrivit rolului.

Bine deasemeni și d. Geo Maican în Paul. Un bun interpret și desigur comic de viitor, d. Costin Iliescu în Zdreanță.

O mască reușită și un tip bine realizat a fost editorul Tobis al d-lui Ion Stănescu.

D-ra Coca Enescu plină de viață, cu multe accente calde, d-ra Yaradara Nigrim, o apariție deosebit de agreabilă, jucând cu o deosebit de frumoasă sinceritate rolul Marizei iar d-ra Maria Grecescu realizând cu deosebită siguranță pe Delfin.

In restul distribuției destul de bine deasemeni și d-nele și d-nii Tanți Negoescu, Ionel Negrea, Tamara Vasilache, Aurel Stambuliu, Mircea Teodorescu, Mihail Ghimpu și Alecu Râpeanu.

ALEXANDRU DRAGHICI

N. B. — Din lipsă de spațiu nu se pot publica și celelalte cronici în acest număr.

AL. D.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Dragoste de cavalerist și jurnal.

REGAL: Macario la tribunal și jurnal.

VICTORIA: Dragostea învinge moartea și jurnal.

ELYSÉE: Caravana sclavilor, jurnal și trupă.

VOLTA BUZEȘTI: Macario viconte, jurnal și trupă.

ROMA: Dreptul la viață, jurnal și trupă.

CARMEN SYLVA: Ospățul nebunilor, jurnal și trupă.

Cronica muzicală

SEMNE BUNE

Muzica tinde să-și găsească și la noi întreaga participare la viața spirituală a poporului, compensând tot mai temeinic un trecut în care prezența ei sfioasă și intermitentă părăsea foarte rar poziținea periferică.

Pare că straturile înțelegerii pentru muzică, a setei pentru această minunată formă de gândire, expresie și mărturisire a sufletului omenesc, încep să se adâncească.

Armoniile ei încep a nu mai fi cerute numai de rari cunoscători sau de simulanții recoltați printre snobi. Incercările de sporire a grupărilor muzicale, a manifestărilor de completare, a sferii de viață muzicală nu se mai ciocnesc de indiferență distrugătoare ci devin răspunsurile firești ale unor adevărate necesități.

Semnele acestei realități sunt prețutindeni. La casele de bilete unde pelerinagiile nu mai încetează, unde nu se cer numai locuri pentru „evenimente", veniri ale cine știe căror „cei mai mari", „fenomenali", „piramidali", cum era silită sărmana trâmbiță impresarială altă dată să „sune" ca să convingă mulțimea să-și deschidă o clipă chimirul, dar pentru acel cotidian muzical de calitate, pentru orice aport autentic conținut, pentru orice contribuție demnă și serioasă, care se înfiripează acum tot mai plin în mediul românesc.

In apariția de noui formații de orchestră care de îndată sunt urmărite de un interes pe care nici „Filarmonica" nu-l întâmpina uneori, acum nu prea mulți ani.

Prin recunoașterea mult mai dreaptă, mult mai generalizată, a valorilor românești care atât de greu puteau să găsească ecou în aprecierea din jurul lor încât trebuiau, când împrejurări favorabile îi ajutau, să plece în căutarea consacrării cine știe în ce depărtări străine și numai după aceea, cu pecetea căpătată acolo să încerce, eventual, să înfrângă rezistențele regretabile și întristătoare ale cercurilor autohtone. Iată un Virgil Pop, un Nicolae Buicli pe Victoria Milicescu Mediegen, cald recunoscuți dintru început, în mijlocul vieții noastre muzicale.

Iată noua orchestră A. C. T. care este în măsură de a-și organiza o adevărată stagiune fiindcă, minune, este necesară, este cerută.

Iată mai ales o nouă orchestră la „Opera Română", pentru că menirea ei începe să fie înțeleasă, pentru că nevoile ei artistice se amplifică, pentru că și „Filarmonica" a simțit că astăzi se impune ca resursele ei de realizare să fie îmbogățite, în cadrul independenței ei artistice, spre-a putea conlucra la ridicarea muzicii la cel mai înalt nivel al culturii românești, acolo unde mulțimi noi năzuiesc s'o vadă, acolo unde este la popoarele de înaltă cultură.

Un concert săptămânal al „Filarmonicei" pentru studenți.

Consecință imediată și altă bucurie, însfârșit realizabilă.

Semnele unei mari ascensiuni a spiritului românesc se citesc în toate aceste vestiri de înaintare.

Stagiunea nouă pornește sub acești fericiți auguri.

O vom urmări de aceea cu reîmprospătată credință într'un viitor tot mai luminos și mai rodnic.

ROMEO ALEXANDRESCU

ECRAN

CINEMA REGAL: Macario la Tribunal.

Filmul prezentat de cinematograful Regal ironizează tendința oamenilor de-a se entuziasma de aparențe cât mai palpitante. In „Macario la Tribunal" descoperim câteva „gag"-uri noi cari fac deliciul spectatorilor foarte tineri, adică dispuși să nu bage în seamă neverosimilul. Acțiunea, cu tendințe de originalitate, lâncezește uneori cu toate eforturile făcute de Macario care caută să obțină efecte comice prin mijloacele pe care i le cunoaștem din filmele anterioare.

Un spectacol cu care face să închei o zi pe care ai proclamat-o senină fiindcă n'ai avut prea multe plictiseli, spectatorului fiindu-i necesară dispoziția de a râde de orice fleac pentru a nu face notă discordantă cu entuziaștii cari fac haz de toate giumbușlucurile lui Macario, uneori apropiate de arta clownilor.

Regisorul reeditând genul de comedie mută creiat de „bătrânul" Malec, are sinceritatea de a ne oferi un final adaptat structurii filmului.

CINEMA SCALA: Felicitta Colombo.

Ca nu cumva spectatorii să uite că sunt la sfârșit de sezon, direcțiunea cinematografului Scala prezintă copia nouă a unuia din primele filme regizate de Mario Mattolli.

Adaptarea la film a scenariului piesei jucată pe scena teatrelor noastre sub denumirea de „Mezelăria Colombo" ar fi avut poate succes dacă ar fi fost prezentată acum câțiva ani, adică atunci când a fost turnat.

Astăzi, când cinematografia italiană ne-a încântat cu atâtea realizări de autentică valoare, filmul Felicitta Colombo amplifică mirosul de naftalină pe care-l degajează rochiile de stofă ale spectatoarelor scoase din dulapuri de primele manifestări ale toamnei.

Rolul anevoios al Felicittei Colombo e magistral interpretat de o actriță al cărui nume nu-l putem menționa, deoarece cum am semnalat de atâtea ori „programele" cari se oferă de către plasatori spectatorilor sunt defectuos alcătuite.

Numele actorilor în ordinea distribuției nu sunt decât arareori menționate. Și atunci numai numele celor arhicunoscuți.

S'ar putea renunța la amănuntele subiectelor descrise stângaci în „programe" în favoarea numelor actorilor cari dau viață personagiilor filmelor.

Lăsând la o parte această paranteză care a devenit un leit motiv al cronicelor cinematografice, în „Felicitta Colombo" trecerea dela teatru la film e aproape imperceptibilă, constituind un spectacol de teatru filmat care nu poate place decât amatorilor de fotografii în cari fardul actorilor iese în evidență cu stridențe nepermise actualei tehnice cinegrafice.

ADRIANA NICOARĂ

Abuz de lirism

(Urmare din pag. 1-a)

Un abuz de lirism care împiedică creșterea spiritualității pe cealaltă latură a ei: raționalistă, lucidă, spirituală propriu zisă, logică, iubitoare de ordine, de progres social și comunitar ș. a. m. d.

„Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei" — *recenta elegantă dar abia reținută în nota ei desperată, exclamație a lui Constantin Noica ar putea fi parafrazată cu un alt protest:*

Noi nu mai vrem să fim eternii lirici și mistici ai propriei noastre culturi!

Printr'o schimbare la față în sens raționalist, lucid și „istoricist" a spiritualității române, nu s'ar putea oare corecta ceva din tendințele ei „anistorice", „patriarhale" și „sătești"?

Noi nu mai vrem să fim eterna liră duioasă și blândă a acestui într'adevăr fermecător suflet românesc, „carele" dela geto-daci, slavi, orient și natură pornește.

Abuzul de lirism și misticism poate fi stăvilit printr'o cultivare a ceeace este latin, romanic, occidental, european în noi. Europenizarea noastră este posibilă cu șansele unice pe care ni le oferă destinul nostru național, etnografic și geo-politic. Odată cu creșterea burgheziei române, cultă, luminată, conștientă, humanistă și raționalistă, acest lucru se va înfăptui pe un plan unic de occidentalizare.

E nevoe în primul rând de o voință în acest sens.

Deaceea, tinere, căruia războiul actual ți-a sporit considerabil conștiința de latin al orientului, care „vrei să faci istorie" și care simți altoind pe vechile tale mlădițe dace și slave, geniul roman — pregătește-te sufletește pentru viitoarea istorie și cultură a acestui neam:

— printr'o serioasă și temeinică cultură clasică și prin cultivarea valorilor universale ale spiritului omenesc tocmai fiindcă, prodigios și din belșug, cunoști și prețuești acum pe cele românești prin epoca de folklorocrație în care încă ne găsim.

— cetește din scoarță în scoarță și de mai multe ori Cartea Sfântă, căci adevărata cultură dela ea începe și la ea se întoarce.

— deprinde-te să ordonezi lirismul în tensiunile și limpezimile raționalismului.

— iubește ordinea și claritatea și corectează individualismul, nu lipsindu-l de forțele și privilegiile lui creative ci scoțându-l puțin din inerția și din izolarea lui contemplativă.

— „românizat" în toate fibrele tale năzuește către „umanizare".

— ambiționează cât de îndrăznet pentru neamul tău și fă să se șteargă, pentru el, cu desăvârșire formula: „bon pour l'orient".

MELANIA LIVADĂ

NOTE românești

OMAGIAL PENTRU V. VOICULESCU

numărul pe August-Septembrie 1943 al revistei *Gândirea* echivalează cu o monografie. *V. Voiculescu* nu este un nume oarecare. Despre versul acestui mare poet al nostru s'au formulat, dela apariția volumelor „Poezii" și „Pârgă" și până în ziua de azi, atâtea păreri, încât era necesar cuvântul câtorva condeie autorizate. Că aceste condeie semnează Nichifor Crainic, Ion Pillat, N. Herescu, Pan Vizirescu, nu este pură întâmplare. Nichifor Crainic, Ion Pillat, N. Herescu, Pan Vizirescu au fost, alături de toți scriitorii noștri necontaminați de febre hipermoderniste, cunoscătorii și prețuitorii cei mai statornici ai poeziei voiculesciene. Studiile d-lor, apărute în *Gândirea* oglindesc întreagă această prețuire și cunoaștere și arată, până și cetitorului celui mai ahtiat de lecturi lirice extraordinare, de ce opera unui V. Voiculescu face parte din comoara de vers românesc netrecător.

FILOSOFIA ROMANEASCĂ ȘI INFLUENȚA GERMANĂ

se intitulează lucrarea d-lui Gheorghe V. Poalelungi apărută, recent, la Galați. Autorul, sprijinit pe izvoarele românești ce i-au stat la dispoziție (G. G. Antonescu, Gh. Bogdan-Duică, C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Grigore Tăușan, Vladimir Streinu, Traian Brăileanu: — traducerile din Kant, revistele de filosofie și volumul Omagiu profesorului C. Rădulescu Motru) vorbește despre Școala ardeleană și curentul latinist, momente de afirmare a spiritualității românești sub influența filosofiei germane; Mihail Eminescu sub influența filosofiei germane; Titu Maiorescu sub influența filosofiei germane; Herbartianismul și școala românească și Perioada contemporană. Broșura d-lui Gh. V. Poalelungi, scrisă conștiincios, are valoarea tuturor lucrărilor informative. D. Gh. V. Poalelungi anunță însă că-i vor apare succesiv: 1) Manutanța logică a instinctului, 2) Psihologia traectoriei umane, 3) Esența categoriilor abisale, 4) Valențele divine ale omului, 5) Intre divin și uman, 6) Intre spațiu și tendință, 7) Corolarul faptului nejudecat, 8) Filosofia măgarului și prostia momentului, 9) Introducere în scepticism, 10) Ne trebuie o pedagogie românească aplicată și 11) Din folklorul satelor noastre.

Ardem de nerăbdare să cetim lucrările dela punctele: unu, doi, șapte și opt. L-am ruga pe d. Gh. V. Poalelungi să-și interverteaască programul, căci. altfel, nu vom mai avea nevoie de promisa d-sale Introducere în scepticism. Ne-am permis numărătoarea de mai sus fiindcă suntem sătui, până și'n literatură, dar încă în filosofie, de manutanțe logice, de psihologii ale traectoriilor, de esențe neesențiale, de valențe ipotetice, de dileme buridaneze și de toate năzărirele câte bântuie, dela o vreme, capetele tinerilor noștri firoscoși.

SE INTREBA

și pe bună dreptate, d. Teodor Scarlat, (în ultimul număr al Basarabiei Literare), dece este neglijată lirica noastră patriotică.

Răspunsul pe care-l dăm este: Fiindcă adevăratul poet nu poate scrie la comandă și fiindcă poeaștrii patriotarzi au compromis iremediabil această lirică.

Iată-l, spre exemplu, pe simpaticul domn Traian Mihailescu, însăilând, în poemele d-sale, intitulate „Alături de inima țării", astfel de versuri: „Când Fuehrerul mai ieri a vorbit cu acelaș elan de război, îndemnului însuflețit, cu ce răspunsu-i-am noi? că dorului lor de viață puținele flori Le usucă, pe toate că este o ceață, să simtă nimica n'apucă! Zadarnic încearcă'n zadar! Cuvântu-i de geniu e-amar! El e și va fi Conducător și pururea biruitor!"

„CAMARADUL"

romanul de debut al bucovineanului Emil Codrescu (Editura „Bucovina Literară" Cernăuți) are 110 pagini dense și a fost scris, dacă trebuie să-l credem pe autor, între 25 Martie și 1 Mai 1936. Cărții îi lipsesc tocmai calitățile „fără de care nu" ale romanului. E uimitor cum de o seamă de „poeți", „nuveliști", „romancieri", etc., nu înțeleg că una

este să scrii ortografic și, cu desăvârșire alta, sa scrii literar. „Camaradul" a-lui Emil Codrescu, putea fi, totuși, un bun roman de debut dacă, redactându-l în 36 de zile, ar fi dat mai multă ascultare fantaziei decât transcrierii cât mai fidele a unor amintiri nesemnificative din viața d-sale. Ii urăm mai mult noroc pentru viitor.

MAI ZILELE TRECUTE

citeam într'un ziar de seară că unui poet din Roșiorii de Vede i-au fost furați canarii. Ne-am adus aminte că și pe masa redacției noastre așteaptă niște canari roșiorii-devedeni. Am deschis cartea cu „poezie, proză cugetare" și. am dat, mai întâi, de aceste rânduri „în loc de prefață": „Știm cu toții, că nimeni nu poate scri și nu se poate numi scriitor, dacă nu are și libertatea necesară delicatului gust. Eu, nu m'am bucurat niciodată, de câteva ore la un loc, pentru aceasta. Serviciul m.-a impus muncă, ba chiar cea mai mare muncă, rămânându-mi 5 ore numai pentru somn. Din aceste 5 ore, nu am mai folosit una pentru împlinirea unei dorinți nevăzute: dorința strângerii gândurilor ce au putut rătăci spre mine în acea oră. Nu mi-a fost rușine să spun că muncesc; pentrucă de-ași avea existența asigurată, nu aș lipsi nici eu dela cenaclurile bucureștene, unde se strâng toți scriitorii și încep scuturatul prafului, perlindu-se unul pe altul. Se vor spune multe când se va citi și această carte; dar eu le răspund tuturor: că cei mai mari cărturari vor găsi în aceste lucrări, multe, pe care d-lor nu le cunosc încă".

Am citit cartea d-lui Stan Burada, — acesta e numele scriitorului, — și am găsit, într'adevăr, multe pe care nici marii cărturari nu le cunosc însă.

Ești extraordinar d-le Stan Burada scriitor din Roșiorii de Vede, Bulev. Mănciulescu nr. 35.

REȚINEM DIN „CETATEA MOLDOVEI"

„Amintirile despre N. Iorga profesorul" *ale d-lui G. A. Cuza, frumosul poem „Ana" semnat de Virgil Carianopol, „Morala hindusă", studiul d-lui Th. Simenschy, nuvela* Meleki *a d-lui Ene Stanciu, versurile și traducerile d-lui Petre Stati, puternicul fragment „Fuga Rozalinei" din romanul* Prapădul Solobodei, *în curs de apariție, al d-lui Eusebiu Camilar și bogatele, interesantele și documentarele* Cronici și Insemnări. *Ca întotdeauna* CETATEA MOLDOVEI *a apărut și de astădată în format de carte masivă în cuprinsul căreia pulsează întreaga viață artistică și culturală a glorioasei provincii.*

PRIETENIE ȘI LUPTA

Buletinul Asociației Româno-Germane aduce, în caietul No. 4—5 (Iulie—August 1943), următoarele prețioase contribuții: Industria celui de al treilea Reich (Ing. Penescu Kertsch), Filmul german (Nichifor Crainic), Muzica germană (Tudor Ciortea), An eine Eeolsharfe — Unei harfe eoliene (Eduard Mőrike — în românește de Al. Philippide). Cronica evenimentelor, Cartea și Miscelanea o semnează d-nii Al. Bădăuță, P. P. Ionescu, Iulian Vesper și Ovid Caledoniu. D. Pompiliu Preca își publică, în continuare, Bibliografia româno-germană.

Fiindcă suntem la d. Pompiliu Preca ținem să atingem, în mod deosebit, atenția cititorilor noștri asupra articolelor pe care le semnează d-sa, dela o vreme, în *Basarabia Literară*, articole de tot prețioase cu privire la totul ce se scrie în presa streină despre cultura românească și despre scriitorii noștri.

TRANSILVANIA

poemul pe care l-a scos în broșură, de Daniel Constantinescu din Galați e o frumoasă mărturisire românească.

DACIA REDIVIVA

revista condusă de d-nii A. Cosmoiu, P. Martinescu, M. Isbășescu, C. Micu și V. Netea are un singur cusur: apare prea rar. Din sumarul numărului cinci pe 1943 ne-a impresionat torso-ul de poem al d-lui M. Beniuc, poemul

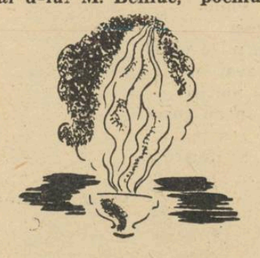

Anii semnat de d. Lucian Valea, „Adevărurile și oamenii Transilvaniei" dela pagina „Limpeziri", creionările d-lui Pericle Martinescu și Paradoxele Clasicismului asupra cărora se oprește d. Ovidiu Drimba.

GAND PRAHOVEAN

se numește noua revistă a Căminului cultural orășenesc universitar „Voevodul Mihai" din Polești. „Gândul Prahovean" e condus de d-nii Leonida Secreteanu, Mircea Ionescu-Quintus și Alexandru Semcovici. Le urăm spor la muncă.

V. JELERU

Patru schițe din Cișmigiu

CIȘMIGIU DE PRIMAVARA

Sclipește parcul: tandru, smălțat patrulater.
Alei, boschete, ronduri și ramuri, — ce contraste
cu tot ce porți sub frunte, cu tot ce'ngropi sub coaste,
cu-amurgul dumitale prea vânăt, prea sever.

In aer ard miresme, pe lac trec, evident,
mari bulgări de candoare sau lebedele pure.
Ca'n colivii, prin ronduri tânjesc mici flori obscure
ce parc'ar vrea să sboare'n parfumul transparent.

Pe ramuri moi, așteaptă — plutind peste gazon —
sălbatec, fructul fraged omizile să-l roadă,
sau, inutil și putred, în pulbere să cadă,
ca să-l striveasscă pasul grăbit de pieton.

CIȘMIGIU DE VARĂ

In bărci, îndrăgostiții despică lacul plan.
(Prin parcuri, fericirea e, uneori, concretă.)
Un domn corect citește pe bancă o gazetă,
visează o dudue în mână c'un roman.

Plutesc, prin straturi, crinii pe aripi de seraf
și e un dans molatec de gladiole svelte...
Intr'un careu, copiii, cu joc de mici unelte,
clădesc, râzând, castele, îngenunchiați în praf.

Curând, încep să sboare castelele spre cer
în vântul serii care le dă, perfid, ocolul.
Treci, meditând pe-alee că-i foarte vechi simbolul
și-amar zâmbești la jocul acesta efemer.

CIȘMIGIU DE TOAMNĂ

E lacul grav, cu nobil efect de aqua-forte.
In gând vei recunoaște că parcul are stil.
Și-aerul atâta de palid și fragil
că nici suspinul toamnei nu poate să-l suporte.

Trosnește-o creangă? Geme un vreasc? Sub moi dezastre
leșină frunze'n aer, distinse menestrel.
Ah, domnul meu, firește, acest violoncel
ce-l auzim e plânsul melancoliei noastre.

Și-acest havuz, ce urcă spre un ciob de stea minuscul
și tremură cu umeri subțiri de alpaca,
e'nalt ca amintirea și-i trist ca dumneata,
când fruntea-ți cade'n palme și inima'n crepuscul.

CIȘMIGIU DE IARNĂ

Sub rece draperie de sălcii hibernale
fântâni cu bărbi de ghiață ca zeii scandinavi,
prin arbori policandre cu ciucurii suavi,
pe lac înghețul alb cu solemnele lui dale...

Ciori grave, — oficiale, fac vizite'n jachete.
Brazii ciocnesc pahare subțiri de bacchara.
Era adolescența, cândva, pe-aici. Era
invazia de nuferi a inimii, poete.

Ce degerat e totul! Cum luneci sub banchiză!
Cu eleganță fruntea ridică-ți-o semeț:
în jurul tău, cochete sub marele îngheț,
boschetele-au perucă pudrată de marchiză.

RADU GYR

Final

Plângeau în noi amurgurile grave
Și se stingeau în triste'ntunecări
Toate culorile par'că erau otrave
Ce se topeau în suflet ca în mări.

Durerea grea se prelingea adâncă
Printre coralii viselor spre fund
Și apele simțeam cum ne mănâncă
Cu fiecare val, un gând rotund.

De-acum n'or să mai vină alte zile
Lumina noastră a pierit în noi,
Căci ne desparte azi cu-atâtea mile
O aurora boreală pe-amândoi...

M. I. COSMA

NOTE germane.

GOETHE IN ROMA

...acolo, încă odată, am simțit că sunt prea bătrân pentru toate — cu excepția adevărului

„GOETHE

Roma 9 Ianuarie 1787

In cei doi ani pe care i-a petrecut rătăcind pasionat prin Italia, Goethe nu și-a alcătuit vreun jurnal sau vreun memorial de călătorie — dar această întâlnire a lui Goethe cu lumea strălucitoare a sudului latin, o găsim într'un volum gros format din scrisorile sale trimise prietenilor (mai ales lui Herder), în schițele și tabloul celebru a lui Tischbein dar mai ales în cele vreo 2500 de schițe și desene executate de Goethe însuși și apoi în toată opera de după 1788. Căci în ajunul reintoarcerei la Weimar, într'o noapte caldă de Martie, la Roma, poetul reia un caet vechi pe care-l privește cu sentimentul cu care descoperi „un fragment dintr'un vechi Codex".

Manuscrisul era îngălbenit de timp și de uitare, dar pe copertă era scris un singur cuvânt: Faust.

Poetul a plecat spre Italia în 1786. Era încă tânăr. Avea abia 37 de ani și înfățișarea unui bărbat în puterea vârstei, înalt, bine legat, cu figura blândă, cu ochii melancolici. Se mai îmbrăca încă à la Werther, adică cu pălărie largă'n boruri, manta mare albastră și cizme scurte cu marginele răsfrânte. Faima sa era de mult temeinică și șederea lui în Weimar făcuse din capitala ducatului Saxa-Weimar, un fel de Athenă germană spre care se'ndreptau toți poeții. Carol-August, ducele Weimarului, care-l copleșise cu onoruri și-l iubia ca pe un frate, simțea că din zi în zi poetul iubit și sărbătorit e tot mai trist, că-l roade un gând ascuns. Prin Iulie 1786, Goethe a întovărășit suita ducelui la băi, la Karisbad. Au stat toată vara și la 28 August i-au sărbătorit ziua nașterii. Herder, prietenul său, și Doamna de Stein, iubita sa, au părăsit mai de vreme Karlsbadul, plecând înainte. Pe Goethe însă n'aveau să-l mai vadă decât peste doi ani. Ducele știa de evadarea romantică pe care poetul însuși mai târziu o va boteza ironic „hegira mea" și-și dăduse consimțământul. Poetul pleacă pe furiș la 3 Septembrie 1786 și din Ratisbonna se adresează prietenilor:

„Am șters-o din Karlsbad la „3 ore dimineața, altfel nu m'ar fi lăsat sa plec. Societatae care „a volt să sărbătească 28 Au-„gust, ziua mea de naștere, în „felul cel mai amical, își cucerise „astfel dreptul să mă reție, dar „nu mai puteam întârzia. Incăr-„cat cu o simplă valiză de mână „și cu un geamantan, m'am a-„runcat singur intr'o trăsură de „poștă, și, la orele 7½ ajungeam „la Zwoda, pe o dimineață bru-„mată, dar frumoasă și senină". „Norii de sus erau subțiri și des-„trămați; cei de jos, apăsători. Mi „s'au părut de bun augur. După „o deplorabilă vară, speram o „toamnă frumoasă. La amiază, „am ajuns la Eger, pe un soare „arzător. Mi-am amintit că acesta „e la aceeași latitudine ca și ora-„șul meu natal, și am fost fericit „să mai prânzesc odată, sub un „cer senin, pe cel de-al 50-lea „grad".

In călătoria prin ștățulețele germane de sud, a întâlnit primele ploi triste și reci de toamnă. Cu meticulozitate, Goethe însemnă: „vreme rea, frig ca în Februarie". Toamna o lasă la Brenner. La Trenta reintâlnește primăvara veșnică. In valea Bolzanului curgea Adigele leneș. Soare, cer senin:

„Salut până și praful care în-„tovărășește 'n vârtejuri trăsu-„ra și care mi-a fost atâta timp străin.

„Bâzâitul lăcustelor mă far-„mecă; e asurzitor, dar de loc „neplăcut. Ce minunat e să auzi „copiii întrecându-se cu fluera-„tul lor cu o armată de aseme-„nea cântăreți. Parc'ar fi un a-„devărat concurs. Seara e plă-„cută ca ziua. Dacă cineva care „locuește în Sud sau care s'ar „întoarce de acolo, ar cunoaște „încântarea mea, m'ar socoti co-„pil. Ah! ce spun, am suferit a-„tâta sub un cer nemilos. Și „acuma-mi place să simt, ca o „excepție această bucurie, care „ar trebui gustată mereu, ca o „veșnică necesitate a naturii.

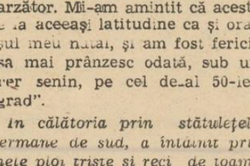

„Imi place aici, cași cum aici „m'aș fi născut ca și cum aici „aș fi trăit și ca și cum m'aș „întoarce dintr'o expediție din „Groenlanda sau dintr'o vână-„toare de balene.

Pe pașaportul eliberat la Neapole, scria „Mons. Giovanni de Goethe di Weimar, tedesco". In suținul său cauta mereu: Italia-Italia. I-T-A-L-I-A. Cât de mult s'a micșorat lumea. Azi când ne roade viermele plecării, spunem Sud-America... Africa... Asia. Pentru Goethe însa acest vierme însemna Italia. Căci Goethe era pe de-a întregul un călător sentimental...

Veneția: „Era deci scris la „pagina mea, în cartea destinu-„lui, că în anul 1786 la 28 Sep-„tembrie, seara, pentru prima „oară, venind în această minu-„nată cetate insulară, în această „republică de castori! Deci, „Domnul fie lăudat! Veneția nu „mai e pentru mine un simplu „cuvant, o vorbă goală, care mă „chinuit adesea — pe mine duș-„man neîmpăcat al vorbelor „goale.

Se plimbă mult pe străzi și cugetă asupra destinului Veneției. Se miră de murdăria de pe străzi și — meticulos — elaborează pe loc un plan pentru curățenie. Viziteză un spital, biserici, un tribunal (la care descrie pe larg o ședință). La teatru asistă la o Commedia del arte și e fermecat. Se amestecă în mulțimea din piețe, ascultând pe oratorii populari. Se duce iar la teatru, vede o tragedie și nu mai poate de râs când — la sfârșitul piesei — publicul entuziasmat cheamă la rampă pe „i morti" strigând: „bravo, morti!" La Teatrul Sf. Chrisostom vede „Electra" lui Crébillon. Vede și o comedie de Goldoni: „Baruffe Chiozzotte". Dar ce nu vede avid? Palate, tablouri de Veronese, busturi antice până și cimitire (cel jdovesc și cel englezesc) și chiar și digurile cetății. La 16 Octombre pleacă și ținta finală e Roma.

La 1 Noembrie 1786 la Roma: "In fine pot vorbi și-mi pot „saluta prietenii cu sufletul fe-„ricit. Să-mi ierte acest mister „și călătoria oarecum subterană „pe care am făcut-o până aici! „Aproape nu îndrăzneam să-mi spun nici mie însumi încotro „mergem. Chiar pe drum mai „mă mai temeam și numai sub „Poarta DEL POPOLO am fost „sigur c'am ajuns la Roma. Lă-„sați-mă să vă spun că mă gândesc mereu la voi, în pre-„zența lucrurilor pe care nu „credeam niciodată să le vizitez „singur. Numai în clipa în care „l-am văzut pe fiecare înlănțuit „de trup și suflet — de Nord, „unde am văzut toate aspira-„țiile spre aceste ținuturi risi-„pindu-se, am putut să mă ho-„

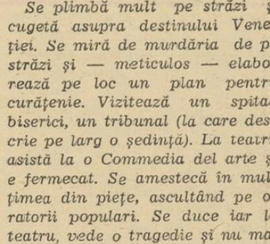

„tărăsc să fac o lungă călătorie „singuratecă și să caut ținutul „spre care mă atragea o forță „forță irezistibilă. In acești ul-„timi ani dorința aceasta ajun-„sese chiar un fel de boală pe „care numai vederea și prezen-„ța lucrurilor acestora o puteau „vindeca. Mărturisesc acum. a-„junsesem să nu mai îndrăznesc „să privesc nici o carte latină, „nici un desen reprezentând vre-„un tinut italian. Dorința mea „de a vedea această țară, era „coaptă de mult. Acum că e sa-„tisfăcută. regăsesc în fundul „inimii mele, pentru prietenii „și pentru țara mea, dragostea „cea mai caldă, și reîntoarce-„rea-mi va fi ușoară, cu atât cu „cât știu că nu voi lua — o știu „bine — aceste comori pentru a „le stăpâni singur. pentru a le „folosi singur. ci ele vor fi pen-„tru alții și pentru mine, toată „viața, călăuze și sprijin. Da. am „ajuns în fine în această capi-„tală a lumii. Am străbătut în „sbor, ca să zic așa, Alpii Tiro-„lului. Am văzut Verona, Vicen-„za, Padova, Veneția; am văzut „din goană Ferrara, Cența, Bo-„logna; am văzut pe fugă Flo-„rența. Atât de mare era dorința „mea să ajung la Roma, acestea „atât de mult la fiecare popas. „In cât nu mă mai puteam opri „nicăieri și n'am rămas decât trei „ore'n Florența. Iată-mă acum „la Roma și — după cât îmi pa-„re — liniștit pe toată viața. E o „adevărată viață nouă să vezi cu „ochii ansamblul cunoscut în de-„talii interioare și exterioare. „Toate visurile tinereții mele „trăesc azi; primele stampe. De „care-mi amintesc (totala așezare „vederile din Roma într'un vesti-„bul) le văd acvea, și tot ce cu-„noșteam de mult din tablouri și „desene, din gravuri pe aramă și „pe lemn, a reunit în fața mea; „totul e cum îmi închipuiam și „totul e nou. Pot spune doar a-„tât despre observațiile și ideile „mele: n'am avut idei cu totul „noui, n'am găsit nimic străin, „dar cele vechi au devenit atât „de precise, atât de vii, atât de „copleșitoare, încât pot trece „drept noui".

Rămâne'n Roma patru luni — din Noembrie până'n Februarie 1787.

DINU STEGARESCU

Cronica plastică

Desenatorul EUGEN DRAGUȚESCU

Am putea-o numi sărbătoare ziua când desenatorul Drăguțescu s'a decis să-și deschidă frumoasa expoziție dela Ateneu, în cele trei săli ale instituției. Ne bucurăm foarte că s'a reîntors din patria artelor *„Italia"*, să-și reia locul în patria mumă, care... cu mai puțină faimă, cu mai puțină legendă, dusă peste hotare, cu un prestigiu mic, modest — dar adânc, — îl va reține sigur în sânul ei.

Inainte de a-i analiza opera, ținem să spunem hotărît un lucru: EUGEN DRĂGUȚESCU *„trebue"* să rămâe în România, cel puțin deocamdată.

Cunoscpân'acum cinci artiști veniți din Italia, unde și-au făcut studiile, fie că au lucrat singuri, cutreerând ateliere, muzee, colegi de artă (cazul domnului Drăguțescu) fie că au urmat unele școli și au frecventat unele cursuri; îmi e destul ca să-mi fac o părere asupra calității influențelor aduse de acolo...

Cauza precisă o știu, a influențelor importate, dar e prea lung s'o desvolt aci. Cert este că există un „far presto", un „virtuoso", un „sfumato" și un romantism, care ți se strecoară 'n suflet, măcar că te-ai duce și ai fi în contact cu cel mai îndrăzneț dintre plasticieni. Totodată există și o lipsă de busolă, o împrăștiere a personalității care parcă te împiedecă să te închegi... O spunem în genere — nereferindu-ne la exposant. Italia e o bună, o admirabilă țară de trecere pentru artă. Vii, vezi, tragi concluzii și pleci. Nu te încrustezi — o, nu! Mai ales când ești tânăr, poros ca o argilă.

Lui EUGEN DRĂGUȚESCU nu știm cât îi este de dragă arta pe care o practică, cât de scump îi ține în suflet „în piele", cum ar spune Francezul, ca să sacrifice de dra-

gul ei orice *bun material*, căci aceasta e problema, să-ți tai traiul ușor, prieteniile, câștigul bănesc, pentru a o desăvârși... într'un cuvânt să-ți tai în carne vie pentru ea, pentru Ea, mai aprigă, mai nesățioasă decât o femee!

Așa cum se prezintă EUGEN DRĂGUȚESCU la Ateneu, ne dăm seama că avem a face cu o personalitate, o voință originală și sensibilă care *în fine*, se exprimă și la noi prin *linie*, spunându-ne magistral ceeace are de spus, cu ajutorul ei. *In fine*, este posibil ca fără aportul efectiv al acestei bestii de *„culori"* să atragi, să placi, să farmeci și să turburi așa cum te turbură, te mișcă grafismul și unduioasa linie a lui EUGEN DRĂGUȚESCU, fără să alergi cu limba scoasă după „raporturi" după „îmbinări potrivite", game, tonuri și alte cele, de culori...

O notă două, sunt destul ca să-mi pună'n valoare *conturul*, divinul contur al ființei, al obiectului văzut. Parcă cine ne spuse astăzi, că 'n natură nu există contur, sau ni se pare că și scrie asta undeva, ca o sentință?!...

Sentințele sunt teribile, atârnă ca niște săbii. Ne e teamă de ele, mai ales că și nouă ca și domnului DRĂGUȚESCU ni se prezintă creațiunea — dacă am fi docți, am scrie cosmosul — sub forma unui obiect cu contur, *conturată* deci pe toate acele margini palpabile, conturată când fin, când puternic, când gros... dar conturată, din păcate; natura ni se prezintă (o spunem umil) cu un dulce, un adorabil contur.

In cele trei săli, ale Ateneului proaspăt și atenuat vopsite, cum le șade bine unor pereți meniți să adăpostească un oaspe de calitate, ni se înfățișează încadrate cu gust, puse la bună distanță, lucrările lui EUGEN DRAGUȚESCU.

Prima sală, aceea ce are cele mai importante și mai realizate desenuri, o privim cu drag nesăturându-ne, să ne desfătăm ochii; trecem apoi în sala din mijloc, în care domnul DRĂGUȚESCU n'avu de lucru și bine'nțeles sosind în țara bucătăriilor paletei, o scoase și domnia sa din traistă și-mi așternu colori pe pânză... Dar nu e nimic, traista e încă italiană; îndată ce și-o va transforma într'o bună dăsagă pusă frumos pe umăr și va pleca homarind prin ținuturi românești, va dobândi și domnia-sa secretele infinite, tainele scumpe ale bucătăriei autohtone și atunci strivind cu cuțitul culoarea scoasă din tub, mestecând-o meșteșugit, o va așterne hotărît pe pânză.

Până atunci totuși, ne oprim în fața „cuartetului" și a pianistului *„Gieseking"*. Ne pare bine că muzica și executanții ei constitue un obiect de inspirație pentru domnul DRĂGUȚESCU.

Incheiem această cronică cu speranța că publicul român va răspunde cu entuziasm la frumoasa operă înfățișată și prin căldura cu care va îmbrățișa cel mai sensibil și mai ager dintre desinatorii săi îl va obliga să nu-și mai ia zborul spre alte meleaguri, rămânând pentru bucuria și desfătarea ochilor noștri între noi.

LUCIA DEM. BALACESCU

Lespedea sfântă

de SARMANUL KLOPȘTOK

Am conceput moartea pentru tot ceeace se chiamă vieţuitoare, care se naşte, trăeşte şi suspină în întreaga încăpere a lumii, — dar pentru mama nu! Şi totuşi a murit, a trebuit să moară şi ea, — mama, moartea mamei, moartea celei mai sfinte dintre mişcătoarele pământului, mama care ne-a dat lumina ochilor, ne-a pus pe picioare şi ne-a făcut oameni, — mama, superba şi divina mamă care ne-a dat totul, ea rămânând cu nimica, — suflet, viaţă, ocrotire, dragoste şi sacrificiu până la uitarea de sine.

— Ah, am să mor maică, îmi pare bine că am să mor, am să scap de chin, de persecuţii şi de lipsuri, în schimb îmi pare rău că va trebui să te las singur, hulit, înjurat şi prigonit de câini, de oameni şi de lume; mă duc la tat-tu, dar măiculiţă maică, îţi las cu limbă de moarte să nu care cumva să mă îngropi lângă el că să ştii că înviez; la marginea lumii să mă duceţi, la câini să mă daţi, în şanţ să mă aruncaţi, dar la căpătâiul lui să nu care cumva să mă aşezaţi, pentru tiranisirea cu care m'a chinuit de când m'a luat din braţele mamei şi până în momentul în care a închis ochii, beat turtă, Dumnezeu să mă erte că n'ar trebui să mai pomenesc asemenea grozăvii, că, oricât, mi-a lăsat un dumicat de pensioară cu care v'am hrănit până aţi făcut aripi, păcătoasa-mi de mine dacă la sfârşitul vieţii îi arunc asemenea vorbe, peste ţărâna mormântului, dar prea sunt scârbită de isprăvile lui! Dacă nu eram eu pe lume, câinii, foamea şi frigul vă mâncau; am fost un bici, o mână de fier şi o voinţă de oţel, căci altfel nu mai ajungeaţi în lume — băeţi de prăvălie, la stăpân, ucenici la potcovărie sau, Doamne fereşte, mai ştii, cerşetori pe străzi ajungeaţi. Acum mă duc, m'am săturat, descurcăte, măiculiţă, cum te-o lumina Dumnezeu, mă duc, dar nu la procopsitul de Tache, ci la Dumnezeu, — mă chiamă!

Şi s'a dus...

S'a dus într'o dimineaţă de Septembrie turnată în arama toamnei, galbenă, tristă, şi îngândurată ca şi sufletul, ca şi moartea mamei care murea! Pe uşă a intrat Părintele duhovnic dela Adormirea Maicii Domnului, rostogolind pe plapuma muribundei odoarele cu care avea să-i deslege ultimul drum, drumul... spre calea robilor, departe, dincolo de marginile cerurilor, unde o aştepta Dumnezeu pentru odihna de apoi. Preotul şi-a petrecut peste cap platoşa cu fireturi a patrafirului, s'a închinat adânc şi prelung spre icoanele răsăritului, a tras în piept ultimul nod al respiraţiei, împrăştiindu-l apoi într'o răsuflare continuă în forma unei cruci fixată în cei patru pereţi ai încăperei în care mama murea; a deschis cartea cea sfântă şi-a agăţat ochelarii precaut pe după urechi învesmântându-şi toată mişcarea în splendida cucernicie a altarului, apoi a început să spicuiască din firele deschise larg în dreptul bărbii lui patriarhale, ducând cuvintele şi înţelepciunea lor pe capul mamei care murea. A întrebat-o ceva, nedeslușit, la care mama abia a putut face un semn pe care probabil părintele l-a înţeles, în convenţionalismul lui bisericesc, apoi a închis condica cea sacră, a făcut semnul crucii spre moartă, şi a eşit pe uşă salutându-mă într'astfel: „Dumnezeu să o odihnească".

Am rămas cu mama moartă. Am întrebat-o ceva, nu mi-a răspuns, am strigat-o, nu mi-a răspuns, am răgit spre ea cu cea din urmă firimitură de desperare şi nu mi-a răspuns, am chemat-o pe nume şi tot nu mi-a răspuns, însfârşit încredinţat că va avea îndurare de tortura mea, am strigat-o puternic: „Mamă" — şi iar nu mi-a răspuns. Odaia mai păstra încă ecoul strigătelor mele în deşert. Candela ardea, ardea într'altfel, nu ca deobiceiu, ardea în porunca nopţii care guverna acum toată mişcarea, toată suflarea, şi toată lumina zilei din odaie; din paharul ei de rubin încins de văpaia untdelemnului dansau luminile tristeţii, însăilându-se într'o dâră aprinsă care mergea să zugrăvească chipul morţii pe obrazul mort al mamei. In odaie nu se mişca nimic decât numai moartea care se suprapunea însăşi mişcării mele. Inghe-ţasem alături de mama şi nu aveam cui să-i spun, căci în clipa aceea totul era subordonat suveranităţii morţii; m'aşi fi plâns mamei dar ea dormea; dormea somnul martiriului şi al desrobirei de-apururi, somnul cel din urmă pe care-l dorise atâta, pe care-l invocase de-atâtea ori în chinurile ei din basme, dar la auzul căruia Dumnezeu îi rezervase surpriza pentru mai târziu:

— Ah, maică măiculiţă, un singur dor mai am pe lumea asta!

— Care anume mamă? Poate că Dumnezeu m'ar ajuta să ţi-l împlinesc.

— Oh, maică măiculiţă, greu, greu să mi-l împlineşti.

— Spune, mamă!

— Uite, dacă nu mi-oi fi pierdut minţile, cam ăsta mi-ar fi focul: să mor, să înviez şi de bucurie că am murit să fac o petrecere cu lăutari!".

Şi de aceea, înfiorat, observasem zâmbetul chefului mamei. Am lăsat-o singură între lumânări şi între stropii de foc ai soarelui care, aprinzând cupola bisericii, poleia chipul mort al mamei în leduncа desrobirei.

A doua zi, preotul a citit puţin, s'a rugat şi mai puţin şi prin prejur nu a regretat şi nu a plâns nimeni.

Am rămas singuri, numai noi doi, eu şi cu mama, — preotul plecase şi baba care se oferise să tămâie moarta pe toată durata purgatoriului legendelor şi datinelor, plecase şi ea. N'am băgat bine de seamă cum s'a petrecut ceremonia înmormântării mamei, dar într'un târziu când mi-am ridicat faţa dintr'o basma în care plânsesem toată vremea cu sughiţuri deasupra mamei care nu a mişcat deloc toată vremea morţii, se ridicase un morman de pământ în vârful căruia plângeau un corb şi un plop!

Departe, soarele rostogolindu-se în marea de văpăi a asfinţitului lăsa din marginea orbitei lui însângerată o dâră stacojie de lumină tămâind şi luminând mormântul mamei.

Apoi a dispărut şi ea!

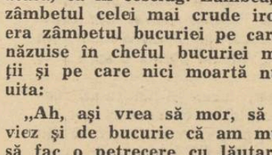

Nu ştiu, — nu ştiu ce a fost; haimanalele copilăriei, convivii maidanurilor, colegii de bancă, tovarăşii de poarcă, arşice şi şotron, adversarii de ţurcă, sîmburi sau pietricele, duşmanii, discipolii, invidioşii sau binevoitorii, prietenele, iubitele sau nevestele, mi-au băgat în cap într'o dimineaţă abia sculat din somn, că „aş' avea talent, — într'o dimineaţă violacee de Mai, somnoroasă, cu fluturi, privighetori şi liliac cari trăesc, iubesc şi apoi mor topindu-se în aliajul frumuseţii pe care răsăritul şi apusul logodite îl ţes într'o gigantică diademă de purpură.

Năucit de frumuseţea îndemnului, i-am crezut. Am bătăt cu **„debutul"** meu la porţile tuturor foilor din epoca pubertăţii, oferindu-le ploconul stihurilor pe care îl primisem şi eu în dar din mila muzei!

— Cum iscăleşti D-ta? m'au întrebat o droaie de redactori încovrigaţi de-asupra unei **celebre mese de brad**, toţi cu părul mare, gută şi lavalieră.

— **Petre al Bongi!** Sunt feciorul lui Nenea Tache Vameşul!

— N'am auzit d'aşa ceva!

— Cel puţin lucrările sunt bune — rogu-vă?

— Bune or fi ele de bune, dar vezi D-ta, ca să te putem publica trebuie să vii cu un nume consacrat, — altfel!....

— Păi **„Nenea Tache Vameşul"** ştiu că e cunoscut în tot Bucureştiul şi eu sunt feciorul lui!

— O fi, dar noi nu-l cunoaştem!

— Atunci?

— ?!

In mahalaua **„Flămânda"** din **„suburbia dă Albastru"** la a treia fereastră de păragini în care am văzut lumina zilei, am suferit şi... am scris; se ivea, din când în când printre doi roşcovi sălbateci enormi, pentru a ridica sau lăsa jaluzelele pe un buduar din care se revărsa afară miros de portocale şi svonuri de gavote şi menuette, un cap romantic, mistic, seducător, din buclele căruia ţâşneau sulițele arzătoare ale unor priviri cari căutau şi nu găseau nimic pentru a le mulţumi, topindu-se apoi departe, în orizont.

Urmăream jaluzelele!

Din când în când, în dosul lor plângea câte-o sonată domoală, suavă, obosită ca şi sufletul sau gândul celei ce o într'aripa. O urmăream extaziat până se înălţau jaluzelele, pentru ca arătarea mistică de din dosul lor să mă surprindă încremenit în lumina geamului unde plânsesem împreună cu cântecul care se potolea.

— Aveţi şi voi un Goethe al vostru, ca şi noi! (era nemţoaică!)

— Cine-i acela? întrebai eu cu sufletul la gură, bănuind că... mă semueşte, dacă nu chiar... mă... confundă cu uriaşul zămislitor al lui Faust!

— Eminescu!

— 'Mda! mormăii eu... decepţionat! L-aţi citit?

— Da, tălmăcit în limba ţării mele.

— L-aţi cunoscut, bonbănii eu, cu inima la gură, presupunând că de data asta m'ar putea... „asimila" dacă nu chiar... semui cu genialul ziditor al „Luceafărului"!

— Nu! Murise când am venit în România!

— Vă place literatura?

— Da, enorm!

— Dar... dragostea?

— Şi...

— Dar muzica?

— Foarte mult! Vino sus să-ţi cânt la pian ceva — haide!

— Cântă-mi melodia pe care Charlotta i-o cânta lui Werther când venea să-i cadă la picioare!

— Care anume?

— Imi pare un menuett de... **Klopstock!**

— Ah... **sărmane** de tine, am înţeles, suferi!

Arătarea din fereastra cu jaluzele, cu parfum de porotocale şi cu sonatte, ghicise! Sufeream într'adevăr, de... insuccesul debutului!

Straniu! A doua zi schimbând porecla (Sărmanul Klopstock) într'un nume şi venind din nou pe la porţile pe unde bătusem d'asurda cu acelaş caet la subţioară, trimis de data asta prin camerierul dela uşa redacţiei, aceiaşi domni gravi şi nemiloşi cu aceleaşi bucle enorme, cu aceiaşi gută şi cu aceleaşi lavaliere au strigat unanim:

— Şef de atelier! Treci la cules **„Caetul ăsta"**; pagina întâia, coloana întâia-aldine!

Eram... consacrat!

In Craiova N. Milcu funcţionează ca profesor suplinitor la Liceul „Carol I" şi la Lic. Militar „D. A. Sturdza". In 1929 poetul este lovit de nemiloasa boală a morţii. Rezistă însă. Trece apoi ca profesor la Seminarul şi Şcoala Comercială din Câmpu-Lung-Muscel.

Se reîntoarce în 1933 la Craiova, complect demoralizat, sfâşiat de boală şi de lipsa de corectitudine sufletească a celor din jur. După o scurtă agonie între trupurile ofilite ale sanatoriului din Leamna (jud. Dolj), se stinge, ca un vis în patul năpădit de cântecul Toamnei, în ziua de 21 Sept. 1933.

Peste mormântul său dela Sineasca, uitările vieţii adună, clipă de clipă, veşnicia. Undeva, poetul parcă prevăzuse aceste clipe:

„Noi uităm pe morţi, dar morţii nu ne uită niciodată".

*

In literatură, N. Milcu, îşi începe primii paşi cu lucrări în proză, tipărind chiar din clasa V-a, la Craiova, o carte de nuvele şi schiţe, intitulată „Din taina sufletului". In revista „Ramuri", condusă de d. C. Ş. Făgeţel, apare „Ilenuţa", o nouă nuvelă a lui Milcu. In clasa VII publică în „Năzuinţa" tot în Craiova altă nuvelă „Tatăl". Imprietenit cu d. Radu Gyr în 1919, după reevenirea din refugiu, Milcu pare a se dedica liricei. La Facultatea de Litere, la „Institutul de literatură", mult regretatul critic Mihail Dragomirescu, îi citeşte primele poezii, îl elogiază şi-l consacră, însfârşit, poet.

In 1924, tipăreşte în ed. Casa Şcoalelor, primul volum de poeme „Grădina de Sidef", iar în 1927, în ed. „Flamura", Craiova „Fluerul lui Marsyas".

Impreună cu d. Radu Gyr scrie în vacanţele de Facultate „Căciuliţa Roşie", comedie în versuri jucată pe scenele Teatrelor Naţionale din Craiova (1925-26), Cernăuţi (1930-31) şi Teatrul Muncă şi Voe Bună (1939). Deasemeni „Floarea lui Sinzien", poem în trei acte şi un prolog, în versuri, din care publică prologul şi actul I în „Universul literar" (conducerea d. Perpessicius) şi în „Arhivele Olteniei" (Dir. C. D. Fortunescu).

Au rămas în manuscris: „Soare stâns" (poeme), „Cartea cu chipuri" (schiţe), „Chip cioplit" piesă în trei acte, jucată la Studioul T. Naţional din Bucureşti (manuscrisul se află în biblioteca T. Naţional, Bucureşti) şi „Licheaua", (piesă).

Numeroase poezii inedite sunt încă în păstrarea câtorva personalităţi craiovene, şi ne mirăm, cum până în prezent nu s'a găsit nimeni, să poată tipări în volum, tot ceeace a lăsat gândul, chinuit de nelinişti, al poetului.

Opera poetică şi dramatică a lui Nicolae Milcu, n-a cunoscut încă totala preţuire. Dela elogiile lui Mihail Dragomirescu până la negarea plină de sgură a d-lui Vladimir Streinu, şi critica de circumstanţă a lui Eugen Lovinescu, opera lui Milcu a trăit doar prin inefabilul ei, care, nevăzut de unii, a trebuit totuşi să rămână şi să stăpânească inimile.

In această privinţă nu pot trece, fără a reliefa aci, judicioasele insemnări scrise în „Cronica Mărunţă" a revistei „Gândirea" nr. 7, Aug.-Sept. 1943, de d. Nichifor Crainic, în care, critica lovinescieană este caracterizată pe drept cuvânt, „amabilitate de cenaclu şi maliţiositate dincolo de cenaclu".

Poezia lui Nicolae Milcu este însăşi sufletul poetului: caldă, autumnală, serafică, şi de resemnare în faţa veşnicei morţi.

Undeva, d. Radu Gyr, a caracterizat, poezia lui Milcu, ca fiind „o poezie a decorurilor autumnale şi a peisagiilor simbolice prinse în acuarelă tânjindă, sub tonuri lâncede, calde, uşor deprimante; poezia iubirii serafizate, tulburată numai de vecinătatea bănuită a marelui crepuscul; şi poezia morţii, a presimţirilor, a resemnărilor senine, a mormântului floral sub o tristă lumină paradisiacă şi sub un tulburător fior panteic". (Prepoem I, 12, 1940).

Dela primele sale poezii, publicate în ultima clasă de liceu, Milcu se pleacă încet, încet, către poezia de totală sincronizare cu inima. In poeziile sale poetul e totdeauna prezent: printre pomi, printre morminte, pe alei, prin visuri:

„— Pe-acoperişuri cerul cade greu —
Şi în grădină, mugurii de-argint,
Ca nişte lacrimi spânzură pe ram.
O floare pe-altă floare 'ncet se lasă,
— a plâns o stea 'ntr'o streşină de casă —
Şi toată noaptea a plâns un om la geam".
(Plâns — Grădina de Sidef)

Chiar în pastel, poetul este alături de natură, pe care o transfigurează în poezia sa, şi-o apropie până în cutele delicate ale sufletului, ca pe un cântec diafan:

„Şi când mă 'ntorc spre casă cu acelaş dor în piept
In suflet toamna arde pân' se preface 'n scrum,
In zilele de alt' dată — foi veştede — răsar
Din scorburi ruginite, şi mă pândesc la drum".
(Decor — Grădina de Sidef)

Presimţirea morţii albe, îi inspiră una din sguduitoarele sale poezii, pe care nu pot să nu o citez în întregime:

„In seara asta am venit târziu
Şi nu ştiam ce 'n suflet mă apasă.
In glastră se vărsau prea multe flori,
Şi-am dat afară florile din casă.

Perdelele — la geam — ca nişte fluturi
Se 'nvolburau în filfîri uşoare
Şi tremura şi aerul, — de parcă
Ceva din umbr' ar fi voit să sboare.

Am scos atunci un sfeşnic la fereastră
S'aprind în floare-o stea ce sta s'apună,
Că mi-am găsit murată 'n rouă, — perna
Şi aşternutul răscolit de lună...

Creştea o umbră albă din podele
Şi am suflat-o 'n vânt... Pe zidul drept,
Stătea apoi să cadă peste mine...
Şi-am adormit cu braţele pe piept".
(Presimţire — Grădina de Sidef)

Folosind, în cea mai largă măsură, numai limba curat românească, poetul N. Milcu, reprezintă în poezia lirică, mai mult decât oricare din poetesele noastre, inefabilul, poezia serafică a inimii. Nicăeri, versul său nu întunecă imaginea unui peisagiu, fie chiar de cimitir. Şi acolo, între morminte tihna liniştei senine, ca în balada „Mioriţei", stăpâneşte eternităţile.

Niciun cuvânt de revoltă, cu toate că, viaţa poetului, a fost crunt chinuită de suferinţe fizice şi morale. Poezia sufletului a rămas poezie. Ea nu s'a coborît şi în mocirla trupului, ca să-i îmbrace haina incertitudinilor. Poezia a rămas pură, ca un înger în imensităţile Cerului.

Volumul de poeme „Fluierul lui Marsyas" apărut în 1927, aduce aceiaşi poezie serafică a liniştei nestăpânite a morţii. Accentul liric este mai pronunţat, mai conturat. Poezia acestui volum, este mai vie, decât cea din „Grădina de Sidef".

Resemnarea mioritică a poetului este, deastădată, mai impersonală. Pe când în „Cântece din mormânt" (Grădina de Sidef) poetul însăşi ia parte la „viaţa" de dincolo de noi, în „Fluerul lui Marsyas", poetul pare a se apropia mai mult de viaţă.

„Sânt tot ce este cântec. Sânt vrajă care doare,
Tot ce-i miros de floare, lumină de culori,
Sânt streşina ce pică de lună, peste flori
Sădite sub ferestre de-o mână visătoare.

Nu le-am făcut, eu, toate, şi nu sânt ale mele.
Trăiesc o clipă numai, pe rând, în fiecare.
Abea se naşte visul, — şi'n suflet altul moare
In pragul de 'ntunerec cu faţa către stele".
(Auto-portret — Fluierul lui Marsyas)

Intr'o poezie, în care voia parcă să adopte tematica liricei din preajma anilor 1926—1927, Milcu se apropie de Dumnezeu, se-aplecă peste ape, şi caută 'ndelung în ochii ciutelor, vroind să descopere taina vieţii şi a adevărului:

„Beau din ştiubee limpezi, — şi 'n amurg
— Când umbrele cu stelele s'alung —
In crâng prind căprioarele de coarne
Si m'oglindesc în ochii lor, prelung"...
(din Fantezie — Fluerul lui Marsyas)

„Un poet, a cărei autenticitate de sunet şi ardere interioară poate fi, oricând, controlată, niciodată tăgăduită. Iar poesia sa, — una din acele insule de mărgean, scăldată în lumină paradisiacă, spre care reîntoarcerile plutesc dornice, prin vis şi reculegere". (Radu Gyr. Prepoem I, 12). Astfel caracterizează definitiv pe poetul Milcu şi poezia sa, cel care i-a fost cel mai bun prieten, din liceul iubirilor şi până în pragul morţii albe, deopotrivă tovarăşi la bucurii şi dureri.

Poezia încă nepublicată în volum, ar desvălui esteţilor şi criticilor noştri, largi posibilităţi de readucere la locul binemeritat de poet, dacă cei care-i deţin opera postumă s'ar încumeta, trecând peste anumite calcule şi prejudecăţi, la monumentalizarea ei într'o ediţie definitivă. Cred că „Editura Fundaţiilor Regale" ar primi cu toată căldura, sarcina unei astfel de definitivări.

Ar fi acum, după zece ani de poveri strânse nemilos deasupra mormântului poetului, cel mai frumos omagiu ce i s'ar putea aduce de cei care încă nu l-au uitat pe Milcu.

SERGIU CRISTIAN

Cântec pentru viperă

Viperă cu ochii vineţi
Şi cu limbă de otravă
Eu te ştiu, — că'n suflet multă
Din licoarea ta bolnavă
Adunat-am pentru mine,
Pentru ea şi pentru - acele
Care-ar fi crezut vr'odată 'n
Taina cântecelor tale...

Şi te-am strâns la piept, cu grijă,
Sub cămaşa de mătasă
Şi ne-am furişat alături
Sub o streşină de casă
Şi-am scornit, — proptit cu ochii
Intr'o stea ce-avea să cadă, —
Din otrava ta de şarpe,
Cea mai dulce serenadă!...

Şi de ne-a crezut stăpâna
Aplecată pe fereastră,
Când era mai albă luna
Şi lumina mai albastră,
Ţie-ţi sunt de-apururi birnic
C'ai făcut să cânte 'n mine,
Nu 'nceputul!... ci sfârşitul,
Care-l presimţeam că vine.

Şi acum legaţi pe viaţă,
Clipa dulce şi otrava
Haide, fiindcă greu mi-e visul
Şi durută mi-i zăbava, —
Strânge tot veninul morţii
Şi la pieptu-mi ca 'ntr'o cuşcă,
Cată-mi inima sub coaste,...
Svârcoleşte-te... Şi muşcă!...

NICOLAE MILCU

Moment

Aseară pornisem agale pe drumul meu spre casă;
Mi-era sufletul greu şi strâns ca'n platoşa durerii,
Pe ochi şi minte părea că mi se lăsase-o ceaţă deasă;
Jucau alene funigeii în umbra violetă-a serii...

Dar m'am trezit fără să vreau în parc, pe o cărare.
Plutea pe sub copaci, în umbră, svon de îmbrăţişări sfioase;
Regina Nopţii împrăştia prin mii de guri mireasma-i tare;
Grăbite, mamele-şi târau copiii adormiţi spre case.

Am ascultat în „colţul japonez" o simfonie de şoapte;
Apoi cu capul rezemat pe sânii tăi rotunzi şi plini,
Pe-o bancă, singur, am visat până târziu de tot în noapte
Şi, clipă cu clipită-am retrăit iubirea noastră tristă
Pân' s'a desprins, în tremurări, din cer o ametistă...

Atuncea am plecat,
Se scobora şi luna alene
Spre scăpătat...
Mi se sbătea o lacrimă 'ntre gene...

AUREL LOCUSTEANU

Importanţa estetică a clasicilor

(Urmare din pag. I-a)

Deaceea, fără să scadem cu nimic din meritul şi valoarea acestor ediţii comentate, cu studii într'adevăr judicioase, dar rezumate numai la anumite aspecte, acelea anunţate mai sus, credem că opera de punere în valoare a realizărilor clasicilor din veacul trecut, nu poate fi întreagă şi deplin utilă, decât printr'o completare cât mai grabnică a părţii care se ocupă de valoarea intrinsecă a fondului, interpretată în afară de contingenţele biografice şi substratele subiective, astfel încât să se poată vedea lămurit aportul de originalitate al fiecăruia din ei. S'ar putea obiecta că fiind vorba de o literatură de început, într'o fază de dibuiri şi căutări de făgaşuri proprii, autorii ei n'au fost îndeajuns de preocupaţi de problemele de estetică. Ar fi tot ce poate fi mai inexact. Oricare dintre cei cari s'au simţit atraşi pe culmi de originalitate, înseamnă c'a avut o conştiinţă artistică şi unde aceasta este prezentă, estetica poate opera în voie. Chiar numai felul de a da un curs original unei realizări, indiferent dacă reuşeşte să se menţină pe acelaş plan până la sfârşit, contează ca o luare de atitudine estetică. Nu credem că exagerăm dacă afirmăm că şi în opera lui *Dimitrie Cantemir*, în preocupările asupra literaturii poporane şi tradiţiei străvechi, ori în descrierea frumuseţilor naturii, lăsând la o parte intenţia de a instui, se găsesc normele vizibile ale unei anumite conştiinţe artistice. La fel la *Budai-Deleanu*, ca să ne referim la realizatorii cei mai vechi. Chiar şi la aceşti precursori, intuiţia şi mijloacele de investigaţie estetică se cer întrebuinţate, spre a desprinde, cu discernământ, din complexul de material eterogen, care a intrat în compunerea operei respective, valorile artistice adevărate. Deci, cu atât mai mult, în veacul al XIX-lea, într'un stagiu evolutiv cât de cât mai înaintat, scriitorii, formaţi într'un climat literar, susţinut pe mai multă şi temeinică operă de instruire, vădesc o preocupare clară de a se realiza într'o direcţie proprie, originală. Chiar, când datorită curentelor din cari fac parte, nu se pot sustrage de sub dependenţa fondului, trebuind să adere la principiile acestora, o posibilitate de afirmare pe cont propriu tot le mai rămâne şi aceea se răsfrânge asupra formei de exprimare. Pentru o literatură începătoare, valorile de formă trec uneori înaintea celor de fond. Evoluţia fondului e mai ferită de influenţe din afară, decât cea a formei. Scriitorii, cari ajung să-şi croiască tipare proprii de realizare, îşi asigură, cu mai multă uşurinţă, drumul spre izbândă. Perfecţiunea fondului poate să vină şi mai târziu, după ce se eliberează din corsetul influenţelor, dacă el găseşte forme de expresii originale, se va afirma cu destulă tărie, ca nimic din faza de rătăcire să nu rămână imprimat în opera-i fundamentală.

Să ne gândim ce bogate resurse artistice ar descoperi, cu uneltele sale meşteşugite de analiză, esteticianul literar, în opera lui Alecsandri, Russo sau Vlahuţă. Sufletul fiecăruia din ei a păstrat o anumită atitudine intimă în faţa vieţii, conformându-şi activitatea literară structurii lui interioare. In fiecare operă a lor se oglindeşte figura unei individualităţi puternice, cu temeiuri originale de existenţă. Realizarea spre care au tins şi au atins-o a fost un nesfârşit proces de confruntare cu propriile lor resurse de viaţă lăuntrică, o scrutare de conştiinţă, o cenzură de atitudini. Prin acest conformism intim s'au ridicat pe înălţimile afirmării desăvârşite, devenind individualităţi creatoare, de adevăr şi frumos. Esteticianul n'ar face decât să completeze, cu egale merite, ceeace istoria literară de mai multă vreme, a răscolit în privinţa materialului biografic şi substraturilor subiective. Abia atunci, când opera acestor mari realizatori va fi pusă în valoare, sub toate aspectele ei variate, vom putea să avem o icoană adevărată a veacului cel mai productiv din literatura noastră.

O monografie estetică asupra valorilor artistice ce se desprind din literatura senină şi duioasă a lui Emil Gârleanu, sau asupra lirismului minor şi formei desăvârşite a lui St. O. Iosif, ori asupra zăcămintelor încă neînţelese din opera lui Bolintineanu ar fi încercări, cu oricât de modeste rezultate pentru început, care ar deschide serioase şi bogate perspective cercetărilor estetice dela noi. Avem în faţă un variat material, plin de virtualităţi artistice, care se cere răscolit, frământat, clasat şi ierarhizat, în vederea valorificării lui definitive. Istoria literară a profitat de existenţa lui, înbogăţindu-şi patrimoniul cercetărilor cu serioase descoperiri de valori istorice şi biografice. Dar, cu aceasta lucrurile n'au fost definitiv rezolvate. O mare parte din valori, de natură intimă şi originară, aşteaptă încă să le vină rândul de a fi scoase la lumină. Aci e datoria cercetătorilor estetici şi nădăjduim să nu treacă mult, până când vom avea grefată, pe marginea literaturii noastre clasice şi moderne, o apreciere estetică judicioasă, întemeiată pe analize temeinice şi pe serios discernământ critic. Numai aşa vom arunca praful indiferenţei şi vom putea creia o situaţie limpede, privind realizările monumentale ale clasicilor noştri, din veacul trecut, cari fără o evoluţie de lungă durată, au pus temelia durabilă a literaturii noastre de azi.

DUMITRU IMBRESCU

Cronica literară

Al. Dima: Gândirea românească în estetică
Emil Giurgiuca: Transilvania în poesia românească
Iraclie Porumbescu: Amintiri,
(Ediție îngrijită de ION ȘTEFAN)

1. D. Al. Dima își datează cu anul 1933 prima lucrare („Aspecte și atitudini ideologice"). De atunci d-sa a publicat nu mai puțin de 11 cărți și broșuri. Cele mai importante sunt **„Zăcăminte folklorice în poezia noastră contemporană", „Conceptul de artă populară"** și nu de mult apărutul volum **„Gândirea românească în estetică. — Aspecte contimporane".** (Sibiu, 1943. Tiparul Institutului de Arte grafice Dacia Traiană).

D. Al. Dima se deosebește de majoritatea eseiștilor și cercetătorilor noștri, — să le zicem tineri, — în domeniul esteticei, printr'o seriozitate remarcabilă și printr'un nu mai puțin remarcabil spirit metodic. Această seriozitate și acest spirit metodic i-au imprimat chiar un fel de aversiune pentru totul ce e frazeologie izvorită din dorința de a epata prin asociații neobișnuite de termeni, prin întortochieri paradoxale sau înfrumusețări inutile.

D. Al. Dima e, deci, înzestrat, cu toate acele daruri de care nu se poate lipsi un cugetător adevărat.

„Gândirea românească în estetică", realizată ca schiță a gândirii estetice românești în aspectele ei contemporane cele mai de seamă, înfățișează, după cum reiese și din „cuvântul înainte" al d-lui Al. Dima, „contribuțiile esteticienilor români în mod sintetic, în liniile lor mari și esențiale, străduindu-se doar a surprinde felul propriu al gândirii fiecăruia, atitudinile principale ce au adoptat în estetică, vibrația specifică a filosofului".

D. Al. Dima prezintă descriptiv ideile, încadrându-le istoric și comentându-le critic.

„Fragmentarism estetic", „Forme sceptice ale esteticei", „Forme metafizice ale esteticei", „O concepție vitalistă a frumosului", „Perspective etice ale esteticei" se numesc cele cinci compartimente ale cărții d-sale.

În **„fragmentarism"** figurează G. Ibrăileanu, P. Zarifopol și M. Ralea, trei gânditori ce nu și-au sistematizat cugetarea; — **„formele sceptice"** cuprind relativismul estetic al lui E. Lovinescu și principiile estetice ale lui G. Călinescu; — „formele metafizice" înglobează capitolele **Misticismul estetic,** (cu „arta ca tăcere" în viziunea lui V. Pârvan cu „sensul teologic al frumosului" văzut de Nichifor Crainic și cu „arta ca relevare sensibilă a misterului" în filosofia lui Lucian Blaga) — **O formă metafizică generală** (Liviu Rusu sau arta ca revelare a sensului existenței), și **Între știință și metafizică** (M. Dragomirescu sau integralismul estetic); la **„concepția vitalistă"** e trecut Eugeniu Speranția, — iară în **„perspectivele etice ale esteticei"** e pusă concepția lui Tudor Vianu, filosof pentru care arta este formă exemplară a muncii și ideal general.

Nu ne punem întrebarea, — pe care și-au pus-o câțiva recenzați ai lucrării d-lui Al. Dima, — dece autorul nu a luat la contribuție și părerile altor cugetători români, păreri ce i-ar fi, fără îndoială, îmbogățit „aspecte contemporane". Această întrebare nu ne-o punem fiindcă d. Al. Dima dând subtitlul pe care l-a dat **„Gândirii românești în estetică"**, a mărturisit din capul locului că nu are pretenția de a fi venit cu o panoramă, — fie și'n schiță, — asupra cugetării noastre estetice.

Ceeace ne interesează este faptul dacă în prezentările d-sale, d. Al. Dima a reușit să fie obiectiv.

Ori, acest lucru nu-i poate fi contestat.

D. Al. Dima cunoaște prea bine opera celor studiați de d-sa și o expune și caracterizează cu siguranța omului de știință ce-și stăpânește materialul fără a se încurca în amănunte.

Stilul filosofic al d-lui Al. Dima capătă, astfel, limpezimi și preciziuni pilduitoare.

Ceeace însă face ca „schița" d-lui Al. Dima să fie, oarecum, neîmplinită, nu este atât absența, din repertoriul „aspectelor" d-sale, a celor câteva nume reclamate de recenzenții pomeniți cât lipsa unei **încheeri** care, conturând diversele atitudini, tendințe și concepții contimporane ale cugetării noastre estetice, să fi dus la o imagine unitară și semnificativă pentru viitor.

Sperăm că, reeditându-și cartea, d. Al. Dima o va completa în așa fel ca nimeni să nu-i mai poată găsi vreo lipsă. D. Al. Dima este singurul estet tânăr care ne poate da, la ora actuală, ceeace nu a dat încă nimeni: O sinteză asupra gândirii estetice românești.

2. **„Transilvania în poezia românească"**, antologia cuprinzătoare și surprinzătoare pe care a publicat-o în București (1943) d. Emil Giurgiuca, este un uriaș **discurs pentru libertate**, discurs care a început în 1784, a cunoscut o împlinire în 1918 și reclamă — cu neclintită încredere în biruința dreptății, — reparareа sfâșierii din 1940.

Cu o răbdare de albină, d. Emil Giurgiuca a colindat prin toate grădinile visătorilor noștri și a strâns flacăra vie a cântecului prin care tot poetul adevărat ține să-și mărturisească, măcar odată în viață, apartenența la patrie și neam, — flacăra vie a cântecului care chezășuiește izbânda asupra tuturor urgiilor și năpăstuirilor veacului și nestinsa flacără a cântecului în care dăinuie, pe deasupra uitărilor, însuși sufletul țării.

În cele peste trei sute de mărturisiri ale durerii, vitejiei, bucuriei și îndârjirii românești culese de d. Emil Giurgiuca este un singur crez: crezul întru ființa, una și nedespărțită, a pământului daco-roman. Și în cele peste trei sute de mărturisiri ale durerii, vitejiei, bucuriei și îndârjirii românești culese de autorul volumului de versuri cu titlul simbolic **„Dincolo de pădure"**, este un singur adevăr: adevărul că fiii neamului românesc pot fi izgoniți din hrisoavele crăiești, scoși din școli și biserici, trași pe roată, spânzurați și arși de vii, dară neamul românesc nu piere niciodată.

Faptul însă că un poet a putut culege peste trei sute de poeme scrise de aproape tot atâția autori, poeme în care este vorba de o singură realitate românească, dovedește că, „pentru noi românii, Transilvania nu este o chestiune de tratate internaționale încheiate arbitral, ci chestiune de matcă etnică, chestiune de existență. Trei-sute de poeme în care aproape tot atâția poeți dau glas, în decursul numai al unui secol, unei credințe și unui adevăr, nu mai vibrează de dragul artei pure, și nu mai sunt act gratuit, dară nici vers militând fără temei. Cartea pe care a cules-o d. Emil Giurgiuca este afirmarea unui drept și exprimarea unui protest. Dreptul acesta nu are nevoie de subtilități dialectice pentru a rezista, căci orice judecător nepărtinitor îl vede fără a-l mai căuta în pergamente vechi și ticluite în favoarea nedreptățitorilor. Iară protestul, până și cel din cântec, este mai tare decât „mileniile" acelora împotriva cărora se ridică.

„Transilvania în poezia românească" înseamnă „Transilvania, inima românească".

D. Emil Giurgiuca i-a pipăit bătăile arătându-le tuturor.

3. **„Amintirile"** lui Iraclie Porumbescu (tatăl cunoscutului compozitor) pe care le-a reeditat, la „Gorjan", (București) d. Ion Ștefan, sunt menite circulației literare. În rândul al doilea abia, — observația nu-l privește pe d. Ion Ștefan, — s'a săvârșit un act de reparație necesară, restituindu-se, aceleași circulații literare, „un scriitor de incontestabile resurse, care, prin motive, prin modul de tratare, ca și prin limba pigmentată cu neaoșe locuții populare, aproape că poate fi pus alături de Creangă, de **Amintirile** acestuia".

Lăsând la o parte grija repartaorie a editurii, suntem convinși că d. Ion Ștefan a făcut o alegere bună recomandându-l lui „Gorjan", tocmai pe acest necunoscut Iraclie Porumbescu — „tatăl cunoscutului Ciprian Porumbescu".

Iraclie Porumbescu s'a născut la 9 Martie 1823 și a murit la 13 Februarie 1896.

Am amintit aceste date pentru a-l încadra într'o vreme.

Mai amintim că Iraclie Porumbescu a trăit într'o Bucovină potrivnică scrisului românesc.

Și totuși, acest prozator al Bucovinei scria pagini ca acestea: „Vine un om, vine altul, vine al treilea, cârciumarul le face la toți semn să tacă, arătând la cel de jos. Oamenii cunoscându-l pe Darie ca și cârciumarul și văzând că el e cel calculat, se așezară cu toții încet pe laviță, fără a grăi un cuvânt. In sfârșit, mai că se umplu cârciuma de oameni. Vine apoi și un moșneag cu barba până la brâu. Acesta era Matei Bercheșanul, din sat de acolo, din Sucevița, care pe cât era de stimat de toți consătenii săi pentru bătrânețele sale, — pe atâta era el și temut de toți, până și de satele vecine, fiindcă el trecea de un mare solomonar și farmason el închega apa și pe la Sf. Ilie, când era soarele drept în creștet. Cârciumarul face și moșneagului semn, arătând pe cel de jos. Moșneagul stă, se uită lung la cel culcat, apoi la oamenii molcomi de prin prejur, dă apoi cu ochii și de pistoale pe masă, stă, gândește cu fruntea încrețită, își dă cușma ceva înapoi, mai caută la dormitor, ca și când ar fi voit să se încredințeze de doarme sau ba; mai gândește ceva și apoi, încurajându-l pe cel de jos, merge încet spre masa cu pistoale. Se mai uită odată la dormitor, și apoi, luându-și cușma turcănească din cap, înfige ochii în pistoale, se pleacă asupra lor și șoptește carece. Face apoi un semn mistic, pare că cruce, asupra lor, își pune cușma în cap și, întorcându-se către oameni, zice cam cu jumătate glas:

— Amin de acum plumbilor din buza lor!

— Ce-ai zis, moșule? — strigă atunci Darie, sărit drept în sus.

Sar și oameni de pe laviță, surprinși de acest incident, sta și moș Matei și se uită ceva intrigat la Darie, apoi, după o pauză, îi răspunde rar și cu tocmeală:

— Ce-am zis, fătul meu, e zis, și ce-am făcut, e făcut!

— Moșule! — strigă Darie cu mânie, — dar ce ai cu mine, ce ai cu pistoalele mele? Ce rău ți-am făcut? — și, roșu în față, ca bujorul, de mânie, face un pas către moșneag.

Acesta, tot rar și așezat, îi zice:

— Destul, fătul meu, destul de hatâucie, mai gândește-te acum și de....

— Taci, moșnege! — curmă Darie bătrânului ultimul cuvânt, înfuriat peste fire și, întorcându-se iute către pistoale, bagă mâna în curea, scoate o trunză și din ea niște cenușă, o pune pe palmă, zice peste ea în taină câteva cuvinte și apoi suflă cenușa peste pistoale. Le ia în mâni amândouă, le trage cocoșul și, întors către moșneag, strigă:

— Moșule, unde să pun „plumbii din buza lor?"

— Aici, fătul meu! — răspunse Bercheșanul dârz și apăsat, — aici! — și, desfăcându-și gura cămășii, îi arată lui Darie pieptul gol și cărunt...

— Vai de mine! — strigară oamenii, căutând speriați ba la moș Matei, ba la Darie. Acesta, și el, parte nedumerit, parte îngrijat de vorba și siguritatea moșneagului, dă deocamdată un pas înapoi, îl soarbe, cu ochii țintă la el și, apoi, ca și când și-ar fi adus de ceva aminte, ia iute pistoalele în stânga, iar în dreapta ia barba albă ca omătul a moșneagului, o pupă și, tremurând de mânie, zice:

— Moșule, aceasta te apără! — și, îndreptat spre dulapul crâșmei... brrrum! tună din ambele pistoale deodată, încât numai tărâțe se făcută șipurele și paharele din dulap, iar borțile de doi plumbi se vedeau una în părete lângă alta... Spaimă cumplită prinse pe toți și pe moșneag, care, trezindu-se zise cu glas slăbit:

— Bree, asta-i alta! — și apoi îndreptat către Darie, îi zise: Voinice căpitane, eu sânt meșter bătrân, dar tu m'ai întrecut!

Iese apoi pe ușă cu capul plecat și, de aci înainte, nu-l mai văzu nime printre oameni". **(Haiducul Darie și moș Matei Bercheșanul).**

Toate cele patruzeci bucăți pe care le-a ales d. Ion Ștefan din **„Scrierile"** lui Irachie Porumbescu, sunt la fel de interesante și la fel de pitorești. Ele sunt, în ordinea cuprinsului: 1. Zece zile de haiducie. 2. bucata din care am transcris finalul de mai sus, 3. Un episod hazliu din mânăstirea Putna, 4. Un episod extraordinar din anul 1841, 5. Numele meu străin mântuitor, 6. Numele meu străin fatal 7. Încă însurat nu fusesem, 8. Emilia, 9. O răzbunare minunată, 10. N'ai carte, n'ai parte, 11. Un episod din 1848, 12. Cum a venit Rron Pumnul în Bucovina, 13. Amintiri despre Vasile Alecsandri, și, 14. Istoria violinii lui Ciprian Porumbescu.

Accesibile de aci înainte unui public de cetitori mai larg, **Amintirile lui Iraclie Porumbesc** editate de d. Ion Ștefan, constituie, pentru iubitorii de trecut românesc, o lectură nu numai documentară, iară pentru tineret o lectură „palpitantă" de cea mai educativă calitate.

TRAIAN CHELARIU

CHESTERTON, RAZVRATITUL

(Urmare din pag. I-a)

Nici atunci când și-a făcut drum în literatură nu a avut un alt fel de a fi. I s'a cerut, a dat. Nu i s'a cerut, și-a păstrat manuscrisele în sertar — spre binele lui dealtfel — pentrucă știa prea bine că va veni vremea în care scrisul îi va fi cerut. Până la venirea acelei vremi, și-a tot revizuit, și-a tot perfectat, și-a tot rotunjit manuscrisele.

Atunci când isbucnea în pagini de reviste, sau în pamflete volante, nu o făcea ca să-și gâdile cititorii, să le intre în grațiile literare, ci să-i biciuiască, să le descopere propriile lor nevolnicii, să îi facă înțelegători ai vremurilor.

Chesterton, în Anglia, a făcut adevărată operă de educație literară.

*

In lucrarea sa „Omul și mașina", apărută prin 1935, părintele neomedievalismului catolic, ortodoxul Nicolae Berdiaeff, caută să lămurească, în fraze destul de sugestive, că oricare ar fi ritmul progresului actual, tehnica și știința aplicată nu vor putea fi niciodată scop, ci numai și cel mult mijloc. Scopurile iau naștere unele din altele, prin transmisie, sunt ceva mai departe de noi, de avioanele cu care ne omorîm, de undele herziene, de angrenajele noastre progresiste: sunt în psihic, în metafizic chiar.

Deși Chesterton este „destul" de progresist și revoltat totdeauna împotriva stărilor împrăfoșate și roase de fel de fel de cari cu deosebită voracitate, pe tema neomedievalismului — care, în Anglia începuse într'o vreme să se instaleze ca la el acasă, între cărbunarii minelor din Sud și turnătorii de tunuri, sau fabricanții de ace dela Birmingham — aceiaș revoltat este de acord.

Un acord de valoare mai mult socială, decât mistică.

„Omul, oriunde va ajunge cu progresul, nu va putea să-și construiască o mașină — scop, oricare ar fi prețul pus în joc, spune Chesterton. Veți ajunge să exploatați bogățiile Lunei? Bine! Veți da mâna cu Martienii? Și mai bine! Veți recolta grânele pe care le veți semăna dealungul și dealatul lui Neptun? Excelent!... Excelent!... Dar niciodată, domnilor cu lunete, avioane-rachete, unde electrice și alte asemenea epocale inovații, nu veți fi stăpânii Soarelui. Pentrucă trăiți prin el. Acolo, în el, se află lumina, căldura, energia: viața domnilor... scopul, — adică metafizicul berdiaeffian. Iată cheia: să fiți sori doriți... Dar nu vedeți că doriți imposibilul, că sunteți absurzi?

Soarele, domnii mei, nu este meschin".

Chesterton are dreptate; o dreptate pe care o recunosc, dar pe care nu vor să o admită înșiși cei ce văd în mașină un scop. Și pentrucă tot ce e drept, e adevăr.

Și iată, în replică, rivalii lui Chesterton — amintim pe Rosamonde Lehmann — au căutat a arăta că modernismul englez — nu numai cel literar — sintetizat în formula omului robot, nu e o ispravă prea mare, ci mai curând un sens negativ al trăirii contemporane veacului acestuia de foc, fier și sânge.

Ne pare rău că într'un restrâns pasagiu de studiu nu putem arăta în amănunt greșeala celor ce cred că pe o cale pur mecanică, fără substrat metafizic, fără viață, fără căldura aderențelor spirituale, se poate fabrica și gândire, și viață socială și fenomen politic,asemenea unui șurub sau automobil.

O vom face, poate, cu altă ocazie.

Insuși faptul că autorul celebrei cărți „Homme eternel" *) află realitățile utile înmugurite pe vechea tulpină a medievalismului gândit și apoi temenic spiritualizat în mânăstiri umede și liniștite, însuși acest fapt ar fi îndeajuns ca să lămurească o atitudine. Căci Chesterton în fața oricărei probleme de viață, deși privește spre viitor, niciodată nu uită că orice lucrare temeinică trebue să aibe un soclu temeinic. Ei bine: soclul culturii actuale, soclul pe care se înalță un viitor oricât s'ar voi de vast și de extravagant literaturicește, este de aflat în neomedievalismul lui Berdiaeff, care nu face altceva decât scoate sensurile mari ale Artei de sub colbul uitării organizate.

Și numai pentru acest lucru — dar cât este de semnificativă constatarea! — Chesterton înțelege efortul lui Berdiaeff. Îl încurajează. Pune chiar un voinicesc umăr ideologic la urnirea unei stânci care are valoare în sine tocmai prin greutatea ei.

S'ar fi putut să se înșele Chesterton? Ar fi admisibil acest lucru, pentrucă asemenea înșelăciune este un apanaj al vizionarilor. Chiar și al celor cu mult spirit incisiv și cu multă grandoare tip Chesterton.

Acest fapt de s'ar întâmpla cândva, n'ar însemna o înfrângere, ci un fenomen de cea mai bună observație.

Intr'adevăr, asemenea greșeli, comise de democrația franceză extinsă până în țara deplinelor libertăți cetățenești de dincolo de La Manche de pildă, au dat ocazie unor oameni care se pot numi Taine sau Nietzsche să scrie nemuritoare pagini de observație.

Ceeace este trist pentru Chesterton și pentru noi, oamenii veacului lui, este realitatea. Evoluția ideilor cu adevărat mari se face cu mișcări de melc, în timp, — și fără zdrunciu. Iar noi suntem prea puțin pentru a putea să trăim timpul evolutiv: rămânem în urmă și nu ne dăm seama până în clipa deplinei integrări în haosul originar, adică până atunci când nu mai putem face nimic.

Vă țati gandit ce ar fi însemnat cultura dacă, de pildă, Tolstoi ar fi trăit peste două sute de ani și dacă secolul renașterii ar fi fost împins de imponderabilul mai presus de oameni, cu câteva sute de ani înapoi?

Chesterton observă numai și numai asemenea fenomene. De aceea s'a grăbit să anticipeze veacul marilor sfâșieri, veac pe care n'a apucat să-l trăiască el, proorocul, pentru simplul motiv că n'ar mai fi fost proorocul, trăindu-l.

Că gândirea lui este plină de greșeli mai mult sau mai puțin grave? Se poate. Greșeala gânditorilor însăși devine o permanență în ceasul în care realitatea o va arăta ca atare.

Pe Chesterton îl preocupă nu atât exactitatea ideilor sale, ci rămânerea lor. Chiar de nu vor avea, în viitor, o valoare prin ele însele, vor rămâne ca document. Pentrucă, ce valoare are, de pildă, opera italianului Pietro Aretino? Și totuși creatorul trăiește peste veacuri datorită scrisului său. Oare nu scrie Chesterton despre niște oameni, despre unele locuri, despre gândurile zamislite și ucise totodată în pragul celui de al douăzecelea veac?

Este, aceasta, orice s'ar zice, o preocupare care depășește cotidianul, care sălta pe cel ce o dinamizează, peste ieri, peste azi, peste mâine, în mult doritul totdeauna.

Delicatul Ernest Psichari, prin fapte și operă, antitodul lui Renan (căruia, ca o coincidență simbol, îi era nepot), scria într'una din cărțile sale, în preajma unei morți premature dictată de vremea trecutului război: „Primele imagini ne întovărășesc viața întreagă, cele dintâi vise sunt stelele și îngerii noștri; ne întovărășesc credincioase în împrejurările cele mai grele".

Psichari era mai tânăr decât Chesterton.

Când, sfărâmat de un obuz undeva pe Marna, Psichari expia, Gilbert Keit îl ignora, deși îl cunoștea. L-a recunoscut ceva mai târziu; după eroica moarte care a smuls gândului francez renovator un stâlp al doctrinelor naționaliste. Și recunoașterea nu a fost în mod direct. Ci paralel: certificând psihologic, ca și Psichari, puterea de pătrundere a imaginilor copilăriei în viață.

In majoritatea operelor sale, Chesterton nu uită că a fost copil, nu uită un unchiu sătos, o uliță londoneză periferică dealungul căreia se juca „de-a hoții" cu alți camarazi de pozne. Nu uită pe bunica, rugăciunile învățate dela ea, glasul pastorului în bisericuța mahalalei sale, sărbătorile Nașterii Domnului, sau scalda în miez de vară în apele puțin adânci ale Tamisei, printre șleparile ușoare și docurile enorme. Și în romane, și în versuri și în eseuri, copilăria — cu „primele ei imagini" despre care ne vorbește Psihari — este prezentă.

In general, scriitorii cari exploatează în scrisul lor copilăria, cad în facilitate de stil. Chesterton, dimpotrivă; până și în volumul „Jocul bărbilor cărunte" **(The Greybeards at play, apărut în 1900) — mi se pare primul său volum — nu „dă'n doaga copiilor", cum singur afirmă cu tot tupeul tinereții, deși se desprind, din acest volum, mari înclinații spre ușurătatea de care, în poetică, se făcuse vinovat tatăl său.**

Cu toate că, pe lângă poeziile din cuprins, volumul are înghesuite între coperți și schițe pentru copiii care încep să citească, promisiuni de viitor sunt destule. De pildă poezii cu titluri ca acestea: „Despre primejdiile ce pândesc altruismul în largul mărilor", sau „Homer plângărețul", sau „Londonezul vorbăreț", fac pe orice lector serios să mediteze îndelung asupra unui miez greu ascuns într'o coajă firavă: o formă aproape simplistă.

Despre „ușurătate" în sine, despre neglijența culturală, Chesterton încă are cuvânt greu de spus. Are cuvinte amare atunci când vorbește despre talentele care, în scopuri mercantile, își găsesc gândurile bune de aruncat în zațuri de... argint sau, mai practic, de aur. Nu înțelege iubirea de bani care îndeamnă pe scriitor să debiteze lucruri alarmant de banale, iubire care înăbușe cealaltă iubire: de spirit plin. Deși tocmai această iubire ar trebui să fie icoana perpetuă a ceeace este necesar să rămână așternut sub pana unui adevărat om de condei. Divagațiuni cu asemenea mustrări, se află din plin în opera chestertoniană.

Celor ce l-au acuzat de moralism afișat, Chesterton le-a răspuns cu arhicunoscuta formulă: „Tăcerea este răspunsul cel mai elocvent în asemenea ocazii". Această simplă replică a tăcerii este totuși explicată destul de... guraliv în volumul „Cavalerul sălbatec" („The Wild Knight", apărut în 1910), o carte care, ca niciuna alta, îl fixează pe Chesterton ca un om care poartă Morala la butonieră, ca pe orice floare albastră a sinceității. Învățămintele desprinse din acest volum sunt de o valoare aproape nedepășită de fapte, de vorbe și chiar de mare parte din gândirea chestertoniană posterioară volumului acesta de poezie și... „alte lucruri copilărești sau deadreptul nebunești".

*

La început, critica engleză, mai târziu și cea continentală, nu s'au grăbit să-i ia lui Chesterton scrisul în serios. Mai apoi, când, atacând pe filozofii puritani, Chesterton devine periculos elucubrațiilor psiho-experimentale gen Monis — un fel de Freud englez — aceeași critică îl atacă aprig, cu scopul fățiș, nu de a-i potoli elanul, ci de a-l distruge literaturicește, la isvoare mai întâiu, apoi în țelurile sale.

„Să-i tăiem rădăcinile, pentrucă astfel i se vor usca și ramurile", conchidea într'o schiță polemică Sinclair Lewis prin 1920. Și totuși, atunci când 99% din critică îl găsea just pe Chesterton, acest titan al ironiei catolice și totuși britanică, Lewis trebuia, înfrânt, să-i declare solemn eroarea din vremurile de eroică rezistență chestertoniană.

In clipa morții, o moarte comună, cu capul pe pernă și înmormântare clasa întâia, Chesterton era un consacrat.

Alături de slova lui Shaw, slova lui este stâlp al contimporaneității creștine.

LADMISS ANDREESCU

Studiul de față a fost făcut de autor din lucrările lui Chesterton apărute în limba franceză și din câteva cercetări critice mai ample apărute în aceeași limbă.

*) „Homme eternel" în franțuzește de Maximilian Vox, Plon-editeur, Paris.

IMPLINIRE

(Urmare din pag. 6-a)

— Sunteți naivi, a îngânat încet conu Ioniță; n'am nimic; la inimă am durere și un glonte.

— Unde ai un glonte, domnule Paladi?

— Acolo unde voi nu puteți pricepe. A venit un glonte criminal și l-a lovit drept în cap; ca un brad s'a prăbușit. Peste crucea de fer și peste cea de cavaler, cioclii au pus o cruce de lemn.

Nimic nu se mai putea face! Toți erau disperați.

— Se apropie împlinirea. Un an, aceasta este marea împlinire. Un glonte nu curmă o viață, ci poate curma multe. Același glonte. Un erou pe câmpul de luptă, și unul aici în dosul lui. O cruce cu cască și una pustie. Un piept plin cu decorații și altul decort cu toată durerea. Toate se sfârșesc pentrucă e făcut să se împlinească liniștea oamenilor.

Ne uităm cu toții la buzele lui care șopteau răspicat cuvinte cu atâtea înțelesuri. După miezul nopții, înspre ziua de 8 August când se împlinea anul dela moartea lui Paul, Ioniță a deschis ochii mari și privind în gol a îngânat: „Azi este împlinirea!" Apoi dând cu ochii de mine a zâmbit pierdut, continuând: „Noi avem o vorbă: Im-pli-ni-re! PAAAUL...!".

S'a stins cu acest cuvânt pe buze și cu două făclii luminoase străIucind în ultimile două lacrămi ce i s'au prelins pe obrazul galben.

Casa din fața mea a rămas pustie. Se isprăvise un roman trist, și-acum nu mai aveam pentruce sta acolo. In căutarea altor oameni, altor vieți, altor romane vii, am plecat.

MIHAI CONSTANTINESCU

CĂRȚI ȘI REVISTE

CURIER IEȘAN

revista literară de credință și duh românesc de sub conducerea d-lor N.c. Stelian-Beldie și Gheorghe Chiper ne vine prea neregulat ca să-i putem urmări frumoasa prezență în concertul scrisului moldovenesc. Ceeace ne place în paginile Curierului Ieșan este dârzenia cu care sunt apărate anumite poziții și drepturi. Dacă toate revistele noastre ar fi la fel de combative, nimeni nu le-ar putea acuza de somnolență. Bineînțeles, îndârjirile trebue să nu treacă de marginile decenței.

AJUNS LA NUMARUL DOI „OLTUL"

revista de cultură, literatură și artă din T. Măgurele cultivă, pe lângă versuri bune, și o serie de preocupări care o cinstesc. Dovadă articolele unor Florian Crețeanu (Criza de atitudine), Maria R. Trincă (Geniu și creație), V. Mihăescu (Intre formă și culoare) și dovadă partea de proză și cronică literară.

INDREPTARUL

politic, economic și literar *„România Tânără"* din Brașov, aduce, în numărul pe Sept. 1943 colaborări interesante semnate de I. Hașeganu (Tradiție și improvizație în comerț) F. Brătianu (Onestitatea comerciantului în romanul „Soll und Haben" de G. Freytag) B. Frunte (Buchet de lăcrimioare), Mariana Moșoiu (Toamnă, Dor de soare), C. Z. Buzdugan (Infernul VI trad. din Dante), Filomela Brătianu (Sub cunună de vis, din B. M. Rilke), C. Z. Buzdugan (Singurătate) și I. Hașeganu (Profiluri de comercianți.: Petru Comșa).

SOLIDARITATEA

organul de publicitate al Asociației învățătorilor Soroceni (anul XX, 1943, nr. 7—9), publică o poezie remarcabilă semnată de Nic. M. Constantinescu.

MIHAI POP

autorul romanului de mare succes „Undeva pe un țărm" apărut în editura „Contemporana", are sub tipar un volum de nuvele marinărești tot așa de bine scris.

GEORGE DORUL DUMITRESCU

subtilul prozator are sub tipar de mult promisa carte „Orașul amintirilor". Volumul apare peste câteva zile.

„POEME PENTRU SINGURĂTATE" se va intitula noul volum de versuri al doamnei Coca Farago. **Coperta și desenele în interior vor fi semnate de autoare.**

O carte de Poezie pe care o așteptăm cu interes.

NE-A SOSIT PREA TÂRZIU

la redacție numărul pe August-Septembrie c. al revistei „GANDIREA" sumarul căreia îi este dedicat poetului Vasile Voiculescu. Amânăm deci pentru notele din numărul nostru viitor cuvenitele aprecieri și considerații. Aici ținem să publicăm numele acelora cari au închinat, d-lui V. Voiculescu, omagialele dară întemeiatele lor studii: Nichifor Crainic (V. Voiculescu poet al spiritului), Ion Pillat (V. Voiculescu poet al țării și al sufletului ei), N. I. Herescu (V. Voiculescu și poezia pură), Ovidiu Papadima (Peisajul interior din poezia lui V. Voiculescu) și Pan. M. Vizirescu (Poetul V. Voiculescu). In acest număr dublu al „Gândirii" mai semnează: V. Voiculescu (Poezii), Petru P. Ionescu (Cânteçul lebedei), Virgil Zaborovschi (Credință slabă), Ion Apostol Popescu (Satu-și naltă către cer), Emilian Vasilescu (Tradiționalism ortodox și raționalism disolvant), Mariella Coandă (Literatura italiană contemporană), Mariana Ionescu (Spre o apologetică românească), N Roșu (Cronica literară), G. Breazul (Cronica Muzicală) și Nichifor Crainic (Cronica Mărunță: E. Lovinescu; Ion Șiugariu; Emil Vora; Al Raicu; D. Iov; D. C. Amzăr).

NE-AM MAI EXPRIMAT

aprecierea pentru pagina a doua a cotidianului BACAUL condus de d. Ioan Nicolau. E o pagină care nu stă întru nimic mai prejos de semenele ei din capitală, spre exemplu Dar ceea ne-a atras în mod deosebit interesul sunt contribuțiile d-lui Ion Șiugariu. Aflăm, dintr'o notă a BACAULUI că d. Șiugariu va apare pe piața literară cu un nou volum de versuri: ELEGII. După TRECERE PRIN ALBA POARTA (1938), PARADISUL PEREGRINAR (1942) și ȚARA FOCULUI (1943), ELEGII-le d-lui Ion Șiugariu, deși sunt numai anunțate, dovedesc că ne găsim în fața unui poet deosebit de fecund.

Amăgire

— nuvelă inedită —

de MIHAI CONSTANTINESCU

Locuim în acelaşi curte cu Ioan Paladi; casele noastre stăteau faţă în faţă privindu-se uşă în uşă şi ferestre în ferestre. Firii mele, nu i se potrivea mai mult altă îndeletnicire decât aceea de a mă ocupa de viaţa vecinilor. Felul de a trăi al oamenilor, felul lor de a fi, a vorbi, a gândi, a se purta cu lumea şi cu ei înşişi, este un roman complex şi foarte interesant. Intre a citi un roman şi a-l studia aşa din observaţii şi informaţii, este acelaşi lucru ca între a mirosi o floare frumos sculptată şi una culeasă din grădină. De aceea, în loc de a mă preda pentru câteva ore, unui scriitor care a alcătuit într'un roman, o viaţă falşă, mai bine mă fac prizonierul unei ferestre bine ascunsă, prin geamul căreia pot observa omul ce mă interesează, sau de unde pot asculta ce se petrece în viaţa lui.

De altfel, această preocupare o socotesc ştiinţifică şi foarte nobilă. Un om nu-i aşa cum ni se înfăţişează, ci cu totul altfel, aşa precum trăieşte în intimitatea lui, cum mănâncă când n'are musafiri, cum vorbeşte cu servitorii şi cu familia, când ştie că nu-l vede şi nu-l aude nimeni.

Chiar din ziua în care m'am mutat în noua mea locuinţă, am şi pus ochii pe vecinul acesta ,aşa pe cum un cărturar ochieşte cartea care i se pare interesantă. Mi s'a părut că îşi trăieşte viaţa în frământări lăuntrice şi foarte îndrăzneţe.

Inalt, nu prea bătrân, cu obrazul rumen şi întins, îngrijit şi purtându-şi cu mândrie şi eleganţă pletele sure şi mătăsoase ce-i cădeau ordonat de sub pălăria cu borurile largi. Pleca în fiecare zi la aceeaşi oră şi se întorcea târziu de tot, uneori sub seară, când îşi lua singura lui masă foarte consistentă şi bogată. Seara făcea o plimbare, dus încet la braţ de coana Aspazia, o femee mărunţică, nervoasă şi tare vorbăreaţă. Pe cât părea de uniformă şi liniştită viaţa lui, pe atât era de agitată în tainele ei.

Coana Aspazia era cea de-a treia lui soţie; cu toate acestea, conu Ioniţă Paladi purta constiincios de grijă şi celorlalte două, pe care le vizita plătindu-le toată întreţinerea. Lucrul acesta îl făcea necontenit, de opt ani de când s'a căsătorit cu Aspazia şi doisprezece ani cât a fost căsătorit cu Eliza, cea de a doua lui soţie, în care timp a purtat de grijă cu credinţă, coanei Valerica, soţia lui dintâiu, cu care a trăit fericit zece ani împliniţi. Numai această împrejurare şi este lucru destul, pentru viaţa cuiva. Trei femei, trei existenţe izolate, necunoscute şi neştiute una de alta, faţă de care avea sentimente curate fără să poată fi cel puţin bănuit. De altfel, nu făcea decât să urmeze îndemnul inimii.

— Iubirea este întocmai ca norocul; s'o culegi când îţi ese în drum, că dacă nu, s'a dus şi cine ştie când apare iar. Aşa gândea conu Ioniţă, şi îşi spunea gândurile cu tot curajul, trăgând cu coada ochiului la coana Aspazia care îl admira, ştiindu-se şi ea culeasă ca un noroc.

— Femeile, zicea el, sunt numai ramurile pe care se coc roadele, aşteptând să fie culese. Cine mai păstrează ramuri uscate, după ce s'au scuturat fructele?

De aceea, coana Valerica, prima lui nevastă, a fost schimbată cu uşurinţă în ziua când i-a apărut în cale Eliza, care era mai tânără, mai frumoasă şi mai proaspătă. I-a fost greu şi lui şi ei, dar ca nişte oameni înţelegători ce erau, după zece ani de viaţă, s'au despărţit prin bună înţelegere, el obligându-se pe onoarea lui că o va îngriji toată viaţa, iar ea jurând în faţa icoanelor, că alt bărbat nu va mai cunoaşte. Şi pentru ca jurământul ei şi cuvântul lui să rămână respectate, a făcut conu Ioniţă ce-a făcut şi în fiecare lună a vizitat-o, să mai afle ce face şi să-i mai uşureze nevoile. Coana Eliza n'a ştiut nimic, niciodată, şi mai bine a făcut, pentrucă a trăit cu sufletul împăcat.

Au mai trecut doisprezece ani, şi cu toate că Eliza i-a dăruit un băiat dolofan şi frumos ca un îngeraş, într'o bună zi, i-a eşit în drum coana Aspazia care avea numai 22 de ani şi era iute ca o svârlugă. De data aceasta lucrurile au mers foarte greu, dar îngăduitor şi bun cum era conu Ioniţă, a convins-o şi pe coana Eliza şi s'a despărţit şi de ea. Mai greu a fost pentru copil, dar şi problema aceasta s'a descurcat aşa fel că în timpul vacanţelor copilul să stea la mamă, iar în timpul şcoalei, să stea la tată, care-i plătea toată întreţinerea.

Din pricina asta, conu Ioniţă trebuia să facă în fiecare lună, două drumuri: Unul la Bucureşti, unde stătea coana Valerica, care-l aştepta cu emoţie şi dragoste de logodnică, şi unul la Bârlad, unde îl aştepta coana Eliza, ceva mai îmbufnată, dar tot emoţionată.

La început, după ce s'a căsătorit cu Aspazia, pentru fiecare plecare, trebuia să găsească un motiv, şi aceasta nu era chiar uşor.

— Iar te duci omule?

— Trebue dragă, am ordin de servici, şi dacă nu mă duc, şeful acesta e dat dracului.

Dar nici povestea asta cu ordinele de serviciu nu putea merge prea departe ; şi într'o zi, a ticluit o delegaţie de inspector administrativ, cu care pleca unde voia şi când voia. S'a bucurat coana Aspazia, văzându-se „inspectoreasă" ; dar mult amar i-a pus pe inimă treaba asta. Ar mai fi trebuit să afle că şi această delegaţie era plăzmuită; dar asta nu s'a întâmplat niciodată. Inafară de aceste ascunzişuri din viaţa lui conu Ioniţă, mai erau şi alte taine pe care le ştiam noi vecinii numai.

Aşa de pildă, în fiecare Joi după masă, când coana Aspazia era la „Jour fix", conu Ioniţă venea acasă ceva mai devreme, şi după el apărea încetişor o fetişcană numai de vreo 20 de ani, cu ochii ca cerul şi cu părul ca spicul de grâu. Cum s'a făcut, cum nu s'a făcut, dar coana Aspazia întorcându-se într'o zi mai de vreme, a dat piept în piept cu ea, tocmai când se pregătea de plecare.

— Dar dumneata ? A privit-o coana Aspazia cu asprime.

— A dragă, uite pe nepoată-mea, Lilica, fiica lui sor'mea care a murit acum cinci ani. Gândeşte-te că mă caută de patru zile şi abia azi m'a găsit. E funcţionară la noi la tribunal.

Incurcată, fetişcana s'a roşit, a sărutat mâna coanei Aspazia, şi i-a sărutat mâna şi lui conu Ionică, pentrucă doar îi era „unchi". Din ziua aceea, Licuşor a ajuns a treia persoană din familie.

— Nu zic nu, iubesc pentrucă singurul rost al omului pe pământ este numai iubirea; restul sunt mofturi şi păcate pământeşti. Iubirea însă este dela Dumnezeu şi din ea, ca şi din credinţă rămâne doar, mângâerea.

Trecând anii, toată bunătatea şi dragostea lui s'au năpustit asupra băiatului, care era frumos şi deştept ca o minune. Se făcuse înalt ca tată-său, avea ochii negri, părul tăciuniu şi strălucitor şi umbletul elegant şi vioi. Pe fiecare zi, Paulică se făcea mai mare, mai ascultător, iar conul Ionică îi împlinea toate dorinţele, numai ca să-l ştie fericit. Aşa într'o bună zi s'a pomenit despărţit de domnişoara Lilica, iar în după amezile de Joi, când coana Aspazia era plecată, în locul lui conu Ionică, apărea Paul cu o colegă nălţuţă ca şi el.

— Numai să nu te afle Aspazia, ştrengarule, pentrucă ea nu te-ar putea înţelege. Tu încă nu ştii, dar ai să afli mai târziu că femeile înţeleg prin inimă, nu prin cap; şi inima e bună, dar n'are creer.

Uneori conu Ioniţă se plimba prin faţa casei aşteptând, şi când se arăta în colţ coana Aspazia ,numai ce bătea în uşă, ca şi cum s'ar fi întors chiar atunci.

— Ce vrei, copiii ne continuă, şi încet, încet lor trebuie să le lăsăm rândul la fericire. Aşa-i viaţa.

*

Paul îşi terminase liceul şi acum era student plin de talente şi înţelepciune. Sculpta, picta, făcea poezii şi compunea romanţe melancolice, pe care de câte ori le cânta, conu Ioniţă, lăcrăma, sărutându-şi odrasla, fericit. Toată ziua şi pretutindeni vorbea numai despre băiatul lui, şi dacă ar fi îndrăznit cineva să-i facă vre-un rău „moarte de om" ar fi fost în stare să facă.

Se uita la mersul lui, la vorbele, la privirea şi la râsul băiatului, văzându-se cu treizeci de ani în urmă. Işi dădea seama că n'a trăit în zadar şi că are pentru ce se bucura. In fiecare buzunar conu Ioniţă purta câte o fotografie de a lui Paul, arătând-o tuturor.

Anii treceau într'o minunată încântare.

In vara anului 1941 după ce Paul şi-a trecut cu succes examenele şi s'a văzut în anul doi, conu Ioniţă s'a hotărît să-i facă bucuria de a se duce cu el la Mangalia.

— Să te pregăteşti Paulică, pentrucă peste câteva zile plecăm.

— Unde?

— Ai să vezi. Surpriza pe care mi-ai făcut-o învăţând aşa de bine, merită o surpriză.

După două zile, trenul îi ducea grăbit spre Bucureşti, iar în ziua următoare pe drumurile albe, prăfuite cu cretă, cu copacii rari şi mărunţi, spintecând câmpia Dobrogei, mergeau spre Mangalia. Vântul fierbinte şi uscat, cerul de un albastru metalic şi verdele pierdut al câmpiei, îl făceau pe Paul să se creadă în altă ţară.

Către seară, se zări în depărtare, fremătându-se „Marea" ca un codru vânăt ascuns în ceaţă.

— Ce se vede?

— Valurile mării. Priveşte cum se frământă şi ascultă bine cum geme.

— Ce minunăţii!

Zilele treceau frumos şi repede. Paul se tolănea pe nisipul argintiu, primind peste piept, buclele albe ale spumei pe care valuri după valuri o mânau către ţărm, izbindu-le de piatra digului, sau întinzându-le până departe pe plaja fierbinte. Apusurile cu străfucirile lor sidefii cântau pe luciul mării, în mii şi mii de armonii care se pierdeau departe în zare. Pescăruşii albi aduceau pe aripile lor elegante bulgări de argint, ce se răsturnau în valuri. Luna plutea pe luciul cristalin, întinzând punte de lumină până la malul vânăt de pe care Paul aştepta ispitit să păşească parcă.

— Vezi tată, de aici de unde stau şi până acolo la focul lunei, parcă ar fi un singur pas. Dintr'un salt, aşi fi în rai, cu îngerii şi nimfele mării.

— Gândurile acestea unii le-au şi încercat şi păşind pe puntea aceasta de lumină, s'au dus în fundul mării. De aceia se şi chiamă puntea morţilor.

— Aşa-i boerilor, interveni un pescar bătrân, cu barba albă şi încâlcită şi cu picioarele goale până mai sus de genunchi. Dar să vedeţi dumneavoastră răsăritul soarelui cât îi de frumos !

— De unde se poate vedea, moşule, şi la ce oră?

— De pe dig, numa că trebuie să te scoli chiar de cu noapte, pentrucă harmonica răsăritului, începe a se întinde în mii de culori şi cântece, chiar de cum se arată primele mijiri de lumină.

In dimineaţa următoare, conu Ioniţă şi cu Paul erau pe dig. Cerul ceţos se pregătea par'că de ploaie, iar în zare se vedea o dungă aburie ce se întindea pe mare ca un strat gros de vată. De departe, un vânt rece aducea sunete minunate, care se izbeau de pietrele sure ale malului. Incet, încet, vata din zare s'a întins spintecându-se şi făcând loc unei nesfârşite rânduieli de culori care începeau cu negrul valurilor şi mergeau până la violetul roz al cerului. Din clipă în clipă, lumina aceasta multicoloră se revărsa pe luciul apei care a început a tremura cântând mai sălbatec. Una după alta, culorile închise au început a dispare, lăsând în locul lor umbre verzi şi galbene, străluciri aurii şi argintii, iar din acest amestec neliniştit s'a ridicat strălucitor, val după val, un fum care s'a aşternut în zare, dezvelind globul mare şi galben al soarelui.

— Rai, tată ! Iţi mulţumesc pentru această bucurie.

— Bucuria mea e mult mai mare. Tu te bucuri de frumuseţile naturii, iar eu privind bucuriile tale.

Timpul trecea liniştit şi neobservat. Intr'o dimineaţă s'au trezit în freamătul sălbatec al vântului şi în urletul îngrozitor al mării. Fiecare picătură de apă urla parcă. Mii de guri deschise suflau valuri uriaşe cât munţii care se repezeau să sfarme pământul cu piepturile lor. Săreau valuri întregi, acoperind digul, şi curgând sparte în clăbuci vineţi.

Marea, când se înfurie, este mai îngrozitoare decât trăsnetul, mai sălbatecă decât toate fiarele pământului şi mai măreaţă decât toate furtunile cerului. Nimic şi nimeni nu i se poate împotrivi. Fiecare strop de apă pare însălbătăcit şi înfuriat, răsvrătindu-se împotriva pământului trezit de mânia vânturilor.

Furtuna aceasta avea să aducă veşti rele pentru sufletul lui Ioniţă. Intors de pe dig, a găsit următoarea telegramă: „Domnului Paul Paladi, Mangalia, vila 7. Prezentaţi-vă imediat la unitate".

Ştirea aceasta i-a tulburat pe amândoi şi nu bănuiau ce s'a putut întâmpla. Gândea el, conu Ioniţă, că s'ar putea să fie o măsură de pază pentrucă după pierderea Basarabiei şi a Bucovinei şi după toate câte au urmat nu se putea ca ţara noastră să stea cu braţele încrucişate, dar între toate acestea şi telegrama primită, nu putea face nici o legătură.

In aceeaşi zi la ora 11, au îngenunchiat, pe când se aflau în faţa bisericuţei din Mangalia. Era ziua de 22 Iunie 1941. Conu Ioniţă amărît, şi-a făcut bagajele şi s'a întors, împreună cu Paul.

*

Au trecut şase luni. Ultima scrisoare pe care a primit-o dela Paul aflase el că-i din Dalnic scrisă. Acolo, îi scria el : „Furtuna focului este mult mai mânioasă decât furtuna mării. Am plecat aşa precum te trezeşti dintr'un vis frumos, luând cu mine amintirea zilelor petrecute la Mangalia. Tot ce am îndurat, toate greutăţile care au urmat, mi-au părut uşurate, numai pentrucă mă gândeam necontenit la frumuseţea lor".

Conu Ioniţă se schimbase, încât părea altul. Nu mai vorbea şi se ferea de lume, aşa ca un om pe care îl roade în ascuns o boală necunoscută. Aştepta într'una factorul şi învăţa ca pe o rugăciune, fiecare scrisoare primită.

— In 26 August mi-a scris dela Chişinău, în Septembrie mi-a scris vre-o 4 scrisori din Cetatea Albă, apoi nu mi-a mai scris nimic până la Dalnic ; pe urmă iar a tăcut. Asta se chiamă că numai bine nu-i poate fi.

A făcut şi el războiul din 1916; ştia şi el ce înseamnă depărtarea şi lupta. Ceasuri întregi îşi amintea despre viaţa lui de război, şi îl vedea pe Paul cum se târa prin gropi, scormonind cu giarele un ascunziş, cum mergea înainte, încovoiat sub povara oboselii, prin ploi, prin viscol şi prin foc. Uneori îl vedea plângând de oboseală şi de suferinţă.

In fiecare seară îngenunchia, rugându-se pentru norocul şi sănătatea lui.

„Am intrat în Odesa şi aici marea mi s'a arătat frământându-se ca un codru în furtună, aşa cum s'a arătat la Mangalia şi-am avut pentru o clipă bucuria de-a te revedea în mintea mea aşa ca acolo, frumos, vesel şi bun, cum eşti tu, tată. Numai că aici mă suflă un vânt aspru şi plin de ghiaţă, iar în locul ochilor tăi, mă privesc cu ură câteva mii de ochii duşmănoşi de străini. Evrei şi străini cu ochii sfredeliţi, şi ascunşi prin hrube şi beciuri vechi".

Şi scrisoarea aceasta o ştia pe derost conu Ionică ; s'a retras apoi în odaia lui, despărţindu-se de coana Aspazia şi trăind ca un fel de pusnic. Acolo se închina, citea una după alta scrisorile pe care le ţinea pe noptieră, şi vorbea cu fotografiile lui Paul, pe care le atârnase deasupra patului.

— O veste dela copilul tău te face fericit întocmai ca o îmbrăţişare caldă, ca o sărutare.

Iarna căzuse prea devreme şi era tare aspră. Ionică Paladi, amărît, suferea la gândul că în răsărit acolo departe, frigul trebuie să fie şi mai mare. Când a aflat însă că prin Crimeia, pe unde lupta feciorul lui, clima e mai blândă, s' a bucurat parcă ar fi câştigat cine ştie ce bogăţie.

„Viaţa asta departe de toţi şi de tine tată, între străini şi într'o luptă fără sfârşit, m'a întărit. Nu mai sunt copilul de acum un an; sunt un luptător din armata ce a înfruntat pe cel mai puternic duşman. Intr'o zi vei fi mândru de mine. Află că lupta şi suferinţa mea de până acum n'au fost numai jertfe, ci mi-au adus şi bucurii. Acuma de curând, am fost decorat de către ai noştri cu Mihai Viteazu. Bea tată, pentru mine, zece pahare de Cotnar şi sărută zece fete tinere, pentrucă nici n'am nici de una, nici de alta'.

A plâns, şi plângea de câte ori citea această scrisoare primită în luna Mai. Nu ştia de unde-i scrisă, dar a aflat că trebuie să fie din Cherci. Departe! Măsura el drumul pe hartă, socotea kilometrii, aduna, împărţea şi se cutremura văzând tocmai de unde îi trimite odrasla lui, vestea acestei bucurii care i-a scos lacrimi. Mihai Viteazu, această înaltă decoraţie pe care el nici n'a visat să o aibă cândva, i-o aducea totuşi feciorul lui, pe pieptul căruia stătea desigur, întocmai aşa cum ar fi visat-a pe pieptul lui. Paul, om în toată firea, luptător vrednic, bătut pe umăr de către comandantul unităţii care i-a prins pe piept această decoraţie.

Toate gândurile acestea îi împodobeau viaţa şi plângea ca un copil, uneori. De-ar fi putut fi şi el acolo, undeva într'un colţ ascuns să-l vadă pe sublocotenentul Paul Paladi, stând drept ca de oţel, cu ochii mari şi negri, privind în ochi cu demnitate pe Comandant care-i prindea Crucea bravurei pe piept. Să nu ştie nimeni că el este tatăl celui admirat de toţi, dar să se poată bucura privind toată această minunată paradă. Trăia într'un sbucium necontenit şi se gândea că ar fi trebuit să-l mai lase acasă. Are şi el o mamă, un tată, o viaţă care trebuie trăită şi între ai lui măcar o zi. Dar gândurile rămâneau gânduri. Paul nu mai venea şi aşteptarea lui conu Ioniţă era fără margini. Dela o vreme, nici o ştire de la el. Incepuse bătălia Sevastopolului. Tot felul de veşti cutremurau sufletul lui Paladi. O zi trecea greu ca un an; slăbise şi se temea. Frica lui n'a fost în zadar. In ziua de 18 August, un soldat înalt şi ars de vânt, a intrat pe poarta lui conu Ioniţă, aducând în spinare mantaua, revolverul şi lada de campanie a sublocotenentului erou, cavaler al ordinului Mihai Viteazu, Paul Paladi.

Când l-a văzut conu Ioniţă, s'a proptit de uşorul uşei, a încercat să gângăne un cuvânt, a deschis ochii mari şi gemând dureros, s'a răsturnat cu faţa în jos. Ajutat de ordonanţa lui Paul, l-am dus în casă. Cu greu l-am deşteptat, dar trezindu-se, a strigat cât l-a ajutat gura, numele lui Paul, şi iar s'a liniştit. N'a fost chip să-l trezim, decât târziu, după care a plâns cu hohot ca un copil, rupând toate hainele de pe el.

Ordonanţa lui Paul aducea un plic în care se vorbea despre moartea eroului şi în care se spunea: „Eroul aparţine neamului. Jertfa lui va fi sărbătorită cum se cuvine pentru cinstea lui şi mângâerea părinţelor. Ordonanţa va rămâne la dispoziţia familiei". O casetă cu două decoraţii, o fotografie a sublocotenentului Paul, un carnet cu însemnări, şi toate scrisorile primite de la Ioniţă, erau întreaga avere.

*

Din ziua aceea, conu Ioniţă n'a mai fost om. O lună încheiată a plâns necontenit şi n'a mai eşit din casă. Nimeni şi nimic nu l-au putut linişti. Nici doctorii, nici coana Aspazia, care în sufletul ei nu prea suferea, pentrucă Paul era singurul om ce-i putea strica liniştea, dar care de ochii lui Ioniţă se arăta tare nenorocită, nici prietenii nu puteau să-l mângâie. Urla cu glas răguşit până cădea istovit. Se topea clipă cu clipă.

Coana Eliza, mama lui Paul, cu părul smuls şi slăbită de o bătea vântul, s'a arătat desnădăjduită în casa lui Paladi. Când s'au văzut, s'au îmbrăţişat, au plâns fără cuvânt şi nu s'au mai despărţit. Doi bolnavi; au rămas mai departe să fie îngrijiţi ca de-o soră, de către coana Aspazia, al cărei suflet se înmuiase.

Incetul cu încetul, durerea aceasta care a venit ca o fiară, s'a mai potolit. Conu Ioniţă, slab, mergea în neştire, privea în gol, nu vedea şi nu vorbea cu nimeni. Intr'o zi m'am pomenit cu el. Cum a intrat pe uşă, m'a privit lung, apoi m'a întrebat plângând.

— L-ai cunoscut, nu? Paul! Ştii, a murit pe front. Eu aici acasă nu pot muri. Şi acum nu ştiu ce să fac. Nu ştiu! Iţi dai dumneata seama ce înseamnă să nu ştii ce ai de făcut? N'am nici o clipă liniştită. Cum a murit! Era aşa de frumos, aşa de cuminte! Toată bucuria mea! Cum să-mi refac viaţa, spune te rog, dă-mi un sfat!

N'aveam nici un răspuns. Mi s'a oprit un nod în gât; am început să plâng, şi asta l-a bucurat mult. Târziu, după ce-a trecut norul acesta de lacrămi, am putut vorbi.

— Ca să suferi mai puţin, trebuie să nu-l uiţi niciodată.

— Asta-mi place. Toată lumea m'a sfătuit să nu mă mai gândesc la el. Uitarea, spun oamenii ,este mormântul durerilor. Dar toţi îmi sunt duşmani. Până şi Aspazia şi Eliza, şi ei mă duşmănesc, pentrucă şi ei cred în uitare. Dumneata eşti singurul prieten, singurul care m'ai sfătuit cuminte şi drept.

Din ziua aceia am rămas prieteni până la sfârşit.

Durerile se liniştesc, întocmai apelor după furtună, limpezind peste suflet valuri de tristeţă apăsătoare, sub care viaţa se stinge clipă cu clipă. Aşa, sufletul lui Ioniţă se stingea sub umbra acestei tristeţi. Trăia un singur gând: Să nu-l uite pe Paul. Uneori se trezea din somn strigându-l pe nume, sau vorbind cu el.

Nemulţumită pentru toate acestea ,era numai coana Aspazia, a cărei viaţă îşi stricase rânduelile.

— E rău de Ioniţă, se jăluia coana Aspazia, toată ziua şi toată noaptea, numai grija morţilor are. Doamne iartă-mă, că doar morţii cu morţii, viii cu viii! Ba acu a mai adus-o şi pe sărita asta de Eliza şi se bocesc amândoi, de-mi vine să-mi iau lumea în cap.

Supărările coanei Aspazia treceau neobservate de el. E drept că dela moartea lui Paul nici nu se mai gândea la ea. Grija lui era acum să-l aducă din Crimeia. A umblat, a stăruit şi pentrucă aparţinea neamului, a fost uşoară treabă. A plecat şi el într'acolo pe locurile pe care Paul luptase. Fiecare cruce cu casca în ea, îl înjunghia în inimă ca o suliţă. „Oare asta nu e a lui, dar asta, dar asta?" Fiecare cazemată aruncată în aer îl lovea peste frunte par'că. „Oare asta nu-i tot aruncată de el, căci din 25 de cazemate pe care le-a distrus, o fi şi una mai pe aproape!" De după fiecare colţ de deal i se părea că-i face din mână un sublocotenent slab şi ars de vânt, care părea Paul.

Drumul fierbinte şi nesfârşit şerpuind printre salcâmii verzi şi spintecaţi de lupte, „invalizi şi ei săracii", se gândea conu Ioniţă, îi părea nesfârşit. „Iată şi un salcâm erou, spintecat în două şi altul, şi unul scos din rădăcini! Au stat la datorie. Oare comandantul lor, i-o fi decorat şi pe aceşti eroi spintecaţi în lupte ?" Conu Ioniţă îşi dădea seama că-i umblă gândurile fără ştire, alcătuind tot felul de întâmplări, dar le lăsa şi el ca să treacă timpul mai uite. Şi eu, şi căpitanul care ne conducea, tăceam pentrucă orice vorbă îl tulbura.

*

In sfârşit s'a întâmplat şi acest ideal. Trupul unui om înalt cu capul sfărâmat şi intrat în putrefacţie, scos dintr'o groapă pe crucea căreia era scris: „Eroul Paul Paladi", a fost adus cu mare cinste şi îngropat în cimitirul străbunilor lui Ioniţă.

Odată împlinită această dorinţă, conu Ioniţă s'a hotărît să adune în odaia lui Paul toate lucrurile lui, făcând astfel un mic muzeu trist. Intr'un colţ a pus să i se ridice o statuie. Pe o masă, un bust de bronz. La intrare, o machetă a mormântului, iar într'un colţ întinse pe doi pereţi, tot felul de fotografii împodobite cu flori. In mijlocul camerii, stătea biroul cu hârtiile şi condeiul aruncate de el, şi prăfuite, aşa cum le-a lăsat Paul când a plecat. In această cameră intra conu Ioniţă în fiecare zi, stând ceasuri întregi de vorbă cu fotografiile şi cu statuile lui. Uneori îl găseam acolo citind o carte sau un ziar şi întrebând din când în când ca şi cum Paul ar fi fost de faţă: „Tu ce spui, învingem noştri?" Şi după câteva minute de tăcere, continua: „Apoi tu, nu te văd eu, ai ajuns trup şi suflet de luptător, parcă ai fi făcut de zeul Marte ,nu de maică-ta". Dând cu ochii de mine, se roşea vinovat parcă, dar pentrucă eram prieteni, îmi mărturisea.

— Aici, Paul e viu. Vorbesc cu el, şi din tăcerea pietrei din care e cioplit, se desprind răspunsuri reci, şoptite încet de pe buzele de cremene. Nimeni nu m'ar înţelege. Priveşte-l; parcă-i viu! Şi ce cap, şi ce privire înţeleaptă! Uneori dorm cu el. Mă uit aşa ceasuri întregi la fruntea, la gura lui şi adorm. Când mă trezesc, parcă stă de veghe.

Se apropia împlinirea unui an dela moartea lui Paul. Ionică se pregătea să facă pomenire mare. In fiecare zi îmi bătea încet şi liniştit în uşă.

— Se poate ?

— Da, poftim, cum să nu!

— Mi se pare că acum se împlinesc toate câte le-am gândit. Parcă îl aştept să vie, parcă am să mă întâlnesc cu el.

Slăbise mult, părul îi cădea pe umeri dezordonat, cravata îi spânzura peste vesta murdară, umărul drept i se cocoşase, iar în piciorul stâng îl rodea reumatismul. Mai erau trei săptămâni până la 8 August, când se împlinea un an; conu Ioniţă m'a chemat la el.

— Aspazio, lăsaţi-ne singuri, s'a adresat el celor două femei care se învârteau împrejurul lui.

— Ce mai faci, coane Ioniţă ?

— Mulţumesc lui Dumnezeu, bine. Dumneata crezi în vise?

— Nu te potrivi, sunt şi vise dela diavol.

Visul meu e dela Dumnezeu. Să vezi, se făcea că s'a împlinit un an dela moartea lui Paul, şi numai ce m'am pomenit cu el. înalt, frumos şi vesel, a intrat pe colea şi privindu-mă răzând, m'a prins de mână şoptindu-mi la ureche : „Nu mai pot sta singur, te iau cu mine !" Am plecat amândoi ; când m'am trezit, Aspazia mi-a spus că vorbeam prin somn şi eram foarte fericit.

— Visuri, coane Ioniţă.

— Or fi, dară şi visurile îşi au o împlinire. Am voit să-ţi spun pentrucă dacă se împlineşte visul meu, atunci dumneata ai să ştii de ce am murit.

Vorbea încet, copleşit de mistere parcă. Din ziua aceea, s'a simţit mai slab şi se gândea mereu la împlinirea acestui vis. Toate durerile au rămas mici, faţă de teama de moarte care-l cuprinsese.

S'a îmbolnăvit uşor; întâiu o coastă, apoi temperatură, fără să i se poată cunoaşte boala. Coana Aspazia se frământa, dar toate erau în zadar. Conu Ioniţă liniştit, rupea în fiecare zi o foaie de calendar şi număra ceasurile câte mai erau până când trebuia să vină „împlinirea".

— Noi avem o vorbă, tinere, îmi spunea de câte ori ne întâlneam.

— Fii liniştit, coane Ioniţă.

— Aşa şi sunt. Vine, vine sigur.

— Cine vine ? l-a întrebat, doctorul.

— Lineştea, doctore; împlinirea cea mare. Când va fi aproape am să vă spun şi dumneavoastră, să ştiţi pentru altădată.

Din rău în mai rău, boala lui Ioniţă rămânea necunsocută.

In ziua de 6 August doctorii i-au pus un diagnostic: „Infecţie pneomococică". Transfuzii, baloane de oxigen, iar în ziua următoare alt diagnostic: „Septicemie localizată la inimă".

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

ASOCIAȚIUNEA SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 28
Duminică 10 Octombrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

P. CERNA

de CONSTANTIN-STELIAN

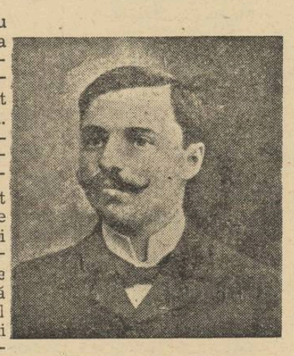

Cele trei decenii, care s'au împlinit anul acesta, dela moartea lui P. Cerna au constituit un nou prilej de comemorare pentru regretatul poet dispărut în floarea tinereții. Ca întotdeauna, și de data aceasta, publicistica a fost destul de darnică cu poetul dobrogean. Ne-am încredințat încă odată mai mult că foarte puțini dintre scriitorii români dispăruți s'au bucurat în decursul vremii de o așa mare atenție. Dacă P. Cerna merită sau nu acest lucru, nu e locul și timpul să discutăm aici și acum; oricum, faptul ne onorează cu atât mai mult, cu cât autorul frumoaselor imnuri de iubire și discretul evocator poetic al trecutului nostru istoric, deși bulgar după ambii părinți, se integrase cu totul culturii românești, simțirii și cugetului poporului nostru, servindu-l ca un adevărat și legitim fiu al lui.

Cele trei decenii depănate dela moartea acestui distins condeier ne-au oferit perspectiva timpului și putința de a desprinde o năzuință unanimă întru valorificarea lui P. Cerna ca poet. Pe lângă sutele de articole — apărute între timp — tiparul ne-a oferit și vreo șase-șapte monografii, dintre care două în limbi străine, de autori străini (Marcello Camilucci: La vita e l'opera di Panait Cerna, Roma 1935 și Hristo Kapitanov: Panaiot Stancioff-Cerna, Bazargic 1936). Monografiile acestea ne onorează, deasemenea, pe noi, ca și pe poet; numai că faptul poate fi apreciat ca atare, mai mult ca intenție, decât ca realizare și utilitate. Monografiile românești, deși anemice, au excelat prin repetate erori biografice, ținând parcă dinadins pe loc adevărul istoriei literare asupra omului și o vădită lipsă de înțelegere și obiectivitate asupra operei. Monografia italiană, folosind datele celor românești, a făcut cam același lucru, cu excepția unei onorabile insistențe asupra fondului tehnico-ideologic și filiațiilor lui. Monografia bulgară, dospită de un vădit caracter iredentist, a exagerat valoarea poetului, cu reflexii favorabile spiritului bulgar, aducând, în schimb, prețioase date biografice asupra poetului în chestiune.

Cu perspectiva acestei situații în față și ca unul care m'am ocupat de P. Cerna mai îndeaproape încă depe acum douăzeci de ani, socot că o precizare — fie ea cât de succintă — asupra vieții și operei celui dispărut acum trei decenii nu poate fi decât bine venită. Ea poate suplini mai repede și cu mult mai onorabil oricare alt articol comemorativ, fie el cât de ditirambic, dar dăruitor al acelorași repetate date eronate.

Voind să definești poezia lui P. Cerna, după ce i-ai citit opera și bibliografia răsărită împrejurul acesteia, ajungi la concluzia că poetul dobrogean constituie un „caz" în literatura noastră.

Intr'adevăr, P. Cerna este un caz cu două aspecte: acela al vieții și acela al operei. Primul, întrucât asimilarea acestui suflet distins, în cultura și națiа românească, s'a făcut direct, spontan, fără ca nici, cel puțin, o generație să fi făcut trecerea dela etnicitatea bulgară la cea română. Cel de al doilea, pentrucă P. Cerna apare ca una din cele mai mari străduanii de emancipare a poeziei românești, din primul deceniu al secolului XX, din puternica dominație eminesciană, fără ca să aducă un aport cât de redus în ceea ce privește lexicul și tehnica.

Dacă procesul de asimilare etnică merge aproape până la desăvârșire, nu același lucru se întâmplă și cu cel literar. Mai toate poeziile lui Cerna sunt pline de influențe a căror proeminență se prezintă foarte străveziu:

Dar cum te pierzi întunecată,
Apune trist a mea scânteie —
Cu raza ta se nasc deodată
Cu dânsa viața-mi se încheie
(Ideal)

Dela pesimismul covârșitoarei infuențe eminesciene, Cerna trece la un optimism manierat, prin filiera didacticismului vlahuțian. Poezia *Ecouri* este edificatoare din acest punct de vedere:

Și dacă'n clipa fermecată
Asemeni zeilor păreți
E că trăiți ca'n vis, deodată
Atâtea mii și mii de vieți.

care ne dă impresia că Cerna, făcând un compromis între poeziile *Iubire* și *In fericire* ale lui Vlăhuță, transpune în aceeași formă, atitudinea sentimentală dela persoana întâia, la cea de a treia; din actor, poetul devenind spectator.

Numai amintind de poeziile *Noapte*, *Șoapte*, *Chemare* și alte câteva, putem vorbi despre o independență, de o factură cerniană, mai mult sau mai puțin.

Dar, că P. Cerna realizează emanciparea de sub tutela maestrului — parțial, de sigur — vom constata numai referindu-ne la aceste poezii, în deosebi pentru lirica erotică. In poezia socială, însă, poetul rămâne tributar, până când și lui Bolintineanu:

„Cine trece pe poteca dintre moarte și viață?
(Poporul)

sau:

(Urmare în pag. 2-a

EUGEN DRAGUȚESCU — Autoportret

Zece ani dela moartea CONTESEI DE NOAILLES

Este aproape straniu să te gândești că persoane care au iubit viața cu pasiunea cu care a iubit-o Anna de Noailles, au încetat să existe. Inzestrată cu frumusețe și spirit, cu farmec și bogăție, într'un cuvânt cu toate calitățile cu care natura poate fi darnică cu o femee, Contesa de Noailles a fost dela început predestinată pentru o viață ieșită din comun. Singurul motiv de suferință la ea, era ideia suferinței și vederea suferinței omenești, a făcut-o să-și depășească ideologic contemporanii cu un sfert de veac, în ce privește ameliorarea condițiilor generale de viață.

Sensibilitatea ei excepțională, alimentată poate și de o sănătate delicată, i-au dat o neliniște și o precoce tristețe, care din copilărie au făcut-o să dorească moartea. De aceea poezia pentru ea n'a fost numai eliberare ci și un fel de posibilitate de împlinire a tuturor dorințelor și visurilor. Ochii ei mari și frumoși nu privesc numai ca cei ai unei îndrăgostite de natură și de iubire, ci ca ai unui poet care știe să extragă esența poetică din orice lucru.

Anna de Noailles este expresia cea mai sinceră și mai vastă a umanității femenine. Poezia ei, cea mai personală dintre poezii, depășește tocmai prin aceasta persoana sa. Intr'adevăr, întreaga ei creație literară nu este decât iubire, iubire și natură. Aproape nu cunoaștem poezie mai seducătoare și mai plină de voluptate și de parfumul tuturor florilor, în care visul de dragoste se împletește cu dorința de fericire. In imensul decor al naturii, fiica lui Dionysos celebrează viața și bucuria, întruchipând grația femenină, dorința cea mai fierbinte și sensualitatea omenească în cea mai largă concepție a cuvântului.

C'est le printemps, entend mon coeur, c'est le printemps.
Le destin va fleurir

scrie poeta tulburată de renașterea primăverii și de destinul care nu este altceva decât

promisiunea unei noui iubiri. Cine știe ce însemnează a-ți țese viața numai din iubire, își dă seama cât de neliniștită și de plină de temeri este o astfel de existență. De aceea pesimismul și tristețea — nu este oare iubirea sursa tuturor tristeților? —va înflori permanent pe marginea operei sale.

Dacă poeta n'a ajuns niciodată la oboseală, ori desgust se datorește nesfârșitului ei entuziasm și spiritului ei permanent tânăr, care face continuă concurență și celor mai bine înzestrați bărbați. Ce revanșă ia această mare poetă, cea mai femee dintre femei, asupra tuturor bărbaților care rugau pe iubita să tacă și să se mulțumească să fie doar frumoasă!

S'ar putea crede că spre sfârșitul vieți., această mare îndrăgostită a devenit mai înțeleaptă. Dar nu: ea a rămas până la urmă devotată sieși, devotată liniei sale. Incăpățânată în ideia fericiri, i-a sacrificat totul, conștientă în cele din urmă că muritorilor nu le e dată cunoașterea acestui pisc. Lungă și eroică luptă a unui suflet de poet cu viața și cu toate încercările ei, pe care Contesa de Noailles a dus-o până la capăt, curajoasă și uneori resemnată, ajungând la măreața dar nu mai puțin tragica concluzie, că dorința nu poate fi de nimeni învinsă, nici de orgoliu, nici de curaj, nici de suferință, doar... de moarte.

Dar moartea n'a învins decât în parte pe Anna de Noailles, n'a învins în ea decât ceeace era pieritor. Extraordinara ei dorință de a se supraviețui o face să lege de cântecul privighetorilor numele ei. In fiecare primăvară, în nopțile parfumate, privighetorile vor chema-o: Noailles, Noailles!

Mais d'accepter, sans plus
jamais ma plaindre,
Ce lot où vont périr l'espérance
et la foi
Helas! avant d'aller m'apaiser
et m'éteindre,
Amour, je vous bénis une
dernier fois.

Așa este Anna Noailles, nici pe marginea vieții, ea nu recunoaște alt Dumnezeu, decât pe cel al amorului. Și o preferăm așa, pe această principesă de sânge român, care a transpus iubirea pe cel mai înalt plan al vieții și al artei într'o formă atât de ciselată, aproape diamantină.

PETRONELA NEGOȘANU

CTITORIILE BASARABILOR

—Mânăstirea Cozia—

de N. VLĂDULESCU

Privind mereu harta culturală a țării noastre, îți dai seama că neamul și pământul românesc alcătuesc un tot binecuvântat de Dumnezeu. Doi piloni puternici, produs al sufletului nostru creștin, fixează în veșnicie acest tot. Cele două extremități carpatine, care marchează cei doi piloni, parcă prind neamul și pământul de-o-parte și alta ca într'un clește a cărui putere sparge veacurile. Puterea aceasta încheagă armonic într'o desăvârșită unitate organică întreaga țară. Este forța spirituală a Românului, care-i conservă esența pură a eternității din adâncul ființei lui și aidoma puterilor de reînoire, imanente naturii, îi reîntinerește elanul luptei acerbe de totdeauna pentru existență. La nord, în cuprinsul Rădăuților, Suceava-Câmpulung-Neamț, acest colț de țară este luminat de un puternic grup de biserici, schituri și mânăstiri, ctitorii sfinte ale Mușatinilor și ale atâtor boieri și vornici moldoveni, toți, deopotrivă ctitori de țară. Un al doilea asemenea grup, exteriorizare a sufletului altor ctitori de țară, însă din același neam, îl găsim în ținutul din extrema carpatină de sud, pornind dela Vodița Mehedințului, trecând apoi prin Gorj, Vâlcea, Argeș și Muscel. Doi piloni cu rost sfânt care cuprind și strâng subt marea presiune a creației, a faptei, toate jertfele, luptele și eforturile de milenii ale noastre în îndeplinirea misiunii ce-i este încredințată în lumea aceasta pământească.

Dornici de reîmprospătări spirituale, să ne plecăm fruntea în fața vechilor catapetesme cu sfinți umbriți de fumul înălțat din tămâia credinții străbune, prilejuind astfel popas sănătos sbuciumatului nostru suflet, în pridvorul sfintelor ctitorii. Vom simți atunci cum ne afundăm în veacuri de istorie națională încărcată cu mari fapte.

Așa dar, cercetători și cercetători de locuri și lucruri frumoase în țara noastră frumoasă, porniți pe minunata vale a Oltului și opriți-vă în primul rând la Mânăstirea Cozia. Lăsați cu sufletul vostru să prindă contact direct cu trecutul

Intrați apoi în biserică. Pisania de pe pragul de sus, dela intrare, deschide poarta de fier greu a celui de al patrulea secol, când viteazul, înțeleptul și creștinul „Domn al Țării Românești, Duce de Făgărași și Almas, Ban al Suverinului, Stăpânitor al Silistrei și Dobrogei", Mircea cel Bătrân (1386—1418), pune temelie de veci drepturilor noastre naționale în părțile de sud, iar prin ridicarea acestui sfânt locaș, arată generațiilor nesfârșite de Români, că sensul luptei și culturii lor nu poate să fie decât subt semnul crucii lui Christos. Acest mare Domn a ținut să-și aibă gropnița chiar în această biserică, care pe timpul său lumina viața unei întregi cetăți cu rost de pază pe strâmtul defileu al Oltului. Alături de el, peste două veacuri, vine să-și găsească odihna de veci și Maica Teofana, pe numele vieții lumești Teodora, mama marelui Domn Mihai Viteazul. Indată ce eroul legendar al neamului nostru și-a luat sborul spre marile fapte care au umplut un secol, mama îngrijată se retrage în chiliile dela ctitoria lui Mircea. Aci, în sihăstria dela Cozia, soliile credincioase aduceau Maicii Teofana toate veștile frumoase despre fiul său. Tot aceste solii, la înapoiere, raportau marelui căpitan, că Măria Sa, Maica Teofana, este bine și că mereu o găsesc în chilioara ei rugându-se și citind Paraclisul Maicii Domnului: „O, prea luminat nor, Maica lui Dumnezeu, pe cei ce luptă cu (contra) noi surpă-i cu dreapta ta cea stăpânitoare și atotputernică și pe cei aspuriți îi mântuește". „Tot aci, după cum spune amărîta mamă prin gura cronicarului, mă ajunse vestea de săvârșirea zilelor drag fiului meu Mihai Voevod și de sărăcia domnească și a coconașilor domniei lui, prin țările străine și fiu de plângere și de suspine ziua și noaptea".

Neagoe Basarab, în râvna sa întru cele creștinești, nu uită nici el de vechea ctitorie de pe valea Oltului. Sub conducerea Domnului martir — Constantin Brâncoveanu —, mânăstirea în întregime este renovată, i se adaugă pridvorul, la colțul din dreapta, cum intri în pridvor, se zidește o fântână, care prin brațele unei sfinte cruci aduce apa rece și înviorătoare din adâncul muntelui.

Pictura din interior, în parte este rămasă din secolul al XIV-lea. Cea din pronaus. Sfinții sunt prezenți într'o manieră simplă, însă cu multă sinceritate. Simbolul marilor dăruiri creștine. Restul picturii din naos și pridvor prezintă arta din epoca brâncovenească. Grandoare, atmosferă de bogăție și credință. La intrarea în naos, pe dreapta, se vede chipul marelui cititor, Mircea, cu fiul său Mihail, prezentând sfânta biserică Fecioarei Maria, care își poartă fiul în brațe. In partea stângă a intrării se află pictată familia Jupanului Drăghici Cantacuzino, în costume scumpe boierești, ca una care a ctitorit pictura cea nouă a bisericii (anul 1705). Este epoca de înfăptuiri a Cantacuzinilor, asupra căreea sirianul Pavel de Alep, cu prilejul călătoriei sale prin Țara Românească în a doua jumătate a sec. al XVII-lea, înțelege să-și ia destule note de călătorie. „Este epoca de mare prosperitate a boierimii indigene, care ține până la sfârșitul Brâncoveanului".

Stăpânit de freamătul vieții naționale de acum cinci secole, în reculegerea de care te bucuri privind în cele din urmă forma și stilul arhitectonic al ctitoriei marelui Domn muntean, testamentul lui Nicolae Bălcescu se întipărește cu litere de foc parcă în adâncul conștiinței noastre: „Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au luptat atâta în veacurile trecute, fie că aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțământul datoriniților ce avem de-a păstra pentru viitorime, această prețioasă moștenire".

(Urmare din pag. 6-a)

JURNAL LITURGIC

Elemente de morală laică în evanghelie. *Sunt semănate în predicile lui Iisus despre raporturile dintre oameni versete ce înconjoară dragostea, plasând accentul mai repede pe respect sau pe necesitatea de a ne pune de acord cu cerințele convietuirii sociale, pe echitate. O pildă pentru primul caz:* Cine va zice fratelui său nebunule, vrednic e de focul Gheenei. *Trebue deci să te consideri egal cu oricine, să-i acorzi respectul cuvenit. Un exemplu pentru al doilea caz:* Ci toate câte voiți să vă facă vouă oamenii, asemenea și voi faceți lor, că aceasta este legea și proorocii. *Nu transpare nicio intenție de supunere la asceză, la sacrificiu, din aceste cuvinte, care pot fi piatră de temelie, pentru o etică, o justiție socială. Că aceste vorbe nu trasează o conduită de inspirație divină, se poate vedea și din faptul că Iisus le justifică, le susține recurgând la autoritatea legii și vechimea proorocilor, deci principiul lor e anterior întrupării sale. Ori, tot ceea ce constitue o chemare la adevărata viață creștină în piedicile lui Iisus, un îndemn ca să-i urmezi prin a-ți lua crucea, e cu desăvârșire nou. In orice caz, în precepte ca acelea citate mai sus, Hristos a făcut concesii omului sociabil.*

Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți. — *Mă întreb dacă cu putină îndulgență nu s'ar putea interpreta, pe cale perfect logică, în sens naționalist, aceste cuvinte ale lui Iisus. Iți este „aproape" cel de o lege, de o credință, de un sânge. Nu-ți poate fi nicidecum „aproape" un păgân, un dușman, ceea ce nu înseamnă că nu se impune să-i respecți și pe ei întru atât întru cât sunt oameni. Numai că pentru o asemenea interpretare e necesar să facem abstracție de parabola samariteanului.*

Nici pe capul tău să nu te juri, pentrucă nu poți să faci un fir de păr, alb sau negru, — *a spus Mântuitorul. Limitarea forțelor omenești e aci categorică. S'ar părea chiar că ni se refuză prin aceste cuvinte sentențioase, orice elan creator. De fapt, accentul pare pus pe incompatibilitatea orgoliului individului ce se visează suveran pe sine însuși, cu condiția mărginită, umilă a omului, care nu-și poate sustrage destinul incapacității de a-și crea viața.*

Dați Cezarului ce-i al Cezarului și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu. — *Acest răspuns prudent al Mântuitorului către trimișii fariseilor definește succint existența umană ca participând la două planuri de viață distincte, — la unul natural și social și altul spiritual, la regatul cezarilor și la împărăția lui Dumnezeu*

Cel ce vrea să fie stăpân, să fie tuturor slugă, — *acesta e unul din cele mai bizare paradoxe ale lui Iisus și nu e greu de ghicit cât trebue să fi nedumerit pe ucenici o asemenea răsturnare a obișnuinței. Și totuși, se admite și azi — și e unul din preceptele militare — că pentru a ști să comanzi, trebue să știi să asculți, să execuți.*

Cei ce se smeresc se înalță. — *A te considera perfect moral, trădează un orgoliu inadmisibil. Orice orgoliu este o slăbiciune, pentrucă ne determină să dezertăm dela smerenie. Tăria omului se măsoară după capacitatea de a se smeri. Orgoliul e de sigur o atitudine de resortul societății, implicând dorința de a crește în ochii publicului. Există și o umilire de orgoliu, pentru a te înălța în văzul oamenilor în mod indirect. Te umilești uneori, pentru a se uimi alții de abstinența și voința cu care ești înzestrat, de ușurința cu care renunți în aparență la tine. In orice orgoliu sălășluește puțină minciună, după cum disprețul fuzionează cu ignoranța.*

In Dumnezeu, pentru a-și întoarce ochii spre tine, trebue să crezi cu toată ardoarea. Nu e necesar să crezi însă în diavol, pentru a-i aparține. Dracul e mai puțin selectiv. Berdiaeff nota undeva că „religiei lui Dumnezeu adevărat se opune numai religia lui Satan". Nu există neutralitate religioasă.

Ai fi sfânt: a te considera, a te simți cel mai mânjit cu noroiul păcatelor, a te sbate mai mult decât oricare altul după purificare. In creștinism nu poți fi indiferent sau optimist. Cu cât te înjosești, cu atât te ridici. Cu cât te vezi mai încărcat, mai pătat de greșeli, cu atât te sforțezi să te purifici, să expiezi. Sfântul chiar pe culme se crede scufundat în noroiu. Acesta e supremul dispreț față de tine. A fi sfânt: a te umili, pentru a te înălța. A te înălța, cu conștiința că te cobori. Sfântul e un modest incorigibil.

Credința fără fapte moartă este. — *Mă întreb ce „fapte" ne-ar da posibilitate singurătatea să realizăm. „Faptele" creștine presupun socialul. Solitudinea nu poate ajuta credinței.*

Ar trebui restaurată în lume atmosfera interioară, spiritul vieții dinăuntru, al catacombelor. Sinceritatea, încrederea, coeziunea, smerenia din sânul lor. Numai astfel s'ar putea produce o deplasare spre interiorizare în spiritul lumii moderne și s'ar realiza un climat de comuniune sinceră, internă, care să depășească simplele raporturi externe de azi, întemeiate se pare, după manifestările lor, în mod precumpănitor, pe interese. Interesul e adesea un dușman al omului.

„Fructul oprit" de care vorbește Biblia se pretează la diverse interpretări, mai mult sau mai puțin profane, el ramifică în tot cazul o seamă de semnificații interesante. Să ne gândim bunăoară că printre virtuțile magice, pe care diavolul cu chip de șarpe le acorda mărului interzis, se afla și aceea de a face dintrodată a-toateștiutori, pe cei doi ispitiți. Reiese din aceasta că și înaintea păcatului originar exista pentru om o zonă eclipsată, necunoscută, misterioasă. Deci se impunea dintr'un început ca omul să accepte existența misterului. Nu mai puțin „fructul oprit" învederează că chiar în paradisul adamic omul era supus unui destin de restricții, de autocontrol, de renunțare la anumite lucruri, că nu i se permitea absolut totul. Dacă ar fi să considerăm povestea biblică drept o simplă legendă, atunci morala degajată de faptul acesta simbolic ar fi aceea că omul păcătuește chiar împotriva firii sale dacă nu se abține dela pulverizarea porților ferecate ale misterelor și nu-și intuește limitele pământene.

Diavolul n'a câștigat nimic dela cel din urmă dintre tâlhari, care nădăjduește încă. *(François Mauriac). — Samariteanca depravată, femeia adulteră, vameșul, lucrătorul din ceasul al unsprezecelea, tâlharul de pe cruce, — toți ne umplu inimile de nădejde, ne îndeamnă să sperăm în mântuirea noastră.*

Credo quia absurdum. — *Cu o asemenea afirmație ce frizează fanatismul, Tertulian făgăduește necesitatea certitudinii logice în religie.*

ION ȘTEFAN

AUREL DIACONESCU — Anapa

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL DIN SARINDAR: „BAIATUL" Comedie în trei acte de JACQUES DEVAL.

TEATRU GIOCONDA: „GIOCONDA IUBEŞTE", PRETEXT MUZICAL IN DOUA ACTE, (24 TABLOURI), DE NICUSOR CONSTANTINESCU, MUZICA DE ION VASILESCU.

Piesa dela „Sărindar" este specific franţuzească, în senzul bun al cuvântului.

E o comedie amuzantă, cu un dialog inteligent, lipsită de vulgarităţi, cu spirite vioaie, plăcute.

Si jucată bine, deşi nu prea armonizate „manierele" de joc.

Astfel, este interesant de văzut cum se întâlnesc în aceiaşi piesă şi pe aceiaşi scenă, o primă manieră, ca să zic aşa aceia a „Sărindarului", în frunte cu d. Maximilian şi cea de a doua, aceea a „Naţionalului", reprezentată prin d-na Marietta Sadova şi d. George Marcovici.

Primul, împreună cu ansamblul Sărindarului jucau piesa „în comedie" sau chiar „în farsă", pe când ceilalţi doi jucau cu aplombul şi greutatea pe care ar fi pus-o într'o piesă din marele repertoriu!

De, se înţelege că în felul acesta nu prea erau în ton: nici cu piesa, nici cu restul actorilor, nici cu sala care, cu un instinct şi o intuiţie justă, prinsese mai bine nota adevărată a comediei, râzând şi aplaudând la scene în care d-na Sadova şi d. Marcovici erau gravi şi gata gata pe punctul să pună marea pedală de orgă!...

MARIETTA SADOVA

Mai exact, s'ar putea spune că au fost nu două ci chiar trei genuri diferite, dacă în loc să opunem teatrul Naţional Sărindarului am ţine seama de actori, pentru că şi d. Marcovici se deosebea fundamental de d-na Sadova, aşa că, în afară de tonul d-lui V. Maximilian, de comedie uşoară, franţuzească — de aceea cum am spus, d-sa este acela care a fost în nota justă, jucând spumos, într'o uşoară învrăstare de humor şi duoşie, în care d-sa dealtfel excelează — am mai avut ojcul d-nei Marietta Sadova care luase un ton de par' c'ar fi jucat Claudel, ceva de soţie şi de mamă sacrificată, un fel de Mater Dolorosa; iar cât despre d. G. Marcovici, nu mai vorbesc: d-sa parcă ar fi fost în „Crimă şi pedeapsă".

Nu zic că nu s'ar putea juca şi aşa — şi atât d-na Marietta Sadova cât şi d. Marcovici, în felul lor au avut fără îndoială un joc de scenă frumos, şi personagiile, dacă piesa nu ar fi fost chiar comedie şi încă bulevardieră, desigur că aşa ar fi trebuit să fie trasate pentru situaţiile pe care eroii ei le trăesc — dar ce întâi care nu a voit-o în felul acesta a fost însăşi Jacques Deval!

A proceda altfel cu o piesă ca „Etienne" e ca şi cum te-ai duce cu blănuri grele şi „en grande toilette" la o chermeză sau a aduce orchestra „Filarmonicei" la „Savoy" ca să-l acompanieze pe Vasilache!

Dar dacă am făcut această remarcă nu este ca să micşorez meritele acestor doi actori, care, încă odată, cu toate că nu au fost în ton, au jucat frumos.

Nu de alta dar d-na Marieta Sadova este şi rămâne o actriţă bună, serioasă, cu mare experienţă teatrală iar d. Marcovici, deasemenea, deşi tânăr, este un actor de viitor, un actor de şcoală deasemenea serioasă.

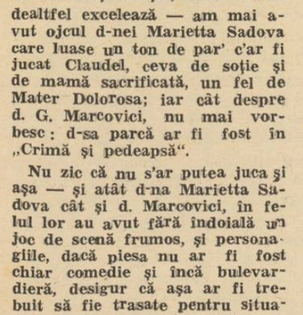

(Menţionez că aici cuvântul „serios" nu vine chiar incidental!...).

In ce-l priveşte pe d. Marcovici chiar vreau să adaug ceva: l-am văzut când încă era în conservator şi mi-am făcut, chiar de atunci, o părere valabilă în primul rând pentru mine.

Am spus de atunci că va ajunge cândva unul dintre marii noştri actori, incontestabil mare, şi am mai adăugat că d-sa, totuşi, va face şi mare rău teatrului românesc.

Pentru a ajunge un bun actor trebue să spun că are tot ce trebue: o voce dramatică, un joc de scenă bun, un admirabil temperament teatral şi, în plus, o voinţă de a ajunge actor mare, care se simte, aproape!

Deci o predestinare!

In numărul mare de azi şi de totdeauna al cabotinilor, pe de o parte, şi al „funcţionarilor teatrali", pe de alta, desigur că asemenea calităţi îl singularizează — şi nici vorbă că-i vor creia şi duşmânii, că se vor face încercări să i se bareze drumul, — dar nu-i mai puţin adevărat că până la urmă ele îl vor impune.

De asta sunt sigur.

E, prin urmare, un fel de profeţie pe care încerc să o fac.

Intemeiată, totuşi, după cum se vede, pe raţionamente şi intuiţii).

Dar am spus — şi cred asta — că George Marcovici va face la vremea lui şi mult rău teatrului românesc pentru că genul d-sale va fi imitat.

Cu alte cuvinte George Marcovici „va face şcoală".

Ori, acesta va fi răul, căci, ceia ce d-sale, datorită unui complex de însuşiri, îi merge, nu-i va merge oricui, nu şi celor ce îi vor suferi influenţa.

Se va întâmpla oarecum, ceia ce s'a întâmplat şi cu marele Nottara pe care genul acela oarecum declamator, acele gesturi mari, teatrale, îl prindeau, pentru că Nottara era un mare actor, de mare talent, avea căldură, avea forţă dramatică, în timp ce, acelaşi gen, moştenit de alţii mai puţin dotaţi, capătă mai degrabă — şi urmele şcoalei lui Nottara şi astăzi se mai resimt — un parfum desuet.

D. Marcovici are masca tragică. Orice ar face şi orice ar voi, chiar când râde sau când, mai exact, vrea să râdă.

Ce caută, dar, într'o comedioară franţuzească?! Capul, cu protuberanţe şi asimetrii — în realitate nu le are dar prin nu ştiu ce stranietate a figurii şi a ochilor dă această impresie — îl fac să fie, şi eu aşa îl văd, un interpret ideal în special pentru ruşi, pentru personagii ca Prinţul Muişchin, pentru Stavroghin, pentru Smerdiacoff, etc., pentru tipurile scoborâte din paginile lui Tolstoi, lui Dostoiewski sau ale lui Gorki.

In primul rând pentru astfel de roluri.

Şi acum să mă întorc la ceilalţi interpreţi.

Cea mai bine, în ordine, a fost d-ra Virginica Popescu care ne-a dat o minunată Vassia Poustiano, rol bine juct, care i se potrivea admirabil şi în care a adus graţia d-sale de totdeauna, o anumită gingăşie care se vedea până şi în acel delicios gen de pronunţie rusească care o făcea foarte amuzantă.

Bine prins şi deasemenea amuzant, d. Virgil Vasilescu în rolul soţului încoronat, Cezar Poustiano.

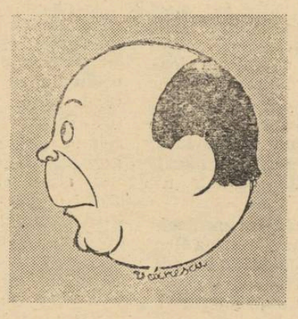

V. MAXIMILIAN

In notă şi cu accente juste d-na Virginia Stoicescu.

In roluri oarecum de ansamblu, destul de bine deasemenea d-nele Cella Marion şi Lucia Georgescu, cum şi d-nii Titu Vedea şi C. Vurtujanu.

Direcţia de scenă d. V. Maximilian.

Aşa cum am arătat, nu a cam armonizat cele două „maniere" şi astfel nu a creiat o unitate de atmosferă spectacolului.

Altfel, însă, regia destul de bună.

*

Teatrul din Lipscani, renovat şi prezentându-se cu un aspect cu totul civilizat faţă de ceiace a fost mai înainte, şi-a deschis stagiunea cu „Gioconda iubeşte".

Este — şi pe drept cuvânt aşa o şi numesc autorii ei — un pretext muzical.

Atâta tot.

Spectacolul, ca toate de acest gen, are şi multe inevitabile umpluturi, are şi destule lucruri bune.

Dar publicul are ocazia să audă câteva muzici de ale lui Ion Vasilescu, frumos îmbinate, şi să vadă câteva dintre cele mai cunoscute vedete dela noi: Virginica Popescu, frumoasă, graţioasă, — după cum se vede joacă în fiecare seară şi la „Sărindar" şi la „Gioconda" — Lulu Nicolau, deosebit de simpatică; Elisabeta Henţia, pe care publicul o apreciază de multă vreme ca pe o bună dansatoare de revistă; Victoria Medeea, deosebit de plăcută Virginica Romanowsky, amuzantă şi plină de nerv; apoi Sile Popescu, Cornelia Teodosiu, Lucy Chevalier, Ioana Matache, şi, în fine, Graziella Bejenaru, Viorica Mihăilescu, Ileana Adrian, ţigăncuşa Miţa Păun — noua „vedetă" — cum şi d. Niculescu-Buzău, cu admirabilul d-sale simţ al scenei şi al publicului, Ştefan Julian, care ar putea fi numit un fel de pioner al spectacolelor vesele dela noi, d. George Groner şi d. I. Costin.

Am lăsat-o în mod special la urmă pe d-na Maria Tănase pentrucă vreau anume să-i subliniez prezenţa în revistă: un deosebit talent şi, mai cu osebire, un talent deosebit de original.

Fie că-i vorba de un cântec caricatural, fie de unul popular, fie de unul de mahala, d-na Maria Tănase dovedeşte un instinct artistic neobişnuit, care se remarcă în toate întonaţiile pe care le dă, în toate nuanţele pe care le pune.

In aceste cântece ale d-nei Maria Tănase — care pot fi oricând şi de oricine cântate, dar nu la fel, — se vede în adevăr un rafinament deosebit. Am putut să-mi dau seama de aceasta şi mai mult la nişte repetiţii dela radio, când, urmărind-o, am putut să-i văd admirabilul simţ muzical, un simţ deosebit al ritmului şi totodată, o deosebită inteligenţă muzicală.

Ţin să spun acestea cu toate că ştiu că multă lume nu o agreiază, sau nu-i agreiază genul; toţi aceştia, însă, ar face bine s'o vadă, s'o audă şi, mai cu seamă, să fie atenţi la felul cum cântă şi la toate acele mici lucruri care deobiceiu trec nebăgate în seamă, dar care, ca întotdeauna în asemenea materie, fie să se deosebească ceiace iese din mâinile unui om obişnuit, de ceiace iese din mâinile unui om de gust, cu simţ artistic.

ALEXANDRU DRĂGHICI

DUMINICA 10 OCTOMBRIE
ora 11 dimineaţa
la
„CAMINUL ARTEI"
(Galeriile Kretzulescu lângă Palatul Regal)
VERNISAJUL EXPOZIŢIEI
DE
CARICATURI
GEORGE VOINESCU

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Dragoste de cavalerist şi jurnal.

REGAL: Macario la tribunal şi jurnal.

VICTORIA: Dragostea învinge moartea şi jurnal.

ELYSÉE: Caravana sclavilor, jurnal şi trupă.

VOLTA BUZEŞTI: Macario viconte, jurnal şi trupă.

ROMA: Dreptul la viaţă, jurnal şi trupă.

CARMEN SYLVA: Ospăţul nebunilor, jurnal şi trupă.

ECOURI teatrale

„A FI SAU A NU FI?..."

Intrebarea aceasta nu-i luată din ceeace Sheakespeare a socotit, prin Hamlet, ca problema existenţii sau neexistenţii omului, ci e o întrebare care se referă la ceva apropiat nouă, rudă de-aproape cu regulile teatrului oficial.

Ceeace vrem să ştim e următorul lucru: A fi membru în comitetul de lectură la Teatrul Naţional şi a nu fi critic dramatic?.. Sau a fi şi critic dramatic şi membru în comitetul de lectură!...

După cât ştim, există un text de lege care — e drept — se referă la directorii de teatre naţionale cari nu pot fi în acelaş timp şi autori jucaţi pe scenele oficiale, şi — dacă nu mă înşel — ceva, ceva, ar fi şi cu membrii din comitet cari de aceeaşi piedică se lovesc, când ar fi cazul să prezinte lucrări, deşi s'a cam trecut la mulţi cu vederea.

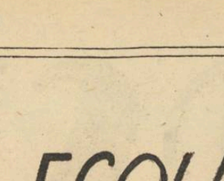

Dar dela „celebra" piesă a d-lui Cioroiu, care a avut o cădere de autentică celebritate, mă tot stăpâneşte această problemă în urma cetirii cronicii dramatice dintr'un ziar de dimineaţă, semnată de un talentat cronicar, care însă e şi membru de lectură la Naţional.

E drept că, dacă m'ar întreba cineva: există vreo lege care să oprească lucrul acesta?... aşi răspunde simplu: nu, fiindcă aşa este.

Dar parcă ceeace e de natură să fie mai întâi însuşită de oameni ca o poruncă a unor reguli de conştiinţă, trebueşte neapărat dictată de legi?...

Deaceea întreb: a fi critic dramatic fără un amestec în hotărîrile unui repertoriu oficial, sau a fi şi una şi alta?!...

„CONSACRAŢII..."

Dela un timp, presa teatrală găzduieşte în pagini numele câtorva tineri actori, cari porniţi dela început pe drumul unei cariere bine stabilită, se abat să mai facă şi altceva decât doar teatru.

Prezenţa lor în această presă de specialitate, le-am considerat-o ca un serviciu pentru întreţinerea coloanelor cu un material informativ de calitate.

Şi numai pentru atât.

Am văzut însă că, abandonând notiţa sau chiar rubrica, s'au repezit la articole pretenţioase şi „savante" cari de multe ori păcătuesc printr'o flagrantă desperechere a fondului de formă, ba lunecând şi pe câte o şireată pantă a ridicolului.

Ultima ispravă a acestor domni cari la vârsta celor — cel mult — 28 de ani, se şi cred consacraţi, ne-o dă articolul: „Ofensiva neisprăviţilor".

Insuş titlul poartă un cuvânt care strecoară dela început fiorii unui pamflet, mai ales când articolul se referă la cineva şi mai tânăr decât tânărul semnatar.

Autorul uitând de frageda lui vârstă, se adresează celor deabia păşiţi pe băncile conservatorului, dela înălţimea celor 6-7 ani de carieră actoricească, cu un aer de maestru sever, încât ai vedea parcă o vină şi la d-nii Storin, Soreanu, Ciprian, că au „îndrăznit" să se situeze înaintea unui asemenea „dascăl".

„Consacraţii" aceştia vor să stabilească de pe acum o erarhie, onorată doar de poziţa lor cât mai sus şi în teatru şi în gazetărie.

Bine, bine, dar atunci, talentul de ce parte atârnă, fiindcă de-amândouă e cam greu...

„PERLE"...

Imi place să urmăresc acele rubrici „colorate", „zig-zagate" sau aşa ceva, din pagina 2-a dela diferite ziare, unde se dezbat atâtea chestiuni literare şi unde din când în când mai au fugiri şi în domeniul hazului, insuflaţit fiind de „perlele" de stil, găsite la cine ştie care „cronicar".

De obicei aceste note marginale din ziare, se referă la foi din provincie, neglijând să urmărească uneori şi săptămânalele de teatru din Capitală, cari de multe ori deţin sursa „perlelor" de acest soi.

Bunăoară o „cronică dramatică" din Craiova apărută într'o gazetă de teatru săptămânală:

„Musulmana Ihume — iubita lui Alexandru Bogdan-Vodă — elevă în anul I al conservatorului „Cornetti" a fost greşit aleasă, etc."...

Dacă domnul „critic dramatic din Craiova, scrie că, Musulmana Ihume — iubita lui Alexandru Bogdan-Vodă — elevă în anul I al conservatorului cutare, a fost greşit aleasă, ne întrebăm: cum de a făcut gazeta teatrală o atât de însemnată alegere ca să-i înalţe pe acest domn din Craiova la rangul de „critic dramatic" pentru Oltenia?!...

PORTRET...

Imbăiat de ursitoare în ceeace uneori pentru om caracterul şi cinstea sunt potrivite doar acolo unde este şi blogăţie, G. Ciprian, „omul", s'a văzut bogat în calităţi, dar sărac la începutul lui trudnic de viaţă.

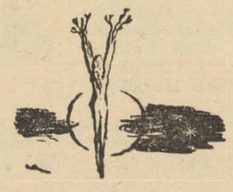

Un caracter desăvârşit, un pasionat de artă şi un neobosit muncitor pe şantierul creaţiei. Ciprian a cunoscut mai târziu şi gloria banului pe aurul unei izbânzi trecută — ca nici alta până atunci — peste hotare, la căpeţelul unei „mârţoage" alăturată „omului".

Dar nabab cum a fost în sărăcie, şi-a desăvârşit cu atât mai mult risipa banului când a avut milioane.

Aşa se face că nu frământat de lipsuri, ci de ceeace i se cuvenea ca om, dela om, Ciprian trecea întunecat pe lângă cei mulţi cari se voiau respectaţi fără merite, şi se însenina, se bucura şi se încânta la vecinătatea cu oameni simpli cari nu ştiu ce-i trişarea caracterului şi a omeniei.

De-aceia, rari cum sunt aceşti oameni, „Omul" umbla, umbla, singur cu ambiţia unui Diogene, ca să aibe alături un om cum dorea el.

Sărbătorit de unăseară pentru cei 30 de ani de teatru, G. Ciprian şi-a supus voinţa unei discipline de moment, ca mai târziu să-şi strige în suflet:

„După 30 de ani de teatru, cu cine am stat astă seară iar faţă în faţă?... Tot cu spectatorii. Dar ceilalţi?... Ceilalţi unde au fost?...

Adevărat, maestre Ciprian, „ceilalţi" pe unde erau?...

AFIŞ...

Teatrul Naţional obosit — parcă — pentru un moment de premiere şi-a lăsat timp mai lung pentru pregătirea alteia.

E vorba de piesa lui Nicuşor Constantinescu, intitulată „Gloria", fixată pentru 25 Oct. cu Vraca şi Bălţăteanu în rolurile principale.

Studio-ul cu o grabă determinată de căderea „Descătuşerii", a fixat pentru seara zilei de 11 cor. „Nu e nimic serios" de Pinandello.

După Ibsen, Pinandello...

Şi când te gândeşti că anexa scenei oficiale era destinată pentru debutul autorilor români!...

Nu-i vorbă că nici nu s'au prididit, dar nici n'au fost prea acceptaţi, afară de câteva excepţii.

Teatrul Municipal şi-a fixat deschiderea la 15 cor. cu „Chemarea Codrului" de G. Diamandi, urmând o piesă de F. de Croisset: „Ellen şi Mary" şi „Jeanine" de P. Antoine.

Teatrul Mic, epuizând seria spectacolelor cu „Vâna de Aur", anunţă premiera la 15 cor. cu „Secretul" de Ed. Bourdet, având pe d. Valentineanu în reprezentaţie.

Teatrul „Intim", cascada directorilor, îşi deschide din nou porţile la 14 cor. cu o comedie muzicală „Don Quijotte".

Pentru celelalte, ambiţia de-a continua în ciuda atâtor scăderi de reţetă, afişul rămâne şi pe mai târziu un semn de întrebare.

I. M. LEHLIU

P. CERNA

(Urmare din pag. 1-a)

mântă mult până să se exteriorizeze, şi atunci e redată în fraze retorice, nu arareori, de peste zece versuri.

Iată poezia *Noapte:*

N'ai somn în astă noapte de-aşteptare!..
Nici pace n'ai: din soarele de eri,
O rază, un mănunchi de scânteieri,
A'ntârziat în ochi, tremurătoare
Şi nu se'nchid pleoapele-arzătoare..
Ţi-i inima numai de visuri plină...
Ca'ntr'o biserică strălucitoare,
Când se aprind făcliile la denii,
Aşa, deodată, s'a făcut lumină,
In sufletul neadormit, pe care
Se scutură un stol de dulci vedenii..

Va să zică, pentru a exprima starea de nerăbdare sufletească în vederea întâlnirii dintre iubiţi, care s'ar fi putut reda plastic în, maximum, două versuri, printr'o metaforă plastică şi lapidară, Cerna se străduieşte în două fraze, de unsprezece versuri, în cadrul cărora nu realizează decât o singură imagine şi aceea, improprie. Căci ce efect mai poate produce aprinderea luminilor, dacă biserica e strălucitoare? Ca să nu mai vorbim de prozaisme vecine cu platitudinea:

..De-a fost păcat iubitul, mărire cui l-a scos;
El a făcut păcatul atâta de frumos:
Un farmec, o beţie ce'n veci în tine-o porţi
Pe clipa rătăcirii îndur şi mii de morţi..
Dar prea e crudă legea, ca fiul să spăşească
De-apururi, fără vină, greşala părintească...
(Plânsul lui Adam)

unde, poetul nu aduce nici, cel puţin, aportul unei idei noi.

Exemple, în acest sens, sunt destule şi ele pot fi servite oricând din belşug.

Ar urma, în felul acesta, să conchidem că P. Cerna este un poet minor, dacă nu de o rară mediocritate. Sunt, însă, în opera sa şi suficiente exemple pentru a demonstra însuşirile unui poet de marcă şi dintre acestea vom cita câteva, tocmai dintre versurile prin care Cerna excelează, ca sensibilitate:

..Aş vrea să cânt, să cuget, dar nu mă'ndemn.. nu pot
O rază de m'atinge eu mă cutremur tot...
(Din depărtare).

..N'ai fost a mea, dar tremur de parcă te-am pierdut
Şi'nmărmuresc cu ochii în întuneric, mut..
(Idem)

unde, deşi, metafora şi chiar, imaginea lipsesc, totuşi starea sufletească e redată cu o discreţie şi o fineţe de sensitivă.

Tot astfel, larga viziune, prin care cosmosul participă la fericirea poetului:

Şi tainic stelele au prins cuvântul
Şi-l repetară'n crânguri cântăreţii —
Şi din adânc a tresărit Pământul,
Simţind din nou în el scânteia vieţii.
(Chemare)

Pe leul care geme în robie
Când ar putea c'un răcnet de mânie, etc.
(Adam)

ca să nu mai vorbim de filiaţiile ce le are în aceeaşi bucată şi cu Octavian Goga *(Clăcaşii):*

Proptit în coasă l-am văzut odată
Cu pieptul gol, cu fruntea 'nnourată, etc.
(Idem)

Chiar în poezia *Către Pace*, unde pare mai original, ideologia este tot de împrumut:

O, zee! Dacă sceptru-ţi va fi să'ncremenească
In formele de astăzi viaţa pământească,
Rămâi cu bine'n lumea visării ne'mplinite!
Ce bine-aduci tu, oare, mulţimii oropsite? etc.

Este Grigore Alexandrescu din *Anul 1840.*

Până când şi mult comentata şi lăudata poezie *Floare şi Genune* îşi are într'o largă măsură izvorul în *Floarea Oceanului* a lui Vasile Alecsandri. Nu mai vorbim de idee, identică aceleea din *Ginestra* a ui G. Leopardi — aşa cum s'a mai arătat — sau aceleia a Bardului dela Mircesti; dar versuri ca:

Alături de genuni răsai, o floare,
Şi pari a fericirilor icoană..
. . . . . .
Asupra ta, prin neguri şi furtuni
Al morţii duh adesea a trecut —
Ce farmece te-au ocrotit, ce scut,
De n'a putut nici el să te răpună?

Ca un răspuns al lumii pământeşti
La zâmbetul de stele al tăriei,
Tu te ridici din lumea vijeliei,
Priveşti văzduhul, cerul, — şi'nfloreşti.

relevă cu certitudine împrumutul poeziei lui Vasile Alecsandri, până când, chiar, şi în atitudine şi imagini:

Pe vârful aprig acestor maluri
O floare mică a răsărit
Şi între ceruri şi între valuri
E clătinată de vânt cumplit.

Naltă e stânca, marea-i adâncă!
Spumegă valul jos clocotind;
Dar floricica sus, de pe stâncă
Zâmbeşte vesel, la cer privind.

In zadar vântul vrea să o sboare
Ca s'o arunce cruntului val;
Ea îşi deschide inima'n soare
Şi'nveseleşte aprigul mal.

la care urmează reflexii de care, de asemenea, Cerna s'a servit, de sigur, în completarea poeziei sale.

Precum vedem, procedeul este mai peste tot aceleaşi. Când motivul izvorului de inspiraţie se găseşte la persoana treia, la Cerna îl găsim la persoana a doua, a întâia sau invers.

Dar faptul n'ar prezenta decât o foarte mică importanţă sau, chiar, nici una, dacă Cerna ar aduce un aport original în ceea ce priveşte realizarea estetică.

Cele dintâi însuşiri care se pretind unui poet sunt imaginaţia şi sensibilitatea. Ori, prima calitate este aproape absentă sau foarte anemică la Cerna. Cercetând chiar cele mai bune poezii ale sale, constatăm o paupertate de metafore şi chiar de imagini, până la uluire. Ideea se sintetizează în parafrazări, iar sensibilitatea, deşi este foarte intensă, se frânge în comitet cari de aceeaşi piedică se lovesc, când ar fi cazul să prezinte lucrări, deşi s'a cam trecut la mulţi cu vederea.

Dar dela „celebra" piesă a d-lui Cioroiu, care a avut o cădere de autentică celebritate, mă tot stăpâneşte această problemă în urma cetirii cronicii dramatice dintr'un ziar de dimineaţă, semnată de un talentat cronicar, care însă e şi membru de lectură la Naţional.

E drept că, dacă m'ar întreba cineva: există vreo lege care să oprească lucrul acesta?... aşi răspunde simplu: nu, fiindcă aşa este.

Dar parcă ceeace e de natură să fie mai întâi însuşită de oameni ca o poruncă a unor reguli de conştiinţă, trebueşte neapărat dictată de legi?...

Deaceea întreb: a fi critic dramatic fără un amestec în hotărîrile unui repertoriu oficial, sau a fi şi una şi alta?!...

„CONSACRAŢII..."

Dela un timp, presa teatrală găzduieşte în pagini numele câtorva tineri actori, cari porniţi dela început pe drumul unei cariere bine stabilită, se abat să mai facă şi altceva decât doar teatru.

Prezenţa lor în această presă de specialitate, le-am considerat-o ca un serviciu pentru întreţinerea coloanelor cu un material informativ de calitate.

Şi numai pentru atât.

Am văzut însă că, abandonând notiţa sau chiar rubrica, s'au repezit la articole pretenţioase şi „savante" cari de multe ori păcătuesc printr'o flagrantă desperechere a fondului de formă, ba lunecând şi pe câte o şireată pantă a ridicolului.

Ultima ispravă a acestor domni

Un caracter desăvârşit, un pasionat de artă şi un neobosit muncitor pe şantierul creaţiei. Ciprian a cunoscut mai târziu şi gloria banului pe aurul unei izbânzi trecută — ca nici alta până atunci — peste hotare, la căpeţelul unei „mârţoage" alăturată „omului".

Dar nabab cum a fost în sărăcie, şi-a desăvârşit cu atât mai mult risipa banului când a avut milioane.

Aşa se face că nu frământat de lipsuri, ci de ceeace i se cuvenea ca om, dela om, Ciprian trecea întunecat pe lângă cei mulţi cari se voiau respectaţi fără merite, şi se însenina, se bucura şi se încânta la vecinătatea cu oameni simpli cari nu ştiu ce-i trişarea caracterului şi a omeniei.

De-aceia, rari cum sunt aceşti oameni, „Omul" umbla, umbla, singur cu ambiţia unui Diogene, ca să aibe alături un om cum dorea el.

Sărbătorit de unăseară pentru cei 30 de ani de teatru, G. Ciprian şi-a supus voinţa unei discipline de moment, ca mai târziu să-şi strige în suflet:

„După 30 de ani de teatru, cu cine am stat astă seară iar faţă în faţă?... Tot cu spectatorii. Dar ceilalţi?... Ceilalţi unde au fost?...

Adevărat, maestre Ciprian, „ceilalţi" pe unde erau?...

AFIŞ...

Teatrul Naţional obosit — parcă — pentru un moment de premiere şi-a lăsat timp mai lung pentru pregătirea alteia.

E vorba de piesa lui Nicuşor Constantinescu, intitulată „Gloria", fixată pentru 25 Oct. cu Vraca şi Bălţăteanu în rolurile principale.

Studio-ul cu o grabă determinată de căderea „Descătuşerii", a fixat pentru seara zilei de 11 cor. „Nu e nimic serios" de Pinandello.

După Ibsen, Pinandello...

Şi când te gândeşti că anexa scenei oficiale era destinată pentru debutul autorilor români!...

Nu-i vorbă că nici nu s'au prididit, dar nici n'au fost prea acceptaţi, afară de câteva excepţii.

Teatrul Municipal şi-a fixat deschiderea la 15 cor. cu „Chemarea Codrului" de G. Diamandi, urmând o piesă de F. de Croisset: „Ellen şi Mary" şi „Jeanine" de P. Antoine.

Teatrul Mic, epuizând seria spectacolelor cu „Vâna de Aur", anunţă premiera la 15 cor. cu „Secretul" de Ed. Bourdet, având pe d. Valentineanu în reprezentaţie.

Teatrul „Intim", cascada directorilor, îşi deschide din nou porţile la 14 cor. cu o comedie muzicală „Don Quijotte".

Pentru celelalte, ambiţia de-a continua în ciuda atâtor scăderi de reţetă, afişul rămâne şi pe mai târziu un semn de întrebare.

I. M. LEHLIU

Pe motive de acestea, susţinute într'un cadru quasi epic, se susţin cele mai bune poezii ale lui Cerna.

Precum se vede: sărac, în lexic, lipsit de imaginaţie, tehnica poetului dobrogean constă numai într'un retorism care transpiră un puternic elan vitalist. Substratul este, însă, intensitatea de simţire. Aici rezidă taina vieţii şi a duratei poeziei cerniene.

Mai mult poet decât artist, precum s'a mai spus.

Şi aceasta, în erotică, în care excelează mai mult. Temeinic, aici se dovedeşte adevăratul şi incontestabilul aport. Cerna apare, în majoritatea cazurilor, diametral opus lui Eminescu. Pe când maestrul găseşte în „iubire" un lung prilej pentru durere, „un instinct atât de van", pentru Cerna, acesta e rostul, farmecul, elixirul vieţii.

Deşi nu arareori asocierea dintre durere şi iubire o întâlnim şi la Cerna — chiar şi până la fuziune — el nu rămâne, copleşit sau îmbătat ca Eminescu într'un dor metafizic de reintegrare în natură — ci, sublimându-şi starea afectivă, face din iubire motivarea existenţei, favoarei, fericirii de a trăi.

Chiar acolo unde situaţiile sufleteşti se intersectează, unghiurile formează o adiacenţă foarte interesantă de emotivitate. Acestora, ne pare că numai Mihail Dragomirescu le-a găsit o definire salutară: „Eminescu e nenorocit până şi în momentele cele mai fericite; Cerna este, până şi în momentele cele mai nenorocite, fericit" (Dela Misticism la Raţionalism).

Nu mai puţin fericită ni se pare şi precizarea d-lui Ion Pilat, pentru aceeaşi latură a poeziei lui Panait Cerna:

„Nu e iubirea dureros de dulce a lui Eminescu, îmbătată de însăşi vraja suferinţii şi care caută într'însa să uite o clipă simţământul acela de neant care-l domina, acel gust de cenuşe, lăsat de toate roadele vieţii din care guşti. Nu e iubirea idilică, promptă ca un cer de primăvară a flăcăilor şi a fetelor lui Coşbuc — e un imn măreţ, care se înalţă puternic spre ceruri. Dar ca imnul bucuriei din simfonia a IX-a a lui Beethoven, impresia totală de seninătate se desprinde din aceste părţi de durere sfâşietoare". (Poezia lui P. Cerna).

Aceeaşi originalitate tematică, ideologică, predomină şi într'unele poezii filosofice şi social-patriotice. Zile de durere şi După Furtună prezintă, cu aceste însuşiri, şi o discreţie deosebită.

Dacă am face o comparaţie între cei doi mari lirici ai secolului al XIX, din ţările învecinate, Ungaria şi România, între Petöfi şi Eminescu, am constata la autorul Luceafărului o superioritate nu numai intelectuală, dar şi artistică.

Petöfi este, mai presus de toate temperamental şi, într'o foarte redusă măsură, artist; Eminescu — se ştie — este artist până la desăvârşire. Nu vrem, prin aceasta, să aducem o scădere marelui poet maghiar, poate dacă ar fi ajuns vârsta genialului nostru liric, şi-ar fi desăvârşit şi el arta. Alăturarea făcută de noi urmăreşte alt tâlc. Voim să spunem că poezia se poate realiza şi trăi numai prin intensitatea de simţire, când cel ce o scrie dispune de o excelentă putere de concentrare a sentimentelor ce-l frământă. Şi este cazul lui Petöfi, la Unguri; al lui Withman, la Americani; al lui Esenin, la Ruşi. Pe această linie îl socotim şi pe Cerna — bineînţeles, păstrând proporţiile.

Viaţa acestui nefericit poet s'a frânt prea timpuriu, la o vârstă când se mai putea încă spera mult dela vigurozitatea unui temperament poetic aşa cum l-a dovedit el. Dar valorile estetice, firesţe, se cântăresc prin ceea ce sunt, nu prin ceea ce puteau fi.

CONSTANTIN STELIAN

NOTE românești

SABIN VELICAN

este, fără îndoială, unul din scriitorii noștri cei mai aproape de rădăcinile însăși ale vieții. Dară Sabin Velican mai face parte din numărul celor câțiva prozatori români care își au stilul lor, neputând fi confundați cu altcineva. De aceea îl urmărim cu interes și simpatie

La redacție ne-a sosit cea de a doua și de a treia carte de proză a d-sale: „Drumul Sevastopolului" și „Frumoasele". De amândouă operele ne vom ocupa la partea de cronică literară a revistei noastre. Aici însemnăm numai că d-l Sabin Velican, autorul extraordinarului și discutatului „Pământ viu", mai are, în manuscris, două romane: „Glod" și „Cartea cu neguri", și un „Basm creștin", căruia îi spune, simplu, poveste.

I. D. PIETRARI

vigurosul poet oltean a ajuns la cel de al șaptelea volum de versuri. După surprinzătoarele „Scrisori de primăvară", „Poeme cu vin și haiduci", „Poeme cu livezi" „Scrisori pentru poeți", după puternica „Ne fac dojană grea străbunii" și avântata „Carte cu eroi", iată-l în vitrine cu volumul „Spre zăpezi". Îi rezervăm cuvenita cronică literară

MARELE SALT

se numește cartea cu poeme eroice publicată, la Ploești, (Colecția „Gând Prahovean") de d-l Leonida Secreteanu. Autorul „Cneazului peste furtuni", volum de versuri de război apărut, e numai un an de atunci, în colecția „Universului Literar", se dovedește a fi de tot fecund. „Marele salt" e o carte prin care se definește o sensibilitate și un talent. Vom reveni.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

vine în număru-i pe Octombrie, cu un cuprins care o situiază ca deobiceiu, în fruntea revistelor românești. Iată-l: Un romantic rece. Adolphe (B. Munteanu), Versuri (I. Pillat), Cudata întâmplare (V. Papilian), Destin (M. Beniuc), Cântec de izvor (N. Crevedia), Intre istorie și folklor (O. Papadima), Din ciclul „Doine" (A. (A. Chirescu), Versuri (I.

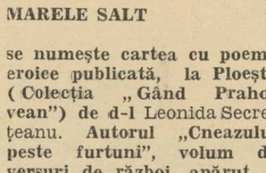

Frunzetti), Bătrânețe (Al. Raicu), Noțiuni de judecăți aritmetice(Ing. Cristea Niculescu), Versuri (Magda Isnos), Versuri (Iulian Popa), O viață simplă (N. Lazăr), Incursii (Marian Lotru), Versuri(Al. Alexianu), Despre esența și aspectele umanismului (C. Săndulescu), Versuri (Al. T. Stamatiad), Clasicismul stilistic, poporane (D. Caracostea); Sevastopol 1942 (Col. Al. Petrescu și cpt. Aurel Marin); Gib. I. Mihăescu (Vl. Dogaru), Pe margini de cărți (O. Șuluțiu), Viața poeziei (I. Șiugariu), Discuții și momente din cultura limbii cehe (Tr. Ionescu-Nișcov), Eroism românesc (Ecaterina Săndulescu), Montherlant în actualitate (Adrian Marino); Umanism antic (Gh. Bulgăr și N. Predescu), Literatura (P. P. Ionescu și Al. Nanu), REVISTELE REGIUNILOR ȘI PROFESIUNILOR ROMANEȘTI (Petru Comanescu), Coregrafice (Cr.stina Zapateu), Teatru (O. Papadima), Filosofie generală (O. D.), Teologie (Protos V. Vasilache), Știință militară (V. Teodorescu), Economice (Costin I. Murgescu), Medicină (Emil C. Crăciun, Dr. Sturdza, Dr. I. Nemoianu).

Oprindu-ne asupra versurilor apărute în acest număr al Revistei F. R.. ținem să cităm din I. Pillat, Mihai Beniuc, Ion Frunzetti, Magda Isanos și Al. Alexianu :

„Limpede suflet, turbure sânge al meu, cum puteți oare trăi împreună ? Gemeni din naștere, dușmani mereu, Cerul și lutul pieziș vi se adună.

Cum puteți, vajnic pe moarte'ncleștați, ține această strângere stranie ? Taci și te miră — poate sunt frați ! Infricoșată taină și danie. — Turbure sânge, unde mă duci ? Valuri de neguri, blestem, otravă. Limpede suflet : cântec de cuci, Râs de copil, lumină suavă ! — Veșnică navă, vamă de-o zi, La țărm peste vreme cine v'așteaptă ? Sânge și suflet, cine-o primi strâmba osândă, cumpăna dreaptă ?". (I. Pillat, Singur).

„Ce vă tot învolburați răzmeriți gânduri voi, în tigva mea bețivă ?

Ori tu crezi că soarta nu ți-o meriți, Inimă de-atâtea ori naivă ? — Vezi și tu nu-i tuturora dat să se'mbuibe'n aurul vieții, Tata-i om sărac la noi în sat, Mai sărac sunt eu ca toți poeții. — Dar de aceea, strașnica mea liră, Nu te teme, nu te pun în cui, Cântul meu ca mana se resfiră Peste jalea grea a veacului. — Dacă astăzi Blaga sau Arghezi sunt mai mult

decât Mihai Beniuc, s'or topi răcelile zăpezii Când va fi de aicea să mă duc... Dar în zori când va cânta cocoșul Și vor curge noi lumini pe frunți, Stihul meu va fi păunul roșu Beat de slavă dănțuind pe munți. — Vie-apoi prăpădul peste mine ! Vălmășit în marea turburare Doar atât mai am să strig la Tine: Ai și pentru neamul meu iertare". (M. Beniuc, Destin) (Direct sfidând estetismele, crescând din străfundurile sufletului, versul pe care-l scrie Mihai Beniuc este cel mai autentic viguros vers al zilelor noastre).

„Apui, luceafăr de seară. Zilele-mi scapătă, lin Către sorocul senin, Către marele crepuscul de pară... Odinioară... odinioară... Apui, măre luceafăr de seară! Ursitoarele cui mă'nchinară, Eu rănile cui mi le'nchin ? Tu apui, luceafăr de seară, Tu luceafăr răsai, matutin. Odinioară... odinioară... Azi rănile cui mi le'nchin ?". (I. Frunzetti, Bocet).

„Așteptând să vină cel drag, am pus o ramură verde pe prag. Ferestile, nu știu cum luminau. Parcă râdeau. Florile aduse din câmp au fost și ele vesele un timp. Toate lucrurile câte erau în casă se făcuseră de argint și mătasă. Dar a trecut amiaza. E seară. Oamenii intră în casele lor. Păsări obosite de zbor în cuiburi ascunse coboară.

Ridic ramura stinsă de jos: amândouă suntem de prisos". (M. Isanos, Așteptând).

„Se gătea veselia la casele vechi, Jupânițele și-au horit până în seară. Le dureau toartele scumpe din urechi Și chipurile lor se topeau ca de ceară.

...Dumneaei, în oglinzi pălălae Aburea ca vinarsu'n pahar, Avea părul de cânți și sub straie goliciunea cu miezul amar. Degetele ei de nai mi s'au prins De sponci, ca niște gâitane. Lumânările au sfârâit și s'au stins Cu apele din sălbi și ghiordane. Suitarul ghebos, fără dinte, Cu roșu văpsit în obraz, Adormise trudit în veșminte Și purpură moale de Cneaz." (Al. Alexianu, Neuitatele seri). Asupra numărului pe Oct. al R. F. R. vom reveni.

D-L OVIDIU PAPADIMA

pe care l-am omis din cuprinsul Gândirii (XXII,7) închinate poetului V. Voiculescu, scrie următoarele în al d-sale „Peisajul interior din poezia lui V. Voiculescu": „In poezia lui V. Voiculescu peisajul interior nu e un mod de a se exprima, ci dimpotrivă: exprimarea unui mod lăuntric aparte, pe care poetul simte nevoia să și-l lămurească, cu acea sinceritate oarbă, dură, care e acea a tuturor marilor descărcări de puternice conținuturi lăuntrice". In studiul d-sale d. Ovidiu Papadima insistă și asupra barocului din stilul poetic al d-lui V. Voiculescu. Barocul de care vorbește d. O. Papadima nu are nicio legătură cu accepția pejorativă a cuvântului din circulația lui cotidiană și improprie la noi, — circulație care-l face, oarecum, înrudit cu termenul de „bombastic"; — barocul la care se referă d. Papadima reperează o epocă și un stil, iară aplicat poeziei d-lui V. Voiculescu, indică o concepție. Studiul d-lui Ovidiu Papadima e plin de sugestii și, ca atare, ne-a sugerat întrebarea: „D. V. Voiculescu fiind medic, — care sunt ecourile profesiunii d-sale în poezia pe care a scris-o până acum?" Ar fi nimerit să se o-

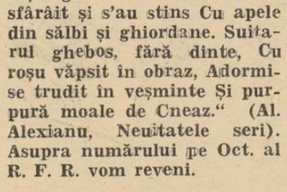

cupe cineva și de această problemă. Credem că i s'ar revela multe și surprinzătoare adevăruri.

ANTOLOGIA RADAUȚEANA

alcătuită și prefațată cu un mare studiu introductiv de d. E. Ar. Zaharia, e, mai ales, o meritoasă carte de istorie a tinerei literaturi bucovinene, căci rădăuțeană este această antologie, dar numai întru atâta întrucât poeții înmânunchiați în volum de d. E. Ar. Zaharia sunt orignari din județul Rădăuți. Doldora de date, amintiri, amănunte, judecăți, ironii, cartea aceasta a temperamental surprinzătorului E. Ar. Zaharia, este, cu toate reticențele și scăpările ei, dară și cu toate indiscrețiile și micile-i răutăți, o carte peste care nu va putea trece nici un cercetător al aportului bucovinean (de după marea Unire) la scrisul românesc. Vom reveni.

REMARCAM

prezența, în Basarabia Literară (An. II No. 81), a câtorva condeie de mâna întâia (P. P. Ionescu, E. Bernea, V. Damaschin, Sărmanul Klopștock A. Vasiliu, Coca Farago, T. Plop, Al. Baciu, Șerban Bascovici, H. Nițulescu, S. Grosu, Ion Șiugariu), iară dintre contribuții relevăm „Psihologia orașului" (P. P. Ionescu), „Un călător român în Rusia 1846" (Aurel Vasiliu), „V. Voiculescu" (V. Damaschin) și „Despre Tristețe" (Al. Baciu).

POETUL ION ROȘCA

(n. 9 Iunie 1908), a murit acu zece ani. In ziua de 30 Oct. 1933. Ion Roșca a fost „unul dintre primii poeți iconari ai Arboroasei — scrie d. E. Ar. Zaharia în numărul de Duminică 3 Oct. 1943 al Bucovinei Literare". Spicuim, mai departe din cinstitul și completul ca informație articol comemorativ al d-lui E. Ar. Zaharia : „Pentru dânsul poezia era un altar celest,

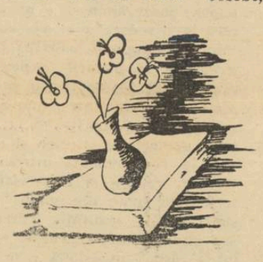

unde nu poți oficia oricum și orice"... „Prin arisctocrația de alegere a temelor el e un clasic al Bucovinei tinere. A cântat doruri înalte, puritați, azururi, nu cele șapte păcate capitale, nu degringolări excentrice de sensații" „Ceeace caracterizează întreaga, deși modestă ca număr de inventar, producție lirică a lui Ion Roșca este un puternic dor de ridicare, de planare deasupra cotidianului și feschinului, departe de lucrurile mărunte, seci și strâmte, de a atinge în sbor înalt cerul cu liniștile lui regale, de a îngenunchia neajunsul hotar".

V. JELERU

Si vis pacem...

Dacă vrei pace lasă 'n veșted fum
să putrezească zeii casei tale
și părăsindu-ți prietenii în drum
ia 'n vârful pintenilor colbul moale.
Femeea ta, ca un zălog, o lasă
unui tărâm apus, sub cer iubit ;
genunchiul ei să 'nscrie pe mătasă
urmă de praf rotundă, dela schit.
Dacă vrei pace 'mbracă-te în zale
și 'ncuie sub centură ce-ai avut;
pe sâni să poarte fetele, pe poale
— cu fir albastru — semnul de pe scut ;
iar scutul lucitor poartă-l în locul
oglinzilor umbroase din iatac
să-ți vezi în el profilul și norocul
ce-l vei avea în ziua de atac.
Dând fiecăruia ce e al lui
du-te să dai ce e pe moarte — morții ;
treci granița cântând, cu pas tehui,
ca pe o jucărie svârlind sorții.
Potcoava să nu scurme în pământ.
Tu nu-ți poți pierde vremea săpând groapă :
du calul tău de frâu și din cuvânt
pe malul mlaștinilor și-l adapă,
dar, vezi, să nu atingă, bând, cu nara
sângele închegat pe buza ierbii,
căci sângele se va spăla cu seara
pe care-o vor aduce 'n coarne cerbii.
Nicicând să nu 'ntorci ochii înapoi,
iar sufletul ca paloșul să taie !
Pe căi greșite, 'n urma ta, și noi
târziu o să ajungem la bătaie,
când, sus, mânia ta, — stindard, pe vârfuri
va fâlfâi, la turnuri de cetăți
care și-au ceruit cu roșii stârvuri
hrisoavele sărace în peceți.
Dacă vrei pace nu vorbi de pace,
ci strigătul de luptă, — dă porunci
să-l știe rudele, din tați în prunci.
Dacă vrei pace nu clădi nimica,
ci arde totul — să te ție minte ! —
căci satele și burgurile — frica
le va clădi, din scrum, ca mai 'nainte.
Dacă vrei pace bate ban de aur
cu chipul tău pe fiecare parte ;
nu te încununa cu niciun laur ;
la masă nu vorbi decât de moarte.
Copiii tăi, ca tine de semeți,
crește-i în codru, printre pui de urs ;
cu linii vagi pe perii pădureți
să ție seama vremii ce s'a scurs.
Iar când o să-i aduci, târziu, din vis,
trezindu-i la viață mai încoace,
sub stema țării, ei să vadă scris :
— „Invață-te să lupți dacă vrei pace !"

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Glorioasa răpire

Cutremurate vechile împliniri :
Trei fete'ntr'o pictură, sânge tânăr...
Ca un porumb neașteptat pe umăr,
Se apropie de rănile subțiri...

Iar anii grei cu patimă înumăr...
Când se coboară în suflet amintiri,
Deodată înfloresc nedumeriri
Și nu le știe nimeni al său număr !

Trei mândri cavaleri învinși de mine...
Dar peste noapte în port, fără ecou,
Trei vase de pirați le-au dus cu bine...

Sub cerurile înalte un panou,
Pe care stau alături : trei corăbii,
Trei fete'ntr'o pictură și trei săbii !

N. D. MIREA

Dragoste

Un șir de frunți bolnave zac pe perne...
Trăim ca'ntr'o grădină peste care
Ecoul vag al frunzelor își cerne
Preludiul agoniei viitoare...
Iți amintești ? A fost cândva o fată
Și'n inimile noastre iubitoare
Doinea un imn de dragoste curată
Arcușul vechi pe-o coardă de vioară.
Ascult și acum voarele uitate
E parc'acelaș cântec, care minte...
Iți amintești, prietene, sau poate
N'ai timp destul să-ți mai aduci aminte ? !

OVIDIU IOANID

NOTE germane.

PREMIUL HERMANN LÖNS

pe 1943 a fost acordat scriitorilor Paul Burre și Thilo Scheller. Paul Burre, care luptă în calitate de maior, pe frontul din răsărit, împlinește 57 de ani și este autorul romanului „Die wilden Jäger reiten" (Călăresc vânătorii sălbateci). Thilo Scheller, de meserie șef de partidă de muncă, deci meseriaș, actualmente plutonier aviator, a publicat două volume de versuri, iară recent romanul „Klaus Störtebecker, Gottes Freund und aller Welt Feind" (Klaus Störtebecker, prietenul lui Dumnezeu și dușmanul tuturora").

KURT EGGERS

unul dintre poeții cei mai revoluționari ai Germaniei actuale, a căzut pe frontul din răsărit în ztua de 12 August 1943.

„URVÄTERSAGA"

opera capitală a scriitorului german cu renume mondial Hans Friedrich Blunck, a fost tradusă în limba olandeză bucurându-se de un mare succes și de înalte aprecieri din partea criticei.

IN NUMARUL

celor 60 de opere capitale ale literaturii mondiale ce au fost traduse în limba turcă, la inițiativa ministerului turc al educației și dintre care o parte vor apare la sfârșitul lui Octombrie, odată cu sărbătorirea celui de-al doilea deceniu de existență a noului stat turc, figurează 14 scriitori germani cu 19 opere: două opere filosofice ale lui

Leibniz, Basmele fraților Grimm, două drame de Schiller, Iphigenia, Wilhelm Meister și Hermann und Dorothea de Goethe, Prinz von Homburg și Michael Kohlhaos de Kleist, Hyperion de Hölderlin, câte o povestire de Chamisso, Fouqué și Möricke, Schulmeister Wuz de Jean Paul, Gyges de Hebbel, Die Geburt der Tragödie de Nietzsche, Danton de Büchner și o dramă de Lessing.

DIE INSEL DER GROSSEN MUTTER

de Gerhard Hauptmann a apărut și în traducerea croată. Din G. Hauptmann a mai fost tradus în croată romanul Wanda. Traducerea a făcut-o scriitorul Dragutin Biscean.

LA PARIS

va apare, în curând, traducerea franceză a lui Faust (partea a doua). Traducător este Alexandre Arnoux. Traducătorii francezi cei mai de seamă ai lui Faust sunt: Gerard de Nerval, Sain Aulaire, Blaze de Sure și Henri Lichtenberger, a cărui traducere (1931) e socotită a fi cea mai bună (după părerea romanistului Karl Vossler). Cu noua traducere versiunile neolatine din Faust s'au îmbogățit cu încă una, după ce apăruseră, în Italia, traducerile unor Guido Manacorda (1932) și Vincento Errante (1941), în Spania traducerile unor Teodore Llorente și Juan Valera, iar în românește noua traducere datorată d-nei Laura Dragomirescu.

CUNOSCUTELE

KOSMOS - BAENDCHEN ale editurii Kosmos din Stuttgart (înființată în 1904), au trecut de numărul de douăzeci de milioane exemplare editate și desfăcute în toată lumea.

Caietele Kosmos au promovat, nu numai în Germania, interesul și dragostea de natură, fiind un excelent organ de popularizare a celor mai interesante sau mai importante probleme științifice. Kosmos corespunde, în mare bineînțeles, revistei „Natura" dela noi.

TR. CH.

ȘNAPANII

— Alo ! Alo ! Crestura ? Da ? cu respect ! Aici Măzgălicescu... Da, domnule : Ziaristul Măzgălicescu... Sigur, coane ! Ei, te iert ! te iert ! Ce mai e nou ? Un asasinat ? Extraordinar ! Va fi o bombă ! Te rog, trimite-mi-o repede și nu mai da știrea nimănui ! Vreau să-i fac praf pe ceilalți gazetari... Așa ! Mulțumesc ! Poftim ? Nicio grijă ! Voi scrie numele dumitale de mai multe ori, să se știe că dumneata faci cercetările... Cu respect !

După o scurtă pauză, Măzgălicescu aprinde o țigară, tușește de câteva ori, apoi formează alt număr de telefon.

— Alo ! Jandarmeria ? Cu respect ! Da, Măzgălicescu... Ce fac ? Vai de capul meu... Nu mai prididesc cu lucrul.. Toată ziua alerg și scriu... Gata „buletinul de evenimente" ? Da ? Trimit imediat secretarul meu, să le ia... Cu respect !

După altă scurtă pauză, altă țigară aprinsă și alte icneli de tuse, formează alt număr.

— Alo ! Primăria ? Domnul primar ? Cu respect și considerație, domnule primar... Aici este Măzgălicescu... Ceva nou pentru gazetă ? Da ? Ați inspectat grajdurile Municipiului ? Formidabil! Ați găsit nereguli ? Fenomenal ! Fantastic ! In cinci minute sunt la dumneavoastră, să vă iau un interview... Cum ? Nu-i nevoie ? Il aveți gata ? Cu atât mai bine... Peste zece minute secretarul meu va fi la primărie... Da ! Da ! Cu respect! Cu respect!

După altă scurtă pauză și altă țigară aprinsă, telefonul sună singur... Măzgălicescu își ia un aer grav, ca o mare personalitate, înainte de a primi în audiență...

— Alo ! Da. Măzgălicescu... In persoană... Poftim? Domnul Ionescu-Candilly ? Cu respect, coane... Cu ce ocazie ? Un anunț mortuar ? Extraordinar ! Și cine a murit ? Fiul dumitale ? Dumnezeu să-l ierte... Săracu ! Condoleanțele mele... Păcat ! Unde a murit ? Pe front ? Teribil ! Da ! da ! imediat îl fac ! Cât costă ? Un moment, să consult tariful...

Măzgălicescu pune receptorul pe birou, aprinde o țigară, trage sdravăn și fericit circa cinci fumuri, apoi, fără să consulte vreun tarif :

— Alo ! Un anunț de 10 cm., costă 6000 lei, coane... Scump ? Ce să fac! dacă atât a stabilit gazeta... Cum? Nu-l mai dai? Imi pare rău, dar mai ieftin nu se poate... Adică stai.. Imi ești prieten și eu prietenii îi ajut... Am să telefonez directorului la București, să ți-l lase cu 5000... Asta pentru dumneata... Insă, te rog, nu spune și altora... Da! Uite! Chiar acum mă'mbrac și viu la dumneata... Cu respect !

Ziaristul închide telefonul și-și freacă mâinile mulțumit.

— 5000.. 5000.. Frumoasă afacere... 1200 lei gazeta, 3800 eu. De-aș avea zece anunțuri mortuare pe zi, ce bine ar fi. Pe când așa, iată: azi am avut doar trei... Cu ce să trăești? „Feteasca" s'a făcut 400 lei... Șampania la cabaret: 2500... Grea e viața!

După o pauză de 30 zile, în ajunul Crăciunului, fără telefon... La primărie.

— Cu respect și considerație, domnule primar...

— Salutare, domnule Măgălicescu! Ia loc, te rog!

— Mulțumesc!

— Cu ce ocazie?

— Să vă văd și... și știți... mâine e Crăciunul.. Afară e ger... lemne nu-s... carnea scumpă... proprietarul...

— Da! da! înțeleg... Treci, te rog, pe la Casierie... Am dat dispozițiuni... Ai un plic cu o surpriză...

După o oră, la Prefectură...

— Cu respect, domnule prefect...

— Bună ziua, domnule Măzgălicescu.. Scuză-mă, că nu pot sta de vorbă... Am un consiliu... Treci pe la șeful meu de cabinet... Ai o surpriză...

După altă oră, la o rafinerie.

— Introdu-mă te rog, la d-l director general. Sunt ziaristul Măzgălicescu...

— Nu-i nevoe, coane... Poftiți acest plic...

După încă o oră, la altă rafinerie... Apoi la alta și încă la alta, până la căderea umbrelor... Seara, singur în birou.

— Uf! Nu mai pot! Ce meserie! Am slăbit zece kilograme. Ia să vedem bilanțul: una... două.. zece.. 50.. 60.. 72.. 78.. 80.. 90.. 91.. 93 . 93 de mii! Cam slab! Părliții! Șnapanii! De Paști mi-au dat mai mult... Nu-i nimic.. Mai e și Anul Nou... Ii storc eu atunci mai bine... Mâine plec la București, la redacție, să fac scandal... Auzi! să mă lase de Sărbători fără bani... Șnapanii ! Unde te uiți, numai șnapani... Nu poți să te miști de atâția șnapani...

LEONIDA SECREȚEANU

RĂSPUNS

In Universul Literar din 10 August, doamna Lucia Demetriade Bălăcescu face reflexii asupra ultimelor cărți apărute în România, vorbind și de lucrarea mea : Femmes peintres d'autrefois. Cartea mea a apărut în Februarie și a fost primită cu un entuziasm pe care-l port și acum în inimă.

După șase luni dela apariție, — după ce s'a spus tot ce era de spus — credeam că doamna Bălăcescu, ca femee și fiind vorba de o carte închinată femeilor, va releva ceva nou, va accentua puterea de muncă și artistică a femeilor, deci ceva din rostul cărții, al conținutului, dar își rezervă — ca ceva original — reflexii asupra a două puncte :

1. ...„aș avea însă o obiecțiune de făcut cât privește textul, o obiecțiune care este mai mult un regret. Regretul că vorbind despre pictorițele de altă dată, d-sa nu ne vorbește destul despre „technica" acestor artiste, paleta lor, felul lor de a lucra și nu ne descrie coloritul, alcătuirea și compoziția operelor reproduse".

Această obiecțiune nu este valabilă, pentrucă eu n'am intenționat să fac critică de artă, care e la îndemâna ori și cui, dar ideea mea a fost să scriu „viața pictoriților", pentrucă nimeni, niciodată n'a scris de ele, nimeni nu s'a ostenit să alerge după fragmentele răspândite în lumea toată, ca să facă un tot. Deși pe primul plan există viața lor, totuși am descris în larg arta lor, compoziția și chiar coloritul (Vezi : Herrada de Landsberg), (Ms. Hortus Deliciarum), Lavinia Fontana (Sf. Fecioară din Bolonia), Helena (Lupta lui Alexandru din Muzeul Neapole), Marietta Tintoretto (Autoportret), Artemisa Lomi (aproape toate), Sophonisba Anguisciola (aproape toate), dar o repet, nu am urmărit exclusiv o critică de artă, ci numai o reînviere a vieții lor în legătură cu momentele istorice. Obiecția d-sale ar fi ca și cum eu aș face obiecția că regret că odată cu criticile d-sale de artă, nu scrie câte ceva și de viața sau de fizicul pictorilor asupra operilor cărora d-sa scrie în Universul Literar !

2. Al doilea : „Ne-a mirat faptul că tabloul atât de impresionant, „Judita și Holopherne" este dat ca operă a Artemiziei, în timp ce el nu este decât o copie a aceluiași de Caravaggio".

Să mă ierți, Lucia. Eu n'aș fi pus 20 de ani să scriu cartea, dacă m'aș fi mulțumit numai să răsfoesc cataloage. D-ta, ai probabil acasă ediția veche a lui Ed. Nielli, unde o greșeală de text, face să apară Juditha Artemisei drept a lui Caravaggio, Dublul-portret al Sofonisbei Anguisciola drept al lui Titian și „Interiorul unei lânării" de Frederico Ricci, drept al călugăriței Plautilla Nelli. După Nelli, s'au scos o serie de volume de artă cu reproduceri, toate trecând la rândul lor greșelile lui Nielli, pentrucă rareori criticii de azi se îndreaptă la sursă; ei pleacă mai departe în studiul lor, bazându-se pe ce s'a scris înainte de alții pe care nu îndrăznesc să-i controleze.

Eu n'am făcut așa. Eu mi-am trecut jumătate din viață în orașele, în mânăstirile și în muzeele de care pomenesc. Toate tablourile ce reproduc le-am văzut, unele le-am dibuit chiar eu, în remizele muzeului, prin gentilețea directorului sau a conservatorului muzeului. Reproducerile din cartea mea au fost, cu autorizația specială a muzeului, executate de Casa Allinari, numai pentru mine, întovărășite cu fișă specială, deci la mine nu poate fi vorba de o greșeală sau de o confuzie. Dacă Juditha și Holopherne a Artemisei Lomi, d-ta crezi că e de Caravaggio fiindcă așa ai găsit într'o carte, îmi permit să afirm că e o eroare.

OLGA GRECEANU

Intelectualii cei de toate cafenelele

– Reportaj fantezist pe unde potrivite –

de COCA FARAGO

Motto: *Intre Stâlpii Înțelepcuni și cei de cafenea, e cam aceiași asemănare dintre cerul-cer și cerul-lemn...*
(Cugetare gen clasa I-a postumă).

Ei sunt, ca să zic așa, niște *preocupați*. Intră pe ușile încăpătoare, cu alura cămilei care, neștiind proverbul, izbutește să se „fofileze" prin orificiul acului, se împiedică de tapiserii imaginare, parvenind să-și înșurubeze aproximativul echilibru salutând în dreapta și în stânga, fără gesturi de pălărie, calcă mai cu osebire pe latura din afară a încălțămintei și trec spre fund, izbind ici un chelner, ici un particular, ici un confrate care, cu biblică generozitate, îi cere scuze ce beneficiază de semnificația cântecului de pupăză matinală, primit în obraz.

Se gândesc necontenit la nu știu nici ei ce, își schimonosesc detaliile figurii, de parcă mestecă sare de lămâie, au omis să se bărbierească, să-și înnoade cravata ori să-și taie unghiile, se sprijină pe cele două picioare pentrucă așa le-a fost scris dar însă ei străbat spațiul în maniera *pegașilor,* confundă zilele săptămânii cu lunile anului și împart vremea, dela o dimineață la alta, în 24 de generații, înghit vocalele, inversează consoanele, anticipează trecutul — evocând prezentul și pun rămășaguri pe viitor...

Ei sunt, ca să zic așa, — niște *aferați*. Prânzesc la ceasurile patru din după amiază, cinează pela miezul nopții și dorm până după prânz, n'au timp să citească, nu scriu fiindcă n'au dactilografă, se încalță cu ciorapii pe dos, aruncă reminiscențele de țigare pe unde apucă, iar pe cele de salivă în scrumieră, se rad în cap și-și lasă barbă, se miră cu mâna la gură și cască liber. Mușcă din ciorchinele de strugure și ciugulesc felia de pâine, în loc de butoni întrebuințează cămașa fără mâneci și de abia se stăpânesc să nu dea în gropi.

Ei sunt,— ca să zic așa, — niște *glumeți*. Te privesc pe d-ta, care-ți plătești consumația, peste umărul dumnealor pudrat cu mătreață, se prăpădesc de râs că nu'ntinzi mâna unei doamne, răsturnându-te și mai și pe scaunul ce s'ar indigna dacă l-ai părăsi ori că mănânci supa înaintea felului al II-lea, se arată la ore fixe dar neutre, își desenează numele pe fundul farfuriei, pun scrum în solnița cu piper, îți toarnă — à la Don' Goe — untdelemn în pălărie, împrumută de la d-ta cărți pe care nu ți le restitue decât dacă i le cumperi și premeditează piese de teatru.

Preocupați, aferați și glumeți, ei au totuși, — ca să zic așa, — personalitatea lor bine definită și categorisibilă. Universul bunului Dumnezeu nu le prea remarcă existența — deoarece nu frecventează cafenelele; dar cel literar, având la îndemână un reporter bucuros mergător după „subiecte" cât mai nostime și verificabile și pornind cu ideia dela sugestia că ori unde se strânge o adunătură de oameni se formează un cerc cultural (sic), la acordă atențiunea meritată, găzduindu-le pe o pagină ca și întreagă marile „profiluri" reprezentative, după cum urmează:

BĂGĂTORUL DE SEAMĂ

Nu are stilo, nici creion și nu întrebuințează cărți de vizită. Neobosit petiționar al destinului său postum, el mai are un singur dor: să nu deranjeze sensul unic și să nu fie „lăsat la vatră" când o fi vorba de oameni cum se cade. Și-a descoperit vocația mai sus indicată, fiindu-i lene să răsfoiască romane po-

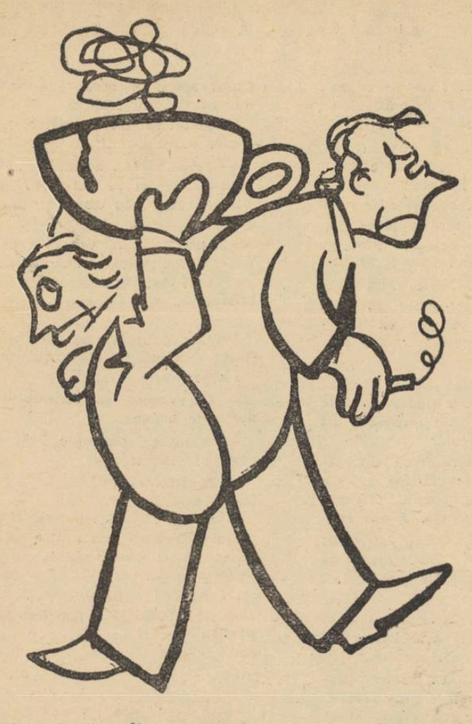

lițiste ori să evite compania unor anumite personagii. Îl interesează, în deosebi, lucrurile care se întâmplă în văzul tuturor și totuși se perindă neobservate — ca și timpul — (scris cu literă mică, spre a nu se confunda cu ziarul). Vede tot și știe tot, spune dar nu scrie tot, a descoperit că ceiace sboară are aripi și se înveselește de parcă și-ar fi cumpărat acordeon. A stabilit cu sine însuși că tot ce se petrece, trece, **a luat notă și se comportă, din punct de privire psihologic, în consecință. Deci, dacă are slujbă, nu se poate abține de a cumpăni și enumera veniturile, ifosele și „preferințele" directoriale, dacă dejunează „à la carte" își reamintește consistența menu-ului fix din talerul vecinului, colecționează — cu aceiași râvnă — paiele și bârnele oculare, dialectele auditive, prețurile încălțămintei, polemicele, supremațiile în văzduh, pieptănăturile, cercelii, geniile, scobitorile și chibriturile... Memoria lui e o anticărie, ceiace nu-l împiedecă să fi uitat tabla înmulțirii, data morții lui Columb, ce a mâncat ieri și câte și mai câte, — necesare confortului sufletesc al unui — ca să zic așa — intelectual... Deaceia n'a prețuit Parisul decât în poze, fumează fără țigaret și adoptă atitudini umile.**

Pe când era numai ajutor de **băgător de seamă, își număra inamicii pe urechi. Acum și-i numără pe degete, pe unghii și pe dinți — dar asta nu-l supără nici cât un film anapoda sau o anonimă iscălită. Surâzător și conversant, „face pe nebunul", precizând că** Maeterlinck **nu se scrie:** Metternich **și susținând că baia nu constitue un „agrement"...**

PROTEJATUL ASTRELOR

Era pe când doar îl citeați, azi nu-i, căci îl cunoașteți...

Are, omul, „steaua" lui. Cam colțuroasă, cam analfabetă, cam decăzătoare — dar stea. Ea îl ajută să stea degeaba, să stea la unul și la altul, să stea cu ochii la „stele", ziua, în amiaza mare și cu ochii tot la ele, noaptea, până 'n zori, liniștit, fără griji, versificant și cleptoman.

Posedă o mimică trepidantă și neostenibilă, ca și cum, permanent i-ar mișuna furnici pe față, având — năzdrăvanele! — predilecție pentru colțurile gurii și pentru coșurile dintre sprâncene. Corespondează fățiș cu Jean-Nicolas-Arthur Rimbaud *(poet francez, decedat în anul 1891) și se declară imaginativ, copilul botanic al lui Dostoewski. Dă „lovituri"* au cu poezia, au *cu fapta, se deghizează în cadavru și-și deschide listă de subscripții pentru înmormântare; autoarea ad-hoc a poetului s'a înfățișat binefăcătorului, ștergându-și interiorizatele lacrimi cu ziarul în care apăruse un foarte*

impresionant și impresionist necrolog, inspirat de și mai impresionant impresionista mistificare din viață a nădejdii literaturii române. Scena s'a desfășurat admirabil, până în momentul în care, firește, înduioșat și înclinat să bemoleze cât de cât problemele strict materiale ale înhumării, proteguitorul comițătorilor de strofe a crezut de cuviință să se informeze :

— Și... cum a murit, săracul?

Atunci, actrița improvizată a rămas, — ca să zic așa, — „tablou", și-a luat batista dela nas și hârtia dela ochi și și-a revelat chipul tânăr, neplângăreț și bine pictat:

— Păi... n'ați citit în jurnal?

— Nu.

— Poftiți-l pe ăsta...

— Mulțumesc, prefer să aflu dela d-ta.

— Păi... să vedeți că... eu nu știu cum a fost... fiindcă el nu mai dădea pe acasă, de când cu obligațiile din reviste... Așa că nu s'a prăpădit la domiciliu... și a fost o surpriză când am cumpărat ăsta... jurnalul, de... cum îi zice și mi-a citit frate-său nenorocirea...

— Care frate?

— Al de-i vitreg și ține pe-o verișoară...

Răbdarea și politețea salvatorului de genii ar mai fi durat, poate... însă monologul se pomeni întrerupt de o hărmălaie asurzitoare, rostogolită pe sală de către două voci feminine și vehemente mai mult decât cristaline...

„Așa e cum vi se pare" : Pirandellian și caragialesc, senzațional și palpitant, ca la teatru, ca să zic așa.... Celelalte două mame ale defunctului se luară de ondulații, disputându-și, contradictoric, identitățile...

CARICATURISTUL FILANTROP

Tot așa cum unii au rude — vine vorba — la Ierusalim, dânsul are la Caracal. Bogata-i sărăcie cu duhul îi împrumută, în general, aspectul unui om fericit, a cărui *este* împărăția cerurilor, împăcat cu sine până la refuz... A studiat dreptul, dar de fapt l-a părăsit și s'a dedicat muzicii vocale — dar ghinionist — a băut rece și a mâncat fierbinte sau viceversa și și-a pierdut darul pentru care câștigase timp.

Ulterior a devenit neurastenic, a vrut să bea sublimat și a nimerit scrobeală, a intenționat să se spânzure însă n'a găsit frânghie, s'a învârtit, s'a răsucit, a plecat la Iași, s'a mai abătut și pela Caracal, s'a fotografiat în costum de cowboy, și-a lăsat mustăți, a îmbrățișat mahomedanismul, s'a ciorovăit cu părinții și — ca să se răzbune — înainte de a se muta la București, le-a făcut „figurile" pe un perete proaspăt zugrăvit cu floricele și păsărele. Când a isprăvit, s'a cutremurat de posibilități și și-a răsplătit mâzgâlelile cu calificativul: *caricaturi*. Stabilindu-se în capitală, și-a schimbat gulerul și s'a repezit la cafenea, să-și procure relații.

Săvârșit într'un ceas bun, „pasul" i-a adus ce nu aduce ceasul: a cunoscut, absolut din întâmplare și providențial, un gazetar brunet și înfometat care, adulmecând, prin sisteme ocultiste și oculiste, conținutul buzunarului adăpostitor de portofel cu șasesprezece despărțituri, a procedat ca pe Grant: l-a călcat zdravăn pe bătătură și a deschis vorbăria:

— Scuzați... Am avut un vertij de ameteală extraordinară...

— Mă rog... n'aveți pentruce... îmi face plăcere...

— De-abia mă țiu pe ambele picioare, trebuie să credeți...

— Nici nu m'ar aranja să vă contrazic... Dacă nu vă importunează dela vreo ocupație urgentă, mi-ați face o deosebită cinste luând loc...

— Mersi, însă poate că vă deranjez...

— Deloc.

— Poate că așteptați pe cineva...

— Așa! Nu sunt de pe aici și n'am făcut încă cunoștințe...

— Atunci, permiteți-mi să mă prezint: *Dorin Caldarâmul-Celibataru.*

— Interesant... Eu mă numesc *Buby Ștefănescu-Caracal,* tot celibatar, caricaturist.

Tinerii își strânseră mâna ca și cu ușa, provocându-și trosnituri.

— Dragă Buby, începu veteranul cafenelei, așezându-se comod, îmi pare bine că te-am cunoscut *personal,* îmi lași impresia unui băiat de ispravă. Și acum să bem ceva, că se uită chelnerii la noi ca la tiribombe...

— De acord. Anume ce?

— Eu nu am preferințe, comandă tu.

— Poate că ți-e și foame...

— Nu prea, că am avut un pui-rac de acasă.

— Ei, pofta vine mâncând, nu știi?

— Așa-i, mi s'a mai întâmplat...

— Atunci să vie niște gustări, *deschide apetitul...* Pe urmă, să ne *toarne* niște fripturi solide...

— Sigur, evident.

După îndepărtarea „garsonului", Dorin Caldarâmul Celibataru îi confie „bunului său amic", fără protocoluri, că nu „șezuse la masă" de alaltăieri și de aceia îl luaseră ametelile de adineauri. Caricaturistul rămase teribil de perplex și se descoperi filantrop.

— N'ai o țigare, dragă Buby ?

— Nu fumez...

— Atunci fii gentil și cumpără dela fetița asta, Regale, dacă nu te superi. Dela masa vecină se ridică un june cu fața buhăită și privirea jucăreață.

— Apropie-te, apropie-te, Nelule, îl invită fumătorul. Să-ți prezint pe cel mai dotat caricaturist al zilei. (Și către acesta): Îl cunoști?

— N'am avut plăcerea...

— Dragă Buby, dă-mi voie să-ți recomand pe vestitul *Ionel Albatrosu,* cel mai reprezentativ mucenic al poeziei generațiilor actuale... În genul cui scrii tu, bă Nelule?

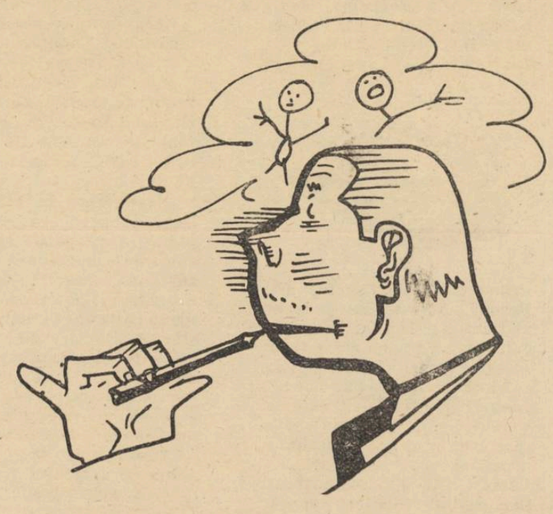

— Al lui Villon, François Villon, fenomenul eternităților versului trăit...

— Vion... eternităților... fenomen..., bâlbâi caricaturistul... parcă am mai auzit... Poftiți de stați... Eu sunt Buby Ștefănescu-Caracal.

— Frumos nume! Imi place! Și zici că m'ai citit?

Intrebatul roși până'n vârful ochilor și mișcă din urechi:

— Drept să vă spun, nu m'am delectat încă cu operele dvs... Dar numele mi-e foarte cunoscut și chiar fizionomia dvs., dacă nu mă'nșel... Nu cumva ați fost pela Caracal, d-le *Vion?*

Cântărețul mizeriilor se simte flatat că i se spune pe *paralelă* și zâmbi din trei sute de bucățele, desvăluind fragmentar câte un detaliu de dantură :

— Nu. La Caracal nu m'am dus...

— Nici pela Iași?

— Nici.

— Bizar! Din ce mă uit la dvs., de aia parcă-mi aduc aminte... Aveți vre-un frate geaman?

— Nu. Eram singur la părinți.

— Potfește, *monser,* din marinata asta, — interveni ziaristul, — un *de-li-ciu.* Ia și tu, Buby, dacă mă iubești... lasă fleacurile cu amintirile și restul. Ce atâta frământare pe stomacul gol?

L-ăi fi văzut fotografiat în gazetă și tot de acolo știi că i se zice Villon. Chiar eu însumi i-am dat un articol în forma asta, când cu farsa...

— Farsa? Ce farsă?

— C'a murit și n'are cu ce să-l îngroape.

— Aha-aha, se mai dumeri niteluș caricaturistul filantrop... Pariez că ori am citit, ori că mi-a arătat careva...

Și-l servi pe Ionel Albatrosu-*Vion* cu un păhăruț de vin negru, că-i mai întăritor decât sprițul. Până la „închidere", își lărgi țarcul fapteler bune, preț de vre-o douăzeci de mii de lei. La dessert, le „creionă" mutrele și Celibataru solicită să le publice în proximul număr, cu aprecieri și comentarii, pe două coloane...

Așa s'a „lansat" caricaturistul nostru carele e o folie și jumătate. Albatrosu i-a închinat o plachetă de poeme pentru care el i-a plătit o plachie de crap și o sticlă de mastică... rămânând să-l „împrumute" a doua zi cu cinci mii, ca să aibă „monedă" de buzunar...

P. S. — *La compunerea acestei literaturi, ne-am servit de cerneală albastră și de o peniță semi-rondă.* ***(Parol).***

ARTELE PLASTICE în SUEDIA

Artele plastice în Suedia au cunoscut o efloreșcență târzie, în secolul al XVII-lea, și numai sub impulsul influenței franceze care s'a manifestat prin poposirea a nenumărați pictori, sculptori și arhitecți. S'ar putea chiar afirma că Suedia a fost una dintre puținele țări care a cunoscut un aflux continuu de artiști francezi veniți să lucreze fie la Curte, fie pe lângă marile familii nobiliare. [1]) **Această orientare expansionistă spre Nord și 'n mod special către Suedia se leagă într'o măsură de circumstanțele politice, dar în același timp explică în chip lămurit drumul picturei și sculpturei suedeze cu totul altul decât al celorlalte țări nordice. Suedia a rămas să graviteze, chiar și astăzi, în orbita de influență a artei franceze, detașându-se ca formă de exprimare, motiv, colorit, stil și expresie, de ceea ce se'ntâlnește aiurea. Dealtfel, trebue adăugat că spiritul suedez, contrar celor ce s'ar crede, e mult mai mult aplecat și receptiv formelor de exprimare latină, recte franceză, decât celor germanice. Cercetând viața și expresiile spirituale suedeze, se poate remarca o fericită penetrație a acestui spirit care a fecundat nenumărate manifestări, imprimându-le o notă care a permis Suediei să joace rolul politico-spiritual în aceste părți ale Europei timp de patru secole.**

Mai mult chiar, pentru cel care studiază în paralelă expresiile și concretizările spirituale în Suedia și Danemarca se pune ab initio un semn de întrebare, o dilemă, asupra formelor aproape egal de superioare pe care le'ntâlnește în Suedia cu cele pe care le-a văzut în Danemarca. Ultima aparține Europei și spiritului ei deși politic ea vrea să se integreze sistemului fenoscandic. Ori, tocmai această apartenență, pe care suedezii nu omit a o reliefa când se pune în discuție superioritatea artistică a Copenhagei față de Stockholm, a făcut ca Danezii să ajungă la realizări universale, transformând capitala lor într'o bijuterie, iar arta într'o expresie europeană. Suedia a putut ține pasul pe acest drum spinos numai datorită afluxului de artiști europeni, în marea lor majoritate francezi, cari au imprimat capitalei și vieței artistice în general un ritm european, degajând arhaicul și prozaicul de ceeace se cerea nou. Nu-i deci o simplă coincidență sau un fapt oarecare că arta suedeză până la jumătatea secolului al XVII-lea este inexistentă și că abia dela 1640 încep primele manifestări picturale, sculpturale și arhitectonice. Dela această dată, artiștii francezi de toate categoriile poposesc la Stockholm, invitați sau nu de rege, și'ncep să activeze. Sub impulsul francez, mulți artiști suedezi trec în Franța unde se stabilesc și lucrează. Așa fiind, epoca dela 1640 până la începutul secolului al XIX-lea este a tatonărei, a pregătirei pentru efortul cel mare. In cursul acestor două secole, mulți artiști au activat, însă numele nici unuia nu se detașează pentru a reține atenția și a marca un prag; trebue să așteptăm primele decenii ale secolului al XIX-lea când apare Per Kraft (1777—1863), un elev merituos, fără a fi o revelație, al lui David; Karl Frederik von Breda (1759—1818), un artist de o înaltă inspirație și execuție, emulul lui Reynolds și Gainsborough ; Alexander Laurèus (1783—1823), care a trăit și lucrat la Paris și Roma ,fiind influențat de Hoggarth și Debucourt ; Olaf Johan Södemark (1790—1848), deasemeni trăit în lumea latină ale cărei urme se pot distinge cu ușurință în pânzele lui.

Acești pictori, pionerii artei suedeze, împreună cu o sumă de alți portretiști, medaliști și sculptori începători în ale meseriei, au fost cheagul, temelia, pe care s'au înălțat artiștii celei de a doua epoce, aceea a formării idealului național (1830-1870). Fără îndoială că acest cuvânt sună cam straniu, stârnind nedumerire și ridicând semne de întrebare. Ce poate însemna ideal național la un popor care trăia de secole în hotarele lui și nu-și punea nicio problemă de ordin politico-național. Și totuși spiritual, cel puțin pe tărâmul artelor plastice, se punea o problemă similară. Capetele luminate și sufletele sensibile la manifestările spiritului, simțeau că a sosit clipa ca sămânța aruncată de atâtea generații de artiști streini sau trăiți prin streinătate, trebue să dea roade suedeze. Arta și toate manifestările ei se cereau a fi integrate spiritului suedez, fiind expresii ale acestuia. Fără a se părăsi idealul superior cerut de legile artei și fără a abdica dela ceea ce e universal, se impunea o ajustare, o exprimare, în stil suedez. De reținut că niciunul dintre aceștia n'a ignorat streinătatea; dimpotrivă, aproape toți au păsit peste hotare, activând ani întregi în Franța, Italia, Germania și Anglia.

Din pleiada celor cari au activat în această perioadă se situează Karl Plageman (1805—1868) specializat în pictura religioasă, fiind unul dintre rarii reprezentanți ai acestui gen. Plegeman a suferit influența picturei germane, țară în care a lucrat, fapt dealtfel care se vede în stilul lui romantic și vizionar. Ca mulți contemporani, el a ignorat natura. Intr'o manieră și inspirație similară este Nils Olsson Blommer (1816—1853) care a trecut câțiva ani în Germania și apoi la Paris și Roma, fără însă să se fi lăsat câștigat de ceeace vedea aici. Motivele lui, în mare parte din lumea mitologiei nordice, au păstrat un caracter septentrional, puțin fad și retoric. In opoziție de Blommer, Egron Lundgren (1815—1875), arată a fi fost mult mai receptiv în cursul celor

OTTE SKÖLD — Fetiță

doi ani petrecuți la Paris și apoi în voiajul făcut prin Italia, Spania și Egipt. Motive italiene se găsesc și la Gustaf Wilhelm Palm (1810—1890) și la Joseph Magnus Stäck (1812—1868). Ambii însă se opresc numai la exterior, fără a avea forța de a pătrunde și a oferi întreaga gamă a sincerității. Ei, înaintașii lor și unii dintre urmași sunt numai mânuitori ai penelului, fără a fi și oameni, transpunători de stări, creatori de momente. O excepție fericită o constitue Per Wickenberg (1812—1846), care a activat un timp la Paris și Berlin, vădind că s'a putut ridica dela motivele banale cu zei, fauni, nimfe sau pastișe italiene, la fragmente de viață cotidiană suedeză. Pânzele lui marchează un pas mai departe pe drumul afirmării artei suedeze.

Cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, deși își reazămă pilonii pe prima jumătate dela care fără îndoială că a învățat unele lucruri, totuși constitue în ansamblul ei un moment nou, mult mai strălucitor și mai personal. Pictorii acestei jumătăți de secol care închide în ea și epoca de aur picturei suedeze (1870—1900) ,se arată să fie deplini stăpâni pe culoare, motive și stil. Coloritul e mai viu și mult mai expresiv, fiind adequat momentului și sursei de inspirație. Dulcegăriile primei jumătăți de secol dispar, în locu-le făcându-și apariția nota de expresionism, de realism. Insăși natura, exterioarele, sunt cu totul altfel înțelese, observându-se o apropiere de natură și o redare a ei așa cum este și nu cum o imaginau ceilalți din atelier. E drept că la pictorii suedezi natura și-a făcut drum foarte târziu și mereu diformată, înfățișată într'o manieră streină de realitate. Incă mulți pictori vor rămâne robii subiectelor istorice și mitologice, pe cari le vor prezenta într'un stil grandiloevent, retoric și fără viață. Chiar interioarele luate din viața cotidiană nu sunt aidoma realității. Țăranii, țărancele sau alte subiecte mărunte, vor fi stilizate într'o formă imposibilă care îi depărtează de viață, situându-i într'o lume imaginară și falsă. Dintre reprezentanții mai de seamă ai începutului celei de a doua jumătăți se numără Johan Frederik Hockert, un colorist remarcabil, care a câștigat o medalie la Paris; Lorenz August Lindholm, specializat în pictura interioarelor fiind primul care a lăsat pânze frumoase în acest gen; Karl Lützen D'Unker, elev al școalei din Düsseldorf; Ferdinand Fagerlin (1825—1907), un talent deosebit și un colorist care a întrecut pe mulți dintre contemporanii săi; Nils Andersson, pictorul peisajului suedez de care era atașat prin originea lui țărănească ; Markus Larson, transpunătorul motivelor sălbatice din natură spre cari manifestă o deosebită predilecție împreună cu Edvard Bergh și 'n fine în categoria peisagiștilor se situează Gustaf Rydberg, care a pictat de preferință momente din Scania, marcând totdeodată punctul culminant pe scara evoluției peisagiului. Comparați cei trei între ei, Larson, Bergh și Rydberg, peisagiștii de seamă ai Suediei secolului al XIX-lea, se poate observa cum Larson se alătură manierei de a picta a pictorului norvegian Christian Dahl. Larson se oprește la detalii, zdruncină natura, în căutarea efectului teatral pe care-l obține câteodată. La Edvard Bergh, domină culoarea de verde și albastru, arătând că posedă o paletă bogată. Rydberg merge și mai departe, apropiindu-se prin maniera lui de a folosi culoarea și a-i da viață, de impresionism. Pentru prima oară, natura este studiată nu numai cu pătrundere și finețe, dar cu o acuitate nouă și un procedeu inedit.

Anul 1870 deschide o nouă etapă în pictura suedeză. Școala dela Düsseldorf este părăsită, în locu-i situându-se Parisul care-i imprimă o technică complet diferită. Efectele se văd imediat. Cele două decenii cari s'au scurs până la începutul secolului al XX-lea sunt ilustrate de câteva figuri cari grupate au putut permite să se acorde acestui răstimp titlul de epoca de aur a picturei suedeze. Fiecare din pictorii acestei perioade a studiat la Paris, încât în jurul anului 1884 se aflau aici peste 46 de pictori suedezi, iar la expoziția din același an 36 și-au prezentat pânzele lor juriului. Crescuți la noua școală, ei renunță la maniera germană, însușindu-și drept scop al picturei lor studiul naturei, jocul culorilor și al luminei. In marea lor majoritate, pictorii educați la școala franceză vor fi pictori iubitori ai peisajului, ai picturei în plină natură, în plină lumină.

Trecând peste nume ca Alfred Wahlberg, Hugo Salmson, August Hagborg, Gustaf Cederström, Nils Forsberg, Hugo Birger, Ernest Josephson, cari toți au lăsat pânze de talent vădind că și-au însușit technica, stilul și maniera școalei franceze, ne oprim la Anders Zorn, fiu de țăran care a știut să se ridice peste toți contemporanii lui la expresii de o naturalețe, frăgezime și colorit care-l pun alături de Rubens prin motivele și maniera de a le transpune.

(Urmare în pag. 5-a)

1) P. Lespinasse, „Les artistes français en Scandinavie". Paris, 1928. O analiză amănunțită și o expunere cronologică a penetrației franceze în Suedia.

Cronica literară

Ioan Al. Bran Lemeny: TRAISTA MEA
Virgil Gheorghiu: PĂDUREA ADORMITĂ

1. — D. Ioan Al. Bran-Lemeny şi-a strâns, în volumul TRAISTA MEA (Editura „Unirea" Braşov), poeziile scrise între anii 1908 şi 1940. Cartea nu poartă dată. Dacă însă nu ne înşelăm, a fost tipărită acum trei ani. Faptul acesta îl putem stabili, de altfel, şi după versurile omagiale dela pagina 200 a volumului. D-l I. Al. Bran-Lemeny ne-o trimite însă abea acuma şi ne simţim datori să i-o discutăm.

Intre 1908 şi 1940 sunt, cel puţin, 32 de ani. Treizeci şi doi de ani de preocupare şi muncă literară te obligă să-i acorzi respectivului scriitor întreaga atenţie. In acest răstimp, d. I. Al. Bran-Lemeny a publicat mai multe culegeri lirice : **Poesii** (1914), **Lacrimi şi clocot** (1918), **Ancore** (1926), **Talaz** (1933), cât şi tălmăciri, din literatura germană şi maghiară, şi **Ciclul 1934 — 1940.** Toate acestea le reconstituim din sumarul **Traistei** poetului.

Debutând cu versuri ce nu se deosebeau de cele ale confraţilor contemporani debutului d-sale, d. I. Al. Bran-Lemeny îşi încheie cariera poetică scriind versuri ce se deosebesc de gamele poeziei actuale.

Aceasta înseamnă că autorul **Traistei** a rămas credincios lumii d-sale, nemaibătându-şi capul cu cetirea termometrelor, barometrelor şi altimetrelor literare. D- I. Al. Bran-Lemeny nu a evoluat cu alte cuvinte. Nu a evoluat, fiindcă nu a fost sau nu a ţinut să fie poet de dragul curentelor literare, ci poet ocazional şi poet al propriei d-sale nelinişti. Numai că ocazionalul care l-a determinat să reacţioneze liric nu l-a zguduit din temelii, precum nici neliniştile nu i-au răvăşit grădinile plantate cu duioşii şi înseninări mici cât orizontul fântânilor. Chiar şi acolo unde, abordând teme sociale, patriotice sau eroice, satira, oda şi imnul d-lui I. Al. Bran-Lemeny nu reuşesc să zguduie şi să înalţe.

„Scapătă'n amurg Auriul soare, Lacrime îmi curg, Inima mă doare, Dragostea-i un cânt Mistic de sirene Strecurat prin vânt Mie peste gene". (pg. 13), cântecul aparţinând poeziilor de până la 1914 ale d-lui I. Al. Bran-Lemeny, nu se deosebeşte prea mult de poruncitorul, ca intenţie, „Inainte" (pg. 264) scris în preajma lui 1940 : „Spre zori, călători Inainte ! De sângeră inima 'n voi Nu priviţi înapoi ; Din morminte Cu voce de veac Un strigăt s'aude Nainte Şi-un drac Rânjeşte şi minte..."

Muza d-lui I. A. Bran-Lemeny nu cunoaşte sfâşieri şi nici exaltări, precum nu iubeşte clocotul cuvintelor ce ţi se impun asemenea interjecţiilor. Sau, dacă le-a cunoscut, atunci poetul ei a fost prea lucid în momentul transcrierii dictéului liric. Strofele d-lui I. A. Bran-Lemeny se intitulează „In **liniştite** seri...., Sub sărutarea **blândă,** Ce **dulce** e, Priveşte 'n ochii mei **adânci,** Dangăt **trist,** Femee cu ochi **melancolici, Rugă, Sfioase plăpânde, Serenadă veche,** In aureolă **sfântă** de vestală, **Valea sufletului** meu, Cântec **trist, Stropi,** Mi-e sufletul o **stână** Omul **bun,** etc.

Ceeace-l impresionează, aşa dar, pe poet, sunt stările timetice ale poeziei şi nu aspectele-i estetice. D-l I. Al. Bran-Lemeny e un om bun, ein braver Mann, un homme bon, dară şi bon homme.

Considerat la nivelul d-sale, poetul Bran-Lemeny este unul din acei credincioşi ai lirei cărora nu le pasă decât de cât mai sincera valoare a cântecului care i-a înfiorat pentru prima dată, unul din acei poeţi care rămân fixaţi, asemeni multora, în matca începuturilor.

Pentru iubitorii poeziei moderne şi moderniste opera unui I. Al. Bran-Lemeny rămâne, totuşi un tipic prilej de verificare a distanţelor parcurse. Poetul **Traistei** aparţine unui climat învins, deşi acolo unde trebuie să-l situăm e un poet realizat, cinstit cu arta sa şi, cinstit mai ales, cu sine însuşi.

2. — Publicându-şi a cincia culegere de versuri **(„Pădurea Adormită",** Edit. Prometeu, 1943), poetul **Virgil Gheorghiu** se găseşte tot sub zodia **„Febrelor",** deşi, după aparaţia **„Cântecelor de Faun"** ne-am fi aşteptat la o primenire de ceruri, la o, să-i spunem, mediteranizare a peisagiilor lirice, aceasta şi fiindcă **Virgil Gheorghiu** trădează o predilecţie specială pentru cuvântul limpid care dă lumină şi relief versului d-sale extrem de muzical.

Recitind **Febre**-le, **Marea Vânătoare, Tărâmul celălalt** şi **Cântece**-le de Faun şi cetind **Pădurea Adormită,** nu ne-am putut apăra împotriva convingerii că poetul acestor culegeri de versuri scrie într'un fel de transă lirică. Poezia d-sale aproape fără excepţie, e, sau, cel puţin, pare a fi rodul unei stări poetice foarte asemănătoare cu acele stări psihice în timpul cărora procesele asociative decurg ca şi automat nemaicăzând sub controlul selectiv al celui stăpânit de ele.

O mică demonstrare : In **Febre** şi anume în poemul **Nume limpid, —** (titlu care echivalează cu un poem, de oarece din el s'a născut suita de cuvinte care constituie strofele poemului propriu zis, —) în acest poem d. Virgil Gheorghiu scrie: „Nume limpid ca un lac elveţian Nu-mi vei flutura pe buze voaluri de răcoare Să le vânturi în spume La soare, la lume Ori literele'n voce să-mi fie păsări repezi sortite primăverii cu lumini de lespezi". Ori, iată cum ne imaginăm că a luat chip poemul acesta: Cuvintele „nume limpid", simţite ca sunet şi mişcare, au declanşat întregul şir de silabe până la cuvântul „lespezi" odată cu care unda stârnită se împlineşte fără rest. Aceste **silabe,** le consderăm ca silabe fără sens mai întâi şi 'n rândul al doilea abia drept silabe din asocierea cărora rezultă sensul, sau, mai just, consensul. Silabele „nù-mè" se repetă astfel de cinci ori: 1. ‚nù-ma", 2. nùmi-vè", 3. „(sp) ù-mè", 4. (l)ù-mè, 5. (l)ù-ìni). Silabele „lac-el-ve" din cuvintele „lac elveţian" se leagă conform unor legi psihologice anumite, precum, conform aceloraşi legi, se leagă şi se provoacă, solicitate şi de ritm, „cuvintele": (flut)**tur**(a) — (vân)**tur,** răc(**oare**), acestea fără a rima în poemul d-lui V. Gheorghiu), păsări-repezi, (prin metateză inconştientă), etc. Intr'un studiu pe care l-am întreprins şi-l vom publica sub titlul de „Procesele psihice care dau naştere unui poem" vom demonstra pe larg toate acestea .

Afirmând că **Pădurea Adormită** se găseşte tot sub zodia **Febrelor,** nu-i facem nici o învinuire d-lui Virgil Gehorghiu, ci, dimpotrivă, afirmăm că d-sa a rămas acelaş explorator al regiunilor sufleteşti limitrofe cu indefinitul, vagul, politonalul, — exploratorul regiunilor sufleteşti în care negura şi lumina capătă proprietăţi de oglinzi, sunetul şi tăcerea proprietăţi de sugestie rezistibilă, ritmul şi disritmia proprietăţi de vrajă.

In **Pădurea Adormită** iubeşte, wagnerian, dară şi jammesian(!), un mare singuratec, un Tristan al vârstelor pubertare, — un Tristan modern însă, foarte rafinat şi foarte atent cu esenţele lirice de tot volatile pe care le filtrează, — observând cu strictеţe riturile tuturor alhimiştilor, — la lumina forforescentă a lucidităţii. Poetul Virgil Gheorghiu, împotriva tuturor aparenţelor, e un mare lucid şi un mare savant în ale tehnicei versului.

Inceputuri de poeme precum sunt:

„Printre eleve cu oglinzi de primăvară fluturând egreta buretelui pe ghiozdan..."

„Ştiu o molatecă plecare ca o răpire de Psyché".

„Te aud cum vii ninsoare a mâinilor cu dimineţi furate în brăţări".

„Acolo eşti calea mea lungă unde vorbele vântului s'au oprit pe buzele frunzei...",

astfel de începuturi de poeme sunt, ca şi titlul **„Nume limpid"** din cartea **Febre** leitmotiv pe care-l găseşte numai cine este un poet cu adevărat, şi leit-motiv pe care-l duce exact până unde trebue, numai cine e blagoslovit cu darul poeziei adevărate.

Virgil Gheorghiu e un astfel de poet şi este blagoslovit cu acest dar.

Faptul însă că Virgil Gheorghiu e un mare savant al versului, rezultă şi din ştiinţa cu care îşi dozează lexicul dând neologismului rar loc de piatră preţioasă montată cu extraordinar simţ estetic. Iată câteva exemple: „Copilăria-mi caligrafică", — „Ţintuiţi de stele 'n preerii", — „Vom asculta sărutul nemiloaselor drosere", — „Plâns de polenul târziei eglantine", — „Finala fâlfâire de festin", — „Melodic şi subţire, cu glas de ariston", — „In colile albastre a toamnelor primare", — „Şi te împrăştii pe landele de vis", — „Cântăreţ de Thuringia cu violă de oblânc", — etc.

Pădurea Adormită e o carte de dragoste, dară şi de incantaţie. Tot ce a fost tresărire mai pură şi mai tăinuită în sufletul poetului, s'a făcut melodie netulburată de nici o stridenţă, dând cărţii d-lui Virgil Gheorghiu acel farmec rar pe care-l au numai anumite partituri de vis şi muzică de cameră.

Citäm, pentru valoarea lui reprezentativă, poemul **„Andersen".**

„E lângă tine tot stângaciul
şi răul şcolar
Schimbând cufărul savant
pentru şindrilă
Răzbunător de călimări pe
uniformă nouă
Şi prin zăvoaie la examene.
Treci astăzi mâna pe fruntea
'ndepărtatului
Din fulgerările de oină,

Când urmăreau vânatul
mingilor
Cu ochi de trist ogar sub
cuiburi de ceardac.

Poate eşti vestirea fugitivă,
A calmelor topiri de iarnă
şi somnoroase umblete.
Pasărea din privazul geamului
In convalescenţele mele de
Martie
Mai am mâhniri pentru
rămasele caiete golaşe
In colile albastre a toamnelor
primare,
Pentru bradul de Crăciun
al casei noastre
Abia 'nvelit ca să ne mintă
bucuria.
Imbunătă-te, e astăzi lângă
tine
Neprimitul urător şi pedepsitu
'n colţuri,
Când tusea şi trestia
catedrelor
Trezea şcolarul cu inima la
hulubi şi fata din Grimm.

TRAIAN CHELARIU

INREGISTRĂM

cartea de poezii „Desrobitorii" publicată de d-l **Ion N. Marin** (Editura „Gazeta Sibiului"-Sibiu). Autorul închină acest volum „Eroilor neamului, pentru jertfele depuse pe altarul sfânt al patriei, în semn de pios omagiu şi de adâncă recunoştinţă". Versurile d-lui Ion Marin sunt corecte, clare, sincere şi naive versuri de abecedar

CORNELIU GOLOPENŢIA

are un foarte interesant manuscris cu poeme. L-a intitulat „Colţi de stâncă". Manuscrisul reprezintă recolta d-sale lirică dintre anii 1940—1943. D. Corneliu Golopenţia scrie: „Le-am zis „Colţi de stâncă"; vi le-am aşternut în drum, slovele mele. Voi călcaţi pe ele, dar colţii fiinţei lor, vă taie, vă dor". Şi d. C. Golopenţia mai are poeme ca acesta: „Cât a fost, era lipit pământului. Când a fost, n'a fost nimic; „nebun" spuneau în urma lui. Acum, când nu-i, îl fac atât de mare că-i munte umbra lui". (Geniu). D. C. Golopenţia ar putea scrie bine dacă şi-ar disciplina zbenguirile de mânz şi nu ar umbla după efecte ca acestea : „Vouă, Eroi, martiri, pe care v'au frânt, dar nu v'au înfrânt, noi, care-i vom frânge frângându-ne, pentru a-i frânge". I-am făcut observaţia de mai sus numai fiindcă d. Corneliu Golopenţia are talent.

ALBUM

se numeşte cartea cu poeme publicată, în 1941 (Colecţia „Adonis"), de d-l Gh. Burdea. Nu ştiu în ce măsură şi cum au fost primite versurile d-lui Gh. Burdea, ştim numai că ALBUM e un chenar de poeme înflorite mult peste parângurile debuturilor. Pentru a ne documenta, transcriem trei mostre:

Ciorchini de rouă se'ncălzesc la soare, sunt adumbriţi de palmele de viţă, se tolănesc pe araci de'nbelşugare. De acri, ţipă carnea sub pojghiţă.

Şi'n mine odihnesc, de-atâta vreme, ciorchinii moi şi vinul de prin vine. Nu-s voci aproape, care să mă cheme, de acru ţipă sufletul în mine.

Mi-e aguridă lutul de pe mine, mi-e inima un boloboc cu vin, araci mi-s oasele de besnă pline, n'am soare, Dumnezeului mă'nchin". (Aguridă).

„Domniţa împietrită la margine de zări, stă galbenă, întinsă mireasă fără sânge, şi toamna aureolă de frunze şi uitări rănească'n ochi durerea nebunului ce plânge.

Viora ei de gene i-a adormit cuvântul, un lanţ de vânt coboară să-i smulgă amintirea, arcuş de lacrimi cade, să turbure pământul şi preoţi, buhne negre, îi cântă pătimirea.

Se'nalţă'n gându-mi casa Domniţei care trece şi sufletu-i găseşte palat în mângâiere, un cer cu alte stele, în care mâna rece clădeşte gând dul ultim. Eteric casa piere.

Domniţa împietrită la margine de zări, priveşte fără ţintă, rămasă fără sânge, şi toamna-aureolă de frunze şi uitări, rănească'n ochi durerea nebunului ce plânge. (Moartea Aurorei)

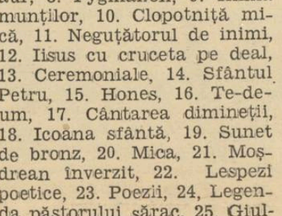

„Ard culmile, ard grădinile, sângeră primăvara pe liman. Ia-mă Doamne, cresc înălţimile cu tinereţea, fiecare an.

Răsărit de soare şi de cruce mai aproape lângă drum sau popas, dorurile mâne un's'or duce?! pe-aici, pe jos, lumina a rămas.

Creşte soarele, scoboară vina omului gătit de'nmormântare şi toate: ziua, viaţa, lumina se topesc ca o lumânare.

Zarea răstignită vede ţara, poleeşte valea şi ciobanii, pe liman vin, creşte primăvara, în mine, noui sângerează anii". (Aurora).

VIRGIL TREBONIU

este desigur, unul dintre poeţii noştri cu cele mai multe volume publicate. Iată ce i-a apărut numai în colecţia „Adonis": 1. Camee, 2. Luminătorul din ape, 3. Zeiţa cu podoabe de aur, 4. Har, 5. Heruvim lăuntric, 6. Mătrăguna, 7. Cloşca cu pui de aur, 8. Pygmalion, 9. Inima munţilor, 10. Clopotniţă mică, 11. Neguţătorul de inimi, 12. Iisus cu cruceta pe deal, 13. Ceremoniale, 14. Sfântul Petru, 15. Hones, 16. Te-deum, 17. Cântarea dimineţii, 18. Icoâna sfântă, 19. Sunet de bronz, 20. Mica, 21. Mosdrean înverzit, 22. Lespezi poetice, 23. Poezii, 24, Legenda păstorului sărac, 25. Giulgiu de albă ceaţă, 26. Incă câteva poeme, 27. Mozaic, 28. Stema Moldovei, 29. Bucur, 30. Cortegiul plin de sărbătoare, 31. Au doborât un uriaş, 32. Marmoreele, 33. Ceasul de amiază, 34. Frumuseţea zilelor, 35. Umbra platanilor, 36. Anotimpuri în tăcere, 37. Dansul Dryadelor, 38. Imn către Dumnezeu, — probabil altele câteva şi, anul acesta;

FOC ADUS.

Ce au de obiectat toţi acei ce se încântă cu recordurile, fie cele ale vârstei, fie ale numărului volumelor publicate. Pentru noi Virgil Treboniu rămâne o problemă. Şi încă una de tot semnificativă.

DI. PETRU SFETCA

„referindu-se la comentariile d-lui Marin S;rbulescu (Fapta) la articolul „La guerra antipoetica" al lui José del Rio Seins (?) îşi încheie astfel consideraţiile apărute în Tribuna Română (1 Oct. crt.) sub titlul „Răsboiul antipoetic" : Poezia e în contemplaţie, iar războiul exclude contemplaţia, prin starea de permanentă nevroză. In această măsură José del Rio Sainz (?) are dreptate când afirmă, că **războiul este antipoetic.**

Iată o concluzie care ar putea fi discutată.

PUBLICOM

tânără, dar atât de harnica editură va prezenta peste foarte puţin timp cititorilor, o nouă serie de cărţi, în condiţiuni grafice şi literare dintre cele mai alese. De altfel, activitatea de până azi a editurii „Publicom" e o serioasă garanţie pentru aceasta. Vor apare astfel: „Cauciuc" de Madelon Lulofs; „Satul uitat" de T. Kröger şi „Am ucis albatrosul" de Petronela Negoşanu. Un terţet de bun gust şi de succes !

SUNTEM INFORMAŢI

că prietenul şi colaboratorul nostru, d. Tr. Lalescu, lucrează în momentul de faţă la un roman şi la o piesă de teatru.

Vestea aceasta ne-a făcut plăcere şi aşteptăm cu nerăbdare şi cu bucurie realizarea acestor lucrări datorite acestui tânăr şi talentat scriitor.

UNDE INCEPE INFLUENŢA

şi se sfârşeşte înrudirea? — se întreabă, d. Al. Philippide în eseul Inrudiri, asemănări şi influenţe. *Iată consideraţiile d-sa-le : „Chestiune destul de delicată, greu de rezolvat printr'o definiţie sau printr'o formulă generală, aplicabilă, fără greş şi statornic, în toate cazurile In literatură, originalitatea absolută nu există, nu poate exista. Nici un scriitor nu scapă de influenţe. Originalitatea consistă în asimilarea totală a împrumuturilor, în modificarea acestora prin adăugirea unui ferment personal. Pentru a percepe existenţa acestui ferment, e nevoie de multe ori să consideri opera în totalitatea ei, personalitatea întreagă a scriitorului, nu un fragment izolat. Un vers, chiar un poem care parcă sună la fel cu alt vers sau alt poem din alt poet nu dovedeşte numaidecât o influenţă. Asemănările întâmplătoare, acelea care provin din înrudiri temperamentale, sau acelea care rezultă din cauze comune trebuesc bine deosebiţe de către criticul cinstit şi conştiincios".*

GRIGORE MELIDONEANU: LUMINĂ VIE

Primul volum de versuri al d-lui *Grigore Melidoreanu*, apărut recent la „Cartea Românească", într'o ţinută ireproşabilă, aduce noui acorduri pline de farmec şi largi în promisiuni, în tânăra noastră lirică.

Lumină vie deschide perspective luminoase autorului, marcând siguranţa expresiei de bun gust într'o vreme când prea adesea rima şi ritmul sunt socotite suficiente pentru cartea de vizită a pretinsului poet.

MIHAIL NEGRU: TRATAT PRACTIC DE GRAFOLOGIE ŞTIINŢIFICĂ

Grafologia, socotită multă vreme pe nedrept ca ştiinţă „ocultă" — deoarece nu era uşor accesibilă înţelegerii celor mulţi, — s'a dovedit în decursul ultimelor decenii întemeiată pe date certe, controlabile. Examenele trecute cu succes de cei cari i-au închinat cercetările lor în domeniul practic au situat-o în locul ce i se cuvenea.

Tratatul d-lui Mihail Negru, *apărut în editura „Universul", ne pune în faţă un studiu amplu şi extrem de interesant în care abundenţa datelor de ordin teoretic se îmbină armonios cu exemple concludente. Evitând cu grije forma diluată a vulgarizării, autorul reuşeşte să se facă înţeles şi gustat de oamenii din toate straturile sociale, fapt ce se adaugă în mod fericit la importanţa de netăgăduit a lucrării.*

V. JELERU

CĂRŢI ŞI REVISTE

ARTELE PLASTICE în SUEDIA

(Urmare din pag. 4-a)

Zorn a pictat de preferinţă nudul şi mai ales nudul de interior. Lăsând la o parte faptul că este printre primii care a apelat la nud ca motiv, e de relevat că Zorn îşi culege modelele din lumea ţărănească, zugrăvind femeea aşa cum este ea în mijlocul naturei şi a gospodăriei. El a ştiut, datorită echilibrului său intern şi înţelegerii pentru viaţa cea de toate zilele, să dea viaţă ţărancelor, acestor Venus rurale, cari vin pe pânzele lui în toată nuditatea lor sănătoasă, naturală, sinceră, dar în acelaş timp pline de graţie, de gingăşie, vioiciune şi poftă de viaţă. Nudul lui Zorn, fără să fie stilizat sau ales pentru a satisface legile estetice, reţine prin nota lui profund umană şi totuşi artistică. Privindu-l, înţelegi viaţa aşa cum este şi nu cum am voi să fie.

Alături de Zorn, de o egală popularitate, se situează Carl Olaf Larsson (1853-1919), deasemeni fiu de ţărani din Södermanland, pictor neobosit care a lăsat în

NILS DARDEL Portret

urmă-i o cifră mai mult decât impresionantă de pânze. O specialitate propriuzisă n'a avut. Larsson a abordat atât peisagiul cât şi portretul, scena istorică şi interiorul precum şi natura moartă. Fără îndoială că nu toate pânzele lui rămân, ceeace însă face să fie detaşat de ceilalţi pictori şi situat pe un plan egal lui Zorn şi Nordström, este stăpânirea pe care o arată faţă de culoare şi subiect. El a ştiut să se perfecţioneze mereu şi'n toate direcţiile. Acuarela, uleiul, peniţa şi creionul i-au cunoscut prezenţa, recunoscând în el un mestru.

Karl Nordström reprezintă antiteza lui Zorn. In locul luminei şi a bucuriei de a trăi a primului, Nordström a adus tristeţea şi asprimea vieţii. El a lăsat numai imagini austere, tari, ale pământului. Născut la marginea mării, el va rămâne posedat de ea, pictând-o sub toate aspectele. Iubind solitudinea, căreia i se dă cu pasiune, Nordström va picura în toate pânzele acest aer de melancolie, cenuşie, dizolvantă pe care o trăeşte cel ce stă la marginea mărei printre stâncile sure, ţipătul lugubru al pescăruşilor şi vuetul mărei. Mult timp Nordström n'a fost gustat de publicul suedez pentru maniera lui singulară, brutală, profund realistă de a prezenta viaţa. La Nordström se vede întreaga intensitate tragică pe care o dă sensului vieţei.

Cu Richard Bergh, fiul peisagistului Edvard Bergh, pictura suedeză cunoaşte un caz ciudat, al pictorului care a pictat relativ puţin şi care nu poate fi integrat nicăeri. Lucrând la Paris, la început cu Laurens şi apoi cu Manet şi Bastien-Lepage, el îşi face debutul în 1883 cu un portret care l-a consacrat imediat. Bergh va rămâne ataşat portretului, fiind, după părerea unor istoriografi, printre cei mai mari portretişti ai Nordului. Natura nu l-a atras precum aşijderea alte subiecte. Specializându-se în portret, el s'a coborît la analiza lui, oferind capod'opere de studiu şi inspiraţie.

Un pictor interesant este Bruno Liljefors, pictorul peisajului, dar mai ales al vieţei animalelor şi păsărilor sălbatice. Preferinţa lui pentru aceste motive a mers atât de departe, încât ea constitue o specialitate evocatoare. Fără să fie de talia precedenţilor, Liljefors rămâne nu numai prin ineditul subiectelor, ci şi prin înţelegerea faţă de ele şi transpunerea lor pe pânză.

Fără a mai insista asupra altor contemporani de ai celor pomeniţi, figuri merituoase, de talent, fără însă a se înălţa pe piedestalul celebrităţii deschizătoare de hotare, ne oprim la acei pictori cari au primit denumirea poate parţial impropriе de reformatori. In categoria acestora intră pictorii cari-şi încep activitatea după 1900, deci aparţin curentului de idei şi manifestări artistice ale secolului nostru. A analiza ce se'nţelege sub acest titlu de reformatori e inutil. Cetitorii vor sesiza îndată că'n fond nu-i vorba decât de o mână de îndrăzneţi cari vor să 'mpingă mai departe formele de exprimare ale picturei care părea că ajunsese la un punct mort. Se'ncerca o conciliere între ceeace s'ar numi poate impropriu ideal şi stil naţional cu ceeace putea oferi streinătatea. Pictorii părăsesc o linie precisă, fiecare afundându-se în eul lui întru căutarea sursei de inspiraţie care i se părea cea mai adecuată talentului său. De o direcţie sau o şcoală nu se mai poate vorbi, ci numai de individualităţi mai mult sau mai puţin puternice, cari reuşesc să se impună atenţiei generale, constituind poate pe această cale un început de clarificare şi limpezire a orizontului.

Suedia acestui răstimp cunoaşte o eflorescenţă nemai întâlnită care s'a prelungit până în zilele noastre, oferind celui neiniţiat în viaţa spirituală şi artistică a acestei ţări, una din cele mai frumoase surprize.

Printre aşa numiţii reformatori vine de se aşează G. von Hennigs, un talent tumultos care are pentru culoare o dragoste aproape maladivă; O. Sager-Nelson, un tip bolnav care a concretizat pe pânză sbucimul lui nervos; Birger Simonsson, Gösta Sandels, Leander Engeström, Ernst Nordlind şi în fine Isaac Grünewald (1889) un artist de mari resurse

EINAR JOLIN Mamă şi copil

care a debutat în 1908 cu două pânze în ulei după care an de an a activat, impunându-se printre pictorii contemporani de mare forţă. Cu Isaac Grünewald, aquarelist, pastelist şi uleist, păşim în rândul pictorilor ultimelor două generaţii şi cari au dus şi mai departe aşa zisa luptă începută de reformatori, realizând o pictură contemporană suedeză care a depăşit în multe privinţe ceea ce se întâlneşte în celelalte ţări scandinave. Nu trebue însă omis că fiecare din aceştia n'a uitat să treacă prin Franţa unde şi-a făcut un stagiu mai mult sau mai puţin productiv. Isaac Grünewald n'a făcut nici el excepţie la această regulă.

Otte Sköld, născut în China la Wuchang, la 14 Iulie 1894, reprezintă cu tărie şi impetuozitate fericit realizată curentele care se ciocneau la Paris. Ca prin a fi exponentul cubismului şi al futurismului (1914—1919) pentru ca apoi să coboare pe încetul la un realism dureros dar foarte expresiv. Amănuntul pune stăpânire pe el şi Sköld oferă o sumă de pânze care uimesc prin pretenţiozitatea detaliului. Motivele îi sunt extrem de variate, iar coloritul e viu, clar şi evocator.

Un pictor interesant prin evoluţia lui este Karl Isakson (1878), elev al lui Cézanne şi mare călător în Franţa, Italia şi Spania. El a început în maniera aproape clasică, după care s'a lăsat furat de nouile curente, fără însă a cădea în exagerare. Ultimele realizări se 'ntorc la forma primară abordand, lucru foarte rar în Suedia, scene din viaţa lui Isus pe care le redă într'o manieră personală fără să fie întotdeauna cea justă.

Axel Nilsson (1889), se situează alături de Sköld de care-l apropie vârsta şi modul cum înţelege să reproducă viaţa. Profund realist, uneori brutal, Nilsson a ţinut calea de mijloc, ferindu-se de exagerări. Pânzele având motiv natura sunt mai umane, mai pline de farmec şi voioşie, decât portretele sau nudurile cari dor prin realismul lor crud.

Intr'o manieră modernistă încă nelimpezită, lucrează Hilding Linqvist, pictor de talent care a trăit la Paris în cercul lui Matisse şi care deci explică în parte nota lui revoluţionară. Gideon Börje, Einar Jolin şi Nils Dardel, toţi din aceeaşi generaţie, au debutat între anii 1908—1911, merg pe linia modernistă, străduindu-se să afle noui expresii plastice. De pildă la Nils Dardel e interesant de urmărit nu numai maniera şi stilul lui de a transpune culoarea, dar înseşi motivele pe care le-a ales. Straniul, bizarul şi fantasticul îşi dau mâna punând în mare dilemă pe cel care îi priveşte tablourile. Şarja şi grotescul stau pe prim plan, lăsând să se creadă că autorul a redat nu numai un fragment din viaţă aşa cum o vede el, dar că e stăpânit de o filosofie proprie. După 1920, subiectele sunt mai umane, iar specialitatea către care se'ndreaptă e portretul.

Einar Jolni se luptă între portret, motive urbane suedeze, nud şi scene din viaţa cea de toate zilele. Manifestările îi sunt încă inegale.

Gideon Börje ştie să fie mai clar în transpunerea motivelor cîmpeneşti sau în redarea nudului. Oraşul şi ritmul lui e văzut într'o manieră prea personală. Adâncind portretul ar putea oferi lucruri frumoase.

Printre atâtea nume de pictori se strecoară şi o femee: Sigrid Hjertén, elevă şi propagatoare a stilului şi ideilor lui H. Matisse, pe care, după cât se pare, a voit să-l ducă mai departe. Străbătându-i opera dela debut (1911), şi până astăzi, constaţi cu regret că ea n'a reuşit să se limpezească urcând pe scara realizărilor. Pânzele vădesc acelaşi sbucium iniţial care e lăudabil la început, dar care dacă se perpetuează fără a marca un progres, se numeşte diletantism.

HORIA OPRIŞAN

MIHAIL turbură zilele casei WAGNER

de Laurenţiu Fulga

In toată casa Wagner era un singur ceas. O pendulă mare, aşezată în holul rotund,ca o simplă podoabă de curiozitate pentru invitaţi, căci interiorul îi era luminat de o candelă roşie — care da ceasului înfăţişarea unei vietăţi ciudate. Şi dacă timpul se scurgea printre minutarele lui, măsurându-se cu regularitatea exactă a tuturor ceasurilor din lume — totuşi timpul acela nu aparţinea nici casei, nici oamenilor, ci sieşi doar. Nimeni în vila profesorului Wagner nu s'a întrebat vreodată cât e ora, pentru simplul motiv ca semnele vremii se puteau ascunde, neluându-le în seamă. Ai câteodată senzaţia umilirii tale în faţa veşniciei, când auzi bine cum ţi se înnumără clipele şi parcă un glas ascuns în adâncul ceasului îţi vesteşte necontenit: „Grăbeşte-te, grăbeşte-te omule... căci se apropie ultima clipă". Această conştiinţă le-a anulat celor trei Wagner simţul timpului, implicându-le în locul groazei — o naivă exaltare că trăiesc fără timp şi deci fără sfârşit. Pentru ei, nu avea rost decât acceptarea vieţii — aşa cum este, infinită şi uniformă — indiferent de riscurile ei, care însă până atunci niciunuia nu-i apăruseră.

Totuşi pendula aceea era obligată să sune o singură dată, la miezul nopţii, când cele douăsprezece bătăi se auzeau în toată casa ca nişte gonguri sparte dintr'odată într'o tăcere de mormânt. Acesta era semnalul ! E curios, nu-i aşa ? să impui ceasului tău ca la o anumită oră să-ţi aducă aminte că trăeşti încă. Pendula din casa Wagner îi trezea astfel pe toţi din somnolenţele lor, sguduindu-i oarecum, aşa cum adesea ni se întâmplă că visând urât, o mână bună de soră sau de pieten să ne mişte, pentru a nu ne mai lăsa turburaţi de chinurile coşmarului. Aşa, bătăile ceasului veneau ca nişte mâini să-i sgâlţâie, ca deschizând ochii să aibă satisfacţia piezişă sau durerea că tot oameni au rămas şi nu ceeace visaseră cu câteva momente mai înainte. Dar semnalul ceasului mai însemna şi adunarea celor trei Wagner în salon, pentru o întâlnire foarte semnificativă, pentru o altă recunoaştere vizuală oarecum. E adevărat, în tot cursul zilei — niciunul nu se întâlnea cu celălalt decât inoportun, întâmplător sau forţat de un motiv puternic. De dimineaţă, Profesorul fie că urca în laborator — fie că se închidea în birou, rămânea ascuns până la miezul nopţii. Doamna Claudia Wagner îşi petrecea ziua prin anticării, prin magazine alandala sau pierzându-şi vremea la cele două surori (fete bătrâne) care locuiau împreună într'o suburbie a Capitalei. Izabela cânta la pian, ieşea în grădină să privească florile sau rătăcea prin parcurile înconjurătoare. Nici la dejun, nici la cină — nu se vedeau. Venea unul, Madame Rosa îl servea, pleca, venea celălalt — ca într'un joc cu umbre, mut şi deslipit în fragmente. Dar iată că bate ceasul de douăsprezeceori.

E o convenţie, impusă de nevoia de a se şti prezenţi totuşi în casă. E ceasul când, cu o tragică necesitate, trebue să se întâlnească. Asemenea lucru nu se întâmplă decât animalelor, care presimţind apropierea vreunei primejdii — se înghesue unele în altele, căutând parcă să se ascundă, să se piardă în gloată — pentru ca primejdia să nu-i cuprindă dintr'odată. In izolarea vieţii lor, păreau ca acele bucăţi de argint viu — care nu pot continua să stea departe — şi se caută cu frenezia disperată a reîntregirii. Ceasul se auzea în toată casa şi cu prima bătae, fiecare tresărea, înălţându-şi capul, ascultând atent bătăile celelalte. Dacă ai fi stat în preajma vreunuia din ei — ai fi observat cu uşurinţă cum se răsuceşte ceva nu numai în ochii şi pe feţele lor, dar în suflete ceva se îmbulzea să evadeze. Atunci, conştiinţa pierderii, a fărâmiţării reapărea nebuloasă şi plină de dezastre. Se ridicau deodată, trei uşi se deschideau în aceeaşi clipă şi trei fantome vii porneau spre salon. Pe masa Profesorului rămâneau tocul, cerneala şi manuscrisul comunicării pentru congres. In odaia doamnei Claudia — efigiile lui Napoleon o priveau ca pe cineva care se naşte din mlaştini, din întuneric, care se desprinde dintr'o vieaţă dinapoi şi intră în ziua de azi. Clapele pianului Margaretei regretau poate delicateţea şi strălucirea mâinilor ei albe. Se sfârşea ecoul ultimei bătăi de ceas. Timpul reintra iar în cursul lui monoton şi neştiut. In salon începea judecata vieţilor celor trei Wagner şi când ochii li se încrucişau, era în privirile lor o păcătoasă bucurie amestecată cu puţină nebunie. Părea că fiecare ar vrea să strige celorlalţi: „De ce vă miraţi ? Tot n'am murit încă ! Tot va fi să ne mai împiedicăm unul de altul !" Atât era deajuns. Această simplă revedere, contactul acesta — şi după o clipă sau după lungi ceasuri de inutilă conversaţie, porneau să se culce. Niciunul nu se gândea că aceea ar putea fi ultima lor întâlnire. Erau fericiţi că s'au văzut, erau fericiţi că echilibrul e stabil. Dar în acea aparentă seninătate, fie care aştepta neliniştit bătăile ceasului în ziua de mâine. Adormeau. Izabela sus. Doamna Claudia în odaia ei. Profesorul în dormitorul lui. Ca nişte condamnaţi, în celule separate. Dar prin inimile lor se scurgea acelaş sânge — iar peste ei toţi ceasul le sacada timpul apropierii de moarte.

De câteva minute Profesorul sta rezemat de uşă, ascultând. Era un cântec deosebit acela, nu-l mai auzise până atunci şi nici odată nu i se relevase pasiunea cu care Izabela cânta. Tema părea a fi destul de simplă, un fel de ostoită ardere pe un rug al iubirii, dar acordurile variau dela elemntele grave la unele nuanţe calde cu atâta perfectă limpezire, că armoniile căpătau pe îndelete caracterul unui dramatism discret.Nu înlăuntrul odăilor creşteau senzaţiile muzicale, căci ele se asemănau unor fluctuaţii venite din afară dintr'o efervescenţă a naturii. Nu în pian şi prin jocul degetelor se realiza fantezia motivelor — ci părea că de dincolo de limitele omeneşti exista o vrajă necunoscută, demonică sau divină, care împrăştia cântecul ca pe o bogăţie de aur şi lumină. Când Profesorul se trezi târziu din fuziunea cu atmosfera melodică şi-şi reprezentă odaia Izabelei, ea însăşi aşezată la pian şi cântând — fu tentat de câteva ori să urce până la ea. I-ar fi plăcut să stea ascuns într'un colţ şi s'o privească, să-i urmărească toate mişcările mâinilor, lucirile ochilor şi înflăcărările obrajilor. Şi-o închipuia cuprinsă de frenezia unei exaltări noui, frământându-se ca toată să participe la valorile cântecului. Mai ascultă ultimele acorduri, pedala se auzi brusc rupând orice legătură — şi încă prin aer plutea vag unduirea melodiei. Sta rezemat de uşă, privind pe scară în sus. Peste câteva clipe, apăru Izabela. Era îmbrăcată într'o rochie lungă de casă, şi culoarea ei albastră ajuta să-i mărească strălucirea. Intr'adevăr, părul îi sta desfăcut pe umeri şi toată lumina se reflecta în buclele galbene cu nuanţe de argint şi platină sclipitoare.

— Ai cântat minunat, Izabela, o întâmpină el la capătul treptelor. Zâmbea ca un copil naiv, care se bucură fără niciun înţeles când i se descoperă anumite taine ale lumii, pe care până atunci nu le pricepea. Stau aici aproape de o jumătate de ceas şi te ascult.

— Intr'adevăr, ţi-a plăcut tată ? Sunt aşa de mulţumită. Niciodată nu mi-ai spus că-ţi place cum cânt. Aveam chiar impresia că te plictiseşte... roşi ea, încruntându-şi puţin dunga subţire dintre sprâncene.

— Dimpotrivă, fetiţo dragă ! Astă seară a fost altfel. Cum se cheamă bucata ?

— „Souvenir".. Cred că mi se potriveşte foarte mult şi-apoi e slăbiciunea mea.

— Ai început chiar să ai amintiri, pe care ţi le refulezi în cântece ?

— Amintiri ? glasul ei se schimbă numai decât. Coborî şi ultima treaptă, apropiindu-se de zid. Mi se pare că n'am nici o amintire, tată. Dar am câteodată senzaţia că aparenţa amintirilor sau viaţa trecută îţi iau înainte, sau te obligă să fii veselă sau tristă prin ceeace ai vrea să fie.

— Asta înseamnă că nu ştii ce se întâmplă cu tine !

— Ba da, tată. Tocmai pentru că-mi dau foarte bine seama de câte se petrec cu mine, caut să nu mai fiu cea de eri, şi nici cea de azi — ci ceva foarte confuz dar ideal de mâine. N'ai simţit niciodată cum creşte în tine o altă fiinţă, de care te uimeşti — pentrucă nu se aseamănă deloc cu cea adevărată ? E un extaz pentru... se opri o clipă, îi fu frică de o mărturisire totală. Nu ştiu, nu pot să-ţi spun încă....

— Ah, mistere, dragă Izabela, mereu mistere... zâmbi capricios Profesorul.

— Nu e mister, tată.

— Chiar dacă nu ai unul, inventează-l. Nu mai poţi trăi gol, deşert, de dimineaţa până seara cu acelaş fel de vieaţă. Chiar dacă n'ai un idol, ciopleşte-ţi-l din pământ, Izabela, şi să crezi atât de mult în el, atât de mult să-l slujeşti — încât să ai odată senzaţia că idolul tău a înviat din pământ. Mă înţelegi ?

— Te înţeleg, tată. Eu n'am nevoe de idol... dar pentru Dumnezeu, dece mă torţezi să vorbesc despre ceeace mi-i frică.

— Hai, fie — făcu binevoitor Profesorul, spune-mi însă, ţi-ai dat vreodată seama cât eşti de frumoasă?

— Exagerezi, tată!

— E adevărat, nu frumoasă în ceeace eşti aparent, dar în ceeace tu ascunzi. Frumuseţea voastră, a fetelor, n'ar trebui văzută cu ochii, ci surprinsă cu inima. Pe unele le ajută fardul şi hainele să iasă din comun, dar nu vor rezista. Pe tine dimpotrivă te face frumoasă dăruirea completă în muzică, te face frumoasă tristeţea aceasta pe care nu ţi-o poţi ascunde, misterul acesta pe care nu vrei să mi-l mărturiseşti. Oare toate fetele când iubesc devin frumoase ca tine? zise Profesorul scurt, cu pipa între dinţi.

— Dar tată, despre ce vrei să...

— Să nu mai vorbim. Cu siguranţă că acesta este adevărul. Şi-acum să mergem, poate ne-aşteaptă mama.

Inainte de a intra în salon, Izabela se opri şi-l trase înapoi, şoptindu-i:

— Cred că ai dreptate!

— Perfect. Ştiam asta. Sfaturi nu-ţi dau. Iubeşte însă cu tot sufletul şi nu uita niciodată că iubirea ta n'are niciun sens dacă n'admite dela început sacrificiul. Poftim, intră, ţie ţi se cuvine astă seară primul omagiu. Când vei fi nefericită, să nu mă ocoleşti. Bună seara, Claudia — zise el intrând.

Doamna Wagner îşi întrerupsese lectura pentru o clipă, înălţându-şi ochii pe deasupra cărţii. Pe Profesor aproape că nu-l văzu, căci privirile ei o îmbrăţişară pe Izabela cu o curiozitate pălimaşă aproape. I se păru şi ei că e ceva nou în viaţa fetei, dar nu putea să-şi explice. Flacăra aceea însă, care pornea din adâncul întrupării Izabelei şi o cuprindea toată într'un fel de euforie, o uimea pe doamna Wagner, mărind în acelaş timp misterul celeilalte. O urmări cum trece dealungul odăii, pentru a se aşeza în fotoliul de lângă bibliotecă, şi deabia atunci îşi dădu seama cât de nobilă pare Izabela, cât de iluminată — parcă ar fi descoperit în fiinţa ei altă fiinţă care deabia atunci s'ar fi trezit dintr'un somn lung. Rochia de casă se lipea strâns pe trupul fetei, făcându-l mai delicat şi mai sensibil, iar părul mătăsos umbrea chipul cu o ciudată întunecare — aşa cum umbrea văpăile unei candele chipurile din icoane. Profesorul se îndreptă spre o etajeră din dreapta, şi după ce deschise repetat câteva sertare, scoase o pereche de cărţi pentru pasienţe. Doamna Wagner îşi reluă lectura, dar firul cărţii era rupt — şi un gând de mai înainte o obligă să închidă paginile, întorcându-se dintr'odată către bătrânul Rudolf.

— E adevărat că ai alt asistent, Profesore? întrebă ea cu un zâmbet, care nu putea ascunde ironia.

— Firește! răspunse acesta continuând să-şi frământe cărţile în mână. Imi închipuiam că l-ai şi cunoscut.

— De abia eri am aflat dela Izabela. Crezi c'o să dureze mult serviciul lui?

Profesorul mai avusese până atunci şase asistenţi, dar toţi părăsiseră leboratorul după câteva zile. Nu invocau niciun motiv, deobiceiu plecau fără să spună vre-un cuvânt — dar înţelesul era acelaş: nu se puteau obişnui cu atmosfera aceea stranie din turn şi nici pe Profesor nu-l pricepeau.

— Mi se pare că a şi prins rădăcini, zise bătrânul privind-o încruntat. In tot cazul, este un altfel de om, în care ai încredere dela început. De când a suit în laborator, toate s'au schimbat. Mi-a insuflat chiar mie alt elan pentru lucru. Nu, în niciun caz — nu va pleca. Sunt convins de asta.

— Cum poate un om să-şi îngroape tinereţea într'un laborator, când în afară de el — vine primăvara, trece viaţa, lumea se bucură?...

— Tu ai fost întotdeauna împotriva acestui fel de a fi. Ţi-am explicat de atâtea ori că pentru triumful unui ideal, trebue să jertfeşti, să te uzezi până la moarte. Altfel n'au niciun sens. Nu poţi iubi în vieaţă decât un singur idol. Indiferent ce este acest idol: o femee, arta, ştiinţa, religia, singurătatea... Ca să te îndeplineşti, ca însuţi să aparţii acestei vieţi — sacrificiul e ordonat de sus. Sunt destine care se ispăşesc dintr'un dat al divinităţii...

— Bine, asta înţeleg, replică puţin intimidată şi mâhnită doamna Wagner. Dar să stai singur acolo sus, e un sacrilegiu.

— Pentru cine, sacrilegiu? întrerupse deodată Izabela, uimită că pe neaşteptate se prinsese în cursul conversaţiei.

— Pentru el însuşi, pentru viitorul lui. Oamenii tineri trebue să iasă în stradă şi să privească viaţa cu toată frenezia, să întâmpine totul — cşicum totul ar fi al lor. Ce-o să fie din el când o îmbătrâni? E un om aşa de ciudat, încât să renunţe la atâtea frumuseţi ale lumii?

— Dar, dragă Claudia, nu e deloc un om ciudat. Câteodată ai însă impresia că nu poţi face nimic, dacă nu rămâi singur. Şi apoi, cine ştie — faptul că a rămas aici poate că are tainele lui.

— Ştii ceva din viaţa lui de mai înainte, tată? reveni Izabela.

— Nu cred, sau mai bine zis nimic. Nu l-am întrebat niciodată, nu m'a interesat biografia lui. In definitiv ce poate avea în urmă? Tinerii n'au amintiri, n'au decât atât: ziua lor de naştere; după cum maturii n'au decât amintirea primei iubiri, iar bătrânii obsesia tinereţii. Asta-i tot. Dar de ce să mai vorbim despre el? Cred că de-ar şti lucrul acesta, nu ne-ar da voe.

Doamna Wagner făcu un gest instinctiv de a-şi alunga anumite gânduri de pe frunte.

— Prea s'a stabilit în casa noastră, zise ea repede. Ai avut dreptate, mi se pare că a prins rădăcini şi noi nu ştim.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Că în toată casa noastră se schimbă ceva decând a venit, decând a rămas mai ales. Să nu mă râdeţi, dar câteodată am senzaţia că nu e om, ci un spirit de altundeva, poate chiar Destinul personificat în chipul lui.

— E interesant ce spui, Claudia — se opri Profesorul, amestecându-şi cărţile din nou. La asta nu m'am gândit încă. Dar dacă este aşa, n'avem ce face, nu-l putem alunga, suntem forţaţi să-l admitem.

— Vorbiţi copilării, se ridică Izabela — dar în ochii ei era o nespusă milă pentru amândoi. Fiţi siguri că poate lui Mihail Bota nu-i va conveni să se amestece în vieţile noastre.

— Dar dacă totuşi ceva se va întâmpla?

— Ce anume?

— Nu ştiu, nimeni nu poate şti ce va fi mâine. Dar nu e o presimţire, se sperie singură doamna Wagner, nici nu vreau să aud de asta. Numai să ne lase în pace, să nu vină peste noi.

— Tribul! tribul! strigă Izabela. Staţi închişi în cercul vostru vicios şi vă e frică să nu vă violeze cineva cercul. Aveţi maniile voastre, chinurile voastre, vă întăriţaţi ca animalele mici fără stăpân. Sunteţi ca un trib care şi-a făcut elemente tabu şi nu mai doresc nimic.

— Dar, Izabela, se îndreptă Profesorul spre ea — cum poţi să ne judeci aşa?

Profesorul totuşi are ochii galbeni şi privirile lui sunt pline de spaimă. In ascuns el recunoaşte adevărul fetei, îşi dă seama că cineva din umbră nu-i lasă să fie liberi, e conştient că odată se vor înăbuşi în cercul de care vorbeşte Izabela. Dar acum, nu, în niciun chip nu trebue să fie judecaţi aşa.

Deodată, sus, se auzi o uşă deschizându-se şi paşi uşori care coborau scara. In tăcerea aceea, sgomotul deveni bănuitor şi înfricoşător. Işi întoarseră toţi trei privirile spre uşă, aşteptând parcă să intre acela, ştiind bine cine este. Inimile înghetaseră pentru o clipă, mâinile se crispaseră cu unghiile înfipte în carne şi ochii îndureraţi fixaseră uşa ca pe o izbăvire dintr'un chin de gheenă, dar paşii trecură pe dedeparte, se mai auzi uşa dela eşire deschisă şi ecoul se pierdu vag în întunericul nopţii.

— Să fi avut atât de mult de lucru?! zise într'o doară doamna Claudia, mai mult ca să scape de ecoul acelei treceri pe acolo, care mai persista încă.

— Poate! şopti Profesorul. Intotdeauna, Mihail stă până târziu.

Legătura dintre ei nu mai putea fi restabilită. In trei colţuri diferite, stăteau îndepărtaţi, izolaţi, dar gândurile lor cuprindeau aceeaşi fantomă a lui Mihail Bota.

— Eu mă duc să mă culc! se trezi doamna Wagner ridicându-se şi pornind spre uşă.

Peste o clipă şi bătrânul mormăi ceva, poate „noapte bună" — şi se retrase în dormitorul lui. Izabela simţi o dulce turburare, care-i amintea venirea primăverilor, prima zi când a avut conştiinţa că din fetiţă se transformase în femee; o ameţeală uşoară se trezia în adâncul ei, aşa cum urcă din fundul mărilor curenţi calzi şi reci deodată până la suprafaţa apei. Se văzu singură în salon, dar mişcându-se câţiva paşi, îşi dădu seama că ghemuise în palmă o bucată de hârtie. O desfăcu şi văzu că totuşi, jucându-se cu creionul, dintr'o stare haotică şi neştiută îi scrisese numele: Mihail Bota. Literele luceau sub lumină şi sub ele se ascundea parcă chipul unui om. Işi ridică ochii peste fereastră, afară, prin zid — să şi-l închipue cum merge spre casă, puţin aplecat poate, puţin încruntat ori s'a oprit undeva să-i treacă oboseala. Aprinse un chibrit, apropie bucata de hârtie — şi sub flacără hârtia începu să ardă încet, fumegând albastru.

— Dacă soarta s'ar putea schimba aşa, arzând tot, arzând şi sufletul chiar! murmură ea. Rămase în picioare, dreaptă, până când din numele lui nu mai rămase decât un fir subţire de cenuşă.

Am fost în munţi

Sus în păduri, pe unde luna-şi taie drum în noapte
Prin umbra stâncilor şi-a brazilor trufaşi,
Treceau odată turmele cu albii ciobănaşi
Scornind în linişti prelungite şoapte.

Duceau cu ei, pe frunte, pentru alte creste,
Beteala lunei prinsă 'n mici popasuri.
Cântau tălăngile în nesfârşite ceasuri,
Potecilor, — frumoasa lor poveste.

Trec spre lumini, cu stemele pe frunte,
Cerbii golaşi, cu fuga lor cea vie
Oiţelor, în treacăt, să le fie
Peste pâraie fermecată punte.

In linişti de poieni, în vreun umbrar
Opriţi la sfat, ciobanii stau pe loc
Şi iau pe umeri luna, drept cojoc,
Să le 'ncălzească inimile iar.

Se-aude 'n noapte doina pe poteci
Cum plânge liniştită peste crengi de braz
Şi toată jalea zilelor de azi
O 'ngroapă 'n prundurile reci.

Am fost în munţi. Poienele tăiau
Negrul pădurii cu verdele deschis
Şi toată viaţa par'că mi-au închis
In valurile care triste unduiau.

ILEANA BUSUIOCEANU

CTITORIILE BASARABILOR

(Urmare din pag. I-a)

Chiliile din jurul bisericii sunt refăcute pe vechile zidiri. Bucătăria lui Mircea, de prin 1386, cu coşul ei larg şi vatră mare pentru a putea suporta ţăstul de lut subt care fierbeau bucatele domneşti, astăzi are o nouă funcţiune. Este transformată în brutărie. După ce vezi chiliile mânăstirii, albe, curate, te opreşti în ceardacul lui Mircea, de unde ochii au drum liber pe valea Oltului, în sus şi în jos. Peste drum de mânăstire, pe un pinten de deal, se înalţă Bolniţa Mânăstirii Cozia, o bisericuţă înaltă, sveltă, de o rară frumuseţe arhitectonică, ridicată de Petru Vodă Paisie (1542—1543). Vederea ei aduce aminte de frumoasele ctitorii ale lui Vasile Lupu, din Moldova. Pictura a rămas cea din sec. al XVI-lea. Găsim şi aci, pe lângă chipul ctitorului, şi pe acela al bătrânului Mircea cu fiul său. Păcat că această atât de frumoasă bisericuţă este astăzi părăsită, iar cei care locuesc în fostele chilii ale călugărilor bătrâni şi bolnavi, oameni simpli, neînţelegători, o cam folosesc pentru scopuri gospodăreşti.

Astăzi la Mânăstirea Cozia pulsează vieaţa din plin. Vieaţa în mugur. Funcţionează aci una din şcolile primare ale Colegiului Militar „Mareşal Ion Antonescu". Copiii celor care s'au jertfit pentru drepturile la vieaţă ale acestui neam, sunt aduşi subt calda oblăduire a ţării, pentru a fi îngrijiţi şi înstruiţi în mod cu totul gratuit. Nicăiri ca aci nu poate fi găsit un climat mai sănătos pentru pregătirea marilor apărători de neam şi ţară. In legătură directă cu istoria ţării, la adăpostul munţilor şi bătrânelor păduri de fag ce dau tot farmecul Coziei, subt sublima forţă a credinţei străbune, micile odrasle cresc şi se întăresc în voinţa neînfrântă de a fi la timpul lor, ca întregul şir al înaintaşilor, adevărate paveze pentru pământul sfânt al ţării.

Marii oşteni ai lui Mircea populează toată Valea Oltului cu legendele lor de mari şi nebiruiţi apărători ai crucii şi ai ţării. Insuşi Mircea pare că se desprinde din pictura brâncoveneasc şi aidoma vremii când trăia, „cu mâna pe sabie, vulturii pe genunchi şi coroana împărătească pe frunte", coboară încet dar hotărît în lumea noastră astăzi, mustrându-ne pentru cele rele, îndemnându-ne întru cele bune. In mica, frumoasa, minunat de frumoasa bisericuţă, alături de Maica Teofana, mâna de călugări se roagă lui Dumnezeu, pentru victoria celor buni, drepţi şi viteji. Candelele se aprind una câte una. Lumina creşte tot mai mult. Minţile fragede ale elevilor încep să prindă adevărul cel adânc şi greu ca jertfa, al existenţii noastre: Nimic nu se poate face trainic şi mare fără o tot atât de trainică şi mare pasiune. Atunci, crucea de aur masiv din vârful bisericuţii despică veacurile cu definitiva înţelepciune creştină: „Căutaţi şi fiţi desăvârşiţi, precum părintele vostru din Ceruri desăvârşit este; Indrăsniţi; Eu am biruit lumea".

N. VLĂDULESCU

Comisiunea Mon. Ist. ar trebui să intervină cât mai repede; până atunci, sectorul şcolii primare are îndatorirea să îngrijească de frumoasa şi omeneasca ctitorie.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 29
Miercuri 20 Octombrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

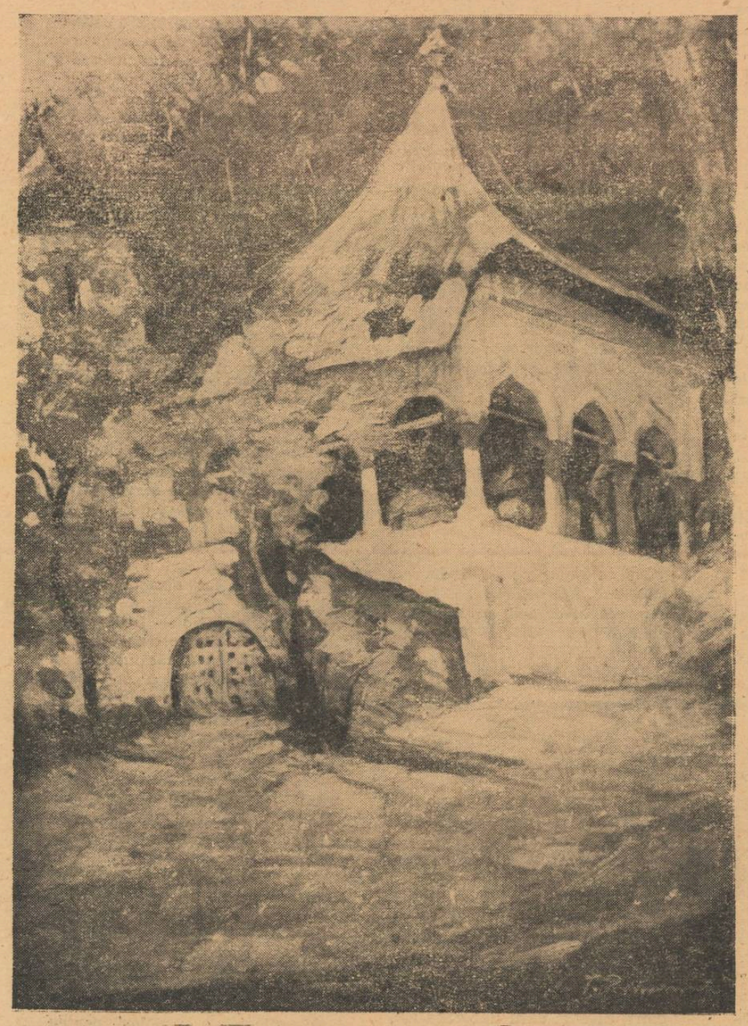

T. ROMANAȚI — La mânăstirea Horezu

OBSESIA lucrurilor nedorite

de MIHAI NICULESCU

Se spune că obișnuința creiază nevoia. Dar eu nu-mi aduc aminte să mă fi dus la teatru, să fi ascultat muzică ori să fi intrat în sălile de expoziții, în cele câteva luni de viață parisiană care au trecut nu mai știu când și cum, decat împins de o nevoie imperioasă, de o foame organica de spectacol. Niciodata nu știu sa ma fi bucurat ca în acest rasump, cu toate simțurile, din toate incheieturile și până'n maruntaie. Erau prea multe noutați contradictorii care mă impiedicau, ca să mai gasesc răgazul contemplativ prielnic alegerii, simplificarii necesare și obișnuinței, printre atatea ispite și solicitări urgente. Dar presimțeam instinctiv ca va veni lenamitea matinutoare din acea lacomie stupidă și obsesivă a noutații. Și n'a intarziat...

Odată, după ce înghițisem deavalma, seară de seară, muzică și teatru, am știut ca în ziua următoare voi fi liber. Atunci m'am intors în viața de toate zilele și mi-au fost iarași dragi oamenii de pe stradă, cerul și casele, copacii și iarba. Am revăzut după cateva săptămani, știind ca abia atunci voi alege ceea ce mi se cuvenea mie să aleg și să înțeleg. Regina moartă și Nicomède, La Céléstine, Jocul dragostei și-al întâmplării, **câteva farse moliereștí și două proverbe de** Carmontel. **Soarta oamenilor de pe scenă știam că eu nu o pot schimba, ca și pe a celor din viața unanimă. N'aveam să iau partea unora sau altora, ci numai să-i privesc dela o depărtare contemplativă, cu o atenție egala, sau cu o nepasare deopotrivă amabilă și ingaduitoare, știind ca nimic din ce avea să li se întample nu putea să fie altfel, că fiecare e nebun sau înțelept fără să fie îndatorat a da socoteală decât lui însuși — propriei conștiințe, dacă o are — sau nimănui.**

Desigur, nu citești cu folos decât atunci când recitești, ca în dragoste, cand iubești cu adevărat a doua oară, fără speranța și fără iluzii, mai ingaduitor fiindcă abia atunci știi de mai nainte ce se va întampla pana la sfarșitul inevitabil, — ca în toate împrejurările vieții cand te intorci, știutor și înțelept, pe unde mai trecuseși odinioară, deși Dante preundea, în versuri celebre, că nu e mai mare suferință decat sa revezi locurile unde ai fost odată fericit. Dar asta fiindcă unii oameni, cei mai mulți, nu văd ce este dincolo de lungul nasului lor și preferă să își aducă aminte decât să trăiască, adică se preferă — pe când alții, închiși în odăi cu pereții acoperiți de cărți pana'n tavan, scriu cu adâncă seriozitate și candoare, ca nu cumva să creadă altfel cineva, că lumea e aparență, iar formele și culorile, aromele și sunetele sunt înșelăciuni ale simțurilor — și că nu este altă realitate decât aceea din închipuirea lor. Iar câte un neisprăvit, pocnindu-se intre alternative și rătăcind în divagații, oftează: „Dacă aș mai trăi odată aș ști cum să-mi organizez viața!"

Admițând totuși că experiența vieții cuiva ar putea fi generalizată și pentru folosul altora, nu văd o formulare pedagogica mai potrivită decât aceasta: noaptea să dormi și ziua să fii treaz. Insomnia e geniul mediocrilor și al neisprăviților.

In piesa lui Montherlant: Regina moartă, **la care ajung acum nu prea de departe, Don Ferrante regele Portugaliei îi spune Donei Ines de Castro, de a cărei căsătorie în taină, cu moștenitorul tronului, aflase tocmai: „Ai merita să-ți trimită Dumnezeu o încercare atât de năprasnică, încât să-ți ruineze în sfârșit candoarea nebunească, astfel ca odată măcar, să vezi ceea ce este". Ines de Castro e bolnavă de speranță. Face parte din ceea ce vrea să continue, să tot continue, fără întrerupere și fără sfârșit.**

Don Ferrante e personajul covârșitor, care concentrează asupra lui și absoarbe tot interesul. Niciodată Montherlant n'a pătruns mai adânc în alcătuirea intimă a insului omenesc, n'a fost mai creator, creind cu propria-i substanță spirituală, din el însuși.

S'a și vorbit de Hamlet, pe care Don Ferrante îl amintește prin destin regal și complexitate sufletească.

(Urmare în pag. 2-a)

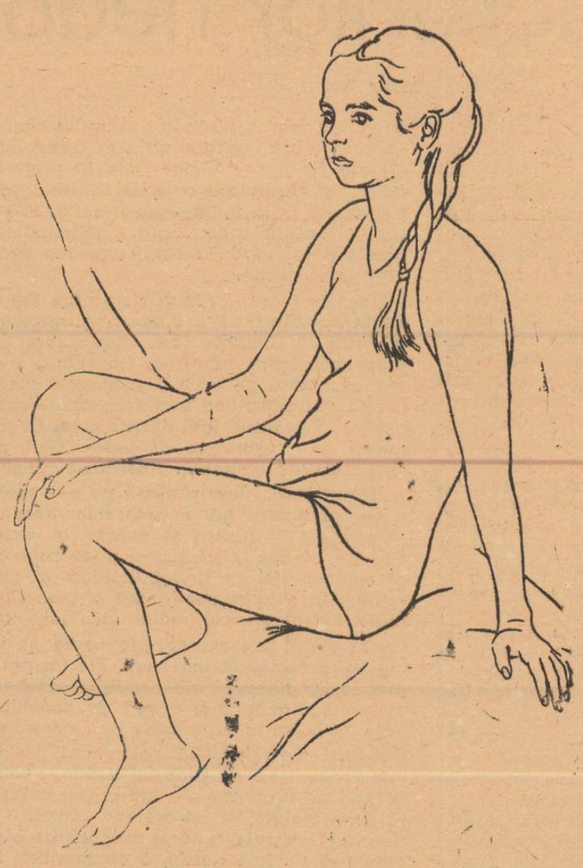

LEANDRU POPOVICI — Desen

UN PORT LA RĂSĂRIT

lui Radu Tudoran

Orașul în care se simte lumina mării oriunde, se desfășoară logic pe întinsul câtorva zeci de kilometri pătrați de teren, împărțit în „quartale" paralelogramatice. Delimitările se slujesc de drepte și de unghiuri drepte, și de nicăieri nu lipsește umbra domestică a platanilor cu frunzele la fel de geometric înscrise 'n pentagrame. Clădirile alineate urban, într'o disciplină ce se revendică dela principiile unui arhitect cartesian, suportă pe suprafața lor cenușie, — cu tranziții și variații infinite de saturații chromatice, bună de pus în ramă ca să joace măestrit rolul de pictură pură, — patina unor vremuri decât care mai strălucite ori mai tragice, numai Dostojewski ar putea închipui.

Aș vrea să pot strecură între cuvinte ceva din blândețea calmă a razelor difuze, cernute prin frunzișul pălit de apropierea toamnei, și atmosfera de convalescență dulce și de spital sufletesc s'ar reconstitui deplină. Plutește peste tot ecoul unei renunțări la viață, și de câteva secole de când burduful de bivol plin de ruble al unei împărătese a 'mpovărat umerii ducelui francez constructor, venit să-și afle 'n Răsărit împlinirea unei aventuri viețuite 'n Occident faustic, marea a 'nmirezmat cu moarte aceeași piatră calcaroasă cu vine roșiatice de fier oxidat, ce se iețește din fațadele tuturor clădirilor coșcovite de tencuiala gri, și-a răsunat continuu ca o chemare și ca un avertisment, sunetul geamandurelor din port, până mai ieri.

Niciodată orașul cosmopolit de pe țărmul septentrional al pontului euxin n'a cunoscut mai multă și mai rodnică liniște. Forfota levantină a oamenilor aurului, de peste toate țărmurile mediteraniene, simțită pe caldarâmul de marmură albă al portului, și care 'n-puse să se definească treptat ca un blestem și ca o structură, a 'ncetat, și asmuțite-s de-o bună bucată de vreme și sirenele vapoarelor. Golful trepădat pieziș și curmeziș de pakeboaturile internaționale se abandonează astăzi dimpedei autocontemplări apollinice, și cerul își invidiază oglinda perfectă cuprinsă între țărmul larg și istm. Par'că de undeva străfundurile hellenice ale structurei acestei stranii viețuitoare lipită solului ca un lichen pe scoarță, s'au deșteptat și-acuma se ivesc, albe, în soare, cu dimensiunile divinei lor proporții. Antic și francez, orașul dela răsărit închide 'n el condiția perfecțiunii, și nu există colț cât de neinsemnat care să nu invite la pictură. Fragmentele se cer singure în cadru, și 'ncet-încet retina își înregistrează pentru mai târziu porțiuni-porțiuni orașul tot, enumerând: Vlaminck, Utrillo, Cross și Pissaro, cu sentimentul sigur că-s pânzele unuj muzeu mirific, pe care le inventariază.

Nu am să vorbesc aci de oamenii aceștia, supraviețuitori a două războaie 'n decurs de 25 de ani, și a unor răsturnări mai cutremurătoare decât războiul, între ele. Nici de bucățile de cer pe care le 'nchid ochii fiecărei fete, și-ai fiecărui copil, cât de 'ncercat de experiența reversului înghețat al existenței pozitive: soarele. Se simte 'n surâsul până și-al bătrânelor care vând semințe și țigări otomane, și nici un derbedeu sublim din câți cutreeră răspântiile cu sentimentul imprecis că s'ar puteà pretà la orice soiu de contrabandă față de frontierele eticel certe, unanime, n'ar refuză să-ți desvăluie fără pretenții, cât de frumos se vede marea din colțul știut numai de el, al parcului imperial până la răzoarele verzi ale cărula străbat foșnetele largi cât orizontul, ale valurilor violete.

Mi-am petrecut ceasurile — cu limite disparente, atunci când febra activității și crispările cotidiane din orașul pătimirii mele continui, se șterg în fața beatitudinei unui univers atemporal — singur pe băncile vechi ale parcului cu nume mperial, ochind prin desfoierile de evantaliu ale unei ramure țepoase de pin, albastru de verde ce era, înfiorările reci ale mării, sub epiderma luminoasă a căreia simțeam circulând sângele înghețat ca un venin, al apei saline (de aceeași densitate, zic biologii, cu mediul intern al corpului uman), fluctuând dela verde-émuraude spre ultraviolet, prin albastru și siniliu-indigo.

N'am simțit niciodată ceeace poeții pretind că se numește „fiorul infinitului". Poate pentrucă pretenția lor ține de recuzita ieftină a efectului umărit, cu veleități de mister.

Nu sufăr de animism, și n'am putut de când sunt înțelege mania degradantă de a atribui stihiilor veleități omenești, atunci când, dela înălțimea transcendenței lor, făptura de carne centrată pe intestinul gros și pe marele simpatic e tot atât de puțin diferențiată de sol ca patrupedul pe care-l stăpânește și paște. De aceea n'am simțit nici un moment „sbuciumul mării", care, dacă își sbârlește crestele solzoase de balaur apocaliptic, până la o înălțime de câțiva metri deasupra nivelului ei, cutarea imperceptibilă a suprafeței e departe de a se chemà, în raport cu imensitatea orizontală a întinderii sale, sbucium.

Pot spune chiar că, dela 2000 de metri, calmul vastei cuprinderi de apă nu poate părea decât dezolant, și că din avion toate mările sunt tot așa de moarte ca Marea Moartă.

Totuși, pe banca veche de lemn vopsit, scrijilând cu vârful pantofului pietrișul aleei din parcul cu nume imperial, dacă nu „sbuciumul mării", iluziu și făcut, cel puțin necontenita instabilitate a aspectului ei, m'a cutremurat.

Știu că într'o dimineață, când mă aflam în apropierea mării, la ora când — înșelător — soarele se urcă neașteptat cu o palmă deasupra orizontului, ca și cum nu de după linia lui incertă, aburită de cețuri, s'ar fi trezit, ci brusc s'ar fi aprins mai sus de vama zeilor oceanici, din hău, ca 'n ziua dintâi când s'a răstit cuvântul sâcâit de întunerice, n'am mai putut găsi din mare decât o fâșie, foarte aproape de țărm, albă ca de boală, mâncată 'ncetul cu încetul de negura brună, ce se 'ntindea opac, vertical, până spre zarea săltată nefiresc, de după care puteau răzbi razele. N'au fost nici cinci minute până să se ridice pâcla, și 'n tot răstimpul acesta regalul stomatelor vizuale se desfășură cu brio: niciodată n'am avut voluptăți retiniene mai certe, bețiî mai nesăbuite de culoare, cascade mai tumultuoase de reacții, năvălite toate pe calea unui singur, cel mai inactiv, simț: văzul. Dacă a 'înțeles cineva cum aud surzii culoarea, și ce infinite acorduri iscă 'n urechea lor, virgină de sgomote impure, ejacularea unui roșu de soare-răsărit, — chiar dacă a fost în stare să priceapă asta, n'are să simtă niciodată câtă energie, câtă lupta, câtă acțiune, a putut însemnà pentru lenea patologică a unui bolnav al contemplației, sarabanda culorilor manevrate subtil, pe ierarhii de luminozități și saturații, ca în cărțile de fizică, de laborantul experințelor de spectroscopie, care era atunci marea.

O mai simt, în plămâni. Aerul pe care-l inspir izbește, aici, ca să pătrundă, rezidurile unui mediu atmosferic, a cărui puritate cristalină vibrează la fiecare nouă rafală a traheei, muzical, electic: cântec chromatic.

Știu că instabilitatea aspectului optic al mării e arpegiul explicit al unei game grave, care dacă s'ar traduce pe portativ ar însemna freamătul nebun, nevindecabil, al structurilor cărora, oricât le-ar fi de lesne accesibile dimensiunile orizontalității, le este interzisă verticala.

Fiindcă, în fiecare zi, justa amiază nu poate cumpăni exact dacă e cerul care-și pizmuie oglinda dintre țărmurile golfului, sau e golful, și marea de dincolo de golf, care-și frământă culorile să capteze, cât de cât, neputându-l ajunge, azurul înghețat al unui cer prea sus.

ION FRUNZETTI

Detractorii literaturii ardelene

de ION ȘTEFAN

Atitudinea criticei estetice față de semănătorism este retranșată în dosul unor poziții din care nu se vor putea mult timp distinge notele diferențiale ce definesc acest curent, cărula i se pun în seamă toate operele adăpate la izvorul rural. E dificilă urmărirea sursei invectivelor antisemănătoriste de azi, totuși nu riscăm prea mult căutându-le, în acord cu morala faimoasei fabule despre topor și pădure, tocmai acolo unde împrejurările erau mai favorabile eflorescenței acestui curent, în Ardeal. Sunt scriitori ardeleni care au văzut în semănătorism un curent scuturat de un cuget profetic, care, mai zelos decât oricare altul, s'ar fi jurat să lege pentru totdeauna arta și scrisul românesc de conținuturile dulceag-diluate ale istoriei, ale satului și ale naturii românești. Această tendință ar fi dat naștere unei istorii convenționale, idealizate, unui naturalism idilic, unui eticism școlăresc, unui sentimentalism siropos, care notate pe certificatul de naștere al semănătorismului ar face impresia unei etichete de șerbet de trandafiri. Evident, dosdindu-se roadele literare de cele culturale ale semănătorismului, i se recunosc totuși acestuia meritele politice, sociale și pedagogice.

Credem că înșiși reprezentanții autorizați ai criticei estetice sunt de acord că asemenea afirmații alunecă pe panta primejdioasă a exagerărilor. Adevărul e că semănătorismul n'a voit să lege pentru **totdeauna** literatura românească de istoria și viața rurală a poporului nostru. Insuși Iorga, teoreticianul înflăcărat al curentului, dacă susține că literatura trebue să se inspire dela ceea ce avem mai caracteristic, adică viața satelor, adaugă că mai târziu e firesc să se sporească acest material de inspirație cu orice clasă socială care-și primește orientarea definitivă și-și consolidează originalitatea. Și chiar în paginile **Semănătorului** s'a afirmat de către D. Nanu că ceea ce dă un caracter național scriitorului e mentalitatea, prisma sa sufletească, nu tema, că ceea ce importă e construcția interioară a operei, atitudinea pe care o revelează, nu materialul ei. Prin asemenea idei, semănătorismul devine adiacent cu poporanismul, al cărui ideolog, G. Ibrăileanu, recunoaște și el că un subiect, trecut printr'un suflet românesc, va da o operă românească.

O lume încă nestructurată, cum a fost și este încă aceea a orașelor noastre, o lume care a fost în genere eterogenă și compozită, este lipsită de profunzime și mai ales de coeziune și ca atare nu putea atrage pe scriitorii ardeleni, a căror literatură, raportată la materialul de inspirație, are un caracter semănătorist înainte de a-l fi avut cea din Principate. In Ardeal neexistând decât populație rurală, — firește, din punctul de vedere românesc, — era normal ca scriitorii ardeleni să devină, cum le zice un Bogdan-Duică, **poporanți**. Și fiindcă pomenirăm aci numele lui Bogdan-Duică, e util să transcriem câteva rânduri ale sale despre literații Basarabiei, a căror situație se aseamănă cu a celor din Ardeal. „Țăranul a fost cel ce atrase și întâia atenție a literaților celor din urmă ai Basarabiei. Era singura parte sănătoasă plină încă de viață. Ce literat s'ar fi putut opri cu simpatia și căldura trebuitoare inspirației într'o lume de boieri fără înaltă simțire și cuprinși numai de grijile vieții materiale simple? Țăranul își păstrează însă originalitatea; ea putea să atragă, să îndemne pe artist". Și mai departe: „De dincolo de Prut, în literatura noastră nu s'a ridicat nimeni care să nu fi fost o inimă mișcată pentru norodul lipsit sau părăsit de puțina boierime a locului.

Detractorii semănătorismului spun că ancorarea inspiraiei în material rustic a dus la convențional, idealizare dulceagă, eticism didactic. Recunoaștem că literatura semănătoristă numără o sumedenie de narațiuni nevertebrate, edulcorate, învăluite într'un lirism călduț, descriind stereotipic scene de un factice idilism rural; că multe personagii ale ei sunt fantomatice; că multe din scrierile ei îndeplinesc doar o funcție de amvon. Dar nu ideologia semănătoristă, ci capacitatea minoră de a fabula a unora din scriitorii raliați în jurul ei, atrași de erezia că temelia națională a construcției lor e suficientă pentru a-i promova în regatul literaturii, neputința de a trăi mentalitatea clasei țărănești sau de a ridica ficțiunea la o mare putere de adevăr, — aceste deficiențe (ale scriitorilor) au făcut să eșueze în convenționalism uniform și idealizare dulceagă încercările semănătoriste, de tipul scrierilor lui Ion Ciocârlan, care de fapt nu e Ardelean. Se știe să I. L. Caragiale susținea că condiția esențială a operei de artă e insuflarea ce i-o dă talentul. De orice școală sau gen, de orice dimensiune sau proporție, cu sau fără tendință, cu sau fără teză, dacă e insuflată de talent, ea va trăi.

Dar Ardelenilor le lipsește finețea nuanțelor și subtilitatea explicativă și în această luptă împotriva semănătorismului transilvan, care a putut totuși, într'o revistă satelită a **Semănătorului** — am numit **Luceafărul** — să tolereze paginile de apologie o poziției artei pentru artă scrise de Marin Simionescu-Râmniceanu, care mergea până la a declara că îndeletnicirea artistică e refractară vieții de stat, aceia care s'au făcut interpreții literaturii moderniste și au teoretizat superioritatea scrisului inspirat din realitățile urbane, vorbind de o literatură rurală, „oricum inferioară" și fixând operele semănătoriste sub nivelul „intelectualității medii" a societății române, excluzându-le totodată din ansamblul creațiilor majore, determinate de concepții individualiste și urbaniste, sunt criticii din Principate. Receptivi la nuanțe, aceștia au remarcat totuși că, privită numai sub raportul materialului de inspirație și al laturii formale, evoluția dela literatura rurală la cea urbană nu are decât o importanță relativă, mai mult socială, cu slabe repercusiuni asupra valorii estetice. Concesivi, criticii din Principate au recunoscut de asemenea că o mișcare literară reprezintă convergența unui lanț

(Urmare în pag. 5-a)

Leon-Paul Fargues

La 1912, în vârstă de 34 ani, Leon-Paul Fargue [1]) publica o culegere de poeme care au avut o mare influență asupra multor poeți de astăzi.

Intr'o epocă în care intelectualismul triumfa, Fargue nu șovăia să se arate ca un om plin de sensibilitate autentică. El se lăsa dus la întâmplare, din întâlnire în întâlnire, și ne împrăștia și nouă desfășurarea vieții sale interioare. Își amintea o plimbare nocturnă, avea nostalgia unei prietenii, regretul unui apartament părăsit. Își exprima pasiunea pentru muzică și pentru pictură. Avea obsesia unei siluete desnădăjduite, lângă un copac, într'un cartier sărac al Parisului. Visarea continuă ori hoinăreala alcătuiau domeniul său preferat. Idealul lui era, cum singur a spus-o, „să facă minuni din lucruri mărunte, din mediocru, din anonim".

Fire singuratecă, rătăcea prin Paris, atent, cu urechea ațintită spre cel mai mic sgomot și totuși rămânea foarte departe de pământ. A căutat să cunoască mai bine marele oraș, nădăjduind să descopere un colț nou, o răspântie plină de mister, un chip al cărui ochi îl vor urmări mult timp.

In cele două opere din urmă, Haute solitude *și* Refuges, [2]) *regăsim sensibilitatea poemelor, același fel de a vedea lucrurile: dorință de evadare, dragoste pentru vis și hoinăreală. Pentru Fargue, întreaga viață este cuprinsă în lumea emoțiilor. Privește fiecare lucru și-l iubește atât de intens, ca și cum ar trebui să renunțe pentru totdeauna la el. Evocă, lăsându-se uneori pradă unei dureroase melancolii, evocă odată mai mult, farmecul ființelor îndepărtate sau dispărute. Deseori, desnădejdea îl pândește. Amintirile sunt prea dureroase: „Journées assassinées, mortes eaux charriant des souvenirs, encore eux, toujours eux, accompagnés de vois enfermées, de voix qui surnagent".*

Mai scrie: „cât este de întuneric în această lume unde sfârșim prin a ne izbi de propriul nostru corp, prin a ne vedea peste tot în caravane! ce trebuie să facem ca să evităm hoardele de ființe atât de asemenea nouă care urcă aleele, așteaptă prin gări, ocupă mesele cafenelelor?"

El trăește, puțin halucinat, într'o lume în care totul nu-i decât un simbol; mobilele, mobilele voastre de toate zilele se însuflețesc și vă înfruntă, casele Parisului vi se ridică deodată în față, noaptea, ca și cum ar vrea să vă îmbrățișeze. Umbrele strigă, fluviul se oprește. Cerul, în plină zi, nu-i decât o boltă întunecată.

Emoții. Amintiri. Visuri. „J'ai tant rêvé, j'ai tant rêvé, que je ne suis plus d'ici", scria el într'o zi.

El își urmează drumul într'o lume de minuni cunoscute numai de el. Are, după cum ne-o mărturisea în „D'Après Paris" gustul călătoriilor în spațiile imaginare „car on ne voyage pas pour des choses raisonnables, pas d'avantage pour les choses réellees".

Dar spațiile imaginare amenință uneori să te înghită. Trebuie să te agăți de real, sau cel puțin de ceeace a existat. Trebuie să găsești refugii, și refugiile sunt popasuri unde lui Fargue îi place să întârzie când retrăiește trecutul. Sunt vechi colțuri din Paris și cafenele unde trăiau și hoinăreau, discutau scriitori și artiști pe care-i admirăm astăzi. Refugii: la Place Blanche, Closerie des Lilas, le Dôme, la Rotonde, l'Abbaye de Thélène, le Chat Noir. Și Verlaine, Moréas, Pierre Louys, Toulouse-Lautrec, Le Douanier, Rousseau, Modigliani, Vlaminck, și atâția alții. Și marile premiere de teatru, și operile discutate cu pasiune. Refugiu, amintirea clipelor petrecute în casa lui Maurice Ravel, evocarea serei triumfale în care se dădea l'Annonce Faite à Marie. Refugiu, gândul că țara ta a creat toate aceste glorii, a servit de cadru acestor spectacole uimitoare. Și gândul că „Franța este veșnic Franța, adică peisagiile sale, casele, copacii și florile sunt mereu la porțile lor".

Haute Solitude. Refuges. Desfășurarea unei vieți interioare. Să vorbești, să scrii, să nu uiți pe ceilalți. „Vorbesc și scriu pentru toți acei care merg ca și mine încovoiați sub greutatea vieții. Ei se vor opri ca și mine, se vor întoarce pe aceste drumuri, la aceste sentimente care se pierd încet în noapte. Se vor gândi, vor încerca să înțeleagă și să-și încadreze povestea lor în imensul și schimbătorul joc de răbdare al vieții terestre. Și poate că într'o zi, încetul cu încetul, în secolele viitoare cineva va reuși să urce cu răbdare, prin mici sguduiri interioare, prin infiltrări, cu pași de lup, ca un vânător îndemânatec, care se apropie fără să i se audă măcar respirația, să urce până la începutul vijeliei care ne-a aruncat pe pământ, să atingă sfios, dar să atingă în cele din urmă spuma imensei cataracte inițiale.

ROLAND MESTRE

1) Născut în 1878 la Paris. Autorul Poemelor — Pour la Musique-Vulturne — Tancrède — Espaces — Sous la lampe — D'après Paris.
2) (la N. R. F., Paris 1942).

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL: „REVIZORUL", COMEDIE IN CINCI ACTE, DE NICOLAE GOGOL.

TEATRUL COLORADO: „OAMENI IN JUNGLA", PRELUCRARE IN TREI ACTE DE ION SAHIGHIAN.

Piesa lui Gogol s'a transformat: nu mai este piesa rusească pe care o știm, o glumă și o satiră a unei societăți, cu micile și marile ei păcate, specific rusească, cu mediu rusesc, cu atmosferă rusească.

Piesa care s'a dat la „Național" nu mai are nici identitate, nici familie, nici „specific național" cum se zice, „este despersonalizată", „stilizată", și chiar „sterilizată": ceva între „expresionism", „teatru de artă", și „teatru intelectualist".

Gogol, însă, a fost rus, a avut humor, și încă humor rusesc, mustos, i-a plăcut să scrie despre șezătorile din Ucraina, despre viața cazacilor de astăzi ca și din trecut, i-a plăcut să-și râdă de unele și să admire altele.

Spun toate acestea ca să se vadă cine este autorul, ce fel a scris, din ce s'a inspirat și, prin urmare, cum se potrivește teatrul unui astfel de scriitor cu ceeace s'a prezentat la „Național".

Il știam pe d. Sahighian că în materie de regie este reprezentantul „cuminteniei teatrale".

Și atunci întrebarea: dece a părăsit-o?

MARIETTA SADOVA

Ori d-sale nu-i plac „pozne" d'astea, „futuriste", cu case tăiate în mijlocul scenei, cu biserică rusească deasupra casei etc.

D-sale îi place jucrul întreg și sigur!

Și deodată — și tocmai de dota aceasta, tocmai cu piesa lui Gogol — d. Șahighian se schimbă.

Scrie Gogol în capul actului întâi ca decor: „o odaie în casa primarului"?

D. Șahighian zice cu mirare și dispreț: „o odaie?!"...

Poftim: o odaie!...

Am să arăt eu ce-i trebuie aici piesei ăsteia ca decor!

Și, în adevăr, în loc de o odaie d. Șahighian înalță pe scenă o biserică cu clopotniță, cu turle dintr'acelea rusești, răsucite în chip de ceapă, face o stradă pe scenă, mai pune și o casă întreagă „în secțiune", felinare, mai pune și alte case, în definitiv un întreg colț de oraș rusesc.

Asta desigur pentru „sugerarea peisajului rus"...

Pentru întregirea acestuia însă dacă-i așa, trebuie să spun că îi mai lipseau: o chirhana, o troică, (cu zurgălăi desigur!...) și, bineînțeles, „Lunrașii de pe Volga".

Asta ca fundal.

Poate că peisajul era, totuși, întreg, însă de la parter nu s'a văzut: poate de la locurile de sus și dela galerie: cu Volga în fund și Siberia pe dreapta...

Dar oricum a fost „tare frumos".

La fel și costumele!

Frumoase, toate în culori de păsări exotice!

Și, ca motive, cu desene învrăstate ca pe aripile fluturilor!...

Frumoase și vesele.

Dece nu?

Căci, altfel, unde s'ar fi ajuns dacă personagiile lui Gogol ar fi fost prezentate ca niște oarecare nespălați de provinciali obișnuiți, stupizi, înrăiți și caraghioși!?...

Și îmbrăcați așa, mai ponosit?!...

N'ar fi avut nici un haz.

Că doar dintr'aceștia, oarecum avem și pe la noi și ar fi fost banal.

Deci Gogol în costume de balet!

Și, deaceea, spre a fi în concordanță cu toate cele de mai sus a trebuit ca spiritul acesta, care a regisat spectacolul, să domine și jocul actorilor, cu acele sincronizări ale mișcărilor și gesturilor, cu acele grime și măști atât de „originale".

Deaceea o fetiță din dreapta mea, care bătea din palme cu o bucurie neobișnuit de mare, sunt convins că a mai fost adusă și după aceia de mama ei la acel spectacol, desigur păcălind-o că o duce la „Teatrul de Marionete din Salzburg".

(Mama desigur că e o adeptă a lui Gordon Craig — „chestia" cu supermarioneta!... — iar fetița o fi citit „Wilhelm Meister"...)

Unii actori, totuși, — dece, nu știu, dar cred că bine au făcut, cu toate că în felul acesta nu mai erau în cadrul spiritului care a prezidat întreaga punere în scenă, — s'au diferențiat prin joc atât de ceilalți cât și de tonalitatea generală a spectacolului.

In primul rând ar fi d. Aurel Munteanu, care a jucat rolul „Revizorului".

D-sa a fost atât de firesc încât aproape că nu făcea impresia că-și dă osteneala să-și joace rolul.

Ori cred că trebuia să fie ceva mai „rus" și să inspire ceva mai multă încredere, să aibe mai multă veracitate, — trebuia luat drept „Revisorul" — mai multă consistență, căci rolul acesta nu e rolul „Mincinosului" din Goldoni".

Ori d. Munteanu l-a jucat pe Hlestacov cam la fel.

Totuși nu-i chiar la fel și dacă și Hlestacov minte, aceasta o face mai altfel, și, oricum, o face numai fiindcă e beat, (și chiar și asta trebuie să se facă cu mai multă greutate, nu chiar ca într'un sketch de revistă sau ca într'o scenă de operetă).

Cu toate acestea d. Aurel Munteanu n'a fost rău și realizarea neforțată a personajului, cu acea desinvoltură plăcută, ușoară, i-a câștigat simpatia sălii.

Căci cele spuse cu privire la jocul d-sale de scenă poate că nu i se adresează chiar d-sale, deoarece acel joc nu era decât o consecință normală a faptului că, în totul, „Revizorul" n'a fost tratat ca o comedie de moravuri și de tipuri rusești, ci ca o simplă farsă fără identitate, o piesă expresionistă în care desigur că și textul și mișcarea și gestul nu trebuie să fie decât sugerate.

In a doua categorie ar fi d-nii I. Finteșteanu și C. Antoniu.

D-lor au jucat nu „firesc" — fiindcă „firescul" în teatru uneori este lipsit de sens — ci într'un mod care s'ar numi normal, sau, dacă voiți, tradițional.

In rolul primarului, d. Ion Finteșteanu, deși d-sa se cam repetă, ne-a dat un tip bine prezentat, într'o caricaturizare reușită, foarte potrivită și ca ton și ca mască.

După părerea mea, cred, atât, că nu trebuia să se lanseze prea mult în tirada dela urmă, ceva cam prea dramatică: ce Dumnezeu, doar cred că nu caută să arăte prin asta că se pregătește să dubleze „Regele Lear"!

Oricum, însă, o realizare frumoasă și un rol care îi merge.

In ce privește pe d. C. Antoniu, în rolul servitorului Osip, d-sa a dovedit încă odată ce priză are în public, spectatorii primindu-l întotdeauna cu plăcere, pentru comicul d-sale întotdeauna plin de haz și de măsură.

In ce privește a treia categorie de roluri, ele au fost jucate după tiparul impus de regie, oarecum schematic sau, cum se obișnuește a se spune, orecum „stilizat".

Dacă facem însă, abstracție de asta, adică de faptul că în felul acesta nu erau la locul lor în Gogol, reproș care, încă odată, se adresează mai mult regiei, ca actori, trebuie să spun că au dat lucruri bune și amuzante.

In privința aceasta în primul rând trebuie remarcați d-nii Florin Scărlătescu, D. Amigdali și C. I. Mortun.

De asemenea bine și d-nii Emil Botta și P. Dem. Dragoman.

Rolurile principale feminine au fost două, jucate unul de d-na Marietta Sadova și celălalt de d-na Victoria Mierlescu.

In ce privește doamna Marieta Sadova, deși rolul pe care i-l oferă această piesă, nu-i un rol de importanță, a știut totuși să-i dea culoare.

Același lucru și despre doamna Victoria Mierlescu a cărei grație veșnic proaspătă asigură tuturor realizărilor d-sale un deosebit farmec.

EMIL BOTTA

Din punctul acesta de vedere genul de regie adoptat de data asta se poate spune că a și avantajat-o, un rol ca în „Coppelia" prinzând-o de minune.

Tot aci trebuie menționată și d-na Lulu Cruceanu care s'a prezentat cu acea specifică siguranță a d-sale și cu mult realism.

De altfel, oricât de mare sau oricât de mic ar fi rolul, d-sa știe întotdeauna să-l pună în valoare.

De asemenea au fost bine și doamnele Valeria Panait și Antoanette Vriside, cum și d-nii I. Horațiu, Eug. Stoiceanu, N. Cristescu, I. Radu, Cristian Niculescu, P. Pătrașcu, Dobre Ene, Eug. Cassian, I. Luchian, G. Atanasiu și C. Economu, care de asemenea au dat multe lucruri reușite.

In scurt un spectacol, plăcut, care, însă, nu e tocmai „ortodox"...

Dacă cumva asta mai poate să intereseze...

*

Teatrul Colorado are un merit: este stăpânit de febra încercărilor și a experiențelor.

Departe de mine de a socoti aceasta drept un lucru rău: găsesc din contra că este îmbucurător. Din asemenea repetate experiențe — alternate câte odată de căderi și înfrângeri — pot ieși multe lucruri bune.

Astfel pot ieși piese noui, formule noui, oameni noui.

Și dacă la zece încercări proaste se nimerește una bună, întrepidul director încă se poate socoti un om fericit.

Bineînțeles, numai, să aibă și răbdarea și tenacitatea și mijloacele să reziste!...

Iată de ce, în asemenea cazuri, față de asemenea bunăvoințe — pe lângă bani și muncă — încurajările nu trebuie să lipsească.

E cazul „Teatrului Colorado" și a spectacolelor cari se dau acolo.

De data aceasta asistăm iarăși la o formulă nouă.

Ultima e a d-lui Ion Sahighian: o „prelucrare" în trei acte.

Deși nu ne spune mai mult nimic. Prelucrare după ce? Și după cine? Că la început nu-i zicea „prelucrare", era deci chiar o „lucrare", o realizare după o „ideie cinematografică"? Dar ideia asta cinematografică? A cui e? Ce-i cu ea? Etc. etc.... Din toate cele de mai sus, se poate vedea că d. Ion Sahighian de fapt este un autor pur și simplu: un autor ca toți autorii, cu toate slăbiciunile și timiditățile respective, care a scris și el o piesă ca toate piesele, și care, ca orice autor debutant care se prezintă în fața altora, este modest, așa cum este și poetul care a „comis" versuri și care vine cu sulul la subțioară în fața d-lui secretar de redacție al unei reviste literare.

Prin urmare d. Ion Sahighian, ca orice debutant a voit să fie modest. Și fiindcă „debutanții" nu trebuiesc descurajați, voiu spune că „Oameni în jungla" ca spectacol ticluit „după o ideie cinematografică", până la un punct e chiar bun. Trebuie să-i recunosc reale calități, a reușit să redea atmosfera aceia apăsătoare, grea, a izolării — și-i mare lucru acesta! — pe cari trebuie s'o resimtă așa de pregnant o mână de oameni când se află singuri în mijlocul altei lumi, a unei alte clime, unde până și natura îți este potrivnică.

Nu suntem, desigur, în fața unei mari creații de teatru — d. Ion Sahighian, doar n'o fi având și pretenția asta!...—dar, oricum, e un bun pretext teatral pentru un spectacol de un tip oarecum nou la noi, de atmosferă, de exotism, de sonorizări, cu alte cuvinte un pretext în primul rând pentru regie, adică ceiace își dorea Gaston Batty pentru piesele montate de el.

Deaceia, chiar trebuie s'o spun, meritul acestui spectacol autorul trebuie să și-l împartă nu numai cu interpreții dar și cu directorul de scenă, cu decoratorul și cu realizatorul sonorizărilor.

Să încep cu regia. A avut-o d. Val Mugur și trebuie să spun că a fost neașteptat de bună.

A reușit să dea o culoare originală, bine realizată întregului spectacol și, desigur, că în primul rând și actorilor indicații juste, obținându-se astfel un joc de scenă adecuat.

Mărturisesc că nu mă așteptam ca d. Val Mugur să se dovedească un regisor așa de priceput și înțeleg să spun aceasta tocmai pentru că, într'un fel, este cea mai frumoasă laudă ce i se poate face.

In ce privește decorul, a fost cât se poate de bun.

Realizarea cabanei și în special coloritul proaspăt al vegetației de junglă, în tonurile acelea vii, care se vedeau în afară, contrastând cu tonurile terne ale bungalow-ului, au contribuit admirabil la realizarea acelui mediu exotic necesar piesei și atmosferei aceleia apăsătoare pentru niște oameni părăsiți în oceanul acela de vegetație luxuriantă și asaltatoare!...

Și bine înțeles, nici decorul n'ar fi fost suficient dacă nu se adăugau — contribuind într'o și mai mare măsură la realizarea acestei atmosfere și a tonalității ei generale sufletești — și admirabilele sonorizări datorite d-lui ing. G. Buican.

Și acum, să viu la interpretare. Actorii în general bine. Mi-a plăcut Maud Mary în rolul Tondeleyo: și ca joc, și insinuare, și ca apariție exotică, d. Ovid. Brădescu a realizat o figură cald umană în d-rul Bradley, ratat din cauza beției, dar plin de suflet; d. Giugaru, ajutat — n'aș putea spune ajutat ci, mai de grabă desavantajat, dar alci e cazul să spun: ajutat—și de fizicul d-sle, ne-a dat în Sprendell un tip de autentică dramă, o realizare cu care nu-i dator cu nimic oricărui actor de clasă din teatrul nostru de astăzi; bine de data asta d. Kiki Brezeanu într'un rol frumos jucat, un rol de compoziție, cu bune accente dramatice; deasemenea d. Alexandrescu Toscani, în acel Fred Asley chinuit de nerăbdarea și febra întoarcerii; firesc și agreabil ca presentare d. Corneliu Potcoavă în Căpitanul Jefferson; bine și în ton, d. Petru Assan, în misionarul Roberts.

Au mai contribuit la realizarea bunei prezentări a acestui spectacol deasemenea și d-nii G. Tretănescu, Tiberiu Simionescu, cum și Peter, un negru autentic și, pare-se, și un japonez autentic.

In rezumat: un spectacol care nu trebuie subestimat, care ar fi păcat să nu fie apreciat just și ar fi păcat dacă n'ar prinde, fiindcă are multe lucruri bune e, orecum și ceva nou.

ALEXANDRU DRĂGHICI

CINEMA

CINEMA BOULEVARD-PALACE „CATUȘE ROȘII"

Prima nedumerire pe care-o manifestă spectatorul filmului „Cătușe roșii" — după vizionarea scenelor de început, — este întovărășită de întrebarea fără răspuns a defectuoasei sincronizări și a acestui film care nu mai are scuza de-a fi fost turnat exclusiv în țară, ci în colaborare..

Mai bine zis fără răspuns momentan, întrucât acțiunea devenind din ce în ce mai interesantă, te obișnuești cu sincronizarea, luând parte total— la tema pe care și-o propune filmul.

După spectacol, în drum spre casă, entuziasmului vizionării acestui spectacol de bună calitate, se alătură întrebarea menită să-l micșoreze:

„Dece atât de prost sincronizat? Deși jurnalele de război ne-au obișnuit — atât de confortabil — cu atmosfera de război pe câmpul de luptă, cele câteva crâmpeie sbuciumate (inteligent speculate în scenariu de regisorul Carmine Gallome) izbutesc să înfățișeze tabloul viu al unui război.

CINEMA VICTORIA: „DRAGOSTE DE CAVALERIST"

Dece „Dragoste de cavalerist" și nu „Dragoste ca'n toate filmele de cinema"?!

Sau ca în romanele de Rădulescu Niger, ale căror admiratoare vor lăcrăma discret împreună cu interpreta pincipală, în multiplele scene duioase ale acestui film de epocă, a cărui amprentă inerent fastuoasă convine Conchittei Montenegro și al cărui farmec de necontestat eclipsează, ca întotdeauna.

CINEMA SCALA: „CARNAVALUL DRAGOSTEI"

Exceptând cele câteva scene de revistă oarecum reușite, filmul „Carnavalul Dragostei" nu se deosibește câtuși de puțin de comediile în care excelează Hans Moser.

Admiratorii genului vor face haz de știutele comicării ale lui Hans Moser, în rolul „omului bun", înțelegător al inimilor tinere și deci îndrăgostite.

In consecință, având grije să apară oridecâteori crede regisorul că ar mai fi necesare diverse explicații pentru lămurirea spectatorilor, despre al căror gust însă, regisorul de mai sus este el însuși nelămurit.

Johanes Hesters încearcă o vagă și inutilă imitație a stilului în care-și cântă chansonetele Maurice Chevalier.

Deci, nimic original.

ADRIANA NICOARA

MEMENTO

CINEMATOGRAFE

SCALA: Carnavalul dragostei și jurnal.

REGAL: Zvăpăiata și jurnal.

VICTORIA: Dragoste de cavalerist și jurnal.

ELYSEE: Parada notelor, jurnal și trupă de reviste.

VOLTA BUZEȘTI: Macario la tribunal, jurnal și trupă.

ROMA: Dora Nelson, jurnal și trupă de balet.

CARMEN SYLVA: Teroarea din umbră, jurnal și trupă.

ECOURI teatrale.

SISTEME...

Ambiția de-a se arăta cât mai puternici, face din unii oameni victimele propriei lor vinovății.

Când scriu aceasta, mă gândesc la gazetarul care dela începutul colaborării sale la unul din ziarele mici de dimineață, n'a făcut altceva decât să întrețină cronica dramatică și rubrica „teatrală" cu un fel de stil care ar jena și pe cel mai îndrăgostit de pamflet.

„A scri de-o manieră supărătoare nu numai pentru cel căruia i se adresează scrisul, ci și pentru toți ceilalți cari îl citesc. Iată obligația de-a te lăsa de meseria aceasta" spunea Maiorescu.

E ceeace ar trebui să oblige pe toți acei cari — fiind mai ales în apropierea artei, ba, chiar mai scriind și despre ea — nu fac decât să-și efteinească rubrica prea „nedramatică" și cronica prea... „teatrală" până la judecata oricui.

Dar sistemul ales de-a întări spiritele tocmai cu ceeace azi linotyp-ul are de îndeplinit o mai nobilă misiune, atrage un sistem și mai brutal.

„Replica" servită scrisului atât de năbădăios al gazetarului a fost și mai aspră, fiindcă obrajii pe cari s'a aplicat această „replică" s'au înroșit mai mult de cât de scrisul care a revoltat atâți cetitori.

Dar, însăși răzbunarea domnului „compozitor" e atât de elegantă ca să mai fie arătată și în gazete?...

Ferească Dumnezeu de greșeli cari să ducă până acolo încât asemenea sisteme să stea în vecinătatea artei.

Fiindcă, orice s'ar spune, domnii aceștia n'au nimic comun cu arta...

PROVINCIA...

Să ne gândim puțin la ceeace nevoia de teatru în provincie face și mai serioasă preocuparea celor cari sunt obligați să o satisfacă și să reținem pentru un moment, măcar, greutatea și chiar imposibilitatea de-a se împlini nevoia aceasta acolo unde din nefericire nu se găsește o sală pentru adăpostirea unui spectacol de teatru.

Dacă Focșanii au o sală frumoasă; dacă chiar Caracal — cu tot renumele lui de glumă — are, tot așa, o sală frumoasă și nici măcar Oltenița nu este lipsită de-o asemenea sală, apoi sunt orașe mai importante unde trupele de teatru nu pot să poposească, fiindcă n'au în ce sală să joace.

E și cazul orașului Călărași, unde n'a mai venit de ani, nici o trupă serioasă de teatru.

Bine, însă, că venind la conducerea gospodăriei acestui oraș un om de litere cum e cunoscutul scriitor E. Cialâc, și mai având ca ajutor pe un alt literat, avocatul Mocanu, orașul Călărași va avea în curând o spațioasă sală de teatru situată în parcul comunal.

D. Victor Ion Popa, solicitat de d. Cialâc, a fost la Călărași, unde a recomandat arhitectului cerințele unui teatru modern.

PLECARE...

Socotim prea timpurie vestea publicată de un ziar de dimineață, anunțând plecarea d-lui Radu Vasilescu dela șefia de cabinet a Teatrului Național.

Știm că se pregătește o asemenea demisie, dar dela „pregătire" și până la plecare, însemnează o durată pe care d. Radu Vasilescu o va folosi tocmai spre a i se regreta mai târziu lipsa.

Maniera, bunăvoința și zâmbetul atât de sincer și cuceritor de azi, fac uitate trecutele „maniere", încruntări și repezeli, pe cari d. Radu Vasilescu, în socoteala sa greșită, le făcea tocmai de a-și netezi o așezare temeinică și de durată.

E ceeace — din păcate — n'a prevăzut: că teatrul, oricât „teatru" poate fi în el, strălucește totuși prin legile firești ale unui comandament de viață neatins de vreo critică.

PORTRET...

Din atâtea risipite replici pe cari domnișoara Em. Cozachievici a trebuit să le servească într'o sumedenie de piese, nu s'a reținut decât că un talent ca al d-sale poate fi folosit în frânturi de roluri cari o deservesc.

Mi-a sugerat această constatare jocul și calitatea frazării când am văzut-o — însfârșit — jucând pe linia întreagă a unui rol din „Viforul", făcându-mă să aplaud cu entuziasm un talent de mult descoperit.

Dar dece dublează d-șoara Cozachievici?...

Și dacă e vorba de dublură, — cel puțin să înlocuiască pe cineva-vedetă, care să aibe tot meritul dacă nu al unui egal succes, dar cel puțin aproape...

Dar așa!...

Succesul d-șoarei Cozachievici în „Doamna Tana" din „Viforul" a întrecut pe cel al d-nei Metaxa, care a jucat la deschiderea stagiunii.

Vom recunoaște meritul directorului de scenă care după distribuția din „Viforul" a d-șoarei Cozachievici, o va folosi, pentru un rol care să însemneze și recunoașterea celor cari sunt obligați să descopere înainte de noi talente, nu după ce li se atrage atenția.

AFIȘ...

Dacă se va adeveri vestea că d. Camil Petrescu — în ciuda afirmațiilor care le făcea că „nu va mai scrie teatru" — a citit o nouă piesă de-a d-sale, cu un titlu cam așa: „Femeia pe care o iubesc", atunci repertoriul Teatrului Național va înscrie această nouă lucrare a autorului mult discutatei „Mioare".

„Studioul" înscrie pe afiș o nouă lucrare a cunoscutului autor dramatic, d. colonel Ionescu Morel, intitulată „O poveste adevărată", programată pentru spectacole de Duminica.

Autorul va obține și cu această piesă succesul pe care numele d-sale îl girează cu recunoscuta-i competență în materie de teatru.

Teatrul „Comoedia" anunță, după istovirea succesului cu „Topaze", lucrarea d-lui Ciprian, „Omul cu mărțoaga".

La Teatrul Sărindar, afișul va fi schimbat cu „Romanța" de R. d. Flers, având pe d-na Tantzi Cocea interpretă principală.

Ce se va face însă cu piesa anunțată de „Municipal" a autorului cu origina discutată F. de Croisset?...

I. M. LEHLIU

Cronica muzicală

CONCERTE

„Filarmonica", devenită orchestră exclusiv simfonică, revizuită și împlinită în cadrele ei cu elementele noi de înlocuire a celor trecute în orchestra proprie a „Operei Române", și-a deschis prima ei stagiune pusă sub semnele unei mari reorganizări.

Primele concerte, conduse de maestrul George Georgescu au purtat pecetea autenticului temperament dirijoral, dinamizărilor intense și stăpânirii prompte și flexibile ale acestui artist al cărui nume sună și peste hotare printre acelea consacrate.

„Simfonia Alpilor" de Richard Strauss și „Concerto grosso" în re minor de Händel au fost poate cele mai fericit realizate și caracterizate, printre interpretările celor trei concerte de până acum ale stagiunii.

Soliștii au dat un aport de interesant nivel, începând cu d-na Victoria Mihăescu Schmiedigen, a cărei înzestrare muzicală și pianistică s'au relevat drept neobicinuit de prețioase și de sclipitoare la vârsta normală a elevilor de conservator abia în drum spre absolvență, continuând cu rafinatul violoncelist Antonio Janigro, talent de elită și școală desăvârșită și sfârșind cu pianista noastră de autoritate internațională Silvia Șerbescu.

Această concertistă de înaintată organizare a jocului d-sale interpretativ a dat o impresionant aprofundată tălmăcire combinărilor de o tratare uneori de deosebit accent, alteori cam deformante, de acrobatică instrumentală din „Variațiile pentru pian și orchestră pe o temă de Paganini" de Serge Rachmaninov, aducând la lumină fondul de muzică al lucrării într'o măsură neașteptată față de natura compoziției.

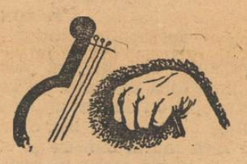

Două recitaluri de început de stagiune — sunt de asemeni de subliniat: unul al violoncelistului Antonio Janigro, a cărui aleasă natură de muzician și fină cultură instrumentală a avut variate și interesante prilejuri de afirmare într'un program din care vom aminti în special „Viariațiile de Beethoven" pe o temă de Mozart și sonata de Debussy, cu concursul talentatului Ion Filionescu.

Altul, acela al maestrului german al orgei, Heitmann, a cărui artă de execuțiune și concepție de interpretare s'au impus, punând în valoare minunate pagini din literatura orgei.

ROMEO ALEXANDRESCU

Obsesia lucrurilor nedorite

(Urmare din pag. I-a)

Dar cu deosebirea că regele Portugaliei e un Hamlet isbutit — în planul vieții, se înțelege — care și-a actualizat viața, și-a exprimat-o prin acte, pe când prințul Danemarcei nu isbutea să iasă din planul conștiinței, să-i decanteze prin gesturile vieții, sucurile otrăvitoare, înfruntând riscul realității, — pe scurt, să trăiască. Silueta morală a lui Don Ferrante domină dela înălțimea și din singurătatea morală a celui care știe ceea ce este. Drama lui Don Ferrante mi se pare că e de a fi ajuns la acea luciditate limită, care sleiește până la ultima picătură, substanța realității ce i-a fost sortită. El și-a realizat destinul, și-a actualizat viața, a isbutit. Fără umbra vreunui regret de-a nu fi fost altfel, fiind acela care-i era dat să fie. Pentru ceilalți: regele; dar el însuși, pentru el însuși, spectatorul propriului personaj. Parcă s'a mutat din el, nu se mai locuiește și nu mai e nicăieri, fiind fără speranță, iar amintirea actelor vieții trecute nu i-a lăsat decât deprinderea personajului aparent, o continuitate mecanică: „Trebuie să fac să se creadă că tot mai simt ceva, deși eu nu mai simt nimic... Sunt vorbe pe care le spui și acte pe care le faci fără să crezi în ele. Sunt erori pe care le săvârșești, știind că sunt erori. Există până și obsesia a ceea ce nu dorești".

Obsesia lucrurilor nedorite mi se pare a fi una din observațiile cele mai adânci asupra naturii și destinului omenesc. E momentul culminant al dramei lui Montherlant, acela în care Don Ferrante atinge întreaga lui și cea mai cuprinzătoare semnificație. In același timp, momentul în care e mai conștient de singurătatea lui morală — singurătate absolută, monadică.

„Obsesia a ceea ce nu dorești" e numai în aparență un paradox. Omenește vorbind, Don Ferrante nu dorește moartea Donei Ines. Totuși, el dă ordin să fie asasinată pentrucă, spune el: „o remușcare valorează mai mult decât o șovăială care se prelungește". Desigur, preferința lui Don Ferrante nu are a fi apreciată în planul moral. Pe linia destinului său, în care gestul se integrează, aprobarea sau dezaprobarea noastră morală nu-și are niciun rost. El preferă remușcarea, adică o realitate a conștiinței, unei false probleme, provocată de o întâmplare fortuită. El preferă răul pe care și-l poate face singur, pricinuindu-l altora, decât binele problematic a cărui cauză e străină lui însuși, propriului destin.

Obsesia lucrurilor nedorite nu îi e dat să o cunoască decât aceluia care a ajuns să-și cucerească suprema libertate, o libertate fără răspundere: aceea față de propria conștiință morală. Conștiința e desigur, polița cea mai grea pe care o semnează cineva față de el însuși, obligația cea mai constrângătoare, pentrucă îl aservește propriei idei despre sine. Deaceea o și semnează cu o ușurătate de neînchipuit, dacă nu chiar cu o bucurie demență. Acordând conștiinței o importanță tutelară, omul pariază pe cea mai sigură șansă a compromiterii lui în aeternum. Recunoașterea conștiinței drept arbitru și cenzor al actelor existenței noastre e fără îndoială un abuz primejdios. Funcțiunea conștiinței ar trebui limitată în cadrul vieții de relație, la simpla confirmare a gesturilor de sociabilitate. Furtul, omorul, violul, etc., sunt cazuri din experiența vieții interumane, prevăzute și sancționate de legiuirile societății omenești. Ele nu pot năzui la rangul de „probleme" ale condiției omenești sub specia eternului. Făcându-și cazuri de conștiință din acelea care se ivesc în raporturile cu semenii săi, omul e îndemnat să-și propună necontenit problemele altora, înstrăinându-se de propriul destin. Pentrucă nu poate actualiza tot ce dorește, din cauza constrângerilor vieții de societate, el își creiază „cazuri" și „probleme" de conștiință, din a căror orchestrare dialectică își alcătuiește un fals destin, o continuitate biografică circumstanțială, datorită numai întâmplării.

Care-i atunci adevăratul destin al omului? La întrebarea aceasta există tot atâtea răspunsuri câți sunt aceia cari au simțit nevoia să și-o pună. In prelungirea sugestiilor pe care le prilejuiește „Regina moartă", există două feluri sau atitudini prin cari omul încearcă să se identifice cu destinul lui particular. Unul este acela de a trăi spontan și imediat, lăsându-se trăit, fără ca observarea gesturilor vieții să fie separată de expresia lor necesară, — felul de a fi natură.

Celălalt este felul anticipativ, de a ști cu o intuiție premergătoare gestului, consecințele lui ultime.

Iată cum se miră, întrebând, o „natură", care caută în conștiință motivarea tuturor actelor — și apoi răspunsul unuia al cărui destin l-a adus până la cunoașterea obsesiei lucrurilor nedorite:

Ines. — Oare se poate ucide pentru ceva în care nu crezi?

Don Ferrante. — Desigur, așa și este. Și chiar să mori pentru ceva în care nu crezi. Poți să mori pentru cauze în care nu crezi și tot astfel pentru pasiuni pe care nu le ai și pentru ființe pe care nu le iubești.

Cei mai mulți trec prin viață ca lebăda prin undă, fără să prindă vreun strop de semnificație. Dar unii exercită o ciudată putere de radiație, un fel de acțiune chimică. Intervenția lor în împrejurările vieții se întovărășește de un continuu neastâmpăr, de o efervescență molipsitoare. Din înfrigurarea problematică de care se simt cuprinși deopotrivă și cei dimprejur, sensurile se cristalizează cu nu știu ce bucurie radioasă a plasticității recucerite, a conturului definitiv, răscumpărător. Astfel de prezență provocătoare a sensurilor e aceea a Regelui Portugaliei din Regina moartă.

Ceea ce admir la Montherlant este de a fi lăsat să se înțeleagă clar, că drama lui Don Ferrante nu are a fi judecată sub aspectul moral, practic-aplicativ. Experiența vieții nimănui nu este edificatoare și nici un caz nu-i exemplar. Nimeni nu poate fi de vre-un folos nimănui, când este vorba de destinul fiecărula. Viața și moartea lui don Ferrante sunt spectaculare — ca însăși viața.

MIHAI NICULESCU

Paris, Septembrie 1943.

=POESII=

de ANTONIA POZZI

FRUMUSEȚE

Mă dărui ție întreagă,
nopțile mele nedormite,
adâncile sorbituri
de cer și stele — băute
pe munți,
briza mărilor străbătute
spre aurore uitate.

Mă dărui ție întreagă,
soarele virgin al dimineților mele
pe maluri fabuloase
între supraviețuitoare columne
și maslini și spice.

Mă dărui ție întreagă,
amiezile
sub genele cascadelor,
apusurile
la picioarele statuilor, pe coline,
între trunchiurile de chiparoși, însuflețite
de cuiburi.

Și tu primești admirația
ființei mele,
tremurul meu de tulpină
vie, în cercul orizonturilor
îndoită sub vântul
limpede — al frumuseții.

Lasă ca eu să privesc acești ochi
pe care Dumnezeu ți i-a dat,
așa de încărcați de cer —
adânci ca secole de lumină
pierduți în prăpăstiile
de dincolo de creste.

PORTUL

Eu vin din mări depărtate,
eu sunt o corabie biciuită
de valuri
de vânturi —
mistuită de soare
sdrobită
de uragane —

eu vin din mări depărtate
încărcată de lucruri fără număr
stricate,
de fructe stranii,
putrede,
de mătăsuri roșii
sfâșiate —
istovite-s
strălucitoarele brațe ale roților
și rupte antenele
strânse pânzele,
slăbite otgoanele,
putrezite
scândurile punților —

eu sunt o corabie
o corabie care poartă
cu dânsa urma tuturor apusurilor —
brăzdate'n suferință —
sunt o corabie ce caută
la toate țărmurile
un port liniștit.

Visează la cel dintâi al ei port
corabia rănită —
dar dacă
peste urma 'nspumată
a drumului său
mereu se răstoarnă
valurile fără număr
cine-l mai știe?

Oh! inima știe
urma 'nspumată
s'o regăsească
sub toate valurile!
Oh! inima știe
la țărmul său
să se reîntoarcă!

O, tu, țărmule etern
și cuibule ultim
al sufletului meu călător,
o, tu, patrie
tu, rădăcină fără margini
a drumului meu peste ape —
o, tu, odihnă a călătoriei mele,
oh! primește-mă tu
în brațele tale —
tu — portule —
și'n tine să fie lepădată
greutatea moartă —
în sânul tău coborîrea
înceată, a ancorei —
în inima ta visul
unei seri de mătase —
când, de prea multă bătrânețe,
de prea multă oboseală,
va naufragia
pe tăcutele tale
ape
o greoaie corabie
făcută bucăți.

GLAS DE FEMEE

Mă născui soția ta, soldatule.
Știu că manevre și războaie
de mine te despart de multă vreme.

Aplecată peste vatră, aprind focul,
peste patul tău am întins un drapel.
Dar când mi-aduc aminte că stai în bivuac,
plouă peste corpul meu tomnatic
ca peste o pădure tăiată.

Când strălucește cerul de Septembrie
și pare o floare gigantică pe munți,
salvii roșii înfloresc în inimă.
Tu să mă chemi,
să nu mă lași fără treabă,
să ai încredere în mine, ca'n lucrurile tale
ca'n apa ce-o verși pe mâni
sau ca'n flaneaua ce-ți acoperă pieptul.

Eu sunt doar sărmanul gard al grădinii tale
care tăcut înflorește
sub convoiuri de călătoare stele.

Traducere din italiană de **MIHAIL CHIRNOAGA**

Pistolul

– în stil romantic –

Acesta este locul străvechi în care sânt
Aduse și'ngropate bătrânele-oseminte,
Și-acesta e mormântul, dar ce sărman mormânt,
Unde-am venit să sufăr și să-mi aduc aminte...

De nu știu câte ceasuri m'am așezat aici
Și plâng zădărnicia elanurilor vieții.
Inconjurat de frunze căzute și urzici
Șed lângă-aceste lespezi și dau tribut tristeții.

Din fel de fel de chipuri și fețe de demult
Urzit asemeni unei biserici fără seamăn,
Cu capu'n mâini refrenul trecutului l'ascult
Și-acestui loc de piatră încep treptat să-i seamăn.

N'am bucurii, n'am temeri, n'am doruri — singur cuc
Măsor cu jale-o carte căzută la picioare,
Mă scormonesc în suflet ca'ntr'un dulap de nuc
Și tulbur pacea serii adânci, vorbindu-mi tare.

Din când în când o boare mi-aruncă păru'n ochi
Și-mi flutură pe umeri desprins molatec șalul,
Iar eu, stârnit de-o sete de vis ca de-un deochi,
Revăd în minte iarăși făptura ei, (văd balul...)

Și'nfiorat de chipul pe care 'n van l'aștept
Privesc, ca de pe-o stâncă svârlită'n haos, golul,
Pe când, cu dosul palmei încovoiat pe piept,
In buzunarul vestei simt tot mai mult pistolul...

Acesta este locul și nu-i decât un pumn
De lespezi vechi sub care sunt puse oseminte
Fără sfârșit și fără păreri de rău acum...

Lăsați-mă să-l tulbur și să-mi aduc aminte...

RADU STANCA

NOTE românești

TRADIȚIE ȘI CULTURĂ

volumul de articole, eseuri și conferințe al d-lui **Ion Pillat**, punând câteva probleme de acută actualitate, îi rezervăm cronica literară din numărul viitor al revistei noastre.

VIAȚA LUI IISUS

scrisă de d. Emanuel Copăceanu, *este o carte pe cât de temeinică, pe atâta de plină de dumnezeească lumină și căldură. In cele aproape 400 de pagini, d.* Emanuel Copăceanu, *erudit și dreptmărturisitor, reia și duce la frumos și bun sfârșit o temă care a cunoscut, în cele două milenii de până acum ale creștinismului, nenumărate prezentări și interpretări. VIAȚA LUI IISUS, scrisă de d. Emanuel Copăceanu, fără a fi tulburătoare ca Viețile Mântuitorului scrise de scepticul* Renan *sau vizionarul* Papini, *excelează prin limpezimi de adevărat evanghelice. O recomandăm tuturor cetitorilor noștri.*

UN JUDEȚ

care să se poată mândri cu câteva zeci de nume afirmate în cultura țării noastre este mai prețios decât toate ținuturile petrolifere. Luturile unui astfel de județ trebuie să fie asemănătoare pământurilor cotnărene și cerurile unui astfel de județ trebuie să se bucure de soare foarte darnic. Un astfel de județ românesc este Tecuciul **căruia, pe bună dreptate, vrednicul** G. Ursu **îi dedică un studiu de geografie și istorie literară: „Tecuciul Literar". Cartea d-lui G. Ursu, apărută în Bârlad (1943) aduce date și precizări cu privire la Alecsandri, Vlahuță, Iorga, Const. Doboș, Costache Conache, T. Vârnav, Al. Papadat-Calimachi,** Vasile **Bucur, Th. Șerbănescu, Calistrat Hogaș, I. Nădejde, C. Radovici, N. Petrașcu, St. Petică, I. Petrovici, St. Zeletin, V. Pârvan, T. Pamfile, Gh. Boureanul, Eugen Boureanul, Radu Boureanul, Dan-Alexandru Boureanul, I. Iordan, Al. Lascarov-Moldovanu, M. Manoilescu, Gh. Caragață, I. C. Bistrițeanu, Ion Dongorozi, I. Valerian, C. Narly, Natalia Negru, St. O. Iosif, Hortensia Papadat-Bengescu, Georgeta M. Cancicov, V. I. Popa, G. Diamandy, A. E. Mihailescu, D. Popa, G. Nichita, Vl. Corbasca, Mariana Solomon, Al. Bistrițianu, Const. Solomon, Gabriel Drăgan, Al. Vasiliu, Ion Velicu, Tudor Șerbănescu, C. A. Stoide, Gabriel Oriță, Ionel Petică, Emilian Micu, C. R. Crișan, Cezar Cristea, N. St. Beldie, Em. Băicoianu, Peneuș Pompiliu, C. Onu, et., etc.**

D-l G. Ursu **autorul** Istoriei literare a Bârladului, **(1936), al acelui interesant** Un mod de a vedea în istoria literară **(1942) și al altor zece lucrări merituoase a realizat și cu** „Tecuciul Literar" **o operă pentru care mulți cercetători îi vor păstra întreaga recunoștință. Vom reveni odată cu cronica literară rezervată Antologiei rădăuțene a d-lui E. Ar. Zaharia.**

ANUNȚĂM

apariția volumului ARHIPELAG, cea de a treia culegere de versuri a d-lui Ben. Corlaciu. ARHIPELAG, rod liric al unui temperament remarcabil, a apărut în Editura Prometeu.

NOTE românești

IN UMBRA ANILOR

se numește cartea cu nuvele despre „Oameni și plaiuri bucovinene", scrisă de d. Leon Șandru, *nume care anunță un nou și promițător condeer bucovinean. Volumul d-lui* Leon Șandru *a apărut în „Colecția Grupareа de Nord" (Cernăuți).*

ȚĂRÂNA SÂNGELUI MEU

se intitulează poemele d-lui Constantin I. Cosma, **— 34 la număr, — apărute în editura Detunata (Zlatna). Citâm câte un fragment ilustratoriu pentru cele 3 cicluri (Țărâna sângelui meu, Tinerețe, Pulbere de aur):**

1. „Acum ne încearcă, iarăși, Istoria, Vremurile sunt la fel, de bejanie, Vârsăm pentru dreptate sânge, strădanie, Transilvanie, îndoliată Transilvanie... Horia să doarmă mai departe, Horia..." (Albă căsuță 'n Albac).

2. „Noi am umblat cu cerul în sân, Cu soarele galben ca o avere; Nu ne-a'nvățat nimenea cum se cere, Căci nu ne-a fost nimeni, niciodată, stăpân..." (Incursiune).

3. „Ți-ai împletit din vis cununi de spini, N'ai vrut aureolă de lumini; Și ți-ai țesut, veștmânt deșărtăciune, N'ai vrut să-i scuturi, frunții, rugăciune..." (Când ți-am întins mâinile).

EDITURA CERCULUI

„Bucovina Literară" din Cernăuți s'a mai îmbogățit cu două broșuri despre mânăstirile bucovinene:

Pr. Dr. E. Costea, Mânăstirea Voroneț și **Ilie Mandiuc,** Mânăstirea Sucevița. Broșurile, prețioase, ca informație succintă și precisă, au text românesc, francez și german.

PREZENTÂND

în studiul d-sale „Ienăchiță Văcărescu" *viața, opera și influențele streine ale celui dintâi poet modern al nostru, d.* N. Tcaciuc-Albu, *ajunge la câteva concluzii care trebuie reținute: 1.* Ienăchiță Văcărescu *s'a născut în 1742 și nu „pe la 1740".; 2.* Amărâtă Turturea *pare a fi fost influențată de* Wilhelm Ludwig Gleim *și* Gottlieb Konrad Pfeffell *iară 3. controversatele, ca origine, versuri* „Intr'o grădină", *se datorează tot influenței lui* Pfeffel, *ca de altfel și poezia* Gefunden a lui Goethe, *despre care comentatorii recunosc că e scrisă sub influența poeziei* Die Nelke *a lui* Pfeffel. *4.* Ienăchiță Văcărescu *a fost influențat și de* Geistliche Oden und Lieder *ale lui* Chr. F. Gellert: *cf. „A doua moliftă de rugăciune la Sfânta Fecioară". 5. Influențele germane la I. Văcărescu au venit prin mijlocirea profesorului* Weber *care l-a meditat pe tânărul boier și poet. 6. Văcărescu este și în privința formei întemeietorul poeziei românești moderne. 7. Versul de 14 sau 15 silabe cu cazuri de care se folosește I. Văcărescu, în ale sale „stihuri" din* Istoria împăraților otomani, *vers al cărui metru a ajuns la loc de cinste în lirica noastră, nefiind vers alexandrin, cum greșit îl numește* Heliade Rădulescu, *este vers identic cu versul nibelungian modern. D. N. Tcaciuc-Albu presupune că acest metru I. Văcărescu îl cunoaște tot prin intermediul profesorului său* Weber.

SAELCULUM

revista de filosofie a d-lui Lucian Blaga **are acest cuprins în volumul ei pe Sept.—Oct. 1943: „Despre permanența preistoriei" (L. Blaga); „Umanismul, veșnica reîntoarcere" (Zevedei Barbu); „Cultură și mentalitate primitivă" (Gh. Pavelescu); „Sonetele către Orpheu de Rainer Maria Rilke" (Walter Biemel); „Problema existenței la André Gide" (G. Hanganu). Recenziile sunt semnate de d-nii Gh. Pavelescu, Z. Barbu, R. Stoichița și Victor Iancu. Notele, foarte incisive, le iscălesc, cu inițiale, L. B(laga) și N. T.**

„FOLCLORUL

nu e o oglindă a omenescului ci a **supraomenescului** din noi — a ceea ce e mare, fie în bine fie în rău, în noi, totdeauna", — conchide d-l O. Papadima în **„Intre istorie și folclor"** (Rev. Fund. Regale, 1 Oct. 1943). D-l O. Papadima se dovedește a fi un foarte bun elev al d-lui prof. D. Caracostea când formulează adevărul de mai sus.

DIN REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

citâm: „Pentru cititorul de astăzi, crescut la școala subtilă și fantastic de bogată a lui Dostoievski, *a lui* Proust, *a lui* James Joyce, Adolphe *pare simplist și naiv. E o greșală și o aparență. In realitate,* Benjamin Constant *a văzut tot așa de just și de adânc ca oricare din analiștii moderni ai sufletului. Dar a văzut nu ca un poet încărcat de colori și de sugestii lirice și metafizice, nu ca un explorator al tulburărilor obscure din oceanele subconștientului, ci ca un savant de laborator care prețuește rezultatele pozitive, transparente luminoase, mai mult decât căile întortocheate și problematice pe care de atâtea ori rătăcesc contemporanii noștri".* (Basil Munteanu, Un romantic rece: Adolphe).

„Clasic sau nu, umanismul va cunoaște o nouă epocă de resuscitare în forma și condițiile particulare discutate mai înainte; în competițiunea vajnică ce li se deschide mâine protagoniștilor unui contructivism spiritual ne mai egalat, locul nostru întru realizarea unui umanism românesc *es e fixat de pe acum". (C. Săndulescu,* Despre esența și aspectele umanismului).

„Este în firea creațiunilor artistice simțământul că prin ele se manifestă ceva care rămâne. Dacă lucrărilor de știință, li se poate aplica tuturor cuvântul cronicarului biruit-au gândul, în însăși esența plăsmuirilor de artă stă acel Și rămas-a povestea..." *(D. Caracostea,* Clasicismul stilisticei poporane).

V. JELERU

NOTE FRANCEZE

O ISTORIE A CĂRȚII. NOBLESSE OBLIGE. UN AUTOR UITAT. O DESCOPERIRE LA GENEVA. IGNORANȚA UNIVERSITĂȚII. 1808 SAU O MARE EPOCĂ. O TEZĂ DE DOCTORAT?

Cumpărăm cărți, uneori le citim, dar istoria lor nu ne interesează. Alături de istoria literaturii, ar trebui creiată o istorie care să se ocupe de cărți, de cei care le fabrică, de cei care le citesc sau nu le citesc. Când spun aceste lucruri, unii se ridică împotriva pretenției editorului de a avea o istorie a editurii. Imi mențin totuși revendicarea chiar cu riscul de a părea fantezist. Și nu lipsesc nici exemplele care să ilustreze teza mea.

Oricine cunoaște maxima: noblesse oblige. *De cine e? Nu știți, de sigur, și nu sunteți singuri, aveți chiar tovarăși de marcă, de vreme ce nici Gustave Lanson nu știa și împreună cu el întreaga Universitate. La întrebare vi s'ar fi răspuns: e un foarte cunoscut dicton francez. Cu acest titlu este citat de* Valéry Larbaud *în* Barnabooth. *Autorul lui n'ar fi dorit desigur o glorie mai durabilă. Era destul de modest ca să prefere o posteritate anonimă, celeilalte, care constă în a fi cunoscut fără să fii știut. Dar cine e acest autor? Nu-*

mele său, ni-l face cunoscut Georges Méautis *care descoperă într'o zi la biblioteca din Geneva, o fișă: Duc de Lévis:* Maximes et Réfléxions. *Cum nu auzise încă vorbindu-se de această carte, se grăbește să consulte manualul bibliografic a lui* Gustave Lanson. *Trudă zădarnică, nici autorul și nici cartea nu erau menționate. Acelaș rezultat și după cercetarea ghiduiui bibliografic al lui* Hugo Thième *care deasemenea nu știe nimic despre ducele nostru.*

De ce această ciudată uitare atât de asemănătoare ostracizării? Georges Méautis e de părere că, autorul Maximelor *și* Reflecțiilor *datorează acest curios destin, titlului său de duce. Este de sigur oarecare adevăr în această remarcă, dar ea nu ne satisface, pentrucă au mai fost și alți duci, au fost viconți etc. care sunt destul de cunoscuți chiar dacă nu sunt citiți. Cred că ne-am apropia de realitate, examinând data apariției cărții: 1808. Epocile mari sunt puțin prielnice creațiilor spiritului. Napoleon n'a avut niciodată noroc cu scriitorii, cu toată slăbiciunea sa pentru bibliotecari. Istoria editurii în timpul Imperatului ar fi cât se poate de instructivă. Niciodată nu s'a citit atât de mult și scris atât de puțin. (Mă gândesc bineînțeles la scrierile care rămân, nu la gazete).*

Ducele de Lévis e un personagiu care merită întreaga noastră simpatie. Chateaubriand vorbește de el cu respect. Emigrat la Londra în timpul revoluției, ia parte la expediția dela Quiberon unde e rănit. După înfrângere, soldații săi cheamă o barcă, care fiind prea încărcată, nu îndrăznea să se apropie de țărm, strigând: noi nu vă dăm decât pe comandantul nostru rănit și drapelul; iar ei rămaseră pe loc, plătind devotamentul lor cu viața.

Tot atât de bun scriitor cât și soldat, ducele de Lévis scrie în acea limbă minunat de precisă, bogată și plină, care a fost limba secolului 18. Iată o maximă care îmi place nespus de mult: „Ti se urăște de orice în afară de muncă".

Ar trebui citate mai multe din textele sale: „Ceeace face atât de ușor contactul cu oamenii superiori, e faptul că ei nu dau nici o importanță numeroaselor lucruri mărunte care trezesc interesul și patimile celor mai mulți dintre oameni; astfel, dealungul vieții nimeni nu le găsește în drumul său.

Invidie, bârfeală, lăcomie, susceptibilitate, toate aceste vicii aparțin mediocrității și prostiei; dar ca și superioritatea spiritului, marea bunătate sufletească te ferește de ele". Și apoi aceasta: „Rațiunea nu are nici o putere asupra unui spirit fals, prin urmare e zădarnic să cauți să-l convingi. Dacă ești cel mai tare, fă-te ascultat, dacă nu, dă-te deoparte".

*

Știu că o istorie a editurii, chiar cea a epocii napoleoniene nu va fi scrisă atât de curând, dar poate că totuși se va găsi cineva care, în căutarea unei teze de doctorat, va citi acest articol. Dece n'ar răscumpăra el o uitare universitară, consacrându-și lucrările lui Gaston-Pierre-Marc duce de Lévis?

R. BIEMEL

In loc de cronică plastică

CORBENI

Cerem scuze cetitorilor noștri pentru lipsa cronicei plastice din 10 Octombrie și pentru schimbarea subiectului din actuala cronică. In loc să fie o dare de seamă amănunțită a recentelor expoziții din Capitală, noi am ales CORBENII, un sat de munte în Argeș, drept subiect de cronică. Oricari ar fi imputările ce ni s'ar putea aduce de către actualii expozanți, suntem convinși că și lor, articolul de față le poate fi de folos.

Pornind dela gândul că, pe un pictor l-ar putea servi mai mult indicarea unui loc prielnic pentru lucru, decât descrierea propriei sale opere (pe care deseori o socotește nedreaptă, greșită) voim să deschidem pofta unei călătorii cu scop plastic spre CORBENI.

Dragostea noastră nețărmurită pentru inedítele spectacole oferite de priveliștile românești, ne călăuzește.

Pictorii — am putea spune oamenii — au o mare trgere de inimă pentru imitație. Descoperă unul ceva, îndată aleargă toți!

Dobrogea a fost pân' acum marea favorită, ajunsese **Balcicul** să fie exploatat până la refuz... Nimeni însă, nu se gândea că **Balcicul**, cu toate frumusețile lui, nu reprezenta în mod exclusiv o priveliște autohtonă. El satisfăcea numai dorința noastră de exotism, puteai găsi într'insul Turcia, Spania, Grecia și alte două trei țări străine, dar și tipic românesc. Voluptățile sudului te împiedecau să te întorci către **propriile tale comori.** Mangalia ieșită la modă anul acesta, e deja un pas spre discreție, spre lipsa de efecte ieftene, pe care **Balcicul** le împrăștia cu carul. Adevărata casă românească, adevărta așezare românească pură, neîntinată de influențe, este nobilă și extrem de discretă. Lumina e potrivită, distribuită cu măsură. Chiar în plin soare, priveliștea e delicată. O ușoară boare atenulază contururile, le învălue. Nimic brutal, tăios...

Inaltele acoperișuri de șiță neagră. devenind cu vremea catifelate, degradându-se până la cenușiuri argintii,

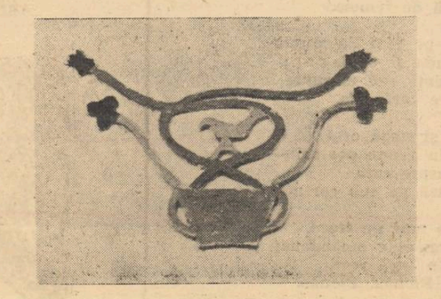

Motiv ornamental de casă, în jud. Argeș

acoperă căsuțele pitite între dealuri, împădurite cu diverși arbori de toate formele și de felurite colori păstrând nuanțe înrudite. Nici o culoare crudă, totul pare calculat în vederea unui ansamblu. Căpițele nu's aurii ci bronzate, lanurile de porumb uscat sunt roze în soare, ici colo pata vișinie a unei fote sau rândunica albă și neagră, a unei îmbrăcăminți bărbătești, iată ce-ți oferă CORBENII. Dealurile se despart într'o parte și 'ntr'alta lăsând albia de argint și de mărgele a Argeșului să-și croiască drumul. Verde, negru și argintiu, sunt colorile CORBENILOR. Prunii răsuciți, mesteacănii cu trunchiul ca lumânarea și tremurătorii plopi, te îmbie de peste tot, în timp ce răchitele în formă de candelabru evreesc se înalță deasupra dealurilor scunde, la un cot de drum. O varietate nemăsurată de priveliști te trage de mânecă în cătunele alăturate **Bucșenești** cu vechea lui biserică din 1700, adună ca o cloșcă căsuțele în jurul său pitindu-le tainic, ca puii. **Poenari** își duce în trepte, casele spre biserica proectată pe dealurile viorii. **Căpățânenii** pustiiți de ape, mai păstrează agățate de dealuri căsuțele lui bătrâne fermecând ochiul de pictor cu lemnul lor trecut prin toată gama castaniului, sau la poala unei râpe leșioase, surâzându-ți cu un roș acoperiș de țiglă nouă. Cenușiuri de toate nuanțele se plimbă peste tot, în timp ce vietățile, oameni, animale, copii, își zugrăvesc siluetele colorate la momentul oportun, în peisaj.

Pentru noi, e o enigmă cum aceste locuri, când le privești, îți scot singure paleta și pensulele din cutie... Totuși nu au fost descoperite încă de pictorii noștri vestiți!

Cum un **Pallady** pentru firea căruia, **Corbenii au fost par'că inventați,** nu s'a încumetat să-l viziteze încă?!

Desigur că înfăptuirea „satului model" de aci va contribui la ridicarea lui, el devenind un punct de atracție puțin banal. Rodul muncii uriașe depusă de arhitectul **Bordenache,** nu te uimește numai prin realizarea în curs de execuție, ci prin calculul excepțional al fiecărui colț de piesaj minunat, încadrându-se în fiece cerdac din satul nou. **Corbenii** priviți la asfințit de pe platoul satului nou, sunt pentru ochiul de pictor unul din cele mai feerice spectacole ale Europei. Urmărirea schimbării luminii care treptat se retrage din peisaj, dând pe rând fiecărui gard, fiecărei case, o intensitate nouă și par'că o viață mai adâncă, te aduc într'o **adevărată** stare de exaltare. La poalele platoului, Argeșul șerpuind pe lângă el, trenulețul ce transportă lemn, acuma gol de povară dar plin de țărani, în haine de sărbătoare, ce se întorc dela oraș.

Vorbind mai pe larg într'un număr viitor de acest nou sat vom consacra **frescelor** care împodobesc o impozantă cantitate de case, pe din afară, o cronică specială. Ele au fost executate de pictora **Merica Râmneanu** într'un stil proaspăt, adecuat locului și peretelui.

LUCIA DEM. BALACESCU

TURISMUL ÎN ROMÂNIA

de CONSTANTIN BACA

„Nu există oameni în Europa care să-şi cunoască mai puţin ţara ca românii". Iată un adevăr dureros pentru noi, exprimat de profesorul Nicolae Iorga la Paris în anul 1936 în cadrul unei conferinţe ţinută la Societatea Normandă de Geografie.

Amintim cuvintele marelui dascăl înainte de a începe să vorbim despre turismul din România, pentru a nu fi învinuiţi de critică neîntemeiată.

Ne-am obişnuit cu prea multe exagerări din care cauză nu mai credem în nimic din ceea ce ni se spune sau trecem uşor peste orice discuţii, fie ele cât de importante.

Că turismul în România se află încă în faza începutului, toţi o ştim; că s'ar putea face mai mult şi mai cu folos, iarăşi este un adevăr de care suntem toţi convinşi. Dar aceste constatări sunt suficiente ca să punem punct oricărei discuţiuni ce se iveşte în jurul acestei teme, adesea atât de înflăcărată dar tot aşa de repede părăsită.

Nu tot aşa de siguri suntem dacă toţi cădem de acord asupra a ceea ce numim turism. Părerea noastră este că neînţelegerea şi dezinteresul ce se arată turismului la noi de către cei mai mulţi vin tocmai din lipsa de claritate ce se observă oridecâte ori discutăm această temă.

Vedere din munţi

După unii turismul nu ar fi altceva decât nevoia, după alţii plăcerea de a călători; alţii simplifică şi mai mult noţiunea, reducând-o la alpinism sau sport şi însfârşit nu puţini sunt aceia cari confundă turismul cu biroul de voiaj. Nu mai vorbesc de cei cari se grăbesc să desconsidere turismul pe motiv că n'au nevoie, adică nu sunt nici bolnavi şi nici nu sunt îndemnaţi să ia bastonul şi să o pornească la drum. Ii amintim numai în măsura în care exemplul lor arată cât de puţin este cunoscut turismul la noi, *aşa cum ar trebui să fie*.

Turism nu înseamnă numai nevoia, nici numai plăcerea de a călători; cu atât mai puţin nu înseamnă numai alpinism, sport sau birou de voiaj. Toate acestea sunt componente ale unei probleme mult mai vaste, după cum vom vedea mai departe.

Cuvântul „TURISM" este de origină franceză şi înseamnă mişcare în aer liber, recreere în mijlocul naturii. Acelaş cuvânt a fost adoptat de elveţieni, italini şi englezi. Germanii din contră zic *„Fremdenverkehr"* adică circulaţia străinilor. Dar prin străin, în cazul de faţă, se înţelege nu numai persoana din afara graniţelor, ci orice persoasă sosită într'o localitate, adică *străină* de locul unde se stabileşte pentru o anumită perioadă de timp în scopul satisfacerii unei dorinţe de ordin personal, adică unei *trebuinţe turistice*.

Manifestări turistice cunoaştem din cele mai vechi timpuri, dar turismul ca preocupare ştiinţifică este destul de recent. Profesorul *Oppenheimer* dela Universitatea din Frankfurt a/M., care s'a ocupat pe larg de turism, mai cu seamă de latura lui sociologică, spune: *„omenirea datorează turismului cea mai mare parte din cultura la care a ajuns"*. El a fost motorul progresului în omenire.

La popoarele primitive se obişnuia — şi pe alocuri se obişnueşte încă şi astăzi — ca triburile să se viziteze din timp în timp. Profesorul *Wegener*, într'un studiu asupra *Geografiei turismului*, aminteşte obiceiul samoanilor printre primele manifestări turistice. Tribul pornea, dela mic la mare, în bărci frumos sculptate şi decorate cu flori, în cântece şi dansuri; după zile şi nopţi de plutire, ajungeau la alt trib, unde aveau loc mari serbări cu ocazia cărora îşi schimbau cadouri şi noutăţi. O întreagă serie de obiceiuri caracterizau aceste serbări, printre cari amintim casa oaspeţilor, numită *Falatea*, în care locuia cea mai frumoasă fată a tribului, *Taupo*, a cărei misiune era să întâmpine pe oaspeţi şi să-i distreze.

Manifestările turistice au evoluat dela popoarele primitive până în vremea noastră, după timp şi loc, după posibilităţi şi după gradul de cultură şi civilizaţie. Pe bună dreptate spune *Glücksamm* că *„turismul reprezintă o bună parte din istoria relaţiunilor dintre oameni"*. Scriitorul *Rauers* şi-a luat greaua misiune să cerceteze acest capitol din istoria universală şi a dat la iveală o lucrare — *Kulturgeschichte der Gaststätte* — pe cât de voluminoasă pe atât de importantă, pentru că arată legătura strânsă dintre etapele evoluţiei omenirii şi manifestările turistice.

Dar faţă de vechimea manifestărilor turistice, turismul ca preocupare ştiinţifică este — după cum aminteam — de dată recentă.

Prima perioadă de înflorire a fost în epoca rococo-ului francez, odată cu opera lui *J. J. Rouseau*, care pleda pentru întoarcerea la natură. Numai natura îi poate reda omului, ajuns la îndoială propriei sale existenţe, din cauza rafinamntului şi a progresului ştiinţific, unitatea şi liniştea interioară. Redenşteptarea sentimentelor pentru natură, într'o vreme în care omenirea nu-şi găsea astâmpăr, a însemnat un puternic curent pentru marea carte a naturii. Göthe, Schiller, Byron, Perarca, Dante, Leonardo da Vinci, Dürer, Tizian şi-au îndreptat privirile către natură, ascultându-i melodiile simfoniei şi descifrându-i culorile decorului. S'a născut astfel o foarte bogată literatură turistică: poezii care cântau peisajul, proză de călătorie, romane, altăuri de o frumoasă pictură pe care o admirăm şi astăzi. Cei mai mulţi au cântat frumuseţile peisajului elveţian, datorită în mare parte poziţiei geografice centrale în Europa a federaţiei cantoanelor din Alpi; din această cauză Elveţia a fost prima ţară în care turismul a luat cea mai mare desvoltare.

Dar încă nu apăruse turismul aşa cum îl cunoaştem noi astăzi. Lipseau posibilităţile de desvoltare, din care cauză se menţinea în cadrul literaturii turistice şi al alpinsimului.

A doua perioadă de înflorire, poate cea mai importantă, a început odată cu inventarea maşinii cu aburi, care a însemnat extinderea la maximum a mijloacelor de transport. Ceea ce a fost inventarea tiparului pentru răspândirea culturii, a însemnat maşina cu aburi pentru avântul turismului.

Paralel cu desvoltarea mijloacelor de comunicaţie au luat naştere întreprinderi tot mai variate şi mai numeroase pentru deplasarea şi găzduirea călătorilor în toate părţile globului. Totodată au crescut şi dorinţele de a călători în mai toate straturile poporului, mai cu seamă că viaţa de toate zilele devenea foarte obositoare în urma avântului luat de maşinism.

Motivele care promovau desvoltarea turismului erau din ce în ce mai variate: economice, sanitare, sportive, religioase, ştiinţifice, artistice, culturale, administrative, legături de societate, etc. La fel de variate erau condiţiunile cari permiteau unei localităţi sau unei regiuni să atragă şi să găzduiască pe călătorii turişti: priveliştea rară, interesul economic, sanitar sau cultural, confortul ce-l oferea, etc.

Din coordonarea acestor două grupe de motive şi condiţiuni, realizată prin *voinţa* şi prin *puterea* de a călători a oamenilor, a luat desvoltare turismul din ţările civilizate, aşa cum îl ştim şi de avantajele căruia toţi profită.

Turismul este unul dintre semnele cele mai convingătoare ale civilizaţiei unui popor şi un foarte important factor de propagare a culturii şi civilazţiei.

Multe şi mari sunt foloasele turismului atât pentru individ cât şi pntru colectivitatea din care face parte, deaceea este foarte greşit să-l ignorăm, tocmai pentru că nu-i cunoaştem îndeajuns importanţa. Statele apusene au industrii turistice puternice, pentrucă şi cetăţenii lor posedă *educaţia turistică* necesară.

Care este situaţia turismului la noi?

Suntem una dintre cele mai bogate ţări în valori turistice. Posedăm cele mai variate comori naturale, cari ne dau pasibilitatea să devenim o ţară turistică de mare vază, cu industrie turistică foarte puternică. Natura ne-a înzestrat cu peisajii muntoase cum rar se întâlnesc, cu dealuri şi văi care ascund izvoare termale dintre cele mai rari; stăpânim o bună parte din litoralul Mării. Flora şi fauna armonizează peisajul ca într'o grădină plivită de cai mai iscusită mână, iar peste tot apare ţăranul român cu tezaurul lui de artă şi obiceiuri, cari întrgesc simfonia bogăţiilor româneşti. Nu ne lipsesc nici localităţile istorice, artistice şi pitoreşti, cari, dacă nu impun prin tradiţia secolelor, oferă totuşi privelişti de neuitat. Un străin, care ne-a vizitat nu numai în Bucureşti, ci a cutreerat provinciile, văzându-ne... acasă la noi, spunea plin de admiraţie: *„România oferă resurse turistice foarte variate şi preţioase"* şi mai departe *„...în România se poate gusta cel mai rar parfum al poeziei intime"*.

Ceea ce ne lipseşte este *interesul* nostru al celor mai mulţi pentru cunoaşterea bogăţiilor turistic ale ţării. *Mihail Haret*, fondatorul Turing-Clubului-Român şi unul dintre promotorii turismului românesc, spunea nu de multă vreme că la noi, în acest domeniu *„este încă totul de făcut"*. Situaţia nu s'a schimbat prea mult. Un alt iubitor al turismului românesc, profesorul *Mihail Manoilescu*, spunea într'o conferinţă: *„România este în privinţa turismului, o Americă fără americani. Numai douăzeci să avem şi de ţara noastră ar vorbi lumea întreagă"*.

Şi aceasta pe bună dreptate.

Există în ţară numeroase organizaţiuni turistice pornite din avântul câtorva iubitori de natură şi susţinute de membrii lor cu atâtea greutăţi; cei mai mulţi se pot, totuşi, lăuda cu realizări preţioase. Amintim în primul rând *Touring-Club-Român (T. C. R.)* înfiinţat în anul 1926 prin transformarea unei vechi asociaţii de turism, „Hanul drumeţilor", în noul club, care numără astăzi peste 4000 membrii şi 9 filiale în cele mai mari centre turistice din ţară. A doua mare asociaţie de turism la noi este fără îndoială *Siebenbürgischer Karpathenverien (S. K. V.)*, care activează în special în Ardal, încă din anul înfiinţării, 1880, fiind prima asociaţie de acest fel în ţara noastră. Astăzi numără peste 5000 membrii şi 13 filiale. O altă asociaţie de turism, care poate revendica realizări preţioase în acest domeniu este *„România"*, care a avut o foarte bogată activitate mai ales în excursiunile de grupuri mari, în ţară şi străinătate.

In anul 1935 s'a înfiinţat *Oficiul Naţional de Turism (O. N. T.)* pe lângă Ministerul de Interne, care apoi în 1936 a trecut la Ministerul Propagandei Naţionale, unde funcţionează ca Direcţiune cu următoarele funcţiuni: controlul, îndrumarea, încurajarea şi dirijarea tuturor manifestărilor turistice. Activitatea a fost, îngreunată de dificultăţile inerente oricărui început, iar mai târziu, când se putea păşi la realizări practice şi folositoare mişcării turistice, a venit războiul, care însemnează o piedică destul de serioasă.

Nici în trecut nu au lipsit asociaţii turistice, pornite din îndemnul şi cu sprijinul iubitorilor de natură. Amintim că înainte de războiul mondial exista în Bucureşti *Societatea Turiştilor din România* pusă sub înaltul patronaj al Principelui moştenitor Ferdinand I, viitorul Rege şi condusă mai mulţi ani de un comitet în frunte cu Vintilă Brătianu.

Toate societăţile, asociaţiile şi grupările turistice sunt binevenite, pentrucă orice înfăptuire, cât de mică, este utilă turismului românesc. Marele obstacol pe care îl întâmpină toţi, oridecâte ori vine vorba de turism, este lipsa de înţelgere a marelui public. Turistul continuă să fie la noi un fel de *rara avis*, rătăcit într'o lume care nu vede pădurea din cauza copacilor.

Avem bogăţii turistice dar nu ştim să le folosim.

Avem ţară frumoasă dar nu o cunoaştem. Ne lipseşte la cei mai mulţi *educaţia călătoriei*, sau după cum ar spune *Constantin Golescu, ne lipseşte arta de a călători*.

Motivele sunt multe şi mai ales multe pot fi invocate de cei ce ţin neapărat să le găsească, dar prin aceasta avem cea mai evidentă confirmare a lipsei *obişnuinţei şi voinţei* de a călători, cari sunt în primul rând necesare. In toate domeniil se ivesc greutăţi, la noi şi aiurea, dar după cum foarte bine spun nemţii, *greutăţile deaceea ne sunt date ca să le învingem*.

Fără îndoială că ne lipsesc multe condiţiuni pentru desvoltarea turismului: şosele, case curate, confort, poliţeţă, — dar ceeace ne lipseşte în primul rând ste obişnuinţa, pornită din *voinţa* fiecăruia, de a călători.

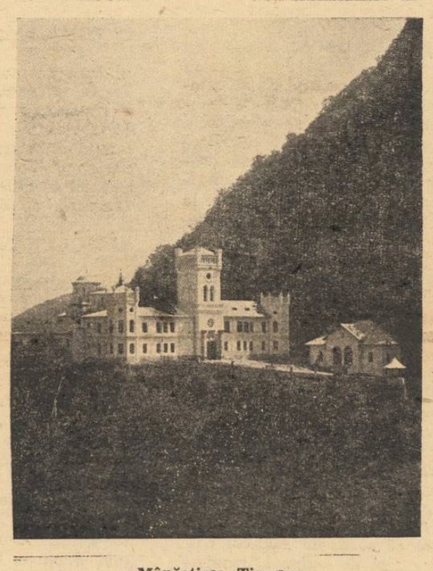

Mânăstirea Tismana

Este direct condamnabilă neatenţia noastră a celor mai mulţi la invitaţia naturii, care este aşa de bună cu noi. *„Natura nu crează nimica urât"* spune Bucura Dumbrava. *„Natura ajută omului să ajungă la un înalt grad de desvoltare când simte nevoia curăţeniei şi a frumosului în juru-i"*. Şi tot Bucura Dumbravă spune: *„Cultivarea turismului este unul dintre cele mai bune mijloace de educaţie*. Iată cum turismul la noi, a cărui desvoltare i-o dorim din toată inima, este în primul rând o *problemă de educaţie*, cum foarte bine observă şi d. *Valeriu Puşcariu*

Cu toate înfăptuirile mici şi mari, ale statului şi asociaţiilor private, nu ne putem mândri cu o mişcare turistică naţională, cu un turism bazat pe straturile largi ale poporului; şi aceasta pentru că ne lipseşte esenţialul, adică înţelegerea celor mai mulţi pentru turism. *Robert Glücksamm* în lucrarea sa *„Teoria turismului"* spune: *„Statul care vrea să creeze o conştiinţă turistică trebue să înveţe pe ţăran să ştie să primească"*.

Se fac mari eforturi pentru propaganda turistică în străinătate, fără să dispunem de organizarea corespunzătoare. *„România nu are nevoie să fie recomandată"* spune Nicolae Iorga în „La Roumanie pittoresque".

Să-i punem mai întâi în valoare bogăţiile turistice, să învăţăm să le cultivăm cu gust şi interes, să ne facem o educaţie turistică de care se simte atâta nevoi, — şi pe urmă străinii vor veni fără să-i invităm şi vor rămâne foarte mulţumiţi. Aceasta va fi cea mai bună propagandă ce ni se va face.

Dar pentru aceasta, repetăm, va trebui să realizăm mult, atât în domeniul practic al industriei turistice, cât mai ales în pregătirea sufletească a poporului.

Să nu fim nerăbdători.

Turismul românesc trebue privit, oricât de curios s'ar părea unora, ca o problemă de viitor. Deaceea este mai bine să construim încet dar sigur, decât repede dar superficial. N'ar fi rău dacă am începe cu educarea copiilor în şcoală. Construcţia de străzi şi hoteluri pentru turismul românesc de mâine trebue să meargă paralel cu pregătirea sufletelor, cari să ştie să le înţeleagă.

Să pregătim întreprinzători, dar mai ales *admiratori* turistici. Să creem condiţiuni prielnice de călătorit pentru fiecare, dar şi *îndemnul* la aceasta. Să facem pe fiecare să înţeleagă că *„omul modern trăeşte nu numai cu ceeace creează ci mai ales cu ceeace ştie să admire"*.

Deaceea cât mai multă propagandă turistică în şcoală şi în viaţa de toate zilele. Numai aşa vom construi armonic şi unitar, edificiul turismului românesc pe care îl dorim cât mai realizat pe toate planurile.

Profesorul Nicolae Iorga nu a vrut să ne arate într'o lumină defavorabilă, când a mărturisit la Paris că *„nu există oameni în Europa care să-şi cunoască mai puţin ţara ca noi"*; din contră, suntem siguri, a regretat că trebue să exprime acest adevăr dureros. Este de datoria noastră să-i ascultăm îndemnul şi de dincolo de mormânt, ochii lui ne vor urmări paşii pe culmi de munte sau pe cărări cu troiţe şi mânăstiri, — bucurându-se de bucuria noastră.

Şi atunci turismul românesc va fi în floare

IERI, AZI, MÂINE... MEREU

Pentru Dumnezeu, nu mă lăsa singur! Nu mai pot îndura singurătatea, mă omoară! Şi duşmanul meu, cel mai crunt duşman pe care l-am avut vreodată, se prelinge tiptil prin crăpături şi intră în casă. Zadarnic am încuiat porţile cu lacăte, am pus zăvoarele la uşi, am astupat ferestrele! Cât de bine m'aşi ascunde, El vine cu mine. Mă urmăreşte, mă pătrunde şi pentru El nu există porţi zăvorîte.

Uneori cred că am scăpat, că s'a plictisit şi a plecat. Dar nu apuc să răsuflu uşurat, căci iar îl simt. Vine tiptil cu paşi de pâslă şi de-odată, ajuns aproape de mine, începe să facă um sgomot asurzitor. Apoi coboară iar în tăcere. Dar e o tăcere din care aştept cu groază să isvorască iar tumultul. E o tăcere în dosul căreia se ascund toate sgomotele, o tăcere care ştie că poate oricând să se destrame lovită de toate sunetele ascunse pentru o clipă. Poate că tocmai liniştea aceasta atât de aparentă e mai dureroasă ca sgomotul. E o încordare, o oprire a întregei fiinţi; s'ar zice că încetează viaţa pentru o clipită..

De-odată, şiret, sgomotul pe care-l aşteptam în afară, irupe în mine. Da, isvorăşte din mine.

Obosită de popas, viaţa rupe nemişcarea şi se naşte iar clocotul. Tâmplele încep să bată sacadat, îmi aud inima ca un ceasornic grăbit şi toată avalanşa vieţii care se revarsă în mine cu mai multă furie după oprire, se scurge cu fulgere, prin tot corpul.

Abea acum, încep iar să percep duşmanul care se ascunsese o clipită. Abea acum vine iar rânjind şi parcă mai tare ca înainte, îi clămpănesc dinţii.

„Clamp!.. clamp!..

Sgomotul hidos se repetă, într'una.

Se opreşte de-odată. Poate s'a sfârşit...

Dar nu. S'a opintit parcă şi a căscat în şir, de douăsprezece ori câte două. Apoi iar, neobosit, cleampănă într'una..

Intr'o zi nu ştiu cum, s'a oprit. Plecase? Obosise? Am simţit deodată o uşurare mare. Imi spuneam că liniştea va fi deplină.

Am privit pendula amuţită. Limbile încremeniseră la douăsprezece dar n'apucase încă să bată. Şi-atunci mi-am spus: „A plecat, El a plecat şi s'a mistuit iar în haos... M'am liberat!

Nu mă mai urmăreşte, nu mă mai chinue!..

Şi ziua aceia am voit să fie sărbătoare.

Am deschis toate ferestrele, să intre primăvara, căci ştii? venise primăvara!

Şi a intrat soarele în odăile întunecoase şi mucegăite unde domnise, El, duşmanul.

Auzeam pentru prima dată sgomotele primăverii. Cântau păsărelele —o, ce curios îmi pare acest diminutiv rostit de mine! parcă mi-e ruginită limba..

Şi ca să aduc mai multă căldură în casa mea, fiindcă era sărbătoare, am dorit flori.

M'am dus grăbit să cumpăr. Dar parcă mi-era teamă să nu se ofilească în odăile reci unde El domnise...

Strângeam cu stângăcie firele de mărgăritar cumpărate. Degetele mele nu ştiau să ţină flori, El nu le îngăduise să înveţe.

Pe drum am întins mărgăritar unei femei care cerea pomană.

Mă simţeam alt om. Parcă înviasem. Se întâmplase cu mine, o minune. Aveam alţi ochi. Inchipue-ţi că am văzut cerul! Şi pomii înmuguriţi, şi ţigăncile cu ghiocei şi violete...

Şi m'am surprins într'o oglindă, zâmbind!

Imi erau paşii mai uşori, mai elastici. Nu mai călcam apăsat şi rar, cu capul în pământ.

Am trăit atunci cum niciodată nu trăisem.

Uitasem că mă duc spre casă. Rătăceam fericit pe străzi.

De-odată m'a oprit cineva:

„Domnule, te rog, cât e ceasul?".

A fost o năruire. Parcă a căzut în adânc, toată lumina. Primăvara fusese un vis. Se deschiseseră iar prăpastiile. Devenise totul cenuşiu. Şi nu ştiu ce senzaţie de prăbuşire, de totală prăbuşire...

El se întorsese!

Se jucase doar, dispărând. Acum se întorsese mai necruţător.

Nu!.. Nu!...

Mă apăram voind să-l gonesc. Să-i tăgăduesc existenţa.

Dar rânjea. Iar rânjea.

Am simţit cum încep să mi se răcească mâinele. Curios. Parcă pusesem în ghiaţă, vârful degetelor. Apoi, mâna întreagă şi senzaţia de glacial se urca încet, prelingându-se spre braţ.

„Nu!.. Nu! Pleacă!".

Strânsesem în strigăt toate puterile ce-mi rămăseseră. Imi spuneam că nu depinde decât de voinţa mea să-l gonesc.

Dar El rânjea.

Ridicând degetul, mi-a arătat cadranul ceasului din colţ.

Şi clempănind iar, mă asurzea strigând:

„Eu exist, eu exist, în tine, dincolo de tine, pretutindeni...

Ha, ha!.. Da, eu exist, ha! ha! m'auzi?".

Devenisem iar, bietul Om.

M'a luat de mână şi m'a dus la primul ceasornicar din drum.

Mi-am cumpărat un ceas de mână.

Am intrat în casă frânt. Tot El mă adusese. Şi poruncitor, mi-a arătat ferestrele deschise, prin care intrase primăvara.

Le-am închis umilit.

Slugarnic, am învârtit iar pendula care a sunat cele douăsprezece bătăi câte două, la care tocmai se oprise.

Apoi m'am aşezat cuminte pe un scaun, cu spatele la fereastră. Şi-am început iar să ascult „cleamp, cleamp!" morfonditul pendulei.

Mă înăbuşeam. Mi-am desfăcut cravata şi mi-am deschis cămaşa.

El îmi pusese iar, mâna de plumb, pe umeri.

Am aşteptat aşa, nemişcat, să caşte iar pendula; de două ori câte două, de trei ori câte două..

Aveam impresia că mă cocoşez. Prea greu apăsa mâna Lui.

Rânja mereu: „Exist, exist, fără voia ta, fără voia voastră bieţi oameni!"

Şi clempănitul pendulei aproba: „Da, da!".

„Uite şi ăsta, ce mic e şi mă cunoaşte, şi ştie că mi-e slugă!", arătă El spre ceasul de mână pe care-l cumpărasem.

Ascultător, fără nici o rămăşiţă de voinţă, am privit îndelung ceasul acesta mic.

Şi de-odată, m'a prins groaza. Limbile minutarului alergau în jurul cadranului parcă fugărindu-se cu ştiinţă că nu se pot ajunge una pe alta. Treceau, una în urma celeilalte, pe acelaş drum. Era o continuă joacă.

Deodată n'am mai vrut să-mi las ochii duşi de fuga limbilor l-am oprit pe un punct — pe o liniuţă mai răsărită care arăta douăsprezece. Şi am aşteptat acolo, nemişcat, să vie limbile. A sosit întâi cea scurtă. Fără nici o ezitare, fără popas, a trecut nepăsătoare. Apoi a venit cea lungă, urmând-o docil. Şi-aşa mereu, şi-aşa mereu, fără odihnă, se fugăreau sub porunca aceluiaş necruţător stăpân: El, marele duşman.

Acum nu mai ascult clempănitul pendulei. Stau mereu cu ochii aţintiţi pe cadranul ceasului de mână. Mă fixez în câte un punct şi aştept acolo minunea: să se oprească măcar o clipită una din limbi. Am încercat pe rând fiecare punct al cadranului.

Uneori vreau să plec şi eu. Să mă duc şi eu în monotona călătorie, să mă învârtesc cu limbile ceasului în dreptunghiul cadranului. Uneori plec cu limba cea lungă, alte ori cu cea scurtă şi totdeauna eu obosesc şi ele îşi continuă drumul cu nepăsare.

Simt că e mai bine pentru mine să mă opresc şi să aştept. Mă ţintuesc pe rând în dreptul fiecărei liniuţe răsărite şi aştept să treacă pe acolo uneori întâi limba mare, alte ori întâi cea mică şi nu-mi mişc privirea până ce simt că nu mai pot număra de câte ori au trecut limbile pe acolo.

Apoi, pentru variaţie, îmi aleg alt punct. Şi iar începe goana.

Şi aşa mereu.

Aş vrea, tu omule care mi-ai ascultat povestea, să nu pleci. Să nu mă laşi iar singur cu El, necruţătorul meu stăpân. Să stai cu mine, să-mi ţii mâna şi să-mi arăţi primăvara.

Dar ştiu, nici tu nu te poţi opri aici lângă mine sau aiurea. Aşa vrea El. Nici tu nu poţi rămâne locului, ca şi limbile fără odihnă ale ceasului meu.

Poate, acolo, nu ştiu unde, e Cineva care te urmăreşte şi pe tine, fratele meu, aşa cum eu urmăresc limbile ceasului.

ARISTIŢA GABRIELESCU

Oboseală

Treci cu povara poate a nopţilor pe gene
Şi cu inelul spaimei în suflet aprig strâns —
Se'mpart nedăruite în unduiri viclene
Rotirile din ochii care-au privit şi plâns.

Ajungi pe ape limpezi de'nchipuire iar
Ca porumbielul tainei nemistuit de vămi
Să'nnoţi cu amintirea — sargassă şi cleştar —
Când aurora linge însângerate răni.

Te depărtezi şi veşnic din clipă te desprinzi
Să te închizi în alte înceţoşate clipe,
Multiplicat ţi-e sborul în flăcări de oglinzi
Şi fulgii obroselii din stoarsele aripe;

Şi iarăşi mai slugarnic te'ntorci şi îngenunchi
Lângă'nceputul care îndepărtat te strânge,
Să te găsească vremea, în desfrunzire, trunchi
Pe care fulger negru nu poate a-l înfrânge...

LUCIAN VALEA

Bătrânul aed

Din somnul de pe ape culege 'nţelesul
Visului care sărută tăcerea
Şi 'n domuri de-amurg el este alesul
Cu care hulubii încep tămâierea.

Din racla de-azur mai strânge-o lumină
Şi braţele Artei cu-aloe le udă
Ca mirii cei noui să poată să vină
Şi cântecul lui cu liniştea-i rudă.

Palma-i de mirt destinul îndoaie
Pentru ca visul să-şi nalţe columna
Şi 'n băi de mistere creştetu-şi moaie
El — bătrânul aed cu fruntea ca luna.

ION APOSTOL POPESCU

Acuarelă

Plouă: peisagiu monoton şi vechi,
Peste câmp, copaci, peste tranşee;
Stă tăcerea tupilată în urechi,
Caldă ca o mână de femeie.

Vântul s'a oprit pe vârf de munte
Odihnindu-şi truda şi obida;
Picăturile de ghiaţă cad mărunte
Peste faţa cum e cărămida.

Linişte şi câmp şi stepă arsă,
Zare multă ca în ronde porturi —
Inima pornită înspre casă
In răstimp oftează pe sub corturi.

Nicio pasăre sub nori nu trece,
Obosite dorm tranşeele amândouă;
Ploaia le sărută'n fugă rece,
Timpul doarme. Plouă... Plouă...

RADU PĂTRĂŞCANU

Cronica literară

D. Caracostea: Creativitatea eminesciană
C. Ardeleanu: O crimă
Aurel V. Sânger: Melopei

1. *„Creativitatea eminesciană"* (Edit. Fund. Regale, Bucureşti, 1943), noua lucrare a profesorului *D. Caracostea* este, fără îndoială, studiul cel mai complex dedicat *Luceafărului*, plăsmuirea dominantă a marelui poet.

Considerând că un poem de valoarea şi dimensiunile Luceafărului trebuie să cuprindă, nu numai implicate ci şi vizibile sau altcumva tangibile tainele creaţiei lirice la Eminescu, profesorul D. Caracostea studiază, rând pe rând, — în mod genetic însă, — toţi factorii determinanţi, — d. prof. D. Caracostea le-ar zice *creativi*, — din consensul cărora a rezultat minunea, până în prezent cea mai strălucită, a poeziei noastre. Astfel l-a interesat problema dacă la baza Luceafărului poate fi pusă vreo trăire personală a poetului (Cf. „Experienţă şi poezii"), problemă pe care eminescologul D. Caracostea o rezolvă prin teoria transubtanţierii: („Trecerea dela jocul frumos pe marginea vieţii la expresia menită să cristalizeze esenţialitatea vieţii este ceeace numesc transsubstanţiere"), şi l-au interesat toate acele raporturi, aspecte şi probleme prin care s'a încercat să se dea fie anumite interpretări *Luceafărului*, fie interpretarea definitivă.

Departe de a fi om al unei singure perspective, profesorul D. Caracostea studiază şi-şi spune cuvântul autorizat cu privire la mit şi creativitate, cu privire la interpretările mitologizante şi freudiene ale basmului-izvor, şi cu privire la probleme cuprinse în capitole ca „Necesitatea tipologiei folclorice şi literare", — „Complexul om-zeiţă în folclor şi la Eminescu", — „Conflictul femeie-zeu în mit şi la Eminescu", — „Elemente poporane şi modificări culte în basmul izvor", — „Anticipări modelatoare în prima versificare a basmului", — „Din laboratorul eminescian", — „Cronologizarea primei versiuni", — „Fantazie şi reflecţiune", — „Portretistica", — „Liberarea de superstiţia materialului", — „Imperativele estetice în plănuirea Cătălinei", — Cum plăsmuia Eminescu", — „Dela forma internă la ideologia estetică", — „Concordanţa între personalitatea şi estetica poetului". Este, cu alte cuvinte, investigat totul ce putea fi punct de plecare, drum şi ţel, începând odată cu îndemnul lăuntric care l-a făcut atent pe poet asupra unui „subiect" atât de înalt şi până la realizarea acestui subiect în forma dată publicităţii.

In cadrul unei cronici literare care se rezumă, în mod obicinuit, la cele câteva pasagii de prezentare a unei opere, ar fi străduinţă zădarnică să insistăm asupra cuprinsului *„Creativităţii Eminesciene"*. Ceeace d. prof. D. Caracostea a condensat, ca informaţie, logică şi intuiţie, în peste două sute de pagini, nu poate fi rezumat. In afară de acestea o carte care încearcă să pună într'o lumină cu desăvârşire nouă procesele genetice ale Luceafărului şi carte menită să rămână model metodologic pentru toţi adepţii *creativităţii*, nu ar putea fi discutată decât într'un studiu dedicat, mai întâi, principiilor dela care porneşte profesorul D. Caracostea şi apoi abea studiu referitor la soliditatea argumentaţiilor de ordin informativ, logic şi intuitiv. Ar fi însă naivitate să se creadă că un autor de talia d-lui D. Caracostea nu se întemeiază pe aparatură ştiinţifică forte bine controlată. Rămân, cu alte cuvinte, principiile, iară ele se reduc, în ultimă analiză, la creativitate.

Ce este creativitatea?

„Înţeleg prin creavitate românească", — scrie d. prof. D. Caracostea la pagina a noua a lucrării d-sale, — „ansamblul acelor factori care au dus pe cei mai aleşi poeţi ai neamului la o expresie unică şi care, întrucât ne recunoaştem în ea, este deopotrivă cu însăşi fiinţa noastră. Implicând limba, astfel de plăsmuiri sunt stâlpi ai caracterologiei naţionale".

Există, aşa dară, factori cari îi fac pe poeţii cei mai aleşi ai neamului să atingă anumite culmi expresive. Aceste culmi rezultă însă din ansamblul factorilor respectivi, iară în ele, în calitatea noastră de membri ai comunităţii etnice căreia îi aparţine şi poetul, ne recunoaştem în aceeaşi măsură în care recunoaştem deosebirile esenţiale dintre neamul nostru pe deoparte şi celelalte naţiuni pe de alta. Sau, pe scurt şi metaforic: In opera poetului mare vibrează, generatoare de melodie unică, toate coardele neamului său, deci şi coardele sufletului nostru dacă facem parte din acest neam. Aceasta înseamnă că un Eminescu nu poate fi decât poet român, ba mai mult: Un Eminescu nici nu ar fi putut apare în altă parte decât numai între hotare etnice româneşti Dar aceasta mai înseamnă că nici un străin de sevele constitutive ale etnosului unei naţiuni, — ale naţiunii româneşti în ceeace ne priveşte, — nu poate da opere reprezentative pentru noi.

Teza d-lui prof. D. Caracosta este bi-univocă. Nu în înţelesul termenului cu care operează matematicienii, ci în înţelesul care trebuie dat oricărei adevărate concrescenţe: Eminescu, — şi, cu el, oricare poet român reprezentativ, — nu poate fi privit decât aparţinând în aceeaşi măsură neamului nostru în care măsură neamul nostru îi aparţine lui Eminescu. El este *„Eminescu şi neam românesc"* când îi cercetăm personalitatea, precum neamul românesc este *„neam românesc şi Eminescu"*, odată ce studiem culmea expresivă concretizată în *Luceafărul*. Bivocitatea rezidă, aşadară, în raportul *„poet: neam"*, (sau şi *„neam: poet"*), iară univocitatea în opera rezultată.

D. prof. D. Caracostea are deci tot dreptul să conchidă: „Implicând limba, astfel de plăsmuiri sunt stâlpi ai caracterologiei naţionale".

Concluzia d-sale deschide, dintr'odată, perspective oarecum neglijate sau puse pe plan secund de către teoreticienii emicismului şi autonomismului literar, căci din concluzia aceasta derivă, în mod stringent, adevărul că mult discutatul etnicism nu trebue căutat numai în zăcăminte folclorice. El există, a priori, şi în opera de valoare a tuturor poeţilor şi scriitorilor români. Teoreticeşte s'ar putea discuta mult în jurul creativităţii aşa cum o vede profesorul D. Caracostea care, prin teza pe care o reprezintă, se situiază printre cugetătorii noştri cei mai controversaţi. *„Creativitatea* este creatoare şi, cum orice domeniu teoretic fecund nu ne poate fi decât profitabil, o considerăm drept o cucerire binevenită.

Deaceea recomandăm cetitorilor noştri în mod special *„Creativitatea eminesciană"* operă care, ca izvor informativ" şi ca model metodologic. se prezintă asemenea unui plai însorit, — iar aceasta nu numai în ceeace priveşte Luceafărul lui Eminescu.

*

1. Am citit poate în prea mare grabă romanul *O crimă* al d-lui C. Ardeleanu. Ni s'a întâmplat însă un lucru ciudat: Trebuia să-l cetim cum l-am citit. *O crimă*, cu subtitlul: *„Toţi la fel şi niciunul ca altul"* (Edit. Contemporană, 1943), are ceva de roman poliţist. Nu ştim dacă intenţia d-lui *Carol Ardeleanu* a fost să dea o astfel de aliură cărţii d-sale. Fapt e că noua operă te solicită să-i cunoşti etapele acţiunii şi mai puţin calitatea urzelii şi a bătăturii din care se ţese această acţiune.

Aşa cum a fost început, *O crimă* putea să ia proporţii de roman în două volume, fiecare de cel puţin 500 de pagini. Autorul a renunţat însă la repetarea dimensiunilor capitolului prim al cărţii, grăbit parecă să ajungă cât mai deadreptul la final. Astfel s'a pierdut o bună parte de pitoresc câştigată rămânând numai laturea cinematic-dinamică a romanului. Spunem *pitoresc*, deoarece romanului îi lipseşte analiza propriu zisă, d. C. Ardeleanu, meşter abil în ale caracterizării personagiilor sale prin jocul de situaţii, dispenzându-se de ea.

Subiectul este, oarecum, literaturizarea unui caz real şi senzaţional în analele justiţiei bucureştene: Inginerul Ştiubei, ridicat de jos, graţie muncii, dar şi norocului său bine-înţeles, întreţine, în lux fantastic, o amantă, pe Zina Ispăşoiu.

Inginerul are nevastă şi doi copii. Amanta nu e amantă tip, ci fată cinstită sufleteşte şi care, neştiind la început că omul ce i-a făcut promisiuni de mariaj, este căsătorit, caută să-şi redobândească libertatea odată ce se convinge că nu va putea fi soţia ci numai întreţinuta lui Ştiubei. Intenţia devine hotărîre din ziua unei violente altercaţii cu d-na Ştiubei.

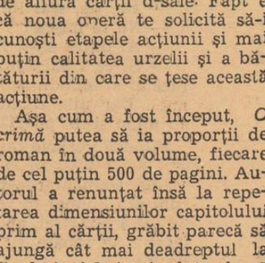

Pus în situaţia să aleagă între soţie şi iubită, inginerul e, firește, nedecis.

Zina Ispăşoiu care iubeşte sau nu pe Constantin Armaşu, personaj cu care începe acţiunea romanului, recurge la stratagema clasică de a-l face gelos pe Ştiubei. Acesta o ucide.

Vina cade pe Armaşu şi pe unchiul său Dumitraşcu. Armaşu şi Dumitraşcu sunt doi rataţi, în plus primul este un semidement, iară sexagenarul Dumitraşcu un notoriu mitoman. Paralel mersul acţiunii e secondat de năzuinţele surorilor Şerban care umblă după măritiş şi-şi văd visul cu ochii în cele din urmă.

Cam aceştia sunt vectorii acţiunii. Romanul nu prezintă, aşadară, meandre psihologiceşte valorificabile ci se desfăşoară ca un arabesc. Tocmai acest mers îl face antrenant prilejuind o lectură pe placul celor ce nu se încurcă în probleme sau analize subtile şi complicate.

Dacă are anumite scăderi de ordin constructiv, — şi le are, — *O crimă* păcătuieşte prin disproporţia dintre capitole, disproporţie datorată faptului că autorul insistă, spre exemplu, prea mult asupra unui Dumitraşcu. E, acest Dumitraşcu, totuşi personagiul cel mai bine conturat al romanului. Judecat din punct de vedere al stilului d-sale, d. C. Ardeleanu adoptă prea adesea, modurile de expresie reportericeşti. Epilogul putea lipsi.

Credem că *O crimă* nu a reuşit pe deplin şi din cauză că autorul a căutat să dea o interpretare literară speţei reale dela care a pornit. Dară, dat fiind că nu orice *Crimă* trebuie să-şi aibe, neapărat, şi *Pedeapsa*, cartea d-lui C. Ardeleanu se situiază printre noutăţile de calitate ale anului literar 1943.

*

3. **AUREL V. SANGER** este pseudonimul de poet al profesorului şi cercetătorului Aurel Vasiliu. In 1937 poetul Aurel V. Sânger şi-a publcat **Cartea Sonatelor**, un volum foarte bine primit de cercurile literare bucovinene, căci, deşi nu este bucovinean, d. Aurel Vasiliu se consideră şi este considerat drept bun fiu adoptiv al Ţării Fagilor. De atunci cercetătorul Aurel Vasiliu a mai dat la lumina zilei patru lucrări doveditoare de aleasă pregătire ştiinţifică: „Eminescu, un mare neînţeles" (1940), „Asemănări între doi adversari: Eminescu-Macedonski" (1940), „Bucovina în viaţa şi opera lui Eminescu" (1943), — lucrare masivă şi documentată incomparabil, — şi „Românii în două geografii de A. Hotiniul şi N. Nicolau" (1943). Recent apărutele MELOPEI (Editura Cercului „Bucovina Literară" Cernăuţi, 1943), reprezintă cea de a două recoltă poetică a d-lui Aurel V. Sânger.

După cum mărturiseşte acu titlul ,accentul care cade asupra poemelor strânse în noua carte a sonetistului din 1937, este cel melodic.

In evoluţia poetului Aurel V. Sânger acest fenomen e semnul întoarcerii la izvoarele iraţionale, singurele adevărate ale poezie lirice. Este însă şi semnul aplecării poetului peste propriile sale bogăţii sufleteşti, deci semnul întoarcerii dela totul ce poate fi determinantă, exterioară, livrescă sau de altă natură. D. Aurel V. Sânger a găsit, după trudnice peregrinări cu mintea, zăvoaiele inimii:

„Deschide porţile cetăţii, unde
te-au închis
Nu ştiu ce vrăji, de-ai
adormit în basm şi vis.
Tu, ce-ai cules din florile
cernite
Tămâia tainei infinite,
Revarsă linişte şi har
In sâmburele sufletului meu
amar;
Cadelniţează lin balsam
Ca florile de măr ce bat
în geam
Din colţurile amintirii te
adun,
Cum aş culege flori să
te'ncunun
Şi să-ţi presar cărarea,
ca să vii
In golul nopţilor pustii.
Simt suflul slab al sufletului
tău,
Cum izvorăşte susurând
ca un pârău
Din adâncimi ascunse îndărăt
de noi;
Şi tot mai mult mă trage
un şuvoi
Spre volbure necunoscute
şi-adâncimi,
Sau poate în poienil
cu limpezimi."

(Elegie).

Deşi sobră, arta lui Aurel V. Sânger produce rezonanţe persistente în sufletul cetitorului:

„Tu n'ai băut paharul
nebuniei mele
Şi n'ai furat prundiş de aur
şi de stele,
Ca să-l azvârli în lacuri
şi oglinzi;
N'ai încercat un soare nou
s'aprinzi
Tu plopii ce ardeau făclii
în mine
I-ai retezat în toamnele
senine;
Ai scuturat frunzişul meu
de aştri,
Cum bruma cade pustiind
jugaştrii.
N'ai înţeles de ce luptam
cu morile de vânt,
N'ai priceput nici visul meu
ca un descânt
De greeri triști în nopţi
pustii,
Căci tu nu porţi mister
în ochii sinilii...
Te-am îmbrăcat în zale
străvezii de lună
Şi-au încercat fântânile din
ochii mei să-ţi spună,
Cât de adânc răscolitor mi-e
chinul
De-a nu avea din florile vieţii
decât spinul.
Te-am cizelat în gândul meu,
Domniţă,
Şi sufletul ţi l-am ţesut
ca o altiţă
Cu aur vechi de toamne
în ogoare,
Cu îndoiala visurilor călătoare
Dar ochii sinilii nu au
mistere:
Când am bătut la poarta lor,
era tăcere..."

(Versuri pentru Dulcineea de Toboso).

Cu **Melopei**, Aurel V. Sânger cucereşte un loc indiscutabil în lirica noastră, clasându-se printre poeţii care nu scriu de dragul vreunei dorite notorietăţi literare, ci din acea necesitate sufletească, imperioasă dacă i te opui, care te obligă să spui ceeace ai de spus.

Şi poetul Aurel V. Sânger are ce spune.

TRAIAN CHELARIU

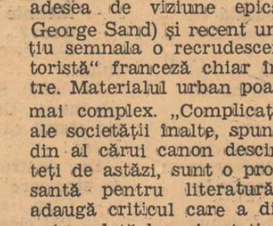

CĂRŢI ŞI REVISTE

ORIENTĂRI

revista de preocupări juridice, economice şi sociologice a apărut cu următorul sumar: Victor Popescu **(Perspective economice),** Cotaru-Oroveanu **(Perspective tehnice),** Traian Chelariu **(Perspective sociale),** Victor Bădescu **(Spirit doctrinar şi solidaritate socială). Remarcăm că toate contribuţiile de mai sus gravitează în jurul importantei probleme a zilei de mâine aşa cum o vede un mănunchi de tineri. — La însemnări iscălesc: Barbu Niculescu, Eugen Trancu-Iaşi, Ştefan Ciocâlteu şi Gh. Selten. Vom reveni în numărul viitor.**

REVISTA BUCOVINEI

(Anul II No. 9 — Sept. 1943) vine cu câteva surprize: „O umbră rămâne pe culmi mai departe" (versuri de **George Pătrăuceanu),** „Panerul cu

rod" (15 catrene de **I. Loghin)** şi „Scrisoare tristă şi săracă" (versuri de **B. Frunte).** Cu poeme foarte bune mai colaborează: Ghedeon Coca (Linişte pe gând), Adelina Cârdei (La Putna), Neculai Roşca (Elegie), Teofil Lianu (Moartea gravorului iconar), N. Tăutu (Cerul din fântâna mea) şi Ion Cârdei (Octombrie).

D-l **Dragoş Vitencu,** vrednicul secretar de redacţie al revistei contribuie cu un portret al lui **Tudor Flondor** compozitorul bucovinean, iară **Ioan Negură, Aurel Vasiliu, Melania Livadă, Augustin Z. N. Pop** cu studii şi proză literară.

Revista Bucovinei se menţine la un frumos nivel de revistă provincială conştientă de misiunea ei.

FĂRĂ A FI

o poezie de tribună, deşi întruneşte caracterul viguros al acesteia, poezia de refugiu a lui Mihai Beniuc, incontestabil cea mai cutezătoare personalitate literară a ultimului deceniu transilvan, merită să îşi deschidă o cale cât mai largă, o difuzare amplă sub semnul fierbinte al iredentismului şi al artei" — scrie, în Vremea *(17-X-crt.), d. V. Netea („M. Beniuc şi poezia refugiului).*

D. M. Beniuc, pe care l-am apreciat întotdeauna, are sub tipar, la Fundaţia Mihai I (Colecţia „Cartea refugiatului ardelean") un volum de versuri scrise în refugiu. Volumul va apare sub titlul: Oraşul pierdut.

TOT IN ACEEAŞI COLECŢIE

vor mai apare „Drum spre Ţară" **de Gabriel Ţepelea, nuvele istorice încununate cu premiul Ardealului; „Flori la icoană" de Vasile Netea; „Poezii" de Lucian Valea, precum şi retipăriri din I. Slavici, O. Goga, Pavel Dan şi L. Rebreanu.**

PE D-L GEORGE DRUMUR

harnicul şi încoruptibilul prim redactor al Bucovinei Literare îl preţuim îndeosebi pentru ştiinţa cu care înţelege să dea puls revistei pe care o condu-

ce. Il preţuim însă şi pentru talentul de organizator pe care-l dovedeşte alături de d-l Munteanu. Iată că aceşti doi străduitori în ogorul de simţire şi gând al Bucovinei pentru a doua oară eliberată, au organizat un ciclu de conferinţe „cu scopul de a preciza linia istorică şi spirituală a neamului românesc în această răscruce de veacuri". Conferenţiarii sunt: N. Crainic, I. Al. Brătescu-Voineşti, L. Rebreanu. Este un record.

CÂND ERA BUNICA FATĂ

volumul de amintiri vesele şi duioase ,din Bucureştiul de altădată, datorit d-lui C .COSCO, a epuizat două ediţii în câteva luni.

In unanimitate, critica s'a pronunţat în termeni deosebit de elogioşi la apariţia cărţii, iar cititorii nu au lipsit să sublinieze valoarea scrisului plin de sevă al d-lui Cosco.

Editura „Universul" a pus sub tipar cea de a treia ediţie a „Bunicii" care va avea, suntem siguri, aceeaş soartă ca şi primele două!

TOAMNĂ IN PARADIS

se intitulează *foarte frumos prezentatul volum de poeme pe care* Horia Niţulescu *l-a scos zilele acestea, la imprimeriile penitenciarului „Văcăreşti".*

Cartea cuprinde patru cicluri: Caligraful, Intâia chemare, Drumul Argonautului şi Ţara de

brumă, *în care sunt strânse o mare parte din versurile publicate prin diferite reviste.*

Despre valoarea poeziei lui Horia Niculescu ne vom ocupa într'un număr viitor, la cronica literară.

PETRE STATI: ANTOLOGIE LATINĂ

A apărut la Iaşi, în editura „Cuget Moldovenesc", cea de a treia ediţie din *Antologia latină* — Poeţii lirici — în traducerea d-lui *Petre Stati.*

Găsim în acest volum tălmăciri din Lucreţiu, Catul, Virgiliu, Horaţiu, Tibul, Properţiu, Ovidiu. Ajungând la a treia ediţie, Antologia prezentată de d. *Petre Stati* dovedeşte interesul pe care cititorii dela noi îl arată poesiei **clasice latine.**

Detractorii literaturii ardelene

(Urmare din pag. 1-a)

de împrejurări, în care condiţiile timpului îşi dau mâna cu atmosfera în care trăiesc oamenii, că într'o provincie a cărei structură socială se reducea la clasa ţărănească, semănătorismul nu putea fi o mişcare întâmplătoare, ci se confundă cu aspectul permanent al literaturii locale, că atunci când îţi este ameninţată însăşi existenţa, nu e cu putinţă să fii contemplativ, gândindu-te numai la expresia universală a creaţiei artistice. In Ardeal, înseşi forţele spirituale au fost confiscate de naţionalismul activ, în absenţa căruia conştiinţa etnică a colectivităţii ar fi fost în primejdie. E o bunăvoinţă a criticei estetizante, care e anulată de creaţia mjoră a unui Slavici, Coşbuc, Goga, sau Rebreanu.

Să discutăm însă coordonatele pe care se clădeşte literatura ardeleană. Să luăm, în primul rând, inspiraţia rurală. Teoreticienii sincronismului sunt de părere că trebue să ţinem pas cu Apusul, cu Franţa îndeosebi, deşi adevărul e că şi acolo romantismul a suscitat o documentare rurală, lipsită adesea de viziune epică (exemplu: George Sand) şi recent un Octav Şuluţiu semnala o recrudescenţă „semănătoristă" franceză chiar în zilele noastre. Materialul urban poate fi de sigur mai complex. „Complicaţiile sufleteşti ale societăţii înalte, spunea Maiorescu, din al cărui canon descind criticii esteţi de astăzi, sunt o problemă interesantă pentru literatură. Dar ele — adaugă criticul care a disociat pentru prima dată la noi esteticul de etnic şi etic, — nu ne pot determina să uităm că simplitatea rurală nu exclude nici frumuseţea lirică, nici energia epică, şi nici conflictele dramatice. Important e să poţi trăi mentalitatea folclorică, pentru a dispune de instrumentul necesar transfigurării şi recreaţiei realităţii rurale pe plan artistic".

Să trecem însă la idealul naţional. Critica estetizantă a împotriva tendinţelor manifestate în artă şi implicit împotriva unui Ibrăileanu, care-şi expunea totuşi teoria tendenţioasă asupra artei într'un mod acceptabil, susţinând că artistul e soliloc, creează pentru a crea, clădindu-şi lumea — opera de artă — fără nicio preocupare de public, căci altminteri ar deveni orator. Dar artistul îşi manifestă în creaţia sa răspunsurile la lumea dinafară, deci şi aprecierile sale asupra ei. Incât, cu sau fără voie, scriitorul îşi arată preferinţele, simpatiile şi antipatiile. Tezist e numai scriitorul acela, care fără a fi inspirat de o credinţă, de un ideal, un sentiment, scrie pentru a propaga o credinţă, un ideal sau un sentiment oarecare. Ceeace nu putem cere scriitorului e să ilustreze, cu voinţă, în opera sa, o temă oarecare, fie ea chiar psihologică. Artistul trebue să creeze cum crede el, fără a se adapta gustului public.

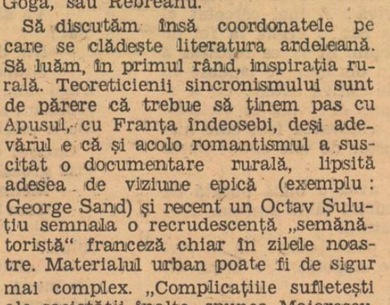

Şi totuşi, adevărul e că nu există operă mare fără temă, fără o semnificaţie conştient ilustrată de autor prin opera sa, dar fără să lase impresia că o face în mod deliberat, voit. Nu e scriitor mare, zice Brunetière, care să nu pună o teză în opera sa şi tocmai teza îl situează pe Molière, bunăoară, deasupra altora. De altfel, înşişi criticii noştri estetizanţi recunosc că un artist nu se preţuieşte numai după forţa lui de creaţie, ci şi după înălţimea idealului în serviciul căruia şi-a pus talentul. Nu ştim dacă nu e jenat pentru ei să le amintin că tot ei, schimbându-şi opiniile după personalităţile asupra cărora îşi apleacă atenţia, afirmă că ambianţa unei opere poate fi morală şi să ne bucure, dar poate fi şi imorală, fără să ne întristeze.

Critica estetizantă mai susţine că e indiferent dacă tendinţele practice ale unei opere, în aliaj cu trăsăturile ei estetice, sunt morale sau imorale, pentrucă ele nu apelează la simţul nostru estetic, ci la cel etic. Dar oare opera de artă poate fi atomizată, pentru a o face să răspundă pe rând la diferite întrebări sau ea, ca un tot unitar, face să vibreze deodată întrega fiinţă? Oare nu e mai aproape de adevăr Ibrăileanu, care crede că o operă de talent, cu tendinţe imorale, care nu se întrezăresc atât în faptele înfăţişate, cât în atitudinea autorului faţă de ele, poate dăuna desgustării estetice?

Noi nu credem că într'un subiect „mare" personalitatea artistului se manifestă mai puternic, că un subiect desprins din marile probleme ale vieţii e superior esteticeşte altuia luat din mărunţişurile vieţii. Nu credem că materialul urban e superior celui rural, pentrucă oriunde poate fi surprinsă o notă adânc umană şi aceasta este important. Precum e de capitală importanţă încă un lucru: ca scriitorul să scrie ceea ce a conceput în aşa fel, ca să facă din artă o funcţie naturală a sa, în serviciul nimănui. Credem, cu Montherlant, că artistul „produce o-pera sa cum pomul produce roadele sale, fără scop (dar nu fără responsabilitate, cum zice el), fără a se îngriji de o reţetă după care să te serveşti de ea şi nici de uzajul la care s'o supui". Universul interior al poetului e mai puternic decât lumea din jur, cu vicisitudinile ei, care-i par ridicole. Opera îi este dată artistului de o necesitate interioară, care-l determină să scrie. Totuşi se poate ca această necesitate să coincidă cu actualitatea. E posibil ca scriitorul, pentru a servi o cauză pe care o găseşte dreaptă, să-şi consacre talentul actualităţii, într'o operă ce nu-i absolut necesară din punctul de vedere pur interior, dar pe care consideră de datoria sa s'o scrie. E la noi cazul lui Goga, care a renunţat la propriile sale intimităţi, pentru a se pune în serviciul unei cauze. Dar a făcut-o simţind că talentul său îl va ajuta să ne dea opere nepieritoare.

Dar mai e de subliniat un lucru. Opera, oricare ar fi ea, nu trebue denigrată dacă e izvorită dintr'o sinceritate necontroversată, ci cel mult judecată. Opera nu e un fenomen care poate fi concediat, ci numai discutat, cu onestitate. Ardelenilor nu li se poate contesta această sinceritate, — şi deci nu le poate fi refuzată nici această onestitate, — cu atât mai mult cu cât ei nu s'au înscris sub stindardul unui grup şi nici n'au cultivat mirajul şcolilor cu programe, ci fiecare, din propriu imbold, cu mai mult sau mai puţin talent, a aprofundat realităţile ardelene, fatal limitate la sat, căutând în ele reazem pentru nădejdea în înfăptuirea idealului naţional, care, pentru ei, ca şi pentru Românii de dincoace de munţi, nu e departe de idealul de ieri.

In orice caz, detractorii semănătorismului ardelean, de oriunde ar fi ei, care pentru a-şi netezi căile de atac se îndreaptă numai spre creaţiile minore, sunt totodată detractori ai literaturii transilvane în ansamblul ei.

ION ŞTEFAN

SFÂRȘITUL LUI MANAFU

— Episod — **de LIVIU BRATOLOVEANU**

Plutonierul Stamate dormea frânt, după beția de-aseară cu Manafu Borcoș, când deodată în puterea nopții se auziră bătăi prelungi de clopot. Somnul îi era agitat și tulburat de vise, urechea moartă pentru zgomotele de afară.

Dar nevastă-sa care dormea epureșteaălături, chircită ca vai de ea pe marginea patului de scânduri, deschise ochii tresărind și rămase cu atenția concentrată la glasul clopotelor.

— Aoleu, îi trecu prin minte, ce-o mai fi și asta? Să știi că s'a aprins pe undeva vreo casă, altfel ce zor ar avea să-i trezească pe oameni din somn...

Se ridică în capul oaselor și făcându-și de câteva ori, speriată, semnul crucii, coborî repede din pat. Dar la fereastră, când se duse să dea laoparte perdelele subțiri de borangic, nu se zărea nici o pâlălaie care să-i întărească bănuiala. Satul dormea cufundat în beznă — într'o beznă neagră ca de păcură și parcă de sfârșit de lume.

— Atunci de ce-or bate, Dumnezeule? își zise din ce în ce mai îngrijorată, și fiindcă sunetul clopotelor nu contenea, adăugă: — Măiculiță Cristoase, poate s'o fi aprins moara lui Onufrie Gânj!...

Se mișcă spre masă, pipăi cutia cu chibrituri și aprinse lampa. Pe urmă își aruncă, înfrigurată, o broboadă pe umeri și eși în tinda casei.

Răcoarea de afară a nopții o izbi în față ca un curent rece de ghiață. O scuturăși un fior de frig, din creștet până în tălpi, dar parcă, după aceia se simți mai limpede, mai înviorată.

— Nici devale nu se vede urmă de foc! își rosti ea în șoaptă gândul buimac, speriată și parcă cu un fel de părere de rău că se ostenise degeaba.

Se întoarse, închise cu băgare de seamă ușa și tocmai se pregătea să sufle în lampă, când deodată un alt gând, mai cumplit și mai paralizant decât cel dintâi, o făcu să strige cu un țipăt reținut.

— Aoleu, sfinte Dumnezeule, asta nu-i de-a bună!... Să știi c'a izbucnit războiul!...

Își aminti apoi, în repedea perindare de cuget, că tot așa, într'o noapte de August ca asta, când era copilă și toți ai casei dormeau buștean, s'a trezit speriată de glasul clopotelor care vesteau mobilizarea. Sub impresia faptelor de-atunci, simți cum pălește, cum tot sângele îi fuge din obraji, cum un nod de aer îi urcă dureros din coșul pieptului în gât, oprindu-i respirația.

Cuprinsă de groază și neputându-și stăpâni tremurul nervos care pusese stăpânire pe ea, se repezi la Stamate să-l scuture de piept:

— Scoală, măi omule, c'a izbucnit războiul!...

Dar bărbatul, mort, frânt, obosit, duhnind acru a băutură și toropit de somn, nu tresări la aceste vorbe mulieresti. Deschise oleacă ochii, atât cât s'o poată cuprinde în păienjenișul privirii, gemu, oftă, scrâșni fioros din măsele, apoi bolborosind cuvinte numai de el înțelese, se întinse cât-u-i era de lung în pat, cu fața în jos și cu picioarele răschirate.

Femeia însă nu-l slăbi:

— N'auzi odată să te scoli? Scoal' când îți zic... scoal' c'a izbucnit războiul!..

— Cum?... Ce?... Ce-ai zis? tresări el în cele din urmă, zăpăcit și neînțelegând ce s'a întâmplat.

— A izbucnit războiul!

— Răz...? Nu... nu se poate! Când a izbucnit? Când zici c'a izbucnit? întrebă el deschizând deabinelea ochii cârpiți de somn și privind speriat la ea.

— Păi tu n'auzi clopotele, omul lui Dumnezeu? De-un ceas de când tot bate!... Am crezut mai întâi că s'a aprins pe undeva, prin sat, vreo casă și cheamă oamenii să dea ajutor la stinsul focului, dar m'am dus afară și m'am uitat și...

Buimăcit și încă sub impresia somnului, fără a mai lua în seamă vorbele turuitoare ale femeii, Stamate rămase un timp nemișcat pe marginea patului de scânduri, ascultând. Sunetul clopotelor se auzea deslușit, în noapte, plutind ca un cântec de moarte pe deasupra satului cu casele scunde de lut, venind de departe și parcă dintr'o altă lume, pătrunzând dogit prin uși, prin ferestre, prin ziduri până în odaia lor.

— Ei, te-ai lămurit acum?... Numai de bine n'or bate ele, de l-au pus pe dascăl să urce noaptea în clopotniță... Astea-s semne de război!

— Prostia ta din cap! se încruntă Stamate. Dacă ar fi izbucnit războiul, cum zici, apoi cel dintâi care ar trebui să știe în sat, eu sunt.

Femeia mormăi ceva cu mâna la gură. Stamate, amețit și supărat fiindcă-l deșteptase când îi era somnul mai adânc, urmă pe un ton din ce în ce mai răstit:

— Da! așa e cum zic eu, degeaba te zgâiești ca toanta la mine... Cum ar îndrăzni dascălul să sune mobilizarea, înainte ca eu să-i fi dat ordin? Mai degrabă cred c'a luat foc vreo casă.

— Așa mi-am zis și eu când le-am auzit bătând, dar m'am dus afară și m'am uitat și n'am văzut nici urmă de foc.

Stamate i-o retează morocănos:

— Lasă gluma, femeie, și nu mai îmi împuia capul cu neroziile tale, că doar nu pentru asta cred că m'ai sculat. Mai bine dă fuga afară și vezi ce se întâmplă.

— Păi tu n'auzi, Stamate, c'am fost? Am fost, zău am fost... numai adineaori ce-am venit!

— Atunci de ce le-or trage?

Femeia nu știu ce să-i răspundă. Stamate se dete jos din pat și așa desbrăcat cum era, numai în cămașă și izmene, ieși nedumerit în tindă. Stătu, privi, ascultă în tăcere bătăile, iar privi și iar ascultă, doar-doar o desluși vreo urmă de foc în întunericul de funingine, apoi dacă văzu ce văzu, se întoarse în casă și își trase în cea mai mare grabă pantalonii, cu gândul de-a da o raită prin sat, să vadă ce se întâmplă. Tocmai se pregătea să-și înnoade curelele la bocanci, când deodată, afară, se auziră câteva bătăi sfioase în ușă și-o voce care-l striga pe nume.

— Cine-i? întrebă el răstit, și oarecum mirat că oameni străini putuseră intra în ogradă fără să-i latre câinele.

— Eu, dom' plutonier, eu sunt: Florea!

— Aa! tu ești măi Stoichițoiule?

Era glasul caporalului Stoichițoiu Florea, omul lui de încredere și cel mai destoinic ostaș din câți îi avea sub comandă.

— Chiar eu, dom' plutonier!... Pot să intru?

— Numai o clipă, Stoichițoiule, o clipă până ce-mi pun o tunică pe mine... Dar ce s'a întâmplat?

— Bocluc mare, dom' plutonier... mare de tot! răspunse jandarmul speriat de propriile-i cuvinte. L-au omorît pe domnul Manafu Borcoș și am venit să vă dau de veste.

— Ce tot spui, măi? Pe cine zici că l-au omorît? întrebă Stamate nedumerit, fiindcă nu auzise bine despre cine era vorba.

— Pe domnul Manafu Borcoș... pe notarul satului! lămuri ostașul.

— Ce ți-e mă, glumești? Nu ești în toate mințile? Cum putea să-l omoare, că doar acum câteva ceasuri m'am despărțit de el.

— Nu știu, dom' plutonier... Adevărul e că l-au omorît și că n'aș avea nici un interes să vă port noaptea pe drumuri.

Plutonierul, uitând și de bocanci și de tot, se repezi să tragă zăvorul la ușă, apoi când o deschise îi făcu semn jandarmului să intre.

— Va să zică e serios, Stoichițoiule?

— Cât se poate de serios, dom' plutonier!... L-am văzut doar cu ochii mei...

Un sfert de ceas apoi, uluit și încă sub impresia celor văzute, jandarmul îi povesti din fir a păr cum a aflat despre omor. Se întorcea ca deobiceiu spre post, pe ulița satului, după ce-și făcuse rondul. Când a ajuns în dreptul primăriei, a văzut lumină în cancelarie. Mirat de acest fapt și închipuindu-și că notarul a uitat cumva lampa aprinsă, s'a apropiat să vadă ce se petrece. Atunci l-a văzut pe domnul Manafu Borcoș cu capul prăbușit pe masă și cu tâmpla găurită, într'un lac de sânge.

— Asta-i nemaipomenit! strigă plutonierul plin de mânie, învârtindu-se fără nici un rost prin cameră și încercând să se deprindă cu gândul. Cum au putut să-l omoare? Cine avea interesul s'o facă?

— Nu știu, dom' plutonier! încercă soldatul, timid să se apere, ca și cum ar fi avut amestec în această afacere. Cine ar putea ști? întrebă. Că dușmani, slavă Domnului, a avut destui...

— Așa e, ai dreptate! se agață plutonierul de explicația pe care i-o dete soldatul, ca de unica ideie salvatoare. Numai dușmanii puteau să-l omoare, în frunte cu ticălosul cela de Melinte...

Pronunțând numele nebunului, își aminti că aseară, la cârciumă, înainte de-a se întinde cu Borcoș la băutură, acesta îi pomenise în treacăt despre Melinte. Dar omul la bețiemulte le îndrugă, așa că n'a dat crezare cuvintelor. Și chiar dacă temerea lui ar fi fost îndreptățită, chiar dacă vorbele ascundeau un pic de adevăr, cum putea să-l creadă pe nebun capabil de-o asemenea blestemăție?

— „Se vede că dumneata nu știi câtă ură zace în sufletul acestui om!" își mărturisese Borcoș gândul, zâmbind și parcă stăpânit de-o presimțire. „Ai uitat că tot el a furat scriptele din cancelaria primăriei și le-a dat foc ca să cadă vina pe mine?"

— „Nu, n'am uitat!", întărise el. „Cum aș putea să uit, când doar eu am cercetat cazul și l-am descoperit pe hoț?"

— „Tocmai!" încuviințase Borcoș. „Dacă mâine sau poimâine, sau peste un an s'o întâmpla să mă găsești mort prin șanțuri, înjunghiat sau împușcat fără milă pe la spate, apoi să știi că Melinte nu-i străin de crimă!..."

— „Ce te face să crezi că nebunul ți-ar purta sâmbetele?"

— „Ia, nimica toată!", râse Borcoș făcându-i șiret cu ochiul. M'am încurcat și eu, de! ca omul, cu o femeie pe care vroia s'o ia el de nevastă, și de-atunci nu mai e chip să mă scap de el. Se ține după mine ca o umbră".

De Borcoș se despărțise la unul după miezul nopții; nu știe cum a nimerit acasă, nici când i-a tras nevastă-sa pantalonii. Un singur lucru i-a rămas însă clar în minte: graba cu care notarul dădea paharele pe gât.

— „Să bem, domnule plutonier" — îi striga el într'una cu un zâmbet ciudat pe figura aprinsă — „să bem cât ne mai țin curelele, că viața omului e scurtă și nu știm câte zile mai avem de orbecăit!"

Pe un scaun în dosul tejghelii moțăia cârciumarul de somn, iar deasupra lor, în tavanul boltit, lampa cu gazul pe fund amenința dintr'o clipă în alta să se stingă. Când s'au ridicat să plece, toate le dănțuiau în fața ochilor. Și pereții odăii cu ferestrele oblonite și sticlele goale de pe masă.

— „Ei, ce ne facem acuma, dom' plutonier?" a fost ultima lui întrebare. „Încotro o luăm? Că eu unul m'am îmbătat ca un porc!..."

Își mai amintea încă ceva. Cum afară era întuneric și nu se vedea la o palmă înaintea lor, l-a poftit pe notar să doarmă la el.

— „Nu, mulțumesc!" se împotrivise acesta cu încăpățânare. „Dacă sunt beat, dacă nu pot să nimer drumul, apoi n'am decât să mă duc să dorm la primărie... că până mâine nu-i mult!"

Pe urmă nu știe ce-a mai fost. Două sau trei ceasuri mai târziu, nu-și poate da bine seama cât, s'a trezit acasă, desbrăcat și cu nasul în pernă, în țipetele femeii care-i striga îngrozită să se scoale...

— Dar clopotele de ce bat? se adresă el în cele din urmă jandarmului care, obosit de alergătură și neîndrăznind să tulbure tăcerea plină de frământare a superiorului, aștepta nehotărît în picioare.

— Știu eu, dom' plutonier?! fu răspunsul.

Dar pentrucă Stamate nu părea a fi deloc mulțumit de explicația pe care i-o dete, adăugă repede:

— Când am trecut adineaori prin fața bisericii, era liniște și n'am văzut nici o lumină care să-mi dea de bănuit că dascălul ar avea de gând să urce în clopotniță. Abia după ce-am trecut de jumătatea drumului și mă pregăteam să cotesc după casa primarului ca să vin încoace, le-am auzit bătând.

— Asta-i bună! tună plutonierul scos din sărite, încruntând sprâncenele și fulgerându-l pieziș cu privirea. Dacă eu nu știu, tu care vii dintr'acolo iarăși nu știi — atunci cine dracu vrei să știe: tata?

— Ia taci, Stamate, ia taci! îi strigă nevastă-sa crezând că-l poate înduplecа. Ce ți-a venit acum de-ți cășunăcu supărare pe băiat? Mai bine îmbracă-te și dați fuga de vedeți ce se întâmplă, că nu se știe ce năpastă o mai ieși din treaba asta.

— Tu mai bine ține-ți fleoanca și nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala! o repezi Stamate roșu de mânie, îndârjit și de faptul că atâtea nedorite lucruri se adunaseră într'o singură noapte pe capul lui, să-i strice liniștea.

Femeia nu mai zise nimic. Își potrivi rușinată broboada pe cap, până mai jos de umeri, să nu i se mai vadă sânul gol și se cuibări fără murmur pe un scaun în colțul odăii, cu palmele pe genunchi.

Stamate se mai necăji un timp până ce sfârși cu îmbrăcatul, pe urmă își luă carabina din cui și făcând semn soldatului să-l urmeze, coborî rămândoi în ulița.

Mijea parcă de ziuă. Intunericul se mai rărise, erau chiar semne că peste un ceas ori două soarele avea să răsară din nou, după contururile încă nelămurite ale cocioabelor care se desenau în noapte.

Un timp nu-și vorbiră nimic.

Căprarul păși tăcut, repegior, silindu-se a se ține în pas cu plutonierul — iar gândurile lui Stamate, cețoase și învălmășite, alergau, sburau, se frământau, făceau tot felul de presupuneri.

— De ce să-l omoare? își zicea neîntrerupt. Cine avea interesul s'o facă?... Ar fi o nerozie din parte-i să se ia după vorbele de aseară ale lui Borcoș, aruncând vina pe nebun. Poate că Melinte nici nu visează de crimă, poate că la mijloc să fie numai o simplă întâmplare, ca atâtea altele. In orice caz, datoria lui de ostaș îi cere să lucreze atent, să fie cu băgare de seamă, să nu-i scape nimic din care ar putea ieși adevărul la lumină. Fiindcă pripeala nu-i un bun sfătuitor. Dimpotrivă! A mai cercetat el odată, nu de mult, un asemenea caz, o crimă la fel de învăluită în mister ca cea de acum. Și la ce rezultat a ajuns? A învinuit pe nedrept un om care se lăudase în gura mare, la cârciumă, față de câțiva săteni, cu o zi sau două înainte de crimă, că are să-i vină el victimei de hac, și când colo, adevăratul vinovat a fost cine nici prin minte nu-i trecea: un negustor de vite care-i purta de mult sâmbetele...

Fiindcă până la primărie mai avea o bună bucată de mers și cum drumul putea fi scurtat tăind șoseaua deacurmezișul, se opri să-i zică soldatului:

— Stoichițoiule, tu dai o fugă până la biserică să vezi ce l-a apucat pe dascăl de trage clopotele, pe urmă vii să-mi raportezi.

— Am înțeles, dom' plutonier!

— Și vezi nu întârzia prea mult, că poate am nevoie de tine să dresăm procesul verbal și să te trimit după aceia cu telegrama la oficiu, să-l anunțăm pe domnul medic legist să vină pentru autopsie.

Ostașul repetă încăodată că a înțeles, pe urmă salută lipind călcâiele și se mistui în noapte. Stamate o întinse în mare grabă spre primărie.

Când ajunse, câțiva țărani care aflaseră întâmplător despre crimă, sculați cu noaptea în cap și cu ochii încă cârpiți de somn, ocupau bătătura cancelariei până aproape de intrare. Printre ei se afla primarul și câteva femei din vecini; femeile vorbeau între ele în șoaptă, cu mâinile făcute căuc la gură și clătinând îngrozite din cap.

Zărindu-l pe plutonier că se apropie, cineva din mulțime strigă deodată pe deasupra capetelor:

— Feriți, măi oameni, ia feriți, c'a venit don' șef de post să facă cercetările!,

Alte glasuri întărâră:

— Da, da, în lături!

— La oparte!

— Faceți loc!...

Supuși, țăranii se traseră cu toții și fără murmur în lături, dar îmbulzindu-se unii în alții ca oile și silindu-se fiecare a rămâne cât mai în față, pentru a vedea ce se întâmplă.

Stamate, încruntat, trecu printre ei fără a le adresa un cuvânt; întorcând însă din întâmplare capul și zărindu-l pe primar, se opri să-i zică:

— Ei, ce spui de nenorocirea asta, domnule Firoiu? Cine crezi că ne-a făcut-o?

— Știu eu ce să răspund? înălță primarul din umeri. De-o jumătate de ceas, de când m'au sculat oamenii ăștia să-mi dea vestea, încerc în fel și chipuri să mă deprind cu gândul, și tot nu-mi vine a crede.

Stamate înțelese că primarul nu putea să-i dea nici o lămurire în plus. Totuși, ca să nu-l facă să aștepte afară, îl pofti cu el în cancelarie. Intrară amândoi.

In odaia scundă, îngustă, spoită toată în alb, mirosind acru a boască și-a petrol ars, Manafu Borcoș zăcea într'un lac negru de sânge, cu coatele pe masă, cu capul proptit în mâini și cu picioarele chircite sub scaun, așa cum l-a surprins moartea.

Apropiindu-se de el și dându-i de câteva ori târcoale, Stamate luă o mutră de om îngrijorat în sarcina căruia cădea întreaga răspundere a cercetărilor.

— Nu s'a mișcat nimic pe-aici? întrebă în cele din urmă.

— Nu, nimic! răspunse primarul.

Stamate tăcu un timp, chibzuind în liniște unele lucruri numai de el știute, apoi zise încet:

— Bine! Atât voiam să te întreb...

Pe urmă, atent, se aplecă asupra mortului, să-l cerceteze mai de aproape.

Nu era nevoie de prea multă pătrundere ca să ghicească cum s'au desfășurat lucrurile. O spunea aerul de nefirească liniște de pe chipul victimei, lampa cu sticla afumată arzând încă pe un colț al mesei, fereastra închisă cu geamul prefăcut în țăndări prin care ucigașul trăsese nemilos cu arma. Nimic, nici o urmă din care să se întrevadă că Borcoș, înainte de a-și fi dat sufletul, s'ar fi luptat cumva cu moartea. Amețit și desigur toropit de somn, după ce intrase dând ușa de perete, abia dacă a mai găsit răgazul să facă lumină. In nuca de metal galben a lămpii cu gaz, sticla era înfiptă strâmb. Cutia de chibrituri, cu bețele împrăștiate pe masă, stătea ca o mărturie alături.

Dospit de băutură și grăbit să pună undeva capul, n'a mai avut puterea să se întoarcă acasă. Dealtfel drumul era lung, cotit, obositor, greu de străbătut în noapte și în starea în care se afla. Venind singur aici, a tras pe semne un scaun (scaunul pe care se odihnea acum), s'a prăbușit frânt de oboseală pe el și fiindcă n'avea la îndemână o pernă sau măcar un dosar pe care să pună capul, a făcut mâinile căpătâi. Cât a stat așa, cât i-a tihnit somnul, nimeni n'ar putea ști. Moartea l-a surprins dormind.

— Cine crezi că avea interesul să-l omoare? fu rândul primarului să întrebe.

Stamate nu răspunse imediat. Dând cu ochii sub scaun de pălăria mortului, se plecă și-o ridică. O privi un timp, sucind-o când pe-o parte când pe alta, pe urmă o puse pe masă și zise:

— Nu știu! Asta rămâne de văzut...

Ancheta dură un ceas. Intre timp sosiră încă doi jandarmi dela post, gâfâind și uzi leoarcă de sudoare, anunțați pe semne de Stoichițoiu. Cu ajutorul lor, Stamate coborî mortul de pe scaun, îl așeză cam într'o rână pe scânduri și-i potrivi o cărămidă sub cap, pe urmă se întoarse la masă să inventarieze obiectele găsite asupra notarului și să le consemne în procesul verbal. Nu mult după aceia sosi și Stoichițoiu gâfâind.

— Ei, ce s'aude măi? De ce bat clopotele?

— Nu știu, dom' plutonier, n'am putut să aflu. Am încercat să pătrund în clopotniță, dar ușa e închisă pe dinăuntru cu zăvorul.

— Inchisă zici? încruntă Stamate din sprâncene. Asta nu-i un motiv că n'ai putut să intri. Trebuia să bați, să strigi la dascăl să-ți deschidă.

— L-am strigat, dom' plutonier, dar...

Stamate uitase de mort și se uita supărat la caporal, parcă să-l mănânce. Intrebă:

— Ei, ce?

— ...Dar nu mi-a răspuns nimeni.

— Cum? Ce? Nu ți-a răs...

— Da, dom' plutonier, nu mi-a răspuns nimeni, fiindcă dascălul era jos, în curtea bisericii, printre oameni. L-am întrebat ce-i de făcut și mi-a răspuns că n'are nici o putere, că trebuie să veniți d-voastră de grabă, că s'a adunat tot satul și...

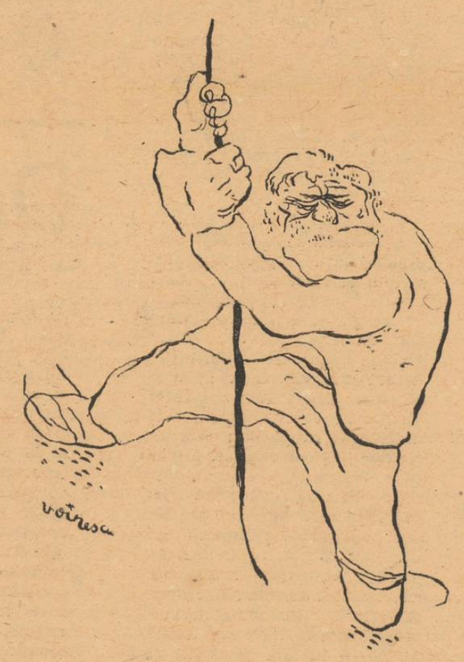

— Va să zică nu dascălul e acela care trage clopotele, măi?

— Nu, dom' plutonier.

— Atunci cine le trage, măi, vorbește! n'așteptă să-ți tragă omul vorba cu cleștele... Cine-i blestematul care a îndrăznit să-i scoale pe oameni din somn și să-i pună fără nici o pricină pe drumuri, acum în puterea nopții?

Ostașul de data aceasta nu-i putu răspunde imediat. O tusă groasă îl înnecă. Pe urmă, când se liniști, răspunse:

— Melinte!

— Cum?... Cine?!... Melinte ai zis?!!

— Da, dom' plutonier, Melinte!... Melinte, nebunul satului...

— Aoleu, Stoichițoiule, să-l ferească Dumnezeu de mânia mea!... Că eu când oiu pune odată mâna pe el, nu mai țin seamă că e bătrân sau că și-a pierdut mințile: praf îl fac!

Dar pentrucă nu era lămurit cum a putut nebunul să se strecoare neobservat în curtea bisericii, întrebă:

— Cine i-a dat lui voie să urce la clopote?

— Păi cine să-i dea, dom' plutonier? Nimeni nu i-a dat!... S'a urcat cu dela sine putere. Ba încă a început să strige în gura mare la oameni să vină cât mai mulți, să vină tot satul, că are să le dea o veste.

— Bine, bine, dar cheile dela clopotniță cine i le-a dat? Că pe acoperiș în nici un caz nu putea să intre!

— Ba tocmai pe-acolo a intrat, dom' plutonier, c'am găsit scara răzimată de perete și...

Stamate nu mai luă în seamă vorbele soldatului. Roșu de mânie, iscăli procesul verbal, puse pe primar și pe câțiva săteni de semnară alături, pe urmă după ce dădu ordin celor doi jandarmi să stea de veghe, unul lângă mort și altul afară la intrare, își potrivi cureaua carabinii pe după umăr și-o luă în cea mai mare grabă spre biserică, însoțit de Stoichițoiu.

Pe drum, cu toate că nu se luminase încă de ziuă, se întâlniră cu câteva grupuri de țărani care își povesteau între ei despre cele întâmplate. Unii veneau dela primărie, unde aflaseră de moartea notarului; alții care știau de întâmplarea cu Melinte dar care abia atunci aflaseră despre notar, se duceau curioși într'acolo. Așa că pe ulița satului era un neîntrerupt dute-vino, de țărani și femei care nu mai pridideau cu întrebările:

— Ați auzit, măi fraților?

— Dar voi ați auzit?

— Cică l-au omorît pe notar!

— Dar clopotele de ce bat?

Stamate, în vremea asta, mai mult alerga decât mergea. Alături de el, gâfâind din greu și numai o apă din pricina drumurilor pe cari le făcuse, jandarmul abia dacă se mai ținea în pas.

— Mai repede, Stoichițoiule, mai repede, că doar nu ești muiere să rămâi în urmă!...

Cotiră la stânga pe ulița satului. Nu departe, în curtea devenită neîncăpătoare a bisericii, se vedea o mare mulțime de țărani agitându-se de colo până colo, ca un roiu de albine. Crezând și ei, la fel ca nevasta plutonierului și la fel ca toți din sat, că s'a aprins pe undeva vreo casă, veniseră într'un suflet atrași de glasul neobișnuit al clopotelor, care cu furci, care cu topoare și găleți de tablă; ba unii dintre ei, mai prevăzători, aduseseră și scări, iar alții felinare și torțe aprinse pe cari acum le agitau pe deasupra capetelor.

— Dar ce s'a întâmplat, măi creștini, ce s'a întâmplat de v'ați adunat aici ca la nuntă? le strigă deodată Stamate, intrând pe poartă și făcându-și loc cu coatele prin mulțime.

— Ce nuntă, dom' plutonier? se iscă un glas cunoscut. Noi am crezut că-i foc și de-aceia ne-am repezit cu toții într'acoace: să dăm o mână de ajutor celui căzut în nenorocire. Dar dacă știam noi cum stau lucrurile...

Fiindcă vorbele acestea fură acoperite de alte glasuri la fel de țanțoșe și deloc lămuritoare, Stamate interveni energic:

— Ia tăceți din gură, măi oameni, că doar n'am venit să facem clacă!... Dumneata moș Toadere, care ești dascălul bisericii și ai mai multă minte decât toți flăcăii ăștia laolaltă, ia dă-te, rogu-te, mai încoace, și spune-mi în două vorbe: ce s'a întâmplat? Cine l-a pus pe nebun să tragă clopotele?

— Păi cine să-l pună, dom' plutonier? Nebunia lui din cap l-a pus!

— Bine, dar n'ați găsit nimeni ac de cojocul lui?

Dascălul îl privi o clipă, nehotărît, pe sub sprâncenele mari cât o mustață, în lumina tremurată a torțelor, apoi ridică nepăsător din umeri și răspunse:

— Apoi cine să-și prindă mintea cu ăl nebun? Uite așa ne fierbe de două ceasuri: s'a încuiat pe dinăuntru în clopotniță, și ne strigă într'una să avem răbdare, să așteptăm până ce veniți d-voastră sau domnu' primar, că are să ne dea o veste.

In clipa aceasta, glasul clopotelor amuți brusc și sus, la fereastra fără geamuri a clopotniței, se auzi glasul nebunului strigând:

— Ascultați, măi oameni, ascultați: vă vorbește Melinte cel fără minte, fratele vostru întru adevăr și trimisul Domnului.

— Da, da, vorbește! îl îmbie cineva de jos. Vorbește cum ne-ai făgăduit, c'a venit și dom' plutonier să te asculte.

— A venit, zici?... Spuneți-i atunci, voi oameni buni, că poate el e surd și n'are urechi de auzit — spuneți-i să nu stea ca mielul blând pe delături, că vreau să-l văd la față.

— Iată-mă că vin! îi strigă Stamate împăciuitor.

Pe urmă, făcându-și loc prin mulțime și ajungând în primele rânduri, ridică privirea și pe un ton cât se poate de liniștit, întrebă:

— Ei, ce veste ai să ne dai, Melinte?

— Apoi nu Melinte este acela care v'a chemat să vă dea vestea, ci Arhanghelul care vorbește prin gura lui. Tot așa i-am spus și diavolului care mi-a necinstit casa și nu m'a crezut și iată că acum proorocirea s'a adeverit și...

— Despre ce diavol vorbești? întrebă Stamate fulgerat de-o bănuială.

— Parcă tu nu știi? Diavolul cel cu care ai băut aseară și care acum zace mort în cancelarie.

Plutonierul, amintindu-și de presimțirea lui Borcoș și făcând legătura cu faptele care au urmat, aruncă o privire plină de subînțelesuri spre Stoichițoiu, apoi zise:

— De ce nu vorbești mai lămurit? Spune drept și fără teamă tot ce ai pe suflet, ca să știm!

Din spate, mai multe glasuri intervenirăblajin:

— Așa, așa, foarte bine!... Vorbește mai lămurit!... Vrem să știm!...

— Mai lămurit decât așa, cum să vă vorbesc, măi oameni? V'am spus doar că nu eu sunt acela care vă vorbește, ci Arhanghelul care în noaptea asta a venit cu foc asupra diavolului și l-a trimis acolo unde se duc toți necredincioșii, în fundul iadului.

— Va să zică tu ești acela care l-ai împușcat pe notar? tună deodată glasul plutonierului.

— Dar cine altul? îi răspunse Melinte râzând. Mi s'a urît de când tot adăst să vină Arhanghelul, și iată că în noaptea asta a venit și...

Dar iată că în toiul învălmășagului, se produse ceva la care nimeni nu se aștepta. Melinte își scosese cămașa de pe el și făcând-o bucăți-bucăți, începu s'arunce cu petecele în oameni.

Câțiva din privitori, mai superstițioși, începură să se închine și să-și scuipe de zor în sân. Un bătrân pipernicit și chel, din cei care stăteau mai pe de margine, strigă deodată:

— Feriți, măi oameni, feriți, nu v'atingeți de cârpele nebunului că sunt vrăjite!

Mulțimea, speriată, începu a bate în retragere. Rămânând singur în rândul din față și ca să profite de tăcerea care se produse, plutonierul strigă:

— Hai, Melinte, lasă prostiile acum! Mai bine fă bunătatea și descuie ușa la clopotniță, că vreau să vin la tine să stăm de vorbă.

— Dar dece să te ostenești, omul lui Dumnezeu? Dece să urci ale scări? Mai bine viu eu jos... Uite, acușica viu!

Urmă o clipă de zăpăceală. Melinte, râzând, cu râsu-i prostesc care-i slutea figura, se agățase cu amândouă mâinile de căpriorul clopotniței și așa spânzurat cum era, ca o dihanie, se chinuia să încalece fereastra.

Cineva de jos încercă să-l oprească:

— Aoleu, Melinte, să nu faci una ca asta, că ești om bătrân și s'ar putea să-ți frângi gâtul! Stai mai bine liniștit până ce vine dom' plutonier, că are să-ți ajute oumenalui să cobori.

Glasul stârni alte glasuri, ca un murmur de valuri în furtună întretăiat ici-colo de strigăte poruncitoare:

— Da, da, stai liniștit!

— Nu te mișca!

— Ai putea să-ți frângi gâtul!

— Și ce-i dacă mi-l frâng? le întoarse Melinte vorba, râzând și silindu-se tot mai încăpățânat să încalece lemnul... Dar uite că nu mi-l frâng, că Maica Domnului e cu mine și-mi poartă de grijă...

Fiindcă vorbele nu mai ajutau la nimic, câțiva începură să-l amenințe, agitând brațele. Dar Melinte nu luă în seamă frământarea celor de jos. Se urcă, așa desbrăcat cum era, numai în nădragi și cu pieptul gol, pe marginea de jos a ferestrei, apoi încântat parcă de propria-i ispravă, începu să topăie și să chicotească strâmbându-se la cei de jos.

— Ei, mă oameni, ați văzut că nu mi l-am frânt?... Ați văzut?

Plutonierul, tremurând de mânie, nu mai avu răbdarea să stea locului.

Era ca pământul de negru, sângele i se urcase în cap, dându-i amețeli.

Oare cât avea să-l mai fiarbă în oală seacă?

Smulse la întâmplare o torță din mâna unui țăran și fără vreo altă explicație, o luă la fugă pe scările de lemn ale clopotniței, urmat la mică distanță de Stoichițoiu.

Sus, când ajunse, găsi într'adevăr ușa încuiată pe dinăuntru, dar punând umărul și opintindu-se odată din răsputeri, făcut să sară zăvorul cât colo.

— Fuga, Stoichițoiule, să nu ne scape!...

Dintr'un salt, jandarmul fu lângă nebun. Se năpusti ca un turbat asupră-i și apucându-l cu amândouă mâinile de un picior, îl trase cu putere în jos, spre el, silindu-l să coboare.

— Dar ce-aveți cu mine, măi oameni, ce v'am fă...? încercă Melinte, domol, să se apere.

Rugămințile erau de prisos acum. Un pumn zdravăn, greu și puternic ca o lovitură de ciocan, tras fulgerător, făcu să i se stingă vorbele în gâtlej, ca un horcăit.

— Ai să vezi tu îndată, tâlharule, ce treabă avem noi cu tine! răcni Stamate ca scos din minți, punându-i o mână în beregată și împingându-l de-a'ndaratelea spre ușă.

Pe urmă, afară, în vreme ce coborau scările înguste de lemn, începu din nou să-l bruftuie, să-l ploștăie și să-i care fără milă pe sub fălci, ca și cum ar fi vrut să-și răzbune atunci pentru toate necazurile prin care a trecut.

Recules din încurcătura ce-i tulburase cu câteva clipe înainte pe toți, Stoichițoiu își vârsa și el focul strigând:

— Așa, dom' plutonier, așa: dați-i bine!... Dați-i cu sete!... Dați-i până i-o veni mințile la cap... Paștele și grijania mamei lui de tâlhar!...

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.999

Nr 30

„ASOCIAȚIUNEA" SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR: Nr 30 –
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 30
Sâmbătă 30 Octombrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Spiritualitate și cultură

de ION HUȘANU

Problemele care interesează filosofia culturii ocupă un loc însemnat în preocupările cercetătorilor contemporani. De vreo câteva decenii, ele constituiesc obiectul unor înverșunate puncte de vedere pe marginea cărora s'au prezis apocaliptice sfârșituri sau miraculoase renașteri intelectuale. Desorientarea însă n'a întârziat să apară ca urmare a discuțiunilor pătimașe și a atitudinilor arbitrare. Ne propunem în cuprinsul rândurilor de față să lămurim raportul dintre acești doi termeni, schițând mai ales o altă fundamentare conceptului de spiritualitate.

Pentru fiecare popor, existența istorică este urmarea firească a unei evoluții pe care sufletul lui colectiv o suferă în timp și în spațiu. Mai mult sau mai puțin înceată, ea rezumă trecerile consecutive de-a-lungul veacurilor, în virtutea cărora sufletul acesta colectiv împlinește ciclul biologic al tuturor organismelor. Fie din punct de vedere fizic, fie din punct de vedere ideal, societățile omenești sunt prinse în funcțiunea devenirilor, depășind prin creații continui nevoile prezente de viață. Alunecarea spre formele superioare nu se face totdeauna în cadențe regulate, îngăduind să se ajungă, cu timpul, la stratificări dispuse după o logică ordonatorie. Condiții și împrejurări felurite împiedecă sedimentările metodice, întârzie acțiunea forțelor ce trebuie să determine apariția epocilor noui, împing deoseori înapoi, prilejuind regresiuni și închirciri psihologice.

Reflectând asupra problemelor spengleriene, formulam cândva o serie de observațiuni cu privire la „sfârșitul" culturilor, pe care acest filosof german le socotea, în ele însești, organisme unice, sortite decadenței și pieirii. Ne întrebam atunci dacă spațiul de timp în care „trăiește" o cultură este tot una cu existența istorică a unui popor, și dacă dispariția ei postulează și moartea spirituală a colectivității care i-a dat naștere, sau numai posibilitatea unor reînvieri — mai târziu — împinse spre actualizare de virtualitățile închise permanent în sufletul lui; și ne mai întrebam totodată dacă un popor produce numai o singură cultură în evoluția lui cosmică, sau e în stare — asemeni plantelor ce înfloresc periodic — să mai dea naștere și altora.

Făceam aceste observațiuni cu gândul îndreptat asupra neamurilor ce-au viețuit de-a-lungul litoralului mediteranian. Poporul peninsulei italice a cunoscut, în înșiruirea secolelor, două perioade — remarcabile prin desvoltarea armonioasă a însușirilor lui creatoare — *epoca romană* și aceea a Renașterii. Poporul grec, la fel, a cunoscut înflorirea culturală în secolul al V-lea și în timpul expansiunii bizantine. Luate în ele însești, aceste culturi sunt organisme — după cum s'a spus — închise, autonome, care au apărut și au existat separat, în locuri determinate, marcând apogeuri pe scara valorilor universale și care — urmând legile devenirilor organice — murind, au rămas să aparțină numai trecutului.

Analizând aceste perioade strălucite ale istoriei, ajungeam la unele concluzii interesante. Dacă între cultura romană a imperiului și aceea a Renașterii nu sunt legături directe, și dacă între aceea greacă și aceea bizantină sunt deosebiri, nu ne putem opri să nu observăm însă că, atât într'un caz cât și în celălalt, există o continuitate specifică, o înrudire spirituală comună, de bază. Și dacă, într'un anumit sens, se poate spune că culturile mor, după o perioadă mai mult sau mai puțin întinsă de ființare — motivându-se astfel principiul potrivit căruia sunt socotite, în altă ordine de apreciere, concepte ideale evoluând înafara circumstanțelor telurice — este ceva, totuși, în spatele lor care perzistă, trăiește mai departe. Există un specific atât pentru cultura antichității romane, cât și pentru aceea a Renașterii. Acest specific e — după cum susținea școala sociologică a lui Lamprecht, acum câteva decenii — sufletul colectiv al rasei, care, mai statornic, cu o viață nemăsurat mai lungă, mai puțin supus transformărilor, prilejuite de schimbarea contingențelor externe, determină, din adâncime, manifestările superioare.

Ne-am folosit în treacăt de aceste două exemple pentru a pune mai ușor în lumină deosebirea pe care vrem s'o stabilim. Spiritualitatea este complexul ideologic al psihologiei colective cu ajutorul căruia societatea unui anumit grup comunitar își justifică credința într'o ordine perfect-eternă, chemată fiind numai ea s'o înfăptuiască pe pământ. In înțelesul pe care vrem să-l precizăm, spiritualitatea este permanența sufletească a unui popor, specificul rasei lui, ceea ce caracterizează, în trăsături esențiale și constitutive, făptura-i istorică de-a-lungul veacurilor. Cultura, în schimb, numai un sector din totalitatea aceasta, un complex intelectualizat, specificul unei anumite epoci, de obiceiu perioada de desăvârșire maximă a virtualităților sau potențelor lui creatoare. Intr'un anumit înțeles, adecvat interpretărilor filosofice, deosebirile dintre spiritualitate și cultură sunt asemănătoare întrucâtva celor dintre categoriile aristotelice: materie și formă.

Spiritualitatea, așa dar, este cadrul, bolta generală nelucrată, activitatea spontan-anonimă a sufletului colectiv; cultura, perioada de frământare creatoare, expresia personalizat-sistematizată a celor mai înalte facultăți de care dispune, la un moment dat, acest suflet colectiv. Atât una cât și cealaltă aparțin aceluiași popor. Dar în timp ce spiritualitatea este permanentă, confundându-se cu realitatea organică și psihică totală a acestuia, cultura e efemeră, existența ei fiind doar indiciul maturizării creative, într'o anumită epocă, a latențelor de care-i capabilă o colectivitate; fiind efemeră, ne apare ca un curent, sortit, cu timpul, să dispară. Pe fundalul spiritualității se prind astfel, în decursul vremii, în succesiunea lor fenomenologică nenumăratele impulsiuni venite de aiurea, care, bine sudate între ele, pot determina creșterile curentului sau perioadei de cultură.

Complexul acesta al spiritualității, fără îndoială, cunoaște condițiile existențiale ale spațiului și ale timpului. Numai că evoluția îi este foarte înceată, ea fiind determinată de împrejurările cosmice în care-i nevoit să trăiască un popor: geografie, rasă, mari frământări politice... Spre deosebire de ritmurile repezi, care se alungă unele pe altele, ale culturii, cadențele spiritualității, devenite, cu vremea, axele idealizate ale sufletului colectiv, alunecă încet pe firul istoriei, se întrepătrund. Ele sunt de obiceiu puține, simple. Sinteza lor, coexistențele funcționale, alcătuiesc acele linii de forță interne, care, în permanență, străjuiesc legătura superioară de comunitate. Existența spiritualității este, cu alte cuvinte, existența conștient-istorică a unui popor, dela înfiripărea lui până la dispariția material-organică în concertul celorlalte. Ea cunoaște curbele mari ale evoluției maselor, ale căror capete se întâlnesc în inerția biologic-utilitară și ale cărei amplitudini corespund perioadelor de vibrare puternică. Cultura, numai epocile acestea de vibrare intensivă, de realizare maximă a facultăților creatoare cu care a fost înzestrat. Spiritualitatea, în țesătura ei intimă, cunoaște orientări statice generale, puțin supuse, în răstimpul veacurilor, influențelor din afară. Deși își poate adăuga sau transforma diferite aspecte, după logica circumstanțelor pe care le străbate, rămâne, totuși, egală cu ea însăși aproape, putând da naștere, la intervale variabile de timp, culturilor. Specificul i-l dă numai comunitatea vital-psihologică a grupului social.

Stabilind toate acestea, putem acum afirma că numai culturile mor, în timp ce spiritualitățile continuă să trăiască. Primele dispar odată cu trecerea ireversibilă a împrejurărilor care le-au produs, cele din urmă prilejuite fiind de scăderea forțelor sau rezistențelor biologice.

(Urmare în pag. 2-a

IRINA PROFETA — Inmormântare în ținutul Clujului

Despre toamnă și moarte

de ION FRUNZETTI

Curios mi se mai pare și-acuma, cu toate că-s din ce în ce mai înclinat să le socot toate bune și la locul lor, și să nu mă mai mir decât atunci când nu mi s'ar întâmpla să aflu nici un motiv de mirare, curios mi se pare încă sărăcăcioasa armătură receptivă a omului pentru moarte. Pare că, dintre toate fenomenele câte-i atrag luarea aminte, tocmai, pe cel capital i-l disimulează voința nu-știu-cui, mai mare peste voințe, și care'n lipsă de alte nume, mai proprii, poate fi desemnat și sub apelativul comun de Dumnezeu. Făcut să fie... **„cu duh în carnea lui"**, omul nu e, paremi-se, numai dintr'o întâmplare ajuns unde se află, și căinarea de a-l vedea **„cu carne și în spiritul lui"** n'are de ce să ne înduioșeze, venită dela un meșter care-și înscrie în brevet patentul perfecțiunii, și nu-și poate îngădui măcar scuza de a fi lucrat cu unelte care să-i joace renghiuri, a toate-prevăzător cum e.

Din douăsprezece sau paisprezece ceasuri câte nu le dormi, pe zi, sunt cel puțin câteva clipe în fiecare, unde obrazul strălimpede al morții și-arată lumina, fără să mai vorbim de celelalte, până la 24, în care împărățește, suverană. Și când te gândești că oamenii practică somnul cu sentimentul că-și reconfortează celula, pentru viață!

Hibernarea asta cotidiană nu li se pare a avea alt rost decât **să treacă.** Structura ei nu interesează ciurda, îngenunchiată pe paie și gunoi și rumegându-și în vis nutrețul de peste zi, întors între măsele cu gustul dospit de sucurile foiosului. Somnul se definește curent ca o absență și numai contaminaților de ciuma spiritului le-a mai putut vre-odată fulgera prin țeastă să se adâncească 'n apele lui, vâscoase de mâlurile celuilalt tărâm, și să se 'ncumete a-i silabisi mireazma, cu simțurile fabricate pentru lucruri obișnuite în cristalul rece și refractar al luminei terestre. Pe omul devenit ghevint cu diametru standard, în golul spiralat al căruia numai șuruburile confecționate de-a gata ale mașinei sociale își mai pot găsi aderență, corespondențele ciclurilor vitale, a celui mare cu micul univers uman, nu-l mai pun pe gânduri, pentru că nici nu-i ajung în zona conștiinței. E înjositor uneori să constați cum broaștele verzi simt variațiile imponderabile ale climatului, explorat de om cu tot arsenalul institutelor meteorologice, fără de care acest „rege al existenței" ar fi la fel de neputincios în nesimțirea lui izolatoare, ca sub clopotul de sticlă cu vid al experiențelor elementare de mecanica atmosferei, șoarecele condamnat la asfixie în fiecare an școlar, de intransigența programelor analitice.

(Urmare în pag. 5-a)

ORIGINA DACICĂ A ROMEI...

— Note pe marginea chemării către studenții tuturor Universităților —

Teoria unei latinități a noastră datând abia dela Traian, o cunoaștem cu toții. Vine însă, acum vreo patruzeci de ani, Nicolae Densușeanu și scrie impunătoarea sa lucrare „Dacia Preistorică", susținând prin ea că, mai mult decât orice altceva, suntem Daci, dar că aceasta, departe de a însemna o micșorare a procentului de sânge latin din noi, este, dimpotrivă, o creștere a lui, Dacii fiind cei mai vechi latini ai lumii, din cari se trage atât Roma însăș cât și toate celelalte popoare latine...

Sunt sau nu, juste, susținerile lui N. Densușeanu? Nu știm. Nimeni nu știe încă. Cert este numai că nimeni nu s'a încumetat până azi, nici din țară, nici din străinătate, să scrie o critică temeinică și serioasă a „Daciei Preistorice".

Mirare nu poate fi în această privință. Poate însuș fecundul N. Iorga ar fi avut nevoe de șapte vieți ca să dărime ceea ce a construit N. Densușeanu, dacă nu cumva abia spre a constata că nu poate fi răsturnat.

Vom da mai jos un exemplu despre modul convingător de argumentație al lui N. Densușeanu. Iar spre a eși în relief acest mod cât mai bine, vom pune argumentele lui N. Densușeanu alături de acelea alor doi savanți de prestigiu european.

„Insemnătatea mare a limbii române pentru cunoașterea evoluției romanice — scrie d. E. Gamillscheg în „Zum romanischen Artikel (1936) — consistă in aceea că, limbile neolatine apusene formează o familie mare, care s'a desvoltat mai târziu în aceiași direcție, fără să mai putem recunoaște stadiile vechi, pe când limba [illegible] copilul despărțit timpuriu de familie, a păstrat cu mai mare fidelitate trăsăturile vechi familiare [illegible] ambianță în care a ajuns".

Iar d. Sextil Pușcariu, în volumul său „Limba română", afirmă că „această notă conservativă e atât de pronunțată, încât limba română poate servi uneori filologilor drept criteriu pentru distingerea a ce e vechiu și moștenit, de ceeace e nou și împrumutat, din latina clasică, în celelalte limbi romanice. In italiană, bunăoară, adesea e greu a face distincție între cuvântul popular și cuvântul savant. De aceea, profesorul M. Bartoli recomandă proba cu limba română. Dacă cuvântul latinesc e păstrat în românește, suntem îndreptățiți să deducem că era curent în limba Romei".

Să vedem acum ce spunea N. Densușeanu, înaintea celor citați. Unul dintre multele argumente pe cari le aduce dânsul în sprijinul tezei sale, amintită, — asupra căreia noi așteptăm opinia specialiștilor — este că Cicero, dorind să cunoască exact conținutul „Legii celor 12 table" — cel mai vechiu document de drept roman, alături de legea fețialilor — și cum acestea erau scrise într'o latină arhaică, face apel la cei mai de seamă specialiști în arhaisme latine, pe cari îi avea Roma.

N. Densușeanu remarcă faptul revelatoriu că acele cuvinte, ce erau arhaice și de neînțeles pentru însuș Cicero — care era un meșter al limbii latine — sunt curente în România zilelor noastre.

Iată în ce fel explică acest fap N. Densușeanu: cum Cicero a trăit cu aproape două secole înainte de Traian și de vreme ce nici Cicero n'a înțeles acele arhaisme, nimic mai natural decât a conchide că acele arhaisme neexistând în Roma pe vremea lui Traian, ele n'au putut fi transmise Dacilor de către coloniștii lui Traian ci erau în Dacia anterioare colonizării.

O întrebare se impune deci: când ne-a transmis nouă, Roma, arhaismele?

După câte văzurăm, explicațiunile profesorilor Gamillscheg, Bartoli și Pușcariu, în raport cu ale lui Densușeanu, sunt neîntemeiate.

Atunci, când ni s'au transmis arhaismele? Niciodată! Pentru că nu Roma le-a transmis Daciei ca apoi Roma să le uite, ci Dacia le-a creat, transmis Romei și păstrat. Cum le-a transmis Romei? Odată cu popularea peninsulei italiene, care s'a făcut cu masse de Daci, plecate din Dacia în expansiune teritorială, masse cari au pus apoi însești temeliile cetății eterne, rămânând în Italia și uitându-și, în oarecare măsură, origina. Numai în oarecare măsură, căci N. Densușeanu arată cu argumente ineluctabile, luate din autori latini, că:

a) după fondarea Romei, cu secole mai [illegible] existau familii romane nobile, cari accentuau că pe [illegible] origina lor dacică;

b) chiar după tragedia dela Sarmisegetuza, Roma nu se simția străină de Daci, dovadă faptul indiscutabil că, pe mai mulți împărați ai ei, și i-a ales dintre Daci;

c) unul dintre aceștia, conștient în sec. 3 d. Chr. că populația Italiei este originară din Dacia, s'a declarat fățiș și fără vreo primejdie, adversar al numelui de Imperiu Roman, condiționând acceptarea titlului de împărat, de schimbarea numelui de Imperiu Roman în acela de Imperiu Dacic, ceea ce nu se știe să-i fi atras vreun protest; acesta s'a mai proclamat și drept „al doilea Romulus, întâi pentru că se născuse ca și Romulus, în Dacia, apoi pentru că se considera întemeetor al unei „a doua Romă", adică al unei „Rome Dacice", după cum existase o „Dacie Romană".

N. Densușeanu mai arată că nu numai limba Legii celor 12 table este din Dacia ci însăși Legea celor 12 table.

Se va spune desigur că Legea celor 12 table a fost întocmită de către Decemviri, după o călătorie de studii asupra legilor, pe care o făcuseră în Grecia.

Este adevărat, scrie Densușeanu, însă nu trebue uitat că Solon a întocmit legiuirile atheniene în colaborare cu Anacharsis, că le-au pus acelora ca bază „Leges Bellagines" din Dacia, aduse de acolo de către Anacharsis, care era nepotul regelui dac Spargapeithes, dela Mureș.

Iată câteva din certitudinile și îndoielile cari plutesc asupra trecutului nostru.

Nădăjduim însă că elanul taberelor de muncă studențești, va avea ca rezultat spulberarea celor din urmă și întărirea celor dintâi, ambele într'un mod favorabil nouă, Românilor.

Căci mai sperăm totodată că, până la urmă, nu numai o parte ci toată studențimea, apoi întreaga țară, vor simți că nu pot fi decât sacre și gigantice semnificațiile unui apel, în care se opintesc douăzeci de secole de nedreaptă și cenușie existență românească, spre a răsturna pentru Inviere, lespedea de pe chipul adevărat al neamului, parcă înmormântat de vitregii în hăurile unei uitări vecină cu moartea.

COSTIN I. MURGESCU — LIVIU JURCHESCU

Note la o călătorie spirituală

Intârzierea cu care rândurile noastre poposesc lângă scrisul uneia din figurile cele mai limpezi și organizate ale gândirii noastre filosofice, nu se datorește decât întâlnirilor tot mai rare pe care ni le putem ingădui, dela o vreme, cu domeniile pe care construește metafizicul. Dar este fără îndoială o întârziere pe care personal n'o putem regreta, pentrucă ea a îngăduit prelungirea unei călătorii între pagini de rară armonie spirituală. Iar comunicarea făcută altora despre o asemenea întâlnire, cu efectul de obiectivare a impresiilor culese, punctează inevitabil sfârșitul ei. Este desigur necesar și acest final care determină inventarieri noui, dar în acelaș timp recunoaștem că învălue întâlnirea în nostalgicul „a fost".

In special pentru cei care nu pornesc la o asemenea călătorie nici cu ochelarii cenușii ai privirilor obosite, nici cu interesul periodic al obligațiilor de cronicari ai ideilor altora, ci — dimpotrivă — cu disponibilitatea descifrărilor de perspective, observația noastră e valabilă.

O astfel de senină călătorie, într'un peisagiu variat în pretexte și neașteptat de unitar în interpretarea lui, este recenta culegere de esseuri filosofice a d-lui D. D. Roșca, profesor la Universitatea din Sibiu. Titlul însuși al lucrării, „Linii și figuri", schematizând în limbaj geometric un proces de construcție, ni se pare sugestiv pentru autor a cărui poziție se împlinește din elemente aparent disparate (Hegel între aceleași coperți cu Faguet și Descartes cu cu Jules Romains), care pot exista de sine stătătoare — linia — și care totuși se întregesc până la a-și pierde aproape independența într'o existență nouă, — figura geometrică — sau în cazul de față, gândirea filosofică, cu vădite implicații estetice, a d-lui D. D. Roșca.

Și în acest sens, volumul de față ni se pare semnificativ pentru puterea analitică, pusă în serviciul unor construcții finale de sinteză, pe care le mărturisește autorul „Existenței tragice". Fapt cu atât mai plin de înțeles cu cât ne îndoim că adunând o serie de esseuri mai de mult apărute, autorul ar fi vrut să facă o atare demonstrație de rotundă împlinire. Lipsa de efort într'un atare scop, constitue poate — mai cu seamă în mijlocul atâtor strădanii ale unora din gânditorii noștri, cu tiraje mari și desordini încă mai mari, de a-și „ordona" risipirile — unul din marile farmece ale acestei cărți care aduce un impresionant mesagiu de luciditate și finețe.

Deschizând cartea ești tentat să crezi că purtătorul acestui mesagiu descinde depe limpezi tărâmuri eline, căror tărâmuri le ridică acel imn de mediteraniană inteligentă intitulat „Minune greacă"; acestuia îi urmează imediat pagini de rodnică meditație alături de Descartes, — meditație din care crește unul din cele mai clare și „vii" portrete ce s'au făcut celui ce-a scris „Regulae ad directionem ingenii" — și optezi pentru reînvierea acelei tradiții de pătrunzătoare despicări de sensuri în lumea ideilor, care stărue ca un fir călăuzitor în istoria filosofiei franceze. Intervine însă căldura afectivă cu care creștinul mistic Pascal este înțeles, — ceeace nu exclude totuși demonstrația rațională, care pare a fi condiția de existență a condeiului domnului Roșca. Și un nou semn de întrebare îl strecoară capacitatea de urmărire până în cele mai obscure meandre ale logicei și dialecticei hegeliene, pe care o desvălue autorul, capacitate care în abstractizările ei ultime până la limitele inteligibilului, ține de spiritul filosofiei germane.

Și impresiile se răstoarnă mereu, spre a face loc altor posibilități de situare a d-lui Roșca în geografia spiritului continental, dar mai cu seamă spre a lăsa calea deschisă către imaginea gânditorului european care se avântă în sborurile sale metafizice numai după ce s'a îmbătat în duhul marilor tradiții filosofice.

In sens valèry-an, beneficiind — am spune — de „pecetea" Eladei, de agerimea desțelenitoare a spiritului francez și baia de eternitate a creștinismului și cu tendințele de sistematizare proprii spiritului nordic, d. D. D. Roșca este desigur un european în înțelesul cel mai curat al noțiunii. Dar mă îndoesc că acesta este omagiul suprem care se poate aduce gândirii sale, chiar dacă el vine într'o vreme când, simțind toți nevoia de a putea găsi cât mai mulți gânditori cărora să li să poată aduce un atare omagiu, numai prin excepțional avem ocazia lui...

In fața unei atari descoperiri, ni se pare desigur de interes secundar reliefarea fiecăruia din cele nouă capitole ale volumului („Prinos românesc lui Kant", în care aceleași precizări subtile și fructuoase se risipesc, se situiază într'o categorie aparte prin pretextul care a încitat scrisul domnului Roșca), care fiecare în parte poate fi temă pentru desvoltări exegetice. Reînvierea lui Taine, scos din cliseul inexpresiv al pozitivismului, nuanțările pline de eleganță din „Rațional și irațional", în opoziție cu autorul „Eonului Dogmatic" sau considerațiile în jurul „unanimismului" ori a didacticului Faguet, pot fi tot atâtea isvoare de discuție; aceasta, pentru a nu aminti de paginile capitolului „Hegel" sau „Descartes" care comportă preciziuni de comentar ce depășesc cu mult cadrul acestor note.

Ele nu vor nimic mai mult decât să consemneze sfârșitul unei reconfortante călătorii în țara gândurilor și întrebarea cu care te pregătești să reintri în „viață": cui datorim oare mai întâi cuvântul de mulțumire? Peisagiului mereu rodnic pentru cercetător și mereu proaspăt, sau celui care deschide ferestrele către el?

COSTIN I. MURGESCU — LIVIU JURCHESCU

NIC. ȘTEFĂNESCU — Peisaj

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL STUDIO: „DAR NU E NIMIC SERIOS" comedie în trei acte de LUIGI PIRANDELLO, în românește de d-ra ARISTIA BENCHE.

TEATRUL NAȚIONAL: „GLORIA", comedie în trei acte de N. CONSTANTINESCU.

TEATRUL MUNICIPAL: „CHEMAREA CODRULUI", poveste vitejească în trei acte de G. DIAMANDY.

O piesă de Pirandello.

N'am obiceiul să povestesc subiectul pieselor în cuprinsul cronicelor dramatice, dar acum o voiu face.

Iată-l:

Memmo Speranza se căsătorește de formă cu Gasparina Toretto, o fată care ține o pensiune, fată urâtă și îmbătrânită.

Când tocmai este gata să-i pară rău, începe să bage de seamă — mai cu seamă că între timp și Gasparina se mai schimbă — că soția lui, luată numai de formă, nu e chiar așa de urâtă, ba este chiar frumoasă, și, în consecință „n'o mai cedează"...

Acesta-i, așa dar, subiectul.

Luat în sine, s'ar putea spune că în adevăr „nu e nimic serios"...

Ar putea fi folosit — cum a și fost — cel mult să facă obiectul unui vaudeville sau unui schetch de revistă sau, chiar a unei comedii bulevardiere.

Purtat, însă, prin meandrele replicelor și dialecticei pirandeliene, acest subiect, care prin simplitatea lui putea face obiectul unui astfel de spectacol, comic, aerian, luminos, devine până la urmă și el... „pirandelian", pierzând și această șansă: de-a fi amuzant.

Este în definitiv și aici un fel de comic dar de un comic strangulat, alambicat, pe scurt de un comic chinuit.

E o întrebare dacă aceasta poate fi o formulă ideală de teatru!...

Lucrul acesta de altfel și explică de ce, în însăși țara lui de origină, Pirandello multă vreme, și chiar astăzi, chiar după marele lui succes european — dacă vreți: în lumea întreagă, — este contestat ca autor dramatic.

In Italia, în adevăr, și astăzi este socotit mai de grabă un mare scriitor, un mare nuvelist indeosebi, în timp ce ca autor de teatru provoacă multe rezerve.

Cred că nu-l numai o obișnuită nouă dovadă că nimeni nu-i profet în țara lui, pentrucă, dupăcum se știe, italienii se mândresc cu Pirandello, numai că nu-s entuziasmați de teatrul lui Pirandello.

Lucrul dealtfel este explicabil, deoarece Italia, țară latină, iubește claritatea, promptitudinea, veselia limpede și spontaneitatea. Și deaceea — nentr- motive exact- [illegible] Pirandello este admirat în deosebi în țările mai dela nord, în general în țările germane, țări în cari în toate se caută sensuri, se caută idei, iar oamenii vor metafizică și „probleme" chiar atunci când se duc să se amuze!...

Dealtfel acestea și sunt țările cari i-au statornicit gloria!

Indiferent însă, de aceste considerațiuni generale, nu-i mai puțin adevărat că oricine, chiar sincerii și cei mai convinși admiratori ai lui Pirandello trebue să recunoască elementara constatare că sunt și lucruri bune și lucruri proaste în teatrul lui.

Ori, trebue văzut, între multele, poate chiar prea multele piese pe cari le-a scris, ce anume este în adevăr valabil și ce anume este gol și nesemnificativ, beneficiind numai de prestigiul pe care-l are numele lui, nume care astfel, folosește, în bloc, întregii lui opere.

Și apoi, nu numai între operele lui, dar chiar și în personalitatea lui, ca autor dramatic, trebuiesc făcute anumite discriminări, căci sunt însușiri multiple într'un autor și, iarăși, sunt puncte de vedere multiple din care poate fi privit și judecat.

Rămâne de văzut care din însușiri merită să fie luate în seamă și cărora dintre acele puncte de vedere, ele corespund.

Și abea atunci, în adevăr, în urma unei asemenea confruntări, rămâne de văzut ce anume este autentic teatru în personalitatea lui de autor, sau, mai exact, de creator de teatru, deci de tipuri vii, cari trăesc și suferă sau se bucură și ce anume nu are vr'o valoare deosebită căci un orice fantoșe cari vorbesc, raționează, fac dialectică, rațione sau rezolvă pe scenă probleme de cuvinte încrucișate și „se amuză" alambicat, sunt numai decât și personagii de teatru.

Cred că încă n'a venit vremea să se facă un astfel de examen și, de aceea, cred că încă nu s'a spus ultimul cuvânt în ce privește teatrul lui Pirandello.

In orice caz încă nu s'a spus cuvântul just, real, care să-l situeze acolo unde în adevăr își are locul.

Bineînțeles, fără idolatrii stupid conformiste și, de asemenea, fără atitudini căutat iconoclaste!

Când va veni acel moment, se va face un real serviciu și publicului, care bâjbâie desorientat ori de câte ori este vorba de opera sicilianului, — căutând un crâmpeiu de lumină adesea în câte-o frântură de conversație surprinsă într'un antract sau, poate, și într'o cronică dramatică, prin însăși natura ei schematică și aparent apodictică — dar se va face totodată un serviciu chiar și directorilor de teatru cari, și ei, nu-i rău să știe ce reprezintă atunci când reprezintă Pirnadello, ce să se aștepte prin urmare dela el și, în sfârșit, când îl pun pe afiș, să știe precis, pentruce anume l-au pus.

Căci, dacă se observă bine, cele spuse mai sus își au de multe ori o serioasă confirmare.

In orice caz pentru alt motiv vei da o piesă de Eschil, pentru alt motiv o piesă de Frank Wedekind, pentru altul una de Delavrancea, pentru alt motiv pe Bernard Shaw, pe Evreinoff, pe Hofmansthall sau, dacă vreți pe Maeterlink, Coeteau, Giraudoux sau... Ben Jonson!

Din cele de mai sus n'ași vrea să se deducă, eventual, că am fost sau sunt contra teatrului lui Pirandello — și cum ași putea să fiu când sunt atâția cari abia așteaptă să spui o asemenea „grozăvie" ca să-ți sară în cap și să plătești scump neconformismul?

Și atunci bineînțeles taci, n'o mai mărturisești. Nu de alta da imediat îți sar în cap toți culturalii aduși de neveste la teatru cari au citit în „Marie-Claire" că Pirandello este un autor genial și-ți vor cere socoteală: ori nu totdeauna ai timp de pierdut cu explicații și în special cu explicații pentru d-lor.

ELIZA PETRĂCHESCU

Pot, cel mult, pentru lămurirea acestora, să-mi mărturisesc o părere: se poate întâmpla ca viitorul să considere teatrul lui Pirandello, doar ca o formulă interesantă, pur și simplu ca o interesantă experiență taetrală, cu multe lucruri admirabile. dar să refuze a-l pune alături de marii creatori de teatru, alături de tragicii greci și Aristofan, de un Shakespeare, de un Molière și Racine, de un Lope de Vega și Calderon, sau, dacă vreți, chiar de un Goldoni!

Deci, se poate întâmpla ca acest neconformism al unora să fie numai al orei prezente, iar temelia principală a faptului că se bucură de o așa de mare „vogă", să se dovedească a fi fost doar forța de persuasiune pe care o au întotdeauna legendele...

Acestea fiind spuse și [illegible] acum la premiera dela „Studio" trebuie să se recunoască adevărul că piesa care ne dă, privită în general, este de o valoare destul de relativă și, totodată, de o valoare relativă în raport chiar și cu alte piese ale lui Pirandello.

Ca factură, însă, e dintre piesele oarecum mai „cuminți" și mai „accesibile" publicului.

In ce privește interpretarea, bună, interesantă.

D-ra Eliza Petrăchescu, a fost deosebit de bine, în rolul Gasparinei din actul I, pe care l-a jucat cu mult firesc și cu o justă intuiție a psihologiei fetei desmoștenite de soartă, dar bună, îngăduitoare și resemnată.

Luate lucrurile în totul se poate spune că a jucat admirabil pentru că, deși în actele al doilea și al treilea rolul, prin el însuși, devine convențional, d-sa încă a reușit să fie bine, nuanțată, de o sensibilitate bine distribuită și, în special, cu un joc deosebit de inteligent, ceeace-i, iarăși, mare lucru.

D. Mihalu Popescu, atunci când nu-i obligat să fie dramatic, să țipe și să se „frământe", să rezolve în exterior probleme și chinuri sufletești — în privința asta îmi mențin toate cele spuse în privința d-sale în cronica mea la „Strigoii" care se adeverește chiar și de data aceasta pentru d. Mihalu Popescu din primele două acte — și când, din contră, rolul îi oferă ocazia să fie un băiat plăcut, calm, zâmbitor, atunci e cu totul altul și-i minunat, cum a fost cazul în actul al treilea, în care aproape nu-l mai cunoșteai: era delicat și delicios, cu un zâmbet care-i mergea, care-i lumina fața cu o calinerie „enjouée" admirabilă.

Cred că numai în astfel de roluri este întreg el însuși și de aceea n'ar fi exclus ca greșeala să fie a celora care îl pun să joace dramă — ba încă și tragedie — atunci când d-sa poate că este pentru roluri luminoase, de comedie modernă (bineînțeles, vorbesc de comedii de calitate iar nu de farse de-acelea insipide în cari n'are ce căuta și pentru care avem deja „specialiști" destui).

Bine și bine studiat d. Finteșteanu în rolul Barranca.

Deasemenea și d. Ulmeni în Grizzoffi.

Un rol frumos realizat, cu gust și cu măsură în totul, cu multă naturalețe. a fost acela al profesorului Virgadomo, pe care l-a interpretat d. G. Baldovin.

Bine deasemenea d-ra Migry Avram Nicolau, cum și d-nele Jenny Argeșeanu, Mariana Popescu și Margareta Dumitrescu, precum și d-nii Balaban, Motoc și I. Lucian.

Direcția de scenă a avut-o d. Fernando De Cruciatti care are meritul de-a fi dat tot ce putea da această piesă și a-i fi realizat în același timp, fără ca s'o accentueze prea supărtor, culoarea pirandeliană, orientând-o mai mult spre glumă și spre lumină.

Luat în sine. un spectacol în orice caz bun.

*

Ce să spun, o piesă [illegible]antă. Mai mult, piesa bună.

Nici vorbă că are multe poncife, nici vorbă că unele spirite și glume trădează autorul a 143 de reviste — citiți: o sută patruzeci și trei de reviste, toate reprezentate!... — nici vorbă că în decursul celor șase tablouri vedeam cum se închiagă comedia pe un plan și o ideie deja cunoscută din Pigmalion al lui Bernard Shaw (cu singura deosebire că la unul experiența se face cu o florăreasă culeasă de pe stradă iar la noi cu o cafegioacă, urmărindu-se realizarea unei creații perfecte și la unul și la altul, adecă... și la Bernard Shaw și la d. Nicușor Constantinescu!).

Paralelismul merge de altfel — și chiar așteptam să văd dacă așa va fi — până la scena în care eroina, ajunsă la ultimul grad de perfecțiune, când îndrumătorul, dascălul sau, dacă voiți, creatorul ei nu mai are ce s'o învețe, îi va striga că nu s'a ocupat de ea de cât ca de un manechin fără să se fi interesat câtuși de puțin de sufletul ei!

Fără să mai vorbesc și de asemănările și rosturile de tehnică teatrală corespunzătoare ale „prietenului", aceleași și într'o piesă și în alta!

Cum, deasemenea, și în ce privește unele în adevăr frumoase și calde replici în legătură cu arta, în special cu arta teatrului, cari au mai fost și ele spuse, și poate cu mai multă noblețe, în „L'Impromptu de Paris" a lui Giraudoux!...

Cu toate acestea!

Pentru că piesa în orice caz are spirit, pentru că, așa cum este, ea interesează, pentrucă — indiferent dacă multe lucruri sunt în adevăr reminiscențe sau numai coincidențe — ele totuși sunt bine plasate în piesa d-lui Constantinescu, sunt sufletește integrate, au trecut și s'au plămădit în concepția și realizarea d-sale dramatică!

In fine, pentru că, din toate, se vădește o bună, o inteligentă tehnică teatrală și aceasta iarăși este mult.

Pentru un teatru începător cum este al nostru — și nu putem să-l socotim altfel — astea deja contituie un mănunchi de calități cari, dacă nu sunt suficiente pentru a da unei lucrări dramatice pecetea unei mari creații, sunt totuși destul de interesante pentru a face din ea un spectacol viabil și, în orice caz, mai reușit ca atâtea altele.

Interpretarea, deasemenea, bună.

D-ra Marietta Deculescu, cu acest rol a fost, ca să zic așa, în una din zilele d-sale bune!

A avut și grația, a avut și naivitatea, a avut și prospețimea cerută rolului, a fetei care deschide din ce în ce ochii asupra valorii artei, lovindu-se tot odată și de greutățile ei.

Deasemenea d-sa a mai avut — și asta de nenumărate ori — accente deosebit de calde cari au pus-o în direct contact cu sala.

Același lucru și d. George Vraca, care a reușit să dea întregii săli ceva din zbuciumul, din freamătul și neliniștea celui care vrea să creeze atunci când se găsește în fața operei de artă pe care o visează, pe care vrea — dintr'o înaltă preocupare — s'o modeleze după viziunea lui interioară!

Textul d-sale este frumos — și chiar și din acest punct de vedere am dreptate când spun despre piesă că e bună — es'e nobil, iar rolul îi merge admirabil.

Bine d-ra Cella Dima și reușit prinsă psihologia artistei-vedete; bine deasemenea d-na Elena Cruceanu.

D. Bălțăteanu, într'un rol, făcut parcă anume pentru d-sa, a avut acel umor sec, blazat și resemnat care-l prinde.

In ce-l privește pe d. Florin Scărlătescu, de data aceasta exagerat și chiar supărător.

In schimb, bine de asemenea d-nii G. Demetru, M. E. Balaban, I. Radu, S. Holban și G. Anastasiu.

Direcția de scenă a d-lui Soare Z. Soare, bună.

Decorurile frumoase.

In concluzie: un spectacol din multe puncte de vedere reușit.

*

Deschiderea stagiunei Teatrului Municipal s'a făcut — conform tradiției — cu o lucrare românească.

S'a ales „Chemarea Codrului" de G. Diamandy.

Cum nu dispunem de prea multe opere dramatice de valoare și cum o variație se impune, ne mulțumim și noi cu ce ce avem și ca atare mă voiu abține de a ține de rău pe cineva pentru alegerea făcută. Cu atât mai mult cu cât d. Ciorănescu inaugurează o direcțiune nouă și, cel puțin un timp, trebuie — așa se cuvine — să i se facă și o leacă de credit.

Din distribuție a făcut parte aproape toată echipa Teatrului Municipal, așa că voiu dispensa cititorii de înșiruirea tuturor actorilor. Pe cei cari-i interesează, îi trimit la listele de personal ale Teatrului.

In general, cu toții destul de bine și de convenționali — nu-i o desaprobare ci semnalarea unei calități: așa cere textul!... — de eroici și de glumeți... (Făceau un haz pe scenă de adormise toată sala iar ca „Poveste vitejească" n'am văzut-o decât pe aceia când jupânițele și cei câțiva oșteni înarmați s'au ascuns într'o taină din care doi gealați tătari — regia n'a găsit mai mulți figuranți?... — i-a scos imediat, ca pe niște șoareci...).

D-nii M. Zirra, regisor, Traian Cornescu, decorator și A. Vogt — aranjamentele muzicale — și-au dat un prețios concurs pentru ca succesul să fi fost desăvârșit.

ALEXANDRU DRĂGHICI

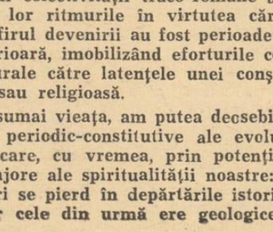

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Contele de Monte Cristo și jurnal.

REGAL: Contele de Monte Cristo și jurnal.

VICTORIA: Carnavalul dragostei și jurnal.

ELYSEE: Mater Dolorosa, jurnal și trupă.

VOLTA BUZEȘTI: Macario la tribunal, jurnal și trupă.

ROMA: Astăseară nimic nou, jurnal și trupă.

CARMEN-SYLVA: Teroarea din umbră, jurnal și trupă.

ECOURI teatrale

PORTRET...

Spectatorul e cel căruia i se adresează totul. Și munca autorului, și truda actorului și casna regisorului și îndemnul criticului.

Pentru acest personagiu, care în marea scenă a vieții nu-i făcut pentru altceva decât să știe să deosebească răul de bine, frumosul de urît și cuminția de nebunie, autorul, actorul și toți ceilalți nu fac decât să sprijene viața lui într'o trăire de înaltă cultură.

El, ți-ai găsit!...

Rezolvă după personala lui metodă, totul.

In materie de carte, în materie de sănătate, de higienă, de finanțe și mai ales de teatru.

Vine la teatru doar când îl e onomastica și se revoltă când de

Crăciun sau Paști, nu mai găsește bilete.

Citește că piesa cutare e proastă și totuși se înghesue, filndcă așa vrea el, s'o vadă.

S'a convins că a fost păcălit, dar nu se învrednicește să se lepede de asemenea greșeli — și mai curând sau mai târziu face la fel.

Spectatorul de azi ia bilet de teatru, dar pentrucă a auzit că la restaurantul cutare sunt fripturi bune, renumță la Pirandello, la O'Neill, la Ibsen, la oricine.

„SCRISORI"...

Dela un timp, autorii nu mai scriu piese, regizorii nu mai montează, iar unii cornicari dramatici se ocupă cu redactarea „scrisorilor deschise".

Parcă în viața acestora ar fi intervenit azi porunca altei misiuni decât aceea pe care și-au ales-o sau le-a impus-o pregătirea în care — mai mult sau mai puțin — s'au specializat.

Observați cum în fiecare săptămânal teatral nu mai găsești altceva decât „scrisori deschise" de parcă poșta ar fi renunțat să servească la domiciliu corespondența dumnealor.

Odată, un tânăr—deabea „botezat" autor dramatic — s'a luat la harță printr'o „scrisoare" din acestea „deschisă", cu toată critica, pentrucă i-a înjurat piesa. Alteori un regisor, supărat că aceeași critică nu i-a înțeles meșteșugul nou al unei puneri în scenă, s'a repezit să le reproșeze scris că „habar n'aveți voi neștiutorilor"; iar de curând, o cronicară dramatică se tot răstește la un alt regisor că „diplomele n'ar constitui o etichetă a intelectualității".

Mă rog, asta le-ar fi dânșilor azi cea mai importantă ocupație de-a coresponda, așa, fără măcar să „cheltuiască" ceva?....

Măcar pentru.... mărci!...

S'au terminat subiectele de piese, s'au isprăvit experiențele de regie sau premierele nu mai prezintă nici un interes, încât cronicarii să se dedea la polemici!?...

„PRIMENEALĂ"...

O gazetă de teatru, schimbându-și tipografia și „fața", caută să folosească în noul ei format „mostrele" învechite ale unei garanții de tiraj urcat, prin publicarea câtorva fotografii de actori și actrițe, în cadrul unui „mare concurs de frumusețe".

Așa dar, problema importantă în ziua de azi e, care din actori e frumos... Talentul interesează mai puțin.

Reamintind doar că metode din acestea aparțin doar foilor cari ajung sub ochii amatorilor de poze, vom ajuta — poate — pe cei în drept să constate curând că „primeneala" dată revistei nu-i alta decât a unei renunțări la cititorii cari, totuși, o căutau în vechiul ei format.

Căci ce alt scop va servi săptămânalul acesta teatral, când îl așează în „galeria" actorilor frumoși până și pe Jules Cazaban?...

Să recunoaștem că metoda aceasta va supăra — în primul rând — chiar pe d. Cazaban care, oricât, îl știm că nu se crede frumos, iar în al doilea rând ne indispune și pe noi că așa ceva apare într'o revistă unde la conducere este unul din cei mai buni cronicari dramatici dotat și cu un simț al frumosului și — mai ales — al grijei de-a da revistei o ținută demnă.

Nu de alta, dar, așa, doar — „poșta redacției" mai lipsește ca să fie aidoma cu altă... „soră".

AFIȘ...

Viitoarea premieră a Teatrului Național va fi „Ernani" pusă în scenă de d. Victor Bumbești, cu d. Critico în rolul principal.

La Studio, va fi premiera piesei „Școala cerșetorilor" de d. N. Kiriței cu, având în distribuție pe d-na Voluntaru și pe d-nii: I. Manu, C. Antoniu, Niki Atanasiu, Ulmeni și alții.

Teatrul Național din Odesa își deschide stagiunea la 14 Noembrie, cu „Chemarea Codrului" de G. Diamandy, urmată de premiera „Cyrano de Bergerac" cu d. Iancovescu.

Evenimentul acesta e de calitatea celor de mare importanță, atât prin nou climat al angajaților, cât și prin prezența întregii critici dramatice bucureștene.

I. M. LEHLIU

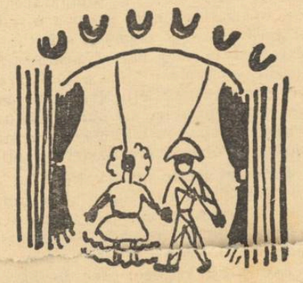

Măști și reflectoare

Jocul de lumină în psihologia dramei

Poate că nu ne-am ocupa de problema efectului-lumină în teatru, dacă încenările autohtone n'ar dovedi o lipsă de preocupare a ceeace am putea numi psihologia dramei, raportată la realizarea ei în plastica scenei.

Or, înclinația progresivă spre pictură, sau depășind constructivismul inerent decorului, trecerea în alternativa arhitecturalului excesiv și de speță pompieristă —latitudini personale ale scenografilor noștri, — nu pot concura la prezentarea urzelei sufletești a piesei, pe cale trei dimensiuni tradiționale. Numai o întrepătrundere a planurilor pictural-arhitectural spre un sincronism de culoare, relief, poate să aducă în discuția noastră și într'o estetică a scenotehnicei, premiza călăuzitoare: sugestia.

Valorificarea panourilor pictate sau întărirea efectului de adâncime, nu erau atribulete unui joc organizat de lumină — ci fapte ale întâmplării; isvorul luminos nefiind socotit altceva decât artificiu de culoare pentru realizarea spectacolului.

Lăsând în seama unei evoluții firești ideia de decor în spiritul teatrului, nu ne putem totuși lipsi să nu schițăm coordonatele practicei de construcție a elementelor care alcătuesc iluzia scenică. Și ne gândim în primul rând la elementul lumină.

Neîndoelnic, vom fi acuzați de lipsă de seriozitate, luând atitudine într'o problemă care presupune dintru început existența obiectului care trebuie valorificat prin lumină: decorul, și care, după cum am văzut, localizând, e sub forma flexibilă a căutării.

Tocmai acest moment — ilustrat elocvent prin montarea „Revizorului" de Gogol — ne prilejuește această intervenție de ordin tehnic, și în care accentul cade pe efectul-lumină, de oarece constructivismul și picturalul din scenografia d-rei Bragaglia sunt topite într'un echilibru de sugestie bivalent: tradiționalele trei dimensiuni, creiate în dependență de dimensiunile sufletești ale personagiilor.

Iată dar punctele de contact simpatetic între elementul uman-Actorul și decor, care se definesc pe deplin în rândurile lui Adolphe Appia: „...nous ne chercherons plus à donner l'illusion d'une forêt, mais bien l'illusion d'un homme dans l'atmosphère d'une forêt".

Cunoscând însă ne-maleabilitatea omului, fie el chiar artist — deci conștient de ceiace face! —în a se păstra în granițele emotivității nealterate dela seară la seară, echilibrul bivalent de sugestie este primejduit și „iluzia unui om în atmosfera unei păduri" trebuie păstrată cu ajutorul unui element supus, și care să urmărească cu aceeaș intensitate și abandon traiectoria personagiului.

Acest element este isvorul de lumină artificială care pune în valoare plasticitatea corpului omenesc, în funcție de punctele de sprijin din plantația decorului.

Nu atât pentru inițierea cititorului în cunoașterea lumii dinapoia rampei — inițiere care rupe firul tainic al minunei ce leagă pe cel din sală de povestea dintre cartoane — cât din necesitatea lămuririi desăvârșite a noțiunii de lumină psihologică, suntem nevoiți să aruncă o privire pealungul pereților scenei și în înălțimea ei, fixând schematic isvoarele de lumină și rostul lor.

Sunt cunoscute cele două sisteme de aruncat lumina: difuz și direct.

Aparatele de împrăștiere — difuzare regulată — sunt fixe (cu excepția rivăltilor manevrate pe scripeți) și a căror întrebuințare odată cu sufitele — aceste amortizoare de stofă — dau profunzime scenei și fac să se vadă plantația accesoriilor. In aceeaș familie sunt cuprinse rampele și cele două aplicuri (unul la arlechinul dela „curte" — stânga actorului; cellalt la arlechinul dela „grădină" — dreapta actorului).

Lumina directă este produsă de proiectoarele mobile și servește la centrarea atenției spectatorului și la înscrierea „locurilor" luminoase.

Măestria electricianului — și aici se poate simți înzestrarea fiecăruia, căci se întâmplă trecerea prin tehnică la artă — constă în știința dozării intensităților și a valorilor de culoare, care să anihileze umbrele și „punctele moarte" din scenă; din găsirea unui echivalent plastic în lumină, în raport cu climatul specific al dramei; în simfonizarea unei palete de lumină, mânuită pe rezistențele tabloului electric — adevărată orgă a becurilor.

Fără acest om, regizorul — acest „al treilea ochi" din sală — rămâne nerealizat. Poezia unui joc de lumină, gândită comod la masa de lucru sau în fotoliul de repetiție, nu prinde să se involbure în spațiul scenic, dacă nu-i trecută mai întâi prin retina celui mai necunoscut slujitor al teatrului: electricianul.

Lui i se datorează născocirea tuturor sistemelor de luminat: dela cupola-circular Mariano Fortuny, Kemendy, până la îndrăznețul Arturo Bragaglia cu a lui „luce psicologica".

Dela a doua bătaie de gong, electricianul este vraciul care săvârșește farmecul legatului la ochi și la minte!

Cu o mișcare de mână ne înfășură în întuneric.

Cu altă mișcare de mână, cu un dans al mâinilor — ne strecoară sub pleoape visul făurit de mii de becuri...

N. ALEXANDRESCU-TOSCANI

Spiritualitate și cultură

(Urmare din pag. 1-a)

Pentru Italia însă — pământ așezat la răscrucile marilor drumuri comerciale, deseori invadat de rasse și semințli străine — lucrurile se prezintă cu totul dimpotrivă. Spiritualitatea latină a fost aceea care a dat naștere și culturii romane, dar și celei a Renașterii. Cele două perioade — antică și modernă — au fost expresia aceluiași suflet, întruparea, în forme diferite, a acelorași simboluri și reprezentări. Eflorescențele acestea au fost, în bună parte, determinate de factorii fecunzi care au contribuit la schimbarea, în timp, a hărții europene. Ele, totuși, rămân întrupările în tipare de desăvârșire culturală ale acelor puteri care, de mii de ani, alcătuiesc complexul latinității și care n'au putut, în mod uniform-intensiv, să se manifeste.

Dar aceste lucruri sunt, într'o măsură, adevărate și pentru ființa poporului românesc. La fel celorlalte neamuri, începuturile plămădirii lui scoboară în depărtarea trecutului. Spre deosebire de multe din ele, drumul străbătut de atunci și până azi n'a parcurs o linie aproximativ dreaptă, în cadențe regulat-egale și potrivite unei desfășurări extensiv-intensive armonioase. Realitatea așezării greografice la încrucișarea marilor căi de civilizație, în spațiul interferențelor politice, în apropiata vecinătate a dușmăniilor seculare, sau a imperialismelor, a zăbovit libera desvoltare a puterilor pe care sufletul colectivității traco-romane ar fi trebuit s'o aibă. Datorită lor ritmurile în virtutea cărora a înaintat, cu încetul, pe firul devenirii au fost perioade lungi de structuralizare interioară, imobilizând eforturile colective ale expansiunii culturale către latențele unei conștiințe de rezistență politică sau religioasă.

Schițându-i sumai vieața, am putea deosebi, în ceeace privește valurile periodic-constitutive ale evoluției lui, patru ritmuri mari, care, cu vremea, prin potențializare, au devenit axele majore ale spiritualității noastre: unul trac, ale cărui începuturi se pierd în depărtările istoriei, atingând în scoborîre chiar cele din urmă ere geologice; unul roman, determinat de contactul ramurilor dace cu imperiul ce strălucea pe țărmurile Mediteranei; unul ortodox, începând cu năvălirea barbarilor, ținând de-a-lungul Evului Mediu, până în vremurile moderne; și, în sfârșit, unul cultural propriu zis, în care emanciparea ideologică, liberată de considerentele umilitoare ale condiției noastre internaționale își dă curs liber, aducând pe portativele creației adevărate contribuții din ce în ce mai valoroase.

Aceeași spiritualitate poate aparține la mai multe popoare, cum e cazul cu spiritualitatea latină, dar numai aceleași rase. Cultura e produsul numai al unui singur popor, numai al unei anumite și distincte etape din evoluția lui. După dispariția ei, care a însemnat realizarea maximă, pe plan ideal, a spiritualității, aceasta revine la tensiunile minore ale fluxurilor mărunte, continuându-și mai departe existența.

O trăsătură asupra căreia trebuie insistat e faptul că spiritualitățile nu sunt susceptibile de împrumuturi, ci numai de adăugiri corespunzătoare unei nevoi de integralizare; culturile, dimpotrivă, iau ființă afirmând și impunând originalități constructive, mai mult ca rezultat al ciocnirii lor cu altele. Aproape întotdeauna — se știe — culturile superioare se impun, dând naștere însă nu la protuberanțe sau filiații omogene, ci, din contră, la „organisme" aproape noi, susținute de spiritualitatea asupra căreia s'a exercitat influența. Dar în timp ce spiritualitatea, în ea însăși, rămâne consecventă modului său existențial, cultura, produsul ei superior, se transformă sau evoluiază în pas cu vremea.

Ritmul sau cadența curentelor de cultură în massa oarecum informă a spiritualității urcă pe trepte înalte un neam. Cadența aceasta este mai mult sau mai puțin regulată, după cum îngăduiesc sau nu contingențele istorice. Acolo unde un popor își poate trăi în liniște devenirea, spiritualitatea și cultura apar ca două planuri de coexistențe suprapuse — de adâncime și de suprafață. Acolo însă unde nu e cu putință o evoluție naturală, spiritualitatea rămâne — anonim, subteran — să păstreze, de-a-lungul vitregiilor vremii, conștiința surdă de solidaritate a grupului. Ea menține legătura între membrii lui, imprimând acelui popor o atitudine comună de rezistență politică sau religioasă, după cum cere configurația generală a timpului.

Iată, de pildă, istoria Angl'ei, a Italiei și a noastră.

In primul caz, datorită situațiunii geografice, favorabilă desvoltărilor politice, spiritualitatea s'a putut consolida cu încetul, prilejuind apariția unei culturi, mai mult sau mai puțin uniform-extensive, care n'a cunoscut salturi, întreruperi de durată, sau sguduiri puternice. Pentru Marea Britanie, spiritualitatea saxonă a poporului susține, permanent și armonic, o cultură echilibrată, fără prea numeroase valori de dimensiune universală, fără puțința de a reprezenta praguri majore în evoluția generală a umanității.

Neîndoelnic, vom fi acuzați de lipsă de seriozitate, luând atitudine într'o problemă care presupune dintru început existența obiectului care trebuie valorificat prin lumină: decorul, și care, după cum am văzut, localizând, e sub forma flexibilă a căutării.

Tocmai acest moment — ilustrat elocvent prin montarea „Revizorului" de Gogol — ne prilejuește această intervenție de ordin tehnic, și în care accentul cade pe efectul-lumină, de oarece constructivismul și picturalul din scenografia d-rei Bragaglia sunt topite într'un echilibru de sugestie bivalent: tradiționalele trei dimensiuni, creiate în dependență de dimensiunile sufletești ale personagiilor.

Iată dar punctele de contact simpatetic între elementul uman-Actorul și decor, care se definesc pe deplin în rândurile lui Adolphe Appia: „...nous ne chercherons plus à donner l'illusion d'une forêt, mais bien l'illusion d'un homme dans l'atmosphère d'une forêt".

Cunoscând însă ne-maleabilitatea omului, fie el chiar artist — deci conștient de ceiace face! —în a se păstra în granițele emotivității nealterate dela seară la seară, echilibrul bivalent de sugestie este primejduit și „iluzia unui om în atmosfera unei păduri" trebuie păstrată cu ajutorul unui element supus, și care să urmărească cu aceeaș intensitate și abandon traiectoria personagiului.

Acest element este isvorul de lumină artificială care pune în valoare plasticitatea corpului omenesc, în funcție de punctele de sprijin din plantația decorului.

Nu atât pentru inițierea cititorului în cunoașterea lumii dinapoia rampei — inițiere care rupe firul tainic al minunei ce leagă pe cel din sală de povestea dintre cartoane — cât din necesitatea lămuririi desăvârșite a noțiunii de lumină psihologică, suntem nevoiți să aruncă o privire pealungul pereților scenei și în înălțimea ei, fixând schematic isvoarele de lumină și rostul lor.

Sunt cunoscute cele două sisteme de aruncat lumina: difuz și direct.

Aparatele de împrăștiere — difuzare regulată — sunt fixe (cu excepția rivăltilor manevrate pe scripeți) și a căror întrebuințare odată cu sufitele — aceste amortizoare de stofă — dau profunzime scenei și fac să se vadă plantația accesoriilor. In aceeaș familie sunt cuprinse rampele și cele două aplicuri (unul la arlechinul dela „curte" — stânga actorului; cellalt la arlechinul dela „grădină" — dreapta actorului).

Lumina directă este produsă de proiectoarele mobile și servește la centrarea atenției spectatorului și la înscrierea „locurilor" luminoase.

Măestria electricianului — și aici se poate simți înzestrarea fiecăruia, căci se întâmplă trecerea prin tehnică la artă — constă în știința dozării intensităților și a valorilor de culoare, care să anihileze umbrele și „punctele moarte" din scenă; din găsirea unui echivalent plastic în lumină, în raport cu climatul specific al dramei; în simfonizarea unei palete de lumină, mânuită pe rezistențele tabloului electric — adevărată orgă a becurilor.

Fără acest om, regizorul — acest „al treilea ochi" din sală — rămâne nerealizat. Poezia unui joc de lumină, gândită comod la masa de lucru sau în fotoliul de repetiție, nu prinde să se involbure în spațiul scenic, dacă nu-i trecută mai întâi prin retina celui mai necunoscut slujitor al teatrului: electricianul.

Lui i se datorează născocirea tuturor sistemelor de luminat: dela cupola-circular Mariano Fortuny, Kemendy, până la îndrăznețul Arturo Bragaglia cu a lui „luce psicologica".

Dela a doua bătaie de gong, electricianul este vraciul care săvârșește farmecul legatului la ochi și la minte!

Cu o mișcare de mână ne înfășură în întuneric.

Cu altă mișcare de mână, cu un dans al mâinilor — ne strecoară sub pleoape visul făurit de mii de becuri...

ION HUȘANU

N. ALEXANDRESCU-TOSCANI

NOTE Românești

SEZONUL LITERAR

din această toamnă se anunță a fi foarte bogat mai ales prin operele tipărite de editura „Fundației Regale pentru Literatură și Artă". Este, dealtfel, bine stabilit adevărul în lumea noastră cititoare, că tiparnița regală împlinește un mare rol în cultura noastră, prin aceia că tipărește nu numai opere în ediții definitive ale marilor noștri scriitori dar și tot ceiace poate constitui un fapt de cultură, fie a unui scriitor sau gânditor român, fie a scriitorilor și gânditorilor străini. Deaceea, programul editorial pe care l-a și realizat „Fundația Regală pentru Literatură și Artă", trebue să atragă atenția tuturor oamenilor de cultură și tuturor acelora care urmăresc desvoltarea culturii noastre prin operele esențiale ale spiritului nostru creator. Edițiile definitive, cărțile apărute în Biblioteca Universitară, Artistică, de Filosofie Românească, a Scriitorilor Români Contemporani, a Scriitorilor Străini, — toate operele tipărite în cadrul acestor biblioteci, numai în această toamnă, fac mărturie a activității și a eforturilor editoriale ale „Fundației Regale pentru Literatură și Artă", deși ne aflăm în stare de război și deși condițiile pentru tipărirea cărților sunt atât de

vitrege. Iată acum, în cuprinzătoarea lor varietate, ce cărți au fost tipărite pentru acest sezon și care se și găsesc în vitrina librăriilor: *Biblioteca Scriitorilor Români Contemporani:* S. Mehedinți: OPERE COMPLETE vol. I, partea II-a Geographica; Mihail Sadoveanu: ȘOIMII; N. Roșu: DINAMICA IDEILOR; V. Voiculescu: DUHUL PAMANTULUI (teatru: Umbra și Fata Ursului); Ion Luca: AMONRA (teatru); *Biblioteca Enciclopedică:* Const. C. Giurescu: ISTORIA ROMÂNILOR, vol. II, ed. IV-a; Al. Rosetti: ISTORIA LIMBII ROMANE vol. II, ed. II-a; *Biblioteca de Filosofie Românească:* Lucian Blaga: TRILOGIA CUNOAȘTERII; *Biblioteca Artistică:* Gh. Oprescu: PICTURA ROMANEASCA în Sec. al IX-lea, ediția II-a; *Biblioteca Universitară:* Popescu-Voițești: SAREA REGIUNILOR CARPATICE: N. Bărbulescu: DIN TAINELE DERIVATELOR; *Biblioteca SCRIITORII STRAINI:* Lope de Vega: Fata cu urciorul și Țărăncuța din Getafe, trad. de Al. Popescu-Telega; E. Brontë: LA RASCRUCE DE VANTURI; *Ediții Definitive:* Ion Minulescu: VERSURI, ediția II-a; Insfârșit, cartea care încununează eforturile editoriale ale tiparniței regale este: *Mihai Eminescu: OPERE, vol. II, ediția Perpessicius.* Înfățișând acest program editorial realizat acu, se poate afirma că operele tipărite în editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, constitue o activitate care justifică afirmația că am început să avem și noi, Românii, o adevărată tradiție în cultură.

ZILELE ACESTEA

va fi în vitrine ORA FANTASTICA noua culegere de poeme scrise de d. DIMITRIE STELARU. Cartea are în loc de Prefață postuma „Planetă de poet nou" a lui E. Lovinescu. Editat la „Prometeu", volumul d-lui Dimitrie Stelaru va fi o surpriză.

Iată patru bucăți din cuprinsul Orei Fantastice:

„Ce negru ești drace' ai colții
Nai albi ca inima ei.
Niciodată n'ai lins botul ță-
[pilor
Pisicilor ori altor mișei.

Noi suntem frați și regi
Intre nebunii de jos;
Hai să ne urlăm libertatea
Și să roadem ultimul os".
(Câini, pg. 21—22)

„Ascultă-mă, ascultă neliniștea
[pașilor
Din somn — drumuri ascunse
[în lună
Largurile, pânzele nopților
[cresc —
Pe-aproape cartea le-adună.

De jur împrejur o legendă,
Ca un sol, turbură trecerea
Aburul trupului blestemă ce-
[rul —
Gloria fulgeră ca o stea".
(Sfârșit, pg. 41—42)

„Un drum se deschide și altele
In el, pustii, se'ntâlnesc;
Lancea soarelui arde coroana
Pe scoarță mușchii lâncezesc.

Amurgurile aduc somnul
Cu fulguri imense de stele
Nici un nor nu umblă în cer
Nici un vânt nu deapănă frun-
[zele.

Rădăcinile aud pământul
Clare, neîntrebând, risipite;
Jocul somnului strânge viață
Demoni și păsări uimite".
(Copacul magic, pg. 31—32)

„La marginea munților, unde
Ochii vânturilor cad în mister,
Inaltul, continentul cerului
Larg fâlfâitor pătrunde.

Tu ești din toate lumile venită
Cu fruntea despicată de lumini
Lângă fluvii și stepe lunare
Cuvintele cresc heruvimi.

Iubire, limpede singurătate
Orice cântec e un deșert".
(Eumene, pg. 59—60).

STEMA DIN VÎLTOARE

volumul de poeme al d-lui Ion Ojog, — *volum editat și tipărit de Edit. Națională Gh. Mecu în Februarie anul acesta, — ne-a venit a treia carte de versuri a domnului Ion Ojog.* După Pridvoare și Amiezi târzii, *STEMA DIN VÎLTOARE consacră un nume și pune în evidență toate posibilitățile unui talent. Vom reveni asupra acestei noi culegeri lirice a poetului ION OJOG care mai anunță apariția unei cărți de proză* („Debut") *și al celui de al patrulea volum de poeme al d-sale* (Grădinile Piscurilor).

TOAMNĂ IN PARADIS

poemele d-lui HORIA NIȚULESCU aduc atâta lumină nouă și atâta subtilă și pură sensibilitate, încât trebue puse în rândul celor mai nobile producții lirice ale ultimilor ani.

TOAMNA IN PARADIS e o carte pe care o citești, o recitești și te întorci din nou la ea suferindu-i vraja ca pe un dor.

NUMAI CINE

a tradus poezie știe cât de greu e să traduci și cât de inevitabile și de mari sunt riscurile pe care le accepți. Versurile din limbile așa zise moarte sunt, deadreptul, muncă de Sisif: nu pot fi niciodată definitiv biruite.

D-l *Petre Stati,* poet și latinist, a ajuns însă la ediția a treia cu frumoasa d-sale ANTOLOGIE LATINĂ din poeții lirici Lucrețiu, Catul, Virgil, Horațiu, Tibul, Properțiu și Ovidiu. Este semnul cel mai bun că autorii latini se bucură și la noi de cetitori, dacă respectivele traduceri sunt bine făcute.

VRAJA ANOTIMPURILOR

se intitulează placheta de versuri pe care o publică d. PAUL BĂRBULESCU în editură proprie (Tip. Ștefan Ionescu-Tă-

mădău din București, Sept 1943). Citâm aceste strofe din poemul Anotimp tânăr.

„Bătrâni cu toții, putea-vom
redeveni copii, Deretecând prin
gânduri uitate de mult timp
Și, scuturând zăpada din plete
argintii Să alergăm, de mână
cu noul anotimp?!

Sau ne-om ascunde'n suflet
și anii și durerea Desăvârșind
spre noaptea abisului, declinul? Și temători de sgomot,
vom asculta tăcerea Și timpul,
cum torc firul plinindu-ne destinul?

In svon de viață nouă râd
zilele surori... Castanii în nopți
cu lună își vor desface floarea... Noi trecem, Viața noastră e'mpresurată'n nori... In
care primăvară ne-o troieni
uitarea?"

Sunt strofe pline de promisiune pentru o plachetă de început. Păcat numai că în cele 17 poeme care completează cuprinsul VRAJEI ANOTIMPURILOR poetul Paul Bărbulescu nu se menține la acelaș nivel.

DIN „NECUPRINSUL ZĂRILOR"

volumul d-lui Dumitru Mazilu (autor al culegerii Cântec viu apărut în 1940, Iași), reproducem acest Sfârșit de carte: „Vouă, ce-ați îndeplinit strădania văzduhului fără de margini Vi se cuvine slova întâlnită în aceste pagini — Așternut limpede din a sufletului odihnă Ce gând tânăr a săvârșit în clipe de tihnă.— Voi ați împletit viața cu Dumnezeu împreună, Ați amestecat șuvițe de soare cu încruntări de furtună, Ați tresărit cu fiecare clipă — adulmecare plăpândă Sfărmând zăgazul încercărilor morții, flămândă. — Vouă, ce chipuri icoanelor sunteți aduceri aminte, Vi se împart cioburi albastre de ceruri-cuvinte. Mai mult nu aflu putere, daruri întru mărire, Să vă dau vouă, eroi de sfârșituri, în nemurire!"

SCRIIND „DESPRE PERMANENȚA PREISTORIEI"

d. *Lucian Blaga* trage, în revista SAECULUM (Sept.-Oct.) următoarele concluzii: „Când pre-istoria începe să dispară din orizontul vizibil, din peisajul, din așezămintele din comportamentul ,din credințele omului, substituită fiind de modurile istorice, ea — *preistoria* — se ascunde în subconștient, de unde se ridică cu intermitențe pentru un mai just echilibru împotriva „istoriei" (pg. 17).

TOT IN SAECULUM

d. Zevedei Barbu *face o serie de foarte interesante considerații despre* „Umanismul, veșnica reintoarcere". *D. Z. Barbu scrie:* „*Ea (N. R.: veșnica reintoarcere) e norma istoriei, izvorîtă din pura intuițiune a concretului: legea regenerării existenței în numele vieții, legea posibilităților omului de a se realiza concret" (pg. 46).*

V. JELERU

TURNURI

BURG

Cresc umbrele din ziduri, Heraldice parfumuri
Mai poartă vântul rece prin încăperi gigante.
Cu noaptea vin din câmpuri verzi, sevele de plante,
Și burgul le alungă sub coame lungi de fumuri.

Un cenotaf — cetea. Miresmele din holde
Ca un sfințit izvor cărarea ne-o botează....
Aici muri domnița cu ochii de amiază.
In evul nordic chipul i-a fost înscris pe bolte.

VIS

Pe sub vechile cupole
Umbre se alungă:
Pajuri de argint
Svonuri de viole.

Pași de fum, ușori
Paji halucinați;
In papuci cu fir
Lin dănțuitori.

Valuri — nici o apă,
Creste — nici un munte.
In trecut nisipul
Lunii ne îngroapă.

TAINA

Cad zile — fluturi cenușii
Bătând sfioase aripi — umbre,
Pe mucegai de ziduri sumbre
Sub semnul albelor stihii.

Un ornic vechi în turn, oprit,
Intârzie pe crug de vremi.
Din sure depărtări rechemi
Demonul nopții de sfârșit, —

Când prin azur, înfiorate,
Doar clipele se scurg spre-apus;
Aripi de corbi le-alungă sus,
Spre neclintita 'n veac cetate.

ZĂPEZILE

Line lunecară
Cu argint și geruri
Alungând spre ceruri
Umbrele de seară

Inălbind arsura
Vechilor creneluri,
Zidului ca sgura
Naltele niveluri,

Duhul lor sburase
Liric, prin vitrouri
Cu lumini de oase —
Palide ecouri.

PEISAJ

Trezit e burgul. Teafăr
Sub cerul 'nalt, spre soare,
Rotește sborul albelor columbe.
Păienjenind pe zid fugare umbre
Văzduhul cerne vis peste ponoare
Cum noaptea 'n cetini sborul de luceafăr.

Din sure catedrale — svon de-aramă.
Un tremur lin de ape argintate
Lovește țărmii reci, — mătasa verde.

Sub flamurile cărui veac se pierde
Viața ta, heraldică cetate, —
Sub care zodii veșnic se destramă?

SUNT STELE...

Sunt stele ce ard la hotarele nopții
Cu lumina — torente în aureole;
Serenele vânturi abia clătinând
Liliecii — în tumbe peste cupole.

Sunt stele ce ard lângă malurile lumii
Revărsări de argint în adâncile lacuri.
Aceiași, lumina lor tânără bate
Piatra și roua, — prin veacuri.

Sunt stele ce ard deasupra ca inimi
Pe mările tulburi ale tristeții...
Numai târziu le oprește
Boarea de aur a dimineții.

VLAICU BÂRNA

NOTE FRANCEZE

RIMBAUD și „UNE SAISON EN ENFER". O EDIȚIE DISTRUSA. UN BIBLIOFIL FERICIT ȘI SECRET. O CARTE CARE COSTA O AVERE. IN CĂUTAREA UNUI MANUSCRIS.

Mă întorc iarăș la istoria cărților. Astăzi, cu privire la Rimbaud.

Iată, în câteva cuvinte, povestea cărții „Une Saison en Enfer". Rimbaud avea 19 ani în 1873, când mama sa care se instalase cu copiii la Roche, se pomenește într'o bună zi cu fiul său întorcându-se dela Londra. Arăta destul de rău, căci neînțelegerile sale cu Verlaine îi sdruncinaseră simțitor sănătatea. Prădă unei mari surescitări, nedând nici o atenție familiei sale, se închide într'un pod al casei, ca să scrie „mici povestiri în proză, cu titlu general: Livre païen ou Livre nègre". Vorbește de ele într'o scrisoare către prietenul său Delahaye, adăugând: „C'est bête et innocent. O innocence; innocence, innoc... fléau! *(In aceeași scrisoare cere de altfel prietenului său să-i procure Faust al lui Goethe și ceva din Shakespeare).*

Dar la câteva zile după această scrisoare, Rimbaud revede pe Verlaine și pleacă din nou cu el la Londra. După o lună, Verlaine își părăsește prietenul și se întoarce la Bruxelles, unde vine și Rimbaud. La 8 Iulie se instalează în hotelul în care Verlaine locuia cu mama sa. Discuții violente învrăjbesc pe cei doi prieteni. In ziua de 10 Iulie, Verlaine pleacă de dimineață de la hotel pentru a se întoarce la prânz, amețit de băutură și înarmat cu un revolver. O nouă scenă izbucnește, și cum Rimbaud insistă să plece la Paris, Verlaine trage asupră-i. După ce primește îngrijiri la Bruxelles, se întoarce la Roche și mai turburat ca niciodată, sfârșește „Livre nègre" căreia îi va da titlul acesta: „Une Saison en Enfer". De îndată ce termină lucrul, începe să caute un editor, și în lipsa acestuia, găsește o imprimerie care se declară gata să-i tipărească cartea. Este Alliance typographique, M. J. Poot et Cie, rue aux Choux din Bruxelles. Pentru prima și ultima dată Rimbaud își tipărește în întregime una din cărțile sale. Tipărirea se face în 500 de exemplare, cu cheltuiala autorului. Incă din luna Octombrie, Rimbaud, care dăduse un acont, primește câteva exemplare. Numărul lor nu poate fi stabilit cu precizie, dar este sigur că erau cel puțin șase, pe care le împarte prietenilor. Verlaine, prizonier la Mons, a primit unul din ele, cu această dedicație laconică: Lui Verlaine. A. Rimbaud. Trei exemplare au fost trimise prietenilor dela Paris, lui Forain, Richepin, iar două unor prieteni dela Charleville.

Se știe că Rimbaud vorbise de intenția de a-și arde ediția. Familia sa a acreditat această legendă și timp de mai mult de 40 de ani s'a crezut în ea. Nu se cunoșteau decât șase exemplare, sau mai exact patru, deoarece autorul ceruse înapoi

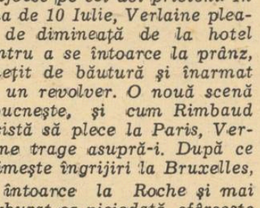

și probabil distrusese el singur, cele două dăruite prietenilor dela Charleville. Cele patru exemplare cunoscute din „Une Saison en Enfer" erau prin urmare cele mai rare și mai prețioase cărți bibliofile, deoarece se plăteau prețuri fanteziste pentru a le avea. Louis Barthou dăduse un milion de lei în moneda actuală, pentru exemplarul care aparținuse lui Verlaine.

Dar nici unul din acești bibliofili nu s'a gândit vreodată la posibilitatea că ediția pe care ei o socoteau distrusă, stătea liniștită într'o magazie a tipografului, pentrucă nu fusese niciodată livrată autorului său.

Or! în 1901 această descoperire a fost făcută... din întâmplare. D. Losseau, un avocat din Bruxelles, căutând în magazia Alliance typhographique din Rue aux Choux, un tiraj a parte din „la Belgique judiciare" vede deodată un balot murdar, pătat și acoperit de praf: sute de exemplare din „Une Saison en Enfer"! D. Losseau fiind bibliofil își dădea seama de comoara pe care o descoperise și ne imaginăm ușor emoția sa. După consultarea registrelor de plată ale casei, constată că este vorba de ediția originală care nu fusese niciodată predată autorului, pentrucă acesta n'o plătise. Rimbaud, vorbind de distrugerea cărții sale, crezuse poate

RIMBAUD, la 12 ani (Colecția Mermod, Lausanne)

că lăsând-o în seama tipografului, va fi vândută ca hârtie veche.

*

Bibliofilii sunt oameni ciudați. Pentru ei cărțile au o valoare cu atât mai mare cu cât nu sunt tarate și li se ignorează existența. In această privință se aseamănă cu negustorii de tablouri. Răposatul Vollard ar fi vrut întotdeauna să te facă să crezi că-ți vinde ultimul Cézanne.

Ce va face deci D. Losseau? Va păstra secretă descoperirea sa, timp de aproape douăsprezece ani. L. Barthou o ignora cu totul, deoarece în 1911, zece ani după descoperire, dădea o avere pentru exemplarul lui Verlaine.

In timpul acestor zece ani, fericitul proprietar vinde câteva din rarele exemplare altor bibliofili tot atât de misterioși ca și el. Abia în 1913, cam fără voia lui, lucrul a fost descoperit. Louis Piérard este acela care împreună cu un prieten, a găsit în podul d-lui Losseau faimoasele exemplare. Și a făcut ceeace fac deobicei jurnaliștii: un articol în Gil Blas, care a trezit o emoție ușor de înțeles în cercul bibliofililor. Mai întâi s'a spus că această așa zisă ediție nu era decât un fals. Insuși cumnatul lui Rimbaud, Paterne Berrichon, a contestat realitatea acestei descoperiri. Totuși, după cercetare, toată lumea a trebuit să recunoască realitatea: Rimbaud nu arsese cele 500 de exemplare.

Dar unde a rămas manuscrisul? Mister. Trebuie căutat în Belgia? Lucrul pare puțin probabil, cu toate că H. de Bouillane de Lacoste care a scos de curând o ediție critică a cărții la Mercure de France, înclină spre această părere. De obicei, tipografii trimit autorului odată cu primele probe și manuscrisul fără care nu se poate face o corectare exactă. S'ar putea foarte bine ca Rimbaud să fi distrus manuscrisul — ceeace e o mare pierdere — căci unele chestiuni din text, nu pot găsi o soluție definitivă fără comparația cu textul manuscrisului. Trebuie să recunoaștem totuși că lucrătorii d-lui Poot au lucrat bine și că Rimbaud a făcut corecturile cu grije, căci această primă ediție a rămas până în 1914 cea mai corectă. La această dată, un tipograf amator de cărți frumoase, d. Pichon, scoate o ediție de lux în 150 de exemplare care rămâne cea mai frumoasă și cea mai exactă. Ea a fost făcută la sugestia lui Paul Claudel care prefera să onoreze memoria poetului printr'o carte frumoasă decât printr'un monument.

T. BERVAL

Cronica plastică

DEBUTURI NOUI în PLASTICĂ

Cum am sosit în Capitală, ne-am grăbit să vizităm expozițiile camarazilor, pe care nu avusesem încă prilejul să le vedem.

Găsind încă deschise pe cele dela „Dalles", ne-am putut potoli întrucâtva remușcările de a nu fi fost prezenți la datorie.

Statornici față de principiul de a semnala debuturi noi în pictură, ne vom ocupa în deosebi de pictorii care sunt la prima lor expoziție.

Trei dintre ei merită să fie în particular relevați, — două conițe și un domn. IRINA PROFETA și COLETTA PARASCHIVESCU sunt două temperamente ce se exprimă total diferit. Nu o spunem nici cu părtinire, nici cu răutate, dar acei cari au spirit de observație nu se poate să nu fi constatat *totala* deosebire dintre cele trei pictorițe expozante în Octombrie, D-nele PROFETA, PARASCHIVESCU-BOSNIEF și LUCIA NERCESS, în timp ce înrudirile, apropierile sunt vădite între expozanții masculini. Chiar și d. AVACHIAN a pus în cui îndrăznelile de odinioară, ca să picteze astăzi cuminte, ca

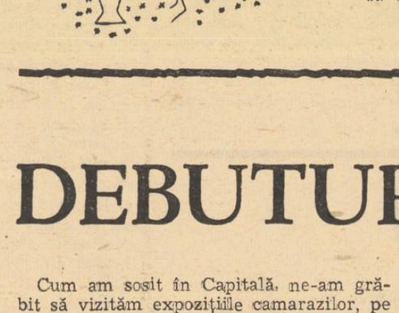

o dudue de pension, alegându-și între altele, faimoasa ulcică galbenă cu anemone fond albastru, bine cunoscută lui VANĂTORU precum și altor pictori din jurul său. Bărbații tineri la noi au preferat în genere să-și dea mâna între ei, decât să umble pe drum râsleț, singuratec.

Ca să nu fim din cale afară acuzați (că de acuzație, tot nu vom scăpa) precum că ne părtinim genul, vom vorbi întâi de GHEORGHE IONESCU un tânăr și dăruit pictor, ale cărui lucrări prezintă calități frumoase de sensibilitate picturală, în tablourile expuse la *Ateneu.* Se simte la domnia-sa bucuria de a fi descoperit resursele pastei de ulei. E o prospețime încătușată încă în reminiscențe de școală, oarecari stângăcii, care însă își croiește drum... *Grupul cu violoncelul,* interiorul *pe înserate, cu un singur personagiu.* Micul *interior cu lampa* și canapeaua albastră în colțul căreia stă o fată, sunt demne de admirat. Remarcăm și acuarelele, unele întocmite în stil grigorescian — ceeace nu e deloc pejorativ spus — fiind vorba de LUCIAN GRIGORESCU nu de GRIGORESCU „cel mare" care n'a fost și mai ales „azi" n'ar putea fi, decât un slab îndrumător pentru tineret, întru cât tehnica lui nu mai cadrează cu vederile noastre de azi, chiar dacă el s'ar fi realizat atunci mai complet decât noi acum.

Expoziția COLETTEI PARASCHIVESCU ne place din următoarele puncte de vedere: Intâi, planul larg pe care e pusă, francheța cu care se arată așa cum e, fără artificii, sforării, trucuri de atelier, pensulări titirite. Nimic nu e îmbâcsit în paleta domniei-sale, totul e parcă transparent, translucid s'ar putea spune. Defectele ies în evidență fără înconjur... Nici nu mă gândesc să i le spun — le va găsi singură — e mai bine așa!

Atacă subiecte grele: *portret, nud* și'n *dimensiuni mari.* **Credem că e una din** foarte puținele care știe să picteze un nud. Și acela de dimensiuni mari, în mijlocul panoului (la Căminul Artei), precum și acela, mic, pe peretele din dreapta (cum intri), sunt extrem de interesante; cât privește cel mic, este remarcabil!

E cert că dintre cei trei debutanți, d-na PARASCHIVESCU-BOSNIEF este aceea care „știe" cel mai mult, pictează și într'un stil altul decât cel adoptat în Capitală, inspirată de MATISSE într'unele, inspirația îi este fecundă.

IRINA PROFETA la Dalles ne-a încântat cu acea „Inmormântare" realmente văzută și redată original. Domnia-sa interpretează cu pricepere și gust, priveliștea românească. Am dori din inimă să-i vedem o întreagă expoziție consacrată scenelor românești, lăsând naturile moarte și florile pe seama altora; doară sunt destui, care se cred obligați, în fiece expoziție, să ne umple ochiul de naturi moarte și buchete.

Pictora IRINA PROFETA mai are pentru noi un avantaj: anume este Transilvăneancă. Defecte nu poate avea, căci de i le-am vedea „ne-am face că nu i le vedem".

Putem spune doar atât că suntem de acord cu cele scrise despre domnia-sa de colegul FRUNZETTI în Vremea. E o pătrunzătoare cercetare a operei domniei sale, chiar dacă fostului d-sale profesor, KEES VAN DONGEN, i s'a aplicat un epitet cam tare. Un bluff-monden nu este mlădiosul și spiritualul pictor. Sub o aparentă superficialitate ascunde reale calități de retină sensibilă. Bluff monden ar fi mai iute JEAN GABRIEL DOMERQUE. Portretul lui A. FRANCE a stârnit în Franța o vâlvă extraordinară atunci când VAN DONGEN l-a făcut și ochii acestui portret aveau o viață și o scânteere cum nu cred c'am să văd vreodată la alt portret.

Domnul DIMITRIU-NICOLAID ne dă în sala din mijloc la Dalles o serie de peisaje pline de interes, folosind și vederi din Capitală cu succes.

Relevăm biserica grecească, frumos pictată și văzută — ne pare rău numai că — admirând cu toată nostalgia *„divina Grecie"* suscitată de acest templu țâșnit în cumintea noastră Capitală, domnia sa n'a avut curajul să suprime chioșcul pentru așteptat tramvaiul, ce se incrustează ca un neg la baza coloanelor trandafirii.

Ne oprim în fața pălăriei gri, a domnului NIC. ȘTEFANESCU acompaniată de ghitară și mănuși, apoi rămânem și în fața peizajelor domniei sale, privindu-le cu plăcere, semnalând pe cel ce poartă No. 33.

D-na LUCIA NERCESS are lucrări agreabile, lustruite, ce parcă ar voi să te ademenească cu miere și oarecare pomadă, ierte-ni-se expresia!

Calitățile nu i le putem nega în portretul cu umbreluța, figura cu evantaiul și alte câteva tablouri.

Este din ce în ce mai îmbucurător interesul arătat de publicul bucureștean picturii, care vine să se intereseze împreună cu copiii Duminica și cu câtă luare aminte privește tablourile!...

Să nu uităm sculptura domnului ANGHEL evocatoare și expresivă, dar văzută prea'n pripă (fiind ultima zi) ca să o putem analiza.

LUCIA DEM. BALACESCU

de **SĂRMANUL KLOPȘTOCK**

In anticari !

Cine nu și-a plimbat spleen-ul cititului și mirajul viitorului în magherniță anticarului a tot-știutor ? Cine nu s'a adăpat la „luminile" lui — legendarul călăuzitor al pubertății atâtor generații ?

La Finath, la Popper sau la Suțrin sburda forfoteala școlarimii, îngrămădindu-se cu sau fără treabă în prăvăliile lor promiscue, dar pline de celebrități de noroi și de mușterii, în deliranta uitare-de-sine a tinereții care nu mai înbătrânea!

— Și ca ce stați așa mult pe gânduri și încurcați drumu ? Vreau să văd cine-i amator serios și cine nu ?! Cine împiedică drumu și nu cumpără, poate să plece — cine nu, să rămâe și să spue ce vrea?! Nu am așa zor d'atâta bătae de cap. Hei, d-ta d'acolo, ce tot tragi cu ochiu și dai târcoale ? Nici nu cumperi, nici nu vinzi și nici nu spui ce poftești ?! Vrei să cumperi, hai să facem târgu — vrei să vinzi, s'aud ce marfă ai ?

— Aș avea ceva de ocazie, jupâne.

— Ocazie ? Ce-i aia ocazie ? Am să văd mai întâi marfa și am să văd atunci despre ce ocazie este vorba!

— Un Charles XII.

— Un Charles XII ? Dar cine mai cere azi așa-ceva ?

— Se 'nvață la Cantemir într'a doua, jupâne!

— Care Cantemir? Nu-mi bate capu așa mult. Poate ai alt-ceva ca să fiu amator? Văd acolo c'ai adus un teanc întreg — adă mie să controlez ș'am să spui îndată ce-mi trebue și ce nu-mi trebue!

— Faust!

— Hm! idiție veche, nu 'ntreabă nimeni de el!

— De viris !

— De viris ăsta a dat dija dă mult un mare faliment — pierdem vreme!

— Franceza de Lolliott!

— Lolliott? A eșit deja dă mult la pensie Lolliot ăsta al d-tale !

— Istoria Românilor de Alexandrescu.

— Moft!

— Gramatica Română de Ghimpa!

— Ghimpa? Deputatu? Ghimpa ăsta aproape că nu se mai cere de un veac!

— Ba se cere — știu eu !

— Unde? Poate în Patagonia! Aș dori să cunosc un amator!

— Limba greacă de Vântu?

— S'a dus și ăsta! Vânt!

— Filibiliu, Anghel Demetrescu, Ghedem Theodorescu, Demarad, Mirescu?

— Ți-am spus de la 'nceput că-mi bați capu! Dascăli mari, n'am ce zice, dar ce sunt eu dă vină daca nu se mai cere? Aproape că nu se mai pomenește despre așa ceva! Iată, acum au ișit alți învățați ca și moda la cucoane!

— Un Larousse?

— Un Larousse? Ei așa ceva mai zic și eu! Ia să văz! Păcat, mare păcat de el!

— Cum, nici ăsta nu e bun jupâne?

— E bun, n'am ce zice, dar mare păcat dă el — are deja lipite pă el o mulțime de acțizbildăr și pă d'asupra mai lipsește și din foi!

— Nu lipsește jupâne — le-am înumărat eu cu mama!

— Nu lipsește? Atunci ori eu nu văd, or d-ta nu știi să 'numeri ! Să-ți arăt eu atunci unde lipsește. Poftim, iată dintr'o dată lipsă tocmai 30 foi — de la 135 sare la 165! Face în cap 30 dă pagini? Atunci cum nu lipsește?

— Am și foile alea!

— Unde le ai? Pentru ce nu le ai aci?

— Le am acasă!

— Acasă? Noi facem tocmeala acasă? Pentru ce n'ai stat cu ele acasă și îmi bați mie așa de mult capu când eu am atâta treabă?!

— ...Așa, fără foile care lipsesc, cât dai pe el?

— Dacă ai s'aduci foile, ai să capeți preț bun!

— Dar dacă nu le găsesc?

— Spune așa te rog — daca n'ai să le găsești înseamnă că nu le ai, încât așa cum se prezintă Larousse ăsta al d-tale cam ce aș putea eu să dau pă el? Iaca așa pentru d-ta, să zic că aș putea să dau ca la patru bani — și asta pentru că văz că ai așa mare nevoe de bani. Drept să-ți spun, nu prea mă prăpădesc tocmai așa mult după un așa Larousse — ădă marfă bună și ai să capeți bani buni!

— Peste patru bani nu mai dai nimic, jupâne?

— Cât să mai dau daca n'am pă ce să dau? N'am de unde! N'am ce să fac cu Larousse-ul ăsta jerpelit al d-tale.

— ...Adu banii!

— Bine-bine, adă banii, dar eu văd din nou că încă mai lipsește din el!

— Unde mai lipsește? Parcă stric eu ceva dacă lipsește?

— Da nici eu nu stric! Uite încă zece pagini sărite tocmai unde chiar am nimerit fără să vreau! Acuma ce mai zici d-ta? De la 180 sare tocmai la 190! Fac tocmai zece pagini lipsă; este? Ce fel de Larousse ai adus d-ta?

— Ei bine, lipsește nu lipsește — adu gologanii atât cât ai zis!

— Care gologani, mă rog?

— Gologanii — patru bani!

— Cu încă zece pagini lipsă și tot patru bani vrei?

— Atunci cât?

— Cât? Iaca ai să iei d-ta nici mai mult nici mai puțin — trei gologani să zic — daca nu, uite ușa! D-ta ei deja trei bani dintr'o dată și eu am pierdut trei ceasuri fără să iau un ban! Frumoasă treabă!

— Ci, hai odată, dă-mi cât oi vrea, — dă-mi și trei, dacă te lasă inima numai atât !

— Și D-zeu știe daca încă nu mai lipsește! In viața mea n'am să mai mă încurc cu copii! Iaca na! Incă un acțibildăr, — tocmai în coadă! — Ține gologanii, — ar fi trebuit să iei doi gologani în loc de trei, daca n'ar fi fost atâta bătae de cap pentru așa un moft!

*

Un licean urmează îndată celui cu Larousse-ul;

— Aș dori ceva cărți, meștere !

— Da pentru ce să nu dorești? Eu ce păzesc aci? S'auzim ce anume cărți?

— Un Charles XII se mai cere azi în școală?

— Adică de ce nu s'ar mai cere, mă rog? Parcă n'ar fi de vânzare? Iacă de pildă d-ta mi-l ceri.

— Franceza de Lolliot?

— Este, cum să nu fie? Și asta se cere!

— Istoria Românilor de Alexandrescu?

— Și asta încă se mai găsește!

— Gramatica Română de Ghimpa?

— Ghimpa? Tocmai Ghimpa să nu am eu? Cum să nu am!

— Limba Greacă de Vântu?

— Și de ce n'ar fi și Vântu ?

— Dar Filibiliu?

— Este!

— Anghel Demetrescu?

— Este!

— Ghedem Theodorescu?

— Este!

— Demarad?

— Este!

— Mirescu?

— Mirescu, iaca si ăsta este! Cine nu a învățat în viața lui de la așa dascăli?

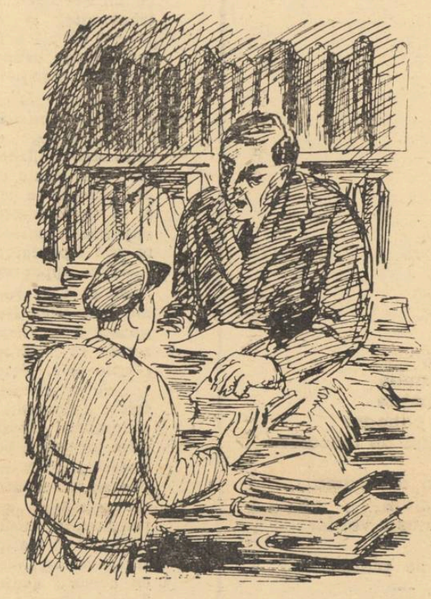

— Dar așa, din întâmplare, un Larousse complect ai avea?

— Din întâmplare? Ce 'nseamnă asta din întâmplare la un habotnic de anticar ca mine? Să nu am eu un Larousse și încă complect? In tot globu pământesc n'ai să găsești ce am eu, așa să știi d-ta !

— Păcat!

— Di ci păcat?

— Uite ă a care ți l-a vândut e iscălit pe el: „Lixandru Dumitrache"!

— Ci păcat dom'le, ci iscălit dom'le? Eu tot nu știu ce vrei d-ta să zici cu asta ! Eu am să șterg îndată cu guma și n'are să mai fie iscălit! Mai vrei ceva?

— Și pă d'asupra văd că are și o grămadă de acțizbilduri!

— Acțizbildăr? Ce actizbildăr? Unde vezi d-ta acțizbildăr? Eu nu le văd ! Și la urma urmii ce importanță are niște acțizbildăr la un Larousse? Și cu ele și fără ele, Larousse se cheamă tot Larousse ! Ai să dai foae după foae și n'are să se mai vază acțizbildăr, ș'asta-i tot!

— Și mai lipsește și din foi!

— Care foi? Unde foi? Să văd și eu ce foi — sânt curios să știu.

— Iată colea, dintr'o dată 30 de pagini!

— Atâta tot? Asta n'are afface la un volum cu atâtea sumedenie de pagini, ce importă, să zicem zece, douăzeci și chiar o sută de pagini lipsă la o așa gogoșeamite carte! Și la urma urmii eu le-am mâncat ? Așa am cumpărat-o, așa o vând — altă carte n'am să pot face la loc! Am să mai scad din preț și așa avem să ne'mpăcăm! Mai vrei ceva?

— Na! Uite văd că mai lipsesc și altele — încă zece afară de cele treizeci !

— Iar mai lipsește? Tot mai lipsește încă? Dacă am răsfoi așa până la noapte, Larousse ăsta are să rămâe fără pagini! La d-ta văd că toate lipsește! Și ce contează o lipsă de încă zece foi la o carte cu o tonă de pagini?

— Oricum, nu mai are valoarea aia!

— Care-i aia? Ce valoare? Eu cred că d-ta știi ce-i o vioară — nu? O vioară se cheamă că-i tocmai ca și un Larousse și un Larousse e chiar ca și o vioară. Cu cât e mai veche, mai spartă și mai peticită vioara, cu atât valoarea ei crește chiar și până la celebritate!

— Și cât îmi ceri pe Larousse-ul ăsta celebru, așa vechi, spart și peticit?

— Spart și peticit? Da o carte, să fim înțeleși, nu e o vioară! Am zis numai așa ca un exemplu! pentru d-ta are să fie nici mai mult nici mai puțin ca 12 franci ; daca n'ar fi fost spart și peticit cum ai spus, ar fi trebuit să cer tocmai 30 de franci, da pentru că l-am coborît la o vioară veche tocmai, iaca am să-ți iau numai 12 franci, cum am spus !

— Mă rog, cât i-ai dat școlarului de adineaori care ți l-a vândut?

Lixandru Dumitrache care ascultase după ușe, toată vremea târgului, strigă:

— „Trei bani!"

— Pungași! Afară cu pungașii! N'am să mai lucrez cu copiii!

= CÂNELE =

de **GEORGE ANTONESCU**

Noaptea deportării lui Ion Pridie a rămas în amintirea vecinilor ca o noapte de groază. Să fi fost, poate, un ceas după miezul nopții, când se auzi în uliță huruitul sinistru al dricului cu motor.

Rând pe rând se repeziră la geamri mulți dintr'o ușă ori vreo fereastră lăturalnică, bărbați și fulger îi trecut fiecăruia prin gând : „Al meu e rândul !" Din multe case zbucniră atunci, printr'o ușă ori vreo fereastră lăturalnică, bărbați și femei, jete și feciori, pierzându-se în întuneric.

Duba se opri la poarta lui Ion Pridie. Când acesta prinse de veste, trezit de lătratul înverșunat al cânelui, era prea târziu. Bolșevicii băteau cu putere în ușă. La ferești pandeau milițieni înarmați. Casa era înconjurată..

Nimeni nu mai avu puterea să iasă în tindă, ca să deschidă. Ion căzu în genunchi dinaintea icoanei Domnului și se pierau cu gândul într'o rugăciune disperată... Ileana, nevastă-sa, se frământa buimăcită între neputința soțului și spaima copiilor cari se țineau de dânsa, țipând.

Bolșevicii bătură aprig, dar văzând că nu li se deschide, forțară ușa și năvăliră în casă, cu pistoalele întinse.

Îl îmbrânciră pe Ion încât acesta, tot cu ochii pierduți dincolo de lume, abia se ridică. Dar nu opuse nici un semn de împotrivire, ci se lăsă legat.

Ileana abia apucă să-și încingă catrința și să ia pe umeri un cojocel. Încercă sa îmbrace copiii, însă nu le putea găsi pieptărașele, caci bolșevicii nu-i dădeau răgaz. Simțind acuma că nu-i un vis crunt, ci primejdie aevea, femeea prinse a răcni din răsputerile inimii : „Ajutor ! Oameni buni, nu ne lăsați !... Ajutor !"

Copiii, spăimântați, începură să țipe, lipindu-se strâns unul de altul, ținându-se toți trei de mama lor. Groaza le fu și mai mare când aceasta se prăbuși la pământ în vaete stinse. Leșinase.

Sovieții legară fiecăruia mâinile la spate. Copiii numai cu cămășuțele pe ei, așa cum se treziseră din somn, fură legați mână de mână, la un loc, căci nu se lăsau despărțiți. Apoi, străinii îi îmbrânciră pe toți afară.

Revenindu-și în răcoarea nopții, Ion privea cum rămân în urmă casa, ograda, sâsâiacul cu păpușoi, stodoala cu pășune, grajdul în care n'a mai apucat să intre astăzi dis-de-dimineață ca să deie vitelor de mâncare...

Calul necheza, vaca mugea rugător ca în toate diminețele când simțeau pașii stăpânului pe afară. Doar Țiganu, cânele cuminte, nu-și mai desmierda hămăitul ca de obicei, când îl întâmpina gudurându-se, ci din lătratul nestăpânit dela ivirea străinilor, dădu în urlet dureros, zmucind lanțul, aruncându-se într'o parte și în alta, sărind pe budă, de pe budă pe zăplaz și iarăși în ogradă... Taman așa de neastâmpărat a fost și acum câteva seri în urmă. Fără îndoială că presimțea ceva...

Spunea Ileana: — „Nu-i a bună, măi omule!.. Hai și ne-om îndosi undeva. Cum s'a dus și megieșii Grigore și Iordache și atâția"...

Dar Ion avea încredere în gândul că un-l vor căuta atât de repede... Avea să plece el cu nevastă și copii, dar nu așa, prin țarini, ci prin comisia ceia care dă drumu' la oameni să meargă unde li-i voia și să ieie cu dânșii câte o leacă din agoniseala lor...

Vreo trei săptămâni a tot bătut drumul târgului dela o comisie la alta... Făcuse arătare și plângere cum că fiind de neam român, ar dori să plece în țara românească... Nu pentrucă nu s'ar simți bine aici, dar uite, nu știe vorbi rusește, nici rânduelile stăpânirii noui nu le pricepe... Așa că degeaba ar face umbră pământului pe aice și nimică n'ar folosi.. Și cinstita comisiune părea a înțelege pricina omului, cum părea să-i înțeleagă pe atâția alții cari făcuseră jalbă și arătare deslușită, pe cum că doreau să treacă cinstit în țara românească. Jalbele au fost strânse teanc și oamenilor li s'a dat cuvânt de nădejde... „Peste câteva zile veți avea răspuns; duceți-vă liniștiți acasă!" — spunea un tovarăș de acolo, din capul treptelor cancelăriei, către șiragul de norod cu un capăt la ușă, iar cu celălalt tocmai hăt, în drum.

Și acuma, iaca răspunsul !... Ridicarea neașteptată în toiul nopții. Fără inimă, fără un pic de milă, femeie și copii... Incotro?! Pentru ce vină? Ce rău a făcut el ca să fie înghițit astfel de bezna nenorocului ?...

Dar poate numai la închisoare, în Cernăuți, poate numai îi sperie așa ca să-i descoase despre una-alta, apoi le-or da drumul...

Dar nu... Așa i-au ridicat pe Alecu Voronca, pe Ion Găină, pe Sănducă Fetilă, cari nu s'au mai întors...

De i-ar lăsa în pace măcar pe copii, lângă mama lor... Nu mai poate să-i audă țipând așa.

— Haide, haide Pridie, lasă gândurile ! Până la comisariat ai timp destul să te gândești.

Ion tresări ca dintr'o visare. Privi țintă fața omului care vorbea. Acuma se dumiri.

— Ce te uiți așa la mine? — îl încolți Fedor Huțuleac, zis Holova, ajutorul nacealnicului. — Poate nu-ți convine? Uită-te-a fost! Ai boierit destul cu Românii tăi ! Acum e rândul nostru ! Haide, ieșiți odată! Tavarăș milițian, scari : [1]).

Milițienii îmbrânciră pe copii cu arma, cu genunchiul, iar pe Ileana, care se ținea strâns de un stâlp al ceardacului, o lovi unul cu pumnii de căzu jos, în țipete sfâșietoare. Din strigăte de ajutor, dete în bocet amar, ca după morți : „Valeu, valeu, căsuța noastră-ă-ă... Pentru cine te-am făcut-o-o... Oameni buni nu ne lăsați-o-o, că noi cu nimeni vorbe rele n'am avut-o-o..."

Unul dintre milițieni se repezi și-i dete cu piciorul, strigând :

— Ne ruhai, ne ruhai, sobaca ! [2])

Răpusă de durere, femeia lăsă mâinile să i se desfacă moleșite și astfel fu împinsă mai ușor, târâtă aproape, către mașina ce aștepta în drum.

Ion nu scoase tot timpul nici un cuvânt. Privea întâmplarea ca ceva străin de sine, pierdut în gânduri. Abia când îl văzu pe Fedor Huțuleac-Holova, își dădu seama de realitate. Acum înțelegea de ce au cerut aceia dela comisiune „adresa cât mai lămurită"... Au momit pe oameni să le spuie unde stau fiecare, să-și arate gândurile pe față, ca la urmă.. Acuma înțelegea și vorba lui Fedor care îi spunea adesea, ademenitor: „Mai întreabă printre oameni, vecine, și ni-i spune care mai vrea să plece în România, ca să facem o listă. Stăpânirea noastră sovietică îi lasă pe toți câți au de gând să plece. Să scrie fiecare pe cine are acolo, ce rude îi rămân aici"... Noroc că nu s'a grăbit să-i urmeze momeala...

— Haide, haide Pridie, lasă vitele; le-om ține noi mai bine, n'ai grijă...

Ion netezi vaca, vițelul, pe grumaz, dete cu palma rămas bun pe fruntea calului și se despărți. Vitele îl petrecură cu privirile aprinse ca niște făclii, până dincolo de pragul șurii, mugind înăbușit,— suspinuri frânte în gâtlej. Țiganul, câinele cuminte, se sbătea în lanț, sărea

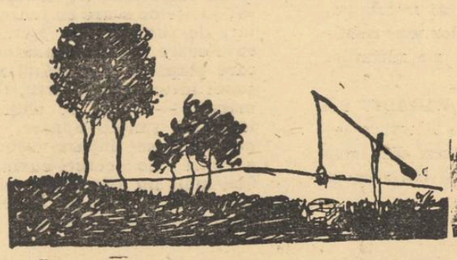

când pe budă când pe zăplaz urlând cât îl ținea gura.

Ion merse la dânsul. Cânele scheuna cu un glas ce arăta bucurie și tristețe, și se gudura la picioarele stăpânului. Ochii îi luceau umezi, plini de bunătate aproape omenească. Ion îl alintă netezindu-i prelung blana catifelată. Apoi vru să-i deslege cureaua dela gât, însă îmbrâncirea bolșevicului nu-i dădu răgaz.

— Hai, mișcă Pridie, mișcă! Lasă cânele; nu l-ai văzut destul până acuma?

In clipa aceia Țiganu se smuci puternic în lanț repezindu-se către Fedor Holova și către milițieni. Lătratul îi era din nou și uriet și scheunat; ochii îi sclipeau ca doi cărbuni.

Bărbat, femeie și copii îmbrânciți, dați peste cap, fură aburcați în dubă, și motorul prinse a scormoni liniștea ațipită în uliță. Urletul cânelui se răsucea prin noapte furios, a turbare.

Fedor Holova așteptă la poartă până ce mașina se pierdu în depărtare. Schimbă câteva cuvinte cu milițianul din post, apoi salutându-l cu un „zdrasti" protocolar, se întoarse în ogradă.

Noaptea se subția din ce în ce mai mult, colorându-se, ici-colo, în vânăt-vioriu. Liniștea se așeza din nou ca o pulbere molatecă pe gânduri, pe lucrurile dimprejur, pe toată întinderea satului. Urletul cânelui și rarele strigături de cucoș nu o tulburau, ci o făceau parcă mai adâncă, mai sinistră, mai plină de mister.

Fedor se simțea nespus de bine. O satisfacție de fiară flămândă care, înainte de-a mușca din pradă, o privește îndelung, i se urca dela inimă la cap, fierbinte, amețitoare. Aruncă o privire suverană asupra gospodăriei evacuate, apoi străbătu ograda dela un capăt la altul examinând cu deamănuntul acareturile.

Se opri la grajd, întârâtat de mugetul vitelor. Păși pe pragul ușii de unde contemplă animalele cu mulțumire.

— Deacuma sunteți și voi libere de stăpân... Vom fi buni tovarăși... Bineînțeles, dacă vă cuminți și nu mai sbierați atâta...

Se apropie de cal și încercă să-l mângâie pe spate. Dar acesta tresări fornăind din nări, speriat. Inciudat, Fedor îi repezi vârful bocancului în pântec scrâșnind o înjurătură și merse la vacă.

— Tu ești mai cuvinte, numai el e îndărătnic ca un culac; tu ragi ca o țărancă de culac, dar te supui... Rage cât vrei, numai vezi să nu leșini...

Dete cu pumnul în coasta vacii, apoi trecu la țarcul vițelului :

— Și tu, mă, dolofane? Eh, ce mai carne de frigare, ce ospăț, măi.

Mai făcu un pas și întinse brațul pe deasupra despărțiturii, vrând să mângâie spinarea pufoasă a puiului de vită.

Furioasă, vaca îi trânti un corn în spate încât Fedor Holova se poticni, la podele. Se ridică însă numai decât, înfuriat, și ocolind cu precauție vaca, o lovi în osul șoldului și pe spate cu tocul revolverului, cum fac bucătarii când bat cu muchea satârului o bucată de mușchi ca să-l înmoaie înainte de a-l pune la fript. Lovea și înjura :

— Burjui afurisiți, dobitoace afurisite de burjui.. He ! He ! He ! Na! Iți arăt eu, vită de culac afurisit !...

Ieși din ogradă furios, dar și desgustat.

Cânele urla, iar, cât îl ținea gâtlejul.

Ascultă și se gândi în acelaș timp : „Îl împușc! Mama lui de câne !"...

Intinse pistolul, cu degetul mare căutând piedica, iar cu ascuțișul privirii tăind pânza nopții ca să ochiască.

Gândurile, însă, nu urmară mâna: „„De ce să fac sgomot, să alarmez tovarășii milițieni din sat, pentru o nimică?... Lasă javra să urle până se satură... Dealtfel, îi bun de slujbă și în gospodăria ta, Fedor Holova! Nici că se poate un paznic mai credincios ca un câne de culac, crescut în lanț, în fața casei...

Ochii i se opriră la cerdacul care îmbrățișează pereții albind din fumul nopții. Pașii îl duseră mecanic până la scara din dreptul ușii. Privi clădirea dela un colț la altul, apoi păși după priviri, lovind la răstimpuri parmalâcul cerdacului cu palma, satisfăcut.

In sfârșit, cea mai frumoasă casă din sat era a lui. Așa o casă și-a dorit întotdeauna. Trei odăi încăpătoare, cerdac, acoperiș de tablă, ferești mari... „N'a avut gust rău culacul ista"...

Impinse portița cerdacului în lături, apoi ușa dela tindă... Scăpără un chibrit și intră în casă. Mai trase unul și, zărind lampa în grindă o aprinse și cercetă încăperea. Paturi, scaune, masă, rufărie, toate împrăștiate, așa cum se întâmplă de obiceiu în casele de culaci cu prilejul percheziților și deportărilor... Cu deosebire că în casa acestui nou lichidat de tovarășul Holova, face să te apleci după fiecare lucru de pe jos. Toate sunt în bună stare, dela scaunul cu ifose de târg, până la cojocul și așternutul aproape noui.

— „De treabă culac ; nu le-a purtat prea mult, păstrându-le atât de bine pentru adevăratul lor stăpân !"

Trecu, apoi, în odaia de alături, ridicând lampa și coborînd-o ca să lumineze toate ungherele. La mijloc o masă mare, acoperită cu față albă ca de sărbătoare. Jur-împrejur scaunele puse la locul lor, ca după terminarea sau înaintea unui ospăț. Totul în foarte bună stare, așteptând parcă să se perinde iarăși oaspeții ca în zile bune, odinioară, când hramurile țineau câte trei zile în șir. Mirosul reavăn de busuioc, de calapăr și pâne proaspătă îi biciuia nările, excitându-le ca un abur de băutură tare...

Pline grinzile de flori și busuioc. Și colo, pe pâretele de către răsărit icoane, care de care mai împodobită cu flori și mințerguri.

Fedor Huțuleac rânjește la icoane ca la niște ființe neputincioase, legate în cătușe :

— Ha !, și aici mă împiedic de voi ?! Dar mi-ați căzut în mână ca și celelalte, atâtea!...

Puse lampa pe masă și vru să se urce pe laită ca să le smulgă. Dar abia tinse piciorul drept, și se opri. In ungherul dela răsărit sub icoane, o covată plină, acoperită cu pânză, îi atrase atenția. Smuci pânză și pânea proaspătă, rumenă, rămase goală.

Renunță la pedepsirea icoanelor. Avea timp să se ocupe cu ele altă dată.. Dealtfel îi lăsa Katiușei rânduiala casei... Insfăcă o pâne și muscă dintr'însa cu lăcomie. Era moale și gustoasă.

Totuși, nu se putea mulțumi cu atâta. Avea dreptul la un prânz mai bun Fedor Holova, în noaptea asta, ce dracu ! Pâne sacă a mâncat destul !

Căută prin dulap și găsi o bucățică de slănină, un bulgăre de brânză, o strachină cu ouă...

Infulecă slănina, pe nerăsuflate, apoi gustă din brânză. I se păru însă prea acră și o svârli.

— Slănină nu mai are? Trebuie să fie, că doar aici au cuviițat porci, nu glumă, la Ignat...

Luă lampa și merse în tindă. Apoi urcă pe scară în pod și înălță lampa a căutare. Fel de fel de acareturi afumate: La dreapta o ladă stâlcită, în partea stângă vre-o câteva poloboace gata să se risipească, iar pe jos ciucălăi de păpușoi așternuți în strat de o șchioapă.

In dărătul hornului, la gura lui piezișă, potrivită anume, patru hălci de slănină, cât niște bucăți de scânduri cioplite din topor, vechi și afumate.

— Așa da ! zic și eu că ești gospodar bun, bade Ioane !... Ah ! plăcut mai miroasă, dar la gust cum o fi ! La lucru, tavarăș !

Huțuleac desfăcu din grindă o halcă și o coborî jos. O duse în odaia de sărbătoare și o trânti în mijlocul mesii. Scoase din brâu cuțitul și, după ce curăță un capăt înlăturând funinginea, tăie fâșii-fâșii, albe, parcă nu de slănină ci de caș. Mușcă nesățios dintr'o felie apoi din alta și iarăși alta, mestecându-le în grabă cu îmbucături de pâne, abia dovedind cu înghițitul.

După câteva îmbucături hulpave, se opri spunându-și :

— Merge greu, tavarăș Holova ! mai trebuie ceva... Usturoi, un rachiu bun !... Și, nu singur !... Incaltea să fie un ospăț vrednic de seara asta...

Și luminat, deodată de propria-i sugestie, lăsă mâncarea pe masă, stinse lampa, încuie ușa și se repezi în sat.

1) Repede !

2) Nu sbiera, nu sbiera, câțea.

Poem vegetal

Fugeam în jos pe panta însorită, spre mare, printre icoanele în-
[cărcate cu flori, printre grădini
In urmă, pași grei durduiau ca groaza, pași se apropiau ca o pri-
[mejdie, ca moartea, pași...
Și brațe dure mă apucară, vai, brațe scorțoase mă strângeau, eram
[captivă, m'a răpit
Un tânăr lămâi. Imi desmierdă fața cu teamă
Cu gingașele-i frunze și eu am mușcat atunci unul din fructele sale
[de-o prospețime sălbatică
Și i-am înlănțuit trunchiul tânăr și crud și l-am strâns cu putere
Atunci mă ridică și fugi cu mine într'o grădină mare
Unde erau mulți alți lămâi. S'au bucurat cu toții peste măsură că
[aveau acum o jucărie vie și îngrozită printre ei.
Incepură să mă asvârle unul la altul ca pe-o minge,
Până am plâns de ciudă. Atunci s'au supărat, m'au tras de păr,
[mi-au rupt rochia și m'au dat afară.
Dar mă'ntorceam mereu printre ei pentrucă m'am obișnuit cu jocu-
[rile lor crude
Și-acum chiar dacă aș voi, nu m'aș mai putea smulge din grădină.
Unghiile mele s'au înfipt în pământ și-au coborît în adâncuri până
[la sufletul isvoarelor,
Părul meu s'a despletit în frunze, brațele mele sunt crengi tinere și
[frumoase
Ce poartă stele destrămate prin frunziș și umbre calde și șerpi flue-
[rători și păsări,
Totul e scris în inelele mele, seva sapă dungi adânci în oglinda
[vie a sufletului
Un nor nu trece nevăzut, o adiere nu suflă, un greer nu cântă noap-
[tea fără ca toată carnea fragedă și dură să nu tremure prelung...
Sub ploape verzi ochii visează adânc spre isvoare, mai adânc, spre
bezna caldă, spre moarte,
Spre moartea ce mângâe și leagănă și cheamă și singură trăește și
[tremură în noi și în stele,
Moartea, pecetea aspră și dulce ce-o port în frunte, moartea, ce
[crește în mine în mute inele

OLGA CABA

Cronica literară

Ion Pillat: Tradiție și Literatură

Editura „Casa Școalelor" 1943

Pentru foarte mulți dintre cetitorii scrisului d-sale, d. *Ion Pillat*, trece drept continuator al lui Vasile Alecsandri. Acești foarte mulți cetitori ai scrisului d-lui Ion Pillat mărturisesc, indirect, că s'au oprit la Vasile Alecsandri cu receptivitatea, respective sensibilitatea lor lirică. Mărturisirea îi onorează, căci Alecsandri nu este un poet oare-care, neglijabil și ilizibil. Alecsandri este și va fi, încă multă vreme, prezent în inima noastră. Mărturisirea majorității cetitorilor d-iui Ion Pillat are însă și o altă semnificație: ea dovedește că, departe de a-l putea „înțelege" — (noi am înclina să spunem: departe de a-l putea *percepe,)* — direct pe un poet, cei mai mulți, dacă nu aproape toți, au nevoie de un sistem de referințe spre a se putea orienta, — spre a putea nimeri indispensabilul „la" dat cu diapasonul, — când se găsesc în situația de a răspunde prompt la solicitarea care, în cazul nostru, se numește noutate lirică. Și sistemul de referințe sau „la-ul" căutat și găsit, este, aproape fără excepție, opera autorului cea mai vecină cu opera autorului nou, căci pe noul autor îl vedem mai ușor, — ceeace nu înseamnă că-l vedem *mai bine*, — când îl privim cu ochelarii experienței celei mai apropiate.

Intre Vasile Alecsandri și d. Ion Pillat se pot, totuși, face, unele apropieri. Una dintre ele se întemeiază pe faptul că atât poetul *Pastelurilor* cât și poetul volumului *Pe Argeș în jos* și chiar al cristalinelor și desăvârșitelor *Impliniri* sunt literați înrădăcinați cu cea mai lucidă conștiință în tradiție.

Deși nu a scris pagini de normă sau eseuri în această privință, nu ni-l putem imagina pe Alecsandri scriindu-și instinctiv strofele în care, pe lângă lumina peisajului românesc, oricât de idilică ar fi ea, se găsesc înglobate modurile expresive specific românești intuite sau dibuite de înaintași. Pe d. Ion Pillat, chiar dacă nu ar fi scris acele atât de bine primite *Portrete Lirice* și chiar dacă nu și-ar fi publicat recent apăruta *Tradiție și Literatură*, nu ni-l putem imagina lucrând la întâmplare. Poetul Ion Pillat este prea artist prea îndrăgostit de rotunjiri și claritați formale, prea apollinic cu alte cuvinte, dară și prea conștient de faptul că este și trebuie să rămână poet român dacă vrea să atingă universalul spre care a tins dela începutul bogatei d-sale cariere lirice. In studiul *Tradiție și inovație*, cu care se deschide noua d-sale carte, este un pasaj evident în această privință: „universal nu poate să devină decât un fel autentic și deci, autohton de a simți și de a reda original acea simțire — la care se străduiau să ajungă atâtea școli literare ce se intitulau de avangardă". Și, ca și Alecsandri, prin debutul său, la fel și d. Ion Pillat, vede în *tradiția populară* temeiul sănătos pentru orice poezie românească viabilă: „Din comoara spirituală a acestei tradiții a eșit ce a dat mai bun literatura română până astăzi și tot dela ea așteptăm în poezia românească de mâine, întruparea deplină și valabilă pe un plan european a sufletului nostru bățtinaș". (pg. 22).

Opunând această perspectivă tuturor *„ismelor"* literare, d. Ion Pillat adună, în volumul TRADIȚIE ȘI LITERATURĂ, o seamă de „articole și conferințe" toate „privind numai literatura românească și, în special, fenomenul liric". In ordinea lor cronologică, aceste articole, eseuri și conferințe sunt: *Vasile Alecsandri* (1910) călător român peste hotare; *Poezia lui P. Cerna* (1916); Un destin poetic: *D. Bolintineanu* (1916); Sentimentul naturii în *evoluția liricei noastre* (1923); Amintirile lui *Ion Creangă* (1926); *Un debut' „Cartea cu lumină"* (1927); *Specificul românesc în lirica noastră modernă* (1929); Eminescu și poezia *pură* (1930); *Vasile Alecsandri, poet al pământului și al sufletului românesc* (1930); *Alexandru Macedonski, omul și poetul* (1930); *Primăvara în poezia populară* (1931); *Romantismul românesc* (1931); *Câteva considerații*—despre poezia populară — (1932); *Duiliu Zamfirescu: poet clasic* (1932); *Aportul folclorului în poezia nouă românească* (1933); *Sufletul clasic în poezia română* (1933); *Poezie și antologie* (1933); *Anton Pann*, finul Pepelii (1937); *George Coșbuc, 20 de ani dela moartea poetului (1938); Dinicu Golescu* — călător român peste hotare (1940); *Poezia lui O. Goga în perspectiva timpului* (1941); *Isus în poezia noastră cultă* (1941) și *Poezia lui V. Voiculescu* (1941).

Citind cu atenție titlurile, ne dăm seama de un lucru: Cu tot caracterul ocazional și cu toată marea împrăștiere în timp a eseurilor d-lui Ion Pillat, cugetarea poetului, deși eclectică, e dominată de *autohton* și *clasic*. „Modernismul" pentru care se declară, totuși, autorul *Tradiției și Literaturii* nu este *modernismul* înțeles și căutat de avangardiștii *„ismelor"* trecătoare, ci *spirit modern:* „altoire rodnică și necesară oricărei tradiții vii, căci o tradiție literară sau de altă natură, care la un moment dat n'ar fi împrospătată de forme și de motive noui, generatoare de orizonturi sufletești nebănuite până atunci, ar putea ușor să se transforme în „tipic" steril și să dispară" (pg. 9.)

De fapt poetul Ion Pillat, iară aceasta se vede în opera d-sale lirică, ridicându-se împotriva rătăcirilor moderniste propriu zise, dară și împotriva pseudo-tradiționalismelor, este reprezentantul unui crez literar care, pornind dela zăcămintele autohtone folklorice, ține cont de toate bunele inovații ale spiritului vremii și tinde, în ceeace privește forma, la îmbogățirea inventarului nostru poetic cu opere cât mai definitiv, sau, în limbajul d-sale cât mai clasic realizate. Tradiționalismul d-sale este, deci garantul autenticității poeziei românești, iară clasicismul mentorul frumuseților ei.

Vrând-nevrând, tragem concluzii și asupra creației personale a d-lui Ion Pillat: Stăpânindu-și cu superioară luciditate inspirația și cunoscând ca puțini contemporani, registrul de altitudini și nuanțe al poeziei moderne universale, d-sa își făurește în așa fel poemele ca în timbrurile lor să vibreze, neînstrăinat sufletului românesc, dară beneficiind de toate inovațiile bune și necesare, versul cel mai pur cu putință.

Eseurile, articolele și conferințele din *Tradiție și Literatură* au, din punctul nostru de vedere, această valoare: îl oglindesc pe poetul Ion Pillat.

Cât privește partea de contribuție la cunoașterea, punerea în relief, lărgirea de orizonturi, punerea de probleme sau contribuția oarecum comemorativă cu care vine poetul, valoarea ei nu este mai puțină: d. Ion Pillat, poetul, vorbind despre poeți și poezie, a spus o serie de lucruri foarte importante pe care numai un mare poet le putea simți și exprima

TRADIȚIE ȘI LITERATURĂ este carte de profesie a unei credințe literare, dară și carte menită a rămâne îndreptar pentru toți cei ce, scriind poezie, riscă, prea adese, să apuce căi rătăcitoare.

TRAIAN CHELARIU

CARȚI și REVISTE

In editura *„Gorjan"* au apărut următoarele lucrări:

„NOI ORIENTĂRI IN ASIGURĂRILE SOCIALE"
de P. ALEXANDRESCU-ROMAN

Problema Asigurărilor Sociale oferă aspecte de un interes cu totul deosebit. Ea constitue obiectul preocupărilor marilor oameni de răspunderi de pretutindeni, dominând viața popoarelor și statelor. Războiul pune lumii grele probleme pentru ziua de mâine. Asigurările Sociale se prezintă ca una din cele mai uriașe soluții pentru așezarea viitoare a claselor, pentru armonia lor, pentru nivelarea asperităților. Asigurările Sociale sunt o vastă realizare a conceptului de mutualitate, de solidarizare. Reforma d-rului Ley și planul profesorului Beveridge reprezintă două mari proecte pentru organizarea de mâine a societății pe baza Asigurărilor Sociale.

Volumul d-lui P. Alexandrescu-Roman, analizează aceste proecte în lumina nouile orientări sociale. Distinsul specialist al acestor probleme, studiază cele două mari momente ale Asigurărilor Sociale: opera prințului Otto von Bismarck, și actualitate stăpânită de planul de imense proporții al prof. William Beveridge. Cu o documentare exctpțional de bogată, într'un stil ce cucerește și convinge, d. P. Alexandrescu-Roman, fixează în linii sigure directivele viitoare ale acestei mari instituții, piatră de temelie a societății de după război.

HONORE DE BALZAC: „JUPÂN CORNELIUS"

Creatorul „Comediei Umane" nu este un autor desuet cum vor să insinueze o seamă de pu-

bliciști, care desigur nu l-au citit integral pe Honoré de Balzac.

Este ceea ce dovedește cu prisosință, tălmăcirea povestirii de mare inspirație, intitulată „Jupân Cornelius" și semnată de d-ra Lucia Demetrius.

E întreg Balzac și din cel mai bun în „Jupân Cornelius", adică acel Balzac minunat, cu tipurile, tehnica și decorul său, din „Père Goriot", „La Cousine Bette", Le Cousin Pons", sau „A la recherche de l'Absolu".

Trebue să subliniem că „Jupân Cornelius" se alinieză în grupul operelor străine pe care editura „Gorjan" le-a încredințat spre tălmăcire scriitorilor, contribuind astfel la ridicarea nivelului artistic al traducerilor.

ASEMNEA LUI I. CODRU DRĂGUȘAN...

...Iraclie Porumbescu, tatăl compozitorului bucovinean, ne apare din Amintirile sale, publicate prin îngrijirea d-lui Ion Ștefan, ca figură cu totul extraordinară.

Cărturar și scriitor totodată, înrădăcinat adânc în viața spirituală a vremii sale, pe care a ilustrat-o cu activitatea sa publicistică, talentul său de povestitor ne apare cu prisosință subliniat, în Amintirile sale pe care le punem alături de savuroasele Amintiri ale marelui Creangă, fără teamă că vom impieta asupra scriitorului humuleștean.

Spiritul viol, observația justă, povestirea colorată și plină de o savoare unică, stilul bogat, iată daruri care ne îndreptățesc să credem că o apropiere de Ion Creangă, nu este o temerară încercare de literatură comparată.

T. KRÖGER

Iată numele unui scriitor care în curând va fi pe buzele tuturor lectorilor.

„Satul uitat" e cartea pe care în puține zile editura „Publicom" o va dărui lectorilor dornici de-o pagină de valoare.

Neprecupețind nici un efort, *necruțând nici osteneală*, „Publicom" va da iubitorilor de frumos o carte extraordinară, pe care o anunțăm și-o subliniem cu-o sinceră căldură.

LUMINĂ VIE
poezii
de GR. MELIDONEANU

NOTE germane.

HEINRICH SCHOLZ publică, în hebdomadarul *Das Reich* (17 Oct.) o serie de considerații aforistice întitulate CERCETĂTORUL (Der Forscher). Le împărtășim, în traducere și cetitorilor noștri:

„Din lupta lui Platon cu sofistica a ieșit ceva memorabil de mare: Axiomul că cercetarea este serviciu al adevărului și că nu-i este permis să îndrăznească a voi să fie altceva".

„Adevărul roșește dacă-l voalezi. Roșește de două ori dacă-l falsifici. Primul lucru pe care trebuie să-l ceri unui cercetător este incoruptibilitatea dela care ricoșează orice pretenție care ar face ca adevărul să roșească".

„Știm cât de fără de abatere servim adevărul dacă știm cât se va jertfi pentru el".

„Școala cercetătorului este meseria cinstită pe care nu a neglijat-o nime fără să-și ia pedeapsa".

„Altarul și flacăra sfântă a cercetării sunt simbolurile platonice care trebuie să plutească în jurul fiecărui cercetător ce se deosebește de un salariat al cercetării".

„Cercetătorul cinstit nu are voie să ascundă nimic din cele ce nu se potrivesc cu sistemul dorințelor sale personale".

„Altitudinea cercetării este platoul în cuprinsul căruia au voie să se arate adevărurile valabile, fără vreo lacună pentru toată lumea".

„Cercetătorul trebuie să poată fi corigibil. El trebuie să se poată corija singur sau este ființă a misterelor".

„Cercetătorului i se pun, totdeauna, două probleme: Să descopere adevăruri noi și să ridice, din alte puncte de vedere, pe o treaptă mai înaltă adevărurile descoperite".

„Faptul că principiile fizicei clasice sunt cuprinse în așa fel în noua fizică atomistă încât pot fi deduse, pentru cazul an-atomal, din presupozițiile cu desăvârșire altele ale acestei fizice noi, e un succes în care cercetarea se oglindește ridicată la acea înălțime la care trebuie să fie văzută, sau ea nu a fost văzută deloc ca cercetare".

„Dacă-i comparăm cu Plato pe cei mai buni din tabăra sofiștilor, observăm ceva surprinzător: Conflictul este, în plina lumină a istoriei, cea dintâi ciocnire a unei ținute spirituale. — (ținută care este strălucită de minunat de înalta idee platonică a cercetării), — cu o speță de oameni practici cumsecade, însă fatalmente mărginiți înspre cele de sus, oameni care fac să dispară în cămara cu lucruri superflue sau nefolositoare orice nu le aduce un folos nemijlocit demonstrabil. Faptul că Platon a reușit să-i coboare la nivel de simplu „afaceriști" (Philister) și să le opună, din punctul său de vedere, în așa fel pe cercetător ca ei să dispară în fața măreției acestei figuri cu desăvârșire alta, — e un fenomen pe care se poate studia ce poate un om dacă e de mărimea aceasta".

„Cercetătorul în fața căruia ai dreptul să te oprești este, în orice caz, un idealist chiar

dacă sunt încăodată pe atâta de reale lucrurile cu lămurirea cărora se străduește. Faptul că un astfel de cercetător este la fel de rar ca și idealistul nefalsificat, în orice loc l-am întâlni, nu este, dela Platon încoace, nici un fel de argument contra existenței lui".

„Orizontul unui mare cercetător se deosebește de orizontul unei movile de cârtiță. El, cercetătorul, trebuie să poată privi în depărtare, asemeni lui Newton care, găsindu-se pe treapta cea mai înaltă, privea, după cum spune frumoasa legendă, în inima lucrurilor și a descoperit, în

gravitația universală, fenomenul originar pentru posibilitatea căderii mărului".

„Fie-i lăsat cercetătorului venitul muncii sale; să nu se uite însă că speculare acestui venit nu a produs niciodată vreun cercetător mare".

„Pe timpul asediului Siracuzei de către Romani s'a arătat din ce în ce mai mult că Arhimede a fost primul inginer al epocei sale. Pe el l-a interesat puțin acest lucru. El a vrut să fie primul matematician al epocii sale. El a devenit matematicianul cel mai mare al unui mileniu".

„Gauss a creat, pentru a-și găsi data nașterii, dată pe care maică-sa nu i-a putut-o spune, — ea știa numai că l-a născut în 1777 opt zile înainte de Înălțarea Domnului, — celebra formulă pascală denumită cu numele lui. Instrumentele insuficiente ale Observatorului din Göttingen l-au determinat să arate cum, — cu ajutorul genialei metode a cuadratelor minime, descoperite de el, — problemele astronomice pot fi rezolvate mulțumitor și la îndemâna aparatelor insuficiente. Așa reacționează un geniu al cercetării împotriva hotarelor lumii în care s'a născut".

„Câtă vreme există discuții cu privire la relația dintre experiență și cugetare, există două fronturi ce-și sunt adverse. Pe unul se găsesc empiriștii, pe celălalt spiritele speculative".

„Empiristul are o atitudine decisivă față de experiență. El revine mereu la constatarea că și cea mai inteligentă cugetare nu poate înlocui nici o singură experiență".

„Spiritul speculativ are o atitudine la fel de hotărîtoare față de cugetare. El revine mereu la constatarea că până și cea mai bogată și mai felurită experiență este capital neproductiv câtă vreme nu a fost trecută, bine și temeinic, prin cugetare".

„Există empiriști ușurateci. Ei vorbesc în așa fel despre experiență ca și cum ea, experiența, ar fi ceva în sine rotunjit, un fel de lucru în sine, care se păstrează cel mai bine acolo unde nu se cugetă deloc. Ei merită să fie numiți materialiști ai experienței".

„Există speculanți ușurateci. Ei vorbesc despre experiență ca despre o cocotă cu care nu vreai să ai nimic comun".

„Ne plasăm printre oamenii rudimentari dacă ne plasăm printre materialiștii experienței".

„Am rupt-o cu toate spiritele bune dacă-i suportăm pe speculanții ușurateci".

„Empiristul pretinde, cu tot dreptul, ca, în lupta pentru lămurirea lumii adevărate, experiența să nu fie uitată de dragul prestațiilor cugetării pe care ea, experiența, o hrănește funciarmente și o delimitează față de speculația în vid".

„Spiritul speculativ cere, cu aceeași îndreptățire ca, din cauza materialului experienței să nu fie, în nici un caz, trecută cu vederea cugetarea care trebuie să pună stăpânire pe acest material, spre a scoate ceva din el, ceva ce se deosebește de o aglomerație de impresii, și spre a griji ca dintr'o materie difuză în sine să iasă un întreg ordonat cu sens în cuprinsul căruia ne putem orienta".

„Două sunt seriile de cazuri ce ne pun în lumină față de noi înșine: cazurile în care voim să știm prea puțin și cazurile în care voim să știm prea mult sau deodată prea mult. Cercetătorul trebuie să se întrebe mereu cum se poate păzi ca să nu i se întâmple acela sau acest din urmă lucru".

„Până și capul cel mai limpede se găsește mereu în primejdia de a lua drept întreg ceeace este jumătate. Cercetătorul trebuie să nu obosească în a se supraveghea în așa fel ca acest lucru să nu i se întâmple, fiindu-i numai un exemplu pentru prezența de spirit care este mai tare decât ispita".

„Credinței în anumite lucruri nedemonstrate încă, nu i se poate sustrage nici măcar cercetătorul cel mai necredincios sau el nu va fi cercetător ci, în cazul cel mai bun, un bun cunoscător al stadiului premergător al cercetării".

„Rătăciri există peste tot unde a fost descoperit ceva într'adevăr nou. Fiecare cercetător își cunoaște Odissea. Nu trebuie să recurgă la bătrânul Homer. Fiecare cercetător cunoaște aventurile spiritului prin care a trebuit să-și facă drum luptând. El le cunoaște mai precis decât oricine altul care a fost adus în fața lor abea prin lămurirea spiritului făcută de Hegel".

„Mereu i se pune cercetătorului întrebarea ce anume trebuie să neglijeze pentru a putea învinge un nod de probleme și ce anume nu trebuie să treacă cu vederea pentru ca acest nod de probleme să nu-i scape".

„Intreaga noastră fizică, luată în sens teoretic, constă în arta de a idealiza astfel realitatea, ca ea să poată fi calculată în toată întinderea

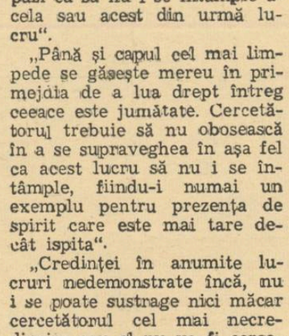

ei (durchgerechnet). Unde acest lucru nu reușește, fizica nu mai are ce spune".

„A fost o cucerire esențială pentru mecanica sistemelor materiale când Johann Bernouilli, genialul matematician baselez și elev al lui Leibniz, a observat în 1717 cum se simplifică teoria acestor sisteme odată ce admitem, pe lângă mișcările reale, și așa numitele deplasări virtuale: deplasări care nu există în natură ci sunt construcții ale cugetării".

„Principiul conservării energiei e socotit a fi una din cele mai mari descoperiri ale secolului al 19-lea, și cu drept cuvânt, căci acest principiu este așa de universal încât a rezistat, până acum, și în cuprinsul noii fizice atomiste, oricărui examen. Dar, în legătură cu acest principiu a fost descoperit un al doilea principiu care merită, cel puțin, aceeași considerație. El răspunde exact la adânca întrebare, — pe care nu a putut-o deslega nici o speculație filosofică, — dece procesul prin care trece lumea nu poate fi făcut reversibil și timpul nu poate fi întors. Și acest principiu mai arată, în același timp, o mărime fizicală care nu poate scădea și mărime din care are totodată surprinzătoarea calitate că din creșterea ei poate fi cetită direcția timpului, în mod absolut independent de ceeace ne este înnăscut ca sentiment al timpului sau conștiință a timpului. Fără a cunoaște aceste lucruri profunde, nu știm ce e în stare o cercetare care se declară pentru matematice".

„Faraday a fost întrebat cum de a putut lucra așa de mult. *„Lucram, încheiam și publicam"*, a fost răspunsul lui. Aceasta e o contribuție la ontologia geniului. Ceeace, în cazul obișnuit, e, întotdeauna, condiție necesară pentru ca să rezulte ceva pentru ce face să te ostenești, în cazul geniului e condiție suficientă".

„Nu există nici un atac mare și biruitor în știință care să nu dea, mai curând sau mai târziu, după cucerirea unor întinse domenii, de pozițiile de rezervă ale necunoscutului". — L. de Broglie a spus acestea, unul dintre creatorii nouii fizice atomiste.

„In simplul fapt că știința e pur și simplu cu putință zace mai mult mister decât deseori credem". Aici ne vorbește iară acelaș maistru.

„Rezultatele mele le am. Ceeace nu știu este numai pe ce cale voiu ajunge la ele". Acestea nu le-a spus primul, cel mai bun, ci princeps mathematicorum, deci Gauss. In acest „numai" zace și o principală parte din ceeace trebuie să fi învins fiecare cercetător spre a-și face lucrul până la capăt.

„Nu știu dacă e o datorie să jertfești adevărului fericirea și viața, Curajul și hotărîrea de care ai nevoie pentru așa ceva nu sunt, cel puțin, daruri pe care noi să ni le putem da. Dară eu știu că acest lucru e o datorie: dacă vrei să propovăduești adevărul, trebuie să-l propovăduiești întreg sau de loc, să-l propovăduiești clar și rotunjit, fără cimilituri, fără rețineri, fără neîncredere în puterea și folosul lui; pentru acestea darurile stau în puterea noastră". Așa a judecat Lessing. Cercetătorul cinstit nu poate voi să judece altfel".

„Nu ne mai trebuie cercetători" — a spus, în 1794, călăul înainte de a-l decapita pe Lavoisier. El s'a înșelat, și încă în mod uluitor".

Trad. TRAIAN CHELARIU

Despre toamnă și moarte

(Urmare din pag. 4-a)

O gâgâlice de nimic, un pumn de pene pestrițe cu cioc, sbânțuindu-se într'un picior pe-o ramură, simte 'n plin soare de vară înghețul iernii apropiate și-și spune înfiorarea, sgomotos: „cârpiți, cârpiți!" Poporul știe că și porcul, campion al impermeabilității senzoriale și prototip utilizat metaforic pentru semenul său biped, e mai sensibil totuși decât omul, și țăranul se conduce după paiul lui din rât, prevestitor de vreme rea. Omul n'aude, n'a-vede... In inventarul unui sanatoriu pe care l-am frecventat mai de mult și cunoscut deaproape, era un cotoi somnoros, toropind toată ziua 'ntre geamurile vre-unei rezerve cu paturi, în așteptarea strachinei de lapte rămas dela bolnavi, nepăsându-i de bacilii, de care el n'avea să se teamă. Cotoiul simboliza pentru toți pasivitatea divină a vieții animale, redusă la negativ, spre care aspirau tuberculoșii, îngroziți de kermezele nervilor, nocturne, sub rafalele de artificii sgomotoase ale tusei, exploadând uneori încondescent, în hemoptizii. Fetița dinamitată de o asemenea explozie 'n noaptea de care-mi amintesc, își aranjase de cu seară, la oglindă, cârlionții, pentru a doua zi, cu o seninătate mai mult decât satisfăcătoare pentru cei din jur, veseli să n'o mai vadă preocupată. Ceruse pentru prânzul de mâine, bucătarului, rostbeaf în sânge și adormise calm, până 'n clipa crizei fatale. O necăjise doar neliniștea ciudată a cotoiului, somnoros alteori, și nedecizându-se să deschidă adesea mai mult de cât un ochiu ca să verifice prezența farfuriei cu lapte, dar care astăzi se vânzolea în prada stranie a cele mai febrile agitații, refuzând să se oprească din cursele lui încordate între ușă și fereastră, măcar minutul necesar linchirii laptelui. Luat de infirmieră și închis, cotoiul a urlat toată noaptea, cu mieunatul lui fioros din nopțile de primăvară și febre, cu toate că venise de mult toamna, și nu s'a ostoit decât, hipnotizat, în clipa când baloanele de oxigen nu mai puteau servi nici într'un fel, plămânilor înghețați ai copilei.

Mi le-am adus aminte toate de curând, în grădina numită cu sonorități turcești, din centrul agitat al orașului acestuia de bărăgan, în care toamna vine nu se știe când, dela o zi la alta. Observasem pe străzi preocuparea oamenilor de a-și adecua îmbrăcămintea noilor condiții termice, și în afară de regretul de a nu avea palton sau galoși, pe fața nimănui n'am descoperit ravagiile marelui eveniment pe care-l vețuiau.

Par'că n'ar fi însemnat, ziua aceea întâia de toamnă, crepusculul unui ciclu de viață, și par'că moartea naturii n'avea nici în clin nici în mânecă, din nici o privință, cu firea întoarsă a omului.

Parcul se închircise ca sub înfiorarea unei alarme nelămurite, și numai câțiva copii mai trepădau nisipul învârtoșat în care-și săpaseră toată vara castele cu hrube și galerii, dărâmate de vârful pantofului doicei, și declanșând avalanșe de țipete desarticulate. Vântul legăna cumpăna scaunelor verzi, alineate hilar și deșarte, și balamalele scârțâind sec. Femeea care le păzește, argus altădată, de încordare și veghe, năvălind cu bilet perforat și lanternă după moneta cu care-ți cumperi dreptul de a fi obosit, concesionat nu știu cărei rațiuni economice, stătea ea însăși, azi, doborîtă, într'un scaun, cu mâinile înfundate în buzunarele hainei scurte, și uitase să-și rupă din cotor bilet.

A răsărit de undeva, neverosimil de puternic, un soare inoportun. Lumina lui galbenă era vâscoasă și se prelingea ca o miere amară pe verdele bolnav al frunzelor cu limbul lat. Dedesubtul frunzarului simțeai picurându-te, ca o ploaie caustică, fotonii. Opace și lățite obtuz, frunzele care-și ignoraseră toată vara scheletul, suportau acum radiografia stranie, și prin limbul lor devenit transparent, schema tristă al nervurilor se contura fioros, mai clar decât sub razele oricărui bec Roentgen. Vitriolul galben al luminii macerâ celula, și puținii trecători grăbiți pe care-i atingeau apele ciumate ale luminilor toamnei, apăreau și ei descărnați, desagregați, putrezi. Domnul cu ochelari își ascundea sub rama lor orbitele deșarte, și sub tâmplele fardate ale femeei cu păr roșu, firele nu mai găseau, să se înrădăcineze, decât calcarul lunar al oaselor craniului. Ciudata viziune a unui spațiu mai dens decât obiectele care-și înscriu în el volumele, ca și cum oamenii ar fi niște bule de vid, circulând într'o pastă transparentă, vâscoasă, corosivă, se completa cu sarabanda scheletelor: frunze scheletice, aninându-și fosila nervurilor de ramuri seci, schelete de trupuri omenești aninate de razele otrăvite ale toamnei, schelete de gânduri plutind în haosul galben, pestilent, macerant, al unui univers care le respinge.

Oamenii nu-și dădeau seama că muriseră și n'a înțeles nici o doică din câte s'așezaseră pe scauneele gratuite azi, ca o pomană pentru parastasul universal, dece la un moment dat unul din copii, mic și nervos, a început să țipe uitându-se cu ochii mari la frunze...

ION FRUNZETTI

SPIOANA

de SEBASTIAN POPOVICI

La pornirea trenului, drăcușorul de fată ce se agitase pe peronul gării trăgând ochiade la tânărul sublocotenent Nicu Băleanu, urcă în acelaș vagon, ba chiar în același compartiment cu el. Cuprinsă de neastâmpăr, ieșea când la geam, când pe culoar, aruncând pe furiș undița privirilor șoltice, spre canapeaua unde Nicu se instalase, cu ochii aplecați în dosul paravanului elastic al unui ziar. O observase.

Era o fată fragedă, cu un trup șerpuitor de svelt, mișcat într'o carnație cu rotunjimi împlinite și tremurător de împetrită, la șolduri și la sâni.

Tinerețea ei părea abea desbrăcată de șorțul negru și de ciorapul mat al școlăriței, intrând triumfătoare în rochițele decoltate, cu mânecuțe scurte, din care parfumul îmbietor al frăgezimei ei, respira liber și violent.

Nicu păstră o mină de seriozitate împrumutată, accentuată de privirea ce scânteia o lăcomie flămândă.

La apariția controlului de bilete, fata întreabă:

— Pe la ce oră suntem la Cernăuți?

Binevoitor, șeful de tren căută în geanta de piele smolită, întârziind răspunsul cu foiletarea înceată a cărții cu paginile punctate de cifre.

Nicu manifestă și el același interes, opinând:

— Mi se pare, pe la ora nouă.

— Așa târziu ? încercă fata înodarea conversației.

— Da, da, confirmă la timp șeful, căutându-și de drum.

— Mergeți tot la Cernăuți? îndrăzni ea mai departe.

— Da, tot într'acolo. Imi dați voie?! și se recomandă.

— Ica Beer ! își denunță ea numele.

Călătoria lor mai departe amânase orice gând de întârziere a trenului, afectându-se la priveliștele ce le urmăreau pe geam ca un pretext apropierilor calde.

Umbra peisagiilor culcate în înoptarea dulce, învelea cu un farmec înviorător atingerea motivată a trupurilor, scuturate de viteza ondulată a trenului ce se grăbea să ajungă la vreme.

Emoțiile acestei cunoștințe lăsă tânărului sublocotenent voluptatea unei aventuri, ce-l încleștа până la pasiune.

Nu știa cum și când o va mai întâlni, de aceea la despărțire, își manifestă dorința de a-i face o vizită cât mai apropiată. Ea îi răspunse cu un zâmbet invitativ, fixându-i ora unui ceaiu, acasă la dânsa.

A doua zi, Nicu bătu la ușa apartamentului, în cadrul căreia Ica apăru îmbrăcată într'un lucios capot de mătasă neagră, în papuci de lac decoltați la spate, și cu părul lăsat liber în inele desfăcute.

Il conduse într'un mic hol, vopsit în verde, de unde intrai prin ușile deschise, într'o cameră fără eleganță, dar de o caldă prietenie. Era mobilată strict: un divan, un scrin, o mesuță rotundă cu două scaune, un fotoliu și o etajeră la oglindă, toate din lemn de mahon lustruit.

— Ce plăcut e la mata, duduie Ica!...

— Te rog ia loc, îl invită ea cu un aer satisfăcut.

— Ce îndemn plăcut și intim îți oferă interiorul unei odăi cu gust aranjată, proclamă el cu efuziune.

— In adevăr, mă simt tare bine aici: e liniște, retras și plăcut, așa cum simt nevoie, sublinie dânsa.

— Dar de ce simți nevoia să te retragi, duduie Ica?

— Asta, când ai să mă cunoști mai bine. ai să afli! pronunță ea cu un accent de insinuare. Dar, iartă-mă un moment, să pregătesc ceaiul.

Un samovar la priză torcea ca un motan de otel, dincolo, în altă încăpere, iar cântecul lui s'auzea-șopotind ca o alungare de undă.

Instalat în fotoliu, Nicu urmărea pașii purtați cu slabe svâcnituri în pulpele înfășurate de paienjenișul ciorapilor.

Când veni cu ceaiul, restrânseră discuția la ei amândoi, ridicând elanul bunei dispoziții prin mărturisirea pretextului iscusit ce le-a înlesnit să se cunoască în tren. Spre seară, ieșiră împreună în oraș.

Ica își lăsă brațul sub al lui Nicu, traversând străzile largi ale orașului cu arhitectură veche.

Era o noapte rece, cu drumeți răsleți și grăbiți, îmbrăcați în surtuce închise, cu bunghi de piele galbenă și cu pălării de fetru în formă de clopot. De pe strada lungă, cafenelele strânseseră mai toată lumea instalată la mese cu fotolii de pluș, în fața cestilor cu cafea aburindă și în mijlocul rotocoalelor grele de fum.

La ora când intrară ei, restaurantul era aproape gol, cu separeurile palid luminate și meselę asortate cu întreg serviciul.

Un cheiner în șort alb și cu fluture negru la gât, sări să le facă loc. Intr'o nișă din fund, o muzică discretă înviora întreaga încăpere. In asemenea atmosferă, gândurile lor se îmbinau telepatic, cu priviri calde prin care plăcerile alunecau fără ezitare.

In vin, Ica aflase o vervă de un avânt îmbătător și o licărire cu adevărat cuceritoare.

La reîntoarcere acasă, portarul îi întâmpină cu resemnare și vizibil de conspirativ, față de o intrare comună la o oră așa de târzie.

Urcară scările tăcuți și stânjeniți parcă de secondarea propriilor pași, înregistrați de urechea portarului cu o curiozitate ce nu putea fi desmințită.

Când ușa camerei îi înghiți pe amândoi, o răsuflare năvalnică de izbândă, le desumflă pieptul.

Deși destul de târziu, problema somnului era încă o soluție neîmpărtășită, în jurul căreia se prelungea ocolul mut din capul amândorora. Li se părea foarte simplu, și totuși intențiile lor întârziau să se manifeste, ca și cum consimțirea adăugase o modificare ce nu căpătase încă o limită care să li se pară limpede.

De aceea, fără să forțeze pretextele delicate, ei căutară să umple timpul cu preocupări diferite. Nicu găsi o carte pe mesuța din fund, care nu i se păru literatură nici știință, ci o teoretizare politico-sentimentală.

Răsfoind câteva pagini la întâmplare, nu se putea lămuri ce afinitate poate avea Ica, cu asemenea lectură.

In acest timp, în cealaltă odaie, ea își înlocuise toaleta cu o pijama în care formele trupului își defineau trăsăturile, făcându-l să joace elastic, arcuind mișcările.

Farmecul apariției în această grațioasă formă, crescu și mai puternic la schimbarea bruscă a luminii din odaie, colorată de abat-jour-ul sfios, aprins în unghiul divanului.

Bucurându-se de această atracție muiată în mister, Nicu uită de lectura suspectă, îmbogățindu-i atitudinea cu un compliment.

— Nu știam că ai preferință pentru obscur și tainic, duduie Ica!...

— La ce te referi? întrebă ea, cu un surâs de plăcere.

— Desigur nu la cartea ce am răsfoit-o, ci la impresia de clar-obscur ce a înfiorat odaia.

— Cred că e mai plăcut așa, stării noastre de nehotărîre!...

— Cum adică? pronunță el nedumerit.

— Așa! Dumneata nu vezi că ne-am imobilizat într'o tăcere care lasă o ciudată nesiguranță gândurilor noastre?

— N'avem decât să o rupem! Ți-e somn? Poate prezența mea la o oră așa de târzie în odaia matale, îți pricinuește o situație penibilă. Spune-mi te rog.

— Nu, deloc. Și dacă ar fi așa, n'aș ocoli să ți-o spun. Ești însă un băiat vioiu ca să înțelegi că există o margine a conștiinței de care mă apropii totdeauna în asemenea împrejurări. Ești încă tânăr și șovăitor în atitudine, și cartea ce ai descoperit-o la mine îți lasă un presentiment de neîncredere. Nu caut să ți-l alung, nici să ți-l clarific. Și dacă aș ascunde ceva, nici cartea nu o aflai pe noptieră. Știu că aștepți împrejurarea care să-ți dea o victorie asupra mea. Nu știu dacă nu te înșeli însă!...

— De ce privești așa lucrurile, duduie Ica? Viața trebue luată așa cum este. Noi nu ne-am căutat ca să ne găsim, ci parcă destinul nu-a făcut un hatâr, lovind așa capul împrejurărilor încât să fie inevitabilă apropierea dintre noi.

De ce faci această penibilă corelație între cartea aceasta și atitudinea mea? Nu trebue să te simți jignită cu nimic, la aluziile mele. La ce folosesc acum sensibilitățile astea? Gestul meu nu marchează o strategie și nici reflexia unui abil detectiv. Dumneata ești o femeie frumoasă, favorizată de soartă și îmbogățită cu tot ceea ce poate plăcea.

Și Nicu îi luă mâna, mângâindu-i-o ca pentru împăcare.

La acestea, Ica își ogoi duelul cugetului, începând parcă să se liniștească în hotărîrea de a ceda metamorfozei sufletești înfiripată ca o răsgândire.

Răspunse, închizând ochii, ca și cum ar fi vrut să nu vadă ce se întâmplă cu ea. Asprimea figurii de până atunci, câștigă un zâmbet îngăduitor. Părea că o dulce oboseală îi inundă trupul, lăsându-l să lunece fără frână.

Mângâierile urmară repezi și tăcute, și sub mâinile lui grumazul își desgoli conturul neted și lucios sub pijamaua grea, iar respirația sânilor bătea îmbietor și moale. O îmbrățișă. După câteva clipe, trupurile căzură într'o înlănțuire sălbatecă, ce se topi cu încetul într'un somn de spumă.

Zorii zilei îi surprinse alături, deșteptați și totuși muți.

*

Petrecură o săptămână ca într'o beție halucinantă, în care trupurile se precipitau în exaltări sensuale, desfășurate sub vântul lor pătimaș.

Cu această beție de extaz erotic, sublocotenentul Nicu Băleanu își încheie concediul, intrând pe poarta regimentului unde se mutase ca într'o viață nespus de concretă.

Se văzu deodată în mijlocul unor camarazi noi, introdus în curtea manejului cu cai îndrăciți și grajdurile aliniate.

Era o dimineață de Noembrie, răcoroasă și dulce, cu un soare gădilitor și timid, pe cerul prea înalt. Se alătură grajdarului bateriei a 7-a unde era repartizat, așteptând să se prezinte căpitanului comandant. O teamă cumplită i se aciuase în piept, ca în fața unui examen pentru care nu se simțea pregătit, amplificată și mai puternic de svonul celorlalți camarazi, ce nu ezitau să-l informeze asupra severității și ciudățeniei viitorului comandant.

Căpitanul Vasilescu Emilian era un ofițer de statură mijlocie, cu o ținută promptă și dârză, mult înălțată în ochii de o expresie ciudată, cu dese încercănări pe figura-i smeadă și poruncitoare. Un surâs ironic în sarcasmul buzelor destainuia o manie de persiflare, și o nespulberată repulsie față de considerațiile intelectuale ale inferiorilor lui în grad.

Dela început, Nicu își simți atitudinea contrariată și privirile mirrante ca de un zid rece. Sfidarea grea și distantă îi copleșise independența cugetului, înțepenindu-l în cealaltă extremă.

Deși se arătă dela început binevoitor față de el, Nicu nu izbuti să-și alunge nici mai târziu gândul înfricoșător de bizar, ce-i inspirase căpitanul Vasilescu.

Acest lucru sdruncină tot calmul fizic și fericirea sufletească ce reușise să o câștige alăturea de Ica, în cele câteva zile precedente. Dar, într'o seară la restaurant, căpitanul Vasilescu îi văzu pe amândoi la o masă și păru fermecat de ființa ei orbitor de frumoasă.

Din acea seară, atitudinea comandantului față de sublocotenentul Nicu Băleanu se schimbă vertiginos și suspect, atenuându-se chiar până la o formă de prietenie.

Mobilul acestei strămutări subite lăsa să se vadă că a izbucnit dintr'o apreciere a conduitei și activității subalternului său, căruia îi acorda acum o gratificare și o atenție deosebită.

Sublocotenentul se bucură, nu fără umbră de îndoială, de această încredere ce i se oferea, însă nu era mai puțin preocupat să găsească în aceasta, presentimentul considerațiilor lui stăruitoare. Față de amabilitatea inconsecventă a comandantului, Nicu păstră o rezervă manifestată cu respect, din care totuși nu lipsea gândul iscoditor al combinațiunilor din sufletul acestuia.

Excesul de afecțiune acordat de către căpitanul Vasilescu cerea însă o satisfacție neîntârziată, bine simțită de Nicu în aluziunile ce i le făcea asupra prieteniei acestuia cu Ica Beer. De aceea el căută să evite a se angaja riscului de a i-o prezenta. Amânările se ascundeau sub diverse paleative, până într'o zi când, căpitanul Vasilescu ordonă să se pună caii la sanie, invitându-l pe Nicu Băleanu la o plimbare spre dealul Țețina. Își manifestă, totodată, dorința, să o ia și pe prietena lui la acest divertisment.

Prins în acest inoportun și bizar conflict de situație, din care nu era greu să deslușească obârșia persistenței mascate până atunci, Nicu se arătă bucuros de această propunere, deși nu fără umbră de îngrijorare.

*

Era o seară viscolită, cu fulgi grei și mari, plăcută și îmbietoare. Sania opri în fața locuinței Icăi Beer. Nicu coborî singur, ducându-se să execute invitația, care oricât de neplăcută i se arăta, era chemat să o satisfacă.

O găsi pe Ica în fața focului, cu obrajii dogoriți și moi, cu buzele ca văpaia dulce a unei băuturi aromate.

Se îmbrățișară scurt.

— Ce ai, Nicule? Nu ți-e bine?

Văzându-l neliniștit și preocupat, îl întrebă :

— N'am nimic, draga mea! Mă necăjește confruntarea situației mele de militar cu aceea a sufletului meu.

— Nu înțeleg, se neliniști ea profund, înroșindu-se, ca și cum ar fi fost vorba de dânsa.

Nicu îi povesti împrejurarea ce îl constrângea să-i facă invitația de a merge cu sania, împrejurare în care el întrezărește umbra unor bănuieli înfricoșate. O rugă totodată să se grăbească a coborî cât mai repede, ca nu cumva căpitanul să privească întârzierea cu cine știe ce interpretare.

Coborîră fără elanul acelei bucurii obișnuite plimbărilor pe zăpadă...

De lângă vizitiu, Nicu rupea cu urechea frânturi de vorbe, veghind cu sufletul treaz la orice întorsătură de gând. Ca să-și ascundă grija aceasta, voia să pară vesel. Din când în când se întorcea către ei, sublinia frumusețea locurilor, dar o făcea mai mult ca să surprindă mișcările lor din fund.

Căpitanul, plin de exaltare, glumea, căutând să spună vorbe de haz, îndreptate cu înțeles la adresa prieteniei acestora, pe care îi găsea și acum într'o geloasă și candidă puritate de gând.

Aluziunile lui voiau să pară că nu ascund nimic sub desfătarea aparentă, deși intransigența cu care le ascuțea, arăta o întreagă iscusință în a descoase pânza raporturilor dintre ei. Imaginile și vorbele înfloreau în dublu-sensuri.

Totuși, substratul fragil al spiritelor se fărămița sub privirile încrețite și voit distrate ale Icăi, ce săgetau cu mândrie de sub arcul întins al sprâncenelor.

Căpitanul nu știa ce să creadă: ori Ica sfida cu ciudă tatonările ocolite ale aluziunilor lui, ori era oportun să se poarte așa, față de prezența iubitului ei.

Premisele acestor gânduri se anihilau unele pe altele, fără concluzie, și până la urmă căpitanul înțelese să-și reia alura de cuviincios însoțitor, fără flecăreala inutilă a glumelor de până atunci.

Din dealul Țețina, la reîntoarcere, aveau în față pâlpâirile sfioase ale luminilor din vale și toată panorama Prutului cu satele revărsate în funinginea neagră a nopții.

Pe pârtia croită mai înainte, sania fugea acum ca pe sticlă. Intrară pe bariera orașului, strecurându-se vertiginos pe străzile late, până la casa de unde plecaseră.

Căpitanul sări din sanie, coborînd-o pe Ica în brațe, și ajutându-i să desbrace blana.

La despărțire, privirile lui se invitau parcă înăuntru, așteptând în expresia ei o discretă dorință de reîntâlnire. Nicu salută reglementar, satisfăcut parcă de efectul redus al insinuărilor, iar căpitanul îi răspunse cu o afectuoasă strângere de mână.

Intrară tăcuți în odaie. Ica își simplifică toaleta, ca de obiceiu, și veni lângă Nicu, care își aprinse țigara cu voluptatea pericolului ocolit. O jenă își făcu loc între ei.

— Dă-mi și mie o țigară! alungă ea tăcerea.

El scoase tabacherea și i-o oferi deschisă.

Ea stărui:

— De ce nu spui nimic? Ai o mutră așa de ursuză!...

— Ce să spun!? Simt parcă o oboseală nervoasă, amorțită. Poate aerul rece, de câmp.

— Nu fii hain, botosule, că te cunosc eu; zâmbi drăcește Ica. Ți-am făcut plăcerea, mergând cu voi, și-acum ești bosumflat? Dacă ai știut că așa e el, de ce n'ai evitat?

— N'am putut, rosti Nicu necăjit.

Apoi, după câteva clipe:

— Cum pot specula unii oameni, asemenea situații?! și se scuturâ de scârbă.

— Așa sunteți cu toții. răspunse ea ironic. Cum vedeți o femeie liberă, cum svârliți undița. Se prinde, bine; nu, spre alta.

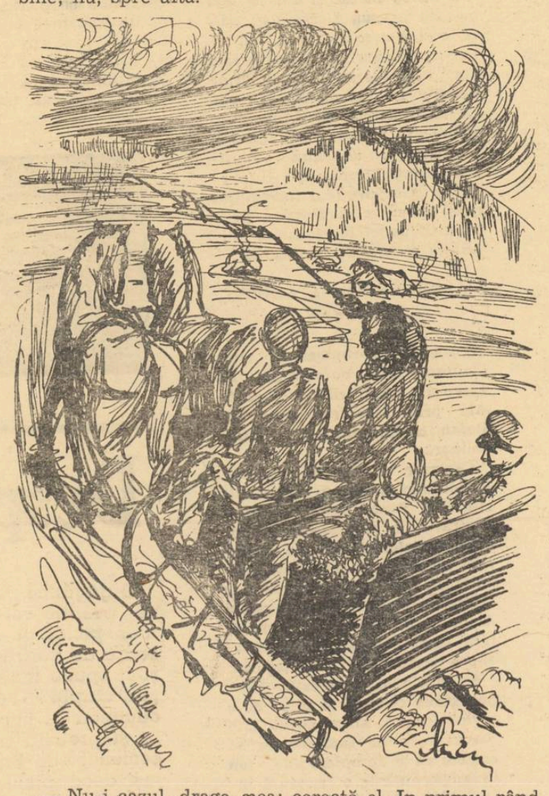

— Nu-i cazul, draga mea; corectă el. In primul rând că tu nu ești liberă odată ce ești cu mine, și apoi sunt alte modalități de a te introduce la o femeie.

— E-i-i, nu-s toți așa dibaci ca tine ! replică Ica cu o accentuată ironie.

Nicu se simți învins. Ea îl privi vinovată și totuși sigură de sine, fără să lase prin nimic să bănuiască dispretul ce și-l arunca sieși.

— Ți-am spus că eu n'aș dori să mă încurc cu naivitatea uni adolescent care să-mi cauzeze o neliniște și o tulburare a vieții, vorbi ea, ca și cum ar fi făcut obiecțiuni propriilor gânduri.

Privirea îi era enervată și stranie.

— Cum, adică ? rosti el.

— Uite așa. N'ar trebui să ai nicio pretenție la mine. M'am purtat drăguț cu tine, te-am lăsat să-ți faci toate capriciile, dar nu am făcut asta pentru ca să-mi îngrădesc libertatea. Văd că nu mă pot bizui pe tine...

— La ce vrei să-ți slujesc, în definitiv ? se ridică Nicu, cu senzația că se angajează pe o pistă periculoasă.

Răstălmăcea acum în intimitatea gândului toate acele frânturi de idei ce le descoperise în cartea de pe noptieră, și i se părea că începe a se îmbina organic cu imaginea ce-i lăsase încă de atunci o neliniște și un neastâmpăr.

La acest întâiu colocviu, ea adăogă parcă și mai multă tărie.

— Cel puțin să rămân cu mulțumirea că am un prieten fidel în care pot conta oricând și peste orice riscuri.

— Și ai încercat ? o țintui el cu privirea.

— Nu; căci nu mi-ai dat încă prețul seriozității și discreției tale.

— Nu înțeleg. Te rog precizează.

— Uite ce este, căpătă Ica curaj: am vrut să cunosc prin tine un ofițer cu mare trecere la regimentul vostru. Un băiat serios, inteligent și dibaciu, așa cum este căpitanul Vasilescu.

Nicu începu să-și prelungească interesul asupra bănuelilor ce-i bântuiau gândul, apropiindu-se de comoara secretului ei misterios, cu un avânt de vrăjmaș.

— Nu știu pentru ce anume cauți un ofițer serios, ca să știu dacă e bun sau nu Căpitanul Vasilescu.

— Asta nu ți-o pot spune ție, replică dânsa, ferindu-se de miezul bănuelilor lui.

Nicu rămase cu privirea sfidător de grea și cu surâsul fragil măcinat pe buze.

„E spioană" își spuse el, mut, iar sufletu-i părea că adună toată suferința nepotolită a acestor gânduri. Și totuși, decepția aceasta scăldată în regrete, nu se lasă deloc trădată pe figura-i pornită să întâmpine sentimentele vitregite.

*

La câteva zile dela această întâmplare, Nicu se întâlni cu prietenul său, ziaristul Mihail Cenușă.

Privirile acestuia îl luară în ghiare, zeflemisindu-i fără cruțare discreția cu care crezuse că-și ascunde îndelungata aventură cu Ica Beer.

— Bine, măi răule, treci cu amanta pe lângă mine, și-ți închipui că eu nu văd ? N'ai putut rupe măcar câteva clipe ca să stai și cu mine de vorbă ? Cel puțin așa din pură prietenie, să-ți arăt în ce laț te-ai prins.

— Te rog să mă ierți, se scuză Nicu, dar orele când scăpam eu dela regiment și preocupările tale de ziarist nu coincideau deloc.

— De unde știi tu ? m'ai căutat ? Să nu-ți închipui cumva că sunt gelos pe prada pe care ai pus mâna. Mi-e frică, poate, mai mult de prada pe care a atras-o ea. Simpla mea curiozitate profesională mă face să cunosc misterul în care se înfășoară.

— Ei bine, răspunse Nicu; dacă nu altă curiozitate decât cea profesională te împinge spre ea, atunci înțeleg că nu e niciun pericol.

— De unde știi ? surâse ziaristul ironic. Multe femei din astea își deapănă viața în jurul interesului public. Mai ales aici, în orașul acesta de graniță, poate înflori mult mucegai politic pe blazonul și discreția femeilor anonime și frumoase.

— Poate nu e cazul să ne grăbim la concluzii, înfruntă Nicu aluzia prietenului său.

— Nu e cazul să ne grăbim, dar e cazul să știm că astea sunt terenurile cele mai susceptibile însămânțărilor pe spionaj. Am exemple destule în cariera mea, dragă Nicule, și n'aș dori decât să deschizi ochii.

— Îți mulțumesc de sfaturi ,dar voi ziariștii sunteți totdeauna victima unor viziuni amăgitoare. Vedeți lucruri paradoxale, acolo unde descoperiți abia niște semne fără importanță.

— Bi-i-ne Nicule ! Să fie așa și nu altfel...

Dar tu ce faci în seara asta ? Tot la ea te duci ?

Fără să lase cel mai îndoelnic semn că la mijloc ar fi intervenit o bănuială disolvantă, Nicu acceptă bucuros plăcerea de a fi în compania prietenului său.

Din clipa aceea simți cum masivitatea sentimentelor lui se cutremură, umplându-i gândurile cu un gol de nesiguranță, cu neputință de înlăturat.

Evenimentul ce-i strecurase o șovăială, săpă acum și mai adânc neîncrederea în iubita lui, descompunând cele mai sfielnice stări sufletești, fărămițate de săgeata aluziunii prietenului său. Cartea de pe noptieră îl obseda, ridicându-i un adevărat conflict de remușcări, ce-i umplu golul lăsat până atunci în inimă.

Nu înțelegea cum s'ar putea elibera de această umbră, căzută ca o piatră în sufletul lui, anulându-i orice transparență a gândurilor. Masca spioanei de pe figura Icăi îl înspăimânta până la mânie :

— Nu ! este imposibil să îmbrace atâta perfidie !

— Ce este imposibil ? îl întrebă ziaristul, surprinzând suita gândurilor lui, exprimate simbolic.

— E imposibil ca această femeie să se preteze unui rol așa de necugetat.

— Dar, de ce te preocupă chestia asta ? îl întepă ironic, ziaristul. Poate știi ceva și nu vrei să-mi spui. Ascultă Nicule ! Gândește-te la proporțiile dezastruoase ale jocului în care te poate împinge femeia aceasta.

Fără să-și poată primeni gândurile mânate de teamă, Nicu suportă cu greu secretul cărții suspecte și al discuției avută cu Ica, a cărei tactică iscusită zăbovea involuntar în obiectul unor presimțiri apropiate.

Insinuările prietenului său îi lăsară o senzație de jaf lăuntric, o furtună deslănțuită din vârtejul evenimentelor trezit în minte, înălțuindu-i luciditatea.

O teamă cumplită îi spora din ce în ce mai tare, mai ales atunci când reușea să îmbie asociația acestui proces lăuntric, cu dorința ei din ultimul timp, de a cunoaște un ofițer cât mai serios și mai dibaciu, gen căpitan Vasilescu.

Deslușind acum că în această necesitate ea caută o izbândă a rolului diabolic ce și-l luase, umbra suspiciunilor din sufletul tânărului ofițer începe să-și contureze învelișul de mască, căpătând expresia rigid de verosimilă. Această spontană limpezire îi dădu reazămul unui curaj feroce, care îi poruncea să avizeze autorităților dedesubturile anticipatelor lui înfricoșări.

Abia i se înfiripase gândul și simți cugetul mai eliberat de golul lăuntric și mai acoperit de lumină.

Dar, în satisfacția înlăturării antagonismului, răzbătea încă dezamăgirea unui sfârșit de plăceri, întinsă ca o ceață în amintirea lui amărîtă.

Nu putea să nimicească cu nepăsare plăcerile încă prea vii și prea evidente. Nu o iubea, dar o dorea acum cu patima răscolită de răzbunare, înfrântă o noapte întreagă de îndoieli și nesiguranță.

De aceea, cu presentimentul sfârșitului crescut în indignare, se pregăti să-și dăruiască toată pofta trupului, cu atât mai mult cu cât găsea dispreț în gândurile-i asuprite. Își strânse ultimele-i energii cu conștiința desfătării celei din urmă, și cu această luptă între clocotul simțurilor și hotărîrea aprigă de a o pune în grija Parchetului, Nicu Băleanu se despărți de prietenul său, și ieși triumfător pe ușă.

*

Nu târziu, pâcla în care se învelise nucleul organizației de spionaj ,se destrămă cu încetul, apărând în lumină doar un paienjeniș cu inele ce se dilatau din ce în ce mai considerabil, în care Ica Beer apăru ca o pradă înlănțuită.

Ziarele locale începură să publice reportagii sporite de interesul public, pe măsură ce cercetările Siguranței probau că uneltirile converg cu preciziune spre centrul cumplitului scop. Articolele ziaristului Cenușă căpătară un răsunet încununat de izbânda investigațiilor instrumentate cu dibăcie, scoțând în evidență tentaculele femeei ce se aruncase cu lăcomie în căutarea unor victime îmbătate de suprema voluptate a simțurilor.

Descoperirea luă aspectul ueni strașnice îndârjiri, fără ca numele vreunui bărbat să fie pus într'o discutată lumină. La cetirea acestor știri, Nicu Băleanu svâcni din adâncuri, cu inima strânsă și înăbușită.

I se păru că literele îi dogorăsc obrajii, că ochii i se acoperă cu o brumă de spaimă orbitoare.

Își lăsă privirile să coboare ca o ciuturâ în adânc, pescuind sub ploapele pogorîte strâns, chipul ei oglindit ca într'o fântână. Desprins apoi ca dintr'o vrajă, se îngrozi, clipind tremurător în spasme.

Avu o tresărire bruscă imediat, ca o alungare de gânduri, își netezi fruntea stropită de sudoare și, bâlbâi în sine : „Mulțumesc, Doamne, că m'ai oprit la liman !"..

Inviorat de această putere, zâmbi mulțumit, își mușcă buzele învăpăiate, și simți fantoma lividă că se îndepărtează, lăsându-l limpezit ca o apă după clocotul învălurat al unui bulgăre asvârlit în adânc...

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr. 31 -

„ASOCIAȚIUNEA" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR: SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

Nr. 31

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

BIROU

ANUL LII Nr. 31
Miercuri 10 Noembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

HORIA DAMIAN — Natură moartă

DESPRE ESEU

de ION ȘTEFAN

Inutilitatea eseului, despre care Albert Thibaudet spunea că nu e decât un articol mai lung, de altfel repede deviat și captat de jurnalism, e proclamată mai cu seamă de cititorii pasionați de roman și poezie. Aceștia socotesc că orice eseu prin însăși esența sa, este sortit unei existențe de scurtă durată. Stimulat și susținut de prezența anumitor probleme în atmosfera unui oarecare moment istoric, el trăiește strâns legat de acesta, și în clipa când temele lui dispar din actualitate, se pierde și interesul eseului care le desbătea și punea o soluție. Adevărul e însă că domeniul eseului nu e limitat de prezent. Problemele lui pot fi căutate în orice epocă istorică.

Dar cea mai gravă incriminație ce se aduce acestui gen e aceea că el n'ar putea păși sub zodia creației. Circulă eronata credință că în literatură nu beneficiază de nobilul titlu al creației decât ceea ce purcede și se adresează emotivității și imaginației. Pecetluirea unei opere cu exigentul titlu al creației ar atârna prin urmare de rezonanțe afective. Dimpotrivă, ceea ce se îndreaptă spre intelect, spre creier, se consideră steril, înglobat spiritului analitic, nu constructiv.

E, firește, miraculos alesul dar prin care un talent poate să dea viață eroilor săi și să facă din scrisul lui o oglindă, în care se răsfrânge — chiar ajustată ceva, dacă nu transfigurată, — realitatea concretă. Să se observe însă un lucru. Adevăratul scriitor, care dă la iveală opere într'adevăr viabile, plămădește materialul cărților sale în anumite frământări ale timpului, sociale și morale, atingând chestiuni ardente, probleme cu greutate, dându-le uneori chiar o deslegare fericită îndărătul acțiunii. Prin urmare, autorul strecoară în romanul sau nuvela lui anumite semnificații, pe care o minte lucidă le poate desface cu agilitate dintre sinuozitățile anecdotice. Și pentru un cititor cu pretenții, romanul lipsit de asemenea simboluri este o carte ratată. Sunt însă între cititori și inteligențe de un nivel mai scăzut, care lăsându-se covârșite în decursul unei lecturi de importanța acțiunii, de senzaționalul ei, de conținutul material al cărții citite, scapă ca printre degete semnificațiile mai adânci ale ei. Sunt oameni care nu pretind așa dar să învețe nimic dintr'o carte, ci numai să se desfăteze.

Sarcina de a intui aceste semnificații ascunse și a le destăinui masei cititorilor îi revine criticei și într'o bună măsură chiar ziaristului, care introduce în câmpul său de observație și evenimentele literare.

Dar ce anume este eseul? De sigur, o definiție a acestui gen, cu atât mai desvoltare uluitoare în timpul din urmă, este riscantă, mai ales că granițele care i se acordă în uzul comun sunt foarte întinse.

Pentru poeți și romancieri, — deși nici lor nu le e desagreabil să-l practice în subsidiar, — eseul constitue un gen hibrid. Pretinzând îndeosebi o dotare cu spirit analitic și documentare, el ar fi doar o brodare pe marginea textelor. Înlănțuit pe această poziție, eseistului nu i-ar fi dat să facă operă proprie. Eseul, în atari condiții, e condamnat să fie o operă dependentă de opera altora. Creatorii de literatură pură care fac eseul aproape congruent cu critica, deși conced că e imposibil să se delimiteze cu precizie locul unde începează eseul și începe creația, sunt convinși că nu se poate nicidecum afirma că a produce eseuri înseamnă a crea. Creația presupune elemente noi, în stare clară, nativă, presupune deci „naștere", în timp ce eseul presupune elemente cunoscute, presupune deci „facere".

Răspunsul ce-și așteaptă această acuzație, deși nu se poate nega că și eseul își scoate elementele din frământările vieții, făcând uz însă de alte mijloace decât romanul, e cam greu de formulat. Concedem totuși că eseistul purcede din ziarist, că îndeletnicirile lor sunt adiacente. Eseul e genul ce convine imprejurărilor turburi, timpurilor ce nu permit decât lectura pe apucate și notarea impresiilor marginale. Metoda lui e la origine notația. Bănuim că perioada de nesiguranță și continue tribulații a evului mediu a cunoscut din plin aceste notații pe marginea textelor clasice, favorizate anterior de o stabilitate imperios necesară elaborării creatoare, lipsită de scopuri practice.

Dar notația nu pretinde neapărat existența operelor, căci ea se poate face, cum spuneam, și în marginea evenimentelor și a problemelor desprinse din ele. Încât nu dependența de creațiile altora este caracteristica eseului, ci mai de grabă gustul schemelor, refuzul figurației, al incorporarii semnificațiilor și problemelor surprinse într'o fabulație susținută de un număr de personagii.

Dacă spiritul democratic a insuflat vieții o anumită grabă și dacă oricărei culturi îi este inerent un principiu aristocratic, e sigur că democratizarea lumii a favorizat eflorescența eseului, atât prin grabă pe care o promovează, cât și prin abstracția pe care o iubește. In plus, prin democratizarea culturii, eseul a devenit genul prin care scrisul a dat posibilitate oricărui talent să-și acorde titlul de scriitor.

Că problemele tratate de eseist corespund celor care iau viață în opera romancierului, poate să verifice orice cititor atent. Prin aceasta, domeniul criticei propriu zise nu e încalcat, pentrucă eseul nu aspiră să caracterizeze creațiile, să le ierarhizeze și nici nu-i e absolut necesar să-și extragă subiectul din ele. Izvorul eseului se suprapune în mare parte pe acela al romanului; diferența dintre aceste două genuri e dată de mijloacele de cercetare și instrumentele de lucru.

Un fapt însă care e demn de reținut e imixtiunea metodelor eseistice în unele romane moderne.

Cercetând cu atenție geografia romanului modern, se va băga de seamă că sectorul închinat analizei minuțioase, adâncirii psihologice, este pe cale să înnăbușe pe celelalte. Și, ceea ce ar trebui să ne îngrijoreze întrucatva, mai curios e faptul că romanul modern, deși sondează profunzimile sufletului omenesc, nu are totuși suflet. Autorul ne apare ca un om fără dragoste pentru eroii lui, fiind absorbit de disecțiile sale printre cutele inconștientului nostru, de unde, cu o indiscreție ne mai întâlnită, scoate la suprafață taine și mizerii pe care le-am fi dorit, dimpotrivă, îngropate pentru ochii altora. Spiritul analitic, închinat luciditătii glaciale, impinge fatal aspectul romanului modern catre eseu, adresându-se minții omenești în primul rând.

Desvoltarea eseului este deci în pas cu configurația psihică a omului modern și se poate ca odată, lărgindu-și cadrele impăciuitor, el să înghită și o mare parte din celelalte genuri, care i-ar rămâne secundare. Am avut o vogă a epopeei, alta a poeziei, acum în urmă a romanului și se poate că o vom vedea și pe-a eseului. Nu e vorba să discutăm valoarea lui ca atare. Cu toate obiecțiile unora, el va trăi, pentrucă îl susține tocmai timpul, pe care detractorii i-l fac dimpotrivă dușman neîmpăcat.

Albert Thibaudet recunoaște și el că eseul a cunoscut după războiu o soartă înfloritoare, fiind favorizat de moda colecțiilor, în care scriitorii erau invitați să-și dea răspunsul lor, „ca liceenii", la diferite întrebări ridicate de editori. Tot el mai spune că „în cursul unei generații, literatura de idei comportă totdeauna o întârziere față de literatura poetică și imaginativă. Gânditorul intră în acțiune și influențează la o vârstă mai înaintată decât poetul și romancierul".

Gânditorul eseist se dedică indiscutabil rezolvării unor chestiuni, dacă nu mai grave, în tot cazul mai permanente și mai esențiale, deci și de o circulație mai restrânsă decât ziaristul. Acesta din urmă rămâne mai la suprafața lucrurilor, mărindu-și însă aria de observație. Ziaristul nici nu prea e tentat să se ridice la idei generale, pe eșafodajul faptelor observate. Evident, de multe ori e prins și eseul în cursă de ispita unor aspecte mai contingente ale vieții cotidiene și deci supuse mai mult unei fluctuații rapide. Ceeace nu înseamnă că eseul care le punea o deslegare ar fi silit să-și piardă valoarea, prin anularea interesului pentru chestiunile desbătute.

(Urmare în pag. 2-a

Poetul ardelean George Boldea

de ION APOSTOL POPESCU

Despre George Boldea nu poți scrie decât copleșit de greaua părere de rău, că mâna unei morți aspre a încremenit prea de vreme pana stelară a acestui pur și sincer făuritor de cântec ardelean. De numele lui George Boldea se leagă multe lumini de trecute năzuințe literare ardelene.

Căci acest poet a fost dela început până la sfârșit numai al poemului, iar entuziasmele lui literare s'au revărsat peste tot ca niște scumpe boabe de mărgăritar.

Mai sunt și astăzi unii care au să impute câte ceva versului său înalt și liniștit totodată, ca sfarșitul de mătasă al unui amurg. Desigur, e grea evadarea totală din contingențele materialului și ale contemporanului, pentru a putea privi absolut senin opera aceluia, care alături de tine a pus încă o piatră de azur la zidul sacrei catedrale a poeziei. Noi ne asociem însă la părerea poetului Emil Giurgiuca, susținând laolaltă despre George Boldea că: „el este crainicul mișcării ardelene și unul dintre ctitorii ei. Un aristocrat al versului, un poet cu suflet de înger". Păstrăm, desigur, și câteva rezerve necesare în legătură cu mărturisirea de mai sus a lui Emil Giurgiuca, dar în mare trebue să-i dăm dreptate, când îl referă pe George Boldea la tânăra poezie ardeleană.

George Boldea a ridicat și a împlântat sus de tot, poate apolo în imperiile selenarului, un steag sfânt în numele tinerei poezii ardelene. El a însemnat atunci un curaj pentru tânărul poem transilvan. Insfârșit una din marile lui realizări, prin care a devenit un vestitor al tânărului cântec ardelean, este participarea-i neobosită la ctitorirea revistei „Abecedar". Revista „Abecedar", apărută întâi la Brad și apoi la Turda, a însemnat deșteleniréa unor autentice și bogate ogoare de poezie tânără ardeleană.

Ori, cel care a dat un contur, o direcție și un nimb de autenticitate „Abecedar"-ului, a fost în primul rând George Boldea. Ceea ce prea puțini din noi știu astăzi și tot atât de puțini cunosc și cât de fructuos a fost aportul revistei „Abecedar" pentru destinul sacrei lămure a poeziei ardelene mai noui.

Dar George Boldea a fost atât de modest în viața cea de toate zilele. Nu și-a strigat niciunde orgoliul și nici n'a căutat să i-se imprime numele pe vreun frontispiciu oarecare.

In această atitudine a lui se întrezăresc tocmai câteva din trăsăturile fundamentale ale arhitecturii spirituale ardelene; adică gravitate și lucru în tăcere.

Poezia lui George Boldea ne apare astăzi ca venind dintr'o depărtată lume de azur, dacă nu chiar a frumosului pur. Nici un smalț inutil în altarul acestei poezii, iar natura secretă a frumosului este cucerită cu o virtuozitate deosebită. Ținutul acestei poezii tristă de multe ori este de undeva din înălțimile frumosului inalterabil. Armonia poemului său este de o realitate proprie și fiecare stih te ademenește cu un farmec nou. In poemul lui George Boldea emoția ne apare purificată de orice exagerare. Coloarea șubredă a retoricului lipsește din poemul său. Din acest punct de vedere se situiază, poate, în cadrul vremii lui pe un loc unic. George Boldea ne apare deasemeni dela început ca un poet al dragostei și al sfintelor și intimelor nostalgii:

„Cu nostalgia apei ce se duce'n [mare
Eu vin să-ți văd surâsul răsărit,
Lumina lui pălește cerul înflorit
Și giulgiul de argint de pe [albastra floare.
Mă simt, brumat de toamnă [l'nsângerată,
Un crâng ce'n agonie cântă, arde [veșted,
Inzăpezit de tine-aș fi un creștet
Ce trist cu simfonii de-azur [se'mbată".
(„Nostalgie")

Totul este intim și sincer ca litania de seară a privighetorii din dumbravă. Un cântec al tristeților de pe urmă ne apare aproape întregul lui volum de versuri intitulat „Soliloquii".

Cele două strofe prezentate sunt astfel concludente:

„Și vinul sângelui clocotitor de [visuri,
Abia'ncăpând în amfora-mi de [lut,
Se vrea cu setea dragostei băut
Precum se vor șuvoaiele'n [abisuri.

(Urmare în pag. 4-a).

UGO FOSCOLO

de prof. FĂNICĂ GHEORGHE

Tot atât de masiv reprezentant al veacului romantic, expresie tot atât de definitivă a Romantismului mondial, și tot atât de mare poet al Italiei moderne, ca și Giacomo Leopardi, și un premergător al acestuia — trăind aceiași sfâșietoare împreunare de contraste, cu acelaș sentiment al reculegerii și al chemării sale în lume — a fost și poetul Ugo Foscolo.

Dacă reprezintă aceiași sinteză a unei generații fatale, care a revoluționat lumea, dându-i o nouă configurație spirituală—Romantismul veacului al 19-lea— Ugo Foscolo este însă și unul dintre cei mai îndrăgostiți de Frumusețea antică, dintre poeții lumii moderne. Creator de atitudine clasică și spirit prin excelență romantic, el a fost un mare idealist, care nelipsit fiind și de un simț al realității, al adaptării la această realitate, avea să rămână consacrat definitiv în crezul conștiinței naționale italiene. Nimic mai frumos și mai încântător pentru o personalitate creiatoare, pentru un iluminat, pentru un geniu, care avea revelația celei mai solare iluzii, — cea a Poeziei!...

Așa-l vedem pe Foscolo — un romantic atât de mult îndrăgostit de poezie și cântec, cât putea să-l lase cea mai vastă cultură antică, pe care și-o însușise vreodată un scriitor din spiritualitatea veacurilor din urmă. A te apropia de el, a-l cunoaște, înseamnă a cunoaște înseși caracterele specifice ale marei literaturi italiene și rosturile ei mesianice în întregul fenomen literar al lumii...

Se naște în luna Ianuarie a anului 1778, la Zante, capitală a insulei Zacinto, aproape de coastele cele mai de jos ale Italiei, un orășel de un aspect încântător așezat cu fața spre mare. Aci a văzut Ugo întâia oară lumina soarelui, pe această insulă care se numără printre cele ce cred că din spuma mării lor s'ar fi născut Zeița Afrodita. Fiu al doctorului Andrea Foscolo, originar din Veneția și al frumoasei Diamantina Foscolo, fiica unui mare croitor grec din Zante, cel mai mare dintre trei frați și o surioară, aici își petrece o parte din copilărie. Prea mic, dar visător și tare sensibil la tot ce era în jurul lui, la tot ce se petrecea lângă el. Primele noțiuni de abecedar, primile silabisiri și, foarte repede, primul contact chiar cu Socrate, Xenophon sau plutarch, i-au fost administrate de însăși mama lui, femee foarte cultă și inteligentă. L vârsta de numai 7 ani, părăsește Zante cu familia, tatăl său fiind numit la conducerea spitalului din Spalato, pe coastele Dalmației, unde se stabilesc. Numai la trei ani dela această transferare, moare tatăl său însă, prea tânăr încă. Copilul, sensibil și plăpând, intră într'o tristețe înfricoșătoare. Mama sa, rămasă văduvă, se reîntoarce cu copiii la Zante. Grija de o educație cât mai completă a lui Ugo, o face însă să plece de aici, înfruntând toate riscurile unei situații materiale precare, spre a se stabili la Veneția.

Aici își începe adolescența sub semnele unei uimitoare precocități literare. Intr'o atmosferă de vălmășag, de promiscuitate, de porniri și entuziasme, începând să urmeze cursurile Universității din Padova, cu sufletul deschis pentru atâtea și atâtea orizonturi, cu toate că se deslănțuise în conștiința sa furtuna răscolitoare a îndoielii, cunoaște personal pe cei mai de seamă literați ai vremii sale și se împrietenește cu ei. Arzător și dinamic, intră în politică, începe să scrie și foarte curând începe să i se deslușească două mari pasiuni, sub semnul cărora avea să-și deapăne zilele cât va trăi: Frumosul și Iubirea.

Frecventează faimosul salon literar al distinsei doamne Isabela Teotechi, care-l întâmpină cu atâta reală bunăvoință, de altfel ca și toate arcadienele academiilor și saloanelor literare din sfârșitul veacului al 18-lea. Studiind prin toate bibliotecile vremii, aprofundând Antichitatea în ce avea mai statornic și mai înalt, pasionat cititor al lui Young și al poemelor lui Ossian, admirator al lui Ippolito Pindemonte, entuziasmat, în anii hotărîtori ai formației sale, sub influența lor, cu o pronunțată notă de tristețe și melancolie, aveau să apară primele încercări poetice ale lui Foscolo.

Parini și Monti îl vor înrâuri în privința alegerii între Antici și Moderni. In acești ani scrie Foscolo, între altele și poema în versuri „La Giustizia e la Pietà", mai mult un discurs cu caracter moral filozofic. Traduce din Anacreon, Saffo, Teocrit, Horațiu și Catul. Studiază pe Sofocle, pe Alfieri, Shakespeare și Voltaire... și scrie, scrie și citește — lecturi, însemnări, pagini copiate, mii de cărți citite ziua și noaptea, iarna și vara, cărți din toate timpurile și din toate locurile.

Foarte puțin elegant, însă de o îndrăzneală provocătoare în lume, începe să trăiască și iubirea sub semnele unei brutale sinceități, care îi va pricinui stări sufletești de o copleșitoare melancolie, de o sfâșietoare tristețe. In vârstă numai de 18 ani, se plânge de răutatea și goliciunea lumii. Când înclina să fie convins că totul în viață nu este decât îndoială și durere, având într'însul încă nestins focul entuziasmului și al gloriei, începe să pună stăpânire pe sufletul lui o nouă mare realitate: Patria! Și, în adevăr, „odată cu dispariția celui din urmă Doge și cu impunerea de către Napoleon Bonaparte a celei dintâi Constituții republicane la Veneția, entuziasmat, poetul s'a înscris în rândurile celor mai aprigi exponenți ai Liberalismului revoluționar, gata să devină din cetățean și poet, luptător și soldat pe câmpul de bătae". Așa isbutește să reprezinte pe scena teatrului Sant' Angelo din Veneția, tragedia sa Tieste, pe care o lucrase între vârsta de 16 și 18 ani, cu subiect împrumutat din Mitologie, tragedie care-și avea destule antecedente tematice la Antici cât și la Moderni și care trebuia să descopere ideile sale personale revoluționare cu privire la actualitatea politică.

Romantic de cea mai autentică esență, își iubea tot atât Neamul și știa că alături de dorul de a trăi, există și jertfa de viață, pe care evlavia Neamului o slăvește ca pe cel mai sfânt dintre darurile ființei — integrare definitivă a omului vremelnic în existența eternă a Patriei!... Prin acest masiv sentiment al omului și prin această integrare a rostului lui într'o existență națională, Foscolo este reactualizat astăzi de întreaga generație europeană de eroi, generație pe care n'o mai sperie nici un taraf al morții și se opintește fără popas să uroe încă, spre a-și astâmpăra setea și neastâmpărul vieții la isvoarele vii ale tuturor culmilor...

(Urmare în pag. 3-a)

Despre o pată de cerneală

de ION FRUNZETTI

Prietene care-ți cauți în lumea simbolurilor cu nume propriu subiecte de scris, și nu te poți așterne fără ele *muncii* acesteia pe care tu o mai numești încă, juvenil, „creație", nu știu dacă ai să înțelegi că pentru tine rânduiesc aici, aceste vorbe simple, despre teme lipsite de prestigiul complicației.

Știu că-ți plac formulele neologistice cu cadență antepenultimă paroxitonă, și că-ți scandezi frazele mai mult pentru efectul lor sonor, (între noi: suspect de oarecare grandilocvență semidoctă) decât pentru a le surprinde, — ciocănindu-li-le ici și colo ca un olar ulcioarele, după scoaterea din cuptor, calitatea timbrului și vicile nevăzute, eventual, dac'au plesnit la copt. Să nu te surprindă că nu te urmez; știu, asta-mi va scădea oarecum tirajul. Mi-a spus-o mie într'o scrisoare frumos ticluită și, probabil, citită 'n recreație tuturor camarazilor de gând și iluzii din clasa de curs superior a liceului din care tu ai ieșit acum, un tânăr ca și tine (ca și noi! ce naiba...), care mă numea *„catalizator al setei spirituale adolescente"*. (nu te speria, cum m'am speriat eu la început: mi-a spus un prieten avocat că nu-i nimic infamant și că, întru cât îl privește, juridic vorbind, nu știe să fie un fapt pedepsit de nici un cod în vigoare ori desuet). Era o scrisoare frumoasă, frumoasă după conceptul romantic, plină de elogii și amenințări, elogii la adresa „felului meu părăsit de a scrie" și amenințări, prooro-cindu-mi uscăciunea spirituală, dacă mai continui să stric hârtie oftând după niște biete păsărici electrocutate, ori aspirând talaj de brad ca să evoc pădurea, „anodină și neutră d. p. d. v. spiritual". Am aflat dela tânărul meu cititor, care-mi bârfea acum un an, într'o altă scrisoare, datată dintr'o pitorească stațiune de munte, sgomotul capitalei pe care-l numea, ca și tine azi, „dinamism", că-mi scade creditul scriitoricesc printre liceeni și c'am să dau în curând faliment, afară numai dacă nu m'or salva pensionatele de fete, consumatoare de acadele polelte, de genul celora pe care le public de vre-o două-trei luni încoace, de când am „renunțat la articolul de idei", gen grav și nobil prețuit cu deosebire la vârsta când toate ideile sunt reflexe ale sentimentelor, și gustat, fără excepție și fără discernământ, fie că e semnat simplu Mircea Eliade, fie că e parafat cu prețuitele cozi, canafi și bibiluri baroce, care materializează grafic numele vreunui ilustru profesor dr. Anonimescu, laureat al seminarului de literatura secolului XIX dela Universitatea din Cernăuți.

La urma urmei, mi-am zis, o fi având dreptate. Și-am continuat să scriu despre morminte și cimitire, despre grădini, despre pițigoi și toamnă, despre frunze căzute și despre golfuri cu lumini caleidoscopice, cu sentimentul că-s mai cinstit decât oricând, cu mine, cu lucrurile despre care scriu, cu cititorii, și cu cenzura pe de-asupra.

Mi-a venit la un moment dat să scriu și despre dragoste, dar mi-a fost teamă că n'o cunoscusem, sau că, mai exact, n'o recunoscusem de câte ori mi se păruse c'o întâlnesc, după prima, apusă la 19 ani, — și-am pornit s'o întâmpin. Știu acuma că geografia ei înscrie vecinătatea teritorială a morții, și că, asemeni acesteia, e de nespus, altfel decât circumlocutoriu și aproximativ: cei care-o trăesc nu se mai întorc la naivitatea credinței în lucidîtatea necesară, și dacă se'ntorc vreodată o ca și cum ar fi murit și-ar fi înviat, fără să-și amintească măcar ceva, ca somnambulii.

De-aceea n'am mai încercat să aflu, ca să scriu, nimic din ceeace nu știam, și cred că 'ntr'o zi voiu putea spune că din toate câte le-am știut, cele cu care m'am purtat mai puțin cavalerește au fost cele trâmbițate public, ca la un mezat al spiritului, întovărășite de toba deasă ca grindina a linotyp-ului și maculate de cerneli în rotative ori la mașinile plane.

„— Ce s'a întâmplat?", mă interoghează, apostrofându-mă, tânărul meu procuror. „— Ce s'a întâmplat?", simt că mă sfredelesc pe stradă ochii cunoscuților. Și, prin vitrina unei cafenele sinonimate glumeț, odată, cu omologul auditiv *„du pet"* înlocuind pe *„de la paix"*, și care, dela gluma aceasta m'a exclus (ca și cum, înainte de ea, m'ar fi putut vre-odată ispiti....) prin cristalele vaste dinspre stradă, dincolo de care genilie beau „jvarț", ochii confraților mă compătimesc:

— Ce i s'o fi întâmplat?

Nedumerirea le e cu-atât mai mare cu cât, aparent, când mi se vorbește, dau semne că aș fi în toate mințile; ochelarii, apoi, sunt ca mai înainte, fularul vișiniu flutură jumătate peste umăr, la fel, prost înnodat, și degetul mijlociu al mânii drepte poartă aceeaș, caracteristică, bătătură, scrijilată de ghevintul tăios, de ebonit, al stiloului, și afumată galben de nicotină.

— Vara asta te-a schimbat, îmi spune și prietenul de redacție, miop și blond la inteligență, ca o fetișcană cu cozi. Nu știm ce-i cu tine!

Nimic! Ce să fie? Atâta doar, că am descoperit cevă. Ceva care nici nu se poate spune, și de care, de m'aș încumeta să-l spun, ar râde toată lumea, pe bună dreptate. (Nu fiindcă e de râs, dar fiindcă nu e de spus, pur și simplu, fiindcă *nu se poate spune*). Cum, ai să mă întrebi, prietene care-ți scandezi încântat frazele proparoxitone, cum poți să spui asta tocmai dumneata, dumneată care susțineai că expresia e un tact, cel din urmă tact, al ritmului vieții însăși, și că nici o experiență, în măsura în care e trăită deplin și rodnic, nu poate să nu-și ceară încoronarea în expresie? Dumneata care susțineai, parafrazând pe Vogt și Molleschot și pe materialiștii ontologiei germane a secolului trecut, că „omul *este* ceeace *e în stare să exprime*? Dumneata care dădeai artistului norma — ca un adevărat estetician ipocrit ce ești, enunțând caracterul explicativ al esteticei și lipsa de justificare a esteticei normative,

(Urmare în pag. 2-a)

SAVU MOGA — Icoană pe sticlă

Cronica dramatică

TEATRUL STUDIO: „ȘCOALA CERȘETORILOR", comedie în trei acte de N. KIRIȚESCU.

TEATRUL MUNICIPAL: „ELLEN ȘI MARY", versiune românească în 6 (șase) tablouri de NELLA STROESCU.

TEATRUL MIC: „SECRETUL" piesă în trei acte de EDOUARD BOURDET.

O glumă teatrală care pe alocurea vrea să fie serioasă.

Un fel de grotesc, un fel de glumă tragică.

Scrisă de un autor de reviste.

Cele de mai sus i-ar scuza factura dacă d. Kiriţescu n'ar fi voit ca piesa d-sale să fie cu tot dinadinsul comedie şi să se recomande ca atare.

Atunci, însă, se schimbă treaba. In loc să iasă ce-ar fi putut să iasă — având scuza de-a nu fi mai mult decât ce-a vrut să fie — iese un fel de compoziţie hibridă şi, încă, supărător de hibridă.

Fiindcă d. Kiriţescu, ca toţi scriitorii de reviste, trece greu dela glumă la dramă. Nu sunt obişnuiţi.

Comicul la ei este glumă, gluma este şarjă, şarja este pamflet. Iar pamfletul.. este numai pamflet.

Adică nu e teatru.

Fiindcă teatru este altceva.

Deşi se întâmplă cu regularitate un lucru banal: îmbrăcând o formă anumită — dialogul — problema teatrului pentru mulţi este rezolvată în sensul că orice producţie mai mult sau mai puţin literară care este scrisă dialogat este teatru, tot aşa după cum orice lucru scris în versuri este poezie, chiar dacă ar fi să se povestească drumul dela Iaşi la Paşcani.

Din moment ce e dialog, e teatru: din moment ce-i vers, e poezie.

Aşadar, când d. Kiriţescu vrea să meargă pe laturea comicului se trezeşte deviind în plin pamflet. După cum şi invers: când vrea să meargă pe laturea dramatică, sucumbă în didacticism moralizator, care, iarăşi, nu e teatru.

Căci se mai întâmplă şi asta: din când în când d-sa îşi aduce aminte că a făcut prea multe „glume", „pointe" şi „bancuri" şi atunci îi mai „arde" şi câte-o lecţie de morală cum ar fi:

„Munca e brăţară de aur"
sau
„Omul bun şi cinstit
„El de toţi este iubit
„Iar cel rău şi viclean
„El de toţi este duşman (?!).

(Cel puţin în forma asta se cântă pe la grădiniţele de copii).

Ori la d-sa combinaţia şi încercarea unei reuniri a acestor două caracteristici — comicul şi dramaticul, în realitate pamfletul şi discursul moral — n'au înlăturat niciunul dintre neplăcutele aspecte ale fiecăreia din componente ci, mai degrabă, rezultat neaşteptat, a reuşit tocmai să le înmănunchieze!...

Piesa totuşi are multe calităţi, este de spirit — care se poate spune că e risipit peste tot cu amândouă mâinile — e plină de interesante trăsături satirice la adresa unor prea cunoscute moravuri ale societăţii actuale, are admirabile observaţii în legătură cu viaţa şi existenţa acestei lumi a cerşetorilor — chiar surprinzătoare într'o oarecare măsură — prin urmare un mare număr de lucruri bune cari dovedesc că d. N. Kiriţescu dispune, totuşi, de mijloacele necesare spre a scrie teatru bun.

Să-mi fie iertat dacă, în această situaţie, voiu considera totuşi piesa d-sale actuală, ca nerealizată.

Cel dintâiu care o regretă este scriitorul acestor rânduri, care niciodată nu-i bucuros să critice o lucrare — şi în special românească — ci, dacă se poate, să aibă ocazia să laude cât mai multe...

Aici, însă, sunt dator câteva explicaţii—cu totul de ordin general, nefiind referitoare numai-decât şi numai la d. Kiriţescu, — deoarece în această chestiune se bat cap în cap două păreri: după una trebuie să lauzi orice producţie originală, să fii cât mai îngăduitor chiar şi cu slăbiciunile ei; după a doua părere, trebuie să fii necruţător cu tot ce este slab, nerealizat, fals, lucru gol.

Părerea justă cred că este aceasta din urmă, fiindcă am socotit întotdeauna că numai critica este constructivă!

Şi acum, după toate aceste lămuriri, să revin la spectacolul propriu zis.

Interpretarea în general a fost bună.

In rolul lui Covrig, foarte bine în primul rând d. C. Antoniu.

Şi bine deasemenea şi d. Ion Manu, deşi câteodată cam inaderent rolului.

D. Vasile Lăzărescu s'a integrat cu mult firesc ansamblului şi semnificaţiei personajului voită de autor.

Bine deasemenea şi d. Niki Atanasiu; de data aceasta, ne-a dat o realizare deosebit de reuşită în diferitele ipostaze ale rolului d-sale.

Cu o frumoasă prezentabilitate scenică şi foarte potrivit ca temperament pentru rolul doctorului, d. C. Mitru.

In ce priveşte rolul ca să zic aşa principal feminin al Emiliei, a fost interpretat de d-na Kitty Gheorghiu-Muşatescu care, dela început, a dat o oarecare distincţie şi a împrumutat ceva cald, uman, personajului interpretat de d-sa.

Bine deasemenea d-na Maria Voluntaru cum şi d-ra Emilia Cosachievici.

In celelalte roluri, interesanţi şi reuşiţi d-nii I. Anastasiad, N. Dimitriu, I. Horaţiu, Ş. Holban, N. Făgădaru, D. Ene, I. Lucian, N. Cristescu şi E. Cassian, prezentându-ne cerşetori, directori, chelneri, feciori, etc. — în special foarte reuşită acea compoziţie a cerşetorului de „specialitate" cretin — cum şi d-nele Margareta Dumitrescu-Săileanu, Victoria Corciova şi copiii Ersiliu Rill, Mihail Stănculescu, Nora Ghiţescu şi Floria Damian.

Direcţia de scenă d. V. Enescu S'a dovedit deosebit de bună — cu excepţia primului tablou, nereuşit, deoarece dă o viziune de peisaj şi mediu rural, în contrast deci cu textul — merit cu atât mai mare cu cât este de presupus că a avut de întâmpinat dificultăţi deosebit de serioase şi, oricum,... neobişnuite.

In scurt, luat în totul, un spectacol în felul lui bun, însă, cum am arătat şi în măsura în care am arătat, nu îndeajuns de realizat pe un plan artistic şi dramatic... „pur".

*

Piesa lui Francis de Croisset este bună. Se cunoaşte că este a unui om care ştie că face teatru, să compuie teatru, sau, cum am zice noi, de pe malurile Dâmboviţei, s'o aducă din condeiu.

Un fel de piesă poliţistă cu „hapy-end", cu sentimentalităţi cari trebuie să meargă la inima publicului mijlociu, cu mici incursiuni în morală, cu unele scene amuzante, cu replici inteligente, în scurt o piesă care se poate asculta şi care într'o mare măsură, poate ţine atenţia spectatorilor.

Interpretarea a fost destul de bună.

Cu această ocazie s'a relevat în mod deosebit d-na Margaretta Papagoga. Am văzut-o creînd lucruri bune chiar şi într'un rol episodic din „Chemarea Codrului". D-sa a avut un frumos rol de compoziţie şi un joc de scenă inteligent condus şi cu multă sensibilitate dar, în principal, deosebit de inteligent.

Cred că aceasta este caracteristica principală a realizărilor d-sale.

Bine deasemenea d-nii: Emil Botta, Aurel Rogalschi, George Sion, Dinu Macedonschi cum şi d-nii Cezar Theodoru, Valeriu Pascu, Alfons Brunetti, Gh. Patrichi, Vasile Haşeganu, Sian Iorga, Sergiu Dumitrescu.

De asemenea bine d-nele Rénée Anny, Silvia Folini, Nora Vasilescu, Melania Cernico şi Ulpia Hârjeu Botta.

Direcţia de scenă a d-lui Mihail Zirra bună, chiar bună!

Decorurile d-lui Tr. Cornescu şi ele bune, adecuate.

*

La Teatrul „Mic" se dă o bună piesă franţuzească, din cel mai autentic gen, realizată toată pe estompări şi nuanţe, o piesă fină, cu un interesant şi bine susţinut conflict dramatic, fără ca totuşi să se exploateze acest conflict pentru a se realiza scene tari, cu dialoguri şi sentimente prezentate brutal.

Piesa, graţie în primul rând regiei d-lui Victor Ion Popa şi-a păstrat în întregime parfumul ei franţuzesc.

VICTOR ION POPA

Discutând cu o persoană, mare admiratoare a tot ce scrie, face sau este d. Victor Ion Popa, susţineam că d-sa — contrar poate de ceiace face sau crede chiar d-sa despre sine însuşi — ar fi trebuit să fie cel mai indicat reprezentant al teatrului franţuzesc la noi. Şi nu numai ca realizator al acestui teatru dar chiar şi sub raportul creaţiei.

Şi mă întreb dacă preferinţele d-sale pentru anumite autohtonisme nu-s, cu toate incontestabil foarte temeinicele aparenţe contrarii decât reminiscenţe romantice, ale unor teorii literare din vremea tinereţii d-sale, devenite astăzi pentru d-sa o anumită mistică. Nu e locul de discutat lucrurile acestea aici — le-am consemnat şi dacă împrejurările îmi vor permite, poate le voiu publica altădată — dar mă întreb, totuşi, dacă nu cumva, alta fiind sensibilitatea d-sale reală, nu a fost mereu pe alt făgaş! Şi poate tocmai atunci când s'a crezut mai autentic.

Punerea în scenă dela Teatrul Mic, vine să-mi confirme — cel puţin pentru mine — acest lucru (cu toate că simpla lui enunţare pare paradoxală). In aceiaşi privinţă conferinţa de anul trecut dela „Ateneu", a fost şi ea revelatoare pentru nedumeririle pe cari putea să mi le ridice o astfel de impresie.

Cum am spus, despre toate acestea cu altă ocazie.

Revenind la „Teatrul Mic", se poate spune că graţie d-lui Victor Ion Popa, acest spectacol a fost un lucru frumos, nuanţat admirabil, realizat.

Jocul actorilor, închegarea „textului" în ceiace se numeşte „spectacol", totul s'a resimţit de gustul şi admirabila d-sale pricepere, înţelegere şi nuanţare.

Talentul d-nei Eugenia Zaharia şi a d-lui V. Valentineanu s'au vădit astfel şi cu acest prilej. Spiritualul şi inteligentul joc de scenă al d-nei Nelly Sterian deasemenea.

Deasemenea şi talentul d-rei Mimi Enăceanu, în toată tendinţa d-sale de a vulgariza rolurile. (Aceasta este drept însă are haz. In personagiile lui Caragiale cred că i-ar sta bine. Şi cum noi nu gustăm o piesă dacă n'are şi ceva piper românesc, desigur că este, poate, necesară publicului nostru. In orice caz, chiar şi în rolul Genevievei Legrand nu se poate spune că a fost rău).

Până şi d. Petre Nove a fost de data aceasta mai acceptabil.

In celelalte roluri d-nele Virginia Veber, Flavia Caligari, Leanca Popa cum şi d-nii V. Bulandra, Em. Gruan şi C. Angheloidei, care au susţinut cu multele d-lor calităţi, acest deosebit de bun spectacol, unul dintre cele mai bune ce se pot vedea la teatrele din Capitală în momentul de faţă.

Oricum, un succes, pentru cari toţi merită să fie felicitaţi şi în primul rând d-na Eugenia Zaharia, directoarea acestei formaţii. care îşi dovedeşte cu fiecare ocazie dragostea d-sale de teatru şi încă de teatru bun: în definitiv, nu trebuie să uităm că şi Teatrul Nostru, condus astăzi de d-na Dina Cocea, teatru care se poate mândri astăzi cu frumoase realizări, este în mare măsură tot o creaţie a d-sale.

Iată motive pentru care d-sa trebuie nu numai felicitată dar şi încurajată.

ALEXANDRU DRAGHICI

N. B. — Din lipsă de spaţiu, celelalte cronici nu se pot publica în numărul acesta.

Al. D.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: „Contele de Monte Cristo", partea II şi jurnal de războiu.
REGAL: „Contele de Monte Cristo", partea II şi jurnal de războiu.
VICTORIA: „Contele de Monte Cristo", partea I şi jurnal.
ELYSEE: „Leul din Damasc" şi trupă de reviste.
VOLTA BUZEŞTI: „Zvăpăiata", jurnal şi trupă.
ROMA: „Felicita Colombo", jurnal şi trupă.
CARMEN SYLVA: „Oraşul de aur, jurnal şi revistă.

EXPOZIŢII

Expoziţia organizată de d. prof. C. Brăiloiu, la Ministerul Propagandei, cuprinzând icoane pe sticlă de renumitul zugrav făgărăşan Savu Moga, rămâne deschisă până Sâmbătă 13 crt. inclusiv.

ECOURI teatrale

PROFESIUNE...

Ne îndeplinim scrisul după propria şi dreapta noastră judecata, niciodata influenţată de părerile cuiva.

Socoteala celor cari pun în scrisul lor alte „calităţi" de cât cele pe cari regulile adevărate ale scrisului refuză să le apropie, noi n'o cunoaştem şi niciodată n'o vom cunoaşte.

Şoapta şi bârfeala de culise sunt pentru noi simple „piocoaneli" adresate doar milostivenici celor cari le iau în seamă.

Pentru aşa ceva, noi ne declinăm competinţa.

MISTER...

De câte ori suntem la premieră, asistăm — în pauze — şi la discuţiile criticilor teatrali, cari — firește — nu formează alt obiect decât ceeace interesează în momentul acela: piesa.

Mărturisim că în rarele cazuri când vorba a coincis cu scrisul, domnii critici dramatici au dovedit calitatea profesiunii lor: convingerea. Dar — din păcate — asta în totdeauna. Fiindcă în cele mai multe, o parte— repet: o parte — din cronicarii noştri dramatici, una spun despre piesă la sfârşit de spectacol şi alta citeşti în coloanele ziarului sau revistei unde se adăposteşte cronica respectivă.

Ce intervine în răstimpul acesta?... Vise?... Telefoane?. Protecţii?... Ce?...

In orice caz, să nu ni se spue că ar interveni — mai ştii?... — o schimbare sinceră a părerilor, fiindcă atunci n'ar mai fi convingerea. Şi lipsind convingerea, respectivul nu s'ar mai putea numi critic dramatic...

H. P.

Am revăzut, deunăseară, pe scena unui mare teatru de reviste pe „vedeta" căreia un tânăr zlarist teatral — [illegible] — cândva — dracescului joc de scenă, o forţă de nu ştiu câte sute de... draci putere.

Acordarea acestei calităţi—dacă vreţi — i-a ambalat parcă ambiţia, fiindcă azi din jocul actriţei nu mai înţelegi de este ceva, ceva, din artă sau pur şi simplu o boală rea a bâtâelilor, din cauză că „vedeta" vrea cu tot dinadinsul să doboare propriul ei record în ce priveşte numărul celor atâţia draci putere.

Convinsă cum e că aşa o place lumea, noi nu vom face altceva de-aici încolo decât de-a ne abţine s'o mai vedem, nu de altceva, dar la atâta forţare a glesnelor, nici tinereţea nu-i mai dă vreun ajutor.

Şi la căderi atât de tragice, n'am vrea să fim martori.

PORTRET...

Autorul dramatic adevărat este cel care ţine piesa încă în sertarul biuroului său.

Cel puţin aşa, are siguranţa că nu-l înjură nici directorul de teatru, nici regizorul, nici actorii, nici critica şi mai ales spectatorul.

Autorul acesta este unul din acei oameni stăpâniţi de un bun simţ şi tot pe-atât şi de un bun gust.

Pe când ceilalţi...

Ah!... ceilalţi...

Anunţă piesa cu sgomot, o montează cu bogăţie şi o „spală" cu reclama unei critici arvunită de socoteala cine ştie căror afaceri.

Aceşti autori dramatici când au succes, însemnează că au furat acţiunea din filme sau cine ştie de pe unde. Când n'au succes, însemnează — pur şi simplu — că nu sunt autori dramatici...

AFIŞ...

Subliniem cu satisfacţie programarea pe afişul Teatrului Naţional — în cadrul pieselor de război — a lucrării d-lui colonel Ionescu Marel, intitulată „O poveste adevărată", pe care prima noastră scenă o găzduește începând dela 14 cor.

Meritul acestei alegeri l-a dictat meşteşugul autorului, care ca şi în trecutele sale lucrări, poartă stăpânirea unui talent evident.

Recenta premieră a Teatrului Municipal este „Thereza Raquin" de Emile Zola, cu d-na Lucia Sturdza Bulandra în rolul principal.

Teatrul „Sărindar", a fixat premiera piesei „Romanţa" cu d-na Tantzi Cocea, pentru seara de 15 c.

Teatrul „Comoedia" anunţă schimbarea de afiş cu piesa d-lui G. Ciprian: „Omul cu mărţoaga".

I. M. LEHLIU

„CAUCIUC"

cartea de curând apărută la „Publicom" şi datorită d-nei Madelon Lulofs, este pe cale de-a se epuiza.

Ca şi aiurea, „Cauciuc" înregistrează şi la noi un egal succes de librărie şi de stimă. Traducere excelentă, prezentare grafică apuseană şi un cuprins de zile mari — iată cele trei calităţi care fac din „Cauciuc" o carte de mare senzaţie literară.

In puzderia de romane slabe, în ploaia de traduceri, cartea aceasta menţine un loc de frunte, spre cinstea celui care a înţeles s'o pună şi în mâinile lectorilor noştri.

DESPRE ESEU

(Urmare din pag. I-a)

Căci să ne înţelegem asupra unui lucru: Intr'un eseu pe care îl citim nu trebue să ne preocupe atât ideea sau problema în sine, căci aceasta numai arareori poate fi nouă, ci în primul loc felul cum a fost ea rezolvată şi mai ales chipul în care s'a realizat, în întregimea lui, eseul respectiv. In tot ceea ce se scrie, materialul, naraţiunea ca atare nu poate avea decât un interes momentan. Ceea ce rezistă reluării este numai compoziţia, expresia, suflul care i se dă materiei brute, închegarea ei într'un tot armonic şi viu, la înălţimea chemării de a se identifica unui anumit gen literar. Bârfitorii eseului se pun într'o lumină utilitaristă, cerând acestui gen să înfrunte şi prin probleme legile timpului. In definitiv, naraţiunea considerată izolat, desfăşurarea acţiunii ca atare şi mai presus încă acele concepţii scăldate în miraculos, pe care cei vechi şi le făceau despre personagiile alese pentru operele lor, ne apar astăzi adesea naive şi bune doar pentru bagajul eruditilor. Totuşi nu este aşa, căci artistul i-a însuflat materialului său scânteia divină a talentului pe care îl închidea în suflet, transfigurându-l prin mijloace personale, pentru ca să realizeze o adevărată operă de artă, cu personagii vii şi independente de autor. Deci nu interesează materialul cărţii, ci realizarea ei pe planul estetic, căci numai din acest punct de vedere privită, cartea ne poate apărea rezistentă sau nu. De-asemenea, într'un eseu nu trebue să ne preocupe atât actualitatea problemei tratate, cât înălţimea atitudinii până la care s'a putut ridica cugetarea autorului său, onestitatea tratării şi cimentarea ideilor într'o expresie trainică, integrată organic genului. Scoţând concluzia, trebue să ne apară evident că este greşită pornirea de a se pune în genere depreciarea unor eseuri pe seama efeminităţii problemelor discutate, depreciere care se datoreşte din contră insuficienţei mijloacelor de expresie din mâna scriitorului. Ca atare, nu conţinutul este de vină, ci chiar talentul autorului, care nu l-a ştiut realiza.

Notam mai sus că s'ar putea stabili corelaţii strânse între problematica generală a unui roman şi liniile de desvoltare teoretică dintr'un eseu. Pe când însă într'un roman sensurile mai profunde circulă înapoia sentimentelor sub impulsul cărora autorul îşi creează opera şi care se transmit cititorului prin intermediul acţiunii, dincoace acestea sunt desfăşurate în chip nemijlocit. Este normal ca romanul să ascundă semnificaţii multiple, pentrucă le afli la tot pasul şi în evenimentele de fiecare zi ale vieţii, pe care el aspiră s'o oglindească sau recreeze. Insă anecdotica lui, desfăşurarea proceselor de viaţă dela o scoarţă la alta, vorbeşte în primul rând sentimentelor omeneşti, pe când deslegările problemelor mai adânci, fetele morale date existenţei, rămân ignorate, cerând eforturi care nu stau la dispoziţia cititorului comun. De aceea, spuneam că s'a simţit nevoia ca acestea să fie tratate în mod aparte şi mai inteligibil. (Şi teoretizări se pot face şi asupra sentimentelor, explicându-le). Se face însă aici o anumită demarcaţie. S'a afirmat cu fermitate că sentimentele sunt în apanajul tuturor oamenilor, pe când ideile fac parte din cadrul restrâns al unor elite. Remarcându-se că romanul şi poezia — pe căi separate — promovează iscarea sentimentelor în sufletul cititorilor, făcându-şi un scop din aceasta, şi socotindu-se că din moment ce le reuşeşte trezirea de ecouri odată, le va reuşi întotdeauna, s'a tras deducţia că numai asemenea genuri literare pot aspira la o durată lungă. De fapt, generalitatea sentimentului poate asigura numai răspândirea mai largă a acestui soiu de creaţii artistice. Dar constatarea că sentimentele sunt mereu aceleaşi, vrea să pecetluiască şi rezistenţa continuă la lectură a unui roman sau poezii reuşite. De sigur, dela tribuna acestor susţineri, se rezervă teoremelor reversul favorurilor acordate sentimentelor. Să raţionăm însă mai atenţi asupra acestei chestiuni.

Se implică de către unii scriitori în permanenţa pe care o reclamă pentru literatura beletristică, calitatea instrumentelor de care se slujeşte materialul ei, adică sentimentele, de a fi mereu viabile, — când de fapt valoarea permanentă a unei opere o poate da numai talentul artistului. Prin urmare, permanenţa romanului sau poeziei nu e asigurată de faptul că aceste genuri se servesc de sentimentele general omeneşti, ci de faptul că acestea pot fi organizate în universuri trainice şi unitare de scriitor. Căci de fapt sentimentele sunt eterne şi generale numai în esenţa lor, aşa cum privite din această ipostază sunt şi ideile sau anumite probleme. Insă, modelându-se după diferite momente, atât sentimentele cât şi ideile, problemele, devin „cazuri", care nu mai pot depăşi în durată momentul ce le dăduse naştere. Prin urmare, considerate din acest punct de vedere, — şi numai aşa le utilizează în genere o operă de artă, — se poate spune şi despre sentimente că dispar odată cu mobilul care le-a susţinut. Bunăoară, cazul de dragoste al cutărui personagiu este numai al lui şi moare deodată cu el, tot aşa cum un aspect, un anumit colţ dintr'o problemă poate fi numai al unui ceas anumit. N'avem de-a face cu entităţi, în viaţă, ci cu modalităţi. Forma în care se întrupează în diferiţi oameni un sentiment anumit variază dela unul la altul, tot aşa cum se deosebesc şi aspectele de azi ale unei probleme, de fapt eterne, de cele de acum câteva decenii. Şi artistul nu utilizează decât numai asemenea feţe în opera lui. Prin urmare, atât poetul sau romancierul, cât şi eseistul, sunt puşi în momentul creaţiei în aceeaşi situaţie. Materialul ce-l au la îndemână e trecător. Stă numai în puterea lor creatoare să-l stabilizeze, să-i dea viaţă printr'o expresie adecvată.

Rămâne de sigur în picioare adevărul că sentimentele sunt comune societăţii întregi, pe când ideile sunt de resortul unui cerc de aristocraţi ai cugetării. Nu ţinem să desbatem aci şi această problemă a popularităţii. Presa şi-a asumat însă misiunea de a răspândi aceste idei şi probleme în marele public, prin ur mare de a le democratiza, chiar dacă această acţiune nu prea este cerută de mase, care pretind presei numai să le informeze în chip brut, expeditiv. Totuşi, ziaristul a intrat numai în posesia chestiunilor cotidiene, oarecum alterate de fapte, deci mai accesibile mulţimii, expunându-le şi într'o formă efemeră, adecvată gustului public, căci presa e legată de public, latifundiile ideilor rămânând în seama eseistului, căruia îi incumbă rolul de a menţine rangul aristocrat al cugetării. Deci, pe scara lor de răspândire în public, romanul şi poezia trebuesc aşezate la mijloc, între articolul de ziar şi eseu. Acesta din urmă duce către terenul încă de mai puţini cercetat, acela al filosofiei. Ceea ce nu înseamnă că filosoful nu scrie eseuri.

ION ŞTEFAN

Despre o pată de cerneală

(Urmare din pag. 1-a)

ceeace nu te împiedecă să formulezi *norma* — că artistul trebue să se exprime *pe sine*, numai pe sine, dar pe sine *tot*? Dumneată, lucidul? Dumneată, cerebralul? Nu ţi-e ruşine? Tocmai dumneata?...

— Ei da, tocmai eu, prietene, prietene care-ţi cauţi în lumea simbolurilor cu nume propriu subiectele de scris, tocmai eu! Dar fiindcă prea sunt luat din scurt, milităreşte, uite, să 'ncerc, atâta cât s'o putea:

Vezi dumneata? Când am început să-mi pregătesc hârtia şi cerneala pentru scris, astăzi, în zori, habar n'aveam despre ce pot să scriu, care să aibă mai multă importanţă decât nimic. Şi pentrucă nu ştiam, în singurătatea mesei mele de lucru, cu vrafurile cărţilor netăiate, (e-o lăcomie să cumperi atâtea cărţi când ştii că n'ai timp de citit decât pentru un sfert din ele, într'o lună!), că se cuvine totuşi să-mi dreg glasul, ca un cântăreţ, la operă, înainte ca bagheta dirijorului să-i dea „intrarea", m'am apucat să-mi umplu tocul rezervor cu cerneală din cubul de sticlă cu dop cilindric de ebonit, zimţuit pe margini şi stampilat în relief cu caligrama musset-iană a pelicanului hrănindu-şi puii cu sânge din pieptul sfârtecat de propriul său cioc. (Frumos simbol, nu-i aşa, pentru o fabrică de cerneală?).

S'a întâmplat însă că din sângele pelicanului, vreau să spun din lichidul albastru care circulă aristocrat în ventricolele stilourilor vacumatice, ca să le deosebească de casta disprețuită a tocurilor nerezervore, s'a prelins pe albul mat al paginei care 'ncepea, ca o prefaţă de tăcere, elocvenţa viitoare a rândurilor aflate, latent, în ţesătura însăşi a hârtiei topului velin, s'a prelins o picătură, lucioasă în prospeţimea ei albastră, ca un cer de noapte, în care becul lămpii de masă cu abatjour conic, se reflectă asemeni unui soare. (Stilul îţi convine, tinere amator de gongorisme?)

O picătură de cerneală!

Nimic mai banal, într'adevăr. Ea însă are să ne-ajute să formulăm „ce s'a întâmplat"...

Dacă aş fi fost cum mă ştiu dintr'o fotografie, cu plete şi breton şi aşezat pe genunchii, imenşi proporţional, ai mei celui de azi, tratat atunci ca „nene", mi-aş fi cerut de sigur, printre gâlgâituri alintate, să scriu şi o coadă, cu frunza lance în sus, floarei neaşteptat ivite din zăpada rece a paginei albe. Pata s'ar fi complectat atunci, în glumă, cu hallo-ul unui întreg univers asociativ, de senzaţii, şi pagina ar fi devenit o pajişte, cerând şi alte flori, păscute de bobocul nelipsit de raţă cu ciocul căscat, legănat obez pe beţele picioarelor, cu coada-cârlionţ şi amândoi ochii pe-o parte.

Asta se cheamă, prietene, receptarea paradisiacă, a neprevăzutului, dacă vrei să-i spui cum îţi place ţie, cu o formulă neologistică, — şi integrarea organic-firească a hazardului. Sau, cum aş spune eu, cu un cuvânt mai simplu, *copilărie*. Intâia copilărie.

Să presupunem însă că, în loc să râd, pe genunchii unui nene cu toc rezervor, m'aş fi trudit, şcolar de curând, cu calamară nouă şi şorţ pestriţ legat cu fundă roşie la guleraş, să-mi scriu problema la aritmetică, pe curat.

O pată de cerneală, „un porc" pe caietul de curat, la aritmetică, înseamnă o catastrofă. Aş fi întrevăzut poate toate nenorocirile posibile, consecinţe directe ale petei de pe caiet: notă proastă, arest, pedeapsă scrisă de 100 de ori:

„N'am să-mi mai pătez caietul cu cerneală", de 100 de ori, de 1000 de ori, închis în arest, singur, între atâtea bănci, scriind cu mâna stângace şi cu lacrimi cât pumnul, prelinse de pe bărbie pe hârtia ispăşiri, torturat de pedeapsă şi de urmările ei, acasă: privirile aspre ale tatei: „Aşa te porţi, vra-să-zică, dumneată? Biine!" Suprimarea desertului şi a plimbării de după amiază, asprirea regimului poliţist al familiei, etc. O seamă de nenorociri, abătute pe capul mic, tuns scurt, (după regulament), pe care nici mâna bună a mamei nu le poate şterge, nici alintările-i înţelegătoare când plângi convulsiv pe umărul ei cald, nici desertul strecurat pe furiş, sus, în cameră, să nu ştie tata....

Asta se cheamă, prietene, integrarea **socială** a neprevăzutului. Conştiinţă a constrângerilor mediului social, conştiinţă a datoriei, spaima de sancţiune, etc., etc. Cu alte cuvinte: vârsta primelor griji: cea de a doua copilărie.

O pată pe hârtie poate să aducă, mai târziu ceva, asociaţia detectivă a unei investigaţii Sherlock-Holmes-iene, ca în romanul citit în orele rezervate lecţiilor, cu frică să nu intre cineva în cameră, ţinându-l în sertarul mesei, deschis, gata să dispară la prima alarmă.

Par'că vezi: „pata de cerneală otrăvită. Misterul testamentului fatal..." Frumoase timpuri, nu? *Adolescenţa*...

Pe urmă, caietul de teme se preface în scrisoare de dragoste. Scrisul e nervos, torturat, întrerupt de îndoieli. Dacă mă 'nşel? Dacă are să râdă? Mâna scrie, febril. „Sărutul pe care ţi l-am dat a fost ceva asemănător senzaţiei pe care trebuie să o simtă viermele când atinge, întâia dată, suprafaţa curată, netedă, a frunzei de agud... Sunt un vierme mârşav care îmbălează curăţia divină a unui suflet pur ca al tău... Iartă-mă, iartă-mă, cu toate că ştiu că nu pot nădăjdui să fiu iertat". (Tânărul e inteligent, de asta scrie prostii. In fond, pe faţă a surprins-o plăcut sărutul lui). Pe urmă iscăleşte „...mai pot semnă: al tău?...." şi parafează. Pata, pe plic, luceşte adânc, negru, ca ochii ei. E chiar privirea ei, neţărmurit de tristă, în apele, negre de albastre, ale cernelei, cu pupila sclipindă a beculuí reflectat, la mijloc. Ochii ei... ochii ei... Privirea soarbe sclipirile cernelei, cu regretul că se usucă aşa de repede, la căldura becului electric. Mâna apucă o foaie albă şi 'nfiripă versuri despre „cernelile privirii prea-tristei lui Domniţe..."

A fost şi asta, odată. Nu ştiu cum vei fi tentat s'o numeşti, prietene, în formule neologistice. Pe româneşte se cheamă **tinereţe**, şi se punctează cu un clătinat îngăduitor din cap, din partea celor înţelepţi, şi cu un surâs...

— Pe urmă „pata neagră e hăul tot, al răvăşirii unui suflet „pe pragul Absolutului". Ochii o privesc, sticloşi, şi mâna strânge spasmotic revolverul menit să curme o viaţă inutilă, sbuciumul wertherian al unei dragoste dejucate de fluxul nestabil al vieţii celei de toate zilele, meschina, hulita viaţă de toate zilele care ne jăcmăneşte de iluzii, ne pradă de suflet, ne lasă goi şi înfrânţi. Pata neagră străjuie ca un final, fraza singulară înscrisă în chip de testament, pentru cei ce vor găsi-o sub fruntea însângerată a tânărului werther, în aşteptarea unui pocnet care nu izbucneşte...

...care nu va izbucni niciodată.

Werther păstrează astăzi, într'o cutiuţă de catifea, ca pentru inele, cartuşul minuscul de revolver, cu capsa perfcrată, neexplodat. Il păstrează pentru verificările lui personale, şi-l arată, uneori, în clipele de relaxare şi vorbărie patetică gratuită, nevestei lui şi cunoscuţilor: „cu ăsta m'am sinucis eu! Ei, ce vă faceţi voi fără mine? Şi tu, moţule, cu cine te mai măritai?" Şi moţul se alintă, fericit că n'a fuat foc, atunci, pistolul pe care i-l pusese dragului ei bărbăţel, în mână, infidelitatea „celeilalteia", pe care o detestă... Il alintă: „puişorul meu drag", şi-l pupă dulce.

Puişorul închide cutia cu glontele, şi-o învelește într'o hârtie pe care nu mai bagă de seamă pata de cerneală, care străjuise ca un final, fraza singulară înscrisă în chip de testament, pentru cei ce trebuiau să i-o găsească, însângerată, sub frunte: *„Nu vreau o viaţă AŞA!"*...

Recitește fraza, străin, şi dă din umeri:

Prostii!

Şi asta, prietene, pretind oamenii că se cheamă *maturitate*...

Vine un timp când pata de cerneală e doar o plictiseală în plus, pe lângă atâtea, fizice, casnice, sociale, profesionale, sentimentale.

Proprietarul stiloului mototolește exasperat hârtia: „— Numai pete, numai pete peste tot. Nimic curat, nimic pur. Totul maculat. Ah! Mocirla asta în care înnot...." O svârle la coş şi-şi toarnă un pahar de brandy....

Asta nu mai ştiu cum se cheamă prietene. Să fie *îmbătrânirea*? Revolta? Protestul pasiv? Sau spiritul „grognard"?

— „Ce s'a 'ntâmplat?"

Nimic, tinere amator de idei preţios formulate. Un proces de identificare, atâta tot. In vara asta mi-am cercetat memoria şi actul de naştere şi-am văzut cu surprindere că n'am decât, (totuşi!) douăzecişicinci de ani! Douăzeci şi patru, douăzeci şi trei? I-am avut vre-odată? Dela 20 nu-mi mai amintesc decât vag, pe primul, şi el numai o zi, când mi-am serbat, plângând, majoratul, la masa părinţilor mei, de care ei ştiau că în fond mă rupsesem încă înainte să-mi îngăduie legea, formal... Am fost cinci ani tot de douăzeci de ani, cu toate că simţeam cum trec şi eu, ca vremea... Şi'n pragul celor 80 pe care credeam că-i împlinesc, mi-am cercetat actele de stare civilă şi mi-am silabisit:... de profesiune... ...fără.... de ani.

...DOUAZECI ŞI CINCI!

De-aceea, azi, când sângele albastru al pelicanului care s'a prelins din ventricolul vacumatic al stiloului pe foaia albă de viitor manuscris, mi-a însemnat în colţul de sus, stânga, al hârtiei, o pată sclipitoare ca un cer de noapte, ştiind că am douăzeci şi cinci de ani, după ce-am avut 80 şi 20, am luat, cuminte, sugativa, şi-am uscat-o...

...Şi m'am bucurat că mai rămâne loc să'nsemn în stânga titlului: *„Universul Literar", format 5¼ quadraţi, corp 8/9 drepte.*

ION FRUNZETTI

Du-mă, mare!

Toamna-mi scutură castanii din grădină
Şi pe cer,
Norii-mi strâng de gât pătratul de senin—
Rămas stingher...
Iar în port,
De sub colanul dârgului de piatră
Marea —
Dezându-şi respirarea —
Furtunoasă se deşteaptă
Să m'anunţe că m'aşteaptă
Să mă ducă iar în ţara
Unde cântă primăvara!..

Era tot o zi de toamnă
Când plecam întâia oară
Să visez sub alte ceruri
Şi să plâng în altă ţară...
Şi-mi aduc aminte bine —
In port,
Când m'am îmbarcat —
Nimeni n'a plâns după mine...
Nimeni nu m'a sărutat!..

Ce le pasă lor, de cine pleacă singur,
Când rămân
Ce-alţi toţi, să-şi strângă banii
Şi iubitele,
La sân!..
Ce le pasă lor, că unul dintr'ai lor
Se 'nstreinează,
Când iubita lui de-alt'dată,
După el, nu mai oftează!..
Ce le pasă lor, că moartea mă pândeşte,
Când cei morţi,
Nu se mai strecoară 'n taină,
Pe şosea,
Pe lângă porţi?
Ce le pasă lor?...
Nici unuia dintre cei rămaşi
Nu poate
Să cuprindă necuprinsul
Mărilor necercetate?..
Şi nici unul nu 'nţelege
Că'n afar' de ţara lui,
Mai sunt şi-alte ţări pe lume
Cu femei
Şi bani destui?...

Iar de-mi va fi scris de soartă
Să dau ochii iar cu ei —
Ca să-i rog să-mi descifreze
Tristeţea din ochii mei —
Nimeni n'are să mă creadă
Şi-ochii lor —
Ai tuturor —
Ar privi 'ncruntaţi, străinul
Poposit în portul lor!..

Du-mă, mare,
Tu — isvor de inspirare —
Mare care altă dată —
Calmă,
Sau înfuriată —
M'ai purtat de-atâtea ori,
Din zori până'n miez de noapte
Şi din noapte până'n zori,
Şi mi-ai dat să beau din plin
Cupa plină de venin,
De nectar
Şi de iubire,
Şi m'ai legănat în visuri,
In extaz
Şi'n nesimţire...
Du-mă mare...
Du-mă 'n ţara
Unde cântă primăvara —
Ţara minunată 'n care
Tu doar ştii să mă mai duci
Şi mă'ngroapă'n cimitirul
Fără flori
Şi fără cruci!...

ION MINULESCU

Mangalia 1939

= UGO FOSCOLO =

(Urmare din pag. I-a)

Căci iată-l pe Foscolo în Aprilie 1797, locotenent onorific la Bologna, scriind „Oda a Bonaparte Liberatore", unde face apologia libertăţii şi sub forme literare, intrând definitiv în politica militantă, odă care va rămâne atât de expresivă pentru personalitatea poetului. Nu târziu se reîntoarce la Veneţia, contribuind prin scris, cu vorba, sau fapta, printre cei mai convinşi Bonapartişti, la introducerea noului regim. Luând o parte activă la viaţa colectivă, poetul merge de acum pe drumul literaturii militante, literatură care va forma expresia cea mai intimă a Risorgimentului italian. Şi pe cât trăia de intens sentimentul Patriei, — pe atât de mare i-a fost deziluzia în urma trădării dela Campoformio— insulele Ionice revenind Franţei.

Gazetar la Milano, cunoaşte aci pe Parini, pe Monti şi soţia acestuia, în vârstă numai de 19 ani. O idilă cu soţia lui Monti, Tereza, sfârşeşte cu o încercare de sinucidere. Acum şi aci începe să scrie poetul „Ultime lettere di Iacopo Ortis". Dacă mai scrie Foscolo, în acest timp şi oda „A Luigia Pallavicini", atât de expresivă în ceeace priveşte preziua marilor sale realizări, dacă, ajuns căpitan de Stat major, în misiune la Florenţa, unde îl aşteptau alte şi multe idile sentimentale, pe care le trăieşte atât de intens — pasiunea pentru Isabela Fonconi, bunăoară — obsedat fiind de apariţia Beatricei lui Dante pe malurile aceluiaş Arno — romanul acesta îl va termina poetul odată cu sinuciderea unuia din frăţiorii lui. „Ultimele scrisori ale sinucigaşului Iacopo Ortis" este un roman modern, epistolar, scris pe tema sinuciderii unui student, din cauza unei iubiri nefericite. Influenţat de Werther al lui Goethe, care se bucurase pretutindeni de cea mai excepţională primire, în Europa pre-romantică, roman autobiografic, Iacopo fiind însuşi autorul, întruchipând prototipul exilatului romantic, va însemna punctul cel mai înalt de până acum al posibilităţilor sale literare şi va ridica romanul italian până la demnitatea de artă, încadrându-l de minune în sensibilitatea şi tendinţele literare ale vremii. Cronologic legate de vremea în care apare romanul, apar cele 12 Sonete, care pun în lumină adevărata vocaţie lirică a poetului. De o remarcabilă expresivitate romantică, Sonetele lui Foscolo constitue un fel de preludiu al marilor simfonii lirice pe cale le va scrie în curând tânărul poet Giacomo Leopardi.

Iubirea, Durerea, Patria şi Moartea, formează tematica acestor Sonete.

Rămânând în cadrul literaturii ideologice consfinţită de Romantism, „Dei Sepolcri" este o poemă filozofică, care pleacă tot atât dela o preocupare de actualitate — este vorba de cele două edicte date de Napoleon, privitoare la higiena oraşelor, prin care se prevedea înfiinţarea de cimitire suburbane, spre a nu se mai îngropa morţii pe lângă biserici, sau în incinta oraşelor, edicte faţă de care reacţionează poetul. Ideia că mormintele sunt de mare folos pentru cei rămaşi în viaţă, întrucât contactul pe care-l păstrează cu înaintaşii de seamă, asigură continuitatea existenţei morale a omenirii, formează atitudinea intelectuală a poetului, din această compoziţie de genială plăsmuire. Patru mari motive lirice se desprind din această ideie centrală: „elogiul frumuseţii vieţii, deplângerea fatalităţii morţii, contemplarea perindării formelor şi imnul de biruinţă cântat poeziei nemuritoare".

Dacă poetul îşi dă seama că în viaţă iluzia şi realitatea sunt încleştate într'un nesfârşit conflict, care n'ar mai putea fi îndepărtat decât prin moarte, în timp ce personagiul din romanul lui trecut, Iacopo Ortis, se va sinucide spre a scăpa de sub obsesia acestui teribil antagonism, Foscolo, poate frate bun cu acest Ortis, într'un moment de revelaţie, va întrezări o altă cale de mântuire — Poezia!... O Iluzie, poate, şi asta!—dar singur cu ea în suflet, sub divina ei putere, scrie Mormintele, fericând poezia lumii cu cea mai neegalată creaţie romantică....

Pe aceiaşi linie a înfăptuirilor sociale, cu sentimentul chemării sale în lume, alături de convingerea lui intimă asupra rostului divin, mesianic, al Poeziei, „Mormintele", ca şi „Luceafărul", este o poemă prea frumoasă, prea sublimă, ca să o integrăm numai în postulatele ideologice ale misionarismului romantic. „Noblesa ideii morale — spune d. prof. Al. Marcu, într'un studiu al d-sale — care-i servise ca punct de plecare; idealismul de care dădea dovadă, exaltând ideia de viaţă şi de moarte; sprijinul pe care a ştiut să-l caute în lumea ideilor sociale, filozofice ale vremii, fără a le acorda o excesivă importanţă; severa tristeţe care se degajează din contrastul între adâncimea de concepţie şi suavitatea comunicativă a expresiilor, încunună poema lui Foscolo şi fac din ea una din capodoperile poeziei umane" de totdeauna. In toată cariera acestui poet îndrăgostit atât de mult de Frumosul pur, spune cel mai mare critic al Italiei moderne, De Sanctis, nu se identifică alt moment mai înălţător ca acesta.

Profesor universitar la Pavia, cea mai veche Universitate din lume, mai apoi autor al încă unei tragedii Ajace, cu subiectul luat tot din Mitologie, încearcă nu prea târziu să scrie un alt cânt, Le Grazie, unde idealizează Frumosul inefabil, triumfător, ca mai presus de orice valoare morală şi pe care l-ar fi dorit tot atât de celebru ca şi „Mormintele".

Insă, încă în deplină maturitate şi ascensiune literară, exilat în Elveţia şi apoi la Londra, când nu avea nici 40 de ani, va părăsi pentru totdeauna Patria lui dragă şi în nesfârşite întâmplări şi constrângeri materiale, va începe să trăiască pe aceste drumuri preludiul ultimei şi supremei deziluzii pe care a încercat-o în viaţă. Sub tăria de fier a acestor cingători de casne, în aceste preumblări fără capăt, departe de Patrie, poetul nedreptăţit, trist, supărat pe toată lumea, ar fi ţinut să-şi arate şi suveranu-i dispreţ pentru tot ce era neam omenesc — cu toate că alesese chiar Londra, capitala celei mai liberale ţări din câte aflase, ţara Lordului Byron, care-l înţelegea şi-l admira, cu care avea atâtea afinităţi poetice şi temperamentale.

O clipă nu se depărtează sufleteşte de Patrie, scrie încă, dar... îl vom vedea din ce în ce mai obsedat „de nostalgia revederii locurilor natale, a micului şi încântătorului Zante, al mamei sale şi al tuturor amintirilor homerice". (Al. Marcu).

Obosit de lume şi de gânduri, el, Foscolo, cel avântat până la fiorul cosmic al lumii mitologice, se îmbolnăveşte grav de friguri biliare şi de hidropică şi în anul 1827 la 10 Septembrie, moare în casa unui bogat prieten englez, el Marele neastâmpărat de până acum, aci, atât de liniştit şi calm...., înmormântat fiind într'un cimitir de ţară lângă Londra.

Abia în 1871, din iniţiativa admiratorilor săi, când Roma devine capitala noului Regat, i-au fost aduse osemintele din Anglia în Florenţa şi îngropate în Santa Croce, „în acest sacru templu al marilor genii naţionale evocate cândva de poet cu atâta pietate şi admiraţie".

Aşa moare Foscolo.

Aşa îşi deapănă fiinţa unul din marile genii ale omenirii, cel mai inspirat purtător de cuvânt al tuturor desamăgirilor, Poetul marilor iluzii...

Prof. FĂNICĂ GHEORGHE

Sus, pe dealurile Cernii

lui Alexandru

Sus, pe dealurile Cernii
unde creşte firul ierbii,
sar doi cerbi ca neaua iernii.
Şi pe unde sburdă cerbii
plânge sufletu 'n vecernii.

Cerbii vor văzduh să soarbă,
sufletul jindue 'n larbă.
Cerbii ling lumina toată,
sufletul în vale cată
către Cerna 'ntunecată,
cea cu apa blestemată,
cu venin amestecată.

— Cerbilor ca neaua iernii,
ce vreţi voi pe dealul Cernii?
— Iacă bem roua lucernii,
şi-om mai vrea de-aici din plai
să intrăm la Domnu 'n rai.
Să intrăm pe poarta mare
unde's stele şi izvoare,
ca să-l paştem stelele
limpezi ca minunile
şi să-l bem izvoarele
reci ca veşnicile...

— Suflete din plaiul ierbii,
tu ce vrei pe culmea Cernii?

Sufletul tace şi cată
către Cerna'ntunecată,
cu venin amestecată.

— Suflete din culmea Cernii,
nu vrei stele cum vor cerbii?
Nu vrei să'mpingi porţile
ca să bei izvoarele
reci ca veşnicile...
limpezi ca tăriile?

Sufletul plânge şi cată
tot spre Cerna'ntunecată,
cea cu apa blestemată:

— Nu văd poartă, nu văd uşă,
văd doar apa de cenuşă.
Nu văd stele, nu văd poartă,
văd doar apa'nveninată...

RADU GYR

Căutare de-alungul anilor

Din tainele luminii, cu grije ascunse ochilor mei,
Am smuls înălţimilor chiotul de l-am svârlit dincolo
Insângerat de zâmbetul cerului în asfinţit,
Zorilor, le-am urcat timpul peste voivodalul semn
Al luceafărului; nici un îndemn
Nu mi-a rămas în urmă pe care să nu-l fi râvnit.

N'am avut linişte de-alungul anilor...
Cu dinţii, ca o fiară, am sfâşiat luminile
Să văd peste umărul neclintit al nevăzutului.
Chinurile-mi erau hrană zilnică vieţuirii
Nemăsurată'n urzirea ceasului dintâi.
Casnelor le-am strivit strigătul sub călcâi
Şi scrâşnetul, ca pe-o răsvrătire, l-am trecut depăşirii.

N'am crezut vrăşmăşiei întâlnită la fiecare pas.
Am ars îndoiala ca pe-o rană
Şi i-am îmbrăcat goliciunile.
Numai sângele l-am lăsat slobod să semene
Hotare; l-am lăsat lanţurilor să le spele rugina
Şi lacătelor, ca o prevestire, să le şteargă vina
C'au încercat o clipă să ferece degete de cremene.

S'au nevoit porţile ca să primească cerul;
Somnului i s'au destăinuit depărtările ca o chemare,
Astăzi am găsit capăt la drumul limpezirii.
Gândurile-şi-au alcătuit leagăn din căutări
Şi fluier din dorinţele rămase neiertate.
Leagăn? Leagăn n'au gândurile pline de păcate
Nici fulgerul popasuri când se afundă'n mări.

Ori când voi muşca înălţimilor chiotul şi-l voi svârli
[dincolo
Biruitor ca zâmbetul cerului în asfinţit.
Zorilor le voi urca timpul peste voivodalul semn
Al luceafărului... In urmă, nici un îndemn
Nu mi-a rămas pe care să nu-l fi râvnit.

ION VALCEANU

Cronica plastică

Savu Moga şi Horia Damian

Două admirabile expoziţii sunt actualmente'n Capitală, punând toate celelalte manifestări de artă, în umbră. Intrucât constitue amândouă un eveniment plastic remarcabil, vom vorbi numai de ele în această cronică, lăsând pentru viitoarea dare de seamnă pe celelalte.

La Ministerul Propagandei este deschisă pentru moment (şi ne temem că pentru foarte puţine zile!) o expoziţie a zugravului ardelean din secolul trecut SAVU MOGA prezentată într'o prefaţă *cu totul şi cu totul încântătoare* de profesorul CONSTANTIN BRAILOIU. Tablourile înfăţişate sunt icoane pe sticlă din colecţia particulară a profesorului BRĂILOIU. Personalitatea d-lui BRAILOIU (pentru care avem o deosebită preţuire), suntem siguri, este binecunoscută cetitorilor. Chiar dacă'n momentul apariţiei acestei cronici — s'ar putea ca expoziţia magnificelor icoane să fie închisă — *adevăratele apariţii de artă fiind scurte, fără reclamă şi tapaj*, cetitorii noştri (nădăjduim), îşi vor putea procura la Ministerul Propagandei modestul cartonaş relatând cu un inimitabil humor, desprins chiar din mărturiile concetăţenilor ardeleni ai lui SAVU MOGA, principalele evenimente din viaţa lui, adunate, puse la punct şi transcrise cu duioşie pe profesorul BRĂILOIU.

De obicei cataloagele expoziţiilor sunt menite să meargă la coş — catalogul acesta, din potrivă, trebue păstrat cu sfinţenie — constituind el însuşi un mic şi adorabil eveniment literar.

Despre icoane pe sticlă vom spune câteva cuvinte pentru a familiariza cetitorii noştri cu această artă, care a dat cele mai autentice opere în această direcţie; mulţumim d-lui G. G RĂDULESCU, dela Turism, pentru amabilitatea cu care ne-a pus la îndemână *Buletinul Monumentelor Istorice*, Fascic. 113—114 Iulie—Octombrie 1942, din care extragem cele de mai jos şi la care trimetem pe cetitori pentru o mai amplă, mai completă descriere întocmită cu talent şi multă pricepere de d-nii IOANIDU şi G. G. RĂDULESCU.

Dela început, prevenim pe acei cetitori **care nu o ştiu, că avem o stimă şi o dragoste *nemăsurată*** pentru arta primitivă şi *cu deosebire* pentru *arta noastră ţărănească*, nu doar numai din patriotism, ci mai ales pentrucă o considerăm de înalt ordin artistic, convinşi fiind (fără nici o modestie!) împreună cu o seamă de personalităţi străine, că *primitivii* deţin secretul şi esenţa artei.

Pictura pe sticlă a înflorit şi'n alte ţări, în Ardeal însă pare să fi luat un avânt cu totul deosebit, graţie ţăranilor români, care în diferite centre, apropiate de fabrici de sticlării, „glăjării" cum spun ei, s'au adunat întocmind o breaslă densă şi bogată în iconari. La început, aceştia lucrau după şabloane, mai apoi însă, gustul pentru individual se dezvoltă, dând la iveală personalităţi ca acele ale lui SAVU MOGA, 1816—1899 (cea mai captivantă din punct de vedere al rafinamentului culorilor), IOAN POP, făgărăşan tot ca şi MOGA, „caracterizat printr'un desen foarte'ngrijit, totuşi spontan şi sincer" este în aceiaş timp „autorul unui exemplar unic aflat în colecţia I. C. IOANIDU, Sfânta troiţă într'un trup (*adevărată* închipuire suprarealistă!)" şi MATEI ŢIMPOREA zis MATEI ZUGRAVUL, specializat în compoziţii cu mulţime de personagii, „arbori, case, detalii de peisaj (în unele icoane se pot număra până la 300 de figuri)". Vreo două icoane ale lui Ioan Pop sunt în expoziţia actuală a lui SAVU MOGA, între care aceia cu chipurile urcând către biserică, cu lumânări, este curat *inenarabilă*, ca humor şi ca spirit.

C. PARASCHIVESCU-BOSNIEF — Portret

Vom mai pomeni numele mai puţin strălucitor, totuşi important al celor trei ultimi iconari, PETRU TAMAŞ mort la 1915, FAIN GHERGHEL şi LINTEŞ. Odată cu începutul veacului nostru, începe şi decadenţa artei iconarilor, care cu ultima lor exponentă ANA DEJ, se reîntoarcere la şablon.

E o mare pacoste graba cu care trebue vizitată o expoziţie; Capitala azi ne răpeşte cu atâtea griji, încât regretăm că înainte de a da cronica şi mai ales ca să o putem da la timp, am fost nevoiţi să vizităm expoziţia minunatului zugrav SAVU MOGA tot pe repezeală. Relatăm însă următoarele: ceeace-l face pe acest iconar, să se deosebească de alţii şi să propue *plasticienilor de azi* probleme măestrite de rezolvat sunt acordurile lui de culoare, cenuşiu, verde, negru şi pentru figuri puţin roz cu care şi-a întocmit lucrările cele mai de seamă. Apoi o altă caracteristică a lui, şi în genere a tuturor primitivilor, este nesocotirea canoanelor perspectivei, ale proporţiei *convenţionale*, ajungând să creeze el, o proporţie fantezistă însă în admirabil raport cu cerinţele icoanei, compoziţiei.

Am admirat, în special, icoana din colecţia d-lui Radu Crutzescu.

Intr'adins am vorbit de SAVU MOGA întâi, o culme a expresiei noastre ţărăneşti, practicând o artă legată de ornament prin „tenta plată" (culoare fără umbră şi lumină, aşternută fără relief), permiţând cele mai vii, neaşteptate şi puternice acorduri de culori şi HORIA DAMIAN, o cume a picturei noastre de şevalet, descoperitor al volumului pe care hotărît îl întrebuinţează magistral în expoziţia sa dela Dalles, deschisă până la 19 Noembrie numai şi pe care *nici un amator de pictură serioasă*, nu ar trebui s'o scape. Este nespus de îmbucurator pentru noi de a putea constata ce roade magnifice dă acest pământ văzând pe deoparte umilele, dar atât de subtile înfăţişări ale ţăranului SAVU MOGA crescut pe ogor ardelean, şi dezvoltarea admirabilă a lui HORIA DAMIAN, în vârstă numai de 22 de ani, crescut şi el în regatul românesc fără nici o streinătate în coadă.

Progresele realizate de tânărul DAMIAN în decursul acestor doi ultimi ani, sunt deadreptul uluitoare, în aşa fel încât orice critică, orice cusur este anihilat. Tehnica acestui pictor este *adevărata tehnică de ulei* „aşa se pictează" şi s'ar mai putea spune *„aşa se desenează"*... Descoperirea capitală a d-sale este *lumina*, efectul (în sensul cel mai bun) de lumină pe care d-sa îl aplică în tablouri fie pentru figuri, fie pentru naturi moarte. Am ghicit numaidecât văzând relieful sculptural (am putea spune) al obiectelor că nu este lumina obişnuită de atelier, d-sa are (din fericire!) în subsol o fereastră luminând dintr'o parte, *aşezată sus*, aşa încât obiectele primesc o ploae luminoasă contrastată cu umbră, ca la vechii OLANDEJI.

Incă un secret al artei lui HORIA este *mărirea* obiectelor înfăţişate, echilibrarea lor ca mase, preponderenţa albului pictat cu o iscusinţă neobişnuită, în sfârşit relieful cu care un lucru sau o fiinţă este întruchipat nouă, cu o intensitate care-ţi dă iluzia pipăitului, fără să fie un „trompe-l'oeil". Pe urmă Horia Damian e şi un virtuos al pensulii, când vrea, „à la Stoenescu", pildă ne este bărbatul gol cu joben, nici decum motiv de râs pentru umoriştii de mahala pe care îi văd cu pântecul tremurând de jovialitate, „uite mă, ăla gol cu tichiu'n cap", ci magnifică temă plastică rezolvată cu măestrie de un *mare artist*.

Da, credem şi o spunem cu toată inima, HORIA DAMIAM este *„un pictor în toată puterea cuvântului"*. Pentru nobila artă pe care o practică îl stimăm şi *acum* avem perfectă încredere în viitor, ştim că ne va da lucruri din ce în ce mai de preţ.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

NOTE FRANCEZE

ACADEMIA FRANCEZA ŞI POEZIA: UN RAPORT AL LUI GEORGES DUHANEL.

ARTĂ ŞI LIBERTATE

Arta literară, ca toate celelalte arte, trăieşte din libertate şi din opoziţii fecunde. Asociaţiile profesionale au lăsat până acum pe membrii lor într'o stare de independenţă perfectă: ele şi-au interzis mai ales să exercite asupra acestor membri, o autoritate având caracterul unei jurisdicţii. Noi ştim bine, şi aceasta este o experienţă istorică, ştim că aproape tot ce este mare în domeniul literilor, tot ceeace, în acest domeniu, este admirabil, fecund şi de mari consecinţi ar pieri în mod fatal sub lovitura unei atari jurisdicţii dacă ea ar fi organizată cu o prea mare severitate.

„MICI BISERICI"

In discursul pe care-l rostea, sunt cam cincisprezece ani de atunci, în clipa în care lua un loc printre Dvs., Paul Valéry v'a zugrăvit, în câteva cuvinte, cu o precizie perfectă, „aceste mici biserici în care spiritele se înfierbântă, aceste încăperi unde vocea se înalţă, unde valorile sunt exagerate" şi care, cum spune pe drept confratele nostru, sunt „adevărate laboratoare pentru literatură"; el ne-a arătat „acele imperceptibile grupuri mult timp închise, mult timp impenetrabile, luate şi mândre că sunt luate în bătaie de joc, şi avare cu luminile lor separate". Academia nu este nici într'un fel comparabilă laboratoarelor unde se săvârşeşte această chimie misterioasă. Academia, care nu este compusă în întregime din scriitori, nu este un loc de experimentări şi de tentative. Ea acordă membrilor săi o perfectă libertate de acţiune, de care este foarte vădit că ei se folosesc după fantezia lor; dar adunată în grup, ea nu uită menirea ei care este să vegheze asupra anumitor tradiţii, să cântărească unele obiceiuri, să ratifice sau să îndepărteze unele păreri şi să servească în sfârşit literatura, servind scriitorii.

FRANŢA ŞI FRANCEZII

Domnilor, eu nu pronunţ această frază la întâmplare şi printr'o simplă întâlnire de cuvinte. Ea pune o ciudată întrebare şi anume de a şti dacă putem iubi ansamblul fără să iubim componenţii lui. O doamnă pe care am avut plăcerea să o întâlnesc odinioară la Marrakech îmi spunea: „Cât de frumos ar fi Marocul dacă n'ar exista Marocanii!". Această exclamaţie m'a făcut să râd, apoi ea m'a consternat. Prea multă lume îşi închipuie că poate iubi Franţa, urînd în acelaş timp pe Francezi. Dar, fără Francezi, există oare ceva pe care să-l putem numi cu drept cuvânt Franţa?

Un poet îmi scria de curând, într'o scrisoare, pe care cu siguranţă nu o voia impertinentă: „Ar însemna aproape să se răstoarne tradiţia, făcând să răsune cuvântul de poezie sub cupola". Această mică frază nevinovată m'a lăsat pe gânduri. Citind-o, mi-am amintit începuturile mele, exigenţele şi nedreptăţile tinereţii, şi că scăpările memoriei, departe de a împiedeca critica, par să-i dea o voioasă îndrăzneală. Mulţumită cerului, tradiţia controverselor literare este mereu vie în Franţa şi nu s'a sfârşit, cu toate nenorocirile noastre, cearta în legătură cu poezia. Se pare chiar că, în această epocă turbure, în mijlocul evenimentelor uluitoare şi dureroase care ne cuprind, tineretul francez face un efort admirabil să regăsească izvoarele poeziei, pentru a se înviora şi a-şi recăpăta forţa. Avem în fiecare zi dovezi emoţionante.

POEZIA PURĂ

N'ar trebui totuşi să uităm că, din toate desbaterile instituite de douăzeci de ani asupra problemelor de artă poetică, cea mai răsunătoare, acea care a mişcat şi a inspirat mai puternic lumea literară, care a atins şi a cuprins chiar marele public, este faimoasa desbatere a poeziei pure. Ori, această fierbinte şi strălucitoare ceartă a luat naştere la Academie, sub această boltă atât de greşit judecată, de care vorbeşte tânărul meu corespondent. Abatele Bremond, trebuie să amintim? este acela care a instituit această desbatere privind frumoasele opere ale unuia din confraţii noştri, hrănind astfel flacăra sacră şi dând tinerelor cohorte o formulă şi un drapel.

Ceeace trebuie deplâns, ceeace, în cât mă priveşte, nu mă consolează deloc, este spiritul de a judeca greşit. Înţeleg orgoliul, îmi plac acele „clartés séparées" pe care ni le arăta Paul Valéry. Dar caracterul propriu al luminii este de a se răspândi. „O, mare asuru! întreba cu elocvenţă Zarathoustra, ce ar fi fericirea ta dacă n'ai avea pe acei pe care-i luminezi?" Putem judeca şi condamna, dar nu trebuie să judecăm greşit. Academia nu ignorează importanţa renaşterii poetice în aceste vremuri de neliniţe înfrozitoare; ei nu-i lipseşte nici curiozitatea, nici încrederea, şi doreşte ca grupurile tineretului literar să-i dovedească măcar asemenea virtuţi.

Orice ar spune Georges Duhamel, discuţia deschisă de el înseamnă că ceva s'a schimbat în „Republica literilor". Dacă e adevărat că problema „poeziei pure" a fost pusă în faţa „celebrei companii" din care face parte, nu-i mai puţin adevărat că marea poezie franceză dela Nerval la Baudelaire şi Mallarmé a trăit în marginea vieţii academice. Dacă Paul Valéry a avut onoarea să primească imortalitatea pe care ea o conferă, nu era poate decât semnul manifest al unei răscumpărări.

T. BERVAL

Întoarcerea

de CONSTANȚA TUDOR

Dela fereastra trenului, munții se desfășeau ca un uriaș evantai verde, de-un verde ciudat, cu ape străvezii pe-alocuri, licărind galben-mătăsos uneori, înflorit numai de-o pată sângerie, jos, de unde porneau cutele largi ale văilor. Iluzia ținu puțin. Munții semănau acum a munți, iar pata însângerată cu o ciupercă veninoasă.

Sufletul Martei se strânse puțin a nedumerire. Niciodată nu i se păruse că orașul seamănă cu o ciupercă otrăvitoare. Îi reveni obsedantă, o amintire din fundul copilăriei : culesese, într'o noapte, din iarbă, o stea și când deschisese pumnul sub lumina mărită a lămpii, cu ochii pregătiți pentru toate minunile, văzuse ceva negru și urît, așa ca un gândac : s'a scutărat de el iute și de-atunci nici o tristețe nu-i fusese mai mare. Acuma doar, când orașul adolescenței venea atât de străin spre ea, Marta retrăi, chinuitor și sfâșierea copilului pentru care muriseră în noaptea aceea toate stelele.

Trenul mergea greu, cu opinteli indecente, gâfâind ca după un popas scurt. Pe Marta o durea capul: i se oprise sub frunte o lamă ascuțită care sfredelea ritmic, mereu în acelaș loc. Inchise ochii, își apăsă să-și liniștească sângele, tâmplele, încercă să nu mai audă nimic.

In gară găsi, tot ca acuma zece ani, petunii de culoarea cernelii violete și mușcate albe legănându-se tot așa, cumințI, în oale smălțuite verde, prinse în fiecare arcadă. Se uită prietenoasă în jur, înseninată, mirată doar că nu zărește niciun cunoscut. Ieși din gară, făcu doi-trei pași și geana bucuriei căzu iarăși dincolo de sufletul ei. I se păru dintr'odată c'a fost o greșeală, că s'a oprit în alt oraș, străin, cu case ridicole, turtite de acoperișul opulent, roșu, de țiglă. De-aceia semăna orașul, de departe, c'o ciupercă veninoasă.

'Aici în dreapta fuseseră niște case mici, acoperite de iederă, în care stăteau doi bătrâni. Nu rupea nimeni trandafirii niciodată, crengile de iasomie se scuturau numai când bătea vântul, iar merele cădeau toamna din pomi singure. Pe lângă casa bătrânilor Marta trecea ca pe lângă o biserică: îi venea să se închine. Uneori se odihnea pe banca de lângă poartă. Acum, în locul caselor acoperite cu iederă se ridica, trufaș, un hotel: „Hotel Coroana". Oare în fiecare oraș trebue să fie un hotel „Coroana"?, se întrebă inutil gândul Martei? Ochii căutau înfricoșați un singur colț, o casă numai, pe care vremea să i-o fi păstrat întreagă, ca amintirea. Nu găsea nimic, nimic. Se simți obosită, strivită de o emoție prea neașteptată ca s'o poată înfrunta direct. Îi era frig: serile sunt întotdeauna friguroase aici.

A dormit greu, obositor. S'a trezit speriată, așa cum i se întâmpla întotdeauna în casele străine sau ori de câte ori nările sufletului adulmecau vre-o primejdie. Inchise iar ochii și ascultă: i se păru totul prelungirea unui vis. Orașul ei, și-acum zece ani, vara, se trezea la fel. Tot așa, prelungind comic unele silabe, singurul vânzător de ziare din târg anunța "ultimele evenimente". Poate-i același vânzător. Apoi scârțâitul indolent al căruței cu ghiață, pașii grăbiți ai cucoanelor care mergeau la piață urmați de lipăitul subaltern al servitoarelor, cineva care strigă „la smeură", covrigarul. Marta simți gustul covrigilor cu susan, proaspeți și dulci, nările i se umplură de mirosul de putregai al smeurei și ochii de culoarea ei caldă, turburătoare. Sări din pat și trase storul : soarele năvăli la fel, impertinent și-o orbi. Marta se alintă puțin ștergându-și obrazul de umăr, își surâse plin, ca altădată, își rotunji ochii a mirare și-și lipi nasul de geam. Tot ca atunci, tot ca atunci. Covrigarul e-acelaș : cu mustăți albe, c'un neg mare cât o alună, pe frunte. Oare cum îl chema? Trecu pe lângă geamul ei, dar n'o văzu.

Și lumea cealaltă mergea la fel de grăbită. mici slujbași necăjiți, domni cu burtă, cucoane cu gospodărie și copii. Pe trotuarul din față, o cucoană se tocmea cu doi țărani; toți oamenii cari se tocmesc fac aceleași gesturi. In fond, oricând, toți oamenii fac aceleași gesturi, își complectă gândul Marta. Și figurile le sunt la fel. Din toți câți trec pe lângă geamul ei n'a reținut nici-o privire, nici un pas. Erau cenușii, șterși, ca și femeile lor ca și viața lor. Din cucoana de pe trotuarul din față nu vedea decât un „pardessus' mohorît, dar știa că sub el poartă o rochie pătată cu untdelemn, că miroase a ceapă prăjită, că nu poartă „soutien", că nu-și spală niciodată fardul depe față, că nu cumpără flori, că nu știe cine-i Andrè Gide și că-i virtuoasă. Pe Marta o înfioră un râs venind gâlgâitor, din afară. Simți că-și bate cineva joc de ea. Lama tăioasă de sub frunte sfredelea iar, cu ritmul acela înnebunitor. Se scutură ca atunci când încerca să-și învingă timiditatea, se înnălță puțin pe călcâie și-și strânse dinții de-i auzi scrâșnind.

Trebue să plece de-aici cât mai repede : i se făcu de-odată dor de-un oraș necunoscut, care să nu semene cu niciunul din câte știa, cu oameni ciudați, vorbind o limbă neînțeleasă, pe care s'o asculte doar ca pe-o muzică.

Să vadă numai parcul și-apoi pleacă: chiar în după amiaza asta.

Ocoli de mai multe ori strada care ducea spre casa unde trăise atâta timp. Ar fi vrut totuși să mai vadă gardul, tufele de cuișoare — poate s'au uscat de-atunci, — să mângâie cu ochii pereții fiecărei camere, să se mai uite pe fereastra de unde pândea venirea lui....

S'a întors definitiv din drum : mai bine să-și închipue că totul a rămas ca atunci. Știa că nimic n'a rămas ca atunci și totuși...

Era mulțumită că n'a întâlnit niciun cunoscut : au salutat-o câțiva trecători, unul a vrut să se oprească chiar, dar n'a fost decât o confuzie, o greșeală, — nu mai avea curajul să știe nimic precis, trebuia să se-amăgească.

In parc, Marta zâmbi iar : aleile sunt ca atunci, băncile tot verzi, în scoarța copacilor tăiate tot inimi și inițiale. Doar brazii au mai crescut : atunci nu se țineau de mâini. Inghiți mirosul lor amărui, așa de adânc, că ameți : o ameteală plăcută, ca înainte de-a adormi. In parc nu era nimeni : se simți ca **într'o lumea ei, acasă, într'o casă veche, bună.**

Era o liniște ca de început de lume și dac'ar fi știut s'asculte, ar fi auzit inima fiecărui copac, inima pământului, inima morților îngropați sus, în cimitirul unde moartea-i doar o invitație la odihnă.

Ar fi auzit, poate, și vorbele de dragoste pe care le-a rostit, înspăimântată, întâia oară poate și răspunsul, poate-ar fi simțit și sărutul dintâi. Dac'ar fi știut să mai vadă, poate s'ar fi zărit chiar pe undeva printre tulpinile de candoare ale mestecenilor, tot dreaptă, tot albă, tot subțire, și'n fața ochilor ei de-atunci poate-ar fi plâns. Dar nu știa să mai audă, nu știa să mai vadă.

Liniștea era prea mare pentru umerii ei și nu putea s'o mai rabde.

Se scutură iar, ca de-o greutate, și-și trecu mâna prin păr : gestul, frivol, îi aduse imediat altă stare de suflet. Desenă în nisip cu vârful sardalelor, arabescuri, se uită după o furnică, alintă iarba, culese o margaretă : „mă iubește, nu mă iubește, mă iubește nu..." O fetiță se opri în goană lângă bancă — de unde venise, în parc nu era doar nimeni?

— Ana, Ana, vino înnapoi!

Marta își auzi inima țipând. Își ținu puțin respirația, își mușcă buzele.

— Ana, întoarce-te că te urechesc, n'auzi?

Numai Anton vorbea așa, cu un „r" vibrând în surdină ciudat de mult, chiar după ce cuvântul fusese uitat. Il ruga să repete de zeci de ori același lucru și-i plăcea mai ales cum îi cânta numele : „Marta, Marta, Marta....".

Și fetița asta, dece nu pleacă? O urî dintr'odată, inconștient. Dacă-i fata lui? Fata lui Anton! O cercetă cu răutate : slabă, spălăcită, cu picioarele prea lungi, cu privirea șleampătă. Nu-i fata lui, nu-i seamănă! Respiră mai în voie, dar n'avu curajul să se uite să vadă cine strigase pe fetița de lângă ea. Dece să se uite? Glasul nu putea fi al lui Anton, avea în el ceva alterat, suna rece, străin, răgușit.

Unde-o fi oare Anton? Zece ani... Marta ar fi vrut să se întoarcă în trecut, să retrăiască, clipă cu clipă, dragostea de-atunci, întâia ei dragoste.

— De ce nu ești cuminte, Ana? Ai cerut domnișoarei voie să te așezi pe bancă?

Marta își ascunse fața în palme. Anton era în fața ei .El n'o văzuse, aplecat să ridice ciorapul fetiței. Schițase o intenție de salut, neglijent. Bine că nu s'a uitat la ea. Anton se așează pe banca de-alături, îl auzi cum își desfăcu ziarul. Marta deschise ochii încet, c'o mare teamă. Printre acele verzi putea să-l vadă. Numai părul îi era tot așa, castaniu, cu sclipete blonde de-asupra frunții : fața i se boțise, chinuită, ochii îmbătrâniseră, indecent, cu pungi sub pleoape, gura — gura lui, — era arsă de tutun, uscată, moartă. Purta haine posomorîte, o pălărie cu panglica pătată gras. Cum o fi trăind oare Anton, ce-a mai rămas din visurile lui de altădată — visurile lor?

Mai știa oare?...

„Je suis belle, o mortels! come un rêve de pierre,
„Et mon sein, où chacun...

Cum de nu simte că se uită cineva la el, că încearcă să-l iscodească pe dinăuntru? Anton aruncă plictisit ziarul, căscă, se rezemă de spătarul băncii și-și lăsă capul pe spate. Inima Marteti țipă iarăși. Se uită ca o somnambulă la gâtul lui Anton : gros, cu vine puternice, vulgare. Atunci... Marta-i spunea lui Anton că are gâtul ca tulpina acvatică a nufărului, neted, suplu. Il mângâia întotdeauna cu sentimentul că atinge-o floare și-l simțea sub obraz ca pe-o catifea dulce, dulce și caldă... Marta trăi pentru o clipă emoția de-atunci : inima i se svârcoli iar, ca un șarpe care nu poate muri. Îi era frig, un frig ciudat care-aducea c'o împietrire. Se ridică de pe bancă mecanic și-avu impresia că-i o marionetă silită să-și asculte sforile.

Ajunse în goană la hotel. Răscoli prin geamandane, scoase oglinda și se privi. Poate s'a schimbat și ea : ochii tot mari, turburători, dar supsese prea multă tristețe în ei : gura, nu înțelese cum, dar par'că altădată se arcuia altfel : pe frunte nu era nici-o linie și gâtul... când îi crescuse colacul de grăsime de sub bărbie? : și obrajii... Scăpă oglinda din mână. Rămase câtva timp împietrită, apoi s'aplecă, ridică un ciob și-și privi iar ochii, gura, fruntea, gâtul, obraji. Simți că-și bate iar cineva joc de ea, simți iar râsul acela venind, gâlgâitor, din afară.

*

In tren Marta-și feri ochii de toate oglinzile și de toate geamurile.

Se mai uită odată, pentru ultima oară, la orașul cu înfățișarea de ciupercă veninoasă munții se depărtau încet-încet, înfloriți de-o singură pată sângerie. Suptă de depărtări, pata sângerie se șterse.

Marta se întoarse dela fereastră. Domnul de vis-à-vis îi surâse, curtenitor. Eri ar fi deschis iute poșeta, și-ar fi refăcut buclele și fardul, ar fi răspuns la zâmbet .Acum rămase nemișcată : numai gândul umbla, răscolitor, prin trecut. Mânile-i căzură moi, ca două frunze moarte, în poală. Domnul de vis-à-vis plecă în alt compartiment.

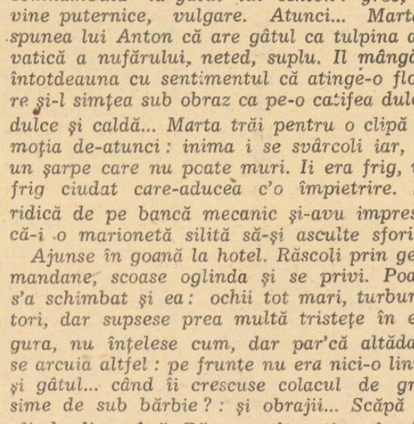

Cântecele singurătății

I

Ochii aceștia de elegie
Mai duc ei steaua ce i-a'nflorit?
Mai poartă cerul viu despletit
Peste lumină și veșnicie?

Mai știu minunea dintru'nceput
Apele stinse, fără de zări?
Visul, cu fruntea între mirări
Își mai desmiardă somnul de lut?

Tăcutele ore își tremură ceața
Prin recea'nserare sub care adorm
Va fi, din acest întuneric enorm
Să ies să-mi întâmpin cândva dimineața?

II

Cântec bogat în horbote și ape
Ce-mi crești sub arșițe aromitor,
Rămâi de-apururi sfetnicu-mi de dor,
Ascuns în umbre, sângelui aproape.

In liricele-i frunze'nvolburat
Copacul sufletului, tors de vânt,
Din flaute mâhnite, de pământ,
Sub ceruri noi te-o crește, preacurat.

Când mi-or vărsa clepsidre oarbe visul
In spornica lor mare de cenuși,
Uscatului meu mugure ce nu-și
Nunti azurul tu să-i fii promisul.

Sui-ș-vor umbrele crepusculul ca furii
Spre flacăra comorii'nsingurate.
Tu, cavalerul linei luni, curate
Du-i neatinse zorile de Furii.

AUREL CHIRESCU

---

*) Din vol. „Fântâna lui Narcis", sub tipar.

Cu duh smerit...

Cu duh smerit și pașnic aș vrea să trec prin lume,
Să nu aștâț nici ura nici dragostea cuiva,
— Un glas fără ecouri, un cântec fără nume —
Să nu mă poarte 'n gânduri și'n visuri, cineva.

Aș vrea să fiu ca floarea ce crește neștiută
Cu chip umil, podoabă a lutului sărac,
Pe care numai vântul, în taină, o sărută,
Când mișcă valul holdei ca unda unui lac.

Sub freamătul pădurii ce'n noapte, lin, se pierde,
Aș vrea să am tovarăși doar arborii din jur,
Ființa îmbătată de vis și de azur.

DIMITRIE ALBOTA

Paralelă

La tine dorul e pribeag
Culegător de diamante;
Un vagabond ce strângi tezaur
Din lacrimi calde de amante,
Minciuni să le prefaci în aur
Și melodii nemaicântate...

In mine-i floare-așa de multă,
Apleacă-ți sufletul și-ascultă,
Cum crengile își ning petale,
Pe orice drum și pe cărare,
La orice om ce iese 'n cale..

In țara noastră naște basmul,
Din inima ce-și bate spasmul
Pe înălțimi amețitoare;
Dar între noi e-atâta soare,
Că nu ne mai putem vedea
Și trecem unul lângă altul
Ca doi străini pe o șosea.

TANA MUGUREL

Profilul artistic a lui Martin Benka

de dr. IULIUS KALMAN

Opera pictorului Martin Benka se înrădăcinează atât de adânc în gustul poporului, încât trebuie să amintim — pentru ca fiecare interpretare a artei sale să nu-și piardă scopu-i artistic — cei puțin o trăsătură exactă a caracterului național slovac, cât și influențele care l-au format.

In împrejurările externe predominând cele cu caracter politic, s'a păstrat tradiția dusă până la exces și poporul slovac, din secolul 9 până în secolul 18 vegetând, fără o o regulă solidă în limba literară, creiază numai în domeniul literaturii religioase. Abia în a doua jumătate a secolului 18, preotul catolic Anton Bernolak a pus bazele științifice ale unuia dintre dialectele slovace și pe bazele acestui dialect literar a început, după aceea, să se desvolte paralel și viața culturală spirituală, care a trebuit să lupte greu pentru dreptul ei elementar chiar și în secolul 19.

Consecințele revoluției din Martie, printr'o activitate de seamă a filologului Ludevit Știur, au oțelit într'atâta conștiința națională slovacă, încât nici Austro-Ungaria, în încercarea ei de nivelare a popoarelor, din anul 1867, nu a putut împiedica noul curent al voinței poporului de a trăi după principiile lui naturale. Prin revoluția Statului din 1918, s'au realizat, însfârșit, aceste aspirații și Slovacia în cadrul republicei Cehoslovace, a pășit pe calea culturală europeană. Forțele proaspete ale unui popor de trei milioane s'au desvoltat rapid și printr'o activitate creatoare foarte rodnică, au ajuns, ca în cei douăzeci de ani cari au urmat, să ridice cultura lor până la nivelul istoric al vecinilor mai norocoși.

Orientarea sociologică a psihologiei populare slovace din bogăția ei de poezie, cântece, obiceiuri, zicători, povești și creații artistice, dovedește că Slovacul are o înclinație pentru supramăsură. Una dintre caracteristicile temperamentului slovac este sensibilitatea dublată de dorința, de aspirația creatoare, la care se adaogă entusiasmul pentru o activitate neîncetată, ceeace a determinat un criteriu de viață sobră, simplă. Sunt buni la suflet, blânzi și miloși cu aproapele.

Uniți cu Cehii prin forma politică de Stat, au reliefat întotdeauna sensibilitatea lor în cadrul operei comune. Benka, pe care revoluția l-a găsit la Praga, s'a bucurat de eliberarea compatrioților săi prin expresii creatoare, corespunzătoare tradiției naționale. Acest interpret artistic al Slovaciei liberate, fiul unui meseriaș sărac, s'a născut la 20 Septembrie 1888, la Kiripolek lângă Bratislava. Din copilărie a fost atras de natură, iar la vârsta de 14 ani a început să zugrăvească colibele țăranilor. Adevărata sa vocație însă s'a accentuat la Viena și atunci a fost trimis la Praga, unde s'a ocupat de el cunoscutul peisagist al artei impresioniste Kalvoda. Benka a trăit în preajma lui timp de cinci ani, dar independența artei sale creatoare s'a manifestat numai decât prin lucrările sale, fără nici o influență străină. Și-a ales reședința la Praga, putând de acolo să-și exprime dragostea sa pentru patrie, a cărei eliberare o privea obiectiv, din punct de vedere spiritual.

Dacă din operele vechilor maeștri slovaci reeșeau notele naționale folkloristice, Benka și-a exprimat vederile printr'o manieră cu totul nouă. Prin expresiunea simplă, dar puternică și eficace a concepțiunilor sale originale și suggestive, s'a confirmat că viața istorică a poporului și-a găsit realizarea prin marele artist așteptat.

Față de străinătate, prin el s'a desvoltat cronica scrisă a calităților coloristice ale peisagiului, în care slavismul integral se reflectă din trecutul milenar până la crâmpeele epice ale prezentului.

Tenacitatea oamenilor de pe câmpie, unde s'a născut Benka, este cu mult mai mare ca în altă parte. Această tenacitate a apărut și în imaginile pictorului nostru, a cărui bucurie pentru viața nouă ce începea după sfârșitul războiului și după îndelungata asuprire, a exprimat-o prin poziția plopilor din tablouri, prin culesul vesel al porumbului și în pasul expresiv al agricultorului, erou simbolic, care merge în urma plugului. Aceste picturi în ulei sunt numai introducerea la operele următoare pe care Benka le-a creat în timp de 20 de ani în atelierul său din Praga, din schițele luate regulat de prin călătoriile și excursiile prin Slovacia. Munții la orizont au fost întotdeauna peisagele sale favorite și de aceia se ducea în nord, unde ținutul este tot numai ondulații mari, puternice. Acolo stătea în contemplare în fața naturii melancolice, regiuni împodobite cu păduri străbătute de ape și munți înalți care își pierdeau vârfurile în norii întunecați, cari apoi risipindu-se lăsau să se desfășoare un spațiu larg, adânc.

Tablourile lui Martin Benka absorb elementele pictorilor apuseni prin reliefarea farmecului acestei lumi speciale care îl înconjoară aici. In simplele și originalele sătulețe cu căsuțe umile din pământ, omul este un părtaș al decorului peisagiului.

Ne întâlnim cu flăcăi voinici, arși de soare, secerători, pădurari, pășind legănat alături de femei sănătoase, robuste, care cântă în grupuri armonioase, urcând spre vârfurile munților acoperite de pini și de nori ce plutesc tot așa de trecător ca și visele. Este slava muncii neîncetate dar rodnică și bucuroasă, făcută în singurătate de basm, înfățișată prin brazdele arate, luncile și drumurile pe marginea cărora se înalță căpițele de fân al căror parfum umple văile și zarea îndepărtată. In redarea câmpiei și a florilor, în care se presimte germenele marelui stil național de mâine, Benka devine filosof, căutător de esențe noui, dătător de viață, pentru care acest țăran, om al pământului a garantat durabilitatea patriei sale până astăzi, trecând prin toate adversitățile împrejurărilor și păstrându-și totuș legile sângelui. Din suflarea mistică a acestei at-

MARTIN BENKA — La seceriș

mosfere simbolice se înalță cuvântul plastic, simplu și înțelegător pentru toată Europa. Ziaristul elvețian William Ritter încă de acum 20 de ani a reliefat aceste principii și de atunci face cunoscut publicului european opera lui Martin Benka, pe care criticul belgian Edmond Luk Dumoulin îl numește „principele pictorilor slovaci". Elanurile rapsodice ale pensulei sale, sub care totul crește până la măsuri uriașe, compun partea coloristică a operelor sale. Gama lui Benka este o complectare stilistică a compoziției dinamice, iar după unii cunoscători este luată din ceramica populară albă cenușie, caracteristică peisagiilor cețoase ale culturilor de varză, așezate la înălțime, care se unesc cu galbenul pământului argilos de pe panta prăfuită, cu culoarea trandafirie a aburilor ușori ce taie contururile violete ale vârfurilor. Intre culorile întrebuințate de el este și sepia, și albul berlinez, ca un extras expresiv al legăturii sale cu pământul, cu cerul, cu dăruitorul acestor recolte abundente și eterne. Această atitudine se naște din adânca umilință și credința ascetică ce trăește în pictor și care până la problemele transcendentale devin spiritul poporului.

Pentru biserica satului său, el a pictat în altar chipul Sfântului Martin, iar în capela episcopală din Spișek Podhradi a lucrat un triptic popular cu subiectul Sf. Ioan Nepomuk. Alte opere importante și cunoscute ale lui sunt compozițiile lipite pe sticla podului în colonade, dela băile Pistiany, sau cele tălate dela Banska Bystrița ca și desenul în cărbune de pe frontispiciul clădirei noui Bănci dela Turciansky Sf. Martin, unde Benka trăește de câțiva ani într'o singurătate și muncă neîncetată, lucrând la marea operă a epopeei sale moderne.

In fosta republică cehoslovacă de mai multe ori a fost recompensată activitatea sa prin recunoașterea unanimă. Când în anul 1940 a obținut premiul Slovaciei independente, Benka era profesor la noua școală superioară de technică din Bratislava, unde a format serii de pictori tineri, insuflându-le pe lângă artă teoriile pedagogice pentru o viață curată, ceia ce a găsit rezonanță în sufletul elevilor săi.

Are totuși o înclinare pentru viața în singurătate. Are o măsură pozitivă pentru fiecare operă și inspirația sa a eșit întotdeauna din dragostea mare de tot ceea ce este organic, pentru tot ceea ce trăește, animale sau vegetale, redate în sute de forme pe pânze, care reprezintă expresiv simbolul forței vitale a țării sale.

Criticul care adesea ori amintește opera întregei sale vieți, cinstește mai ales realitatea că Benka nu a eșit nici odată din linia sa și niciodată nu a șovăit în convingerile sale.

Tablourile sale, timp de 20 de ani au fost expuse nu numai la Praga și Bratislava, ci și la Viena, Cracovia, Veneția, Paris, ba chiar în America.

Considerând influența lui vădită asupra tuturor contimporanilor săi, putem spune că Benka este cel mai mare interpret pictural al artei slovace de astăzi.

Trad. de ELENA EFTIMIU

Poetul ardelean George Boldea

(Urmare din pag. I-a)

Căci sub pământ nu-s căi să
[ne'mpreune,
Doar cripte încuiate cu lacătul
de-apoi
Și despărțit de tine ca o roză mă
[desfoi,
Trup alb ce te ridici din visuri
[ca o rugăciune".
(„Insetare")

Chipul iubitei stăruie așadar peste tot. Dragostea constituie una din marile teme ale poeziei lui George Boldea. Esența acestui etern sentiment al omenirii capătă expresie deschisă și nesecat de emoționantă în poemul său :

„Tristețea mea cu lacrimi se
['ncunună
Ca'nrouat, păienjenișul cerului
[cu stele,
Și-alung departe noaptea cu
[chipul dragi mele
De care-s plin cum apele de
[lună".

Tot din acest poem intitulat „Sbucium", mai reținem pentru prospețimea lor lirică și aceste versuri :

„Icoana adoratei în mine
[s'adâncește
Ca dâra unei perle în apele
[cerești".

Vedem cu acest prilej, că registrul poetic al lui George Boldea conține particularități nespus de interesante. Ne întâmpină astfel în opera lui o contopire dintre cele mai fidele între fond și formă, fluidul sincerității și al unei remarcabile tensiuni interioare parcurge dela un capăt la celălalt versurile acestui poet, dându-le un binemeritat primat. Mi-am reamintit iarăși cu această ocazie, fără să vreau, de acel rând al lui Bacon „Ars est homo additus naturae". Presimțirea morții își fâlfâie batistele de brumă peste cele mai multe din poeziile lui George Boldea. Mă gândesc, cât de mult se leagă moartea de destinul unor poeți. Pe unii din ei îi tulbură adânc, alții au în schimb chiar cutezanța s'o bârfească, alții o privesc și fac glume pe seama ei, așa cum e cazul cu Topârceanu, iar alții o presimt cu o duioasă și mult pătrunzătoare tristețe ; adică în felul lui George Boldea. Ajung, cred, și aceste două versuri, ca să ne dea profilul interior al poeziei lui :

„Acum ascult în veșteda risipă
Un dor de moarte albă, dulce
[dor".

Așa este. Conștiința poetului intră mai în directă comunicație cu lucrurile cele ascunse ale lumii. Vălul interpus între om și secretele pe care Dumnezeu i le-a imprimat naturii, devine mai transparent pentru un poet, decât pentru un om ca toți ceilalți, pot spune.

In pastelurile pe care acest poet le-a scris, la fel de realizate, se arată aceeaș umbră de tristețe tainică. Oricât de mult s'ar cufunda ei în lumea albastrelor păduri ale visului, o presimțire, un svon tăcut al morții trece chiar și numai pentru o singură clipă pela fereastra sufletului poetului și lasă astfel o adâncă urmă de tristețe mistuitoare, chiar dacă la față pare altcumva. Iată astfel ultima strofă din „Autumnală", care constitue un superb pastel al poetului George Boldea :

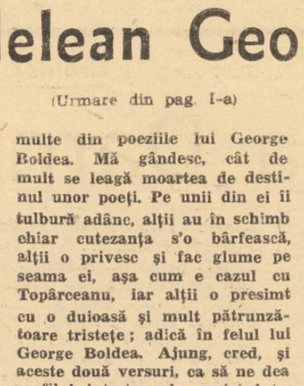

„Desamăgirea mea o'ntruchi-
[pează
Tânguitoare stoluri de cocoare
Ce duc în pliscuri cea din urmă
[rază
Și pier 'necate'n apele de zare".

Poezia lui George Boldea curge ca un șuvoiu dintre cele mai pure între suavele izvoare ale unei iubiri adumbrite de o presimțire tainică și între apropiatele țărmuri ale morții întristătoare. Columna elanului său interior isbucnește uneori până mult departe în imperiile azurului, dar din adâncimile de jos, de acolo din locuri mult subpământene, vine un semn trist, un semn care-i prevestește poetului clipa cea din urmă. Poetul va încerca totuși la început o evadare măreață din cadrele acestui semn prevestitor de sfârșit, dar până la urmă se familiarizează cu el, poezia lui căpătând atunci acel farmec care te doare nespus de mult. Poetul ne spune clar acest lucru :

„Spre caldele săruturi de lumină
Și căile funebre se pornesc,
Durerea ca un cap pe cruce
['nclină
Sub mângâierea faldului ceresc".

Fondul poeziei lui George Boldea este atât de mare ; — așa ca al întregii poezii ardelene. Splendoarea imaginei încântă întotdeauna.

Versul, afară de câteva excepții, se încheagă perfect, trădând mult simț estetic. Volumul „Soliloquii", singurul dealtfel pe care George Boldea l-a scris, atestă mărturia unui poet adânc și de o reală valoare.

ION APOSTOL POPESCU

Cronica literară

I. D. PIETRARI: Spre zăpezi
Horia Nițulescu: Toamna în Paradis
BEN CORLACIU: Arhipelag

1. **D. I. D. Pietrari**, autorul **„Scrisorilor de primăvară“**, al **„Poemelor cu vin și haiduci“**, al volumelor **„Poeme cu livezi“**, **„Scrisori pentru poeți“**, **„Ne fac dojană grea străbunii“** și al **„Cărții cu eroi“**, este poet fecund.

In literatură fecunditatea poate fi semnul fie al unei mari ușurințe de a scrie, fie indiciul unei remarcabile vigori. Poetul I. D. Pietrari este viguros. Arta cu care ne-a deprins în volumele mai sus enumerate e artă a unui condei ce-și trudește versul cu îndărătnica știință și cinste a plugarului înfipt cu toată ființa lui în brazda pe care o trage. Chiotul haiducesc, frântura de doină ciobănească sau directa mărturisire a iubirii de glie și neam, ca, de altfel, înțelepciunea rustică de care nu se sfiesc versurile poetului I. D. Pietrari, nu sunt, căutați de puțin, căutate pentru vreun dubios pitoresc literar, — precum e cazul atâtora dintre prozeliții formaliști ai tradiționalismului și etnicismului pur și simplu superficial. D. I. D. Pietrari nici nu le caută. D-sa nu are nevoie să le caute în vederea unui așazis stil poetic. Dârzenia și înțelepciunea țărănească, culoarea de baștină a cuvintelor, modurile neipocrite ale viersului bărbătesc, haiducia și ingenua sinceritate, toate acestea sunt constitutive, pentru poezia d-sale, în aceeași măsură în care sunt constitutive pentru bine pregnata d-sale individualitate de oltean mândru de faptul că pornește de acolo de unde au pornit toate lucrurile de preț și durată ale poporului nostru.

„SPRE ZAPEZI“, a șaptea carte cu versuri pe care o publică (București, 1943, Imprimeriile Cooperativei „Școala Poporului“) d. I. D. Pietrari, fiind, — ca și volumul **„Carte cu eroi“**, — culegere de rod pârguit în dogorile războiului, pune în relief toate însușirile poetului.

Să citâm câteva rânduri: Scriindu-i soțului dus să-și facă datoria de oștean, **Ileana** așterne, printre altele, aceste frumoase versuri:

„Prea mult te-a nins, Ionică, depărtarea,
Dac'ai veni, cum spui într'o scrisoare,
De bucurie-ar înflori și plugul.

Soțul răspunde:

„Mi-e dor de sat ca lui Adam de rai“

Petrică, ordonanța poetului,

„e de unde bate vântul
Cu doine, cu balade și Tismane,
Pe unde ieri își primenea pământul
Cu grâu înalt iar dealul cu țurcane“.

Mai citâm, pentru prospețimea lor:

„De m'o 'ntâlni vr'o schijă ca **marginea de cer**“, (pag. 11).

„Ochii mei și-au scuturat cocorii“ (pg. 23)

„Mesteacănul cu tâmplele brumate
Pare un Crist pe alb crucificat (pg. 35)

„Văd ochii tăi, Suceve mari, blajine“, (pag. 52)

„SPRE ZAPEZI“ noul volum de versuri cu care poetul **I. D. Pietrari** își îmbogățește opera, cuprinde însă, în afară de poeziile inspirate din lupta pentru viitorul patriei, și un poem mai lung, intitulat **Vălenii de Munte**, în care este evocată și preamărită figura de Apostol și Român a marelui N. Iorga.

Reținem, pentru semnificația lor, această strofă:

Era 'ndrăznet ca Țepeș' om și sfânt
Săl- scriu cu mâna dreaptă 'n calendare...
Când iz strein îți deslușia 'n vr'un cânt
Te îngropa d'un stânjen c'o mustrare“.

Poetul I. D. Pietrari, om care nu vorbește pe ocolite ci pe șleau, e și d-sa împotriva oricărui iz strein strecurat în vers. Fiind credincios devizei pe care și-a ales-o în mod instinctiv, d-sa nu se va întreba niciodată dacă dincolo de hotarele poeziei românești mai poate fi poezie sau prilej de „perfecționare“ pentru vreun poet român.

D. I. D. Pietrari nu este și nu vrea să fie „savant“, adică știutor al binelui și al răului în ale strofei lirice pe care o primește ca pe un dat românesc și pe care o făurește apoi cu aceleași străvechi unelte cu care au fost desăvârșite toate doinele și cântecele noastre bătrânești. De aceea vom întâlni, la autorul volumului **Spre Zăpezi**, toate elementele luminate și umbrite, toți factorii determinanți majori și minori ai poeziei românești care nu se uită dincolo de țarcuri spre a „fura“ dela vecin și strein, ci se mulțumește cu mlădierea fără de împrumuturi a limbii în dimensiunile căreia poți fi meic hibernând în cochilii sau șoim străbătând văzduhurile.

2. **TOAMNA IN PARADIS**, volumul de poeme pe care l-a tipărit zilele acestea, (la Imprimeria Penitenciarului Văcărești, 1943), d. **Horia Nițulescu** este una din cărțile de versuri cele mai frumoase apărute în ultimi ani.

Intr'adevăr, totul ce face ca poezia să fie poezie există din belșug în **Toamna paradiziacă** a acestui surprinzător Horia Nițulescu, poet pe cât de sensibil, pe atâta de estet, pe cât de personal, pe atâta de comunicativ, pe cât de clar, pe atâta de nuanțat și pe cât de plastic pe atâta de melodios. In plus, în poemul d-sale își dă întâlnire într'o perfectă armonii totul ce poate fi **dragoste**, — (sufletește pură și teluric suavă,) — **credință**, — (creștinește ortodoxă și dioniziac păgână), **dor**, — (metaficește nostalgic și românește specific), — și **concepție** comunicată, indirect, printr'o rar întâlnită cântărire a cuvântului, — (termen neaoș și neologism), — pe care d. **Horia Nițulescu** îl stăpânește cu virtuozitatea poeților trecuți mult dincolo de etapele experimentărilor.

Poetul **Toamnei în paradis** e un **caligraf**, d-sa scrie **frumos** și **pentru frumusețe** — pentru aceeași mare și neasemuită frumusețe pentru care însuși Dumnezeu s'a trudit și se trudește să fie scriitor. Poemul „Caligraful“ cu care se deschide **Toamna în paradis** este, în felul lui, cea mai fraged luminoasă mărturisire de crez scriitoricesc pe care am întâlnit-o în literatura europeană, iară Toamna în paradis o admirabilă carte de versuri.

D. Horia Nițulescu să nu se sperie că-l copleșim cu superlative. Superlativele nu pot fi ocolite acolo este nevoie de ele pentru a sublinia după cuviință un lucru bun.

Nu ne-am pripit de loc riscând aprecieri, — fie ele chiar exagerate în ochii celor ce iubesc un singur fel de poezie și nu mai admit alte frumusești.

D. Horia Nițulescu are, în primul rând, gust. Gustul vine printr'o pururi deschisă serie de desgusturi. (Aforismul acesta este al lui Paul Valéry, are însă valoare pentru toată lumea, inclusive pentru cei ce nu vor cunoaște niciodată sfârșitul desgusturilor).

Având gust, d. Horia Nițulescu — deși se găsește, oarecum, la prima d-sale carte, — dovedește că a strâns în „Toamna...“ d-sale numai fructul cel mai ales: Treizeci și opt de poeme care presupun, cel puțin, pe de câteva ori atâtea poezii rămase în manuscris. „Manuscrisul“ acesta poate fi și de domeniul meditației. Existența lui materială nu are importanță. Importă numai culesul din urmă, — rezultatul adunat în cartea pe care o avem înaintea noastră. Și are importanță faptul că, deschizând cartea, nu ne mulțumim cu o singură lectură a unor strofe ca aceasta:

„Acest picior mai pur decât visează dalta
Și coapsele prea limpezi, rotunde ca ideia,
Desăvârșire 'nchisă în sine. Nu-s eu ,alta
Respiră acum prin mine... vecia mea, femeia“ (pg. 33)

Are importanță faptul că, cetind și recitind poemele din care ne îngăduim a frânge versurile de mai jos, simți, întreagă, acea fericire lăuntrică pe care ți-o dau toate prezențele frumoase:

„O, condeiul Lui de mărgăritar!
Și scrie apăsat și șterge, scrie rar,
Numai cu rouă și vis
Uite, sub ochii noștri s'a deschis
Fragedul Lui manuscris“.
. . . . . .
Uite munții, frumoși, le metal,
ca un manuscris medieval
și pădurile calme, domoale,
cu chenare de umbre pe poale,
cu arabescuri albastre, cu spirale“.
(Caligraful)

Aici, la școala împărăției tale,
Am auzit de otrăvuri și metale,
Ascuțite pe mii de nicovale,...“
. . . . . .
- Ești îndărătnic, tinere și, mi se pare,
Prea crezi în tot ce ți se năzare.
Dar nu mă supăr. Mi-a făcut plăcere.
Și-acum, discipoli, să'ncepem. Tăcere!“
(Poveste cu năluci)

Arta d-lui Horia Nițulescu crește din seve prețioase și pure. E o artă poetică pe măsura iubitorilor de esențe subtile. Dozajele de sunet și sugestie i-au reușit pe deplin. Există, totuși, două pericole pentru cariera de poet a d-lui Horia Nițulescu: O poezie ca aceasta din **Toamnă în paradis** este, mai întotdeauna, filon zgârcit, sau dacă nu, atunci devine, deobiceiu, manierism. Noi dorim poetului Horia Nițulescu să evite amândouă pericolele.

3. **Ben. Corlaciu** este unul din poeții noștri „blestemați“. D-sa se consideră copil al mlaștinei și, schițându-și autoportretul scrie textual:

„Eu sânt poetul Ben. Corlaciu, al doilea arac și cel mai puternic.
Umblu cu tălpile pline de smoală,
Mereu ursuz și nemernic.

Mama mea a fost o broască țestoasă,
M'a făcut cu trestia cea mai înaltă
Am fost alăptat de-o baltă raioasă —
Culcușul mi-a fost tot o baltă.

Eu sunt poetul Ben. Corlaciu,
care-am crescut prin mlaștini ciocite.
Cer am avut un fund de apă răscont de trestii prea învechite.

Un singur nufăr mi s'a prins de gât,
odată, de mult, într'o seară.
Nu mă văzuse cat sânt de urât
și, cald, s'a cuibărit la subțioară“.

Poezia de mai sus, este, fără îndoială, o bravadă, cum, de altfel, rămân teribile, interesante chiar, dară pure bravade versurile în care poetul și-l prezintă pe tatal sau:

„Tatăl meu era un lunatec, nebunilor!
Se înrudea cu Satan și cu o prințesă de-a Hunilor,
era bunicul lui Tutankamon.
(Trecere alegorică)

Astfel de poezii sunt menite a fi aruncate ca un bobârnac cleios în obrajii tradiționaliștilor din neputință de a fi și altceva; astfel de poeme sunt tifla cu care poetul teribil dă după domnul cu manșetele conștiinței totdeauna albe și cu cravata sensibilității totdeauna corect legată, mai ales că o consolidează și acul de aur și piatră scumpă a bunei tihne de rentier al bunurilor pe care nu le-a creat și nici nu le administrează.

Dară strofa a patra din **„Copilul mlaștinei“** pe care l-am citat în întregime, contrastând voit cu afirmațiile din cele precedente ei, dă poemului o fosforescență stranie, dacă nu, deadreptul, o diabolică frumusețe.

Volumul „ARHIPELAG“ cel de al treilea al d-lui **Ben. Corlaciu** — (d-sa a mai publicat **Tavernele**, în 1941, și **Pelerinul Serilor**, în 1942), e construit din astfel de **teme**. Totuși poetul **Arhipelagului** nu este nici diavolul și nici răzvrătitul pe care-l face. **Ben. Corlaciu** e un poet autentic în plină căutare a propriului său drum. Negăsindu-l încă, îl violentează cu buzduganul aruncat prin bezne cale de șapte poștii. Și **Ben. Corlaciu** e un mare singuratec și un iremediabil melancolic. Nemulțumit cu frumusețile imediate, cu frumusețile la îndemâna tuturor oamenilor de toate zilele, ei, **Ben. Corlaciu**, forțează nota, strivește cuvintele, până le aude țipătul sau invectiva, strangulează imagineа până o vede înlănțuită și afrontează, cu dracească pertinență, totul ce trece drept bun, frumos, sfânt, etc.

Dară **Ben. Corlaciu** este un copil blând, dornic de dragoste și lumină și însetat după izvoarele poeziei încă nedescoperite în grai omenesc. Dovada: Scrisorile de cale lactee pe care le întâlnești, aproape în toate intuițiile șarjate ale poemelor sale. Și **Ben. Corlaciu** e un mare singuratec și melancolic. Dovada: Întreg ciclul dedicat **„Corinei“**.

Suntem convinși că, trecând de baltile dealungul cărora s'a angajat, poemul lui va lua amplitudini, profunzimi și vigori de fluviu. Limpezimile nu sunt, în cazul poeziei sale, absolut necesare. Așteptam volumul de versuri respectiv.

TRAIAN CHELARIU

Masca de ceară

(Urmare din pag. 6-a)

— Cât te înșeli! Nu. Desăvârșirea aceasta o dă numai moartea. Ea pune pecetia din urmă. Cât timp trăești, poți fi mereu altul. Deabia prin moarte rămâi tu însuți. Cu moartea deabia se termină toate avatarurile tale. Grimasa mea! O am prentrucă a fost râsul meu în fața lumii. Dece o păstrez! Pentrucă acum e a mea, e pentru mine. Pentrucă râd de mine de a fi căutat aceia ce nu era în viață, de a mă fi dăltuit pe mine prin viață în vreme ce desăvârșirea dăltuirii a venit deabia cu atingerea acestui ultim prag.

— Atunci... atunci, am îngăimat, ultima formă a desăvârșirii și prima formă a artei ești tu, mască mortuară?

— Poate...

— Dar dece ne mai chinuim noi, plăsmuitorii frumosului?

— Voi știți! Dece mă întrebi pe mine?

Ultimele cuvinte le-am auzit deabia murmurat. Buzele s'au închis încet. M'am dezmeticit. Cine vorbise? Masca asta? Dar nu, era o nebunie. Piatra nu poate vorbi...

Sau poate vântul. Da. vântul. Bătea cu furie. O furtună pătimașă, de vară. Am ieșit așa, în ploaie și vânt și am mers pe străzi să nu mai aud decât furtuna. Cea din mine copleșea totul. Ce caut? Ce vreau? Oh, absolutul acesta! L-am presimțit prin ea, prin Una. Misterul acesta uluitor al feminității, l-am atins prin ea, prin Una. Niciodată nu-i simțisem ghiara mai ascuțită ca acum, în pragul bătrâneții. Ce era în ființa ei? Ce taină care atrage și doare emana din ființa ei? Carnea ei însăși era o transfigurare întru lumină. Un zâmbet pe buzele ei era un cântec și o vrajă amețitoare. Când o vedeam, când se apropia de mine, strălucitoare de frumusețe și tinerețe, eram aidoma unei bucăți de ceară în apropierea focului. O duioșie fără pereche mă acoperea, ca o haină, ca un abur cald, ucigător și dulce. Mă așezam în genunchi în fața ei și o priveam. Dar nu era privire aceia ci dăruire în extaz. Fărâmă cu fărâmă, mă dăruiam visului acestuia, cărnii și sufletului ei. Simțeam nevoia să plâng, să plâng sau să urlu de această dureroasă, covârșitoare fericire. Ea îmi mângâia părul. Ii plăcea să se joace cu părul meu pe care-l răvășia, nebunatec. Și mâinile ei, alunecând, șerpi reci prin buclele părului meu încă tânăr, încă nestăvilit, era o binecuvântare păgână, omorîtor de dulce.

Ce lume închisă în sine înfățișa ea, Una! Aș fi vrut să mă afund în esența ei fizică și sufletească, să fiu una cu ea. Ce chin de a fi doi! Și ce ne-a dat destinul nostru pentru a batjocori această sete de unificare, de copătrundere? Biata apropiere carnală. Indiviam soarta moluștelor sau actul de copătrundere totală a celulelor algelor, a lintiței ,a microorganismelor pluricelulare, a talofitelor, a infuzorilor.

— Cine ești, cine ești Una! Ce Dumnezeu imposibil te-a dăltuit alta, deosebită carnal de mine, depărtată de mine! Ce taină ascund ochii tăi, brațele tale, carnea trupului tău minunat și străin mie?

Am stat în fața ferestrelor ei, în ploaie și vânt. Și s'au răzbunat pe mine oasele mele, carnea mea peste care ninseseră 50 de ieri. M'am îmbolnăvit. Nu am vrut să primesc pe nimeni. A venit Michaela, micuța dragă și nu am primit-o. Mi-era rușine. Ciudat complex! Era de aceiași vârstă cu Una și mi se părea că aș comite o impietate față de tine, Dal. Bătrânul meu valet m'a îngrijit singur. Și a venit iarăși Una. De unde aflase că sunt bolnav, nu știu. Am gonit-o îngrozit.

— Nu vreau să mă vezi așa, Una! Sunt oribil. Nu vreau să vezi decrepitudinea cărnii prin boală. Pleacă, te rog.

— Ce copil ești Tițian! Dar sunt fericită. Auzi, fericită... Pin!

— Fericită! Dece? Pentrucă sunt bolnav?

— Nu. Pentrucă sunt o egoistă. Așa bolnav, ești singur. Nimeni nu te mai vede. Nici o altă femeie. Și nici tu nu vezi pe nimeni. Nu înțelegi! Nu vreau să vezi pe nimeni, nici să te vadă nimeni. Numai eu. Să te îngrijesc eu.

M'am lăsat aiintat de ea ca un copil. Da. Era bine. Era bine să nu domnav și îngrijit de ea. Mă aiinta și mă certa. Își ascundea emoția prin gesturi brusce, prin acțiuni autoritare de mica despota absoluta. Imi dădea doctorinie și nu mă lăsa până nu le îngmițeam. Am mâncat împreuna cateva zile. O, Dal, știi ce e râiul? Poate, nu. Eu l-am cunoscut. Prin ea. Ședea lângă mine și-i ghiceam caldura trupului tanar. Imi dadea dumicații în gura, sorbeam din aceiaș pahar, mușcam amandoi din aceiaș bucată de paine. Se așeza în genunchi sau pe o perna lângă divanul meu din ateiier și-mi cerea să-i dau și ei la fel. Și ochii ei erau mereu alții, mereu alții.

Intr'o zi a venit cu un pachet. S'a ascuns după paravan și a aparut îmbracată intr'o rochie de mireasă. Doar moartea pe care o aștept va acoperi imagina aceasta de suprafirească frumusețe, Dal.

— Iata-ma, Tițian! Mireasa ta! Mă vrei! Mireasa sufletului tau, uraciosule drag.

Am luat-o în brațele mele și s'a cutremurat toată. Și sărutarea aceia de atunci a fost un abis de bucurie și spaima cruntă. Fericirea i-a desfigurat fața. O, cine a inventat oglinzile, Dal! Era acolo, în fața mea, undeva, o oglinda mare. Și m'am văzut în ea cum mă aplec spre gura aceasta fermecătoare, pasionata, indurerata și crudă. Și m'am văzut așa cum eram atunci. Un chip răvășit de patimă și impovarat de ani. Fruntea era brăzdată de urme adanci. Sub ochi se desemnau cute ca niște creionări nebunești pe un desemn realizat de un ochi de nebun sau de posedat. Mi-am văzut anii în oglinda aceia. Iar Una închisese ochii. Obrazul ei era aproape, foarte aproape de al meu. Mi s'a împleticit privirea. Și am simțit atunci că nici ochii nu-mi mai aparțin. Ii perdeam și pe ei. Iar pe ea furtuna o desfigurase. Buzele îi tremurau, în spasm. Răsuflarea era gâfâită. Chipul ei își pierduse trumusețea parcă pentru o altă frumusețe, satanică, biruitoare, diperată. Și încetul cu încetul am văzut chipul ei proectat în viitor. Imbătrânit, chircit, străbătut de sbârcituri. Iar sub pielea aceasta tristă și neagră am simțit, tare, osul craniului, golul orbitelor, linia aspră a maxilarelor și șirul dinților în veșnicul rânjet al morții. Am țipat înebunit de groază:

— Una! Scoală-te. Trezește-te. Mi-e frică. Da. Mi-era frică de toată această uscăciune a sevei tinere de azi dacă nu o voi încremeni eu în piatra mea. Și am privit spre statue. Una a deschis ochii și mi-a surprins privirea. S'a smuls din brațele mele, rece, îndepărtată, dușmană. Și a fugit.

Am revăzut-o târziu. Ne-am plimbat atunci undeva departe, spre lacul Teiu. Eram noi singuri prin imensitatea amurgului aceluia de vară. Plină din nou de farmece, gingășie, neprevăzut. A început să fugă, chemându-mă după ea. Joc de copii peste iarba câmpiilor. Fugea ca o ciută. Am fugit după ea. Dar nu o mai puteam ajunge. Am simțit junghiul acela în inimă și oboseala cruntă a mușchilor care nu mai voiau să mă asculte. Cu respirația tăiată, am căzut pe o bancă. Una s'a apropiat zâmbind de mine și mi-a spus: — Moșule. Atât. Apoi văzându-mă așa, trist, a vrut să continue jocul. Am rugat-o să rămâie lângă mine pe bancă. I-am spus: — Ai știut dela început că sunt un om bătrân. Acum dece râzi de mine?

— Dar nu râd, nu vezi. Spun ceeace este. Desigur, ești bătrân. Apoi s'a sculat brusc, râzând ca un copil cand a facut o șotie și a inceput că culeagă flori de camp. Își lasase poșeta pe bancă. Am deschis-o să văd ce are înauntru. Mi-a placut sa răscolesc micile nimicuri din poșeta unei femei. Am găsit o fotografie a mea pe care i-o dăusem mai de mult.

— Dece ți-ai fotografia asta la tine? Ce vei spune dacă te va întreba cineva pe cine reprezintă.

— Nimic. Dealtfel lucrul s'a și întamplat. Un coleg, un student, an, nu ți-am vorbit nimic de Palius mi se pare, a și găsit-o și m'a întrebat dacă e tata sau unchiul meu.

— Și ce ai răspuns?

— Că e bunicul!

Am ras galben. Și Una a fost fericită de mica ei ferocitate. Apoi mi-a făcut iarăși semn: — Haide. Te-ai odihnit destul. Incearcă de mă prinde.

— Fugi. Am să te ajung.

Am lăsat-o să fuga. Se lăsau umbrele amurgului tot mai dese. Și nu am mai văzut-o. Am luat-o înapoi, am ieșit în drum, am oprit primul taxi care trecea și am plecat acasă. Cateva zile nu am mai văzut-o. Ca să nu sufăr prea mult, am lucrat ca un posedat la „Chemarea“. Statuia se desprindea tot mai clară, tot mai vie din ganga ei de piatra. Ii făuream astfel trupul pe care nu i-l văzusem niciodată, trupul mladios, superb, tanăr și gol. Nu-i știam decât brațele și mainile mici și reci. Dar când am ajuns la fața și la ochi m'am oprit. Ce privire să-i dau? Care este adevărata privire a Unei, ea care are o mie de priviri?

Am aruncat dalta și am ieșit.

Prin fața Universității am văzut-o. Mergea la braț cu un tanăr. Un băiat tanăr ca ea. El se apleca asupra ei și-i vorbea, ii vorbea mereu. Și rădeau amandoi. I-am urmărit. Un drum lung. Au luat-o prin Batiște, apoi au ajuns, pe ocolite, nu se grăbeau, aveau timpul înaintea lor, spre grădina Icoanei. Nici acolo nu s'au oprit. Au trecut mai departe, spre parcul Ioanid. Ca un hoț, m'am strecurat în spatele lor spionându-i. Au stat mult. Se înoptase bine. Și am văzut sărutarea lor. Erau tineri. Erau tineri. Era dreptul lor acesta, nu al meu. Am ieșit copleșit și împovărat de inutilitatea tuturor viselor mele. Am stat o oră în grădina Icoanei. Apoi am luat o mașină să mă duc undeva în oraș, să uit, să aud muzică, zgomot, nebunie. Am văzut-o din mașină și am oprit în dreptul ei. Am deschis portiera și i-a șoptit: — Una. A întors capul speriată.

— Te-ai hotărît să te întorci acasă? Ți-ai lăsat cavalerul singur?

— Ia-mă cu tine, Tițian. Vrei?

Am primit-o alături de mine. I-am prins capul în palme și i-am privit ochii.

— Il iubești?

— Pe cine?

— Pe tânărul de adineaori. Cred că e Palius, nu!

— Nu-l iubesc.

— Dar ți-ai mânjit buzele cu sărutarea lui. Una. De ce?

— Pentru că și tu ți-ai mânjit trupul cu îmbrățișările altor femei. Te urăsc, Tițian...

— Și eu te urăsc, Una. Mi-e teamă să nu te sugrum cu mâinile astea...

— Aș fi fericită.

Mașina a oprit în dreptul casei mele. Fără să mă întrebe, a venit cu mine.

Ce departe mi se par toate! Și totuși toate acestea s'au întâmplat eri seară. A intrat cu mine și a rămas în fața statuii mele, încremenită, tristă, mută, îndârjită. Își privea trupul dăltuit în piatră. Simțeam că ar fi vrut să-i șterm și nu îndrăznea să o facă. Apoi sălbateca, patimașa mi s'a agățat de grumaz. Plângea, râdea, tremura. Era ca o apa de munte, prăvălindu-și vijelios cascada valurilor, undeva în adanc.

— Tițian! Ai mangaiat piatra aceasta și nu pe mine. Ai iubit străiucirea ei nu și pe mine. Și eu sunt aci, aci lângă tine și tu nu mă simți, pentrucă ochii tăi nu văd decât icoana statuii tale. Atât. De ce mă disprețuești? Nu sunt tânară, nu sunt frumoasă, nu poți fi mandru de mine, mica ta soțioară! Nu am să te fac de ras. Să știi. Dacă vei avea reuniuni mari cu lume multă, recepții, lucrări de acestea caraghioase și necesare totuși, nu te voiu incomoda. Voiu încerca însă să fiu la înălțime. Ai să vezi! Să fii mandru de soția ta, Tițian.

Cum s'a întâmplat? Nu știu. Totul se învârtea în jurul meu în dans drăcesc. Statuia întindea brațele spre mine. — Eu, eu, nu ea... Una era aproape de mine, aproape și îi simțeam divina fremătare a trupului năvalnic... In peretele divanului era Masca, masca aceea de ceară care ranjea. O auzeam ca prin vis pe Una cum îmi spusese odată: — Mi-e teamă Tițian, mi-e teamă să nu mor în brațele tale atunci când voiu fi soția ta...

Vârtej... ce vârtej! Tâmplele pocneau ca sub lovituri de ciocane grele. Și eu îmi duceam mireasa, cu mine, acolo, pe altarul acesta în care se oficiază ritul de totdeauna. Duceam cu mine un trup inert, care se svârcolea numai în icniri lăuntrice, brațele acestea care mă înlănțuiau, ca o menghine, tare, tare, duceam suspinul buzelor ei încleștate.....

...Când m'am trezit, era prea târziu. M'a trezit numai gândul, gândul acela salvator: Una nu e încă soția mea... O tăetură par'că de coasă retezase năvala sângelui. I-am privit, desteptat încet din aburul beției mele, trupul alb. Era mai frumos decât statuia mea. Și încet am pus capul pe pieptul, pe inima ei. Voiam să-i aud bătăile inimii ei mici de fată. Și nu auzeam nimic. Am apăsat urechea pe sân. Și mi-a răspuns tăcerea. Și i-am privit atunci ochii. Era întuneric dar ochii ei îi vedeam totdeauna în întuneric. Erau deschiși, largi, largi, imensi cu o expresie de suprapământească bucurie. I-am ridicat mâna și mâna ei a recăzut, inertă, ca o bucată de materie mizerabilă, neînsufletită. I-am luat pumnii delicați și mici să-i încălzesc sub sărutările mele. Dar degetele ei reci nu mai puteau fi încălzite de nimic și de nimeni.

Nu, Dal. Nu am plâns. Nicio singură lacrimă. Pentrucă am citit atunci în ochii ei ceva ce nu poate minți. Ochii ei mă chemau, mă așteptau. Ea murise pentru că trebuia să moară așa, în brațele mele dar eu, eu o omorîsem. Da. Știusem atunci când o duceam spre divan, știusem că patul nupțial poate fi pentru ea patul morții. In secunda aceea teribilă de beție și de rătăcire, făptuisem crima aceasta în gândul meu. Caleidoscop, îmi jucase prin fața ochilor toată povestea asta stupidă și simplă. Toate privirile ei, toate gingășiile și răutățile ei, sărutarea din parc, icoana tânărului aceluia, setea mea de răzbunare, gelozia cruntă, obsesiunea statuii neterminate și mai cu seamă, dincolo de toate, stăpânind totul, prezența covârșitoare a măștii de ceară, cuvintele auzite din buzele seci: Numai moartea desăvârșește totul. Prin moarte, rămâi tu însuți.

Am veghiat-o până la ziuă eu și cu bătrânul meu valet. Nu am anunțat pe nimeni. La ce bun. Nici pe tine. In sihăstria mea, nimeni nu mă turbură.

Justin a adus candelabre și lumânări. Eu am adus dis de dimineață flori. Apoi am terminat statuia. E gata acum, Dal. Și o dăruiesc lumii. Iar pe mine iartă-mă. Mă duc după ea. Acolo unde mă cheamă și unde nu mai aștepți nimic.

PETRU P. IONESCU

MASCA de CEARĂ

de PETRU P. IONESCU

Da. Totul este pregătit. Pentru mine de data aceasta. Totul este sfârşit. Şi sunt fericit. O fericire groaznică. Iubita mea e lângă mine. Doarme. E ultimul ei somn, marele somn. În lumina palpândă a lumânărilor, chipul ei e neasemuit de frumos, o frumuseţe care a învins viaţa, care a rămas, care a încremenit, odată pentru totdeauna.

Cu câtă grijă, cu câtă gingăşie am întins'o pe patul ei, pe patul nostru, patul care trebuia să ne fie culcuşul dragostei, cuibul nunţii! După ce lucrul acela s'a întâmplat, lucrul acela care trebuia să se întâmple cu orice preţ, nu mi-a fost frică. Decе să-mi fie frică! Voi veni după ea. E firesc şi necesar să viu şi eu după ea. Ce mai mă opreşte, ce mai mă reţine aci, pe lume? Tablourile mele, statuile mele? Dar o am pe ea! Am chipul ei. Voi da lumii cea mai îngrozitoare şi cea mai desăvârşită operă de artă: chipul iubitei mele, încremenit pentru veşnicie în piatră.

Nu i-am închis ochii! Ochii ei privesc mereu, mă privesc mereu. Sunt în ei. Voi fi mereu. Şi când vor putrezi voi trece din ţărână în spirit, dar voi fi mereu în ochii ei, în spiritul ei. I-am lăsat ochii deschişi. Privesc spre cer. Cât de liniştit şi de dumnezeesc privesc spre cer! Am eşit încet. Mi-era teamă să nu-i turbur somnul acesta, ultimul somn, singurul somn adevărat. I-am sărutat fruntea. Era rece. Dar aşa e fruntea iubitei mele, aşa a fost întotdeauna: Rece. I-am atins cu buzele mele de pară mâinile, neasemuit de frumoasele ei mâini. Şi mâinile erau reci. Dar aşa sunt şi aşa au fost mâinile iubitei mele totdeauna: Reci. Imi amintesc atât de bine de mâinile ei reci.

— Pin, ia-mi mâinile. Nu vezi că sunt reci! Incălzeşte-le cu buzele tale. Ba nu, lasă-mă mai bine să le pun la pieptul tău. Ce fierbinte e pieptul tău, Pin!

Hi, hi! Ce bună memorie am! Uite ce bine văd toate acestea, ce clar, ce simplu! Ii luam mâinile şi i le sărutam. Apoi le puneam la piept. I le apăsam bine pe piept. Aici, vezi, numai aci unde bate inima mea! inima mea care bate pentru tine Una. Şi bietele ei mâini tremurau de spaimă şi de bucurie. La plecare, târziu, (ce greu mă despărţeam de tine, Una!) ea îmi întindea mâinile şi-mi îngropam obrazul ars de dor în căucul mic al mâinilor ei reci şi albe.

— Dece pleci? Nu mi s'au încălzit încă mâinile, Pin! Şi dacă pleci, vor fi din nou reci, singure şi triste.

Aşa îmi spunea Una. Şi ochii ei jucau, jucau, în nesfârşite, în înmiite înfăţişări. Dar pe atunci nu venise teribila mea spaimă. Spaima de ochii ei, de frumuseţea demonică a genelor lungi, de strălucirea suprafirească a verdelui aceluia cu înmiite, cu nesfârşite feţe. Eram numai un îndrăgostit. Blestemul artei nu-şi murmurase în urechile mele descântecul, chemarea căreia nu-i poţi rezista...

Am deschis uşa şi am eşit. Ah, lumea! Iată lumea! Trec oameni pe lângă mine, oameni mulţi şi niciunul nu ştie că Una stă întinsă, frumoasă, rece, încremenită aşteptându-şi marele drum, ultimul drum.

Fetiţa vecinului m'a strigat: Domnule Tiţian, Dom'le Tiţian, unde te duci?

Am tresărit. Mi-e dragă fetiţa asta. Aşa va fi fost şi Una acum 10 ani! O fetiţă mică, cu bucle mari, cu ochii largi, deschişi în faţa vieţii, aşteptându-şi ursita. Aşteptându-mă, căutându-mă pe mine.

— Mă duc să iau flori, să caut flori, multe flori, sălbatece flori de câmp...

— Merg şi eu. Mă iei şi pe mine?

Da. Am luat-o şi pe ea. Mi se părea că merg cu trecutul alături, cu trecutul Unei alături. Undeva în depărtare, în necunoscut, în lumină, în soare.

Am strâns de pe câmp flori multe, sălbatece, flori cu miros discret, timid, tare, flori cu scaeţi, cu petale tari şi reci. Reci ca mâinile şi ca fruntea Unei.

M'am întors încet. Nu aveam nevoie să mă grăbesc. Să fiu lângă iubita mea. O aveam cu mine, în mine, sub pleoape, în carne, în sânge. Eu însumi eram ea. Ea era întreagă în mine. Imi aminteam atât de bine cuvintele ei:

— Suntem una, Tiţian! Eşti eu însumi. Uite. Privesc şi mi se pare că prin ochii tăi privesc. Râd şi mi se pare că e însuşi râsul tău...

Mă întorceam încet cu braţele pline de flori, înţepat, prăfuit, fericit. Nimic nu-mi turbura fericirea. Una nu va mai fi a nimănuia. Taina ochilor ei numai eu o ştiu. Cumplita taină a fiinţei ei numai în mine îşi are dezlegarea şi răspunsul. Era noapte când m'am întors. La uşă am luat florile din braţele fetiţei şi am intrat. Am strigat, încet, duios, să nu o sperii:

— Una, iubita mea. Eşti aci? Ţi-am adus flori.

Nimeni nu mi-a răspuns, pentrucă nimeni nu mai putea să-mi răspundă aci, în lumea aceasta. Singur Justin, bătrânul meu servitor, şedea lângă ea, veghind-o.

Am pipăit trupul Unei. Şi prin întunerec i-am văzut ochii. Ciudat! Totdeauna am putut să-i văd în întunerec. Luminau pentru mine. Ardeau lăuntric pentru mine. Fruntea era rece, foarte rece, mâinile erau reci, picioarele erau reci. Am căzut în genunchi lângă patul ei şi am stat privindu-i ochii încremeniţi, aşa cum voisem. O singură privire. Nu o mie de priviri. Numai pentru mine. Nu şi pentru alţii.

Apoi am aprins lumânările. Lumânări multe, multe, aşezate împrejurul capului ei de demon şi de înger. Să fie lumină multă, multă, multă, să-i văd ochii, neasemuiţii ei ochi. Iar deasupra patului ei mortuar, a patului care trebuia să fie patul nostru nupţial am întâlnit zâmbetul straniu, chinuit, teribil al măştii de ceară. Şi am râs.

Curios! Sunt unii care cred că faptele omului pot fi explicate prin câte un singur motiv, prin câte o singură cauză. Să mori de râs de psihologii aceştia caraghioşi care nu cunosc nimic, nu ştiu nimic...

E târziu. Se lasă, greu, noaptea. Afară vântul bate mereu. E frig şi negru. E toamnă. Şi eu nu am în faţa mea decât o singură noapte. Una singură. Şi în noaptea asta, alături de trupul încremenit al Unei va trebui să-mi scriu povestea. Nu o scriu decât pentru tine prietene, numai pentru tine. Mâine, oamenii legii o vor găsi şi ţi-o vor da. Şi atunci vei şti dece a murit şi dece am murit şi eu.

●

Confesiune! Nu. Povestire simplă, elementară, stupidă, ca şi viaţa. O scriu pentrucă trebue să o scriu. Ca să mă erţi prietene, că nu mai pot continua drumul acesta de nefericire şi glorie până la capat. Oamenii au nevoie de cărţi, de ficţiune, de fluzie, de dramă. E în noi o sete de rău şi de frumos care nu se poate stinge niciodată, cu nimic.

Până a nu cunoaşte pe Una, am fost fericit şi simplu. Tu ştii. Nu am trait decat pentru arta mea. Mi-a plăcut gloria. Şi am avut-o. Mi se spune că sunt azi cel mai mare sculptor al lumii. Şi totuşi eu am vrut să fiu pictor. Dar lumea formelor largi, spaţiale, a avut pentru mine mai multă valoare decat lumea culorilor. Culorile sunt trădătoare şi trecatoare. Nici frunza, nici valul, nici cerul, nici ochii femeilor, nici rozul trandafiriu al obrazului nu rămân. Se schimbă, dispar, se transformă. Şi eu am crezut totdeauna că arta are menirea aceasta de a opri, de a fixa, de a pecetlui în veşnicie aceia ce este trecător şi pieritor. Vezi tu! Chipul tău va pieri. Se va schimba. Dar bustul ce ţi l-am făcut acum un an nu va pieri nicioadtă. Am avut şi grija să ţi-l torn în bronz ca să reziste şi micilor mizerii capricioase ale întâmplărilor. Nu va pieri. In el te-am fixat pe tine acel din clipa aceia sau poate acel de totdeauna. Şi când vei îmbatrâni şi mai mult, acum ai 50 de ani ca şi mine, te vei privi şi nu te vei mai recunoaşte. Numai prin mine vei rămane aşa cum ai fost atunci, anul trecut. Regret că nu ţi-am făcut chipul când erai foarte tânăr. Dar atunci nimic nu era încă format. Deabia veniai în lume. Viaţa nu pusese încă pe figura ta minunată şi tristă pecetea domniei ei absolute. Deabia începeai să fii un om. Acum eşti cu adevărat. Am surprins atunci în privirea ta orgoliul sfant al răsplătirii pe care amândoi o meritam. Era în anul când intraserăm amândoi pe poarta gloriei, în incinta Academiei, printre Nemuritori. O viaţă de muncă şi de durere răsplătită prin ceeace ne poate da lumea, cât ne poate da.

Eşti fericit prietene, nu-i aşa? Ai cunoscut o iubire tihnită, ai o familie, copii mari pentru care eşti un zeu tutelar. Ţi-ai scris romanele în linişte, în papuci călduroşi, în faţa biroului tău. Nu ai alergat prin lume. Nu ai căutat imposibilul, nu ai cunoscut aventura, nebunia, râsul spumos, spaima, durerea, haosul, adancurile imposibil de scormonit, înalturile imposibil de atins, ca mine. Eu am vanturat şi lumea interioară, şi lumea din afară. Cand tu îţi ţineai cursurile, cumpătat, la Universitate, eu alergam nauc. Odată la Spitzberg, în ţara acelui uriaş al formei care a fost Tornwaldsen, altă dată pe malurile Senei ca să stau de vorbă cu Bourdelle sau să visez privind piatra însufleţită din muzeul lui Rodin, alta dată în Spania ca să mă înspăimânt de nebunia lui El Greco, peste o lună în Atena să cutreer Acropolea, cuib de minuni unde a sălăşluit odinioară Phidias şi Praxiteles. Pretutindeni am fost. In Africa să caut Atlantida şi vechiul loc al reginei de Saba, în India să privesc minunea templului din Angkor şi pagodele de pe malul murdar al Gangelui mistic. Mau dus paşii pretutindeni. Căutam marele vis al artei. Şi nu ştiam că va veni pentru mine celălalt vis, cumplitul, care loveşte fără să întrebe, care nimiceşte fără să aştepte.

Iubisem desigur mult. Trecuseră multe femei prin viaţa mea. Niciuna nu m'a reţinut. Din toate am sorbit doar parfumul de o clipă, farmecul de o oră, bucuria de o zi, oaza de linişte de o lună sau tihna pentru noi creaţiuni, de un an. Nu m'am căsătorit ca să nu fiu legat, dar şi pentrucă nu mi se părea necesar să o fac.

Am cunoscut însă în casa ta bucuria căminului. Şi asta îmi era deajuns. Copiii tăi mă iubesc. Oh! Ii aiint mult, ştiu. Şi mi se pare că erai şi puţin gelos pe mine. Iţi aminteşti de câte ori ne-am hârjonit pe motivul acesta şi cum totdeauna iubita noastră Michaela, fiica ta, îmi lua apărarea şi te făcea, cu acel zâmbet îngeresc pe care numai copiii şi fetele în adolescenţă îl au, „ursuz bătrân".

Nu te invidiam însă pentru fericirea ta absolută. Plecam din casa ta senin şi mulţumit şi mă încuiam aci, în atelierul meu, oarecum laş şi fericit ca un avar, pentru liniştea mea, pentru singurătatea mea absolută.

Când plecam vara pe munte, nu te luam. Tu nu erai obişnuit. Eu aveam muşchii tari şi pieptul larg. Vai! Cu ce frenezie îmi cultivam tinereţea asta întârziată. Ai râs totdeauna de sala mea de gimnastică. Mă înţelegeam mai bune cu Radu, băiatul tău, cu care făceam scrimă şi box, sau cu Michaela, cu care făceam călărie şi natatie.

— Eşti tare „unchiule" Tiţian, spunea adeseori Radu când câştigam la puncte sau reuşiam o „directă" bine mânuită.

— Eşti formidabil, „mon oncle", gunguria, minunată, Michaela, (cred că a fost şi puţin îndrăgostită de mine fiica ta, Dal, şi o să o doară plecarea mea de mâine!) când o învingeam la galop sau îi furam 25 de secunde din „startul" ei la „brasse" sau la „indiană".

Vezi tu, tocmai această tinereţe întârziată m'a pierdut. Sunt câteva luni de atunci. Era în primăvară. Lucram la marele meu grup acum terminat „Dansul lelelor"'. Mă duceam în fiecare dimineaţă la pădure, pe aci prin preajma Bucureştiului, la Băneasa, la Snagov. Mergeam pe jos multă vreme. Imi plăcea mângâerea vântului primăverin pe fruntea goală, pe latul pieptului. Aş fi vrut să mă dezbrac, să merg gol, să simt degetele reci şi pătimaşe ale vântului pe trupul meu, ca o îmbrăţişare pasionată de amantă. Cu cei 50 de ani ai mei, mă simţeam tânăr şi viu. Inlăturam din gândul meu umbra aceasta teribilă a spaimei şi a îndoielii. Să fiu tânăr. Să mor tânăr. Să nu îmbătrânesc. Mi-e groază de decrepitudinea aceasta pe care ni-o rezervă destinul. Să nu poţi fi stăpân pe trupul tău, să simţi în carnea şi în muşchii tăi plumbul trist al încremenirii, scârţâitura hilară a articulaţiilor care nu mai au flexibilitate şi vigoare, să fii obligat să stai la gura sobei, înfăşurat în pături calde, suferind de reumatisme, de arterioscleroză, de toate aceste simptome desgustătoare ale bătrâneţei.

Şi într'o dimineaţă am văzut o fată. Mergea în faţa mea. Sau poate mă înşel. Nu era mers. Era un dans suav. Ca şi când ar fi cântat, uşor, fredonat şi ar fi schiţat un nesfârşit cadril cu mersul ei. Nu era prea înaltă. Am zâmbit înveselit de un gând. Imi vine până la piept. Dacă aş întinde mâna, umerii ei nu ar depăşi unghiul drept al braţului meu cu corpul. Avea picioare minunate şi puternice de fată sportivă. Nu-i puteam vedea faţa. Din spate, aşa cum mergeam în urma ei, îi vedeam însă părul. Era ceva minunat şi unic. O bogăţie de aur rebel. De pe atunci mi s'a părut că părul ei este mai mult o boare, ca o aureolă de lumină imaterială, lăsat mângâerii vântului şi sarutării soarelui.

A doua zi, pe acelaş drum, fără să-mi dau seama, am aşteptat-o. Eşisem exact la aceiaşi oră, fericit şi puţin confuz. Sunt caraghios! Nu e mai mare ca Michaela şi i-aş putea fi tată! Nu ştiu dece m'am simţit ruşinat în clipa aceia faţă de tine. Mă închipuiam îndrăgostit de Michaela, venind să-ţi cer mâna şi auzeam râsul tău mirat şi dezamăgit:

— Eşti nebun, Tiţian! Ai dat în mintea copiilor! Dar asta e „libido" frate, libido facudian! In fine, gânduri neroade. Dar am aşteptat-o. Şi a venit. Când a ajuns la vreo zece paşi de mine, a avut o şovăire. O clipă mi s'a părut că ezită, se opreşte. M'a privit brusc, rece, categoric, a lăsat ochii în jos şi a trecut pe lângă mine drept, cu capul deodată impuns, volunar, înainte. Am stat aşa, încremenit şi înciudat. Şi instinctiv mi-am pipăit obrazul. Eram neras. Şi am făcut atunci un gest imposibil. M'am uitat în oglinda unei ferestre. Un nor rece a trecut prin mine, ca un fir de gheaţă, dealungul şirei spinării. Eram un domn bătran, neserios, privind cu prea multă stăruinţă o fată tânară. Ridicula postură, ştii, a „craiului" bătrân! Moment îngrozitor. Dar eram fericit. Il vazusem faţa. Dar! O, ce fericire stranie, ca o baie rece şi nerbinte, aşa cum făcusem de atatea ori, la „saaia" în Suedia! Avea o frunte dreaptă, incapaţanata, gingaşă. O perechе de sprancene dese se imbinau aproape total la radacina unui nasuc tot atat de incăpaţanat ca şi fruntea. Buzele erau groase, carnoase, sensuale, desemnand o gură mică dar neverosimil de voluntară. Ovalul feţei era perfect, aproape un oval de copil. Un puf fin blond, foarte vizibil îi acoperea obrajii şi tample1e. Ochii erau puţin oblici, ochi de tătăroaică sau de slavă. Privirea! Nu am putut înţelege nimic pentrucă ochii ei, în clipa aceia, nu priveau nimic. Sau poate acea de nedezlegat privire a sfinxului.

Am zâmbit trist. „Micul sfinx". Dar s'a terminat. Mâine voi merge pe alt drum. E stupid să ţin aşa calea unui copil. Dar a doua zi eram în acelaş loc. M'a mirat că nu o văd. O, ce nebun am fost! Ma barbierisem, pusesem un costum sport, cu cămaşă descnisă la gat şi-mi numărasem, inmarmurit, cateva fire albe la tample pe care le-am smuls cu furie. A, nu! Mă simţeam tânăr, tânăr! Am cotit colţul străzii şi deabia mi-am oprit un ţipăt. Era acolo. Dreaptă, simplă, tare, ca un staip înfipt indărătnic în pamant, **ma aştepta.** M'a văzut, a mai rămas aşa o secundă ce mi s'a parut un secol şi a fugit. Pur şi simplu, a fugit. A treia zi am ştiut unde şade, iar a patra zi am aşteptat seara şi, fericit şi ruşinat m'am plimbat prin faţa ferestrelor ei. Am îndraznit să ridic privirea şi am văzut-o. Mi s'a părut atunci că se deschide pământul sub mine. M'a văzut în postura asta ridicolă de licean îndrăgostit...

(Vezi cum îmi place să povestesc toate detaliile astea care pe une nu te interesează! Dar aci, în faţa mea, nemişcată, inconjurata de lumina palida a lumanarilor, este ea, incremenita pentru totdeauna şi eu am datoria să-ţi explic dece şi cum am ajuns aci. Cum a murit, în braţele mele, Una!)...

...Nu o mai văzusem de multe zile. Băteam drumul ei, şedeam la fereastra ei şi nu o mai vedeam! Sub lumina vrajii ei am lucrat ca un posedat „Dansul lelelor" şi am inceput acea nebunească statuie „Chemarea" care te-a înspăimântat pe tine şi pe alţii şi care era ea, ea, ea, numai ea. Un trup de femeie şi de fecioară care răsare din pământ şi dintre flori, dintre ptere şi şerpi, dintre ape şi colcaiala de larve, pură şi carnala, nemiruita şi minunata totuşi de toata nebunia chemarii iubirii, cu braţele ridicate şi a rugă şi a poruncă, cu capul aplecat pe spate, indaratnic şi supus, cu gura intredeschisa ca şi când ar fi chemat şi ar fi refuzat totodata prima, nebuneasca sarutare.

Iţi aminteşti! Era în lume! Mergeam cu une pe strada când am fugit fără să-ţi spun nici bunaziua! O văzusem pe ea. Era la o staţie de tramvai. M'am suit din mers, calcand picioarele unui calator, am navalit în interior, am dat ghionţi în dreapta şi stanga şi am ajuns-o. S'a intors şi m'a privit. Şi am incremenit. Voiam să-i spun ceva şi eram mut. O privire de gheaţă. Atat. A închis ochii. I-am vazut numai mânuţa cum încleşta un spatar de scaun. Am trecut înainte şi-am scoborît la prima staţie fără a privi în urmă.

(Deabia tarziu mi-a spus Una că atunci era sa leşine de bucurie şi ar fi vrut să o iau în braţe, să-i pun capul pe pieptul meu tare şi să-i ţin mana).

Peste două zile, în care timp am văzut-o mereu, acum mă aştepta dacă întârziam, am gasit-o în colţul străzii mele, în micul scuar din faţă, îl ştii. M'a lasat să mă apropii şi a venit la mine. Mi-a prins simplu şi drăgălaş, reverul hainei şi a şoptit:

— E ruşinos ceeace fac. Dar trebue să te cunosc. Tu nu vei avea niciodată curajul să-mi vorbeşti. De aceia îţi vorbesc eu... Tiţian... Iartă-mă că îţi spun tu şi pe nume. Nu pot altfel. Tremur, nu vezi. Da-mi mana. Ţine-mă, te rog. Mi-e teamă să mă mişc de frică să nu cad. Înţelegi ce-ţi spun! Uite, ce caraghioasă sunt. Mă balbai. Nu, să nu spui nimic. Să nu mă alungi! Aş muri. Ia-mi mâinile, aşa. Sunt reci. Incălzeşte-le. Te iubesc...

(Aşa a început dragostea noastră, Dal, aşa cum îţi spun. Nu am uitat nimic. Toate cuvintele astea au rămas aci în mine. Mi se se pare şi acum că Una se scoală şi mi le spune, ca pe o lecţie învăţată pe de rost).

O, Doamne, ce să fac cu fetiţa asta! I-am mângâiat mâinile şi am rugat-o să se aşeze pe marginea de piatră a havuzului din scuar.

— Fii cuminte te rog! Sunt înspăimântat. Te rog să mă ierţi. Trebuia să fac eu lucrul acela, nu tu... Haide, copil drag şi dulce! E mai bine acum? Ne-am liniştit?

I-am prins bărbia în mână şi i-am ridicat capul în sus spre mine. Şi atunci i-am privit cu adevărat, pentru prima oară, ochii. I-am văzut privirea. Şi m'am cutremurat. O, am ştiut atunci, în clipa aceia unică, Dal, că toată viaţa mea până atunci fusese zadarnică. Căutasem pretutindeni fericirea şi fericirea era aci, în ochii ei, în bucăţica aceasta de trup şi în navala aceasta de suflet şi de dăruire. Am ştiut că pe ea o căutasem în toată lumea, în toate nopţile şi în toate zilele mele, ca să o aflu acum, la bătraneţe, când îmi putea fi copil nu iubită!

(Ştii, Dal! aş vrea ca să fie aci o poveste de dragoste, dar nu e. Pentrucă este o poveste de moarte! O privesc pe Una, aşa cum stă nemişcată şi dreaptă, înconjurată de flori şi lumânări. Dacă se va scula acum! Să vie să-mi ceară ochii, mâinile, sărutările! Iar deasupra patului ei rânjeşte perfid şi fix, masca de ceară!)

Şi dragostea a venit aşa, nu încet, cu pregătiri romantice, ci furtunos, nebunește, total. Multă vreme nu am îndrăznit să-i vorbesc de căsătorie. Eram gata să o fac. Şi atunci când i-am spus, a râs şi a refuzat. O! Un râs rău, ironic, batjocoritor.

— Desigur, ţi se pare că sunt prea bătrân pentru tine, Una! Ştiu. Aş putea să-ţi fiu tată.

— Nu, Pin, nu de aceea. (Imi spusese într'o zi „Pin"! Te văz aşa, înalt, ridicat spre cer, strălfulgerat de trăznet, unic, dincolo de lume, cu rădăcina în pământ şi cu fruntea în azur...) Nu de aceia. Nu mă atrage nici bogăţia ta, nici talentul, nici geniul tău. Oamenii spun că eşti cel mai mare sculptor. Dar ce am eu cu sculptura, piatră cioplită şi atâta! Nu m'au ameţit nici gloria nici renumele tău. In prima zi când te-am văzut, nu ştiam cine eşti. Dar te-am iubit de atunci. Cât am plâns, cât m'am sbătut, Pin! Cum să te fac să te uiţi la mine? Tu erai mare, minunat. Imi place părul tău, tâmplele cu acel puţin păr alb! Şi ochii tăi atât de adânci, atât de stranii. Şi felul cum ridici sprâncenele când eşti serios sau îngândurat. Şi gropiţa asta de aci, din bărbie. Şi trupul tău înalt, vânjos, de altfel. Puţin îmi pasă că eşti bogat, că eşti celebru, că eşti membru la Academie. Ce cauţi tu acolo, Pin! Locul tău e în lume. In vânt, în ger, în ceaţă, în goana clipelor, în iureşul vieţii.

— Dece nu vrei să te căsătoreşti cu mine, Una? Voi vorbi cu mama ta. Trebue. Nu va refuza.

— Ca să înnecăm iubirea noastră în banalitate! După căsătorie nu mă vei mai iubi ca acuma. Ştiu. Lasă-mă să trăesc extazul acesta, Pin! Şi apoi mai este ceva... Mi-e frică...

— Frică? Dece?

— Să nu mor în braţele tale atunci când voi fi a ta...

Nu am dat atenţie atunci cuvintelor ei. Dar i-am privit ochii. Erau trişti, înspăimântaţi, ca de o presimţire teribilă.

Lucram de câtăva vreme la „Chemarea" aceia care era ea însăşi. Şi într'un amurg de seară, a venit la mine. Nici nu auzisem când s'a deschis uşa. A venit în dosul meu, mi-a dat capul pe spate şi m'a sărutat. Ce nebunească sărutare a fost aceia, Dal! O muşcătură violentă, furtunatecă, aşa cum era ea însăşi. Am avut o clipă de cumplită îndoială. Ce fusese asta! Cum era cu putinţă ca o fată care nu cunoscuse nimic din minunile violente ale dragostei, să sărute aşa! Am sărit în picioare şi am privit-o! Tremura toată. Şi ochii erau pătimaşi şi cruzi, ca ochii reptilelor. M'a înspăimântat privirea acea de răţăcire şi de cumplită luciditate tot odată.

— Cine eşti? am strigat, ca scos din minţi. Pe câţi alţii ai sărutat aşa, înaintea mea?

A tresărit ca deşteptată din vis. M'a privit buimacă:

— Am făcut ceva rău, Pin? Am greşit? Nu. Pe nimeni. Tu eşti singurul, unicul,

Am căzut în genunchi în faţa ei.

— Una! Iartă-mă. Dar vezi, sărutarea asta... nu ştiu ce să zic!

— Ia-mă în braţele tale, Pin. Să fiu o pasăre mică pe ramurile braţelor tale tari. O, cum te iubesc, Pin! Mi-e groază de iubirea asta! Mi-e teamă să te privesc. Mi-e teamă să mă atingi. Şi totuşi vreau. Te vreau. Nici nu ştiu dacă totul ce se petrece este aevea. Voi deschide ochii şi nu vei mai fi. Şi nu vreau să pieri. Nu. Mă doare apropierea ta şi o caut. O doresc. Te privesc şi simt cum înghieţ de spaină şi de bucurie. Fiecare părticică a trupului tău cheamă şi cere. Din fiecare aud izbucnirea unui gemăt, simt undurea unei emanaţii care mă captivează şi mă îmbată..

Vorbea privind în ochii mei. Şi privirea ei era mereu alta... Am întors capul spre statue. Aş fi vrut să aud din gura ei părerea. A privit şi ea şi ochii i-au strălucit de ură.

— Sparge statuia, Tiţian! Te rog. Nu vreau să faci din mine o operă de artă.. Nu vreau decât să mă iubeşti. Atât. Dacă mă iei drept motiv de inspiraţie, nu pe mine mă iubeşti, ci opera ta. Şi nu vreau. Nu vreau. Alege între mine şi ea. Pentrucă atunci când opera îţi va fi terminată, pe mine mă vei alunga ca pe o otreapă. Iţi voi servi numai pentru asta. Atât. Şi lumea va mai admira o operă fără să ştie că sub recele ei stă svâcnirea vieţii mele fierbinţi. Alege între statue şi mine. Intre carne şi piatră. Intre sufletul meu şi inspiraţia ta.

Nu o mai priveam. Ochii mei rătăceau pe liniile încă informe ale statuii. O, ea nu înţelegea nimic, nimic. Ea nu înţelegea că tocmai această covârşitoare dragoste voiam să o torn, picătură cu picătură, în opera asta a mea. Ca să nu piară. Ca să dăinue. Iubirea noastră nu putea fi veşnică prin noi, ci prin ceeace voi putea eu să transfigurez, să sorb din ea pentru a o face veşnică prin piatra asta fără suflet şi căreia îi voi da suflet, fără formă şi care va găsi forma sub degetele mele, fără viaţă şi care va fi vie prin clocotul pasiunii ce mă chinue. Să fixez, să încremenesc încă nu un moment, nu un simbol ci tot misterul, toată vraja, toată sălbateca măreţie a Chemării. Dar ea nu înţelegea asta. Şi avea dreptate să nu înţeleagă. Ea era Chemarea concretă, vie, carnală şi eu voiam să o preschimb în ceva abstract, veşnic, spiritual. Ea era om şi trăia în marginile lumii omului şi eu o vedeam înger, în buza de spaimă a azurului şi a visului.

Am mângâiat înfiorat piatra rece. Şi atunci ochii mei au întâlnit, acolo, în perete, deasupra divanului, chipul acela straniu. O mască mortuară. Poate aceia a lui Voltaire sau a lui Richelieu sau a lui Carol al XII-lea sau a lui Filip al Spaniei. O mască teribilă, colţuroasă, o mască mortuară şi care era vie totuşi.

M'am dus şi am luat-o în mână. Am pus-o pe genunchi şi am privit-o. Eram singur. Una plecase. Nici nu ştiam când plecase. Mă lăsase, aşa, în lumea mea de piatră, de forme, de spaţiu.

Ciudat! Cât era de vie masca aceasta! Ştii modul? Deasupra chipului celui mort se toarnă ceară topită după ce figura a fost mai întâi unsă un un strat de vaselină sau grăsime. După ce s'a răcit, se scoate şi apoi în tiparul acesta, în „negativ", se toarnă ghips. Apoi forma de ghips poate fi înlocuită, printr'un procedeu invers, de data aceasta în humă, cu o reproducere în bronz.

Pomeţii obrazului erau proeminenţi. Nasul acvilin era neverosimil de veridic. Buzele strânse puternic deasupra unei bărbi de o rară energie, aveau un zâmbet uluitor de concret. Pleoapele erau închise. Am luat chipul acesta şi l-am modelat. Era un exemplar în ghips. Am deschis pleoapa şi am fixat, printr'un singur punct, în gol, în adâncime, ochiul. Şi deodată totul a căpătat viaţă. Simţean că ochiul acela mă priveşte. Imi vorbeşte.

Deabia atunci s'au deschis buzele. Da. Le-am văzut deschizându-se, sub ochii mei. Dedesubtul lor au rânjit două şiruri de dinţi ascuţiţi şi gălbui.

— Dintre toţi acei la care te-ai gândit, pot fi oricare dintre ei. Voltaire, Richelieu, Filip, Savonarola, Carol al Suediei. Voltaire, am râs de toată gugumănia lumii dar am căutat marea, absoluta înţelepciune. Richelieu, am mânuit stupiditatea oamenilor dar am visat cel mai mare vis: întruparea divinităţii pe pământ. Filip, am scrâşnit în hohot nebunesc în deliciul sanguinar al Inchiziţiei dar am râvnit înscăunarea catolicismului absolut, domnia spiritului asupra cărnii. Savonarola, nu am cunoscut nici râsul, nici plânsul ci numai teribila armă a cuvântului şi puritatea ascezei pentru măintuirea omului din păcat. Sub toate chipurile am fost acelaş: neîmplinita căutare.

— Şi totuşi, am răspuns cu calm, continuând să-mi ţin pe genunchi acest cap care vorbea, e linişte, împlinire, împăcare, desăvârşire pe chipul tău, mască mortuară. Dece?

— Dece? Hi, hi, hi! Pentrucă deabia în clipa aceasta, clipa morţii mele, sunt cel adevărat. Mulţi artişti au încercat să-mi plăsmuiască chipul. Champeaux, Velasquez, Tiţian. Au surprins momente, aspecte, părţi. Şi nu au putut surprinde totul, pentrucă niciodată în viaţă nu suntem deplini noi. Până în ultima oră şi tot mai avem ceva nou înaintea noastră. Viaţa. Până în ultima clipă, căutăm. Nu suntem desăvârşiţi. Nu suntem noi.

— Dar desăvârşirea aceasta trebue să o dea arta, am ripostat. Ea singură transfigurează şi fixează.

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr. 32

„ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 32
Sâmbătă 20 Noembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

DOI GEMENI LITERARI:
I. C. Săvescu și Șt. Petică

de CONSTANTIN STELIAN

Imperialismul eminescian, care veștejise temperamente poetice ca Vlahuță, Traian Demetrescu, P. Cerna, etc., care stăruiseră chiar și bună parte din zilele cenaclului macedonskian, trebuia să dea naștere unei reacțiuni și, acolo unde încercase cu foarte puțini sorți de isbândă un Vlahuță și alții, în parte amintiți, au reușit să deschidă traectorii spre noui orizonturi nebănuiții pelerini Iuliu C. Săvescu și Șt. Petică. Deaceea, concomitent primatului eticului sămănătorist, firesc a fost ca apariția celor doi poeți să fie anacronică, neînțeleasă, anatemizată și dăruită cu felurite calificative, puțin măgulitoare. Nici nu se putea altfel, când simțul și autoritatea critică a unui Maiorescu dezertase în politică și când, o alta, de aceeași talie nu venise să o suplinească, cel puțin.

Fenomenul glacial care a urmat apoi, care a prins în cristalele lui viața celor doi „gemeni", a cuprins și operele lor, păstrându-le intacte contemporaneității. Fenomenul, însă, a fost cu atât mai salutar, cu cât glacialitatea de care vorbim a ținut la distanță pe mulți criticaștri, cari, prin diversele lor metode de disecție ar fi avut darul să masacreze tocmai ceeace se poate degusta mai frumos dintr'o operă.

...Până aici am vorbit despre cei doi poeți, ca despre doi gemeni — cum s'a mai spus — considerând asemănările vieții și soartei lor particulare și literare. O incursiune asupra operelor lor, ar presupune din partea-ne o contrazicere a celor de mai sus. Ne mărginim numai să afirmăm că, în ceeace privește poezia, amândurora nu le vom mai găsi nici o asemănare și că tocmai capod'operele acestora îi situiază pe terenuri deosebite, dacă nu chiar antagoniste.

Pe când Iuliu C. Săvescu are o poezie intuitivă, în bucățile remarcabile, apărând în întregime independent, original, Ștefan Petică este un lucid, un artist, un șlefuitor neobosit, în care lupta dintre eminescianism și el se dă fățiș, în întregă-i operă. Pentru edificare, vom cita din fiecare poet câte o bucată, pentru ca afirmația noastră să aducă totdeodată și icoana fiecaruia din ei.

Iată poezia La Polul Nord din Savescu, bucată singulară în literatura noastră și în cea universală, poate :

La Polul Nord, la Polul Sud, sub stele veșnic adormite,
În lung și'n larg, în sus și'n jos, se'ntind câmpii nemăr-
[ginite,
Câmpii de ghiață, ce adorm pe așternutul mării ud,
Cu munți înalți, cu văi adânci, la Polul Nord, la Polul Sud.

Când dintre munții solitari, îngălbenește luna plină
Vărsând pe albul dezolat o cadaverică lumină,
Se văd eșind ai mării urși, cu ochi de foc, cu pași rari
Când dintre văile adânci, când dintre munții salutari

Și dorm adânc, și dorm mereu nemărginirile polare,
Iar din prăpăstiile adânci se aude o stranie vibrare,
Și urșii albi, înduioșați, într'un oftat adânc și greu
Se'ntind pe labe de sidef și dorm adânc și dorm mereu.

sau poezia : Când viorile tăcură **(XV) din Ștefan Petică :**

Amurgul are astăzi luciri ca de mătasă
Pe care lunecară mâini albe de prințese
Și'n faldurile cari pe albastre culmi se lasă
Scântee pietre scumpe din stofe vechi și-alese.

Și mândră de durerea-i în purpure de seară
Cetatea arde facle pe turlele înegrite.
Pe cari vechi coroane de slavă seculară
Topeau de aur raze în zile fericite.

Pe surele pontoane a vechilor palate
Un vis de răzvrătire a pus o'nfiorare.
Iar florile'n grădină stând pale și uitate
Se plâng de invocarea lucirilor de soare.

Cât apar de superbe, fără a mai fi măsurate, dizlocate și cântărite din diferite puncte de vedere... Chiar faptul că n'au pătruns încă în marea massă a publicului, îl considerăm, oarecum, bine venit, căci și acesta a fost un motiv în plus care să-i ferească pe autorii citați de banalizare.

Experiența este relevantă și dureroasă.

De altfel, lapidaritatea lui Săvescu și discreția de intimă candoare a lui Petică ne asigură că va mai dura încă, până ce vulgaritatea să altereze patina metalului prețios despre care am amintit.

Asemenea considerațiuni, însă, aplicate cu exces de severitate, ar fi putut duce la ignorarea complectă a celor două stele ale literaturii noastre. S'au găsit scriitori ca domnii Ion Minulescu și Al. T. Stamatiad, cari să le aducă obol postum, frumoase versuri și caldă iubire ; N. Davidescu și V. Demetrius, cari să le înmănunchieze operele în volum și, mai ales, poetul și criticul Perpessicius, care să-i releve discret, volubil, într'o manieră cât mai apropiată de sensul poeziei celor doi pretimpuriu dispăruți. Căci, nu tot ceeace au scris Săvescu și Petică este la înălțimea talentului lor.

(Urmare în pag. 5-a)

AUREL DIACONESCU — Legendă

ATITUDINEA CONJUGALA ȘI DON JUANESCA în CRITICA

de MIHAI NICULESCU

Despre problema libertății s'au scris tomuri savante, descurajant de inutile. Dar un Rivarol observă ca din întâmplare, cum i-ar fi căzut în treacăt, batista: „Fără îndoială că avem libertatea să nu facem nimic, dar nu trebue să abuzăm..." Nu vi se pare că esența problemei libertății e cuprinsă în această surăzătoare trăsătură epigramatică — și odată cu ea și aceea a fericirii, chestiune de vocație, deci strict individuală și netransmisibilă? Dar unul sau altul ridică batista și... „a mea? mulțumesc, nici nu băgasem de seamă", — se apucă să-i facă — ceeace se chiamă istoricul, dela in și dela viermele de mătase sau chiar dela Geneză, demonstrând cum se purta batista pe vremea lui Ramses, a lui Alexandru pe care nu-l mai încăpea Macedonia și a lui Cezar („tu quoque filius?").

Sau Voltaire: „Toate cărțile sunt prea lungi". Iată picătura de acid care provoacă efervescența tuturor suggestiilor posibile în jurul operei de artă și autorizâ atitudinea critică, adică rezistența sau reacțiunea personală.

Părăsind generalizările de perspectivă și din zborul păsării, să restrângem problema la aspectul criticei literare. Există două atitudini posibile, structural diferențiate, în critică: una conjugală și alta donjuanescă. Există — lăsând deoparte orice aluzie anecdotică — cel care întreține cu operele, raporturi de legitimitate casnică, după cum există amantul cărților. Totuși, nu trebue pierdut din vedere, că diferențierile de structură nu sunt absolute, nici exclusive. Ceeace deosebim ca atare sunt accente caracteristice, precumpănitoare.

Pentru atitudinea pe care am numit-o conjugală, problema cărții ca esență unică și individualitate absolută, nu se pune. Nu există **cartea,** ci cărțile, ca literatură sau continuitate constitutivă de tradiție și de cultură. Amintiți-vă ce-i spune generalul Serpuhowsky lui Wronsky, în **Anna Karenina:** „Cine a iubit o femeie și însurându-se cu ea au trăit împreună toată viața, acela știe mai mult despre femeie decât unul care s'a culcat nelegitim cu nouăzecișinouă". Dar această știință — abstractă și globală, care este rezultatul unei generalizări obținute cu sacrificiul oricărei diferențe specifice, nu știe despre femeie altceva decât ce poate fi aceasta, sub specia sau condiția feminității. Ca orice știință, și aceea despre condiția omenească, fie că este a feminității, fie că e a masculinității, instruește fără să mă sporească, fără să mă înainteze în cunoștința despre mine însumi. Ce poate fi această cunoștință? Aceea ce pot fi eu, dincolo de fatalitatea sau determinismul condiției omenești în genere. Dincolo de natură sau chiar, eventual, împotriva naturii. Dar împotriva naturii nu sub aspectul biologic sau moral, ci în plan existențial, metafizic. In **Regina moartă** de Montherlant, infanta de Navara îi spune Donei Inès de Castro, pe care încearcă să o scape dela moarte, îndemnând-o să fugă împreună : „...natura mi-ar porunci mai degrabă să te urăsc. Dar eu fac puțin caz de natură".

(Urmare în pag. 2-a)

DON QUIJOTE ȘI CERVANTES

de ION STANCU

Avem totdeauna impresia că în marile tipuri ale literaturii universale întâlnim nu creații sincronizate fenomenului artistic, ci oameni vii, care au trăit autentic și, care, din fericire, și-au aflat biografi atât de iluștri, desigur, prin faptul că au fost întâi biografii. O impresie care germinează din marea forță a personalității lor covârșitoare, umbrind adesea pe aceea a... „părinților vitregi" (cum își definea Cervantes înrudirea cu al său hidalgo).

Dealtfel, aceste tipuri universale pot fi bi-asimilate : într'un sens ca reprezentante ale unor trăsături de temperament sau caracter unice, deci fiecare personificând o individualitate distinctă printr'o enumită caracteristică psihologică; într'alt sens, ca elemente disparate de analiză, singulare documente omenești, care, sintetizate, ar formula fuselajul eternului-omenesc sau a unui om, integral.

Pentrucă, fiecare din noi poate fi îndrăgostit, nebun sau sfânt, întunecat de îndoieli sau iluminat de seninătatea certitudinii. Și încă s'ar afla unele destine bizare, impunând respectivilor protagoniști toate acele pasiuni : transfigurarea iubirii, așa cum a cunoscut-o Tristan, nebunia iluziei, cum a imortalizat-o Don Quijote, sfințenia lui Alioșa Karamazov, tortura îndoielii lui Hamlet și calmul împăcat al lui Mișkin.

Don Quijote (corect: Don Quixote) aparține, dintr'un punct de vedere, unei soarte analoage, trăind iubirea, accentuată de el până la adorație, nebunia atenuată de sublimul ei dezinteresat, sfințenia aceleeași nebunii și siguranța conștiinței tăriei sale sufletești. Deoarece, izolat prin nebunie, aclimatizat singurătății, nu putea să-și aspire puterea decât tocmai din singurătatea sa, — circumstanță mai mult decât anteică prin contactul perpetuu cu acest fecund teren de tărie.

Dar Cavalerul Tristei Figuri are linia vieții precis trasată : el e scutierul adorator al Dulcineei din Toboso, știe că i s'a încredințat renumele și dragostea ei, știe că trebue să le apere, pentru ca fiecare victorie nouă să constitue o valorificare a sentimentului pios cu care își înțelege misiunea.

CERVANTES

Prin urmare, el nu-i întunecat de îndoieli; este o seninătate care se realizează prin discordanțe față de viața autorului său. Superficial, s'ar părea că Cervantes a fost un memorialist alegoric, păstrând cronologia evoluției sufletești.

Constatare superficială, desmințită de amărăciunile înstrăinatului de patria sa de cele ale odiseei algeriene, de insuccesele literare de episodul temniței, de penuria unei căsnicii intempestive, tribulații aspirate cu prisosință de acel Miguel y Cervantes Saavedra. Prin altă perspectivă, într'adevăr, ar exista o similitudine între autor și personaj; este ipoteza d-lui Ion Pillat enunțată în „Portrete lirice" : „....Cervantes nu se revoltă contra lumii ingrate, ci împotriva propriei sale iluzii".

A iubit pătimaș iluzia (era, în definitiv, singura sa avere irefutabilă); nu a isbutit însă înlăturarea tuturor contingențelor brutale cu realitatea din care ieșea totdeauna învins, particularitate a introvertiților. Ceea ce, în urma atâtor înfrângeri, l-a determinat sa-și privească cu neîncredere iluzia, factor de tristețe, să o deteste chiar și să se „răsbune" — superbă naivitate donquijotească — încercând sa o ridiculizeze în cartea sa. Un ipotetic determinism psihologic, cu oarecari șanse de probabilitate, al marei sale creații.

A căpătat circulație altă versiune manifestând aceeași tendință de a situa romanul lui Cervantes în timp, de a-i neutraliza deci semnificativa postură de meteor nestârșit, cuigandu-și existența între două eternități : a timpului și a spațiuui. Astfel, se presupune că simbolizează apusul epocii de glorie spaniolă, a conquinstadorilor, a imperiului vast colonial, a puterii europene...

Ni se pare nejustificată și inutilă această încercare de a descoperi apartenențe în secole unei opere de valoarea lui Don Quijote, creație vie și independentă, fără rădăcini, decât poate, în veșnicie. Și mai ales când încercările menționate vizează destinul de semnificație al operei; deoarece, evident, biografie și istorie, aceste amănunte își află calificarea, servind prin contribuțiile lor minore și dispensabile, fără valoare ameliorativă sau atenuantă față de creația în sine.

Dintr'un asemănător punct de vedere și dacă ținem să stabilim o contingență în timp lui Don Quijote, vom găsi o unica legătură, că este o carte reacționară, înfierând genul, în mare vogă atunci, al romanelor de aventuri, cu cavaleri entuziaști și viteji, romane care intoxicau cu ideaiuri absurde pe cetitori, poate, chiar dăunau spiritului inovator al Renașterii. E o apropiere lipsită de importanță, întemeiată însă, mai ales că existența reacțiilor produse de cartea lui Cervantes o mărturisesc; amintim de alt „Don Quijote", detractându-și predecesorul al acelui Avellaneda, scrisă după un deceniu dela apariția primului.

Considerând realitatea afirmației de mai sus — simbol politic al decadenței spaniole — ar însemna că Don Quijote problematizează spiritualitatea unui popor situat în evoluția sa istorică. Continuând investigațiile în direcția asta a silogismelor, riscăm să denunțăm spaniolilor un caracter de „popor ales", predestinat unei istorii politice ridicule, însă „tăriei" inexpugnabile pe tărâm sufletesc!

Cavalerul Tristei Figuri problematizează propriul său complex interior și tangențial, al tuturor introvertiților, al visătorilor și al „nebunilor divini" după expresia lui Unamuno. Conquistador de absolut, Don Quijote este un mare pasionat, deoarece el înțelege absolutul ca pe o idee, știindu-se că extazul ideei formulează siguranța pasiunii.

Și el trăește intensitatea certitudinii mai violent decât M-me Bovary care o cunoaște prin himera iubirii, decât Manon care o înțelege prin realitatea iubirii, aceste eroine acceptând și transfigurarea pasiunii pure în patimă. Poate numai Isolda a putut asimila certitudinea absolutului cu aceeași intensitate, cristalizată, subliniată, nepervertită în patimă; și, desigur, Faust a trăit acelaș extaz în mult așteptata „clipă", dar nu prin dragoste, ci prin sacrificiul avatarului, apoi al neliniștii, al suferinței. Fiindcă frumusețea sacrificiului e necesară în căutările de certitudini, de extaze. Don Quijote a jertfit posibilitatea înrolării sale în mediocritate, expunându-se ridicululul cu seninătate. In acceptarea ridiculului stă superbul sacrificiu și admirabilul său eroism. Dealtfel, toți marii reformatori au devenit pasibili de acest ridicul tragic, fie că s'au aplicat domeniului psihologic religios ori celui social, sau științific. Socrate, Bruno, Galilei, Luther, E Poë, Baudelaire, Wilde, etc. Dacă primul care, incontestabil a suferit dureros consecințele tragice ale interpretării ridiculului a fost Iisus, suferința crescând în esență din elemente exterioare, plină de sensuri prin asta, nu mai puțin a suferit ultimul ridicul de geniu, Nietzsche, antitetic celui dintâiu în două ipostaze de reacționar ideologic și de suferind prin elementele interioare sufletești. Iată-l pe Don Quijote înfruntând imperturbabil ridicului, alături de Sancho Panca, la fel de senin și liniștit. Totuși, cea mai antagonistă tangență de extreme, poate, din întreaga literatură universală. Utilizând termeni de abstracție, i-am putea defini : Quijote=analiza ; Sancho=sinteza.

Primul, un element singular, reliefat viguros pe fondul uniform, al secundului; interiorul, ilustrat pe verso de exterior, azurul reflectat minuscul dar impresionant de suprafața unei bălți. Seninătatea lui Don Quijote e plătită cu prețul sacrificiului comodității exterioare și din ea îi crește tăria, așa cum numai parțial, am mai întâlnit-o la o mare creație modernă a lui Morgan: „Sparkenbroke". Este acalmia care succede furtunilor, împăcare (nu resemnare), certitudine.

Și dacă sufletește, armonia s'a închegat, în afară se face sesizabilă discordanța=non-conformismul. Cavalerul cervantian e impulsiv și non-conformist, oferind, prin urmare, spectacolul ridicul al peregrinărilor sale; Sparkenbroke, non-conformist, dar lucid, știe să-l evite izolându-se. In el funcția artei a depășit condiția umană, iar pasiunea ,acea pasiune impersonală îl dăruie morții apropiate în deplină conștiență. Sparkenbroke resimte înaintea acestui ultim fapt de viață o bucurie luminoasă, desumanizantă, extatică ; e atitudinea asemănătoare cu a ciobanului Mioriței, cu toate că acesta nu cunoaște ca Morgan filosofia platonică.

(Urmare în pag. 5-a)

Charles-Louis-Philippe

de ROLAND MESTRE

Emile Guillaumin a consacrat de curând o lucrare compatriotului său „Charles-Louis-Philippe". E vorba de o serie de amintiri, de un portret al omului mai de grabă, decât de un studiu critic. Autorul lor atrage din nou atenția asupra unui scriitor astăzi puțin citit dar ale cărui cărți nu sunt lipsite de valoare. Sunt desigur învechite și multe din ideile pe care le cuprind au fost exprimate mai târziu cu mai multă vigoare și pasiune de oameni al căror destin a fost să trăiască într'o lume mai frământată decât aceea a lui Philippe. Pentru aceasta însă nu e lipsit de sinceri și credincioși admiratori. Printre ei : Giraudoux, Gide și Claudel.

Charles-Louis-Philippe s'a născut la 4 August 1874 la Cerilly, orășel „pe care evenimentele păreau să-l fi uitat și care asculta cufundat în tăcere, sborul gâzelor și-l păstra în mintea lui deșartă ca pe niște prețioase amintiri". Nici o întâmplare extraordinară în viața sa care trebuia să se sfârșească la 21 Decembrie 1909. Face un moment planul să ajungă general de artilerie dar renunță curând să-l realizeze pentru a intra cu hotărâre, din inclinație, în cariera literară.

Sărac, plăpând, miop, pradă glumelor răutăcioase ale camarazilor care își bat joc de statura lui mică, ar fi putut fi cinic și revoltat. A fost resemnat. „Trebue să știi să fii sărac și simplu", scria el într'o zi lui Giraudoux, liceean, care, simțindu-și vocația de scriitor, cerea sfaturi camaradului mai mare. Și adăoga : „trebue deasemenea să știi să fii singur". A avut ca oricine momente de bucurie, dar i-au fost cu sgârcenie acordate. Tristețea era domeniul său. Slab, se simțea atras de forță. In tinerețe mai ales a cunoscut, când îndoiala, când înduioșarea : „Deseori mi se întâmplă să fiu obosit și să nu pot gândi și chiar să nu pot iubi... Nimic din viață nu mă bucură.... Toate mișcările și faptele îmi apar ca niște strâmbături... Imi amintesc de cântece pline de duioșie pe care mi le-au cântat tinere fete și cu ele mă leagăn.... Astfel de bucăți... ating în mine colțul meu de suflet simplu și îmi vine să plâng de încântare".

Ii plăcea emoția. O căuta pretutindeni și peste tot o găsea, în el ca și în ceilalți. O astfel de sensibilitate nu e lipsită de primejdii când e vorba de o creație. Stilul operelor de început, „Quatre histoires de pauvre amour, La bonne Madeleine și La pauvre Marie", se resimte. Fraze stângace, gândire neclară, prea adesea afectată.

La 21 Iulie 1898, Philippe scria prietenului său Lucien Jean: „In caracterul meu se produc schimbări, devin om... mai tare și mai hotărît, mai sincer. Stărui asupra acestei laturi a caracterului meu". Dorința aceasta de a fi tare, de a părea puternic, primejdios chiar, o găsim deseori exprimată în corespondența sa. Ea rămâne multă vreme ideea predominantă. In sfârșit, Philippe găsește puțin câte puțin, un anumit echilibru și privește cu mai multă liniște viața, în față.

Gândirea lui este reflexul sufletului său. Nu simte nici o dușmănie și nici o ură. Doar sentimentul că aparține unui mediu de care nu s'ar fi putut desprinde chiar dacă ar fi dorit-o cu ardoare. După cum a scris Giraudoux, Philippe „e singurul scriitor născut din popor, și care nu l-a trădat scriind". Toată truda sa pare a fi avut un scop de a-l înfățișa, de a-i tălmăci sentimentele. A spus-o dealtfel singur, în răspunsul la o anchetă făcută în 1904 de Ch. Vellay și G. le Cardonnel : „...Barrès are nevoe să se ducă la Toledo sau la Veneția, ca să-și găsească sufletul. Eu îl găsesc în lumea care mă înconjoară... Oui, je sens autant qu'il est possible les souffrances des plus humbles classes et mon âme est venue toute seule au bout de mon bras avec mon pain quotidien". Știa cât de mult poate suferința să te înalțe și să te înjosească în același timp. Avea experiență în această privință. Ea se ivește aproape în toate lucrările sale, fie că e vorba de Charles Blanchard, de Père Perdrix, de Bubu de Montparnasse sau de Marie Donadieu. Uneori se întâmplă ca realitatea să fie copleșită de o poezie difuză vecină cu visul, dovadă numeroase pagini din La Mère et L'enfant.

(Urmare în pag. 3-a)

KIMON LOGHI — Garoafe

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NOSTRU: MARIA MAGDALENA, DRAMĂ IN TREI ACTE DE FR. HEBBEL

TEATRUL MUNICIPAL: „TEREZA RAQUIN", DRAMĂ IN TREI ACTE DE EMILE ZOLA.

Intr'o anumită religie li se promite drept - credincioşilor munţi de pilaf şi râuri de lapte.

Decâteori m'am gândit la asta, m'am întrebat cum de nu-i înspăimântă perspectiva unui astfel de raiu, a cărui singură vedere şi încă trebuie să-ţi producă indigestie.

Nu mai vorbesc de cei cari nu pot suferi acest aliment şi au idiosincrasia lui !...

Am mai auzit deasemenea că un mare muzicant, vorbind despre o simfonie de Bruekner, ar fi exclamat că seamănă cu nişte munţi de linte.

Ceva analog îţi sugerează şi piesa „Maria Magdalena" dela Teatrul Nostru: am avut tot timpul impresia unor munţi de purée!

Unui prieten, cronicar dramatic — şi încă un bun cronicar dramatic, foarte priceput şi foarte informat, — căruia, întrebat fiind, i-am spus acest lucru, mi-a replicat că nu crede că am dreptate.

Răzând l-am întrebat, însă, în antractul al doilea dacă tot nu-i de părerea mea şi dacă încă îşi mai menţinea prima lui impresie.

De menţinut, chipurile şi-o mai menţinea.

La sfârşit, însă, când ne-am întâlnit din nou, în momentul când se terminase spectacolul, l-am întrebat, iarăşi, ce zice?

De data asta, fără nici-un fel de entuziasm, înadevăr că nu mai părea să-şi menţină părerea, dar îmi spunea că are totuşi impresia că piesa nu e rea dar că „este jucată prost".

Spre deosebire de acest prieten, eu sunt de părere că din contră, piesa a fost jucată destul de bine şi că actorii au făcut tot ce-au putut dar că, în realitate, nu ei ci piesa este de vină, care-i nebuloasă, declamatorie, psihologiceşte lipsită de adâncime, personagiile neflind mânate de un ritm interior ci sunt conduse de autor spre un desnodământ pe care el şi l-a propus, lucru care întotdeauna se simte şi este caracteristica pieselor „făcute", a pieselor à thèse a pieselor care trebuie să realizeze o anumită formulă dramatică, etc. spre deosebire de piesele create.

Ori asta este şi în „Maria Magdalena": personagiile sunt „făcute", nu sunt create!

Cum însă un Hebbel nu-i un scriitor oarecare ci, oricum, unul dintre autorii dramatici reprezentativi ai literaturii dramatice germane, evident că nici despre drama aceasta nu se poate spune că este construită chiar aşa, fără nici-o pricepere, încât să i se poată vedea imediat lipsa de autenticitate.

Cu toate acestea, chiar şi pentru cei cari nu vor să-şi piardă vremea spre a urmări mecanismul intim al unei lucrări dramatice — sau nu-s obişnuiţi s'o facă — încă le dă o impresie de gol, de ceva ce nu stă în picioare, de ceva căutat.

Iar în cazul de faţă, din vina regiei, în loc să se caute să se atenueze această impresie de fals şi de artificial, de nefiresc artistic ca să spun aşa — nu de nefiresc ci de nefiresc artistic — s'a reuşit, din contră, să-l accentueze: personagiile nu „trăiau" ci „existau", nu vorbeau ci declamau, nu se mişcau ci stăteau.

In scurt tot ritmul şi toată umanitatea şi frământarea pe care încă ar mai fi putut să le conţină paginile acestei drame, au fost şi acelea nexploatate, ba, din contră, înăbuşite.

In asemenea condiţii nu ştiu zău dacă unii dintre noi n'ar trebui să avem regretul că am putut avea din când în când rezerve pentru câte unii dintre regizorii noştri obişnuiţi.

In ce priveşte interpretarea, aceasta s'a bucurat în primul rând de prezenţa în fruntea ansamblului a d-lui Storin.

D-sa, prin fizicul d-sale, prin acea masivitate care împrumută forţă însăşi rolului pe care-l interpretează, cum şi prin personalitatea şi netăgăduitul d-sale talent, a marcat în mod deosebit dreapta dar obtuza şi intransigenta figură a Meşterului Anton, esenţială în desfăşurarea acestei drame.

In ce priveşte pe d-ra Anca Sahighian, fără însă a avea marele resurse dramatice pe care le cerea acest rol, pntru care este nevoie de artiste oarecum de alt gen şi de-o mai puternică personalitate dramatică — indiferent dacă sunt mai cu experienţă sau mai tinere, căci sunt şi tinere deosebit de înzestrate — se poate spune totuşi că a dovedit şi de data aceasta a fi o artistă de mult talent.

Dată fiind situaţiunea d-sale şi faptul că este o actriţă încă foarte tânără, înseamnă deja destul de mult ceiace a realizat, achitându-se lăudabil de o sarcină grea.

Pentru munca ei, pentru această muncă onestă şi convinsă pe care o pune în lucrul d-sale, pentru această onestitate artistică şi pentru această sinceritate şi dragoste de meserie — care în ori ce caz se simte, i se întrevede, — trebuie să spun că d-ra Anca Sahighian este printre tinerele actriţe cari merită atenţia tuturor.

La rândul d-sale d-na Ec. Niţulescu Sahighian, prin jocul d-sale moderat, fără exagerări şi excese, ne-a dat figura unei adevărate mame, cu dragostea, îndoielile şi durerea ei resemnată.

In ce-l priveşte pe d. C. Bărbulescu, d-sa, deşi într'un rol secundar, a fost în general bine, aducând măsură şi eleganţă în joc, măsură şi eleganţă în gest, ceiace este foarte interesant, d-sa fiind un actor cu totul la începutul carierei.

In schimb despre d. Ion Manta în rolul Leonhard, ce să spun?

Nici fineţe, nici voce, nici mimică, nici joc de scenă, nimic!

Şi doar era de aşteptat ca măcar într'un astfel de rol să fie ceva mai bine!

Dar de unde nu-i!..

Destul de bine, d-nii Marinescu Sion, Ion Damian şi E. Iencec.

In general, însă, un spectacol nu îndeajuns de reuşit.

Mai cu seamă că nici mediul, nici structura piesei, nici ritmul ei nu au dece să atragă prea mult, fără a mai vorbi de faptul că nici distribuţia nu mai comportă ca în trecut unele capete de afiş, fiind văduvit fie de frumuseţea scenică a unei Dina Cocea, fie de temperamentul teatral al unei Tanţi Cocea...

De, oricum!..

Ca experienţă teatrală, însă, atât ca piesă cât şi ca interpretare, este, fără îndoială, interesantă.

Contribuie în orice caz pe deoparte la formarea şi orientarea gustului public iar pe de altă parte la cunoaşterea evoluţiei generale a mişcării dramatice care s'a făcut nu numai prin astre de mărimea întâia — marile genii creatoare — ci şi prin astre de mărimea doua, sateliţi şi epigoni, cari, şi ei, au avut şi au rostul de-a umple spaţiile mari dintre ele...

*

In general dramatizările după romane nu prea reuşesc: alta este technica unei lucrări epice şi alta a unei lucrări dramatice.

Deacela, cu rare excepţiuni — reuşite de obicei tocmai atunci când autorul dramatic a trădat pe romancier — piesele de teatru făcute după romane se resimt de o factură specială şi seamănă cu oamenii îmbrăcaţi în haine străine: le vine sau prea largi, le vine sau prea strâmte.

Romanul permite tot felul de desvoltări, tot felul de sondajii sufleteşti, tot felul de descrieri, tot felul de incursiuni: piesa de teatru, prin conciziunea şi convergenţa acţiunii către un punct central şi o deschidere spre lumină sau, în orice caz, spre o concluzie şi un final — desnodământul — face ca personagiile a fortiori să fie mai schematice şi definite mai mult prin gest şi faptă (textul devenind de multe ori comentar sau adjuvant explicativ, care subliniază gestul, mişcarea sufletească, acţiunea). Şi e natural ca atunci când vrei să pui mai mult cu alte cuvinte să pui în lucrarea dramatică respectivă tot ceiace conţine romanul, ca nuanţe şi semnificaţie, vei obţine o piesă încărcată, falsă, greoaie, care abia să se târască, în timp ce, invers, dacă vei alege pentru teatru un singur element din roman, un singur moment, piesa pe care o vei realiza nu va mai fi propriu zis o dramatizare a romanului ci numai al unui singur episod al lui sau al unui singur moment.

In timp ce condiţia obişnuită de creiare a oricărei drame viabile este libertatea totală de inspiraţie şi libertatea totală în conturarea unui personagiu — mai exact în creiarea lui — în dramele scrise după romane, acţiunea este obligată, inspiraţia este încadrată, personagiile, la rândul lor, trebuiesc creiate după tiparele date de romanul pe care ţi-ai pus în minte să-l dramatizezi, aşa că mişcarea lor nu mai este determinată organic de mersul acţiunii ci de nevoia de a le conduce acolo unde trebuiesc conduse spre a se realiza tipurile, acţiunea şi subiectul romanului respectiv!

Cu toate aceste caracteristici generale tuturor dramatizărilor, de care nici Tereza Raquin nu scapă — deşi această dramatizare este făcută de însăşi autor — piesa dela Municipal nu-i lipsită de calităţi iar versiunea teatrală a binecunoscutului roman al lui Zola este deosebit de abil făcută.

Piesa, de altfel ca şi romanul, este îmbibată de acel naturalism propriu autorului lui Germinal şi totodată, este în foarte mare măsură melodramatică.

LUCIA STURZA-BULANDRA

In rolul mamei, d-na Lucia Sturza Bulandra ne-a făcut şi de data aceasta să apreciem marile calităţi de care o actriţă înăscută dă dovadă în orice rol şi în orice situaţiune.

D-na Elvira Petreanu Manolescu bine: în actul doi şi în special în actul trei a reuşit să exteriorizeze într'un mod impresionant toată tulburătoarea problemă de conştienţă care o chinuie şi cu care luptă; la fel şi d. Aurel Rogalschi, în rolul lui Laurent, care urmează în această dramă un mers paralel cu al Terezii Raquin, reuşind în aceleaşi două acte să ne prezinte sbuciumul sufletesc al omului care şi-a împovărat conştiinţa cu o crimă şi groaza pe care amândoi o resimt, având sub ochi, ca un reproş permanent, privirea inchizitorială a bătrânei Raquin, mama mortului, care-şi aşteaptă ceasul răzbunării.

Şi d. Rogalschi, ca şi d-na Elvira Petreanu Manolescu, au avut în adevăr momente destul de impresionante.

Bine deasemeni, d-nii Jean Tomescu şi Marcel Enescu în rolurile lui Grivet şi Michaud, două roluri de compoziţie frumos prezentate cum şi d. Ionel Urlăţeanu în rolul lui Camille.

Cu multă naturaleţe şi foarte potrivită d-ra Pierrette-Abegg în Suzana.

Direcţia de scenă a d-nei Lucia Sturdza Bulandra bună, reuşind să pună în evidenţă toată intunecata psihologie şi tot dramatismul personagiilor acestei piese.

Decorul, datorită d-lui Traian Cornescu, adecuat.

ALXANDRU DRĂGHICI

ECRAN

CINEMA SCALA: CONTELE DE MONTE CRISTO

Dintre cele trei versiuni ale filmului ce dă viaţă aventurilor eroului adolescenţei fiecăruia dintre noi, actuala are cele mai multe defecte.

Fiind ultima „ediţie", regisorii respectivi ar fi trebuit să caute să confrunte celelalte două realizări similare, pentru a înfăţişa spectatorului de azi — inerent mai pretenţios — reala atmosferă a romanului „Contele de Monte Cristo".

Asistăm însă la o înşiruire de scene documentare „extremiste", când, punându-se accentul pe amănunte cari uneori obosesc atenţia spectatorului, când trecându-se grăbit peste împrejurări din care s'ar fi putut scoate scene a căror calivate ne-ar fi putut împiedica a spune despre actualul film că nu-i altceva decât un gen de jurnal sonor în care-s adunate'n ordinea ce convenea regisorului câteva din crâmpeele extrase din celebrul roman al lui Dumas.

Această artificialitate a construcţiei scenariului este marcată şi de interpretul principal: Pierre Richard Wilm, care şi-a jucat rolul cu o superficialitate de neaşteptat pentru un actor de talia lui.

La începutul primei serii, Edmond Dantes are acelaş aer blazat ca şi la sfârşitul filmului.

Ori, ceva fi fost de aşteptat ca cei douăzeci de ani petrecuţi în închisoare, alături de abatele Faria, să ne fie înfăţişat nu prin grimă ci printr'un joc cât mai interiorizat. In partea doua a filmului, cutele savant plasate între sprincene de maquieur, nu s'au dovedit suficiente pentru a înfăţişa starea de spirit în care se'ntorsese în ţara lui, Monte Cristo. Stare pe care în nici un caz n'o poate reda modul afectat în care Pierre Richard Wilm a înţeles să-şi debiteze replicele. In mare parte vinovat este regisorul, care nu şi-a dat seama că Monte Cristo nu poate avea interpretul ideal într'un actor cu temperament domol.

A împiedicat astfel „creaţia" la care ar fi putut ajunge, un actor al cărui temperament ar fi fost un complex în care să predomine vioiciunea năvalnică a tinereţii, în prima parte a filmului şi apoi, în partea doua, toată gama sufletească prin care trece eroul lui Dumas.

Intre interpreţii celorlalte roluri, s'au detaşat actorii distribuiţi în rolul armatorului Morel şi procurorului de Villefort, nici interpreta fragilă Mercedes şi nici a lui Haidée n'au fost în nota justă desprinsă din roman, având amândouă aceiaşi egală lipsă de interes pentru rol.

In concluzie, această prizmă teatrală prin care-a fost realizat filmul, dă senzaţia unei artificialităţi de tehnică subliniată de dezacordul între spaţiul cinematografic (ţărmuri de mare, un colţ din celebra insulă, etc.) şi stilul de joc al actorilor (efecte mimice de teatru, nedegajare şi atâtea altele...

Cum am mai spus, vădita lipsă de ritm a regiei, a molipsit întreaga interpretare.

ADRIANA NICOARĂ

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Contele de Monte Cristo, seria II şi jurnal.

REGAL: Contele de Monte Cristo, seria II şi jurnal.

VICTORIA: Contele de Monte Cristo, seria I şi jurnal.

ELYSÉE: Contele de Monte Cristo, seria I, jurnal şi trupă.

VOLTA BUZEŞTI: Umbra cea mare, jurnal şi trupă.

ROMA: Macario la tribunal, trupă şi jurnal.

CARMEN-SYLVA: Căi greşite, jurnal şi revistă.

Cronica muzicală

GEORG KULENKAMPFF

Privilegiul Germaniei de a avea excepţional de mari muzicieni interpreţi nu suferă vre-o lacună nici în domeniul vioarei, în care Georg Kulenkampff domină prezentul într'o măsură în care îl aşează printre marii violonişti ai lumii întregi.

Din anumite puncte de vedere, acest artist de rasă ne aminteşte, în mediul german, pe Jaques Thibaud al Franţei.

Desăvârşită eleganţă şi mlădiere de joc, arcuş purtat cu felinitatea aprigă a cavalerului ce mânueşte invincibil spada, cu agerimea fără greş a arcaşului, vigoare şi noblete în atac, bravură instrumentală de mare clasă prin totalitatea identificării ei cu arta, cu muzica

Alături de aceste trăsături ce îngăduie stabilirea unui anumit paralelism de personalitate, fiecare rămâne un prea mare artist pentru a nu avea o individualitate cu totul particulară, făcută din multiple alte trăsături caracteristice şi resurse temperamentale intelectuale şi estetice proprii.

Georg Kulenkampff reliefează o natură artistică în care sobrietatea de concepţie, fermitatea de linie stilistică şi siguranţa de exteriorizare a expresiei vin să pondereze şi să fructifice minunat, o incisivitate dinamică, o intensitate în porniri, o promptitudine de accent şi elan şi o degajare în virtuositate cari pot rămâne astfel constant în slujba unei interpretări superioare, ferite de a aluneca spre orice exces.

Kulenkampff este de aceea artistul rar care ştiind să-şi organizeze admirabil o înzestrare de foarte mare clasă, poate păstra orice operă la un foarte înalt nivel de comentare instrumentală, la nivelul unei arte în acelaş timp pline de probitate, de vibraţie interioară şi de strălucire formală.

Această artă s'a desprins cu egală luminozitate dealungul celor mai felurite opere şi stiluri, valorificându-le în magistrale aprofundări şi reliefări.

Concertul în la major de Mozart, desemnat cu o acuitate de simţ al stilizării şi proporţiilor surprinzător conciliate cu şerpuiri de capriciozitate atât de fine încât alunecările lor prin corsetajul ritmic şi liniar perfect al clasicismului mozartian atât de pur, îl lăsau absolut intact, concertele de Beethoven şi Brahms, în care, alături de „Filarmonica" dirijată admirabil de maestrul

George Georgescu, artistul a fost impresionat de adânc şi de desăvârşit, concertul de Dvorak pentru prima dată ascultat la „Filarmonica" şi în care o mare bogăţie de culoare violonistică şi de avântare romantică susţinute de o măestrie instrumentală totală, s'au succedat în interpretările lui Georg Kulenkampff, cărora publicul nostru le-a făcut onorurile manefiste ale admiraţiei sale.

ROMEO ALEXANDRESCU

PETRE BODEUŢ

E ardelean. S'a născut în Decembrie 1919 — faptul că nu e încă un nume prea cunoscut se datoreşte în mare parte tinereţii artistului, cât şi împrejurărilor — în comuna Auşeu din Bihor, dintr'o familie de ţărani. Greutăţile materiale îl întâmpină încă dela începutul vieţii şi-l vor urma, credincioase, tot timpul.

Cursul liceal îl face la Oradea, la Liceul franciscan. Se simte la un moment dat atras de existenţa de anonimat şi umilinţă a urmaşilor prea blândului Sfânt din Assisi şi îmbracă haina de frate. Experienţa durează patru ani, când tânărul novice îşi dă seama că adevărata lui vocaţie e dansul.

Vine de aceea la Bucureşti şi ia, timp de opt ani, lecţii cu d-na Floria Capsali. E o epocă de grea luptă cu neînţelegerea oamenilor, cu foamea, cu frigul, cu lipsa de bani fără de care nu-şi putea continua lecţiile. Ştie însă că are ceva de spus şi de-aceea nu dă înapoi: nici-o piedecă nu i se pare de netrecut şi învinge.

Interpretează în 1940 rolul lui Eusebie din „Carnavalul" de Schumann, când e remarcat de Sabin Drăgoi care-l duce la opera din Timişoara unde Petre Bodeuţ dă şase spectacole; rolurile în care obţine un frumos succes, presa locală închinându-i articole mai mult decât elogioase, sunt în „Povestiri din Pădurea vieneză" şi „Carmen".

Isbucneşte între timp războiul şi tânărul dansator pleacă pe front în calitate de combatant. E ajutat însă de d. Liviu Rusu şi i se încredinţează un mic rol în baletul operii din Odesa. Aici are norocul să-l întâlnească pe Anatol Terihov, maestrul de balet al Operii, care-şi dă seama imediat de posibilităţile dansatorului român şi-i dă lecţii particulare — în mod absolut gratuit — timp de trei luni: îl numeşte apoi prim solist al baletului operii din Odesa, alături de dansatori consacraţi. In această noua calitate, interpretează Petre Bodeuţ rolul prinţului din „Frumoasa din pădurea adormită", rol care-i aduce laudele celor mai exigenţi spectatori din Odesa.

Ajutat de lecţiile lui Terihov, Petre Bodeuţ a ajuns stăpân pe toate tainele tehnicii acestei arte dificile şi amăgitoare: dansul.

Şi poate să interpreteze, de aceea, — în recitalul anunţat — c'o bogăţie şi c'o sensibilitate în-

PETRE BODEUŢ

tr'adevăr rară, teme de-o variaţie surprinzătoare.

Fiecare dans e studiat în cele mai mici amănunte. El scoate din înfiorările melodiei lucruri de-o noutate neaşteptată; motivele nu trec dintr'un dans în celălalt: bucata interpretată e concepută ca ceva unitar, de sine stătător, ca orice operă de artă.

Petre Bodeuţ trece c'o naturaleţe şi c'o uşurinţă uimitoare de la pasul elegant arcuit al Pavanei funebre (Ravel) la chiotul vertical al dansului de stepă (Borodin).

Fiecare melodie e trăită cu intensitate şi interpretată în spiritul ei de neconfundat. In dansul novicelui franciscan — muzica de Corelli — Petre Bodeuţ evocă toată mirarea tânărului care descoperă o lume nouă, toată durerea de-a se despărţi de cea veche: mâinile dansatorului se bucură şi se roagă, ochii lui suferă, trupul tot i se cutremură şi aşteaptă fiorul revelaţiei.

Şi-acelaş om va creia un dans flamand (după muzică de Enescu — prima dată când se interpretează muzică de Enescu în dans —), va dansa „Teatru pentru mur'bunzi" (după Masosice) şi va frământa şi două dansuri populare din Bihor (Sabin Drăgoi), stilizate c'un deosebit simţ al esenţialului.

Să nu desvăluim însă mai mult decât trebue înainte de ridicarea cortinei.

CONSTANŢA TUDOR

Atitudinea conjugală şi don juanescă în critică

(Urmare din pag. I-a)

Nu ştiu dacă sub acest aspect problema poate fi pusă pentru femei şi nici nu mă interesează să ştiu. Deosebit de faptul că ne pierdem vremea zadarnic, punându-ne problemele altora, fiindcă nimeni nu poate fi de folos nimănui în această chestiune a libertăţii, nici nu putem să răspundem decât la problemele noastre.

Trec mai departe: raporturile pe care le întreţine critica literară în deobşte, cu cărţile, sunt de conjugalitate. Pe măsură ce experienţa cărţilor se întinde şi se adânceşte prin lectură, iar gustul se desvoltă, înaintăm în literatură ca într'un matrimoniu. Legăturile de familie şi de rudenie se precizează devenind tot mai cuprinzătoare, arborele genealogic al cărţilor şi autorilor se face pădure şi codru. Ca să ne orientăm, sfârşim prin a inventaria. Sensul problematic însuşi se pierde. Renunţăm la întrebarea esenţială: cum se face cartea?— ca să putem răspunde mai lesne, cum se fac cărţile, adică literatura ca tradiţie sau continuitate, ca un alt fel de viaţă în felul vieţii unanime şi nespecificate. Un spirit pozitiv şi realist determină această atitudine care nu numai că înregistrează, dar admite, încuviinţează cu o ciudată resemnare fatalistă — un fatalism retrospectiv, „à rebours" — că tot ce se întâmplă în literatură e atât de necesar încât se confundă cu natura, cu firescul. Dar problema criticei, ca atitudine esenţială şi existenţială începe abia după ce configuraţia topografică şi retrospectivă a fost schiţată, ca exerciţiu premergător de formarea ochiului şi mlădiere a gustului, cu acea revelaţie uimitoare a **cărţii** ca existenţă unică şi expresie necesară. O carte este **altceva** de cât ceeace îndeamnă la repartizarea ei sub categoria instituţională a literaturii. Acest **altceva** există, are o realitate ontologică, de conţinut. Dacă n'ar exista ar trebui inventat. De fapt, i s'a şi născocit o **existenţă logică şi sensibilă**, ca o aluzie, prin expresiile multiple ale spiritului, în muzică, în pictură, în poezie, etc. „Ne fut-ce que pour vous en donner l'idée", spunea Mallarmé. Cochetărie de artist în flirt cu modestia? Nicidecum, ci dorinţă de exactitate a unuia care-a avut intuiţia sau revelaţia lui altceva.

Importanţă nu au decât descoperirile făcute pe răspundere proprie. Umblăm într'o lume tăcută, acoperită. Dar uneori, un freamăt confuz, ca un murmur prevestitor ne ispiteşte până că America n'a fost încă şi nu va fi în pragul brusc, orbitor de luminos al revelaţiei. Ce voluptate, pe cheiurile Senei ca şi pe ale Dâmboviţei, să poţi visa ca şi cum pe ţărmii Atlanticului, nicicând, odată pentru totdeauna, descoperită. Atâtea Americi aşteaptă să fie redescoperite, de nenumărate ori! Dar trebuie să fi fost de faţă, să te fi angajat riscându-ţi existenţa ad infinitum, ca să poţi satisface condiţiilor unei mărturii valabile, a mărturiei despre revelaţie.

A fi de faţă este o expresie impropie, pentrucă sugerează îndepărtarea contemplativă pe care tocmai, descoperirea o suprimă. Imi dau seama că termenii şi mişcarea frazei pot îndemni o confuzie pe care deaceea vreau să o înlătur. Nu e vorba în acel moment şi nici mai târziu, de identificarea mistică, obţinută prin renunţare de sine, ci de o stare de atenţie egală în sine, de transparenţă sau porozitate desăvârşită, primitoare a revelaţiei. O stare de incandescenţă în acelaş timp, a spiritului purificat de toate obligaţiile şi localizările persoanei, din care linia melodică a sensului revelat s'ar alege în sunete neauzite, desprinsă de o nevăzută mână, pe coarde bănuite.

Nu caut aici decât să sugerez indicaţii de exactitate. Exaltarea lirică e folositoare, dar trebuie decantată până când amintirea ei devine stearpă, neutră, inoperantă şi numaidecât apoi, iritantă ca atare, ca amintire sau nostalgie a unui paradis pierdut. Entuziasmul euforic, transa genială, sunt lesnicioase: o cafea cu o ţigară sau un păhărel de Armagnac pot să provoace cu uşurinţă starea de efervescenţă şi vaporozitate a gândirii larvare, mitologice. Câte scufundări sterile, ostenitoare, pentru un singur grăunte preţios, ale cărui focuri nesfârşit fulgerate nu mai suferă altă urmare în consecinţă decât cu o intensitate asemenea!

Revelaţia, cea mai plină de consecinţe aventură a spiritului, prefer să o numesc întâlnire şi nu revelaţie. Aceasta din urmă presupune o pasivitate de obiect a celui care suferă sau primeşte revelaţia. Şi pe urmă, o bănuială de misticitate se amestecă, înlesnind confuzii. Mai înseamnă şi o renunţare unilaterală, în favoarea sensului revelat. Dar la întâlnire, în acelaş timp cu deposedarea mea se petrece o nouă punere în posesie, un

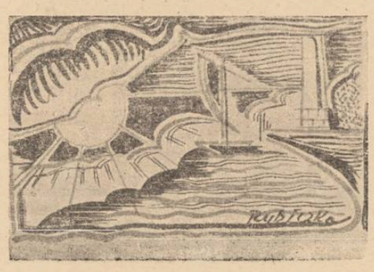

schimb perpetuu şi o reciprocitate activă, prevestitoare ale unei noui creaţiuni. Deposedarea nu înseamnă cedare pasivistă ci smulgere cu toată violenţa forţei de semnificaţie a unui nou univers, care e **altceva;** altfel decât acela în ale cărui coordonate se simte asigurată existenţa mea. Mai ales, nu înseamnă renunţarea la acea aprigă curiozitate care mă depăşeşte, trează visătorie atentă sub aparenţa insului distrat, absent dela ceea ce se petrece în perspectiva fungibilă a raporturilor de sociabilitate, pentru a fi cu toată intensitatea atenţiei, prezent la trăsăturile fără chip ale unei lumi fără configuraţie interumană. Curiozitatea aceasta, de altă natură decât a indiscreţiei, întreabă fără să întrebe şi răspunde ca şi cum n'ar şti, fără cuvinte, la o nerostită întrebare.

Paradoxul spiritului — din punct de vedere al mentalităţii obişnuite — constă din a căuta cu înfrigurare ceea ce a găsit. „Tu ne me chercherais pas si tu ne m'avais déjà trouvé", îi şopteşte Dumnezeul lui Pascal. Iar Monsieur Teste: „Soumets-toi tout entier à ton meilleur moment, à ta plus haute pensée". Dar ce poate fi cel mai înalt gând? Amintirea! Atunci sensul mişcării spiritului este în trecut, — un trecut intemporal şi absolut, aş spune, anterior desfăşurării biografice, succesive. Orice existenţă în spirit înseamnă deci revenire la acest trecut, aducere aminte, într'un fel: repetiţie. Esenţa creaţiilor spiritului şi valoarea lor o constituie puterea de reamintire pe care o radiază. A fi, în planul ontologic al spiritului, înseamnă a fi fost. Existenţa urmează a fi, în acest sens, antidatată.

Spiritul critic nu se poate resemna la **funcţia integratoare de cunoştinţe, pe care am numit-o conjugală,** — aceasta nefiind decât operaţie prealabilă şi pregătitoare. El trebuie să încerce ispita supremă a experimentării pe răspundere proprie, să riste totul, fiindcă experienţa nu e valabilă decât absolută. Autentică este doar aventura spiritului, faţă de care, neastâmpărul ambulatoriu nu înseamnă mai mult decât o stearpă depăsare geografică, fără consecinţe. Cunoaşterea în mărunţ ca şi aceea în grabă sunt primejdioase spiritului critic, pentrucă îi creiază confortul unei ştiinţe iluzorii. Dar, în spaţiu ca şi în timp, pe dimensiunea geografică şi pe aceea istorică deopotrivă, se înşiră doar **cunoştinţe,** care dându-ne iluzia posesivă, în realitate ele ne posedă. Ştiinţa începe însă prin renunţarea la cunoştinţe, la obişnuinţa confortabilă de-a ne adaposti propria ignoranţă, după cunoştinţele tuturor şi ale nimănui anume. Ceea ce nu înseamnă ca neştiinţa este preferabilă cunoştinţelor. Deasemeni, **neştiutori** nici nu mai putem redeveni. Presupusa inocenţă ingerească a stării de ignoranţă nu e decât un mit, o nostalgie! „Ignoranţa nu se învaţă", scria Nerval, observaţie pe care am mai citat-o cândva. Sensul spiritului este înaintarea în ştiinţă, printre cunoştinţe, dincolo de ele, fără speranţa întoarcerii. El trebuie să ardă în propria lui flacără, de el însuşi întreţită, până la incandescenţă.

Operele spiritului valorează prin capacitatea de reamintire, revelatoare a unei experienţe sau existenţe absolute, anterioară oricărei amintiri personale, biografice. Problema criticei ca vocaţie sau atitudine donjuanescă, iar nu simplă deprindere profesională, îşi primeşte cu adevărat sensul ei problematic, abia când pătrunde în zona scăldată de efluviile nostalgice ale reamintirii.

MIHAI NICULESCU

Paris, Octombrie 1943.

NOTE românești

◆ „TEATRUL ROMÂNESC IN VERSURI ȘI ISVOARELE LUI" se intitulează valoroasa monografie publicată în editura „Casa Școalelor de d. **Al. Ciorănescu.**

Vom reveni în cronica literară viitoare.

◆ *„FINALITATEA IDEALA A EXISTENȚEI UMANE, încercarea de explicare a originei și sensului culturei", lucrarea d-lui* Constantin Micu *(Edit. „Casa Școalelor") îl situiază pe tânărul autor printre cugetătorii noștri cei mai înzestrați cu darurile cercetării neobosite. D.* Constantin Micu *e un de tot atent scrutător al textului filosofic și un foarte conștiincios elev al d-lui I. Petrovici. Îi prevedem o luminoasă carieră în direcția înaltelor străduințe cărora li s'a dedicat.*

◆ **„RILKE. Momente din evoluția (sa) spirituală" este e carte asupra căreia ne vom pronunța în cadrul Notelor germane. Anunțându-i apariția (Colecția Meridian Craiova, 1943), ținem să-l**

felicităm pe d. Marcel Saras, **autorul volumului, pentru faptul de a fi contribuit în mod real la cunoașterea aceluia dintre marii poeți germani care a exercitat o importantă, dacă nu chiar hotărîtoare influență asupra liricii românești moderne.**

◆ *PENUMBRE se numește volumul de versuri pe care-l tipărește, la* Tribuna *din Brașov, d.* Ion D. Tudorache, *delicatul poet al* Florilor de toamnă *(Brașov, „Astra", 1942). Scriindu-și* Autobiografia, *d. Ion D. Tudorache spune: „Flămânzi au trecut pe lângă mine anii. Nici n'am simțit cum m'au ferecat titanii, In turnuri închise cu lacăte mari și grele ca niște veacuri, De zgomot și ură cuprinse. — M'au desbrăcat, scuipat și nu știu ce-au mai vrut... Din sufletul pururi al meu. S'au înălțat flăcări ce-au spintecat țăria țării De păreau atunci un curcubeu... Doar gândul rămas cerșea la porțile închise, Coborît din stânci grele, cu luminile stinse Și dibuia bătrânește spre cer, Răbufnind ca o măciucă de fag printre frunze Și mă durea povestea-mi de năier" (pag. 8-9).*

Desigur că năierul Ion D. Tudorache, *preocupat de destin („Sub streașină, în bezną, cânta o cucuvaie Și greieri din adâncuri deslănțuiau viori. In noaptea vămuită de-aceeași reci fiori, Pe lângă geam căzut-a o stea ca o văpaie", — am citat această primă strofă din poemul* Destin, *deoarece este strofa cea mai frumoasă a volumului* Penumbre), — *năierul* I. D. Tudorache *preocupat deci de destin scrie* Mărturisiri, *poeme la moartea d-sale („La moartea mea nu plângă nimeni și nimeni fruntea-mi nu mângâie Căci ochii mei, închiși de-apururi,* vor plânge 'n ritm de poezie"?!), *poezii copilărești (Copiii, Războiu) și iosifiene (Cântec de leagăn), poeme cu lună și poeme dedicate mării, pământului străbun, suferinții, lui Dumnezeu și peisajului natal. Fără a-și depăși, formal, dară și din punctul de vedere al fondului, clasicele modele, dl.* Ion D. Tudorache *are, totuși,* un nu știu ce *și un nu știu cum personal care-i luminează versurile asemenea unui dulce soare de toamnă. In orice caz* Penumbre*le d-sale se situiază onorabil în cadrul producției lirice a lui 1943.*

◆ **„CRUCI DE FOC —Poeme(le) de războiu" ale d-lui** Pavel Ion Ștefan, **cu o scrisoare semnată de G. T. și cu un avântat „Cuvânt înainte" iscălit de d.** Ion Strae Oancea, **au fost tipărite în nu mai puțin de treimii trei zeci de exemplare. Cartea (apărută la Turnu-Severin, Tipografia Ion I. Bojneagu), e închinată „Eroului Căpitan Costescu Vintilă, comandantul aruncătoarelor 120 dintr'un Regiment de Dorobanți". O semnalăm pentru cei ce se interesează de poezia noastră inspirată de războiul actual. Pentru ilustrarea calității versurilor citâm: „Cruci de foc plămădite din carne și pământ, crescute din martiri, pe munți și în câmpie, vă ridicați și stăpâniți o cruntă ferocie pornită din al pigmeilor cuvânt". (pag. 9).**

◆ C. A. MUNTEANU, autorul cărților **„Caravana Luminilor"** (Iași, 1941) și **„Buciumă sângele"** (Chișinău, 1942), are în pregătire **„Potirul Profanat". D. C. A. Munteanu,** poet dârz, cotrușian, rimând vrabie cu Basarabie **și Basarabie cu sabie,** mărturisește că „a fost o vreme când era izvor de întunerec și Dumnezeu era necaz că domnia sa a fost, pe rând, de toate cele: știr, floare, stejar, furnică, greer, albină, simplă acvatică jivină, pasăre, hermelină, fiară, cal, câne. Poemele d-sale au ceva imperativ și agitat, cuvintele pe care le iubește sunt mari și hotărîte ca niște îndesate lovituri, deși, întâmpinându-și „prietenii" care-i vor da întâi otravă (Cf. Buciumă Sângele pg. 5), d. **C. A. Munteanu,** se amuză de mutra bunilor d-sale amci și scrie textual: „Credința mea s'o țip aș vrea dintr'un început! **(Dar cine azi mai poate să'nțeleagă?** La toți micimea vieții li-e dragă...) Nu tremur, deși neștiutori m'au condamnat... Doar dragostea rănită a tuturor mă doare. Și vieața întunecată fără soare... Credința mea n'o știe nimenea... **Nu tind încoronat spre Capitoliu...** Cu fruntea ca un răsărit, senină, Mă vrea„ în locul tuturor, la ghilotină!" — Curios transfer. Suntem curioși cum va fi profanarea potirului.

◆ VOCEA SLOVEI *și* CRONICI PE CALENDAR, *sunt două culegeri de versuri scrise de d. N.* Popescu-Plosca. *Le recomandăm tuturor doritorilor de irezistibilă veselie.*

Iată o mostră: — „Stai, ești arestat! — Cu mandat? — Fără mandat! Dacă nu-i mandat! — Eu n'am furat. — Mă bat? — Oprește mă! cine ești tu? — Sunt Ion Vărgatu! — Ai acte în buzunar??... Au dus cu ei jandarmii toți Pe bivoliță și pe hoț I-au pus cătușele la mâini Și l-au ținut la beci, Pe pietre reci Trei săptămâni. Iar când l-au scos La parchet l-au dus pe jos Și acum el este la Jilava, Admiră slava".

Ce mi-s Florile de mucegai! *Cărțile au apărut în „Editura Noastră", suburbana Militari, București, 1943.*

◆ **REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE (1 Noembrie 1943) publică, în continuare, studiul d-lui prof.** D. Caracostea **despre „Clasicismul stilisticei poporane", două pagini de proză semnate de** V. Voiculescu **(Toamnă târzie), versuri de** Mihai Beniuc, N. Davidescu, Agatha Grigorescu-Bacovia, Traian Chelariu, Al. Raicu **și** Remus Luca, „Arta de scriitor a lui N. Lorga" **(Gr. Tăușanu),** „Problema progresului văzută de un filosof român" **(N. Petrescu),** „O dramă războinică a lui Eschyl: Cei șapte împotriva Thebei" **(D. Marmeliuc) — studiul d-lui prof. D. Marmeliuc e palpitant de actual), — „Paradisul nostalgiilor" (pagini de călătorie în Grecia semnate de subtilul** Pericle Martinescu), **pagini de jurnal de război (Intre Donet și Nipru"), scrise de d.** Emil Th. Capidan „Poveste de pe front", **de** Ion Veliciu **și două contribuții la cunoașterea genialului poet german** Friederich Hölderlin: **„Trei imnuri"** (An die Dichter-**Poeților,** Die Wanderung-Pribegia, **Andenken-Amintire) traduse de** Ion Pillat **și** „Poetul și nebunia" **de** Wolf von Aichelburg. — **De tot interesante și pline de rară noblețâ spirituală sunt** „File**(le)** de jurnal: Titu Maiorescu și vremea lui" **semnate de** I. S. Floru.

Citâm aceste caracterizări: „A fost fulgerător. Nu este adevărat că-și învață discursurile acasă. Improvizează foarte bine" (pg. 404). — „Da, știu, a vrut să mă vadă și mi-a trimis vorbă. Eu i-am răspuns: Titu Maiorescu locuiește în strada Lustrului nr. 13. Mi-a mai propus Țigara, n'am vroit însă. Dacă-mi ordonă, să trimită soldați cu pușca să mă ducă" (pg. 406). — „Ca profesor n'a fost un savant, nici nu ținea să fie. Râdea de cei care vedeau că-și pregătește cursul și socotea proști pe eruditi: erudiția e prițocească, iei dintr'un buțoi și pui în altul, treci dintr'o carte în alta **(pagina 409). „Nu căuta lauda, nu voia să provoace tămâerea; voia ca meritele și capacitatea să-i fie recunoscute cu spontaneitate (pg. 411). — „Fondul sufletesc pesimist se mai vede și din ideea că oamenii sunt răi. Spunea multe despre Heliade, — Cogălniceanu, — Odobescu, — Vlahuță, — Caragiale, — Coșbuc. Rânea pe mulți prin răceala fineței (?) sale" (pg. 412). — „In problemele filosofice era kantian, dar nu credea în nemurirea sufletului. Am impresia că-i era frică de moarte" (pg. 412).**

„Nu era înțeles în popor, căruia însă îi inspira mare încredere după 1913" (pg. 413). „Comentariile critice" le semnează: Petru Comarnescu, Octav Suluțiu **și** Ion Șiugariu, **„Cronicile":** Tr. Ionescu-Nișcov, Lucia A. Popovici, Costin I. Murgescu **și** Ștefan Ionescu, **„Cronica bibliografică: George Baiculescu.**

V. JELERU

Rugă pentru eroii Regimentului 9 Călărași

D-lui maior SEVER CRISTESCU

Undeva departe, peste zare, peste nori,
A început șarja Călărașilor nemuritori.

. . . . . .

Numele Lor zadarnic Il strig, zadarnic Il chem;
Liniștea, doar liniștea-mi răspunde ca un blestem.
Spuneți-mi: cine-I va aduce 'nnapoi
Pe Călărașii viteji, pe Călărașii eroi;
Când o să coboare pe pământ
Eroii porniți pe aripi de vânt?

. . . . . .

S'a deschis pământul negru, să-I îngroape,
Dar eu Ii simt aicea, aproape...
Iată: mă'nconjoară numai tăcerile grele
Dar eu simt cum eroii mă privesc dintre stele;
Le simt mâna blândă, pe tâmple, pe frunte,
Umbra Lor se 'ntinde peste zările cărunte,
Și — par'că s'ar fi desprins dintr'o poveste —
Văd șarja glorioasă, departe, pe creste...
Și mă 'ntrec cu vântul, cu apele 'n șuvoiu,
Strigând numele Lor, al Călărașilor eroi:
„Știu! Din zările-albastre, de-acolo departe,
Voi ne-apărați de dincolo de moarte!
Numele Vostru e sfânt ca o rugăciune,
Moartea Voastră vitează, mare e ca o minune...
Colonel Lăzărescu... Ți-e numele mare și sfânt...
Maior Șerban Petre... Imi plec genunchiul, smerit la [pământ"....
Și-atâția viteji... Și toți, zâmbind au murit
Cu ochii în zare, cu visu 'mplinit.

. . . . . .

Pentru Călărașii eroi, smerit mă închin...
In numele Tatălui, și-al Fiului, și-al Sfântului Duh!... [Amin!

TRAIAN LALESCU

Ceramică

Așa erai pe vasul de pământ...

Ridicând sprincenele'n șagă
Și cu părul hoinărind prin vânt,
Țărancă mândră daco-romană...

Marama cu flori triste de borangic
Te făcea mai frumoasă și vie,
Iar trupul strâns în ilic,
La gânduri viclene ne'mbie...

Așa erai pe vasul de pământ...

Ciob de cărămidă pierdut,
De plăceri să tresară 'n mormânt,
Meșterul ce 'n vis te-a născut...

N. D. MIREA

Secetă

Nu-i niciun nor pe cer, nu-i nicio pată.
In nesfârșitul safirin ca marea,
Șipot de foc încercuește zarea,
E lanul ars, e holda fulgerată.

S'a cuibărit în sate disperarea,
Cu irizări de temere ciudată,
Că n'a plouat o vară încheiată
Și-i vad de ape moarte depărtarea.

Pustiul din grădină fără floare
Se estompează 'n sufletul ce moare,
Când fumegă pe hat mătasa ierbii.

Fântâna vieții n'are pic de apă:
Și oamenii, și plantele, și cerbii,
Cu stropi de-amărăciune se adapă.

I. I. ALEXANDRESCU

NOTE FRANCEZE

CE INTERES prezintă pentru noi cunoașterea unei poezii străine? E un lux, un efort superfluu care nu depășește planul lecturilor noastre? Deloc. Există în domeniul poetic un curent de schimbări mai important poate decât în orice altă regiune literară. Ceeace se petrece astăzi în poezia franceză nu poate să ne lase indiferenți, căci din Franța a primit Europa în secolul XII și forma și materia poetică, care, după ce ne-a dat în epoca trubadurilor, a Minnesängerilor și a „ducelui stil nou" o singură Europă poetică, n'a încetat de atunci să marcheze profund arta poeziei în toate limbile de pe continent.

CARE ERA situația poeziei franceze în ajunul războiului? Era mai întâi „domnia solitară" a lui Paul Valéry. Fără să fi câștigat pe deplin bătălia pentru poezia pură, primise un certificat de clasicism care-i îngăduia să domine dela înălțime domeniul poetic și să asiste la Sorbona la explicația propriilor sale versuri, întâmplare unică în literatură franceză. Poezia sa, de o formă foarte pură, răspunzând exigențelor marei școli franceze care merge dela Pleiadă la Malherbe și dela Maurice Scève la Mallarmé, devenea pentru ei maniera perfectă de a se gândi pe sine însuși și de a gândi totodată universul [1]). Era inamic de orice o metodă de a gândi, legată de o tehnică foarte precisă a expresiei.

In fața acestei poezii se ridicase spre 1924 suprarealismul cu Breton, Aragon și alții. Ideilor clare și distincte ale lui Valéry, această echipă opunea forțele infinite ale vieții, misterul unui Novalis, violențele unui Lautréamont [2]). Contrar poeziei aristocratice a autorului „Cimitirului Marin" suprarealiștii deschizând mari ușile vieții, se doreau alături de popor, alături de toată lumea, poezia lor fiind a tuturor: asta cel puțin o pretindeau ei. Intr'adevăr, cu toată bogăția descoperirilor lor, care apropiindu-se din nou de marea tradiție romantică regăseau unul din izvoarele esențiale ale poeziei europene, eforturile lor păreau, în ajunul războiului, că se apropiau de sfârșit. Marea expoziție suprarealistă din 1938 semăna cu o înmormântare de clasa întâi. Totul se întâmplase ca și cum s'ar fi deschis niște mine din care s'ar fi scos masse de pământ, conținând pietre prețioase. Și încă ar fi trebuit ca o altă echipă să vină ca să procedeze la acest triaj. Gândirea automată, absența totală a formei, ba chiar disprețul oricărei căutări formale, toate aceste tendințe au dus suprarealismul la un impas, și nu se vedeau năcăieri acei care ar fi putut să-l scoată din el.

Intre gândirea pură și gândirea automată, se găsea, desigur, un loc și pentru altceva. Și, într'adevăr, cu puțini ani înainte de război un tânăr poet știuse să-și facă ascultată vocea sa care, întâia oară de atâta timp, exprima sentimente, amintind prin aceasta că omul nu era făcut numai dintr'un cap și dintr'un șarpe. dar că avea deasemenea și o inimă. Patrice de la Tour du Pin [3]) dădea poeziei franceze un registru pe care se părea că aceasta îl pierduse.

IN ACESTE note sumare care nu au alt scop decât să fixeze unele jaloane și să faciliteze prezentarea unui anumit număr de texte, sunt silit să trec sub tăcere un anumit număr de poeți grupați fie în jurul N. R. F-ului, fie în jurul publicațiilor suprarealiste, așa cum sunt caetele G. L. M. Printre poeții dela „Nouvelle Revue Française" trebuie să facem un loc aparte lui Pierre Jean Jouve care urmărea într'o mare singurătate, pe atingeau în același timp suprarealismul și poezia pură. Dar în loc să aștepte marele mit uman dela un automatism, îl căuta cu toate forțele sufletului și spiritului său, recunoscând în același timp și valoarea formei.

PANA CATRE 1937, la Nouvelle Revue française *fusese interzisă suprarealiștilor, dar în urma unei explicații — cam furtunoase se spune — între* Breton *și* Jean Paulhan, *acesta din urmă accepta să deschidă ușile revistei, prietenilor lui* Breton.

Nu mai existau deci nici două câmpuri separate după această căsătorie forțată. Asta n'a împiedicat ca poezia să rămână fără cititori. Vreau să spun că nu se găseau în Franța trei mii de persoane care să cumpere un volum de versuri. Gaston Gallimard m'a asigurat într'o zi că nu vindea o sută de exemplare Mallarmé pe an. Patrice de la Tour du Pin și-a editat poeziile cu cheltuiala lui. Cât despre Valéry, editorul său n'a avut curajul să suporte cheltuielile unei noi ediții și s'a mulțumit să reproducă prin procedeu fotografic o ediție de lux. (Urmarea a fost că două greșeli de tipar n'au putut fi corectate).

In preajma războiului, poezia era deci preocuparea unor happy few, a câtorva grupuri literare adunate în jurul unei mese de cafenea sau a unei reviste.

Această situație a fost cu totul răsturnată de război. Astăzi, în Franța, poezia este preocuparea tuturor. Vom examina în cele ce vor urma motivele acestei schimbări profunde care caracterizează literatura franceză de astăzi.

RAINER BIEMEL

1) Vezi L'Amateur de Poèmes.
2) Vezi manifestul lui Breton și al lui Aragon: **Lautréamont envers et contre tout, Paris 1924.**
3) Vezi: La quête de Joie et „La vie recluse en Poésie".

Charles-Louis Philippe

(Urmare din pag. 1-a)

Philippe n'a fost nici cu totul visător, nici cu totul realist. O milă copleșitoare învăluia gândirea sa cu un fel de nimb prin care privea omul și societatea: era Săracul și Bogatul, bucuriile pe care unii nu le vor cunoaște și bucuriile pe care alții le vor simți fără convingere. Ideologie? Nu, atitudine sentimentală. Rămânea credincios mediului său.

Avea credința că omul poate deveni mai bun. Privea dincolo de realitățile cotidiene înșelătoare. In adâncul sufletului său își da seama că nu trebue să se încreadă prea mult în recunoștința oamenilor și nici să le ceară să înțeleagă: „ce importanță poate avea faptul că rămânem pentru un moment neînțeleși. Nu suntem siguri că viitorul ne va da dreptate?"

In timpul vieții, opera sa fu discutată și admirată, dar adevărata glorie n'a cunoscut-o. Gide spunea despre el: „Nu l-au cunoscut bine cei care n'au văzut în el decât mila, duioșia și alese însușiri ale inimii. Numai cu aceste calități n'ar fi putut ajunge marele scriitor ce putea deveni. Un mare scriitor răspunde mai multor cerințe, mai multor îndoieli, se înfățișează sub diferite aspecte. Îi admiri foarte puțin pe acei pe care nu-i poți privi din toate punctele de vedere, fără a-i deforma. Philippe ar putea fi examinat din toate privințele; fiecăruia dintre prieteni și cititori îi apărea ca cineva, dar nici unul nu-l vedea la fel. Și chiar dacă omagiile care-i sunt adresate, sunt juste în egală măsură, luate separat sunt neîndestulătoare. Are în sine acel ceva prin care poate desorienta și surprinde, și prin care poate dura".

ROLAND MESTRE

Cronica plastică

Arta femenină în expoziții

Avem pe MICAELA ELEUTHERIADE la *„Căminul Artei"* și pe LILI PANCU la Dalles ca expozante prezentând un interes deosebit, celelalte dudui au fost paremi-se deja recenzate de cronicari, mai importanți decât noi, așa încât ne vom mărgini la acei expozanți și acele expoziții, ce trebuesc neapărat relevate, având în vedere *puținul spațiu de care dispunem.* Deci ne vom opri, în afară de d-na Pancu, în expoziția domnului ȘTEFAN.

Inainte însă de a vorbi de expoziții particulare se cuvine să semnalăm o prea frumoasă înjghebare de artă decorativă pornită din inițiativa domnului Profesor PETRE ANTONESCU, care suntem siguri ar fi voit să creeze un Salon al *„Artelor Decorative"*, așa cum se găsește 'n orice țară străină ce se respectă. Artele Decorative sunt la noi mai oropsite decât niște cenușerese, dispunând la Saloanele oficiale de spații infime, cât de neprielnice poate când nu sunt — și asta în genere inexistente!

Expoziția de Icoane și ceramică dela Ateneu, întocmită după cum am spus de arhitect profesor PETRE ANTONESCU, este un fapt cu totul nou și bine venit, a cărui lipsă era simțită. Cuprinzând numai cele trei săli, nu reprezintă pentru moment, decât un început o latură a acestei importante manifestări, în curs de desvoltare. Este cert că impulsul dat acum, va avea serioase repercusiuni și suntem siguri că la anul vom avea mult doritul Salon, atât de sugestiv pentru epoca modernă și atât de strâns legat de arhitectură și interior. S'ar cuveni să triumfe femeile'n în acest domeniu, femeea fiind prin însăși esența ei *„un décorateur né".* Acest spirit decorativ face parte din sufletul ei, ea brodează, țese, coase; cu fluturi, cu mătăsuri, cu arnici, așa cum s'ar putea spune că o face și LILI PANCU în delicatele ei nuanțe puțin reci, dar așa de mătăsoase. Spiralele desenurilor ei subțiri și fine se încolăcesc ca fire de mătase pe hârtie. O pictură femenină e de fapt ca un gherghef subtil de nuanțe cântărite, dozate la justa lor valoare. Sunt decoratoare năvalnice ca NORA STERIADE ce acopăr pereții, metri întregi de stofă cu broderii măestre, închipuite sau din acele prețioase pietricele aruncând focuri aurii, sau cusute cu grele mătăsuri de culoarea cozii de păun. Dar pe ce pune mâna această artistă zână, te vrăjește! Așa, de pildă, ceramicele albe aflate la Ateneu în vitrină, pare-se lucrări mai vechi, pe care însă nu i le cunoșteam, binecuvântăm actuala expoziție, care ne-a dat prilejul să le vedem. Incontestabil că NORA STERIADI este *„decoratoarea"* noastră prin excelență, are un simț născut, din vârful degetelor ei izvorăște pe dată viziunea, floarea și smaltul.

Trebue să spunem — cu deosebită părere de bine — că aportul femenin în expoziția dela Ateneu este cantitativ și calitativ absolut preponderent. Spațiul — bată-l focul — ne obligă să trecem iute peste

MICAELA ELEUTHERIADE **Iarnă**

ceeace ar fi trebuit să ne oprim cu migală. De aceea vom semnala cele mai bune lucrări, însemnând pentru icoane două nume, al AURELIEI GHIAȚA și al d-nei PANA-BUESCU total diferite una de alta ca concepție (ah! cu cât drag spun asta, artistul *adevărat,* nu trebue să „aducă" cu vecinul său!) AURELIA GHIAȚA ca orice moldovean care se respectă, trebue să poate 'ntr'nsul un rafinament neobișnuit vădit în icoane pe sticlă (în afar' de covoare, marele său cal de bătae). Este o mică icoană, de o frumusețe de tonuri uimitoare, am putea spune uluitoare. E un albăstrui neînchipuit de bine pus și de intens, compoziția însăși fiind de o rară măestrie și de un sentiment întru totul delicat și duios. Sunt apoi lucrările d-nei BUESCU dintre care două gravuri în lemn, colorate, care le-am putea numi fermecătoare. Prin căi fără pastișe, d-sa se apropie magnific de arta bizantină (atât de copiată, dar nepătrunsă de unul și altul). Aceste două gravuri în lemn pe *hârtie,* se reliefează între celelalte tipărite pe lemn, acoperit de un strat de ipsos imi pare) procedeu extrem de interesant inventat de d-na PANA-BUESCU despre care *neapărat vom vorbi în altă cronică.* Sunt apoi icoanele de tip rusesc ale unei doamne din Cernăuți, al cărei nume ne scapă, cât și o mică icoană în piele „repoussé" al domnei MACSA din Constanța, fără să uităm diferitele și cât se poate de interesantele icoane pe ceramică ale domnului NICULESCU MOGOȘ un *decorator născut* și dânsul, care în multiple domenii își manifestă darurile și priceperea. Olăria expusă de d-na PRISCILA BIBESCU și dacă n'ar fi în toate lucrările perfect pusă la punct ca procedeu este demnă de remarcat și admirat. Sfeșnicul galben, văsulețe diferite, acela cu două toarte, recipientul cu capac pentru muștar etc. etc. Netipărindu-se catalog, nu am putut memora toate numele expozanților dar îndemnăm publicul cu putere să viziteze această interesantă manifestare. Ne-a rămas un loc tare mic, ca să vorbim de frumoasa expoziție a MICAELEI ELEUTHERIADE dela Cămin, rezervându-ne acum libertatea de a vorbi de icoanele domniei-sale, expuse la Ateneu, întrucât au luat și premiul întâiu. E un interesant debut în iconăria pe sticlă și ne pare bine că a fost remarcat și de alții. Desigur că pentru acei ce lucrează'n acest gen, vederea laolaltă a procedeelor marelui zugrav SAVU MOGA ar fi fost pildă și o sursă de inspirație neprețuită. Debutul e promițător; așteptăm desăvârșirea lui. Cine nu cunoaște reușitele în ulei ale MICAELEI?

Afluența vizitatorilor în expoziție ne dă cea mai bună probă. Domnia-sa a debutat în pictură cu o bază extrem de serioasă, cu o notă gravă, înverdată culminant în natura moartă din colecția ZAMBACCIAN. Actuala expoziție aduce dinpotrivă o notă de humor, adesea grotesc (nu în sens prejorativ) culminând în calitate în acea compoziție a personagiilor la patinaj. Personal, nu ne împăcăm cu rama-le, bine potrivite pentru unele lucrări, dar...izolând ca o barieră pe altele. Totuși dacă voința artistei este aceasta, probabil că e mai în măsură să judere decât noi. Cu totul remarcabile sunt micile gravuri în lemn, de o savoare și un interes grafic deosebit; perfect încadrate, acela cu pești, Taurul cât și iarna reprodusă'n cronică. Fără să uităm desenele, sintetizate cu acel stil pur, care e secretul d-nei ELEUTHERIADE, considerăm întreaga expoziție o bună reușită a domniei-sale.

Furați de condeiul nostru prolix, ne rămân câteva rânduri pentru a vorbi despre LILI PANCU. Am făcut o incursiune în expoziția decorativă pentru a-i defini talentul său. Din tânăra generație desigur că este cea mai bine echilibrată dintre pictorițe, păstrând un parfum femenin încântător. Lăsând uleiurile d-sale deoparte, întrucât am vorbit de ele, semnalăm procedeul d-sale. în pastel, regretând că nu voește să-l generalizeze, dându-ne și lucrări mai mari în acest material cu *atâtea resurse.* LILI PANCU și HORIA DAMIAN sunt în două domenii total opuse „ca interpretare", speranțele tinerei generații.

Ca încheere, ne rămâne expoziția pictorului V. STFFAN. Domnia-sa are o căldură'n culori și'n interpretare, este însă un lucru care pe noi ne stinghereste: inegalitatea și anumite procedee academice. In multe lucrări fonduri închise, opace își fac loc, câte unele și scolărești, valabile pe timpul lui Mirea. Totusi suntem siguri că *temperamentul autentic* al pictorului se va dezbăra de acest lest cu timpul, simplificându-și mestesugul, limpezindu-și viziunea puțin cam confuză.

LUCIA DEM. BALACESCU

=REGASIRE=

de FELICIA BRUDEA

Poarta se deschise scurt, încadrând în golul ei, capul creț și negru al doamnei Mincu.

— „Mergi ?

In rochie de olandă groasă, cu picioarele goale în sandale, cu coșul de creton înflorat și cu dinții albi, râzând în poartă.

Nona tresărise, trezită din somnolența ei. Culcată pe galerie, cu brațele aduse deasupra frunții ca să-și apere ochii de soare, de când se sculase, se tot întreba dacă să meargă sau nu, cu tot grupul pe Dunăre. Era bine pe galerie, soarele înfierbântase scândurile, le simțea în spate fierbințeala și asprimea, capul era și el greu de lumină și tot nu se îndura să se scoale.

Venise pentru o săptămână acasă ; asta era a patra zi, și încă nu se săturase de tăcerea odăilor în care nu intrase de trei ani, nu stătuse destul cu copacii care parcă o chemaseră, o așteptaseră cu brațe dornice de îmbrățișare.

Acum se dădea dusă greu; se gândi ce are de făcut : mai întâi să îmbrace tricoul, pe urmă rochia, să-și închee sandalele și să-și lege părul.

Papicu rămânea iar singur o zi întreagă și ei îi părea rău, deși atunci când erau împreună tăceau amândoi.

— „Așteaptă-mă...

Doamna Mincu se dădu lângă galerie; în spatele ei, Frane îi făcea semne de bucurie, grăbind-o.

Când intră în casă, odăile erau încă nestrânse, avu o clipă certitudinea că cineva din ea nu ar vrea să plece. De aseară de când îi spusese Micu, avusese o șovăire, dar acum se hotărî deodată, parcă aspru, să-și spună în față de ce nu voia să meargă.

Acolo fusese cu J. W. B. acum trei ani, și în gând ocolise totdeauna locul unde îl găsise și-l lăsase, pe malul apei între sălciile noduroase. Dar acum se hotărîse, o hotărîre cu nerăbdare și cu o grabă chinuită.

Tot drumul până la Dunăre, a tăcut, cu ochii în jos, pe dunga liniei ferate pe care mergeau, jucată în ochi ca un semn vrăjit ; buruieni mici, galbene, de pământ uscat. îi aminteau piciorul mamei călcând prin miriște, uscat, îngust, hotărât, picior care plecase de mult în călătoria cea mare.

Frane sburda în jurul ei ca un cățel care vrea să fie văzut și mângâiat.

Grupul se despărțise dela un timp în câte doi și trei; prin mersul ei grăbit, prin jocul liniei lucioase și șerpuitor neagră, auzea glasul doamnei Mincu, răsul puțin gros, — totdeauna i-am spus că fumează prea mult — al lui Titi și observațiile grave ale domnului Mincu.

Când au ieșit din valea drumului de fier, Dunărea a venit deodată în față, limpede, domoală, puțin fumurie în lumina dimineții.

De departe, Nicu în picioare în barcă, le-a făcut semn cu mâna. Ars de soare, puternic, cu părul albit, cu pantaloni scurți, albi, Nicu era în adevăr fratele ei. Când o umplu de o căldură bună ca ceva care ar putea să o ajute. Nu știa dece gândește așa.

Împărțirea în cele două bărci fusese cu râset, cu glumă. Ea se urcase fără să se uite în cea care îi era mai aproape ; când dase să se așeze, văzuse steguletul mic înfipt în capăt, cu inițialele cusute cu roșu și albastru marin.

Se aplecase peste marginea bărcii gata să o răstoarne. Era barca lui J. W. B. — Amok — o recunoscu, o botezaseră doar împreună și împreună scriseseră într'o seară literile mari, groase, cu vopsea albă.

Il cunoscuse acum trei ani. Știa că o iubise. Se despărțiseră prieteni, înțelegând — nu știa cum — că așa trebue să fie. Aflase mai târziu dela Nicu, că se căsătorise, că nu era fericit.

La câteva luni, se îmbolnăvise — meningită — și murise repede. Toate le aflase ea târziu, mult prea târziu, atunci când pentru ceilalți faptul nu mai era decât o amintire.

Intre timp, se căsătorise și ea, act gratuit pe care nimeni dintre ai ei nu-l înțelesese.

De atunci venise pentru prima dată acasă ; căutase un pretext să poată veni singură.

Acum era aici. Dunărea începea odată cu bătaia primei vâsle intrată în apă. Nicu era alături în barca plină, cu ea era numai Frane și Lola, căteaua cafenie.

— „Nona, lasă-mă să trag eu.

Se făcuse că nu-l aude. Ii lăsă pe ceilalți să treacă înainte. Vâslea încet. Nu era încă deprinsă, simțea mușchii pieptului desfăcându-se, brațele lărgindu-se, vâsla tăind apa și gândul era în ea, ca un tighel mărunt măcinând întuneric.

Acum era în ea, coborâtă adânc, gravă; isbutise să rămână singură, cu apa, cu cerul, cu J. W. B.

Acum știa sigur că merge să-l întâlnească și era parcă în ea o întrebare.

Niciodată nu se gândise cu tristețe la moartea lui, era ca o împăcare în plecarea lui, știa dinainte că moartea nu-l înspăimântase. Totdeauna, de când aflase, și-l închipuise împăcat, ca un om care știa că acolo îi este locul și nicăieri în altă parte. Adânca lui dragoste pentru copaci, pentru apă, pentru nesfârșit nu putea să-l ducă mai mulțumit decât în moarte.

Dunărea curgea domol, brațele se ridicau și coborau ritmic, numai pe piept avea o apăsare, ceva ce nu o lăsa să iasă din ea, să râdă cu Frane, să se stropească cu apă ca altădată sau să balanseze barca, cum făceau totdeauna, ca să latre voioasă Lola.

Era închisă într'o crustă grea.

Când ajunse la anafor, îi văzu de departe pe ceilalți opriți lângă barca plină de pepeni a unui lipovean.

Din spate se auzi duduitul unui motor și peste puțin, trecu pe lângă ei un remorcher încărcat cu fete și băieți care le făceau semn cu mâna, cu batista, cu beretele.

Involuntar flutură și ea mâna și zâmbi.

— „Unde oprim Frane ?

— „La Moș Iancu, adică aproape de el. Casa a luat-o apa astă primăvară.

Frane a tăcut cu ochii în ochii ei, așteptând. Tăcerea ei îl sâcâia; guraliv și neastâmpărat, se împăcase totdeauna cu Nona fiindcă numai ea mai răspundea tuturor întrebărilor lui. Ca să-i arate ce poate Frane, învățase pe ascuns să înnoate.

— „Frane, treci de leagă barca, am ajuns.

Frane se uită mirat la ea, făcu semn Lolei și amândoi săriră pe mal. Nona era ciudată azi. Nu acolo trebuiau să coboare. Dar ea-i înțelesese nedumerirea și-i spusese scoțându-și rochia pe cap.

— .....nu-i nimic Frane, mergem puțin și pe jos până acolo.

Rămăsese în pantaloni scurți și în bluză fără spate.

Așa cum era în capul bărcii, înălțată în vârful picioarelor, cu mâinile adunându-și părul în vârful capului, părea un băiețel ostenit de insomniile adolescenței.

Urcase malul ; în jurul ei soarele și sălciile, toate erau ca un svon de departe, absent, care o încălzea totuși. Frane o luase înainte pe cărarea îngustă bătută doar de piciorul gol al lipovenilor pescari.

Intrebarea se închega acum grea, cu neliniște, ceva dureros și blând se împrăștia din liniștea aceea întreruptă printre buruieni și prin sălcii.

In mijlocul Dunării, în picioare în barcă, un om arunca, cu rotire de rochie de baletistă, prostovolul.

Și deși era departe, i se păru că aude plescăitul apei la căderea boabelor metalice depe marginea lui.

Se apropiau de casa lui Moș Iancu, copacii se răreau; casa e ghemuită sub acoperișul ei de papură pufoasă, purtând încă la jumătatea pereților dunga apelor din primăvară, plita ruginită așezată pe cărămizi și parcă aceiași copii de acum trei ani, toate erau acolo, neclintite, neschimbate, cașicând în lumina aceea transparentă dintre apă și cer, timpul ar fi rămas pe loc.

Ii văzu pe toți, frânturi printre copaci, adunați în jurul mesei, râdeau tare, Nicu cu un pepene în mâini, ridicat deasupra capului, ceilalți gesticulând și vorbind toți odată.

Masa trecuse greu, ceasurile păreau mai lungi ca niciodată. Doamna Mincu se ridicase prima ; o auzea rugându-l pe Nicu să se ducă cu toții pe un canal învecinat ca să vadă cum prind lipovenii peștele la gard și pe Nicu primind, ca să le facă plăcere.

Se așezaseră iarăși în cele două bărci. De data asta, nu mai era singură și nu mai vâslea ea. Titi se așezase comod alături,luând aproape tot locul, întinzându-i drept compensație cutia de țigări.

Tresărise la vederea țigării ; parcă uitase demult, de toate, și țigara îi adusese aminte de odaia de acasă, din casa ei, cealaltă, nu cea de aici, unde fuma și citea ca să nu trebuiască să vorbească sau să vadă.

Țigarea îi adusese aminte de patul dublu din odaia cu lumină mică, de fuga ei, de patul acela, de fuga ei din toate, din toate câte erau acolo, fugă de care nu fusese conștientă până acum.

Se apropia de J. W. B. Își da seama, inima i se desfăcuse parcă în sânge și sângele acesta bătea acum nebunește în tâmplă, în gât, în podul palmelor.

Neliniștea creștea în ea, întrebarea era acum o rană care începe să se desfacă, să ardă, să usture adânc.

Tăcea. Rămăsese cu țigarea în mână fără să o aprindă, îi era rușine de Titi să o arunce în apă. Ceilalți o uitaseră, vorbeau între ei, Olguța împărțea niște mere mici și roșii și le asvârlea și celor din barca din urmă.

Inainte de a intra pe canal, trecură printre drage și șlepuri, cu umbră masivă, stranie, de apă din alte lumi.

Când coborîse pe țărm, ridicase ochii și văzuse privirea unui pui de lipovean — copilandru — oprită pe picioarele ei goale.

In jurul lor, lipovenii fură deodată ca o horă de brăbi roșii, ochi albaștri și guri cărnoase ; lângă un foc de vreascuri, pești înfipți în nuele sfârâiau încet.

Cineva strigase cu glas răgușit :

— „Iacob, întoarce focul"...

Iacob o privea pe ea și ceilalți zâmbeau cu înțeles; Titi îi pusese mâna pe umăr și-i făcea cu ochiul. In rochia ei albastră, părea o figură grotescă, spoită cu roșu, cu fundă pestriță pe cap.

De pe scândura pe care se așezase, vedea țărmul celălalt apropiat — departe totuși — pustiu, singur, cu o tăcere de început sau de sfârșit în el.

Nu mai întreba, neliniștea se scursese și ea undeva, într'o văgăună neagră și ca o lamă rece, sinistră, ceva de netăgăduit vestise siguranța că J. W. B. era aproape, ceilalți îl împiedecau să se arate, dar știa sigur că este undeva, pe aproape, ascuns după o salcie și că o cheamă fără sunet.

Și ceeace era mai rău, J. W. B. nu era împăcat în moartea lui, nu era fericit așa cum crezuse ea totdeauna.

Era acum acolo, îl simțea în jurul ei, sgribulit și singur, țipând parcă spre ea toată singurătatea și izolarea lui nedreaptă într'o lume pe care nu o vrea.

O duru greu în frunte chemarea lui umilă, căreia ea nu-i putea ajuta.

*

Se trezi greu, fără să poată să deslușească dacă mai doarme sau nu, cu o durere și ea nedeslușită, ca o absență.

Se ridică în pat, cu ochii deprinși cu întunericul văzu odaia, lucrurile negre și cuminți, fereastra cu perdeaua spânzurată sus.

Durerea se lămuri odată cu amintirea drumului întoarcerii dela Dunăre, drum care semăna mai mult cu o fugă ostenită ; mai vede încă malul rămas în urmă, mal după care barca a cotit ca să intre în seninul de apă din larg.

Se sculă încet, să nu scârțâie cumva patul sau să lovească ceva și lunatec, își puse rochia, trase pantofii; în lumina lunii fața era albă, mâinile albe și ele, tremurau, neajutorate să închee nasturii.

Buzele șopteau încet, rar, parcă sacadat, ca în rugăciune și'n toată casa tăcerea era ca o așteptare încremenită.

— „Sângele curge, cald, în el sunt eu și nu îmi este milă de mine. Sângele meu curge, pleacă dela mine și eu îi urmăresc zâmbind drumul lui de rouă caldă.

Ca el tot îmi este trupul, curat, limpede, cald și drumul care nu vrea să fie drept, care se refuză, cu ascunzișurile lui care cer inimii și ochilor așteptări, chinuitoare suferință.

Trece prin sală. Ușa dela odaia lui Papicu e deschisă. Il aude mișcându-se, sforăind ușor, și îngheață așa cu frântura rugăciunii ei pe buze.

Pe galerie, prin lumina de var a nopții, ei calcă rar, înmuiați în tăcerea și ea de var.

— „Neștiința și întrebarea curge cu el, cu sângele meu, cu el pe care nu l-am dat nimănui și pentru care acum am deschis larg porțile să plece.

Știu sigur, m'am recunoscut și acum știu că e păcat să-l țin, să-l chinui, să-l fac să accepte prezențe care-s tot atât absențe și plecări.

Drumul a fost lung, pașii neobosiți au căutat și au ciocănit în fiecare piatră întrebarea lor. Dar niciuna n'a răspuns. Ca un chip care nu se vede răsfrânt în oglindă.

De mine am fugit, toți anii nu au fost decât fugă și ascunziș și iată-mă ajunsă, cu mâinile goale, cu trupul și el gol, Doamne, luminos și curat, ca floarea mâinelor tale; acest trup neîmpăcat și resemnat, neted și cuminte, cu toate răsvrătirile frânte în el, cu mușcătura așteptării adânc însângerată în el, puritatea e ca un cristal sonor prin care trece, răsfrânt și singur, fiorul prezenții tale, Doamne.

Drumul e știut, merge somnambular, mânată doar de spaima nopții care ca niciodată acum nu mai vrea să-i fie prietenă.

Pașii, ca și vorbele rugăciunii ei, vin singuri, unul după altul, grăbiți, orbi, îndurerați.

A trecut pe lângă pod, cu prăpastia de sub el căscată neagră, a cotit vadul, a ajuns la bazinul în care stau bărcile la rând.

Amok e și ea acolo, cuminte. O desprinde Vâsla despică apa, trupul e încordat până la plesnet, se îndoaie, se culcă pe spate, ar vrea să sboare.

Acum nu-i mai e teamă ; teama a fost la deșteptare, când nu putea să deslușească ce-i mai aproape lângă ea, casa în care — gândul țipă și se refuză — nu vrea să se întoarcă sau J. W. B. pentru care acum se grăbește să ajungă.

Știe că o așteaptă.

Din mijlocul apei, privește spre port. Nu mai are ca altădată lumini mărunte atârnate la vapoare și nici pe țărm localuri cu muzici stridente. Acum nu-i decât o tăcere adâncă despicată parcă dintr'o stâncă.

J. W. B. o așteaptă și bucuria crește în ea, crește și arde de nepotolit setea de el.

Apa curge cu sclipiri de stele negre, e aproape, ar putea să se culce pe ea, așa cu brațele dealungul trupului să o ducă la vale, repede, până la anaforul unde apele se învârtesc și trag la fund fără sunet.

A ajuns. De departe vede umbra rezemată de copac, când sare din barcă J. W .B. îi prinde mâna, cu cealaltă împinge barca spre larg.

Ochii lui sclipesc la fel cu apa, negri, și îmbrățișarea lor e ca o împreunare de crengi aprigă și chinuită.

Trupul lui miroase a frunză dospită în apă și a frig.

Fără să vrea, își întoarce ochii spre barcă și nu o mai vede. In urmă nu-i decât întuneric deslânat la lumina lunii.

Plânge. Își simte lacrimile curgând, buzele zâmbesc neputincioase și'n ea, prin pori, prin frunte, prin ochi intră noaptea.

— Iubita mea, iubita mea, nu plânge iubita mea.

Gândul că a ajuns, însfârșit, această înțelegere întreagă o odihnește. Plânge. Lângă ea J. W. B. în lumina lunii, cu obrazul îngust, cu nu știu ce undă de frig în el, cu nu știu ce tremur, îi ajută să urce malul. Printre sălcii, lumina lunii e ca un fum.

Se așează jos, cu capul pe genunchii lui și tace. Simte pe gât mâna lui rece.

Zâmbetul lui străin, ajuns parcă printr'o ceață la ea, mâna lui străină și cunoscută și noaptea de lângă ei care ascultă, așteaptă. Râsul lui J. W. B. e ușurel, abia auzit, aplecat peste fruntea ei, îi vede ca într'o oglindă întoarsă dunga albă a dinților, ochii cu lumină ciudată, și amintirea odăilor din casa cealaltă, lămpile aprinse pe mesele mici, toate îi dau un fior de teamă și bucurie nelămurită.

=FRAGMENT=

Vântul răsucea crengile copacilor, valuri de praf în trombe lungi mângâiau rochiile femeilor și genunchii păreau și mai goi și mai înfrigurați. Oamenii strângeau frigul între umeri ridicați prin haine, ca niște umerare goale uitate într'un dulap părăsit.

Arborii își scuturau frunzele peste casele uniforme și egale, pe drum, pe oameni. Venea iarna... Era frig.

— „Uite copacii, își scutură argintărie pe suflet sau pe pălărie!"

Sanda privi omul pe a cărei pălărie căzuse o frunză ca un soi rătăcit al frigului pe singura existență precisă a omului care traversa grăbit strada pustie. Ii venea să radă de cuvintele lui Vlad. Se întreba cum de-i venise tocmai asta în minte, acum când erau singuri și izolați în restaurantul întunecos și ajumat din fața parcului asta în care ea își pierduse ore întregi în fiecare dimineață de când venise în orașul mare, urît și capitală pe deasupra.

Vlad privea pe geam. Sanda știa că nu-l impresiona nici gerul care se anunța, nici frunzele aruncate de vânt. Cearcănul violet al pleoapelor lui era și mai violet, iar cutele de sub ochi se sbăteau și mai puternic. Știa că-și cerne imaginile, ca le triază, alege migălos ceva care să fie pentru moarte, cum spunea în dese rânduri. Din toate lucrurile păstra ceva și pentru moarte.

— „Să nu fiu prea gol, să am de unde împrumuta atunci un gând, o culoare, un parfum".

Și ea era ceva din care el păstra pentru moarte. O iubea ca pe aer. Și nu putea s'o înșface pentrucă trebuia să respire. Câte odată îl surprindea privind-o lung, fără să facă nici o mișcare. Se uita în ochii lui și el îi răspundea acelaș lucru: „Păstrez puțin aer pentru atunci !"

Acum era chinuit. Sanda știa că-i chinuit. Sângele se vedea năvălind și mai puternic în arterele proeminente ale mâinii cu care-i cuprinsese degetele reci. Sanda nu-l întreba niciodată nimic, pentrucă voia să-l smulgă lumii celeilalte, să nu-i reînoiască nici o imagine supărătoare din casa lui, cu femeia lui, cu certurile și hărțuielile de fiecare clipă. Știa că e aer și tocmai usta voia să rămână. Voia să rămână cu orice preț, chiar cu prețul geloziei sugrumate bărbătește în fundul gâtlejului, a obsesiilor încinse și închircite dureros în carne. Toată trebuia să fie aer și liniște, ca să se poată chinui și trăi ei, ceilalți.

Sanda lângă el simțea că nu poate trăi, că nu trebuie să respire, ca nu cumva să facă sgomot, — nu cumva să adaoge un ton în plus simfoniei de note sgomotoase și chinuite din el. Și lângă el o femee chinuindu-se și ea. O femee străină acum lui, Sanda știa, dar oricum o femee care-i întregea viața; care se sbuciuma lângă el, clipă de clipă. Chiar atunci când se certau, erau doi oameni față în față care se ceartă, își spun cuvinte tari ,dar sunt doi oameni cari au ceva comun : neînțelegerea.

Sanda își simțea mâinile reci. Ea nu avea nimic comun cu el în viață. Era aerul pe care el îl respira. Dar nu erau doi oameni față în față. Ea era mască de liniște ca să nu-i facă lui sgomot — și vis-à-vis erau doi oameni care-și împărțeau viața — idiot — dar și-o împărțeau.

Sanda râse mecanic. Ii venea să se întrebe singură dece a râs. Și-a dat imediat seama că o făcuse pentrucă o privise el.

— Iartă-mă că sunt enervat, dar se vor aranja toate. Acum e greu. Cred că numai banii ar rezolva totul. Își strânse puternic maxilarele și cu acelaș scrâșnet îi strânse mâna.

Sanda îl simțea cald și aproape. O secundă l-a cernut cu privirea. S'a cutremurat singură la gândul care i-a săgetat sub tâmple : „E laș și comod !" I-a prins repede mâna, i-a strâns-o tare la încheetură și și-a plimbat privirea pe profilul lui cu linii curat conturate, puțin crispat. Pleoapele s'au plecat odată cu privirea ajunsă pe gât. Ii mângâia obrazul și-și argumenta că are dreptate: „Nu, nu e nici laș și nici comod !"

Știa că e obosită, foarte obosită și asta din cauză că trebuia să pară liniștită. Era convinsă că trebuie să lupte, dar o luptă dreaptă pe câmp deschis. Lupta asta cu un zid în față o înăbușea. Și zidul ăsta era tocmai imposibilitatea ca odată lupta întreruptă pentru o secundă, să-și poată lăsa brațele în jos să se scurgă sângele până în vârful degetelor. Tocmai asta nu înțelegea Vlad. Că ea se luptă acasă cu toate obsesiile, cu singurătatea, cu gelozia pentru cealaltă și lângă el simțea nevoia să plângă și să se odihnească. El venea plictisit și obosit și-i spunea mereu acelaș lucru :

— „Lângă tine mă odihnesc, pentrucă ești înțeleaptă și bărbat!"

Ce mult ura ea pe femeea asta înțeleaptă și bărbat pe care el se sprijinea atât. Ar fi strâns-o de gât cu satisfacția că-și sfărâmă masca.

Tăceau. Sanda își simțea inima încordată ca o spirală răsucită puternic. Ii era teamă să spună ceva, își simțea capul țeapăn și avea nebuna dorință să facă ceva mare și sgomotos, să urle, să alerge.

Se încăpățâna să urmărească minuțios oamenii cari traversau strada. Era ora mesei și fiecare se grăbea spre casă. Un fel de grabă a jumătății unei picături de untdelemn svârlită în apă, despărțită de un ac, să se apropie de cealaltă, să se contopească cu ea, ca în sfârșit să poată trăi în colonie. Doi oameni cari se întâlnesc două ore la prânz să-și împartă mâncarea, două ore seara să-și împartă grijile zilei, noaptea patul și în zori răvășeala nopții. Altfel, dealungul zilei doi oameni străini, orbecăind fiecare în alte părți.

Sanda îl simțea pregătindu-se de plecare. Știa că cealaltă îl așteaptă la masă. Ar fi vrut să-l mai țină măcar un sfert de oră.

Vlad știa că ea se chinue, dar o voia cu orice preț înțeleaptă. — „Ne întâlnim diseară. Vom sta mai mult împreună și nu am să mai fiu enervat. Crede-mă!" Il credea-voia-trebuia să-l creadă pentrucă era obosit.

Nu știa ce-i spusese, nici când venise sau plecase tramvaiul. S'a trezit în restaurantul gării. Aproape a rămas surprinsă când chelnerul i-a adus mâncare. Ea probabil comandase masa. Se întreba nedumerită dacă îi e în adevăr foame. Un bărbat dela masa vecină o privea cu ochi sfredelitori. Sandei i s'a părut groaznic să o privească cum mănâncă: „Nu vreau să împart mâncarea cu nimeni!" Se întoarse cu spatele, ostentativ. Acum știa dece intrase în restaurantul gării. Să fie singură, să mănânce singură, să știe că nu împarte nimic cu nimeni. Deaceea era calmă, deaceea se lupta să fie așa : pentrucă se chinuia Vlad cu cealaltă, se sbăteau ei și ea nu voia să împartă sbuciumul cu ei.

Afară începuse să se cearnă fulgi reci și vântul se isbea puternic de case, urlând în ziduri, sugrumat și surd.

Sanda nu voia să împartă nimic cu nimeni. Ar fi vrut să plângă și nu putea, pentrucă mai plângea cineva. Ar fi vrut să se sbuciume și nu avea dreptul pentrucă se sbuciuma el.

Sanda știa că trebuie să facă ceva, să-i liniștească pe ei ca să poată respira ea, ca să se poată mișca în voie.

Mergea cu pași repezi, ploaia înghețată îi isbea obrajii, câte un fulg rătăcit se prindea de vorul pălăriei mari lăsată pe ochi ca un protest aoresat cerului inourat.

Trenciul tăiat băețește se lipea fără convingere când de un șold când de altul, conturând coapsele tari și precis tăiate. Mergea repede, i-se părea un drum cunoscut, ca decorul unei operete vazute în fiecare stagiune, cu aceiaș june prim pomadat și aceiași primadonă grasă. Tot trupul îi tremura și ochii sfredeleau ceața puțin cam strident. Oamenii se opreau o secundă, convinși ca femeea aceasta aleargă să facă ceva, are ceva de făcut.

Butonul soneriei a revenit la fel de prietenos sub degetul rece al Sandei. Venise acasă la femeea cealaltă, în casa ei, în casa lor, femeea din față cu ochii mari o privea miruită. I-a întins o mână și cealaltă i-a prins o moale și cu ură.

— „De ce mă urăște ?" Sanda își repetă asta de câteva ori. Apoi, cu convingere, i-a strâns mana bărbățește și a privit-o în ochi. „Are ochii negri ! negri ! Lumina din hall îi făcea și mai negri.

. . . . . .

— „Ai ochii negri!" Lumina veilleuzei, care se împrăștie în toată odaia, îi făcea tot așa de negri. Trecuseră două ore.

Stăteau alături, umăr lângă umăr și Sanda urmărea obrazul femeiei cum se liniștea, cum se destindea, ochii pierduseră din tăișul cu care o învăluise în hall.

—„ Eu cred că nu poți muri decât când ești împăcat cu tine". Vocea ei avea ceva aspru, ajectat și totuși Sandei îi plăceau stridențele scoase din gâtlej.

— „Eu aș muri numai când nu-s împăcată cu mine. E un motiv: în definitiv, eu nu pot fi niciodată împăcată cu mine pentrucă nu-mi cedez nimic. Totdeauna când mi-am fost debitor, am cerut un procent prea mare. Nu mă împac cu mine pentrucă mă urăsc și tocmai de asta m'aș putea omorî'.

Sanda privea ceasornicul mare. Două ore în care nici ea nici femeia din față nu trăiseră cu adevărat. Fiecare se ascundea de cealaltă și amândouă de viață. Era oricum alături, ea se liniștise, Sanda i-a trecut mâna pe brat și a simțit că i-a vărsat în sânge ceva din liniștea ei. O simțea mai bărbat, mai camaradă și asta tocmai din cauză că începuse să o desconsidere, s'o creadă o Sandă mică și neputincioasă, să se convingă că în definitiv e doar un capriciu al lui Vlad și că ea trebuie să se lupte și să nu-l chinue.

La plecare, a privit-o pe Sanda cu superioritate. Și Sanda a râs. Două gropițe marcau categoric isbânda Sandei care i-a spus simplu: — „Hai, du-te și lucrează! Te am pe conștiință că ți-am răpit două ore .

Femeia cu ochii mari a privit-o lung și i-a răspuns printre dinți: „Dacă ai numai asta pe conștiință, apoi poți fi liniștită !

Sanda cobora scara în fugă. „Da, am pe conștiință doi oameni liniștiți!" Plângea cu lacrimi care-i frigeau obrajii. In sfârșit, avea dreptul să plângă. In sfârșit, nu mai era zidul din față. „Pot să-mi las brațele să se odihnească dealungul trupului". Ca pe o biruință a zilei, Sanda îi urla vântului care răsucea copacii și se isbea de case: „In sfârșit am bodîndit dreptul să plâng și să mă sbucium!".

Avea aer mult. Așa de mult, că Sanda își opri respirația și gândi pentru prima dată: „Păstrez puțin aer și pentru moarte!"...

ELENA DIACONU

Statui sub ape

Intoarsă-i privirea, azurul visând
— Un veșnic sbor oglindei să rămână —
Dar soarele le 'nghiață trist pe mână:
Sunt deasupra numai apele, valsând.

O muzică de valuri se îngână
Suind în inimi de piatră greu osând.
Lumina pură se-ascunde, apăsând
— Imensă stea — cu dragoste păgână.

Pe nuferi tremurând moare cinabrul.
Ce alge mai plutesc domol în sânge?
Când își aprinde luna candelabrul

Trec îngerii cu fețele pierdute
Și fiecărei madone cum plânge,
Incet se-apleacă, fruntea să-i sărute...

N. VERONESCU

Cronica literară

ION OJOG: Stema din vâltoare
SABIN VELICAN: Frumoasele

1. Cu **STEMA DIN VÎLTOARE**, editată și tipărită de Editura Națională Gh. Mecu (București) în Februarie 1943, d. ION OJOG, poetul **Pridvoarelor** și al **Amiezilor târzii** se găsește în faza cea mai frumoasă a scrisului d-sale cald, colorat, luminos, matur și brumat, asemenea fructelor alese, cu arginturi care îi dau reflexe și inflexiuni melancolic-filosofice:

„Prietene anonim
De pretutindenea, frate,
Pășim spre moarte...
Murim, ce iute murim!
Intâmpinăm salcâmul înalt
al răsăritului
Cu crestele înghețate în
rouă...
Pe crestele de aur al mitului
Bat alte inimi, fumegă
cântece nouă".

Strofele de mai sus, citate din poemul **Lăsăm mările**, cu tot inițialul lor accent duiliu-zamfirescian, dară cu extraordinarele versuri „Pe crestele de aur ale mitului Bat **alte inimi**, fumegă **cântece nouă**", fixând momentul biografic și cota poetică de pe înălțimea căreia d. **Ion Ojog** privește în urmă și înainte, deschid, cum nu se putea mai fericit, noul volum de poeme și-i dau, de la început, cheia de sol și fa și accidenții hotărîtori pentru melodia celor treizeci și două de cântece, capricii și sonatine ale culegerii.

Inainte de a face alte considerații e însă bine să mai spicuim câteva exemple spre a ne întemeia pe ele concluziile. Iată-le :

„Seara cu mâini albastre
și prelungi, Peste podgorii,
Pe-o zi ce stăruie târzie, Pe
unde trec cocorii, — A ridicat din funigei de-argint Sigiliu nalt și alb de păpădie
Luna..." **(Fecioara Scară).**

„Toamna, toamna ruginii părului tău, Cerne-mi ca pe-o păclă de-aur, cerne mi-o pe duh, Să nu mai văd Ingerul rău Care mă bate cu aripi mari de văzduh". **(Mâinile tale...).**

„Trece brumărie limpede turmă, Serile anilor mei de pe urmă... Zilele pasc soare albe miori, Trec pe sub a zării vineți căpriori". **(Te-am tatuat).**

„Vii din talazuri înalte de spice de aur Și din fântâni împovărate de azur, Din nucii albaștri ai depărtărilor te rostești Adâncă și luminoasă, — cântec pur". **(A troenit liniștea...).**

„Te caut în violoncelul singurătății mele iubire mezină, Tu care te-ai risipit în basm și peste coline încununate în laur, Te caut în poem, — dar în sărutarea rimelor îmbrățișate Se sărută moartea cu uitarea cu buze de aur". **(Prin fumuri albastre).**

„Steaua Ciobanului, vii Tremurând lumină prin veșnicii Peste singurătăți luminând, — Peste anii de ieri tu înalți creștet sfânt Și alb, ca zâmbetul Facioarei Marii..." **(Steaua Ciobanului).**

Pentru noi mai tinerii, arta lui **Ion Ojog** e aproape o enigmă.

D-sa a debutat destul de târziu cu volumul **Pridvoare.**

In mod normal, deși-l întâlneam, prin reviste, semnând alături de o seamă de începători care, de atunci, s'au afirmat foarte onorabil, simțeam că poetul **Ion Ojog** nu este „de ai noștri". Anumite tonuri stăpânite și prea sigure, ni-l trădau ca făcând parte dintr'o altă vârstă, trecută, — de mult, — de tulburările apelor vernale.

Noi ne găseam în căutare nesigură, entuziasmându-ne, copilărește, oridecâteori ne „reușea" câte o rimă, câte o metaforă, câte un început sau sfârșit de poem. D. Ion Ojog nu. De aceea îl credeam fixat, pentru totdeauna, într'o zonă la care nu ne-am mai fi putut întoarce. Nu a fost vina noastră că nu l-am apreciat atunci pe poetul, încă fără volum tipărit, al cărților care urmau să-l facă apreciat în rândurile cetitorilor de versuri.

Iată însă că **Stema din vâltoare** a răsturnat perspectivele: Mai maturul **Ion Ojog** apare, pe neașteptate, înflorit ca un măr toamna. Și nu numai atât! Noul anotimp îl înfățișează întinerit. **Intinerit ca ritm,** cuvânt, îndrăzneală și prospețime delicată a imaginei și întinerit ca registru de teme. Tinerețea aceasta, manifestată în **Stema din vâltoare** apare, într'adevăr, ca o enigmă, căci numai prea puține spirite își păstrează, în așa măsură, plasticitatea, ca să-și mai poată îmbogăți după o anumită vârstă, tezaurul de cuvinte și comorile de ecou estetic ale respectivelor cuvinte, spre a se reînoi din temelii. Dovedind acest lucru, poetul **Ion Ojog** a dovedit că este poet autentic.

Cartea de poeme publicată anul acesta este, — nu am vrea să greșim, — un început de nouă etapă în cariera d-sale de condeier închinat azururilor și melodiilor celor mai nobile ale limbii românești.

Patru sunt izvoarele de inspirație ale d-lui **Ion Ojog**: Dragostea, trecerea vieții, peisagiile anotimpurilor și Dumnezeu. Ele nu curg însă în direcții contrare și nici separate ci-și amestecă undele dând naștere unor poeme în care iubirea și divinitatea, nestatornicia anilor și nesimțita schimbare a peisagiilor coexistă, transfigurată, dară cu atâta mai prezente. Se înțelege că poetul suferă de însingurare și nostalgii, dar tocmai acest sentiment dă timbru de rugă strofelor pe care le scrie: „Și totuși năluca Iubirii bea din inima noastră, cum din ape cerul, al soarelui răsărit. Singur în ora aceasta albastră îmi strig visul din inima ta. Iubirea mea, iubirea ta? Nu știu.. Dar totu-i plutirea înaltă de stele. Luna bate pieziș cu scrumul ei alb frunzișul palid în coaste... Amintirea ta în sângele lumii, rugăciune — ca o 'ngenunchiere !..."

D. **Ion Ojog** atent la **crestele de aur ale mitului** pe care **bat alte inimi** și **fumegă** cântece **nouă**, nu a scăpat din vedere nici cele ce-i puteau îmbogăți propria inimă și propriul cântec. Din acest punct de vedere polihromiile, — cu toată abila lor estompare, — de care s'a servit în volumul **Stema din vâltoare** le considerăm drept polihromii însușite în mod voluntar, — ceeace nu este, câtuși de puțin, vreo scădere pentru poet.

Nici una din bucățile adunate în volum nu se reliefează în mod deosebit. Toate participă însă la acea **„stare poetică"** dătătoare de vag și polivalent, dătătoare de adâncime și gratuitate prin care poemul modern se deosebește de poezia „clasică" clară și aproape obiectivă.

Stema din vâltoare, — a treia carte de versuri a d-lui **Ion Ojog,** — o prețuim însă și pentru perspectivele neașteptate pe care le deschide în destinul de poet al autorului ei.

2. **Fămînt viu,** romanul cu care d. SABIN VELICAN a întrunit, în 1939, voturile unui juriu de premiere, a stârnit discuții mult asemănătoare cu discuțiile provocate de apariția **Unui port la răsărit** al romancierului **Radu Tudoran.**

De atunci d. **Sabin Velican** a fost urmărit cu toată atenția din partea cronicarilor noștri literari.

Prezent în reviste, autorul **Pământului viu** nu publicase ,totuși, nici o altă carte până la nevoluminoasa povestire **Pe drumul Sevastopolului** apărută, anul acesta, în broșură editată de „Cuvântul Moldovenesc" din Chișinău.

La scurt interval după acest **Drum al Sevastopolului** apare însă, în aceeași Editură, volumul FRUMOASELE, cuprinzând patru nuvele: **Frumoasele, Savan, Greșala lui Dumnezeu** și **Insula fericirii.** Pe cea dintâi am citit-o în revista „Gândirea". Nuvelele **Savan, Greșala lui Dumnezeu** și **Insula fericirii** le cunoaștem din volum.

D. **Sabin Velican** este un talent viguros descinzând din familia de scriitori din care au coborît și coboară, la noi cel puțin, un Pavel Dan, un Radu Tudoran și un Eusebie Camilar.

Păstrând proporțiile și respectând specificul prin care se caracterizează scrisul în mare parte singular, al fiecăruia dintre aceștia, trebue, totuși, să admitem că prozatorii de mai sus, începând cu regretatul Pavel Dan și sfârșind cu teluricul Eusebie Camilar, își întemeiază proza pe o sondare și exploatare psihologică a subiectului, esențial deosebită de broderiile, filigranele și echimbristicile autorilor psihologiști pur cerebrali.

Sabin Velican lucrează pe suflet nelucid, dară cu atata mai viu, zmulgându-i tainele fără menajamente dar cu întreaga lor ambianță, fie ea peisaj real sau sufletesc, fie ea atmosferă încarcată de credințe și superstiții sau întunecare pur și simplu.

Bineînțeles, în acest caz scriitorul Velican trebuia să renunțe la liniile drepte ale vreunei geometrii stilistice, — să renunțe adică la orice estetism literar, frazele lui pipăind, cu nervozitate și cu mare foame expresivă, totul ce poate fi și este necesar să fie lut docil sub înfrigurata succesiune a relatării:

„E Pătru Vultan.

In noaptea de iarnă e tremur de stele pe cer și plesnet de inimi pe pământ. Gerul usucă frunza de brad, arde piatra pustie care a cercat să păstreze un strop de apă în gâvan și scormonește avan în piepturile micuțe ale păsărelelor sărace. (pag. 48).

Sau :

„Se vede că ne leagă. Sunt păcatele moșilor noștri închegați în acest pământ. Nu-l putem părăsi, până nu l-om răsplăti. Așa e zisa din spiță în spiță. O să pierim lați de foame, dar aici, pe vatra aceasta. Cândva trebue să fi fost a Neamului nostru, altfel n'am avea așa rădăcini adânc înfipte în inima lui" (pag. 73).

Sau :

„In munții Olteniei omul trăește aproape din nimic. Își închearbă o bundră din petice, își fierbe o mâncare din burueni ori bureți și nu râvnește decât la înălțimi noui, cât mai departe de bahnele unde oamenii viețuiesc în adevărate închisori ale firii". (pag. 110).

Frazele d-lui **Sabin Velican** au ceva de poem. In orice caz ritmul este factorul dominant care vehiculează povestirea suspendată între fantastic și real. Acest ritm frânge toate regulile construcției epice obicinuite, năboind, pe neașteptate, conștiința cititorului și imprimându-i-se ca o vrajă.

Dacă mai ținem seamă de pitorescul cuvântului, de imaginile personale, de anumite repetiri și chiar de aliterație și rimă, apropierea de poem se vădește și mai mult. In fond întru aceasta rezidă orice artă adevărată. Artistul autentic, fie el poet liric, nuvelist, romancier sau autor dramatic, fie el chiar eseist ni se impune, pe deasupra tuturor celorlalți factori constitutivi, prin tehnica literară pe care o mânuiește. Această tehnică dă aliură și lumină paginei scrise și tot ea este decisivă pentru amplorile sensurilor pe care le iau, în sufletul nostru, poemele, nuvelele, romanele, piesele dramatice sau eseurile.

D. **Sabin Velican** nimerește, conștient sau în mod instinctiv, totdeauna, măsurile de care are trebuință. De aceea povestirea d-sale nu rămâne în urmă și de aceea nici mijloacele literare cu care o elaborează nu reușesc să diluieze ceva din subiect, făcându-l sirupos și, deci, indigest.

Cu tot subiectul „tare", nu în el zace farmecul paginilor din volumul FRUMOASELE, ci în arta de prozator a d-lui Sabin Velican. Și asupra acestei arte am căutat să atragem atenția acelora ce, eventual, nu au citit nimic din autorul **Pământului viu.**

TRAIAN CHELARIU

CĂRȚI ȘI REVISTE

◆ **MARGINALIA** — Serie nouă, — (Edit. Casa Școalelor", 1943) continuă cele două volume de studii critice ale d-lui **Mihail Iorgulescu** apărute până acum, sub același titlu, primul la Edit. Ancora (fără an) și al doilea în 1934, fără indicarea editurii. D. **M. Iorgulescu** este un cinstit și, uneori, duios cronicar al evenimentelor literare la care a participat. Prețioase sunt, în special, acele pagini, în care-și deapănă amintirile. Didacticismul de care ar putea fi acuzat, îi șade bine, căci e didacticism metodic și nicidecum metodă justificativă pentru etalarea unor de toată lumea cunoscute probe de știință.

◆ **POESIA NOASTRĂ RELIGIOASĂ** se numește editorialul pe care-l publică d. prof. **N. Crainic** în numărul pe Octombrie 1943 al revistei GÂNDIREA..

Răspunzând la întrebarea **Prin ce se caracterizează tinerețea lirică a literaturii românești și care sunt semnele ei distinctive,** profesorul N. Crainic constată : „Dacă lirismul în general înseamnă reacțiunea melodioasă a subiectului activ față de lumea înconjurătoare, vom spune că poesia românească aderă necondiționat la realitatea lumii, de care se simte legată prin senzația directă, dar al cărei înțeles îl caută dincolo de cosmosul văzut, în spiritul veșnic. Această aderență se manifestă concret în legătura afectivă cu pământul patriei, în legătură cu strămoșii și în legătură cu Dumnezeu, — cele trei semne ale tinereții și sănătății sufletești" (pg. 427). Din sumar mai remarcăm : Clasicul „Destin" poem de **I. Pillat,** programatica **„Troiță"** de **N. I. Herescu,** omagialele versuri **„Poetul către carte"** de **Radu Gyr,** delicatul **„Wolfgangsee"** (de **Vintilă Horia**) și strania **„De una Zalina"** (de **Al. Alexianu**). Cu proză literară contribuie fantasticul **Victor Papilian** (Cicatricea) și luminoasa **Mariella Coandă** (Dela Napole la Capri). D. **Ștefan Ionescu** arată „Tendințe(le) de rusificare a Europei". Mai semnează, versuri, studii, și cronici : Eugenia Mureșeanu, P. Paulescu, Al. Gregorian, Gh. Vrabie. N. Roșu, P. P. Ionescu, G. Breazul și Nichifor Crainic.

◆ *FAMILIA — Revistă lunară de cultură, dedicându-și numerele pe Mai — Septembrie 1943, prăznuirii celor cinci ani dela moartea lui* Octavian Goga *realizează un volum comemorativ și documentar pentru care nu-i pot fi decât recunoscători toți cercetătorii de mâine ai vieții și operei marelui bard și naționalist român. Cele peste 30 de contribuții sunt semnate de condee de prim rang.*

„TRANSILVANIA NOASTRĂ"

La 1 Decembrie a .c., apare **„Transilvania Noastră",** cel mai mare săptămânal de ținută românească, în paginile căruia vor fi desbătute cu obiectivitate și competență, problemele și vrerile fraților noștri de peste Carpați.

La **„Transilvania Noastră"** vor colabora toate talentele și toate mințile luminate, cari vor examina și aprofunda, în cadrul normelor și coordonatelor naționale, doleanțele și năzuințele luptătorilor ardeleni.

◆ **TRANSILVANIA, ajunsă în pragul celui de-al 75-lea an de apariție ca organ al Astrei din Sibiu, este, fără îndoială, revista provincială cea mai serioasă din câte apar în tot cuprinsul României. Numerele pe Sept. — Oct. 1943, prezentate în format de volum masiv aduc contribuțiile foarte valoroase ale unor** Vintilă Mihăilescu (Românii din Transilvania), **Dr. Oct. Lupaș** (Organizarea cercului cultural al Astrei), Gh. Dragoș **(Contribuția „Astrei" la propășirea noastră economică),** Em. Bucuța **(N. Iorga, întemeietor de muzee),** Mih. P. Dan **(Nicolae Olahus și cruciada contra Turcilor),** I. Breazu **(T. Cipariu bibliofil),** Roberto Paribeni **(Traian, Prea bunul Impărat)** și Dr. Al. Filipașcu **(Protopopul I. Floru și urmașii lui). Surprinzătoare, chiar pentru cunoscători,** e „O umorească veridică" de I. Codru—Drăgușanu, **pe care a transcris-o d. I. Breazu. Cronicile și Insemnările revistei sunt, ca întotdeauna, sobre și interesante.**

◆ **RAMURI** — Revista literară craioveană atât de apreciată dealungul celor 38 de ani de apariție e tânără ca la început. Caietul pe August — Oct. 1943 e dedicat **„Săptămânei Olteniei"** și, ca atare, rămâne caiet documentar.

◆ *PRIETENIE ȘI LUPTĂ — Buletinul Asociației Româno-Germane, și-a închinat lui Goethe și Eminescu numerele pe Sept. — Oct. 1943. Colaborează :* Prof. Ernst Gamillscheg *(Goethe și Eminescu),* I. M. Sadoveanu *(Goethe și Teatrul), Prof. dr.* B. Capesius *(Eminescu în deutscher Übersetzung),* Petronela Negoșanu *(Goethe și unitatea germană),* Al. Bădăuță *(O mare interpretă a lui Goethe și Eminescu: Arta Südhans), prof.* Virgil Tempeanu *(Fantasticul în Faust II),*

◆ **GÂND PRAHOVEAN — Revista căminului cultural orășenesc universitar „Voevodul Mihai" pentru cunoașterea și acțiune în slujba neamului (Ploești) se numește frumoasa publicație pe care o dirijează d-nii** Leonida Secreteanu și Mircea Ionescu-Quintus. **Judecând după cuprinsul din nr. 1 (pe Octombrie 1943, „Gândul prahovean" a pășit cu dreptul.**

◆ BINE CONDUS, bine cugetat și bine scris „PĂMÂNTUL ROMANESC (Nr. 16, 1943) dedică Elitelor Sociale pagini de cea mai bună calitate. „Pământul Românesc" e o revistă pe care o recomandăm cu multă căldură studenților.

DUMITRU ALMAȘ : „ACOLO, IN FILIOARA"

In editura „Națională" Gh. Mecu a apărut de curând romanul „Acolo, în Filioara", **datorit d-lui Dumitru Almaș, autorul cărților de succes:** „Miron Costin" și „Meșteru. Manole".

E un roman compact, dintr'un ciclu cuprinzând o frescă a vieții rurale din timpul celuilalt război, în care conflictele, oamenii și moravurile sunt redate viguros și cu talent.

DON QUIJOTE ȘI CERVANTES

(Urmare din pag. I-a)

Și acum putem explica diferența structurală a lui Sancho; acesta e neturburat, ceeace nu trebue să surprindă angrenajul lui sufletesc e rudimentar și nu servește niciodată ca teren de auto-cercetare; deci, se complace în conformism, prevăzător și calm, putem spune până la prostie. In Sancho nu are loc niciun proces deliberativ.

Am spus, în Don Quijote nu se consumă îndoieli disolvante cum se petrece cu Hamlet. Unul e fiul Spaniei, patria orgiilor solare și a pasiunilor violente ca parfumul de lămâi, altul e fiul regelui Danemarcei, solul întunecat deseori de ternele pâcle ale nordului; deosebirea climatelor, raselor spirituale.

Semnalăm, după această paralelizare contradictorie a lui Turghenieff, fericita contrapunctare de cadru a celor două tipuri literare. Dacă vreunul ar fi fost plan'at în climatul geografic al celuilalt, am fi asistat la un anacronism care le-ar fi scăzut valoarea artistică. Evident, ceea ce interesează e latitudinea : nimic uluitor dacă don Quijote era italian și Hamlet norvegian... Aceeași contrapunctare în „Sparkenbroke" englez, moștenitor bogat în titluri și avere, cu viața trasată în principiu dela doisprezece ani, turburările sale se s dimentează pentru formarea apollyniculul de mai târziu. O structură interioară atât de apropiată spiritului elenic, senin, nu putea fi încadrată ceților patrei lui Shakespeare, cea mai însemnată parte a desfășurării epice se întâmplă în Italia, la Lucca, adică în sudul lui Nietzsche, Byron, Shelley, etc. ca o necesară plantare în mediu. Cavalerul lui Cervantes a fost comparat cu pantagruelicul nostru Calistrat Hogaș, desigur, prea puțin justificat, fiindcă faptul că Hogaș călătorește pe Picsicuța lui, hoinar de priveliști, nu-i un motiv suficient. Și călătorul nostru e calm, e îmbibat de un optimism care-și extrage seva din antichitatea sănătoasă; dar nu e calmul pur de după furtună, nici încremenirea grea dinaintea ei, ci un calm plat, mediocru, banal, un fel de bonomie sfătoasă, transparentă. Incercând aflarea unei corespondențe între inaccesibilul erou cervantian și un personaj al literaturii românești am stărui, ezitând totuși, asupra lui Ragaiac; desigur, eroul lui Gib. I. Mihăescu e modern, iar prin noțiunea as'a vom înțelege substanța sa faustică și uneori lucidă contrastând cu Don Quijote.

Insă Ragaiac străbate întinsurile aride dela țărmul Nistrului călare pe bătrânul său Pafnute, având alături pe șirețul subaltern Marinescu. Mai mult : el așteaptă întruparea unei iluzii, cu ineluctabilă convingere în ea, ca și cavalerul Dulcineei. Ragaiac o așteaptă să descindă în viața lui din negura enigmatică a zărilor altei țări; faptul că ea trebue să apară țâșnind din ordinile altui mediu nebănuite, deci aureolate de mister, contribue la închegarea atmosferei mitice din jurul ființei ei eliminând însă pe Ragaiac din această învăluire, redându-l lumii sale omenești; cu alte cuvinte, o atare brutală opoziție îi va crea ei caracterul specific : *iluzie.*

La Don Quijote situația e inversă; el e plantat la altitudinea iluziei, după singularizarea în paradisul său individualist, închis exponenților omenești reali, dar accesibil altor iluzii; deaceea, admiși în lumea sa vor suferi transfigurarea necesară acestei pătrunderi: întâiu el însuși devine *Don Quijote de la Mancha,* calul fu numit *Rosinanta,* apoi țăranca *Alonza Lorenco* primește botezul iluziei: *Dulcineea din Toboso;* evident, toți oamenii întâlniți capătă descendențe suspecte, poate din vestitul *Amadis de Galia;* dușmani declarați ai cavalerului. Apropierea lui Ragaiac de el poate fi făcută în dimensiuni egale pe planul comun al *așteptării.*

Nefericitul cavaler nu-și refulează în potențial nerăbdarea implicată de așteptare, este prea impulsiv ca să fie lucid (și Ragaiac are isbucniri pătimașe în legătură cu episodul lui Iliad și Rusoiaca); el pornește înarmat, pelerin de absolut, să-și scurteze obsesia chinuitoare. Un miraj nedefinit îl torturează impunându-i goana după marea-aventură. Fiindcă prăbegia sa este *aventură,* fără un scop conturat cu claritate; „dragostea Dulcineei" nu-i decât un pretext. Nu am putea descifra atunci sensul aventurii creației în această necondiționată rătăcire? Nici frumosul nu are finalitate decât în el însuși, neaducând finitul niciunui corelat...

Probabil că trăirea în subiectiv a viteazului hidalgo e unul din motivele „decadentismului:", care se pare că nuanțează realismul cervantian; dar „paradisul' său nu are nimic artificial (actul artificializării presupune afirmarea voinței); dimpotrivă, toate gesturile îl revelează aderent până la desinteresare la propria aspirație.

E un fanatic al idealului său, un irațional, Don Quijote. Ințelegem acum că „reactionarismul" romanului lui Cervantes e numai de suprafață și că, tropismele mai adânci care-l animă constituesc o splendidă apoteozare a cavalerismului sufletesc. Prin urmare departe de interpretarea byroniană, semnalată de hispanizantul român, d. Popescu-Telega în recenta carte „Pe urmele lui Don Quijote":... Nu-i învinuire mai nedreaptă și credință mai greșită, după părerea noastră, decât a lui Byron, în „Don Juan", cum că Cervantes, odată cu sdrobirea cărților cavalerești, a căutat și a isbutit să doboare și idealurile cavalerești"...

„...Don Quijote nu e cumpănit, nobil în simțiri și moral frumos numai când nu e atins în monomania lui, dar chiar în clipele de cea mai mare nebunie"...

Privit în ansamblu, marele roman depășește o demență, viabilitatea lui, toate imperfecțiunile, începând cu erorile de formă: citate intercalate aparținând altor autori decât celor menționați de autor, lipsa acordului, barbarismele, stilul neunitar — al secolului și al lui Cervantes —, etc., sfârșind cu cele de fond : simple întâmplări hazlii (cum credea Caragiale!) sau atributul de satiră (contra lui Carol V, ducele de Alba, Lope de Vega, Villegas, etc.).

Satirizând anumite personagii, cartea și-ar fi pierdut actualitatea odată cu dispariția importanței lor imediate. Ori, dincolo de faptul că Don Quijote e actualizare a pasiunii, peste timpuri ridiculizează altceva decât poate, eterna iluzie; o iubește totuși pentrucă este obiectul aventurii sale în absolut la care nu poate renunța : sublim și tragic, frumos și dureros sfâșietor și nebunie. Deaceea Borgese, Sainte-Beuve și d'Aurevilly erau de acord în privința zâmbetului înlăcrimat al lui Cervantes.

Ținând seama de caducitatea pamfletelor, trebue să amintim că o asemenea ipoteză aduce cu sine inconvenientul cel mai valabil contrariului.

Și dacă a ridiculizat iluzia se referea la entitatea ei de element exterior; personalitatea lui reflecta mai puțin din acest ridicul, numai în măsura în care era angrenată de iluzie, ținta adevărată a ironiei. Discriminând, observăm că, sintetic, ironia lui Cervantes e amară : atunci, desigur, ironia vizează iluzia, iar amarul din ea pe el însuși.

Alt motiv care ne silește să sesizăm cât de absurdă e aplicarea noțiunilor: satiră și auto-flagelare, romanului e de natură estetică : prin urmare, Cervantes acordând operei sale semnificația asta nu a avut în vedere valoarea psihologică și sensurile creației donquijotești. Și neavând autorul viziunea acestor semnificații atribuite eroului său, o puteam avea noi?

Nu, deoarece în alt'rnativa as'a Don Quijote ar fi creeat de noi, perfecționat de noi și nu descoperit și înțeles de noi. Nuanța satirică există totuși, însă rolul ei se reduce la facultatea de împrejurare, de prilej al creației lui Don Quijote.

Ajunși aci, putem înțelege adecuata integrare a Cavalerului Tristei Figuri în generalitatea spiritului spaniol. Este țărmul ale cărui zări au constituit pentru Columb mirajul unei lumi noui, este patria conquistadorilor, a acelor cuceritori de pământuri necunoscute; este solul care conține întinsurile aride ale Manchei, unde a germinat destinul nemuritor al Cavalerului Iluziei. Sunt destine realizate în dinamismul lor creator întreg, tocmai prin evoluarea în climatul Spaniei toride, unde pasiunile ard cu intensitate de flacări, apropiind, prin luminositatea lor extatică de viață și prin violența aceluiaș extaz, de moarte.

ION STANCU

DOI GEMENI LITERARI: I. C. Săvescu și Șt. Petică

(Urmare din pag. I-a)

Pe lângă un atroce eminescian, în majoritatea poeziilor sale, Ștefan Petică are neajunsuri prozodiace și retorismul deselor repetiri al interjecțiilor : o, oh, ah, etc., supărător și apoetic. La fel și Săvescu : scăderile provenite din utilizarea unor imagini tocite și a unei metrici a la Bolintineanu, Alecsandri, etc. Citâm aceste neajunsuri ale majorității liricei celor doi poeți, tocmai spre a reliefa caracteristicile lor.

Din cele câteva poezii bune, în care geniul poetului s'a condensat incomparabil, față de rest, Iuliu C. Săvescu, prin descriptivismu-i integrat în natură se dovedește un intuitiv de rasă, inexistent până atunci în literatura noastră, unicul, deci, în felul său, singurul model preexistent lui Bacovia.

Muiate'n praf, muiate'n sânge
Pornește-al frunzelor convoi :
Sub cerul sur natura plânge.

Și brațe negre, despuiate,
Copacii'ntind către pământ,
In jalea frunzelor uscate
Cărunte frunți s'apleacă 'n vânt
Și brațe negre despuiate.

Pare că am citit o poezie din Bacovia ; și, totuși, aceste minunate versuri sunt făurite cu aproape o jumătate de secol în urmă, pe vremea celui mai aspru eminescianism.

Numai făcând această raportare, dela Săvescu la Bacovia și este suficient a înțelege marea însemnătate a personalității lui Iuliu C. Săvescu, pentru evoluția liricei românești.

Aceleași concluzii le vom trage și în cazul lui Ștefan Petică, raportând pe acest poet la Dimitrie Anghel și chiar, la d. I. Minulescu.

Cavalerul în negru — din piesa Solii Păcii — ne apare astfel însuși poetul, crainicul săditor în lirica românească, al unui idealism irizat de un quasi-romantism pe care numai „Moartea Crinului" și aspirațiile nostalgice de larguri din „Romanțele pentru mai târziu" îl poate legitima.

Privind global personalitatea lui Petică, vom găsi-o definită în măiastra discreție a florii :

O albă crizantemă se stinge'ndurerată
In vasul de Tanagra, caliciul închis
Păstrează'n fund parfumul iubit de altă dată
Și blând ca o cântare șoptită într'un vis.

CONSTANTIN STELIAN

Evocări în apusul toamnei

de SARMANUL KLOPȘTOCK

— Mă, da bine mai e aci în pom, cocoțat!
— Da, da eu m'am suit și mai sus ca voi — pomu meu e mai 'nalt ca al vostru!
—Mă, da ce dude mari mă!
— Dă care e mă?
— D'aia albă!
— A mea e d'aia neagră!
— Da gutuile!
— Da mierea-ursului!
— Da porumbele babii Ivancioaii?
— Da și când ne-o prinde, să vezi târnuială!
— Pă cine să prinză mă? Păi nu fac eu un salt mortal tocmai pă magazia lu Pavel Țiganu?
— Și dacă din salt cazi taman în bozii? Te-a cotonogit baba!
— E he, până să vie Ivăncioaia cu prăjina, am și tulit-o în dealu-Mitropoliei și mi-am umplut și sînu doldora de coacăze!
— Da și Țiganu cu toată albeața lui în ochi, când te-o ochi, ai și rămas beteag dă gionoată!
— La vremea aia, chioru e la lucru în uzină.
— Toate bune da dacă ghinionu o fi să te vază Domnu Florian dă la „Învățătura Poporului Român" taman bine ți-ar putrezi oasele într'a treia.
— Asta n'ar fi nimic că așa tot ne uită Dumnezeu într'o ciasă, dar te pomenești că te cheamă în cancelarie cu părinții să le spue ca te-a dat afara din școală!
— Atunci mi-ar părea și mai bine c'așa da-o dracului dă carte și aș intra la tipografia la *„Carțile Bisericești"* cu leafă în randu lumii!
— Și eu la Arsenal pă tren; nu m'aș mai da jos cât e ziulica dă mare dân tren!
— Și eu la Pragăr din ulița Franceză la jucării — cum a intrat și Spirică din fundătura Cocoș — aș avea dă unde să dau la păpuși și la maimuțe la toata mahalaua!
— Ba eu m'aș face păsărar în Sf. Anton, să-mi aleg numai sticleți care cântă, nu babuști — m'am săturat să le pui sămânță și apă la babuști care nu cântă!
— Păi nu e așa mă?
— Așa e mă!

*

Dinspre Podu-Beilicului dincolo de Sf. Spiridon, pe Leon vodă, un comediant în flanelă roșie ,care mestecă sub limbă o țipla, urmat de un om cu o lada cu papuși în Spinare, adună lumea în porți.
— Hai mă la Capitanu Costache în Olymp că pune pă Vasilache și pa Marițica să joace — vedem și noi papușile!
— Ce ne lasă pă toți, droae, în casă parcă?
— Da ce parcă le pune în casă? Le joacă afară în curte sub zarzar și noi ne spanzuram pa uluci.
— Atunci într'acolo!

*

— Bună ziua, bună ziua Marițico ce mai faci?
— Mersi bine, ce să fac? Mor dă focu tău dragă Vasilache.
— Ah, dragă Marițico, de când nu te-am mai văzut mi s'a aprins cămașa după mine!
— Am fost și eu pă la plimbare ca să te uit!
— Știu eu unde ai fost, mizerabilo; — ai fost ca să mă 'nșeli! Am să te fărâm!
— Ei iaca,m'am dus și eu în pețit, dacă vrei să știi!
Și cele două momâi de lemn înfășurate în zdrențe se opintesc în marginea perdelii prinsă de un piron din spatele magaziei domnișoarei Steluța Negriloiu, fată de 75 de ani și de un altul din calendarul domnului Mialache Vlădoiu impiegat la judecătoria de Albastru, se apropie, se închiondorăsc una la alta, se pocnesc puternic în capetele lor de lemn, se retrag apoi o vreme pentru a se ciorovăi mai aprig cu vocabularul abject al comedianților de după perdea, reîntâlnindu-se în reprize pe viață și pe moarte, scuipându-se, blestemându-se și rostogolindu-se în cele din urmă, egal înfrânte și pierind bombănindu-se în faldurile jegoase ale cortinei.
Asistența cotropită de haz se tăvălește în țărână, dulăii asurzesc ulița în urlete, drumeții se zgâesc printre uluci, în vreme ce Aurică pungașul, feciorul Căpitanului Costache amenință gloata privitorilor cu un retevei tras din zarzarul încărcat de haimanale:
— Afară derbedeilor, — v'ați adunat aci ca la comedii?!
— Hai s'o tulim că azmute și pă căpitan după noi — ăla ne bușește dacă ne prinde de când i-am scos lui fi-su un ochi la șotron.
— Daca-i așa, de cât spetiți în bătae mai bine la Iohan curelarul la razachie! tot să prefac ele păpușile că joacă!
— Parcă joacă ele? Joacă jidanii ăia doi după perdea!
— Atunci dacă-i așa, hai tot la șoacăț la struguri!
— Numai dacă n'o fi pus cursa!
— S'a luat de gânduri omu — nu i-a mai rămas un bob dân razachia aia roșie — i-am spetit-o!
— Cursă mă?
— Cursă în regulă mă, cursă dă vulpi, de-ți rămâne fluerile picioarelor în ea; e înaltă tocmai cât iarba dă nu să vede — are niște colți! Acolo îți rămâne oasele până vine curelaru, să te jupoae. Trage în tine ca într'un câine —ce crezi s'a săturat și el d'atâta jaf — s'a plâns la comisie lu Tache Nasu comisaru cu o cerere!

*

Un țignal sfâșie văzduhul, potolindu-se într'o larmă de huiduieli.
— Barzon cu banda!
— Nu e Barzon mă!
— Barzon e, mă, ce nu-l cunosc eu după țignal — Barzon care se îmbrăca la vicleim, cânta la morți și împingea la călușei la Filaret!
— Nu e mă ăla, e altu!
— Care altu mă? Asta e mă Barzon care face și pă mutu la Călușari — paiața cu sabia de lemn și cu o bucată dă scurteică pă ochi în loc dă mască!
— Nu e Barzon mă — Barzon e închis la secție — a jumulit toate perele lu Tâmpeanu dân Concordia!
— Fonfule, ăla e alt Barzon-Barzon găinaru din Tabaci care ese și la drumu-mare, dă face și pe hângheru după cutia dă câini, la Iancu Câinaru dân Colintina.
— Stați mă să vă spui eu — nu e nici unu nici altu — aci e vorba dă altă bandă — după glas — e Ghindă Șașiu, băiatu perceptorului ăla cu cioc dân Rădovanu, cu Lache a lu paracliseru dă la Slobozia' cu Usturoi, băiatu pânzarului dân ulicioara Ceres, cu a lu Gudin Gușatu, cu Pandele sparge nuci și cu Petrică Boiangiu după maidanu Călugărului — ăștia suntură, spui eu; — să joacă d'a hoții.
— Da mă, ei sântără, că i-a dat afară dân toate școlile;
— Ș'acuș?
— Acușica s'a căpătuit și ei care pă la tipografie, care pă la stăpân, care în prăvălie la Hanu Bedreaos, care pă la Manutanță!

*

Un răstimp dialogurile contenesc. „Hoții" au cârmit spre alte drumuri. Vorbitorii stau locului, în cumpănă.
In zare apare o mogâldeață aurie, imensă, depărtându-se în zmârcuri.
— Uite un balon!
— Stați să vedeți cum ia foc acușica — e dă foiță umflat cu spirt cu vată, parcă îl văd scum la pământ, mototol tocmai în porumbii lu Alevra!
— Ce foiță bă bobleților, ce spirt, ce vată nătăfleților!? Asta mă e balonu lu Leona-Dare din Cișmigiu — uite-o și pă ea agățată, cu dinții dă trapez — să vedeți cum se lasă cu ei tocmai în „Valea Plângerii" la Bellu.
— A dracului nemțoaică, domnule, ce coraj la ea?
— Da și când și s'o 'nmuia dinții, praf să face până la pământ!
— Mu cade, că e prinsă dă o curea și cureaua dă balon — și de cade, cade cu balon cu tot.
— Nemțoaica poate să cază odată, da balonu nu cade dacă e umplut cu gaz aerian.
— Acum îi vezi mototol p'amândoi la pământ, cu tot gazu lui aerian!
— Mai stați mă că poate cade balonu și nemțoaica!
— Așa e mă, mai stați!
— Nu cade mă!
— Ba cade mă!
— Ce să cază mă!
In fund, departe, în zarea învăpăiată de asfințit balonul așează o enormă pată galbenă pe discul înroșit în foc al soarelui.

*

— Bim bim bim!
— Cine e?
— Eu!
— Care eu?
— Eu Lixandru, fécioru lui Nenea Tache Vameșul!
— Și ce vrei?
— „Fețe"
— Ce fel de fețe?
— Fețe mărețe!
— Și anume? Vorbește — pe cine cauți?
— Caut pe ai mei!
— Care sunt?
— Trică Ilie paracliseru dă la biserica „Săraca"; Tache Năsosu fabricantu dă prinzători de sticleți și pă Petrache Boiangiu falcă prăjită, băiatu lui Lache Boiangiu din mahalaua Călugărului dă pă Filaret.
— Și ce ai cu ei?
— Vreau să-mi strâng oastea mea de haimanalâcuri să-i trec în curtea bisericii Slobozia la Ristache Ceasornicaru și să încingem un abiolan, o poarcă sau o geolărie să se ducă pomina!
— Dă unde vii?

— Viu din „Sperie-Pește". Am sărit uluca uzinii dă gaz, am tăiat prin curtea lui Mitu zarzavagiu, am sărit pă spinarea lui Costea Ibriș dascălu dă la biserica Alexe, făcut piuă sub geonoatele mele, am ciordit din vagoanele gării câțiva pumni de sacaz, pentru „luminații", diseară în curte la Pavel Țiganu și mă îndreptai să vă caut!
— Atunci hai mă!
— Hai mă!
— Abiolan!
— Bonjurlan!
— Încărcați măgaru!
— Dăscărcați măgaru!
— A'nplinit măgaru un an!
Și bătatura bisericii vuia de larma dăsmățată a jucătorilor îngrămădind la grilajuri toată dăspărțirea, cu treabă sau fără treabă!
Ristache, chiriașul ecaretelor parohiale, în dughenele cărora, prăbușite și scoase *în tăere* de primarie, își avea și „atelierul" — o nicovală potcovărească, trei deșteptătoare de bucătărie și un sipet cu resturi de mașinării și diverse tinichele — eșea mâniat pe prispă cu ochelarii căzuți în unghiul foselor, huiduindu-ne și amenințându-ne cu o enormă rablă în reparație. Tăiam „Discordia" traversam „Concordia" și intram triumfali în Olymp afundându-ne în ulicioara Buerebista, călări pe uluca comisarului Diaconu, la zmeu!
O flașnetă cobora, oloagă și dogită, dealul Filaretului aducând pe lenevia claviaturii ei răgușită marșul lui Boulanger, pierzându-și declinul prin tufișurile lui Radu-Vodă, suspinând falș sub apăsările anemice ale manivelei, ducându-și agonia în fundăturile Tabacilor. Câteva pietroaie se iveau ca din pământ, zburând fie în cutia al cărei plânset scotea afară din culcușuri toți dulăii mahalalei, fie în gambeta găurită a cerșetorului. Cântarea înceta întretăiată într'un gâjâit de moarte și lume nouă. Târziu, melodia mormăia din nou, departe, în locul ei blestemele cântărețului aduceau în porți pe malul celălalt al Dâmboviței, cerșind printre simigirii, birturi economice și alte dărăpănături negustorești, până în văile Văcăreștilor.

*

— Ia vezi bă Ilie, îl dă sau nu-l dă într'o parte?
— Dă-l tu mai întâiaș dată, ș'om vedea, dacă îl dă și el, atunci vrea *să facă* iar dacă nu-l dă, n'are curaj.
— Ața i-ai văzut-o?
— E din patru, — topenie.
— Oleo, da a mea parcă nu e din opt? Nu vezi ce burta dracului face zmeu?
— Da, da a lui are sîrmă!
— Ș'a mea ade cîrlig la gură; îl iau dă ață și dă gură ,îl fac mototol ,îl aduc în *Colpac* cu burtă; îl trag până la gură, îl zmucesc de-i ese mâna din loc, îi tai ața, trag păpușoiu și jart! cu sfoară cu tot în porumbii lui Gudin, până să mai potolește zavera; d'acolo o tulim la *„Cuțitu de Argint"*, la Androne băiatul popii Răzvănescu; ne pitim la el până înserează, îi tragem câte-va țintare *în nouă* și d'acolo pă ulicioară o zbughim în magazia babii — dormim acolo și mâncăm prescurile lui Androne. După miezul nopții, eșim dabușile și ne protăpim în cais până la ziuă ca să nu sculăm casa în picioare!
— Vorba e: îl dă sau nu îl dă într'o parte?
— Treaba lui, eu tot îl încurc și dă îl da și dă nu'l dă.
— Da de unde atâta sfoară?
— Dacă nu-i dau eu, îi dă el sfoară?
— Numai c'a dat-o toată!
— Atunci sări tu uluca, pune mâna pe burtă, rupe-i sfoara, sări îndărăt și fugi cu el înălțat gata.
— Da cu pietroaele, când ți-ar zbura toate în cap, ce faci?
— Păi noi nu-l pocnim — canalu uzinii nu e plin dă bolovani?
— Da mâine dacă te pândește și te ia dă piept în drum — Costiclici Zmeuraru e spaima încurcătorilor — ce te faci cu bătăușu?
— Stăm în gara Filaretului toată ziua — privim toate trenurile!
— Atunci hai, ațineți-vă.
— Ilie azdruncă-te!
— Aștept să-l dea într'oparte!
— Mă, vezi că are potaia cârlig la gură, — mă bobleților!
— Hai!
— Tricule, ferește telegrafu, Tricule, că acolo îți moare dobleaja!
— Ce limbă mă, dă-l mai bine în cap în pluta chirigiului.
— Ba aruncă-l mai bine dintr'o dată d'adreptul pe sfoară!
— Ba mai bine îi iau burta pă sfoară!
— Ș'așa e bine, da eu zic să se repează și Guță cu pietroiul odată cu noi, până să îl pui tu p'al tău pă sfoară, poate să-l tragă Guță cu coceanu de porumb, la mână!
— Acușica, hai!....
— Așa, bravo, dă-l dă gură și dă coadă, sus, zmucește cu putere într'o parte, nu te lăsa Ilie, fleașca dracului, — trage cu toată puterea, ce stai cu gura căscată, așa, acuma, aține-te, încă odată, jart!
— Guță, acușica, aruncă cu pietroiul!
— Hait!
— Gata!
— Luat!

*

— Lixăndruș, unde dormi tu mă la noapte?
— O să dorm și eu la Troașcă pă prispa cu o halcă dă pepene într'o mână și cu ochii la zmeuri. Dacă e vânt, e plin ceru dă zmeuri noaptea! Vâjie și dau din coadă. Haimanalele somnoroase le leagă de pom și adorm în iarbă cu urechea la vâjietoare; — ziua nu prea dă vânt! E zăduf și dobleaja stă ca o namilă nemișcată.
— Da tu Guță, unde înserezi?
— La Mitrana lu Mălăeru în Broșteni — spală mama mâine acolo și eu o iau înainte — dorm în geamiac lângă albie.
— Da tu Ilie?
— In anvon la biserica săracă — plec mâine cu popa Nae cu *zimtău*; așa, ca să mă scol mai de vreme, dorm pă papura bisericii.
— Da tu Droagă?
— La Gogu al Mângăroai — măsa e dusă la un parastas care ține toata ziua, pentru sor'sa Chivuleasa, și să 'ntoarce tocmai la toacă.
— Da tu Lică?
— La Fane tutungiu — măsa Dumitrana să duce la Sf. Dumitru Basarabov și rămâne dăcuseara în biserică toată noaptea ca să bocească și să se roage până la leturghia de a doua zi — și noi acasă, cu toții într'un pat, lungiți în curmeziș ne hingherim și spunem basme și anecdote.
— Da până diseară la dăspărțire ce ne facem?
— Suim la Filaret: Incingem un foc din vrascote din livezile lui Băicoianu, sarim la Alevra, zmintim câțiva ștuleți dă porumb, îi varim în spuză, tragem un țintar în *„nouă"* și rontăim în jurul jăratecului până pe înoptat.
— Ne sparge chefu banda lu Giușcă arșicaru — cam pân partea locului calcă el!
— Nu mi-e frică; sînt închiși cu toții la secție!
— Da dacă scapă?
— Ne ciușdim în gară, în vagoane!
— Dacă pleacă vre-un tren cu noi fără să știm și ne trezim la Giurgiu?
— Sărim din mers!
— Și dacă rămâi agățat?
— Hai mai bine după Vruse, uite-l cu giolarii — ne amestecăm cu ei, ne facem și noi că ne uităm la arșice și când s'o 'nceinge joaca în toi, jart *„pui dă giol"!*
— Cu a lu Vruse te pui tu mă? Păi ăla, mă, pentru un pui dă giol te aleargă cu capu gol și cu camașa balon în spinare până în Tabaci tocmai, trece Dâmbovița după tine, te gonește în Dobroteasa și te duce așa pă toate cotiturile până cazi amețit cu genunchii jupuiți, ș'atunci să te ții buseală, până te lasă în drum pă jumătate mort și tot îți ia geoalele îndărăt și ție nu ți le lasă!
Asta e Vruse!
— Atunci, hai la scăldat la Lemetru. —
— Da vardianu? Săraca trestia dă mare ce păzește ea? Te-aleargă și ăla mai abitir ca Vruse, că ăla e d'al poliției — până în poarta Văcăreștilor și dacă nu te prinde, la urma urmii tot s'alege cu hainele după tine și rămâi în drum în pielea goală și plângi și strângi din fălci de-ți intră măselele în gingii și genunchii se bat cap în cap dă atâta tremurici și nimeni nu te aude și nu te vede și vardianu duce zdrențele la comisie și atunci să pofteși să vii să le ceri dacă îți dă mâna!
— Atunci hai la tine, — ciomege avem, tragem o poarcă d'a noastră!
— La mine? La mine acasă e pustiu, mama zace pă ladă și Azor urlă legat sub salcie — îi e urît.
— Haideți atunci la mama preoteasa, — face mâine lu bărbat-su popa Iancu, pomană mare; ne dă din ajun carne, pilaf, flori și băncuțe.
— Cui îi dă mâna să treacă pragu porții? Are un dulău dă când a călcat-o Pahonțu dă i-a adunat toată arămăria; în două te face, numai să te apropii dă ulucă!
— Păi ș'atunci n'avea pă Dolfa cât un viței dă mare?
— Avea, da hoțomanii i-a dat chiftele frământate cu ace cu gămălie!
— Mergem atunci la agrișe la coana Sasinca.
— Le-a jumulit primăria cu tăierea, când a tras bulevardu Uzinii!
— A mai rămas gutuile!
— Alea sunt dăparte dă ulucă — cine le ajunge?
— Ne urcăm în corcoduș — d'acolo ne facem balans, cădem drept pă magazie și d'acolo taman în gutui — nu mai rămâne una!
— Da dacă dân vânt în loc să cădem pă magazie cădem tocmai d'adreptu în iarbă? Nea Mihalache dă la Arsenal are niște pumni dă mecanic cât căpățîna de miel — terci te face — mori negrijit!
— Așa e când ai căta: când nu e dă noapte la cuptoare, stă la pândă ziua la gutui.
— Mai bine uite, tragem colea la Burcică o rișcă.
— Jos banii!
— Jos!
— La o parte cine n'are gologani!
— La o parte!
— Feriți banu!
— Banu sus!
— Feriți banu!
— Cine dă?
— Eu!
— La o parte Troașcă!
— Arde-l Ilie!
— Indărăt Ghimișii!
— Jart cu el!
— Mai la dreapta Usturoi!
— Ăla e!...

*

Banul ferecat pe două părți își înalță soarele de aramă în lumina tremurătoare a văzduhului, rămâne o vreme în loc, își răsucește fețele în cumpăna suișului apoi rostogolindu-se în fulgerări amețitoare cade glonț în noroi. Jucătorii eșiți din minți se ațin cu gurile căscate:
— Inc'odată!
— Feriți banu!
— Inapoi — feriți banu!
— La o parte ăi care nu joacă!
— Arde-l!
— Ăla e!
— Pă el băeți!
— Pă el mă!
— Jart cu el!
— E a mea! Plătit
— Plătit!
— Inc'odată!
— Azdruncă-l cu toată forța!
— Sus!
— Așa băeți!
— Omu!
— Omu!
— Ăla e — plătit.
— Plătit!
— Și'nc'odată, — sus cu toată forța!
— Feriți banu!
— Jart!
— Ars!
— Tuț!
— Mai vezi d'altu!
— Nu să prinde!
— Inc'odată!
— Ăla e!
— Biserica — așa te vreau!
— Pă ea!
— Pă ea!
— Plătit!
— Plătit!
— Și'inc'odată!
— Omu!
— Omu!
— Al nostru ești!
— Al nostru!
— Mai merge?
— Nu mai merge!
— Plătit!
— Plătit!

*

In capul Olympului se ivesc din negurile depărtărilor Filaretului, arătări cari se apropie în zumzete ritmice de zurgălăi.
O prăjină îmbrobodită în căpățâni de usturoi și fâșii murdare tricolore cârmește oastea chiuind în inima mahalalei.
— Uite călușarii — după ei, cu mutu în cap!
— Trage-i sabia dă sub mână și aține-te la chivără!
— Nu te pune cu mutu — nu știe multe mutu — e și mut și nebun dân firea lui; când te-o pocni cu dosu palmii, te și trimete dintr'odată pă lumea ailaltă.
— Numai să i-o apuc eu bine cu teacă cu tot — i-o trag dintr'o zmuncitură, o pui d'acurmezișu pă genuchi, și drept în două i-o frâng!
— La urma urmii, nu e mut; îi merge numai așa vorba că e mut pentru c'așa e jocu să facă pă mutu șase săptămâni până vine vremea dă se sparge călușarii — să preface. Da ia să-l calci pă picior odată dân greșeală — nici Dunărea nu te mai spală dă 'njurături ce-ți cară. Să-l vezi seara la împărțeala banilor cum să mai înfige — numai gura lui s'aude; să cutremură pământu — m'am ținut eu odată după ei până'n Moși.
— M'am îmbrăcat și eu odată la călușei — aveam slăbiciune pentru sabie și chivără — ca mut și când colo nu s'a și repezit Lică Tulceanu acasă dă m'a spus și nu m'am pomenit cu unchiu Enache cu toroipanu pă mine de m'au prins frigurile din sperietură. Mi-a descântat baba Mariuța dă friguri din bătae și dacă nu cădea cărbunii la fund, gata-gata să dau ortu popii!
— Și pă mine la fel tata, cu făcălețu dă mămăligă, mi-a rupt junghietura gâtului că m'am îmbrăcat la Vicleim ca prunc!
— Și pă mine mama cu coada dă la apărătoarea dă muște dă m'a asurzit d'o ureche pentru că m'am îmbrăcat la călușei la Trocadero în deal, cu mască și cu fustă — dă dragu costumului împingeam și eu pă gratis, fără leafă, bârcile pline cu cheflii amurezați care rontăiau floricele calde și beau limonadă rece.
— Și pă mine tușa Anica cu cleștele dă la sobă c'am umblat *cu salcia* și i-am făcut neamu dă rîs — neamu sârbesc ăl pricopsit al bunichii Pena Zărăfoaia și al plăcintarului Tache Mihalis!
— Bă pă mine m'au oropsitără și m'au trimes să-mi pierz urma la unchiu Ghiță, notar în Spanțov, la țară ca să-mi facă rost undeva în cancelarea lui ca scriitor, doar doar m'oi tămădui dă apucăturile dă actor!
— Pă mine m'a tuns tata la piele, tot dă frica teatrului, ca pă tobă ,de-ți erea mai mare mila de buclele care alunecau în jos pă genunchi, — tunsoare daia soldățească cu scări cât pecinginea; m'arăta tot maidanu cu deștu huiduindu-mă, că am bube dulci în cap — mă chielise de frică să nu mă fac comediant!
— Cu mine a fost alta; — a 'ncercatără pă la Căpitanu Tumbulică să-mi facă rost să intru ca copil dă trupă în armată, ca să nu mai fac poizii în mahala; — la militărie m'au găsitără prea *minor* și m'a trimes acasă ca să mai cresc. Acasă, mama dă necaz m'a dăzbrăcat în pielea goală, m'a uns cu miere, m'a legat d'un salcâm în mijlocu curții și m'a mâncat mușțile cât a fost ziua dă mare fără să pot da nici măcar dân nas, strigându-mi din geamlâc: „te mai îmbraci ca femee la *călușei* la *„Sperie-Pește"* diavole?! Hai?
— Și iaca la drept vorbind n'a fost rău — a prins bine!
— A prins că ne-am lăsat de drăcii!
— Te-oi fi lăsat, da prin agrișele lui Inochentie tot mai dai tu iama!
— Da tu la perele lu Tâmpeanu, ce cusur ai?
— Și tu? Vai de moșmoanele popii Stelian dă la Slobozia!
— Și tu așișderea cu pepenii lui Mitu dân Buerebista, până a pune mitocanu mâna pă tine! Vai de beregata ta!
— Să poftească!
— De, aține-te!
— M'ațin!

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 33
Marți 30 Noembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

NUMĂR INCHINAT ARDEALULUI

DUPĂ UN PĂTRAR de VEAC

1 Decemvrie 1918 este o zi a împlinirii. Profețiile poeților luau trup, suferințele de veacuri se refugiau în amintire. Prin voința poporului și vitejia soldatului român începea un nou capitol în istorie.

Literatura, — această oglindă a frământărilor omenești — trebuia să înregistreze noile realități ale sufletului românesc. 1 Decemvrie nu însemnează numai începutul unei noui ere politice în viața neamului ci și începutul unei mari renașteri culturale.

Literatura ardeleană animată până aici de suflul profetic trebuia să pășească spre noui teme. Alte realități, cereau o altă literatură.

Primii ani de după Unire sunt rezervați reparațiilor unui mileniu de asupriri. Școala, biserica, pământurile, legile, cereau o nouă haină. In literatura transilvană se manifestă în acest timp vechea generație de scriitori: Rebreanu, Agârbiceanu, formați în mediul impărăției bicefale, în vreme ce Octavian Goga se asvârle cu toată impetuozitatea temperamentului său în vâltoarea luptelor politice.

Dacă Rebreanu și Agârbiceanu nu sunt un produs al Unirii, ei au găsit în cadrul nouei ere politice libertatea și ambianța necesare creației. Au găsit întreg sufletul românesc, dornic de cultură, posibilități mai mari de difuzare și noui îndemnuri.

Cu Lucian Blaga poezia ardeleană pășește spre noui teme. Amaritia lui demonstrează posibilitățile Ardealului liber.

Scăpat însfârșit de orice constrângeri, de privirile chiorâșe ale străinilor, de gemetele de robie ale fraților, poetul ardelean are răgazul gratuităților spirituale, poate însfârșit să se privească pe sine, să încerce formule noui de artă, și de gândire. Lucian Blaga e o replică imediată de creație majoră a libertății ardelene.

In Aron Cotruș stăruie ecourile suferințelor de ieri. El continuă tradiția de luptă a poetului ardelean situând-o pe un plan mai vast, pe plan social. Inainte de Unire poeții ardeleni stăruiau în revendicări naționale, revendicări de cari erau legate și cele sociale. Acum poetul se vrea vestitorul unei lumi de dreptate pentru moți, pentru mineri, pentru „plugarii fără țarină".

N'au lipsit în tot acest răstimp încercări desuete, continuatorii cari se reclamau paznicii marilor tradiții ardelene fără a aduce preocupări noui de fond sau de formă. Erau niște palizi epigoni ai lui Coșbuc ori ai lui Goga.

Marea dezorientare ce a domnit în câmpul literelor românești prin introducerea formulelor apusene, cubiste, dadaiste, expresioniste, s'a resimțit și în Ardeal. Epoca aceasta de mari experiențe s'a tradus în Ardeal printr'un fel de timiditate literară.

Scriitorii ardeleni proveniți în mare majoritate dela țară nu puteau renunța la glie, dar nu voiau să fie nici anacronici. A urmat o perioadă de tăcere brăzdată doar de câteva studii și cercetări istoriografice și literare ale d-lor S. Pușcariu, G. Bogdan-Duică, Olimpiu Boitoș și Ion Breazu.

In curând, după 1928, noile generații, crescute în orizontul de țară împărătească al României Mari, aveau să isbucnească hotărîtor spre lumină. Universitatea Clujului își dădea roadele!

Incep sondagii pentru reviste literare locale, cari să țină seama de experiențele literare de până atunci dar cari să mențină în acelaș timp contactul cu pământul.

„Abecedarul", „Gând Românesc", „Pagni Literare", „Familia", „Afirmarea", „Țara Bârsei", „Progres și Cultură", „Provincia literară", „Brașovul literar", apar la scurt timp una după alta, împânzind orașele ardelene, aducând talente, definind poziții.

E adevărata mișcare culturală a Ardealului tânăr. Câțiva dintre scriitorii scoși la iveală de aceste reviste își au deja un loc de frunte în mișcarea literară a vremii, alții sunt în curs de definire.

Puternica mișcare culturală ardeleană care-și caută un drum propriu, cu unelte noui, cu preocupări noui, a fost brusc întreruptă după un deceniu de mare eflorescență în 1940.

Poeții s'au reintors atunci cu 22 de ani în urmă. Au revenit în actualitate versurile lui Goga, temele de altădată, poezia de luptă.

Dela Teodor Murășanu, Mihai Beniuc și E. Giurgiuca până la Lucian Valea, toți poeții Ardealului s'au vrut de trei ani încoace interpreții noului doliu românesc. Avem astfel în momentul de față o bogată poezie a refugiului, care dacă nu excelează întotdeauna prin calitate, este cel puțin străbătută de accente de mari înfiorări românești.

In acest număr înfățișăm, după posibilități, câteva aspecte ale culturii ardelene în ultimul pătrar de veac. Prezentarea e departe de a fi completă. Cei ce cunosc posibilitățile de lucru în aceste vremuri, greutățile de tot felul ne vor înțelege și ierta.

Un singur gând ne-a călăuzit: decât nimic, mai bine o prezență simbolică a Ardealului într'o revistă din Capitală la 1 Decembrie 1943.

U. L.

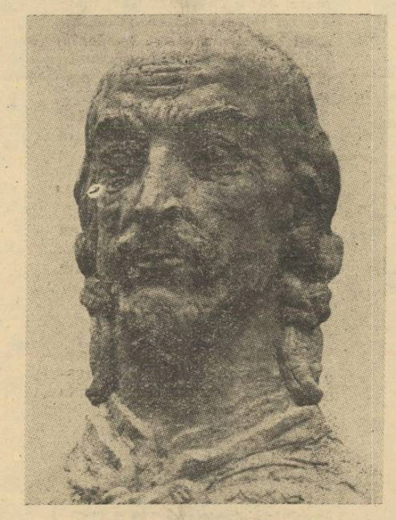

HORIA

CLOȘCA

ISTORIA LITERARĂ MODERNĂ IN ARDEAL

de OLIMPIU BOITOȘ
prof. univ.

Cercetările de istorie literară n'au lipsit în Ardeal, înainte de 1918, cu toate că în această parte de țară cărturarii au arătat totdeauna marcate predilecții pentru studiile de limbă sau de istorie politică. In ce privește istoria literară modernă, avem chiar cazul unui specialist, profesorul Ioan Rațiu dela Blaj, care o viață întreagă a muncit în acest domeniu, publicând un frumos număr de lucrări cu caracter monografic, care sunt indispensabile pentru investigațiile mai nouă ale specialiștilor. In general însă aceste lucrări, ca și ale altora din aceeași perioadă, pot fi cuprinse într'o vastă categorie a studiilor cu caracter pur elogios, în care spiritul critic se manifestă sfios și mai mult cu tendința de a acoperi anumite laturi mai puțin strălucite din opera scriitorilor luați spre cercetare. Dacă partea de biografie din aceste studii ajunge adeseori la rezultate fericite, nu se poate spune același lucru și despre capitolele care ar trebui să dovedească o pătrundere în sensul adânc al operelor și în valențele lor artistice.

După Unire, lucrurile s'au schimbat. Universitatea Daciei Superioare avea să promoveze și cercetările de istorie literară modernă, îndrumându-le spre o metodă științifică, riguroasă în tendința ei de precizare a datelor și a termenilor și obiectivă în caracterizarea și aprecierea valorilor. Evident, meritul acestei orientări noui îi revine profesorului Gheorghe Bogdan-Duică, titularul catedrei de istoria literaturii române moderne dela Universitatea din Cluj.

Profesorul Bogdan-Duică venea la Cluj cu un frumos capital de realizări în domeniul specialității sale. Activitatea sa prodigioasă, în care erudiția de toți cunoscută servea o metodă de investigație cu multe trăsături personale, a continuat câtva timp cu vechiul elan. In centrul concepției istorice a lui Bogdan-Duică stă ideea de personalitate, urmărită în evoluția ei, cu toate aporturile ereditare, de rasă și mediu cultural. Astfel, pe lângă cursurile dela catedră, profesorul de literatură română modernă dela Universitatea din Cluj a publicat în răstimp de abia cinci ani (1921—1926) importantele contribuții: **Titu Liviu Maiorescu,** discurs de recepție la Academia Română (București 1921); **Vasile Alecsandri. Admiratori și detractori** (București 1922); **Despre „Luceafărul" lui Mihail Eminescu** (Brașov 1925); **Vasile Alecsandri — Povestirea unei vieți** (București 1926); precum și remarcabilele monografii despre **Gheorghe Lazăr** (București 1924) și **Simion Bărnuțiu** (București 1924); cărora avea să le urmeze în 1933 cercetarea monografică despre **Ioan Barac** (București). O mențiune specială merită primul volum — rămas singurul — dintr'o **Istorie a literaturii române moderne** (Cluj 1923), consacrat întâilor poeți din Muntenia și nu poate fi trecută cu vederea seria nesfârșită de însemnări **Multe și mărunte despre Eminescu,** răspunsurile la discursurile de recepție ale scriitorilor Octavian Goga și Mihail Sadoveanu, sau edițările de texte: poeziile lui M. Eminescu și faimosul discurs dela 2/14 Mai 1848 al lui Simion Bărnuțiu.

La această lucrare de elucidare a problemelor puse de evoluția literaturii române moderne au participat și alți profesori ai Universității clujene. Prof. Ioan Lupaș s'a ocupat de câteva momente din perioada mai veche a acestei literaturi, studiind **Cea mai veche revistă literară românească** (Cluj 1921) și **Scrierile istorice ale lui Petru Maior** (Cluj 1921); publicând **Din activitatea ziaristică a lui Andrei Mureșanu** (București 1925) și aducând prețioase contribuții privitoare la viața și personalitatea doctorului Ioan Pinariu-Molnar. O serie de articole de specialitate au fost strânse în volumul **Contribuțiuni la istoria ziaristicei românești ardelene** (Sibiu 1926).

Centenarul morții lui Petru Maior a prilejuit și profesorilor Alexandru Lapedatu și Sextil Pușcariu o privire de ansamblu asupra unor aspecte fundamentale din opera marelui și eruditului polemist istoric: întâiul a cercetat **Rolul lui Petru Major în cadrul vieții naționale și culturale a epocii sale,** iar al doilea, **Părerile lui Petru Maior despre limba română.** Prof. Valeriu Bologa a fost preocupat de aceeași temă interesantă a doctorului I. Pinariu-Molnar, iar prof. Nicolae Drăganu a publicat prețioase contribuții privitoare la opera din tinerețe a poetului Gheorghe Coșbuc (**Coșbuc poetul liceului grănițeresc din Năsăud, 1921**).

Studiile de istorie literară pe care le-au publicat membrii corpului didactic dela Universitatea din Cluj au luat uneori forma unor lucrări de literatură comparată. Insuși Bogdan-Duică a activat în acest domeniu și el poate fi considerat printr'o seamă de cercetări întreprinse în tinerețe printre precursorii literaturii comparate la noi, disciplina aceasta fiind de curând constituită chiar în țările de mai înaintată cultură. Studiul său despre Ioan Barac este de altfel o lucrare tipică de literatură comparată. De aceeași natură sunt și cercetările prof. Petre Grimm privitoare la cele mai vechi reflexe ale literaturii engleze în literatura română modernă. Contribuțiile prof. Grimm, într'un domeniu mai puțin accesibil cercetătorilor noștri, s'au tipărit la început în **Dacoromania,** buletinul Muzeului limbii române de pe lângă Universitatea din Cluj. In aceeași publicație s'a tipărit și teza de doctorat a prof. George Oprescu intitulată **Eliade Rădulescu și Franța,** o lucrare bogată în informații, printre cele mai valoroase din câte au apărut despre Eliade Rădulescu înainte de temeinicile studii ale prof. D. Popovici.

(Urmare în pag. 2-a

Ardealul, prezență virilă

de ION FRUNZETTI

1. **ZESTREA DE FEMINITATE A CULTURII CISCARPATINE**

Supus unei analize spectrale, spiritul românesc, așa cum s'a manifestat în cultură prin producțiile în stare să intre demn în istoria ei, prezintă, între constantele sale, într'o măsură apreciabilă, preferința pentru **volatil.**

Se admiră prea mult — sociologic vorbind — **subtilitatea,** și diagnosticul gustului public nu înșeală niciodată. Produs al unui proces necontestat de **rafinare,** îndelung în timp și anevoios ca mecanică, subtilitatea cuprinde de-o-potrivă în conceptul său, notele de caducitate, instabilitate și fluență, pe lângă lipsa unei densități materiale certe, în stare să-i confere concretitudine.

Cultura românească este — istoric — produsul „claselor culte", și convertirea lor, operată necontenit de-a-lungul istoriei, către alte valori decât cele autohtone a fost denunțată prea de multe ori, ca să nu fi intrat în urechile oricărui cât-de-cât-cititor, discreptanța dintre făptura pământului românesc — țăranul și cultura sa — și eflorescența culturală superficială a claselor suprapuse, catalogată pretimpuriu drept „românească".

Intr'un interesant articol apărut în revista sa, Saeculum, Lucian Blaga încerca strălucit să revizuiască noțiunea de **„preistorie".** Sprijinindu-se și pe intuiția geamănă a unui Klages, Blaga conchidea că, spre deosebire de cultura populară a altor neamuri, în special a celor occidentale, definită genetic ca o deviație a unei culturi majore apuse, cultura românească populară, este produsul genotip, direct, necontrafăcut, al unei viziuni originare de lume și viață, cu neputință de calificat, dat fiind caracterul ei strict organic, firesc, altfel decât drept „preistorică". Coexistența preistoriei și istoriei nu e o afirmație posibilă decât în cadrul unui sistem omolog celui spenglerian, reducând istoria culturii la cicluri, înlăuntrul cărora identități de factură pot apropia două epoci oricât de depărtate chronologic, până la a le îndreptăți să se cheme **„contimporane".**

Nicăieri ca pe meleagurile noastre caracterul de impermeabilitate al culturilor nu s'a ilustrat mai pregnant. Căci, pe când, în genere, istoria unui popor este tulpina aeriană a unei rădăcini preistorice pe care o actualizează, la lumina solară a unei conștiințe ajunsă în posesia ei înșiși, și aptă de a-și considera critic posibilitățile, în raport cu cele alte altor conștiințe — prin confruntarea cu ele, e adevărat, însă fără ca prin aceasta să înceteze a vroi să realizeze o creștere firească din preistorie, — istoria civilizației românești marchează, s'a mai spus, o ciudată, bruscă, rupere de straturi. Prăpastia dintre formele tipice de civilizație românească populară — rotundă în structura sa, și închegată unitar, organic, fără fisuri prin care să se poată strecura agenți externi — de-o-parte, și formele noui civilizații, importate de clasele cârmuitoare, a fost de atâtea ori remarcată încât reducerea ei în cadrul unei problematici nici nu mai prezintă interes, ca atare. Dacă nu putem ocoli să o reamintim, e numai pentru luminile pe care le poate reflecta asupra unei probleme, cu care are certe adiacențe. Căci, fără reactualizarea acestui fapt, cu greu s'ar putea explica preferința pentru **volatil, scânteietor** și **subtil,** marcată de gustul societății culte românești, și impusă drept criteriu suprem producției artistice. Nu trebuie să se uite, mai ales, care a fost momentul contactului nostru cu occidentul, (vorbesc de contactul pe o suprafață socială mai mare, decât de pildă alegerea la Academia din Berlin a lui Dimitrie Cantemir, caz izolat și fără răsunet în masse). Secolul al XVIII-lea francez, acest cel mai feminin secol al Europei, ce alt putea oferi el coconașilor și duducilor însetate de cultură din țările românești, efeminate și așa, îndeajuns, prin levantinismul claselor stăpânitoare, de origină fanariotă? Ascuțimea grecoteilor mărunți deveniți în țară bei și beizadele, avea ea oare îndreptățire și putință de a admira altă formă de artă decât hedonismul frivol și parfumat al secolului galant?

Rococo-ul, sub auspiciile cărula începe cultura occidentală în principate, structurează cu totul feminin spiritul primelor înjghebări. De fapt, noua orientare nu era decât o deviație a celei vechi.

Când în teatrul domniței Ralu Caragea, beizadelele interpretau „Italiana în Alger" sau „Răpirea din Serai", ele nu făceau decât să substituie fumului de mirodenii orientale aspirat din narghilelele cu ciubuc, pe saltele moi, în iatac, fumul mai puțin dens, mai puțin greu și aromitor, mai frivol și mai excitant, al pulverizatoarelor cabinetelor de toaletă rococo, din buduarele femeilor galante. Intre volatilul contemplativismului substanțial, senzual, al orientului și volatilul nouilor formule de viață înecată în nouri de pudră și'n frou-frou, trecerea nu era chiar așa de greu de suportat, și e de remarcat că nici o reacțiune n'a izbucnit în principate, împotriva nouilor forme de civilizație, până în momentul când lascivitatea feminină a cântecelor franțuzești galante n'a fost înlocuită cu alte cântece, mai bărbătești, produse ale unei mentalități revoluționare care la 48 însemnau enorm, oricât astăzi ne-ar apărea de puerile.

Principiile pașoptiste au întâlnit, la noi mai mult ca aiurea, opoziții dârze, tocmai prin faptul că vigoarea concepției din care porneau, populară în ultimă analiză, contrazicea nonșalanța dulce a vietii de carte, a oamenilor „bine", efeminați până în vârful lăcuit al unghiilor,

(Urmare în pag. 7-a)

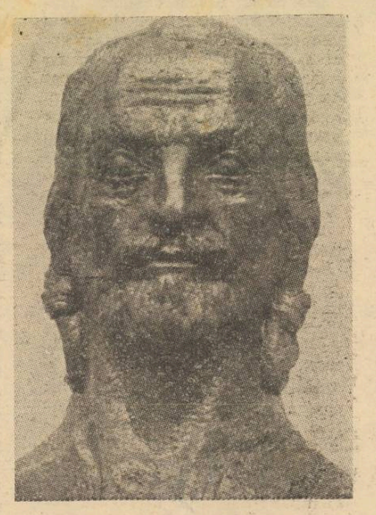

CRIȘAN

(de Ion Vlasiu)

Semnificațiile purismului ardelean

de ION ȘTEFAN

Principalele note distinctive ale aristocrației sunt conservatismul și, prin adiacență cu acesta, rezistența la infiltrația elementelor eterogene. Purismul constitue deci o funcție de natură aristocratică. Ca atare, pentru a proba aristocratismul firii ardelene trebue recurs la cel mai întins și profund aspect al vieții culturale transilvănene, care este purismul.

Teoria puristă, lansată de școala latinistă, care trece și în Principate, progresând și amenințând să modeleze întreaga mentalitate a poporului român după imaginea sa, — periculoasă în primul rând prin erudismul ce-l comportă și implicit prin detașarea de viață la care obligă, fără a se îndepărta prin aceasta de conceptul aristocratic din care derivă, — își are totuși o justificare, dată de ambianța în care se naște. Lăsând deoparte setea puristă a epocii și concursul ei pentru noblețe, care nu-și pot afla loc pentru o expunere în acest articol ocazional, — se știe că Transilvania, — mai ales partea ei occidentală și Banatul, — e regiunea ce păstrează până azi cele mai numeroase elemente latine, din cele dispărute aiurea, în cuprinsul țării noastre, impunându-se astfel, în domeniul limbii, ca un ținut prin excelență conservator. In acest conservatism trebue văzută deci sursa purismului, stimulat apoi de influențe ale momentului istoric.

Prefața dicționarului alcătuit de Laurian și Massim este în deplin acord cu aceste date, când afirmă că „un fericit instinct de conservare, asemenea celui care are fiecare ființă vie, inspiră fiecărei limbi oroare de orice străinisme". Inavuțirea limbii prin împrumuturi din afară e, pentru autorii dicționarului, tot atât de dăunătoare și contrară naturii limbii, cât și naturii unei plante sau a unui animal. Puritatea limbii e deci o cerință imperioasă a instinctului popular, ca și a oricărei minți sănătoase. Ca atare, criteriul oricărui lexicograf român trebue să fie romanitatea cuvintelor în forma și materia lor. Dacă s'ar întâmpla ca unele cuvinte din domeniul artei și al științei, de care avem absolută nevoie, să nu poată fi aflate în limba latină și nici să fie formate dintr'o rădăcină romanică, atunci ele trebuesc adaptate din altă limbă romanică, dar numai cu condiția, prin care să li se verifice neolatinitatea, ca ele să figureze măcar în două din limbile neolatine, italiana și franceza. Se știe că dicționarul se împarte printr'un glosar al cuvintelor plebee, fie străine prin originea sau forma lor, fie de origine indoelnică, cuvinte care n'au ce căuta în tezaurul unei limbi de prestanță romanică.

Dacă aristocrații au pasiunea genealogiilor, Ardelenii au și ei pasiunea originilor care se suprapune de fapt pe aceea a purismului. (Faptul e explicabil și prin conjunctura ideilor ce circulau, pe timpul școalei latiniste, în Europa: se susținea dreptul primului ocupant și totodată se apărau privilegiile popoarelor mari și ale claselor sociale înalte. Trebuia deci să ne dovedim întâietatea istorică în Ardeal și originea romanică, de popor ales). Istoria culturală a Ardealului se țese pe o frenetică și obstinentă căutare de izvoare. De aceea, Ardealul e un ținut de descălecări. Pentru un Simion Bărnuțiu, dreptul Românilor e același cu dreptul Romanilor. Dreptul nostru trebue desvoltat în conformitate cu principiile naturale și eterne de drept, nu prin influențe din afară, căci el nu se împrumută dela străini, ci se naște, ca și limba, din necesități interne. După cum e nenatural, irațional și antinațional a corupe limba, la fel e și cu dreptul. Și Bărnuțiu conchide îndemnând să ne întoarcem la instituțiile juridice romane.

Unirea religioasă cu Roma e și ea o întoarcere la aceste origini, nobile, pentru reinstituirea cărora în toată puritatea lor au luptat cu ardoare generațiile ardelene, susținând continuitatea și puritatea românească în domeniul biologic și cel linguistic, adică în cele mai importante.

Insuși felul de viață profesională al Ardelenilor aderă de altfel la îndeletnicirea ce ajută menținerii autonomiei de sânge și limbă. Agricultorul, prin stabilitate și vecinătate, e de obicei un concesiv, condus de compromisuri și oportunisme. Independența e mai compatibilă cu profesiuni de felul celor îmbrățișate de Ardeleni, — care, cum notează și Iorga, sunt mocani, cavaleri (nobili și militari), contopiți de altfel în țărănime

(Urmare în pag. 7-a)

Rânduri de amintiri

In ziua de 1 Decembrie 1918 mă aflam în Roman. Părăseam pentru întâia oară camera, după șase săptămâni de gripă, pentru a ține o conferință la societatea culturală „Miron Costin" din localitate. Din svonuri știam că se va ține o mare adunare națională românească în Ardeal, pentru a hotărî unirea cu Regatul român, dar în oraș încă nimeni nu bănuia că adunarea se va ține chiar în ziua aceea.

Din Decembrie 1917 fusesem numit preot militar la unul din regimentele Corpului voluntarilor români, care fu însă demobilizat după pacea separată, și dela Hârlău (Scobinți) mă întorceam la Roman, unde îmi făcusem refugiul din Octombrie 1916 până în August 1917, când, cu alți ardeleni, am fost evacuați în Rusia, de unde în Decembrie mă înapoiasem în Basarabia și apoi în Moldova.

Epidemia de gripă ce bântuia cu furie mă prinsese la Iași și apoi o purtai câteva săptămâni la Roman.

Când am pornit dela locuință pentru a ține conferința, aerul tare de afară, cu mireasmă de zăpadă înghețată, mă umețise în așa măsură, încât de mai multe ori am fost silit să mă opresc în drum, răzimat în baston. De câteva ori mă gândii să mă întorc la locuință, convins că nu voiu putea ajunge până la localul unde aveam să vorbesc, dar cum nu puteam aviza prin nimeni pe aranjatorii conferinței, nu am îndrăznit să mă întorc.

Cu chiu cu vai am ajuns, făcând mereu popasuri, dar acum mă temeam că nu voi fi în stare să vorbesc. Amețeala îmi revenea mereu și capul mi se învârtea.

Prezența unui public numeros îmi dădu însă curaj și putui să-mi țin conferința. Nu-mi mai amintesc subiectul. Poate am vorbit despre vechii cronicari ai Moldovei. Știu numai că drept încheere am spus, în legătură cu biruința constiinței naționale și a principiului naționalităților: „Poate că azi chiar când vorbesc eu aici, Românii dela vestul Carpaților, să hotărască, într'o mare adunare națională, unirea cu Regatul român".

Sala a isbucnit în mari aplauze cari nu voiau să se mai isprăvească. Insuflețirea asistenței, strigătele: „Trăiască Ardealul", „Trăiască Ardelenii" nu mai conteneau. Unii erau cu lacrimi în ochi, alții se îmbrățișau. A fost o scenă de mari emoții. Lacrimile mă podidiseră și pe mine, și nu știam ce să șterg mai în grabă cu batista: pe ele sau picurii de sudoare ce-mi inundau fața și fruntea în urma efortului ce făcusem pentru a putea ține conferința...

Unii ofițeri ardeleni din Corp ajunseseră în vremea asta în Ardeal, și câțiva avură norocul să poată fi prezenți la marea adunare de unire dela Alba Iulia.

Eu, cu familia și alți refugiați, nu am putut ajunge acasă decât cu o săptămână înainte de Crăciun, din cauza greutăților circulației pe căile ferate.

In gara Sibiului era tot vechiul șef ungur, dublat însă de un ofițer român. Am intervenit pe lângă acesta să dea drumul vagonului de marfă, în care mai eram eu cu familia și preoții Manta, tatăl și fiul, din Gurarâului, — până la gara Orlat. Alți refugiați care fuseseră în vagonul nostru, coboriseră pe la gări în Țara Oltului.

Eram îmbrăcat în uniforma de preot militar și șeful de gară din Sibiu nu mă recunoscu îndată. Dar când văzu că cer ofițerului român să lase vagonul până la Orlat, șeful mă privi lung, incrementi, și nu putu spune o vorbă până târziu.

— D-ta ești preotul din Orlat?

— Da, eu sunt!

— Păi, se spunea pe aici că te-au prins și te-au împușcat în munți, când ai vrut să treci în România.

— Iată, mi-a ajutat Dumnezeu să scap și să mă întorc tot în România.

Omul nu mai zise nimic, dar multă vreme se întorcea, umblând după trebuile lui pe peron, și se uita lung după mine.

I. AGÂRBICEANU

(Urmare în pag. 7-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL SARINDAR: „ROMANȚĂ" de EDWARD SHELDON

TEATRUL COMEDIA: OMUL CU MĂRȚOAGA". COMEDIE IN PATRU ACTE de G. CIPRIAN.

TEATRUL NAȚIONAL „HERNANI", DRAMA IN CINCI ACTE DE VICTOR HUGO, IN TRADUCEREA LUI HARALAMB LECCA.

Piesa dela „Teatrul Sărindar" este din familia „Dame cu Camelii", cu calitățile și scăderile obișnuite acestui gen de teatru.

E o piesă sentimentală, de un romantism pudrat, specific mediului american sau, mai exact, anglo-american, mai mult o povestire teatralisată.

R. BULFINSKI

O povestire de dragoste, care încearcă să ne prezinte comoția puternică pe care un pastor — puritan sau nu — o provoacă în sufletul unei mari artiste, care, prin contactul cu el, își dă seama că este o „păcătoasă", lucru care o face să renunțe și la artă și la tot!...

Ceiace, trebue să se recunoască, e cam mult căci toate astea, la un examen mai serios, nu prea stau în picioare, fiind insuficient motivate...

Piesa, însă, nu e lipsită de un oarecare parfum desuet și de un anumit farmec evocator al unor vremuri pe care epoca noastră le-a depășit total. Mecanizând diligența a mecanizat și sufletul!....

Desigur că ea nu se situează nici din punct de vedere literar și nici dramatic la un nivel artistic prea înalt dar e suficient de bună ca să constituie oricând un spectacol reușit.

Iar pentru artiști, oferă cel mai bun prilej de-a „creia" roluri, lucru care de altfel — deși ar părea curios — se întâmplă aproape pe cu toate melodramele și cu toate piesele sentimentale și lacrimogene.

Și fiindcă am pomenit mai sus „Dama cu Camelii", vo'u mai aminti că această piesă, făcută, după însăși afirmația autorului, în opt zile.. piesă care de altfel se și resimte de această grabă în confecționare, deși cu totul inferioară sub raport artistic, a prilejuit, dela prima ei reprezentare și până acuma, cele mai mari creații pe cari le cunoaște istoria teatrului: cele mai mari comediane ale lumii au interpretat sau au dorit să interpreteze pe demult celebra Marguerite Gauthier...

Are și teatrul, prin urmare, imponderabilele lui..

Privită din acest punct de vedere „Romanța", clădită pe aceleași baze și utilizând oarecum aceleași mijloace, făcând mereu apel la sentimentalismul la „coarda simțitoare" a spectatorului — a cărui sensibilitate este mereu solicitată cu o insistență care pare că vrea să spună: „ei, nici acum nu plângi?!" sau „nici acum nu ești înduioșat?.. — chiar dacă nu este o prea interesantă lucrare dramatică, aceasta nu împiedică totuși povestea Rittei Cavallini, prin omenescul ei, să intereseze.

Intrepretarea, cum se poate deduce din cele de mai sus, a oferit deținătorilor rolurilor principale posibilitatea unor frumoase realizări.

In primul rând d-na Tanți Cocea ajutată și de talentul d-sale și de frumusețea d-sale scenică, a fost deosebit de bine în rolul principal, al acelei cântărețe care deodată are ocazia să cunoască ce este dragostea.

Bine deasemenea d. R. Bulfinschi, care aduce în scenă întotdeauna o deosebită siguranță și marea d-sale experiență scenică.

Destul de bine d. D. Demetru deși cred că dacă ar fi avut un joc mai interiorizat și ar fi fost ceva mai sobru în gesturi, ar fi fost mai autentic.

In restul distribuției d-nale Aura Radovici, Leontina Ioanid, Celia Marion, Sofica Ionescu, Jarodara Nigrim, Viorica Georgescu, Ana Barcan și d-nii Gh. Chamel, Coty Hociung, Jean Voinescu, Gh. Manu, Corbu, Gh. Comănescu, V. Popovici Comănescu Cernea, Cioabă Marin, M. Elefterie și Gh. Bălășoiu, cari au constituit un ansamblu bun căruia deasemenea îi revine în mare măsură reușita acestui spectacol.

Regia d-lui Sică Alexandrescu, bună, abil și inteligent realizată.

Decorurile, fără a fi rele, cam încărcate — ținând seama și de exiguitatea scenei — iar costumele inegal realizate: unele puteau fi mai frumoase și mai adecuate.

Aranjamentele muzicale d. Paul Constantinescu.

Cum am spus, un spectacol bun, care, în special, ar trebui să placă tuturor celor cari nu se duc al teatru ca să vadă o piesă ci ca să vadă „teatru" și „actori", așa cum pe vremurile de înflorire a operei italienești, cei mai mulți se duceau nu chiar pentru muzică propriu zisă ci pentru a auzi pe cutare cântăreață favorită, pe cutare celebră primadonă.

*

Reluarea piesei „Omul cu mărțoaga" la Teatrul Comedia este un lucru și bun și totodată, un lucru frumos, pentrucă o socot una dintre cele mai bune piese de teatru pe cari le avem.

Ar fi greu de spus cea mai bună — deși ar fi putut să fie — dar, în orice caz, una dintre cele mai bune.

Dacă are unele defecte, asta-i din cauză că d. Ciprian, ca și în „Capul de rățoiu", vrea să spuie mai mult decât era necesar din punct de vedere artistic.

Vreau să spun că d-sa nu s'a mulțumit să facă numai o piesă de teatru, care să fie teatru ci a voit ca piesa d-sale să fie în aceiaș timp o operă și de moralist și de predicator.

Părerea mea este că dorința autorului de a „aduce" piesa aici, constitue, poate, singura ei slăbiciune mai importantă, fără de care, pe ideia teatrală admirabilă pe care era pornită, poate că ar fi fost în adevăr cea mai bună piesă a noastră.

In ce privește interpretarea deosebit de bună.

Și această calificare include și pe d. Vasiliu Birlic.

Cred că așa trebuia să arate Chirică!

Cred că d. Vasiliu Birlic, chiar cu unele în definitiv inevitabile insuficiențe, are în momentul de față una dintre cele mai frumoase realizări ale d-sale.

Și fiindcă aceasta este piesa, cu acel final quasi-mistic, pe care, bun-rău, așa l-a vrut autorul, se poate spune că erau momente din actul al treilea, când d. Vasiliu Birlic reușea să reda, până și ca înfățișare, gest și atitudine, totala spiritualizare și detașare de cele omenești pe care, în adevăr, o cere rolul.

De d. Ciprian în rolul lui Varlam, ce să mai spun? Rolul este anume pe măsura d-sale: omenesc, rol plin, rotund.

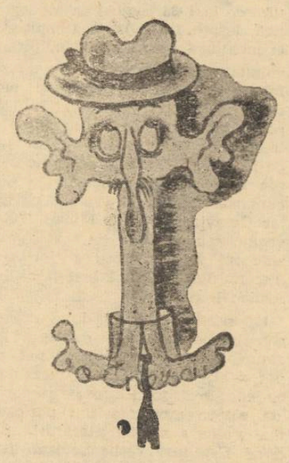

VASILIU BIRLIC

Mi-a părut rău oarecum de d-Toma Dimitriu, care-i un actor de mari posibilități, dar care, cred că de data asta a fost greșit distribuit.

D-na Săndina Stan, bine, fără a fi fost prea interesantă.

Bine d-na Anca Balaban în rolul Firei.

In restul distribuției, frumoase, prezentarea și jocul de scenă al d-lui Ion Talianu, admirabile și deosebit de pitorești apariția și interpretarea d-lui George Voinescu, bine deasemenea d-nii Coty Hociung în proprietarul casei și St. Decu în rolul directorului, cum și d-nii C. Irod, G. Chamel, Zaharia Baltasiu, E. Mihalache, C. Mihăileanu, Gh. Soare, Ilie Frimu, Eugenia Bammé și cei doi Ciprieni mai mititei, I. și A. Ciprian...

Decorurile — Celia Voinescu și Vasiliu Faiti — bune, frumoase.

Regia G. Ciprian, bună: nici nu se putea altfel!...

Spectacol bun, bun de tot, care ari fi păcat să nu fie văzut de cât mai multă lume.

*

O dramă de Victor Hugo este o dramă de Victor Hugo.

Ca-și mai poate place sau nu, că este depășit sau nu, este altceva.

Dar nu voi mai repeta atâtea locuri comune cari s'au spus sau se mai spun în astfel de ocazii.

Iar celor pe care-i interesează chestiunea îi trimit la Sainte-Beuve, la Brunetière, Emile Faguet sau chiar Lanson.

Deasemenea n'aș putea spune că interpretarea, în frunte cu d-na Lilly Carandino și d-nii A. Critico, A. P. Marțian și Toma Dimitriu, a fost dintre cele dorite și la adapost de orice critici și rezerve, critici și rezerve asupra cărora acum nici nu e cazul să se mai insiste, ele fiind cunoscute și, pot spune, caracteristice unora dinter interpreții principali, astfel ca aproape că ar însemna să mă repet.

Totuși, luată în general, nici interpretarea n'a fost rea și, în orice caz, ea marchează un lăudabil și interesant efort din partea actorilor spre a realiza un spectacol bun.

Din distribuție fac parte deasemenea d-na Nelly Dordea precum și d-nii I. Radu, P. Dem. Dragoman, N. Făgădaru, I. Horațiu A. Ionescu, N. Cristescu, G. Marcovici, D. Nasta, T. Branea, C. Neacșu, S. Holban, N. Pereanu, C. Niculescu, C. Econonu, N. Cristian și G. Atanasiu.

Direcția de scenă a d-lui Victor Bumbești tradițională dar bună.

Decorurile d-lui Traian Cornescu frumoase.

In concluzie se poate spune că noua premieră dela Național, fără ca să reprezinte ceva deosebit nici ca piesă, nici ca interpretare, nici ca regie, constitue totuși un spectacol bun, tinzând să se realizeze într'o mare respirație dramatică — poate chiar prea mare... — care, însă, cu toate elementele lui eterogene, este în orice caz bine venit pe scena primului nostru teatru, de oarece sunt multe categorii intelectuale, sociale și, trebue spus, chiar „școlare", cărora le este necesar, și Victor Hugo și, mai cu seamă, Hernani, în istoria teatrului înseamnă mult și înseamnă multe având-și semnificația lor anumită.

Și nu numai în istoria generală a teatrului dar chiar în evoluția mișcării dramatice universale.

Deci, din toate punctele de vedere, un spectacol bine venit fapt pentru care direcțiunea Teatrului Național, — teatru care are și alte rosturi decât acela de a se reprezenta piese pe gusului de azi — socot că trebue în adevăr felicitată.

ALEXANDRU DRAGHICI

Cronica muzicală

WALTER GIESEKING

Sunt mai bine de cincisprezece ani de cand, în Parisul celei mai intense și stralucite vieți muzicale, în mijlocul convergenței neîntrerupte de evenimente artistice și a permanențelor pe marile scene de concert ale celor mai impunătoare figuri de muzicieni ale lumii, se anunțau mai multe concerte în somptuosul și vastul teatru Champs Elysees a unui pianist german Walter Gieseking.

Numele era de o rezonanță nouă pentru marele public. Muzicienii, care chiar când nu se cunosc, „se știu" unii pe alții, apanaj al regilor, puteau singuri judeca legitimitatea acestei apariții în arena necruțătoare a marilor concerte pariziene. Nu ei pot însă crea afluența de ascultători astfel că, în seara primului concert, parter, balcoane, loji, erau destul de mozaicate de neplăcuta podoabă a fotoliilor goale.

Artistul, cu puțin trecut peste vârsta de treizeci de ani, înalt, foarte blond, cu o viață și expresie a mâinilor din acelea care evocă parcă taina tonurilor înainte de a le face să trăiască, trecu fără întârzieri peste momentele intrării în scenă și se așeză, cu firescul celui ce va cânta pentru sine, în fața pianului.

Brațele, fiecare falangă a degetelor, în tăcerea promptă care se așternuse dintr'odată, neobicinuit, peste sală, evoluară ciudat, fără a atinge încă claviatura, ca în căutarea unei rostuiri de ponderi infinitesimale, unor atracții magnetice, unor funcțiuni necunoscute oamenilor.

Plecă apoi mâinile pe tarte. Primul sunet, liberat din complicata închisoare a pianului, porni, se înălță, într'o undă nemaiauzit de pură, de aeriană, de transparentă, de emoționantă chiar prin ea însăși, prin minunea imaculării ei spiritualizante.

Săvârșirea în vibrare directă a expresiei, clipă de clipă a fiecărei particule din muzică, într'o claritate de aștri în seninul cerului sclipind cu infinit de subtilă luminozitate, armonia nici în gând născută atât de totală, de organică, de predestinată osmozei neîntrerupte dintre substanța artei și conștiința absorbantă a auditorului, plana, absolută, peste întreaga această seară fără precedent.

Magia lui Gieseking se desvăluia. Scarlatti, incizelări imponderabile, Debussy, în cea mai feerică, mai suavă, mai aiintată de fermecate sugestii beție sonoră, Ravel în infinitate de sclipiri și de subtile vrăjitorii, Schumann, cu acea poezie a sensibilității și fantasticului, de unică noblețe, aprinsa înfrățire faustică și tuturi, identificat cu o desăvârșire de expresivizare a tehnicei, unică.

Un concert care nu se sfârșește cu ultima lui notă, ci lasă o neștearsă rază de lumină în urma, revelări care cei de față le poartă în sine, mult dincolo de urmele obișnuitelor impresiuni, chiar puternice, dela alte cât de strălucitoare concerte.

Peste abia câteva zile, tot publicul muzical al Parisului era în fierbere iar sala, înlocuită mai târziu cu a „Operei Mari" și imensul „Pleyel" luate cu asalt, chiar când în aceeaș seară ar fi fost zece alte manifestări de renume.

I-am reîntâlnit arta la „Ateneu", săptămânile trecute, i-am retrăit bucuriile totale și am înțeles încă odată, după toate cele înlănțuite în scenele muzicii, de atunci, cât este de mare acest om, minune vie în lumea muzicii și a pianului.

Printre nenumărați faimoși pianiști, Gieseking nu trebue înregimentat. El reprezintă un miracol. A-l asculta, a asculta pe Alfred Cortot, iată supremele privilegii care se pot avea în muzică prin intermediul pianului.

Le vom mai avea, poate în curând.

ROMEO ALEXANDRESCU

„MESERIE"...

N'am vrea să stabilim câte „note teatrale" apar într'o zi, dar — în orice caz — numărul lor este destul de mare, dacă socotim toate gazetele și gazetuțele.

Duminecile și seara, cetitorul acestor ziare are plăcerea să se informeze „cam ce se petrece în teatru și în viața teatrală".

Firește, lucrul acesta merită o deosebită stimă, constatând că — în sfârșit — s'a ajuns ca nu numai revistele de specialitate să se ocupe cu așa ceva, ci — în general — toată presa, — fiindcă — orice s'ar spune — teatrul reprezintă pentru lumea cea mai numeroasă, adevărata artă.

Dar ceeace vrem să stabilim e că parte din aceste „note de teatru" sunt scrise, ba, chiar semnate, de persoane cari n'au nici o legătură cu teatrul. Și chiar această necompetență — ca s'o numesc așa — n'ar fi ponosul mare dacă „notiștii" s'ar mărgini să facă ceva care nu ar pricinui obiecția aceasta. Bunăoară, numai să informeze pe cetitori despre piese, despre artiști, despre critică, etc.

Insă, domnii aceștia și-au găsit — parcă — plăcerea în a înjura pe cine vrea și pe cine nu vrea; la rând.

Cu „meseria" asta și-au stabilit faima de „notiști" temuți.

Dar parcă ei știu că asta nu înseamnă nici un merit?... Nu... Căci altfel s'ar apuca de altă meserie...

FEMEI...

Până mai acum câțiva ani, o știam pe d-na Negrutzi în avocatură, iar pe d-na Karnabat în jurnalistică.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Suflete în furtună și jurnal de război.

REGAL: Carnaval la Veneția și jurnal de război.

VICTORIA: Contele de Monte Cristo (seria II) și jurnal.

ELYSEE: Contele de Monte Cristo (seria II) și trupă.

VOLTA BUZEȘTI: Caravana sclavilor, jurnal și trupă.

ROMA: Dragoste de cavaleristi, balet și jurnal.

CARMEN-SYLVA: Macario și banda veselă, jurnal și trupă

ECOURI teatrale.

Pe atunci, nu se prea știa și de alte femei care să slujească în meserii rezervate doar bărbaților.

Cu timpul însă s'au înmulțit și avocatele dar și scriitoarele. Ba depășindu-se așteptările, unele femei au devenit autoare dramatice și chiar cronicare.

Ultima „descoperire" în genul acesta e a unei gazete de după amiază, care acordând ospitalitate, în pagina doua, unor rânduri scrise de o doamnă a cărei semnătură se vede și în alte articole din aceeaș pagină, — ceeace însemnează că doamna are mania scrisului — o și botează drept cronicară dramatică.

Nu stăruim în a arăta greșeala pe care o face gazeta în chestiune, dând dreptul oricui de-a semna o cronică.

Important e că, pe câte știm, există o asociație a criticilor dramatici, care față de năvala atâtora fără nici o pregătire, ar putea să intervie și să reglementeze această ridicare la rang de critic dramatic.

PREA MULT...

Suntem nu știu la a câtea piesă jucată la Național și Studio, dar vă asigur că Cella Dima a jucat în toate.

In „Descătușare", „Strigoii", „Gloria", etc., această artistă a apărut chiar și atunci când a riscat să nu placă în rolul pe care l-a interpretat. Bunăoară, în „Descătușare".

Cândva, am făcut aceleași observații d-nei Marieta Deculescu, care înțelegea să fie în permanență pe afișele oficiale, indiferent dacă merita rolul sau nu.

In cele din urmă, d-na Deculescu absentând un timp, s'a văzut ce-a însemnat aceasta, cu ocazia apariției sale în „Gloria".

Am vrea să ne explicăm...

O artistă sau un artist apărând prea des pe scenă, micșorează nu numai din respectul pe care publicul îl are față de cei rar văzuți sau întâlniți — cum sunt de exemplu: sanctitățile — dar își micșorează chiar din talent, fiindcă l-ar arăta ca ceva de duzină.

Cu tot riscul, citâm totuși un nume: d. Balaban. Ei bine, d. Balaban care are un talent indiscutabil, este azi cel mai... discutabil, în ce privește suprafața sa de actor. Nu-i nici sus, cum ar merita, și nici jos, dacă ar fi lipsit de talent.

Și asta decе?... Din aceeaș cauză, că d. Balaban a jucat în toate piesele și firește, a născut acea confuzie în mintea spectatorilor de-a nu ști cum să acorde o valoare artistică.

Iată decе o sfătuim și pe Celia Dima, de-a se opri pentru un timp, la izbânda obținută în „Olga".

Așa, ca să cucerească mai târziu un succes și mai deplin...

PORTRET...

Nu înduruntarea și nici firea, ci preocupările sale numeroase îl fac pe d. I. Șahighian puțin cam departat de lume.

Omul acesta care stoarce semne de întrebare din orice particică de text intrat în mâna lui, este în fond supusul celor mai omenești înțelesuri.

Din grija de-a nu tocmi prea mult vorba curată, e sincer. Și asta — poate — l-a făcut să pară în fața celor cari nu-l cunosc bine, ca un om rău.

Te duci la el cu o piesă la subțioară. El vezi că are fața colțuroasă și părul de arici și totuși îi spui:

— Maestre Șahu — sau coane Șahighian — am o piesă... N'ai vrea să-ți dai o părere?...

— Lasă-mi-o trei zile și îți dau rezultatul.

Il lași o săptămână fiindcă știi cât e de ocupat, dar ducându-te când ți-ai fixat singur ziua, vezi că textul nu numai că e cetit dar și modificat. Asta dacă o merită...

Il întrebi:

— Face?

— Nu.

Gata. Te-a lămurit, fără nici un ocol. Bineînțeles că atunci când s'ar putea totuși face ceva, îți dă sfaturi cum să procedezi.

Domnul Ion Șahighian este până azi singurul interpret al textelor lui O'Neill.

Pe drumul succeselor celor două piese dela Teatrul Nostru, „Dincolo de zare" și „Patima de sub ulmi" va purta și pe acel al mareț realizări teatrale pe care o pregătește, cu piesa „Din lacrimi s'a întrupat Electra"

Fiindcă, orice s'ar zice, d. Șahighian grăbește promovarea scenei oficiale la mari înfăptuiri artistice.

DIVORȚURI...

Ce stimă a obținut o revistă săptămânală de teatru, anunțând pe prima pagină divorțurile unor actori de respectivele lor soții?...

In primul rând, că numele celor trei nu ocupă rangul de vedete cari să stărnească un interes și apoi nici meritul de-a face dintr'un divorț un succes... artistic.

Ar rămâne doar calitatea „informatorului" care până la urmă comite atâtea greșeli de... informare în cât se anulează și aceasta singură.

Atunci?...

Aaaa!... ar mai rămâne sumarul și odată cu el — firește — neschimbata curiositate a neștiutorilor...

AFIȘ...

Hotărîrea de-a se juca pe prima noastră scenă piese cu caracter eroic, cari să se potrivească actualelor timpuri, a făcut ca prima piesă jucată în cadrul acestui program să aibe un desăvârșit succes.

E vorba de piesa într'un act „O poveste adevărată" semnată de cunoscutul autor dramatic d. Ionescu Morel.

Dar s'ar părea că această reprezentație să fie și prima și ultima, atâta timp cât nu se programează seral și atunci hotărîrea atât de binevenită de-a sluji „Teatrul și Războiul" nu-și mai are rezultatul dorit.

Ar fi nimerit să se continue aceste reprezentații de Duminică și cu alte piese de acest fel — sau să se programeze seral trei piese într'un act.

Ar însemna atunci că hotărîrea d-lui Liviu Rebreanu să obțină un categoric succes.

I. M. LEHLIU

Istoria literară modernă în Ardeal

(Urmare din pag. I-a)

Am menționat până acum numai profesorii dela Universitatea din Cluj, dar se poate vorbi și de elevii catedrei de literatura română modernă, căci prof. Bogdan-Duică a făcut școală, deși n'a apucat să organizeze seminarul său în așa fel încât acesta să poată da toate rezultatele ce ar fi fost de dorit. Trăsătura caracteristică a lucrărilor înfăptuite de elevii lui Bogdan-Duică o aflăm în faptul că ele se referă aproape exclusiv la probleme desprinse din evoluția literaturii române ardelene. Lucrul este cât se poate de firesc și însuși titularul catedrei de care e vorba și-a concentrat, după cum se știe, interesul asupra fenomenului literar din Ardeal, plănuind spre sfârșitul vieții sale chiar o vastă istorie a literaturii române din Ardeal, operă rămasă din nefericire în stare de proiect. Perioada cercetată cu mai multă stăruință de tinerii istorici literari dela Cluj este aceea care îmbrățișează anii premergători apariției ziarului **Tribuna** din Sibiu și timpul când acest cotidian a fost organul unei mișcări literare de amploare și nivel. Seria acestor lucrări a deschis-o cercetare a subsemnatului despre **Activitatea lui Slavici la „Tribuna" din Sibiu,** care s'a tipărit mai întâi în revista **Societatea de Mâine** și pe urmă în extras (Cluj 1927). *) A urmat după aceea o contribuție a lui D. St. Petruțiu privitoare la perioada pretribuniștă, și anume la partea ziarului **Telegraful Român** dela Sibiu în difuzarea ideilor junimiste în Ardeal; lucrarea mai desvoltată a lui Ion Breazu despre **Literatura Tribunei. Partea I: Proza,** tipărită în **Dacoromania** și în extras (București 1930); și recent o nouă contribuție privitoare la pătrunderea junimismului în Ardeal, datorită lui I. Verbină. Ion Breazu a mai tipărit, în editura Astrei, o antologie: **Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire** (Cluj 1938), iar de curând studiul **Duiliu Zamfirescu și Transilvania** (Sibiu 1942). El și-a întins cercetările și asupra perioadei contimporane a literaturii române din Ardeal, publicând două articole cu acest subiect (Cluj 1934 și București 1943). Tema aceasta a ispitit de altfel pe mai mulți cercetători, dintre cari reținem: V. Papilian, **Despre revistele ardelene** („Universul Literar" 1938), articol întregit în aceeași publicație periodică de Ion Șiugariu; Gheorghe Popa, **Literatura ardeleană de azi** (Mediaș 1939); Ion Chinezu, **Douăzeci de ani de viață literară românească în Ardeal** („Gând Românesc" 1939); Pavel P. Belu și Petru Sfetca, **Poezia bănățeană contemporană** („Luceafărul" - Timișoara 1940); precum și antologiile: Octavian Șireagu, **Noua lirică ardeleană** (Cluj 1935); Emil Giurgiuca, **Poeții tineri ardeleni** (București 1940); Ion Stoia-Udrea, **11 poeți bănățeni** (Timișoara 1942) și Gabriel Țepelea, **Plugarii condeieri din Banat** (București 1943).

*

Articolul acesta nu are pretenția de a fi un repertoriu complet al lucrărilor de istorie literară modernă, publicate în Ardeal în cei 25 de ani dela Unire; i-ar trebui o altă întindere pentru a putea epuiza materia. Se cuvine însă să semnalăm și contribuția altor elevi ai prof. Bogdan-Duică, dintre aceia cari au activat numai incidental în domeniul disciplinei sale. Astfel, Ion Mușlea a tipărit o lucrare despre Viața și opera doctorului Vasilie Pop (Cluj 1928); Iulian Jura a publicat interesante contribuțiuni la studiile eminesciene **(Mitul în poezia lui Eminescu,** (Paris 1933): Dumitru Braharu a întreprins cercetări cu privire la evoluția nuvelei istorice **(Nuvela istorică în literatura română transilvană,** (București 1936).

Deasemenea trebue menționate lucrările unor cercetători cari nu fac parte din cadrul personalului didactic al Universității din Cluj și n'au fost nici măcar elevi ai acestei Universități. In primii ani de după Unire a pregătit Radu Dragnea monografia sa despre **Mihail Kogălniceanu** (Cluj 1921). Profesorul Ion Gherghel dela Academia comercială din Cluj este un specialist al problemei raporturilor literare româno-germane, un domeniu în care prof. Bogdan-Duică este încă odată un merituos înaintaș. Intr'un material atât de vast, I. Gherghel s'a concentrat la început asupra celor două somități ale literaturii germane: Goethe și Schiller, urmărind pătrunderea operei lor literare, prin traduceri și imitații, în câmpul literaturii române și stabilind repertoriu bibliografice utile pentru istoria literară și istoria culturală.

Numeroase sunt lucrările profesorului Al. Dima, unele de orientare ideologică, iar altele de pură istorie literară. Dintre acestea din urmă citim: **Motive hegeliene în scrisul eminescian** (Sibiu 1934), **Isvorul folkloric al poeziei religioase a lui Ion Pillat** (Cluj 1934); **Zăcăminte folklorice în poezia noastră contemporană** (București 1936); **Cei mai rodnici ani ai vieții lui G. Coșbuc** (Sibiu 1938) și **Afinități elective: Titu Maiorescu și Goethe** (București 1940). O remarcabilă monografie asupra lui Ioan Barac a publicat profesorul brașovean Ion Colan, lucrare editată de Academia Română **(Viața și opera lui Ioan Barac,** București 1928), iar un alt publicist brașovean, Aurel A. Mureșianu, a publicat printre altele, prețioase contribuții privitoare la perioada ardeleană a poetului Mihail Eminescu. Să mai amintim, în sfârșit, din seria lucrărilor mai vechi, cercetările în marginea literaturii ale lui Horia Teculescu, a cărui râvnă a fost frântă de o moarte prematură.

* *

Cu venirea profesorului D. Popovici la catedra de literatura română modernă dela Universitatea din Cluj, ca urmaș al lui G. Bogdan-Duică, studiile de această natură au luat un nou avânt. Prof. Popovici este posesorul unei metode riguroase de cercetare și în același timp omul unei largi orientări, care încadrează fenomenul literar în complexul manifestărilor spirituale, scoțând în relief cu deosebire legătura dintre factorul social și cel artistic. Adept al școalei comparatiste, el este în același timp unul dintre cei mai asidui cercetători ai raporturilor literare franco-române. Lăsând la o parte opera sa din prima perioadă, vom menționa aici doar lucrările de după 1936, anul când a preluat menționata catedră dela Universitatea din Cluj. A debutat aici cu un studiu asupra predecesorului său, care dovedește și erudiția și orientarea în domeniul teoriilor literare **(Evoluția concepției literare a lui G. Bogdan-Duică,** București 1938), și a publicat în același an lu rare sinteică **La littérature roumaine de Transylvanie aux dix-neuvième siècle.** A întreprins apoi ediția critică a operei lui Eliade Rădulescu, care promite să fie o lucrare în adevăr monumentală. Au apărut până acum două volume (București 1939 și 1943). A editat deasemenea **Scrieri alese** de D. Bolintineanu (Craiova 1942), cu un valoros studiu introductiv tipărit și în extras.

Din punctul de vedere care ne interesează aici, inițiativa cea mai prețioasă a prof. Popovici este editarea publicației periodice **Studii Literare,** ca buletin al Seminarului de istoria literaturii române moderne dela Universitatea din Cluj. Se realizează astfel un nou pas în organizarea muncii, căci publicația aceasta este menită să promoveze studiile de istorie literară, atât la vechii cercetători cât și la tinerii ucenici ai disciplinei.

Nu este puțin lucru să constatăm că publicația **Studii Literare** a început să apară în anii de refugiu ai Universității clujene, dovedindu-se încă odată marele potențial creator pe care îl reprezintă acest așezământ de cultură, care nu-și desminte tradiția nici în condiții de existență mai puțin favorabile. S'au tipărit până acum două volume, pe anii 1942 și 1943. In cuprinsul lor găsim, pe lângă cele două studii ale directorului, întâiul de literatură comparată: **Studii franco-române** și al doilea despre **Primele manifestări de teorie literară în cultura română;** menționata lucrare a lui I. Verbină: **Aspecte din lupta junimistă în Transilvania;** lucrarea amintită a lui I. Breazu despre Duiliu Zamfirescu, precum și lecția de deschidere a aceluiași la conferința de istorie literară modernă: **Temeiurile populare ale literaturii române din Transilvania;** și o serioasă contribuție de specialitate a lui Horia Rădulescu: **Repertoriul teatrului francez la București în prima jumătate a secolului al XIX-lea.** O mențiune specială merită cercetările lui N. Lascu privitoare la reflexele clasicismului în literatura noastră modernă. In primul volum al **Studiilor Literare,** Lascu examinează opera lui **Alecu Beldiman traducător al Odiseei,** iar în al doilea publică un alt capitol al cercetărilor sale, privitor la **Vasile Aron și Ovidiu.** Fără să mai vorbim și de bogatele „note și documente" ce se găsesc în fiecare volum al acestei publicații.

Periodicele ardelene au făcut loc totdeauna studiilor de istorie literară. Asemenea lucrări au apărut în revistele literare, în revistele culturale și chiar în foiletoanele unor ziare, după o veche tradiție ardeleană. Inainte de desmembrarea Ardealului, au publicat contribuții de natura aceasta în special revistele **Transilvania** din Sibiu, **Țara Bârsei** din Brașov, **Arhiva Someșană** dela Năsăud, **Societatea de Mâine** și **Gând Românesc** din Cluj, **Familia** din Oradea, **Luceafărul** din Timișoara. După 1940, funcția aceasta o îndeplinește la Sibiu — pe lângă vechea **Transilvania** — cu deosebire revista **Luceafărul** (serie nouă), la Blaj **Cultura Creștină,** iar la Brașov **Gazeta Transilvaniei,** care în forma ei actuală este mai mult revistă de cât ziar, și chiar cotidianul **Tribuna.**

Nume nouă de cercetători în domeniul istoriei literare apar în această perioadă, fie ca editori de texte, cum este Gheorghe Tulbure, care a întreprins publicarea corespondenței lui Ioan Bogdan; fie ca editori și comentatori, de ex. Ștefan Manciulea și N. Comșa, ambii dând la lumină un material documentar deosebit de valoros din Biblioteca Centrală a Blajului; sau monografiști în genul lui Vasile Netea, care lucrează de mult la o monografie asupra lui Ilarie Chendi, publicând în același timp numeroase alte contribuții de specialitate, Licu Pop, un bun cunoscător al ideilor și al școalei maioresciene (v. de ex. **Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu,** Sibiu 1942) și Nicolae Albu, care pregătește o monografie asupra participării învățătorilor în mișcarea literară. Să citâm în această ordine de idei și lucrările: I. Hașeganu, **Eminescu economist și gânditor politic** (Brașov 1941) și Mircea Bogdan, **Andrei Mureșanu. Contribuții biografice** (Brașov 1942).

Vom încheia aceste considerațiuni fugare cu un deziderat, pe care l-am formulat și cu alt prilej. Mai este un pas de făcut pentru crearea celor mai bune condiții de desvoltare pe seama disciplinei de care ne-am ocupat, și anume transformarea actualului Seminar de istoria literaturii române moderne dela Universitatea din Cluj în institut. Este datoria profesorului D. Popovici să înfăptuiască și această idee.

OLIMPIU BOITOȘ
Profesor universitar

*) Nefiindu-ne îngăduit să insistăm, menționăm, aici, cu titlul de informație bibliografică, unele din lucrările noastre de istorie literară, tipărită după această dată: **Biografiile românești ale lui Ubicini** (Cluj 1932); **Ion Ghica, Amintiri din pribegia după 1848,** ediție comentată (Craiova 1940); **Slavici și Italia** (București 1941); **Memoriile lui George Barițiu** (Sibiu 1942); **Din laboratorul literar al lui O. Goga** (Sibiu 1942); **Poezia lui Andrei Mureșianu, Considerațiuni preliminare** (Brașov 1943).

NOTE românești

FESTIVALURILE artistice școlare, închinate anul acesta, Ardealului, s'au remarcat, după informațiile pe cari le deținem, printr'o notă deosebit de solemnă. Și nici nu se putea să fie altfel. De la copilul care abia de și-a deschis ochii asupra hărții etnice și geografice a teritoriilor locuite de Români și până la bătrânul care-și știe sau își aduce aminte de atâtea suferințe, dar și zile de de glorie a poporului nostru, toți simt, fără putință de alterare a acestui infailibil sentiment, că Ardealul înseamnă totul pentru noi cei născuți din măduvele lui. Ardealul nu este o ambiție politică românească, ci o chestiune de a fi sau a nu fi. Toate tezele date, de alții, drept „milenare", toate ajustările, tendințele și interpretările istoriei altora cad ca niște pânze de neguri duse de vânt în fața realității noastre. Tuturora le putem opune, oriunde și oricand, lumina unui singur adevăr: Suntem de aici și suntem mai mulți, iar aceasta de cand ne-am pomenit ca neam deosebit de celelalte neamuri și neam bine organizat.

Iata, zilele trecute, conducerea și elevele liceului ortodox „Zoe Romniceanu" din Capitala au organizat un festival artistic. Festival închinat acestui neuitat Ardeal al nostru și festival în lumina de imn, grai, cântec și joc al cărului, munții și codrii, văile și raurile, brazda strămoșească și cerul transilvan au vibrat de un singur mare dor: cel al libertății. D-na prof. Ștefania Perussi, directoarea școlii, a atins, prin cuvântul pe care l-a rostit, coardele cele mai profund și mai curat românești ale durerii noastre de acuma și ale neclintitei noastre increderi în dreptatea zilei de mâine. Cuvantul dsale, izvorit, fără înfrumusețări trecătoare, a fost geamăt și rugă, căzând în conștiințe asemenea glasului de bucium care vestește apropierea izbăvirii. In program au figurat **Ardealul** (poezie de M. Rădulescu, recitată de eleva O. Perussi), un **Concert de muzică populară ardelenană** (executată de corul liceului, sub inegalata conducere a dnei prof. M. O. Ionescu, având concursul orchestrei Reg. 21 Infanterie sub conducerea dlui căp. P. Rădulescu), două solo-uri, **Cine-aude-a mea guriță** și **Dragă mi-i mândra mea** (cântate de eleva A. Popovici), un buchet de **Dansuri naționale** (pregătite de eleve, sub conducerea dnei prof. Olga Vâlcov — d-sa nu a putut lua parte la serbare deoarece primise, în ajun vestea că soțul i-a căzut în Cuban — și piesa **SE FACE ZIUA** de **Zaharia Bârsan** (jucată de elevele clasei a 8-a, sub conducerea d-nei prof. M. I. Ungureanu).

Festivalul, deschis cu **Imnul Regal**, s'a terminat cu **Imnul tineretului.**

Programul, pregătit, cu rară pricepere și zel, de către dna directoare Ștefania Perussi și colegele d-sale, profesoarele M. O. Ionescu, Olga Vâlcov și M. I. Ungureanu, a prilejuit aproape trei ore de cea mai curată reculegere întru nedespărțita noastră unire cu Ardealul etern românesc.

EDITURA FUNDAȚIA REGALA pentru literatură și artă a lansat o nouă serie din tipăriturile ei programate pentru anul în curs. Au apărut, astfel, în splendide condiții tehnice, volumul al douăsea din Operele *lui Eminescu, ediția Perpessicius;* Trilogia Cunoașterii *de Lucian Blaga;* Opere Complete *(vol I)* Geographica. *(Partea a II-a de S. Mehedinți;* Duhul Pământului *(teatru românesc) de V. Voiculescu;* Destinul Ideilor, *de Nicolae Roșu; Amon-Ra (poem dramatic) de Ion Luca* și Lope de Vega *(„Fata cu urcioru" și „Tărâncuța din Getafe" două comedii traduse din spaniolă de Al. Popescu-Telega). Ne vom ocupa, fie în Note fie la partea de Cronică literară, de toate aparițiile acestea.*

DARA NICI CASA ȘCOALELOR nu stă mai prejos. Tipăriturile pe care le pune, în ultima vreme, la dispoziția cetitorului de carte aleasă, excelează prin calitate și prezentare. Iată-l pe un Eminescu (Poezii) ilustrat cum nu se putea mai sugestiv și potrivit, iată-l pe Anton Pann (Povestea vorbei) cu o copertă, care din punct de vedere grafic, este o culme de simplitate și rafinament artistic, — o copertă pe care ai putea-o încadra ca pe o rară stampă orientală; iată traducerea, făcută de d-l Fedeleș, a Caracterelor lui Teofrast și iată, printre aparițiile de valoare, populare Fapte și vitejii ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt (de Simion T. Kirileanu) și Aspectele Culturale (Filosofi și scriitori) ieșite de sub pana de fin cugetător și artist a d-lui Gr. Tăușan.

Tot dela Editura Casei Școalelor primim și savantele Metode de Educație ale **d-lui C. Narly. Vom urmări cu atenția cea mai vigilentă totul ce ne va veni din partea acestei mari edituri care, alături de Fundațiile Regale, și-a pus toate străduințile în serviciul cel mai desinteresat al culturii, artei și științei românești. Și o vom face cu atâta mai mult cu cât la Casa Școalelor bate un vânt nou.**

NE-AU VENIT cu mare întârziere romanele Undeva pe un țărm de Mihail Pop și Iana Homara de S. Arcan. **Le vom putea închina cuvenita cronică abea în numerele viitoare ale revistei noastre. Amândouă cărțile au apărut în Editura Contemporană și constituie, după aprecierile de până acum ale criticei, două reale succese.**

SEBASTIAN POPOVICI și DINU PILLAT, iată două nume noui de romancieri. D-l **Sebastian Popovici,** poetul volumelor **Din ploile orașului meu, Dumnezeu la mine'n casă** și **Iarba Fiarelor,** a publicat, — la **„Informația zilei"**, — romanul VĂTAFUL NECULAI, iară d-l **Dinu Pillat** debutează, — la Editura Modernă, — cu romanul TINEREȚE CIUDATĂ. Vom reveni.

POEME PENTRU SINGURĂTATE se numește noul volum de versuri al scriitoarei și poetei Coca Farago. *Apărută la „Tipografica" (București), cartea cu* Poeme pentru singurătate *are copertă și desenele executate de autoare. Vom reveni cu o cronică.*

CORNELIA BUZDUGAN și-a strâns versurile scrise între 1919 și 1929 și le-a publicat, anul acesta, la Editura Revistei „România Tânără" din Brașov, dedicându-le memoriei tatălui și mamei d-sale. Cartea e intitulată Versurile mele **și dă la lumină, după o matură chibzuință, roadă de gând și simțire al unui suflet măcinat din belșug cu dar de bucurie și de suferință. Lipsa de grabă în a-și tipări produsele lirice fiind, la noi cei puțin, un caz rar, rezervăm** Versurilor poetei Cornelia Buzdugan **o cronică aparte din cartea poetei Coca Farago.**

FOARTE ACTIVA dela o vreme încoace **„Diecezana din Arad"** a tipărit o intreagă serie de cărți cu poeme scrise de ardeleni. **Elegiile din Tinerețe** ale dlui **Ion Petrilă,** sunt o nouă dovadă că ritmurile și rimele pulsează neostenite în inima țării noastre de dincolo de pădure. Cărții dlui **Ion Petrilă** îi facem, deocamdată; numai cuvenita înregistrare.

VIAȚA LUI SCHOPENHAUER urmată de scurte considerații asupra modului de a scrie al filosofului și de o schiță a sistemului său metafizic (Ramuri, Craiova, 1943), pe care o publică în broșură dl. C. I. Năvârlie, *este o succintă, dară bună introducere în opera filosofului pesimist german care a atras în mod deosebit pe cugetătorii noștri.*

D-l MIRCEA MANCAȘ autorul a șase foarte prețioase lucrări din domeniul filosofiei, psihologiei și esteticii, — „Gânditori și aspecte" **(1933),** „Mentalitate primitivă" **(1936),** „Curente din filosofia franceză" **(1938),** „Psihologia „urât"-ului în artă" **(1938),** „Condiționarea psihologică a artei" **(1940)** și „Contribuții la psihologia fenomenului estetic **(1941), ne trimite un nou volum de** „Studii și cercetări de estetică" **(Iași, 1943).**

Vom reveni.

NOTELE NOASTRE privind revistele și cărțile incurse în ultimul moment apar în numărul viitor.

V. JELERU

SUB INGRIJIREA d-lui **George Drumur** a apărut, la „Dacia Traiana" din Cernăuți (Editura Cercului „Bucovina Literară") în cursul lunii acesteia, placheta de **Balade și strofe răzlețe,** a cronicarului nostru literar Traian Chelariu. Este a patra culegere de versuri pe care o publică d-sa după **„Exod", „Aur vechiu",** și **„Versuri de după amiază", („Cantec de leagăn"** și **„Dulcile cuvinte"** fiind broșuri conținând câte o singură poezie). Intrucât, în mod firesc, s'au strecurat, cu toată vigilența prietenului George Drumur, câteva erori de tipar, — nici autorul nu le-ar fi putut, probabil, evita, — dăm, aici, necesarele indicații de corectură: La pag. 16, versul al 4-lea de jos să fie citit: „Din ținut depărtat și'ngrozit"; la pag. 19, l-psește **după** versul al 3-lea de sus, stihul: „da, semnului tău se închină" —; la pag. 26, în versul al treilea de sus nu trebuie virgulă după cuvântul **însă; Strofele cântate** dela paginile 31 și 32, fiind un dialog cântat, vor fi despărțite cu câte un asterisc, (asteriscul e necesar după grupul prim de trei strofe, după grupul al doilea de două strofe, etc.; la pag. 32 versul patru din strofa a doua sună: „nu macul mândrei tale guri"; la pag. 35 versurile unu și doi din strofa ultimă trebuie citite: „De aceea, câteodată, uitând i-munda TARA, descătușați, spre ceruri suiți, ca un șivoi", (deci tară și nu țară) — iar după cuvântul **suiți** cuvenita virgulă, ca și după cuvântul **șivoi;** la pag. 37, versul unu din strofa a doua, cuvântul șterp trebue corectat în sterp **(s nu ș!);** la pag. 39 versul prim sună: „Ferice omul care într'o doară", iară versul al treilea din strofa a doua: „cu dulce-odihnă somnu-l înfășoară". Celelalte erori fiind de mai mică importanță, le lăsăm la aprecierea celor ce vor ceti susamintitele **Balade și strofe răzlețe.**

Relieful poetului

Cu sufletul întocmai cum o aurie gâză 'n palmă
Pe lângă cântul său trecea poetul tânăr;
In gând cu 'ntreaga melodie a slovelor — calmă
Cu apropierile și cu flautul de azur pe umăr.

Și umbra sa trecea pe lângă lanuri ca un duh
Și pașii săi se auzeau departe ca o vioară
Și trupul său se ridica precum un zeu ori un bâtlan din stuh
Și brațul drept se odihnea ca un hulub ce vrea să moară.

Purta cu pânea, într'un tainic buzunar
Creionul ca pe o iubită, ca pe-o amintire.
In gând, purta o carte tocmai ca un zar.
Și cu gândul la destinul lui trecea în grea neștire.

ȘTEFAN BACIU

Trei umbre, noaptea

Trei umbre noaptea ies din mormânt prin cetate
și caută inimă caldă de frate.

Trei umbre îți tulbură somnul, îți fugăresc visul
și vreau să-ți împlinească destinul, închisul.

Duc încă în sfintele oase cutremurarea toată
și legendara fantasmă a morții pe roată.

Nu zic decât un singur cuvânt: Transilvanie —
și glasul lor tremură ca un vânt de pierzanie.

Ii auzim cum trec dela casă la casă,
magică vorbă șoptesc și aspră poruncă ne lasă.

Trei umbre, trei duhuri, crunt, fără frică,
bătrână sabie peste lume ridică.

Nu zic decât un singur cuvânt: Transilvanie —
și glasul lor seamănă cu un vânt de pierzanie.

GEORGE POPA

Imi scrie carte Jon-dela bunicu

Mă strigă depărtările pe nume
Și-mi poartă munții, ca'n hrisoave urma,
Pe-aici mă știu și cetina și turma
Și mă cunosc din început de lume.

Aici mi-a ars pe buze ca o pară
Intâiul sfat ținut cu Dumnezeu
Și mi-l rostesc de-atunci lângă Ineu
Cu fața 'ntoarsă'n fiecare seară.

Aici mă pierd cu gândurile'n stele
Și simt aprins în mine-un dor de slavă
Cum ieri simțeam amara lui otravă
Și ne'mplinirea visurilor grele.

Pe-aici pământul pașii mi-i cunoaște
Vecia mi-am înscris-o eu cu plugul
Că toamnele mi-o buciumă belșugul
Și'n amintire mi-o culeg din moaște.

Cu glia frate... frate cu pădurea
Le-am implântat aici de mii de ani
Și-s o vengă 'n lanțul de țărani
Ce-au scris hrisov cu coasa și săcurea.

Nepoate - ascultă-mi vorba : nu știu carte
Dar viața m'a găsit într'una drept ;
Ca slova mi-a fost inima în piept
De limpede... Și-așa mi-o duc și'n moarte.

Am vrut cât voi trăi așa să fiu
Curat ca laptele și ca lumina —
Cu cugetul mai rodnic ca grădina
De visuri niciodată gol, pustiu.

Grăesc în mine săptezeci de ani,
De trude și de cazne fără seamă
Și'n graiul meu eu simt cum prind să geamă
Cei prefăcuți demult în bolovani.

...Și-ași vrea la ei să intru'n veșnicie
Lăsându-ți pilda unei vieți amare
Care-a crezut într'un crâmpei de soare
Și într'o vorbă mare: omenie.

LUCIAN VALEA

NOTE FRANCEZE

REVISTA „LA NOUVELLE SAISON" DIN 1938: LOYS IN INSULA MAURICE; „LES POÈTES CASQUÉS" ȘI PIERRE SEGHERS. MANIFESTUL LUI ARAGON: RIMA

Caracterizând cu un cuvânt situația poetică a Franței dinnainte de război, putem spune că poezia trecuse pe planul al doilea al preocupărilor literare. Imi aduc aminte perfect că, fondând cu Jean De Beer, André Frank și Louis Barault „la Nouvelle Saison" eram preocupați cu mult mai mult de romanele noastre, de filosofii, de muzicanții noștri și de crezul nostru literar. decât de poezia pură. Paul Valéry, pe care-l știam pe dinafară, ne condamnase la tăcere.

Imi amintesc încă de marea bucurie a lui Jean De Beer, care a primit într'o zi, din insula Maurice un mesagiu dela Loys Masson, tânăr francez de douăzeci de ani, funcționar la o bancă engleză, care scria uimitoare poeme în proză. Era primul nostru poet. Găsise un accent nou, cuvântul său era de o vigoare ce aducea o mare prospețime. De atunci, Loys Masson e socotit împreună cu Pierre Emmanuel, Alain Borne și Aragon, printre cei mai mari poeți ai tinerei poezii franceze.

Dar marea reacțiune care trebuia să ducă la înflorirea poetică actuală a fost începută dela începutul războiului de o echipă pe care Pierre Seghers a alcătuit-o în armată și a cărei revistă se numea „Poètes Casqués". Primul efect al războiului a fost că a lăsat să apară sub lumina lor reală adevăratele valori. (Nu-i posibil să citesc Mauriac sau Duhamel, îmi scria Jean De Beer, trimite-mi Montaigne în ediția „Pléiade".

In Aprilie 1940, revista „Poeților sub Cască" a publicat un manifest al lui Aragon intitulat: „Rima în 1940". Inainte de a continua aceste observații, aș vrea să pun sub ochii cititorilor mei fragmentele esențiale ale acestui manifest.

Două trăsături îi caracterizează: mai intâi, convingerea autorului său că poezia franceză se afla în ajunul unei epoci tot atât de noi și de bogate ca și perioada romantică, dând dovadă prin acestea de o clarviziune remarcabilă și, în al doilea rând, faptul că folosind rezultatele tehnice ale lui Apollinaire, trebuia să se continuie să se dea rimei întreaga ei forță In realitate, face să răsune odată mai mult strigătul lui Verlaine: de la musique avant toute chose", adăugându-i: și pentru aceasta să fim „populari" regăsind marea tradiție a poeziei populare.

Rima în 1940 *)

(fragmente)

. . . . . .

Unii poeți, la începutul secolului XX, au recunoscut cu mai multă sau mai puțină precizie această boală a rimei, și au căutat să o vindece. Spre a vorbi de cei mai de seamă, Guillaume Apollinaire a încercat să întinerească rima definind din nou ceeace clasicii și romanticii numeau rime feminine și rime masculine. In loc ca deosebirea între aceste două feluri de rime să se facă prin prezența sau absența unui e mut la sfârșitul cuvântului care rimează, pentru Apollinaire erau rime feminine toate cuvintele care se termină pentru urche cu o consoană pronunțată (și în felul acesta rimele „honteuses" pe care Mallarmé le ascundea în corpul versurilor sale — Doucement DORT une manDORE — *deveneau rime bogate și permise), în timp ce pentru el erau rime masculine toate acele care se sfârșsc cu o vocală sau cu o nazală. De aici libertatea să rimeze între ele cuvinte ca* exil *și* malhabile *(Larron des fruits) și dispare deosebirea bizantină între l'oie și loi.*

Dar această medicație simptomatică a rimei n'a fost destul ca să o vindece. Repede, se putea face totul, inventarul noilor împerecheri permise versurilor. De fapt, nu se inventa nimic, și poezia populară franceză folosise deja, fără să formuleze regulile lui Apollinaire, aceste resurse ale rimei: Ma fille, c'est un cheval gris — S'est étranglé dans l'écurie, spune „la Chanson du Roi Renaud". Uneori, modifica chiar, accentua pronunțarea spre a forța rima: J'ai trois vaisseaux dessus la mer qui brille — L'un chargé d'or, l'autre d'argenterille. Sau ca în această „chanson de Compère Guilleri", unde pentru a rima cu numele lui Guilleri, toate infinitivele conjugării a doua pierd pur și simplu r final: și se spune: mouri, couri, *pentru* mourir, courir. *La fel, în „Conscrit du Languedoc" se scrie:* Faut quitter le Languedô — Avec le sac sur le dos. *In altă parte, rima este cheia, adevărata păzitoare a pronunției populare:* Mes amis que reste-t-i — A ce dauphin si genti... *spune de exemplu „les Cloches de Vendôme". Și am spune și noi* Vilon *ca toată lumea, dacă François Villon nu s'ar fi apărat împotriva ignoranței noastre, făcând să rimeze numele său cu* couillon.

In cântecele mai recente ca „Le retour du Soldat", muzica contribuie la pronunțarea greșită la rimă: Mon brave, je le voudrais bien — Vous faire entrer dans ma demeure — Hélas, nous n'avons presque rien — Cependant vous blessez mon coeur(e), *și e mut se adaugă și se pronunță ca în cântecele și poemele din „Père Ubu".*

. . . . . .

Suntem în ajunul unei epoci tot atât de noi și de bogate ca și era romantică, când versul clasic, sfărâmat, dezarticulat, s'a supus unor noi legi, adesori nescrise. Acel escalier.... *Dérobé din Hernani, care a rămas tipul însuși al inovației romantice, reprezintă încă și astăzi o lecție de lirism netolerat pentru cine e poet, și numai ca un simplu exemplu aș preconiza aici rima cu ceeace aș numi un „enjambement" modern, și care reprezintă o depășire a enjambementului romantic.*

Ne parlez plus d'amour. J'écoute mon coeur battre
Il couvre les refrains sans fil [qui l'ont grisé
Ne parlez plus d'amour. Que fait-elle là-bas
Trop proche et trop lointaine [ô temps martyrisé.

(dacă mi se îngăduie să mă citez fără modestie).

RAINER BIEMEL

(Va urma)

*) Acest articol, apărut în armată în revista Poètes Casqués **40** (aprilie 1940) și reluat în apendice în **Le Crève-Coeur**, este necesar înțelegerii prefeței **Yeux d'Elsa**: deaceea reproducem aici pasagiile esențiale, pentru cititorii care n'au avut **Le Crève-Coeur** în mână.

Cronica plastică

Salonul de Alb și Negru

Salonul de Alb și Negru se prezintă anul acesta extrem de inegal. Ai absolut impresia că mai toți expozanții s'au grăbit și au improvizat de mântuială ceva. Această senzație e cu atât mai perceptibilă cu cât în anii din urmă „gravura" adică faptul de a *„grava"*, de a *„tipări"* pe ceva, începuse să ia avânt, în timp ce anul acesta e contrariu. Chiar acei care ar fi putut să ne dea asemenea lucrări, se abțin și ne dau desene propriu zise sau lavis-uri. Pe urmă *gravura în lemn* care reprezintă cu adevărat gravura, e înlocuită cu linoleul care de fapt „nu este o gravură". S'ar putea spune că este *„un pis-aller"*, cum ni s'a întâmplat nouă, când am voit să facem o copertă de mărime neobișnuită. A trebuit să recurgem la linoleu, care se și rupe ușor și-ți dă impresia când lucrezi, că tai în cașcaval; nu ești deloc însuflețit de o rezistență oarecare, de o rezistență care te-ar face mai aprig la muncă.

Apoi o imputare pe care i-am face-o Salonului de gravură este aceea de a nu se decide să înființeze *în sfârșit*, o secție de ILUSTRAȚIE DE CĂRȚI, o *vitrină* pentru expunerea planșelor, copertelor, cărților... De fapt, albul și negrul aparțin tiparului. *Aceasta e rațiunea lui de a fi, de a exista.* S'ar putea dezvolta în acest chip și bibliofilia care este foarte redusă la noi și care pe lângă o serioasă sursă de venituri pentru edituri, ar fi un imbold fără pereche pentru artiști. S'ar creia un premiu al cărții ilustrate pe care l-ar putea lua artistul și chiar editorul său. S'ar creia astfel o emulație printre editori și ca rezultat o ploaie de comenzi pentru artiști, cu premiul tipărit pe banda cărții ieșite din teascuri.

Aceste cinsiderente noi le-am făcut și **acum doi ani, tot aci, dar vocea noastră,** *„voce de femee"* a răsunat în vid.

Incontestabil că sunt valori destule în acest Salon și ne vom grăbi să vorbim de ele și să le elogiem; în prim rând însă vom vorbi de *aspectul general*, apoi de acel particular.

Ceeace este important și demn de luat în seamă, este influența preponderentă luată de pictură, influență ce nu se dezminte în țara noastră în nici un domeniu și pe care o semnalăm și am semnalat-o regulat.

O pereche de artiști, soțul și soția, care se relevă în acest salon prin lucrările lor unitare și pline de interes, sunt NATALIA DUMITRESCU și ALEXANDRU ISTRATE. Lavis-urile în ton sepia (așa părea 'n lumina serii) sunt cât se poate de reușite, cu atât mai mult, cu cât motivul e nudul, subiect greu de rezolvat. Luminoase, larg tratate, ambele nu se confundă în tehnică. AL. ISTRATE mai viril, mai energic, se diferențiază de soția lui,

CRISTEA GROSU — **Tigrul**

fiind totuș înrudit cu ea. E un echilibru greu de obținut. Amândoi formează un cuplu bine înzestrat, căruia îi urăm să continue pe această cale, dar să nu uite la anul să ne dea *negreșit* și în gravură ceva, domniile-lor care au fost elevi ai admirabilului atelier înființat la Școala de Bele-Arte de d. Iuca.

Vom semnala apoi două personalități: pe a doamnei ANA JIQUIDI, ilustratoare stranie cu aplicare netăgăduită pentru lumea fantastică a celor mici, creatoare a unor desenuri ciudate și extrem de personale pe „Schabpapier", și pe doamna MILITZA PETRAȘCU, sculptora bine cunoscută, care cu acea acuitate sensibil de caracteristică ne dă o serie de pasteluri sau mai bine zis, desenuri pastelate stranii și ele, impregnate de mister și de un element morbid, creiând o neliniște. De sigur că nici o manifestare a MILITZII nu poate lăsa indiferent pe cineva, chiar atunci când i-am putut găsi defecte. Desenurile domniei sale în pastel au un fel de muzică interioară căreia nu-i poți rezista. Este o romantică.

Am remarcat apoi, intrarea în arenă a altei sculptoare, aceasta robustă, sănătoasă. ZOE BAICOIANU ne dă o serie de desenuri după țărănci cu linie sigură, vioae. Semnalăm apoi compozițiile foarte interesante ale ELENEI DEȘLIU, care jonglează cu dexteritate cu grupuri de țărani. Sunt o mulțime de femei talentate la Salon și nu este vina noastră, dacă trebue să le pomenim. Intre tinere, prietena noastră NUNI DONA n'a voit să ne dea nici o gravură anul acesta; nici chiar indeniabilele calități revelate de desenurile d-sale nu ne pot consola de lipsa acului sgâriind pe placă cu spirit și înțelegere a tehnicei grafice.

Intre bărbați, doi stau pe culme: DRĂGUȚESCU marele nostru desenator cu acele 2 portrete de neuitat al lui GIORGIO DE CHIRICO și DE PISIS. Ne-ar fi plăcut să-l vedem instalat pe un panou mare gen BEREA, dar așa sunt marii artiști, sgârciți cu publicul, îi dă câte puțin, ca să nu-l satureze. Apoi CRISTEA GROSU cu admirabilele sale desenuri de animale pictate în tuș, făcute la Roma; încă un sculptor, excelent mânuitor de penel.

Lucrările domnului BEREA sunt ca de obicei cu plăcute, agreabile; dar ne întrebăm dacă acea pânză groasă, iată, așternută cu originalitate (recunoaștem) pe rame nu turtește finețea, delicatețea liniei. Desigur că titlul portretului GEORGE ENESCU, este o glumă. Nu contestă nimeni sensibilitatea din care e alcătuită linia, dar *caracterul* figurei marelui muzician internațional, unde este? Chiar atitudinea capului pe spate este străină lui. Un profil pe care-l recunoști între o mie...

In secția gravurei în lemn ursitoarele lui FRED MICOȘ, meșteșugar binecunoscut al cuțitașelor, cât și al orcărui instrument de gravură, se relevă cu deosebire. Gravuri în linoleum în dimensiuni mari ne dă PAUL CONSTANTINESCU într'o tehnică însă de „hașuri" monotone, pare că la fel toate. E drept că se vede abilitatea desenatorului, efectul de umbră și lumină menite să atragă privirile, dar nu e destul... nu e tehnică de gravură în lemn, e mai repede tehnică de desenator.

In acest domeniu rămâne NICOLAE BRANA, care anul acesta ne aduce lucrări extrem de reușite și interesante. E cât se poate de îmbucurător să vezi cum albul și negrul sunt *înțelese* de domnia-sa. Un model de înțelegere a gravurei în lemn ne dă și TANIA BAILLAYRE cu biserica sa. Credem că este o xylografie, nu o linogravură. Bună distribuire a hașurilor, inteligent diferențiate. Probabil d-na BAILLAYRE e un încercat meșteșugar. Mai sunt apoi IOSIF POP și DUMITRU HORNUNG. Cât pentru ceilalți expozanți, îi lăsăm pentru numărul viitor, când vom vorbi pe larg de cei rămași.

LUCIA DEM. BALACESCU

Antologie poetică ardeleană

Profetul

Am fost proroc, pe drumul din pustie,
Când zilele mureau, nemângâiete...
Am fost proroc, izvor de apă vie.
Toţi m'aţi băut, de friguri şi de sete.

Un vaier surd din veacuri depărtate
Venea la mine 'n noapte, să mă cheme,
Şi mă găsea cu buze 'nfrigurate
Din plânsul vostru împletind blesteme.

Iloţi flămânzi de pâine şi de soare,
In carnea mea eu v'am dospit fiorul,
Şi despicând a vremilor vâltoare,
Prin graiul meu vorbea Mântuitorul.

Insângerat v'am răscolit cărare
Cu inima, cu pumnul şi cu dinţii,
M'am îmbrăcat în neguri şi pierzare,
Ca să vă dau limanul biruinţii...

Când valul valul meu s'a revărsat pe uliţi
O clipă' abia, din larga lui năvală,
Din mii de guri, din strigăte şi suliţi,
I-am auzit cântarea triumfală.

O sgură neagră i-a rămas în urmă.
Ce mic e azi alaiul tuturora !
Străină mi-e biruitoarea turmă
Cu tot noroiul unde-şi joacă hora.

Un chiot strâmb îmi urlă la fereastră,
Norocul lui mă mustră şi mă doare.
Nu-i visul meu în fericirea voastră...
Eu am vestit o altă sărbătoare.

Mă 'ntorc din nou spre culmi de-odinioară.
Ca să nu-mi sfarm o sfântă profeţie,
Cu ce mai am din vechea mea comoară,
Lăsaţimă să plec iar în pustie...

OCTAVIAN GOGA

Gorunul

In limpezi depărtări aud din pieptul unui turn
Cum bate ca o inimă un cloopot —
Şi 'n svonuri dulci
Imi pare,
Că stropi de linişte îmi curg prin vine, nu de sânge...

Gorunule din margine de codru,
De ce mă 'nvinge
Cu aripi moi atâta pace,
Când zac în umbra ta
Şi mă desmerzi cu frunza-ţi jucăuşă ?...

...O, cine ştie ? — Poate că
Din trunchiul tău îmi vor ciopli
Nu preste mult sicriul, —
Şi liniştea
Ce voi gusta-o între scândurile lui,
O simt pe semne de acum :
O simt, cum frunza ta mi-o picură în suflet —
Şi mut
Ascult cum creşte 'n trupul tău sicriul,
Sicriul meu,
Cu fiecare clipă, care trece,
Gorunule din margine de codru...

LUCIAN BLAGA

Mă ştiu...

Mă ştiu :
Neastâmpărat sunt ca argintul viu...
Nu m'am născut să număr stelele pe cer
Şi nici, stingher,
Aurului să-i slujesc — argat neghiob —
Şi raiuri pământeşti să-i cer...
Nici să subjug,
Nici să fiu rob.

Eu m'am născut să dărui, să mă dărui
Oricând şi-oricărui...
Să mă clădesc arzând, să mă izbesc şi să mă
[nărui ;
S'aduc în casa-mi zarea, să 'nalţ pământu 'n cer,
Să dau şi niciodată 'napoi să nu mai cer...

Pământul ţării mele cu viforele lui,
Cu munţii-i pân' la ceruri, cu nourii-i haihui,
Mi-au dăruit un suflet pe care-l dau oricui
Ca pe o poamă grea
C'un gust ce'n lumea 'ntreagă îl are numai ea...
O poamă pârguită abia, în ţara mea
De arşită şi nea...

Din noaptea-mi mută, aspră aşa cum alta nu-i,
Din casa mea pe care 'naintea nimănui
N'o 'nchid şi n'o încui,
Intind o mână albă, de frate orişicui,
Căci m'am născut să dărui, să mă dărui
Oricând şi-oricărui,
Sămi fac o sfântă lege din risipă,
Să mă clădesc, cântând, cu fiecare clipă,
Cu fiecare clipă — să mă nărui...

ARON COTRUŞ

Crez

Aceasta e mărturisirea mea :
Mâhnită ţară, nu mai lăcrăma.

Acesta e din toate crezul meu :
Această negură n'o fi mereu,

N'o curge pentru tine tot puhoi,
S'o lumina odat' şi pentru noi.

Şi cel străin, de toate despărţit,
Din nou între ai săi va fi primit.

Ca Domnului să-i placă ce vom face,
Prapuri de pară 'n larguri vom desface,

Mari candele vom pune a mirare
In patru cornuri de zare.

E. GIURGIUCA

Scrisoare netrimisă

Trei picături de sânge pe-o năframă,
De pe cămaşa nopţii o stea s'a descusut —
Nu-ţi mai face-atâtea gânduri negre, mamă,
Visurile 'nşală nu-s de tot pierdut.

Mi se năzare satul de departe,
Curând, curând voi merge să vă văd,
Dar n'aşteptaţi nimic. Am doar o carte
Şi 'n părul negru fire de omăt.

S'a potolit şi marele pârjol,
Mi-i scrum şi sperlă inima bolnavă.
Pot să-mi încuiu visările 'n ocol,
Să nu mai umble rătăcită stavă.

Puţin îmi pasă că-s poet vestit,
Tristeţea curge 'n mine ca un râu.
De rămâneam cu voi la plugărit,
Aş semăna, în loc de vorbe, grâu.

De-acuma, însă tinereţa-i dusă.
Cenuşa rece nu mai dă schintei.
Un vânt cu frunze roşii şi cu tusă
A scuturat pădurea din temei.

Apusul ca un vultur plin de sânge
Se sbate pe câmpia înserată,
Aleargă vântul buimăcit şi plânge —
N'oi merge eu acasă niciodată !

MIHAI BENIUC

Destin

In pleasnă de vânt
am găsit cuvânt.
Pe aici am trecut
cu pasul durut,
cu anii bătuţi pe crucea inimii sângerânde,
cu sufletu 'n ogor de clipe fumegânde.

Pe fiecare colţ de hotar românesc
m'am cuminecat, cu gând să trăesc,
crescând în veac spre Dumnezeu
alături de neamul meu.

Din ţarina opăcită 'n revenire,
am luat în pumni lut de înrudire,
comoara graiului mi-a fost pavăză,
să 'nduplec destinul să mă crează.

ION TH. ILEA

Colind transilvan

La geamul cerului Tău, Doamne, — azi nu vom
[mai fi goi,
Din scoarţa de gofrun Ţi-om desfăcea ulanii
Şi de-acolo, din munţii trăirilor din noi
Iţi vom vorbi de stema altei Transilvanii.

De-o fi să ne opreşti cu îngerii la cină
Tu vei vedea că'n timpul vieţii merindar
Noi duceam fruntea sfântă-a ţării de lumină
Şi-ai visului hulubi ni-s azi peste hotar.

Şi, Doamne, faţa noastră-aevea-Ţi va părea
Acelui nordic chip al ţării de departe ;
Nu-azur pentru colind atunci îţi vom cerea,
Ci să'mplineşti cununa pădurii sfâşiate.

La geamul cerului Tău, Doamne, — om colinda
[prelung
Din ţara-aceea'n care gem zodii pe lăicer.
Şi-ai să presimţi cum albe doruri ne străpung
— Te-om întreba atunci de-un altul Lerui-Ler

ION APOSTOL POPESCU

Ţara-Nălucă

Mă las pe-oblâncul visului,
Incălecat las să mă ducă...
Hei, cine-mi arată drumul Paradisului,
Aproape-i, departe-i,
Mai e de mers până'n Ţara-Nălucă...!?

Tu, liliacule, ai înflorit de Mai
Şi ţi-ai luat din lumea lui parfumul,
Dac ai văzut-o şi-i cunoşti suavul grai
Invaţă-mă pe unde-i vine drumul !?

Voi, plopilor înalţi dela răscruci,
Cântare şi poveste,
In nesfârşirile de neguri şi nisip,
I-aţi auzit, poate, de veste,
Nu ştiţi ceva de 'mbălsămatu-i chip ?

Daţi grai, cum i-aţi surprins odată faţa,
Voi, munţilor la frontiera nimănui,
Şi nearătarea ei, măreaţa,
Cum v'a schimbat în blocuri de statui...

Voi, norilor, opriţi-vă din goană
Şi spuneţi-mi cine v'a dăruit
Vopseaua curcubeielor
Cu nestatornica icoană
Şi dorul greu au drumului necontenit !?

De-ar fi culcată 'n candelabrul stelelor,
In apele tăriilor albastre...
Distanţele svârlite 'ntre planete
Din hăuri când se smulg...
Şi anii de lumină 'n unduire
Dela pământ la astre
Mi s'ar părea nimicul unui fulg !

...In diamantul picăturilor de rouă
De-aş şti-o 'n ele cufundată,
M'aş înfrăţi cu vânturile lumii
Şi'n mări, în fluvii, în argint de lună nouă
I-aş urmări şi i-aş culege ca pe-un abur
Fiinţa nearătată...!

TEODOR MURĂŞANU

Fenomenul poetic ardelean

de OVIDIU DRIMBA

Rândurile acestea, — care n'au pretenţia de a fi nici macar un eseu, oricat de succint, ci doar cateva simple consideraţii pe marginea fenomenului poetic ardelean, — se cer precedate de unele notaţii mai generale, privind însuşi fenomenul ardelean.

Spiritul ardelean s'a manifestat in complexul sinului românesc, prin ceea ce am putea numi, cu un termen prea sonor dar adecvat: integralitate existenţială. Adică: facultatea de a confunda planurile şi valorile, in vederea unei singure finalităţi, in vederea constituirii unui unic fundal de existenţă.

Prin excelenţă epic, spiritul ardelean construeşte în blocuri, concepe totul masiv, angajându-şi tot angrenajul vital în întreprinderea pe care a început-o. Pentrucă spiritul ardelean confundă cele două planuri: real — ideal, — şi de-aici aspectul de masivitate. O idee capătă caracterul de necesitate vie, de stringenţă materială, pentrucă el o vede sub specia realului, aproape practic. Spiritul ardelean e permanent legat de realul viu, am zice (nu pejorativ): terre-à-terre ; deaceea l-am numit „prin excelenţă epic", — epicul fiind genul cu cele mai multe contingenţe cu realitatea materială.

Formula noastră explică, de exemplu, dece in istoria noastră singur Ardealul a ştiut să facă o revoluţie. Căci o revoluţie e altceva decât demonstrativul entuziasm pentru o idee, care a putut duce bunăoară la arderea Regulamentului organic. O revoluţie adevărată nu poate fi susţinută nici printr'o ambiţie personală, care l-a putut răsturna pe Domnul Tudor. O revoluţie e autentică atunci când reprezintă un gest extrem; când e expresie a unui „acum ori niciodată". Revoluţia realizată e un act ultim.

Ardeleanul e tenace, însă nu are inteligenţa ascuţită a munteanului, şi nici resorturile mistice ale moldoveanului. Dar o revoluţie nu se face cu inteligenţa, nici chiar cu misticismul, ci cu dârzenia susţinută de tenacitate. Şi in definitiv, ştim cât ne-au vorbit in ultima vreme gânditorii germani şi spanioli despre funcţia non-vitală a inteligenţei.

Şi poate că nici „sectarismul" ardeleanului nu e decât conştiinţa propriei valori. Conştiinţă pe care munteanul şi-o manifestă doar altfel: prin intermediul ironiei. Iar moldoveanul prin orgoliul izolatului, tradus în corelatul acestuia: tăcerea. La urma urmei, nu există forţă care să nu fie conştientă de sine, — aşa precum n'a existat niciodată un geniu neorgolios. (Să nu se confunde orgoliul cu vanitatea !). Ideal vorbind, „modestia" e formula literaturizată a omului slab.

Dar speculaţiile acestea, în afară de obiect, ar putea continua aşa. la indefinit...

Am vrut să interpretăm poezia ardeleană — dela un Budai Deleanu până la un Lucian Valea, — prin această integralitate existenţială care cred că stă la baza caracterologiei ardelene. Am arătat dece socotim prin excelenţă epic acest spirit. Iar aceasta, la rândul său, ne poate explica dece literatura ardeleană se orientează de preferinţă înspre epică.

Chiar şi în poezie. Ardealul a realizat foarte rar lirismul pur. A preferat acea formă hibridă numită „poezie epică", — asociaţie de termeni care în ultimă analiză e o contradictio in adjecto. Iar când a vrut să rămână liric, nu s'a putut abţine de a amesteca, în detrimentul Poeziei, o mulţime de elemente extra-estetice: politice, sociale, naţionale, etnografice, (iarăşi dela Budai Deleanu la Lucian Valea). Pentru poetul ardelean, poezia n'a fost experienţa sublimă a actului gratuit ci o formulă existenţială (autentică sau numai programatică). Poezia a fost deci un vehicol, un mijloc, nu un scop în sine, suficientă sieşi.

*

Se pare însă că în Occident epoca ultimului sfert de veac a fost, pentru poezie dar nu pentru proză, o epocă a delimitărilor de planuri, a disocierilor de valori, a diferenţierii nete a liricului, în fine a purificării esenţelor. Şi asta, contrar concepţiilor epicei care au ajuns la un Proust, un Gide sau un Joyce. S'ar părea că, din acest punct de vedere, evoluţia acestor concepţii s'a făcut întotdeauna în contratimp. Asadar, se tinde spre o poezie pură, chiar dacă, teoretic, termenul e controversat.

(Urmare în pag. 7-a)

Flugar

Pe cornul plugului, ros
de palma strămoşilor mei,
cu hărinicie mă cufrâng —
şi-mi strâng
în pumnul noduros,
chemarea
şi răbdarea,
ca ei.

Sunt şi cel dintâi şi cel din urmă, —
întârziat
pe cărarea
brazdelor ucigător de lungi,
ce 'n veac de veacuri o bat
şi o străbat,
urmă cu urmă.

Oriunde mă alungi, —
din drumul meu,
legat
dincolo de timpuri, cu pământul
şi cu Dumnezeu
sfântul,
nu mă abat !

Eu m'am născut stăpân,
pe o brazdă, —
mai gazdă decât orice gazdă —
şi-acolo rămân !

Pentru mine 'n orice parte
vremea de se 'nstrâmbă,
cu o coaje de mălaiu,
îmi ar păorescul traiu
mai departe —
şi mutrea din fuior,
va mai şti să-mi ţese, o trâmbă
de lăor.

C. MIU-LERCA

Inchinare

POEŢILOR ARDELENI

Ortaci iubiţi, de gânduri şi de vise
Ne-am adunat ca altă dată iară
In suflet cu aceeaşi albă ţară,
Spre care porţile ne sunt închise.

In versul nostru, iarăşi o să tune
Şi munţii şi câmpia de departe,
Noi slova nu ne-o zăvorîm în carte
Ci o strigăm spre 'nalturi, să răsune.

Şi de ne risipim în pagini, ca pe-ogoare
Semănătura holdelor de pâne
Mai credem încă 'n ziua cea de mâne,
In ziua judecăţii viitoare !...

Ortaci iubiţi, noi ne cunoaştem scrisa
Şi n'aşteptăm decât să trecem dealul.
Că sângele care-o stropi Ardealul
Va înflori şi dincolo de Tisa !

C. D. IANCULESCU

Pământeană trecere

Ca şi unda Someşului mic
Lin voiu trece calea către dric
Şi discret m'oiu presăra în drum
Ca un cântec ori ca un parfum.

Mi-or cânta plecarea în poem
Paseri albe'n stih de requiem,
Iar în noaptea înflorită, clară,
Stele mari crescute peste ţară.

Spice 'ngenunchiate 'n lanuri coapte
Vor svoni plecarea mea în noapte,
Iar în sat toate Măriuţele
Vor stropi cu lacrimi năfrămuţele

Şi va fi ca şi cum Domnul sfânt
Ar trona o clipă pe mormânt,
Când m'or trece 'n înălţimi şi har
Clopote cu glasul tot mai rar.

ION MOLDOVEANU

Fior de toamnă

In faţa Vremii azi se pleacă floarea
Primind pe creştet mirul ei de brumă
Mireasma din potir i-o soarbe zarea
Şi brazda o acopere cu humă...

Nestinsă floare, draga se mlădie
Spre sărutarea-mi albă de brumar,
Mă'mbată şi las strugurul în vie
Alunecând la gura-i de nectar.

A sufletului apă mi-o presară
Cu nuferii ce-i tremură zâmbirea
Sunt stele ce'nfloresc şi mă'nfioară
Că-mi văd prin ochii lor Dumnezeirea.

GEORGE BOLDEA

La Ocoliş în făgădău

La Ocoliş în făgădău
De patru nopţi vinarsu-i tău,
Şi beau ortacii, beau de stâng,
De patru nopţi tot beau şi plâng...

Scânceşte inima în ei,
Se svârcolesc în ochi scântei,
Că-i mare jele, fără leac,
De cându-i hatu la Feleac.

Se cătrăneşte Catarig
Şi tremură ca prins de frig;
Trăzneşte 'n masă pumn vânjos,
Sar glăjile pozderi pe jos.

Şi-i tună vorba : „Măi fărtaţi,
Ce zâc io-i zâs : Să şim spurcaţi
De n'o să spargem în cosor
Pe orice coadă de topor !..."

Şi jură toţi pe Dumnezeu,
Un jurământ amar de greu,
Şi tac apoi, şi beau şi plâng,
Dureri în suflete se frâng...
. . . . . .
La Ocoliş în făgădău
Se bea hordău după hordău,
Că-i mare jele, fără leac,
De cându-i hatu la Feleac...

PETRE BUCŞA

Rugăciune pentru limpezire

Nu pentru mine mă rog, Doamne, nu pentru mine :
pentru ţara fără zări senine.
Pentru ţara fără sărbători :
cu otravă'n suflet, nu cu flori.

Primăvara, Doamne, soarele
râdea pe toate feţele şi pe toate ogoarele ;
Duminecile şi sărbătorile
chiuiau aprinse horile.

Nu mai e nimic. Tot s'a dus.
Un cuţit s'a împlântat dinspre apus
şi nu ştiu cine,
ce tristeţi de moarte gâlgâe prin vine.

Doamne,
Tată,
vorbe nu mai vrem.
Prea multe aşteptări în piepturi gem.
Rupă-ne'ntr'o mie,
ardă-ne,
lege-ne,
dar să nu ne legene,
cu azi,
cu mâne
cum minţi cu bucătura de pită-un câne.

Rupe-ne, Tată,
rupe-ne'ntr'o sută,
dar nu ne blestema jalea mută !
Cu ce-am păcătuit noi sau părinţii
să nu ne mai putem nici măcar scrâşni dinţii ?

Doamne,
nu pentru pace mă rog :
fără Ardeal ni-e sufletul olog.
Arată-ne, Doamne, dragoste ori ură,
dar nu fiecare cu jumătăţi de măsură.
Dă-ne, Doamne, zări de vultur, largi,
ori şi cioburile să le spargi.

I. V. SPIRIDON

Rugăciune pentru mâine

Doamne, mâine când mari vor creşte stejarii'n
[Transilvania
Şi când pustiite doinele-or plânge de gură împăcate
[de tine,
Ţara iertării-ţi va trimite trudită şi curată pâine.
Mâine,
Doamne, vom prânzi flămânzi de pace, din cupe
[de cuminecare
Şi-om cere cu buzele noastre, pentru ispita cerului
[de-aproape iertare.
Mâine, când Transilvanii n'or mai fi de cazna pe roate,
Apele ce-or trece curate spre apa cea mare, toate
Or să'nece jelile crescute'n ani cu seară,
Acolo unde ţara n'a mai fost Ţară.
Mâine, ospăţul iertării va sfârşi cu rugăciuni de pace,
In ţara unde şi zeii se roagă sub crucile dace.
Mâine, acolo la margine de ţară mare crescută
[sub Cerul Vlădesii,
Te-om ruga să ştergi din carte şi din ochii miresii
Cu mâna Ta dreaptă, povestea greşelii şi anii,
Căci n'or vrea curaţi, ţărani,
Ca odată copiii să ştie c'or fost loviţi în obraji cu bruji
[de ruşine,
Atunci când treceau din spovadă, prin poarta iertării
[spre Tine.

IOSIF MORUŢAN

Rugăciune pentru împăcarea mea

Doamne, Doamne, iartă-mă că-Ţi iau numele 'n deşert,
Căci eu nu ştiu dacă voiu putea de-acuma să Te iert.
Mi-i ruga când blestem, când o revoltă stingherită,

Mi-s gândurile şumuiog de iască ori de smoală,
De când în fiecare dimineaţă inima mi-o scoală,
Aicia 'n pribegie, tristeţea şi căinţa.
Iartă-mă, Doamne, că n'am ştiut ce-i pân' acuma
[pocăinţa.

Pentru cine să-mi adun de-acuma, Doamne, ca
['ntr'un paraclis,
A versului merinde, când nu mai cred în vis ?
Cui să-l dăruesc pită şi împărtăşanie,

Pentru cine să-mi mai scot mieii visurilor la păscut ?
Rău, Doamne, nimănuia niciodată n'am făcut.
Pentru cine să mai sărut tina, să mai fac mătania,
Că mi-i arsă gura de-atâta rugă după Transilvania ?

De-acuma, Doamne, nu mai cred în nimeni. Nu cred
[în nimic.
Dacă nici chiar Horia nu ţi-a fost vreodată vrednic
[ucenic,
Ce rost mai am eu, Doamne, aicia pe pământ ?
Şi vezi, de-aceea nu mă căesc, nu sudui şi nu mă mai
[frământ.

V. COPILU-CHEATRĂ

Imprimăvărare

Se tângue tăcerea şi ninge nea de vis
Pe-oglinzile de soare aprinse'n ochi de ape,
Betele de poveste se ţes suav pe pleoape
Şi timpul e vâlvoi de flori ca un cais.

Prin foi de-amiază cântul şi-l murmură lumina
Şi amfore albastre cu rouă te îmbie,
Mestecenii îşi moaie'n azur de basm tulpina,
Urcând veşti de argint pur în tărie.

Strâng ghioceii mireasma tăcerii în ulcior,
Un murmur de poveste se stinge'ncet pe clape
Şi râsuri de lumină aprind legende'n ape,
Când sui cu paşi de soare pe scări de-azur şi dor.

Te-aprinzi ca o corolă în colb de soare pur,
Pe ochi tăcerea-ţi ţese o pânză brumărie
Şi-ai vrea, cu glas de slavă şi mâini de bucurie
Să sfârtici firmamentul în stihuri de azur.

E. PĂCURARIU

ORATORII dela ALBA-IULIA

de VASILE NETEA

Sub formele incipiente ale impulsului psihologic şi ale delimitării spaţiale, unitatea neamului românesc şi-a definit substanţa şi conturul în clipa în care cel dintâi chiot daco-roman, isbucnit din genunile carpatine, se făcea înţeles deopotrivă spre largul celor trei fluvii ale destinului nostru: Nistrul, Dunărea, Tisa.

Preceptul biblic îşi verifica astfel încăodată adâncimea şi temeinicia: la început a fost Cuvântul.

Iară după optsprezece veacuri, prin spirit, prin fier şi prin sânge, cuvântul trup s'a făcut, fluviile alcătuind în cuprinsul lor ţara independentă a întregii limbi româneşti, a întregului vârtej de nebiruită energie naţională.

In toate aceste seculare nopţi de întunerec, nimic nu ne-a fost pismuit mai amarnic decât limba; asupra nicimei afirmări româneşti nu se năpustiseră mai cumplite vifore şi mai urgisite furtuni.

Noi am avut o tragedie a limbii noastre!

In veacurile cele de vitrege stăpâniri, ni s'a îngăduit întotdeauna purtarea strămoşeştilor veşminte; organizaţia de stat, în Moldova şi Muntenia — chiar şi atunci când în jurul nostru, ca la Budapesta bunăoară, se decretau paşalâcuri iar Polonia nu-şi putea susţine nici măcar Ducatul Varşoviei, pentru a nu mai vorbi de Bulgari sau de Sârbi, dispăruţi din istorie vreme de cinci secole — cel puţin în ceeace priveşte structura morfologică şi funcţiunile interioare, a fost lăsată neştirbită; biserica însăşi, până în secolul al XVII, când se ivesc în Ardeal presiunile şi silniciile catolice, a fost respectată fără înconjur.

Limba numai, şi odată cu ea spiritul creator de cultură proprie, a fost isbită necontenit şi-atunci când s'a putut — urmărită cu înverşunare.

Intâia lovitură i-au dat-o Slavii cari i-au modificat caracterul latin. Veacuri numeroase, ca limba politică a organizaţiei de stat şi ca limbă de temeiu bisericesc, graiul slavon şi-a păstrat funcţiunea şi autoritatea.

S'au ivit apoi Grecii, tari prin situaţia politică şi prin imensul prestigiu ortodox, care tot limbei române, alungând-o dela Curţile domneşti şi boereşti, i-au fost duşmani răpindu-i posibilitatea de a deveni limba de şcoală şi împuinând altarelor înalte graiul liturghiilor dela Patriarchia din Constantinopol. In Răsărit, după căderea Basarabiei sub sceptrul Moscovei, în limbă s'a isbit iarăşi nemilostiv şi crunt, spre marea disperare a poporului care protesta în veruri ca acestea:

Muscăleşte-oi învăţa.
Limba când mi-o vor tăia.

Nicăiri persecuţia împotriva limbii n'a cunoscut însă forme mai violente, cu deosebire în secolul al XIX, decât în Transilvania.

Considerată ca supremă piedică în calea unităţii statului naţional maghiar, asupra ei s'au deslănţuit toate mâniile şi toate osândele.

Dela contele Wesselényi, — şi chiar cu mult înaintea acestuia — care în anul 1830, cerea să se acorde drepturi de cetăţean numai acelor Români ce, prin limba, vor deveni Unguri, şi până la legile draconice ale contelui Apponyi dela 1907, trecând peste prescripţiile şovinste dela 1848 ale lui Ludovic Kossuth şi ale lui Széchenyi, „cel mai mare maghiar", limba românească din Transilvania a fost supusă la o necontenită tortură, fiind constrânsă a trece pe sub furcile caudine ale tuturor instituţiilor de stat.

La 1848, Kossuth mergea atât de departe încât ameninţa că nu va permite şcolilor româneşti „in secula seculorum" predarea în limba română nici măcar a preceptelor de ordin moral.

Mai calm, dar mai perfid, contele Széchenyi adăuga: „Să nu-i constrângem (pe Români) cu foc şi cu fier, ci să-i recepem în constituţiune, ca şi ei să ne receapă pe noi, adică limba noastră".

Toate aceste furii ale Grecilor, ale Ruşilor şi ale Ungurilor n'au putut pătrunde însă niciodată în adâncurile cari ne dăduseră balada „Mioriţei" şi a „Mihului Copilul".

Isgonită dela Curţi şi din saloane, limba românească s'a cuminecat cu freamătul stejarilor, cu foşnetul lanurilor de porumb, cu murmurul dulce al apelor, durându-şi sie-şi putere şi strălucire mai înaltă decât întreagă sila vrăşmaşilor.

Au părăsit-o unele feţe înalte, — cele mai puţine pe care le poate avea un neam — dar niciodată ea nu s'a deslipit de sarica păstorului şi de osteneala plugarului.

Lovita mai nestăpânit de cât ori-unde în Transilvania, — tot de aici i s'au ridicat însă şi cei mai fanatici exegeţi şi apostoli.

Prin ei — Samuil Micu, Şincai, Maior, Gheorghe Lazăr, şi câţi după aceea! — s'a biruit în clasele înalte grecismul şi s'au întemeiat şcolile cari au crescut neamului generaţia visătoare şi eroică a lui Heliade Rădulescu.

Şi discursul cel mai înalt al istoriei noastre, întemeiat tocmai pe dreptul limbei la existenţă — limba fiind condiţia esenţială a naţionalităţii — s'a ridicat tot din Transilvania, la 2/14 Mai 1848.

Discursul lui Simion Bărnuţiu!

Nimeni nu găsise, până la dânsul, accente mai energice, perioade mai tumultoase, mai cutremurătoare despicări pentru a desluşi dreptul limbii la viaţă şi la libertate:

„Limba naţională regulează mişcările vieţii la toate (ginţile), ca creerii mişcările trupului, le însufleţeşte şi le înalţă, dacă o stimă cum se cade; lipsa ei duce la barbarie, dacă nu ştiu să se servească cu ea; numai în braţele ei creşte arta şi ştiinţa, numai cu aripile ei şi ale ştiinţei sboară industria şi negoţul, numai în aceste grădini înfloreşte fericirea naţiunilor, deci care zice că naţiunea română se poate cultiva şi în şcoalele streinilor aceasta va ca să rămână oarbă şi servă altor naţiuni: „hic niger est, hune tu Romane — caveto" *(aceasta negru este; de aceasta să te păzeşti Române:)... Sau doară — se întreabă Bărnuţiu — Ungurul are privilegiul şi spre a-şi ama limba mai fierbinte decât Românul pe a sa, şi ca să fie mai superb cu origina sa cea sculică decât Românul cu cea italică? Până când nu se va stinge sentimentul de onoare şi amoare din piepturile tuturor Românilor — nicidecum*

Aşa este fără de naţionalitate nu e libertate, nici lumină, ci pretutindeni numai catene, întunerec şi amorţire; ce este apa pentru peşti, aerul pentru sburătoare şi pentru toate vieţuitoarele, ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creşterea plantelor, vorba pentru cugetare, aceea e naţionalitatea pentru oricare popor; într'însa ne-am născut, ea este mama noastră, de suntem bărbaţi, ea ne-a crescut, de suntem liberi, într'însa viem; de suntem supăraţi, ne alină durerea cu cântecele naţionale: prin ea vorbim şi astăzi cu părinţii, noştri cari au trăit înainte de mii de ani, prin ea ne vor cunoaşte strănepoţii şi posteritatea peste mii de ani; naţionalitatea e îndemnul cel mai potent spre lucrare pentru fericirea genului omenesc; pe care nu-l trage inima a lucra nici pentru a naţiunii sale glorie şi fericire, acela nu e decât un egoist pentru umanitate, de care e păcat că l-a decorat natura cu formă de om; naţionalitatea e libertatea noastră cea din urmă şi limanul salutei noastre mântuitoare..."

Catechism nemuritor au rămas toate aserţiunile lui Bărnuţiu pentru toţi urmaşii săi. In 1923, la a şaizecea aniversare a morţii marelui orator, Bogdan Duică — editând discursul dela Blaj — găsea că el vorbeşte INCĂ şi viitorului. Cu atât mai mult, a vorbit el Românilor şi ardelenilor adunaţi la 1 Decembrie 1918 sub străşinile istorice dela Alba-Iulia.

Intreagă gândirea politică a Românilor ardeleni dela 1848 şi până la înfăptuirea marei uniri îşi află rădăcinile şi temeiurile exclusiv în acest discurs.

Indemnurile şi concluziile lui Bărnuţiu, şi chiar imnul ridicat de dânsul libertăţii naţionale, vorbeau însă unei singure direcţii: aceea a Transilvaniei federalizată cu Ungaria *„pentru apărarea comună"*, dar *„numai după ce va fi constituită şi organizată şi naţiunea română pe temeiul libertăţii egale — cum face o naţiune liberă cu altă naţiune liberă!"*

La 1848, ca aliaţi ai Habsburgilor, într'o adunare în marginile căreia veghiau cătanele Impăratului, Românii, ca reprezentanţă politică a Transilvaniei, nu puteau cere mai mult.

Peste Carpaţi însă, la Bucureşti, Ion Câmpineanu, cu un deceniu mai înaintea discursului

dela Blaj, cerea o *„Patrie independentă"* şi *„Un singur popor unit"*. Ioan Maiorescu, la 1848, în dieta din Frankfurt, vorbea în acelaş ton, iar Constantin Romanu-Vivu, unul din discipolii credincioşi ai lui Bărnuţiu, îi scria în Iunie 1848 lui A. G. Golescu: *mai repetez încă odată că deviza noastră să fie formarea Daciei"*.

La Blaj, în 2/14 Mai, oratorul n'a cerut-o însă. E sigur totuşi că a dorit-o şi că şi-a închipuit-o.

Adevărata definiţie a libertăţii Transilvaniei avea să o dea a 1 Decembrie 1918 Vasile Goldiş: *„Libertatea acestei naţiuni înseamnă unirea ei cu Ţara Românească"*.

Cuvintele acestea, dârze şi nefinduplecate, prin care se răsturna edificiul unui asa de măreţ imperiu, pecetluiau o întreagă dramă istorică, aşezând în faţa veacurilor, triumful politic al neamului nostru.

Ele au fost rostite în limba cea mai urgisită dintre toate limbile Transilvaniei.

Niciodată istoria n'a cunoscut o răsbunare mai superbă!...

Oratorii dela 1 Decembrie 1918 — şi asupra lor ne vom opri în paginile ce urmează — au adaptat gândirea lui Bărnuţiu la realităţile veacului, deschizând în acelaş timp orizonturi noi pe seama cugetării şi activităţii politice româneşti.

La Alba-Iulia, acum un sfert de veac, au vorbit — fie în faţa celor 1228 delegaţi oficiali, „Mărita Adunare Naţională", fie în faţa poporului pe Câmpul lui Mihai, — aproape toţi fruntaşii politici ai Transilvaniei: bătrânul de 83 ani, *Gheorghe Pop de Băseşti*, preşedintele venerat al Partidului Naţional Român, *Ştefan Ciceo Pop*, convocatorul adunării, *Ioan Suciu*, căruia îi revine meritul organizării, *Vasile Goldiş*, propunătorul Unirii, *Iuliu Maniu*, dialecticianul invincibil, tânărul Jumanca, socialist, *Alexandru Vaida Voevod* cutezătorul dela 18 Octombrie, episcopul arădean Dr. *Demetriu Radu*, locţiitorul mitropolitului ortodox *Ion I. Pap*, *Alexandru Vlad*, *Petre Groza*, episcopul *Cristea*, viitorul Patriarh, noul vlădică dela Gherla, *Iuliu Hossu*, — ultimul, *Silviu Dragomir*, academicianul de astăzi, pe atunci tânăr de abia 30 de ani, unul din secretarii adunării.

Adânc emoţionaţi au fost toţi. Şi au făcut să vibreze profund miile de inimi adunate în cetatea gloriilor şi suferinţelor noastre.

Se stătea faţă în faţă cu cel mai înalt ceas al istoriei româneşti.

Două discursuri au dominat însă toate celelalte vorbe, propuneri şi evocări. Din temeiuri istorice se împletea unul prezentând concluziile prezentului; autorul lui era un cititor şi un scriitor de istorie pe care soarta îl făcuse şi creator politic. Avea însuşiri energice şi stilul cel mai clar al generaţiei sale: *Vasile Goldiş*. Un entuziast şi un îndărătnic. Purta fineţea în grai, în gesturi şi în gândire. Discursul al doilea aparţinea unui jurist: *Iuliu Maniu*. Nepot al lui Bărnuţiu: logică aspră, avânt calculat, clarviziune impresionantă. Stil calm, fără împodobiri retorice, bogat însă în analize expresive şi concise. Caracteristică esenţială: om de atitudini implacabile. Vocile amândurora stăpânite, calme, grave. Nici unul nici altul nu aveau însuşiri de Stentor. Vorbea în ei gândul cizelat, orientarea îndelung cumpănită; o spontaneitate disciplinată. Goldiş venea dintre cărţi, din redacţii; împreună cu Ştefan Ciceo Pop, purtase riscul politic al celor patru ani de răsboi. El era autorul declaraţiei citită cu şase săptămâni mai înainte de către Al. Vaida Voevod în Parlamentul budapestan. Maniu se întorsese tocmai atunci de pe front. Asistase în Viena la agonia Habsburgilor şi întreagă generaţia sa şi-l ştia conducător; o voinţă, un caracter.

In sala Casinei, — după deschiderea şedinţei prin Ciceo Pop şi după cuvântul preşedintelui, Gheorghe Pop de Băseşti — vorbi mai întâi Goldiş. Lămurirea necesităţii zamislirii neamului nostru îi este cel dintâi gând. Imperiul roman îşi voia o sentinelă puternică în Carpaţii sudestici. Dacia-Felix îşi deschide aripele; răsare neamul românesc. Evocarea devine captivantă, energică, emoţionantă. E ascultată cu tresăriri de mândră conştiinţă:

„Neamul românesc... minune fără pereche în istoria lumii. Lung şir de veacuri călcată în picioare de hoarde barbare, naţiunea română îşi pierde unitatea de stat, se fărâmă prin văi sub dominaţiuni răsleţe şi una de alta neatârnătoare, pierde încopciarea cu fluviul larg şi luminos al istoriei mondiale, ca apa de ploaie în nisip par'că dispare dela suprafaţa conştiinţei umane. Dar, când după optsprezece veacuri sufletul românesc se trezeşte din somnu-i de moarte şi reînvie ca un soare luminos conştiinţa de neam, hotarele etnice ale acestui popor cu preciziune aproape milimetrică sunt tot acelea, cari sunt desenate pe harta istorică drept hotare ale Daciei lui Traian şi Basarabeanul care îşi adapă calul în valurile întunecate ale Nistrului se înţelege desăvârşit la grai cu Crişanul din apropierea blondelor ape ale Tisei. Sentinela română a rămas credincioasă chemării sale de a păzi geniul latinităţii şi neîncetatelor lovituri duşmane ca le-a apus virtutea-i legendară: statornica răbdare".

Imagini răscolitoare şi concludene fixează spaţiul dramei noastre: *„Fusese cuib de vârteje locul, unde ne aşezase Traian şi svârcolirile spre fericire ale neamului nostru s'au lovit veacuri dearândul de nesaţul hrăpitorilor duşmani, cari ne înconjurau de pretutindeni"*.

Se subliniază şi propriile noastre defecte: zavistia şi ura între fraţi, întotdeauna copios alimentate dinafară.

Unirea celor două principate române se desluşeşte însă pregnant: scut al vieţii creştine.

Indignarea scapără din fiecare perioadă în evocarea lungilor secoli de restrişte, cuvântul capăta o asprime neaşteptată:

„Fraţii noştri de pe coborâşurile răsăritene ale Carpaţilor şi din şesurile hotărnicite prin Dunărea de jos şi apele Nistrului îndurară superioritatea turcească, sufereau prădăciunea Leşilor şi a Tătarilor, îngraşară cu sângele lor lista blestemată din Fanar. Ţara Cernăuţilor şi mormântul lui Ştefan cel Mare le răpi hoţeşte pajura spurcată a Habsburgilor perfizi, dulcile câmpii ale Basarabiei cu flori muscalul tiran. Iar noi, cei ce rămăsesem la vatra străbună în Ardeal, Banat şi Ţara Ungurească am fost dripiţi de cea mai crâncenă soartă ce o poate avea un neam în lume. Am fost lănţuiţi într'o robie trupească, economică şi sufletească cum nu se mai pomeneşte în istoria întreagă a omenirii".

Din cutremurul amintirilor oratorul despică efigia lui Horia şi a lui Iancu. Perioada următoare se deschide pe un tablou de mângâietoare lumină: *„Intre acestea priveam cu iubire duioasă la fraţii noştri dela răsărit, cari începuseră a se reculege din urgiile vremilor barbare"*: Unirea Principatelor,... Cuza Vodă,... Carol de Hohenzollern,... 1877... Regatul.

Amintirea alunecă acum amar: *„Noi însă ne făceam datoria de cetăţeni ai Ungariei şi supuşi ai dinastiei de Habsgurg-Lotharingia. Am crezut că îndelunga noastră răbdare şi credinţa noastră pentru patrie şi tron în cele din urmă totuşi va muia inimile celor puternici şi ni se va oferi, chiar în interesul monarhiei, putinţa unei vieţii naţionale şi condiţiunile progresului cultural şi economic. Aşteptările noastre au fost zadarnice"*...

Tabloul se înnegureză iarăşi. Oprimarea ca a fost supus neamul nostru e relevată cu durere şi îndârjire. La sfârşit isbucneşte însă triumfător, subliniind autoritatea principiului moral: *„Zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului şi a dreptăţii. Legea tainică a firii cu necesitate de fier îndrumă înfăptuirile omeneşti pe cărarea civilizaţiunii ce duce spre desăvârşire; omenirea instinctiv urmează aceste legi. Ea a ajuns la recunoaşterea necesităţii de a se sintetiza libertatea individuală şi libertatea naţională într'o unire superioară a societăţii omeneşti. Sinteza aceasta e condiţionată însă de desăvârşirea celor două libertăţi: individuale şi naţionale"*. Războiul mondial s'a purtat pentru biruinţa acestora din urmă: *„Naţiunile trebue să fie libere!"* Argumentarea şi însufleţirea sunt acum desăvârşit evidenţiate pentru ca Goldiş să rostească vorbele cu care Bărnuţiu rămăsese dator istoriei: *„Libertatea acestei naţiuni înseamnă: unirea ei cu Ţara Românească"*.

A înţelege şi a întări aceste 9 cuvinte era întreg rostul adunării dela Alba-Iulia.

In 1848 se pusese o problemă categorică: *Ori Noi ori Ei!*

Anul 1918 adusese rezolvarea: *Noi!*

Anunţarea ei o săvârşise Vasile Goldiş!

Discursul dela această perioadă înainte nu li se mai adresează lor, ci, atent la desfăşurarea acţiunilor politice şi, preîntâmpinând propaganda vrăşmaşă, oratorul continuă pentru auzul Europei: *„Bucăţirea poporului românesc n'a fost urmarea vreunei legi economice, în care terminologie se ascunde minciuna. Dimpotrivă, — teritoriul dintre Nistru, Tisa şi Dunare constitue cea mai ideală unitate economică, aproape autarhie. Bucăţirea trupului românesc a fost act de barbarie. Distrusă barbaria — unirea tuturor Românilor într'un singur Stat este cea mai firească pretenţiune a civilizaţiei"*.

Cuvântul cade cu energie, implacabil: *„Teritoriile locuite de Români dela descălecarea lui Traian şi până astăzi au fost teritorii româneşti"*. Creşte acum ca o fiacăra, tare, aspru, ameninţător; tot pentru Europa: *„Nu este putere de a suci logica până acolo, ca invadările elementelor străine, dirigiate pe aceste teritorii în chip artificial şi prin abuzul de putere al statului cu scopul desfiinţării noastre naţionale, să poată clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii. Aşa ceva ar fi sancţionarea crimei şi ar constitui o pământre a civilizaţiunii, care principial nu admite substituirea dreptului prin brutalitate. După drept şi dreptate Românii din Ungaria, Banat şi Transilvania dimpreună cu toate teritoriile locuite de dânşii trebue să fie uniţi cu Regatul Român"*.

In perioadele următoare, în care se desluşeşte elogiul armatei române şi al principiului libertăţii — pe care noi îl vom respecta în raporturile noastre cu celelalte naţionalităţi ale Transilvaniei — Goldiş va fi întrecut de curajul şi de elocvenţa politică a lui Maniu.

Se va vedea îndată pentru ce!

In încheiere, încadrând adunarea dela Alba-Iulia în rândul marilor mărturisiri naţionale din trecut, Goldiş găseşte însă accente puternice şi tulburătoare — adevărată pravilă deschisă în faţa nouei Românii: *„Inaintaşii noştri de pe Câmpul Libertăţii în 1848, au hotărît aşa: „Naţiunea română depune jurământ de credinţă către împăratul, către Patrie şi către Naţiunea Română". Impăratul ne-a înşelat, patria ne-a ferecat şi ne-am trezit că numai credinţa în noi înşi-ne, în neamul nostru românesc ne poate mântui. Să jurăm credinţă de aci înainte numai naţiunii române, dar, tot atunci, să jurăm credinţă tare şi civilizaţiunei umane. Câtă vreme vom păstra aceste credinţi, neamul nostru va trăi, se va întări şi fericiţi vor fi urmaşii noştri până la sfârşitul veacurilor"*.

Discursul se încheiase.

Calm şi rar, grav, apăsând asupra fiecărei vorbe, Goldiş citeşte apoi „Rezoluţiile" pe care Adunarea Naţională avea să le primească drept temei al convieţuirii tuturor Românilor.

Ultimele cuvinte rostite: TRAIASCA ROMANIA MARE!

Fu un elan — scrie cronicarul „Unirii"*) când isbucniră aceste cuvinte — o beţie. Toată lumea se ridică în picioare, Arhiereii bat în palmi, Marele Sfat Naţional întreg aplaudă frenetic. Doamnele flutură batistele, oficerii, soldaţii înalţă chipiile; în ochii tuturora lucesc flăcări de entusiasm, de extaz; mulţi plâng de bucurie".

In această atmosferă, cea mai înaltă din câte cunoscuse până atunci istoira noastră, se sfârşi discursul lui Goldiş.

Ii urmă la cuvânt Maniu.

E primit cu un torent de aplauze.

Niciodată un orator n'a vorbit în faţa unei lumi mai fierbinţi şi mai fericite.

Emoţia îl cuprinde şi îl domină: *„Dacă privim şirul nesfârşit al suferinţelor grele* — îşi începe nepotul lui Bărnuţiu discursul — *care le-a îndurat neamul românesc timp de veacuri, dacă ne aducem aminte de sutele de mii de martiri, cari şi-au jertfit viaţa pentru acest neam, precum şi de durerile sufleteşti, cari sute de ani au amărât viaţa strămoşilor noştri — nu ştim cu ce să mulţumim noi, generaţia de azi, că suntem învrednicîţi de soartă, să ajungem tocmai noi ziua sfântă de astăzi, şi după atâtea suferinţe ale înaintaşilor noştri, tocmai noi să fim împărtăşiţi de o atât de mare mângâiere sufletească"*.

Spiritul politic, atât de caracteristic acestui bărbat, îi călăuzeşte apoi toate celelalte perioade. Observă mai întâi lipsa unei închinări care nu putea să nu vină din partea Transilvaniei: INCHINAREA FAŢĂ DE REGELE FERDINAND.

Până atunci, la orele 12.15, vorbiseră Ştefan Cicio Pop, Gheorghe Pop de Băseşti şi Goldiş. Niciunul însă nu pomenise numele regelui conducător de oşti biruitoare. Colaborarea cu socialiştii lui Flueraş şi ai lui Jumanca împiedecase gestul ce se aştepta. Goldiş, amintind de Mihai Viteazul, care, prin sabie, obţinuse unirea dla 1600, vorbise abia în treacăt despre „învingerea armelor" prin care se face şi această nouă unire. Se ovaţionaseră Wilson şi Foch. Niciun cuvânt însă despre căpetenia acestor arme. Cutezător, cuvântul acesta îl va rosti Iuliu Maniu. Cu el intră în fondul adevărat al discursului său. Iată-l:

„Cuvântul cel dintâi al meu este cel al dorinţei, să ne închinăm adânc capetele înaintea marilor umbre ale soldaţilor români, morţi pentru desrobirea noastră, şi înaintea soldaţilor români cari şi azi luptă pentru a înfăptui Unirea tuturor Românilor, şi înaintea marelui şi glorioasului lor Căpitan: M. S. REGELE ROMÂNIEI, FERDINAN, ŞI A INTREGII SALE DINASTII".

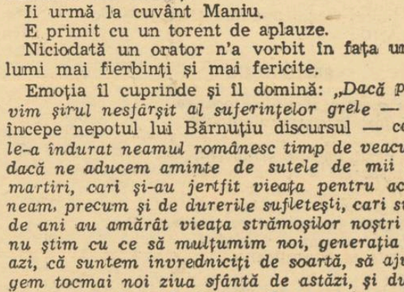

Ca un uragan se mişcă lumea pentur a întări cuvântul de slavă.

Solidaritatea cu sacrificiile sângelui şi cu Dinastia Română se pecetluia astfel în mod categoric.

Peste temeiurile istorice ale lui Goldiş, prezente, concis, şi în argumentarea lui Maniu, dialecticianul dela Blaj aduce apoi o serie de concludente consideraţii juridice: *„Neamurile unitare în viaţa lor sufletească şi unitare în manifestarea conştiinţei lor de naţiune distinctă, sunt recunoscute în ştiinţa modernă şi de toată lumea civilizată ca subiecte de drept, înzestrate cu toate atributele unei personalităţi distincte, cu scop propriu şi de sine stătător"*.

Silogismul se desfăşoară astfel implacabil: dreptul nostru de a fi fi neam „de sine stătător".

In perioada ce urmează, dreptul acesta se transformă în strictă obligaţie: *„Menirea pământească a neamurilor* — remarcă Maniu — *ne impune absoluta datorinţă morală să înfăptuim unitatea politică a neamului românesc. Menirea neamurilor este să contribue în mod propriu, conform însuşirilor lor specifice, la desvoltarea civilizaţiunei omeneşti. Aceste însuşiri specifice însă nu se pot desvolta sub o domnie streină şi divizată. Dar mai ales nu pot fi utilizate aceste însuşiri proprii în serviciul civilizaţiunei generale, fără o conştientă, unitară şi specifică ocârmuire"*.

In fruntea unei asemenea obligaţii trebue să apară în primul rând Transilvania, leagănul neamului românesc.

„Nu se poate — continuă energic oratorul — *ca o crudă barbarie să ne silească, ca însăşi vatra neamului românesc, leagănul aspiraţiilor românismului, să fie despărţit de trupul întregii naţiuni deja unite!"*.

Mânia răscoleşte reminiscenţe din Andrei Mureşanu: *„Noi nu ne putem închipui viaţa mai departe fără a fi împreună cu întreg neamul românesc, şi mai bine voim moartea decât o viaţă de schilav umilit, despărţit de fraţii săi"*.

Intr'o vreme când tendinţele spre unire sunt atât de vizibile la toate popoarele, neamul românesc s'ar afla într'o primejdie de moarte în cazul când fii săi nu se vor aduna într'o singură alcătuire de stat: *„Rupţi şi împrăştiaţi între diverse împărăţii, ne vor sfărâma neamurile vecine şi vor trece peste noi cum trec valurile turbate peste corăbiile naufragiate, lipsite de mâna tare a cârmaciului"*.

Ca şi Goldiş, Maniu face apoi, în cuvinte mai pregnante însă şi mai lapidare, elogiul libertăţii naţionale, adăugând pentru minorităţile ce urmau să intre în cuprinsul noului stat român: *„Noi, Onorată Adunare Naţională, privim în înfăptuirea unităţii naţionale un triumf al libertăţii omeneşti. Noi nu voim să devenim din oprimaţi oprimători, din asupriţi asupritori.*

...Noi nu vrem să verse nimenea lacrimile pe care le-am vărsat noi atâtea veacuri şi nu voim să sugem puterea nimărui, aşa cum a fost suptă a noastră veacuri de-a-rândul".

Până la capăt discursul lui Maniu nu mai cuprinde decât îndemnuri şi soluţii pentru rezolvarea problemelor politice imediate ale Transilvaniei, (Consiliul Dirigent) şi un calt salut tuturor fraţilor desrobiţi, Basarabeni şi Bucovineni, precum şi tuturor naţiunilor Antantei...

Dela discursul lui Bărnuţiu trecuseră 70 de ani, 6 luni şi 17 zile.

La rostirea lui, în catedrala din Blaj, Bărnuţiu nu avea cadrul politic în faţa căruia se aflau la 1 Decembrie 1918 Vasile Goldiş şi Iuliu Maniu; nu avea adică forţa politică şi militară a Vechiului Regat şi nici perspectivele europene ale păcii dela Trianon. Bărnuţiu vorbea şi lucra încă sub lumina unei utopii.

Prin sacrificiile din anii 1916—1919 şi prin discursurile dela Alba-Iulia utopia s'a transformat în realitate. Temeiurile acestei realităţi, aşa cum ea trebue să rămână, au fost gravate în piatra veacului de cei doi oratori dela 1 Decembrie 1918: Vasile Goldiş şi Iuliu Maniu.

Cuvinte de onor al unei limbi învingătoare.

Imperativ al istoriei noastre!

In „secula seculorum"!

*) Blaj, nr. 19—20 din 1918.

Ţăranii

Acolo unde paşii se pierd pe cărări de lumină şi umbră,
Departe, sub stelele negre scăldate în apa cerului [sumbră,
Departe, unde bolta apasă pe umerii zării prea greu,
Acolo departe, cu porţile închise şi plânse... e satul meu...

Şi'n satul meu cresc ţărani cu umeri de stâncă,
Ţărani ce adoră pământul... şi'n noaptea adâncă
Când amarul le ţese'ntre gene lacrimi de sânge,
Când avana ursită izvorul de lacrimi li-l stânge
Ţăranii cer să-i răsbune pământul şi cerul...
Şi'n satul meu ţăranii cresc cu braţele tari ca şi fierul
Ţărani ce ştiu să se lupte cu vântul,
Ţărani ce ştiu să'mblânzească pământul,
Ţărani ce ştiu să îndoaie cu pumnii săgeţile ploii...
Şi'n satul meu, când noaptea pe uliţă umblă strigoii,
Ţărani, în jurul icoanei, cu ochii aprinşi de vinete cercuri,
Cu faţa brăzdată de durerea lungilor zile de Miercuri,
Cu zâmbete negre, răstignite pe crucea avană a sorţii,
Ţăranii sărută Ardealul cu buzele arse de setea mirifică [a morţii
Acolo, unde paşii se pierd pe cărări de lumină şi umbră,
Departe, unde bolta apasă pe umerii zării prea greu,
Acolo ţăranii aşteaptă deschiderea porţilor plânse [a satului meu...

ION CHEREJAN

Cântec de seară

Peste culmi de gând răzleţe,
Urcă dorul murg în spume.
Chiuind îi dau bineţe,
Codrii cu poieni de brume.

Pe poteci peste vâlcele,
Gând hoinar se urcă, suie,
Biet haiduc fără oţele,
Inoptat pe cărăruie.

Doarme luna Cosinzeană,
Ca'ntr'un leagăn pus pe creste,
Aşteptând-o'ntr'o poiană,
Făt-Frumosul din poveste.

Numai ceru-adună'n poală,
Ochi miraţi de albe stele,
Peste codru ca de smoală,
Strâns în braţe de vâlcele.

Şi când târziu adorm visări,
Peste margine de'oblânc,
Străbate-a codrului cărări
Tot mai afund, tot mai adânc.

. . . . . .

Gândul ce hoinar se suie
Inoptat pe cărăruie...

DIONIS FĂRCAŞIU

VIAŢA MEA

Viaţa mea creşte din gliile somnului
La soarele visului—fragedă iarbă.
O, izvoarele, şi codrii, şi stelele
Vreau singurătatea să-i spargă.

Se întrece cu zăpezile din piscuri
Orice val o poartă, orice vânt o bate;
De pe plaiurile ei cu pădurene umbre
Stemele-i cad mereu fulgerate.

Vieaţa se întoarce în arbori, în ierburi, în stele,
Fără astâmpăr, fără leat...
O aud mereu în cântecul apelor
Şi 'n freamătul copacului de vânturi beat.

VLAICU BÂRNA

NAŢIONALISMUL IN POEZIA BĂNAŢEANA

Naţionalismul românilor bănăţeni s'a afirmat categoric încă din veacul al 18-lea. In Istoria Literaturii au rămas însă dintre cei vechi numai doi: Paul Iorgovici şi Dimitrie Ţichindeal. Paul Iorgovici a fost un luptător dârz, mai ales pentru purificarea limbii şi pentru îmbogăţirea ei prin cuvinte neaoş româneşti. Dela Ţichindeal, gură de aur, cum l-a numit Eminescu, pe lângă fabule ne-au rămas şi câteva poezii „patriotice". Dar iată ce culoare avea „patriotismul" lui Ţichindeal, la începutul veacului al 19-lea, când îi îndemna pe români să preamărească pe împăratul Francisc I:

. . . . . .
„Au nu milostivul împărat
Şcoală pedagogică au ridicat
Carea e în vechiul Arad aşezată;
Românilor să se înveţe e dată?
Multe veacuri au trecut
Şi încă aşa şcoala românii nu au avut.
. . . . . .
De un Seminariu însă trebue gândit
Şi pre lângă el un mare convict.
Ba şi de o Academie,
Care trebue să fie.
. . . . . .

Acelaş patriotism interesat l-am întâlnit şi la pedagogul şi gramaticul Constantin Diaconovici-Loga **într'un imn scris în anul 1841 pentru preamărirea împăraţilor austrieci:**

IMN PATRIOTIC

B.

I

Iosef Imperatu
Den Thronu inaltu,
Legcsi bune au dat
Tzarra au intemeiat;
Tolerantzia aduse
Nemuriresch puse
In multe veachuri.

II

Leopold bun dulcse
Cu Turcsi fecu pacse,
Renducli aduse,
Nobili vredn'csi puse,
Tzearra turburosa
Fu mai norocosa,
Dand ei pu.ere.

III

Franz inteleptul,
Socoti cu dreptu,
Alte Poteri ancha,
Trun Sfat sele aduca,
Legalura a facse
Pentru bona pacse,
A tota Europa.

IV

Ferdinand la Wienna,
Qua Trajan in Roma,
Daruri bune inparte
La csei cu dreptate,
Qua Imperat cucsernik
In drep'etzi poternik
Cu intzelepcsune.

V

Al Austrii Sore
Ferdinand drept bunu,
Fericsit se fie,
Qua Augustu unu,
Tzerri se ise incline
Precum se cuvine
In dzile multe.

VI

Casa Austrei
Sub Cserin norocosă
Dând la Prov'nzii
Stepăniri alese
Prin ai sei Princ'pi
In todie veachuri
Bun inizeleptzi tari.

Weisskirchen din 4 April 1841.

C. Diakonovics Loga
directorul şcolilor naţionale

C. D-L era pe vremea aceea d'rector (inspector) al şcolilor naţionale din regiunea grănicerească bănăţeană şi a motivat chiar pe actul înaintat autorităţilor superioare militare compunerea imnului:

1. Iosif a permis tinerilor tuturor naţionalităţilor să frecventeze studiile înalte, apoi să poată deveni funcţionari de tot felul, ocupând funcţii înalte.

2. Leopold a terminat războiul cu turcii la 1790 şi a luat sub protectoratul său multe familii. (Bineînţeles şi refugiaţi români).

3. Francisc prin sistemul de alianţe a asigurat pacea în Europa. Cât priveşte cultivarea poporului de religie greco neunită, a înfiinţat Preparandie pentru formarea învăţătorilor naţionali şi Institut Clerical pentru formarea preoţilor.

4. Ferdinand protector al culturii popoarelor şi religiilor.

Nu discutăm valoarea poetică a acestor poezii. C. D-L. nici nu este cunoscut ca poet. Ţinem numai să ne oprim un moment asupra acestui patriotism fără niciun pic de sentiment faţă de patria poeţilor.

Comunicăm şi un amănunt pentru a arăta cât de preţuit era C. D-L. de autorităţi.

C. D-L. a înaintat imnuri e (2) în limba română şi Comandamentul General din Timişoara le-a trim's Regimentului Grăniceresc Român din Caransebeş să le traducă în limba germană. Regimentul a raportat, că traducerea a trebuit să o facă însuş Loga, deoarece altul nu ar fi putut-o face din cauza expresiilor valahe înalte (weil darinn zum Theil hochwallachische Ausdrücke vorkommen, die nur Loga ins deutsche übertragen konnte) (Arhiva Militară a Arhivelor de Stat din Timişoara).

Un alt aspect al românismului poeţilor bănăţeni îl aflăm la doi poeţi prea puţin cunoscuţi: Cassian R. Munteanu (1892—1921) şi Gheorghe Gârda. La aceştia naţionalismul are o deplină valorificare. Ambii şi-au scris şi publicat poeziile înainte de Unirea din 1918.

Reproducem fragmentar din CASSIAN R. MUNTEANU:

SEMENICUL

Tu martor zămislirii noastre
Ai fost în vremurile-apuse.
. . . . . .
Şi când unealta pângărită
Va sparge 'n inima ta cale
Comorile să ni le fure:
D'n temelie să te scuturi,
Să gemi ca tunetul ce moare,
Şi să cutremure văzduhul
Mânia ta îngrozitoare.
. . . . . .
Şi după cruda războinare
Va răsări o zi albastră,
In care pentru totdeauna
Va străluci povestea noastră.

MĂRĂŞEŞTI

. . . . . .
Şi 'n cronica neamului
Până 'n veacul veacului
Cu mândrie să citeşti
Acest nume: Mărăşeşti.
Mormântul duşmanilor
E faima românilor.
Şi 'n valea Siretului
Când vei trece apa lui
Cucernic să mi-te duci
Unde-or fi mai mul.e cruci
Şi să te 'nchini morţilor,
Umbrelor şi florilor
Din sângele fraţilor,
Ce visul ni l-au rodit
Şi 'ntr'o ţară ne-au unit.
(Tecuci, anul 1917)

Despre domnul Gheorghe Gârda **se ştie, că este poet dialectal, umorist, dar dacă cetim cu atenţie poeziile d-sale, vom găsi, între altele multe, şi strofele următoare:**

Cu referire la colonizările şi infiltrările de unguri în Banat şi la traiul sub stăpânire ungurească a scris:

SUSPIN

Măi Beghei sărac de minie,
Multă jâlie nie măi vinie!
Jâlie multă cu tovar,
Dzilie niegrie cu amar!
Vin streini din lumea lată
Bată 'iDumnieazeu să'i bată!!!
Şi să 'cuib' aişi la noi,
Cu şi trântorile 'n roi!
. . . . . .
Lumie, lumie din bătrâni,
Pê la noi de sie nu vini,
Casă viedz acu Rumâniî,
Că trăiesc măi rău ca cânii.

Nimie'n lumie nu lie criegie,
Nimie'n lumie nu'i măi viegie.
Numa moarcea, cât'odată,
Moarcea, moarcea, ha'ndurată!

Prilej de relevare a înălţătoarei atmosfere româneşti a găsit în descrierea redacţiei ziarului „Drapelul" din Lugoj, de sub direcţia lui V. Branişce:

LA „DĂRĂBIELU"

. . . . . .
Masa lungă în trei pături
Ocolită îi dă scamnie
Şi stau chipuri pe de lături
Tăt de domni şi tăt de Doamnie.

Cu nievasta'i împăratu
Hăl din ţara Românească
Chicit unu lângă altu.
Dumniedzău să n'ii trăiască!!!
. . . . . .

Şi m'o poviestit într'una
De dietă şi politică,
Şi că la Rumâni acuma
De unguri nu li măi frică...
. . . . . .

Urmează poezia de desconsiderare a armatei maghiare. (Honvezi se numiau ostaşii, cari serveau în unităţile maghiare):

Recruţii se încorporează şi pleacă într'o căruţă. Îi roagă unu care se încorporează la „honvezi" să fie luat şi el în căruţă, dar ceilalţi îl refuză batjocoritor.

ONVIEŢU NU'I CĂTANĂ

. . . . . .
— „Nu vă faşieţ cu nievoi!
Faşie-vă-ţ cu min' pomană:
Las'să mierg şi ieu cu voi,
Că doar şi ieu mis cătană!!!"

„Hohoho!!!" Se rigie unu:
Şie vorbieşci tu de pomană??"

„Mână mă! Să criepie drumu,
„Că onvieţu nu'i cătană!!!"

Culminează prin ironizarea totală a vitejiei armatei de honvezi.

Honvezii merg la tragere cu ofiţerii în frunte. Sunt vreo trei batalioane. In drum se laudă cu vitejia lor, dar deodată zăresc venind de departe un animal. Cred, că e taur şi la comanda colonelului se refugiază în duzi de pe marginea şoselei, până trece taurul. Colonelul obsearvă cu binoclul, apoi strigă cu bucurie:

Onvieţu şi bica

. . . . . .
Şi îmfoiat ca un tutcan
Strigă: „Vighiaz!" — Să tacă.
Şi dă poruncă scurt, pogan:
„Jios!! Visacoz!!... Că'i Vacă!"

Haina dată naţionalismului său a putut deruta pe nepricepuţi, lăsându-i să creadă, că sunt nişte poezii umoriste. Românii bănăţeni însă le-au simţit, le-au învăţat şi le-au recitat oridecâteori au avut ocazie. Numai ei ştiau cât naţionalism clocoteşte în versurile „nevinovate" ale d-lui Gârda.

Au fost şi alţi poeţi bănăţeni, cari au scris versuri „patriotice" sau naţionaliste. Noi i-am socotit pe cei prezentaţi mai reprezentativi, deşi sunt mai puţin cunoscuţi.

Românismul în poezia bănăţeană de după Unirea din 1918 are cu totul alt aspect, pentrucă altele au fost şi condiţiile de trăire a vieţii româneşti.

GR. POPIŢI

Bilanţ bănăţean nedeficitar...

de LIVIU JURCHESCU

Trăsătura de unire dintre Banatul anterior Unirii dela 1918 şi cel următor acestui memorabil eveniment, o face — în domeniul culturii şi al politicului — ziarele „Vestul" din Timişoara.

Faptul se datoreşte împrejurării că numitul ziar avea printre fondatorii şi inspiratorii săi, sau chiar printre cei cari îl scriau, vechi gazetari dela Vest de Carpaţi, cari se străduiau — adesea izbutind şi poate mai mult cu cuvântul decât cu condeiul — să insufle mult mai tinerilor gazetari începători cari compuneau redacţia, continuarea tradiţiei de aleasă conduită gazetărească a fostei „Tribuna" din Arad.

Aceşti „tribuniştî" au fost în număr de trei: 1) Sever Bocu, fost director al „Tribunei" îndată după moartea lui Ion Russu-Şirianu — acesta din urmă devenit director prin trecerea lui Vasile Goldiş la nou înfiinţatul „Românul" — şi chiar fost colaborator al ei pe când apărea în Sibiu sub directivele lui Eugeniu Şerbi; 2) Ion Montani, nedesinteresându-se nici 3) Dr. Ioan Suciu, fost ministru de interne în Consiliul Dirigent, ba chiar colaborând.

Mai bună tradiţie gazetărească românească decât aceasta, nu se găsea la Vest de Carpaţi. Iar pentru o fuziune, măcar cu o parte cât de nensemnată din ceeace avea pe atunci de bună calitate Bucureştii în publicistică, ziarul timişorean va mai avea printre ai săi, un redactor fondator al „Gândirii", al „Cuvântului" lui Nae Ionescu şi al „Ţării Noastre" a lui Octavian Goga, în persoana lui G. M. Ivanov. In mod firesc, tinerii din redacţia gazetei timişorene vegheau ca, asupra tezaurului de prestigiu pe care îl aducea prezenţa în mijlocul lor în special a primilor trei de mai sus, măcar să nu impietezze, dacă s'ar întâmpla ca niciodată, niciunul dintre ei să nu se poată cumineca fie şi numai preţ de o fărâmă, din duhul lui Slavici, Chendi, V. Goldiş, Octavian Goga, Cincinat Pavelescu, Stere, Caragiale, tot atâţia „tribuniştî" dispăruţi, duh pe care cei rămaşi în viaţă puteau să îl-l transmită.

Iată de ce tribuna timişoreană devine nucleul în jurul căruia se înfiripă iniţiative şi realizări, radiind lumină până dincolo de rana amputării politice a unităţilor geografice şi etnice ale locului.

Dintre publicaţiile ce mai apar în Banat în sfertul de veac dela Unire, nu pot rămânea neamintite „Analele Banatului", „Buletinul Institutului Social Banat-Crişana", „Luceafărul" scos de „Astra", „Nădejdea" din Banatul fost iugoslav dirijată de Alexanaru Bulcarcă, ziarul „Reşiţa", revista „Semenicul", „Suflet Nou" din Comloş, „Voinţa Banatului", ziarul „Banatul", „Tribuna Graniţei", „Viitorul Graniţei", „Primăvara Banatului", ziarul „Nădejdea" din Timişoara, „Opinia" din Oraviţa, „Drum nou" din Bocşa, „Drapelul" fondat de Valeriu Branişce, Coriolan Brediceanu, Aurel Văleanu, având printre redactori şi colaboratori pe D. Cioloca, Ştefan Petrovici, Gheorghe Noaghea, Nicolae Brânzeu etc. etc.

Una din cele mai bune reviste din Timişoara a fost „Banatul" la care au colaborat şi ardeleni ca Lucian Blaga şi Aron Cotruş. Dintre localnici, se remarcă D. O. Blidariu, cu versuri constituind pagini de antologie. Se mai interesa de apariţia revistei în bune condiţiuni, regretatul Lahovary.

In cele de mai jos, vom da numele bine pătrunse în special în conştiinţa publicului provinciei, ale celor cari au activat după Unire, sau activează încă, în domeniul publicisticei, poeziei, prozei, literaturii dramatice, ştiinţei, tehnicei, sculpturii, picturii şi muzicii.

Reprezentativ pentru literatura regiunii este Constantin Miu-Lerca, poetul necontestat al specificului local. C. Miu-Lerca nu este un scriitor dialectal ca, de exemplu, Victor Vlad Delamarină sau Gh. Gârda, ci autor de poezie cultă. Fâlmaciu al vrăjilor locului, C. Miu-Lerca descifrează cât se poate de limpede mesajul pe care i-l-a încredinţat destinul mai bine conturat decât s'ar bănui al unei provincii româneşti, cu rosturi pe cât de distincte pe atât de româneşti.

Poezia lui C. Miu-Lerca este general valabilă şi în esenţa ei în forma ei, pentru că din limbajul bănăţenesc, poetul, în cea mai mare parte, ridică la rang de limbă literară numai acele cuvinte specifice locale cari realmente merită o circulaţie universală pe pământurile locuite de Români. O spunem aceasta în special acelora cari dintr'o judecată profund eronată combat dreptul la viaţă al unui cuvânt ca „sânfireangă" (garoafă) în favoarea reburbativelor „caldarâm" şi „geamlâc", demne acestea din urmă, în ochii noştri la o expulsare dublată de cele mai depline garanţii de neextrădare.

Aceştia sunt cei în cari nici specificul naţional, nici cel regional nu lasă nicio urmă, trecând ca apa prin ciur. Aceştia sunt rătăciţii după a căror părere este obligatoriu ca ţara să fie o orchestră în care toate provinciile trebue să cânte exclusiv cu trombonul monotoniei, ca nu cumva ghitara, violoncelul, harpa, vioara, talgerele şi castagnetele diversităţilor regionale să turbure surzenia lor cea fără leac.

Ca pe toţi creatorii autentici, tercarea unei tehnici a construcţiei, claustrează îndelung pe Miu-Lerca în migala atelierului. Fără să-i scape pe căutaşi de puţin importanţa primordială a tainelor pe cari le poate include forma, meşteşugita alăturare a cuvintelor, cu un cuvânt: expresia, — C. Miu-Lerca acordă o egală importanţă fondului extras de preferinţă din virgine surse de inspiraţie.

Prozatorul specificului bănăţean este Virgil Biron. Pana lui măiastră scoate fior de artă din piatră seacă. Il captează din locuri care pentru alţii sunt doar aspecte aride ale existenţei umane. Il surprinde în cotete de porci, în legăturile de ceapă întinse pe prăjină la uscat, în crucile dărăpănate de pe mormintele străvechi ale Caraşului. Şi îl transmite! Mustind de viaţă!

Spre deosebire de gingaşul — şi în acelaş timp marele Ion Popovici Bănăţeanu, a cărui nuvelă „In lume", apreciată la cântarul de mare precizie al exigenţelor estetice ale lui Titu Maiorescu şi Ilarie Chendi, a fost tradusă în englezeşte ca eşantion de perfecţiune românească a genului — Virgil Biron, ca de altfel şi Miu-Lerca, are în faţa vieţii o atitudine viguroasă şi ofensivă.

*

Se spune despre „Meşterul Manole" al lui Lucian Blaga că este o piesă de succes în special dacă se îndeplineşte condiţiunea ca spectatorii să fie cu toţii autori dramatici...

Tot aşa se poate afirma că proza ultrarafinată a scriitorului bănăţean Ilie Ienea, este cu desăvârşire inaccesibilă mulţimii.

Spre a sugera măcar cu aproximaţie punctul geografiei spirituale în care se situiază Ienea, am spune că ceva din misterul mallarmé-an, mai mult poate decât acela al suflului specific ce străbate opera lui Marcel Proust, stăruie în proza sa. Departe deci de a fi „o trăznae americănească", — după cum insinuiază unele guri rele, proza lui Ilie Ienea este un dar făcut iniţiaţilor magici scrisului.

După ce închizi ultima pagină a romanului „Ard luminile 'n Vitol" al doctorului Ilie Ienea — director al revistei timişorene de avantgardă: „Contrapunct" — simţi că ai căzut pradă prestidigitaţiunilor unui vraciu modern purtat în feeria unor palate de cristal, suspendate de către o semiramidă lunară, în puritâţi de zone interstelare.

In urmă se închid apoi draperiile grele ale ninsorilor de argint din lumea fastuos capitonată a doctorului Ienea — pelerin rătăcit pe globul de argilă dintr'o lume în care ţinuta pentru scris e fracul — şi-ţi pare revenirea pe pământ trezire într'o hală de vechituri, popas în sala de aşteptare clasa III a unei gări din care trebue să pleci, dar prin care trenurile parcă de mult tot uită să mai treacă...

*

Rectorul Academiei de Arte din Timişoara, sculptorul Romul Ladea, devine cu atât mai mult valabil în genere, cu cât îşi astâmpără arşiţa interioară de creaţie din apa vie a isvoarelor pe care i le pune la îndemână din belşug specificul local, reuşind în aceasta fie pe cale subconştientă, fie prin autodirijare raţională, sau împletindu-le pe acestea două, cu ajutorul mecanismului de exactitate al unei intuiţii remarcabile.

Caracteristică pentru cea dintâi considerăm „Mama", de un rar patetism iar pentru cea de-a doua „Ţăranul bănăţean", oglindind tumultul lăuntric al unei neţărmurite voioşii, imensă încredere în steaua lui. Cât despre „Iovan Iorgovan", aceasta este rezultanta celei de a treia rânduieli.

Dar dacă „Mama" şi „Ţăranul bănăţean" sunt o reîntoarcere la matcă —descătuşare din lanţul negurilor nebănăţeneşti ce învolburează fruntea unui cap în basorelief sculptat de Ladea, strălucit executat, e drept, căci toate ceţurile, adică şi cele mai neutile, pot fi explorate când artistul le parcurge ţinând în mâini busola „artei pentru artă" — „Iovan Iorgovan" închide 'n sine o taină mult mai

(Urmare în pag. 7-a)

INSEMNARI DIN ISTORIA MIŞCARII TEATRALE IN TRANSILVANIA

Creaţia dramatică nu se poate afirma decât într'un mediu spiritual evoluat şi este firesc să fie aşa, fiindcă teatrul pretinde, osebit de opera literară propriu zisă, arta de-a interpreta pe scenă suflul viu ce străbate lucrarea; se mai cere să existe şi un echilibru comunicativ între actori şi public — un acord armonic, fără de care creaţiile artistice nu pot stârni nici un ecou.

Fenomenul complex al artei dramatice este un indiciu sigur de gradul de cultură al unui popor şi evoluţia în timp a teatrului permite fixarea anumitor vârste biologice extrem de sugestive.

In epoca primitivă de formare a sufletului nu găsim exteriorizarea simţirii în public, decât cu prilejul unor evenimente, cari depăşesc cadrul familiei. Tresăriri de-o spontaneitate pur personală se grefează asupra acestor întâmplări (căsătorie, moarte) şi se condensează în obiceiuri, cari devin cu timpul un fitual transmis d'n generaţie în generaţie.

Odată cu lărgirea spaţiului de convieţuire între oameni, prin organizarea statală, prin rallere la o religie, viaţa sufletească începe să pulzeze în alvie mai largă şi se manifestă în afară prin creaţii, cari se apropie de arta dramatică în forma sa cea mai rudimentară. Sunt „Irozii" şi „colindătorii" dela sfintele sărbători pe plan religios; sunt „căluşerii", dans de-un strălucitor eroism, pe plan eroic.

Toate acestea arată că în sufletul poporului nostru a fermentat îndelung dragostea pentru cultul Thaliei dragoste născută din timpurile când Dacoromanii se adunau la spectacolele ce se organizau în vastele amfiteatre, rămase mărturie a trecutului nostru pe aceste meleaguri.

Renaşterea conştiinţei de popor latin a însemnat un pas imens în evoluţia culturii româneşti, ceeace ne confirmă şi începuturile mişcării teatrale din Transilvania. In adevăr, primele reprezentaţii datează de pe la mijlocul secolului XVIII când elevii şcoalelor d'n Blaj, constituiţi într'o societate „Comoedia ambulatoria alumnorum" organizează în diferite centre spectacole cu caracter religios. Scriem anul 1755. In bisericuţele din Vinţul-de-jos, Sebeş şi Alba-Iulia adunată pentru întâiaş dată cu ocazia sărbătorii Crăciunului, glasul Thaliei. Se pare, că iniţiativa elevilor a avut durată, deoarece la şease ani după primul turneu artistic, aflăm că aceeaş societate a dat o reprezentaţie teatrală în Blaj în cinstea guvernatorului de pe acele vremuri Bukow.

Aceste prime vestigii de artă dramatică minoră merită să fie încrestate, fiindcă mişcarea teatrală face în curând progrese apreciabile. In anul 1826 se joacă de către teologii din Blaj cea dintâi lucrarea dramatică originale. Este „Ecloga Pastorală" a junelui **Timotei Cipariu — un fel de tablou bucolic** unde păstorul Thyrsis se'nchină în faţa creatorului, oferindu-i inima sa:

„Gemme şi aur d'n comori bogate
N'am să-ţi aduc eu, ci numai o biată
Inimă, care Tie-ţi e'nchinată
Deşi n'o vezi în sânul meu cum bate".

Pitorescul acestei piese l-a constituit împrejurarea, că autorul a lăsat să apară pe scenă şi o păstoriţă „jucată de un tânăr cleric în haine femeieşti" fapt pentru care episcopul de pe atunci I. Bob a refuzat să participe la reprezentaţie „dar după aceea — zice cronicarul — i-a părut rău, căci reprezentaţiunea a succes de minune, încântând pe spectatori".

Ideea înfiinţării unui teatru stabil încolţeşte în inimile acestor teologi însufleţiţi. In anul 1831 îl vedem pe tânărul Gheorghe Barifiu luând iniţiativa unei colecte publice şi

ION VLASIU Decebal

având sprijinul marelui Bărnuţiu pe atunci „Studiarum praefectus" — se adună suma de 160 florini, cu cari bani s'au cumpărat la Sibiu, scena şi rechizitele trebuitoare pentru teatru.

In refectoriul (sala de mâncare) a seminarului teologic d'n Blaj se inaugurează stagiunea teatrală în anul 1833 la Crăciun, cu două piese: una tradusă de Timotei Cipariu, iar a doua de Ion Rusu, autorul cărţii de geografie „Icoana Pământului".

De astă dată a participat şi episcopul împreună cu consistorul diecezan, profesorii, elevii şi public de dinafară, printre cari şi bătrâna baroneasă Splenyi din comuna Pânade.

In alte centre ale Transilvaniei sporind elementul intelectual românesc, a trebuit să existe o mişcare teatrală similară. In biblioteca liceului „Honterus" din Braşov, s'a păstrat un afiş, care dovedeşte că în anul 1818 trupa de teatru german Greger a jucat piesa „Vecinătatea periculoasă", de Kotzebue, în limba română. Se pare că această încercare a fost rentabilă, fiindcă trupele germane au continuat să joace româneşte (de sigur cu actorii români din trupă) înscriind în repertoriul lor pe lângă traduceri şi piesa lui Vasile Alecsandri — „Iorgu dela Sadagura".

Contribuţia românească la mişcrea teatrală n'a putut lipsi, fiindcă tocmai la Braşov a fost tradus în anul 1845 Hamlet şi traducătorul n'a fost altul decât Ion Barac „maghistratul dela Braşov" iar piesa purta titlul Amlet, prinţul dela Dania — o tragedie în cinci perdeale după Sakespeer, sau producălut în K. crăiescul teatru al curţii"

Dorul Ardelenilor de-a vedea teatru românesc a fost simţit şi dincolo de munţi şi începând din anul 1863 o vedem în turneu pe Fani Tardini în trei veri de-arândul. A venit pe urmă trupa artistului Pascali în anul 1868 şi ca o încoronare a culturii dramatice de pe acele vremuri a descălecat nemuritorul Millo în Ardeal. Faima lui a fost atât de mare, încât Ungurii au admis în anul 1870 să joace Millo pe scena Teatrului Naţional din Cluj.

In capitala Ardealului se înjghebase pe acele timpuri (1868—1875) o „Societate de diletanţi" şi tot din Cluj au pornit fraţii Gh. şi Margareta Alexandrescu în anul 1871 într'un turneu artistic dând reprezentaţii teatrale în oraşele Turda, Abrud, Brad, Deva, Haţeg, Dej, Şomcuta şi Năsăud.

Cea mai importantă acţiune porneşte însă la Budapesta în anul 1870 unde tinerii universitari români înfiinţează „Societatea pentru fondul teatral român". Idealul urmărit de această asociaţie culturală este ridicarea unui templu în slujba Thaliei şi înfăptuirea acestui gând mare era aproape de realizare, **dacă n'ar fi fost împiedecat de guvernul maghiar cu toate mijloacele ce l-au stat la dispoziţie.**

Literatura dramatică originală ia un avânt impresionant. Iosif Vulcan îşi publică piesele sale începând cu „Secretul" din anul 1870 în revista „Familia" şi tot aci apar şi lucrările dramatice ale lui Ion Al. Lăpădat, care-şi face un nume cu „Tribunul", dramă evocatoare a vremilor de epopee românească din anul 1843.

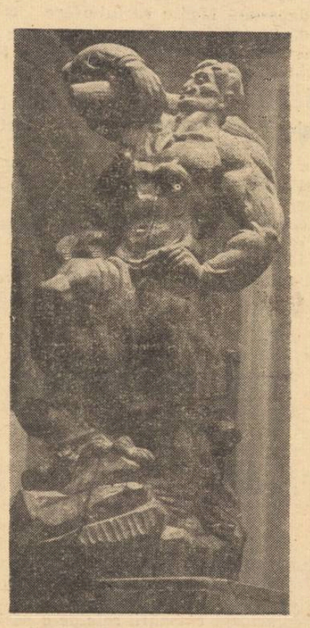

R. LADEA Iovan Iorgovan

Este demn de relevat că această piesă naţionalistă a fost jucată de trupa de diletanţi din Cluj, în anul 1874, în capitala Ardealului şi în anul 1876, la Făgăraş.

Ion Slavici, marele nuvelist, trece şi prin teatru cu comediile sale „Fata de birău". „Toane sau vorbe de clacă", „Polipul Unchiului" şi o dramă „Gaspar Graziani" care s'a jucat pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti în anul 1888.

In timp ce Iosif Vulcan se mişcă cu preferinţă în mediul burghez. Ion Slavici introduce idila ţărănească, subliniind inspiraţia poporanistă în teatru, iar Ion Lăpădatu se consacră temelor naţionaliste.

Societatea pentru fondul de teatru se mută în anul 1895 cu sediul la Braşov şi reuşeşte cu concursul inimosului librar Ciurcu să editeze aici literatura dramatică necesară trupelor de diletanţi. Tot în acelaş timp societatea hotărăşte trimiterea unor tineri talentaţi în străinătate şi din primii trei bursieri se întoarce unul singur pe deplin format, artistul Zaharia Bârsan.

Rolul pe care l-a jucat Zaharia Bârsan în mişcarea teatrală din Transilvania este mare fiindcă de numele lui se leagă înainte de izbucnirea războiului mondial organizarea unei serii de turnee artistice în Ardeal şi el ajunge după înfăptuirea unirii directorul Teatrului Naţional din Cluj.

Alături de Ştefan Octavian Iosif, care e cu adevărat rapsodul ideii naţionale, de Octavian Goga care zguduie cu drama sa politică „Domnul notar", conştiinţele româneşti, Zaharia Bârsan introduce în dramaturg a ardeleană baroul. „Trandafirii Rosti" şi „Domnul de rouă" cuceresc inimile spectatorilor prin muzicalitatea versurilor şi viziunea feerică a decorurilor.

Vremurile noi consacră şi masiva personalitate a celui mai fecund autor dramatic din Transilvania Lucian Blaga, ale cărui piese sunt pătrunse de misticism şi dau expresie frumosului metafizic într'o factură cu totul modernă.

Desrobirea Transilvaniei aduce în mişcarea teatrală o orientare evolutivă cu totul nouă. In locul „diletantismului" întâi „arta" în drepturile ei. Teatrul Naţional din Cluj îşi începe la 1 Octombrie 1919 activitatea şi influienţa ce-o exercită asupra desvoltării artei drmatice româneşti este covârşitoare. Vitregia vremurilor impune în anul 1940 mutarea templului Thaliei din Cluj în capitala Banatului, Timişoara. Activitatea artistică însă îşi continuă opera de afirmare cu voinţă neînfrântă.

Energii tinere sunt la muncă şi literatura dramatică originală este în plină înflorire. Totuş nota care predomneşte în viaţa teatrală este încă oficială. Lipseşte o linie structurală specifică, una care să se impună şi să smulgă teatrul din tiparele provinciale.

Merituosul director N. Kirilescu a căutat să înfrunte cu un curaj vrednic de toată lauda această prejudecată descălecând recent cu un mănunchi de piese originale din capitală. Interesul ce l-a stârnit n'a corespuns aşteptărilor, aşa că rămâne încă un lung drum de străbătut până la afirmarea spiritualităţii transilvane în arta dramatică românească.

AL. CEUŞIANU

Cronica literară

Al. Ciorănescu: Teatrul românesc în versuri și isvoarele lui

Cercetând *teatrul românesc în versuri și isvoarele lui*, d. AL. CIORĂNESCU, savant de rasă în domeniul literaturii comparate, face, în programatica d-sale *Introducere* la volumul cu același titlu, o seamă de considerații care trebuie reținute. Criteriul care l-a determinat pe d. *Al. Ciorănescu* să dedice un studiu amplu teatrului nostru *în versuri*, nu are nimic arbitrar. Până în secolul al 18-lea, piesa de teatru a purtat straiul versului, iar aceasta fiindcă, până atunci, domină o „axiomă de toți recunoscută că declamația scenică presupune sublinierea energică și surplusul de iluzie pe care îi oferă ritmul versificației. In toate literaturile, fără excepție, constatarea se repetă la fel. „Poezia e deci instrumentul cel mai sigur al teatrului. Poezia însă cere, la rândul ei, anumite condițiuni pentru a rămânea poezie și pentru a produce efectele ce se scontează dela ea. Poezia presupune declamație, declamația cere respirație largă, iar aceasta din urmă atrage după dânsa solemnitate și grije pentru ținută. In felul acesta se ajunge, pe nesimțite, la un anumit caracter al literaturii dramatice care, sub forme mai mult sau mai puțin accentuate, se regăsește în toată literatura universală. Cristalizările n'au fost, desigur, pretutindeni aceleași... In schimb se poate întrevedea îngrijirea pentru alegerea unei forme poetice corespunzând nevoii de gravitate a teatrului clasic... Atât de mare a fost puterea tradiției clasice și ideea că poezia dramatică *nu* poate ieși din anumite tipare, încât teatrul lui Victor Hugo, care nu era, totuși, decât foarte puțin revoluționar în această privință, a stârnit o adevărată revoltă... Astfel, dictându-i atmosfera și modulându-i conținutul după conținător versul dramatic e, într'un fel, punctul central al teatrului, sau punctul nevralgic, acela de care se leagă cele mai multe dintre succesele sau neputințele artei dramatice.

A studia teatrul în versuri însemnează deci a cerceta corespondența ideală dintre formă și fond, a distinge progresele literaturii dramatice în același timp cu perfecționarea mijloacelor de expresivitate.

Problema aceasta e de un deosebit interes pentru cultura românească, în care pașii mari ai progresului pot fi urmăriți pe o întindere mai scurtă de timp. Cred că nu va fi inutil să se urmărească mersul îngemănat, în ultima sută de ani, al destinelor teatrului românesc cu acela ale limbajului poetic, și să se ia încă odată contact cu diferitele etaje ale lungului drum care ne desparte astăzi de concepțiile și de posibilitățile poetice ale lui B. P. Mumuleanu sau ale lui C. Conachi.

Studiul acesta va avea însă, cred, și un altfel de interes, decât acel de a arăta progresul constant și conjugat al expresiei poetice și al literaturii dramatice. El va mai putea să arate că desele insuccese ale literaturii noastre dramatice se datoresc, în primul rând, dacă nu exclusiv, neînțelegerii adevăratei importanțe a limbajului poetic. *Un număr prea mare de scriitori dramatici au făcut neiertata greșală de a întrebuința versul acolo unde proza era indicată;* și odată mai mult atrag atenția cititorului că vers și proză n'au aici înțelesul scolastic ci acela de înaripare și elan poetic, în contrast cu limbajul pedestru al micilor noastre preocupări."

Și, în sfârșit: „Cele mai multe dintre insuccesele teatrului românesc în versuri pot fi reduse la aceeași explicație, la lipsa îndelungă a unui stil de declamație și la întristătoarea confuzie dintre proză și vers. De aici poate și prevenția principală împotriva teatrului în versuri, socotit ca o formulă literar perimată, ceva cam ca opera din punctul de vedere curat dramatic. Acei care cred astfel, ar trebui totuși să se gândească la rezultatele ce s'au obținut de câte ori s'au respectat condițiile esențiale ale poeziei, și minimul de discreție și eleganță care fac posibilă crearea acelei atmosfere de iluzie de care am vorbit."

Pornind dela astfel de considerații, d. *Al. Ciorănescu*, cercetează, rând pe rând: 1. tranziția dela proză la vers în teatrul nostru, 2. primele aspecte ale dramei naționale, 3. influențele lui Shakespeare și Victor Hugo, 4. faza a doua a evoluției dramei naționale, 5. teatrul clasic, 6. faza a treia a dramei naționale, 7. tendințele realiste și idealiste, 8. drama idealistă, 9. comedia în versuri, 10. feeria națională, 11. drama istorică și, într'un **ultim capitol, 12 noile tendințe.**

Trecând în revistă toate aceste aspecte ale evoluției teatrului nostru în versuri, d. *Al. Ciorănescu* scoate în relief totul ce a fost, dela începuturi și până în prezent, îndemn, dibuire, influență, tendință, afirmare originală, limpezire a formei și fondului (din punctul de vedere al tectonicei dramatice).

Astfel constatăm „că teatrul în versuri a fost introdus pe scena românească doar pe încetul, după ce numeroase eforturi izolate au creat instrumentele necesare desvoltării unei asemenea literaturi". Desvoltarea genului dramatic românesc versificat a fost, mai întâi favorizată de traducerile din literaturile streine, — numărul acestora este „destul de însemnat". Ele au dat exemplul drumului ce trebuia urmat și au pus la îndemâna scriitorului român bagajul de sentimente, de tehnici dramatice, de expresii și de atitudini care constituiesc repertoriul teatrului universal". In rândul al doilea, desvoltarea genului dramatic românesc versificat, a fost favorizată și de „succesul îndelung și susținut de care s'a bucurat vodevilul". Acest gen, fără să aparțină „decât prea puțin teatrului în versuri", a înlesnit „cristalizarea versului dramatic și, prin evoluția lui spre drama națională, a ajutat desvoltarea teatrului istoric de mai târziu".

Dispunând de cunoștințe vaste, d. Al. Ciorănescu și-a simplificat, totuși, expunerea lăsând la o parte aparatul informativ cu care cercetătorii scrupuloși până la pedanterie își înstrăinează cetitorii. Departe însă de a fi adoptat o metodă neștiințifică, autorul *Teatrului Românesc în versuri și al isvoarelor lui*, cucerește atenția și interesul celor cărora li se adresează, tocmai prin metodica și deosebit de clara d-sale urmărire a problemei puse și, ceeace dă un aspect viol și pitoresc cărții, prin citarea unor texte cari zac, pe nedrept, în rafturile, cercetate doar de specialiști, ale bibliotecii Academiei Române. In afară de acestea, dotat cu un rar spirit critic, d. Al. Ciorănescu nu înregistrează, pur și simplu, datele ce i-au servit la învederarea, capitol de capitol, a problemei d-sale, ci se pronunță, cu autoritate, peste tot unde constată că unul sau altul dintre autorii din secolul trecut ai pieselor noastre de teatru în versuri au fost uitați pe nedrept. Din acest punct de vedere lucrarea d-sale e străbătută, dela un capăt la altul, de acel atât de lesne neglijat spirit de etică literară, care, când îl simți prezent într'o monografie, ți-o face și mai prețioasă.

După cât știm, cercetarea d-lui Al. Ciorănescu este prima lucrare mai vastă cu privire la teatrul românesc în versuri. Valoarea ei ar fi rămas însă valoare pur informativă dacă autorul n'ar fi pornit dela o concepție despre rostul versului în piesa dramatică. Din pasagiile citate la începutul acestor rânduri de cronică am văzut că d. Al. Ciorănescu vede că între forma și fondul unei piese de teatru trebuie să existe o corespondență ideală. Limbajul pe care îl vorbesc, cu necesitate, personagiile creatoare de supremă iluzie literară, — acest adevăr e valabil pentru toate piesele de teatru, — nu poate fi un limbaj oarecare. Dintre toate modurile de a te exprima, versul este cel mai insinuant și cel mai sigur mijloc de comunicare a unei atmosfere voite sau de vehiculare a unui sentiment amplu și general omenesc. Versul lasă e, totodată, și modul de expresie cel mai exigent când este vorba tocmai de necesara corespondență dintre conținut și continator, — ideala corespondență dintre fond și forma. Deaceea d. Al. Ciorănescu putea spune, cu tot dreptul că „versul e într'un fel punctul central al teatrului", — dar și „punctul nevralgic, acela de care se leagă cele mai multe dintre succesele sau neputințele artei dramatice." (Cf. Introducerea). Adevărul fiind acesta, versul trebuie considerat drept un mare dascăl, drept un mare educator și arbitru al oricărei literaturi dramatice, mai ales când această literatură dramatică se găsește încă în prima evoluție care feluriue ce o vor face valabilă dincolo de orice contingențe cronologice. Ori, din toate capitolele lucrării d-lui Al. Ciorănescu se desprinde, mărturisit sau nu, această constatare și tează.

Dacă, în mod firesc, accentul prim al lucrării d-lui Al. Ciorănescu trebuia să cadă asupra meandrelor, dibuirilor, entuziasmelor și exagerărilor datorate influenței romantismului european, — respective shakespearean și hugonian, — prin cari au trecut indeosîe începuturile teatrului nostru, fie el în vers sau proză, — apoi accentul imediat consecutiv și, poate și cel mai plin de revelații al lucrării de care ne-am ocupat, cade asupra versului privit drept mod de expresie prin excelență educativ.

Scrisă, pe deasupra, de un adevărat artist al stilului științific celui mai clar, mai precis și mai frumos, cercetarea pe care d. Al. Ciorănescu a publicat-o în Editura Casei Școalelor în excelente condiții tehnice, captivează interesul oricărui om de cultură.

Un repertoriu de piese românești în versuri o încheie cum nu se poate mai util și ilustrator iu.

TRAIAN CHELARIU

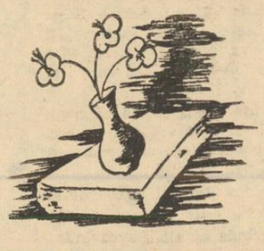

Fenomenul poetic ardelean

(Urmare din pag. 4-a)

E explicabil prin urmare ca noua concepție despre poezie, concepție estetică dar nicidecum estetizantă (confuzia se face adesea de către adversari, fie din ostentație fie din ignoranța termenilor) — să fie apropiată de noii poeți ardeleni, și teoretizată de grupul dela Sibiu. Azi, o antologie a poeziei românești, alcătuită de un tânăr poet ardelean, i-ar face extrem de puțin loc lui Coșbuc, recunoscându-i totuși imensa suprafață culturală, — și tot atât de puțin lui Goga. E semnificativă reprobarea „sămănătorismului" de către acest grup, — idee care pentru aceștia concretizează tocmai această anestetică confuzie de valori: național-patriotarde, etnografic-păsuniste, etc.

Am putea considera că noua poezie ardeleană începe cu Lucian Blaga.

Pentru diferențierile pe care am vrea să le operăm (deocamdată doar să le schițăm) — Blaga reprezintă un caz. Și anume, realizează una din cele trei experiențe poetice pe care le-a încercat duhul ardelean (se'nțelege, în cadrul poeziei noui, pure, din ultimul sfert de secol). E experiența poetului ardelean format la școala spiritului german, — în acea expresie pură a sa, care e Rilke și cu Hölderlin. Superbul amalgam rezultat constitue una am paginile mari ale poeziei noastre.

Tot un amalgam superb rămâne influența lui Esenin la Mihai Beniuc. Aspectul e prea neexplorat pentruca să-l începem noi, acum. Problema influenței acestui stil rus, cu aderențe realiste ce convin structurii ardelene, trebue să rămână o problemă deschisă.

Insfârșit, al treilea aspect al fenomenului poetic ardelean de azi, îl constitue experiența franceză, care în Ardeal a făcut întotdeauna loc celei germane. Și nimic mai interesant decât acest spectacol cultural: suplul spirit francez, grefat pe masivul fond ardelean. E însă o experiență în curs. Dar de care trebue să se țină seama nu numai pentru configurarea fenomenului poetic ardelean, ci românesc în genere.

OVIDIU DRIMBA

Bilanț bănățean nedeficitar...

(Urmare din pag. 6-a)

mare... El este o năstrușnic de viguroasă implântare de sondă, până hăt adânc în însăș mărunțaele fenomenului originar și nu numai al locului, ci al însuș pământului românesc în întregimea lui, poate că în dimensiuni aparținătoare mai mult ancestralului și viitorului, de cât prezentului...

„Iovan Iorgovan" al sculptorului Romul Ladea este o răsbubuitoare chemare de tulnic, rostită neamului, ca să purceadă la nouă mânecare, spre zări și aurori argonautice...

Dar Romul Ladea nu este numai un sculptor de materie ci și de suflete. Un animator al valorilor locale de toate domeniile, pe calea cuvântului spus ca o glumă în acele reuniuni cu cât mai neoficiale și mai întâmplătoare cu atât mai călduroase, ce au loc la „Spielühr" în Cetate și pe cari farmecul său personal — ce se evidențiază față de cei foarte tineri prin lipsa oricărei umbre de aer tutelar — le face atractive.

*

Pictorul Atanasie Demian, ale cărui vignete împodobesc de ani de zile paginile revistei „Gândirea", este cunoscut în primul rând prin reușita sa la diferite concursuri de afișe. Puțini vor fi deci cei cari ignoră copiii desenați de el, cu căpușor de pepene mic cu funtă, cu ochii din două mure și gura dintr'o cireașă.

Ni se pare că nimic nu seamănă mai mult cu linia candidă a lui Demian ca atitudinea eroilor lui Ion Popovici Bănățeanu. Simplă coincidență! Dar cu atât mai revelatorie cu cât e subconștientă. (Ni-l putem închipui pe Demian făcând orice, numai citind literatură bănățeană, nu).

Nu cumva linia aceea neoprimitivistă a lui Demian este însăș întruchiparea actualului presupus primitivism al țăranului bănățean, rezultantă redusă la cea mai simplă expresie a unor străvechi, dureroase și complicate căutări de sine, împlinite în regăsirea de azi?

Demian rămâne în ochii noștri pictorul specificului bănățean, chiar dacă n'ar fi român, ci suedez sau belgian.

Deși tânăr, Demian a pictat până azi printre altele, o biserică din Franța, biserica Palatului Regal din Balcic, catedralele din Lugoj și Timișoara și pavilionul României la ultima Expoziție Internațională din Paris. Sunt rezultate cari vorbesc dela sine despre un major destin de pictor autentic, ce se complace de minune în ambianța monumentalului.

*

Compozitorii specificului bănățean sunt Tiberiu Brediceanu, Sabin Drăgoi, Ion Vidu și Filaret Barbu, ale căror opere publicul le cunoaște fie de pe scena Operei, fie dela audițiile dela Atheneu sau Radio, împreună cu ale lui Zeno Vancea.

Printre altele, Zeno Vancea — căruia Teatrul Național din Timișoara i-a cerut să scrie o muzică de acompaniament la „Oedip Rege" a lui Sofocle — mărturisește uimirea sa în fața asemănării extraordinare între fragmentul de bocet grecesc al Tecmessei, imnul delphic către Appolo (din sec. II în. Chr.) și între o mulțime de cântece poporane românești actuale, care conservă mai bine vechiae elemente melodice grecești de acum două milenii, decât muzica poporană greacă de azi.

Uimirea lui Zeno Vancea este identică aceleia a lingviștilor europeni, în privința faptului că limba română păstrează mai bine de cât însăși italiana, arhaismele latine. „Universul Literar", într'unul din numerele sale trecute, a publicat lămuriri în această din urmă privință.

Pe Vasile Pârvan nu l-a uimit oare influența dacică în ceramica Troiei?

In cazul că Zeno Vancea va continua cercetările sale, servindu-se de materialul documentar pe care se bazează articolul amintit, de domeniul lingvisticei, credem că va putea ajunge la rezultate neîncheiat de interesante.

Nu vor putea lipsi dela capitolul muzică bănățene compozitorul Liviu Tempea și dirijorul Pavel dela Opera, amîndoi cântăreți tenorul Traian Grozavescu, Susu, Tripsa și Silviu Humița-Secoșan, iar în ceeace privește cronica muzicală, d-na Alma Cornea.

Dacă ne amintim bine numele actorilor ce au reușit să se afirme pe scena Teatrului Național din Cluj, ei sunt Banuțiu, Onac și Vanciu.

Autorii dramatici ale căror piese au fost jucate cu succes pe scenele teatrelor noastre naționale sunt: Șoșdean și Merișescu.

Teatrul lui Aurelian Păcurariu va trebui tradus întâi. Piesa lui, „Visul Faraonului", necesită însă și atunci un fel de ciclu wagnerian de zece reprezentații, având lucrarea peste una mie de pagini în versuri.

Nu credem să devenim profeți mincinoși afirmând că o lucrare ca a lui Aurelian Păcurariu — dătătoare, în unele capitole ale ei, de emoții de cea mai pură esență estetică — va fi totuși tratată mai de grabă ca scenariu decât ca piesă, dar scenariu demn de un regisor cu mijloacele materiale și în special cinematografice ale Hollywoodului.

Suntem de părere că ar fi o greșeală să i se facă lui Păcurariu o vină din faptul de a-și fi scris lucrarea într'o limbă străină. L-a constrâns la aceasta un jug străin care i-a luat posibilitatea — în împrejurările în care se găseau ai lui — de a învăța limba literară românească. După câte am aflat însă Păcurariu a făcut dovada bunelor lui sentimente românești, dezertând din armata neamului ce îi furase limba și înrolându-se ca voluntar în armata română ce se găsea atunci în stare de război.

*

Reprezentativi pentru publicistica regiunii sunt Emeric Andreescu, N. Bălan, Victor Birlea, Traian Birăescu, prof. Bistrițeanu, P. Bizerea, Sever Bocu, Aurel Bugariu, Vicențiu Bugariu, Em. Brancovici, E. Cerdac, Aurel Cosma-junior, Cornel Diaconovici, Meletie Dreghici, Anton Golopenția, Ștefan Gomboșiu, Cornel Grofșoreanu, E. Horescu, Dumitru Imorescu, Avram Imbroane, Sabin Mănuilă, Martalogu, Ioachim Miloia, Cassian R. Munteanu, Ion B. Mureșianu, Octavian Neamțu, Constantin Nedelcu, Ion Negru, Petru Nemoianu, Iosif Olariu, Aurel Peteanu, Eugen Victor Popa, Grigore Popiți, Pavel Rotariu, Ion Stoia-Udrea, Ioan Suciu, Traian Topliceanu, Tulescu, Țiriol, Emanuil Ungureanu, Ștefan Velovan, Ion Veverca, Iuliu Vuia și Tiberiu Vuia.

Istoriografia bănățeană este bine reprezentată prin I. Boroș, Coriolan Buracu, Nicolae Corneanu, Constantin Daicovici, Antoniu Marchescu, Th. V. Păcățanu, Gheorghe Popovici, Ion Sârbu, Traian Simu și Ion Dimitrie Suciu.

In roman și nuvelă, s'au remarcat: Sofia Arcan, Aurel D. Bugariu, Gheorghe Cătană, Gh. Croitoru, D. Drăgănescu, I. D. Fara, Mihail Gaspar, M. Godinova, Dridri Goroniță, Dorina Ienciu, Damian Izverniceanu, Emilia Lungu-Puhallo, Anișoara Odeanu și Nicolae Tomiciu.

In ceeace privește poesia, un Pavel Belu, Valeriu Cârdu, Gh. Gârda, Ilie Imbrescu, Traian Lalescu, Petru Sfetca și P. Târbățiu, nu sunt din cei ce tae frunze câinilor în fața porților Parnasului.

Mai trebue adăugați la lista versificatorilor din Banat: Dorian Grozdan, Mihai Novac, N. Chisanu, Cerezeanu și Traian Ieremici, cu recomandațiunea de a-și revizui orientarea oarecum suprarealistă, — abandonată în Franța, țara ei de origină prin Novalis cu o sută de ani în urmă, apoi reluată acum vreo douăzeci de ani de către André Breton, iar azi părăsită și de dânsul — de a evita expresia prea directă și în special pe cea facilă.

Trebuesc menționați deasemeni N. Balteanu, Mia Marian și P. Vintilă.

Au mai depus activitate publicistică în Banat — chiar dacă la unii a suferit întreruperi mai mari — de care o dare de seamă obiectivă trebue să țină cont: Victor Aga, Remus Aglicerin, Antoniu Bălaci, Petru Bandu, Gheorghe C. Bogdan, Ștefan Cioroianu, Gh. Ciorman, Ciucurel, Pan. Cocârlan, Petru Corneanu, A. Cucu, I. Dabici, Octavian David, Gh. Dinteanu, Viorel Domăneanțu, Romul Fabian, Ciprian Foiaș, I. Frumosu, Mihail Gropșianu, Gubariu, Tr. Iancu, Grigore Ion, Nicolae Ivan, Gh. Jianu, Ion Jivi—Bănățeanu, Const. Liuba, I. Lotreanu, Tr. Lungu, N. Mitru, Sim. Sam. Moldovan, Romulus Molin, Ilie Rusmir, Corneliu Savu, Iosif Tempea, Gh. Țăranu-Lugoj, Țăranu-Timișoara, Ion Țeicu, Iosif Velcean și Mihail Velceleanu.

Și apoi să nu uităm a aminti că din ramura științei și tehnicei, se cuvine să fie reținute numele savantului Traian Lalescu, matematician și al ing. Traian Vuia, inventatorul celui dintâi motor din lume care a izbutit să ridice în văzduh un avion.

Cam atâta a putut produce Banatul într'un sfert de veac dela Unire. Nu e prea mult, dar totuși e un bilanț pe care nu-l putem considera deficitar. Mai cu seamă din motivul că regiunea n'a fost în măsură a da dovada întreagă a puterilor sale ci doar fumătate, cealaltă fumătate amputându-i-se în 1919.

De atunci — și nu e o critică, aceasta fiind de competința cărmuitorilor, ci o constatare ce trebue îngăduită timp de o zi, la câte un sfert de vac, pentru ca o parte a neamului să poată apare cu obrazul curat în fața restului țării — peste carnea limitelor geografice și etnice ale Banatului, s'a tras cu lama de cuțit a frontierelor politice.

Adică s'a petrecut cu Banatul, cu 25 de ani în urmă, ceeace i s'a rezervat Ardealului acum doi ani.

In cazul că cele petrecute cu Ardealul acum doi ani, ar fi avut loc în 1919, ar mai fi putut da oare Ardealul, în domeniul culturii, roadele de azi?

In cazul că Banatul ne-ar fi revenit întreg, n'ar fi produs oare mai mult decât poate să arate azi?

Credem că da și iată de ce: Pentrucă atâta timp cât aceste două provincii au activat împreună sub jug străin — parcă dela 1861, dată până la care Banatul și Ardealul au avut timp de secole un destin istoric distinct — în fruntea rosturilor și ale Banatului și ale Ardealului au fost bănățeni ca Vicențiu Babeș, Al. Mocioni, generalul Doda și Aurel C. Popovici.

Nu e de presupus deci că, dacă sub jug străin, Banatul a avut rol conducător, în vreme de regim românesc să nu fi putut sta pe aceeaș linie cu Ardealul.

Meritâ desigur cea mai vie recunoștință bunii ardeleni și în general toți acei buni români care evită confuzia Ardeal-Banat, delimitând precis aceste două provincii. Nimic, de altfel, mai de înțeles de cât refuzul ardelenilor și al celorlalți români de a evita confuzia între aceste două provincii, implicit refuzând astfel să se identifice cu o amputare a cărei răspundere e mai firesc să o suporte vitregia unor vremi decât ca recunoașterea, ratificarea ei de către sufletul românesc, fie și numai indirectă, să pună pe unul dintre frați, în lumină de profitor pe ruina celuilalt frate, mai de mult lovit.

Bine ne-ar mai sta bănățenilor —ca de altfel și celorlalți români— să ignorăm cele petrecute cu Ardealul, cu doi ani înainte.

Nu-i așa că nu? Astfel el fiind, însemnează că înțelegerea fiind reciprocă e deplină.

LIVIU JURCHESCU

Ardealul, prezență virilă

(Urmare din pag. I-a)

tăiate ascuțit, pe măsura ascuțimii unui spirit de finețe cu care se mândreau, pentrucă mimă pe al nobilei franceze. Dacă în Franța însă echilibrul lui instabil era contraponderat de existența certă a unui spirit cartesian, geometric, lucid, lipsa lui de suport a dus, mai târziu, în principate, la confuzii regretabile de planuri, ridiculizabile caragialește.

Subtilitatea, finețea, spontaneitatea, spiritul scăpărător al Românului, toate aceste atribute punctate, la enumerare, cu plesnet admirativ din limbă, ar fi rămas de sigur la înjghebări de civilizație minore, cu neputință să se realizeze altfel decât verbal, în reuniuni mondene. Forma aceasta salonardă de cultură, imitație grotescă a cenaclurilor literare franceze, e o formă prin excelență feminină și ea, și nu încape îndoială că, în mare măsură, chiar acolo unde patronajul gingaș al vreunei amfitrioane lipsește, discuțiile sunt, în România, purtate și azi, la cafeneaua redusă care e masa familiară a vre-unui jupân Titirică-Inimă-Rea, în același spirit (sau lipsă de spirit) feminin.

Cercetați ziarele, articolele de fond, cronicile și notele acestor oglinzi vii ale actualității, și toate vi se vor părea simple „chiacchere", flecăreli fără rost și uneori nu lipsite de coloratura vie a invidiei, „des enguelements" de cea mai vulgară speță. Dialectica gazetarilor noștri se reduce, de cele mai multe ori (vorbesc de medie, nu de cazurile excepționale) la cele două poziții antitetice, care au pus pe Vodă într'o situație delicată față de Hâncu, odinioară: „da" și „ba". (Intoleranța, caracter absolut feminin). Hașdeu, demascând în **„Noi și voi"**, acum 50 de ani, **teama de concurență** drept complexul cel mai frecvent al membrilor popoarelor tinere, între care enumera și pe cel românesc, compara mâncătoria câinească dintre candidații la avantagiile publicității, cu starea de spirit a copilandrilor cari aleargă după trăsuri, și care, deși știu dela început că nu toți vor ajunge să se urce pe osia din spate, nu se dau înlături să atragă prin chiote atenția surugiului asupra celui mai iute de picior și mai isteț, care-a ajuns să se cocoațe între roatele de dindărăt: „Arde-l birjar!".

„Arde-l birjar!" este expresia, comenta Hașdeu, care definește sorlidaritatea ce domnește între membrii aceleiași societăți. Cultura nu se poate însă face cu „Arde-l birjar!" Hadeu considera așa „copilăresc" noi socotim că mai curând spiritul feminin, care, la urma urmei, păstrează mult din complexele copilăriei, s'ar desvălui în această trăsătură de gelozire acerbă.

Fără îndoială că, risipite în vânt, cuvintele de spirit nu se pot păstra. Minimum de disciplină e necesar pentru a face să se păstreze, printr'un proceueu secund măcar, schițările spirituluî subtil, nedisciplinat și spontan. Intr'o sociologie a spiritului valah n'ar fi neinteresantă de abordat problema tipului „dat dracului", gen Iancovescu. S'ar vedea atunci, la o analiză mai apropiată, dece un „dat dracului" ca Pastorel ramâne, în istoria spiritului românesc, tocmai prn ceeace e mai „dat dracului" în el, pe când nu ma. puțin genialul Iancovescu devine volatil ca o legendă: primul are, cât de cât, ca scriitor cel puțin, o disciplină a muncii: cine n'a remarcat fraza lucrată, cristalină, forjată, a lui Pastorel? (Și Iancovescu rămâne: dar nu ca om de spirit „dat dracului": se volatilizează; ci ca actor mare. Adică prin latura **disciplinată** a talentului său capricios).

Este nevoie de un fixativ, chiar pentru trăsăturile cele mai „sburate", de creion. Altfel durata lor e incertă.

Și lipsa unui spirit de geometrie bine conturat, pe care să se plaseze spiritul de finețe, nu înseamnă alt decât clădirea casei nebunului biblic, pe nisip.

Prezența virilă, unitară, disciplinată, în tribulațiile spiritului românesc a fost, cu o putere care-l impune ca pe un factor creator de viață culturală, fără doar și poate, **Ardealul.**

Fără mortalul lui omogen și consolidator, împietrit din ce în ce mai dârz, pe măsură ce trece timpul, mozaicul **subtil, scălpitor, „senzațional"** dacă vreți, al manifestărilor spiritului valah nu s'ar fi păstrat dincolo de durata de fum a categoriei mult admirate a **volatilului.**

ION FRUNZETTI

In N-rul viitor:

2. Virilitatea structurii transcarpatine.

3. Conjugarea principiilor opuse și sinteza lor: noul spirit românesc.

Semnificațiile purismului ardelean

(Urmare din pag. 1-a)

după lupta dela Mohaci, și dascăli. Sunt, după cum se vede, trei îndeletniciri de viață care implică tradiția. Totodată, nu suspendă peregrinarea, în apărarea puritații.

Purismul presupune de sigur permanența idealurilor de viață, ceea ce înseamnă constanța atitudinilor sufletești. (Să nu se creadă cumva că conservatismul ar fi un semn de comoditate. Purismul implică rezistențe, boicotul străinismelor, ceea ce înseamnă datorii. Nu de geaba spunea Eminescu, care indiscutabil că s'a simțit bine între acești Ardeleni regresivi, ce merg către un trecut mult mai îndepărtat decât al lui, că lupta dintre conservatori și liberali se reduce în esență la un conflict între datorii și drepturi). Instinctul lui Duiliu Zamfirescu a mers deci sigur când l-a condus să caute în Ardeal elementele necesare regenerării poporului român din Principate. Intr'o scrisoare către Maiorescu, autorul „Indreptărilor" mărturisește singur că „firul moral al romanului este coeficientul de rectitudine sufletească pe care-l aduce fiica unor oameni săraci (se știe că este vorba de o familie de preoți ardeleni) în intrigile și complicațiile celorlalți, care-i deșteaptă pe toți ca dintr'un vis rău".

Acțiunea romanului lui Duiliu Zamfirescu, care începe a fi publicat la sfârșitul lui 1901, e de altfel sincronică cu o seamă de evenimente, a căror ambianță morală o justifică pe deplin. In urma crizei economice din Principate de prin 1900, privirile se îndreaptă pline de speranță spre Ardeleni. In Principate începe un curent de regenerare alimentat și condus de ei. In timp ce în publicistica Vechiului Regat crește mereu numărul colaboratorilor ardeleni, se fac proiecte pentru aducerea cât mai multor Români de peste munți pentru a lua locul străinilor în negoț. E o vreme când naționalismul și țărănismul, care se desvoltă în Principate, sunt de fapt sinonime cu ardelenismul. Ardelenii trec mereu munții, aducând cu ei firele izvoarelor. fâcliа romanității, pentrucă dacă până în pragul veacului al XIX-lea fugeau dincoace mai ales iobagii, acum —precis spus în tot cursul secolului al XIX-lea, vin mai cu seamă intelectualii. Manifestându-se exemplar în toate ramurile vieții dincoace de munți, începând chiar dela păstorism, Ardelenii din Principate lungesc însă în special lista profesorilor, pentrucă aceasta era profesiunea care le punea la îndemână amvonul de unde să-și predice ideile asupra nobilei origini romane și teoriile puriste, izvorite de fapt din principii aristocrate.

Acestor profesori, Principatele, ale căror începuturi de învățământ secundar și superior se împletesc cu viața lor, n'au uitat să le cinstească amintirea. Astfel, în 1920, cu prilejul primei deschideri a cursurilor, Universitatea din Cluj primea dela Iași o telegramă, cu următorul conținut: „Cu o bucurie recunoscătoare, Universitatea din Iași își îndreaptă gândul către primii ei profesori, care în ziua de 26 Octombrie 1860, când s'a inaugurat Universitatea din Iași, din cei 11 câți erau atunci la facultățile de drept, litere și științe, 5 erau din Ardeal: Suciu, Emilian, Micle, Pop, primul decan al facultății unite de litere și științe, și Simion Bărnuțiu, care și astăzi planează asupra Universității din Iași și-i patronează activitatea".

Vitalitatea, energia acestor dascăli ardeleni arată odată mai mult că purismul nu e un principiu sterp, artificial, ci conține totuși în sine intransigența și mai ales ardoarea inerentă principiilor organiciste. Și dacă ereziile care, prin raționalismul iluminismului de care erau influențate, s'au pierdut, noblețea romanică a rămas până azi un câștig, iar purismul istoric și linguistic tinde să devină pur și simplu un principiu de viață.

ION ȘTEFAN

CLUBUL BURLACILOR

— nuvelă inedită —

de GABRIEL ȚEPELEA

Toc... toc... toc !.. Așa au cunoscut-o Bârzovenii pe Ana Matei, grăbită, cu servieta plină de caete, cu pălării ieșite din contemporaneitate.

La inceput au salutat-o bărbații ridicându-și pălăria, curioși, cu ochii plini de semne de întrebare, ca pe orice apariție nouă a urbei. Pe urmă, după-ce i-au cunoscut biografia, intențiile, felul de viață, se mulțumeau doar să ducă mâna la pălărie, indiferenți, ca în fața unui nou mobilier uman al orașului.

— Cine dracu le potrivește în Bârzova tot iesuite din astea, se încîudă d. Mihnea Petrescu, în obișnuita ședință a clubului burlacilor dela „Meteor"? In loc să ne vină o profesoară modernă, cu antren de oraș mare, cu vervă, cu temperament, numai de ființe de-astea preistorice avem parte ! Una scrie poezii, alta s'a logodit cu creta, asta din urmă, poftim, parcă ar fi descoperit garderoba bunicii: bocanci, pălărie nemțească de Jäger, rochie à 200 lei metrul ! Fraților, suntem osândiți să trăim aici ca niște Robinsoni, în așteptarea corabiei care ne va scoate din robia insulei !

N'aș zice nimic dacă fata asta ar fi o pocitanie, la două generații de grupa cimpanzeilor, dar fata are stofă, e bine clădită, și e păcat să rămână înafara vieții pentru unele detalii de decor. Îi lipsesc vreo doi ani de București, asta e totul... Ehei, când mă gândesc ce stil îi dădea calea Victoriei, ce alură, ce temperament, ce draci ! Ne scotea din minți nu altceva !

— Ce s'o luăm noi acum dela Adam și Eva, cum ar fi fost dacă-și făcea studiile la București, ce gust avea la pantofi și cum ne zăpăcea pe noi, interveni șeful controlor. Să ne apropiem de clipa prezentă. Mă rog, cine ar fi mai în măsură dintre noi toți s'o aducă pe calea cea bună ? Cine-ar avea chiar datoria morală, ca să zic așa, nu iubitul nostru prieten Blănaru ? E profesor la aceeași școală, e băiat chipeș, craiu cu reputație și trecut în orașul nostru. El trebuie să-i facă educația.

— Chiar așa, frate Blănaru, îl bătu șeful poștei pe umăr, cum de te dai bătut cu una cu două? Ori tu ești ca un cocoș ce sare toate gardurile vecinilor și lasă găina din curte...

— Mă băeți, ziceți ce-ți vrea, dar eu nu înțeleg ce e cu fata asta, răspunse profesorul. O iei cu plimbarea, nu merge, o iei cu petrecerile, nu merge, o iei cu literatura, nici atât. Am văzut eu femei mai complicate și tot s'au dat pe brazdă. Asta are ea ceva pe suflet de stă toată ziua în casă ca o cloșcă. O fi bolnavă, o fi tuberculoasă, o fi având vre-o încurcătură, dar lucru curat nu e cu ea. Nicio metodă nu merge.

— Las' pe tetea că desleagă el lucrurile, interveni comisarul Vârloiu, cu vocea desfundată, ca după multe nopți de veghe la pahar, auzind că e vorba de ceva mistere... Zici că nu e lucru curat cu dumneaei ? Vom vedea noi dacă e curat sau necurat. Scoatem noi adevărul și din fundul pământului...

— Tare-aș vrea și eu să văd cum ai să afli d-ta, d-le Shrlock Holmes, adevărul, în cazul mironosiței, îl contrazise profesorul... De unde să știi d-ta ce viață a dus dumneaei înainte, cu cine se întâlnea ; ce legături avea ? Fiindcă „misterul" nu începe de-aici din Bârzova. „Misterul" l-a adus cu ea din altă parte.

— Hm, vom vedea, conchise tainic comisarul Vârloiu. Eu știiți că nu mă laud cu descoperirile mele, deși am prins pe ucigași d-nei Herbart, pe ăla cu pături dela internat. Femeia-i femeie, nu trăiește numai cu aer... Își are ea socotelile ei... Îi miros eu urma...

— Prea vă omoriți cu misterele dăscăliței, pe onoarea mea, fu de părere căpitanul de jandarmi Popescu Terente... Are pe cineva, n'are pe cineva, e virtuoasă nu e virtuoasă ?! Hocus pocus preparatus !

Fata nu e nici misterioasă, nici prefăcută, e pur și simplu o fată bătrână. S'a mucegăit tot așteptând și ea pe Făt Frumos. Ce mai vreți dela ea? Mai bine s'ncepem partida că m'ați înnebunit cu misterele voastre.

— Noroc băeți și să vedem care pe care, închină primul, Mihnea Petrescu.

— Noroc, îi răspunseră pe rând tovarășii de masă întinzând paharele. Intr'o clipă nimeni nu-și mai aminti de conversația dinainte. Degetele culegeau nervos pietrele de rommy după masă, pregăteau partida... Numai în mintea comisarului stăruiau încă premizele misterului : fată drăguță... se'mbracă prost..., nu umblă cu nimeni..., nu-i lucru curat. Și din toate cum izbi de masă cu prima piatră, se putea deduce o hotărire:

— Vom vedea...!

La vreo trei săptămâni după discuție, comisarul se făcu așteptat mai mult ca de obiceiu, la ora partidei. Juriul era cât pe-aci să-i declare absent nemotivat, când Vârloiu apăru cu un zâmbet triumfător pe buze.

— Am descoperit !, zise el, asvârlindu-și pălăria pe scaun. Acum v'arăt eu Sherlock Holmes !

— Ce-ai descoperit dom'le, de ești așa de vesel, îl întrebă Mihnea Petrescu ? Te pomenești că tu ai descoperit pe traficanții de devize...

— Strașnică virtute, n'am ce zice, continuă comisarul, ca și cum toată lumea ar fi știut ce are el în cap.

— Hai-de, omule, vorbește odată, ce virtuți ai mai descoperit, îi da zor Mihnea Petrescu. Vreun scandal din lumea bună? Ceva cu d-na ing. Berin, cu d-na Pop ? Să se mai întâmple ceva dracu și în orașul ăsta că ne descompunem de plictiseală.

— Un chil de vin dai ?

— Dau și două numai să aud o noutate ca lumea, răspunse Petrescu, accentuându-și mina de blazat și exilat într'un nou Tomis, în Bârzova.

— Băiete, repede 2 chile și pahare, comandă comisarul, și acum ascultați...

Comesenii se apropiară cu scaunele, să nu scape nimic din vorbele comisarului. Seara promitea a fi excepțională.

— V'aduceți aminte, începu Vârloiu destăinuirea, când v'am promis să lichidez misterul prea tăcutei noastre profesoare? Ei bine, s'a făcut. Știu tot. Sfinții sunt uneori mai răi ca oamenii. Am spus eu că femeia-i femeie...

Știți pe cine a găsit dumneaei în Bârzova demn de a-i acorda încrederea și dragostea ? Nici nu vă puteți închipui !

— Pe moș Dorin, directorul, te pomenești, glumi șeful poștei.

— Așa !

— Pe Nastratin Hogea, ăla dela gară, spuse controlorul.

— Nici vorbă.

— Pe Iancu Rusu ?

— Nici...

— . . . ? . . . ? . . .

— Pe un elev din clasa VIII-a !... Da, ce vă uitați așa la mine ? **Repet: pe un elev din clasa VIII-a.**

Ochii comesenilor îl urmăreau pe Vârloiu, așpteptau precizări. Vestea era prea sensațională pentru a fi înghițită, așa fără explicații.

Vârloiu continuă :

Intâmplarea face să stau pe aceeași stradă cu dumneaei. Cum mă întorceam într'o seară acasă, văd o umbră cu gulerul ridicat, strecurându-se cu grijă pe lângă mine. Părea că vrea să intre în taină undeva. Dacă nu vrea să mă cunoască trebuie să aibă individul ceva pe suflet, 'mi-am zis.

Mă dau după colț, la o casă, mă fac că închid poarta și stau la pândă. Individul se întoarce, se sucește, se uită în lături și țop în curtea profesoarei. Aha, uite sfânta, mi-am zis eu... Am prins-o cu dracu'n traistă. Dar cine-o fi individul ?

Ies din ascunziș și-mi fac planul : dacă descopăr secretul avem ce vorbi vreo săptămână la clubul burlacilor. Face o așteptare de câteva ore.

Mă plimb încoace și încolo, fumez, cu gândul mereu la poarta cu pricina: iese, nu iese, cine-o fi individul?

După o jumătate de oră poarta scârțâie. Aceleași priviri speriate în dreapta și stânga și individul se îndreaptă spre centru.

O iau înaintea lui pe cealaltă parte a trotuarului să-l aștept la felinarul de pe pod. Când colo ce să vezi : d-l cavaler era **elevul Drgoș** din-tr'a opta.

— Dragoș, fiul cismarului ? întrebă Blănaru.

— Da, d-le, Dragoș..

— Nemai pomenit !

In seara următoare stau de veghe: aceeași umbră, la aceeași oră. In astă seară la fel. Dragoș ieșea cu un pachet de-acolo

— Toate le înțeleg, dar chiar așa, se revoltă șeful poștei !

— Nu găsea și ea un om în toată firea, completă controlorul. Nu zic de mine, da unul ca Petrescu, ca Blănaru...

— Vezi, de-asta nu mă însor eu, filosofă Mihnea Petrescu. Nu am încredere în femei : La donna e mobile, vorba cântecului.

Știu un măcelar dela noi de pe calea Griviței, car-și bătea zilnic nevasta. O vedea veselă, o pocnea; dacă prea mirosea treaba a combinație; o vedea amărâtă, iar o pocnea: dacă nu i-au reușit combinațiile și de-aia jelește. Tot cartierul îl credea un nărăvaș, dar mie tare-mi vine să cred că era un înțelept.

Ei, nea Marine, nea Marine, drept aveai tu să nu crezi în femeie nici când o încrucișa mâinile pe piept! Toc... toc... toc... fuga, fuga, fuga, pe stradă și-acasă stai și te giugiulești... cu tineretul!

Mai bine cu burlăcia, neică, decât cu grija nevestii. Vezi, de-asta nu se însoară lumea. Când s'o afla povestea în oraș, cui îi mai arde de însurătoare?...

— O să se afle, mai grije, îl asigură Vârloiu, că doar nu-i un secret de serviciu. E o descoperire a mea de om.

Să vedeți ce notă dă Niculaș-Samarineanul la ziar pe mâine. Voia să scoată ediție specială :

„Fariseismul este cea mai gravă problemă a societății moderne și cea mai compromițătoare. Decând ducem noi în acest ziar de provincie — modest vor zice unii dar pe cât de modest pe-atât de curajos și devotat cauzei publice — decând ducem, zic, lupta împotriva aparențelor înșelătoare cari aruncă praf în ochii mulțimilor, cari narcotizează atenția adevăraților oameni de bine și o îndreaptă în altă parte. Pentru lupta noastră am înfruntat lovituri și vom înfrunta, am îndurat persecuții și suferințe dar sufletul nostru este mângâiat fiindcă știm că am servit Adevărul și numai Adevărul.

Suntem în măsură să demascăm opinei publice din Bârzova un 'up îmbrăcat în piele de miel ce s'a strecurat printre noi. Mai bine zis lupul este o lupoaică, fiindcă este vorba de o persoană aparținând sexului frumos, pe care deocamdată nu o numim în interesul moralei publice.

Bârzovenii îi vor judeca faptele și-i vor întoarce spatele așa cum acest străvechiu oraș de tradiții neaoșe românești a știut să facă întotdeauna în fața celor certați cu legile moralei publice și particulare.

Quod erat demonstrandum. Vom reveni cu amănunte săptămâna viitoare !"

Strașnică, nu ?

Și când te-ai întâlnit cu Niculaș-Samarineanu?, întrebă grav șeful poștei.

— Mai înainte, am fost pe la el pe-acasă...

— Apoi bine frate, asta numești tu prietenie, solidaritate în clubul nostru? Descoperi un lucru ca ăsta și trebuie să-l afle alții mai întâi ? Nu scrie în articolul I din Regulamentul clubului că: „scopul clubului este apărarea membrilor prin orice mijloc și cu puteri unite împotriva plictiselei ? Art. II nu spune : „că orice veste parvenind din oraș sau dinafară de oraș va fi comunicată sub cuvânt de onoare mai întâi membrilor clubului, fiindcă altfel trecută din gură în gură și, cunoscută fiind înainte și de alții își pierde gustul și poate fi primită cu răceală ?" Cine știe cui ai mai spus-o până acum, numai să demonstrezi că tu ești Vede-Tot și ție nimic nu-ți scapă din orașul ăsta ! Trădare, pur și simplu, domnule, trădare !

Eu unul mă duc s'o spun lui mătușă-mea până nu se culcă... De-o află mâine dimineață, când iese după târguieli, nu mai am zi bună: vezi ce om ești tu, ce club aveți, toate trebuie să le aflu dela alții, omenie-i asta — tiu-tiu-tiu... tiu-tiu-tiu... Noapte bună !

Șeful poștei ieși ca purtat de vântease. Tovarășii se grăbiră să-l imite. Parcă-i împingea cineva dela spate, să alerge, să spună, **să fie primii** cari împărtășesc o veste.

Abia de-i aruncară o privire lui Vârloiu, autorul senzaționalei vești ! Pe el îl uitaseră. Fiecare se credea acum descoperitor, el bănuise primul, el fusese cu ideia. Fantezia dădea aripi...

Pretextul trădării de club aruncat de șeful poștei le convenea de minune...

Vârloiu îi privi nedumerit cum se depărtează, cum îl lasă singur... Plăti vinul și murmură printre dinți :

— Pă ăști nu-i poți sătura de vești nici cu lingura !

A doua zi în cancelaria școlii șușoteli, grupuri, priviri chiorâșe. Ana Matei nu le dădu importanță. Alte gânduri o frământau pe ea astăzi.

Abia era de-o lună și jumătate în Bârzova și mereu era pe capul directorului cu aconturi. Acum iarăși avea de gând să-i facă o vizită la direcțiune și nu știa cum să înceapă.

Privirea mamei din pragul morții îi poruncea însă să nu se lase. Să-și calce mândria în picioare, să-și ajute frații. Promisese atunci. Jurase. „Îți jur măicuță să nu-i las nici pe Toduț, nici pe Sandu, nici pe Valeria fără ajutor. O să-mi rup din pâinea mea, din truda mea, să-i cresc așa cum i-ai fi crescut tu".

Acum Sandu îi scria: „Dragă Any, m'au dat afară din școală că n'am plătit taxa. Mai vem o săptămână și începem tezele și n'aș vrea să lipsesc. Te rog mult, nu mă lăsa de râsul colegilor cari nu pot înțelege ce'nsemnează să nu ai. Ei nu cred. Trimite-mi urgent 3000 de lei pentru taxă".

Toduț avea nevoie de ghete. De unde să le dea din cei 10.000 ai ei pe lună ?

Dar ea nu avea dreptul să raționeze astfel: **trebuia să aibă**, avea îndatoriri de mamă.

Își călcă deci în pauza mare pe inimă și bătu la ușa directorului...

— Pot să vă vorbesc o clipă, d-le director ?

— Tocmai bine că ai venit d-șoară, și eu am să-ți vorbesc, îi răspunse grav directorul.

Gravitatea asta neașteptată, îi înghețâ inima. Își căuta cuvintele dar nu le mai găsea.

— Domnule director, vedeți... e o chestiune foarte jenantă pentru mine... cum să vă spun... se băibăi Ana...

— Te asigur că și pentru noi e tot atât de jenantă... îi răspunse rece, directorul...

— D-voastră mi-ați arătat dela început atâta bunăvoință, încât îndrăsnesc...

— Bunăvoință pe care d-ta mi-o răsplătești așa cum mi-o răsplătești, îi reteză cuvântul directorul.

Să vorbim deschis domnișoară: vrei să spui că nu ești vinovată, vrei să te scuzi, vrei să te explici... Ei bine, ce-ai făcut, tot orașul vorbește, impietăm asupra institutei, cum am mai putea înnăbuși scandalul ?

Nu mai face teatru, nu mă mai privi așa de mirată, hai spune ceva, desvinovățește-te..., apără-te..., dă-mi o idee...

— De ce să mă desvinovățesc d-le director..., s'a plâns cineva împotriva mea ? Am făcut vreo nedreptate ?

— Nu o nedreptate, d-șoară, așa ceva nu se numește nedreptate, ci crimă... Să primești vizitele elevului acela d'ntr'a opta noaptea, după 11, să joci teatru în fața unui oraș întreg e mai mult decât o nedreptate... E o crimă... o lipsă de demnitate... o josnicie...

Ana isbucni într'un plâns nervos, ca o descărcare. Ce-aveau cu ea oamenii, de unde inventaseră poveștile acestea ? Cu ce speranțe trecuse pragul direcțiunii și în ce vârtej de întrebări nimerise !

Directorul se plimba cu pași mari prin odaie. Plânsul acesta era al unei femei jignite, nu al unei vinovate și instinctul știa el că nu-l înșeală niciodată... Totuși scandalul isbucnise, tot orașul vorbea, de unde toate aceste vorbe ?

Nu era un om fără inimă d-l Dorin Pop și nu s'ar putea spune că nu-l impresionau lacrămile. Dar era în același timp șeful unei instituții asupra căreia se asvârlise cu piatra și trebuia să afle adevărul. Trebuia să continue ancheta.

Trecu deci peste o înduioșare momentană și ieși în camera de-alături Apăsă pe buton și chemă servitorul :

— Să vie elevul Dragoș dintr'a opta.

Urcând scările spre etajul al doilea, elevul Dragoș simțea cum i se înmoaie picioarele. Din clasa IV-a, când turtise nasul lui Ionescu-Gorila, nu mai fusese poftit la direcțiune cu atâta ceremonie. Simțea el că-l așteaptă ceva.

Directorul îl întrebă, să-și mai adune gândurile :

— Cum stai cu cartea, elevul Dragoș ?

— Bine, d-le director...

— Din toate materiile ?

— Din toate materiile...

Directorul făcu câțiva pași prin odaie, apoi continuă :

— Dar cu aventurile cum stai ?

— . . . ? ! . . .

— Te-am întrebat cum stai cu aventurile !

Dragoș plecă fruntea ca în fața unei sentințe. Ce-ar fi putut el spune în fața unei aluzii atât de străvezii ? Situația și-așa trebuia clarificată. Se hotărî să vorbească :

— Domnule director... m'am hotărît să mă retrag și să mă însor cu ea...

— Bravo domnule ! ești un cavaler, rânji sarcastic directorul, în mintea căruia reapăru chipul înundat de lacrămi al Anei Matei de mai înainte. Zi, te-ai hotărît să te însori cu ea ?...

— Da, d-le director ! Cu toată diferența de școală, de situație socială, **trebuie** să mă însor cu ea, **trebuie**.

— Ia uită la el cum face pe victima, isbucni directorul din ce în ce mai enervat : Ea are dreptul să facă pe victima, măi nenorocitule, nu tu ! Ea e într'adevăr o victimă...

— Amândoi suntem niște victime, domnule director, victime ale împrejurărilor... Am copilărit împreună, am crescut împreună. Amândoi eram fii de meseriași săraci, fără îndrumători. Acum după cele întâmplate n'o

pot lăsa în voia soartei !

— Un moment, îl întrerupse directorul, care iar începea să nu înțeleagă nimic: ați copilărit împreună ? Dar câți ani are dumneaei ?

— 19, d-le director.

— Și unde ați copilărit împreună ?

— Aici în Bârzova.

— Pe ce stradă stai tu?

— Pe strada Morii, 17.

— Și dumneaei ?

— Pe strada Slavici 22... E croitoreasă, d-le director.

— Și cum o cheamă ?

— Florica Zorilă.

— Mai stă cineva în curtea aceea ?

— Da, d-șoara profesoară Matei.

Directorul răsufla ușurat. Parcă îi luase cineva o piatră de pe inimă. Acum înțelege el toată povestea, tot păienjenișul intrigei. Il desfășoară în gând... O fată drăguță, fără părinți, streină, într'un orășel de provincie unde toți oamenii se cunosc pe de rost... I se fac avansuri, i se fac apropouri, ea trece înainte, mândră, absentă... Imaginația burgului e în fierbere, are pe cineva, trebuie să aibă pe cineva, dar pe cine are ?

...Un elev dela aceeași școală face curte unei croitorese din curte. E zărit de câteva ieșind seara pe aceeași poartă. Explicația e gata: profesoara se iubește cu elevul. Simplu și romantic! Deaceea trăiește retrasă, deaceea trece ca o umbră pe străzi, nu vede pe nimeni!

Privirea directorului alunecă apoi asupra eroului acestei intrigi. Își aduce aminte de accentul hotărît cu care sublinia că **trebuie** să se însoare cu fata. Acum îl înțelege, are motive serioase băiatul.

— Zici că **trebuie** să te însori chiar acum cu dânsa, reveni directorul ?

— Da d-le director.

— Retrage-ți actele și dă o declarație...

Directorul abia așteaptă sfârșitul declarației. Se gândea la umilirea nedreaptă a profesoarei, la cuvintele tari pe care le rostise.

Își găsea și sieși o vină: crezuse prea repede ! Dar cum era să nu dai crezare unor intelectuali, unor oameni cu situație — se scuza față de propria-i conștiință, directorul — când ei „văzuseră cu ochii lor totul", văzuseră cum îl conducea profesoara până la poartă pe Dragoș, cum îi făcea cu mâna la plecare?

Și directorul plecă să-și ceară scuze.

Noua veste o aduse de astădată la clubul burlacilor, șeful poștei. Alergase într'un suflet să-și pună la curent tovarășii cu noutatea, să nu zisă lumea că el ar fi din ăia ce nu respectă codul, paragraful II. Solidartatea mai presus de toate !

Deacum clubul avea un nou subiect. Nu se adeverise descoperirea lui Vârloiu, apărea alta mai proaspătă, cu croitoreasa și elevul. De mult n'avusese clubul o săptămână atât de bogată !

Nici d-l Niculas-Samarineanu nu era disperat de noua întorsătură. Articolul dintâi își avusese partea lui de glorie și acum pregătea un altul despre calomniatori „Calomniatul este cea mai gravă problemă a societății moderne și cea mai compromițătoare" spunea iarăși eminentul gazetar local.

Numai d-șoara Ana Matei a luat lucrurile prea la inimă: a cerut să fie mutată imediat în altă parte. Spunea că se „sufocă" în târgul calomniilor. că nu mai poate suporta privirea oamenilor.

Incolo toate au rămas aceleași în Bârzava. După o săptămână a venit o altă profesoară în locul Anei. D-l Mihnea Petrescu a prezentat-o astfel clubului :

— Mă, a venit o profesoară mișto, în locul ăleia. Trebuie să ne ocupăm de ea.

Tristețea lui Pan

Pan s'a 'nfundat între sălcii,
Trist, cu naiul în brâu
Să-și privească încă odată chipul
Aplecat pe brânci peste râu.

Și astăzi și eri, pe lunci de răchite
Frumoasa albă — cu flori vinete
Și-a râs de pânda lui de copite
Și n'a aprins-o spasmul din sunete.

Acopere cu pleoapele foamea din ochi,
Să n'o vadă, să n'o halucineze;
Dar umbra ei îi merge alături-ea,
Albele mâini pe clapele sângelui să-i vibreze.

Macii roșii amintesc buzele ei de coraliu,
Răchite parfumate cresc pe unde a trecut,
Repertoriul verii cu farmecul variu,
Râsul vegetal de seve, spasm mut.

Pretutindeni, pretutindeni o citește 'ntr'un semn
Și florile patimei îi cresc până la coate,
Sălciile arcuesc șoldurile ei în lemn
Iar diavolul mic cu săgeți îi dă roate.

ION BĂLAN

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr. 34

„ASOCIAȚIUNEA" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 34
Vineri 10 Decembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Cum a fost scrisă „la Reine morte"

de HENRY DE MONTHERLANT

Jean-Louis Vaudoyer a povestit cum, în Octombrie 1941, mi-a împrumutat trei volume cuprinzând traduceri de vechi piese spaniole, sugerându-mi ideea să adaptez una din ele. Dar — modestie sau uitare? — n'a spus că din cele patrusprezece piese aflate în această culegere, pe care le-am citit în întregime, aceea care mi-a servit ca punct de plecare pentru **la Reine morte** era tocmai una din cele două pe care mi le semnalase el. Atât de bine își dăduse seama de ceeace mi-ar fi convenit.

Mi s'a părut la început, că în cele trei volume nu era nimic pentru mine. Toată această producție dramatică a „secolului de aur" este poate un moment important în istoria teatrului: superficială și fără caractere, nu are o însemnătate umană. Vaudoyer îmi atrăsese atenția asupra piesei **Aime sans savoir qui,** de Lope de Vega și **Régner après sa mort,** de Guevara. **Amar** mi s'a părut o piesă mai curând agreabilă, dar nu era cât de puțin nevoie să mă ocup de ea. Cât despre **Reinar,** iată notele prin care, în 10 Octombrie 1941, îmi rezumam, pentru mine însumi, impresia:

„Reinar: — Nu. E o armatură pe care aș putea s'o păstrez, dar schimbând tot ce este acolo, atât caracterele cât și dialogul. Ori, aceste situații sunt cât se poate de îndepărtate de ceeace aș putea să creez eu însumi. Un rege care omoară femeia care se opune bunei constituții a regatului! Un prinț în fața soției lui moarte! Și să fie atât de puțin de luat dela Guevara; să fie vorba pur și simplu să substitui creației sale pe a mea".

Am nenorocitul obicei de a mă trezi în mijlocul nopții, în fiecare noapte fără excepție și să rămân atunci treaz câtva timp, câteva minute sau câteva ore. Deșteptat în noaptea care a urmat acestei lecturi, totul se transformă. Cum fiecare din personagiile din **Reinar,** și fiecare situație, puteau fi puse în legătură cu viața mea interioară, în așa fel ca să fie hrănite de ea? Cum să le situez ca să aibă priză? Cum să le dau vieață?

In scurt timp, în mai puțin de o oră, cred, s'a făcut o mare schimbare și apropriere, asemănătoare acelora pe care le vedem petrecându-se în filmele documentare asupra științelor naturale, când, într'o clipă ne este înfățișată creșterea unei plante, care în realitate se săvârșește în mai multe săptămâni. Totul începu să se miște. Fiecare personagiu și fiecare situație din piesa lui Guevara, care erau pentru mine lucruri moarte, se alăturară vieții mele personale și se hrăniră din ea. De pe acum puteam să le numesc creațiile mele. In tăcerea nopții, simțeam curgând în ele sângele care ieșia din mine. Infanta se îmbolnăvea de orgoliu, pentrucă eu fusesem astfel în anumite epoci ale tinereții mele. Regele, al cărui caracter este abia schițat de Guevara, căpăta formă, plămădit din momente din viața mea. Inès nu mai era o femeie care are un copil, ci o femeie care așteaptă unul, deoarece aici era un material uman pe care mi-l făcuseră familiar unele doamne prietene, etc. In sfârșit presimțeam că ași putea să spun într'o zi, de tot ce ar fi fost în această operă, cuvintele regelui Ferrante: „Cunosc toate acestea", sau încă, reluând ceeace spuneam odinioară despre **Aux Fontaines du désir:** „Toate acestea au fost strigăte". Pe scurt, **la Reine morte** intra în ordinea care guvernează toate operele mele, cărora le aplic cuvintele lui Goethe asupra operelor sale: că niciodată, una sau alta din ele nu sunt decât fragmente din memoriile sale.

Din acea clipă (cu condiția să refac în întregime piesa spaniolă, păstrând numai unele elemente din armătura sa), am putut să-l vestesc pe Vaudoyer că voi scrie **la Reine morte.** După aceea nu m'am mai gândit la ea, încredințat că la ora aleasă voi face din această piesă ceeace voi vrea.

In Mai 1942, mi-am acordat cinci săptămâni ca să scriu piesa. M'am dus la Grasse și m'am adâncit în această muncă. Voiam ca totul să fie gata la o anumită dată, deoarece dacă sunt unele opere romanești asupra cărora nu e rău să adormi puțin scriindu-le, asupra unei opere teatrale nu trebuie să adormi deloc. A avut loc atunci o bucătărie cu adevărat infernală; să spunem o alchimie: cuvânt mai nobil. Din nou se impune apropierea cu vieața monstruoasă a plantelor, așa cum o vedem în documentarii. Mișunări, înfloriri absurde, împerecheri hibride, metamorfoze ciudate: dacă lumea ar putea să bănuiască din ce și cum este făcută o operă!

Mais qui donc verse en lui ce qu'il reverse en nous? se întreabă Hugo, despre Palestrina, cred. Cine, cine, deci? și ce? Ah! dacă lumea ar ști![1]). In starea de creație în care mă aflam, tot ce cădea asupra-mi, înflorea îndată. Subiectul meu atrăgea, polariza, pompa totul, și-l făcea să rodească. Acolo băgam totul, așa cum Cellini își arunca argintăria, și orice obiect de metal care se află la îndemâna lui, în metalul în topire care va deveni Persé: un fapt divers citit într'un jurnal, o amintire dintr'o lectură, cuvinte ce-mi fuseseră spuse erau „reîntrebuințate" imediat: Hasardul deasemenea este o Muză.

Și aici trebuie să spun un cuvânt despre acea particularitate atât de importantă a vieții creatoare: **unitatea emoției.** Stendhal a scris despre Michel Ange că se ducea să vadă Colisseul când lucra la Saint-Pierre: „Atât de puternic este prestigiul frumuseții sublime: un circ oferă idei pentru o biserică". La fel voi spune și eu: Mânia pe care o simți apare în opera ta în strigăte de iubire; durerea în strigăte de plăcere; puțin interesează de ce natură îți este emoția: e destul să fii mișcat. Astfel — arta mea fiind o artă patetică — am binecuvântat întotdeauna tot ceeace în vieață m'a înfierbântat, încredințat că din metalul clocotind voi putea face ceeace îmi va place; esențialul era să existe clocotul.

Să dau un exemplu de acest fenomen? In 1929, scriam — cu sânge rece, chiar cu prea mult — **Pasiphaé.** Intre timp, unul din prietenii mei, bătrân scriitor, foarte prețuit, la interval de două zile îmi fixează două întâlniri, dela care lipsește. Sunt cuprins de furie; necazul amorului propriu rănit își insinuiază focul în strigătele

1) „Orice operă este făcută din mărturisiri ascunse, din calcule, din calambururi trufașe, din ciudate ghicitori. Lumea oficială și-ar vedea toate principiile răsturnate dacă ar descoperi ceeace ascunde un Leonardo sau un Watteou, ca să nu citez decât doi „tăinuitori" cunoscuți". (Cocteau)

(Urmare în pag. 2-a

TEATRUL MARETIEI

de RAINER BIEMEL

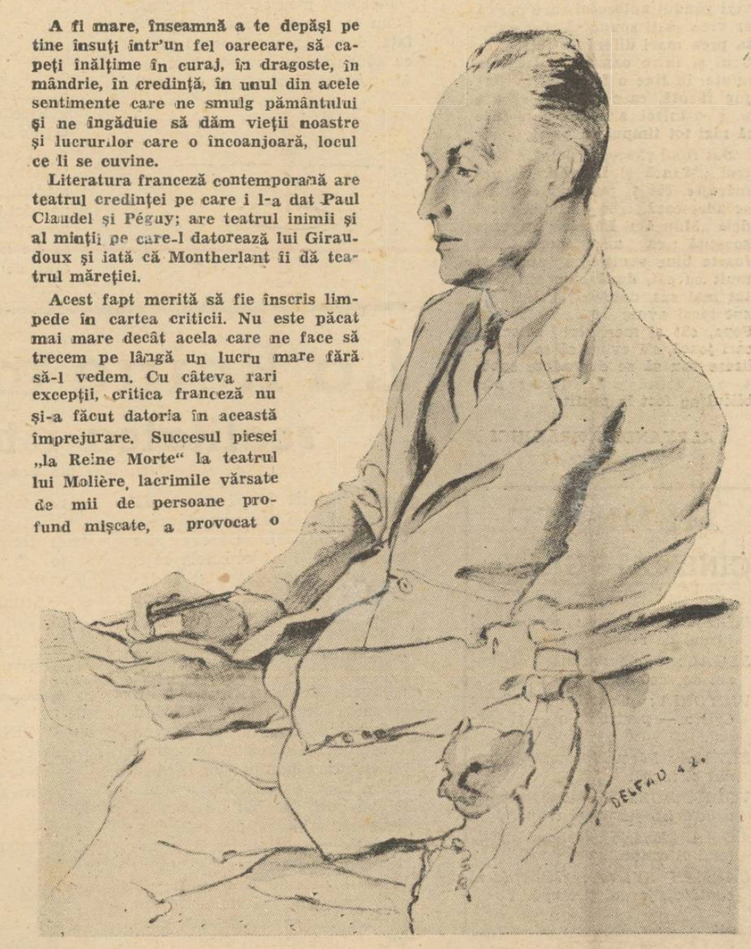

HENRY DE MONTHERLANT — de Delfau

A fi mare, înseamnă a te depăși pe tine însuți într'un fel oarecare, să capeți înălțime în curaj, în dragoste, în mândrie, în credință, în unul din acele sentimente care ne smulg pământului și ne îngăduie să dăm vieții noastre și lucrurilor care o încoanjoară, locul ce li se cuvine.

Literatura franceză contemporană are teatrul credinței pe care i l-a dat Paul Claudel și Péguy; are teatrul inimii și al minții pe care-l datorează lui Giraudoux și iată că Montherlant îi dă teatrul măreției.

Acest fapt merită să fie înscris limpede în cartea criticii. Nu este păcat mai mare decât acela care ne face să trecem pe lângă un lucru mare fără să-l vedem. Cu câteva rari excepții, critica franceză nu și-a făcut datoria în această împrejurare. Succesul piesei „la Reine Morte" la teatrul lui Molière, lacrimile vărsate de mii de persoane profund mișcate, a provocat o reacțiune dușmănoasă în rândurile unei mari părți a presei literare. Un critic simțind inutilitatea denigrării, a mărturisit pur și simplu că în loc să se scrie atâta asupra lui Montherlant, ar fi de o mie de ori mai bine să se facă liniște în jurul numelui său. Și, nu cerea o tăcere mare, ci una de trei sau patru luni. Ce-i altceva decât o clipă față de posteritatea unei opere de artă?

Cazul Montherlant e un lucru, opera sa este altul. Că autorul este uneori agasant, exasperant, cine ar îndrăzni să i-o reproșeze într'o epocă atât de inferioară ca a noastră? Dar ce legătură poate să existe între caracterul unui autor și o epocă? Niciuna, în aparență. Dar, ne aflăm în Franța, unde individul este mai puternic legat de societate decât oriunde în altă parte. Aici un autor este chiar, înainte de orice, o ființă socială, literatura sa este în mod esențial socială, și nu-i deloc rezultatul întâmplării, dacă în trecut aproape toată această literatură a fost trăită și scrisă la Paris. Nu-i un lucru recent, deja Montaigne scria că nu era francez decât prin Paris, și dacă la un moment dat a declarat că prefera să fie primul la Périgueux decât al doilea în capitală, se definea pe sine însuși tot în raport cu societatea. Ori, ființele cu o anumită forță au nevoie pentru a se realiza deplin de o societate tot atât de puternică și de sigură care să le poată da odată cu câmpul de activitate, un rang demn de ei. Este tocmai cazul lui Montherlant care ar fi fost la el acasă la curtea lui Ludovic al XIV-lea.

Intr'o epocă de tranziție, de schimbări continue, are mereu aerul de a fi alături de subiect. Iar scriitorul social, moralistul ce este înainte de toate, se simte el însuși deplasat, atins în nevoia sa de durată. A mărturisit-o de curând, scriind:

„Am citit nu știu unde că romanul ar fi o formă literară inferioară. Ori, într'o epocă inferioară cum e a noastră, orice gândire, în măsura în care atinge actualitatea, e infirmată, ridiculizată de evenimente. Și, de altă parte, gândirea moralistului, cu legile ei generale, dă impresia de eternă: dar toate aceste generalizări sunt false, tot atât de false ca și inducțiile în legătură cu actualitatea. Iar în timpuri de mari răsturnări, ficțiunea (roman și teatru) este forma literară cea mai puțin atinsă". Se pot mărturisi mai limpede propriile înfrângeri, decât constatând că generalizările moralistului sunt false? In realitate ele nu sunt astfel, deoarece natura omului rămâne neschimbată, dar sunt totuși false pentrucă nu mai au efect asupra uni om angajat într'un proces de tranziție în care devine un simplu lucru, o piatră căzută într'un torent.

Cred că aici este originea neînțelegerii care desparte astăzi pe Montherlant de o parte a criticii. Trebuia ca acestea să fie spuse, și poate că nu va fi cel mai neînsemnat merit al acestui jurnal literar care apare la București, faptul de a fi făcut dreptate unui scriitor străin, luând înaintea judecății posterității, dând operei sale o atât de largă ospitalitate într'o vreme când hârtia este atât de strict măsurată.

×

Iată, în câteva cuvinte subiectul din la „Reine Morte".

Ferrante, rege al Portugaliei, încheie din importante motive de stat un contract de căsătorie, în numele fiului său don Pedro, cu Infanta de Navarra. De îndată ce ajunge la Lisabona pentru a-și celebra căsătoria, Infanta află chiar dela viitorul său soț, că acesta nu e liber.

Intr'adevăr, Don Pedro este de un an, căsătorit în secret, cu Dona Inès de Castro care așteaptă fructul căsătoriei lor. Știind ca Papa nu va acorda niciodată dispensa de divorț, regele Ferrante se hotărește fără voia lui, și dând ascultare insistentelor cerințe ale statului, să urmeze sfatul miniștrilor săi și prin asasinarea Donei Inès, să îasă dintr'o situație extrem de încurcată. Când i se aduce vestea acestei morți, moare el însuși, copleșit de durerea de a fi ucis singura ființă pentru care avea afecțiune și stimă.

Acest subiect, luat din istoria Portugaliei, fusese tratat de andaluzul Luis Velez de Guevara (1570 - 1644) în Reinar despues de morir, o piesă scrisă în gustul epocii, plină de elocvență prețioasă, încarcată de detalii pitorești. Aceasta este piesa pe care Jean-Louis Vaudoyer a propus-o lui Montherlant, și pentru a nu-l înfricoșa, i-a cerut să o adapteze. Dar, acest prieten al literaturii știa perfect de bine că făcea încercarea uneia din acele căsătorii franco-spanioie, care, începand cu Cidul, au dat mereu roade uimitoare în Franța. Il cunoștea de altfel pe Montherlant și știa că autorul operelor Bestiaires și Aux Fontaines du désir înflorea și se îmbogățea sufletește de câteori venea în contact cu asprul climat al Spaniei. Și, într'adevăr, drama în trei acte pe care a scris-o Montherlant este de o rară puritate și de o forță clasică prin economia mijloacelor, frumusețea stilului, măreția umană a personagiilor. Mai ales prin măreție. Totul se înalță, totul aici este înălțare.

Iată, de îndată ce cortina se ridică, pe Infanta de Navarra, nebună de orgoliu, strigând: „Dacă Dumnezeu ar vrea să-mi dăruiască cerul, dar ar întârzia să o facă, aș prefera să mă arunc în iad, decât să aștept bunul Lui plac".

Infanta este mare prin mândria ei dar și prin altceva, căci dacă mândria este acea pornire care o smulge celor din jurul ei, dându-i aripi de pasăre de pradă care se ridică în slăvi, adevărata ei grandoare pornește din conștiința calității ei, calitate ce e întreținută de îndatoririle ei.

(Urmare în pag. 6-a)

La reine morte: realitatea istorică

de ROBERT VALLERY-RADOT

Infantele Don Pedro era fiul regelui Alfons IV. Fire sălbatecă, nu se simțea în largul său decât la vânătoare, și poporul nu-l vedea trecând decât în lătratul haitelor de câini și în sunetul fanfarelor. Tatăl său îl căsătorise cu Dona Constança, fata regelui Castiliei. O căsătorie politică. Ori, Dona Constança adusese cu ea o rudă de o frumusețe uimitoare, Dona Inès de Castro. Ea avea grația înaripată a Dianei. Inima sănătecă a prințului a fost subjugată dintr'odată de această frumusețe mlădioasă și blondă cu ochi verzi. Regina și-a dat seama curând. In zadar se împodobea ca să placă barbatului ei; din zi în zi se vedea tot mai părăsită. Dând naștere celui de al treilea copil, moare, consumată de tristețe la vârsta de douăzeci și unu de ani.

Cei doi amanți, căsătoriți în secret, nu trăiau decât unul pentru celălalt, departe de curte, la Coimbra, în palatul dela Santa Clara, pe țarmul Mondego. Legenda povestește că în lipsa soțului ei, Inès îl aștepta în grădini sub chiparoși care înconjoara bazinul unei fântâni, și că-și alunga plictiseala săpând pe bucăți de scoarță de copac numele iubitului ei; dupa aceea le dădea drumul sa plutească pe apă; fântâna se numește de atunci fântâna dragostei.

Dar sfetnicii bătrânului rege nu puteau suferi ca o Castiliana despre care se spunea să e bastardă, să poată ajunge regină. Frații Donei Inès nu erau de pe acum copleșiți de Don Pedro cu onoruri și domenii întinse? Astfel sfetnicii regelui își hărțuiau stăpânul, cerând în numele salvării Statului, moartea Donei Inès.

Bătrânul rege șovăia, consimțea pe jumătate; atunci conjuranții s'au constituit în tribunal, au redactat o sentință de moarte și în timp ce Don Pedro era la vânătoare, în mare grabă, în goana cailor s'au îndreptat spre Coimbra, ducând cu ei pe bătrânul rege.

Inès i-a primit surâzătoare, în pragul casei.

Dar iată-i desfășurând un pergament și citindu-i condamnarea. Ea pălește; privește pe rege care-și apleacă capul, i se aruncă în genunchi, își chiamă pe cei trei copii: „Măria Ta, se roagă ea, sunt nepoții Tăi!"

Regele privește la rândul lui chipurile neînduplecate ale recilor politicieni și le strigă: „Nu vreau!", apoi încălecându-și calul, fuge. Dar conspiratorii îl urmăresc. „Maestate, ne-ați dat cuvântul Vostru!" — „Nu pot, nu pot", repetă bătrânul rege. „Dacă lăsați să trăiască această femeie, regatul este pierdut". — „Ei bine, faceți ce veți vrea!"

Abia a pronunțat regele aceste cuvinte, și se întoarce înapoi, alergând în goana mare spre palat. Erau trei: Coelho, Gonçalves și Pacheco. O găsesc pe Dona Inès rugându-se în oratoriu cu copiii săi. O târăsc spre grădini, sub chiparoși, la marginea fântânii și acolo o omoară. Se văd și astăzi pete roșii pe lespezile bazinului: lumea povestește că sunt urmele sângelui Donei Inès...

Când Don Pedro află crima, se întoarce nebun de durere, umplând palatul cu urletele sale. El nu se va mai gândi de acum înainte decât la răzbunare. Va ridica o armată și va duce împotriva tatălui său un război nemilos, pustiindu-i domeniile și jefuind pământurile ucigașilor. Arhiepiscopul de Braga va ajunge să-l împace cu tatăl său. Alfons al IV-lea păstrează titlul de rege, Don Pedro guvernează în numele său; ucigașii, din prudență, s'au refugiat în Castilia.

Dar bătrânul rege moare curând. De îndată ce este îngropat, Don Pedro semnează cu regele Castiliei o convenție prin care amândoi se obligă să predea de o parte și de alta pe nobilii pe care-i socotesc primejdioși pentru securitatea regatelor lor. El încredințează regelui Castiliei trei conspiratori spanioli și cere în schimb pe cei trei asasini ai soției lui. Pacheco a putut să fugă în Franța, dar Gonçalves și Coelho sunt prinși. Îi așteaptă la Santarèm și cu lăcomie îi dă pe mâna călăului. Se duce el însuși să le pună întrebări în piața publică din fața castelului; și cum Coelho refuză să răspundă în timpul torturei, îl lovește peste față cu biciul de vânătoare. Coelho, sub ocară, răcnește și-l insultă. Don Pedro ranjește: „Să mi se aducă ceapă și oțet pentru a pregăti acest iepure (Coelho înseamnă în portugheză iepure). După aceea se duce să mănânce, supraveghind dela fereastră tortura îngrozitoare pe care a născocit-o. A dat ordin să le scoată inima: lui Coelho prin piept, lui Gonçalves prin umeri. Îi sunt aduse pe o tavă de argint. Se repede asupra inimilor încă fumegând, de sânge, le sfarmă între degete, își înfige

(Urmare în pag. 2-a)

TEATRUL PARISIAN

Cu o indignare metodică și meticuloasă, critica dramatică parisiană a păscut toate argumentele pe care i le oferea îmbelșugata pășune de neajunsuri, păcate și lipsuri dramatice de tot felul, a Școalei căsniciilor de Balzac. Redusă, pentru scena teatrului Saint-Georges, unde am văzut-o, la trei acte și un epilog, piesa reprezentată pe vremuri la Odeon, sub direcția de scenă a lui Antoine, în versiuna originală a celor cinci acte, n'a avut succes. N'are nici acum, dar lumea vine să vadă piesa, chiar dacă nu face — cum se spune — „săli pline".

Pentru câtă frământare dramatică se cheltuește pe scenă dealungul celor trei acte, parcă-i într'adevăr prea puțină lume în sală, ca să-i facă atmosfera cuvenită, să-i absoarbă și să-i resfrângă ecoul. E altfel accentuat sentimentul de nepotrivire și disproporție pe care-l încerci într'o sală cu lume puțină, dinaintea căreia ar cânta — să zicem — o orchestră simfonică, sau un pianist. E o deosebire de nuanță să ți se pară că sala e pe jumătate goală sau numai pe jumătate plină, după cum e vorba de orchestră sau de pianist, — deși cantitativ, conținutul impresiei este acelaș.

Dar când Școala căsniciilor ajunge la epilog, se petrece atunci un lucru atât de intim și neasemănat de rar, încât prezența și participarea numerică a publicului nu mai intră în socoteală. Ceeace înseamnă, dela prima vedere și până în amănuntul ultimei analize, că piesa e lipsită de coeziune și unitate organică.

Rostită astfel, constatarea satisface desigur, o nevoie de logică și ea salvează deopotrivă onestitatea și obiectivitatea judecății. Rămâne însă impresia, care se înscrie în fals, provocând deschiderea procesului. „Dar cu rușinea, cum rămâne?" întreabă Moș Ion Roată pe Vodă Cuza, după ce în aparență și materialitate, ordinea fusese restabilită.

Povestea patronului de întreprindere comercială, îndrăgostit la căruntețe, de giranta magazinului — „la première demoiselle de magasin" — la umăr cele două fete ale lui, după vârstă — pentru care-i gata să-și părăsească familie și comerț, se desfășoară printre cele mai foiletonești peripeții, cu svâcniri de melodramă la tot pasul. Dar ce violență și câtă urgie neîndurată, în acest vârtej de patimă deslănțuită, care sgâlțâie scheleria sumară a piesei! Caracterele personajelor sunt abia schițate, atinse în treacăt de aripa unui destin care în lipsa demnității tragice, suflă totuși din răsputeri în foalele unei imaginații cuprinsă parcă de panica propiei abundențe nestăvilite.

Imi dau seama cât de nesigură și arbitrară, este ceeace numim „impresie", pentru întemeierea unei judecăți, care înseamnă nu numai experiență, dar și respectul celuilalt, o înțelegere superioară a stării de societate. Un cronicar dramatic își aduce aminte, cu prilejul reluării piesei, că în timpul unei repetiții, nedumeriți cu privire la sfârșitul piesei, actorii îl întreabă pe autor: — „Ei și mai departe?" — „Mai departe n'am scris, răspunde Balzac, dar stați să vă spun". Și începe să se plimbe pe scenă, improvizând sfârșitul — nu știu dacă al Școalei căsniciilor chiar, pe care a terminat-o, folosindu-se de un fapt divers, semnalat lui de prințesa Metternich. Iar cronicarul dramatic comentează nedumerit: „Așa se scrie o piesă de teatru?". Mă asociez la nedumerirea lui și la părerea acelora cari observă că timpul se răzbună împotriva operelor realizate fără a ține seama de timp. Impotriva hazardului și a improvizației geniale, apreciez sprijinul rutinei, în spiritul unei școlarități permanente — și aș vota bucuros acea „lege pentru protecția cunoștințelor dobândite", pe care o ironizează superior Claudel, în Pantoful de mătase". Cu observația necesară, că altă știință nu poate fi decât a cunoștințelor re-dobândite.

Din epilog, rămân mai ales la impresie, covârșitoare. Anecdota e aceasta: câțiva ani mai târziu, soția fostului patron de întreprindere cere punerea lui sub interdicție, în acelaș timp în care fratele iubitei acestuia face demersurile necesare în acelaș scop, pentru soră-sa. Innebuniseră amândoi în ziua în care plănuiau să fugă împreună: el crezând că iubita lui fusese victima unei tentative de otrăvire, ea văzându-l cu mintea rătăcită. Alături fizicește, dar izolați în absolutul nebuniei lor paralele, ei și-au rămas credincioși unul altuia, pe viață, și fiecare așteaptă întoarcerea celuilalt, fără să se recunoască.

Intorsătura dramei e atât de neașteptată, în absența oricărei tranziții și motivări dedusă din firea personajelor, încât desnodământul parcă nu mai aparține piesei. E o tranșă bruscă într'un climat aparte, cu un timbru sufletesc diferit, la adăpostul înțelegerii profane, prin nebunia solidară a celor doi amanți. Efectul de o stranie sugestivitate al epilogului, amintind mai degrabă atmosfera pieselor lui Thornton Wilder, cu turburătoare perspective deschise gândului în prelungirea sugestiei și a simbolului, pare să fi fost, ca intenție, străin lui Balzac, el mulțumindu-se doar să povestească scenic, faptul divers dela care s'a inspirat pentru sfârșitul piesei lui. E atât de puțin concludent acest epilog, în sensul unui „sfârșit" după logica desfășurării piesei, încât aș putea să-l asemăn cu un surâs fără chip, abstract fiindcă nu exprimă nimic, nefiind expresia vreunui conținut sufletesc anume. Ca un gând care te obsedează, fără să-l poți gândi totuși până la capăt și până în forma lui definitivă, liberatoare.

*

La Comedia Franceză s'a reluat Aimer, *altă dramă burgheză, numai cu trei roluri, dar „grase", roluri de făcut carieră actoricească: soțul, soața și inevitabilul celălalt. Vă amintiți poate, că e vorba de un soț care, după zece ani de căsnicie model, îngăduie soției lui, îndemnând-o chiar, cu o generozitate morală și o distincție cavalerească fără pereche, să facă o experiență primejdioasă pentru amândoi. Experiența, într'adevăr, e aproape să izbutească, dar în scena finală, în care urmau să se despartă pentru restul vieții, soții își aduc aminte de copilul lor răposat în primii ani ai căsniciei — și pentrucă se făcuse frig, soțul pune lemne în cămin — se aude trosnetul vreascurilor pe jeratic — soția se înduioșează, duioșia ei devine moluțsitoare și numaidecât se cuprind unul pe altul în brațe, pentru restul vieții, apoi lacrimi și îmbrățișări repetate, în sfârșit cortina.*

Decorul somptuos, mirosind a clei proaspăt, e de o frumusețe caligrafică, pentru punerea în vedere și în valoare a mobilierului dela cutare casă parisiană, toaletele actriței dela nu știu care alta, coafura așijderea, textul de Paul Géraldy. Aplaudă lumea cu emoție sfielnică, parcă de teamă să nu sfâșie horbota fină-fină a piesei agreabil vanilată. Și pleacă plutind dela teatru, cu inima în trandafiri și batista'n lacrimi. Ca la București!

Paris, Noembrie 1943.

MIHAI NICULESCU

Medalie bătută cu ocazia reprezentării piesei „la Reine morte", de Albert de Jaeger

(Urmare în pag. 2-a

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NOSTRU: „ŞANTAJ" PIESA IN TREI ACTE DE GINO CAPRIOLO, IN ROMANEŞTE DE D-NA DINA COCEA

TEATRUL „STUDIO": „NU VĂ APLECAŢI IN AFARĂ", comedie în trei acte de ENRIQUE JARDIEL PONCELA, în româneşte de d. AL. CIORĂNESCU.

TEATRUL „MUNCĂ ŞI LUMINĂ": „BALAMUC", farsă în trei acte prelucrată de GEO MAICAN după KARL LAUFS şi W. IACOBY.

Imi face impresia că actuala piesă dela „Teatrul Nostru" constituie, chiar şi în intenţia directorilor acestui teatru, un spectacol de umplutură, spre a împlini golul dintre căderea piesei lui Hebbel, „Maria Magdalena" şi o nouă premieră.

Dar chiar privit ca un astfel de spectacol, de umplutură, încă nu merge, pentrucă ne putem întreba cu mirare cum se face că dintre atâtea piese care există pe lumea aceasta nu s'a putut găsi ceva mai bun!...

Căci trebue să se recunoască că aşa zisa piesă de teatru „Şantaj", a aşa zisului autor de teatru Gino Capriolo, e una din acele inepţii care nu au nici o scuză.

Literatura dramatică, nu recunoaşte asemenea inutilităţi.

Fiindcă aşa cum se prezintă are cel mult aerul unui scketch copilăresc, intins din cine ştie ce interese mercantile dealungul a trei acte, spre a justifica fie o comandă teatrală în ţara de origine fie pentru a constitui şi acolo tot un spectacol de umplutură în cine ştie ce sezon mort.

Lucrul acesta rezultă din nenumăratele repetiţii inutile, din dialogurile insignifiante, din discuţiile „filozofice" preţioase, de o banalitate înfiorătoare, năclăioase cu care-i din când în când împestriţat dialogul, cum şi din observaţii spirituale de calitatea acesteia: „Necesităţile fiziologice sunt uneori desgustătoare", adevăr aşa de inteligent şi fin încât descoperirea lui l-a făcut pe autor să fie aşa de mândru de acest lucru încât, după o propoziţiune sau două, găseşte necesar să revie, spre a repeta o astfel de stupiditate şi a insista asupra ei.

Drept să spun, dar păcat şi de munca d-lui Saghibian şi de jocul actorilor care — primul şi ceilalţi — şi-au dat osteneala să scoată totuşi ceva dintr'o asemenea „operă"...

Căci în definitiv trebue să se recunoască că s'a muncit şi că toţi interpreţii în frunte cu d. G. Storin, au jucat bine—chiar şi d. Ion Manta în Alodia, a fost de data aceasta în notă — au jucat bine deasemenea d-nii Bărbulescu, A. Ferrat, Marinescu-Sion, I. Negrea, I. Damian, G. Soare, E. Iencenc, cum şi d-nele: Emilia Predescu, Netti Adamide, Irina Negrescu şi Ioana Mosora. Toate aceste eforturi, însă, n'au putut schimba soarta piesei, aşa că tot ce s'ar putea spune e că suntem în faţa unei căderi de zile mari! (cu d. Storin în frunte!).

Se dovedeşte încăodată — dacă lucrul mai avea nevoie de o astfel de ilustrare — că totul porneşte dela text: cu un text bun, poţi să ai şi un spectacol bun. De mirare, de data asta este, însă, cu totul altceva: cum se face oare, că tocmai d-na Dina Cocea, despre care întotdeauna am avut părerea că este o femeie inteligentă şi de gust, a putut, directoare fiind, să puie pe afiş un asfel de specimen de... literatură teatrală!

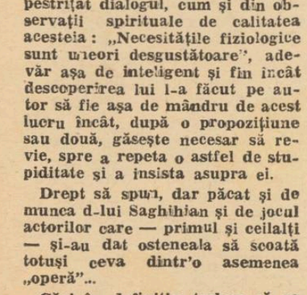

Nu de alta — vorba lui Caragiale: „Dacă-i trădare să ştim şi noi!" — dar prefer să mă duc la „Giocondita" sau la „Firfirică" pentrucă acolo cel puţin se ştie dinainte ce este, ştii la ce te duci, ştii cel puţin că oamenii aceia nu au propriu zis pretenţia să facă artă şi să vrea să-mi dea cine ştie ce produse de frizerie drept literatură dramatică valabilă!

Dar ceeace este, însă, şi mai de mirare, este că această piesă, după toate indiciile, n'a avut cum să-i fie impusă d-nei Cocea de nimeni, — nici nu se putea — ci şi-a ales-o singură!

Atunci înseamnă că i-a plăcut şi că a voit-o!

Mai mult: d-na Dina Cocea, cu prilejul acestei piese apare şi în postură de traducătoare!

A traduce, cel puţin când este vorba de literatură, înseamnă în mare măsură a face şi operă de creaţie. Ori aceasta nu se poate îndeplini decât dacă între traducător şi opera tradusă sunt oarecari afinităţi sufleteşti.

Şi ca să nu dau decât exemplul a trei poeţi de mare şi originală sensibilitate: Tudor Arghezi, Ion Pilat şi Emil Gulian! Iată, primul, d. Tudor Arghezi atunci când a vrut să traducă ceva a tradus „Misantropul" lui Moliere — se vede că i-a plăcut: avea şi de ce!... — d. Ion Pillat a tradus „L'Annonce faite à Marie", de Paul Claudel iar Emil Gulian a tradus „Mitriade" a lui Racine.

Trei poeţi de mare şi originală sensibilitate au tradus aşadar din Racine, din Molière şi din Claudel.

Chiar şi d. N. D. Cocea, care e un mare gazetar şi un mare stilist, simţind desigur o atracţie pentru frumuseţea scrisului lui Anatole France, a tradus „Thaïs", care, în treacăt fie spus, este o traducere admirabilă, poate una dintre cele mai bune pe care le avem, făcută într'o limbă de-o limpiditate şi o eleganţă în adevăr la înălţimea originalului.

D-na Dina Cocea, însă, a tradus „Şantaj" de Copriolo! Si mă întreb încă odată: să-i fi plăcut cu adevărat?

Şi, liberă să-şi aleagă ce vrea şi să traducă şi să înscrie în repertoriu ce crede, să ajungă tocmai la o astfel de piesă?

Si de-alungul atâtor şi atâtor pagini pe cari atâta timp trebuia să le aibă înaintea ochilor, mereu citite şi recitite, căci trebuiau a fi tălmăcite, oare până la urmă tot să nu fi reuşit să-i vadă totala şi iremediabila ei mediocritate? A stilului, a replicelor, a textului în general? Pentru d-na Dina Cocea şi pentru părerea pe care mi-am făcut-o despre dânsa, de, ar fi de mirare!...

Deaceia trebuie să spun că sunt cel dintâiu care aşi dori s'o revăd pe d-na Dina Cocea întorcându-se la calitatea spectacolelor d-sale de mai înainte şi menţinându-se pe o linie şi la un nivel artistic ceva mai înalt decât cel de astăzi, spre a avea şi'n viitor ocazia — pentru mine este întotdeauna şi o plăcere — de-a putea spune şi despre d-sa şi despre teatrul d-sale aceleaşi cuvinte bune ca şi în trecut.

*

Teatrul Naţional „Studio", probabil dintr'o preocupare de curtoazie faţă de reprezentanţii literaturii dramatice spaniole, a pus în scenă această piesă a unuia dintre autorii iberici contemporani.

Privite lucrurile din acest punct de vedere, gestul direcţiunii generale a teatrului Naţional este cu totul îndreptăţit.

EMIL BOTTA

Piesa, în sine, nu este dintre cele cari s'ar putea asemăna cu unele dintre cele mai bune opere ale acelui „renix al genilor" cum este numit marele compatriot al lui Enrique Jardiel Poncela — Lope de Vega — şi nici cu ale celuilalt mare spaniol, Calderon de la Barca: piesa lui Enrique Jardie. Poncela, care se reprezintă actualmente pe scena Studio-ului, este mai mult o glumă teatrală, uneori mai reuşită, alteori mai puţin reuşită, bazată pe coincidenţe cari n'au pretenţia de-a părea spectatorului verosimile şi care s'ar justifica, totuş, dacă piesa ar fi întotdeauna suficient de teatrabilă sau suficient de amuzantă, ceeace iarăşi, nu întotdeauna reuşeşte.

Desigur literatura dramatică spaniolă — chiar în afară de cele două nume de valoare dramatică universală pe cari le-am pomenit deja — trebuie să se mândrească şi cu alte multe opere de-o valoare mult mai mare decât „Nu vă aplecaţi în afară" şi că destui alţi autori iberici trebuie să fi dat în operele lor mai mult din sufletul spaniol şi din specificul lui decât Enrique Jardiel Poncela.

Bineînţeles, că şi această piesă, ca oricare alta de altfel, are şi ea oarecari merite ale ei.

In ce priveşte distribuţia, ea a întrunit câţiva dintre actorii buni ai primei noastre scene, în frunte cu d-na Lily Popovici, în rolul Guadalupe, bună şi blândă şi afectuoasă soră şi mătuşe, pe d-na Migry Avram Nicolau, în rolul principal feminin, reuşind să interpreteze într'un chip interesant cele trei ipostase ale personajului, ale acelei curioase Izabel, care nu ştie pe care dintre cei trei logodnici îl iubeşte, în fine d-na Kitty Gheorghiu Muşatescu, care ne-a dat o Santa [illegible] pe d-nii M. Gingulescu, în rolul lui Gerardo, cald dar cu măsură, cum se cere unui îndrăgostit de vârsta lui, pe d. Florin Scărlătescu, amusant, cu umor în momentele când textul i-o permitea, pe d. Emil Botta, romantic... ca de obiceiu, şi, în fine, „ultimul dar nu cel din urmă", pe d. Balaban, cu destul de mult haz în Hermenegildo, rol care, altfel prin excesivă repetire a unor aparţii şi plecări, vorbe şi situaţii desigur că în mâinile unui actor prost ar fi devenit insuportabil, banal, supărător, putând fi astfel salvat numai graţie instinctului d-sale scenic.

In restul distribuţiei au fost deasemenea destul de bine d-nele şi d-nii: Victoria Corciov, Carmen Tăutu, Valeria Panait, Corina Constantinescu, Nicolina Fintescu, precum şi d-nii C. Mortun, A. Alexandrescu, Ş. Holban, E. Stoicenau, I. Lucian şi I. Isais.

Direcţia de scenă a avut-o d. N. Massim.

Dată fiind piesa şi posibilităţile ei restrânse de a se realiza ca operă de artă, ar fi greu să se poată judeca d. Massim după ceeace a făcut sau n'a făcut în „Nu vă aplecaţi în afară".

Şi afară de asta nu se ştie de ce concursuri a putut beneficia în ce priveşte decoraţiunile, costumele, etc.

Se poate spune, totuşi, că spectacolul vădeşte bune intenţiuni şi, în orice caz, un efort de a se realiza un lucru bun ceeace îndreptăţeşte dorinţa de a-l vedea pe d. Massim însărcinat cu alte puneri în scenă cari — deşi a avut şi aici destule lucruri bune — să poată fi pentru toţi mai concludente.

*

Trebuie să se admită că şi directorii de teatru şi regisorii vor câteodată să se amuze şi să amuze şi publicul.

Intr'o vreme numai d-nii Iancovescu, Birlic şi Timică jucau farse dar nu întotdeauna erau privite bine pentrucă foarte adeseaori erau de un nivel artistic foarte discutabil, fără a mai vorbi de interpretare, care, pentru a se exploata nivelul artistic încă şi mai scăzut al unei mari părţi din public, era încă şi mai prejos.

Se ajungea astfel dela „comic" la „comicării", aşa cum s'ar zice pe la ţară.

Cu d. Victor Ion Popa, însă, lucrurile nu se petrec la fel.

D-sa, la teatrul d-sale, pune şi piese pentru copii, pune şi piese pentru copii mai mari, dar nu o face ca să exploateze nivelul scăzut al publicului ci ca să râdă sănătos împreună cu el.

Prin urmare d-sale nu i se poate face un astfel de reproş: e ca o recreaţie şi ca o vacanţă pe care şi-a dat-o şi ne-a dat-o!...

Şi apoi mai e ceva cu d. Victor Ion Popa: chiar într'o piesă ca asta, d-sa se vede că a pus interes, a pus chiar artă, şi a realizat figuri variate, de panopticum.

Mai mult, sub îndrumarea d-sale, chiar şi interpreţii, deşi în plină farsă, au reuşit tot timpul să evite nota vulgară, ceeace uneori este foarte greu, fiindcă pe panta aceasta se alunecă foarte uşor...

In ce priveşte distribuţia, sunt de remarcat d-na Iliada Munteanu, extrem de amuzantă şi ca mască şi ca joc, ca tot, d-na Steriana Popescu, d-na Nelly Nicolau, cum şi d-ra Vally Voiculescu, nedesmiinţându-şi talentul de totdeauna în orice rol comic ai pune-o.

Deasemenea destul de bine şi d-rele Raluca Zamfirescu, Tantzi Negoescu şi Felicia Başno.

Iar dintre domni, în primul rând d. Lică Rădulescu, firesc, plin de haz natural, Cezar Rovinescu, George Damian cum şi d-nii Constantin Atanasiu, Aristide Popa Nicola, Ion Stoenescu, G. Petreanu şi Cristofor Vitencu.

In orice caz o piesă amuzantă un adevărat „balamuc", o farsă veselă de tot, — şi nu complect stupidă cum se întâmplă deobiceiu cu asemenea lucrări, a căror formulă în deobşte cunoscută exploatează sub o formă sau alta stupiditatea, şi se şi reazemă pe ea, deoarece ideia centrală teatrală nu e chiar aşa de rea iar „balamucul" pe care ţi-l sugerează este tocmai datorit unor oameni chipurile „normali", ceeace te face, sub o formă de glumă, să vezi gândul autorului care parcă ar vrea să-ţi spună că n'ar exista prea mari diferenţe între nebuni şi între oamenii întregi la minte. în fine o farsă cu meşteşug făcută, care-şi atinge din plin rostul ei acela de-a te face să râzi tot timpul cu poftă.

Dat fiind şi scopul pe care teatrul „Muncă şi Lumină" îl urmăreşte, cât şi publicul căruia i se adresează, cred că noua piesă dela „Muncă şi Lumină", trebuie socotită ca un „intermezzo" foarte bine venit, cu atât mai mult cu cât, după cum am arătat mai sus, datorită grijei de spectacol avute de d. Victor Ion Popa, cât şi meritului actorilor cari joacă, s'a evitat să se trivializeze sau să se degradeze spectacolul astfel că şi autorii şi publicul au fost în profit.

ALEXANDRU DRĂGHICI

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: In umbra fericirii şi jurnal de război

REGAL: Chemarea mării şi jurnal de război.

VICTORIA: Contele de Monte Cristo — partea II-a — şi jurnal.

ELYSEE: Păcatele tinereţii, jurnal şi trupă.

VOLTA BUZEŞTI: Dragoste de cavalerist, jurnal şi trupă.

ROMA: Macario vagabond şi baletul Alcantara.

CARMEN SYLVA: Miliardarul cântăreţ, jurnal şi trupă.

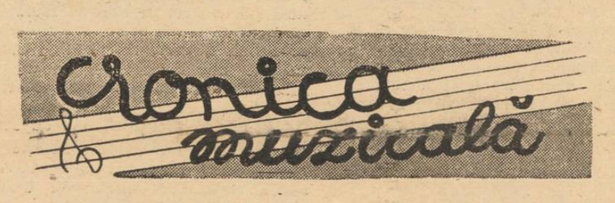

JEANINNE MICHEAU LA BUCUREŞTI

De sigur că nu ne putem plânge, în ţara noastră, de lipsă de talente, în lumea cântăreţilor. Ne bucurăm, şi aci, de o abundenţă de materie primă, demnă de invidiat.

Dar, ca toate bogăţiile naturale, şi poate mai mult ca oricare altele, aceste zăcăminte nu se pot valorifica, nu pot deveni veritabile avuţii, decât prelucrate, cultivate, desăvârşite întru totul.

Trebue să recunoaştem că este ceeace întâlnim cu mult mai rar printre cântăreţii noştri, chiar printre aceia favorizaţi de norocul iniţial al unor foarte generoase resurse brute. Avem de aceia voci multe, dar artişti puţini!

Venirea în mediul nostru a unor adevăraţi artişti ai cân-

tului, a unor maeştri deplini ai interpretării lirice este de aceea nu numai prilej de bucurie muzicală pentru public şi de adâncă emoţie estetică pentru iniţiaţi, dar şi cel mai binevenit exemplu pentru atâţia dintre cântăreţii noştri în deficit cu pregă irea, cu gustul, cu tehnica expresiei şi stilului, cu muzica, într'un cuvânt.

Un astfel de exemplu a adus admirabila artistă lirică Janinne Micheau. o rafinată reprezentantă a cântului francez şi a Operei de Stat din Paris.

O armonie totală împleteşte la această artistă superioară darul înăscut cu subtilităţile culturei, naturalul cu măestria căpătată, simţul muzical cu ştiinţa de a reda prin cânt caracterul, emoţia şi poezia celor interpretate

Cu o emisiune pură şi care elimină orice efort, asperitate sau nesiguranţă, cu intonare de o justeţe instrumentală, glasul d-rei Micheau evoluiază cu degajată supleţe şi pătrunzătoare răsfrângeri de muzică, căutând expresia proprie a fiecărei pagini şi transmiţând-o în firească expansiune auditorului.

Pe lângă revelările de preţ ale artei d-sale. Jeaninne Micheau a îndeplinit şi o foarte apreciată solie a muzicii franceze moderne faţă de publicul nostru, servind cu strălucire, fidelitate interpretativă şi nuanţată sensibilitate fie nemuritor inspirate melodii de Debussy, Fauré, Chausson, Duparc, fie compoziţii de autori de astăzi, printre care meşteşugirile inteligente ale lui Louis Beydts impregnează auzului desmierdătoare sonorităţi evocatoare.

Mozart, Richard Strauss, Koechlin, Hubeau şi Gounod cu valsul din opera „Romeo şi Julietta", redat în sclipiri de rafinată virtuositate, s'au încadrat în programul unui concert, acompaniat cu aristocrată măestrie de d. Alfred Alessandrescu, împlinind impresiile ce nu se vor risipi uşor ale interpretărilor de rară stilizare şi cizelare dela „Opera Română", ale rolurilor Rosinei şi Gildei din operele „Bărbierul din Sevilla" şi „Rigoletto".

ROMEO ALEXANDRESCU

Oraş de provincie

– Fragmente de jurnal –

de DINU STEGĂRESCU

2 Noembrie. — A fost o zi însorită, sau mai bine zis o minunat de senină după amiază de sfârşit de toamnă pe care-am văzut-o, de la fereastra trenului, isvorând din ceţurile de Noembrie ale dimineţii.

Până acum câteva ceasuri, nu cunoşteam odaia aceasta care totuşi e ceeace înţelegea Mircea Eliade în „Santier" prin **culeuş.**

„Şantier" am citit-o tot timpul în tren. Imi sună şi acum ritmul roţilor în trup şi se preface încetul cu încetul în oboseală.

*

Prietenul meu scrie'n faţa mea. Stăm la aceeaşi masă faţă în faţă, dar fiecare cu ceeace scrie, cu gândurile lui, cu gesturile lui. Va pleca şi eu să rămân să ascult

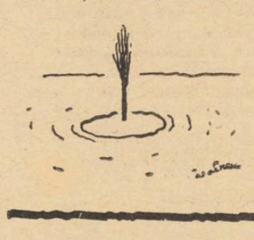

radio, să fumez îngândurat din pipă, să răsfoesc cărţi şi reviste.

Mâine o să ne'ntâlnim din nou; pe urmă iar o să ne despărţim. Totuşi două existenţe paralele — şi această neputinţă e tristă.

*

Prietenul meu scrie'n faţa mea. Adineaori m'a întrebat: „Ce vrei să scrii în caetu- ăsta?" Parcă eu ştiu? Pe când mergeam dimineaţa în tren, mi-a venit ideea unui fel de jurnal indirect ca „Şantier" — fiindcă Mircea Eliade crează o adevărată metodă: „Şantier" l-a scris în India, şi totuş. sunt prea puţine pagini exotice. Putea la fel de bine să-l scrie şi aici, în camera asta, în oraşul ăsta nordic de provincie. Mircea Eliade consideră cartea îndirectă în raport cu el însuşi **cel de azi,** faţă de ce de **eri** care a scris-o. De fapt, inade enţa la prezent operează chiar din momentul când ridică condeiul de pe hârtie, fiindcă din moment ce accepţi o relativitate, ea trebuie să fie neapărat absolută (pare atât de paradoxal, aproape un joc de cuvinte şi totuşi perfect veridic).

Nu ştiu ce-o să scriu aici; nu cuvintele, frazele — ci **totul.**

*

In cealaltă cameră cântă un radio. O melodie de dans veche: Adios Muchachos.

De pe coperta unei reviste de pe masă, zâmbeşte 'n soare, o femee frumoasă. Are părul blond, aurliu şi carnaţia neferesc de roză. Galatheea...

Din perete, dintr'un tablou mă priveşte fără vre-o expresie, un om necunoscut. E unul din „Lancien régime" cu mustăţile demodat răsucite, haina corect încheiată, o cravată lată, gâtul eşind dintr'un guler înalt. Nu-mi spune nimic figura lui, nu ştiu cine-a fost, cum îl chema, cum s'a desfăşurat viaţa sa. Singurul amănunt mai pitoresc e chelia sa: câteva şuviţe de păr lipite singular pe cranul gol, ca un fel de fluture ridicol.

Şi totuşi permanenţa figurei sale imobile, are ceva neliniştitor în ea.

Oare nu se va mai însufleţi vreodată?

3 Noembrie. — După amiază, cu lumină ce scade către seară. **Night muss fall** — noaptea trebue să cadă. De ce mi-a venit în minte fraza aceasta englezească? M. se pare că e titlul unui film de cinema. L-am uitat de tot, dar i-a supravieţuit titlul.

*

De la o librărie din centru am cumpărat „Asia" de Mario Apellius. In primavara asta am citit de el „India" şi mi-a plăcut imens. Mă gandesc ce interesantă a fost cartea ceea aproape complet lipsită de anecdotic. Viziuni policrome şi eutorice, aproape de vis trăit. Ar putea fi încercată o experienţă interesantă. Să se suprime complet orice nomenclatură geografică, nume propriu şi expresii ce-ar duce la identificarea locului acţiune.. Cartea ar rămâne ca un superb vis omenesc.

„Asia" am cumpărat-o poate tot sub influenţa lui Mircea Eliade din „Şantier". De fapt însă cred că atracţia e tot pitorescul şi mi se pare cam umilitoare dorinţa de evadare către Asia, America, Africa, datorită zecilor de anecdote pitoreşti. Din ce în ce admir curajul lui Mircea Eliade care a scris o carte despre India fără anecdotic şi a trăit acolo o viaţă ca la Bucureşti, istovindu-se 'n studiu şi chinuindu-se cu întrebări.

*

Prietenul meu trebuia să vină, şi cu cât trece timpul, cu atâta creşte neliniştea. Aşi renunţa să-l mai aştept, dar mereu tot mi se pare că trebue să vină. Şi neliniştea nu ştiu dacă e din cauza aşteptării, ori fiindcă nu ştiu de ce nu vine.

De ce nu vine? Aşi scrie... aşi citi. Mai bine plec.

*

Dar nu. Cântă prea minunat valsul din „Cavalerul rozelor". Imi amintesc că undeva, Duhamel remarca cu justeţe că fericirea umană, ca stare fizică'n sine, are totdeauna nevoe de un suport material — de mâncare, ori de alcool.

La Reine morte: realitatea istorică

(Urmare din pag. I-a)

dinţii în ele. După aceea dă ordin să fie arse cadavrele duşmanilor săi. Câteva zile mai târziu, la ordinele sale, Inés a fost desgropată; cadavrul este îmbrăcat cu haine regeşti; i se pune coroana pe cap şi este aşezat pe un tron. In cântecul preoţilor, întreg poporul, nobili, burghezi, meşteşugari, defilează în faţa lui şi sărută mâna uscată. Când ceremonia ia sfârşit, regina este culcată din nou în sicriul ei, cu mare pompă; va fi dusă la mănăstirea Alcobaça unde îşi va avea lăcaşul de veci în biserică, alături de regii şi reginele dinastiei. Pe o întindere de şaptesprezece leghi, ţăranii satelor vor face un zid, purtând lumânări, în timpul cât se desfăşoară cortegiul funebru: în frunte, regele călare, îmbrăcat în negru, înconjurat de cavalerii săi îmbrăcaţi în alb, urmat de cler, de călugări, de ordinele militare Aviz, ale spitalului Saint-Jacques; apoi în faţa carului, doi călăreţi îmbrăcaţi în postav aurit, pe cai murgi, cu câte o torţă în mână...

Procesiunea ajunge în plină noapte la Alcobaça, după ce a poposit în etapele precedente în biserici. Călugării aşteptau la intrare cu torţe în mână; sicriul a fost pus pe un catafalc şi până dimineaţa slujba morţilor a răsunat sub bolţi. Apoi, după liturghie, corpul Donei Inès a fost aşezat în mormântul pe care Don Pedro făcuse să-i fie sculptat

Acest mormânt poate fi văzut încă, în *Sala dos Tumulos*, la dreapta transeptului. Dona Inês e reprezentată culcată, cu figura tristă şi resemnată; cu o mână se joacă cu mărgelele colierului, cu cealaltă strânge cutele mantiei sale. Şase îngeri se adună în jurul ei; de o parte şi de alta a mormântului e reprezentată Judecata din urmă pe care o priveşte dintr'o loggia, sprijinită de soţul ei, „acea care n'a fost regină decât după moarte", aşa cum a cantat-o Camoens.

In faţa, Don Pedro a aşezat mormântul său; se odihneşte şi el, înfricoşetor încă cu barba şi părul său lung, cu o mână pe teacă, cu cealaltă pe mânerul sabiei, gata să o tragă. De jur împrejurul monumentului se destăşoară povestea dragostei sale. *„Jusqu'à la fin du monde"* e săpat în piatră.

Atunci, în ziua aceea, cei doi amanţi se vor scula şi se vor găsi faţă în faţă.

ROBERT VALLERY-RADOT

TINERELE SPERANŢE...

D-şoara Melania Rădulescu-Cernica, unul dintre elementele

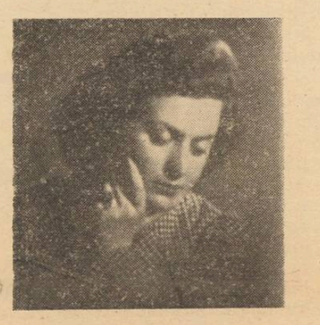

cele mai talentate ale clasei d-lui prof. Ion Manolescu, este recenta deţinătoare a bursei Teatrului Municipal.

CONCERT DE VIOARĂ CONSŢANTIN BOBESCU

Luni 13 Decembrie a. c., orele 8 seara, va avea loc al doilea concert de vioară al d-lui Constantin Bobescu, cu concursul la pian, al d-lui Ion Filionescu.

In program: „Sonata in sol-minor" de Ed. Grieg; „Grave" de Friedemann-Bach, „Tempo di minueto", de Pugnani; „Rondo", de W. A. Mozart; „Concerto in sol-minor", de Max Bruch; „Havanaise", de C. Saint-Saëns; „Siciliana" şi „Rigaudon", de Francoeur; „Aubade provençale", de Couperin şi „La ronde des lutins", de Bazzini.

Succesul întâiului concert a dus în mod firesc la acest al doilea concert, al cărui program ales va prilejui d-lui Constantin Bobescu să-şi pună în valoarea darurile de interpret şi virtuos al instrumentului său.

Cum a fost scrisă „la Reine morte"

(Urmare din pag. I-a)

eroinei fabuloase: strigăte de dorinţă, de groază, de durere, toate sentimente fără legătură şi neproporţionate cu amorul propriu rămas. La fel, o parte din patetismul din **la Reine morte,** şi anume înălţarea „maternă" a Donei Ines, au luat naştere din situaţii sau incidente tot atât de îndepărtate de subiect, cum a putut fi departe **Fusipuce** de „rendez-vous-urile" baronului meu confidat. Repet, publicul ar fi înspăimântat dacă ar şti în ce vas de vrăjitoare a fiert o operă literară înainte de-a-i fi prezentată. (Groaza publicului dacă ar şti cum este „fabricată" o operă, ar corespunde spaima autorului dacă ar şti cum este înţeleasă opera sa de public. Dar „vive le malentendu!).

Lucram în câmpia dela Grasse, plicticoasă ca orice câmpie. (Am idei naive asupra binefacerii „de a lua aer" cât mai des posibil. Dumnezeu ştie cât am putut să-mi dăunez mie însumi, încăpăţânându-mă să scriu **„sub cerul liber"** cele mai multe din cărţile mele; şi sunt convins că **la Reine morte,** mai cu seamă, ar fi fost un lucru mai dens, mai bogat, dacă aşi fi scris-o într'o cameră; fără să mai vorbesc de timpul pierdut; ceeace a fost înghebat în cinci săptămâni ar fi putut fi în trei.

Totuşi, chiar aşezat la pământ, printre înspăimântătoarele delicii, ale **res rustica,** adică soarele care te orbeşte, vântul care-ţi agită foile de hârtie, muştele, râmele, furnicile, pânzele de paianjeni, cioburile de sticlă, cunoşteam acele clipe extraordinare când bătăile accelerate ale inimii, sângele din obraz, fiorul dealungul spatelui, etc. comunică artistului senzaţia unei stări sacre. Aceste fenomene şi uşurinţa nemaipomenită a creaţiei româneşti (mai ales a creaţiei dramatice, a cărei uşurinţă şi rapiditate îmi par monstruoase) ne dau atunci iluzia miracolului, dar nu este decât criza finală a unei munci interioare, insensibile şi sporadice, care durează poate de ani întregi. Zilele următoare celei în care am compus moartea lui Ferrante, nu puteam să recitesc acel pasagiu fără să-mi dea lacrimile. Bravo! Unde am ajunge, Dumnezeule mare, dacă creatorii româneşti n'ar pune o mică doză de isterie în opera lor! Aceste lacrămi mi-au fost înapoiate, cel puţin în oarecare măsură, de publicul Comediei Franceze; în sala transformată în fiecare seară de iarnă într'o vastă sală de spital, bătăile scoase de spectatorii guturăiţi şi fără jenă, permiteau autorului şi actorilor să creadă că Margot plânsese.

Tot la Grasse se născură şi se desvoltară, constituite în întregime şi trainice dintr'odată, dar de data aceasta în câteva minute de insomnie (să ne înţelegem: insomnie lucidă, şi nu de semi-vis, căci niciodată n'am avut cinstea de a avea stări intermediare), personagiile lui Egas Coelho şi a micului paj Dino del Moro, până atunci inexistente pentru mine, şi de acum înainte atât de importante: primul de abia existând în Guevara, al doilea lipsind cu totul. Invenţia propriu zisă a piesei era făcută de altfel, aproape în întregime, în timpul acestor insomnii din toiul nopţii; era ora profundă a marilor germinaţii.

Piesa a fost terminată cu un avans de câteva zile asupra orariului meu. Despre toată această pulbere de mici fapte şi mici fraze pe care le primisem din afară, puteam să spun: „Am luat pulberea altora şi m'am murit cu ea". Dar de piesa lui Guevara nu puteam să gândesc decât ceeace mi-a scris mai târziu Marcel Arland: „Tot ceeace contează în **la Reine morte** îţi aparţine". Astăzi mi se pare că această **Reine morte** este — împreună cu **les Olympiques** — aceea dintre operile mele de care mă simt mai legat. Şi totuşi cum să nu-ţi fie puţin ciudă pe ceva care e aproape tu **însuţi,** şi care va exista încă, când tu nu vei mai fi.

Şi acum, în aceleaşi locuri unde a fost scrisă **la Reine morte,** o altă operă răsare, creşte şi începe să se rostogolească, ca un val care se naşte în acelaşi punct unde s'a născut valul precedent, şi îl înlocuieşte pe suprafaţa mării.

HENRY DE MONTHERLANT

(Urmare în pag. 5-a)

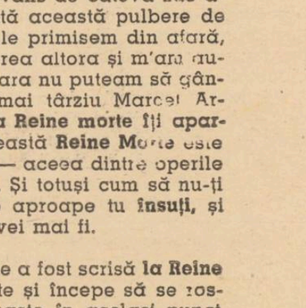

NOTE românești

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

este mai prezent în VIAȚA noastră literară decât foarte mulți dintre vii editurilor. De dincolo de umbra toamnelor ce se așternd, an de an, pe mormântu-i neuitat, *G. M. Zamfirescu* ne trimite, prin Editura Modernă, opt nuvele strânse în volumul intitulat MISS. Cartea o anunțăm, deocamdată, tuturor acelora ce au prețuit pe omul, pe dramaturgul și pe prozatorul stins la o vârstă când alții abea de pornesc la zidirea operelor sau operei lor reprezentative.

PROFESORUL ALEXANDRU BISTRIȚEANU

a comentat și editat (la Edit. „Scrisul Românesc" din Craiova), cu rară dragoste și pricepere „Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul" (LXI 208 pp. *Prevăzută cu câte un studiu amplu și documentat despre viața acestor doi autori bă-*

nățeni, prevăzută cu adnotări bibliografice și lexicale, ediția „Alexandru Bistrițeanu" a scriitorilor Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul *îmbogățește colecția „Clasicii Români Comentați" de sub îngrijirea d-lui profesor universitar N. Cartojan.*

ARDEALUL CÂNTAT DE POEȚI

se numește noua antologie ardeleană pe care o publică Matei Alexandrescu.

Cu toate „limitele date", cartea, — pe care d-l Matei Alexandrescu o închină confraților Teodor Ciceu, Iosif Moruțan, F. Păcurariu, Ionel Bulboacă, Ștefan Căprariu, Ion Cherejan, Victor Ilieșiu, Valentin Răus și Virgil Ștropa, poeți ai Transilvaniei de nord, — îmbrățișează, în cele 106 de bucăți, întreaga noastră durere și nădejde transilvană.

CĂ D. GR. TĂUȘAN

este, — respectăm proporțiile, dară și adevărul, — un Paul Valéry al nostru o dovedesc și recent apărutele „Aspecte Culturale". De altfel, cărțile d-lui Gr. Tăușan se situiază, la noi, în rândul operelor celor mai pline de idei și sugestii. Dară d. Gr. Tăușanu mai este un neîntrecut cunoscător al justeței, — în sensul paul-valéryan al cuvântului, — ceea ce-l deosebește de toți cei ce vorbesc prea multe și spun prea puțin.

PE DRAMATURGUL ION LUCA

autorul „Rachieriței" îl preocupă foarte mult, chiar prea mult, rima și schema ritmică. Nu am avea nimic de obiectat. Și Goethe l-a scris pe FAUST în versuri „cel puțin" corecte. Și ce versuri! Goethe însă nu și-a îngrădit nicăieri în așa măsură poemul dramatic ca perechile de cuvinte rimate să nu se repete în toată întinderea lucrării. Credem că astfel

de eforturi sunt, nu gratuite ci, deadreptul, potrivnice frumosului, potrivnice artei, amintind de încercările acelora ce construiesc catedrale gotice din bețe de chibrit.

Cu cât mai bun era, de pildă, „Amon-Râ" dacă părintele Ion Luca îl scria fără precuvântări și fără „rime cu perechi de cuvinte nerepetate'n toată întinderea lucrării".

CONSTANTIN MICU

și-a pus una din cele mai dificile probleme filosofice încumetându-se să cerceteze *„Finalitatea ideală a existenței umane"*. Anunțându-i, într'una din notele precedente, volumul apărut la „Casa Școalelor" sub titlul de mai sus, am accentuat asupra unor afinități, de tot onorabile. Nou apăruta d-sale operă de cercetare și cugetare prezintă însă câteva aspecte originale peste care nu putem trece. Le vom da, cât mai curând, cuvenita atenție.

ELANURI RĂSTIGNITE

se numește volumul I din seria de poeme definitive pe care d. Eugen Constant *le scoate în editură proprie. Din 1918 până azi d-l Eugen Constant a publicat zece volume de versuri (Oglinzi aburite, Galerii de ceară, Amurg prin vitralii, Cu dalta pe lespezi, Punte peste veacuri, Socluri devastate, Crater scufundat, Poezii, Sărutul însingurărilor, Melancolii sub arcade florate, și, acum, Elanuri răstignite), două volume de schițe critice (Incrustări în rama bibliotecii I, II, un volum de esseuri (Lumini la orizont), un roman social (Condicar de lume nouă), și o piesetă în versuri (Pământ blagoslovit). D-sa mai are în manuscris șapte cărți (poeme, schițe, memorii, epigrame și traduceri).*

FURTUNI PE NISTRU

se numesc poemele d-lui SERGIU MATEI NICA apărute la „Cuvântul Moldovenesc" din Chișinău. D-l Sergiu Matei Nica, primul prim-redactor al „Basarabiei Literare" tipărite în propria ei capitală, se găsește, astfel, la cel de al doilea volum de versuri. Furtunile **d-sale de pe** Nistru **și, în special ciclurile** Versuri Natale **și** Scrisori pentru mine, **poartă nealterate, belșugurile pământului și cerului românesc al Basarabiei pe care mulți au pus-o pe rime dară numai puțini au reușit s'o cânte cu adevărat. Vom reveni.**

MĂTĂNII DE ZĂPADĂ

culegerea de poeme ale d-lui *Neculai Tăutu* (autorul plachetei *„Tăceri peste apă vie"* și al scenetei *„Hotar și inimă"*) anunță prezența la răsărit a unui nou poet autentic. D-l Neculai Tăutu e însă prea sensibil, mai sensibil decât o mimoză. Dacă va reuși să dea

mai multă substanță virilă versului d-sale muzical și colorat, îi prevedem o rară și neîntârziată ascensiune. Deocamdată, d-l N. Tăutu se găsește fixat în zona să-i zicem „diafan-medelenistă" a ebuliției d-sale lirice. Vom reveni.

O DESCRIERE

istorică, geografică, economică, socială și culturală bine documentată a Sorocei *(„SOROCA, Descriere istorică, etc.) ne-o trimite d-l* Nic. M. Constantinescu, *autorul volumelor de versuri* „Vibrații diafane" *și* „Meleag basarabean". *Cartea a ieșit de sub teascurile tipografiei D. Moldoveanu din Soroca.*

D. GH. MANEA MANOLACHE

nu scrie versuri de ultima calitate. Îl sfătuim însă ca, pe viitor să nu-și mai onomatopoetizeze Cântecul Clopotelor, *căci* „Dlang, lang, bang,... Dalang, 'ng, bang,.. Dalang, lang, bnag..", „Dang, dang,... Dang, dang,... Dang, dang,.. Dang, dang,..", „Ling, tling, ling, tling, ling, tiling... liiiing, tiiliing" *și* „Bang, bang, dalang..." *etc., nu este nici melodie și nici stih, ci artificiu pueril.*

AM PRIMIT LA REDACȚIE

„Ziaristica este o misiune" **dare de seamă asupra primului congres al Uniunii Asociațiilor Naționale ale ziariștilor — Veneția 1942.**

DIN MOTIVE TEHNICE

a fost sacrificat, în numărul precedent al revistei noastre acest pasaj al notei despre serbarea școlară dela Liceul „Zoe Românițeanu" *din București: „In raport cu enormele dificultăți pe care le prezenta pregătirea piesei lui Zaharia Bârsan, și în raport cu frumusețea acestei festivități simbolice, trebuie subliniată munca și priceperea d-nei profesor L. Ungureanu, d-sale datorându-i-se, aproape integral, reușita obținută".*

AM PRIMIT

la redacție următoarele publicații periodice: 1. „Cercetări Literare" **publicate de N. Cartojan, 2.** Revista Fundațiilor Regale-**Dec. 1943; 3.** Gândirea **Noembrie 1943; 4.** Cetatea Moldovei, **Noembrie 1943; 5.** Cuget Moldovenesc, **Noembrie 1943; 6.** Symposion, **Oct. 1943; 7.** Bucovina Literară; **8.** Basarabia Literară; **9.** Gând și Slovă; **10.** Curier Ieșan; **și întreaga colecție a revistei** Kalende.

Notele românești din numărul viitor al Universului Literar vor fi dedicate revistei Revistelor noastre. Cu acel prilej vom arăta în ce consistă, după socotința noastră, marea contribuție a revistelor conduse de un D. Caracostea, N. Crainic, L. Blaga, Gh. A. Cuza, I. L. Torouțiu, P. Stati, Vl. Streinu, Vl. Donescu, N. Găgescu — C. Micu — D. Isac — R. Vulcănescu, George Drumea, Dragoș Vitencu, Tr. Cantemir, Sergiu Matei Nica, Preda Savu, F. Bossun, S. Cristian, etc. etc.

ȘI ACUM, ÎNCOTRO?

Hans Fallada, acest mare scriitor german și poate unul dintre cei mai profund umani, a scris o carte pe care a numit-o „Kleiner Mann, was nun". Cartea a repurtat un extraordinar succes, vânzându-se în sute de mii de exemplare. In fine, și cetitorul nostru va avea prilejul să cunoască acest roman într'o bună versiune românească, ieșită de sub teascurile editurii „Publicom". „Și-acum, încotro?" e cartea unui om, care nu se poate să nu sguduie profund pe orice om.

V. JELERU

Cântec de slavă

Dormiți, dormiți, frații noștri luminați,
Căința primae bine osteneli voastre de bărbați.
Steagurile nu s'au plecat,
Ajunga până la voi mulțumitele murmure
Ale strămoșilor cu chivără și cu secure.
Pământul nu 'n zadar s'au fost desțelenit,
Cu pasul vostru de metal și de granit.
In vinele voastre șubrede, bătrâne,
A mai rămas ceva din voi și mai rămâne.
Simțim ades cum gâlgâie, măreț, nestăvilit șuvoiul.
Sângele țâșnit ce curge de departe, dela voi.
Mâna asta veștejită nu mai tremură,
Incepe iar să ardă
Și fiecare braț, nou răsvrătit, se face bardă.
Pruncii pe cari i-ați lăsat niște lăstari — Domnul se 'ndure!—
Cresc ca'n povesie, până mâine sunt pădure.
Țara își întinde mainile pe la fund,
Vă caută pe sub răzoare streine,
Să vă mângâie 'n somnul vost' profund
Și-oricât de-adânc ar fi, parcă tresare
Trunchiul neputrezit, ca subit o sărutare.
Toți, într'acolo, toți fugim mereu
Și în adâncul marei noastre vetre, ca 'n fund de eleșteu,
Se scurge tot ce-a fost odată viu,
Intru acelaș mare subteran sicriu.
De-acolo suie ca o sevă groasă'n glie
Și holda-și soarbe hrană, nădejde și tărie.
Decât putred de viu, cerșind morții 'ndurare,
Mai bine fulgerat năpraznic, precum steiul tare.
Din osul vostru umilit și țărănesc,
Țara-și hrănește osul ei domnesc
Și marginile până acolo se întind,
Până unde aude oasele voastre tresărind.
Când nu trosnesc morminte dedesupt,
Țara se spulberă, hotarele s'au rupt.
Lăsați femeile să tot bocească 'n limba lor!
De un' să știe ele că moartea-i o altă primăvară
Din adâncuri, o năvală, un zăpor?
Somnul răpune osteneala voastră de bărbați.
Dormiți, dormiți, frații noștri luminați!

HORIA NIȚULESCU

Sora mea pădurea

Sora mea pădurea cântă iar a jale
Cântecul ce lumea l-a uitat de mult:
Cântă toți gorunii, lasă-mă s'ascult,
Steaua Vieții mele s'a oprit în cale.

Sora mea pădurea, taină fără nume,
Înflorește dorul veacului ce moare.
Prea multă tristețe în cupele de floare,
Și feciorii țării au plecat în lume!

Freamătă gorunii neștiuta veste
Pentru 'ntunecarea ceasului de glorii;
Nu mai vin voivozii vajnici din istorii,
Timpul nu mai cântă marea lui poveste.

GRIGORE POPA

Poemul chemării

Să vii călcând limpede prin tăceri
Cu mâinile pătate de sângele toamnei violet,
Purtând ca o pajură în suflet iubirea
Fâlfâind sub înnaltele creste.

Prea clari luceferi ochii tăi, prea clari,
Cât îmi vor sfâșia mătasa nopților.
Ce blând suna-vor pașii tăi, ce rari
Iubito, oprindu-se înaintea porților...

Să vii, ca o făclie va lumina frumusețea ta:
Drumurile noastre alunecând alături,
Tinerețea arzând — cea de pe urmă stea,
Intoarcerile din noi — nepătrunse omături.

Să vii: o sărbătoare dulce îți așteaptă
Pe știute cărări de pădure umbletul ostenit,
Unde am strecurat în fiecare trunchiu
Otrava fermecată a numelui tău:
Iubita a venit, iubita a venit...

N. VERONESCU

NOTE FRANCEZE

MANIFESTUL ARAGON DESPRE RIMĂ (continuare); RIMA COMPLEXĂ ȘI RIMA IN „ENJAMBEMENT"

Această fărâmițare a rimei în „enjambement" deschide una din posibilitățile rimei moderne, variază sensul și jocul rimei, lexicul rimelor, și face imposibil deconcertantul dicționar *atât de comic și pe care îl găsim încă în cutiile de pe cheiul Senei.*

Ea sporește fără limită numărul rimelor franceze deoarece permite să transforme toate, sau aproape toate rimele masculine apollinairiene (terminate printr'un sunet de vocală) în rime apollinairiene feminine prin adăugarea primei consoane sau primului grup din versul următor. Procedeul acesta este contrar acelui din cântecul popular, care neglija consoana finală a unui cuvânt pentru a-l face să rimeze cu un cuvânt terminat cu o vocală (cf. exemplul din „Compère Guilleri"), și se înțelege de la sine că precipită mișcarea unui vers asupra celuilalt pentru efecte pe care le folosește vocea, și pe care sensul superior al poemei îl dictează. Voi cita încă din versurile mele:

Parler d'amour c'est parler
[d'elle et parler d'elle
C'est toute la musique et ce
[sont les jardins
Interdits où Renaud s'est
[épris d'Armide et l'
Aime sans en rien dire
[absurde paladin.

unde ortografic l' ne îngăduie (la alegere) să-l adăugăm celui de al treilea sau al patrulea vers, și este în același timp exemplul unui gen de rimă care deși a existat întotdeauna n'a fost folosită decât cu o teamă de ridicol aproape identică cu timiditatea. Vreau să vorbesc de rima complexă, formată din mai multe cuvinte care descompun între ele sunetul rimat:

... Un seul moment d'ivresse
Un moment de folie
[un moment de bonheur
Que savent-ils du monde
[et peut-être vivre est-ce
Tout simplement Maman
[mourir de très bonne heure

Exemplu unde cele două rime sunt descompuse în mai multe cuvinte când ele sunt reluate. O mișcare inversă, sinteza rimei descompuse, se află în aceste trei versuri:

Nous ne comprenons rien à ce
[que nos fils aiment
Aux fleurs que la jeunesse
[ainsi qu'un défi sème
Les roses de jadis vont à nos
[emphysèmes

unde cuvântul emphysème *este soluția acordului de două ori încercat.*

Intrebuințarea simultană a rimei în enjambement și a rimei complexe îngăduie folosirea în versul francez a tuturor cuvintelor din limbă, fără excepție, chiar a acelora care s'au dovedit din punct de vedere sonor impare și pe care nimeni până acum nu le-a logodit cu alte cuvinte prin inelul rimei. Deasemenea, toate formele limbajului, dintre care unele erau lăsate la o parte de versul clasic și chiar de versul romantic, sunt însfârșit încetățenite în vers[1]*, unde rima legitimează hiatul prin asimilarea lui în diftong, spre a nu da decât acest exemplu. Aici ca și mai sus, strofa următoare (care dă în deosebi trei rime pentru cuvântul Quercq) este concluzivă:*

Que les heures tuées
Guerre a Crouy-sur-Quercq
Meurent mal et tu es
Mon âme et mon vautour
Camions de buées
Mélancolique amour
Qui suit l'avenue et
Capitaine au long cours
Quitte pour les nuées
Les terres remuées*)

[1]) Persoana doua singular de la toate timpurile, a tuturor verbelor începând cu o vocală, mai ales.

[2]) In legătură cu acest exemplu ar fi locul să se remarce legitimarea hiatului prin rima compusă, și echivalentul său sonor perfect **(Et tues-tuées)**, absurditatea vechei prohibiții arătată de un exemplu paralel pe care l-ar fi îngăduit prosodia tradițională **l'avenue et-nuées)**. Hiatul este transformat în diftong..

Acest manifest asupra rimei a fos aproape uitat în decursul evenimentelor care au urmat publicării sale, din vara anului 1940. Dar când, într'o bună zi, în **1941**, ziarul care avea cel mai mare tiraj, Paris-Soir, apărând la Lyon, anunță cu mare publicitate **les Nuits de Mai**, ale lui Aragon, se observă că ceva se **schimbase**

Intr'adevăr, o poezie nouă, o formă nouă a poeziei se născuse. Ea se adresa celor 500.000 de cititori și cititoare ai unui mare cotidian.

Eram tot atât de departe de Mallarmé ca și de suprarealism.

RAINER BIEMEL

NOTE germane.

MIHAI EMINESCU GEDICHTE übersetzt von LAURENT TOMAIAGA. — Din Eminescu au tradus în limba germană Fr. Bergamenter, J. Bettelheim, A. Bosch, N. N. Botez, Carmen Sylva, N. Al. Daniel, Sig. Dische, L. Fischer, A. Franken, Franyo Zoltan, M. Gaster, Em. Grigorovitza, Edg. v Herz, Viktor Orendi-Hommenau, Alfr. Klug, Mite Kremnitz, L. Marian, Johanne von Minkwitz, O. Neuschotz, Konr. Richter, Max Schroff, N. M. Teconția, Reinhold Scheibler, Rudolf Robinson, Adrian Forgaci, Olvian Sorocean, Laurent Tomaiagă și alții. Traducătorii care au prezentat în volum, deci mai mult decât numai câteva poezii antologice din Eminescu sunt însă puțini: N. N. Botez, Fr. Zoltan, Viktor Orendi-Hommenau, Konrad Richter și LAURENT TOMAIAGA. Laurent Tomaiagă nu e nici germanist, nici literat propriu zis. D-sa are însă, comparat cu predecesorii mai sus amintiți, ceva ce nu se lasă nici învățat, nici trecut cu vederea: ureche muzicală. O admirabilă ureche muzicală care i-a permis să nu comită nici una din greșelile inevitabile pentru ceilalți. Se înțelege că d. Laurent Tomaiagă cunoaște limba germană ca și pe cea maternă, până'n cele mai ascunse volute ale fineților sonore, până'n cele mai intraductibile umbre și lumini ale culorii, până'n cele mai cu gelozie păstrate ponderi germane ale înțelesurilor și echivalentelor sau corespondențelor semantice. Dară d. Laurent Tomaiagă, oricât de stăpân pe germana d-sale, nu ar fi nimerit gama specific eminesciană a poeziilor traduse dacă nu-l slujea auzul extern de perceptiv pentru melodia și ritmurile cuvintelor, auz perceptiv tocmai pentru ceeace scapă așa de ușor traducătorilor de versuri în genere dacă nu sunt, cel puțin, poeți congeniali autorului din care traduc.

In volumul recent apărut la *Cernăuți* (Editura „Mitropolitul Silvestru" 1943), d. Laurent Tomaiagă publică 83 de poezii din opera marelui nostru Eminescu, deci totul ce trebuie să figureze într'o carte menită a-l înfățișa pe un poet, în întregimea fizionomiei sale, cetitorului căruia i se adresează traducerea. Apărută în condițiuni tehnice ireproșabile, cartea MIHAI EMINESCU: GEDICHTE übersetzt von Laurent Tomaiagă, este un prim volum din seria de traduceri din opera eminesciană la care lucrează, de aproape patruzeci de ani, neobositul fost director al Școlii Normale de băieți din capitala Bucovinei. O ilustrează un portret al lui Eminescu văzut de pictorul *Ion Cârdei* și o prezintă o scurtă dară densă prefață în limba germană semnată de germanistul profesor universitar *Victor Morariu*, o neîndoioasă autoritate în materie de apreciere a traducerilor din Eminescu în limba germană. Ori, concluzia d-sale e aceasta: „Este, indiscutabil și foarte adese, Eminescu autentic și întreg, acesta care a fost redat aci printr'o luptă care-l onorează pe traducător".

T. CH.

Cronica plastică

SALONUL DE ALB ȘI NEGRU

II

In prim rând, salutăm reîntoarcerea **în rândul cronicarilor plastici,** a d-lui profesor Oprescu. Articolul d-sale despre Salon ne-a fost semnalat de o personalitate; puși la curent și de conținutul său, am regretat mult de a nu-l fi putut citi la timp. Lipsa cronicei d-sale plastice, dela cotidianul **„Universul"** se făcea mult simțită.

Ori în ce fel ar judeca irascibilitatea expozanților, cronicele d-sale, trebue să i se recunoască **neapărat** o clar vedere, pe linia de mijloc, un echilibru bine pus la punct între extremiști și pompieri. Indiscutabil că imputările aduse Salonului de gravură de d-sa, sunt cu totul meritate.

Reîntorși să mai culegem ceva opere demne de semnalat, a trebuit să umblăm mult până a găsi ceeace doream. In general, ceeace caracterizează desenul actual al expozanților, este superficialitatea, acea grabă în linie, acea dexteritate neadâncită, acel „far' presto" bine numit de italian. E de pildă un fel de măzgăleală în umbre, o hașurare acumulaă ori și cum, o încrucișare de linii fără nicio noimă sau folos. **Curăția liniei** nu e respectată. De pildă, nimeni nu contestă posibilitățile picturale vădite în desenurile cu tuș din vârful pensulei ale lui IORDACHE, purtând ostentativ pecetea „atelier Dem. Iordache", alias „atelier Edgar Degas"!!

Dar, nu zău, este o gleznă îndrăcit de sugrumată în nudul din dreapta, cu poză mai mult sau mai puțin „eccitantă". Cele două donzele picior peste picior în Cișmigiu, vădesc înrudirea cu VERTES vestitul ilustrator francez; totuși, noi știm că posibilitățile lui DEM. IORDACHE sunt mult **superioare acestui neînsemnat efort.**

Cât privește înțelegerea într'adevăr a trupului femeesc, fără dubios parfum erotic, una singură ni s'a părut între femei, capabilă de a-l reda. Este „forma" în toată puterea cuvântului văzută plin, calm și serios de VETURIA ROIU sculptor. E o cinste, în felul ei de „a prinde" un trup culcat sau îngenunchiat.

Salonul de gravură comportă totuși o revelație. Sunt patru desene mici asupra cărora am fost făcuți atenți, căci în Târgul aflat în sala din stânga,

SORIN IONESCU **Pomi desfrunziți**

fund, ar fi fost anevoe de găsit. Regretăm numai că e peniță femeninâ și în felul acesta, iar ni se va aduce acuzarea că ne părtinim „neamul". Pare-se că e o dudue tânără de tot LIGYA MACOVEI. Foarte bine înțeles, desenul său subțire, din tuș de culori diferite. Inchipuește figuri desenate par'că cu un fir de ață, ele vin direct, — așa ne-a făcut impresia — dintr'un **„Cocteau mitigé de Bernard Naudin"** trecut prin expresionism.

Sunt însă excelente; nașii acestei dudui — oricare ar fi — **nu ne supără,** întrucât naș, părinte, bunic nu se poate să nu ai. Om ești! Cunoștința desenului numai dă și posibilitatea să-ți alegi „rubedeniile"; când ești tânăr, ai tendința să te faci ederă, mai târziu e ușor să te dezberi.

Oare ce să fie ca lucrările, două, ale ECATERINEI DELIGHIOZ să aibă atât cenușiu? Ce tristețe va fi fiind, s'o apese, pentru a se exprima astfel?... Nu putem să nu ne lăsăm atrași de felul d-nei AZVADUROVA de a modela nudul învăluit în umbre, ne reține, dar încheetura mânii stângi, din cauza unei umbriri ne la locul său, pare par'că tăiată, fracturată... Ne-a plăcut și ne-am oprit în fața ministerului de externe desenat și pictat de doamna CHELSOI-CHRISTEA, ne-a amuzat grozav însă, disproporția dintre automobil și făptura femenină din stânga. Voind să traverseze strada, pare un uriaș, lângă o mașină pitică. Dar ce are aface, bucata e frumoasă.

Mica turcoaică a lui BACALU prinsă cu nerv tonizian, ne-a făcut să regretăm că acest artist nu ne-a dat și alte asemenea desenuri. Semnalăm arta d-lui MIHALCEA și îndemânarea **GEORGETTEI VINTILESCU de a întruchipa** în tuș și două trei creioane de pastel (frecate pe hârtie) sau apăsate ici și colo 'n peizaje de grădini și curse de cai. Fără să uităm spiritualul manej de circ, al lui ION ANESTIN și să remarcăm progresele d-sale mereu învederate 'n expozițiile Saloanelor de gravură, ne oprim la delicatele, puțintelele și finele desenuri în peniță ușor acuarelate ale PARASCHIVEI POPA-FRUNZA și apoi trecem la gravori, oprindu-ne o clipă în fața celor două capete creionate de ION DIACONESCU, cu pricepere. Era să uităm pe modernul desenator BARDU, mi se pare ilustrator la Vremea, cu interesantele lui interioare și totuși lavis-ul doamnei sau domnișoarei M. VICOL, era să nu-l semnalăm. O figură așezată pe scaun.

Cele două acuarele grigoresciene lucienești, ale d-lui MUSCELLEANU ne arată ce discipol fervent și credincios este, dar și ce plin de talent!

Gravorii au parte de loc puțin, căci puține lucrări ne-au dat. Linoleul placă și expus și iscălit I. POP reprezentând un foarte interesant chip de Christos este demn de revelat, cât și pointe-sèche-urile IULIEI SIMU și ale MAGDEI SMANTANESCU încercate eleve ale atelierului Duca la Bele Arte. EDITH MAYER are o gravură 'n apă tare, dacă nu mă înșel, foarte interesantă. Desigur că DOBRIAN în culori face minuni, dar cum să fie aceste frumoase lucrări „Xilografie în culori" și exemplar unic? Dacă e unic, nu mai e xilografie, deoarece **tiparul** e făcut să înmulțească, **nu să se restrângă.** Gravura în lemn e pentru a se multiplica, rostul său e acesta și nici un altul. Cât ar fi de realizate „picturile" lui Dobrian, rămân **picturi,** nu gravuri. Duduia COCA FARAGO ne-ar da niște admirabile gravuri în lemn, dacă ar voi, căci **totul o îndeamnă să le facă.**

Incheiăm cu „pointe-sèche" desenate de SANDA SLATINEANU, vădind calități și sperăm că anul viitor gravorii să întreacă desenatorii și pictorii.

LUCIA DEM. BALACESCU

REGINA MOARTA

Dramă în trei acte de H. de Montherlant

ACTUL III, SCENA VI

Inès

O Regele meu, nu te voi părăsi pentrucă spui adevărul, ci dimpotrivă, voi spune și eu însfârșit tot adevărul, pe care l-am ascuns oarecum până astăzi. O Regele meu, deoarece această noapte este plină de lucruri mari, în cele din urmă să fac mărturisirea: un copil din sângele vostru crește în mine.

Ferrante

Un copil! Iarăși un copil! Nu se va sfârși deci niciodată!

Inès

Și ce însemnătate are dacă vă tulburâ planurile din moment ce ați spus că nu mai credeți în funcțiunea de rege. Acum vom vedea dacă într'adevăr erați sincer.

Ferrante

Încă o primăvară pe care să o începi, și să o începi mai puțin bine!

Ines

Eu care țin atât de mult să fiu iubită, voi da eu însămânțarea unei ființe și va depinde în întregime de mine să mă fac iubită de ea! Cât aș dori să-i dau despre mama sa o idee care să-l ocrotească de orice, toată viața! Trebuie să fii și mai sever cu tine însuți, să te feresti de tot ce e josnic, să trăiești drept, sigur, net și pur, pentruca o ființă să păstreze mai târziu despre tine, cea mai frumoasă imagine cu putință, cu dragoste și fără nici o imputare. Este o refacere, sau mai degrabă o a doua creere a ființei mele; îl fac și în același timp mă refac. Il port și el mă poartă. Mă contopesc cu el. Torn în el binele meu. Doresc cu patimă să-mi semene în ceeace am mai bun.

Ferrante

Și, ceeace îți va imputa va fi tocmai aceasta: de a fi vrut să fie asemenea cu dumneata. Haide, știu toate astea.

Inès

Dacă nu gândește ca mine, îmi va fi străin, el care este una cu mine Dar nu. El e visul sângelui meu și sângele meu nu mă poate înșela.

Ferrante

Visul... Nici nu știi cât ai spus de bine. Ești în plină visare.

Inès

Este vis, această carne pe care o creez dintr'a mea? Oh! e ceva imens și care te îmbată!

Ferrante

S'ar spune într'adevăr că ești prima femeie care naște.

Inès

Cred că orice femeie care naște pentru întâia oară este într'adevăr prima care aduce pe lume un copil.

Ferrante

Nu-mi place naivitatea. Urăsc viciul și crima. Dar, în comparație cu naivitatea, cred că prefer totuși viciul și crima.

Inès

Parcă îl văd peste cinci sau șase ani. Iată, a trecut în fugă pe terasă. Fugind. dar uite înapoi în același timp. Micul meu băiat.

Ferrante

Intr'o zi, trecând, nu se va mai uita înapoi. Dar cine ți-a spus că va fi un băiat? Astrologul?

Inès

Doresc prea mult să fie așa.

Ferrante

Înțeleg că un al doilea Pedro poate fi într'adevăr o perspectivă încântătoare.

Inès

Da, încântătoare. Il va chema Dionis. Băiețașul meu cu gene neverosimile, frumos și obraznic în același timp, cum sunt băieții. Care-ți cere să te bați și să dansezi cu el. Care nu suferă să-l atingi, și pe care un exces de plăcere îl face să suspine. Și, dacă nu va fi frumos, îl voi iubi și mai mult încă, pentru a-l consola și a-i cere iertare, că l-am dorit altfel de cum este".

Ferrante

Am cunoscut toate astea. Cum te săruta, micuțul acela! I se spunea Pedrito (dar uneori, dacă dormea și-i murmurai la ureche numele, răspundea prin somn: „Pedrito? cine este?") Dragostea lui de neînțeles. Dacă îl necăjeam, glumeam cu el, sau îl certam. la toate răspundea sărindu-mi de gât și sărutându-mă. Și mă privea îndelung, de aproape, cu un aer mirat...

Inès

Deja!

Ferrante

La început, mă supăra. Mai târziu, am acceptat. Am acceptat să vadă ce sunt. Mă plictisea puțin când îmi făcea unele figuri. Dar, când nu mi-a mai făcut... Căci a devenit un om, adică caricatura celui ce fusese. La fel și dumneata, vei vedea destrămându-se pe cel care a fost copilul dumitale. Până când nu va mai rămâne în dumneata mai mult decât a rămas din acea pagină pe care pentru prima oară la cinci ani, al meu și-a scris numele, pagină pe care am păstrat-o ani dearândul, și pe care în cele din urmă am rupt-o și am aruncat-o.

Ines

Dar poate că într'o zi, dacă ai fi păstrat-o, revăzând-o ai fi început să plângi.

Ferrante

Nu, nici cuvintele, nici trăsăturile lor delicate nu-i salvează pe oameni ,în clipa marelor socoteli.

Inès

Accept să trebuiască să disprețuiesc lumea întreagă, dar nu pe fiul meu. Cred că aș fi în stare să-l omor, dacă n'ar răspunde așteptărilor mele.

Ferrante

Omoară-l deci atunci când se va naște. Dă-l porcilor să-l mănânce. Căci e sigur, că pe cât ești prin el în plin vis, tot pe atât vei fi datorită lui în plin coșmar.

Inès

Măria Ta, e păcat să blestemi acest copil care e din sângele vostru.

Ferrante

Imi place să decurajez. Și nu-mi place viitorul.

ACTUL III, SCENA VII.

Ferrante, apoi o gardă, după aceea Căpitanul Batalha

Ferrante

Dece o omor? Este desigur un motiv, dar nu-l văd. Nu numai că Pedro nu se va căsători cu Infanta, dar îi și dau o armă necruțătoare impotriva mea. Adaug încă o primejdie acestei groaznice mantii de primejdii pe care o duc pe mine și o târăsc după mine, mereu mai grea, mai încărcată, pe care o împovărez eu însumi după bunul meu plac, și sub care într'o zi... Ah! moartea, însfârșit, nimic nu te mai poate atinge... — Dece o omor? Faptă nefolositoare, faptă nenorocită. Dar voința mă împinge, și săvârșesc greșeala, știind că-e greșeală. Eh bine! să scap cel puțin mai curând de această faptă. Remușcarea e mai bună decât o șovăire prelungită *(Chemând)* Paj! — Dar nu, nu un paj. Garda! *(Intra o gardă)* Chemați-mi pe căpitanul Batalha. *(Singur).* Cu cât măsor ceeace e nedrept și îngrozitor în ceeace fac, cu atât ma adancesc și mă complac mai mult. *(Intră Căpitanul).* Căpitane, Dona Inès de Castro pleacă de aici spre Mondego, cu patru oameni ai ei, slab înarmați. Ia-ți oameni, ajungeți-o și lovește. E crud, dar trebuie. Și bagă de seamă să nu dați greș. Oamenii știu să scape de moarte în mai multe chipuri. Și faceți-o dintr'odată. Sunt și din cei ce nu trebuie omorîți dintr'odată, e prea repede. Pe ea, dintr'o singură lovitură. Pe sufletul meu, nu vreau să sufere.

Căpitanul

Chiar acum am văzut-o trecând. Nu părea să bănuiască câtuși de puțin...

Ferrante

O liniștisem pentru totdeauna.

Căpitanul

Să duc și un duhovnic?

Ferrante

De prisos. Sufletul îi e la fel de neted ca și chipul.

Căpitane, i-ați oameni siguri.

Căpitanul (arătâna sabia)

Asta, e sigură.

Ferrante

Nimic nu-i prea sigur când trebuie să ucizi. Aduceți corpul în oratoriul palatului. Oricât ar fi de penibil, e nevoie să-l văd eu însumi. Un om nu-i mort cu adevărat decât când l-ai văzut cu ochii tăi mort, și când l-ai pipăit. Ah, cunosc toate astea *(Ese căpitanul)* Ar fi încă timp să dau un contraordin. Dar așa putea? Ce căluș invizibil mă împiedică să scot strigătul care ar salva-o? *(Se duce la fereastră și privește).* Va fi timp frumos mâine: cerul e plin de stele... Ar mai fi încă timp. — Și acum. Nenumărate fapte, ani dearândul, pornesc dintr'o singură faptă, dintr'o singură clipă. Dece? — Și acum încă. Când se uita la stele, ochii ei erau ca niște ape liniștite... Și cu toate astea trec drept un om slab! *(Cuprins de un tremur)* Oh! — Acuma e prea târziu. I-am dat viața eternă, și eu voi putea răsufla. — Gardă! aduceți lumini! Să intre toți cei ce se găsesc în palat. Hai, ce mai așteptați, lumini! lumini! Aici nimic nu s'a petrecut în umbră. Intrați, domnilor, intrați.

ACTUL III, SCENA VIII

Ferrante. Oameni ai Palatului, de toate condițile ,printre care Egas Coelho.

Ferrante

Domnilor, dona Inès de Castro nu mai este. Imi adusese la cunoștință nașterea apropiată al unui bastard al Prințului. Am dat ordin să fie executată ca să apăr puritatea succesiunii la tron și ca să înlătur turburarea și scandalul pe care le provoca în statul meu. Asta e marea și ultima mea dreptate. O astfel de hotărîre nu se ia fără durere. Te simți legat de un caz deosebit, de un individ. O faci... o faci... dincolo de orice rațiune! Și apoi vine un moment în care îți sare în ochi că Statul e mai presus decât un individ. Mai mult decât o femeie... Incetezi de a o susține, lași să se năruie tot ce ai făcut pentru ea. Dincolo de această nefericită femeie, e regatul meu, poporul meu, sufletele mele; am sarcina pe care Dumnezeu mi-a încredințat-o și legământul pe care l-am făcut cu popoarele mele când am primit să fiu rege. Un rege e ca un mare copac care trebuie să facă umbră... *(Își trece mâna pe frunte și se clatină)* Oh! cred că sabia lui Dumnezeu a trecut pe deasupra mea... *Se aduce un scaun pe care e așezat.*

Egas Coehlho

Regele meu! Repede, căutați un medic!

Ferrante

Am terminat cu minciunile.

Egas Coelho

Nu muriți, în numele cerului! *(Incet)* Pedro rege, sunt pierdut.

Ferrante

Acum nu-ti mai cer secretul tău. Al meu îmi ajunge. Te las în pace.

Egas Coelho

Mă lăsați în infern. Dar nu, nu veți muri, nu-i așa?

Ferrante

Intr'o clipă voi fi mort, și ghiara fiului meu se va abate asupra ta.

Egas Coelho

Poate că Inès n'a murit încă. Un bilet, scrieți în grabă un bilet... Voi încerca să-i ajung pe drum.

Ferrante

A murit. Dumnezeu mi-a spus-o. Și tu deasemenea ești mort.

Egas Coelho

Nu! Nu! Nu e cu putință!

Ferrante

Iți vor smulge inima din piept și ți-o vor arăta.

Egas Coelho

Nu! Nu! Nu!

Ferrante

Inainte de a-ți da sufletul, îți vei vedea propria inimă.

Egals Coelho (rătăcit)

Cine v'a spus-o?

Ferrante

Dumnezeu mi-a spus-o.

Egas Coelho

Nu mă împingeți la desnădejde.

Ferrante

Desnădejdea celorlalți nu mă mai poate înfricoșa.

Egas Coelho

Trăiți, Rege, trăiți, vă implor!

Ferrante

Incă nu știi că pot ceda din întâmplare celor ce mă roagă; dar niciodată celor care mă imploră.

Egas Coelho

Trăiți! Trebuie să trăiți!

Ferrante

Depărtează-te de mine, Egas. Imi sufli în față și răsuflarea ta nu-mi place.

Egas Coelho

Atunci lăsați-mă să fug. Trăiți puțin! Numai puțin! Atât cât să pot fugi... *(Celor de față)* Tovarăși, ce sunteți vii în carne și în sânge, voi care veți trăi, nu e nici unul printre voi care să dorească să rămân în viață? (Tăcere) Nu e deci nimeni care să vrea să trăiesc? (Tăcere).

Ferrante (apucându-l de încheietura mâinii)

Domnilor, nu știu cum va judeca viitorul executarea donei Inès. Poate un bine, poate un rău. Ori cum ar fi, iată pe acela care mai mult decât oricine, a inspirat-o. Aveți grije să dea seama de aceasta înaintea regelui, fiul meu. (Cei de față îl înconjoară pe Egas Coelho). O Doamne! In acest răgaz care-mi rămâne, înainte ca sabia să se abată din nou și să mă sdrobească, fă-o să taie acest nod îngrozitor de contradicții care se află în mine, în așa fel ca să pot ști ce sunt, măcar cu o clipă înainte de a înceta să exist. (Il apropie pe Dino del Moro și-l ține strâns lângă ei). Nevinovăția acestui copil să-mi fie pavăză când voi apărea în fața Judecătorului meu. Nu-ți fie teamă, și rămâi lângă mine, orice s'ar întâmpla... chiar dacă mor... Dumnezeu te va răsplăti, Dumnezeu te va răsplăti, micul meu frate... Cu mult mai bine și cu mult mai rău... Când voi învia... — Oh! Sabia! sabia! — Doamne, ai milă de mine! (Se prăbușește).

Trad. de E. ISCU

. . . . . .

Montherlant și dragostea de mamă

Există în sufletul fiecărui om, fie el misoghin sau numai desamăgit, un colț ascuns destinat dragostei de mamă: o icoană aurită în fața careia aprinde în taină mica lumânare a amintirilor sale din copilărie; o imagine unde sunt însemnate trăsăturile ființei dulcose care, cel dintâi, i-a făcut să cunoască dragostea, sărutul și lumea apropiată leagănului său; chipul unei mame, și, prin extindere, chipul multiplu al tuturor mamelor.

Puțini scriitori au îndrăznit să calce în picioare acest idol; și cele cateva figuri de mame întregi din literatura mondială nu sunt decât niște excepții monstruoase menite să confirme regula comună a blândeței. Montherlant el însuși, deși înclinat să judece cu severitate femeile, se umanizeaza în fața marelui mister al nașterii, și datorim emoționantului dialog din la Reine morte, această revelație. Am fi putut, nu fără unele motive, să ne așteptam ca romancierul să trateze această scena cu scepticismul și ironia sa obișnuită și iată că descoperim în el un om accesibil sentimentelor celor mai duioase, și care chiar în destinderea pasiunilor, în însăși inima unui palat destinat tuturor dramelor, rezervă o grădină luminoasă dragostei de mama... O femeie, Ines de Castro expusă amorției unui rege, geloziei unei rivale, perfidiei unor curteni slabi, dobândește prin miracolul conceppiei, dreptul de a iubi, de a fi sublimă sau doar jermecătoare. Să o ascultam, exprimându-și încantarea în fața apropiatei sale maternități:

„Dacă nu va fi frumos, îl voi iubi și mai mult pentru a-l consola și a-i cere iertare că l-am dorit altfel decum este".

„Ah! Cât aș vrea ca dragostea mea să aibă puterea să aducă în viața lui un veșnic surâs!"

„Atât timp cât îl port, simt în mine o minunată forță de iubire pentru oameni. Și el e acela care apără această regiune profundă a ființei mele de unde pornește ceeace dau creației și creatorilor".

Strânsă lângă iubitul ei, murmură:

— Te țin, te strâng lângă mine și e el. Gâtul său nu are chiar același miros ca al tău; miroase a copil. Și respirația sa este a căprioarei hrănită cu violete. Și micile sale mâini sunt mai calde decât ale tale. Iar brațele sale sunt în jurul gâtului meu cum este apa vara, când te afunzi în ea și-ți acopere umerii, plină de soare. Și gângurește cu un murmur dulce în jurul gâtului meu. Copil adorat datorită căruia voi putea să iubesc și mai mult.

Și când Pedro o întreabă:

— Ce se aude cu acel faimos băiețel?

— Ziua, nu mă gândesc atât la el, răspunde ea; noaptea însă îl simt în căldura inimii mele și aș vrea să fiu și mai caldă spre a-l ocroti mai bine. Uneori, abia se mișcă, ca o barcă pe o apă liniștită; apoi deodată o mișcare mai vie îmi dă o ușoară durere. In marea liniște aștept din nou micul său semn: suntem complici. Lovește sfios; atunci mă simt copleșită de iubire, pentrucă dintr'odată îl crezusem mort, el atât de gingaș. Aș vrea să miște mereu pentru a-mi cruța acele clipe de spaimă, când îmi închipui că nu va mai mișca niciodată. Și totuși, acestea sunt clipele care fac posibilă bucuria divină a vieții lui regăsite...

Intelegem că un astfel de imn compus de autorul romanului Jeunes Filles a putut să deruteze publicul. Era posibil ca omul al cărui condei se oprește astăzi asupra unor dialoguri atât de duioase să fie același care s'a ridicat de atâtea ori împotriva subtilelor ascunzișuri ale feminității și a socotit drept „bouillie pour les chats" marivaudajele sentimentale?

Montherlant el însuși explică aparentele contradicții ale părerilor sale prin deosebirea pe care o face între fete și mame: cu cât e mai puțin sensibil la visurile sterile și la aerele candide ale unora, cu atât mai mult respectă pasiunea altora. Și susține că nu și-a schimbat niciodată părerea.

Dela începutul carierei sale, a pătruns frumusețea uneori tragică a sentimentului matern; și la optsprezece ani, în 1914, compunea o piesă unde era exaltată pasiunea neliniștită a unei femei al cărui fiu ardea de nerăbdare să se înroleze: o mamă a cărei voință ținea să sfarme toate obstacolele și să răstoarne în folosul ei legile umane. Această dramă, intitulată l'Exil, nu a văzut lumina rampei; dar mai în urmă, romancierul va înfățișa dealungul operelor sale, figuri de mame pline de iubire: va crea personagiul d-nei Dandillot, ale cărei emoții găsesc în cursul a patru volume, accente pe care nu le alterează nici o dulcegărie:

„Aș vrea să-mi dau viața pentru tine", strigă ea la căpătâiul fetei ei bolnave.

Și, puțin mai departe:

„Cât e de mare noaptea deasupra lumii când privești dormind pe cel pe care-l iubești..."

Și:

„Dacă viața ar putea fi asta: să stau întinsă alături de tine, fără să mă mișc..."

Trebuie să recunoaștem că puține ființe sunt capabile să iubească cu atâta statornicie și să-și apere drepturile cu atâta tărie.

Și cum poate consola pe multe femei de asprele sentințe pe care le-a pronunțat deseori impotriva lor H. de Montherlant.

ROGER BASCHET

ASPECTUL TELURIC IN NOUA PROZA ARDELEANA

Există în literatura germană contemporană o tendință telurică, care se manifestă în multe scrieri ale autorilor moderni. Totuși țara industrială, în care mâna omului a ordonat totul, dând formă nouă ordinei naturale, n'a putut oferi o atmosferă cu adevărat telurică. Pământul în Germania nu este decât o porțiune cultivată și arhiexploatată în vederea maximului de randament. Nu găsești acel pământ prin care transpiră natura neorganizată, ființa însăși a adâncurilor ce te ridică până la panteism. De aici, nostalgia aceea de pământ la Germani, de adevărat pământ, care să le dea sensația de libertate și mister, relevându-le legătura intimă cu el.

Când a fost tradus romanul Ion al lui Liviu Rebreanu în limba germană, Germanii au simțit adierea de pământ în toată forța sa. Acel Bodengeruch atât de pătrunzător i-a amețit; era sensația aceea puternică și viguroasă pe care o căutau. Pământul dătător de viață și de moarte era înfățișat în toată robustețea sa.

Dacă popoarele din Apus au pierdut contactul cu pământul, Românii nu l-au pierdut niciodată. Ei a crescut în intimitatea lui. Sufletul românesc s'a format în foșnet de codru, în răsturnări de brazde. Natura face parte integrantă din realitatea românească, neputându-se concepe nicio acțiune fără participarea ei.

Poporul român din Ardeal, prin împrejurarea specială politică în care se afla, a fost și mai mult țintuit de pământ. Dragostea lui de glie era și dragoste de patrimoniu strămoșesc. Acest pământ pe care era asuprit, era singurul tovarăș nedespărțit în care găsea bucurie și mângâiere. In Ardeal nu existau clase sociale care să îndepărteze pe om de natură. Intelectualii ardeleni sunt un produs al țărănimii, ei provenind din pătura rurală. Deaceea, oricât ar fi evoluat ei sub raport intelectual, concepția lor existențială a rămas oarecum țărănească, construită din elementele sănătoase ale lumii dela sate. Literatura ardeleană este o expresie a acestei lumi. Ea nu prezintă țăranul idealizat, ci realist. Scriitorii Ardealului care au înfățișat lumea rurală, au ieșit direct din acest mediu, fără să-l privească dela distanță. Ei au trăit și suferit influența lui, păstrând contact strâns cu el și în calea pe care au apucat-o.

Noua proză ardeleană se prezintă tot atât de realist ca și aceea a antecesorilor. Un nume care face legătura între ei și tânăra generație de prozatori este Pavel Dan. Atmosfera telurică în opera acestui prozator de talent, mort în floarea vârstei este adâncă, răscolitoare. Câmpia Ardealului, cadrul natural în care se petrece acțiunea nuvelelor sale, te pătrunde cu monotonia ei, cu mirosul ei de pământ și cu viața sufletească a oamenilor produși de ea. Pavel Dan este interpretul acestui suflet ale cărui coordonate principale sunt: pământul, viața plină de sbucium pe acest pământ și reîntoarcerea în sânul său, adică moartea. „Suferința, ca principiu imanent al existenței și moartea, ca ultim înțeles și sumbră apoteoză a tuturor frământărilor omenești, formează fundalul celor mai multe din povestirile lui Pavel Dan". In această moarte găsești omniprezența pământului, care vorbește în toate acțiunile omului și care la sfârșit își spune ultimul cuvânt. De aici, deosebirea de atitudini față de țărani care sunt priviți de Pavel Dan ca elemente sănătoase produse de pământ și „intelectuali", creații artificiale, care și-au pierdut obiceiurile și tradiția și care dacă nu devin niște desrădăcinați ce trăesc cu nostalgia satului — elemente nenorocite și inadaptabile — atunci devin niște parveniți sau oameni lipsiți de bun simț. Puși în fața țărănimii „ei apar în lamentabila lor goliciune și frivolitate, pierzând procesul în mod rușinos".

Opera lui Pavel Dan oglindește pământul cu dealurile și văile lui, cu infinita monotonie a câmpiei și cu sensația de tristețe, singurătate și părăsire. Oamenii sunt la fel ca și acest pământ: greoi și monotoni, dar cu un adânc sens al vieții. Umanitatea lor o simți; e plină de profunzime, s'ar putea spune, de o tragică profunzime. Destinul se proectează pretutindeni, pentru a hotărî asupra ființelor ce cad în mâna lui. Observația realistă a scriitorului este împlitită cu fantastic — un fantastic popular, în care apare viața satului și sub forma misterioasă a nepătrunsului.

Nu putem enumera aci toți prozatorii ardeleni noi, în opera cărora apare atmosfera telurică. Ne-am ales câțiva dintre ei, pentru a ilustra cele susținute.

Aceste câteva aspecte dovedesc că noua proză ardeleană își cunoaște drumul. Ea va cuprinde mereu pământul care ne-a zămislit și ne-a hrănit și în care ne-am format ca națiune.

IONEL NEAMTZU

Pentru poezia ardeleană

Nu suntem pentru lungile și savantele discuții asupra poeziei în general, filindcă ni se pare inutil. A discuta poezia este ca și cum ai discuta despre femei: vei vedea că-i lipsește ceva sau are ceva din belșug fără să știi precis ce. O accepți ori o respingi și ori cât te vei căsni, nu vei ști de ce. Poate însă ca, ceeace ție îți pare frumos, în ochii altuia să fie urât și invers. Dece n'am lăsa fiecăruia latitudinea de a crede ceeace vrea în materie de poezie — fără a fi nevoie s'o discute — odată ce această manifestare este atât de personală și fiecare suflet în parte altfel croit?

Inainte de orice, poezia înseamnă viață și mai ales suferință. A delimita formele de poezie înseamnă a delimita formele de trăire interioară. A pretinde unui scriitor să scrie așa și nu invers, e ca și cum i-ai pretinde să nu călătorească vreodată cu avionul filindcă tu ai oroare de acest mijloc de comunicație.

Poezia naște din viață, deci dintr'un cât se poate de subiectiv punct. Arderile lăuntrice cari fac să răsară flacăra sfântă a creației sunt numai ale poetului și cel din afara lui nu o pot vedea decât ca manifestare fără să fie posibilă cunoașterea procesului în sine.

De ce n'am admite deci o poezie ardeleană? E neapărat nevoie ca aceasta să fie la fel cu a francezilor, a germanilor sau a mai nu știu cui, ca să se numească poezie? Când acest Ardeal este oarecum deosebit ca formă de trăire de celelalte provincii românești, de ce i-am pretinde o renunțare la formele de exteriorizare în artă a acestei vieți altfel decât este ea în sine? Că această poezie va fi sau nu acceptată din punct de vedere universal de contemporani sau posteritate, rămâne de văzut. Opera de artă, indiferent de forma pe care o îmbracă sau curentul din care face parte, rămâne etern valabilă odată ce îndeplinește acele neadefinite condiții de estetică ce o fac acceptabilă cugetului omenesc în orice veac. Incidentele și întotdeauna aparentele abateri dela această normă nu pot alarma decât pe cei grăbiți cu soarta proprilor lor creații și situații, deci a oamenilor de rând și nu a adevăraților creatori.

Poezia ardeleană rămâne — pentru cei dispuși s'o aprecieze — poezia adevărată. Ea isvorăște dintr'o viață lăuntrică de înaltă tensiune, poezia acestui rezervor de energie românească. Vorbim aci de poezie în sensul larg al cuvântului și nu de versificații. O găsim și în proza lui Pavel Dan ca și în sculptura lui Ion Vlasiu sau Romulus Ladea. (Sunt exemple luate la întâmplare și cei de bună credință vor recunoaște că n'am greșit).

Sunt opere atât de umane luate din viața Ardealului încât nu ne-am rușina să le prezentăm chiar celor mai exigenți cititori. De dragul formulelor a definițiilor, a modei și de multe ori a ignoranței, putem nega o poezie ardeleană?

Atunci înseamnă a nu vedea în viață decât o umilă trecere de râme spre un nedefinit țărm și a nega luptei pe care Ardealul a purtat-o întotdeauna, în artă, orice urmă de frumos.

DEM. GH. NOLLA

Mi-a adormit gândul

Mi-a adormit gândul trudit
In leagăn de-amurg luluit,
Departe'n ostrov de coral
Pe maluri cu șopot de val.

Mi-a adormit... liniștea grea
Coboară cu-a serii perdea
Pe'ntinderi de vinete mări,
Pe cuibul lui drag de visări.

Il mângâe-al nopții zefir
Sub cerul enorm patrafir,
Luceferi de pază îi stau
Și undele pletele-i lau.

Hoinarul doarme, doarme dus
Un prunc în poala lui Iisus,
La margine de lumi rămas,
In noaptea asta de popas...

TITUS POIENARU

Cronica literară

Mihail Pop: Undeva pe un țărm
Sebastian Popovici: Vătafui Neculai
Dinu Pillat: Tinerețe ciudată

Proza pe care o scrie d. Mihail Pop este aproape singulară în literatura noastră. D-sa este marinar de carieră și se inspiră din lumea cu care poate veni în contact numai un marinar.

O lume a orizonturilor sufletești vaste pururi deschise și, deci, neîmplinite și lume plină de neprevăzut, bizar, extraordinar și pitoresc, lume, în sfârșit, în cadrele pururi mobile ale căreia se întâlnesc toate zonele globului, cu toată flora și fauna lor, cu întreaga forfotă a limbilor și raselor omenești și cu întreg mirajul obiceiurilor, riturilor și superstițiilor câte împânzesc, ca o pâclă fosforescentă, continentele locuite sau străbătute de om.

Ochiul marinarului, flămânzit de mișcare și culoare, o înregistrează cu aviditatea preliculei de film și o proiectează între escale ,pe taci'urnul ecran al fanteziei sale mereu în flux. Dacă nu suferă de locvacitate, marinarul fumează, în orele-i libere, pipă după pipă, face filatelie, cântă la acordeon, bea, se pierde în boate cu dans și droguri sau își rulează... filmul. Cel puțin aceasta este impresia pe care ne-o lasă nouă „guzganilor de uscat". Dacă, în schimb, e pornit pe poveste, basmele lui sunt populate, ca Odiseea, cu divine minciuni. Marinarul vorbăreț, ca și vânătorul atins de mâncărimile limbii, mint de sfântă.

Numai că marinarul, mai sobru, — din cauza diformației sale profesionale, — minte cu mai multă seriozitate. In afară de acestea e și mai greu să-l controlezi câtă vreme nu l-ai putut însoți realmente, dealungul coastelor pe care ți le descrie sau dealungul oceanelor cu care te impresionează.

Scriitorii născocesc și ei în mod necesar. Dacă se întâmplă să fie și vână ori sau marinari, în fantezia lor exuberantă lucrurile și faptele se înlănțuie după alte legi decât cele cărora li se supune constructorul de opere epice multiarticulate și cu nenumărate întoarceri și sondajii în materia pururi nedefinită pe care o numim suflet sau viață. Scriitorul vânător sau marinar își „desfășoară" povestea, o prezintă **extensiv,** ca pe o suită de pătanii și nici decum

intensiv, ca pe o serie de experiențe organic asimilate în tectonica fondului comunicat. Din acest punct de vedere, „desfășurătorul" de basme te încântă într'un sens, oarecum melodic precum, tot din acest punct de vedere, constructorul de romane propriu zise, te copleșește cum ne copleșesc arhitecturile masive.

Marinarii și vânătorii, și, în general, toți cei ce parcurg multe peisagii, terestre sau marine, vor prefera așa dară, dacă se dedică scrisului, genul prozei băsmuitoare, lipsindu-le sau nesatisfăcându-i repetiția ritmurilor, lipsindu-le sau neplăcându-le tensiunile reflexive, tensiunile retroactiv plăsmuitoare, deci reflectate și reținute și nicidecum discursive și spontane.

Toate câte le-am spus până acum i se potrivesc mult și d-lui Mihail Pop, autorul romanului **Undeva pe un țărm.** D-sa povestește, nu construiește. Este, cu alte cuvinte mai mult băsmuitor și mai puțin romancier. De altfel și d-sa simte acest lucru, căci **„In loc de prefață"** d-sale începe cu: **„Povestirea** aceasta, am intitulat-o..." etc. etc. Și, mai departe: „Titlul însă, l-am reținut și cred că este foarte potrivit acestei lucrări, care este inspirată de o întâmplare reală, **povestită** mie, de unul din eroii ei."... „Atunci, când ascultam **„povestirea sa",** nu mă gândeam că voi ajunge vreodată să fac din ea un roman..." Și acum, eu, un marinar stângaciu, încerc să **povestesc** ceva în legătură cu viața unui desamăgit a unui marinar și a... veșnicei și nelipsitei femei..."

Nici un romancier orgolios pe titlul său de romancier, dară și conștient de ceeace este romancierul, nu ar fi mărturisit că și „povestește" „bucuria", și că această „povestire" i-a fost, la rându-i, „povestită" de unul din eroii ei.

Romancierul de rasă și-ar fi ridicat romanul etaj cu etaj,

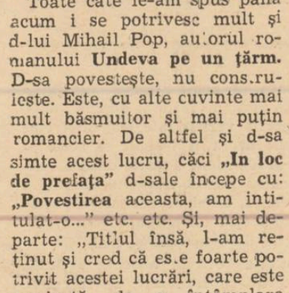

pășându-i în primul rând, de armonia, de poliritmia stâlpilor și zidurilor de razim, și apoi abea de plimbarea cetitorului prin încăperile epice și caracterologice ale construcției.

Bineînțeles desfășurările acțiunile și caracterizările din care ia ființă un roman se întâmplă quasi concomitent. Ceeace nu este cazul în opera de povestire pură. Dar d. Mihail Pop a scris un roman, și se cuvine să-l apreciem și din alte puncte de vedere decât cele formal constitutive.

„Undeva pe un țărm", cu toată drama omenească închisă în ea, este o carte calmă și, am putea spune, chiar odihnitoare. Caracterele pe care ni le înfățișează autorul sunt, e adevărat, stranii, dară nu extraordinare. Psihologia de care face uz d. Mihail Pop este cea livrească, deci nu scânteie țâșnită de sub lovitura surdă a barosului care turtește un bloc de fier incandescent, nici sânge țâșnit din artere strangulate, — de lavă în plină erupție nu poate fi vorba, — ci psihologia tratatului uzual care ne învață că experiența îndelungă face mai mult decât isbucnirile neașteptate ale unor procese psihice îndelung cenzurate și puțin obicinuite în comerțul nostru cotidian cu oamenii. James Sleton și Glenn Hart, Fay și Old Skely sunt, în fond, niște învinși de calitatea învinșilor cu care ne întâlnim la toate răspântiile vânturilor vieții.

D. Mihail Pop e însă un scriitor care-și **iubește** eroii, deci nu-i poate întinde pe patul procustian al destinului căruia nu-i place să i te supui fără împotrivire. Iubindu-și eroii, d. Mihail Pop are, în mod firesc, vederi firești despre dragoste. Pentru d-sa nu aventura primează, ci împăcarea prin iubire și în iubire. Aventura poate fi, cel mult, drum dificil, drumul accidentat cu adversități la capătul căruia ne așteptăm la inimi și suflete primitoare.

Debutând ca o carte de lectură distractivă, — corect și frumos scrisă, — **„Undeva pe un țărm"** se închee melancolic ca un apus de toamnă. Dacă și-o construia, romancierul Mihail Pop nu ar fi putut ocoli o serie de conflicte rămase în stare de latență dealungul paginilor d-sale, conflicte pe cât de semnificative, pe atâta de interesante. Speculând asupra lor, romanul

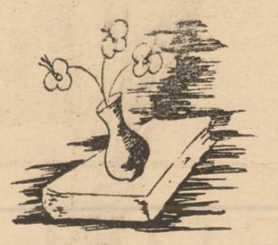

d-sale ar fi câștigat mult de tot ca relief și rezonanță intrinsecă. „Undeva pe un țărm" este, totuși, o carte de început dintre cele mai promițătoare: D. Mihail Pop scrie limpede, adecuat și liber de toate scoriile câte tulbură, de obiceiu, debuturile. Cu acest prilej este necesar să nu uităm că d. Mihail Pop este un bine afirmat și valoros nuvelist.

2. Și **„Vătaful Neculai"** e roman de debut. Autorul lui, d. **Sebastian Popovici,** apreciat până acum ca poet („Din ploile orașului meu" 1939; „Dumnezeu la mine 'n casă" 1940 și „Iarba fiarelor" 1942) și ca autor de studii filosofice-pedagogice, a poposit în copilăria d-sale de moldovean autentic, — moldovean filosof și liric până 'n baierele inimii, — și-a făcut loc printre vremuri și bălării și ni l-a arătat cu intermitențe, pe un vătaf, pe Vătaful Neculai.

Nici namilă de creștin, nici arătare încruntată și încrâncenată, ci un vătaf care, ascultând de porunca legilor nescrise, răzbună cinstea batjocorită a unei fete, Anica, la care râvnise conelul George, fiul proaspăt întors din cele străinătăți stricătoare de cumsecădenie al cuconului Grigore, boier de viță veche. Un început de dragoste între Anica și Ion vechilul, păcatul boieresc al conelului George, uciderea de către Neculai vataful, a domnișorului, pruncuciderea comisă de Anica, sinuciderea duducăi Adela, mama conelului George, toate acestea prezentate într'o mai mult decât stufoasă descriere a peisagiilor și treburilor gospodărești, iată substanța romanului scris de poetul Sebastian Popovici. După ce ai trecut prin carte ca printr'o luncă prea deasă, îți dai seama

că romancierul Sebastian Popovici nu s'a putut împotrivi ispitelor poetului Sebastian Popovici. Și-ți mai dai seama că toate ispitele acestea derivă dintr'o exagerată înclinare descriptivă. Autorul nu poate renunța la amănunt de dragul întregului și nu reușește să dea întregului armăturile risipite pe amănunt. Cartea se încurcă în vegetații și-ți oferă orice, afară de perspectivă.

Ori, tocmai perspectiva este răsplata cu care trebuie să te alegi după ce ai cetit un roman. Deși au personalitate, eroii d-lui Sebastian Popovici, nu au fost puși în relief de către autor. Vataful Neculai, Anica, George, Grigore, Adela Ion etc., apar și dispar instantaneu sub plaurul descriptiv al romanului, așa că le simți fizionomiile, dar nu le poți vedea; nu poți spune în mod cert prin ce anume se diferențiază vătaful de domnișor, domnișorul de vechil, vechilul de boier, Anica de baba cutare și duduca Adela de toți ceilalți. Chipurile acestea nu au contur suficient, stând mai vecine cu haluscinația hipnagogică, decât cu realitatea vie și obiectivă. D. Sebastian Popovici ni le desemnează așa de aderente la cadrul rustic care-l stăpânește în mod ca și obsedat, încât Neculai, Anica, George, Ion, etc., se pierd cum se pierd, în ornamentațiile unor scoarțe, toate bogățiile de culoare și linie cărora le-ai dat aceeași pregnanță. Concurându-se reciproc, pregnanțele existente sau, cel puțin, intenționate, se camuflează, devin nepregnante.

E și aceasta o artă, — artă însă pe care nu o pot gusta decât iubitorii labirintelor și ai nodurilor gordiene inextricabile. D. Sebastian Popovici are deci nevoie de limpezire. De cât mai nemiloasă limpezire. Altfel paginile d-sale rămân pagini de foarte interedintre ele dominanta, este santă descriere, dar numai descriere. **„Vataful Neculai"** are, totuși, frumusețí. Una frumusețea limbii moldovenești pe care autorul o stăpânește în mod original, — în așa mod că nu i se pot aduce învinuiri că ar fi influențat de marii scriitori moldoveni ce au mlădiat până la maximum de nuanțare și subtilitate dulcile armonii ale graiului din substanța căruia a rezultat opera unui Sadoveanu spre exemplu. Ori, frumusețea limbii stăpânite de d. **Sebastian Popovici** e suficientă dovadă și garanție pentru talentul d-sale de prozator înzestrat cu îndestulătoare daruri. Așteptăm afirmarea lor, dar cât mai limpezită de ispitele inerente tuturor începuturilor.

3. D. Dinu Pillat este fiul marelui poet Ion Pillat. Și d. Dinu Pillat s'a hotărât pentru frumoasa dar spinoasa carieră de scriitor.

Ii dorim cât mai mult curaj, căci de acesta va avea nevoie d-sa. Mai întâiu pentru a putea vedea câtă din **lauda** prietenilor părintelui d sale este sinceră și pentru a putea discerne câtă din critica negativă a tuturor adversarilor d-sale personali trebuie aruncată în lada de gunoi a injuriilor pornite din invidie, rea voință sau, pur și simplu, prostie.

Hotărându-se pentru cariera de scriitor, d. Dinu Pillat a debutat cu un... roman. (Punctele de suspensie de dinaintea cuvântului „roman" ar vrea să sublinieze neobicinuința, — în literatura noastră cel puțin, — a unui atare debut).

Romanul d lui Dinu Pillat se numește **„Tinerețe Ciudată"** și are calități și scăderi. Calitățile sunt ale scriitorului

Dinu Pillat, scăderile sunt ale d-lui Dinu Pillat cetitorul de cărți. Și, ca să începem cu ele, fiindcă este mai loial, iată anume care sunt scăderile: Știind sau văzând cum și-au scris romanele un Mircea Eliade sau un Ionel Teodoreanu, un Andre Gide sau un Aldous Huxley, — d. Dinu Pillat are câte ceva din toți aceștia, — autorul **Tinereței Ciudate** își condimentează paginile cu tot felul de meditații replici, situații, îndemnuri, acte gratuite și soluții care-l sperie pe bunul burghez și-l pun pe gânduri pe observatorul tineretului. Socotim că toate aceste jaloane ale romanului **Tinerețe ciudată** au fost premeditate de autor, — ceeace nu este nici un păcat.

Credem că acesta este adevărul, deoarece **tinerețea ciudată** a cărei crudă frescă ne-o prezintă d. Dinu Pillat, e **prea în destrămare** ca să i se poată generaliza drama. Mai socotim însă că d. Dinu Pillat a căutat să impresioneze pornind dela modele literare existente. Subiectul romanului d-sale și paginile de bravadă ale acestui roman sunt, după credința noastră, de origine livrească.

Iată însă și calitățile: d. Dinu Pillat are un stil bărbătesc, — stângaci încă, dar ferm, precis și nedivagator. E o calitate majoră. Fraza cu care operează nu e scop în sine, ci material constructiv, materialul constructiv cel mai rezistent pentru alcătuirea romanelor. D. Dinu Pillat nu se pierde în beții verbale ci are grija de geometriile operei la care scrie.

Grija aceasta e remarcabilă în ceeace privește repartizarea operei pe părți, capitole, paragrafe. In **Tinerețe ciudată** aceste determinante formale sunt ca niște coloane neîmplinite poate, dar prezența lor dovedește că ne găsim în fața unui scriitor căruia îi pasă mult de încheieturile romanului chiar dacă acest roman nu a reușit să fie mai mult decât o bine conturată și sugestivă schiță.

Folosind procedeele de care se folosește cinematografia modernă, d. Dinu Pillat e poate prea „fragmentar", — prea „incoherent", prea aproape, tehnicește, de stilul telegrafic al jurnalelor intime. Nu împărtășim însă părerea acelora ce susțin că proza literară trebuie să fie, în mod necesar, compactă, omogenă până la neputință de a distinge sudurile părților. Tehnica de mozaic pe care o folosește d. Dinu Pillat în **Tinerețe ciudată** își găsește justificarea dacă avem în vedere faptul că anumite conținuturi nu pot îmbrăca decât anumite forme. Subiectul **Tinereței ciudate** nu putea fi pus decât în haină corespunzătoare.

Dar acest subiect e trist, amar, desolant. Autorul a fost liber să și-l imagineze cum a dorit. Ca pe un memento adresat generației din care face parte, sau ca pe un rechizitoriu. Intenția d sale însă nu ne scutește să ne întrebăm: Este oare într'adevăr așa tineretul actual?

Răspunsul îl așteptăm din partea cititorilor de-o vârstă cu d. Dinu Pillat. Aici ne-au interesat aspectele literare ale unui debut. Ori, aceste aspecte, confirmând, pe deoparte, adevărul că romanul mare rămâne, — orice obiecțiuni am face, — rezervat vârstelor mature, ne dovedește că d. Dinu Pillat e un talent, remarcabil când îl comparăm cu prozatorii tineri, dar talent care trebuie să mai dea o dârză și inevitabilă luptă cu îngerul spre a se realiza fără eșuare în autosuficiențe.

Pentru această luptă îi trebuie curaj. Cu atâta mai mult curaj cu cât mulți îl vor „aprecia" fiindcă este fiul marelui poet Ion Pillat, iar alții, nu mai puțini, îl vor „deprecia", deoarece d-sa îl are, ca părinte, pe Ion Pillat, marele poet.

TRAIAN CHELARIU

REVISTE

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE INCHINATĂ CARMEN SYLVEI

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE anul X Nr. 12 cu data de 1 Decembrie 1943 este închinat Carmen Sylvei, dela a cărei naștere se împlinesc o sută de ani, acest centenar fiind comemorat odată împlinirea a zece ani dela înființarea Fundației Regale pentru Literatură și Artă.

Revista are următorul cuprins:

D. CARACOSTEA: Dinastie și creativitate; GOERGE ENESCU: Amintiri despre Carmen Sylva; MIHAI BENIUC: Versuri; PETRU MANOLIU: Eminesciene; ALICE VOINESCU: Două ceasuri cu Regina Elisabeta; GEORGE PUTNEANU: Viața și moartea sunt una; AL. POPESCU-TELEGA: Universitatea din Salamanca; ERNEST VERZEA: Versuri; EMIL C. CRACIUN: Despre cancerul de origină chimică; EMIL BAICOIANU: Mortea portretului; AL. DIMA: Caracterizarea esențială a arhitecturii; RADU BRATEȘ: Versuri; ERNEST BERNEA: Arta nouă și temeiurile spirituale ale artei; OVID CALEDONIU: Versuri; ION ȘIUGARIU: Poezia unei Regine; N. CREVEDIA: Jifka: D. R. MAZILU: Ce-a scris Carmen Sylva.

Mărturii din Războiul nostru: Col C. ATANASIU: Primăvara 1942.

Comentarii critice: PETRU COMARNESCU: Lucrări de filosofie; OCTAV SULUȚIU: Pe margini de cărți.

Texte și documente: Colecția CR. SANDU TIMOC: Strinu.

Cronici: PENTRU NOBILA DOAMNA ELENA GEORGE COȘBUC de Titus Malai; RIMBAUD IN TREI INTERPRETARI de Adrian Marino; SUBLOCOTENENTUL MARIUS DUMITRESCU, CRUCIAT ȘI VISATOR de Aug. Z. N POP.

Cronica Bibliografică de George Baiculescu.

MADELEINE RENAUD, dela „Comedia franceză" în rolul Inès de Castro (Desen de Delfau)

ORAȘ DE PROVINCIE

(Urmare din pag. 2-a)

Muzica nu e oare și ea ceva material? Căci dintr'odată mă simt fericit, o fericire tristă — ascultând valsul acesta.

Incep a nu mai vedea aproape ce scriu. Cresc mereu umbre 'n colțurile odăii și alungă tot mai mult lumina, îngrămădind-o 'n jurul geamului. Ar fi frumos să rămân mereu așa. Lumina să se strecoare afară, apoi să se 'ntunece și-afară, apoi să aștept iar revenirea luminii pe geam, în sens invers.

Mereu, mereu...

Recitesc ce-am scris eri: da, un jurnal indirect, **chiar din clipa următoare celei în care scrii.**

4 Noembrie. — In ziarele de azi știrea morții lui Ion Dragomir. Privesc chipul lui înconjurat cu chenar negru. O figură corectă, dar nu banală. Chiar fără să știu cine-a fost, intuești că a fost totuși un om deosebit. Cum îl chema pe eroul din „Disperații?" Mi-i amintesc pe Mercedes, pe Wanda, șofeurul Misa, Malasuerte, Enrico Soller — dar nu-mi amintesc cum îl chema pe aventurierul cel minunat, care era chiar Ion Dragomir.

Imi pare rău că nu l-am cunoscut. In redacția lui „Sfarmă Piatră", Al. Gregorian ne spunea că „Disperații" a fost trăit.

Tutun de pipă aromat, muzică, benedictină parfumată, ziare, reviste, cărți noi, sete de scris...

Dar dragostea?

Aseară am găsit într'un dulap un roman cam mototolit: **Karelina** de Mexence van der Meersch. O viață uimitoare între paginele cărților, personagii ce trăesc uriaș — și totuși o închizi profund deprimat. Nici o perspectivă, nici o înseninare posibilă, doar o viață monotonă ca o ploae cenușie.

Nu mi-ar place să scriu o astfel de carte. Ar fi doar viață, nu literatură.

Am terminat cartea târziu, către dimineață. Pe urmă am luat un roman polițist și m'am simțit admirabil de odihnit ca și cum aș fi citit o poveste.

5 Noembrie.— Oamenii, locurile astea noi, mă lasă rece. Fiindcă sunt străin pe-aici, fiindcă știu că n'o să rămân aici, fiindcă știu că tot o să plec. Faptul permanentizării ar schimba complect perspectiva. Aș fi de-aici: dar pentru asta trebue să treacă iarna, primăvara, vara, să vină iar toamna de acum. Ciudat: doar un ciclu de anotimpuri continuu, îți poate crea o permanență într'un loc.

Vorbind, mișcându-mă, trăind printre cei de-aici, simt o diferență, o superioritate aproape: aceea a străinului aparținând altui punct, altui „culcuș", care-s permanente.

Nu știu dacă aș putea fi vreodată un bun călător, un aventurier rătăcitor. Mă simt prea legat de locuri, prind prea greu rădăcini.

Și totuși aspir atât de mult spre o plecare și sunt mereu gata. Aș pleca oricând și oriunde. Si totuși nu plec niciodată și nicăiri. Rămân mereu același, oriunde aș pleca.

Intr'o revistă, am dat peste niște note de călătorie din Portugalia. Atât de aride, netrăite. Preocupare de amănunt, indicații de nume, anecdotic. Ce frumos le-ar fi putut scrie Lawrence Sterne, care-ar fi purces imediat să tălăsască pe unde-ar fi călătorit.

In afară de acei ce trăesc intens plecarea, călătoria, doar mental ca un veșnic vis, cred că sunt două mari feluri de călători: acei ce trăesc locurile pe unde trec (Mario Apellius) și acei ce rămân mereu ei înșiși impermeabili, pe unde trec (Huxley în „Jetsyug Pilate").

6 Noembrie.— Seară. Frig. Aici în Nord, iarna vine totdeauna mai curând. Ce vreme minunat de primăvăratecă a fost anul trecut de Anul Nou, la București.

Aseară, pe la 10, am eșit să mă plimb puțin pe străzi. Era foarte întuneric și foarte frig. Simțeam pe obraz atingându-mă ca niște mici aripi reci. Cred că erau primii fulgi de zăpadă. Poate mi-ar fi plăcut, azi dimineață când m'am trezit, ca deschizând obloanele, să văd afară zăpadă. Dar era o zi mohorîtă, puțin umedă, între toamnă și iarnă.

Nu mi se'ntâmplă nimic în orașul ăsta străin. Trec oamenii, femei, copii, bătrâni — toți necunoscuți. Streini, oribil de streini. Dar se'ntâmplă vreodată ceva de la sine?

7 Noembrie. — După prânz.

In grădina publică, dimineața era un adevărat ocean de frunze moarte, galbene, roșcate, verzui. Efect foarte pictural, exagerat, de tristețea dimineții mohorîte și placide de sfârșit de toamnă, dar în acelaș timp foarte de circumstanță, aceste mormane de frunze, apele negre ale lacului din mijlocul grădinii, și băncile'ngrămădite una peste alta'n chioșcul de muzică.

Siluetele a doi îndrăgostiți profilându-se printre copaci desfrunziți — și peisagiul ar fi putut figura într'un banal magazin ilustrat.

Dar dacă m'aș fi așezat pe o bancă cu capul în mâini, dacă mi-aș fi aprins pipa și mai ales dacă undeva s'ar fi auzit tânguitul de flaut din „L'après midi d'un faune"?...

In grădină era și un bust vechi al lui Eminescu, privind mereu primăveri și toamne. Mi-am amintit că poetul a trăit pe-aici, că a fost arhivar la o percepție de-aici, că pietrele pe care le calc i-au cunoscut poate pașii. Nu simt nici o emoție.

In grădină a năvălit la un moment dat un cârd de fete de școală, cu șorțuri, ghiozdane și număr la mână. Le-am privit de departe cum se joacă, bătându-se cu frunze ca și cu bulgări de zăpadă. Și-am observat că mergeam prin frunze ca prin omăt proaspăt.

Dacă vreodată aș ajunge primarul unui oraș de provincie, aș da mai întâi ordin să se sădească copaci, cât mai mulți copaci (plopi și sălcii pe marginea lacului, ștejari la intrare, brazi deaceia cu reflexe albăstrii la marginea grădinei); pe urmă n'aș da voe să se pue nici un bust, sau statue. In schimb, aș pune un sculptor să modeleze din pământ ars un faun cântând din trestie dus pe gânduri, și l-aș așeza în iarbă 'ntr'un colț ferit.

Toamna pe vremea asta, m'aș duce să-l revăd.

Recitesc din cele scrise mai înainte: o clipă am fost fericit din cauza muzicei. Aș vrea să repet întocmai împrejurările, ca să văd dac'aș putea repeta și reacțiunea. Fericirea, nefericirea și'n genere orice sentiment, nu sunt de fapt de cât reacții spirituale la acții materiale.

La librăriile de pe strada Mare trenul de azi a adus cărți noi, înduioșetor de noi — mirosind a hârtie proaspăt tipărită. Am cumpărat (atras de nume și de titlu) „Tinerețe ciudată" de Dinu Pillat — și am citit-o într'un ceas, la un restaurant. Ca roman, e cu totul nereușit. Exclami mereu: Ionel Teodoreanu, Gide (din „Les faux-monnayeurs), Cocteau (din „Les enfants terribles"), iar un erou — Sergiu — e un fel de Spandrell adolescent din „Contrapunct".

Nu e suficient ca o fată să fie pură și să citească Gide și Montherlant, altă fată să-și trăiască morbid drama urâțeniei, cutare băiat să citeze din Baudelaire și Verlaine și să viseze plecări, altul să se erijeze — pirandelian — în experimentator ce cade victimă propriei experimentări, sau alt băiat să fie un schilod ce citește (cu multe, vai așa de multe citate). Biblia, Dostoewsky și Rielke — zic, nu e de-ajuns pentru ca romanul să fie interesant, deși conturul eroilor și acțiunea sunt totuși interesant construite.

Cartea e cu totul lipsită de viață și din paginile ei nu rămâne nimic. Mă gândesc ce lucruri banale descrie Van der Meersch în „Karelina" și totuși ce îngrozitor de vie e cartea.

Dar „Tinerețe ciudată" va rămâne ca un fenomen. Nu pentru valoarea ei, căci n'are nicicum, ci pentru semnificația ei. Cartea e o refulare, o confesiune a crizei de adolescență, Gide și Cocteau au scris romane admirabile de adolescență. Dar ca o reminiscență.

Aceasta însă e scrisă'n plină criză, așa cum Ionel Teodoreanu (pe atunci aproape un adolescent) a scris primul volum din „Medelenii", ca o eliberare de copilărie (de fapt Ionel Teodoreanu trăește drama neputinței de a se elibera, căci tot ce-a scris de-atunci e complect nesemnificativ, în el dându-se încă lupta 'ntre vârste pe planul amintirilor copleșitoare).

O carte nesbutită, e totuși mai vie decât o carte desăvârșită. Poate ceeace spun e banal, dar în nici un caz paradoxal. O carte nesbutită te nemulțumește și prin aceasta te face să te întrebești, să analizezi, să cauți explicații. O carte bună, te mulțumește, ești de acord — dar atât. Te sfârșește parcă s'o încui. Cărțile bune sunt unanim acceptate și comentate lacomic și cam banal. Devin, cel mult, unitate de măsură și abea urmașii, dacă a supraviețuit, pot s'o judece. Dar o carte ratată (nu mă gândesc la proasta perfectă, ci la decadentă, proasta perfectă situându-se la antipodul cărții bune, deci fiind judecată à rebours) suscită discuția, reflexia analiza, obiecțiile, sugestii.

Din „Tinerețe ciudată", prietenul meu mi-a indicat următorul pasaj:

Laurențiu se ridică de pe bancă:

— Se înoptează. Nu vii cu mine?

— Nu. Rămân aci toată noaptea.

— De ce?

— Fiindcă este primăvară.

DINU STEGĂRESCU

SPOVEDANIE

de CEZAR PETRESCU

...„Viaţa e o stupidă farsă. Stupidă şi sinistră. Numai după ce-ai ajuns la capătul ei, pe celălalt versant al coborîşului, masori zădărnicia îndârjirilor din adolescenţă şi tinereţe, când luai urcuşul cu asalt în piept ca să înfigi mai grabnic piciorul pe piscul cel mai de sus... Pisc rece, pustiu, sterp, ca toate înălţimile. De unde s'o ştie aceasta adolescenţa? tinereţea? Adolescenţă... Tinereţe.... Ce îndepărtat şi străin îmi sună cuvintele ! Le-am cunoscut oare într'adevăr vreodată?... E sigur că le-am pierdut. Le-am ucis... Ochii căutau numai la vârful de stâncă fulgerată, fără să vadă nimic din delicioasa ispită a popasurilor la umbră, isvoare în care palpită cerul răsfrânt sub tufele de mintă, muşchiul moale al lenevirilor, o floare, un fluture, o gâză, fâlfâirea unei eşarfe colorate într'o mână care te chiamă: opreşte! uite ce dimineaţă fermecătoare! opreşte că aceasta nu se mai întoarce niciodată!... Pentru toate nu era timp. Singura chemare: piscul de sus. Pentru a ajunge, destul să vrei, să perseverezi, să reziştí; să te birui, ca să birui... Iar când te-ai biruit, când ai biruit, ce jalnică victorie a lui Pirus!... Nici nu-ţi rămâne măcar consolarea că ţi-au stat în cale conspiraţii adverse; pieptenele, peria, oglinda svârlită de smeoaica basmelor din copilărie să pună între tine şi ţinta supremă lacul, zidul până la cer, codrul nepătruns...

S'au risipit toate cu grabă să-ţi deschidă drumul neted. Ai ajuns. Ca din clipa chiar când ai ajuns, să înceapă coborîşul... Stai cuminte, Zăbuc! Aşa !... Aşează-te la picioarele mele pe blana aceasta de urs împuşcat acum o jumătate de secol în codrii Vrancei cu prietenii de-atunci, din care n'a mai rămas niciunul, niciunul... Dealtfel, cine-i mai ştie?... Cine i-a mai ştiut?... Rămăseseră încă de-acolo în urmă, ademeniţi de muşchiul moale al lenevirilor, de răcoroase isvoare, o floare, un flutur, fâlfirile de eşarfe... Eu n'aveam timp... Pe atunci n'aveam timp... Stai cuminte, Zăbuc. Stai cuminte şi nu mârâi, nu lătra, nu-mi linge mâna, nu-mi arăta nici un semn de dragoste şi de recunoştinţă, fiindcă acum şase luni te-am cules de pe stradă şi te-am adoptat. N'am făcut-o pentru tine. Pentru mine... Deşi mărturisesc că m'a impresionat în dimineaţa aceea înfăţişarea de vagabond declasat, născut şi crescut pentru altă soartă. Aveai un aer atât de nefericit! Şi atât de ruşinat parcă, fiindcă erai murdar, costeliv şi flămând — un adevărat paria! Aceasta n'ar fi fost îndestul însă, pentru ca să-mi complic existenţa cu tine, dacă nu m'aş fi simţit şi eu deodată, un bătrân paria în mijlocul mulţimii vuietoase de pe stradă. Un bătrân de toţi uitat, într'o lume care nu mai e a mea... A fost deci numai o chestie de o clipă ca de-o conjoncţiune a aştrilor pe atlasul ceresc. Zăbuc!... Dai din coadă? Nu-ţi poţi stăpâni nevoia de efuziuni demonstrative?... Bagă de seamă! Pactul nostru era altul... Să-mi respecţi singurătatea de rentier burlac, bătran şi ursuz, poate cam maniac, cum devin cu anii toţi oamenii care-au vrut să rămână singuri, ca să fie tari... Ce ştii tu? Eşti un câine mare, bun şi ignorant, cu toate că ochii tăi spun atâtea şi cu toate că-mi pari de-o nobilă rasă. Sunt sigur că fostul tău stăpân îţi va fi examinat minuţios pedigreul înaintea achiziţiei, cum purică arborele genealogic al mirelui familia miresei cu prejudecata blazoanelor. Eu m'am lăsat condus de-o simplă impulsie. Am crezut că-mi pot permite această gratuitate o singură dată în viaţă, la sfârşitul ei... Să adopt un câine: eu care n'am iubit câinii, pisicile, oamenii, nimic însufleţit, ci numai obiectele care stau la locul lor unde le-ai pus, n'au glas şi nu-ţi ameninţă singurătatea cu o prezenţă turbulent afirmată, ca tine, Zăbuc!... Iar dai din coadă?...

Dai din coadă şi mârâi : protestezi !... Incă nu te-ai consolat că te-am procopsit cu un nume atât de plebeu? Aveai poate unul din legendele scandinave, din patria de unde pare că ţi-e rasa?... N'am ce să-ţi fac. Resemnează-te!... Trebue să-mi suporţi şi micile mele manii, ca să ducem casă bună împreună. Căci ţi-am dat un nume de dulău indigen, nu la întâmplare, nu din lene, ca să nu deschid o carte de istoria Vickingilor, din biblioteca aceasta pe care o priveşti cu atât de arogant dispreţ. Ţi l-am ales inadins, ca o protestare. E felul meu acum de a protesta împotriva rânduelilor absurde dintr'o lume absurdă. Absurdă ca şi hazardul care te-a adus la mine, după ce vei fi cunoscut alţi stăpâni mai cordiali, mai tineri, mai veseli... Poate aveai o stăpână elegantă, de stirpă înaltă: poate şi ea cu un mult încrengat arbore genealogic?... O stăpână care te scotea la plimbare, cu subţirea cureluşă prinsă în sgardă. Pe jos sau în automobil vă era plimbarea?... Nu poţi răspunde... Dai din coadă şi nu mă slăbeşti cu ochii de-o fidelitate lacrimogenă, care ar trebui să mă încânte, dacă aş mai păstra despre orice şi oricine vreo iluzie în această drojdie de viaţă.

Cum însă din toate n'au mai rămas demult decât recile cadavre, vezi tu ? mă gândesc că această prea fără de rezervă fidelitate pe care-o dovedeşti unui necunoscut numai fiindcă te-a cules depe stradă, e în acelaş timp şi o detestabilă dovadă de ingratitudine pentru foştii tăi stăpâni. Orice monedă are două feţe... Două valori. Pentru cine cumpără; pentru cine vinde... Pentru mine recunoştinţă; pentru dânşii ingratitudine. Trăind printre oameni, le-ai împrumutat duplicitatea lor. Ţi-ai pierdut puritatea instinctului brut şi loial. Te-ai civilizat. Eşti incontestabil un câine de neam bun şi bine crescut. Dacă n'ai fi câine, ci om, ţi-aş spune: o lichea perfectă!... Mârâi? Te-am ofensat? Avem şi amor propriu?... Dar ce mărturie de caracter e aceasta, Zăbuc, când nu-ţi aminteşti cu nemângâiere de cei care te-au crescut şi ţi-au dat o atât de distinsă educaţie?... O săptămână, numai o săptămână, mai tresăreai şi scheunai, sgâriai la uşă cu ghiara... In ochi mai aveai o tristeţe. In somn o nelinişte... Pe urmă ai uitat! Definitiv, fără niciun regret, fără nicio remuşcare, întocmai ca oamenii... Sau poate greşesc?... Poate îţi aminteşti, dar tot ca oamenii, ca unii oameni care-ţi par tari, ai învăţat să ascunzi, să sufoci, amintirile care dor?...

Cum erau? Cine erau, Zăbuc?... Mă rogi cu privirea să te iert că nu-mi poţi răspunde? Lasă-mă să-mi imaginez eu cum vor fi fiind aceşti foşti stăpâni pe care atât de ingrat i-ai şters din memorie. Sunt demult deprins să-mi imaginez viaţa altora şi să reconstituesc viaţa altora numai după închipuirile mele... Indeletnicirea de om singuratic. Când descoperi prea târziu că viaţa ta a fost goală, o populezi cu a altora... O mie de alte vieţi posibile...

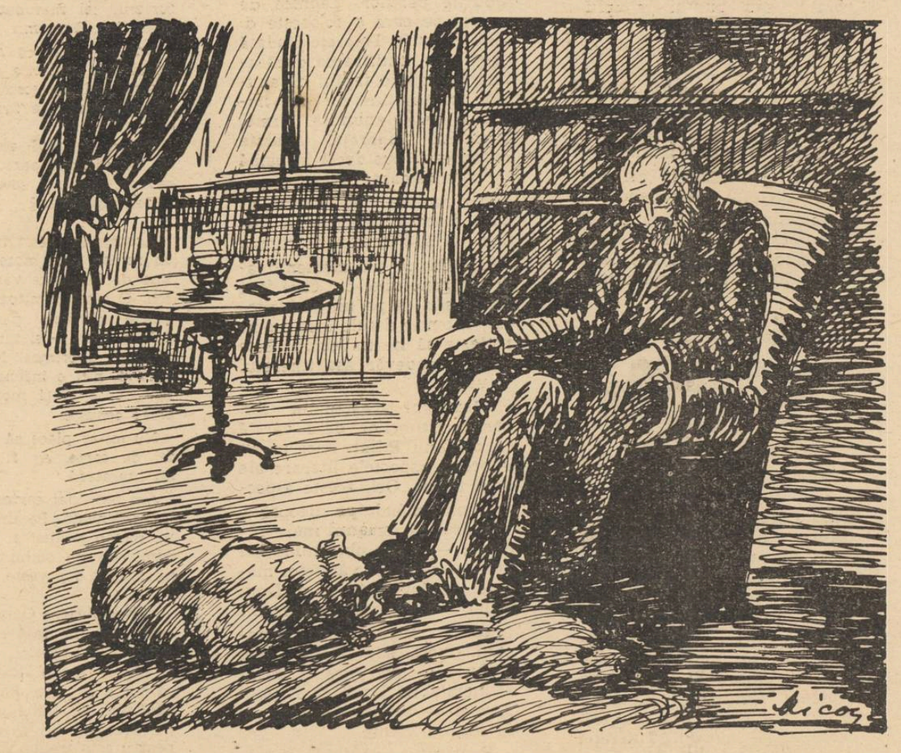

Uite ! O văd... Iţi văd fosta-ţi stăpână coborînd scările şi încheindu-şi mănuşile, amintindu-şi de-odată înainte de a se urca în automobil: Aceasta e ora când plecam la plimbare cu Odin! Bietul Odin, pe ce mâini va fi încăput?... Sau uite! Văd altceva... Intr'un hol imens doi copii, un băiat şi-o fetiţă. O scurtă eclipsă de întristare le-a întrerupt joaca lor plină de gălăgie şi de râsete, de bufaie. De când n'am mai observat eu o joacă de copii? Nici nu ştiu dacă m'am oprit vreodată să privesc, să surâd, să pun mâna pe-un creştet, pe-o bărbie moale şi catifelată de copil... Degetele mele uscate de moşneag singuratic şi ursuz, nu cunosc asemenea senzaţie care e fără îndoială nespus mai caldă decât atingerea de-aci, decât atingerea unui vas chinezesc de porţelan translucid din vitrinele mele de colecţionar. N'am fost niciodată atent la o joacă de copii. La copii... Mi s'au părut atât de incomozi! Mult mai incomozi de cât tine... Pe copiii aceştia însă îi văd... S'au oprit. Fetiţa — nu e aşa că avea o funtă albastră în părul cu buclele mătăsoase şi ochii de-un albastru mai limpede decât albastrul acesta de porţelan chinezesc ? — Fetiţa s'a oprit, suspinând cu degetul la buze : Păcat că nu e acum şi Bor, să-l facă el pe câinele sanitar!... — Ba, nu! spune băiatul care e întotdeauna de altă părere. Să-l facă pe câinele detectiv ori pe câinele de război, decorat pe front şi citat în ordin de zi pe armată, pentru misiune excepţională şi dusă la capăt eroic...

Aşa îi văd şi-i aud, deşi nu m'am oprit niciodată într'un parc, într'un squar, la grilajul unei grădini, să văd cum se joacă copiii de astăzi care-ar fi putut să fie nepoţii mei, strănepoţii mei. Dar ştiu că şi joaca nevinovată a copiilor se schimbă dela generaţie la generaţie, după semnele epocii. Şi epoca sfârşitului meu de viaţă, e sub semnul gangsterilor şi Kidnapperilor americani din filmele unde merg uneori să moţăesc ca să-mi treacă orele atât de lungi, nesfârşit de lungi! E sub semnul tankurilor, escadrilelor de bombardament, a câinilor sanitari şi curieri de războiu, a câinilor mascotă de brigăzi motorizate. Cum ar fi altfel, aşa dar, şi jocul copiiilor de astăzi?... Pe vremea copilăriei mele, joaca era de-a diligenţa, de-a haiducul şi potera, de-a Osman-Paşa şi de-a asaltul dela Griviţa... Imi amintesc, cu toate că nu eram printre copiii cei dintâi la joacă. De pe atunci încă aveam altceva de făcut... Câinii de-atunci se numeau Sultan, Paşa, Turcu sau Osman, cum îl chema pe câinele nostru. Era un câine hirsut şi negru în cerul gurii, un câine de stână, adus dela ţară... Ducea războiu înverşunat cu câinele vecinilor: Zăbuc. Acum îmi dau seamă din ce noapte a amintirilor mi-a venit pe buze numele cu care te-am procopsit. Te-am botezat în memoria lui Zăbuc, dulăul vecinilor.

Se mai afla acolo şi o fetiţă care mă îndemna la joacă, Adela. O chema Adela, cum erau numele fetelor depe atunci, cu mame care au citit romanele lui Bolintineanu şi poeziile lui Lamartine, plângând odată cu eroinele lor: Adela, Aglae, Elena, Elvira, Silvia, Graziela... Avea ochii albaştri şi părul mătăsos, o funtă de culoarea ochilor în vârful coadelor împletite care îi ajungeau până la glesne... Mă îmbia la joacă, sub cuvânt că a venit vremea să încercăm a face pace între câinele nostru Osman şi câinele lor, Zăbuc. N'aveam timp... Ca întotdeauna, n'aveam timp. Şi astfel Osman a rămas până la moarte în războiu cu celălalt Zăbuc, al Adelei, în a cărui memorie te-am botezat pe tine, deposedându-te de adevăratul tău nume. Iţi spuneau stăpânnii, cum?... Odin?... Bor?...: Ymer ?... Thor ?... Frey... Hell... Constată că nu era nevoie neapărat să deschid o legendă a Vickingilor pentru a spicui câteva numiri cu resonanţe din patria ta. Imi sunt familiare depe atunci, din copilărie, din adolescenţă. Pentru a le învăţa acestea, lipseam dela joaca hârjonită şi hohotitoare a colegilor, când închideam geamul să nu-i aud. Pentru a le învăţa acestea, lipseam mai târziu dela plimbările romantice ale adolescenţei, pe maluri de râu, în lunci, în fânete cosite, în grădina unde cânta muzica militară valsuri de Strauss şi unde Adela, acum elevă de pension cu rochia lungă şi cordon de atlas încins peste mijlocul strâns în corset, trecea braţ la braţ cu un văr elev la şcoala de cavalerie. De aceasta lipseam, ca să învăţ pe derost tot ce nu mi-a mai folosit niciodată în viaţă. Bănuiam eu oare atunci, că am să dau în faţa ta Zăbuc, la bătrâneţe, un examen de memorie înşirând eroi de legendă şi de mitologie scandinavă?

Viaţa nu e numai stupidă şi sinistră; e bizară! Odin? Bor? Hel? Văd că nu tresari la nicio pomenire a unor astfel de zei barbari ai furtunilor, fiordurilor, naufragiilor... Poate ai purtat un nume de erou mai modest sau poate mai recent. De unde s'o ştiu? Inainte de a te alătura de mine pe stradă cu privirea ta care implora un stăpân, vreun derbedeu al maidanelor ţi-a furat sgarda ca s'o schimbe pe-un clondir de vin. Te-am adoptat fără stare civilă. Eşti nevoit să te resemnezi la patronimul indigen. Rămâi Zăbuc! Aşa satisfacem o lege a compensaţiei universale... Nu înţelegi? Te uiţi cu ochii nedumeriţi?... Ai să pricepi: aşteaptă... Intrebam adineaori băiatul cel nou dela lift, cum îl chiamă. Mi-a răspuns triumfal: Nick!... — Nick? Ce nume e acesta? — m'am mirat. El a ridicat obrazul dolofan şi ochii rotunzi, destăinuindu-mi confidenţial: — E un nume pe care mi l-a dat chiar acum domnu Ralph, care se urca la doamna Dada dela etajul IX, apartamentul 97, cucoană singură fără bărbat. Mi-a dat numele Nick şi mi-a dat pe deasupra cinci lei. Inainte mă chema Neculăieş, Neculae Leonte din comuna Jiblea, judeţul Argeş... Aceasta mi-a răspuns, deschinzând uşa şi salutând. Poate că trebuia să-i dau şi eu cinci lei... Mu m'am gândit... Avar, n'am gesturi spontane. Nu ştiu cine este acel domn Ralph care botează în glumă însoţitorii de lift; nu ştiu cine e doamna Dada, dela etajul IX, cucoană singură, fără bărbat.

Nu cunosc pe nimeni din stupul acesta enorm unde mi-am rezervat apartamentul încă de pe când schelele astupau faţada, înadins ca să mă bucur de singurătatea absolută pe care o găseşti numai în blocurile cu sute şi sute de oameni. Sunt atât de mulţi, încât nimeni nu-ţi poartă grija ta. Nu e ca în casa cea veche depe strada somnolentă şi calmă în aparenţă, unde toţi îmi iscodeau ticurile de moşneag posac şi cam prea iritant original pentru dânşii; unde săreau păsările în curte să scurme straturile de flori, se isca ceartă între alte slugi şi Zenobia, bucătăreasa, menajera şi tirana noastră care nu te priveşte cu ochi buni cum o ştii; unde vecinii îmi cronometrau plimbările şi unde auzeam când treceam pe sub fereastra de-alături: Mariţo, fugi de pune masa! E ceasul unu, că se întoarce *Tipa-Tipa* dela promenadă!... Eram *Tipa-Tipa*, fiindcă pasul meu e bătrân, prudent şi ostenit. Aci nu sunt nimeni. Nu mă ştie. Nu-i ştiu. Nu ştiu cine e acel Ralph, domnu Ralph, care l-a botezat Nick, pe băeţaşul din Argeş, între două opriri de ascensor... I-a jucat o farsă, căci Nick va rămâne pe toată viaţa sărmanul Neculăieş, atât de nefericit în uniforma lui verde care-l gâtuie şi atât de speriat sub tichia cu inscripţia de fir, pe care, când salută, tot vrea s'o ridice de un ţuguiu ce nu există, ca turca lui de-acasă, de miel brumăriu. Abia a sosit şi s'a americanizat. Cum te-am indigenat eu pe tine acum şase luni, cu un nume de-aci, de zăvod autohton. A fost o farsă, dar mult mai inofensivă, te-asigur, decât farsele sinistre pe care mi le-a jucat mie viaţa. Şi crede-mă, Zăbuc, că a fost dictată de cea mai generoasă intenţie!... Pentru a te cruţa de nostalgii atavice... De vreme ce ai rupt-o cu foştii tăi stăpâni dintr'o tainică şi regretabilă catastrofa în destinul tău de câine patrician, ca să ţii companie unui moşneag maniac şi ursuz, e cuminte s'o rupi şi cu pedigreul, cu arborele geneologic, cu numirile din patria ta. Sunt un lest, Zăbuc!... Dai din coadă?... Confirmi?... Ce ştii tu? Poate e o iluzie şi aceasta, că o poţi rupe cu toţi cei din urmă-ţi. Am crezut-o şi eu. Marea, amara minciună!... Am crezut-o demult, în celălalt veac, în adolescenţă şi tinereţe, când toate îmi păreau cu putinţă, cu singura condiţie: să vrei, să perseverezi, să te birui, ca să birui !...

Şi am început prin a mă înverşuna să birui mai întâi inamicii lăuntrici. Despoţii ereditari. Legiunea de ascendenţi, necunoscuţi, străbuni şi străbune, până la al 19-lea neam, care-ţi strecoară în carne, în sânge, în oase, în nervi, încă dela naştere, încă înainte de naştere, din embrion, germenul surprizelor din tine. Tu nu-i cunoşti. Dar ei sunt prezenţi, cu ochii din lumea lor de dincolo pe tine. Nu s'au resemnat morţii. Din mormintele lor unde n'a mai rămas nicio mână de oase putrede, se îndărătnicesc să supravieţuiască, să învie în tine, să isprăvească prin tine, delegatul lor, tot ce nu le-a îngăduit timpul să ducă ei la sfârşit. E o întrecere surdă, neînduplecată între dânşii. O luptă gâfâită de exterminare. Fiecare vrea să-i înăbuşe de ceilalţi. Să pună el stăpânire pe tine. Şi pun stăpânire, dar succesiv. Când unul, când altul... Ce mizerie un trup de om şi viaţă omenească! Ce câmp de bătălie fără armistiţiu, între mii şi mii de morţi, care-ţi dictează ei vorbele, actele, fiindcă după salturi peste generaţii au isbutit să-şi pună ceva din ei şi în vremelnicul tău înveliş carnal!... Unul linia profilului, altul culoarea ochilor, glasul, un tic, chiar bolile lor... Rezemi fruntea unui străbun depe vremea lui Mihai Bravul, de palma altuia din timpul lui Boerebista; priveşti universul cu ochii bunicei (cum îmi spunea mie mama că-mi seamănă ochii) şi în râsul tău hohoteşte cine ştie ce ascendent din cine ştie ce alt veac, brigand? sfânt? erou?... sau desfrânat de pomină, care s'a bălăcit în toate mocirlele? Cine-i cunoaşte? Cine i-a inventariat şi i-a catalogat?... Şi chiar dacă i-ar fi inventariat şi catalogat cineva, cine-i poate opri pe aceşti necunoscuţi din care n'a rămas nici pulberea întoarsă în pulbere, cine-i poate împiedica să nu mai trăiască odată prin tine? să iubească? să urască? să gândească ? să ţi-se substitue la fieştece pas şi fieştece clipă, dându-te laoparte, ca să-şi facă mendrele lor? Tu gesticulezi fantomal, o viaţă pe care ei ţi-o comandă şi ei o continuă. Eşti umbra lor... Câte şi câte tomuri din biblioteca aceasta pe care-o inspectezi cu aroganţă, strâmbând scârbit din nări şi strănutând din pricina colbului stârnit depe infolii; câte n'au încercat să explice legile eredităţii, să le clasifice?... Gemmulele lui Darwin, determinantele lui Weissmann, legile lui Mandel... Le-am cunoscut mai târziu, ca să nu-mi spună nimic nou, fiindcă pe lume nu este nimic nou... Dar atunci, în adolescenţă, în tinereţe, fără să le cunosc încă, numai din ceiace credeam eu că e un instinct robust de conservare, am început mai întâi lupta cu aceşti despoţi din mormintele lor. Să-i smulg din carnea mea. Să-i înăbuş. Ii pândeam, mai vigilent decât se gândeau ei între dânşii să-şi ia locul. Orice şovăială, ispită a plăcerii, lunecare spre-o pasiune suspectă, o combăteam cu feroce îndârjire ca pe-un perfid mesagiu al lor...

Le-am extirpat toate... Le-am biruit, biruindu-mă, ca să pot birui. Să ajung tare şi singur, pe piscul sterp şi rece, pustiu, cum sunt toate piscurile înalte de unde cum ai ajuns începi să cobori... Acuma, la capătul celuilalt povârniş, al coborîşului, îmi dau seama că tot ei au fost mai tari. Mi-au jucat o farsă sinistră. Căci tot ei au trăit în mine: câţiva din ei, anume din ei, care-au fost atât de dibaci să-şi facă un instrument din aceste ambiţioase veleităţi ale adolescenţei, ale tinereţii... Credeam că lucrez în numele meu. Lucram însă tot în numele câtorva care i-au înlăturat pe ceilalţi: în numele cine ştie căror străbuni egoişti, avari, mizantropi, ambiţioşi, care s'au supravieţuit în mine. S'au supravieţuit, s'au realizat, s'au desăvârşit în noul tău stăpân, Zăbuc, moşneagul acesta singur, şi ursuz, maniac cum vezi..

Ce înţelegi tu ?... Mă priveşti cu mirare, poate cu milă... Ai făcut un nefericit schimb, Zăbuc!... In locul stăpânilor care te scoteau la plimbare, al copiilor care-şi făceau tovarăş de joacă robustă, bătrânul acesta care se înfundă într'un jâlţ şi deliberează într'o încăpere cu tomuri prăfuite, cu vitrine de colecţionar maniac... Astăzi e o zi proastă. Plouă afară. Frig. Urît. Umed... Mă dor încheieturile: scârţâie ciolanele bătrâne... Să aşteptăm soarele! Atunci vom ieşi amândoi la plimbare. Pe străzile unde nu mă mai cunoşte nimeni, într'o lume care nu mai e a mea... Acum să fim cuminţi. Aud dincolo paşii Zenobiei, despota noastră. Tu stai acolo pe blană; prefă-te că dormi! Eu am să deschid o carte şi am să mă prefac a citi. Aşa are să deschidă uşa, are să ne privească, are să clatine din cap, dar are să ne lase în pace... Ce titlu ambiţios de carte! *Cum se cucereşte viaţa*? Ciudat! Mai sunt oameni care cred că există o reţetă infailibilă pentru a cuceri viaţa !...".

TEATRUL MĂREŢIEI

(Urmare în pag. 7-a)

O regină însăcută, această Infantă ! O Elisabeth de şapesprezece ani, având focul, ardoarea şi bărbăţia Navarrei sale natale. Inainte de a părăsi Portugalia unde a suferit o umilinţă pe care o simte ca pe o arsură pe întregul său corp, încearcă să o convingă pe Dona Inès să o însoţească. Să salveze vieaţa ameninţată a acesteia, să înapoieze regelui şi lui Don Petro lovitura pe care a suferit-o, iată o îndoită victorie care i s'ar potrivi de minune.

„Sunt două feluri de glorii : gloria divină, când Dumnezeu e mulţumit de noi, şi gloria umană când tu însuţi eşti mulţumit de tine. Salvându-te, dobândesc aceste două glorii. Şi mai ales pe a doua, căci natura omenească mi-ar porunci mai degrabă să te urăsc. Dar eu fac puţin caz de natură".

Iată cuvintele prin care Infanta, cu sufletul palpitând de grandoare, se exprimă deplin.

Dar Dona Inès rezistă : „N'am fost făcută ca să lupt, ci ca să iubesc", spune această fiinţă pe care dragostea pentru Don Pedro, pentru copilul pe care-l poartă în sânul ei, şi dragostea pentru orice lucru, o înalţă deasupra propriei sale vieţi, deasupra propriei ei morţi. Şi ea se gândeşte la Dumnezeu, dar imaginea cerului o aduce spre pământ, căci lucrurile divine pe care le cunoaşte, pe pământ le-a trăit. „Pasiunile noastre sunt îngerii Domnului", spune ea. Intr'adevăr pasiunea o transfigurează căci iubind ea creiază din nou lumea şi nu are nevoe s'o cucerească. Această pasiune depăşeşte adevărul psihologic. Suntem departe de atitudinea Phedrei, prizoniera unei pasiuni care o duce la întâmplare, aşa cum duce uraganul o barcă pierdută pe valuri. Am căuta în zadar la Dona Inès les hauts et les bas ale inimii omeneşti, cercul infernal al îndrăgostitei pradă luptei care o împinge să cucerească ceeace nu poate fi decât primit. Phedra este adevărată, Dona Inès e sublimă. Şi părăsind-o, Infanta nu poate decât să-i spună : „Eh bien ! dona Inès, soyez donc sublime, puisque c'est cela décidément qui vous tente. Sublime en ne partant pas. Sublime en ne poussant pas à trahir. Allons, soyez sublime tout votre saoul, et mourez y. Adieu."

Cu dona Inès, Montherlant părăseşte domeniul adevărului pentru a intra în mit. Nu este o mai mare grandoare în artă, decât cea care, depăşind particularul în care se întrupează ideea ca într'una din nenumăratele fotografii ale unui film, se situiază dintr'odată într'o realitate superioară, realitate numai spirit. Nu mă gândesc la mit numai ca la un mijloc de cunoaştere care se ridică deasupra particularului împrumutând Esenţei o formă sensibilă prin mijlocirea imaginei înăscute în sufletul omenesc, ci şi la forma pe care o îmbracă când trăteşte într'o operă de artă. Nu era aici secretul artei greceşti, creind personagii atât de universal adevărate, ca Antigona de exemplu ? Şi nu la Antigona s'a gândit autorul făcând-o pe Dona Inès să spună : Nu trăiesc ca să lupt, ci ca să iubesc ? Aceste cuvinte corespund celor spuse de eroina greacă: Nu trăiesc ca să urăsc, ci ca să iubesc.

Poetul grec a zugrăvit dragostea de frate, fidelitatea dincolo de vieaţă în respectul legilor divine. Poetul francez a zugrăvit dragostea de mamă a unei femei creştine gata să moară spre a rămâne credincioasă faţă de ceeace are pentru ea un preţ mai mare decât propria ei vieaţă.

Dona Inès intră în Pantheonul eroinelor măreţiei umane. Este o soră a Chimenei şi a Paulinei şi găsim încă în ea, ceva care pentru sensibilitatea noastră o face să fie mai presus de eroinele lui Corneille. In aceste timpuri de suferinţă, această tânără mamă care poartă odată cu dragostea ei întreaga nădejde de pace a umanităţii, ispăşeşte pentru o neînţelegere între bărbaţi, care în fond nu o priveşte. Ferrante, regele, este lumea, şi el deasemenea mare, luciditatea sa ridicându-l deasupra propriei sale fiinţe. Este tot atât de complex ca însăşi lumea, plin de contradicţii, de conflicte care îl sfâşie. Nu se salvează decât văzând limpede. Desigur, acest om care e în largul lui peste tot unde domneşte gravitatea, nu-i străin de pasiunea omenească. L-a iubit pe fiul său Pedro, dar această dragoste s'a uzat, ca totul pe acest pământ. Intâlnirea cu Dona Inès îi redeşteaptă sentimente uitate şi în primul rând se regăseşte pe sine în această mare mărturisire pe care i-o dictează simpatia sa pentru dona Inès, care provoacă în el un fel de criză de sinceritate. Totuşi, Ferrante este înainte de orice, rege, această funcţie dictându-i datoria: un rege e ca un mare copac care trebue să facă umbră.

×

La Reine Morte se citeşte ca o poemă în proză. Nici o facilitate, nici o concesie în această proză uneori prea literară, prea scrisă. Căci teatrul modern, cinematograful, radio-ul şi chiar stilul celor mai mulţi scriitori ne-au obişnuit cu o oarecare nepăsare în felul de a se exprima. Cu toate acestea nimic nu supără în acest „drapé" al limbii care este aproape tot atât de rezistentă ca şi marile versuri ale tragediei clasice. Autorul ar fi trebuit să scrie în versuri şi n'a făcut-o poate dintr'o concesie pentru gustul timpului. Dar şi-a luat revanşa, dând prozei sale o poezie care isbucneşte dealungul dramei sale în imagini de o minunată bogăţie.

Dificultatea era în absenţa acţiunii. Personagiile se întâlnesc, se înfruntă. In ele este totul, şi în această ameninţare de moarte care pluteşte deasupra capului Donei Inès. In afară de sosirea Infantei, nu se petrece, ca să spunem aşa, nimic în această dramă. Cu toate acestea este un ritm suveran în fiecare scenă, un ritm care asemenea unui suflu puternic animă această operă dela un capăt la altul. Il găsim în orgoliul Infantei, în dragostea donei Inès, în atitudinea regească a lui Ferrante. E acel suflu de măreţie care umflă pânzele invizibile ale operei.

×

Teatru al măreţiei, prin credinţa în noblefea sufletului, în puritate, în dragoste, această operă face să strălucească într'o epocă turbure tot ceeace înalţă.

Inainte de a citi la Reine Morte, făcusem o experienţă foarte semnificativă. Răsfoisem piese de succes, apărute în cursul ultimilor zece - douăzeci de ani şi-mi dădusem seamă că erau moarte, moarte deabinelea. Şi asta pentrucă toţi aceşti autori se temuseră de un public al cărui gust fusese stricat de cinema şi de facilitate. Fuseseră prea uşurateci. Cât despre Montherlant, el este dificil. El tratează publicul ca pe cineva care mai are încă un suflet şi în acest suflet sensul măreţiei. Şi iată că publicul găseşte în la Reine Morte piesa pe care o aşteaptă de totdeauna.

Nu-i aici mai mult decât trebuie pentru a saluta începutul unui nou capitol în istoria teatrului francez ?

RAINER BIEMEL

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREŞTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

Nr 35

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

NUMĂR DE CRĂCIUN
PREȚUL 20 LEI

ANUL LII Nr. 35
Marți 21 Decembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

JEAN PERREAL — Nașterea

Cuvântul, viața și literatura

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Am afirmat într'un alt articol că puterea cuvântului de a exprima realitatea, este redusă. Despre cuvânt se spune că este un simbol, exprimând adică nu întreaga realitate pe care o ascunde, ci caracterele esențiale din ea. Cuvântul pasăre acoperă întreaga existență reală a sburătoarelor, dar în afară de elementele esențiale din realitatea aceasta nu mai exprimă nimic. Ba neglijează totul. Culoare, formă, cânt. Nici cuvântul privighetoare nu exprimă decât tot calitățile esențiale ale speciei, atâta vreme cât acest termen nu-ți vorbește nimic de culoarea penelor, turnura corpului, etc. Realitatea făcută din atâtea elemente se ascunde în dosul unuia singur, sau a două-trei. Oamenii se înțeleg prin capacitatea de sugestie a cuvântului. Când ți se comunică termenul de privighetoare, e deajuns atât ca să amănunțești, în spirit, restul ce nu se comunică. Fiind simbol, cuvântul e sugestiv. Deaceia îmi pare că arta cuvântului nu se sprijină pe efortul de a exprima tot, dând amănunte cât mai complicate și mai diverse, ci caută a se realiza integral prin sugestie. Constatarea aceasta, care a necesitat scurta demonstrație de mai sus, este, astăzi, banală în artă. Sugestia reprezintă un hallo, o ceață, unde personalitatea cetitorului are posibilitatea să se realizeze, punându-se la contribuție cu toate latențele, adică visările, stările confuze, aspirațiile și elanurile embrionare. Adevăratul scriitor dă cetitorului jaloanele pe care se sprijină, apoi, activitatea creatoare a fiecărui ins, rămasă în embrion. S'ar părea curios că afirm existența unei activități creatoare la fiecare ins, doar că o fac embrionară. Și totuși așa este. Talentul de a scrie poezii sau romane, de a sculpta o statuie sau a picta un tablou, nu este decât facultatea creatoare accentuată a unor indivizi, care s'au născut cu ea. Ca probă că așa este și că la unii chiar dintre scriitori, această facultate este mai desvoltată și la alții mai rudimentară, este scara nesfârșită a valorilor dintr'o literatură. Nu se va spune niciodată cu putere de convingere că între scriitorii unei nații și restul locuitorilor este o delimitare precisă, că de-aici încolo sunt scriitorii și de-aici înapoi nescriitorii. Nenumărați sunt cetățenii ce n'au publicat dar au scris frumoase epistolii, versuri realizate, parțial, prin impulsiunile acelei facultăți embrionare; treptele ierarhice ale talentului merg astfel dela geniu, coborînd până la cel mai umil și neînzestrat cetățean, care și el a potrivit în viață, măcar odată două cuvinte cu un răsunet altfel decât cel obișnuit și care au plăcut ascultătorului. Vreau să spun astfel că prin însuși harul vorbirii, omul este în posesia activității creatoare. Cine potrivește adesea cuvintele, ca ele să exprime o stare plăcută, acela este, desigur, un autor, chiar dacă nu scrie sau nu publică. Adică, prin puterea de sugestie a simbolurilor, anume potrivite, creindu-se hallo-ul, se creiază însăși poezia. Acum nu mai apare ciudată nici o altă afirmație mai veche, relativă la divorțul dintre trăire și literatură.

Când cuvântul n'are puterea de a exprima realitatea, adică trăirea, ci sugerează, înseamnă că domeniul activității creatoare are alte valențe decât acel al trăirii directe. Literatura este arta cuvântului, arta simbolului, arta sugestiei. Trăirea este activitatea simțurilor cu valoare de o singură clipă, atunci când ea se efectuiază. Dispărută clipa, trăirea se preface în amintire, pe care o exprimă cuvântul. Numai egalitatea de simțire a oamenilor face posibilă înțelegerea dintre ei. Infinitele vase comunicante ale aceleiași substanțe produc comunicarea și punerea de acord a tuturor locuitorilor globului. Din acest punct de vedere, ne pare falsă literatura autenticilor, experiențialiștilor. A exprima trăirea nudă, este o imposibilitate. Cuvântul nu poate spune tot, iar curgerea simțirii, curgerea sufletească este atât de rapidă că nu se poate surprinde. Cuvântul rămâne și-aici, ca pretutindeni, să exprime numai o parte și-anume, esențialul.

Amănuntele curgerii sufletești rămân să se complecteze cu capacitatea emotivă a cetitorului. Literatura autenticilor vrea să fie documentară. Documentul sufletesc trece, la ei, înaintea exprimării și când este așa se abdică dela nobila frumusețe a artei literare care constă tocmai în expresie. Dar nu-i numai aici scăderea literaturii lor. Cei mai mulți mimează documentul sufletesc. Documentar a fost Proust. Dar cazul lui special se explică prin condițiile vieții sale. Imitatorii au mimat și mă gândesc, în ceeace privește literatura românească, la acel roman ratat al lui Anton Holban, Ioana, care nu poate fi cetit fără eforturi și suferință. Cei cari ca Anton Holban imită acest gen de literatură, introspecționistă, documentară, tinzând la reproducerea trăirii, nu cunosc tendința separatistă de viață a cuvântului, sau, când o cunosc, caută să o înfrângă. Bineînțeles, aici nu poate fi reușită. Dar dacă aceștia greșesc, cine scrie literatura bună? Este o întrebare la care s'ar părea, și nu fără temeiu, că s'a răspuns până acum. Dacă e vorba de roman, pe calea bună se află aceia care plini de amintirile unei trăiri bogate și suculente, redactează vieți imaginate, dar posibile. Nu viața lor interesează dară, ci vieți posibile, într'un cadru de verosimilitate perfectă. Forma talentului acestora corespunde tendinței separatiste a cuvântului care părăsește realitatea, așa cum scriitorul părăsește viața sa pentru a realiza una simbolică.

(Urmare în pag. 2-a)

Aurora sufletului omenesc

de preot MIHAIL BULACU
Conferențiar universitar

Sufletul omenesc, scântee din marele foc al divinității, a peregrinat mii de ani în umbra despărțitoare de marea tulpină, din care s'a desprins. Istoria religiunilor la diferitele popoare ale omenirii, în care sufletul omenesc s'a străduit să-l mai găsească pe adevăratul Dumnezeu, este o dovadă concretă pentru adevărul afirmat. Umbra păcatului înnsse frumoasele calități ale sufletului dela creațiunea divină, când a fost făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Politeismul popoarelor antice, cu haosul religios în care se afundaseră, avea încă o paloare de conștiință, a descendenței dintr'un monoteism puternic, în legătură cu opera creațiunii, de către un singur Dumnezeu. Iar venirea unui Mantuitor, pe care cerurile de sus să-l trimită omenirii, se reflecta în suflete în nostalgia firească, în care se afla. Asttel, Indienii evoluând în religiunea lor, dela Brahmanismul panteist la Neobrahmanism sau Hinduism, aveau pe lângă Brahma, divinitatea supremă, încă alți doi zei: Vișnu și Siva. Vișnu, zeitatea cea mai însemnată avea menirea reîntrupării. Iar cea mai însemnată reîntrupare urma să fie în Krișna, care avea să zdrobească capul șarpelui Kalia. Iar prezentarea vieții legendare a lui Krișna, cu învățăturile sale, era expusă într'o scriere vestită și tradusă și la noi în românește, întitulată Bhagavad-Gita, din care se pot vedea unele asemănări cu viața Domnului Iisus Hristos.

La rândul lor, Chinezii, Egiptenii, Perșii, Grecii, în diferitele lor credințe religioase, aveau și nădejdea în întruparea unei zeități mantuitoare. Fenomenul acesta al năzuințiii permanente în întruparea unei zeități salvatoare, chiar din partea acelor ce nu cunoscuseră revelația divină, este explicat mai târziu de Sf. Apostol Pavel, care apreciază strădania sufletului păgân, de a se încerca prin firea cu care l-a înzestrat Dumnezeu, de a săvârși cele ale legii divine, pe care numai Domnul Hristos ne-a desăvârșit-o în chip deplin.

La rândul lor, filosofii lumii antice, în nebuloza efortului rațiunii umane, vorbeau despre „Logos", despre „Înțeleptul universal", precum s'a putut vedea în scrierile lui Socrate, Platon, la stoici și neaplatonicieni. Istorici ca Tacit și Suetoniu vorbeau despre locul unde avea să se nască Mântuitorul în Răsărit. Iar marele poet latin Virgiliu, autorul Eneidei și al Georgicelor, înfățișa lumii antice profețiile sibilelor, despre venirea unui Mântuitor:

„Timpurile prezise de Sibilă au sosit,
Imensa ordine a veacurilor ia un nou curs
Un copil, tatăl unei noui rase, este trimis din cer.
El va lua loc în sânul divinității,
Va vedea pe eroi amestecați cu zeii și va fi cinstit de ei,
Va conduce lumea potolită prin virtuțile tatălui său.
Timpul sosește, vine, primește-ți marile onoruri.
Vino, scump fiul al zeilor, odraslă lui Jupiter!
Privește înaintea ta, pământul ți se închină și te salută.
Pământul, marea imensă, cerul înalt.
Privește, totul se bucură la apropierea veacului ce vine".

Egloga IV ad Pollionem.

Din textul acestor priviri profetice și mai ales al exprimării dorinței nestrămutate, din partea omenirii, de a veni un Mântuitor, putem înțelege starea sufletească generală a omenirii, dornică de a putea gusta cât mai curând din fericirea sufletească, pe care o aștepta cu atâta nerăbdare, dela un trimis al părintelui ceresc. Acei ce au văzut locașuri de biserici, fie la orașe, fie la sate, zugrăvite în exterior cu chipuri de ale filosofilor lumii antice, ori cu chipuri din ale sibilelor, își pot explica motivul. Fiindcă și aceste suflete au reprezentat nădejdea supremă a omenirii în venirea unui Mântuitor.

Astfel că lumea păgână se găsea într'o mare descompunere morală începând cu imperiul roman, pe vremea împăratului Octavian August. Dar nădejdea sufletească a tuturor popoarelor lumii și mai ales profețiile precise de ordin mesianic inspirate prin puterea Sf. Duh, precum ne istorisește Sf. Scriptură, s'au împlinit cu exactitatea timpului, locului și tuturor împrejurărilor, în care s'a născut Domnul nostru Iisus Hristos. Iar efectul spiritual, pe care l-a avut noua lumină a revelației Creștinismului, prin viața și învățăturile Domnului Hristos, a fost fericita regăsire a sufletului omenesc cu revelația supremă a Divinității, care l-a creiat și i-a purtat de grijă de-alungul tuturor mileniilor.

Intre atâtea suflete luminate ale lumii culte și civilizate de mai târziu, cari au salutat cu cele mai pioase omagii creștinești descoperirea luminii mântuitoare a sufletului omenesc, adevărata lumină a cunoașterii, ne vom opri la reflecția pe care a făcut-o ilustrul matematician, fizician, filosof și pios creștin, din veacul al XVII-lea, Blaise Pascal, în „Pensées sur la vérité de la religion chrétienne": „Numai în Iisus Hristos și prin Iisus Hristos, numai în el singur și numai prin el singur, omul poate să cunoască în același timp mizeria sa și remediul mizeriei sale, infirmitatea naturii sale și puterea grației, obscuritatea și lumina, rațiunea și a uneia și a alteia. El este Mesia cel așteptat, liberatorul făgăduit, trimisul și instrumentul lui Dumnezeu, prin care trebuia să fie instaurată împărăția lui Dumnezeu pe pământ. Și când, după patru mii de ani, el a venit printre oameni, atunci când el le-a spus „pentru mine au fost făcute toate acestea, pe mine m'ați așteptat", el a ridicat întregul văl: el l-a ridicat cel puțin pentru acei ce-l cercetează în simplitate și'n umilința inimii și care nu recunosc altă mărire înaintea lui Dumnezeu, decât pe aceea a științeniei; acelora și numai acelora, divinitatea sa este descoperită, celorlalți ea încă a rămas ascunsă: căci numai lui i-se poate aplica cuvântul profetului în mod deplin: „Deus absconditus". (Chapitre II. Le Nouveau Testament. Jésus-Christ).

Omul de știință, căruia nu i-a lipsit nici cunoașterea civilizației trecute, nici contribuția la progresele ei prin însemnate contribuții științifice, — prin graiul luminos al propriei sale conștiințe ne înfățișează ceea ce a simțit, ceea ce a trăit, căutând să pătrundă în frumoasele taine spirituale ale Creștinismului.

In nebuloza vieții spirituale prin care trecem, când multe suflete pot fi contagiate de nostalgia haosului și a hazardului, se impune un popas de reflecție creștină, asupra acestei teme, veșnic actuală. Este tot ce poate fi mai de folos pentru bunul creșun, în timpul sărbătoririi Nașterii Domnului Hristos, când creștinul scoțându-și din bibliotecă cartea Noului Testament, poate reciti și :i medita în duh de pietate creștină asupra razelor de lumină ale revelației, ce constituiesc o sănătoasă aurora a sufletului omenesc, așteptată și realizată în multe suflete.

Rolul virtuților feminine în creștinism

de ION ȘTEFAN

Samuel Butler notează într'o pagină a carnetelor sale că „creștinismul este o religie a femeilor, inventată de femei și de oameni efeminați, pentru uzajul lor personal. Fundamentul unic al bisericii nu e Christos, așa cum se spune în mod obișnuit, ci femeia. Și a numi pe Fecioară Regina cerurilor nu e decât o formă poetică pentru a recunoaște că femeile sunt sprijinul principal al preoților".

Observația lui Butler e însă prea generală. Ea își poate păstra un grăunte de adevăr numai dacă e redusă la limitele catolicismului. În cele ce urmează, vom încerca să justificăm această afirmație.

In genere, omul are nevoie de stimulente, pentru a-și păstra și împrospăta legătura cu divinitatea. Intre aceste stimulente, care împiedică regresiunea spiritului religios, cel mai puternic e conținut în formele cultului. Acolo unde ingenuitatea primară și plasticitatea receptivă în fața cultului s'a rutinat, se recomandă ruperea provizorie din cotidian și frecventarea unor locuri de elecțiune în care prezența lui Dumnezeu e sugerată de tradiție ca mai vie și turburătoare, locuri care evocă mai ușor divinitatea, — adică pelerinajul. Țara care posedă cele mai numeroase locuri sfinte este de sigur India. Omul superior se poate dispensa însă de toate aceste excitante externe, găsind în sine însuși forța necesară alimentării flacării religioase.

Această căutare de sprijin în afară și recurgerea la mijloace complicate și adesea fastuoase pentru menținerea intensității credinței religioase par a fi de esență feminină și transpar cu claritate mai pregnantă acolo unde spiritul femenin a jucat un rol mai important. Această constatare îndreptățește părerea că există o interdependență dată între caracterele unui popor — în cazul nostru efeminat — și confesiunea sa religioasă. Creștinismul înaintând spre apus, a pierdut treptat din amprentele spiritului oriental, iar separația dintre Roma și Constantinopol se datorește în mare măsură diferențelor de structură spirituală dintre occident și orient. Cât despre repartiția confesiunilor, în urma diverselor schisme, se știe că, în bloc, catolicismul e congruent cu latinitatea, că tendința protestantă e mai accentuată la rasele germanice (și derivă din catolicism, ca o reacție virilă contra feminismului acestuia), iar ortodoxismul stărue până aproape de confinele spiritului slavo-bizantin.

Dependența de o autoritate îndrumătoare și ocrotitoare — caracteristică feminină — e mai simțită în catolicism. Conservatismul, necesitatea reprezentărilor pentru fixarea și concentrarea asupra divinității, fastul stimulenților, atenuarea discrepanței dintre cele două mijloace de răsplată a faptelor omului prin intermediul purgatoriului, (e semnificativ ca orientul primitiv a îngroșat insistent grozăviile iadului), îndulcirea exigențelor incluse în ortodoxism, „indulgențele" ce presupun o anumită lene spirituală, cultul „harului", — sunt trăsături specifice catolicismului, care derivă, toate, din principii feminine, lucru lesne de analizat. Putem adăuga mărturisirea zilnică (se cunoaște doar nevoia imperioasă de confesiune a femeii) împărtășania cotidiană, cultul păcii, al milei, al compasiunii și speranța fervență în concesiunile făcute de sus. Sunt trăsături ce denotă o slabă responsabilitate și o supunere netă, atitudini din care reiese cu evidență spiritul feminin al catolicismului, încoronat prin cultul ardent al Fecioarei.

Aceste multiple implicații în complexul feminin ale catolicismului se datoresc rolului preponderent al femeii în lumea romanică. Femeia de sânge latin a excelat în a se învălui în umbre misterioase, a cultivat finețea îmbinată cu curtoazia, a respirat într'un larg orizont sentimental, având un registru de legături multiple, cu tendințe spre poligamie, — de altfel ca și în orient, unde ea n'a știut însă să cucerească măcar o aparență dominație — incitând astfel imaginația bărbatului, îmbogățindu-i viața erotică și devenind suverană prin impunerea formelor ei de viață rafinată, dar având totuși nevoie de ocrotire, — fapte care au născut o erotică complexă, au dat naștere cavalerismului, ca și unei bogate literaturi idilice, pastorale, cu prelungiri, prin predominanța sentimentului, chiar în individualismul romantismului îndrăgostit de penumbre. Saloanele au constituit o regalitate feminină închisă, care a rafinat relațiile dintre semeni. Element incitator, muză, femeia, n'a fost însă nici aci creatoare. Abundența madonelor și a nudului în Renaștere provine din aceeași splendoare în care a tronat femeia romanică.

Dacă femeia a radiat însă cândva atâta finețe, dacă altădată frecventarea societății feminine însemna un câștig în planul rafinamentului și al stilizării, impunând etichete și restricții, îndulcind moravurile, azi frecventarea cercurilor feminine, drept urmare a masculinizării sexului slab, aduce o notă de exces, de vulgarizare și depravare, ca și cum femeia ar crede că acestea sunt notele distinctive ale divinității. Această modificare se datorește însă în primul rând influenței protestante. Intr'adevăr, în țările protestante, omul n'a fost influențat și educat de femeie și aceasta și din vina ei, pentrucă n'a urmărit decât fie viciul, fie mariajul, prin care triumfă indolența spirituală. Probitatea morală provoacă adesea cecitatea spirituală. O armonizare a idealurilor e dificilă și nu vedem încă cum ar putea coexista perfecțiunea etică cu perfecțiunea estetică.

(Urmare în pagina 6-a)

CORREGGIO — Noaptea sfântă

SCRISORI DIN PARIS

SALONUL DE TOAMNĂ

de MIHAIL NICULESCU

Am citit, — sub semnătura unor critici de artă pe cari căutându-le încredere încercat, în scrisul lor săptămânal, am ajuns de mult să prețuiesc, — că Salonul de toamnă, inaugurat la sfârșitul lunii trecute, e una din manifestările cele mai complete și mai triumfătoare ale picturii franceze contemporane. M'am bucurat de aceste aprecieri generoase ale unor profesioniști ai condeiului critic, cu satisfacția pe care ți-o dă întâlnirea în spirit cu oameni mult mai apropiați, deși fără să-i cunoști și fără să știe că exiști, de cât aceia pe cari îi întâlniți în împrejurările vieții de toate zilele. Odată mai mult, această formă a solidarității care exclude indiscreția și familiaritatea vulgară, mi s'a părut una din cristalizările cele mai prețioase ale stării de societate și sociabilitate.

Braque, Matisse, Segonzac și Bonnard, Dufy, Waroquier, Utrillo și Van Dongen, André Lhote și Maurice Denis, pictori printre cei mai proeminenți, — Despiau, Wlérick, Yencesse, dintre sculptori — au contribuit cu operele lor, la prestigiul acestei manifestațiuni de artă franceză, căreia svonul public, anonim, i-a răspândit faima unei străluciri „cum nu s'a mai văzut de 20 de ani".

O sală întreagă cuprinde 26 pânze de Braque, de a cărui operă se leagă începutul cubismului și chiar numele ce s'a dat acestei revoluționare viziuni artistice. (Observația lui Appollinaire, că „Braque folosește în pictura lui, cuburi", a fost reluată de un ziarist, care a numit în derâdere această artă, — „cubistă"). E o impresie fascinantă aceea care întâmpină și reține pe vizitatorul sălii Braque, impresie în compunerea căreia intră și ramele tablourilor, reapărând chiar cele polite în aur. Amănunțind prima impresie, găsești o împletire paradoxală de libertate și rigoare, un fel de halucinație lucidă, supraveghiată. Dacă am reține din Braque numai aspectul „decorator" și încă, cu greu i s'ar găsi pereche în știința subtilă, de un gust atât de sigur în desfășurarea gamelor cromatice.

Fără îndoială, e una din cele mai delicate voluptăți, să descoperi culorile în puritatea lor virginală, neîncepută, înainte de a fi fost încorporate unor obiecte și într'o perspectivă în care ne recunoaștem, pentrucă e aceeași în care toate lucrurile par sortite să servească la ceva, să ne fie folositoare, în cel mai larg înțeles. Dar nu cred că acest elementarism al culorilor dezafectate și pure de orice ser artistice și cu atât mai puțin al creației picturale. Renunțând la procedeele obișnuite de trompe l'oeil ale perspectivei și redării reliefului prin distribuirea umbrelor și luminilor, Braque și-a ales desigur, una din căile cele mai puțin lesnicioase de pătrundere în zona prețuirii publicului larg. De ce n'am spune chiar, că a vrut să se pună la adăpostul acestei prețuiri. Nu din dispreț pentru public și popularitate, dar pentrucă artistul autentic știe că lauda îi este primejdioasă, atrăgând indirect atenția asupra unor încelesuri din propria-i operă, pe care el preferă să le bănuiască doar, învăluite în penumbra atenției. Spunea chiar Braque: „O pânză lăudată se strică, ajunge pășunea bunului gust. Cui poate să-i mai slujească? Nici măcar bunului gust". Din punctul de vedere al bunului simț, al mentalității și opticei obișnuite, s'ar putea pretinde că Braque se înșală. Dar cât de potrivit mi-se pare aci cuvântul admirabil pe care l-am auzit odată la cursul lui Paul Valery: „Ne putem înșela, dar și atunci trebue să ne înșelăm cu îndărătnicie!" Sau, ce ne împiedică să ne gândim, că din punctul de vedere al unui bun simț, care ne-ar depăși, chiar sensul creației ar fi fost dela început îndrumat anapoda, dar că stăruind cu îndărătnicie, vom ajunge totuși cândva să ieșim din haosul în care se pierd fără consecință, sforțările noastre izolate. vitute să fie ultimul cuvânt al bucuriei

(Urmare în pag. 4-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL MUNICIPAL: „ROMANȚIOȘII", COMEDIE IN TREI ACTE IN VERSURI DE EDMOND ROSTAND, TRADUCERE DE MIRCEA DEM. RĂDULESCU.

TEATRUL NAȚIONAL: „GRINGOIRE" COMEDIE INTR'UN ACT DE THEODORE DE BANVILLE, IN ROMÂNEȘTE DE D. ANGHEL ȘI ST. IOSIF.

TEATRUL NAȚIONAL: „CAPRICIILE INDRĂGOSTIȚILOR", PASTORALA INTR'UN ACT DE GOETHE, TRADUCERE DE ST. O IOSIF.

TEATRUL NAȚIONAL: „O SĂRUTARE", POEM DRAMATIC INTR'UN ACT DE I. PETROVICI.

Principala raţiune de-a exista a pieselor lui Rostand o constituie o anumită poesie „agreabilă" pe care ele o conţin, poate nu întotdeauna de cea mai bună calitate şi nici întotdeauna autentică, dar care-i oricum, poesie, place, încântă.

Daca, însă, nici acest lucru nu este realizat şi pus în valoare cu ocazia unei reprezentaţii, atunci acestor piese s'ar putea spune că li se ia până şi u'tima importanţă pe care mai pot s'o aibă pentru spectator şi, totodată, şi unica lor şansă de-a place. Ori, spectacolul dat la teatrul „Municipal" cu „Romanţioşii" n'a reuşit să creieze nici un moment atmosfera de poezie pe care acest spectacol — ca să reuşească — o cere.

Nici regia d-lui Alex. Ştefănescu nici decorurile sărăcăcioase şi lipsite de culoare ale d-lui Traian Cornescu nu erau de natură să contribuie la realizarea unei astfel de amosfere.

Cine ştie dacă nu cumva, altfel, cu nişte decoruri mai ingrijite, în tonuri Watteau, cu scene jucate cu mai mult rafinament, poate că această glumă teatrală, chiar aşa uşoară şi inconsistentă cum este, tot ar fi reuşit şi asta poate tocmai pentrucă este uşoară.

In ce priveşte actorii, în rolul Sylvetei am găsit-o pe d-ra Mya Coca. Deşi despre d-sa nu se poate spune că a avut propriu zis un joc mai deosebit, totuşi, graţie fizicului şi vocii d-sale, se poate spune că era, oricum, cea mai indicată pentru a fi o bună interpretă a acelei Silvete tinere şi romanţioase.

In ce priveşte pe d. Geo Maican, în Percinet — rol corespunzător Silvetei — d-sa a fost mult mai greoiu şi, temperamental, mult mai depărtat de genul în-suşi al acestei piese.

In general bine d-nii George Sion şi Dinu Macedonschi în Berganim şi Pasquinot. Deasemenea şi d. Rogalschi, în Straforel şi d. Gh. Patrichi în Blaise, grădinarul.

In concluzie, — ţinând seama şi de faptul că acest teatru se numeşte „Municipal", ceeace pare în el însuşi să cuprindă şi program şi anumite preocupări şi anumite tendinţe şi anumite obligaţii — cred că n'ar fi cazul să i se facă vre'o încriminare cuiva pentru reprezentarea unei piese de Rostand, fie ea chiar „Romanţioşii"; dar nu-i acelaşi lucru atunci când este vorba de felul cum se realizează un astfel de spectacol.

In ce mă priveşte cred că se putea face chiar şi din această piesă un spectacol mai bun, dacă i s'ar fi imprimat un ritm mai viu, mai spiritual, mai spumos, dacă i s'ar fi dat mai multă graţie spre a se face din această comedie o adevărată glumă teatrală, aşa cum de altfel cred că a voit-o şi autorul.

Pe când aşa...

*

In ultima premieră a Teatrului Naţional ni sa dat un spectacol format d'n trei comedii în câte un act. Cred că din când în când nu este rău mai cu seamă că între astfel de piese pot fi uncle cari pot oferi spectacole deosebit de frumoase, cum e de altfel cazul cu unele dintre piesele ce se reprezintă acum.

In definitiv piesele într'un act au şi ele rostul — şi uneori şi farmecul — lor.

Şi se pare că sunt unele dintre ele destul de realizate, cum ar fi între altele şi recenta piesă într'un act a d-lui Ionescu Morel care de curând a fost dată chiar la Teatrul Naţional, într'un spectacol de matineu, despre care iarăşi se zice că n'ar fi lipsită de calităţi.

Şi acum revenind, prima dintre cele trei piese într'un act, prezentată în direcţia de scenă în general bună nuanţată a d-lui Victor Bumbeşti — cu oarecari rezerve cari nu ştiu dacă-i pot fi imputate d-sale — a fost „Grizgoire" a lui Banville o delicioasă comedie, frumos cizelată, frumos echilibrată, o lucrare mai mult poetică dar de o poezie ceva mai rafinată decât cea pe care o găsim în piesa de care m'am ocupat mai sus, deci altceva decât Rostand, sau, dacă ar fi să fac numai decât o comparaţie un Rostand dar mai „subtire" (deşi nu-i tocmai exact, filindcă piesele lui Banville e pe linia unei tradiţii de autentică eleganţă stilistică şi finete galică ceeace nu-i întotdeauna cazul celui dintâiu).

Şi pe deasupra o piesă destul de frumos jucată.

Cel dintâiu care trebuie menţionat este d. C. Mitru care a ştiut să ne prezinte cu finete şi cu frumoase nuanţe figura unui rege „bonhomme", iubitor de artă şi îngăduitor cu artiştii, pe care-i consideră ca pe nişte copii cari nu-s răi ei numai fac pozne, cari din când în când trebuesc iertaţi, pe cari ştia să-i înţeleagă şi să-i preţuiască.

In ce priveşte anecdotica piesei se pare că Banville s'a inspirat de un fapt care nu se referă la Gringoire ci la Villon, făcând cu acest prilej — desigur o voită — „licenţă... poetică" chiar şi în ce priveşte caracteristicile sufleteşti ale celor două personagii, împrumutând unuia trăsăturile celuilalt.

Şi deasemenea tot o licenţă poetică cred că ar trebui socotit şi portretul pe care Banville i-l trasează regelui Ludovic al XI-lea pe care nici istoria şi cu atât mai puţin tradiţia nu vor să-i acorde trăsături aşa de simpatice...

O actriţă care deasemenea a fost cu totul în spiritul acestei comedii şi care a ştiut să dea un anumit farmec interpretării d-sale, arborând acea gentileţe deosebit de necesară rolului, este d-ra Emilia Cosachievici, care a înţeles că astfel trebuie să fie o Nicole Andry, o frumoasă postăvăreasă, frumuzoaică, care ştie că-i frumoasă şi că vorbeşte regelui ei.

Bine deasemenea d-nii H. Polizu şi N. Dimitriu în Simon Fourniez şi Oliver-le-Dain.

Ajung acum la două dintre elementele cele mai tinere ale primei noastre scene: d-ra Nina Diaconescu şi d. George Marcovici.

D-ra Nina Diaconescu a fost destul de romantică şi de aeriană, în rolul Louisei, aşa cum cere piesa, isbutind — cu toate că risca să fie antrenată pe un drum greşit de partenerul d-sale d. Marcovici — să se menţie pe această linie, mai cu seamă că scena dintre ei, prezentată astfel, oferă un inevitabil contrast, sfricându-i în orice caz d-saie şi punându-o, tocmai pe d-sa care era pe linia justă, într'un fel de inferioritate scenică.

In ce-l priveşte pe d. G. Marcovici, fără ca prin cele ce urmează să reviu asupra celor scrise despre d-sa cu ocazia sau, mai exact, în marginea cronicei mele despre piesa „Băiatul" de la Sărindar, şi, deci, necontestându-i talentul pe care, cum s'ar zice, în fizică, d-sa îl are oarecum în stare potenţială, voiu spune, totuşi, că în „Gringoire" n'a fost bine.

De altfel nici n'a fost potrivit pentru acest rol. Se repetă, prin urmare, acelaşi lucru cu d-sa ca şi în „Băiatul". Dar, ceva mai grav, de data aceasta a fost şi supărător, forţat, aşi putea spune deplasat şi în mod voit deplasat. Fiindcă, în definitiv, oricine poate să fie greşit distribuit într'un rol — şi lucrul se întâmplă, oricui, e omeneşte posibil, o greşeală de apreciere oricând se poate face asupra cuiva, iar disciplina, care trebuie să domnească în orice teatru desigur că te obligă chiar şi în asemenea cazuri să joci — dar ceeace nu-i este nimănui permis, este să creadă că, spre a-l întoarce în favoarea sa, poate să denatureze un rol.

Inchipuiţi-vă de ex. că în cursul unui concert de Mozart, de neasemuită finete şi dantelărie muzicală, un trombonist s'ar apuca subit să strice toată armonia, suflând asurzitor din trombon pe motiv că are... temperament!

D. G. Marcovici este încă destul de tânăr şi prin urmare n'are nici un rost să facă lucruri de acestea, pentru că, aşa cum am spus-o şi eu de atâtea ori şi cum au spus-o şi atâţia alţii, nu trebuie nimic forţat: vine timpul pentru toţi, numai talent să fie!

D-sa la un moment dat dădea impresia acelor actori rataţi cari, dacă din întâmplare au şi ei un rol, oricât de mic, îşi pun toată speranţa într'însul, vor să atragă atenţia cu ei şi, prin el, să iasă din anonimat.

Să facă — merge, nu merge — cum am zice o „creaţie".

Ori comedia lui Bainville nu se pretează la aşa ceva...

Este, dacă voiţi, o bijuterie literară, un mic obiect de artă, o lucrare de poet şi de fantesie delicată.

Iar Gringoire din piesă, personajul, este un copil al destinului şi al visului, un fel de greer cântăreţ, un visător incorigibil, un îndrăgostit romantic iar toată tirada aceia pe care o debitează Louise-i nu-i în realitate decât... o presentare poetică a destinului poetului şi a inaltei lui misiuni.

Până aci nimic mai simplu.

Ori ce face d. Marcovici?

Cum am spus, dând impresia că se agaţă cu amândouă mâinile de această scenă şi uitând că nu-i decât Gringoire, copilul răsfăţat al muse'or, iar nu vr'un personaj sumbru din cine ştie ce zguduitoare piesă socială, care-şi strigă revolta, îi „trage" la scenă deschisă o declamaţie, de par'că n'ar fi fost într'o piesă de teatru, n'ar fi făcut parte dintr'un ansamblu şi în angrenajul unui joc, ci ar fi fost singur, la o tribună sau pe estrada unui club politic.

Ceva mai mult, la un moment dat d-sa, de altfel şi d-ra Nina Diaconescu, uitând că trebuie să joace, se îndreaptă cu faţa către public, — scena în general este definită... o cameră cu trei pereţi, cel de-al patrulea fiind publicul, deci peroând d-lui cu faţa către perete! — şi începe, adică mai exact d. Marcovici deşi în momentul acela el îi vorbeşte Louisei să declame direct către sală, ca şi cum ar fi fost însărcinat să ne recite o poesie în legătură cu lupta de clasă, o operă a unui revoluţionar nihilist, adept al lui Max Stirner sau al lui Kropotkin, o tiradă de ură şi de revoltă socială.

Ori, încă odată: nu-i nimic din toate astea, e vorba pur şi simplu de o delicioasă comedie o unuia dintre cei mai fini — cei mai bijutieri, aşi zice, — poeţi francezi oarecum contemporan cu noi, din care în mod nepotrivit s'a încercat să se scoată efecte tari acolo unde de fapt marea artă era tocmai de-a fi luminos nu revoltat, romantic, nu justiţios, maltratând astfel această frumoasă comedie şi falsificând-o complect în ochii publicului ceeace, lucru şi mai grav, se şi vedea. Căci se vedea că vrea să realizeze anumite efecte, că urmăreşte aceasta.

Ori, la un actor nu este plăcut să constaţi acest lucru — mai cu seamă la unul tânăr — să constaţi că nu urmăreşte o realizare, o perfecţie de artă ci un succes la rampă.

Şi aplausele (căci nu-i nimeni contra lor) şi gloria vin — atunci când trebuie să vie — ele nu se cerşesc!...

In nici un fel!

*

Desigur că această pastorală a lui Goethe, fiind numai pastorală iar nu o piesă de teatru propriu zisă, nu trebuie să-l fi mulţumit prea mult pe un regisor ca d. Ion Sava, care aşteaptă de multă vreme piesa mare, piesa puternică, căreia, respectând-o, să-i poată imprima o viziune personală.

Lucrul acesta de altfel este şi justificat şi lăudabil pentrucă, spre deosebire de alţi regisori — cum ar fi de pildă d-nii H. Sava este un om care ştie să vrea totdeauna ceva, care gândeşte, care caută, care scotocăşte, este mereu nemulţumit, urmăreşte mereu formule noi.

Ori oamenii aceştia — cari, evident ca presimt riscul să dea şi multe lucruri proaste — sunt totuşi aceia cari dau şi multe lucruri bune şi, fără ca să fie numaidecât nevoie, reuşesc să aducă şi foarte multe lucruri originale.

Imi inchipui dar cu ce sentiment lăudăros trebue să fi luat cunoştinţă d. Ion Sova de faptul că-i desemnat să pună în scenă „Capriciile indragostiţilor".

Şi totuşi ideia n'a fost rea.

Cred că puţini regisori ar fi scăpat de riscul de a da cu această piesa un spectacol destul de plat şi de anost sau, cel puţin, destul de... „văzut" ueja.

D. Ion Sava, însă, a reuşit să facă şi un spectacol admirabil, un deosebit de realizat divertisment de artă dar, în acelaşi timp — fie ca va fi socotit această însărcinare, prin ea însaşi, ca un fel de ironie — în orice caz d-sa a ştiut poate voit, poate numai instinctiv, datorită acelui demon lăuntric care stă în multi dintre noi, să ia însaşi piesa în ironie.

Pentru a scoate acei „trouvailles" al reprezentării acestui spectacol în cadrul unei rame de tablou, cu tonuri de pastel, carte poştală ilustrata, cu acea înfăţişare a personagiilor la început şi la sfârşit, mai puţin ca o scrisoare de regie cât mai degrabă ca o fină ironie, un fel de sugestie cu privire la caracteristicile spectacolului şi o mărturisire în legătură cu valoarea lui. In felul acesta directorul de scena arata pentru unii ca daca vrea poate realiza, oricând, lucruri şi de felul acesta, prezentate de altfel într'un chip absolut delicios în cuprinsul cele mai frumoase, mai tramadafirii şi mai estompate, dar, în acelaş timp, prin soluţia ingenioasa pe care a găsit-o, pare să-şi ceară scuze ca a pus un astfel de spectacol în scena, un tablou romantic pastoral desprins din perete...

Deşi se întâmplă, că anumite lucruri făcute, aşa, în gluma, să fie adesea mai bune decât altele dela care aşteptăm cine ştie ce rezultate deosebite. Aceştia care-i ştiu realizările d-sale anterioare, cum şi alte manifestări artistice, de ex. caricaturile d-sale, îşi pot da seama ca, în orice caz, nu pastorala este scrisă de d. Ion Sava.

Dar tocmai aceasta dovedeşte că un om inteligent şi de talent, atunci când vrea ceva şi când înţelege să-şi însuşească spiritul lucrării ce vrea să realizeze, a lucrării de artă — mai cu seamă când este vorba de reuşite — nu se poate să nu reuşească.

Cu această ocazie şi în legătură şi cu jocul actorilor, trebuie relevata deasemenea şi omogenitatea interpretării, plasticitatea atitudinei interpreţilor. Deaceea mâinele d-relor Celia Dima şi Aglae Metaxa Enescu, cum şi ale d-lor Moise şi A. Alexandrescu trebuesc alăturate aceluia a d-lui Ion Sava, felicitările pentru acest prea frumos, minunat, luminos — curios nu aşa? d. Ion Sava şi luminos?!... — deslăţător şi inteligent realizat spectacol, cuvenindu-li-se tuturora...

*

Mărturisesc că a trebuit să refac această cronică referitoare la cea de a treia piesă, la „Sărutarea" d-lui I. Petrovici.

Mi-a fost şi-mi este jenă mie să spun ceiace ar trebui şi cum ar trebui — aşa cum voiam la început — tot ceiace, probabil ca şi ceilalţi confraţi şi restul publicului, am gândit şi gândesc despre această piesă şi despre cei cari au pus-o pe afiş.

Mă mulţumesc — şi rezumativ şi atenuat — să spun că este slabă, infantil de slabă şi că, în interesul atât al primei noastre scene cât şi al actorilor şi al autorului însuşi, nu numai că nu trebuia pusă în scenă dar trebuia să se reziste chiar daca alţii ar fi voit s'o facă.

Nici d. Soare Z. Soare, regisor, nici d-nele Lily Caradino, Eliza Petrăchescu şi d. A. Pop Martian, n'au putut scoate bineînţeles, nimic din ea şi, în adevăr, era trist să-i vezi pe aceşti bieţi actori, debitând cu toată seriozitatea un astfel de text.

ALEXANDRU DRĂGHICI

CINEMA

CINEMA SCALA: „IN UMBRA FERICIRII".

Filmul „In umbra fericirii" ne-a făcut să ne gândim la neuitata realizare „Ultima întâlnire", interpretată de George Brent şi Merle Oberon.

Tema, reeditată într'alt decor, cu mici adaose în distribuţie, nu poate plictisi, ţinâna seama că'n fruntea realizatorilor acestui film se găseşte celebrul regisor Bragaglia, a cărei pricepere s'a detaşat nu numai din felul în care interpreţii şi-au „spus" rolurile ci şi din alegerea „noului decor".

In rolurile principale, Mario Mercader şi Guido Lazzarini ar fi avut desigur un succes şi mai mare, dacă realizarea anterioară interpretată de cei doi „veterani" ai artei cinegrafice, nu i-ar fi eclipsat.

Filmul „In umbra fericirii" ar trebui, în mod special, recomandat celor din actuala generaţie cari sunt (le-o dorim şi bănuim că numai în aparenţă, refractari romantismului.

CINEMA CAPITOL: „ŞAPTE BĂRBAŢI ŞI-O FERICIRE".

Cu toate că actuala premieră a cinematografului Capitol e realizată cu mulţi ani în urmă, fineţea de spirit specifică jumător franţuzeşti ne face să uităm amănuntul de mai sus, spectatorii nedând importanţă primei părţi a filmului — complect desuetă, — antrenaţi de situaţiile următoare.

Scăpitoarea sprinteneală a replicilor e ajutată de interpreţi cari, înţelegându-şi rolurile, au avut — în concluzie — un haz irezistibil în felul în cari şi-au plasat replicile, amintindu-ne de „vremuri bune".

Regisorul satirizează ştiuta atracţie a zestrei asupra candidaţilor la însurătoare. Pretextul pentru cele de mai sus este simbolizat de o bogată văduvă care-şi invită pretendenţii (bănuiţi a aspira mai mult la zestre decât la ea personal), la unul din castelele ei pentru a-i „studia" două săptămâni. Bineînţeles, în vederea alegerii unui soţ. Felul în care decurg până la urmă lucrurile, — deşi spectatorul este lămurit încă dela începutul filmului, — este înfăţişarea acestuia de-o manieră specific franţuzească, care îl încântă.

Vera Korene joacă în stilul în care erau moderne rochiile pe cari le poartă şi cari au fost cândva, mândrie caselor parisiene.

Alături de „maturitatea" şi înţelepciunea felină cu care-şi interpretează rolul Vera Korene, Fernand Gravey pare şi mai tânăr şi mai entuziast, afişând un humor de buna calitate.

Ca şi excelentul Laroque căruia i-am adus de-atâtea ori în coloanele revistei noastre cuvenitele elogii.

CINEMA REGAL: „CHEMAREA MĂRII".

Un film care va face serie în localităţile maritime, cu toate că nu atinge decât tangenţial problemele cari-ar putea pasiona pe cei înfrăţiţi cu marea.

Ne este înfăţişată povestea unei midinete care deşi-i ma. încercată decât micuţul Butterfly — marinarul drag ei, murind înecat — îşi refăce viaţa după câţiva ani de doliu, îndrăgostindu-se — ca în toate filmele de-acest gen — de-un tânăr şi cinstit muncitor, care-i ajută la creşterea fiului nelegitim al marinarului dispărut în valuri.

Dragostea copilului pentru mare şi vapoare, moştenită de la tatăl său, prilejuieşte interpretei principale Yvette Lebon, câteva replici severe la adresa marinarilor însuraţi, dând impresia că unul dintre scopurile filmului ar fi o pledoarie pentru celibatul marinarilor, care i-ar face mai puţin sperjuri faţă de midinetele din porturile'n cari fac escale.

ADRIANA NICOARĂ

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Gelozie şi jurnal de război.
REGAL: Paradisul pierdut şi jurnal nou.
VICTORIA: Cântec de iubire şi jurnal nou.
ELISEE: Faruri în ceaţă şi ansamblu de revistă.
VOLTA-BUZEŞTI: Contele de Monte Cristo, jurnal şi revistă.
ROMA: Contele de Monte Cristo, jurnal nou şi companie de balet.
CARMEN: Mirajul circului şi jurnal de război.

ECOURI teatrale

„...şi, după biruinţă, temeiul unei griji se pune în artă"

(Napoleon)

ODESA...

Acolo unde Marea Neagră îşi loveşte valul de bolarul ei dinspre Miază-noapte şi unde bustul poetului Puşkin îndeplineşte o prezenţă de iconostas miruit de briza mară, precum bustul lui Eminescu pe faleza dela Constanţa, acolo unde statuia lui Richelieu (fratele Cardinalului) şi-a statornicit popasul în urbanistica oraşului, precum statuia lui Ovidiu dela Constanţa în identitatea latinităţii noastre, acolo, la Odesa, a luat fiinţă un timpuriu oficial al artei dramatice botezat „Teatrul Naţional din Odesa".

Dacă n'ar fi decât mândria înmugurirea acestui teatru românesc acolo unde colonia milisiană „Odeusus" şi-a lăsat numele, şi tot ar însemna o grijă a gospădăriei româneşti de-a promova arta dramatică şi în timpuri văduvite de inlesniri.

Dar nu e numai atât...

Mai presus de toate, sunt acele sfinte jertfe pe urma cărora s'a răzbit până acolo, ca să se aşeze o grijă şi o muncă de organizare până şi a vieţii culturale.

Şi apoi talentul, priceperea şi destoinicia celor cari conduc această viaţă culturală sunt girurile singurei reuşite.

Unul din examene a fost şi deschiderea Teatrului Naţional, condus de cunoscutul om de teatru d. Aurel Ion Maican.

Ca să arate cât preţ pune pe munca echipei de actori în frunte cu Ion Iancovescu şi Ionel Ţăranu şi a tuturor colaboratorilor, nu s'a dat în lături ca să invite pe scriitori dramatici şi pe literaţi, pe critici şi pe unii ziarişti din Bucureşti.

Şi-aşa, în seara unei zile de toamnă târzie, am pornit spre oraşul unde arta şi muzica îşi au iar viaţa liberă..

PLECAREA...

Pe peronul gării de Nord, la o oră când întunericul timpuriu dicteaza grăbite gesturi, încât strigarile de nume răzbat până departe, vagoanele stau înşirate de coada locomotivei care pufăie nervoasă nori de aburi.

— Unde-i Carandino?...

— Muşatescu n'a venit?

— Iancovescu e aici?...

Numai întrebări, numai răspunsuri, nedumeriri şi lămuriri, de parcă ar porni o caravană peste scadenţe de viaţă. Şi când colo, toata durata acestei călătorii nu e decât de 24 de ore.

Dar aşa e omul... mai ales omul scriitor, critic sau ziarist...

E ora 18,35... Gata!... Plecarea...

Se face apelul de către d. inginer Maican „girantul responsabil" al călătoriei.

Prezenţi: Ion Iancovescu, N. Carandino, Fr. de Cruciatti, Olga Maican (fosta d-şoara Olga C. Cosco, cu al cărei nume eram deprinşi, până mai acum câtva timp, să-i vedem în paginile literare), Val. Mugur, Paul Constantinescu, Petru Comarnescu, Dan Petraşincu, M. Anastasiu, Lucia Demetrius, Coman, Mardare, Suzana Ţăranu (fiica actorului.), Diaconescu, Octav Sargeţiu şi G. Mihăilescu.

Lipsă: *Tudor Muşatescu (cel care se tot agita în jurul acestei călătorii), Dragoş Protopopescu („...e bolnav de lumbago" explica cineva) Pompiliu Constantinescu, Radu Gyr („e sechestrat în tipografie pentru tipărirea volumului „Balade", ne lămureşte Petru Comarnescu, oftând că n'are în tren un... gir al şuetelor ca Radu Gyr) Soare Z. Soare, Ionel Teodoreanu, N. Herescu, Păstorel Teodoreanu („iam lăsat în „coma" după câteva sticle cu vin" explică Puiu Iancovescu), Adriana Nicoară, Anişoara Odeanu şi Adriana Kiselef.*

In acest timp, trenul a luat o goană neaşteptata...

In unele compartimente s'au deschis valizele, iar sandwich-urile au fost desgolite de hartie ca să domolească ghesul foamei simţit de unii — bunaoară d. inginer Maican şi alţii — iar în altele s'au deschis cărţile. Firesc, cărţile de... joc, nu de cetit.

— Cum să-mi potolesc buricele degetelor, se explica Diaconescu, când ştiu că am cu mine 52 de cărţi, nu una două, ca alţii...

Şi-aşa, am ajuns în plină noapte la Tecuci, apoi la Barlad, apoi la Vaslui ca dimineaţa la 7 să fim la Iaşi.

Şi în timpul acesta, auzeai din compartimentul cu becul răzuit de vopsea: „jul de aşi"..., „jul de rigi" etc.

La Tiraspol, Diaconescu avea „jul de valeţi" iar Mardare „culoare". Şi ţin'te gâlceavă.

Bine că eram într'un compartiment cu d-na şi d. ing. Maican cari n'aveau decât cărţi de cetit „24 de ore" şi „Satul uitat" pe cari le-am răsfoit cu randul, caci altfel, pierdeam „mărcile poştale" cumpărate dela Tighina prin grija lui Diaconescu, care se adresa oricărei vânzătoare de mere:

— Ascultă, leliţă, cum dai mărcile?...

SOSIREA...

— Iată Odesa!... strigă cineva. Şi toţi apar la ferestre, căsnindu-se să lămurească ceva în bezna nopţii căzută încă dela Razdilnaya.

Este ora 8, din a doua seară, consumată şi ea ca şi prima în acelaş vagon cu care am pornit dela Bucureşti. Am sosit cu două ore întârziere.

In gară ne aştepta d. Ionel Ţăranu, d. Liviu Rusu, d. Simion Stolnicu, din Direcţia Culturii, d. Axente Sever Popovici şi o armată de hamali cu şorţuri albe pe cari i-am crezut mai degrabă bucătari pe cari d. Ţăranu îi învăţa cum să ne ceară valizele.

Am trecut apoi în sala gării unde tot d. Ţăranu (bietul om, mult i-a mai dat de furcă vizita noastră!...) foarte grijuliu ne-a dat câte o foae de hârtie unde era scris hotelul, restaurantul şi programul zilelor pe cari le vom petrece la Odesa.

Trebue să recunoaştem dela început că totul a fost foarte bine organizat. Dar absolut tot. Până şi metoda iniţierii fiecăruia a fost bine folosită.

PROGRAMUL...

Ca să ştii dimineaţa ce-ai de făcut în ziua aceea, nu făceai decât să te uiţi pe program.

Iată-l: *Ziua întâia: La ora 9 dim. veţi face o plimbare în oraş cu autobuzul vizitând: Cartierul vilelor, Coasta de aur, terenul de sport, teatrul de vară, etc. La ora 11 veţi fi adus la Teatrul Naţional, unde va fi slujba religioasă pentru începerea repetiţiilor, iar la ora 12½ va fi dejunul la restaurantul Londra.*

La ora 15½ veţi fi condus cu autobuzul la Teatrul Naţional, unde are loc la ora 16 spectacolul de deschidere, iar seara la 9 sunteţi invitaţi în saloanele de recepţie ale Guvernământului Transnistriei.

Ziua a doua: *La ora 9 vizitarea bazarului „Talcioc" (un fel de „Taica Lazăr" al Bucureştiului) portul, parcul Sevcenco, etc*

La ora 12½ dejunul la restaurantul Londra, iar la ora 15 sunteţi invitat la Operă, la spectacolul de balet „Lacul Lebedelor" (unde a fost un spectacol desăvârşit iar prima balerină Novicova a avut o creaţie de toată lauda, adăogăm noi).

La ora 20, masa la restaurantul Londra.

Ziua a treia: *La ora 9 veţi fi condus cu autobuzul dela hotel la gară...*

Acest ultim orar din program a fost pentru noi cel mai trist, fiindcă trebuia să părăsim Odesa.

Bine de Val. Mugur care a mai rămas la o „votcă" cu Puiu Iancovescu...

PREMIERA...

Deschiderea stagiunii Teatrului Naţional din Odesa s'a făcut cu „Chemarea codrului" de G. Diamandi, în direcţia de scenă a d-lui Aurel Ion Maican, cu decoruri de d. Kiriacov.

A asistat şi d. George Alexeanu, guvernatorul Transnistriei.

Inainte de ridicarea cortinei, au vorbit d. Aurel Maican, directorul teatrului, Puiu Iancovescu, din partea actorilor, Val. Mugur, din partea autorilor dramatici şi d. Mardare din partea criticilor, — cărora le-a răspuns d. guvernator George Alexeanu.

In distribuţie figurau d-nele: Eveline Gruia, care a marcat un joc inteligent în rolul Anca de Soveja, Petrovan, la înălţimea unui cuvânt de laudă în rolul unguroaicei, Severa Morelli, sub nivelul oricărei intenţii de interpretare, din cauza defectului de vorbire, în rolul Sandii şi d-nii: Mihuţ — inegalabil în deformarea rolului lui Ioniţă — Mircea Constantinescu, ace. actor talentat pe care rândurile noastre l-a arătat cu merit din calitatea interpretării sale în piesa „Cicero", alături de Iancovescu — Dorin Şireteanu, Călin Botez şi alţii.

PORTRET...

De nu i-ai cunoaşte truda pe care, în neobosita lui putere, o depune fără odihnă, până într'atâta, încât îi pune pe faţă umbre de om posac, atunci l-ai crede pe Aurel Ion Maican ca pe cineva în faţa căruia nici mâna la pălărie nu ştii dacă trebue s'o duci.

Există în această rezervă a lui, nu mândria unui om care-şi cunoaşte puterea de muncă şi de creaţie în domeniul în care lucrează, ci o modestie pe care o sfinţeşte totdeauna cu gestul de-a fi în urma unora cari nu cunosc altceva decât lauda.

L-am văzut lucrând.

Metoda nu interesează... Aurel Ion Maican înţelege s'o aplice pe aceea care îndeplineşte nu o poruncă ci un ideal: ARTA şi FRUMOSUL.

Ei, bine, ce-a putut să dea la iveală cu o echipă de actori cari până azi n'au cunoscut voinţa de-a se supune legilor teatrului adevărat (afară de Mircea Constantinescu, care cunoaşte dela Iancovescu aceste legi) însemnează rangul intuiţiei unui mare om de teatru.

Când i-am cunoscut echipa cu nume ca: Nutzi Stănescu, Elena Body, Severa Morelli, Aramă, Niculescu Brună, Cernea — mai ales acest domn Cernea fără pic de talent — la Bucureşti, Lascu, Mihuţ şi alţii, am zis: omul acesta porneşte la drum cu scaeţi în chip de garoafe.

Azi însă, după disciplina spectacolului de deschidere, am credinţa că Aurel Ion Maican nu e numai un director de teatru oficial, ci şi un mare creator de talente în ale teatrului.

Alături de d-sa, Iancovescu şi Ionel Ţăranu vor fi cei cari cu numele şi cu talentul lor vor ridica Teatrul Naţional de'a Odesa la nivelul unei avansate arte dramatice.

AFIŞ...

După „Chemarea Codrului" a doua piesă care se va juca pe scena Teatrului Naţional din Odesa, este „Mansarda" cu d. Ionel Ţăranu în rolul principal.

Va urma apoi regalul afişului: „Cyrano de Bergerac" cu Iancovescu în rolul titular, rol despre care Puiu, în nenumăratele lui şuete dela Bucureşti la Odesa, spunea că „să fi aşteptat 13 ani deaici în colo la Bucureşti şi nu s'ar fi găsit cineva să-i ofere prilejul de-a interpreta pe „Cyrano" aşa cum a făcut Maican".

Afară de „Chemarea Codrului" toate celelalte piese se joacă şi în limba rusă.

De reţinut că azi succesul teatrului rusesc dela Odesa este cu piesa „Patima roşie" de M. Sorbul.

I. M. LEHLIU

Cuvântul, viaţa şi literatura

(Urmare din pag. I-a)

E cazul să reamintim încă odată că în ceeace priveşte romanul, prototipul său, adică modelul realizat deja, îl constitue romanul realist de tip flaubertian, care se păstrează în perfectul echilibru dintre imaginat şi real, construind o lume fără exagerări şi deformări. Spre deosebire de romanul de tip romantic (Victor Hugo, Al. Dumas-père) sau de tip ştiinţific (Emile Zola şi naturaliştii) imposibil de consultat azi, aşa cum romanul lui Proust nu se va mai putea consulta, decât cu greutate, peste un secol. Când arta ne învaţă ceva, noi trebue să ţinem cont de această învăţătură şi când afirm aceasta, nu mă gândesc la scriitorii greu de aşezat pe o cale bună, ci la critica pentru care etapele parcurse ale literaturii au o semnificaţie.

Şi pentrucă am afirmat în roman reuşita prototipală (care nu exclude tot felul de alte moduri, în conformitate cu structura scriitorului) să ne reîntoarcem la poezie, care şi ea a izbândit modul său prototipal, în ceeace astăzi, mai bine zis de câteva decenii (poate din 1857, data apariţiei „Florilor răului") se cultivă intens în acest domeniu. Poezia stare de spirit. Poezia discontinuă. Poezia capricioasă. Toate, moduri sprijinite pe forţa de sugestie a cuvântului. Poezia stare de spirit reclamă hallo-ul şi nici când spiritul uman nu s'a delectat mai adânc, decât astăzi, când i se permite să plutească în nedefinit, contopindu-şi aici propria visare, elanurile şi aspiraţiile. Altă dată, în lungi poeme, se expuneau întâmplări, fapte eroice; se slăveau cetăţi, oameni, războaie. Abia pe ici şi colo străbătea luminoasă râvna lirică a autorului. Dar partea discursivă acoperea aceste tresăriri rămase a fi gustate numai de marii rafinaţi întru ale poeziei. Căci pe Dante, pe Ariosto, pe Tasso sau pe Homer, azi nu-i citesc decât foarte puţini, din plăcere, tocmai acele alese spirite, cu vocaţia literară cea mai întinsă. Astăzi, poezia e scurtă. Abia o pâlpâire. Dar visarea durează încă după ce închizi cartea sau termini ultima strofă; iar o nouă lectură deschide noui orizonturi. Şi când mai târziu, după ani, revii, mai frumoase par scurtele tresăriri, încărcate de farmecul difuz al vieţii pe care o visezi. Iar în literatură nimic nu conferă cuvântului noblеţa desăvârşită decât puterea de a sugera o viaţă visată, din care se naşte voluptatea. Aceasta este, în definitiv, şi justificarea literaturii, ca activitate înaltă a spiritului omenesc.

MIHAIL CHIRNOAGA

Elegii de toamnă

MELANCOLIE

Melancolia mea de toamnă ești
Iubito dintre ceturi. Zări de fum
Te 'nvălue venind spre mine 'n drum
Și te cuprind pustiuri pământești.

Incet îmi spui : Iubitul meu, de-acum,
Spre lumea dinafară n'am ferești,
Ci tot mai mult în tristele povești
Ale visării negre mă consum.

Sunt boarea serilor de toamnă, reci ;
O după-amiază potolită ; și
O trecere pe palide poteci.

In mările de foc din miază-zi,
Am vrut să ard și să mă pierd în veci,
Dar toamna printre voi mă risipi.

EȘTI TOAMNA MEA

Pierdută 'n nesfârșire ca o stea,
Amestec de amurguri și palori,
Prin ceturile lumii te strecori,
Iubita mea.

In galbene, tomnatice culori,
Iți porți printre tăceri tristețea grea,
Intinderile largi de-a nu putea
Să le măsori

Ești toamna mea de munte, pe cărări ;
Al apelor pustiu ce oglindesc
In înserări,

Nelămuritul suflet omenesc,
Ești drumul meu visat spre depărtări
Ce zilnic cresc.

CULORI DE TOAMNA

Tăcuta mea iubită, setea mea
De mări îndepărtate și pustii,
In brânde, pământești melancolii,
Amurgul cenușiu ne 'nvăluia.

Erau culori de toamnă plumburii,
Un cer prea scoborît, o ceață grea ;
Și-un svon al morții pretutindenea
Trecea peste întinsele câmpii.

Un roșu-mineral peste grădini,
Un galben-verde trist și cenușiu,
Un fulgurit de umbre și lumini...

Viața noastră se scurgea. Nu știu,
Cum aș putea dintre atâți ciulini,
In vorbe s'o adun și s'o descriu.

DIALOG

Printre frunzele galbene păzeam
Intrând în pădure. Ziceai încet :
— Pentru mine ești iubite poet,
De roade coapte încărcatul ram.

Melancoliile tale pustii,
Mai aproape de mine mă aduc.
Insetată de zări nu mă usuc,
Când îmi vorbești de tristele câmpii.

Se scutura pădurea peste noi,
In plâns amar. Iți răspundeam șoptit :
— In mersul meu, prin lume ocolit,
Spre început, spre larguri, înapoi ;

In noaptea fără capăt, tu îmi ești
Lumina cea mai pură. Se lăsa
Amurgul pe cărări. Blând asculta
Pădurea mincinoasele povești.

CER DE TOAMNĂ

Ca o tăcută adiere, ca un semn
Al trecerii printre amurguri, ca un nor,
Cântecul lumii s'a strecurat în păduri,
Prevestitor.

Mai obosită e lumina și mai grea,
Peste întinsele și largile câmpii.
Ci seara ne cuprind din ce în ce mai mari
Melancolii.

Atâta de jos cerul visat s'a scoborît
Și-atât suntem în taina grea amestecați,
Că ne simțim, în preajma lui, mai mult de el
Indepărtați.

ION ȘIUGARIU

ION

I

Pe Ion l-a bătut aseară majurul ;
Nu palmele l-au durut, ca butucii.
Numai când l-a 'njurat de mamă,
A simțit că i se prăbușește în ochi azurul
Apoi ceața l-a împăinjenit ca o năframă
Și n urechi i-au asurzit toate mierlele și toți cucii.

Nu știa de ce să se prindă, de unde să 'nceapă,
In gură i-a năvălit cald de sânge —
Il ardea cu mucigai, cu-amiros de ceapă
Cu rășină de brad afânat, tare:
Nu-l mai bătuse nimeni din clasele primare!

A văzut cerul atârnând ca o zdreanță,
I s'a părut namilă, cânele de lângă mănutanță
Și cazarma nesfârșită cât veșnicia...
Vâlvătăile ardeau în el cum ard cățuiele verii,
Sufletul i se înălțase numai ca ciocârlia
Și tremura ca, pe coama dealului dela ei din sat, luceafărul serii.

...Și 'ntr'un târziu a simțit din toate adâncurile cum suie
Lumina crescută ca o holdă în el, din glod
Că părea în roșeața apusului, statuie
I o n — în curtea cazărmii — de Voevod..

II

Pe coala albă de smântână
Ioana scrie c'o să vie să-l vadă
Până 'ntr'o săptămână...
— Ion a uitat de majur, de ofițeri,
I se pare un fleac armata
Curtea cazărmii, livadă
Zidurile groase, gard verde de acățeri
Surâde: barem acum s'o facă lată.

Și-a șters bocancii, și-a scuturat vestonul de praf
După amiază are liber — ehei —
Și-o să meargă să se'mpozeze la fotograf.

...A trecut pe lângă el, spaimă, Don Major
Și nu știu cum, dar nu l-a mai cuprins nici un fior —
Cu ochii umezi, ca ai plăvanilor, îi venea să-i pupe mâna
Și să-i strige: Vine Ioana când o trece săptămâna.

Ce-și pune Ion în gând e scriptură:
Din bunătățile Maichii și Ioanei
Are să-i ducă negreșit și Cocoanei —
Ce-i pasă că 'ntr'o supărare l-a bătut „dumnealui" peste gură.

Scoate din pozănar cartea și ca din psaltire
Murmură: Ioană, Ioană...
S'a năruit în el un mal de amintire
Și se 'nchină 'n gând nevestii ca la icoană..

III

A trecut mai bine de-un an
De când e ordonanță la domnul căpitan
Și tot nu s'a deprins cu Domnia —
Prea afund i-a intrat în mădulare sărăcia.
Stă seara năuc când sosesc invitații
Și se uită ca prostu la cocoanele ăle mari, goale,
Din umeri, dela grumaz, până'n șale
Și la „domnii" cu vipuști și decorații.
Cum ar putea să priceapă atâta desmăț
Cât îl fac boerii la un ospăț ?
Cu-atâtea bunătăți câte ei la mese le pradă
Ar sătura orătăniile dintr'o ogradă!
Se uită la obrazurile lor mânjite,
La mânurile, albe, cum e cașul.
Hei! Ioana lui are palmele de muncă năcăjite
Dar ar sfârteca pentru ea, ca pe-o sdreanță 'n pumni, orașul.

Cum ar putea schimba țarinile primăvara după ploaie
Cu ceața și cu tumul dela ei din odaie ?
Cum ar fi 'n stare să dea holdele, munții lui, pădurile, singurătățile,
Pe toată domnia lor, pe toate bunătățile ?
N a fost făcut pentru astea, o știe,
Și bolește mai bine de-un an
Ca pajurele naltului în colivie.
Când se satură de-atâta boierie și rochii,
Se reazimă de ușorul ușii și 'nchide ochii —
Cine-ar putea să spună toată bucuria din el
Pe care-o simte în inimă ca pe-un inel?
Cine-ar putea să-i facă pe „domni" să 'nțeleagă,
Că numai când se gândește la ai lui viața-i e 'ntreagă,
Că se pierde atunci, ca o luntre pe apă
Și ca'n pădure în hățișul amintirilor se 'ngroapă,
Că n'ar vrea nici cât ține visu 'n somn
Să se schimbe, ori cât ar fi de prost, pe niciun domn.

LUCIAN VALEA

ISUS

Aseară, în fereastră o aripă
Cu teamă a bătut înfiorată...
O adiere tainică, ciudată,
S'a strecurat ușoară într'o clipă
Și vestea s'a întins neobosită,
Cum se întinde iarna viscolită!

Dar ridicând zăvorul, pe zăpadă
Nu se zărea o urmă, niciun pas
In anotimp, bizar, să fi rămas...
Iar fâlfâitul fără să se vadă,
Ca brizele molcome peste ape,
S'a răcăcit în suflet să ne sape!...

Și ușa larg deschisă, niciodată
Nu s'a închis, de-atunci, la călători...
Tot mai așteaptă, noaptea, uneori
Să vie din câmpia înghețată...
Dar adierea stranie, cumplită,
S'a osândit în clipa dobândită!...

N. D. MIREA

M'ar slăvi

I

Pentru piscuri drepte cu armură grea
Ne 'mbrâncim cu viața fără încetare.
Oblojim gangrena cu'n crâmpei de zare,
Inima când țipă după o lalea.

Sufletul, asemeni mării în vâltoare,
Fierbe pentru-aceeaș ne'mplinită stea
Sub aceeaș boltă cu sclipiri de nea
Toți suntem un veșnic semn de întrebare.

Hei, nădejde nouă, viscol și amantă!
Clipele, pe-aripa gândurilor albe,
Sunt aoreole, prețioase salbe...

N'asculta cum geme țărna păcătoasă:
Sufletul, cu tine, sue orice pantă
Și doar lângă tine 'nfrângerea-i frumoasă...

II

Visul aromește în pârnaia vrerii
Precum în izvoade datina și graiul.
Să nu ni se pară aguridă traiul,
Bem cu plosca vinul negru al durerii.

Unde ești Lumină blândă-a primăverii?
Unde iți sunt magii, aurul și raiul?
Fără tine, șarpe otrăvit e naiul
Și, uscate ramuri, gem în vânt truverii:

„Mergem, până unde?..." Suflete, 'nainte!
Undeva ne-așteaptă limpezi ape sfinte...
...Dă-ne, Doamne, pajiști albe de hodină,

Plaiuri verzi și munți de chiote răscoapte.
Dar ca să ne frigă setea de lumină,
Svârlă-ne în cale și câte o noapte...

III

Fraților de trudă, orelor ce-i rod,
Mă doresc oglindă, azimă și vatră.
„Unde ți-i destinul?" strigă idolatră
Inima. „Al tău e cerul plin de rod"...

Muntele mă prinde'n vrajă ca'n năvod...
Bezna mă sugrumă, lumina mă latră...
Vin furtuni să rupă cu scrâșniri de piatră...
„Vrerea te păzește ca un bun zăvod!"...

Cine mă îndeamnă, ce demon, ce stea,
Să nu-mi frâng genunchii nici în fața mea?
...De-aș putea ucide vipera din mine

Și-aș lăsa să cânte mierlele'n cuvânt,
M'ar slăvi argila. Dar, sătul de bine,
Aș mai fi vulturul îndârjit ce sânt?

LEONIDA SECREȚEANU

NOTE românești

BALADE

se intitulează noul volum de poeme, pe care editura Gorjan îl lansează, poeme semnate de d. Radu Gyr.

După Poemele de Război, în care cutremurătoarea încleștare din Răsărit și a aflat răsfrângeri surprinzătoare, cum încă nu s'au găsit accente și imagini, d. Radu Gyr aduce în Balade teme și un colorit nou în lirica sa. Căci se desprinde din genunea creației, poem cu poem, imagine cu imagine, un nou univers poetic, un magic univers poetic nebănuit încă, la capătul feericului dedal, străbătut până acum alături de poetul „Cununilor uscate", cu fiecare carte de poeme.

N. PAPATANASIU : „CARTEA MINUNILOR"

Pentru tineretul muncitoresc, d. N. Papatanasiu a încredințat tiparului un mănunchiu de istorisiri pentru copii și tineret, din care o parte au apărut în revistele scrise pentru copii.

Sunt povestiri care înfățișează viețile marilor inventatori, ale marilor cuceritori de tărîmuri, ale marilor sburători : Louis Pasteur, Marconi, Robert Koch, Wilhelm Roentgen, Jean Charcot, Negrelli, André Marmoz, Guillaumet, Alfred Krupp, Howard Hughes, Edison, Jacques Cartier, Lindbergh, sunt prezentați în Cartea Minunilor ca niște exemple de vajnică energie umană, jartfită mai binelui omenirii.

RADU PĂTRĂȘCANU : CÂNTECUL ARGONAUȚILOR

A apărut în „Colecția Convorbiri Literare" volumul de Poeme „Cântecul Argonauților", semnat de Radu Pătrășcanu.

PROFESORUL ROMULUS VULCANESCU

a schițat, în linii mari, în cadrul conferinței de Duminică, 12 Decembrie, la Ateneul Român, „Viziunea artistică a Românului".

După domnia-sa, viziunea artistică a Românului se desprinde și crește din viziunea estetică autohtonă care în structura ei elementară este de factură tracă. Contrariu părerilor strecurate până acum în studiile istoricilor și teoreticienilor artei române, autohtonul simte și prețuiește mai mult categoria estetică a „frumosului" decât pe aceea a „grațiosului". In această privință d. prof. Romulus Vulcănescu ia poziție față de

toți aceia care au vrut să întemeieze teoria, creației artistice autohtone pe valoarea estetică echivalentă simțului de distincție morală specifică Românului. Discreția și distincția morală nu trebue numaidecât să fie urmate pe plan estetic și artistic de categoria și întrupările grațiosului. Categoria estetică care stă la baza viziunei artistice a Românului este astăzi ca și'n trecut, la traci „frumosul", însă nu acela răstălmăcit de estetica clasică, ci oarecum resemnificat de înțelegerea și sensibilitatea proprie poporului nostru.

Partea cea mai documentată a conferinței a fost însă aceea în care d. prof. Romulus Vulcănescu, a trecut dela considerațiunile teoretice la aplecații, și exemplificări. Cum este redat „frumosul" în arta românească ? Românul vede această categorie estetică, o exteriorizează plastic, prin așa zisele „elemente geometrice". Ideea de „artă geometrică", de „geometrism abstract" atribuită artei românești drept vorbind nu e gratuită. Numai că acest geometrism, studiat pe toate fațetele lui stilistice, nu e chiar așa de enigmatic și abstract pe cât pare. După d. prof Romulus Vulcănescu, geometrismul artei române, spre deosebire de al celorlalte arte carpato-balcanice, se reduce la un fel de „cercualism", adică la figurile geometrice derivate din cerc, iar abstractismul la un „simbolism magic" și „mistic" de străveche proveniență. Semnificația cercului, pe care autorul o urmărește în cele mai multe tipuri de artă (arhitectură, sculptură, pictură, coregrafie, etc.), este dublă : întâi estetică, cercul fiind figura geometrică cea mai indicată să exprime virtuțile clasice ale frumosului, și al doilea magică : cercul fiind figura sacră prin excelență a sistemului de superstiții proprii poporului român. Această dublă semnificație dă suportului estetic al viziunei artistice a Românului mai mult un caracter tematic decât stilistic.

Viziunea artistică a Românului este înainte de toate o viziune laică, însă laicitatea ei nu e exclusivă. Elemente laice traciste și elemente creștine bizantine se'mbină perfect înăuntrul cuprinsului ei într'o sinteză nouă și originală pe care N. Iorga a numit-o — așa de frumos — „elementele imperiale ale artei române".

Cronica plastică

Expoziții la Propagandă, Cămin și Ateneu

Cele două mai interesante expoziții actuale sunt cele dela Ministerul Propagandei, în simpatica sală din str. Wilson (azi Vienei) și aceea care grupează trei din cei mai de seamă pictori ai noștri PĂTRAȘCU, ISER, CIUCURENCU.

La Ministerul Propagandei felicităm asociația Româno-Spaniolă „Traian" pentru frumoasa inițiativă luată, de a expune opere ale artiștilor noștri, făcute în Spania.

Am regretat mult, văzând cât de târziu s'a deschis expoziția, de a nu fi putut trimite și noi mai multe lucrări. Spania e desigur cea mai sugestivă dintre țări, pentru un pictor. Un teanc de fotografii și puțină imaginație sunt destul, pentru a te îmboldi la invenlarea a mii și mii de subiecte.

Această expoziție are un dublu merit, afră de cel documentar, strălucit întruchipat de astădată de domnul ISACHIE, pe care unele priveliști spaniole (se vede prin neasemuita lor frumusețe) au reușit să-l scoată din tonurile cenușii, și apoi acela de a ne fi dat prilejul să luăm parte la apariția atât de rară a unor artiști plini de vlagă și de însușiri.

Unul, din păcate decedat — și pare-ni-se cam uitat — scumpa noastră prietenă, ELENA POPEA, iar altul din fericire viu dar sgârcit în manifestări publice, talentatul și iscusitul GEORGE TOMAZIU, care chiar aci nu ne prezintă decât o singură bucată, incontestabil eminentă.

De mult vroiam să consacrăm un întreg articol ELENEI după RODICA MANIU una din întemeetoarele picturei feminine românești. Am mai avut și altele în aceeași categorie, dar nici una nu a prezentat adorabilele calități de pastă și de paletă, ale acestei cosmopolite pictore, **în special** îndrăgostită de Spania.

Providența acestei pictorițe, familia Bragadiru, amatori rafinați de artă bine cunoscuți în vechile cercuri bucureștene, posedă și cele mai realizate lucrări ale sale. Sunt în expoziție unele lucrări ale ELENEI POPEA deosebit de bune, bine pictate ,cu înțelegerea materialului de care dispune, morile de vânt și alte vederi mai mici.

Chiar ală uri de alămurile vibrante ale MAGDALEINEI RĂDULESCU, mai variată ca oricând, coardele delicate ale ELENEI se aud, sunând cu o intensitate învăluită.

Trei lucrări în culori se relevă 'n expoziția **„Hispano-Română"** datorite penelului de îndrăcită fantezie a lui DRĂGUȚESCU. Humorul său țâșnește cu o vervă fără pereche în subiectele „Don Quijotte". Remarcăm cu satisfacție un vădit progres în aplicarea pastei de culoare, acum mai francă, mai sigură pe ea.

Era să omitem fără voia noastră, panoul argintiu, de înaltă calitate al lui GEORGE PĂTRAȘCU, panou care par'că sintetizează în desen și ulei calitățile de valoare incontestabilă ale maestrului. Sunt câteva desenuri, copii după VELASQUEZ, dar ce desenuri ! De o mie de ori îmi sunt mai dragi așa mici, decât namilele negricioase ale lui Isachie. Este peste putință ca VELASQUEZ să nu fie decât o negriturâ. Eu am văzut mai slabe lucrări la Luvru, la Viena, totuși culoare aveau. E ceva opac în coloritul lui ISACHIE. Desigur, oricare văzându-le va spune: vai ce bine's copiate!... De altfel, mi s'a spus... Când colo nu e decât o aparență. Adevăratul VELASQUEZ nu iese dela Prado. Un milion de copiști să încerce să-i smulgă secretul și tot n'ar izbuti. Bine'nțeles mai bine așa. Fiecare-și păstrează taina.

ILEANA RĂDULESCU Piața Brătianu

Pictorul CIUCURENCU la Căminul Artei e într'o „formă" teribilă, a luat un avânt nemaipomenit din primăvara asta, de când i s'a expus lucrarea din colecția Dr. DONA. E un mânuitor de armorii de culoare, de o dexteritate fără seamăn. Cum spune Militza Petrașcu, **„il ne se trompe jamais"**. Are și o izeriană odaliscă cu pantaloni roșii !... Prima impresie pe o zi însorită a tablourilor lui e de o pregnanță fără pereche.

Paste greoaie, ca'n ghitara maro, mai ies la iveală. Datorită contrastelor, mari culori deschise par cretoase, alăturl de găuri ivite'n tablou, din cauza închisurilor. Subtilități de echilibru 'ntre valori va descoperi mai târziu. Nu toate darurile deodată, ca HORIA DAMIAN, miraculosul...

Să-i mai rămâe și pentru altă dată ceva De lucrările bine cunoscute și consacrate ale lui PĂTRAȘCU aci nu putem decât repeta aceleași aprecieri favorabile ca și până acum... Pensula și conștiința meșteșugului lui ISER am revăzut-o cu multă plăcere. Un meșteșugar ce știe face orice, desenurile, pastelurile colorate sunt executate cu adevărat brio cât și ulelul cu turcoaica bând o ceașcă albă de cafea. Totuși principesa din O mie și una de nopți, gătită cu dantelă albă și cu șalvari vișinii, pe care artistul o tăinuește acasă, este un tablou absolut unic, incomparabil. O adevărată pagină de vis cum numai fermecătorul Islam o poate avea și cum numai EL meșterul meșterilor, o poate izbuti.

La Ateneu am admirat frumoasele Balcicuri ale camaradului **Ali-Baba,** reîntors dela Balcic, pictorul C. C. CONSTANTINESCU ne dă o serie de vederi care ne redeșteaptă toate nostalgiile, regretăm că lipsa de spațiu ne obligă la așa puține cuvinte pentru domnia-sa, dar îndemnăm pe toți iubitorii coasei de Argint să meargă s'o vadă. D. NICOLAE GRANT fidel vechiei sale tehnici cuminți, expune'n sala din mijloc, iar ILEANA RADULESCU, pictoră cu daruri, împreună cu a sa camaradă MARIA BĂNICĂ expune în ultima sală a Ateneului și dânsa o serie de uleiuri pastoase, vădind calități interesante. Aceste două dudui dacă nu ar sta mereu uitându-se una la alta și sfătuindu-se, ar putea da lucrări de reală valoare; un lucru absolut insuportabil sunt tablourile înșirate pe podea ,ca la hala de vechituri.

Pe de o parte, dumnealor doresc și aleg subiect frumos, Cernăuțiul, (ce fermecătoare colțuri !) Se străduesc să picteze bine, să scoată un lucru de artă și păcătuesc printr'o asemenea prezentare **nepermisă 'n ziua de azi.**

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

Petru Maior, orator bisericesc

Timp de cincizeci de ani după apariția „Istoriei" pentru începutul Românilor în Dachia (1812), Petru Maior fu istoricul și filologul cel mai popular al Transilvaniei, cărturarul cu necontestată înrâurire asupra afirmării literare și istoriografice a primei jumătăți a veacului al XIX-lea.

Din acest punct de vedere concludentă este mărturia lui M. Kogălniceanu: „Petru Maior, de fericită aducere aminte, ca un nou Moisi, a deșteptat duhul național, mort de mai mult de un veac, și lui îi datorăm o mare parte a impulsului patriotic ce de atunci s'a pornit în tustrele provincii a vechii dacii".

Tot atât de categoric se exprimă și C. Negruzzi, autorul acelui neîntrecut „Alexandru Lăpușneanu", care, osândit la aspră și neputincioasă învățătură de către un prea stupid dascăl, și-a găsit limpezirea și dreapta știință exclusiv în cuvintele „Istoriei" lui Maior.

Întâmplarea a fost mărturisită de către prozatorul moldovean în scânteetoarele pagini din „Cum am învățat românește" în care, după ce destăinuește conflictul cu dascălul bucluças, din partea căruia îl înâmpinase o adevărată tortură, sfârșește prin a preciza cum, îngrozit de contactul cu cărțile dascălului a avut inspirația de a pătrunde în biblioteca tatălui său unde, alături de numeroase calendare și cărți bisericești, a aflat și ispititoarea carte a fostului „revizor crăiesc", în deslușirea paginilor căreia, ajutat de abecedarul urgisit, „în puține ceasuri am învățat a citi".

Ceeace nu isbutise dascălul cu faimă de iscusit tălmăcitor al învățăturilor, împlinea graiul cu adâncă rezonanță latinească al lui Petru Maior.

Cărțile lui Petru Maior, ca și cele ale lui Samuil Micu sau George Șincai, mai ample dar mai puțin cizelate, au scăpărat puternic în besna veacului, luminând neașteptatele adâncuri ale istoriei și limbei noastre.

După ivirea lor flăcări noi au început să ardă în sufletul românesc.

Afirmarea în mod atât de categoric a originei noastre romane, evidențierea îndârjită a măreției limbei românești și a purității sângelui moștenit dela divinul Traian, au înfiorat cu răbufniri de fulger conștiința unui întreg popor.

Am avut astfel oamenii, cărțile și învățăturile „școalei ardelene" — un alt orizont național și noi temeiuri pentru lupta de redeșteptare și emancipare românească.

Sămburele biruinței din 1918.

Dar și o sumă de erezii totodată — istorice cât și filologice.

In cel de al șaptelea deceniu al veacului trecut, după ce „școala ardeleană" duduse tot ceeace putea da, impuls național mai cu seamă, orgoliu politic, se pornește însă o vie reacțiune împotriva a tot ceeace era fals și exagerat în catechismul latiniștilor.

In fruntea reacțiunii se afla Titu Maiorescu. De partea puritanilor stătea Timotei Cipariu. Oamenii și învățăturile Blajului, privite prin prisma infailibilității doctrinare, au căzut. Descendența noastră exclusiv din Romani, fără nicio întâlnire cu sângele Dacilor — descendență susținută cu atâta îndârjire de către Petru Maior — a fost infirmată de către istoricii vremii lui Xenopol și a lui Hașdeu.

Intr'adevăr, cine ar mai putea citi, fără a surâde, un astfel de fragment din Petru Maior: „Cu războiul Romanilor cel asupra Dacilor așa sau desrădăcinat semința Dacilor din toată Dacia, cât necum vreunii bărbați, ci neci muieri, neci prunci n'au mai rămas în Dacia. De unde urmează, că atunci când intrară Romanii cei trimiși de Traian în Dacia spre a moșteni satele și orașele, necum multe, ci neci vunele muieri dace nu se mai afla în Dacia. Pentru aceea nu aveau cum Romanii să se căsătorească cu muierile dace și să se mestece cu ele".

Sau această naivă motivare: „De au rămas muierile acelea în vieață, au nu poteau ele vieții fără de a se mesteca trupește Romanii cu dânsele?... Ca să nu zic nemic despre aceea că însuși strălucirea sângelui Roman încă destul era a împiedica pe Romani ca să nu se căsătorească cu unele barbare cum erau muierile dace... Cine va crede una ca acea (a mestecării), e semn că nu știe ce este căsătornică societate"...

Abandonarea unor astfel de teorii a adus după sine o simțită scădere a prestigiului istoriografic al cărturarilor latiniști, din ce în ce mai multă negură adunându-se peste străduniile lor.

Marea pildă a energiei și a idealismului lor rămânea însă întreagă, emoționantă, și zeci de biografii și de evocări le-au trecut faima din generație în generație.

De o reactualizare a lor pe plan istoriografic sau literar n'a mai fost însă niciodată vorba. Și nici nu trebuia să mai fie. Atât în istorie cât și în filologie s'au înregistrat dela dânșii încoace alcătuiri cu mult mai puternice, limpeziri mai precise, interpretări mai rezistente.

Au trecut opt decenii de când Petru Maior a încetat de a mai fi un isvor de axiome istoriografice, un punct de punct de sigură purcedere spre necunoscute căi.

Inteagă „școala ardeleană" nu mai reprezintă astăzi, mai ales că n'a cunoscut nici pitorescul limbei cronicarilor, decât un simplu capitol de arhivă istorică.

Audiența ei la cititorul matur, eliminând pe cercetătorii propriu ziși, s'a încheiat de mult.

Și s'a încheiat nu totdeauna în mod just!

In Petru Maior, în Cipariu, în Bărnuțiu, în Al. Papiu Ilarian, în Barițiu, mai sunt încă destule pagini, unele chiar frumoase, cari, independent de soarta teoriilor susținute de latiniști, mai pot zăbovi totuși cu interes în lumina atenției zilelor noastre.

Depășit ca istoric și filolog, studiat și apreciat suficient, din acest punct de vedere, Petru Maior își poate totuși deschide drum în actualitate prin însușirile și realizările sale de predicator bisericesc.

Dealtfel n'a trecut prea multă vreme de când, la 1906, protopopul Clujului, Dr. Elie Dărinu, retipărea cu litere latine **„Predicile"** lui Petru Maior cu intențiunea „de a desgropa din pulberea uitării aceste mărgăritare de gândire creștinească și de simțire românească, cari strălucesc întru tot farmecul limbei noastre românești, așa cum s'a sfințit ea în slujba sfintei biserici" *).

Timp de un sfert de veac (1784-1809) Petru Maior a purtat odăjdiile de protopop al Gurghiului și paroh al Reghinului, un orășel de pe Mureș, așezat la întâlnirea dintre colinele munților Călimani cu largile valuri de verdeață ale roditoarei Câmpii ardelene.

Fără a fi prea important, locul și titlul au putut fi totuși pismuite. „Se cade a ști — precizează dânsul în **Răspunsul** la o cârtire — că Petru Maior nu pentru aceea au fost rânduit paroh la Reghin și protopop, ca să-i fie lui bine, ci fiind la Reghin și oficialatul și tabla varmeghiei Turda *), după datina de atunci a fost lipsă de un bărbat ca dânsul acolo". De un bărbat învățat adică, iscusit și impunător în contactul cu autorități politice și militare — de un om de prestigiu.

„Doctorul" de Roma îl avea fără nici o îndoială.

La acea dată orășelul se compunea dintr'o vară săsească, închisă în egoismul său, și dintr'un cartier masiv care, deși cuprindea și pe Români, se numea Reghinul Unguresc, deosebindu-se astfel de vatra numită Reghinul Săsesc.

Până la 1805 Maior fu paroch Reghinului Unguresc, din acel an, sfârșindu-se de edificat biserica din Reghinul-Săsesc, o operă dintre cele mai cutezătoare a protopopului român, în jurul căreia s'a țesut și o mică legendă, începând a sluji în noul templu.

Orășelului disputat de două nume streine, îi răspunde însă o puternică împrejurime românească.

Intr'adevăr, atât în regiunea satelor de Câmpie cât și în cea de pe Valea Gurghiului și a Mureșului, așezările cu caracter maghiar sau săsesc sunt cu totul neconcludente față de frumusețea și dinamismul comunelor românești.

Aici se află puternicele sate ardelene: Milașul Mare, Ibănești, Deda, Rușii-Munți, Monor...

O regiune care a dat istoriei noastre o remarcabilă serie de personalități: Constantin Romanu-Vivu, Simion Crainic, Nicolae Petra-Petrescu, Virgil Onițiu, Simeon Popescu, Patriciu Barbu, Teodor Ceontea, cei doi episcopi Hossu, Patriarhul Miron Cristea...

Până la ivirea lui Petru Maior, într'o vreme când se găseau chiar și preoți și protopopi cari abia puteau frânge înțelesul literelor, Reghinul — din punct de vedere românesc — și împrejurimile sale se sbăteau însă într'un prea greu întunerec. Oamenii, — după precizările din „Răspuns" — „mai numai cu numele erau creștini, nimica nu știau, sau tocma puțin de ale creștinătății. El întâiu a început a i învăța acele. Prin toate satele au rânduit și au întețit feciorii și fetele, mici și mari, să meargă la diacul bisericii pentru a învăța lucrurile cele creștinești".

Parochul Reghinului nu s'a mulțumit însă numai cu atâta, căci iată ce mai aflăm în cele arătate împotriva „cârtirii": „Mergea Petru Maior prin sate, unde, adunând pruncii, făcea examen, pe cei ce știa îi lăuda, pe ceilalți părintește îi dojenea și rânduia mijlociri ca să învețe. Vara umbla pe câmpuri, prin păduri, unde știa că sânt adunați pruncii a paște vitele, și văzându-i îi striga la dânsul, cari cunoscându-l, îndată alergau toți acolo, și el îi

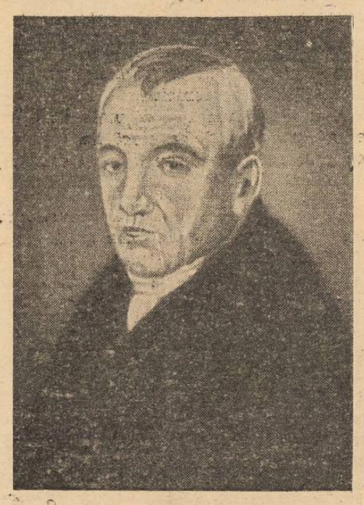

PETRU MAIOR

întreba de cele ce au învățat și de nou îi mai învăța, și-i lumina, având osebită dulceață a băilui cu pruncii, pentru care tuturor era iubit. Atât au fost aprins Petru Maior voia pruncilor spre învățătură, cât pruncii uitase jucăriile sale, ci când se întâlnea la ulița, tot de învățătură grăia și se întreba unul pe altul. Fetele cele mari încă adunate la șezătoare a toarce, în loc de obicinuitele nebunii, despre învățătura lucrurilor celor sfinte povestea și se întreba"... Atâta au fost înaru în âi prostia oamenilor acelora în treaba învățăturii aceștia, că unii, ca când ar fi veni o nevoie mare pe sat, așa și până la domnii locurilor au ajuns cu plânsoarea asupra protopopului, ca să-i scutească de învățătură. Iară după aceea, văzând nu numai pre fiii săi, ci prin dânșii și pre sine însuși învățați în ceale trebuincioase, i au iertat de păcate lui Petru Maior și părinților lui ce le-au făcut".

Un zel tot atât de fierbinte și de rezistent a dovedit Petru Maior în rostirea predicilor din fața altarului, precum și în cuvântările ținute la înmormântări.

Trei substanțiale volume mărturisesc pentru acest zel: **Didachii**, sau predice pentru creșterea pruncilor (1800), **Propovedanii** sau predice la morți (1809), **Predice** sau învățături la toate Duminicele și sărbătorile anului (1811).

Pentru protopopul dela Reghin predicarea constituia una din obligațiile categorice ale slujitorilor Domnului: „Nu e îndoială — afirmă el în prefața cărții sale de predici — că preoții cari sunt păstori sufletești precum după învățătura Sf. Apostol Pavel la Faptele Apostolilor. cap. 20 sâh. 25 sunt puși de Duhul Sfânt, ca să păzească turma lui Dumnezeu, cea cuvântătoare. care s'a câștigat cu sângele Său: așa după canonul 19 al Sobarului dela Trula, în toate zilele, dară mai vârtos în sărbători strânsă datorie au a face învățătură poporenilor săi".

Predica nu era legată însă exclusiv de biserică, sau de ziua de sărbătoare.

Ea se putea săvârși în orice împrejurare prielnică unei cucernice manifestări. „De multe ori — precizează chiar în cuvintele de început ale „Propovedaniilor" — mai mulți se adună la îngropăciune decât în sărbători la biserică, ba sunt unii ,mai ales între proști, pe cari arare ori are norocire preotul a-i vedea în biserică, iară la îngropăciune sau pentru una sau pentru altă vremelnică pricină adeseori, de un toideauna, se află. Prea bun dară și sfânt obiceiu ieste prin bisericile din țara noastră a face propovădanie norodului la îngropăciunea morților".

Nu toți preoții sunt competenți însă a răspunde unei asemenea obligații, căci — după lămurirea din fruntea „Predicilor" — „precum mulți cu laudă împlinesc aceasta, așa unii nu odată sunt siliți a ține buzele închise nu că doară nu ar avea învățătură râvnă spre propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu, ci lipsa cărților, de unde se pot scoate mântuitoarele învățături, neîndrăzneți îi face pe ei.

Că acelea Cazanii cari se află prin bisericile noastre, măcar că multe frumoase cuvinte se cuprind în sânul său, totuși nu sunt așa în cumite că sau preotul să poată culege din trânsele dese învățături, cari să le zică de rost înaintea poporului, sau însă dovezile cu țăsătura lor să poată înduplica cerbirea multor creștini de acum, întru cari nu numai s'a răcit dragostea, ci cu totul e înghețată și inima lor ca stâlpul, întru carele se prefăcu mulțerea lui tot pen ru neascultare, se află învârtoșată și împetrită".

Iată, acesta e puternicul motiv pentru care Petru Maior înainte de a-și tipări „Istoria" cea care avea să i ridice numele în fața veacului, timp de trei ani după numirea la tipografia din Budha, s'a devotat în primul rând tipăririi de predici.

El nu era totuși în limba noastră cel dintâi autor de cărți cu conținut omiletic.

Coressi, la Brașov, în 1580, tipărise **„Tâlcul Evangheliilor"**, un noroc pe care, la 1583 nu putu să-l aibă și Popa Grigore din Măhaci în urma căruia rămânea o culegere de predici manuscrise. La Govora, în 1642, Meletie Macedoneanul isbutea însă a trece prin tipar **„Evanghelia învățătoare sau cazania peste Duminicele anului"**, iar în anul următor se ivea la Iași acea minunată alcătuire a mitropolitului Varlaam: **Cartea românească de învățătură**. La București apoi, un alt Varlaam, mitropolit al Munteniei, care a păstorit în re 1673—1679, făcea să apară în 1678 **„Cheia înțelesului"**, o culegere de traduceri din slavonește, aceasta fiind cea dintâi carte de omiletică tipărită în Ceia'ea lui Eucur. Tot o traducere, din limba maghiară aceasta, era și cartea **„Sicriul de aur"**, publicată în 1683 la Sebeș de către Ioan Zoba din Vinț — traducerea cuprindea predici funebrale. Un mare cra'or bisericesc fusese Antim Ivireanul (1709-1716), mitropolitul Țării Românești, dar predicile sale isbutiră să se tipărească abia în 1885 prin evlavia Episcopului Melhisedec. **„Omiliarul"** arhimandritului Filaret apăru la București în 1775.

In Transilvania totuși, prin ardeleni, până la 1784, când se iviră la Blaj **„Propovedaniile"** lui Samuil Micu, nu văzuse lumina zilei încă nici o tipăritură omiletică strict românească. Micu însuși aduce în „Propovedaniile" sale și unele traduceri din Vasile cel Mare și Chiril din Alexandria. In manuscrisele rămase numărul traducerilor este imens: 188 omilii ale lui Ion Hrisostomul, atâtea altele apoi din Vasile cel Mare, Grigore din Nazians, Atanasie, Efrem, Damaschin...

Protopopul dela Reghin, deși se avânta astfel pe căi deschise de alții, prin compoziția originală a predicilor sale, — originalitate care nu se răsfrângea însă întotdeauna și asupra fondului, ajungându-se uneori chiar la simple compilații — aducea totuși un adaos intelectual și un nivel necunoscut până la dânsul.

Modestia îl ispitea însă a spune cuvinte ca acestea despre înaintașii săi în omiletica românească: „Ale acestor prea vrednici bărbați urme călcând și eu, sigur pentru folosul sufletelor creșinilor noștri, după mișcorarea talentului mieu m'am nevoit aceste propovedanii a le culege."*)

Intocmai însă ca și „Istoria pentru începutul Românilor în Dachia", cărțile de predici ale lui Petru Maior au cucerit un întins orizont de influență, având un puternic ecou printre clerici.

„Putem mărturisi, — susținea în 1921 diaconul dr. Gheorghe Comșa, viitorul episcop ortodox al Ardealului — că predicile învățatului profesor dela Blaj și protopop,... au avut cea mai mare răspândire nu numai în biserica unită cu Roma, ci și în biserica ortodoxă românească. **)

In mijlocul veacului trecut un nou orator de predici, Sigismund Pap, făcând un bilanț asupra scrisului românesc omiletic, scria următoarele: „Dară Românii noștri cu numirea Cazaniei și în rare locuri predicelor a nemuritorului preot Petru Maior, toată a sa literatură bisericească o pot săvârși. ***)

Predicile lui Petru Maior veneau în primul rând din partea unui autor ce întrecea în cultură și forță stilistică proprie pe toți înaintașii săi în ogorul omileticei românești.

Iată pentru ce o zăbovire asupra acestui compartiment din activitatea lui Petru Maior nu ni se pare zadarnică.

VASILE NETEA

*) Județului Turda.

*) **„Predicile" lui Petru Maior: Cuvântul editorului.**

*) **Prefață la „Propovedanii".**
) **Istoria predicei la Români, pag. 161.
***) **Cuvântări bisericești, Pesta 1847.**

SALONUL DE TOAMNĂ

(Urmare din pag. 1-a)

E un climat problematic de o înaltă spiritualitate, acela al picturii lui Braque, în care am regăsit cu emoție, obsesia unor preocupări asemănătoare, de absolut al expresiei, sub semnul cărora s'a desfășurat extraordinara experiență poetică a lui Mallarmé.

Dar Braque nu este numai un decorator și desăvârșit artizan, pentru care culoarea își e deajuns. El e în arta lui ca în viață: un om întreg cu o viziune deplină a lumii. Inchipuindu-ne că dintr'un naufragiu universal ar fi scăpat numai tablourile lui Braque, umanitatea ar putea fi reconstituită în toate sensurile și valorile ei, după indicațiile acestei picturi. Dar să părăsim domeniul ipotetic al reflexiei, pentru realitatea aparențelor sensibile. Desigur, că descompunerea și alăturarea planurilor și a culorilor din tablourile lui Braque ,oferă cel puțin tot atâtea prilejuri de nedumerire ca și de satisfacție. Obișnuințele spiritului sunt tot atât de înrădăcinate și de îndărătnice ca și ale simțurilor. Deprinderea utilitaristă ne îndeamnă să ne întrebăm involuntar, dacă fructele și peștii din această natură moartă ar fi buni de mâncat, sau dacă în soba din acel colț de interior s'ar putea face focul. Dar peștii par să fie tăiați din carton, coloritul fructelor văros și stins, iar soba e o armonie feerică de tonuri cenușiu-argintii, cu atât mai fascinantă cu cât orice urmă de ostentație e absentă din tratarea acestei pânze. Renunțând la interpretarea anecdotică, putem aprecia opera lui Braque în raport cu intenția și sforțările artistului, iar nu după asemănarea mai mult sau mai puțin aproximativă cu ceea ce ne-am deprins să numim „realitate" și „natură". Oricum ar fi prețuită mai târziu această operă și oricât de puțin va rămâne din ea, în muzee, ea contează ca experiență, în care un om de-o admirabilă conștiință artistică s'a îmbarcat cu toate riscurile căutătorilor de absolut, în aventura spiritului. Montesquieu însemna în „Caetele" lui: „Clasicii sunt pentru autori, nu pentru public". In acest înțeles cuprinzător, desprins de localizarea într'o epocă, Braque mi se pare un „clasic" al cărui exemplu cred că va fi oricând hotărîtor, mai târziu, pentru câțiva artiști, autori ca și el, sortiți să devină clasici, la rândul lor, pentru alți autori, etc.

M'am oprit mai mult lângă opera lui Braque, pentrucă în ansamblul Salonului, importanța contribuției lui capătă amploarea unei expoziții personale, dar și pentru motivul unei afinități active, pline de consecințe pentru mine, — ceeace nu înseamnă, desigur, și un criteriu. Totuși, judecățile noastre nu pot fi decât subiective în esența lor, în sensul că ele nu se justifică decât dacă izvorăsc din prilejul unei înțelegeri generoase, al unei preferințe. Obiectivitatea judecăților nu poate fi de

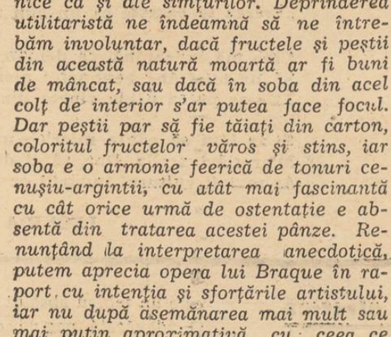

cât formală, nu esențială—dar aceasta e chestiune de cultură, de gust și sociabilitate.Ca și ierarhia valorilor, care nu poate fi stabilită decât în societate.

L-am regăsit pe fermecătorul Dufy, cu al său duminical „Kiosque a musique" pe care îl știam dintr'o expoziție a pictorului, din primăvara trecută. Mi-aduc aminte, afară de o replică magistrală la faimoasa „Le Moulin de la Gallette" a lui Renoir, de o pânză reprezentând atelierul pictorului, în care statuia zugrăvită în mijloc surprindea prin soliditatea ordonatoare adusă fanteziei artistului, care pare să nu asculte decât de propriul capriciu.

Tabloul trimis la Salon are seducția imaginilor din cărțile cu poze colorate răsfoite cu încântare în anii copilăriei. Erorile de perspectivă în care porumbeii au de două ori mărimea aparentă a oamenilor din primul plan, stângăciile de compoziție, naivitatea și arbitrarul culorilor, cu verdele împrăștiat pe iarbă și pe acoperișul chioșkului, ca și pe pălăria domnului sau pe căruța copilului, au aerul unei mistificări sortite să uimească și să scandalizeze. Dar câtă fineță incisivă și epigramatică în siluetele plimbăreților duminicali, ce sprintenă desinvoltură și grație spirituală în mulțimea intențiilor întrezărite, abia sugerate, prin nestâmpărul colorilor care o iau razna pentru bucuria de a fi numai culoare, iar nu materie colorantă încorporată în limitele stricte ale aparenței obiective! E un simț al feeriei în pictura lui Dufy, a cărui corespondență literară cred că o recunosc în scrisul lui Giraudoux.

Pe cât de greu mi se pare să descriu și să argumentez o capodoperă, pe atât mi se pare de lesne să o recunosc. Am avut certitudinea că mă găsesc în fața uneia, înaintea naturii moarte a lui Dunoyer de Segonzac, expusă între două subiecte de „plein air", reprezentând amândouă, femei la scăldătoare, într'un peisaj dens prin vigoarea raccourci-ului și robustețea descurajantă a capodoperei, a lucrului definitiv. Riguros centrată, poate voit simetrică în dispunerea verzei și a morcovilor pe un șervet al cărui colț cade exact la jumătatea mesei și la egală distanță de marginile tabloului. Bogăția, densitatea, măestria acestei pânze, în înțelesul autoritar de „maitrise" — sunt atât de imperios evidente încât se dispensează parcă și de a fi admirate. „Un poem perfect e ca un vas închis", spune un personaj din „Pantoful de mătase" al lui Claudel. Natura moartă a lui Segonzac are o rotunditate închisă, perfectă, pe dinafara căreia ostenești să intri înăuntru. Totuși, până la urmă, i-am preferat un desen al aceluiaș artist: niște copaci pe malul unei gârle. Frumusețea desenului avea ceva atât de intim, încât prezența unui al treilea o făcea să pară nerușinată.

Cele două naturi moarte și peisajul spaniol, ale lui Henry de Waroquier, solid construite, admirabil echilibrate, de un colorit saturat și de o strălucire abia mai aparentă decât a picturii lui Segonzac, își păstrează personalitatea, pe peretele opus acestuia.

Pe Matisse îl vedeam întâia oară în cele patru pânze expuse la Salon, dintre care trei naturi moarte. Mărturisesc aci o nedumerire, accentuată și de prezența în aceeaș sală a pictorilor din școala lui Matisse, al căror extremism subliniază supărător unele îndrăzneli, atenuate în opera maestrului. Cu o gamă de culori mai variată, dar nu mai bogată decât a lui Braque, pictura lui Matisse mi s'a părut mai comunicativă prin strălucirea proaspătă a culorilor, dar mai puțin fascinantă. Un roșu violent întins peste toată pânza e doar o suprafață colorată. Dincolo de orice interpretarea anecdotică, există la Braque o dramă a culorilor, o încercare de-a reconstitui lumea din culoare, cu un minimum de indicații anecdotice. Matisse e poate mai liric, mai inspirat și spontan în desfășurarea unei game cromatice exuberante, de-o puritate odihnitoare. Dar Braque mi se pare mai adânc, reflectat, omenește întreg.

Fără îndoială, lui Matisse nu i s'ar putea observa virtuozitatea gratuită a unuia dintre apostolii apreciați ai artei sale, Gischia. Emanciparea coloristică a pictorului acesta mi se pare împinsă până la o extremitate primejdioasă, stearpă. Culorile lui Gischia nu mai sunt valori, ci simple date ale senzorialului brut, suprafețe materiale. Perspectiva fizică e suprimată. Obiectele împrăștiate arbitrar, pe o față de masă, par oriunde, în aer. E o delectare să privești aceste pânze cu nuștiuce răcoare matinală în culoare, dar ochiul se miră de atâtea culori fără trecut și fără identitate, care nu-și aduc aminte nimic. Ale cui sunt?

Eclectismul picturii franceze îmi pare atât de larg, de admirabil cuprinzător, încât toate problemele expresiei artistice cred că ar putea fi ilustrate prin tendințele unuia sau altuia din pictorii Salonului. S'ar cuveni, desigur, să vorbesc anume despre viziunea picturală a lui Bonnard ,care a trimis numai o natură moartă, o farfurie cu căpșuni, dar câtă sensibilitate în desfășurarea și recompunerea nuanțelor nesfârșit schimbătoare! Sau despre Utrillo, cu una din faimoasele lui perspective de periferie citadină, atât de atent desenată și de pasionat colorată, respirând seninătatea unei liniști imense. Dar voi avea, poate, prilejul să revin asupra lor și-a altora.

Am fost de patru ori până acum, să văd Salonul de toamnă, în încăperile cu o topografie atât de bizar întortochiată ale vastului „Palais de Tokio", fără să pot spune că am „terminat" de văzut. Abia am început să văd ceea ce doream să revăd după prima vizită...

Paris, Noembrie 1943.

MIHAI NICULESCU

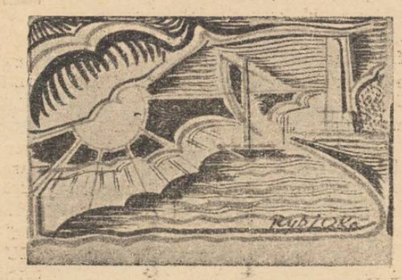

Inseninare

M'am deșteptat dintr'un somn fără vise.
Toate sufletele păreau în jurul meu deschise.
Și nicio umbră din noapte nu mai rămânea
Să ascundă bucuria cea mare din viața mea.

Mi-am legat de lumina din grădină
Privirea, care-mi rămăsese senină.
Toate fâlfâirile de aripi îmi opreau
Inima să bată, pentru gândurile noi ce-apăreau.

Și din toate sufletele din jurul meu
Numai unul mi-a părut ca de zeu.
Am zâmbit... Cerul tot mi-a părut un soare.
De azi toată bucuria pentru el înfloare.

M'am oprit lângă viața lui, pentru mâine
Să-i fiu rază caldă, odihnă și pâine.
Senină — ca o adevărată minune, —
Viața lui încearcă viața să-mi adune.

ILEANA BUSUIOCEANU

Carnet de scriitor

de DAN PETRAȘINCU

„Ne jamais exposer d'idées qu'en fonction des tempéraments et des caractères".

(André Gide—Journal des Faux-monnayeurs).

DINU NEDELCU

Predilecția lui Dinu Nedelcu de a participa la scene atroce, de a privi morții accidentați. De mic copil, a asistat la prea multe morți violente. Nu poate uita cum a murit tatăl său, în dimineața aceea de Mai, pe una din străzile Odessei. Începuse un nou duel de mitraliere între albi și roșii. Depe acoperișurile caselor, din balcoane și din ferestre, gloanțele împroșcau strada ca o grindină. Prinși între două focuri, cu jimbla sub brat (jimbla după care se dusese la celălalt capăt al orașului și o plătise cu cinci mii de ruble), ei amândoi — tatăl și fiul — eziseră câteva clipe pe trotuar, buimăciți. Pavel Nedelcu își ținea copilul strâns de mână și privea cu ochi rătăciți în toate părțile, unde să se ascundă. Deodată, vizavi zări gangul salvator. „Fuga!" îi strigă lui Dinu, smucindu-l. O luară la goană deacurmezișul străzii, să traverseze...

Clipele dăinuie în amintire ca un coșmar din îndepărtata copilărie. Dinu își simte inima strânsă, în încordarea groazei; în tâmple, se zgudue pașii. Rafalele se întețesc. Undeva se aude un țipăt, apoi o hărmălae... o căruță cu roți de fier sdrângâne pe pietre... Un pas, doi, trei, patru... deodată o smucitură: tatăl a căzut!

*

Această predilecție formează însăși structura lui tragică „modernă". Este copilul războiului și al revoluției. Mai târziu va zice: „Noi aceștia, care purtăm ecoul tuturor morților trecute în sânge. Noi nu vom putea sfârși decât tot în sânge: ne cheamă tentația vârtejului. Sângele cere sânge, după cum abisul atrage abisul".

DOI TINERI

Oamenii care iubesc moartea pentru moarte, așa cum altădată iubeau viața pentru viață. Radu Bogdan scrie depe front, lui Emil Dinescu, prietenul său: „Cred în moarte!"

Este răsturnarea tuturor valorilor umane, întoarcerea la starea de *risc permanent* a omul preistoric, care se știa în fiece clipă amenințat din toate părțile de mii de primejdii.

Emil Dinescu, pictor și artist cu principii pozitive de viață, care *crede în viață* (fiindcă n'a fost niciodată pe front) *nu știe ce să răspundă* lui Radu Bogdan. In aceași seară — când primește scrisoarea lui Radu Bogdan — (care-l turbură cumplit) își înseamnează în jurnal:

— „Sunt momente când văd că toată sgomotoasa mea încredere în valorile vieții are ceva putred la origine. Nu pot scăpa nici eu,— eu care vorbesc mereu „înafara învălmășelii", eu care vorbesc mereu în numele armoniei artistice și a creației permanente, — nu pot scăpa de acest morb al generației mele, care ne roade și ne surpă pe toți. Ce ridicole îmi par astăzi toate „certitudinile" mele, în fața sumbrului strigăt al lui Radu — strigăt de afirmare a morții împotriva vieții, urlet de desnădejde triumfătoare — care are ceva din voluptatea Eclesiastului, când spune că totul e deșertăciunea deșertăciunii! Incep să mă clatin, îndoielile mă asaltează: în definitiv, *cine are dreptate?* Eu sau „ei"?! Viața sau Moartea?

Dar tocmai aici, la limita desnădejdii pure, îmi revin — și oare nu trebue să fie toate certitudinile noastre culese de pe limita desnădejdii? Fiindcă, iată, îmi repet ceeace spune un erou din *Adolescentul* lui Dostoiewski: „Dar cu astfel de idei, viața este imposibilă!"

Ce se va întâmpla dacă omenirea în locul legilor vieții ,ale existenței, ar instaura pe planetă legile morții? Unde ajungem dacă nu ne reculegem pe marginea prăpastiei? Înțeleg, simt, cât de fascinantă e tentația morții eroice! Intr'adevăr, valorile vieții ajung uneori să putrezească, să miroasă urât; atunci vine reacțiunea. Este un fel de mit al lui Anten, aici, în materie de valori. Valorile vieții se anemiază în propriul lor cuiet, și atunci zeul războiului vine să răstoarne pentru un timp viziunea tuturor lucrurilor, pentru ca în valorile morții, valorile vieții însești să recapete o nouă putere de existență.

Iată cum nu poți scăpa de marele ritm cosmic al realității, care oscilează între atrocitate și vis, între o geană de nour și un câmp de bătălie după carnagiu...

Armonia, posibilitatea de a fi (totuși) *întreg*, nu stă *între* aceste două balanțe? Nici prea mult vis, nici prea multă realitate; a nu uita nici viața, nici moartea, cu totul. Fiindcă, dacă uiți moartea pe deantregul, devii poltron și cinic; iar dacă uiți viața cu totul — cum, vai! s'a întâmplat cu Radu Bogdan — devii un sumbru cavaler al Apocalipsului.

Noua mea certitudine, de azi în colo: culege-ți certitudinile depe marginea prăpastiei. Suspectează orice adevăr care nu e călit în focul distrugerii. — Sau cel puțin, aceasta e deviza noastră, a tuturor acelora care ne-am născut în pragul unui război mondial și ne-am aflat maturitatea în pragul altui război, tot atât de mondial. Iată-mă integrat, cu voe sau fără voe, în „tragedia" celor de-o vârstă cu mine, iată-mi faimoasa izolare artistică topită în noianul vremii...

Și totuși, arta *există!*"

UN EROU

De câțiva ani, urmăresc un tip necunoscut Se întâmplă uneori să remarci o figură, în mulțime, pe care o revezi și iar o revezi, imprimându-ți-se în memorie ca o veche cunoștință.

Mi-a lovit retina acum vreo zece ani, într'o zi, pe calea Victoriei. Era slab, jigărit, și se plimba în soarele primăverii cu un aer hămesit, de om care are o socoteală sumbră cu omenirea. Nu știu de ce, dintr'o scurtă clipire a ochilor, dintr'un „nu știu ce" al expresiei lui, am înțeles că omul e un ambițios și *că va birui.*

L-am uitat.

Peste vreun an, l-am văzut în tramvai. Am tresărit, chinuindu-mă să-mi aduc aminte de unde-l cunosc și dacă trebue să-l salut sau nu. Și el s'a uitat la mine ciudos, plictisit. Era mai bine îmbrăcat și în atitudine avea o siguranță de om căruia nu-i lipsește bucata de pâine zilnică.

Peste doi ani, același om: se îngrășase, făcuse obraji rumeni, avea un palton cu guler de blană și călca țanțos.

L-am văzut acum câteva zile într'o mașină mică, sport... tocmai traversam b-dul Elisabeta. Haine impecabile, în capul gol și printre dinți îi scăpase o înjurătură. Lângă el, o femee în blănuri... El mă înjura, iar eu îi zâmbeam ca unui vechi prieten.

„Ce te uiți așa la mine, dobitocule!" mi-a strigat ,în cele din urmă. Femeea de lângă el a bombănit ceva în franțuzește. „Iată un om cu voință" mi-am zis. N'au trecut decât zece ani. El evoluase sub ochii mei, sim'eam oarecare drept de paternitate asupra lui.

In orice caz, eroul meu necunoscut a fost un om al... certitudinilor!

PARANTEZĂ

Act gratuit: A lupta pentru ideile generoase ale umanității, chiar dacă ele sunt utopice!

Destui luptă pentru ideile... folositoare.

MONOLOG

Monologul unui erou (Traian Hociung): „Mi-e sete și de acțiune și de perfecție, în același timp. In măsura în care mă îndepărtez de lumea exterioară, pentru a deveni un contemplativ, mi-e sete de acțiune; și în măsura în care *trăesc*, mi-e sete de perfecția interioară. Te-a mușcat vreodată intensul, vicleanul demon al puterii? Să *conduci* tu doi, trei, zece, o sută, un milion dintre semenii tăi? Să te simți *stăpânul* lor absolut. Nu stăpânul unor obiecte neinsuflețite, ci stăpânul unor suflete!

Să conduci această massă amorfă care se numește „poporul", ca prin ea să-ți ridici, singur, orgolioasă statue în istorie!

Dar ce silă mi-e de mine, în același timp! Fiindcă totul nu e decât o caricatură a adevăratei puteri. Aș fugi de lume, în singurătate absolută, să mă cercetez numai în fața conștiinței mele. Gol, cu spiritul, cum e omul sălbatec gol cu trupul!"

DIALOGURI

Dinu Nedelcu:

— Sunt fiu de muncitor, tatăl meu a murit sub ochii mei și nu pot uita răsbunarea. Viața nu mi-a dat decât moarte; voi fi deci unealta morții!

Emil Dinescu:

— Nu-ți dai seama că ești victima unor împrejurări streine de ființa ta adevărată? Dece nu cauți să te birui, să-ți învingi acest „destin tragic" despre care vorbești și cu puțină emfază? N'ai impresia că *îți place* puțin acest rol, de „victimă a veacului"? Ești, în fond ,un om slab,care-ți teoretizezi slăbiciunile. Păcat în care cade toată generația noastră: puterea ei naște din exasperarea slăbiciunii. Adevărata putere constă în a-ți stăpâni destinul. A învinge biologicul, a merge chiar împotriva interesului tău imediat. Ce eroism e acesta, despre care-mi tot vorbești? A răsbuna! Ești supus unei rigide mecanici a naturii, pe care nu știi s'o depășești. Prefer mecanica simplistă a nobleței din romanele de aventuri a secolului trecut: eroul are ocazia să se răsbune, dar n'o face. Binele învinge întotdeauna răul, și naivitatea — viclenia. Ce faci tu? Trăești într'un cerc vicios, care constitue cea mai oribilă voluptate umană: *îți dai seama* că răsbunându-te ești un învins, dar nu vrei să te învingi.

Dinu Nedelcu:

— Ești un om bolnav. De aceea ai ajuns la „armonie". Te salvezi prin iluzia bunătății și echilibrul tău e făcut din groaza de a nu te prăbuși.

Emil Dinescu:

— Eu, poate, sunt bolnav la trup, dar mintea și sufletul îmi sunt sănătoase. *Voi* sunteți sănătoși la trup, dar mintea vă e bolnavă! Cu mintea mea sănătoasă, îmi voi însănătoși trupul; dar cu o minte bolnavă nu se poate îndrepta un trup sănătos.

Radu Bogdan:

— Nici unul n'aveți dreptate! Mântuirea e în iubirea de patrie. Nu poți trăi fără realitățile dela rădăcina însăși a existenței tale. După cum ai venit pe lume prin pântecele mamei tale, tot astfel Patria îți este plămada sufletului și a trupului. Aceasta am învățat-o pe câmpul de luptă, când nu mai credeam că voi mai avea ocazia să viu să discut cu voi...

Emil Dinescu:

— Tocmai de aceea, Radule, orizontul tău e limitat. Mai întâi ești *om* și pe urmă copilul mamei tale și al pământului natal. Nu vezi cât de egoist ești când proclami întâietatea sentimentelor native? Omul nu poate rămâne la viziunea strâmtă a iubirii fanatice pentru realitățile sale biologice; istoria ne învață că evoluăm în sensul unei lărgiri de orizont spiritual și în sensul unității ideii de om. Tot ca tine, omul din evul-mediu își făcea apologia feudei sale, împotriva vecinului. Eu nu mă pot *opri*, sau nu mă pot întoarce în trecut — eu sunt silit, prin însăși legea de continuitate a umanității, *să privesc înainte*... Cu orice risc. Eu iubesc mai mult viitorul. Aceasta e diferența dintre noi trei, dragi prieteni. Tu, Dinule, iubești prea mult *prezentul*. Fanatic, ești în stare să mori pentru a afirma suveranitatea vieții. Tu, Radule, iubești prea mult *trecutul*. Ești un romantic. Ai nostalgia cușmelor voevodale și te-ai simți mai bine în garda lui Ștefan cel Mare decât în această uniformă cu care vii depe front. Eu, dragii mei, iubesc *viitorul*. Dar să ne înțelegem: nu-l iubesc într'atât încât să uit trecutul și prezentul. Nu vi se pare că toate nenorocirile lumii vin de acolo că oamenii n'au putut niciodată avea viziunea de ansamblu, pentru a acționa în consecință? Nu vi se pare că aici stă însuși idealul armoniei dintre gândire, simțire și acțiune? Istoria e făcută din fragmente. Deaceea, Platon sau Thomas Morus nu erau niște caraghioși când preconizau o republică universală condusă de înțelepți.

Ei, în fond, ne invită la această viziune de ansamblu a celor trei momente ale realității omenești. Nu credeți că eroarea *parțialității* este cea mai mare crimă a omenirii?

(Urmare în pag. 6-a)

DEȘTEPTĂTORUL

— Atunci așa rămâne: cu mic cu mare, toți cu toții la Jingă în bucătărie!

— Păi mă-sa?

— Mă-sa face Crăciunul la nurori — are o droae de gineri!

— Tat-su?

— Tat-su stă toată noaptea cu bardaca cu țuică jiartă argăsită cu scorțișoară. Noi scăm ce scam, ciae peste grămadă, văriți până în barbă în paiura, cu lampa stinsă și la primul semnal o tulim prin fund, prin corcoduși; sărim ulucile Ghioalei și dam în ulița Concordiei, acolo în raspantia aia unde se închină stelele viclemului. D'acolo mărim tagma cu alții, ne jacem una cu ei, tăiem Podul Beilicului și jacem colindul în toată mahalaua Tabacilor — măcar de ne-ar da toți!

— Bine, dar pe la ai noștri — cicclovinele care mai scapă și câteo băncuță, — când strigăm?

— Strigăm la ziuă, că atunci nu ne mai dibue nimeni și abia nu mai împărțim gologanii; — ne rămân nouă întregi.

— Dar traistele?

— Le legăm la gură, intrăm tiptil și le pitim în albia cu rufe. Babalâcii n'au să ne ghicească — la vremea aia horcăe cu fața la perete — și așa rontăim la bolindețe toată săptămâna!

Din orbita învăpăiată a apusului se prelingeau prin lentila aburită a soarelui, lumini gânditoare, așezând pe zăpada stacojie poezia obosită a unor făgăduinți întârziate. Oțelul orizontului tăia în două icoana înmurgitului care împroșca cu irizările înjumătățite ale nimbului, îngândurarea visătoare a pământului, ducând cu cealaltă jumătate departe, în fundul lui imens, în cealaltă lume, zvonul bucuriilor de aci. Din frumusețea lui răpusă, câteva cioburi de oglinzi sparte rămâneau să-și topească luminile pe prispa bucătăriei lui Jingă. Treceam în „conclav". Hotărîrile se puneau la cale cu înfrigurare, în aroma ademenitoare a iatacurilor nevoiașe, împodobite și ele odată pe an, cu oale pline pentru praznicul minunei din Bethleem. Căldura înecăcioasă a plitei strângea de prin colțuri, grămădind în mijlocul încăperei ponosite, atmosfera particulară a pregătirilor, care purifică sufletul și încarcă stomacul.

— Ciomegile le strângem toate aci, după putină.

— Bine, dar dacă le vede moșu, le svârlă în foc!

— Tăem altele, din pluta babii.

— Dar câinii ce așteaptă? Până să le croim noi, ne fac ciopârți.

— Dar noi nu îi zăpăcim cu potcoavele?

— Nici așa, nici așa, mai bine fiecare cu ciomagul lui.

— Nici așa. Dacă ne miroase fără ele, dulăii se întărâtă și atunci prinde de veste tatăl lui Jingă!

— Mai bine era din bucătăria lui Jingă. Așa, cu planul ăsta, te pomenești că nu s'adună nici unul.

— Hai fără ciomege!

— Moș-Ajun fără ciomege n'are nici o noimă!

— Atunci hai cu ciomege. Le pitim la Mitana spălătoreasa, în sală n'are clanță, — intrăm ca pe bărăgan!

— Nici acolo nu e rost. A pus ivor în ușe și spală la Madam Francovici.

— Tot acolo rămâne, dar dormim cu ele, cu bâtele, îmbrăcați.

— Da, dar dacă nu ne deșteptăm? Rămânem cu ciomegile în plapomă și colindul fără noi!

— Pune Birica „deșteptătorul!"

Deșteptătorul Biricăi întotdeauna ne-a răpit vraja colindului. Când a sunat prea târziu, când a sunat prea de vreme, când nu a sunat de loc, când a sunat la timp, dar nu l-a auzit nimeni! Dacă a sunat, a sunat așa, în silă, răgușit, prelung și șters, profund indispus în armura lui de tinichea, înghețat, cu laringele îndopat de praf, de umezeală, de vreo gânganie moartă, sau de vreun miez de pâine, — târziu, desmeticit cu greu din toropeala în care l-a prididit somnolența cucului din micul lui arsenal de roți ruginite, într'o vreme când „haiducii de noi" dormeam buștean și când Moș-Ajun își luase de mult poteca spre ieslele Nazaretului, în dimineața strălucitoare a „ivirei omului pe pământ". Sau dacă s'a îndurat să sune, a sunat cu mult mai înaintea vremii hărăzită expansiunei care avea să umple toate încăperile drumeagurilor cu

larma minunei din Bethleem și a urărilor creștinismului pogorît peste Sodoma cea modernă. Și ceata de colindători s'a răsucit atunci greoaie în așternut, a ascultat cu neîncredere cântarea cucului grăbit, a clipit a nedumerire din pleoape, a pipăit cu convingere bâtele pentru a vedea dacă sunt la postul lor și a adormit îndată, pentru a se deștepta la vremea colindelor anului ce avea să vie. Sau dacă nu a sunat de loc, vina a fost a Biricăi cea nesinchisită și cea cu gândul la vistavoiul căpitanului Opran de infanterie, uitând să 'ntcarcă clopoțelul. Sau dacă în fine, ceasornicul s'a îndurat să sune la timp, asa dela el, printr'o minune de răzgândire a roților înviorate și ele de dogoarea dintre oalele pline cu șorici, trase de panglicuța de oțel întoarsă încă de an, dar încremenită acolo nedepănată, cu inima ei albăstrue, oprită în inzilizeala unsorilor înghețate, obida, frigul și nemâncarea de peste an, a înghesuit mai stăruitor în fundul culcușului ocrotitor ceata trudită a colindătorilor întârziați, și din care nu am lipsit niciodată, dela nici un Moș-Ajun de al lor. Printre ei mi-am strecurat și eu, an cu an umilința, desorientarea și inconștiența elanului sărăciei, visând și eu alături cu ei în mocneala bucătăriei plină de tingiri grețoase, de ciomege dârze și de lumini incerte, de speranțe și mai incerte la pronia etern întârziatului plocon din cârca gârbovului potentat dar mincinos secular „moș încărcat de daruri", așteptat amar de vreme să-și deserte tolba, în fundul căreia a încremenit deapururi zădărnicia bucuriilor ca și cântarea cucului dintre roțile deșteptătorului domnului Jingă.

DOUĂ SCHIȚE

de

Sărmanul Klopștock

CRĂCIUNUL LUI HOBJILĂ

Clopotele Seminarului Nifon bat aprig în cupola ceasornicului.

Dormitorul se golește și portarul școlii duce melancolic spre rigolă mușuroaie de frunze aspre de castan sălbatec.

Pupitrele își închid capacele.

In clasă, pe tablă a rămas desenul în tibișir al unui poligon neregulat, a unei reguli de trei compusă, neterminată și a unui boaapis cu un joben pe cap.

Ferestrele internatului se deschid visătoare în curtea unui dogar.

Un student răzimat de cercevea fredonează un colind în ritmul barosului care lovește doagele în pântec.

Vacanța aceasta ,nu se va duce la părinți.

Cântarea cea amară și loviturile meșterului dogar îi vor ține de urît.

Pe culoare suspină ultimele viori.

Cele mai multe și-au luat locul în cutiile lor negre, pentru a se cocoța apoi pe boccelele înghesuite de pe polițele clasei a III-a a trenului de vacanță.

Un cor sparge plafonul odăii pedagogului — o amestecătură de voci de toate nuanțele,

incerte, tremurătoare și opace, cu amplificări grosolane, adunându-se îngrijorate într un ritm de nebună frenezie, de disperată uitare de sine, de infinită și intransigentă boemie, — cântarea dezrobirii de o clipă — și mai târziu a reînfrățirii pentru vecie.

Dogarul oprește o bătae în loc, înfige tesla în fota unsuroasă de piele, scoate din gură un pumn de caele și le seamănă pe scândura nouă a butoiului, urmărind sedus cântarea seminaristului.

O dispoziție de nepotolită exuberanță luată de un alt grup care a visat toată vremea într un colț, pentru o întrebuințare mai tertilă a vacanței, tae brusc cântarea.

Corul se amestecă cu ei ducând cu toții spre o altă fereastră nostalgia celor cari îi așteaptă.

Acolo devin tăcuți.

Câteva suspine dau perdelele la o parte.

La o altă fereastră, în dosul căreia o cântare la fel și-a întrerupt întrariparea, fulgeră lumina altor priviri înlăcrămate.

Acolo este un internat de domnișoare pitit în schimnicia unor roșcovi sălbateci și din ursuzlucul căruia tot anul nu s'au abătut decât svonul semnalului de recreație și admonestările supraveghetoarei.

Și în dormitorul de acolo se ia vacanță.

Și în dormitorul de acolo a trăit astă noapte, îngrijorarea despărțirii vremelnice și expansiunea uitării de sine.

Pe tabla cea neagră din clasa de acolo, ca și pe aceea a seminariștilor de aci au rămas să ție de urît pustiului, un faun, o mimoză și un Apollon din Belvedere.

Și într'acolo ca și spre băeții dela Seminar, meșteșugul de butoae și-a îndreptat întristarea, de îndată ce cântarea cea falsă i-a întrerupt avântul sculelor și, tot atunci, când la Seminar ca și la școala de fete, ea a încetat după perdele, barosul s'a înălțat din nou deasupra doagelor de fag netezit.

Și în cancelaria domnișoarelor ca și în aceia a studenților, a zâmbit, toată vremea împachetatului, scheletul școalei — cel din Seminar împodobit cu o gambetă, cel dela școala de fete, cu un crêpe enorm de doliu.

Și într'o vreme capetele plânse de înduioșarea despărțirii s'au pierdut prin coridoare și o altă avalanșă de visători și visătoare au dat perdelele la o parte, pentruca în dosul lor să continue mai departe aceeași înfrigurare a plecării, aceeași înduioșătoare reverie a așteptării întâlnirii de după vacanță, aceeași învăpăiată voioșie dela începutul vacanței, care amestecă bucuria cu necazul, dorul cu apropierea, resemnarea cu izbânda.

Studentul Hobjilă dela Seminarul Nifon a rămas în dormitor.

El nu are vacanță!

Studentul Hobjilă este orfan.

Crăciunul este al colegilor din fereastra umbrită de crăcile castanilor sălbateci care și-au luat rămas bun dela colegele din fereastra umbrită de crăcile roșcovilor sălbateci.

Studentul Hobjilă nu are unde asculta, în tihnă, orchestra colindului.

In vară i-a murit o bunică în prispa căreia și-a preparat examenele Seminariatului. Embaticarii au cotropit casa cu locul, și portăreii au izgonit pe Hobjilă din acaret.

Toamna și-a luat bocceaua și vioara și a venit la oraș.

Un examen strălucit absolvit, i-a asigurat o bursă, și bursa o pernă și o pâine în podul Seminarului Nifon. Pentru el, acolo este vacanța colindului și tot acolo fulgeră steaua celor „Trei Crai de la Răsărit".

In mutismul visător al dormitorului golit își va trăi ofanul Hobjilă, Moș Ajunul copilăriei îmbătrânite fără de vreme, într'un caleidoscop al reveriei ei amare.

In așternuturile reci ale pensionului bisericesc, viitorul purtător al carjei arhierești își va aminti măreața povestire a miracolului din Nazaret împodobit cu aurul magilor și cu văpăile din gura sobei, în apropierea căreia bunica lui torcea firul basmului și al fusului.

Și tot în podul Seminarului se vor întâlni arborii Crevediei și diamantele erburilor topite de soare, lângă o cumpănă care scandează în scârțâeturi rimate graba unei crăese venite să-și adape boii, pentru a pieri apoi grabnic, cu ei nemdestulați, în apa morților.

Mai departe, într'o cârciumă plânge un cimpoi.

E muzica năzuinței seminaristului Hobjilă pe care poetul o așează în versuri, iar muzicantul în melodii.

Dar versurile și melodia năzuinței orfanului Hobjilă au avut o cadență și un ton atât de fals!

Totuși în inima codrului Crevediei, minciuna lor ar fi mai preferabilă urgisitului Hobjilă, decât vitregia vacanței din dormitorul școalei.

In reveria ei se strecoară reveria binefăcătoare a amintirilor.

Undeva ,departe, țignalul unui tren atâță melancolia trecutului și îndurerarea studentului fără de Crăciun, Hobjilă.

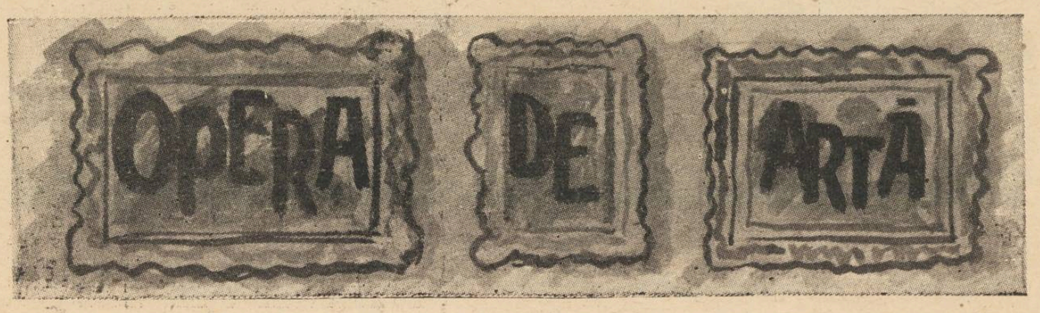

de TANA I UGU EL

Era iarnă. Un soare alburiu și 'nghețat cernea ca prin sită, o lumină tristă și rece, peste zăpezile așternute din bătșug.

Simțea în acea zi o neliniște chinuitoare și oricât își cerceta sufletul, nu găsea nicium motiv să tresara la orice zgomot din afară; nu aștepta pe nimeni.

Instinctiv, privi calendarul din perete: două Decembrie. „Doi'. Ce înțeles cald, pentr'un suflet singur pe lume: doi prieteni, doi soți, doi îndrăgostiți; ordecâteori îs doi, inima nu mai bate stingheră.

Dana simți cum i se 'nroșesc obrajii. Ea nu era singură pe lume. Il avea pe Gili, cel mai corect și mai iubitor soț. Acuma era plecat pentru o lună la Reșița. Dar câți în acest timp nu sunt singuri pe lume! — își deapănă ea mai departe gândul.

Să n'ai părinți, rude, iubită, trebue să fie îngrozitor. In definitiv, dece se gândește azi atâta la alții? Când inocent din umeri, trecu în fața oglinzii. Își zâmbi mulțumită. Aceeaș figură de la optsprezece ani și doar are douăzeci și cinci împliniți. Nicio urmă n'a brăzdat obrajii p oaspeți. fruntea înaltă, frumos curbată. Numai ochii îi sunt mai adânci. Incolo, aceleași bucle blonde, același trup mlădios și pe deasupra o gură cu cel mai copilăresc zâmbet Gili totdeauna o amenință: vezi fii mai serioasă, că se'ndrăgostesc copiii de tine.

Așa se întâmplă când ai o figură ca luna și'n mijlocul ei un nas mic și obraznic.

I se păru c'aude o bătaie în ușă și tresări. Se repezi s'o deschidă. Nimeni Curios! gândi ea.

„De azi dimineață, am tot timpul impresia, că din minut în minut, trebue să intre cineva pe ușă. Nu Gili, altcineva și n'aș putea preciza, dacă va fi bărbat sau femeie, bătrân sau tânăr.

Dana-și lăsă 'n jos colțul gurii, tristă.

De când a plecat Gili, niciodată nu i s'a 'ntâmp'at asta: a fost liniștită și acum din senin e 'nfrigurată, emoționată și mereu așteaptă să i se 'ntâmple ceva.

Nemulțumită, își ia căciula, paltonul și iese 'n stradă. O plimbare de un sfert de oră îi va limpezi sufletul. Și nu se va gândi la nimic, pentruca să fie cu creierul reconfortat.

A pornit pe una din cele trei străzi, ce se resfira ca niște imense peticoare de pământ.

După vreo zece pași, inima îi svâcnește nebunește. S'a oprit pe loc și a întors capul. Cât pe ce să se ciocnească cu'n tânăr brunet, cu căciulă brumărie, și palton negru. N'auzise pași pe urma ei și incidentul a turburat-o puțin, mai ales că el, în loc să treacă 'nainte, s'a oprit pe loc, privind-o fățiș fără nici o sfială. A luat-o mai repede la picior, adulmecând cu urechea ascuțită, de n'aud pași pe urma ei.

Cu această singură preocupare, a ajuns în poarta cimitirului. Nu, n'avea gust să intre printre morminte și s'a mirat că nu i-a dat prin cap de acasă, că drumul acela duce spre cimitir, S'a întors iar. A doua oară, s'a găsit față'n față cu necunoscutul. Acuma s'a oprit ea, așteptând să treacă; dar după două clipe, de așteptare zadarnică, el sta tot pe loc.

N'a mai putut răbda:

„Asta e obrăznicie. Ai greșit adresa. Te rog să nu mă mai urmărești". El n'a răspuns nimic, ci a continuat s'o privească.

Din repezeală, n'a putut observa, decât că are genele foarte lungi. Ca să nu mai treacă pe lângă el, nu s'a mai întors, ci a luat-o deacurmezișul drumului, peste câmpul înzăpezit, spre satul Buciumeni.

Omătul era până la genunchi și era convinsă că tânărul cu pantaloni la dungă și ghete lucitoare, nu va fi dispus pentru o astfel de aventură.

După vre-o sută de metri, s'a oprit, a'ntors capul, răsuflând ușurată. Dar i-a năvălit tot sângele'n obraz, când la câțiva metri în urmă, el ședea turcește deadreptul pe zăpadă, râzând cu cei mai sclipitori dinți, ce i-a văzut vre-odată.

„Cine ești d-ta, i-a strigat, și cu ce drept te ții după mine?"

Imobilizat în același râs diabolic, părea că filtrează lumina printre gene, scrutând depărtările; n'o privea.

O clipă, soarele a lucit puternic, învăluind totul în pulbere de beteală.

Băiatul a scos căciula din cap, descoperind un păr negru, răvășit tot în inele.

Înspăimântată de frumusețea tabloului, fără să-și dea seama, Dana a luat-o razna prin zăpadă mai departe. Trebuia cu orice preț să scape de el, va fugi până la huceagul din marginea satului.

A căzut. Un bulgăne de omăt i-a sburat după gât, apoi altul și altul.

De astă dată copilul mare, râdea tare, sgomotos ca o cascadă tumultoasă.

Scoasă din fire, a început și ea să-i arunce bulgări.

Dar a'ntâlnit atâta fericire în râsul deschis, că a lăsat mâinile 'n jos, învinsă. A'nceput să zâmbească. Intr'un moment, s'a trezit în ea toată copilăria bătând din palme, tot clinchetul de argint a celor mai frumoși ani de adolescență.

Pe câmpul deschis și soarele râdea vesel.

El s'a apropiat, dar Dana a sbughit-o iepurește:

„Țigănuș, mă prinzi?"

Un chiot vesel cu remură păduricea despuiată din preajma. In câteva minute, el a prins-o de mânecă, ea s'a smucit și el iar a prins-o, până au ajuns gâfâind la bisericuța din vale. S'au lăsat pe banca dela poartă. Până'n sat, mai erau vre-o doi km. Se uitau unul la altul râzând sincer, ca doi camarazi de pozne.

Un clopot depărtat a'nceput să bată; apoi altul dela altă biserică...

Râsul s'a topit pe loc și'n ochii lui a năvălit o tristețe întrebătoare.

Luț, cuprinzându-o de braț și deschizând poarta dela bisericuța, Dana s'a văzut în alt cimitir, cât vezi cu ochii, numai cruci cu căciuli de zăpadă.

Incepe să sufle un vânt ascuțit.

El o trage de mână printre cruci, acolo, unde se vede lângă gard un jet de bordei, cu un geam rotund și o ușă scundă de lemn, bălăbănindu-se 'n vânt.

Un când de ciori începe să se rotească printre cruci. Au ajuns. In mijlocul bordeiului e o nasalie. „Casa mortuară", svâcnește gândul femeii.

— Să stăm puțin aici, căci n'avem unde, rosti el primele cuvinte. Pe banca dela poartă ne vede tot satul", și o târî de braț, înaintru.

Danei începură să clănțăne dinții. Mersese prea departe cu'n băiat necunoscut, care putea fi un nebun.

O putere dincolo de voința ei, îi mânase pașii. Poate vijelia copilăriei netrăită din plin, își cerea întârziat dreptul la joacă.

„Eu sunt Romică, o'mpinse el pe năsălie, așezându-se alături. Dar tu să-mi spui Țigănuș, cum mi-ai spus întâi".

Afară, vântul învolbura zăpada și țipa preiung ca un hohot rostogolit, în crângul din spatele bisericii. Dana răsăcea gândurile pe pereții scorojiți și tavanul nelipit; nu-și putea ierta această glumă.

Dar ochii li s'au întâlnit și s'au încleștat într o privire ermetică, neomenească. Era cu brațul lipit de al lui și totuși așa departe de el, ca 'ntr'un început de lume. Vijelia printre crucile de afară, năsălia pe care ședeau și ochii, mai ales ochii lui o zăpăceau. Simțea cum i se sbate neputincioasa privirea, să se desprindă de a lui, dar zadarnic.

In acelaș timp, are sensația că ochii

lui beau dintr'ai ei, beau ca și cum ar da un pahar peste cap, că trece un fluid din ochii ei în ai lui și-și simte irișii cum se golesc; are din ce în ce sensația, că vede mai puțin și că ochii lui se umplu mereu de o lumină așa de intensă, că o clipă a zărit jucând scânteI Un leșin sec i-a năvălit dela inimă și când ultima picătură de fluid a simțit că i s'a dus din ochi, capul lui, i-a căzut amețit pe umăr, beat, ca'n urma unei orgii.

— Ce-i asta? silabisește el.

Par'că te-am furat toată 'n mine. Nu mai este nevoie să te apropii. Te simt acuma ca sângele, care-mi curge prin vine.

— Da, m'au băut ochii tăi. Simt și eu că mi-am pierdut sufletul, ca'n urma unui sărut nepământean.

— N'am știut că este și o sărutare a ochilor. Prin ea îți pierzi sufletul, după cum prin sărutul buzelor, îți pierzi trupul. Par'că de ani de zile, ne iubim pe această năsălie.

— Ne iubim? a 'ntrebat ea 'năbușit.

— Tu nu vezi ce ceață s'a lăsat? Ce este după această negură, nu mă interesează. Acuma e dragoste și moarte.

Danei îi fugi tot sângele din obraji.

Clopotele încep iar să bată. Cu ochii peste cruci, se lasă sărutată și sărutul acesta are gust de țărnă grea, amestecată cu sânge.

— Moarte, uite moartea, arată el cu degetul, crucile înșirate răsleț. Să te sărută în fața crucilor depe morminte, pe o năsălie, unde acu douăzecișipatru de ore a fost un trup mort. Ne sărutăm, zeci și zeci de ani... Au rămas așa, cu sufletele'nlănțuite. Li era teamă să se miște, să nu piardă nici o clipă din această contopire dumnezeiască.

Romică vorbea'ncet, fără șir, ca prin vis: tu trebue să fii a mea,... n'aș mai putea trăi fără tine... ai să devii soția mea... ce mai contează de-acuma lumea... tu ești toată lumea mea, ești prima mea dragoste adevărată, prima și ultima.

L-a lăsat să vorbească, jucându-se în părul lui, până zorii au început să intre pe fereastră. Afară, trosneau cercevelele de ger și se vedea o lună ciudată, sbătându-se să apună, în nori albicioși. Adunându-și ultimele puteri, Dana se sculă depe laiță:

— Eu, de-acuma, trebue să plec, să nu ne vadă lumea ieșind amândoi".

O conduse până la portița de nuele:

— Când ne mai vedem? Mâine, da?

— Niciodată, Țigănuș. Îți rămâne tabloul.

El izbucni în râs:

— Ce fericit sunt! Hai, nu mai glumi. Ne'ntâlnim mâine. Nu vei fi tu soția mea?

— Nu, zise ea scurt și rece

Ochii lui se'nspriră.

— Dece?

— Pentrucă, a fost un vis... și lăsându-l, începu să fugă în vale, pe poteca de lângă lanul cu păpușoi. După vre-o zece metri, întoarse capul, aruncându-i ultimele cuvinte:

„Pentrucă sunt soția altuia", și dispăru pe drumeagul ce coteșce spre oraș.

Pironit, cu ochii după ea, Romică n'a mai fost în stare să facă doi pași. A stat așa încremenit un timp, apoi împleticindu-se, a intrat în casă, a spus ziuă bună și a plecat.

Așa pleacă toți înfrânții, pe calea artei adevărate, așa a plecat și Grigorescu și Băncilă, când și-au ascuns prima lacrimă, ce mai târziu s'a cristalizat într'o capodoperă.

In acest timp, Dana nu-și putea erta ușurința cu care a consimțit la aceasta peripeție, ce nu și-o mai putea scoate din minte.

Nu i-a spus decât că-l cheamă Romică, dar ce familie, de unde e, ce ocupație are, nimic.

„Ciudat mai e și sufletul femeii câteodată, își zise ea, sau cine știe... poate și viața asta exasperant de uniformă, m'a făcut să mi ies din fâraș".

O săptămână, n'a mai ieșit deloc în oraș, de teamă să nu-l întâlnească, apoi cum uitarea e legea cea mai trainică și cum Gili a sosit acasă, înainte de termen, Dana a uitat această întâmplare stranie.

N'a mai spus nimănui nimic; avea să rămâe singurul ei secret.

*

Au trecut anii cu bucuriile și durerile lor. Pe Romică nu l-a mai întâlnit. Din cauza serviciului soțului, a umblat prin multe orașe din România.

Dana nu mai era acuma o copilă cu ochii mirați, ca'n primii ani ai căsniciei. Trupul i se împlinise și ochii căpătaseră ceva din culoarea toamnelor: un verde castaniu mat si trist.

Anul 1943 o găsi în București.

Se instalaseră pe str. Alexandru Donici, într'o căsuță curată, cu iederă la poartă.

— Asta-mi amintește de orășelul meu din Nordul Moldovei. Pe acolo aproape toate casele au iederă, explică ea într'o zi prietenei Nușa, ce venise s'o vadă.

— Apropos! de orașul tău, dragă. ți spuse aceasta. Cunoști pe pictorul Buzescu?

— Nu, răspunse Dana.

— A câștigat premiul național de pictură. E cel mai valoros pictor al nostru. Se zice că faima i-a făcut-o un portret formidabil, o femeie. Dar cum Dumnezeu, nu-ți cunoști conjudețenii?

Dana râse:

— Simplu: pentrucă n'am urmat Belle-Arte, ca mine și mă interesează mai puțin mișcarea artistică. Apoi în București, tu știi de când am sosit.

— Atunci mergem mâine împreună, să vedem portretul, care face epocă. Înțelege dragă, e o nouă școală în perspectivă.

— Cum îl cheamă pe pictor? întreabă din nou Dana, ca să-i facă plăcere prietenei sale, arătându-i că nu rămâne nepăsătoare, în fața unor asemenea subiecte.

— Buzescu, Romeo Buzescu, o privi insfârșit satisfăcută prietena sa.

Dana tresări: Romeo! Și amintirea din trecut i se aprinse'n creier ca o flacără. Romică?! Nu, nu se poate.

— Dar ce ai, dragă, de-ai îngălbenit, se sperie Nușa.

— Nimic, o ușoară amețeală. Cred că din cauza digestiei.

— Atunci te las și dacă mâine ești bine, imi telefonezi ora când vrei să mergem la expoziție.

Cum a plecat prietena, Dana a sărit revede la telefon cerând un comisionar și într'o jumătate de oră, acesta i-a adus un album al pictorului Buzescu.

Cu degetele tremurânde, gâfâind de emoție, răsfoește. Dac'o fi Romică?!

Deodată tresare, scapă albumul din mâini. A treia planșă, portretul ei, portretul celebru. Il ridică de jos, abea ținându-și răsuflarea.

Portretul ei ,dar nu așa ca'n noaptea ceea din copilăria lui, ci pretlucrat poate ani întregi... o fată într'o odaie țărunească, în odăița dela Buciumeni.

Gândul ei sângeră:

Romică, țigănuș ce te-am părăsit într'o dimineață de iarnă, cum ai putut păstra în sufletul tău, atâția ani, amănuntele feței, ale expresiei femeii ce-ai iubit-o?

Ce tânăr și frumos e portretul!

„Cu neputință să fiu tot așa'. Instinctiv, cu planșa'n mână, se duce'n dreptul oglinzii. Chipul cu riduri pe frunte și'n colțul gurii, o privește batjocoritor.

Simte cum degetele se crispează pe hârtia din mână, apasă cu ură, mai tare, mai tare... așa! „Să nu mai văd! Până acuma n'am știut cât sunt de bătrână..."

Și'n timp ce un hohot de plâns, cel dintâi plâns pentru tinerețe, pentru anii ei, îi sgudue toată ființa, în coșul pieptului o bătaie înebunită svâcnește tinerește ca și atunci: Țigănuș, Țigănuș.

Când ultimele umbre ale serii se răsfrâng din oglindă pe rămășițele portretului distrus, cu degete nervoase, revoltate, își pipăe pieptul.

Simte acolo o altă operă de artă, căci în ciuda timpului, a legilor fizice și mai ales în ciuda ei, a rămas aceeaș de'a douăzecișicinci de ani...

Ii vine s'o sfâșie, dar nu mai poate, căci este însăși inima ei.

— Apoi vă las în plata Domnului, consimți gazda. eu mă duc să-mi odihnesc ciolanele în tindă, că nu odată m'o pus să dorm acolo, răposatul.

Din ușă, își mai întoarse odată capul cu ochi mici și speriați, apoi se gândi că e mai bine să se facă a nu vedea nimic.

— Maică, să vă deie Dumnăzău noroc, că ați venit la mine, ci tari năcăjiți sînt.

Rămași singuri, Romică își scoase paltonul. vestonul și rămase într'o flanelă stacojie.

Suflecându-și mânecile, o invită să stea pe scaunul din fața lui și potrivind lampa la stânga, începe să schițeze. O putere nevăzută îi poartă mâna cu o precizie ce uimește femeia. Degetele tremură și parcă toarnă pe foaia albă, ochii, gura, tot chipul ei.

Dincolo de figura pe care aproape n'o mai vede, o scoate din suflet, așa cum a absorbit-o toată, în momentele când li s'au sărutat ochii, dureros de încleștați. E ca o descărcare nervoasă ce nu cunoaște oprire.

După vreo trei ore, în care Dana aproape a încremenit, a putut vedea cel mai reușit portret al său: o minune. cum uneori nu reușesc nici pictorii cei mai încercați.

— Romică! Asta întrece toate așteptările și brațele i-au încercuit gâtul, simțind că are lângă ea ceva care o depășește, de care nu poate fugi.

— De-acum, nimic nu ne va mai despărți, o cuprinse și el.

Danei i se păru că trec prin fața ei

Carnet de scriitor

(Urmare din pag. 5-a)

Dacă tu, Radule, ai fi mai puțin romantic (fiindcă ești, orice ai spune, un neadaptabil *în prezent)*, iar tu, Dinule, ai renunța puțintel la atrocele tău realism, ne-am putea înțelege.

Dinu Nedelcu:

— Așa dar, un compromis. Veșnicele compromisuri intelectuale, cu care omenirea a falimentat de atâtea ori până acum!

— Spune-i așa, Dinule, dacă vrei. Dar nu uita că orice echilibru are aparența unui compromis.

Și noi existăm numai prin astfel de compromisuri. Viața însăși e un compromis — în sensul ei cel mai intim, adică în sensul chimic. Apelează chiar la știința pe care o exaltezi fără să-i cunoști limitele: vei vedea că ea nu găsește, în toate nivelurile de existență, decât „compromisul". In univers, orice atom este creația unui compromis între ceea ce noi numim existență și ne-existență. Simetriile cerului ca și certitudinele noastre umane există prin echilibru, adică prin com-

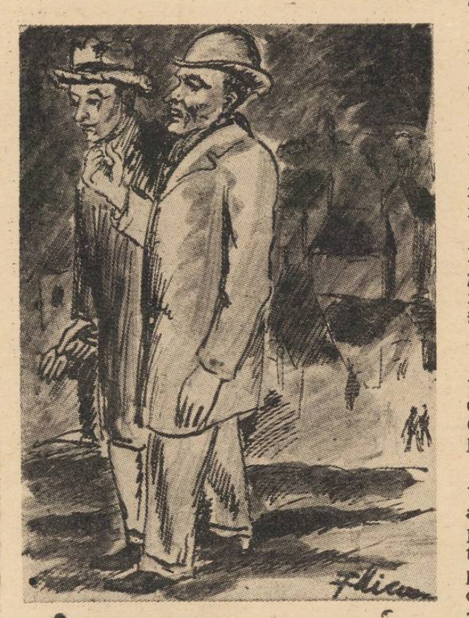

promis. Nu există altă cale. Trebue să alegi: ori compromisul, or moartea...

Dinu Nedelcu:

— Dacă-i așa aleg moartea!

Radu Bogdan:

— Ce frumoasă invenție e mitraliera! Intr'o minută, culcă la pământ o sută de oameni! Ea îți dă puteri uriașe, de zeu. Devii o mie de oameni, nu unul singur!

Și-apoi, sunt prea mulți oameni pe pământ!

Acesta e apocalipsul. Maltus a avut dreptate. Omenirea se înmulțește vertiginos. Dela sat, a trecut la oraș; metropolele devin uriașe îngrămădiri de oameni, în care individul e o biată furnică, strivită de mulțime. Astfel a scăzut respectul ideii de om. Numărul a ucis calitatea. Cu cât sunt mai mulți oameni pe pământ, cu atât se înmulțesc erorile, poftele, bestialitățile, prostia, interesele, neînțelegerile. Se ivesc probleme peste probleme, imposibil de rezolvat. Individii devin fețele înmulțite ale acestei uriașe Erori care rânjește din ce în ce mai cinic din Babilonul modern. Fiecare ins în plus adaogă ceva la neputința omenirii de a se perfecționa; înmulțire înseamnă pulverizare a adevărului, a binelui, a dreptății. Ce-mi folosește că sunt pe lume atâtea *trupuri* și atât de puține *suflete?*

Inmulțindu-se, omenirea devine din ce în ce mai mult *materie*, și mai puțin spirit. Intre Adam, omul unic, și Turnul lui Babel, mulțimea, raportul e ca dela Spirit la Materie. Omul începe prin a fi Spirit, Duh al lui Dumnezeu ,pentru a decădea în Materie pură. Dar materia fără duh nu poate ființa; ea se prăbușește de propria sa greutate, fără o axă interioară.

Iată spectacolul gigantic al civilizației moderne, care decade din cauza propriei sale inerții.

Legea e valabilă și politic. Numai statele mici, armonioase, realizează oarecare perfecțiune. Nu cunosc până acum ceva mai „perfect" decât republica Ateniană, în epoca ei de echilibru, cand Atena nu avea mai mult decât câteva zeci de mii de cetățeni. Ce imperiu, cu toată opulența lui pestriță, se poate compara cu o asfel de republică? Imperiile sunt niște Dinosauri care mor de propria lor urieșenie imperfectă. Dante era un iluzionist nepriceput cand visa „un imperiu și o coroană". Este, aici, de fapt nostalgia unității pierdute, a unității pământene în locul celeia divine. In realitate, imperiul este semnul de decadență; întotdeauna, după el a urmat fărâmițarea, dizoluția bruscă și haosul. Apoi, umanitatea ia drumul dela capăt. După ce cunosc epoca modernă se apropie de catastrofa ei finală? Din faptul că se pregătește la orizont cea mai mare acumulare de imperii pe care le-a cunoscut veodată planeta. După aceea urmează potopul, sau un nou cataclism, gen Atlantida... Ce fantastică ironie e acest drum *exterior* al umanității!

De altfel, așa scrie și în Biblie, textual: Potopul a venit *„fiindcă lumea se înmulțise prea mult"*. Se inmulțise și, deci (consecință firească sau „fatală" ,cum vrei să-i zici) se *înraise!*

Dinu Nedelcu:

— Ai o minte sucită numai spre pildele trecutului. Gândul tău suferă, în toate, o deformare caracteristică: ai citit prea mult. Conformația minții tale are ceva de Ev-Mediu.

Ești infectat de prea multe mituri... mistice. Ai superstiții istorice pe care le numești adevăruri umane. Ești metafizicianul cel mai periculos; dintr'aceia care amestecă realitatea cu abstracția, imaginația cu știința, superstiția cu adevărul. Nu uita că orice judecată a trecutului nu e valabilă pentru prezent: fiindcă *înainte nu exista știința*, care a dat un cu totul alt impuls umanității.

Voi nu vă dați seama ce formidabilă schimbare de drumuri s'a întâmplat odată cu apariția științii? Voi judecați viitorul prin trecut. Vă e frică de realitate, de aceea vreți să renunțați la știință, ca să vă întoarceți la balaurii din poveste. Dar drumul umanității e invincibil.

Știința va crea o nouă umanitate, care va trece toate bazmele astea biblice la rând cu balaurul cu șapte capete și cu zmeii-paraleii...

Emil Dinescu:

— Blestemat impas! Ne vom înțelege vreodată?

Pentru ce să se dărâme lumea, ca numai *câțiva* să vadă adevărul...?!

DAN PETRAȘINCU

Rolul virtuților feminine în creștinism

(Urmare din pag. 1-a)

Rasele nordice sunt prin excelență virile. Ele nu cunosc idealitatea feminină. Principiul masculin e aci predominant. (Nietzsche nu atribue germanilor o nobilă „frumusețe" a instinctelor, un gust delicat, ci virtuți virile, mare curaj și respect de sine însuși, siguranță în relații și în reciprocitatea datoriilor, o mare tenacitate și sobrietate). Resurecția protestantă a însemnat de fapt revola forțelor virile împotriva formelor feminine din domeniul religios.

Dacă femeia e mai caritabilă, mai sociabilă, preocupându-se mai mult de alții decât de ea însăși, bărbatul e mai individualist și egocentric, fapt care imprimă virilității o mai pronunțată varietate. Declarându-l pe om major, suprimând diferențele dintre profani și cler, Luther a infuzat o puternică doză de virilitate religiei. El reduce aparatura exterioară ce servește progresului religios, lăsând fiecăruia calea ce-o preferă, fără sprijin dinafară, pentru a intra în contact cu divinitatea.

Ideea autonomiei absolute, a liberului arbitru, prin care se renunță la idealurile născute din spiritul de dependență și milă feminină, atât de vehement atacat de Nietzsche (care

susține că morala religioasă e antinaturală, inamică a vieții), a făcut pe om suveran asupra sa însuși, deslegându-l de un întreg complex de inferioritate, căci cel ce e suveran nu așteaptă nimic dela nimeni, suportând consecințele actelor sale cu o mândrie calmă și simțind, poate fără prea mare tristețe, intervenția foarte redusă a divinității într'un mediu uman, în care creatura și-a luat asupra-și responsabilitățile. Concepțiile de predestinare și fatalism se estompează, un anumit eroism și o atitudine luptătoare se proectează în primul plan al conștiinței umane.

Spiritele protestante luptă în fervoare împotriva adeziunii la virtuțile feminine, care am văzut că sunt compasiunea, umilința, supunerea, etc. Ele confirmă fatimentul altruismului, și văd o superstiție în sârguința creștină de a face pe alții fericiți, în resemnarea de a te supune mizeriilor vieții pământene, pentru a-ți câștiga fericirea cerească, știind că cei din urmă aci vor fi dincolo cei dintâi; aceste spirite predică în schimb efortul pentru ameliorarea acestei vieți, justificând din punct de vedere etic tot ceeace este productiv, propunând nerespectarea sentimentelor străine și scuzând chiar substituirea caritații cu producerea suferinței în alții, — dacă toate acestea te ajută să progresezi, să te depășești; ele cred că numai desfăcându-te în acest mod oarecum violent, de determinismul emoțional poți ajunge la forma masculină a religiozității, singura care convine ființei umane, favorizându-i progresul. Dacă acest destin e pentru om eroic, pentru religie e indiscutabil primejdios, căci credința religioasă se complace întradevăr într'o atmosferă efeminată.

ION ȘTEFAN

Cronica literară

COCA FARAGO: Poeme pentru singurătate

Am urmărit, în totdeauna şi cu grija cea mai mare, literatura scrisă de femei. Nu fiindcă i-am fi acordat dintru început, anumite calităţi superioare în ierarhia valorilor estetice, nici din vreo specială atenţie pentru opera literară a camaradelor întru condei. Ceeace ne-a stimulat curiozitatea a fost, în primul rând, problema dacă versul, schiţa, nuvela, romanul sau piesa de teatru prezintă, într'adevăr, toate acele aspecte prin care, se spune, literatura scrisă de femei s'ar deosebi structural de opera de artă produsă de bărbaţi. Indelunga noastră răbdare a fost răsplătită, până în prezent, cu constatări puţine în această direcţie de cercetare şi constatări cu semnificaţie provizorie. Aşa, spre exemplu, se poate afirma că „scriitoarea" înclină mai puţin decât „scriitorul" să-şi construiască poemul sau pagina de proză la care lucrează. Deasemenea şi piesa de teatru pe care o organizează ea, este, de obiceiu, mai puţin organizată, mai puţin centrată în jurul unui punct de gravitate şi, deci, mai puţin concentrată. Schiţa femenină, e, în majoritatea cazurilor, un instantaneu agreabil, poate chiar sentimental, în câmpul de tensiuni al căruia amănuntul şi generalul nu se prea deosebesc. Firul de nisip se găseşte tratat cu aceeaşi conştiinciozitate tehnică şi cu aceeaşi dragoste cu care, în aceeaşi bucată literară, se poate întâlni tratată ascensiunea pe o culme alpină. In nuvelă şi roman predomină particularul, deci tot amănuntul, şi, în cazul când se găsim în prezenţa unei autoare de mare format, analiza psihologică sau, mai precis, un caracteristic refugiu în analiză psihologică. In această privinţă o Hortensie Papadat-Bengescu, în literatura noastră, are abilităţi pe care nu le are aproape nici unul dintre romancierii bărbaţi. S'ar putea spune că, în această privinţă, deosebirea dintre un roman scris de Hortensia Papadat-Bengescu şi un roman ieşit de sub greoaia mână de stilist a lui Liviu Rebreanu prezintă diferenţele pe care le pot prezenta, comparate din punct de vedere al construcţiei lor, o broderie veneţiană şi un zid ridicat din blocuri necioplite. In piesa de teatru, lucrurile nu stau altfel. Femeia nu-şi construieşte dialogurile, nu-şi dozează acţiunea, nu urmăreşte nimic în mod fanatic sau rece teleoctin. Dar în lirică ?

Lirica, privită ca dimensiune a cântecului în cuprinsul căreia toate volutele ritmului şi ale sunetului susţin un sens în perpetuă mişcare, pare a oferi femeii cele mai multe probabilităţi pentru realizări esenţial feminine.

Această „părere" ar putea fi întărită şi prin faptul că poeţii lirici sunt, în majoritatea cazurilor, firi oarecum feminine. In afară de aceasta, în lirică femeea se simte la ea acasă, intuind, ea cea dintâiu, frumuseţile noutăţii şi luând, ea cea dintâiu, apărarea acestor frumuseţi. In câteva epoci de tot importante pentru evoluţia poeziei europene, părtinirea aceasta a fost hotărîtoare.

Având specială afinitate pentru cântec, se înţelege că femeia, devenind scriitoare, va fi, în primul rând poetesă, — poetesă până şi 'n acele domenii literare în care e necesară proza.

In ultimul timp, literatura noastră s'a îmbogăţit cu câteva nume de scriitoare de prim rang. Yvonne Rossignon, Anişoara Odeanu, Coca Farago, Magda Isanos, anul acesta, şi altele. Prezenţa acestor femei în zăvoaiele literare româneşti, le dă culoare şi farmec deosebit. Ni se mai întâmplă însă un lucru ciudat: Ori de câte ori citim un poem scris de una dintre aceste autoare de cărţi lirice, ne gândim, în totdeauna, la toate scriitoarele citate, uitând că una este Anişoara Odeanu, una Magda Isanos şi una Coca Farago.

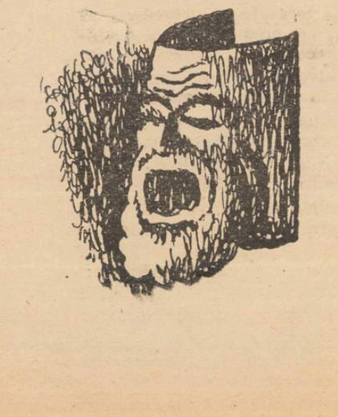

Se prea poate ca această uitare să se datoreze faptului că ne găsim în faţa unor cărţi scrise de femei. In acest caz aici ar trebui căutate caracteristicile poeziei femenine. Până a putea însă descifra definitiv temeiul tonalităţilor oarecum asemănătoare ale versului scris de poetesele de mai sus, credem că ele se datorează, în mare parte, faptului că aceste autoare participă, vrând nevrând, la atmosfera astăzi dominantă în poezia românească, depăşind-o numai acolo unde instinctul lor femenin le arată clar că ar comite o eroare gravă fixându-se în formulele predicate de confraţi.

Coca Farago, a publicat zilele acestea, un nou volum de versuri : *Poeme pentru singurătate.*

„M'am oprit cândva lângă singurătatea mea, scrie poeta, şi am simţit că înfăptuiesc ceva minunat, am simţit că răspund unei chemări şi m'am înfiorat, pentrucă în aceeaşi clipă am gândit : Singurătatea nu are glas.

Singurătatea nu e nicăeri. „Ivaţă-mă Doamne, să desprind melodia cântecelor mele din tăceri pe care doar trecerea Ta poate să le înfioare, şi cu ea să-mi cuprind nopţile şi zilele toate".

Aceasta este în general, gama în care sunt scrise cele mai multe dintre poemele Cocăi Farago.

Ajunsă într'o zonă a carierei d-sale poetice în care experimentările nu mai pot satisface, deci nici tenta şi ajunsă într'o fază a scrisului d-sale în care risipa de verb, ritm şi rimă nu ar mai putea acompania dorul de aplecare peste singurătăţile cele mai de preţ ale sufletului, Coca Farago îşi simplifică versul, imprimându-i o neostentativă melodie de rugă şi mărturisire, căci ruga şi mărturisirea se ascund în întrebări ca aceasta :

„Cum aş putea împlini gândurile
Cuvinte pentru viaţă şi pentru moarte,
Când în toate singurătăţile
Suntem numai tremurate oglinzi
Ale nedumeririlor ?

Mi-ar fi cu putinţă în jurul meu
Să nu aud
Nimic alt decât crescutele de amuţiri trişteţi,
Când cuvintele într'atât
Unul cu altul seamănă
Şi când
Văd cum de fiecare lucru
Lumina se frânge negrăit,
Ca şi avântatele-mi spre crunt adâncite zări,
Amare cântece ?

Ierni,
Pretutindeni ierni.

Nu ascultaţi cum somnul
Incepe fără valurile
— Fără unduioasele încremeniri ale adormirii —
Şi cum visele sunt
Numai prelungirile cumplitelor nopţi
Peste şi mai cumplite zile ?
Aceleaşi nopţi şi aceleaşi zile.
(Pentru sufletele-corăbii
Plecările mai departe nu sunt).

De ce,
In numele vieţii şi al morţii
Şi în acela ,gârbov al uitărilor,
Să mai cerşim darnice aduceri aminte,
Nestrăbătutelor de anotimpuri peisagii
Ale prea întârziatelor presimţiri ?

(Pentru sufletele-corăbii
Plecări mai departe nu sunt).

Iată,
Ne-mai-auzitul şi-a dibuit melodia
In trăite răstigniri.
De aici, poate începe tihnita salbă de grădini
Din a căror ştiută nemărginire
Nici-un înger
Nu se va încumeta să ne alunge...

Această *Elegie* epuizează calităţile mari ale versului nou cu care vine, în preajma Crăciunului, poeta Coca Farago. Este un vers unduit după undele înseşi ale sufletului, vers desbrăcat de orgolii şi frumuseţi trecătoare, vers simplu, şi sincer, izvorînd din adâncurile pe care le-a cunoscut un Rilke spre exemplu. *Coca Farago* a intuit just amplitudinile elegiei şi socotim că elegiile cu care şi-a împodobit d-sa *Poemele pentru singurătăţi* sunt cele mai frumoase din câte s'au scris la noi.

Iubirea, peisajul, cântecul, amintirea, meditaţia, Dumnezeu, toate temele pe care le abordează *Coca Farago* în acest volum sunt teme elegiace şi teme în care numai o scriitoare putea atinge profunzimi pe lângă care nici un poet nu ar fi putut trece fără a le tulbura puritatile.

Coca Farago a dat un volum de versuri care o depăşeşte şi acest fapt ne permite să aşteptăm, din parte-i, cântecul mare pentru înfăptuirea căruia au rătăcit şi cucerit, au luminat şi au fost înfrânte, toate elanurile şi iluziile ce i-au pus, asemeni unor Parce necruţătoare, condeiul în mână.

Inainte de a încheia mai citâm această *Poemă :*

Către tine, Maria din Magdala, mi se ridică privirea gândului
Şi te văd rătăcind printre veacuri şi inimi,
Cu ochii lărgiţi de uimire şi chin.
In mersul vremii îţi aud pasul trudit — mereu tânăr
Aci liniştit, aci sbuciumat.
Mâinile — sfinte de mult ce-au mângâiat —
Ţi se întind, ca un sbor de vedenie, spre cer
Şi par că cer.
Te opreşti câteodată şi te uiţi în urmă.
Şi atunci 'mi fac din închipuire, punte pe care trec până la tine
Şi îţi cânt viaţa înaltă, coborîtă în uitarea oamenilor
Cu o linişte mare.
Către tine, Maria din Magdala, urcă ruga mea treptele tăcerii
Şi'n ruga mea nu e nimic : n'am ce-ţi cere
Şi n'ai ce-mi da, orice ţi-aş cere.
Ca o petală de iubire e ruga mea pentru tine,
Sfântă a iubirilor,
E ruga mea drumul pe care-ţi trăesc paşii de umbră şi lumină
In a zilelor şi a nopţilor trecere lină —
Către tine, Maria din Magdala, îmi îngenunchiază singurătatea
In care îmi plâng bucuriile străine de zâmbet
Şi zâmbetele din care am înţeles înspăimântarea de viaţă
Şi am căutat-o spre câmpia unduită a visului
Până ce visul
Şi-a îngropat vraja în ochii mei îngreuiaţi de gând.
Sufletul meu te aşteptă, Maria din Magdala, te aşteaptă mereu
La capătul de nimeni ştiutei cărări pe care,
Inlănţuită în truda netălmăcită,
Dela începutul lumii, te poartă neliniştea şi blestemul cerului,
Acolo mi-am bănuit adâncul tâlc al trăirii
Acolo te vei opri, cândva, să-ţi aduci aminte că n'ai murit niciodată.
Acolo te vei opri
Şi-ţi vei pogorî mâinile către sufletul meu
Care te-a aşteptat cuminte şi mereu
Dincolo de vremi şi întâmplări, dincolo de presimţiri ce nu-s
Acolo te vei opri, Maria Magdala, şi vei îngenunchia zâmbind
Ca lângă vecinătatea vie a dragostei lui Isus.

TRAIAN CHELARIU

Siluete literare fino-suedeze

de HORIA OPRIŞAN

Johannes Linnankoski (1869—1913), este poate cel mai delicat şi totdeodată cel mai fin şi uman dintre toţi scriitorii pe care pământul finez i-a născut.

Parcurgându-i opera, dar mai ales perla literaturei fineze : „Cântecul rosiei flori", nu poţi să nu rămâi mirat, aproape extaziat în faţa acestui om care a putut să se rupă de teluric, de cotidian, şi să lase posterităţii o operă care a spart hotarele strîmte ale ţării sale şi a intrat în literatura universală, unde este gustată mai intens decât la sine acasă.

Ascensiunea acestui scriitor nu-i mai puţin lipsită de bizar şi straniu ca întreaga-i operă. A început ca institutor, funcţiune socială care l-a pus în contact cu oamenii dar mai vârtos cu sufletul lor. Mult timp însă n'a rămas ancorat aici, într'o bună zi, temperamentu-i vulcanic şi 'n plină efervescenţă îndemânându-l să părăsească apele liniştite ale dăscăliei şi să se arunce în vâltoarea ziaristicei. Era tocmai epoca în care poporul finez era frământat de o sumă de probleme sociale, politice, culturale, economice. Se simţea nevoia unui spirit polilateral,

JOHANNES LINNANKOSKI

bogat, viu şi energic care să antreneze massele, luminându-le şi explicându-le semnele timpului. Timp de şapte ani, Vimari Peronen, acesta a fost numele cel adevărat al scriitorului Linankoski, a scris la Uusi Suometar, semnând tot felul de articole cari agitau problemele vremei. Un altul fără îndoială că ar fi fost mulţumit şi depin satisfacut în orgoliul său de activitate şi efectele ei: era cel mai apreciat ziarist, fiind spiritul rector al contemporanilor săi. Peronen însa şi-a parcurs anii daţi ziaristicei, ce a rămas pozitiv din tot ce a scris şi ce anume a venit sa-i mavuţească spiritul. După un proces aspru şi un examen de introspecţie intelectuală din cele mai necruţatoare, cum n'a îndrăznit până astăzi nici un compatriot de al său, el a respins întreaga această literatură de diletant şi cuceritor de succese ieftine şi a părasit ziaristica retrăgându-se în solitudine.

Ceeace n'a făcut cu ani în urmă a început acum. Cu o sete pe care o înţelegem, el a devorat biblioteca dela Abo şi 'ntreaga literatură universală. Intocmai lui Jack London, alt autodidact de mari proporţii, Linnankoski şi-a completat şi a ajutat sufletului şi spiritului său bogat dar flămând de sămânţă tot ceeace i se cerea.

După o pustnicie fructuoasă, în care timp a cunoscut pe cei eterni, Linnankoski a lepădat haina de eremit şi a prins a da la lumină roadele lungei însemânţări şi germinări. Prima operă n'a corespuns aşteptării. Pana era neexersată, iar tolba cu idei nelimpezită. Spiritu-i şi sufletu-i încă pluteau între concret şi fantastic, între întuneric şi lumină.

Drama religioasă : „Lupta eternă", (1903), sintetizează perfect această stare de nebuloasă, de frământare, de dospire şi plămădire a unui material imens, absorbit într'un spaţiu de timp prea redus. Drama a avut răsunet însă recent ; după scurgerea a patru decenii, ea nu-i decât piesă de istorie literară.

Au fost necesari doi ani pentru ca apele să lepede tulbureala lor, bolovanii să rămână la fund şi limba să se cureţe de toate impurităţile. In 1905, Linnankoski a dat la lumină „Cântecul roşiei flori", operă care l-a consacrat definitiv atât la el în ţară cât şi peste hotare. Cărţi a mai scris Linnankoski, însă nici una nu se ridică la nivelul acesteia. Cantecul florii roşii a fost totdeodată cântecul său de lebădă. Peste ceeace a dat n'a mai putut trece atât ca formă de exprimare cât şi ca stil de viaţă şi înţelegere umană.

Cantecul florii roşii rămâne aproape o excepţie în literatura fineză pentru spiritul, limba şi felul de a concepe viaţa.

Cartea degajează atâta parfum idilic, suavitate, gingăşie şi frăgezime, încât lectura ei rămâne o perpetuă necesitate sufletească. Ce-i drept, este singura carte care are o limbă îngrijită, cioplită cu artă şi suflet. Fiecare cuvânt vorbeşte, e plin de rezonanţe şi evocă o întreagă gamă de stări şi sentimente.

Romane şi piese a mai scris Linnankoski după această bijuterie, însă nici unul nu se ridică la înălţimile atinse de Cântecul florii roşii. Singur romanul „Fugarii", poate rezista unei critici mai severe. Tema e interesantă, însă limba şi modul tratării sunt pe alocuri defectuoase. Un ţăran destul de în vârstă ia de soţie o copilă. Fata, înainte de a se mărita cu cel care putea să-i fie bunic, nu tată, se oferă iubitului. Căsătoria are loc şi imediat urmează drama. Fata se vede forţată să se destăinuie părinţilor ei. Aceştia, după o luptă care e minunat redată, se spovedesc ginerelui. După mature şi sângeroase chibzuinţe, hotăresc să părăsească satul unde s'au născut şi au avere, pentru a se muta tocmai undeva în Nord. Aici drama psiho-fiziologică ţâşneşte la lumină torturând şi dizolvând sufletele întregei familii.

Romanul e plin de dramatism intensiv şi nu odată mi-am pus întrebarea dacă transpus pe scenă n'ar câştiga şi mai mult, recuperând ceeace pierde în proză.

Ultimii ani, Linnankoski şi i-a consacrat dramelor religioase, cari au avut aceeaşi soartă ca şi opera lui de debut.

*

O figură oarecum remarcabilă prin temperament şi nota stilistică este Aino Kallas (1878), fiica cunoscutului prozator Iulius Krohn, contemporanul lui Lonnrot, Snellman şi Amqvist, făuritorul idealului spiritual şi national al Finlandei secolului trecut.

Din familia actualei Aino Kallas, fac parte nu mai puţin renumiţii Karle Krohn, fondatorul şi spiritul rector al şcoalei folkloristice fineze, precum şi fratele acestuia Ilmari care e cunoscut prin culegerea lui de cantece populare fineze (Suomen Kansan Sävelmä). Sora acestora, Aino a debutat în 1897 cu'n volum de poezii în stil romantic, continuând în 1899 cu o culegere de nuvele şi apoi în anii cari au urmat cu volume similare.

Talentul lui Aino Kallas a prins a se reliefa după căsătoria ei cu Oskar Kallas, estonian. In noua patrie adoptivă, ea cunoaşte legendele şi credinţele acestui popor, fapt care-i îmbogăţeşte imaginaţia, hotărînd-o să le transpună pe hartie.

Fără să fie un talent impetuos, debordant de bogăţie şi viaţă, Aino Kallas are o limbă frumoasă, ingrijită, care îmbracă conţinuturi pline de interes, atât prin bizareria subiectului şi fantasticul povestirei, cât şi prin naturaleţea tonului şi tâlcul uman al dramei. In fiecare legendă povestită se poate vedea cu uşurinţă sensul real al naraţiunei.

*

Unto Seppänen (1904), reprezintă cu destulă strălucire generaţia tânără de scriitori finezi. Născut în istmul Careliei, el s'a transformat în bard al vieţii ţăranilor din această limbă de pământ, descriindu-le lupta cotidiană pentru a-şi încropi o stare mai bună.

LARIN KYOSTI

Seppänen a luat o familie de ţărani din Carelia, pe care a urmărit-o din 1870 până la 1920. Romanul astfel alcătuit, în jurul personajului principal, Marcu şi copiii săi, este nu numai o operă care se cere aşezată în galeria genului respectiv, dar în primul rând o epopee, poate prima, a vieţii ţăranului finez şi a Finlandei în general. Juxtapunând lupta lui Marcu pentru a se 'nălţa la o stare materială superioară, cu frământarea lui naţională pentru a contracara penetraţia rusă în Carelia, autorul a dat o adevărată istorie naţională a ultimilor cincizeci de ani, în rândurile căreia lipseşte amănuntul şi data istorică. In rest, romanul este un adevărat film, poate uneori cam încarcat şi prolix, care transpune sugestiv efortul lent, anonim al unui popor care voia să fie singur stăpân pe pamantul lui. In acelaşi timp, romanul „Furtuna asupra casei" incnide şi un sens mai adânc al vieţii, un sens religios, de efort uman care nu trebue să râvnească la mai mult decat a dat divinitatea.

Desigur că stârneşte admiraţie tenacitatea şi voinţa lui Marcu de a înfrunta totul pentru a avea cât mai mult, dar în acelaşi timp linişteşte şi satisface când îndrăzneala lui nemăsurată şi ambiţia nestăvilită sunt frânte în două de mânia Cerului, supărat că omul e mereu nemulţumit. Totuşi, în ciuda acestui duel inegal om-divinitate, se poate distinge cu uşurinţă viaţa care pulsează, energia fără sfârşit a eroului. După fiecare lovitură, el se ridică din nou şi reincepe lupta. Poate că acesta a voit să fie unul din tâlcurile pe care autorul le-a dat romanului. Poporul finez va primi în drumul ascensiunei lui loviturl şi obstacole i se vor aşterne în cale, el însă va trebui să se ridice mereu, până-şi va îndeplini integral misiunea. Nu fără sens, autorul a purtat pe eroii săi până la 1920 când s'a declanşat războiul intern între albi şi roşi şi când patria şi-a recăpătat liniştea, începând o nouă viaţă.

Pentru cel care vrea să cunoască sufletul şi întreg complexul finez, socot că romanul lui Unto Seppänen: „Furtuna asupra casei", este cea mai bună oglindă, cel mai complet compedium psihologic, social şi politic. Această epopee naţională este totdeodată cea mai bună istorie naţională pe 'nţelesul tuturor.

*

Sally Salminen (1906), ştie să continue cu aceeaşi strălucire drumul parcurs de Selma Lagerlöf şi Sigrid Udset. Ba chiar, această atât de tânără scriitoare în limba suedeză, a întrecut prin motiv, energie de a da viaţă şi forţă stilistică pe cele două înaintaşe intrate de mult în literatura universală.

Curioasă şi plină de farmec dureros e viaţa Sally-ei, dar mai bizară e ascensiunea ei literară şi tâlcul care se ascunde în spatele acestui roman plin, ca un copac în floare, de amară experienţă.

Sally Salminen a demonstrat încă odată că adevăratele opere trebuesc trăite, hrănite din proprie experienţă şi chin intern. Edificiul nu poate fi înălţat pe pământ strein, cu material strein. La baza fiecărei realizări umane trebue să stea o parte din viaţa şi trupul creatorului. Simbolul legendei meşterului Manole e mult mai universal şi mai adânc. Viaţa, destul de aspră cu ea, a purtat-o fără crutare prin toate cotloanele mizeriei sociale, rănind-o, făcând-o suferindă, zdruncinându-i voioşia şi generozitatea puerilă, dar în acelaş timp i-a dăruit, în schimbul celor luate, experienţa vieţii,

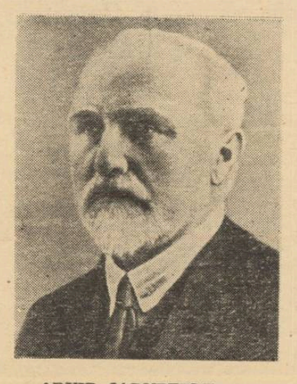

ARVID JARNEFELT

sensul şi adâncimea ei. Având aceste elemente, ea s'a încumetat să porneasca pe marele drum al creaţiei artistice.

Incă un fapt care se cere reliefat înainte de a-i vedea existenţa-i atât de pitorească şi colorată, e autodidacticismul pe care-l întâlnim şi la ea cum l-am aflat la atâţi alţi prozatori suedezi prezentaţi cu altă ocazie.

Problema autodidacticismului incepe să mă preocupe din ce în mai intens, punându-mi variate întrebări, după ce am analizat viaţa atâtor scriitori streini şi chiar români cari, fără să treacă treptele metodice, logice şi după unii naturale şi necesare ale învăţământului bazat pe principii pedagogice, au dat contemporanilor şi urmaşilor lor opere menite să se admită că şcoala e o instituţie utilă mediocrităţilor, celor cari nu cer nimic vieţei, pentrucă nu au nimic şi nu pot da ceva. Neobişnuiţi fiindcă nu pot să gândească propriu şi să ajungă la un concept personal, ei sunt mulţumiţi că cineva se oferă să le dea norme şi forme cari să le ajute în drumul lor cenuşiu. Spiritelor tari, rocelor de gresie şi granit, individualităţilor, şcoala le impune un corset prea strâmt, pe care nu-l pot suporta fără a se sufoca sau ofili. Intuind şi simţind acestea, această categorie de flori sălbatice, trăesc viaţa lor dezordonată, uneori ilogică, mizeră, fără sens pentru unii, dar proprie climatului lor sufletesc şi spiritual.

Sally Salminen s'a născut în parohia, cum se spune aici deoarece nu există forma precisă de sat de tipul Europei Centrale, Vardö, dintr'un tată suedez şi mamă tot suedeză, venită cu ani în urmă în insulele Aland unde s'a stabilit. Aşa fiind, Sally aparţine nu numai prin limba în care şi-a scris cărţile, suedeza, dar şi datorită sângelui şi atmosferei casei părinteşti, spiritului şi conceptului suedez.

Dealtfel, acest fapt se va remarca îndată din însăşi opera ei. Desigur, cum se 'ntâmplă adeseori în asemenea cazuri, de bilinquism şi apartenenţă teritorială disputată, autoarea noastră este revendicată şi de alte literaturi. De mulţi ani ea trăeşte în America.

Tatăl său a îmbrăţişat diferite meserii; a fost rând pe rând marinar, cultivator şi factor rural, dar ceea ce se vede că i-a plăcut mai mult decât toate a fost soţia: a avut doisprezece copii, dintre cari Sally a fost al noulea.

Tatăl n'a trăit prea mult şi odată cu el s'a dus pe cea lume şi fratele lor cel mai mare, lăsând pe sărmana mamă înconjurată de unsprezece copii. Vajnică, energică şi fără să piardă curajul, întocmai lui Kati, eroina lui Sally, femeea a luat viaţa 'n piept şi a ştiut să se descurce singură crescându-şi copiii şi oferindu-le un sprijin pentru lupta ce aveau să o 'nceapă.

După ce şi-a terminat studiile elementare în şcoala satului, s'a angajat vânzătoare într'un magazin. Aici însă n'a rămas mult timp. Un foc interior o rodea.

A părăsit pământul natal, trecând în Suedia unde viaţa n'a fost mai generoasă cu ea. A început ca servitoare, aspră dar şi bogată experienţă pentru un suflet complex ca al ei, înălţându-se mai târziu la rangul de vânzătoare de magazin. Pasul nu era deloc mare şi se pare că destinul ţinea să o plimbe numai în această lume. Totuşi, printre cratiţe şi oale, între două socoteli la prăvălie, dar mai ales seara când oboseala şi mizeria socială îşi cereau dreptul pentru a repara bietul trup trudit, servitoarea Sally mai afla o energie un timp să-şi facă lecţiile prin corespondenţă pe cari le urma cu o şcoală de acest gen şi să citească opere suedeze, pentru a-şi şlefui exprimarea.

In 1926 s'a întors în insulele ei, la Mariehamn, unde s'a angajat contabilă. Săltase câteva trepte pe scara socială.

Atmosfera strâmtă, orizontul îngust, viaţa monotonă şi săracă până la descompunere spirituală şi morală, o sufocau. După patru ani, Sally pleacă spre pământul făgăduinţei, care a primit-o aşa cum o cunoştea, ca servitoare şi nu drept contabilă. In America, Sally a reluat şi mai dureros, un drum pe care-l străbătuse odată. Se vede că destinul îi sorocise ca naşterea artistică a primei ei opere să se facă numai în acest mediu. Aşa s'a şi întâmplat. Pe un colţ de masă de bucătărie, poate pe un tocător sau răcitor, şi-a scris încet dar adânc Sally primul ei roman: „Katrina". Paginile albe ale hârtiei s'au umplut de un scris limpede, vioi, sincer, mişcător până la lacrimi şi totuşi real până la sânge, până la refuzul de a fi acceptat drept realitate. Fraze scurte ,lipsite de înfloriturl inutile, curate ca diamantul şlefuit, povesteau viaţa unei mândre ţărănci din Ostrobotnia, bogată şi frumoasă ca o zi de Mai, care vrăjită de un marinar cu sufletul de aur, dar fără reazim în realitatea crudă, se lasă dusă la el în insulele Aland, unde Kati cunoaşte mizeria umană şi socială, lupta cu viaţa şi hidoşenia oamenilor.

Prea mândră ca să plângă şi să dea înapoi, prea tare în iubirea ei pentru cel care-i vorbise de palate şi nu-i oferea decât o cocioabă, Kati porneşte dârz şi cu tărie masculină pe drumul presărat cu spini.

In 1935 o casă editoare suedo-fineză anunţă un premiu de 50.000 de mărci pentru cel mai bun roman trimis în manuscris. La 1 Mai 1935, 76 de manuscrise şedeau pe masa juriului, căruia nu i-a trebuit prea mult să acorde premiul lui Sally.

Din acest moment, viaţa servitoarei Sally iese din anonimat, părăseşte experienţa zilnică şi se orânduieşte pe piedestalul celebrităţii care nu mai poate oferi nimic. Ciclul s'a închis. Numai o nouă viaţă mai poate da o nouă creaţie. Afirmaţia e profund adevărată. Sally a dat la scurt interval un alt roman: „Mariana", care nu numai că n'a putut depăşi pe „Katrina", dar cu greu l-a egalat pe alocuri. In Mariana, reia tema din Katrina, amplificând-o fără să poată însă ajunge la realizarea din Katrina. Vâna se cere alimentată, altcum se usucă.

REVISTE

K. J. BENEŞ: CASA FERMECATĂ

Autorul romanului... „Viaţă furată" a mai scris o carte, de o admirabilă factură, ca şi întâia sa lucrare, care i-a făcut faima. K. J. Beneş ne-a dat „Casa fermecată" un pasionat roman de dragoste, brodat pe o împrejurare care iese din comun, ca şi în romanul „Viaţa furată".

Dar orice precizare asupra cuprinsului, asupra acestui surprinzător roman, nu poate decât să strice, chiar cititorului dornic să-l străbată filă de filă.

KARL MAY: „CORCITURA"

Karl May, germanul acesta dăruit cu o imaginaţie a exoticului, a creiat pe celebrul Winetu, indianul piele-roşie, care ne-a fermecat copilăria.

Şi Winetu apare în CORCITURA, romanul pe care editura Gorjan l-a tipărit şi trimis în librării, nu de mult.

Acţiunea ne poartă prin peisajul de aventură al Americii de Nord, de o cutremurătoare sălbăticie, de care sunt pătrunşi şi eroii cărţii.

PRIMIM

spre publicare, din partea muzeului regional Alba-Iulia, următorul

A P E L

Oraşul Alba-Iulia, metropola românismului şi locul sfânt, unde s'a pecetluit pentru totdeauna, prin unanima voinţă naţională, actul solemn dela 1 Decembrie 1918, are un puternic muzeu — instituţie a Ministerului Culturii Naţionale — cu o bogată secţiune închinată Unirii.

Acest muzeu a urmărit şi în trecut, ca una din datoriile sale cele mai de seamă, strângerea la un loc a documentelor Unirii.

Astăzi, la un sfert de veac de la această dată memorabilă între toate şi în clipele grele, prin care ne este sortit să trecem, adunarea acestor relicve, în pantheonul dela Alba-Iulia, nu este numai o ploasă aducere aminte a celui mai important eveniment din istoria Transilvaniei, ci şi o imperioasă necesitate naţională.

In acest sens şi pentru a aduce la îndeplinire unul din scopurile mari ale acestui aşezământ de cultură din inima Ardealului, acela de a pune în faţa generaţiilor tinere dovezile vredniciei străbune, adresăm pe această cale, instituţiilor, făuritorilor Unirii şi tuturor oamenilor de bine, un călduros apel, cu rugămintea de a binevoi a da în păstrare sau în deplină proprietate Muzeului Regional din Alba-Iulia, orice act, manifest, scrisoare, tablou, hartă, ştampă, obiecte de orice fel, în legătură cu Unirea cea mare.

Păstrarea şi expunerea în cele mai bune condiţiuni, sunt asigurate, iar folosirea, în publicaţiile muzeului sau ale cercetătorilor istoriei naţionale, va fi mult uşurată, ceeace constitue o contribuţie neasemuit de mare, pentru cauza noastră şi pentru mărirea zestrei spirituale a neamului românesc.

Toate trimiterile şi cererile de eventuale informaţiuni se vor adresa Muzeului Regional Alba-Iulia.

BISERICA DIN TÂRGUL BUCOVRIILOR

de I. VALERIAN

Mai acum câtva timp am aflat din ziare că a fost sfințită biserica din I.... într'o bogată dare de seamă, se spunea în cuvinte emoționante că pentru modestul orășel din sudul Moldovei a fost un mare eveniment, așa cum nu se întâmplă decât odată în veac.

In sufletul meu vestea a stârnit ecouri prelungi, asemeni unor chemări venite din afunduri de fântâni. Acolo, în târgușorul îndepărtat, din preajma unei bisericuțe năpădite de buruienile uitării, se înălțau, ca într'un prolog faustian, plăsmuirile de abur ale trecutului, chipuri cunoscute dansau în valuri alburii, unele agitându-se vag în cercul de ceață al copilăriei, altele mai apropiate în timp, toate însă la fel de dragi, la fel de turburătoare prin duioșia nebănuită ce-o deșteaptă rărirea întâmplărilor de odinioară, într'o zi de toamnă târzie.

... A fost odată un băiețaș de șase ani, — așa m'ar îndemna inima să încep aceste destăinuiri, dacă mi-ar îngădui zatul măsurat al tipogratului și de sigur povestea mea ar suna la fel cu a fiecăruia dintre Domniile-Voastre, poate, schimbând, pe ici, pe colo, câte ceva din decoruri și figuranți.

Și băiețelul acela trăia în casa bunicilor o viață de viață și sburdălnicii, cum n'a mai fost și n'are să mai fie. Cine n'a trăit măcar o clipă în grădina plină de leandri și iasomie a bunicilor n'o să înțeleagă niciodată sentimentul de pietate cu care scotocești în sipetele prăfuite din poduri, scoțând la lumina soarelui o fotografie cu malacov sau vreo cutie minusculă de prizat tabac.

Cât era ziulica de mare, omulețul cutreera fără odihnă ulița târgului cu alți uriași de vârsta lui, punând la cale lupte cu căpcăuni și răpiri de zâne, pe cai năzdrăvani, ajutați de duhurile prietene ale pădurii, de șoimele apelor, numai de ei văzute și iubite. Atâtea dracovenii se făptuiau zilnic, atâtea planuri fantastice se puneau la cale, încât te miri cum de încăpeau toate în mintea aceea mare cât o ceașcă de cafea.

Din vasta lui împărăție pe care o hotărnicise frățește cu tovarășii de joacă, cu feciorul preotului „primul mare sfetnic, cu fiica primarului, păstrată mulți ani după aceea tot cu „domnița din vis", nu-i rămasese niciun colțișor necunoscut, nicio piatră, sau pom, nici noutate din vitrinele prăvăliilor.

Programul zilei era riguros întocmit. Când se apropia ora trecerii trenului de Galați, alerga într'un iureș cumplit la „linie" cu întreaga oaste după el, să întrunte balaurul cu chiote de piei roșii, să dea cu țiita călătorilor sgribuliți pe la geamuri.

Vara, se lăsa ae vale spre apa Bârladului, acolo unde pe vremuri poposise Vodă Ștefan, purces spre Dunăre să întâmpine păgânătatea și aruncându-și din fugă vesmintele ușoare, se avânta înotând ca rațele tocmai la cotul morii, acolo unde în fiecare an dunul apelor cerea bir o viață de om.

— Să nu spui părintelui că am fost la scăldat, îi șoptea câteodată feciorul preotului, așezându-se lângă el în nisipul cald de pe mal.

— Nici tu să nu suili o vorbă bunicului.

Apoi, după un răsump, exclama nedumerit:

— Ce-or fi având oare oamenii aceștia? Nici tatăl tău, nici bunicul, nu vor să auda de apă sau de tren.

— De, știu eu, poate le este frică.

— Nu-i așa că tu nu ești fricos?

— Nu.

— Nici eu...

Târgul I....Toată lumea lui de atunci și-o desena cu cărbunele pe pereții din dosul casei, din trei linii paralele. Iata, dunga groasă dela mijloc întâțișeaza șoseaua cea mare Tecuci-Galați, pe care se alia târgul. In stânga, la câțiva pași, e calea ferată, iar în dreapta linia aceea ca un șarpe închipue râul Bârlad. La un capăt un bageac de locomotivă cu fum: gara; la celalalt capăt o cruce mică: biserica. Atât. Restul se împlinea de hărnicia fanteziei, mereu în căutarea altor forme, mereu creatoare de noi împărății.

Se întâmpla câteodată să uite de masă și de casă, călărind pe telegarul înaripat al imaginației sau îndeletnicindu-se cu lucruri absolut necesare armatei lui. Atunci bunicii, lăsându-și baltă treburile negustoriei, se porneau îngrijorați în cele patru vânturi, întrebând și cercetând, până își găseau odorul, fie în atelierul lemnarului Pricope, cioplind un iatagan de lemn, fie la blănar, cosând o coadă de miel drept panaș pe capela unui general.

— Să-i faci bucceaua și să-l expediezi imediat acasă, — se răstea bunicul către blânda lui tovarășă. Ne-am luat un drac împielițat pe cap. Intr'o zi o să dau de-o mare dandana.

După aceea, urmau câteva zile de suspine și așteptări, până ce apele se linișteau iar hoinărelile erau luate dela început.

In cuprinsul lumei lui de atunci, înafară de supușii lui credincioși, oamenii mari n'aveau ce căuta. Ii erau ostile și mustățile roșcovane ale șefului de jandarmi și glasul veșnic răgușit al negustorului armean. Cei mari erau oameni din altă planetă și oricât i-ar fi dat nu intra în relații cu ei. Totuși își amintește cu simpatie de un tânăr palid, cu lavalieră neagră și cu început de bărbuță. Il chema Ștefan Petică și bunicul spunea că face poezii. Venea din când în când prin prăvălie și atunci îi povestea basme atât de frumoase, cum nici bunica nu știa. Faptul acesta l-a făcut să se apropie fără sfială de sufletul poetului.

Dintre toate așezările acelor oameni, biserica dela marginea târgului îl reținea cel mai mult. Nicio casă nu era așa de înaltă, atât de singură în mijlocul unei grădini plină de stufișuri și cruci, prin fața căreia nu s'ar fi încumetat să treacă noaptea. Se oprea de multe ori în fața ei cu ochii fascinați; sus de tot, crucea strălucea în razele soarelui, cu totul și cu totul de aur, iar în jurul turlei fâlfâitul porumbeilor părea cu aripi de îngeri.

Acolo, înăuntru, era casa de taină a lui „Doamne, Doamne" — unde nu se putea intra decât în straie de sărbătoare și cu bunica de mână. Stăpânul acelei locuințe știa toate păcatele copiilor și nu vorbea decât cu părintele Sandu, căruia îi poruncea în ajunul Paștilor câte mătănii să facă băiatul pentru nenumăratele greșeli, ca să fie vrednic de împărtășanie.

Odată, fiul preotului îl introduse în subterana bisericei, acolo unde se odihneau membrii familiei Balș, ctitorii bisericei. Ce teamă l-a cuprins atunci în beciul acela întunecos, plin de morți zidiți în pereți!

Multe nopți, după aceea, a speriat-o pe bunica prin țipetele lui. I se părea că boierii din criptă veneau la el în odaie, în halate negre și cu bărbi lungi, țopăind și strâmbându-se la el.

— Cine mi-o fi deochiat băiatul, se întreba bunica îngrijorată.

— D'apoi n'are cine? Câte face și desface el toată ziua, cine să-i mai dea de urmă? mormăia trezit din somn bunicul.

— Să chemăm pe baba Gahița să-i descânte de sperietură.

Și până nu l-a descântat, nu i-a trecut. A venit baba nouă seri în șir cu apă neîncepută și cărbuni stinși. Il boscorodea cu vorbe ciudate, îl scuipa, îl afuma, apoi cu un biciu fermecat plesnea în podele.

In ajunul Crăciunului banda de prichindei scula târgul cu noaptea în cap: „Ne dați, ori nu ne dați? Ne dați, ne daaați!"

Și cu tot accentul afirmativ pus pe ultimile cuvinte, de obiceiu nu se alegea decât cu lătratul zăvozilor și vociferările somnoroșilor.

Singură locuința preotului ne primea cu ferestrele luminate și brațele deschise. Vezi, că părintele Sandu ținea să-și audă feciorul cum îi cânta la fereastră. Repetițiile le făceam chiar cu Sfinția Sa, care ne învăța cele mai frumoase colinde.

Adeseori, ne spunea anumite vorbe al căror tâlc nu l-am pătruns decât mult mai târziu.

— Copii, să cântați cât mai inimos, să audă toți ce fel de colinde avem. Niciodată să nu uitați datinele noastre strămoșești, sunt cele mai minunate din lume.

De aceea ne punea să-i cântăm tot ce știam, apoi ne primea în casă, ne așeza la masă, servindu-ne ceai, colaci și alte bunătăți. Se uita cu ochi duioși la feciorul lui, spunând că tare se bucură că-l vede între noi, dar eu îi vedem ochii în lacrimi și știam că poartă o mare amărăciune pe suflet, pentrucă îi murise preoteasa, iar pentru copil el era și tată și mamă.

... De atunci au trecut ani. Școala mă primi în vârtejul grijilor dela oraș. De abia așteptam vacanțele să le petrec în târgul bunicilor, dar pe măsură ce reveneam, ulița se făcea tot mai strâmtă, casele parcă se închirceau, până într'o zi când totul se prăbuși în hău.

Asta s'a întâmplat cam pe la sfârșitul claselor primare. O telegramă căzu ca un trăsnet: murise bunica. Acolo, în țintirimul din dealul viilor, am înmormântat lumea de basm a primei copilării. Bunicul apoi, de urît, a vândut tot și a plecat departe, la unul dintre feciori, iar eu mi-am purtat înstrăinarea mereu prin alte școli, prin alte vieți, suprapunând peste lumea bucuriilor de odinioară mereu alte lumi, din ce în ce mai aspre, mai sărace.

... Și iată că într'un sfârșit de toamnă, când frunzele de abia se mai țineau în grădinile Capitalei, m'a prins deodată un aprig dor după târgușorul copilăriei mele. Era puțin timp după cutremur și auzisem că prin partea locului fusese mare prăpăd. Poate că sguduirea pământului îmi scosese la suprafață cetățile ce dormeau în nisipul uitării, asemenea insulelor răsărite peste noapte din adâncul oceanelor.

Bătea un vânt rece când am coborît într'o bună zi în gara I... De cum am intrat pe ulița târgului, casele pitice cu ușile și geamurile înclinate ca într'un tablou modernist, au început să se strâmbe la mine.

Din vitrinele negustorilor, cari odinioară îmi destățaseră curiozitatea cu fel de fel de lucruri minunate, nu regăseam decât niște biete ferestre peticite de dughene provinciale. Căutam cu ochii aiuriți un semn apropiat, vr'un colț cunoscut, dar nu mai aflam nimic. De câteva ori, mi-am târît pașii în sus și în jos, în fața zidurilor pe unde odinioară trebuie să fi tost prăvălia bunicilor, dar îmi fu peste putință să mai găsesc vreo urmă. O pisică jigărită îmi tăie calea miorlăind desnădăjduit, ca în filmele de groază. Privirile animalelor ca și ale oamenilor mă urmăreau curioase. Vântul parcă sufla mai rece. Am ridicat gulerul pardesiului, trecând sgribulit prin fața lanțului de case sprijinite în bârne.

— Cutremurul, mi-am zis, a răsturnat totul pe aici.

Dar simțeam că adevărul era altul; un șir de cutremure avuseseră loc pe nesimțite în adâncurile mele, falsificând dimensiunile, deformând perspectivele. Trebuie să fi avut o figură tare ciudată rătăcind așa ca un scafandru prin fundul faunei marine, de oarece un șef de jandarmi, scurt și gros, se opri întrebător în fața mea, petrecându-mă cu ochi iscoditori.

Deodată am ajuns la poarta bisericii. Binecuvântai acest moment. In sfârșit, un loc cunoscut!

Bisericuța dragă a copilăriei era tot aceeași, tot acolo, dar, vai, în ce stare! Turla îi era dărâmată ca o columnă funerară! zidurile spintecate de abia se mai țineau în proptelele ce o sprijineau de jur împrejur. In ogradă, toamna săvârșea împresia de năruire. Scaeții năpădiseră peste crucile mormintelor.

Simțeam că încep să mă prăbușesc în această atmosferă de paragină și uitare. M'am descoperit și mi-am făcut cruce, așa cum nu cred să mai fi făcut prea des.

Un gând salvator îmi veni, privind casa parohială ce părea locuită: „Oare părintele Sandu s'o mai fi aflând pe aceste tărâmuri?"

Cu sfială, am ciocănit în ușă.

— Intră, îmi răspunse un glas dinăuntru.

Inima mi se învioră de un val de lumină. Mă întorceam la viață dintr'un somn greu, dintr'un coșmar trăit în plină zi.

— Sărut dreapta, moș părinte.

— Fii binevenit, fiule!

Preotul Sandu era acolo, tot așa de viu și impunător cum îl știam din alte dăți; ba, încă, mi se părea mai falnic cu părul și barba colilie, ca un Ceahlău încununat de zăpezi.

Mă privi câteva clipe pe deasupra ochelarilor, căsnindu-se să mă ghicească din amintire. Il ajutai să-mi stabilească identitatea și preotul păru tare bucuros de revedere. După cum aflai mai târziu, îl turburasem pe Sfinția Sa din niște socoteli destul de grele și anume, căuta să îmbine puținele sale economii cu anumite danii din liste de subscripție, dar pesemne că rezultatele erau departe de așteptări.

— Am păstorit cu osârdie peste patruzeci de ani în casa Domnului și am primit cu supunere viața de schivnic juruită mie, îmi spuse el cu aprindere. Preoteasa m'a lăsat de tânăr, iar în războiul de acum douăzeci de ani l-am pierdut și pe băiat. Sunt fericit că am putut să le aduc osemintele într'o criptă din preajma acestui locaș, unde mă așteaptă să viu și eu. Dar înainte de a mă duce în preajma lor, vreau să văd biserica înălțată, altfel n'aș merita odihna veșnică.

— In alte vremuri, părinte, treaba ar fi mers mai ușor, dar acum e greu, e foarte greu.

— Știu, dar nu mă descurajez. Puterea lui Dumnezeu este nemărginită și va ajuta servitorului său. Acum, hai să vezi locașul.

Intrarăm în cuprinsul bisericii. Prin crăpăturile zidurilor, se zărea lumina de afară. De vânturi și ploi, sfinții de pe pereți începuseră să pălească. Un arhanghel cu fața brăzdată de urmele apelor părea că plânge prăpădul lumii.

— Singur altarul a rămas neatins, îmi spuse preotul ilumin : Vino să te încredințezi.

Da, altarul era întreg. In atmostera adumbrită de tăcere, se păstrase mireasma de tămâie a rugăciunilor. Firidele erau înțesate de ceasloave cu scoarțe afumate, de odăjdii cu broderiile ofilite. Mai presus de orice, m'a minunat bogăția icoanelor ce îmbrăcau până sus interiorul. Erau icoane bătrâne de sute de ani, lucrate în aur și argint, comoara părintelui Sandu adunată cu fanatică hărnicie în anii săi mulți de păstorie. Obiectele sfinte, așezate în ordine pe masa din mijloc, mărturiseau grija statornică a slujitorului, care de aici, din biserica năruită, își alimenta izvorul nesecat al nădejdilor.

Am îngenunchiat și eu, după Sfinția Sa, sărutând crucifixul și evanghelia, copleșit de misterul care te făcea mic și pieritor în fața Dumnezeirii veșnice.

Cu glas tremurat, părintele Sandu cuvântă:

— Iată, aici Il rog eu în fiecare zi pe Atotputernicul să nu-mi ia zilele până nu-mi voiu vedea enoriașii adunați din nou cu capetele plecate în fața acestui altar. Voiu bate la toate porțile, voiu apela la toți feciorii porniți de pe aceste plaiuri, să mă ajute. Am convingerea că într'o zi voi veda biserica înălțată, mai frumoasă decât a fost vreodată.

Avea în ochi bătrânul apostol o flacără ce te ardea, o putere de credință dintr'acelea care mișcă munții din loc.

De unde-i venea această tărie? Ca și bătrânului Iov, o viață întreagă Tatăl Ceresc îi trimisese grele lovituri, îl despărțise de cei dragi, ca să rămâie neclintit și singur în credință, închinat numai bisericii și creștinilor din târg.

Oare avea să isbutească părintele Sandu, în planul său îndrăsneț?

De bunăseamă, el asculta de-o poruncă ce venea din sferele unei rațiuni necunoscute, depășind mintea chivernisită a oamenilor și poate gândul care îmi părea atât de irealizabil să se fi putut totuși înfăptui vreodată. Cine știe!

Dela această revedere au trecut vreo trei ani, în răstimpul cărora ne-a fost dat să trăim cele mai sbuciumate evenimente din istoria neamului.

Și iată într'o zi de vară, pașii mă purtară din nou prin meleagurile de odinioară. O misiune din partea scriitorilor îmi oferea piosul prilej de-a aduce închinare la mormântul lui Ștefan Petică, din vecinătatea târgului meu natal.

Mergeam afundat în gânduri, încercând să întruchipez, din aburii anilor depărtați, icoana aceluia de care mă apropiase vraja basmelor, fără să-i pricep tragedia ce o trăia, — când mă pomenii, ca și altă dată, în fața porții părintelui Sandu.

Mărturisesc fără înconjur că rămăsei cu totul uluit, ca și necuvântătorul erou al fabulei, la poarta cea nouă. Și veți vedea că aveam destule motive de surprindere.

Mai întâiu, poarta nu mai era propriu zis o poartă, ci o intrare triumfală într'un parc occidental, cu alei nivelate ca în palmă, cu globuri albe și terase ce coborau pe partea cealaltă, scoțând în evidență peisajul până departe, spre apa Bârladului. In locul bisericuței sprijinită în cârji, trona o monumentală clădire, o reușită îmbinare de mănăstire bucovineană și biserică modernă.

Ce meșter „Manole" isbutise să transforme acel colț năpădit de bălării într'un tablou minunat, armonizând albul zidăriei, cu roșul țiglelor, profilat pe fondul verde al pădurii și galbenul lanurilor?

Se observa în jurul bisericei o mare forfoteală de meșteri și lucrători, de țărani și ostași. Munceau de-a-valma, unii descărcând pietriș, alții tencuind stâlpii împrejmuirii sau răsădind brazde de flori și pretutindeni se simțea o vrednicie atât de neobișnuită, o râvnă însuflețită ca în legendele marilor ctitorii voevodale.

— Dați zor, dați zor, băieți, — se auzi un glas desmierdător, că iată o să ne apuce ziua târnosirii cu treaba neterminată.

De după zidul bisericii, se ivi fluturând ca un steag de biruință anteriul părintelui Sandu. Am alergat într'un sumet sa-l îmbrațișez.

— Cum a răsărit minunația asta, taică părinte?

— Puterea lui Dumnezeu, fiule, așa cum îți spuneam. Iată, Duhul Sfânt a inspirat pe aleșii săi, ca pre apostoli și voia Domnului s'a făcut.

Și în vorba lui molcomă, moldovenească, îmi istorisi cum într'o bună zi poposi în localitate o divizie de ostași, tot unul și unul, cu arme și bagaje. Era în preajma războiului și nădăi o pornisera înainte, pe drumul răsăritului, să-și apere hotarele, așa ca pe vremuri arcașii lui Ștefan Vodă.

— I-am mărturisit locul meu comandantului cel mare și acesta, după o clipă de chibzuire, mi-a răspuns răspicat:

— Părinte, acum suntem pe drum de război și nu știm cât va ține. Dar ne vom întoarce și atunci, cu voia lui Dumnezeu, vom ridica noi biserica.

Și au plecat vitejii noștri în luptele ce au urmat așa după cum le știi și mulți dintre ei, Domnul să-i odihnească, s'au suit la cer. Vorba ostașului însă a rămas de stâncă și într'o zi m'am pomenit cu generalul și mi-a zis: „Incepem". Aducea un car de meșteri și lucrători și cu ce am mai avut noi, cu ce au mai dăruit și alții, iată că zidirea s'a înălțat! Ne-au mai rămas doar câțiva sfinți de zugrăvit înăuntru și ceva de robotit pe afară. Peste două luni îi facem târnosirea. Să nu uiți, să vii.

La plecare, părintele Sandu a ținut să-mi șoptească că la ureche, cu glas înnecat de emoție.

— A ieșit mai frumoasă decât aș fi îndrăsnit să mi-o închipui cu gândul.

... Și iată, ziarele mi-au arătat că târnosirea s'a făcut iar eu nu am luat parte la bucuria rară a târgușorului natal. De aceea, prin spovedania de acum încerc, ca fiul risipitor, să înapoiez talantul primit din tezaurul inimii părintelui Sandu.

Mai ales de un lucru îmi pare tare rău că am lipsit. Mult aș fi ținut să văd cum arăta fața bătrânului apostol, în mijlocul soborului de preoți și al miilor de credincioși.

De sigur, în clipa sfințirii bisericii, soarele de toamnă va fi așezat în jurul pletelor albe un nimb cu totul și cu totul de aur și poate privind la cer transfigurat, va fi rostit ca și fericitul din Biblie:

— „Și acum, Doamne, slobozește robul tău, că văzură ochii mei, mântuirea ta".

SBOR

Ascultă, e atâta podoabă de soare și limpezi lumini !....
Se scutură visul peste-iconostasul amintirii 'n recile trenșei
In suflet picură ne'ncetat zi și noapte lacrimile ciorchini
Și veninul durerii a inundat peste tot întregul bordei...

Odată cu umbrele nopții, pe cerul întinsei Rusii
Din virginile caucaziene păduri, ca o cupolă de bizantină catedrală
Se 'nalță o spăimântător galbenă lună crăpată în felii...
O! parc'aș fi într'o demonic străluminată sală.

Mi-e frică, mă sguduie groaza acestor nopți de blestem...
E-un val de stihii și de plânset ascuns ca'n infernul lui Dante
Prin firul de iarbă, prin frunzele toate adâncurile gem...
O! cât mă tem de năstrușnica viață a lumii celeilalte...

Aci, aci unde tinerețea stă trează ca un far peste ape.
Aci lângă rânjetul știrb al morții ce umblă nebună
Am oprit telegarii amintirilor să pască și să s'adape
Din fluviul crescut ca un vis între moarte și lună...

Tu ai ascultat vre-odată privighetorile cântând noaptea?...
Ai privit adânc ciobanul ridicat într'o rână stăpân peste stele?...
Te cufunzi într'o letargie soră cu moartea
Și fioruri profunde te încing, te sorb către neființă blestematele iele.

Te destrami ca o pânză, ca un scâncet de copil ostenit
Și plutești peste ape, transfigurarea albastră, suavă,
Nimeni nu te oprește și nu te întreabă de unde ai venit
Ce cauți pe drumul ce suie într'una spre slavă.

CONST. ENE

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR: SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Apare de 3 ori pe lună
PREȚUL 20 LEI

ANUL LII Nr. 36
Joi 30 Decembrie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARIU

Un Crăciun la Florența

de ALEXANDRU MARCU

Scenariul amintirilor înfățișează, într'o pensiune dela Florența, acum cel puțin douăzeci de ani, sala de mâncare. Mobilier obligatoriu: o masă rotundă, cu opt scaune la fel. Pe fața de masă, tacâmuri — furculițe cu doi dinți și cuțite cu mânere de os — câte două farfurii și un „fiasco" mare cu vin de Chianti numai la unul din tacâmuri; șervete în pungi brodate felurit. Lumina: proiectată din lampa cu abat-jour și mărgele, de curând electrificată. Persoanele: Doctorul (tacâmul cu „fiasco" de Chianti), sentențios, plictisit de mediocritaea din juru-i, deși băiat dela țară; pregătește la clinică examenul de asistent; elvețianul din Canton Ticino, deși brun, funcționar la Oficiul de Turism, căci vorbește cele trei limbi de-acasă; franțuzoaica din Grenoble, profesoară de italiană cu examenul de capacitate în perspectivă, vârsta 32, particularități de grimaj și toaletă: foarte roșie în obraz (dar natural) și exces de brățări cumpărate pe Ponte Vecchio; studentul din Heidelberg; particularități pentru alegerea interpretului: frunte egală cu lungimea prelungă a feței, părul rotunjit peste cap în plete, ochii verzi; tic nervos: declamă în gând și tare, versuri; domnișoara Fondini, una din patroanele pensiunei, institutoare, simpatică, deșteaptă, trecută de patruzeci de ani, fără ochelari, cu gura enormă prin deformație profesională, corectând ca în clasă greșelile de limbă italiană ale cosmopolitelor personagii. (De fapt pensiunea, centrală dar foarte modestă, este apreciată mai mult pentru aceste ore de conversație comestibilă, în lumea studenților și a intelectualilor străini, fericiți, oricum, că au ajuns să stea la Florența un an sau o săptămână). Și, pentru a încheia lista persoanelor, noi.

Cu toții stăm la masă.

In scenă își face intrarea Dante (scund, puțin schiop, gras ca un tenor, blond, chel, ras, dar cu barbete), singurul camerier al pensiunei, intim prieten, din prima zi, al tuturor pensionanților, orfan crescut de domnișoarele patroane, deaceia foarte cast, pasionat pentru teatru, cunoscător pe din afară al unui vast repertoriu în versuri și a câtorva opere lirice în întregime. Gest: depune în cercul luminos al mesei albe, castronul cu „minestrone".

Câteodată (acum da), își face intrarea în această lume de prime amintiri florentine, mica Maria, nepoata de opt ani (blondă, cu ochii roșii), a domnișoarelor care o cresc, părinții ei trăind despărțiți la Verona. Spre a fi evident ferită de contactul cu lumea de tot felul a pensiunei, Maria a început să nu mai ia masa cu noi; ci în bucătărie, cu cealaltă patroană, domnișoara Mina (șasezeci de ani, violoncelistă, grav bolnavă de picioare, foarte neglijentă cu sine, căci în bucătărie, unde stă în clausură absolută, nu intră decât Dante și Maria — fiecare client numai pe furiș, deschizând ușa prin surprindere, instigat de ceilalți, pentru viziunea faustiană a bucătăriei ca de alhimist —), buna domnișoară Mina, în stare să îndure cele mai nedrepte umilințe ale vieții, neconsolată încă de prima-i decepție (era în 1882), dar cu o singură condiție: să țină violoncelul în bucătărie.

Schimbare de decor: salonul pensiunei, totdeauna arătat la angajarea clienților, dar în realitate inaccesibil; acolo se joacă mica și foarte nervoasa Maria. Acum, în preziua sărbătorilor de Crăciun, Dante a instalat în mijloc, un feeric „Presepe", adică: un mic teatru de carton, deschis de toate părțile, înfățișând scena Nașterii — cu staulul de bârne noduroase, cu ieslea din care se văd paiele de-adevărat, cu stâncile cu mușchi pe ele, cu boul și măgarul de ipsos pictați cum știu italienii, cu Maica Domnului frumoasă ca cele mai divine Madone, cu Pruncul luminat în sfanta-I poală de-un bec invizibil, cu bătrânul Iosif, foarte încurcat, la o parte și cu Magii — pentru cutiile lor cu daruri Maria și-a dat primul inel și domnișoara Mina cercelii din cutia albastră — îngenunchiați sub raza stelei de poleială.

De Crăciun, nu este casă și biserică din Italia, ca și din restul lumii catolice, în care să nu se însceneze, uneori cu o artă de care țin seama cei mai pretențioși cunoscători — asemenea viziuni plastice ale Nașterii, pe care cea dintâi, surprinsă în salonul pensiunei dela Florența și repetată apoi prin cele văzute în Muzeul Național dela Bargello — realizate de meșteri sicilieni sau napolitani — te-au dus cu gândul la primitiva, dar sincera și neteatrala înscenare a „irozilor" de-acasă.

Ca să-ți satisfaci la Florența nevoia sufletească de-a te pregăti, în cugetul tău de creștin, pentru sfintele sărbători ale Nașterii Domnului și pentru a nu te simți vinovat față de tradiționalele datini din străbunii străbunilor tăi, cauți să trăiești, fie și acolo, singur și departe, aceste zile cu înfrigurarea ajunului de Crăciun din copilăria caselor părintești. Dar la Florența este frig și modesta viață de pensiune nu se poate schimba numai pentru tine. Domnișoara Mina nu renunță la orele de violoncel; Maria nu lasă pe nimeni să aprindă lumina în salonul cu sfânta jucărie.

Schimbare totală de decor: marile galerii de pictură dela Uffizi; sala în care se găsește „Inchinarea Magilor" de Botticelli. Contemplația nu se poate concentra dintru început. Imi vin în minte tot felul de credințe despre Crăciun, citate în Enciclopedie: datina cu apa scoasă din fântână la miezul nopții, în cea mai încremenită tăcere („apa mută"), care aduce bogăție și fericire; credința că în clipa Nașterii, înfloresc copacii și se încarcă de poame, pe ape curge aur și mierea se urcă în fântâni, toate se schimbă în aur, capătă grai păsările, asinii îngenunche și vârful coarnelor vitelor dela iesle se luminează. Sfinte și curate credințe populare! Dar „Nașterea" lui Botticelli? Instructivă lecție asupra Renașterii — suntem la capitolul „Sacru și profan în arta pictorilor din Quattrocento" —, în cadrul căreia admiri dispoziția simetrică, dar atât de convențională, a privitorilor, de-a dreapta și de-a stânga centrului în care oficiază Magii, la picioarele unor trepte de stâncă puse în scenă de regia arhitectonică a Renașterii, pe care abia se mențin ruinele arheologice ale colibei, compensate, în colțul din stânga, de perspectiva unui grandios portal. Bătrânul Iosif, privind spre Prunc, pozează și el, cu mâna sub cap; Madona, drapată amplu, prelung, spre a da o atitudine aproape vegetală trupului care susține înclinarea grea de melancolică înduioșare a capului, Madona cu brațele lungi se desparte prea de vreme de Copil, încredințându-L parcă depe acum celor adunați să I se 'nchine și să-L răstignească. Aceștia, Magi și privitori, stau toți de profil — ce minunate efigii de medalii gravate în pasta multicoloră! — sau privesc — model — spre pictor. Prea puțini și din distracție trăesc cu înmărmurirea evlaviei mistice Inchinării cu Daruri.. De altfel, tabloul, poruncit pictorului de Piero dei Medici, tatăl Magnificului Lorenzo, drept icoană votivă pentru că-i ajutase Dumnezeu să scape cu bine dintr'un atentat, îi înfățișează — în chip de Magi sau de păstori, în costumele secolului XV-lea, pe toți reprezentanții de seamă ai familiei Medici, dela Cosimo cel Bătrân, la tânărul Lorenzo, împreună cu ilustra lor Curte de Umaniști, literați, poeți, pictori și secretari. Neuitate

(Urmare în pag. 5-a)

CELINE EMILIAN — Bassorelief

PREMIZE

VIAȚA și ARTA de MÂINE

de GEORGE PUTNEANU

Materialismul feroce al secolului nostru a împins lumea într'un haos fără precedent în istoria omenirii. S'a mers atât de departe, încât s'a ajuns la încălcarea celor mai sfinte drepturi ale individului: dreptul la viață, credință și libertate; la nerecunoașterea culturii și tradiției milenare; la negarea tuturor bunurilor spirituale și chiar a spiritului însuși.

Astăzi, în urma grelelor sacrificii pe cari i le-a cerut erezia materialistă, lumea caută o nouă orientare. Mulți se silesc să întrevadă o nouă renaștere. Toți o dorim. Numai că lucrurile nu se vor desfășura în sensul dorințelor noastre. Lumea nouă, care începe să se contureze de pe acum, va sta tot sub seminul aceluiași materialism blestemat. Odată pornită pe drumul dezastrului, omenirea nu se mai poate opri. Ea trebue să-și trăiască drama până la capăt. Ziua de mâine o vedem prin lentilele afumate ale prezentului. Pe cei ce vom supraviețui cataclismului ne așteaptă munca neîntreruptă și lupta disperată pentru viață și libertate.

Munca e viață. Cine se refuză muncii se osîndește morții. Acest adevăr nu a fost niciodată mai valabil și mai actual ca acum. Lumea întreagă e un vast șantier de muncă. Se muncește azi și pentru timpul cât s'a trândăvit după trecutul război, dar se și distruge cu o furie nemaipomenită tot ce s'a clădit cu trudă în sute de ani. S'ar părea că omul se răzbună pe trecut, pe tradiție, pe cultura și civilizație, care n'au fost în stare să-i dea liniștea și fericirea așteptate.

Mai curând sau mai târziu, războiul se va termina. Nu se va termina însă și munca. Vor trebui zeci de ani de muncă istovitoare spre a se rejace tot ce s'a distrus. Câte orașe prefăcute în ruine și cenușe nu-și așteaptă meșterii care să le reclădească?

Omul nou este omul acțiunii, al muncii efective în fabrică, pe ogor și în laborator. „Cine știe să răstoarne mai adânc brazda pământului, se încumeta să scrie cândva d. Barbu Theodorescu într'un articol de revistă, prețuește mai mult decât... rectorul unei universități."

Nu trebue să interpretăm ad litteram această îndrăzneață declarație. Ea e semnificativă și conține mult adevăr valabil, mai ales, pentru vremurile grele pe care le trăim. A trecut timpul declarațiilor parlamentare, al promisiunilor nerușinate, al discuțiilor inutile și al confesiunilor sentimentale. Locul vorbelor deșarte, al proiesiunilor de credință și al planurilor fanteziste l-au luat tăcerea și fapta. Trăim sub semnul imperativ al realității. Nu dorința și meditația caracterizează omul nou, ci voința, tăcerea, suferința și fapta.

Invinșii acestui război nu vor sta cu mâinile în sân. Se vor pregăti cu febrilitate pentru revanșă. Și nici învingătorii nu vor lâncezi pe laurii victoriei, ci se vor strădui să nu piardă avantajul câștigat. Și după un timp, poate mai scurt decât cel din trecutul și actualul război, un nou conflict va isbucni. A încetat cândva lupta popoarelor pentru existență și libertate? Lupta este libertatea vieții. Numai lașii renunță la luptă. Atâta timp, cât un popor ține la libertatea lui, deci la viața lui, el trebue necontenit să lupte.

In locul renașterii pe care o așteptăm va veni o epocă de sălbatecă încordare fizică, în care vor prima munca și lupta. Când e amenințată însăși ființa neamului din care faci parte, preocupările culturale și artistice rămân pe planul al doilea. Asta nu înseamnă că trebue să renunțăm la cultura și artă. Oare se poate privi omul de bunurile spirituale câștigate cu prețul sacrificiului atâtor generații? Daca munca e viață, iar lupta libertatea vieții, atunci cultura și arta sunt idealul ei. Nici cel mai feroce materialism nu poate opri spiritul din drumul său spre cumpi. Pentru ca omul însă să-și poată asigura armonia vieții, va trebui să facă o intervenție chirurgicală în domeniul spiritual.

Atât științele, cât și artele s'au îndepărtat de viață, refugiindu-se în domeniul empiricului. La un moment dat, omul s'a trezit în mijlocul unei lumi mecanizate și necunoscute, pentru care nu era pregătit. Științele și artele nu i-au întins nici o punte de înțelegere a fenomenelor noi. Astfel s'a săpat prăpastia între viață și cultură.

Pentru a putea înțelege și stăpâni fenomenele lumii în care trăește, omul nu are nevoe de câteva formule speculatorii câte îi oferă cu generozitate știința, din păcate vorbile mai mult teoretice decât practice. De aceea el va trebui să se libereze de balastul formelor învechite, de prejudecățile unei lumi demult apuse fără întoarcere, de toate aceste relicve nefolositoare și formule fanteziste gratuite,

(Urmare în pag. 4-a)

DUMITRU HORNUNG — Impărtășania Apostolilor

Case de scriitori

de RADU GYR

Nu de mult, în paginile unui săptămânal de literatură, însemnam tristeți și amărăciuni pe marginea casei lui Ion Creangă, din Humulești Ozonei, amenințată de-a fi scoasă în vânzare de către rude.

Casa lui Creangă îmi dă, totodată, prilejul să-mi arăt mâhnirea în legătură cu destinul peticit și trist al scriitorului român și cu uitarea în care coboară, tot mai mult, urmele părăginite sau morminele abandonate ale creatorilor de altădată.

Țara noastră nu e deloc săracă în urme care să amintească existența fie a unor cărturari de mare merit, fie a unor frământători de limbă literară, fie a unor aprigi luptători în slujba Neamului. Dar urmele acestea — biete bojdeuci de țară, case târgovețe, sau numai morminte amare — zac risipite și foarte multe sunt necunoscute oficialității centrale ori acelora cari ar intenționa gesturi pioase față de ele.

Nu reclamă tristele urme sărmane o prea mare cantitate de omagiu, de atitudine cucernică, de recunoștință retorică. Ar fi vorba, doar, aici de așezarea unei tăblițe comemorative pe zidul unei case, colo de îngrijirea unui mormânt, dincolo de punerea unei cruci de piatră, ori de veghea ca zidurile cuibărei nobile amintiri să nu se prefacă în moloz.

Nici autoritatea de centru, nici Societatea Scriitorilor Români nu au mijloacele de a cunoaște și de a cinsti toate aceste rămășițe, scumpe și emoționante pentru prea puțini dintre noi. In schimb, au posibilitatea s'o facă edilii târgurilor și orașelor unde aceste amintiri se găsesc. Ei le au acolo, sub ochi, le-au identificat sau le pot identifica oricând, și le mai pot cinsti cu o placă ori cu o cruce, în orice moment. Iar dacă această cinstire li se pare a nu intra în atribuțiile domniilor lor, atunci să se limiteze a sezisa Ministerul Culturii sau Societatea Scriitorilor Români.

Se întâmplă, însă, uneori ca nobilele amintiri părăginite să nu grăiască nimic sufletului cetățenilor din cutare localitate, iar imposibilitatea deplină să colaboreze cu praful, bălăriile și ruina.

In Râmnicu-Vâlcea — unde mi-am petrecut vacanța de vară — se află pe o uliță ce duce spre „Zăvoi" o bătrână casă de vechiu stil vâlcean. Casa are poezia ei de construcție și o tulburătoare mireasmă de vechime oltenească.

Prea puțini știu însă că în acel cerdac larg, așezat de-asupra gârliciului de beciu, și în odăile locuite azi de mici burghezi, a trăit, pe vremuri, un fragment de viață, popularizatorul lui Nastratin Hogea, Anton Pann.

Se leagă de bătrâna casă pitorească amintirea dăscăliei la seminar a lui Pann și umbra unei dragoste cu năbădăi, comico-romantice, savuroasă ea însăși ca o snoavă a povestitorului. Casa se dărâma într'o vreme; astăzi, gospodarii ei au mai dres-o oarecum, văruind-o pe dinafară.

Nici un semn, nicio tăbliță, nicio inscripție nu amintesc, totuși, noilor cetățeni ai orașului, generațiilor școlare prospete și trecătorilor estivali că în căsuța asta ar fi născocit cântece și fabule, ar fi erupt de viață cri ar fi bolit de dragoste târcovnicul bisericesc și prea mucalita față lumească a meșterului „Povestei Vorbei".

Bătrânii târgului se împuținează treptat, iar domni gravi de-acum trec nepăsători pe lângă casă. Curând, orice amintire se va pierde și zidurile, adânc cariate, nu vor mai putea fi susținute numai cu dresuri de suprafață...

In schimb, într'o sală de spectacol din interiorul unei mari clădiri culturale, cărturarii și părinții orașului poment, atunci când asistă la reprezentații de film sau de teatru, se mulțumesc să ia act, cu aceiași sublimă indiferență, de inscripțiile statornicite, într'o încântătoare ebrietate ortografică, pe spetezele unor scaune „rezervate": **„Parcet", „Derecțiune", „Comed. Pieți"...**

Acum vre-o doisprezece ani, la poșta locală, se așezase, tot așa pentru lungă domnie, un aviz îmbătat de fantezie caligrafică: **„Abcesul interzis particularilor".** A stat ani de zile acolo, sub nasul subțire al distinșilor intelectuali și-al tătucilor urbei cari circulau, tot atât de impasibili, și pe sub avizul cu pricina și pe lângă zidurile coșcovite ale casei lui Anton Pann...

Tot în vacanța trecută, am revăzut Drăgășanii lui Gib. Mihăescu. Erau câțiva ani decând nu mai fusesem în vechiul târg de podgoreni.

Am furat, cu lăcomie, ceasul răcăciriii pe străzi și al scormonirii umbrelor. Un cer liniștit de Septembrie, cu tonuri domoale de lacuri autumnale, îmi lumina întoarcerea.

(Urmare în pag. 2-a)

ASPECTE SOCIALE
IN LITERATURA ROMÂNEASCĂ

de DUMITRU IMBRESCU

Literaturile micilor popoare au trebuit să lupte ca să ajungă la nivel egal cu literaturile popoarelor cari s'au bucurat de condițiuni mai fericite de realizare. Printre cele ce s'au isbit de greutăți poate sta și literatura noastră, a cărei evoluție a trebuit să străbată un labirint nesfârșit de obstacole, în căutarea drumului și spre temeiuri originale. Pornită din întunecimea chiliilor cu iz de tămâie, în luptă crunță cu slavonismul care o apăsa, literatura noastră începea fără nicio perspectivă de viitor. Primele manifestări au fost isolate și întâmplătoare, pentruca tocmai când se credea că și-a găsit însfârșit un făgaș prielnic, o altă apăsare, de astă dată grecească, datorită condițiunilor politice, se oprească în loc efortul isbutit, amânând cu mai mulți de un veac data inaugurării adevăratei noastre literaturi naționale.

Privită din această perspectivă, literatura noastră prezintă în totul caracterul unei literaturi luptătoare. De să se afirme în cadrul de manifestare al celorlalte literaturi, ea a trebuit să facă, într'un răstimp record, un drum pe care literaturile altor popoare l-au străbătut liniștite, printr'o evoluție firească, ce și-a putut da cu prisosință roadele așteptate. Aceste condițiuni cu totul speciale fac să ne simțim obligați a ține seamă de ele, când e vorba să aruncăm o judecată obiectivă asupra valorii ei de fond și de formă. Cu totul altă atitudine se impune când ne aflăm în fața unei literaturi, cu o evoluție și desvoltare firească și care a putut să cunoască progresul pas cu pas, și să-și confrunte materialul de idei cu gustul epocei, în ipostasă de judecător, și cu totul alta va trebui să adoptăm față de o literatură născută din furtuna evenimentelor politice și sociale.

Cea dintâi prezintă toate garanțiile unei afirmări normale și a unei desvoltări liniștite, încât i se pot aplica, fără restricții, în ansamblu, toate normele de cercetare istorică și estetică, din cari să resulte judecăți de valoare obiectivă. Ultima, cum e și în cazul nostru, s'a născut prin efort și s'a desvoltat gâtuită de opresiuni și influențe din afară, încât ceeace a realizat se datorește mai mult unor contingențe speciale, pe care trebue să le identificăm și de a căror natură suntem obligați să ținem seama la fixarea atitudinei pe care ne-o impunem în cercetarea materialului literar. Nu e recomandabil să aplicăm literaturii române, la un material atât de variat ca origină și preocupări, aceleași norme de cercetare ca literaturilor apusene, cari au înaintea noastră mai multe veacuri de desvoltare fericită. Ceeace li se potrivește lor pentru un material literar născut în condițiuni prielnice, nu se poate aplica la noi unde slova românească la început și apoi literatura au trebuit să spargă barierele de granit ale neînțelegerii și opresiei. In Franța exista de veacuri un mediu cu gust artistic deplin format, care putea judeca cu înțelegere și competență o producție literară sau artistică. Totul era pregătit pentru a primi, păstra și prețui lucrurile originale și frumoase. In schimb, la noi ce găsim, mai ales la începutul veacului al XIX-lea? Exista un gust literar și artistic? Absolut sgiur că nu.

Mediul nostru social și intelectual, dacă se poate vorbi cert despre el, se complăcea în ușurința obiceiurilor orientale cari au prins larg teren și a anacreontismului grecesc, privind cu desinteres și dispreț încercările tinerilor cari au studiat în școlile apusului, de a introduce aici moravurile și mentalitatea occidentală. In felul acesta trebuesc privite puținele noastre realisări literare, ca o spargere de ghiață într'o mare de neînțelegere.

Datorită acestei situații cu totul speciale, primele noastre începuturi literare capătă caracterul de atacuri la adresa unor stări de lucruri existente și încă tari în rosturile lor, cari nu priveau cu ochi buni inovațiile ce se anunțau la orizontul perspectivelor de viitor. Și ca formă de manifestare și ca idei conducătoare, literatura noastră originală dela începutul veacului trecut poartă

(Urmare în pag. 3-a)

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL: „DIN JALE SE INTRUPEAZĂ ELECTRA", trilogie de EUGEN O'NEILL, traducere de PETRU COMARNESCU.

Teatrul Național a reprezentat o mare lucrare dramatică a lui O'Neill, „Din jale se întrupează Electra", așteptată și de lumea teatrală și de public cu o deosebit de mare nerăbdare.

Și cu drept cuvânt, pentrucă din mai multe puncte de vedere constituie un spectacol neobișnuit.

Mai întâiu, datorită lungimei excepționale a piesei, formată din trei părți — „Întoarcerea din război", în patru acte, „Prigonitții" în cinci acte și „Stafiile" în patru acte — deci din trei drame diferite prezentate toate trei într'o singură dată. (Deși în ce mă privește socotesc că lungimea nu este bună niciodată și mai cu seamă în teatru). În al doilea rând datorită unei oarecare publicități (în sensul bun al cuvântului) ce s'a făcut în ultimul timp numelui lui O'Neill despre care marele public, nu mai departe, cu un an în urmă nu știa nimic sau aproape nimic.

Ori, așa cum se întâmplă de obicelu în astfel de ocazii, toată lumea simte deodată un fel de atracție frenetică pentru autorul nou descoperit ca și cum ar vrea să-și răscumpere întârzierea în care se afla, fiind cuprinsă d'ntr'odată de o grabă febrilă în a vedea și a ști tot și de-o admirație subită.

In fine, în al treilea rând datorită faptului că în această piesă urma să se dea totodată și o mare bătălie artistică, întrucât era de presupus că și d-nele Aura Buzescu și Agepsina Macri cât și d. Vraca înțelegeau să puie mare preț pe izbânda sau ne'zbânda lor în rolurile respective.

Întâmplător am citit de mai de mult „Din jale s'a născut Electra" în traducerea d-nei Margareta Sterian, o traducere deasemenea foarte bună și mi s'a părut o operă bine construită, strânsă și, în general, tare.

Ca orice om, însă, când citește o lucrare de acest fel, nu mi-a trecut prin cap să parcurg cele trei drame ale trilogiei într'o singură după amiază și, de altfel, bine am făcut. De altfel nici nu recomand acest lucru cuiva, fiindcă îl va apuca, fără îndoială, — la citit vorbesc — durerea de cap: prea sunt multe evenimente, dramatismul care rezultă din paginile acestei lucrări este fără îndoială intens și, în orice caz și mai presus de toate, ceva sumbru și cenușiu se statornicește în jurul tău chiar dela primele pagini, (însăși indicațiile regisorale pe cari chiar O'Neill le dă, multiple și, de altfel, aproape imposibil de respectat, recomandă, chiar ele, mereu și cu insistență, acest cenușiu), încât greu ai putea să reziști mai multe ore în continuare la o astfel de lectură.

Citite, în schimb, separat și cu obișnuitele și inevitabilele intermitențe oricărei lecturi, această operă dramatică devine interesantă și se impune, iar cantitățile ei rămân și mai departe calități, pe când altfel — după o vorbă veche românească: „tot ce e mult strică"... — devin sau cel puțin riscă să devie defecte. Vorbesc până acum de opera citită.

Un spectacol, însă, este altceva și, evident, lucrurile se schimbă în mare măsură. Totuși, încă n'aș putea spune dacă nu cumva riscurile pe cari le prezintă o lucrare dramatică prea lungă la lectură nu-s tot atât de amenințătoare chiar și atunci când este vorba de specacol. Nu de alta, dar trei piese de teatru una după alta prezentate fără întrerupere, într'o singură reprezentație — și toate trei încărcate și supraîncărcate de tot felul de evenimente, de probleme de conștiință, de drame, încărcate de o certă intensitate dramatică și cu atâtea lucruri tari și excepționale, gelozie de fiică pe mamă pentru dragostea tatălui și a fratelui, ura mamei pe fiică și pe soț, gelozie de frate pe soră, de mamă pe fiu, cu ucideri, sinucideri și asasinate — de, oricum, e cam mult!...

Cu toate acestea, dintre cele două soluții posibile — aceia de-a se reprezenta toate cele trei drame ale trilogiei într'un singur spectacol și cealaltă, a reprezentării lor separat, în trei spectacole serale succesive — cred că tot aceasta, la care s'a oprit Direcțiunea Națională este cea mai bună. Oricât ar fi ea de defectuoasă trebuie să se recunoască în orice caz că tot mai multe defecte ar fi prezentat cea de-a doua, care, însă ar fi avut și calitatea mare, aceia de-a lăsa publicului putința, ca, dela o seară la alta, fiecare piesă să se delimiteze precis, să se limpezească oarecum în mintea spectatorului — aș zice chiar, să se „sedimenteze", — lucru de care oricine simte în ocazii de acestea ,nevoie.

In felul acesta, piesele, detașându-se mintal ar fi câștigat și ele — deși s'ar părea că-i același lucru și că aceasta nu poate avea importanță — o altă culoare, o altă existență, o altă elasticitate, o altă valoare.

Răspunderea, în privința asta, a neajunsurilor pe cari le prezintă fiecare din cele două posibilități, rămâne, desigur, întreagă a autorului. Și aceasta provine din faptul că, între multele calități pe cari le are, are și această tendință către lungime. (Nu către lungimi, cum poate li s'ar părea unora). N'am spus anume lungimi pentru că părerea mea este că nu sunt propriu zis lungimi și nici nu sunt lucruri inutile în piesele lui O'Neill: toate — pentru ceiace vrea — sunt necesare. Și sunt necesare pentru că ele folosesc la determinarea și conturarea configurației, caracterelor personagiilor și justificării acțiunei.

Poate mai de grabă este cazul să se spue că uneori sunt chiar insuficiente pentru motivarea atâtor lucruri excesive — crime, patimi, etc. — uneori mai mult arătate decât justificate sau adâncite.

Astfel, de exemplu, cât este de esențială întregii drame și cu toate astea cât este de puțin schițată și justificată ura Cristinei pentru Ezra Mannon și pentru fiica ei: o simplă relatare, o simplă explicație retrospectivă, o versiune, ca să zic astfel, dată de ea însăși! Și chiar și ace a bazată pe inponderabile nu tocmai concludente, făcută fiicei ei.

De, e cam puțin, ca resort pentru o ură așa de mare, pe care se bazează și trebuie să susție și să justifice totul!...

Însăși prezentarea acestei Cristine Mannon: ea este prea feminină, prea umană, prea caldă și prea afectuoasă ca să urască așa de tare și de inuman! Și prea este bună ca să fie în stare să puie la cale cu atâta hotărire și siguranță moartea soțului ei, să pretindă să i se trimeată dintr'un port, după un timp anumit — deci timp suficient ca să-și revie — otrava de care are nevoie!

Nedumeriri de acestea oferă de asemenea și personagiile Adam Brant și Orin.

Este drept, însă, că Lavinia este mai realizată, prezentând totodată și o pecete de tragedie antică, un fel de amprentă a Destinului. Prin urmare, chiar și din acest punct de vedere Trilogia lui O'Neill, deși o lucrare de mare importanță, nu-i chiar la adăpost de orice critică și se pot întâlni în situațiile ei un anumit „nefiresc" și chiar „neorganic", unele rezolvări rămânând uneori chiar inaderente față de ceiace ni se prezentase, ca psihologie a personagiilor.

S'ar mai putea vorbi de asemenea și de un alt defect — care s'a putut constata și în „Patima de sub ulmi" — și care ar fi prea marea agolomerare de eemente dramatice în fiecare piesă.

Eugen O'Neill pune și în „Din jale s'a întrupat Electra" prea multe, vrea prea multe deodată, urmărește prea multe: nu avem numai drama neînțelegerii dintre soț și soție, e și a neînțelegerii dintre mamă și fiică, nu-i numai această neînțelegere dintre mamă și fiică, mai e și drama unor „libido freudiene", „cuplul Oedip" și altele asemenea, dragoste dintre mamă și fiu, gelozie, din cauza asta, dragoste dintre soră și frate, etc. la cari deja m'am referit. Nu s'ar putea spune, prin urmare, că nord-americanii suferă de acel simț al măsurii caracteristic popoarelor de mare tradiție literară sau acelor cari au, măcar născut, un anumit simț al artei, acea măsură și armonie și proporție etică și acea măsură și armonie și proporție galică.

Desigur că la asta mi s'ar putea răspunde cu câteva exemple și mai de autori mari: Eschil cu Trilogia lui, prezentând tragediile Atrizilor, Schiller cu „Wallenstein", Claudel cu „L'Ottage", „Le Pain dur" și „Le Père humilié", sau chiar și cu „Le soulier de satin", o piesă de asemenea extrem de lungă, care tocmai se dă acum la Paris.

Sau, în muzică, celebra „Tetralogie" a lui Wagner!

Dar pe lângă că cele trei tragedii ale lui Eschile sunt destul de scurte, astfel că ele chiar împreună încă n'ar face un spectacol prea mare dar, și fără asta, tot nu știu să facă obiectul unui singur spectacol și să se reprezinte toate trei deodată: și „Agamemnon", și „Coeforele" și „Eumenidele". Același lucru și cu cele trei drame cari alcătuesc „Wallenstein", fără să mai vorbesc de „Tetralogia" lui Richard Wagner, pentru că sunt sigur că și cel mai convins wagnerian s'ar sătura de-atâta recitative și leit-motive ascultând mai mult decât câte-o dramă muzicală pe seară.

Iar în Claudel, după cum se știe, e prea multă poezie și de prea bună calitate pentrucă să găsească în totdeauna... prea mulți spectatori chiar și pentru spectacolele de durată obișnuită dar pentru altele...

Prin urmare, chiar dacă mai există și alte lucrări dramatice făcute din mai multe piese, exemplul tot n'ar fi concludent deoarece ele sau sunt mult mai scurte sau nu-s făcute să se reprezinte deodată sau sunt dintr'acelea cari... nu se reprezintă deloc, fiind mai degrabă realizări pur literare.

Ori faptul de-a fi împrăștiate pe scene, tablouri și acte n'ar trebui să le schimbe caracterul lor real, afară de cazul că se privesc lucrurile numai superficial sau, dacă voiți, numai pur formal.

Bineînțeles, însă, că nu acesta este cazul lui O'Neill, căruia, oricum, nu s'ar putea spune că-i lipsește nervul dramatic.

Cele câteva remarce menționate mai sus nu le-am făcut cu intenția de a pune la îndoială valoarea acestui teatru și cu atât mai puțin talentul de dramaturg al acestui incontestabil mare autor dramatic.

De altfel în privința lui O'Neill luat în general cât și în privința principalelor caracteristici ale teatrului lui am spus deja ceeace credeam într'una din cronicele mele anterioare.

Și atunci ca și acum am fost și sunt departe de a nu-i recunoaște marea lui valoare și deaceea nici n'am crezut necesar să mai revin asupra caracterizărilor făcute acestui teatru, în toate ce e de mai sus ocupându-mă numai de cele în legătură cu „Din jale s'a întrupat Electra" și de oarecari aspecte de ordin general pe care această operă le sugera. Și, pentru a evita orice echivoc, chiar în legătură cu „Electra", voiu spune că suntem în orice caz în fața unei opere mari, în fața unui mare efort de construcție dramatică, de o mare putere de sugestie a inevitabilului și a tragicului care trebuie să se producă, toate calități incontestabile de mare dramaturg.

Deasemenea O'Neill este un cerator de tipuri puternice, cari te urmărsc — ceeace constituie deasemeni o calitate deosebit de mare — cari nu sunt numai „tipuri de teatru" dar sunt „tipuri de teatru marcate de Destin" ceiace în adevăr le dă acestor personagii o oarecare măreție în nenorocirile lor asigurându-le dreptul a fi considerate personagii de tragedie.

In ce privește interpretarea a fost foarte bună.

Foarte bine și d-na Aura Buzescu, foarte bine și d-na Agepsina Macri Eftimiu, foarte bine și d. George Vraca.

Oarecari mențiuni totuși ar fi de făcut, dar acelea mai mult de detaliu: și d-na Agepsina Macri-Eftimiu și d-na Aura Buzescu, în înfruntările respective — mai cu seamă pe la început — sunt cam prea agresive și prea excesive, cu o tendință de a fi chiar declamatorii.

Ași crede că anumite replici ar trebui date mai reținut, mai pedalat, pentrucă publicul vede, înțelege și simte ura dintre Cristina și Lavinia, chiar și fără exteriorizări prea mari, ba poate chiar mai bine fără ele pentru că e mai normal ca o ură veche, înrădăcinată, venind și din partea uneia și din partea celeilalte, din străfundurile ființei s'ănu îmbrace o formă care să sară în ochi, iar tonul, în loc să o trâmbițeze ar trebui să arăte mai degrabă ceiace obișnuit se numește o ură „mocnită".

Numai când este neapărată nevoie, numai când textul sau când un anumit ritm sufletesc ar impune-o, s'ar putea admite aceasta; altfel nu!

Deaifel și în ce-l privește pe d. Vraca, deși cum am spus a fost foarte bine în general, e păcat totuși că atunci când Orin își arată față de sora lui Lavinia, gelozia lăsând tot odată să i se întrevadă dragostea lui nefirească pentru ea, cât și mai târziu, într'o scenă următoare în care el îi mărturisește fățiș această dragoste și aproape fățiș își cere prețul, jocul d-sale este oarecum inaderent situației, este nepotrivit: se agită prea mult, gesticulează prea mult, întonează strident.

Și crede că anumite replici ar trebui date mai reținut, mai pedalat, pentrucă publicul vede, înțelege și simte ura dintre Cristina și Lavinia, chiar și fără exteriorizări prea mari, ba poate chiar mai bine fără ele pentru că e mai normal ca o ură veche, înrădăcinată, venind și din partea uneia și din partea celeilalte, din străfundurile ființei s'ănu îmbrace o formă care să sară în ochi, iar tonul, în loc să o trâmbițeze ar trebui să arăte mai degrabă ceiace obișnuit se numește o ură „mocnită".

Orin este din familia acestor Mannoni mândri și marcați de Destin, este reținut și interiorizat și oricât a rtrăi o criză, el o trăește ca o obsesie — obsesia unei dorințî refulate, obsesia corpului surorei lui sau, dacă vreți a mamei lui, pentrucă în Lavinia începe să vadă pe mama lui — un obsedat iar nu un isteric.

Și dacă ar fi să-i întuim starea lui sufletească, ea este un amestec de reticență și de ură, de speranță și de imp'orare.

E păcat pentru că acestea sunt două scene oarecum capitale, de-o importanță deosebită pentru economia întregii opere, pentru că ele închid, ca să zic așa, ciclul tragediei, complectează ultima verigă a nenorocirilor și blestemului ce urmărește această familie a Mannonilor.

Și se mai poate deasemenea ca acestea să fi fost numai la premieră, datorită unor stări sufletești explicabile.

Dar, încă odată, atât în privința d-sale cât și în privința d-nelor Aura Buzescu și Agepsina Macri-Eftimiu, toate aceste rezerve eu însumi le consider că nu reprezintă decât prea puțin față de cuvintele bune pe cari le merită atât pentru efortul făcut, cât și pentru realizările obținute, cu atât mai mult cu cât se poate foarte bine ca în serile următoare chiar și cele semnalate mai sus să fie sau îndepărtate sau să se estompeze de'a sine, spectacolul impunând adesea și tonul și jocul just.

Și acum, aceste rezerve de detaliu odată făcute, câteva impresii și caracterizări în ce privește aceste interpretări.

In ce privește pe d-na Aura Buzescu trebuie spus că d-sa a reușit să prezinte impresionant o Lavinie, justițiară implacabilă până la inumanitate, suflet chinuit și macerat de lipsa de afecțiune de care-i înconjurat ca și de propria ei pasiune.

D-na Agepsina Macri-Eftimiu, cum am spus, a fost la fel foarte bine, deși câteodată puțin cam declamatorie — cu o dicțiune uneori... prea perfectă pentru teatru, făcând uneori impresia că se ascultă și că e preocupată mai mult de cadența și de sonoritatea cuvintelor, de ritmul lor auditiv decât de ritmul sufletesc — să fie oare din cauză că a fost mult timp obicinuită să recite versuri?... e un exercițiu admirabil, dar chiar atunci, nu trebuie să ajungi să te asculți — realizând, totuși din plin, acea femeintate nestânjenită, care se revarsă în lumină, de care erau atât de dornici Manonii, cei care, în ace așî timp, puritani, fi și revoltă, mamă care-și ura fiica, femeie adulteră, soție ucigașe, o adevărată Clitemnestră modernă, constituind un rol frumos, un rol greu, pe care în orice caz l-a jucat cu multă virtuozitate.

In ce-l privește pe d. Vraca, care a avut greaua sarcină de-a interpreta toate cele trei roluri bărbătești principale — bătrânul general Ezra Mannon, căpitanul de corabie Brant și Orin Mannon — a avut de învins deosebite dificultăți, în roluri total diferite, personalități distincte și ca atare, cerând și un mare efort și multă maleabilitate.

Cu atât mai mare este meritul d-sale.

Dacă dintre cele trei personagii interpretate de d-sa, foarte bine toate trei, ar fi să-mi arăt totuși o preferință, cred că realizarea cea mai plină, mai contumată a d-sale, este aceia a generalului Ezra Mannon.

In ce privește restul distribuției, deasemenea bine: d-nele Elena Cruceanu, Marcela Demetriad, un element bun, care a fost în nota rolului, Kitty Gheorghiu-Mușatescu, Nelly Dordea, Anto'nette Vrisîde, precum și d-nii I. Anastasiad, un Seth Beckwith, colorat și pitoresc, G. Baldovin, G. Mortun, N. Pereanu, C. Niculescu, G. Atanasiu, P. Pătrașcu, I. Horațiu, N. Făgădaru și G. Economul.

Direcția de scenă a avut-o d. I. Sahighian, care, de asemenea, trebuie felicitat pentru spectacolul pe care l'a dat.

Prin munca d-sale conștiincioasă și prin priceperea și experiența d-sale, reprezentarea „Electrei" lui O'Neil s'a bucurat de condiții de cari nici autorul nu cred că s'ar fi putut plânge.

Decorurile d-lui Traian Cornescu în general destul de bune și adecuate.

In orice caz e vorba de un efort serios, din partea tuturora și de o realizare deosebit de importantă pentru care trebuie să mulțumim atât Direcției Teatrului Național, cât și interpreților, regisorului și tuturor celor cari au contribuit la prezentarea acestui — ori cum luat — mare spectacol.

Și acum, un cuvânt și în ce privește traducerea.

Pentru reprezentarea acestei opere s'a folosit aceia a d-lui Petre Comarnescu.

Cum am spus și la început, mai există o traducere, aceia a d-nei Margareta Sterian, care de asemenea mi s'a părut bună.

In orice caz, revenind la traducerea d-lui Petre Comarnescu și judecând după impresia dela spectacol — n'am avut textul oficial care până în seara premierei nu se tipărise — pace cu adevărat foarte bună.

De altfel d-sa fiind totodată și un admirabil esseist și un literat de mâna întâia, cum și un bun cunoscător al limbii și literaturii anglo-americane — chiar și a lumii și vieții și stărilor de acolo — nici nu se putea altfel.

De asemenea d-sa mai are și meritul de-a fi familiarizat în toate chipurile publicul românesc cu opera lui O'Neill, așa că pentru întreaga d-sale activitate în acest sens — și nu numai pentru „Din jale s'a născut Electra" — d. Petre Comarnescu este printre cei dintâi cari trebuesc felicitați.

ALEXANDRU DRĂGHICI

ECOURI teatrale

„ANUL TEATRAL"...

Dacă ar fi să arate gazetele și anul acesta, așa cum se obișnuește să arate la sfârșit de an, un bilanț al vieții noastre teatrale, credem că n'ar avea ce să dovedească decât că mai toate teatrele Capitalei s'au situat mai mult pe planul avantagiilor materiale decât pe planul unor realizări de artă superioară.

Exceptând prima noastră scenă și anexa respectivă cari, determinate și de rolul lor oficial ca și de posibilitățile unui control mai serios al întocmirii repertoriului, apoi „Teatrul Nostru" — care la început a respectat un program de aleasă

calitate — cum și „Teatrul Muncă și Lumină", celelalte teatre n'au făcut altceva decât să stabilească doar un record de încasări — cu o „bursă" publicată totdeauna într'un săptămânal teatral — pentru spectacole văduvite de orice simț artistic.

Să le mai numim?... Credem că n'ar mai merita această subliniere a noastră care — la timpul potrivit — am arătat-o aici ca și în cronicile respective, că sunt sub nivelul unor așteptări de afiș, mai ales acolo unde — din nefericire — teatrul avea un cunoscut nume și serioase elemente de realizare, — ca să nu mai vorbim de un „Intim", „Lipscani" și altele de aceeași factură.

An teatral?...

Să vedem dacă d-nii cronicari o să arate o situație adevărată a vieții noastre teatrale din anul 1943!

CUMPĂNIRE...

A apărut într'o revistă literară săptămânală un fel de interview acordat de un domn director de scenă dela primul nostru teatru, mult discutat, când este vorba de simț artistic,—care între altele, a ținut să arate descoperirea unui „mare talent" în persoana unei artiste, care într'o piesă clasică a dublat pe d-na Lily Carandino.

Cunoaștem posibilitățile și-ale interpretei dela premieră, ca și ale artistei „în dublură" și mărturisim că declarația d-lui director care a pus în scenă spectacolul, de a supraevalua realizarea celei de a doua interpretă, apare — în primul rând — ca o jignire adusă primei și în al doilea rând apare ca o apreciere în defavoarea d-sale, care dela început trebuia să descopere ceeace a „descoperit" mai târziu de s'a minunat doar d-sa — și nimeni altul.

Știm însă că d. director de scenă în chestiune, atunci când e pus în fața unor întrebări formulate de un ziarist, se lasă furat de completări nepotrivite cadrului unui interview bine stabilit.

Așa fiind, la ce-am mai vorbi de-o cumpănire!...

PREȚUIRE...

Ar cuprinde prea puțin rândurile noastre vorbind de noua activitate a scriitorului **Simion Stolnicu**, depusă azi la Odesa, în cadrul unei discipline de biurou la Direcția Culturii din Guvernământul Transnistriei.

Menționăm însă realizarea atât de artistică a programului „Teatrului de Operă și balet" din Odesa, care și din punctul de vedere redacțional cât și din punct de vedere grafic însemnează o izbândă a unei idei de frumos, care a fost în primul rând a lui Stolnicu.

MEMENTO CINEMATOGRAFE

SCALA: Inimă de copil și jurnal

REGAL: Macario în „Mătușa lui Carol" și jurnal.

VICTORIA: Suflete în furtună și jurnal.

ELYSEE: Fatalitate și revistă.

VOLTA-BUZEȘTI: Contele de Monte Cristo, jurnal și revistă

ROMA: Contele de Monte Cristo și balet.

CARMEN-SYLVA: Infernul deșertului, jurnal și revistă.

Articolele scrise de d-sa pun prețul unei semnături de scriitor care ridică valoarea literară a programului „Teatrului de Operă" din Odesa.

LĂMURIRI...

D. Liviu Rebreanu, **directorul general al Teatrelor și Operelor din România și director al primei noastre scene, sesizat de o notiță a noastră care trata despre viitorul hotărîrii luate în ce privește ciclul de spectacole „Teatrul și războiul", a binevoit să ne primească pentru a ne da următoarele lămuriri:**

„Spectacolul despre care ați scris, dăt în dimineața unei Duminici, în lipsa unei „avant premiere", nu constitue un ciclu. S'a făcut excepție cu o piesă găsită bună și poate și cu alta pe care o vom descoperi tratând aceeaș notă „teatrul și războiul".

„Dealtfel am primit destule piese eroice, cari însă n'au și calități înrudite cu adevărata artă dramatică.

„Pe acestea le-am recomandat atheneelor și căminelor culturale.

„In schimb vom programa spectacole din trei piese de câte un act, cari nesoluționându-se altfel, ar rămâne necunoscute publicului nostru spectator.

pere de artă dramatică.

„Iată ce vom face", a terminat d. Liviu Rebreanu.

AFIȘ...

După un succes de artă cu „Din lacrimi sa întrupat Electra" a lui O'Neill și unul de cassă cu „Gloria", Ttatrul Național nu pregătește deocamdată altă premieră.

La Studio, premiera care va urma va fi cu „Ochii strigoiului".

La Teatrul Municipal s'a sorocit o apropiată schimbare de afiș cu o piesă intitulată „Cu capul în nori". Celelalte rămân la un afiș, aducător de bani.

I. M. LEHLIU

Expoziția Severin
(Sala Universul)

Severin este un artist unic în felul lui, deoarece se caracterizează în opera ce creiază printr'un echilibru de forțe plastice, care-i dau putința să ducă la bun sfârșit — și rezultate fericite — cele trei elemente care compun artele plastice: pictura, sculptura, arhitectura.

Ani de studii și muncă în străinătate —în orașele de frumusețî și artă, Alexandru Severin, a pătruns dela înaintașii maeștri, tainele legăturii ce trebue făcută între pictură, sculptură și arhitectură.

Și iată pentru ce în expoziția sa actuală, ne aduce opere care îmbină la un loc cele trei elemente care formează artele plastice.

Sala mare de expoziții dela „Universul" este aproape neîncăpătoare pentru întreaga gamă de lucrări, cu cari Severin se înfățișează publicului amator de frumos, desvăluind aspectele talentului său, cu desene, sanguimici și mari proporții — îmbinând armonia lor de culori, cu sculpturi, ce pornesc dela capete de expresii — măestrit lucrate, și se desăvârșesc prin opere cu caracter monumental.

— Cristul, expus, este o îmbinare de arhitectură și sculptură, reșuind să ne dea o interpretare din cele mai izbutite pentru un monument funerar.

Această operă are o îmbinare de linie orizontală cu altă linie verticală, care prin simplicitatea expunerii, dau o impresionantă înfățișare adevărului.

Alt proect monumental, care face parte dintr'o friză funerară de mari dimensiuni, simbolizează intrarea în mormânt printr'un dantesc personagiu, care lasă în urma sa, soția și copilul,—adică o continuare a speciei umane.

Povestea oltenească a lui Iovan Iorgoran — luptând cu balaurul din basme — realizată într'un grup statutar cu elan și mândrie, — mândrie oltenească — prin personagiul de erou legendar, în tocmai ca Siegfrid a lui Vagner, este o operă de o puternică și reală valoare.

Severin mânuește dalta tot atât de îndrăzneț, după cum penelul său este sensibil în abilitate.

Astfel, Castelele Regale sunt pagini picturale de timpuri trecute, pe care artistul a știut să le înconjoare cu fantezia sa în aspecte de basme orientale.

Indrăzneț și puternic realizate sunt operele prezentate sub denumirea: Paseri de oțel.

In cinstea bravilor noștri aviatori, sculptorul-pictor a conceput o serie de desenuri creionate în linii cutezătoare și minunat interpretate.

Severin, *a adăogat acestor înfăptuiri și gândirea sa, complectând astfel, sublimul eroism a celor ce conduc pasările de oțel, din care citâm:* „alții, dinpotrivă, se cutremură, țâșnesc. Pentru aceștia este izbândă!" — *sau* „cu îndrăzneală, elan, curaj, și încredere, plecat-au paseri de oțel să învingă zeul și timpul, necugetarea și tot ce omenește, din om se transformă în întruchipare divină".

Stăpân pe dalta ca și pe penel, Severin *se prezintă astăzi prin expoziția sa, complect. Rezultatul unei munci de ani de zile este de netăgăduit. Puternicul său talent își câștigă laurii succesului - tradus prin opere de un elan neîntrecut, care fac cinste artei noastre românești.*

D. IONESCU MOREL

Case de scriitori

(Urmare din pag. I-a)

Am regăsit ulițele prăfoase, grădinița din centru, drumul spre Olt, melancolia de seară a dealurilor cu vii. Am trecut iar prin locuri știute, cu emoția pe care ți-o dau întoarcerile în acele colțuri de provincie unde stărue încă umbra albastră a sufletului tău. Și m'am îndreptat, din primele clipe, spre casa lui Gib; o știam în centrul orășelului, casă veche, boerească, cu ferestre mari și înalte, cu înfățișare gravă, cu atmosferă de reținută poezie.

In drum spre casa lui Gib, mă asaltau amintirile. Lăsasem acolo, cu ani în urmă, o prietenie caldă, lecturi și efuziuni tinerești, confesiuni și planuri de viitor, entusiasme și melancolii, ore de vervă, de fantezie, ori de molatecă și tandră elegie... Lăsasem, mai ales, umbra și sufletul marelui Gib.

Grăbindu-mi, acum, pașii spre casa unde fusese concepută și scrisă admirabila „La Grand'flora", trăiam numai din seva imaginilor de altădată. Eram profund tulburat de gândul că voi revedea zidurile grave și ferestrele înalte și boerești, în dosul cărora puternicul prozator adâncise suflete și disecase vieți.

Ciudat însă. Nu mai puteam să identific bătrâna casă. Am trecut, de câteva ori, în sus și în jos, pe ulița cunoscută, uimit și contrariat. Nici-o casă nu-și mai deschidea, spre stradă, înfățișarea boerească, ferestrele largi și solemne. Am recercetat, insistent, fiecare clădire.

Când, însfârșit, am regăsit casa lui Gib. Mihăescu, în mine s'a rupt, cu țipăt lung, o coardă.

Grava și maestoasa fațadă de odinioară nu mai exista. In locul ei se răsfăța, dreptunghiulară și multicoloră, vitrina unei prăvălii de târg. Acolo unde, altădată, înaltele și sobrele geamuri culeseseră lumina, revărsând-o peste masa de lucru a lui Gib, — vitrina pestriță a negustorului îmbia târgoveții și țăranii. Acolo unde trăise, făurise și zăcuse scriitorul, triumfa acum pântecul de stambă al lipscăniei...

Au fost, în inima mea, prăbușiri și sfâșieri. Și nu mi lea oprit nici tăblia discretă, aruncată într'un colț al zidului, amintind, cu litere stinse, că în fosta veche locuință lucrase meșterul de suflete.

Prin colbul uliței, pașii mei s'au umplut bolnavi, împleticiți în tristețe.

Casa din Drăgășani nu mai era casa lui Gib. In schimb, casa aceasta devenise un amar simbol. Simbolul triumfului vieții materialiste, simbolul disolvării amintirilor rămase dela scriitorul dispărut.

In Humuleștii-Neamțului, casa lui Creangă se clatină între prețuri de vânzare, târguiță de rudele povestitorului.

In Râmnicu-Vâlcii, casa unde a trăit un fragment de viață Anton Pann se părăginește, coșcovită și uitată. In București, casa lui Titu Maiorescu și-a ultimelor ședințe junimiste e numai igrasie și sălbăticiune.

Iar în Drăgășani, casa lui Gib. Mihăescu s'a transformat într'o vulgară prăvălie.

RADU GYR

Cântec de internat

Își țin în pumnii mici — ofrandă —
Un suflet greu de parcă l-au furat
Fetițele cu șorțul cadrilat
Și gulerașe albe de olandă...

Prințese brune, blonde Miss
Trec două câte două prin grădină
Și fiecare așteaptă după cină
Un făt frumos, din carte sau din vis.

Sus, paturile dorm alineate
Pentru parada marilor plecări
Inchipuind sicrie de viori
Iluziilor tot mai parfumate.

Cu ochelari de fum, ochi duși ca Marea
Cu rochie demodată de bunică
Pe scări, o pedagogă subțirică
Își păcălește spleenul cu țigarea.

Aristocrată, păunița Lunii
I s'a culcat devreme la picioare
— Duminică de somn și de răcoare
După monotonia săptămânii —

De peste dealuri crește altă seară
Cu îngeri fâlfâind prin internat,
Fetițele cu șorțul cadrilat...

— „Să facem rugăciunea, domnișoară ?"

ȘTEFANIA STÂNCĂ

Moartea omului

Nici o intrare n'a rămas deschisă
La porțile cerului. Mor stelele omului
Pe rând, cum mor chiotele toamna.
Câțelul pământului mușcă glezna zilelor
Și-i ferecă sângele ca pe-o ghicitoare
Netălmăcită zodiilor.

Nelămuriri au rămas trupului.
Osânda apelor îi pregătește pierzania
Pentru tăgada rodului rămas feciorelnic
In ultimul svâcnet al coapselor.

Punți nu mai sunt
La șovăelnicul mers al sfârșitului.
Mâinilor le-a rămas tremurul
Și pașilor îngenunchierea la porțile cerului.

E timpul când câțelul pământului
Mușcă gleznele omului
Și le ferecă sângele ca pe-o ghicitoare
Netălmăcită zodiilor.

ION VÂLCEANU

NOTE românești

ALBINA MAIA

celebra lucrare a lui W. Bonsels, a ieșit la lumină în teascurile editurii „Publicom". Prezentată în haine grafice absolut neobicinuite la noi, cu planșe lucrate special în străinătate, această carte este menită unui mare succes — la noi, ca și în cele 22 de țări în care a apărut până azi.

Iată cel mai potrivit dar de sărbători : o carte de mare artă.

ALCOOL.

Jack London e cunoscut publicului nostru cititor, ca un mare poet al nostalgiei izvorîte din avântul spre aventură și călătorie. Intreaga sa operă literară e măreață și acest semn anume face ca Jack London să fie cunoscut și citit de către toți cei chemați de mirajele depărtărilor.

Jack London a trăit tot ceea ce a scris, aceasta e neînoios lucru și a trăit intens, pe toate paralelele și meridianele planetei noastre și nu am face un calambur, dacă am afirma că a trăit scrindu-și opera în alte planete. Nu avem de amintit decât acel roman de hazardată fantezie, care este „Călător printre stele".

Ca și „Martin Eden", care este romanul vieții spirituale a lui Jack London, „Alcool" apărut de curând în editura Gorjan se dovedește a fi romanul vieții fizice a marelui scriitor. „Alcool" complectează deci pe „Martin Eden" și întregește biografia minunatului povestitor care a fost Jack London.

SOLDAȚI IN EST

se numește volumul cu istorisiri din războiul actual, semnat de d. A. Predescu.

„Soldați în Est" nu e o carte de reportaje. Schițele care întregesc volumul, sunt închipuite de un condei ager, deprins cu scrisul, gata să însemne un detaliu nou, să întregească un portret de erou, din sutele care au ieșit din necunoscutul vremii.

Nenumărați eroi anonimi, iluminați de fapte supraumane, trăiesc în cartea d-lui Al. Predescu.

Soldați în Est e mai mult decât o carte cu imagini de război. E o catapeteasmă de închipuiri sfințite prin jertfă.

UN ROMAN PASIONANT

se arată a fi „Trei inimi", de Jack London. Marele aventurier și minunatul povestitor de aventuri care este Jack London, se întrece pe sine, în Trei inimi, film de aventură și pasiuni intense, istorisit într'un ritm precipitat și tot mai învăluitor.

NOËLLE HENRY

este, ca și John Knittel, elvețiană. Scriitoarea aceasta, o admirabilă stăpânitoare a epicului, a dat nu de mult, o carte care i-a făcut faima.

Este vorba de: „Nu sunt eroină" romanul surprinzător de viu al unei mistuitoare pasiuni, confesiunea arzătoare a unui suflet în furtuna dragostei.

Traducerea este semnată de d-na Sylvia Oprescu.

„Nu sunt eroină" **este o carte a femeii îndrăgostite...**

CARAVANA MORȚII

se numește romanul datorit lui Stuart Cloete.

Caravana morții ilustrează formula romanului de aventură, de pasiune și exotism și e sortit unui răsunător succes de public prin încordata desfășurare a faptelor și vibranta împletire a pasiunilor. O atmosferă învăpăiată, ca înaintea simunului, stăpânește întreaga povestire.

Ion Moldoveanu-poet al Câmpiei ardelene

Poezia lui Ion Moldoveanu este o calmă și duioasă adiere de azur peste antenele sufletului. Numele acestui poet este legat de o neuitată înflorire poetică ardeleană, iar astăzi revenim la cântecul lui cu evlavia și setea acelor pururi neobosiți căutători de frumos autentic. Pentru tânăra poezie ardeleană, — am putea spune că apariția lui Ion Moldoveanu a fost o adevărată bucurie, ea aducând un repertoriu poetic dintre cele mai originale și durabile.

In ultimul timp au apărut însfârșit câteva evocări destul de dense ale amintirii și poeziei lui Ion Moldoveanu. S'au conturat o serie de aspecte principale ale poeziei lui, s'au căutat coordonatele cele intime ale vieții și lucrului poetic al lui Ion Moldoveanu.

Remarcăm astfel studiul lui George Popa, cititorul revistei „Lanuri" și încă unul, care a apărut în revista „Luceafărul" dela Sibiu.

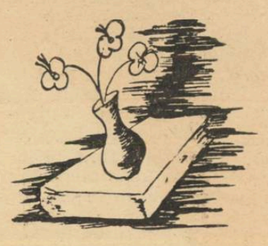

Și unul și altul din aceste studii au impus prin sinceritate și căldură; lipsește însă tocmai sesizarea unor aspecte dintre cele mai dominante ale poemului lui Ion Moldoveanu.

Trebue astfel să subliniem de la început, că Ion Moldoveanu a avut, dintre toți camarazii săi ardeleni de vis și lumină, un suflet cu contur dintre cele mai poetice. Sufletul său duios era pururea deschis către ademenitoarele porturi ale mirajului poetic.

Dar mai presus de toate Ion Moldoveanu este poetul Câmpiei ardelene. Atmosfera poetică proprie Câmpului transilvan capătă în poezia lui o expresie dintre cele mai virtuoase. Mă mir atunci dece tocmai acest aspect atât de propriu al poeziei lui Ion Moldoveanu a rămas nedescifrat de critica noastră literară. Căci Ion Moldoveanu este unul dintre cei mai veritabili cântăreți ai Câmpiei ardelene, al acelei Câmpii care uneori se prelungește până aproape de Cluj. El este cântărețul unei triste țeți molcome, al unei tristeți de câmpie. Poemul său își crește lujerul din însăși taina adâncă și lutul Câmpiei în mijlocul căreia a trăit.

Deși la prima vedere am cuteza să afirmăm, că nu aceasta ar fi trăsătura fundamentală a stilului lui Ion Moldoveanu, totuși după mai multe reveniri ne convingem pe deplin, că el a adunat cu o pătrundere unică în cupolele poemului său, acea lume de vraje și vis îndelungat a șesului din Transilvania. Chiar parcă și figurile de stil pe care le folosește sunt adunate din realitatea câmpenească a Ardealului.

In opera lui Ion Moldoveanu ne întâmpină dela început mulcomia proprie geografiei acestei părți de pământ ardelean. Este uneori în poemul lui adierea vreunui trist svon coborît din Norduri, altădată este odihna îngândurată de seară a holdelor, pentruca în cele din urmă să întâlnim în cântecul lui tristețea păsării singuratice care trece într'un amurg de toamnă în sbor diagonal peste nesfârșirea ruginie a Câmpului transilvan.

Această Câmpie este prinsă în poemul său cu tot ceeace are ea mai caracteristic și mai fermecător.

Magia ei este prinsă de acest poet cu o intimitate care ne pătrunde întotdeauna sufletul. Poetul s'a identificat liturgic cu realitatea Câmpiei :

„Și-mi sunt dragi tristețile fecioare
Cu iubirile trecute, viitoare,
Cu mândria ce-o purtăm pe rană
Și Câmpia asta ardeleană"
— „Schimbarea la față" —

Farmecul Câmpiei ardelene l-a străpuns până mult adânc în interiorul de suflet și de trup pe poet. Și atunci când poetul simte, că perdelele morții încep să se lase peste sufletul său, își va reaminti cu o adâncă dragoste de mamă, de acolo, din Câmpia nimbată cu fiorul atâtor taine. Versurile ne umplu inima cu căldura lor :

„Mamă, mâna ta și cerul ochilor,
Lanul stelelor și ploaia snopilor,
Cântecul de clopot al amiezii,
Apele, pădurile și iezii,
Mărițele de iarbă și omăt
Jale mi-e că n'o să le mai văd" —

Lirismul lui atât de spiritualizat este o mărturisire largă și bine susținută a intimității sufletești dintre poet și cosmosul ardelean menționat de noi. Această fuziune intimă este conturată de poet cu o claritate deosebită. Citim :

„In sufletu-mi cupolă s'adună cerul plin,
Pădurile, legendele și cerbii
Și-amurgurile când pe ape'n seară vin
M'aplec umil cu fieru — frate-al ierbii"

O subliniere aparte ar merita ultimul vers, deoarece el evidențiază isbitor liniștea poeziei lui Ion Moldoveanu ; liniște care este dealtfel proprie întregei Câmpii ardelene.

Poezia lui Ion Moldoveanu trebue fixată neapărat în cadrul Câmpiei și dealului ardelean. Cu acest prilej trebue însă, ca să facem o remarcă, în sensul că prin acele locuri dealul apare ca ceva care ține tot de Câmpie, ca un fel de atribut al ei, atmosfera rămânând comună. Cel puțin așa îl concepe colectivitatea românească din aceste părți : — ca un adaus al Câmpiei ardelene.

Am trecut de multe ori peste întinderea negrăit de îmbietoare a Câmpiei transilvane, am gustat apoi în ore de albă reculegere întreg misterul ei adânc și personal. Ori, nicăiri mai bine ca pe drumurile ei fără de capăt nu poți gusta acea poemă intitulată „Scrisoare" :

„Vezi, iubito, vezi și-acum
Sună amintirea 'n drum
Cu glas lin de zurgălăi
Pentru anii șterși ai tăi.
Când îți scriu, iubito, scriu
Dela margini de sicriu
Sufletul ți-l plimb pe-aproape
Ca și luna peste ape
Și îți chem în zări cu rouă
Chipul tău de iarbă nouă" —.

Farmecul acestei poeme e pururea inepuizabil.

In întregime el i-a imprimat grăitoarei poeme timbrul câmpenesc.

Intâlnim așa dar o poezie, care te îndeamnă la ceva puternic și nicidecum la reculegere, cum este cazul cu poezia lui Ion Moldoveanu.

In poezia autorului volumului „Sbor peste ape" este un calm, este o liniște fecundă. Aievea acelora din Câmpul ardelean. Poezia lui este departe de incandescențele prea vii, de irumperile frenetice. Ea rămâne mereu liniștită. Poemul „Luntrea stă la mal" întărește hotărîtor sublinierea de mai sus :

„La poarta Ierihonului am bate,
Dar suntem goi de visuri și vestminte.
Mai sgribulim cu aripile frânte
Pândind bătaia orei în singurătate".

Pentru ca să guști pe deplin din ospățul de frumusețe, pe care ți-l îmbie poezia lui, s'o citești mai ales în amurg, fiindcă atunci mai mult ca oricând viața se retrage în ea însăș, lăsând loc marilor liniști. Acum — adică la sfârșit de zi — te poți identifica total cu altitudinile suave ale poezei lui Ion Moldoveanu, adumată de el cu măestrie în singuru-i volum „Sbor peste ape".

Desigur, nu mă tem să afirm, că era mult mai potrivit, dacă acest volum ar fi apărut sub titlul de „Sbor peste câmpie", având aceeaș semnificație mare pentru lirica lui Ion Moldoveanu. Nu poți vorbi cu dragoste deplină despre Câmpia ardeleană, fără să amintești și de numele lui Ion Moldoveanu, poetul care a evocat-o în stihuri pline de fiorul unei inimi aplecate către visul pur, către poveștile mulcome din seară ale holdelor și către ultimele triste țe din toamnă ale păsărilor care mai poposesc pe această Câmpie ardeleană.

Sufletul ei s'a înălțat în fiecare turlă a poemului lui Ion Moldoveanu. Procedând în felul acesta, am crezut că putem face un popas dintre cele mai semnificative și reconfortante din punct de vedere spiritual lângă poezia acestui autentic poet.

ION APOSTOL POPESCU

ZAR

Unde te-ai ascuns, lumină,
Aruncându-mi visul jocului pieziș ?
Nicio amintire, nicio stea străină
Nu-ți cunoaște viul ascunziș.

Ceru-și stinge ultima bătaie
Incrustată'n zarul aruncat.
Pe sub nicio soartă nu mi-e dat
Să-ți adulmec apriga văpaie.

In ce somn te-ai ferecat, înalto,
De-mi lași jocul singur sub vecii ?
Urma semnului tău viu să fie
Steaua împietrită'n zar, aci ?

AUREL CHIRESCU

Aspecte sociale în literatura românească

(Urmare din pag. I-a)

stigmatul luptei, lupta pentru triumful unui nou ideal de viață spirituală, intelectuală, socială și politică. Chiar dacă vom întâlni în cuprinsul ei și filoane de artă adevărată, desprinsă de orice concept conformist — și se vor găsi multe — faptul nu trebue să surprindă și să ne oblige la o altă judecată, în sensul că ne-am afla în fața unui material de pură valoare artistică, fiindcă e vorba de talente reale, care în literatura lor protestatară față de stări înapoiate de spirit și cari se încăpățînau să se mențină încă pe piedestalul actualității, nu puteau să se resume numai la idei și argumente, ci simțeau nevoia să-și scalde sufletele și în nemărginirea spiritului. Acestor cause li se datoresc câteva relizări artistice de pură valoare, a căror existență, în tr'un timp de dibuiri și căutări, altfel n'ar putea fi îndeajuns explicată.

In general însă, literatura noastră dela începutul veacului trecut poartă pecetea unei literaturi de luptă. Ea a trebuit să-și facă drum, printr'o mentalitate retrogradă și tributară moleșelilor orientale, să lupte cu noianul de piedici ce i s'au pus în calea afirmării și să înlăture din drumul ei fantomele curentului învechit și neproductiv. Din acest caracter de literatură luptătoare rees o seamă de aspecte sociale, asupra cărora s'a insistat destul de puțin și oarecum sporadic, mai mult în legătură cu alte probleme, fără ca ele să formeze o preocupare specială pentru cercetătorii literari. Totuși valoarea acestor aspecte sociale în literatura românească, prin materialul de idei noui adus de-a-lurea și închegat în forme specifice spiritului și mentalității noastre, care trecea prin stări de transformări cu totul necunoscute până aci, poate constitui oricând o problemă demnă de luat în seamă și studiat, alegându-se din iureșul de producții, elementele esențiale și semnificative pentru alcătuirea unui îndreptar critic de istorie literară, cu privire specială asupra valorilor sociale ce se desprind din ele. Sarcina aceasta se leagă însă de serioase și multe dificultăți. Inlăturarea lor constitue cea dintâi condiție a unei depline reușite. Lucrul, deși cere multe eforturi și perspicacitate, poate fi totuși realisat, îmbogățind literatura noastră cu un studiu interesant și util pentru oricine va vrea să se orienteze în complexul de probleme pe care le ridică începutul activității literare dela noi.

Scriitorii noștri, cari au pus primele temeiuri ale literaturii moderne, fără ca să aibă înaintea lor o spornică tradiție de realisări, au luat totul dela început. Afirmarea a însemnat deopotrivă și luptă politică și socială și elan spiritual și înălțare artistică. Ambele elemente s'au însoțit într'o strânsă și indisolubilă colaborare, ducând la resultatele pe cari le cunoaștem. In acea vreme de sbucium în acțiunea de afirmare a unei literaturi etnice, care să ne aparțină cu exclusivitate, nu s'a mai putut aplica principiul discriminării, prin separarea elementului politic și social de cel pur artistic, ci ele s'au împletit în așa măsură, încât rezultatele obținute nu e un motiv să ne descurajeze, dacă ne gândim la greutăți. Astfel se pare că în această literatură vom întâlni, prin cercetări bine organizate, multe aspecte de valoare mai ales socială. Dacă aceste elemente sociale, cari se împletesc cu cele de valoare artistică pură, au și o valoare estetică, e o chestiune, pe care studiul asupra acestei probleme îl va soluționa în chipul cel mai apropiat de devăr.

Nu credem să fie lipsit de importanță pentru oricine s'ar interesa de evoluția tinerei noastre literaturi, un studiu care să pună în lumină valorile sociale cuprinse în operile scriitorilor dela început și până azi, urmărindu-se fasele de evoluție și curba lor de orientare, în funcție de prefacerile pe cari vremea le-a impus societății. Literatura noastră, cu un trecut sărac, nu s'a putut desprinde de realitățile care au determinat-o, spre a deveni de un conținut neconformist, până când nu s'a adăpat complect din ele, prin reducerea acestor conținuturi la valori simbolice, așa cum au putut-o face, după o normală desfășurare, alte literaturi, cu o evoluție și un trecut bogat. Ea a rebuit să poarte stigmaul realității românești, din care a răsărit, năpădită de toate burulenile ucigătoare ale influențelor străine.

Cesar Boliac, Nicolae Filimon, Ion Heliade Rădulescu și alții n'au fost numai luptători pentru triumful spiritului, ci și făclieri ai ideii de civilisație și progres social pentru viața românească, ținută atâta vreme la index și care acum pornea cu pași timizi pe făgașurile afirmării de sine. Dacă vom merge mai departe și vom cerceta activitatea lui Alecsandri, vom vedea că și el a trebuit să creeze o literatură tipologistă, de coloratură socială, ca să poată impune cultul pentru noulle forme și idei, cu care venea din lumea apusului. In această causă residă originea unei bune părți a teatrului său, în care ne înfățișează o societate pestriță și curioasă, refractară la reforme și ridicolă în conservatismul ei nejustificat, decât prin încăpățînare, împletită cu oameni tineri, crainici ai unei noui epoci de progres și lumină. Așa că nu va fi o treabă lipsită de importanță să descifrăm, dim zăcămintele noastre literare, chipul cum apare societatea românească, satul și țăranul nostru cu năzuințele și idealul lui de viață, la diferiții scriitori și la diferte curente literare, în ordine cronologică. Ideia socială, odată intrată în literatură, nu s'a mai lăsat alungată. Și-a găsit locul prielnic și s'a manifestat cu tot mai multă intensitate, încât multe curente literare i-au acordat o notorie prioritate.

Cercetările pe cari ni le propunem vom avea darul de a identifica întreg materialul cu aspecte sociale din literatura noastră, raportul lor cu valorile artistice și condițiunile în care a urpins viață și culoare, determinând o producție bogată și importantă.

DUMITRU IMBRESCU

Cronica plastică

Un sculptor: Celine Emilian

Am cunoscut-o pe **CELINE EMILIAN** la Paris în anul 1921. Una din cele mai bune eleve a marelui **BOURDELLE**, (atunci în toată strălucirea lui), **CELINA EMILIAN** a prins din mâna maestrului un meșteșug serios și o reală cunoștință a materialului și a planurilor, pe care și-a desăvârșit-o necontenit, ajungând astăzi la o maturitate de expresie, neobișnuită pentru o femee. Ultimele ei sculpturi apărute în incinta **„Căminului Artei"** ne-au învederat în diferite subiecte, cap, tors, mască, posibilități și realizări de sculptor de o ținută cu totul superioară, ieșind din comun.

Dar acea lucrare care ne-a încântat a fost bassorelieful comandat domnieisale de către **Ministerul de Finanțe** pentru hall-ul **C. A. M.** Compoziție monumentală de 24 metri, ce se va realiza în marmoră albă de Râșchița, încadrată fiind în marmură verde închis.

Bassorelieful este o lucrare de envergură, prezentată deocamdată în gips, de **o incontestabilă ținută artistică.** Se știe că bassorelieful este t„desen", înrudi în deosebi cu arhitectura, se încadrează în ea, are anumite legi ale planurilor, ce nu pot fi depășite. Nici unul din planuri nu se poate evilenția în dauna celuilalt ; sunt strict legate de cadrul ce le cuprinde, fără a ieși din ordinea lui. Diferențierea planurilor — pentru a realiza figurile — **„deformează"** de aproape forma, lăsând viziunei latitudine de a contempla **„din față"** și **de departe".** Cu cât așezarea planurilor este mai echilibrată, cu atât bassorelieful este mai perfect, mai realizat. **Desen** săpat și reliefat pe un perete de pământ, acesta este bassorelieful.

Calități vădite în lucrarea doamnei EMILIAN.

Subiectul este „preamărirea eroilor căzuți pe câmpul de luptă" minunat imbold **pentru o compoziție de ori-**ce fel, dar mai ales **făcută anume** pentru bassorelief. El se compune din grupuri de câte trei personagii simbolice, legate armonic într'o linie șerpuită urcând de jos în sus. Partea ascensiunii, luptători și cai, este excelentă inclusiv grupul celor trei femei, cântând din harpă. Apoteoza bravului ostaș culminează 'n persoana îngerului cu aripi desfăcute, suport al întregei mișcări ascendente, care se ridică proptindu-se de aripile lui, imens desfăcute. E triumful luptătorului prin victorie, în nemurire.

Lucrarea întreagă se desfășoară înaintea ochilor într'o arabescă de linii, forme și planuri, extrem de variate. Fiecare figură exprimă un simbol, de la durerea mamei care se desparte și renunță, până la înălțarea fiului înconjurat de glorie, ochiul îmbrățișează întreaga desfășurare a liniilor și a formelor, admirabil întruchipate de d-na CELINE EMILIAN.

ION GR. POPOVICI — Nud

In atelierul-ghețărie, improvizat la Luna Bucureștilor, chiar pe o zi frumoasă, nu am avut răgazul să ne dăruim unei astfel de concepții așa cum am fi dorit. Notăm numai cu bucurie progresele mereu sensibile în arta d-nei EMILIAN.

*

Expozițiile și manifestările artistice se succed cu atâta repeziciune, încât suntem nevoiți să sacrificăm expozanți ce nu prezintă un interes **cu totul** deosebit, oprindu-ne numai la acele lucrări eșind din comun.

La Dalles de pildă (așa cum ne-a fost dat să constatăm în atelierul improvizat la Luna București, de CELINE EMILIAN) tot un sculptor ne va spune cuvintele cu tâlc, cuvintele care merg la inimă.

Intre cei doi expozanți răsfățați de public GEORGE VÂNĂTORU și DEM. IORDACHE **în continuu progres** și 'n plină **conturare a personalității,** sculptorul ION. GR. POPOVICI face figură aparte. O figură cu asprimi și cu duioșii fermecătoare, figură plină de viață interioară, ce nu lasă decât puțin să se străvadă.

In cele două capete de neuitat, construite din planuri de o acuitate și o putere incizivă neobișnuită, aflate la Ministerul Propagandei (str. Wilson), reprezentând unul, acel mai mult decât atrăgător chip al **M. S. Regelui Mihai I,** iar celălalt pe d. Mareșal, ne-a fost dat să vedem și noi pentru prima oară din dalta unui sculptor — ION GR. POPOVICI—două efigii reușite ferite de academism. România este probabil singura țară din lume, unde mai poți întâlni asemenea minuni !...

Suntem convinși că pe alte tărâmuri, marii oameni de stat și regii sunt astăzi prada pseudo-artiștilor, care-i transformă 'n păpuși împăiate, convenționale, bune de tras în mii și mii de exemplare.

Disciplina sculpturii, care este înainte de orice căutare de „formă", l-a îmbiiat pe domnul POPOVICI s'o găsească și cu penel muiat în culoare. Domnia-sa, pe căi hotărîte dar neumblate de vulg, ne atrage prin imperecheri de tonuri de o rară distincție.

Dela acele desene cu element erotic —bine 'nțeles, imediat gustate, de cumpărător, expuse acum 2 ani de domniasa, până la cele de azi, este lungă cale. Linia odinioară cu efecte, sacadată, frântă, s'a transformat. Astăzi sculptorul I. POPOVICI caută curbele geometrice, ovalurile armonice într'un spate de femee. Trupul femenin nu e decât un pretext pentru o exprimare proprie. Iar dacă s'ar degaja o sensualitate — doar carnea e elementul de care dispune — este filtrată prin intelect, nu-l copleșește, se servește de ea să creeze ideograme plastice, nu ca să atâțe pofte.

De altfel, penelul pentru sculptorul POPOVICI nu este decât o punte de trecere pentru a se reîntoarce la sculptură, un popas. Știm bine că desenurile sculptorilor sunt cele mai sugestive, cele mai pline de greutate. Când la obișnuitele lor însușiri se mai adaugă ca la domnul POPOVICI un rar discernământ pentru subtilități de culoare, atunci ne putem declara deplin satisfăcuți.

*

Semnalăm expoziția de mari proporții organizată în palatul Școalei de Arhitectură de către Armată, îi vom consacra o bună parte din viitoarea cronică, rezervând un spațiu și pentru camaradul nostru ION TUCULESCU ce-și deschide în chip de cadou de Crăciun expoziția sa, la 25 Decembrie, la Ateneu. Intrucât ni s'a spus mult despre dânsa, o așeptăm nerăbdători.

LUCIA DEM. BĂLĂCESCU

Lângă amvonul lui Petru Maior

II

de VASILE NETEA

Doctor de Roma, unde stătuse cinci ani (1774—1779) studiind filosofia și teologia, Petru-Maior cunoștea mai multe limbi decât oricâcare din contimporanii săi din orizontul „școlei ardelene": latina, greaca, italiana, franceza, germana, maghiara și chiar și unele dialecte sârbești.

Artele și literatura nu l-au atras în orașul Columnei lui Traian; disciplinile teologice, filosofice, istorice și pedagogice i-au stat însă aproape de inimă. **Ecouri** din cele mai neașteptate și o puternică logică se deslușesc astfel în predicile sale. Și o simplitate dintre cele mai remarcabile. Unită însă cu o emoționantă putere de sugestie în avântul căria se deschideau mari aripi retoricești.

Iată desfășurarea predicei sale pentru patima cea mântuitoare a Domnului nostru Isus Christos:

„Auziți! Auziți! Auziți! tocmai acum mă cobor dela locul Căpățânilor! Streină vedere ce văzui! Tocmai acum fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Isus Hristos, în vederea a tot norodul, gol, părăsit, batjocorit, după ce trei ceasuri au tras de moarte pre cruce, îi eși sufletul.

Și cine cutează a face o fără de lege strașnică și neauzită ca aceasta? Voi păcătoșilor, voi sunteți pricina acestei fapte cumplite, voi cu păcatele voastre, întru această întunecată zi, ați pricinuit nevinovatului Hristos moartea de ocară pe cruce. Să veniți cu mine colo la locul Căpățânilor, ca să vedeși cumplita privelște, să vedeți ce-ați lucrat, să vedeți cu ochii voștri ranele, care voi le-ați făcut; măcar că nu cu mâinile voastre; să vedeți cum spânzură carnea lui sfârtecată de pe trup, pentru poftele și desfrânările voastre; cum a usturat capul lui, pentru împunsăturile mândriei voastre, cum amărâte buzele lui, pentru otrava elementelor și a sudălmilor voastre. Veniți de vedeți; că nu e cu putință, văzând această sălbatică tirănie, să nu vă veniți în fire și să nu vă lovească milă de răstignitul Isus, măcar că voi l-ați pricinuit acestea toate. „Veniți să ne suim în muntele domnului" (Isaia cap. 2, stih 3). Am cetit despre împăratul Seleuc, că gonit fiind dintru împărăție prin supușii lui, sfărâmându-se corabia pe mare, zăcea gol în țărmurile mării, unde îl aruncase viforul, care veste auzind protivnicii lui, se duseră veseli ca să-și desfăteze ochii cu o privire ca aceasta. Ci când ajunseră acolo, și-l văzură zăcând pe nisip, părăsit, năcăjit, fără haină, fără foc, fără de nici un ajutor, atâta s'au umilit cu inima și atâta le-au fost milă de împăratul lor, cât schimbându-și cugetul, îl ridicară dela pământ și iarăși îl întoarseră la scaunul său împărătesc.

Dară Domnul Christos cine e? Acesta e, iubiților, părintele vostru, ziditoriul vostru, chivernisitorul vostru, ce e mai mult? Dumnezeul vostru. Dela dânsul e văzduhul, care răsuflăm dela dânsul soarele acesta, carele ne luminează, pământul carele ne hrănește, sufletul, carele ne povățuește și apoi nu veți scăpa o lacrimă din ochii voștri, nu veți plânge văzându-l mort pe cruce, mai vârtos că voi cu păcatele voastre l-ați agonisit aceasta, voi l'ați răstignit, voi l'ați omorît. Atâtea lacrimi pierdeți pentru rudeniile voastre, pentru prietenii voștri, pentru fii voștri și pentru moartea lui Christos cea cu multe chinuri, care voi să vă arăt, nu veți plânge? Vreți să fiți mai împietriți la inimă tocma și decât tiranii aceia, cari însuși cu mâinile sale omorîră pe Christos; că aceia încă de jale, de întristare, de umilință coborându-se dela locul Căpățânilor, clătia cu capul și-și bătea piepturile sale. Zi de întristare este, fraților pentru noi ziua de astăzi, zi de jale și de amărăciune. Toți se cade astăzi să lăcrămăm, toți să plângem și să suspinăm.

„Tot sufletul care nu se va smeri în ziua aceasta, va peri din norodul său" (Leviți cap. 23, stih 2), Doamne Dumnezul nostrul fără de a căruia dar și ajutor niciun bine nu putem face pe lume, moaie și mișcă inima noastră cea împietrită și nu precum a zis David: „Ne vei adăpa cu lacrimi întru măsură" (Psalm 79, stih 6), ci izvor de lacrimi ca acela ne dăruește ca fără măsură să plângem. Plânge-se cu măsură moartea prietenilor și ori a căror preaiubiți, iară moartea Dumnezeului nostru celui răstignit pe cruce s'o plângem fără măsură. Luați aminte".

Și acum urmează portretul cutremurător al lui Isus cel chinuit: „Ochii lui bătuți cu pumnii, obrazul de pălmi învinețit, grumazii de sete uscați, buzele cu fiere otrăvite, capul străpuns cu spini, mâinile și picioarele pătrunse cu cuie, brațele legate, umerii sub sarcina crucii slăbiți, din bătaia cea cumplită ce puseră pe dânsul, nu rămaseră nevătămate nici spate, nici șolduri, nici picioare, nici pântece, nici piept, ci tot trupul era rană: „L-am văzut pe el și n'avea chip" (Isaia cap. 53, stih 2)."

Suferinței fizice i se adaugă cumplita dramă sufletească: Socotiți ce îndestulare ar fi putut avea în toată viața lui Baltazar, care fu fără veste omorît în patul său împărătesc, dacă din pruncia lui ar fi văzut, ca (și) când ar fi fată, sulițele acelea, cari era să-l străpungă și să i se îngroape în inimă. Ticălosul Sisara, dacă pururea ar fi văzut cuiul acela, carele era să-i pătrundă tâmplele până în creeri. Ticălosul Avimelech, dacă pururea ar fi văzut față piatra cea de râșniță, cu care era să i se sdrobească capul. Ci întru acela chip a fost viața lui Christos: „Durerea mai înaintea mea este pururea".

Amarnic se evidențiază chinul ingratitudinei: „Pe cari îi făcuse cu mâni, cu aceleași mâni îi smulgea barba; pe cari îi făcuse cu picioare, cu acelea îi da călcâe; mulți, cărora le dăduse limba, cu aceea îl ocără, cărora le dăduse cu puțin înainte vedere, îi acoperea ochii ca să-l batjocorească; cărora le dăduse viață, îl trăgea ca să-l răstignească.

Și nu e de-a crede acesta când unul din prietenii lui fu, carele urzi aceasta?"

Și acum, după această iscusită succesiune de prea amare priveliști, iată și sguduitoarea explozie din pregătirea finalului, adevărat torent de mustrări neînduplecate:

„Auziți, creștinilor, grelele chinuri ce le răbdă Domnul Hristos pentru voi, și doară nici voi nu aveți nici o milă de dânsul. Slobozit-ați vre-o lacrimă auzind aceastea? Ba, mi se pare, că stați întru toată liniștea, ca (și) când nimica nu v'ar păsa de toate acestea. Nici nu mă mir, că tocmai aceasta este, care mărește durerea lui Hristos, că nu se află nici unul căruia să-i fie milă de dânsul.

Ce voi zice? Voi neînsufletite făpturi tânguiți moartea lui Hristos! Întunecă-te, soare! deschideți-vă mormânturi, sfărâmați-vă pietre, cutremurați-vă munți, fugiți mări, opriți-vă cursul, râuri, voi făpturi nesimțitoare gemeți și strigați! De nu veți plânge voi, nu știu ce alte lacrămi voi aduce astăzi la mormântul lui Hristos. Poate (vă) voiu chema pe voi văduvelor să plângeți. Ci voi ziceți că ați vărsat lacrimile voastre la moartea și la dorul bărbaților noștri. Doară voiu chema pe voi, necăjite maice, să plângeți? Dară voi ce ziceți, că plângeți moartea fiilor voștri. Voi dară râpelor, voi peșteре, voi pietrilor, lipsește să plângeți, dacă nu vreți să fie îngroparea lui Hristos fără de obicinuita tânguire și jale"...

O astfel de predică, fierbinte și înaltă, în care devotiunea pentru Hristos este tot atât de cutremurătoare ca și disprețul pentru necredință și păcat, nici n'ar putea să aibă un altfel de final decât acesta: „Ori carele nu te va iubi pe tine (Doamne), vrednic este să fie isgonit, vrednic este să fie afurisit și lepădat. „Cela ce nu iubește pe Domnul nostru Isus Christos, să fie anathema, maranatha" (I. Carte către Corinteni, cap. 16, stih 22). Așa, ducă-se să lăcuiască cu fiarele, ducă-se să arză în focul nestins, acela ce n'a pus astăzi gând, ca de aci înainte singur Ție să viețuiască, nu e vrednic să trăiască între oameni, pentru cari Tu ai murit!"

Astfel predica Petru Maior. Avântat, iluminat, aspru. Cuvântul se împletea cu ideea în puternică armonie, ritmul este energic, tonul tare, atitudinea categorică.

Avea și calități fizice cari aduceau glasului său un adaos de sugestie, de autoritate. Barițiu, al cărui bunic ascultase predicile oratorului dela Reghin, vorbește cu mult elan despre „căutătura sa impunătoare", despre frumusețea bărbătească a cuviosului protopop. *)

Tirada începea întâi liniștită, cu ton de povestire așezată, pentru a irumpe apoi în perioade suculente și nervoase ca în această evocare a prăbușirii lui Nabucodonosor cuprinsă în predica din Dumineca Vameșului și a Fariseului: „Preumblându-se într'o zi cu mândrie în curteă sa împărătească și cu fală zicând: au nu e acesta Vavilonul cel mare, care l-am zidit cu casă împărăției întru tăria puterii mele spre cinstea măririi mele? Nu sfârși bine acestea a grăi și se slobozi cuvânt din cer: Ție se zice Nabukodonosoare împărate: Împărăția ta a trecut dela tine. Și dintre oameni te vor scoate pe tine și cu fiarele câmpului va fi locuința ta și cu iarbă ca pe un bou te vor hrăni pe tine până ce vei cunoaște, că cel prea înalt stăpânește peste împărăția oamenilor și cui vrea o va da pe ea. Abia auzi cuvântul acela ticălosul împărat când și prinse a i-se schimba fața, voia și năravul; își sfârteca vestmântele, rupse a mugi, îi crescu părul peste tot trupul, i-se întări pielea, îi crescură unghiile, începu a umbla în brânci și ca o fiară dete a se feri de oameni și fiind alungat din curte fugi la pădure, unde șapte ani întregi ca o fiară cu fiarele cele sălbatice locui, cu iarbă se păștea, cu apă de prin bălți se adăpa, ploaia, bruma, ninsoarea îl bătea".

Nu evită nici evocarea înaltelor priveliști cosmice:

„Iată, iubite creștine, prealuminosul soare de câte veacuri după porunca lui Dumnezeu foarte cu rânduială răsare și apune, nici de rândul tul curs cât e un lat de mână nu rătăcește. Iată luna și preafrumoasele stele dintru aceeaș vreme cu răvărsările sale fac pământul roditor. Iată aerul nici o mișcare mai mult, sau mai puțin nu face; apa mării nici cum din hotarele ei nu se varsă; focul nici cât e un păr n'a ars, pământul niciun grăunț, nici o floricică n'a născut, de cum voia lui Dumnezeu a poruncit sau a lăsat: Toate fac cuvântul lui. Ce ne învață făpturile cu această pildă a ascultării pe noi alta, decât ca omul cu toată ascultarea Stăpânului ceriului și-al pământului să se supună? După aceea făpturile ne povățuiesc către Dumnezeu întru aceasta, că cu frumusețele și cu săvârșirile lor sunt oglindă sau icoană nehotăritei D-zeiri. Întoarce ochii peste lumea toată socotind orice e frumos și iubit? după aceea înălțându-te dela făptură către Dumnezeu, și ție însuți: Dacă sunt așa frumoase rujile*), crinii și celelalte flori și așa bine mirosesc; dacă sunt așa desfătate râturile, grădinile, ierbile, holdele; dacă e așa strălucitor aurul, argintul, pietrile cele scumpe, ce frumusețâ, ce podoabă, de desfătare, ce strălucire, și ce săvârșire nu va fi în cela ce a făcut acestea toate? Toate acestea ce vezi aici sunt ca o picătură către oceanul tuturor celor ce sunt Dumnezeu". (Predică la Duminica întâia a Sfântului Post).

O profundă religiositate se deslușește astfel din aceste predici. De altmintrelea aceasta, întocmai ca și viața neprihănită și un înalt spirit al datoriei, constitue, din punct de vedere moral, însușirile unui perfect orator bisericesc.

Niciuna dintre acestea nu i-au lipsit protopopului dela Reghin.

Nici chiar cel mai înverșunat adversar al său, episcopul Bob, dușmanul de moarte și al lui George Șincai, căruia n'a șovăit ai prezenta cele mai necruțătoare critici și învinuiri de ordin moral, n'a îndrăsnit a risca o astfel de atitudine și față de Petru Maior.

E cel mai sigur certificat asupra cuceririi vieții sale.

Și prin vorbă și prin faptă protopopul Reghinului se conducea exclusiv după îndemnurile Scripturii.

De altfel viața omenească cuprinde prea multe pagini triste, prea multe nemulțumiri:

„Se tânguie bogatul asupra săracului, săracul asupra bogatului, sluga asupra stăpânului, stăpânul asupra slugii; nici unul nu e îndestulat cu viața sa. Frumoasă e Rahil, dară se necăjește că nu e roditoare ca Dia. E roditoare Dia, dară se necăjește că nu e frumoasă ca Rahil. Neeman are mulțime de bogății, dară ce-i folosesc acestea, dacă el e plin de urâtă lepră. Este puternic August, dară nu are fii, care să fie următori în scaunul cel împărătesc. Toți se tem de Tiberie dară nu are prieteni. Și nici acel puțin bine, ce are omul aici pe pământ, nu se poate mosteni cu pace de năsălniciile altora, de goane, de răpiri. Tot e sfadă*), tot primejdie tot scârbă, tot amar și dosadă, durere, ticăloșie, pedeapsă, surupare, turburare, necăjire, nestatornicie. Cu anevoie sunt bunătățile lumii acestia a se câștiga, amare la gustare și grabnice spre sfârșit; nici apele râului nu curg așa cu grabă, nici florile pământului nu se veștejesc așa de lesne, nici fulgerile cerului așa fără veste pier, cât de grabă curge, se veștejesc, piere slava, dulceața și bucuria lumii"...

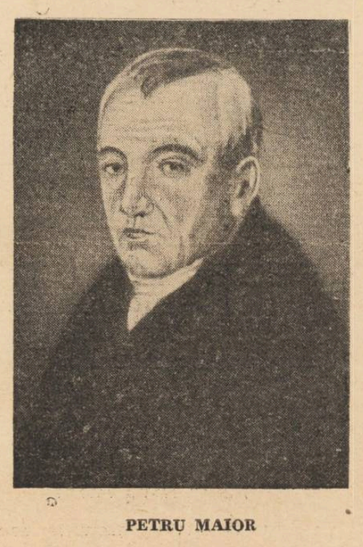

PETRU MAIOR

Citează și preceptul lui Seneea: „Lumea e atâta de rea și de ticăloasă încât de ar ști-o oamenii mai înainte nici măcar n'ar intra în ea".

Concluzia se impune astfel categoric: mântuirea și fericirea nu pot fi cunoscute decât prin flacăra credinței. Ea este singurul temei de optimism. Pe de-asupra tuturor elementelor lumii se așează însă sufletul, considerat taină și lumină a veșnicici.

„Precum nici măcar o rază din frumusețea lui Dumnezeu, a cărui chip e sufletul, nu putem pricepe, așa nici ce este sufletul nu putem gândi. Sufletul e odor neprețuit, cu atâta mai vârtos, că este zidit pentru fericirea cea vecinică, care nici ochi de om n'a văzut, nici urechea n'a auzit, nici în inima omului nu se poate sălășlui, cu un cuvânt este făcut ca să moștenească pe Dumnezeu. Cât cela ce-și pierde sufletul, pierde ceriul, pierde raiul, pierde fericirea cea vecinică, pierde pe Dumnezeu, pierde toate" (Duminica a treia a Sfântului Post).

Nicio plăcere și niciio încântare nu poate trece înaintea acestei vegheri. Niciun fel de patimă și cu atât mai mult dănțurile cele de noapte, mascherile, cât împotriva firei, bărbații se îmbracă în haine muerești și muerile în haine bărbătești schimbându-și fața ca să nu se cunoască și aceasta fac întru întunerecul nopții: prilej arătat necurății!" (Duminica lăstului de carne).

Mânia lui Dumnezeu e comparată cu împiedecarea apelor curgătoare de o prea uriașă stavilă:

„Cu cât a fost mai îndelungă răbdarea lui Dumnezeu, cu atât va fi mai mare mânia lui. Un râu de s'ar opri numai în puține ceasuri, cu ce năvală ar crește? Socotiți apoi de ar fi fost oprit peste multe veacuri... Ia vedeți acum, mânia lui Dumnezeu va fi oprită și contenită dela urzirea lumii până la sfârșit. Deci, pe cât a fost mai mare întârzierea întru așteptare, cu atât va fi mai mare silnicia ce va urma întru pedepsire".

*

Două scopuri am urmărit cu aceste prea lungi și prea numeroase citate. Mai întâi deslușirea profundului spirit religios călăuzitor al predicilor lui Petru Maior, nivelul intelectual al activității sale omiletice. Valoarea literară în rândul al doilea, acele închegări și flăcări stilistice pe care d. G. Călinescu le ignora desigur atunci când afirma în prefața monumentalei sale istorii literare: „oricât de înaltă ar fi activitatea latiniștilor, niciodată Petru Maior nu va interesa pe literat".

E o distanță, de sigur între scrisul lui Ioan Neculce, sau al lui Budai-Deleanu, contimporan al protopopului, și între țesătura de vorbe a lui Petru Maior. Dar nici atât de sec nu era stilul protopopului dela Reghin mai ales în bucățile omiletice, încât frumusețea literară să nu poată fi întâlnită nicăiri.

Lângă amvonul lui Petru Maior ea a răsunat adeseori cu strălucire.

In prefața „Predicilor" Maior aduce și câteva indicații pentru preoții cei nevoiți a le cunoaște.

Indeamnă în primul rând la „zicerea pe de rost".

„Deci mai înainte se cade să cetească predica foarte cu luare aminte, ca învățând de rost adevărurile ce cuprinde predica cu dovezile lor, să-și umple mintea sa și așa întocmind vorba după priceperea ascultătorilor, ca o sponghie bine adăpată fără mare osteneală va putea vărsa adevărurile din Amvon".

Nu uită totuși să precizeze:

„Ci măcar, că scopul meu întru osteneala aceasta fie, ca și preoții aceia, cari nu sunt procopsiți întru știința ritoricească, să se îndemneze cu mijlocirea acestora a face poporului învățătură de rost; totuși cel ce va ceti din carte predica în biserică nu fără nici un folos va lucra aceasta".

A lămurit și termenul de predică, latinistul luând poziție împotriva cuvântului celui cu înțeles strein:

„Cuvântul acesta **predică**, e cuvânt vechiu românesc: carele părăsindu-se oarecând, se împrumută alt cuvânt dela Sârbi și învățătura, care se face Dumineca sau într'o altă sărbătoare în biserică cu un cuvânt străin se numi Kazanie. Ci de vrme ce Sârbii, ca să-și întoarcă împrumutul nostru cel vechiu românesc în jurul lor, și de obște le place a chiema zisa învățătură predică, pentruce noi să nu luăm iarăși cuvântul nostru și pe cum Sârbii așa și noi mai cu cădință decât Sârbii să ne întrebuințăm cu dânsul? Cu rușine ar fi nouă străinii să se desfăteze cu ale noastre și noi să nu știm prețul ale noastre, care le avem dela vechii strămoșii noștri".

Dela apariția predicilor lui Petru Maior au trecut treisprezece decenii și mai bine. Timp lung într'o istorie ca a noastră ce cunoaște o neoprită grabă. Am fost ca un fluviu prea multă vreme stăvilit. Progresul, mai ales în formele exterioare, ne-a copleșit. Și peste opera protopopului dela Reghin a așternut astfel cenușa flăcărilor ce au ars dela 1821 încoace. In dânc de veac jarul își păstrează însă întreaga fierbințeală. In „predici" mai mult decât în alte opere ale sale. Lângă amvonul lui Petru Maior se poate sta și astăzi cu interes și emoție.

Cu sinceră emoție...

*) *Observatorul*, 1882, Nr. 99.

*) Cuvânt din regiunea Reghinului. Insemnează mai ales lujos=rugă de Rusalii.

VIAȚA și ARTA de MÂINE

(Urmare din pag. I-a)

care dăunează armoniei vieții și îndepărtează cultura și arta de viață, încremenindu-le în somptuoase mausolee de marmoră. Va trebui, cu alte cuvinte, să umanizeze cultura și artele.

Creatorului, de orice natură, nu-i poate pretinde nimeni să creeze după anumite calapoade. Ar fi cea mai mare greșeală să ceri poetului să scrie într'un anumit fel. Poți comanda după gustul tău o anumită haină, gheată sau cravată, dar nu și o anumită literatură. Creatorul e liber în meseria lui ca și Dumnezeu în crearea lumii. El adaugă ceeace lipsește creațiunii divine, completând astfel Dumnezeirea.

Având libertate absolută, artistul e totuși legat de lume și viață. El nu poate părăsi pământul și viața, retrăgând-se în turnul de filde și închizând în acest fel, toate ferestrele înțelegerii spre lume și viață pentru a-și creea o lume imaginară, valabilă numai pentru simțurile sale și înțeleasă numai de creerul său fierbinte. Arta trăește numai prin admiratori, ca și Dumnezeu numai prin credincioșii, care I-se închină. O operă neînțeleasă nu mai e operă de artă, căci nu poate fi gustată ca atare, ci un monstru, care ne poate trezi, cel mult, curiozitatea.

Păcatul mare al scriitorului și artistului este înaderența lor la viață și neînțelegerea (sau refuzul înțelegerii) mulțimilor. Eroii cărților sunt ființe stranii, cazuri morbide, izolate, alese cu preferință din domeniul patologiei, sau inventate, pur și simplu, de fantezia capricioasă a scriitorului, sortite dintru început neînțelegerii și desgustului cititorului. In majoritatea cărților se face știință cu diferite cazuri umane de natură patologică. In literatură vrem să găsim viață, nu știința vieții, oameni întregi, caractere dinamice, conștiințe sănătoase, nu monștri, isterici, nevropați, degenerați și tot felul de hibrizi și corcituri umane. Cu aceștia să se ocupe patologia, nu literatura.

Poezia, de factură ermetică și intimistă, prin caracterul ei obscur, e și mai depărtată de public și viață. Sunt poeți socotiți mari de o anumită critică, dar pe care publicul refuză să-i accepte. Prefer versul smiplu, schiop și impur, dar cald de viață, celui solar, perfect, olimpic, încremenit în tiparele de ghiață cerească ale parnasianismului, sau celui tulbure de noroi, exagerat și stident al așa zisei spontaneități suprarealiste.

Imbătat de mirajul unor formule poetice sterile de artă pentru artă, poezie pură și alte speculații ermetice și suprarealiste, scriitorul, avid după originalitate, s'a retras în turnul de filde, de unde ne sfidează cu filosofica sa indiferență, sau ne bombardează cu baloane ermetice și suprarealiste Această retragere voit ostentativă din realitatea vieții comunității nu poate fi calificată, în împrejurările actuale, decât ca dezertare dela datorie. Inglobarea artistului în efortul comun al societății nu înseamnă trădarea chemării sale, ci împlinirea unei datorii cetățenești. Retragerea din frământările comunității denotă lipsă de responsabilitate și conștiință cetățenească. Il știm pe Dante în vălmășagul luptelor italice dintre guelfi și gibelini; pe Foscolo, Goethe și Byron, ni-i amintim pe câmpul de luptă.

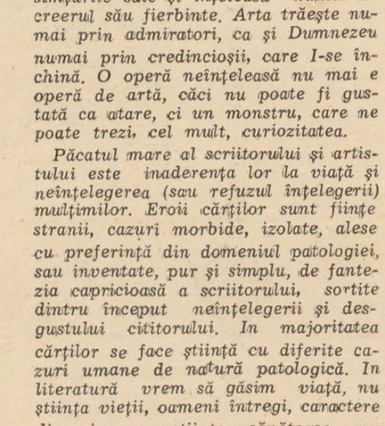

Omenirea are azi nevoe de cât mai multe suggestii și perspective pentru crearea unui nou ideal de viață. Cine ar fi mai în măsură să formuleze noul ideal al umanității, dacă nu scriitorul, cu talentul, sensibilitatea și viziunea sa magică. Care-i idealul formulat de marii scriitori ai lumii, în jurul căruia să se cimenteze viitoarea organizare a omenirii? Dacă ar fi să învinuim pe cineva de dezastrul actual, ar trebui învinuiți, în primul rând, filosofii și scriitorii, care, prin scrierile lor, au împins lumea la dezagregare și dezastru. Și odată pornită pe drumul pierzării, n'au încercat măcar s'o oprească, să-i deschidă ochii. Ar fi putut-o face. Da, pe umerii scriitorului apasă o grea povară, căci el poartă asupră-i destinul întregii omeniri.

Lumea e azi prada celui mai cumplit sbucium. Intrebările, neliniștile și spaimele de tot felul au pus stăpânire pe chinuitul suflet omenesc.

Oare realitatea, cu crudele sale adevăruri, cu frământările epopeice pentru viață și libertate, cu virtuțile și viciile oamenilor, cu spăimântatele neliniști și întrebări din sufletele lor, nu e demnă de cea mai inspirată Divină Commedie? Nu e poetic subiectul? Pentru poetul adevărat nu există subiecte poetice și nepoetice. Poezia e pretutindeni: pe străzile orașelor ca și pe Bărăganul blond sau în creerul munților, în alcovul misterios al unei doamne, ca și în curtea cu rățuște, în fabrică, pe ogor, în tranșee și în laborator. Totul depinde de ochiul care știe să o vadă. Acolo unde e talent și geniu, opera devine dela sine poezie pură sau artă pentru artă, fără ca autorul să fie preocupat de cutare formulă literară. E actual subiectul și deci impropriu operei de artă? Dar Dante a pus în Commedia sa toată actualitatea italică a vremii sale. Cu toate acestea, prefcrăm Divina Commedia cu tendință tuturor operelor pure ale artiștilor din turnuri și bisericuțe.

Dela revărsatul zorilor până noaptea târziu, gloatele muncesc din greu călind oțelul, răsturnând pământul și tăind munții și apele țării. Unde e poetul care să le veșnicească în epopee încordarea eroică și sublimă?

Scăpați din infernul războiului, vom căuta fericirea într'un paradis oarecare. Care e paradisul creat de marii scriitori ai țării pentru sufletele noastre desnădăjduite? Scriitorii și poeții visează în turnuri fericiri vegetale, căutând zadarnic cu lanterna formulelor literare absolutul poetic.

Prieteni scriitori și poeți, lăsați sfinților și copiilor visătoria. Viitorul nu e al visătorilor și cugetătorilor, ci al celor care știu să mânuiască unealta și arma. Spargeți turnurile și poftiți la viață, la luptă, la muncă și la poezie. Arta nouă e printre noi, muncitorii de pe șantiere și luptătorii din tranșee. Identificați-vă cu gloatele din fabrici, depe ogoare și din șanțuri. Nemurirea voastră constă în înțelegerea adâncă și umană a realității, în căldura sufletului care topește în versuri sau rânduri de carte tragicul și sublimul vieții.

GEORGE PUTNEANU

Inscripție pentru plecare

Cântecul acesta, ca o rugăciune,
Tremurat pe frunte, n'o să ți-l mai scutur.
Palida lui umbră n'o să ți-o mai flutur
Peste înnoptarea arsă, de tăciune.

Peste care vis o să-mi mai plimb
Mâna asta albă care-a scris poeme —
Toamna, când prin steiuri blând o să ne cheme,
Luna, când va trece-aproape ca un nimb?

Tinerețea asta tristă voiu sădi-o
Pe un țărm departe, dorul s'o ucidă.
Tu păstrându-ți veghea limpede, lucidă,
Să zâmbești și să îmi spui atât: adio.

N. VERONESCU

Cruciatul dispărut

Cine mă strigă, cine mă chiamă
Indepărtat, cu neliniști, cu teamă?

Rătăcit, mă caută cineva, un frate
In neguri, în alt ev, în singurătate.

L-ascult după uși, după pereți, cum vine
In somn, cu miros greu de orașe 'n ruine.

Mi se pare c'am pornit cândva împreună,
Intr'o călătorie sub bolți înalte cu lună.

Și mergeam alături pe cai albi, cu scuturi,
In zale, prin necunoscute ținuturi.

Stele subțiri luminau inscripții înflorite
Frumos pe lespezi cu ierburi și mărgărite.

La ziduri întunecate cu porți de aramă
Cu mâinile 'ntinse am dat arginții pentru vamă.

Rătăcit, mă caută cineva, un frate
Și parcă singur mă strig și mă chem în
singurătate...

TEODOR ZUCA

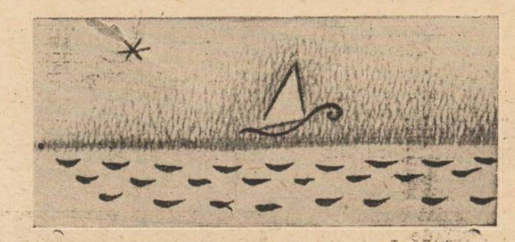

Peisaj fantastic

Pe marginea lumii cu deal frământat
Sucit și pidosnic — atâta-i de mic —
Se chinue luna cu cap de pitic
Să-și urce vederea pe drum măsurat.

Se 'ndoaie pe-oparte și râde 'n ilic
Măestru 'n scumpeturi și 'n stele lucrat.
Iar razele stranii de-argint luminat
Își scutură vârful de ace 'n nimic.

Și-atuncea pământul rămâne pe loc
Să-și scalde greșelnica tină de-apoi,
Să-și caute 'n zodii de rău și noroc

Ursita dintr'insul, ursita din noi.
In farmec de soartă, de-aicea de jos,
Invață-mă, Doamne, să plâng de frumos.

DUMITRU ZAVODNICU

Cronica literară

ANUL LITERAR 1943

Cele ce urmează sunt în parte, parafrazare și completare a datelor cuprinse în „Anul Literar" publicat, la paginile 161-164, din **„Calendarul Universul 1944"**. Nu ne-am dat silința deosebită să redactăm un text nou deoarece nu-l vedeam necesar. In afară de acestea mărturisim, dela început, că intrații în obiceiuri „ani literari" sunt chestiune de pur conformism calendaristic. Departe de noi gândul de a nega, cu totală lipsă de pietate, influența, fastă ori nefastă a unor ani asupra recoltelor pregătite de semănătorii gândului și ai visului. Scriitorii sunt, deobiceiu, oameni pe cât de superstițioși pe atât de supuși schimbării zodiilor. Ar fi, deci, și nedelicat și greșit să le refuzi orgoliul bugetelor încheiate excedentar. Bilanțurile ocazionale nu au însă decât o valoare ilustrativă. In literatură mai ales, producția unui an nu poate fi judecată după curbele diagramelor statistice, căci, în domeniul vieții literare a unui popor,— de indivizi nici nu trebuie să mai vorbim,—există ani de recoltă record,—recoltă din care, totuși, nu rămân decât foarte puține opere vii și fructificatoare la rândul lor, — și există ani zgârciți în cari apar numai câteva cărți, dară, toate, grupate în așa fel încât ai impresia că te găsești în fața unor constelații pornite din vecii și mergând către vecii. Spunem „ai impresia", deoarece nimic nu este mai supus părerii și erorii ca aprecierea unei opere literare. Opera literară însăși e construită din păreri și erori. Până și „adevărurile" ei sunt frumuseți rezultate din contraste echilibrate în mod misterios. Deseori nici autorul lor nu știe dece cutare cuvânt, frază, pagină sau carte mai bună decât cutare alt cuvânt, frază, pagină sau carte. Oricât de lucid ar fi sau s'ar pretinde, criticul bun, comparat cu autorul bun, nu poate ști nici el mai mult. Amândoi cred în gust, cred adică **în gust.** Deaceea li se întâmplă să treacă, de frică să nu se afle că au trecut pe lângă ele, în vârful degetelor pe lângă opere din cari, o generație mai târziu, sau uneori, câteva generații mai târziu, se deschid continente nebănuite de bogății, sensuri și frumuseți, și li se întâmplă să se entuziasmeze, ca niște fascinați, în fața alcoolurilor operei ce-ți dă durere de cap a doua zi. Trebue numaidecât condamnați și ocoliți acești autori și critici ? Nu ! Cine cunoaște cât de cât istoria literaturii universale, știe că există cărți ce se impun cu intermitențe conștiinței umane, prezentându-i, de fiecare dată, fețe noi. In tot timpul absenței lor din circulație, aceste cărți trec, este adevărat, drept opere mari, dară nimeni nu-și bate capul cu ele în afară de specialiștii cari, aproape niciodată, nu le cercetează pentru comorile artistice pe care le ascund și în afară de chinuitele contingente de tot felul de elevi studenți și studioși cari, numai foarte rareori, au prilejul să se ridice până la nivelul acestor frumuseți. Totuși, aceste opere năvălesc, din când în când, în prezentul nostru prea rafinat sau prea barbar și-și celebrează triumfurile. Nici pentru ele, cu alte cuvinte, nu există arbitri infailibili și arbitragii definitive. Povestea cu „timpul cel mai bun critic" e poveste, căci operele acestea, situate dincolo de timp, intervin, asemeni divinității din filosofia ocazionalistă, tocmai în treburile cele mai vremelnice ale timpului. O astfel de operă mai este, pentru noi cei de azi și de aici, profunda carte a lui **Cervantes** în care el, autorul, nu a vrut decât să-și bată joc de anumite metehne ale contemporaneității sale.

Iată, așadară, că bilanțurile literare nu sunt și nu pot fi concludente. Dacă, totuși, le încheiem, o facem din imitație. Le încheie alții, în alte domenii, dece să nu le putem încheia și noi ? Fără să ne dăm seama, iată-ne în plină **Economică.** E și ea bună la ceva, cu toatecă niciodată un an literar nu va coincide cu anul calendarului.

Din punct de vedere statistic anul literar 1943 se rânduește sub nivelul de producție al celor de până la 1940. Războiul, cu multele-i restricții necesare, a limitat, și aici cantitatea ofertei. Eforturile națiunii fiind dirijate, fără excepție, în direcția luptei pentru existența etnică, se înțelege că o atare scădere trebuie socotită a fi normală.

Dară și calitativ, scrisul românesc din 1943 a stat sub semnul lui Marte. Majoritatea scriitorilor, chemați să-și facă datoria de ostași, au fost, orice s'ar obiecta, îndepărtați dela rosturile lor profesionale iar, în afară de aceasta, aproape toți condeierii luptători au resimțit războiul nu numai ca pe un destin, ci și ca pe o **temă** literară unică și de proporții cosmice, străduindu-se, fiecare după intensitatea și adâncimea trăirilor proprii, dară și după talentul cu care au fost înzestrați, să închege câte o carte în legătură directă cu războiul sau, cel puțin, în reacție cu el. Producția lirică a lui 1943, poartă, în mod special, pecetea acestor atitudini.

Făcând bilanțul literar al anului scurs, nu ne vom referi, bineînțeles, la toate operele apărute. Nu facem oficiu de bibliografi. Ne interesează numai acele cărți care dau fizionomie scrisului nostru din 1943 și ne interesează acele opere de debut sau consecutive debutului care, impunând un nume nou, nu pot fi trecute cu vederea.

Aprecierile ni le compartimentăm, oarecum, pe genuri literare. Astfel vom vorbi despre poezie, despre proza scurtă, în care rânduim nuvela, schița, povestirea, impresiile de călătorie, — și vom vorbi despre roman, desen și critică. Nu vom neglija însă nici literatura pentru tineret și nici periodicele literare. Intrucât traducerile din literaturile străine au ocupat, și în 1943, un prim plan comercial, ne vom spune părerea și cu privire la rostul, semnificația și valoarea lor, aceasta însă fără a depăși cadrul considerațiunilor generale.

POEZIA. — Având în mijlocul cerului „Nebănuitele Trepte" ale d-lui Lucian Blaga și'n ultima-i casă „Balade-le" d-lui Radu Gyr, lirica anului 1943 se constelează cam astfel : Poemele de război, poemele scrise de poetese, biruința sonetului, planete în plină ascensiune, pleiadele celor mulți sau nepriceputi încă, luminile la orizont și zarea zodiacală a reeditării operelor epuizate sau uitate pe nedrept.

Cu volumul „Nebănuitele Trepte", poetul filosof Lucian Blaga a ajuns la punctul de maximă transfigurare a cânteculuid-sale și așa înrădăcinat în metafizic. Nu ne surprinde faptul că „Nebănuitele Trepte" s'au bucurat de succes unanim epuizându-se imediat după apariție.

Protagonistul poemelor de război este, fără discuție, prodigiosul și, de astădată, simplificatul și vigurosul până la coborîre într'un realism neobicinuit, Radu Gyr. Cartea d-sale, intitulată „Poeme de război", a determinat, în mare parte stilul și registrele tuturor cântăreților actualei noastre lupte. Virgil Carianopol îi este vecin, cu tot lirismul, uneori prea dulcos, al „Poemelor de pe front", Al. Gregorian, în „Poeme pentru Cruciați", îi este vecin prin anumite înrudiri de expresie, iară toți ceilalți — — Teofil Lianu („Carte de cruciat"), Petre Paulescu („Noi dela infanterie"), Preda Savu („Poeme de pe front"), Victor Calmuc („Eu n'am luptat în Caucaz"), Pavel Ion Ștefan (..Cruci de foc"), se deosebesc de Radu Gyr, Virgil Carianopol și Al. Gregorian fie prin nota lor banal sau convențional eroică, fie prin stângăciile inerente începuturilor. Personali, în poemele lor inspirate de război, sunt I. D. Pietrari („Spre zăpezi") și Leonida Secreteanu („Marele salt"). Un poet care a găsit melodii noi pentru cântarea câtorva aspecte ale câmpului de luptă este Emil Vora. Interesanta, dară și strania d-sale carte „Inalte vânturi" deși poate prea monocordă merită o mențiune specială.

In rândul celor ce și-au strunit viorile întru lauda biruințelor românești mai trebue pomeniți D. Iov (.Covor basarabean"), George Voevidca („Pro Patria"), Nic. M. Constantinescu (Meleag basarabean). D. D. Iov a cântat suferința și izbăvirea Basarabiei, iară bucovineanul George Voevidca suferința și izbăvirea Țării fagilor.

Trei poetese domină producția lirică femenină: Anișoara Odeanu, cu tulburătorul volum „Moartea în Cetate", Coca Farago cu profundele „Poeme pentru singurătate" și Magda Isanos, cu excelenta carte de debut intitulată, simplu, „Poezii". Surprinzătoare însă au fost și volumele „Renaștere" al Ștefaniei Rusu-Zottoviceanu și „Cer troglodit" al Ursulei Biji. Margareta Isbășoiu merită atenție și încurajare pentru timida plachetă „Cântarea tinereții mele".

Fenomen literar semnificativ pentru 1943 a fost întoarcerea poeților la sonet. Semnalul l-a dat tânărul, fecundul dară și prea sensitivul Ștefan Baciu cu „Muzica Sferelor", (—carte de solstițiu în cariera d-sale lirică—). L-au urmat maturul Donar Munteanu („Simfonia Vieții") și promițătorul deși încă de tot dibuitorul Apolo Bolohan „Viorile azurului"). Interesantă coincidența titlurilor muzicale ! Dară renașterea sonetului în 1943 a fost înregistrată, mai ales, de reviste. Această reactualizare a formei lirice fixe celei mai pretențioase trebuie considerată drept o biruință.

Planete în plină ascenziune sunt Teodor Scarlat (cu luminoasa d-sale culegere „Vatra Magilor"), Emil Giurgiuca (îmbogățit în „Dincolo de păduri"), V. Gheorghiu (pur în „Pădurea adormită"), Ion Ojog (împlinit în „Stema din vâltoare") Ion Frunzetti (extaziat al inteligenței în „Greul Pământului"), Ernest Bernea (minor în „Colina lacrimilor"), Ion Th. Ilea (viguros în „Intoarcere"), Ion Șiugariu (fantastic în „Țara de foc"), Constantin Stelian (copleșit de „Aurul din întuneric"), Petre Stati (biruitor și clasic în „Chemarea soarelui") Ion Pogan (liniar în „Lavine"), Virgil Treboniu (iremediabil inspirat în „Focul adus" și „Mult mai sus"), Constantin Nisipeanu (suprarealist în „Femeia de aer"), Aurel Sânger (sincer și cald în „Melopei"), Teodor Plop (filosof în „Versuri despre mine cel adevărat"), Sandu Tzigara-Samurcaș (prea artist în „Culesul de apoi") și Ben. Corlaciu (braveur în „Arhipelag").

Sfârșitul anului 1943 a mai rodit cinci volume de poeme care au depășit așteptările iubitorilor de versuri :

„Balade", (carte masivă și de răscruce, scrisă de Radu Gyr), „Poezii" (volumul viguros și semnificativ ca o vaticinație a lui Mihai Beniuc, „Toamnă în Paradis" (rodul paradiziac al visătorului caligraf liric Horia Nițulescu), și „Izvod" și „Pomul Vieții" ale încântătorului moldovean George Lesnea.

Iustin Ilieșiu („Spre biruință" — cu toată vârsta poetului !), Dragoș Vitencu („Caiet de Duminică"), P. Șuvagău („Popas pe culmi"), C. Șincu („Deslegare de trecut"), C. Munteanu („Grohotiș"), C. Mitea („Domnița Turnului"), Neculai Tăutu („Mătănii de zăpadă"), Gh. Noveanu („Laude"), Marin Nicola, („Visul Poetului"), C. A. Munteanu („Buciumă sângele"), Napoleon Nițolescu („Debut"), Gr. Melidoneanu („Lumină vie"), Paul Sârbulescu („Vraja anotimpurilor"), Ion D. Tudorache („Penumbre"), Sergiu Mătei Nica („Furtună pe Nistru"), Mihăiță Aanei („Am prins rădăcini"), Iosif Moruțan („Rugăciunile Domnului"), merită mai mult decât a fi trecuți în registru, fiind lumini ce, nu ne îndoim, nu vor mai cobori sub orizontul peste care s'au ridicat cu tenacitate, cu încredere în puterile zborului sau, pur și simplu, entuziaști. Trei debuturi trebuie însă menționate în mod deosebit: Ernest Verzea („Alter Ego"), Ovid Bogdan („Treceri"), și Radu Pătrășcanu („Cântecul Argonauților"). Aceste debuturi impun trei talente indiscutabile.

Desigur că sunt și alte nume, din provincie mai ales, dară opera lor ne-a rămas din motive pentru care nu putem fi învinuiți, necunoscută. (Această operă nu ne-a fost trimisă !).

In fruntea operelor epuizate sau postume care au văzut spre mulțumirea cetitorilor, lumina tiparului, stau „Eminescu : Opere vol. II", editat de d. Perpessicius, „Poeziile alese" ale lui O. Goga, „Versurile alese" ale lui V. Demetrius, ediția antologică a „Poeților parnasieni români" întocmită de N. Davidescu și ediția doua din „Cleștar" al lui Cicerone Theodorescu.

Tot în acest loc trebue situată antologia în care poetul Emil Giurgiuca a prezentat „Transilvania în poezia românească", antologia „Ardealul cântat de poeți" a lui Matei Alexandrescu, „Antologia Latină" a poetului ieșan Petru Stati, antologia „Plugarii condeieri din Banat" a lui Gabriel Țeplea și „Antologia rădăuțeamă" tipărită de E. Ar. Zaharia.

PROZA SCURTA. — Deși se spune că ar fi fost cu desăvârșire necăutată și, deci neglijată, proza scurtă (nuvela, schița, povestirea, impresia de călătorie, etc.), s'a bucurat de multă atenție din partea scriitorilor și de suficient interes din cea a cetitorilor. In afară de reeditările din clasicii sau scriitorii noștri consacrați, — ceeace dovedește că proza literară scurtă este, totuși, gustată, — au publicat noi volume autori ca Ion Minulescu („Cine-i autorul acestui roman sensațional ?" — îl trecem aici de oarece nu este roman propriu zis —), Victor Papilian („Manechinul lui Igor și alte povestiri de dragoste"), V. Beneș („Semn rău"), Tudor Măinescu („Intâmplări vesele pentru oameni triști"), Ladmiss-Andreescu („Ochiul din neguri"), George Acsinteanu („Escadrila albă"), Sabin Velican („Frumoasele" și „Drumul Sevastopolului"), P. Basiliu („La Prut și înainte peste Nistru"), Dorin Iliescu („Procestu lu Ilie Sfert") Ion Pas („Simple întâmplări"), Valeriu Mardare (D'aia am divorțat"), Constantin Riuleț („Mânia lui Hercule"), Mihai Constantinescu („Mormântul Uriești-lor"), C. Indrișiu „Necazurile unui Lungan"), St. Alexiu („Un om al dracului"), Eugenia Mureșan („Inviera farizeului Eleazar"), Gh. Chiper („Târgul trăzniților"), V. Copilu-Cheatră („Viața lângă cer"), Gh. Băileanu („Răzmerița Bairamului Domnesc"), Leon Șandru („In umbra anilor"). Fantasticul, epicul pur și simplu, comicul, toate dimensiunile literare sunt exploatate cu egal interes. Nuvela și schița au căpătat noi mlădieri și-și afirmă vitalitatea împotriva tuturor adversităților. Și este așa de „căutată" încât putu să apară și o carte postumă: Volumul „Miss" al regretatului G. M. Zamfirescu.

In cadrul cestui paragraf reținem „Faptele și vitejiile lui Ștefan cel Mare și Sfânt" de Simion T. Kirileanu, „Pietrele de vad (III)" ale d-lui Em. Bucuță și „Drumurile de lumină" ale peregrinului Radu Cosmin.

ROMANUL. — Cu toate volumele reeditate ale romancierilor noștri consacrați recolta lui 1943 în sectorul romanului a fost zgârcită. Cezar Petrescu („Ochiul Strigoiului"), Tudor Arghezi („Lina"), Ion Agârbiceanu („Licean odinioară") Otilia Cazimir („A murit Luchi"), Damian Stănoiu („Preot fără voie"), C. Ardeleanu („O crimă") și atât dacă Radu Tudoran nu-și publica „Anotimpurile", Octav Șuluțiu „Mântuirea", Mircea Streinul „Soarele răsare noaptea" Mihai Pop „Undeva pe un țărm", Demetru Iordana „Fata doctorului Ambrozie", Dan Petrașincu „Cora și dragostea", Eusebiu Camilar romanele „Cordun" și „Prăpădul Solobodei", Sebastian Popovici „Vătaful Neculai" și Dinu Pillat „Tinerețe ciudată".

Dintre scriitoare, d-na Ioana Postelnicu a apărut cu „Beznă", volum de răspântie pentru autoare, Ioana Petrescu cu „Jocul de oglinzi" și Sofia Arcan cu „Iana hoinara".

Iată fapte ce contrazic credința unora că scriitorii nu ar mai lucrat decât numai la romane.

ESSEUL.— Foarte cultivat în periodice, esseul a dat și el o recoltă modice: „Insula lui Euthanasius" de Mircea Eliade, „Comentarii la legenda Meșterului Manole" de acelaș, „Amalgam" de Liviu Rebreanu, „Aspectele din civilizația clasică" ale lui C. Gerota „Tradiție și cultură" de Ion Pillat, „Destinul ideilor" de Nic. Roșu, „Răsfoind clasicii" de I. M. Marinescu, „Aspecte culturale" de Gr. Tăușanu, „Orient și Occident" de Anton Dumitriu, „Rilke" de M. Saras, „Giono" de Ion Schinteie, aceasta e totul.

TEATRUL. — Teatru au pubilcat V. Voiculescu („Demiurgul" și „Duhul Pământului") — o surpriză pentru mulți dintre cetitorii poetului V. Voiculescu ! — și Ion Luca („Femeia Cezarului", „Morișca" și „Amon-Ra").

CRITICA. — Absentă sau cel puțin, reclamată imperios de către condeiele dătătoare de ton în presă, critica literară a fost reprezentată numai de profesorul D. Caracostea („Critici literare", „Creativitatea Eminesciană"), de elevul d-sale Ovidiu Papadima („Creatorii și lumea lor") și de nume ca M. Dragomirescu și E. Lovinescu, — amândoi decedați în cursul anului, — Vladimir Streinu, Tudor Arghezi, G. Juvara, Al. Ciorănescu, D. A. Vasiliu, Aurel Vasiliu, M Iorgulescu, etc., care, toți, se ocupă mai mult de trecut decât de nevoile prezentului. O critică propriu zisă și „la zi" ne-a lipsit în 1943.

LITERATURA PENTRU TINERET. — Considerată drept gen neartistic, literatura pentru tineret nu a preocupat pe nici unul dintre marii noștri poeți și prozatori, deși, după pilda, cel puțin, a unui genial precursor european, **A**ndersen, nimeni nu poate avea serioase motive de dispreț pentru cartea destinată a fi hrana sufletească a copiilor și tinerilor noștri, și, cu toate că, aceasta carte, este foarte căutată. Dar tineretul nu a fost uitat. Dacă nu am pomeni decât lucrările unor D. Ionescu-Morel, Moș Nae (N. Batzaria) și Teodor Castrișanu, și tot ar fi deajuns.

PERIODICELE LITERARE. — Deschizătoare de drum și orizont românesc și aducătoare de nume și mesagii noi au fost, în 1943, revistele: Revista Fundațiilor Regale, Convorbiri Literare, Gândirea, Vremea, Basarabia Literară, Dacia Redivivă, Kalende, — toate apărând în Capitală, — și provincialele de neclintită ținută românească și literară: Transilvania, Cuget Moldovenesc, Cetatea Moldovei, Revista Bucovinei, Bucovina Literară, Țara, Revista Basarabiei, Ramuri, Meridian, Gând și slovă oltenească.

TRADUCERILE. — Avalanșa de romane streine ce ne-a cotropit și în 1943, cu volume din ce în ce mai masive și mai în pripă traduse, se datorează, în afară de speculațiile și conjucturile comerciale ale editorilor, și dorului cetitorilor de a evada din cunoscut și prezent. Ne găsim, așadar, în fața unor preferințe ce deschid multe posibilități scriitorului român, căci cartea cea mai căutată este romnul palpitant, romanul cu peisagii exotice și destine omenești stranii. Massele au, cu alte cuvinte, nevoie de literatură distractivă. Ori, traducerile din autorii streini satisfac tocmai această necesitate. Iată un teren virgin pentru toți prozatorii noștri câți se plâng că nu au cetitori.

Editorii noștri nu comercializează așadar decât numai traduceri cari „merg". Dacă lucrurile s'ar prezenta altfel și dacă toți cei ce tipăresc traduceri ar umbla, în primul rând, după opere clasice, versiunile românești din Shakespeare, Bernard Shaw, Eugen O'Neill și John M. Synge ale unui Dragoș Protopopescu și versiunile românești din Lope de Vega ale lui Al. Popescu-Telega ar cunoaște mai multe ediții.

INCHEIERE. — Judecând obiectiv, anul literar 1943 nu a fost abundent. Judecând însă la fel de obiectiv, acest an s'a soldat cu apriția unei serii de opere ce îi fac cinste. Caracteristica dominantă a fizionomiei lui a fost cea lirică. Nici nu se putea altfel. Ca literatură ne mai găsim în plin lirism. Câteva condeie viguroase au mai dovedit că muzele nesocotesc, câteodată, chiar și zgomotul armelor. Acest din urmă fapt rezultă, în primul rând, din bogata producție manifestată în toate revistele țării. Din acest punct de vedere „anul literar 1943" nu poate fi considerat sfârșit. Sămânaturile lui nu au fost încă nici culese, nici valorizate. Iată de ce bilanțurile rămân arbitrare.

TRAIAN CHELARIU

Un Crăciun la Florența

(Urmare din pag. 1-a)

chipuri de Florentini, alcătuind o alternare de portrete pe care le regăsești numai în marile compoziții ale lui Ghirlandajo din Santa Maria Novella ; dar portrete de oameni cunoscuți, admirați ca atare de contemporani, făcuți parcă anume să nimicească, prin anacronismul prezenții lor, sfânta și dumnezeiasca evlavie a icoanei.

Altă schimbare de decor : pe înserate, sus, la Piazzale Michelangelo, pe terasa de unde poți domina priveliștea Florenței, cu Arno jos și colinele în fund, spre a-ți da seama, în acest asfințit livid de iarnă, cât de modestă se înscrie în orbita imensității cerești, marea Cupolă a Domului.

Te impresoară și acolo, cu vântul ce-ți flutură gulerul ridicat al izolării tale în acest peisaj de transparentă glacială, senzații de neintimitate sufletească : accentul funebru al chiparoșilor din parcul vilei cu „Grații" și „Morminte", — în care a stat cândva Poetul, zidurile de fortificații, pe care le-a înarmat cu tunuri Michelangelo ; mozaicurile de sticlă rece, din culmea fațadei străvechii biserici dela San Miniato, apărând dintre chiparoșii cimitirului în care ea pare cavoul cel mai mare ; și cerul, luminat galben pal numai în fund, spre asfințit, atât cât să coloreze într'un ton de galben mai intens, apa Arnului pe sub Ponte Vecchio.

Bucuria momentului : clipa când magic, se aprind deodată, punctând cu străluciri diamantine primele degradări de lumină, felinarele depe maluri, dela Santa Croce la Cascine.

Seara, târziu, în Dom, pentru Sfânta Liturghie. Treci pe sub portalul cu statui de marmoră albă și înfrunți negura pe care-o închide, între zidurile lui fână podoabe, imensitatea templului. Ajungi la altarul mare din mijloc și te regăsești mai pierdut, sub deschizătura de piatră și întuneric, a Cupolei. Te încălzește o clipă raza de lumină ce dă contur pentru evlavia ta „Pietății" lui Michelangelo. Dar te obsedează și în Catedrală amintirile istorice — sângeroasa scenă de roman istoric a conjurației familiei Pazzi împotriva celor doi frați Medici, cu asasinarea, la acest altar, a frumosului Giuliano — te obsedează cunoștințele tale despre fiecare amănunt. Ele îți umilesc evlavia. Te înstrăinează de sufletul tău, în care te-ai simțit încălzit, ca tot copilul, la vatra casei părintești, în această noapte, când sfintele datini de sărbători mai erau ținute și pela tine.

Dar atunci : care este bucuria ce ți-o dai de acest Crăciun, la Florența, în anii cei mai fericiți ai tinereței tale ? Acolo, în orașul celor mai intense și definitive încântări spirituale ?

Schimbare de decor : căminul din odaia ta de student, în pensiunea Fondini. Frigul celor câteva ierni florentine, o răceală umedă, pătrunzătoare, simțită mai ales în orele de lucru în bibliotecă, cu toate că nu este un frig de zăpadă și ger, a devenit mai greu de îndurat în aceste zile. Și atunci, hotărirea de-a aprinde focul în cămin. Acesta, larg deschis și fără cenușă, nu poartă urme de foc de foarte îndelungă vreme. In loc de lemne, am cumpărat dela cărbunarul de peste drum, fructe grele de brad, cu solzii groși de rășină ; și fructe uscate de pin, ca niște buchete de petale negre, și fructe aromate de chiparos. La acest banchet al focului, în timpul căruia baladerele flăcărilor aveau să danseze desfăcând voaluri roșii, spre a răspândi miresmele tari ale acelor aromate, nu mi-am îngăduit generozitatea să mai poftesc pe nimeni. Iar pentru a-l gusta cu mai mult nesaț, am tras în dreptul căminului însăși canapeaua din colțul odăii. Și am adormit.

Desfătarea acelor clipe de oriental nesaț, a avut însă urmări neplăcute pentru raporturile mele de prietenie cu domnișoarele patroane ale pensiunei: alarmate de mirosul acelui foc, străin de atmosfera exclusiv culinară a casei, pătrunzând în odaia mea fără alte formalități de rigoare și văzând scena, trezindu-mă din somnolenta-mi reverie, mi-au pus în vedere că rezistența mobilierului ar fi fost periclitată, prin diferența bruscă de temperatură, la care îl expuneam, moleculele prea de mult nesupuse acelor încercări de elastică adaptare nesuportând asemenea grave abateri dela regulamentul tradițional al casei.

Și așa, în seara zilei întâia de Crăciun, mi-am dat altă mulțumire, cu mult mai puțin primejdioasă și burgheză : văzând-o pe Eleonora Duse, în „Femeia Mării" a lui Ibsen, din balconul aglomerat și gălăgios al teatrului Comunal.

Iar a doua zi, prinzând de veste că soarele ne va încălzi puțin în cele dintâi ore ale după amiezii, m'am hotărît să fac câțiva chilometri pe jos, printre zidurile de piatră ale vilelor sub-urbane, până sus la Fiesole, până la Vincigliata de s'ar fi putut, luând-o însă pe drumul dosnic dinspre Vila lui Boccaccio, pe care-l descoperisem cu greu, și cu multe rătăciri, de cu toamnă. Ținta drumului era să ajung până la schitul de maici de sub colina fiesolană, unde se putea vedea unul din cele mai frumos împodobite „Vicleime" ; și ca să mă încălzesc voinicește, perindând în gând, pas cu pas, povestirile tatii, la fiecare vacanță, despre datinele de Crăciun la țară la noi, în copilăria lui dela Focșasca și dela Borolea, cu stele, buhai, capră și sorcove și cu gura cuptorului înecată în jeratec, pentru purceii de lapte și curcanii și plăcintele cu poale în brâu și cozonacii și toate bunătățile toate, câte îndestulau o casă de creștini gospodari, străini de celelalte mulțumiri sufletești pe care ți le oferă peste an, cu muzeele și bibliotecile lui, un oraș de îndestulări spirituale, ca Florența.

Așa am petrecut primul meu Crăciun în Italia, cu ani în urmă.

ALEXANDRU MARCU

O PREFAȚĂ

Deși mă gândeam să fac o recenzie asupra Criticii lui De Sanctis *(Cluj-Sibiu, Cartea Rom. 1942, de Leon Diculescu, impresionat de prefața elogioasă a unui om cu nume cunoscut ca filosoful Giovanni Gentile, m'am hotărît să amân acest lucru pentru altă dată.*

Nu e vorba de prezentarea politicoasă a unei lucrări, ci de felul cum un mare gânditor, ridicat cu mult deasupra lumii contemporane și care în cadrul culturii și problemelor în jurul lui De Sanctis, înțelege să situieze poziția d-lui Diculescu. După ce Gentile ne amintește de întrecerea de studii ce au dat ocazie la atâtea polemici asupra marelui critic, după ce ne spune cum toți studioșii credeau că sunt cei mai adevărați și legitimi urmași ai lui De Sanctis, urmează :

„Diculescu, în această privință, nu avea îndoieli. Urmași, adevărați continuatori, autentici comentatori ai gândirii lui De Sanctis, el nu vedea. Știa bine că iluștrii scriitori italieni voiseră să aducă lumină și sistem în ideile lui De Sanctis, dar despre aceștia socotea că lucraseră nu asupra esențialului, ei asupra a ceeace în De Sanctis e accesoriu, dacă nu străin gândirii sale vii". Diculescu vede altceva: vede pe criticul „care, învestit cu sensul și viața artei, intră el însuși în procesul creator al artistului, face să renască opera sa, având ochii deschiși asupra vieții care pulsează înăuntru, într'un avânt de genialitate, care face din spectator un actor, ba chiar un poet, în care orice poezie se realizează și își desvăluește secretele sale".

Modul nou de a privi pe De Sanctis, vine ca o confirmare a ceeace Gentile și alții bănuiau despre Diculescu, de când era student la Universitatea din Roma.

Cuvintele calde și semnificative ale lui Gentile, intenția sa de a prinde trăsăturile caracteristice ale tânărului de atunci, setos de a cunoaște toate manifestările culturale ale Italiei, dau un portret care sintetizează merite ce ne fac cinste nouă, Românilor.

Scopul principal al studiilor sale în Italia, era să cunoască adânc literatura italiană, nu atât în cele particulare „ci în spiritul, în semnificația ei, în istoria civilizației, în cele mai înalte manifestări artistice și în special poetice, precum și în gândirea lor profundă".

„Și fiindcă Diculescu se încumetase să studieze pe cel mai genial dintre istoricii noștri — istoric al literaturii de singulară pătrundere critică și de grandioasă energie constructivă, Fr. De Sanctis, acesta deveni autorul său. Toate scrierile lui De Sanctis, el le-a citit atunci, le-a recitit și a meditat asupra lor cu o impresionantă înțelegere.

„Ochiul său blând și afectuos în conversație le însuflețea, scânteia de viață interioară, care se sforța să se reverse în cuvinte, dar se oprea uneori simțind greutatea aceluiași tumult pasionat al ideilor care clocoteau vijelios înăuntru, în întunerec, cu grămada, în căutare de lumină...

Iată încheerea prefeței : „Dar și în aceste Fragmente, *teoria e depășită de sentimentul foarte viu pe care Diculescu îl are despre „freamătul lucrurilor" și de pacea senină a artei. Poetul învinge pe gânditor. Dar aceasta e poesia, fără de care gândirea asupra artei devine stearpă și se pierde" (pag. 10).*

Când critica lui Gentile tae fără milă atunci când stabilește valoarea sau non-valoarea celor ce s'au scris în Italia contemporană despre artă și literatură și când totuși scrie că nimeni până la Diculescu, n'a făcut **mai înțeleasă și mai simțită opera lui De Sanctis. *nu văd cum la noi s'ar putea susține contrariul.***

Nani nani Puișor

– nuvelă inedită –

de MIHAI CONSTANTINESCU

— Dar tot nu cred că s'au iubit, părinte. Mai știu și eu? Acum nu mai pricep nimic. Cum, Doamne iartă-mă, aș mai putea pricepe dacă, să vezi Sfinția Ta, am aci la inimă, un jungher care tot mă înjunghie și mă tot sfredelește. În creștet parcă am un rac care îmi mușcă gândurile, să nu mai fie nici liniștite, nici întregi.

Dumnezeu a dat iubirea ca să liniștească ori să chinuie sufletele oamenilor? Ce ar fi dacă n'am cunoaște-o?!

Uite așa cum sunt eu, bătrână, zbârcită, trasă de greutatea anilor spre pământ, și tot simt aici la inimă, jăratecul iubirei. Dar să știi părinte că iubirea cea mare, trăiește numai colea, în inima mamelor.

...Iar te necăjesc ,părințelule, și tare te poftesc să nu te superi; iaca plec. Nu-i nimeni vinovat, și păcat mi-ar fi să mai chinui și pe alții cu durerile mele.

— Ba nici o supărare, coană Aglăiță. Te ascult cu plăcere și adesea ori mă rog lui Dumnezeu, să te țină în puteri, să te bucure, și să te liniștească.

— Numai El mă mai poate ajuta; în oameni mi-am prăpădit nădejdile. Au trecut trei luni și oamenii n'au dat nici un răspuns la scrisorile și întrebările mele. Ce le pasă lor de sufletul meu? Și când știu, — Dumnezeu să-i ierte, — de la Voicu, ce mare-i prăpădul războiului, mi se strânge inima cât o alună și mă topesc iaca-așa. Focul ceresc să-i ardă, părinte, dacă mi-or doborî copilul!

Mică la trup și adusă puțintel de spate, cu ochii verzi și înlăcrămați, îmbrăcată în haine negre, și legată cu un batiș de mătasă, Aglaia făcea în fiecare zi același drum, oprindu-se întâi la casa părintelui Știrbu, unde-și deschidea sufletul, apoi se abătea pe la Smărăndița, nevasta învățătorului Ivănescu. Și ea era singură, pentrucă îi plecase bărbatul, chiar dela începutul războiului, dar avea mai mult curaj decât coana Aglaia; era și tânără și se mai lua cu viața.

— Țăria asta, spunea Aglaia, vine de-acolo, din inimă, dar asta nu se chiamă că-i mai tare inima, ci că dragostea-i mai slabă.

De acolo trecea pe la domnul primar, care o îmbărbăta, spunându-i vești bune, cum luptă ostașii noștri, cum secer în dușmani ca în păpușoi, și cum se miră toată lumea de vrednicia flăcăilor care ne apără pământul. În sfârșit, trecea pe la Suzana, nevasta lui Alexandru și nora coanei Aglaia. Aici se amăra ca și cu Smărăndița. Tânără și ea, sburdalnică, mai mult cu ochii în oglinzi, și foarte arareori cu gândul la Alexandru, pentru care se topea biata bătrână. Într'o zi a găsit-o cântând cu foc un cântec de lume, deprins dela un locotenent care a fost cu telefoanele prin sat.

— Bine fato, cine știe ce-o fi făcând Sănduc; poate-i rănit, poate-i bolnav și poate, Doamne ferește, e mort, și tu cânți cântece pe care nici să le fi ascultat nu s'ar fi cuvenit pentru o fată cumsecade!

— Nu-i nici un rău, mamă. Cânt și eu de năcaz. Parcă nu mă doare și pe mine inima?

— O fi, și eu te cred, dar tot ar trebui să se vadă treaba asta.

În alta zi a găsit-o în mare petrecanie cu alte două prietene și doi copchilandri, cari spuneau ei că's frații fetelor, însă coana Aglaia a înțeles că-i lucru necurat, și amărîtă, s'a dus de-adreptul la părintele Știrbu.

— ...S'au iubit, sând s'au luat, ori nu, asta nu prea știu, părinte, dar acum, inima ei nu mai are dragoste în ea pentru Sănduc.

— Ești și dumneata prea necăjită, și de asta intri la bănuieli. Și apoi nici nu pot fi toate inimile la fel. Iaca de pildă unii plâng când îi doare, dar alții se împietresc și tac, mormânt.

— Se poate, dar nimeni nu cântă și nu joacă polca când îi doare și nimeni nu plânge când îi e bine.

— Și pe urmă mai e și tinerețea fetei,.... și dacă îi mai caibzui și dumneata... gândește-te la sufletul lui Alecu, de-ar afla ei toate astea. Deaceia zic că mai bine ar fi, să mai tăcem, și eu și dumneata coana Aglaia.

A ascultat sfatul părintelui, și n'a mai spus nimic la nimeni, dar nici pe la nora-sa n'a mai dat. Cu timpul, nu s'a mai dus nici pe la Smărăndița, pentrucă și acolo a găsit într'o zi petrecanie mare cu cantec și cu feje multe. Alta data a găsit ușa închisă, dar a simțit mișcări în casă și într'o zi a auzit ca dumneaei, cucoana domnului învățător s'a dus într'o excursie cu „Echipa de geniu".

— Hai sunt oamenii Doamne! La puțini le mai sângeră inima!

Numai ea, bătrânică și slabă, nu se mai liniștea.

*

Avusese trei fete și trei băieți. I-a crescut cum a putut. Din muncă cinstită și din mila oamenilor de bine. Pensia care-i rămăsese dela brigadirul Vintilă Voicu, bărbatul ei, era prea mică ca să poată înțelege ceva din ea. A avut și zile bune, dar de atunci decând s'a dus Vintilă, fluerând cu traista pe băț, să se bată peste Dunăre cu Sârbii, n'a mai avut viață liniștită. Nenorocirea ei s'a tras de atunci, dela fluieratul acela vesel, al lui Voicu. Mulți ani s'au înșirat de atunci, ca mărgelele, — mărgele negre — pe firul vieții ei. Cât era de frumoasă viața atunci, cu 30 de ani în urmă. Ea avea numai 23 de ani, era frumoasă și se juca toată ziua cu Ionică, Anica și Ileana, cei trei copii ai lor. Brigadirul Vintilă Voicu era tânăr și înalt, spătos și voinic, de se trântea cu urșii în pădure. Viața era frumoasă și liniștită. Dar într'o zi, s'a pomenit Vintilă chemat la războiu. Nu știa nici el, nici coana Aglaia, și nimeni nu știa ce-i războiul. A fost mai mult o joacă, în care a intrat și Voicu fluerând, a trecut Dunărea și după vre-o 4 luni, s'a întors, tot voios, dar cu o umbră de tristețe peste fire.

— Bre Aglaio, războiul nu-i așa cum scrie în cărțile cu chipuri. Bate tunul maică și te plouă cu gloanțe. Fluieră moartea pe la urechi; dar bine c'a trecut.

Mult timp n'a avut ca să se bucure, nici el și nici coana Aglaia. A venit pe lume Niculaie, alt flăcău dolofan ,dar odată cu el a venit și-o concentrare de trei luni după care Vintilă s'a întors mai bătrân.

Pe urmă s'a născut Maria și-a mai venit o concentrare de 6 luni din care s'a întors slab, sbârcit și îngrijorat. Se mânia ușor, și îl băteau necazurile. Coana Aglaia obosise și începuse a se sătura. N'avea nici spor și nici bucurie. După alte câteva luni, liniștite, în care gospodăria s'a mai prins, și l-a mai venit și voiosia parcă, s'a arătat întunericul cel mare.

Într'o noapte s'au trezit cu toții în sunetul clopotelor, în bătaia tobelor, și în cântecul muzicei. Au crezut că-i petrecanie mare, și au sărit în uliță, dar după ce au aflat despre ce-i vorba, s'au întors triști. Începuseră războiul cel mare.

A doua zi, de cu noapte, Voicu s'a pornit pe jos, spre regiment. Tot cu traista atârnată de băț pe spate, dar fără să mai fluere, ca acum patru ani. „Sânt sergent, Aglaia, și dacă noi gradații n'om fi de exemplu, ce să mai zică feții".

Aglaia a rămas plângând, privind la cei cinci copii, care se uitau nedumeriți, și de abia învârtindu-se de groasă ce era. Se pornise și al șaselea care trebuia să se cheme Alexandru.

Ascunzându-și supărarea, Voicu și-a sărutat copilașii și soția, privindu-i cu un zâmbet pe sub mustață, dar cu două lacrimi în colțul genelor. Ieșind în bătătură, s'a apropiat de boii lui albi și mari, cum alții nu erau în tot județul, și cu multă blândețe i-a sărutat și pe ei chiar pe bot. „Rămâneți și voi cu bine, animale mândre, că Dumnezeu știe când ne-om mai vedea". Aglaia se prăpădea plângând pe înfundate, apoi prinzându-și capul în palme, s'a clătinat ca bătută de vânt și s'a oprit cu umărul de stâlpul ceardacului. Voicu s'a pornit, dar nu pe poartă ca de obicei, ci prin fundul livezii, dealungul ogorului, ieșind în fânațul de sub pădure. Luna semăna din belșug grăunțe de lumină care străluceau frumos în palmele frunzelor de păpușoi. Răcoarea nopții cădea în boabe mici de rouă peste vrăbiolii spicelor de grâu, iar zările înfumurate se rumeneau a zori. Când a ajuns sub pădure, acolo unde se isprăvia și fânațul, Voicu s'a întors cu fața către moșioara ce se pierdea în fund spre livadă, și făcând o cruce mare, a îngenunchiat, sărutând brazda verde și udă a ogorului dela care și-a luat rămas bun; „eu m'oi duce și m'oi mai întoarce poate, dar tu rămâi aici și să ai grijă de nevasta și flăcăii mei!"

A întins valea și când s'arăta ziua, sergentul Voicu Vintilă era cel dintâiu care intrase pe poarta regimentului.

*

Aglaia se închina seară după seară la Maica Domnului, citind Psaltirea lui David, Sfintele Evanghelii, Visul Maicei Domnului și viața Sfantului Mucenic Gheorghe. Plangea și aștepta tremurându-i poruncile, decateori se auzea scârțâind poarta, ori clătinându-se ușa; Voicu al ei nu venea. A primit o veste, pe urmă alta, apoi o scrisoare numai de câteva rânduri scrisă pe-o coajă albă de mesteacăn: „Sând bine Agiaie, și aștept să viu acasă. Ce-mi fac băieții și giuncanii mei dragi? Dumnezeu o să-mi ajute pentru ei, să mă întorc".

Căzuse iarnă grea, cu viscol furios și cu zăpadă multă. Nu se mai vedeau decât vârfurile negre ale furcilor dela gard, ca niște pete, semănate pe întinsul zăpezii. Părții adânci, prin care se mișca încet, câte o femeie cu căldările cu apă, sau câte un bătrân sprijinindu-se în toiag. Odată cu începutul iernei, a venit pe lume și Alexandru, voinic și dolofan, semănând leit cu Voicu. Aglaia slăbită, a suferit greu, și de-abia se sculase din pat. Noroc de mama Maria, bătrână dar harnică și săritoare, care era mâna ei cea dreaptă.

Vântul urla prin hornul negru și fluiera urît prin podul casei. Maria, mama Aglaiei, stătea ghemuită pe cuptor și povestea în șoapte, basme lungi, cu feți frumoși, până ce unul câte unul adormeau toți nepoțeii. Undeva, spre asfințit, se auzea înfundat, bubuitul tunului. Frontul din Bucovina se apropia de satul lor, și asta era pe lângă toate supărările, o grijă nouă.

Privește, mamă, cum arde cerul acolo în zare, zise Aglaia, uitându-se prin ochiul înghețat al ferestrei. Prăpădul pamântului! Și când mă gândesc că prin așa prăpăd s'o fi luptând și Voicu al meu.

— Faci a cobii, Aglaie; nu te mai gândi la rele. Dumnezeu lovește pe cel mai rău, și doar nici tu nici el nu sunteți printre cei din urmă.

Într'un târziu, după ce cu toții s'au liniștit, adormind, s'a auzit un ciocănit grijuliu în fereastră. Aglaia a sărit speriată.

— Cine-i acolo?

— Eu, Vintilă Voicu.

Ușa s'a deschis grăbit și Voicu s'a prăbușit pe un scaun. Avea ochii roși, mâinele slabe, și o barbă mare ca de călugăr. Și el și Aglaia au început a plânge, privindu-se nedumeriți. Speriați, copiii s'au ascuns pe cuptor, uitându-se pe după colloane și ocnițe.

*

Trei săptămâni, a stat acasă, făcând sărbătorile între ai lui, spălându-se, curățându-se și întinerind parcă .I-a fost puțin ca să poată spune prin câte a trecut, dar tot a putut afla Aglaia cam cum e războiul.

— Mânia lui Dumnezeu, să știi, asta e războiul. Nu-ți mai amintești nimic și de nimeni, când încep a curge ghiulelele și a țăcăni „cățelile" de mitraliere. Ți se sburlește părul, carnea pe trup ți se încrețește, și îți vine, nu știu cum, să te răpezi înebunit la dușman și să-l muști cu dinții, numai să-l astâmperi. Greu de spus ce-i acolo, dar și mai greu să treci prin el.

Aglaia se îngrozea de toate câte le povestise Voicu. Cum ardeau de vii, cum mureau sfârtecați în mii de bucățele, cum cădeau în genunchi loviți de glonte drept în numele Tatălui.

După ce-a plecat din nou, somnul ei devenise plin de groază. Îl vedea pe Voicu arzând, murind, înecându-se în sânge, și câte altele. Iar a început rugăciunile. Slăbea și muncea din greu.

Într'o zi a chemat-o vătăjelul, la primărie. Nici odată nu i s'a întâmplat treaba asta. Era îngrijorată. Ci-o fi vrând de la ea?

Primarul, un gospodar bătrân care a fost sergent în războiul dela 77, a primit-o frumos și i-a vorbit emoționat:

— „Coană Aglaie și eu am fost la războiu. Asta nu-i de glumă. Numai că eu n'am avut cinstea și nici norocul lui Voicu. Am fost blastamat să trăiesc și să-mi văd moșia ruptă în doua, dar, slava Domnului, aparata voinicește de niște bravi cu Voicu. Iaca, am primit scrisoare dela regiment, precum că Voicu este cel mai brav sergent și că a primit decorația Bărbăție și Credință".

Inima Aglaiei se făcuse cât un bob de mușlar. Îi tremurau buzele și era numai ochi. Presimțea ceva rău, dar când a aflat că-i vorba numai de vestea decorației lui Voicu a oftat ușurată și a făcut o cruce.

Primarul a privit-o cu ochi ageri și cu glas tremurător a continuat:

— Să știi dumneata. Voicu este cinstea satului, am și dat cuvânt să se ridice colea în fața primăriei o cruce mare de piatră în amintirea și pentru cinstirea eroului Vintilă Voicu.

— Cruce, domnule primar, de ce cruce?

— Pentrucă luptatorii bravi rămân acolo pe câmpul de bătăne. Ei sunt stâlpii înfipți în pământul acesta pe care îl apără de-apururi. Nu se mai întorc la casele lor.

— Va să zică tot a murit? Îmi spunea mie inima!

A încercat să plângă, dar nici asta n'a fost chip, căci s'a prăbușit, și au dus-o alții, până în deal la casa ei. Încet, a trecut și durerea aceasta, făcând loc alteia, și apoi alteia; că așa e viața. În fiecare Duminecă aprindea o lumânare la crucea de piatră din fața primăriei, „Crucea lui Voicu", așa îi spunea toată lumea.

Anii treceau, dar nenorocirile n'au prea înconjurat-o. Într'o zi s'a zguduit satul așa a defunat înspre partea pietrișului. După câtăva vreme a aflat că nenorocirea a pus-o tot pe ea. Ironica, ce era acu năcaușa a găsit un fel de tub de fier, pe care l-a aruncat în foc. O pocnitură și nu s'a ales nimic din trupșorul lui; a fost sufiat ca un scrum de țigară. Numai undevaș într'un copac, au găsit oamenii un picior și-o bucată din capul lui. Atât, numai o zdreanță însangerată întinsă într'un sicriu, după care plângea coana Aglaia blestemând războiul și plângeau toate mamele din sat.

— Nu-l mai odihni, Doamne, pe acel care a scornit tunul și războiul. Din tun are să se tragă prăpadul lumii.

Dar și durerea asta a trecut. Au crescut ceilalți copii ca niște flori, frumoși, cuminți și buni, dar care cum creșiea, sbura de la casa ei, și s'au împrăștiat toți ca puii de potârniche. Numai Nicolae s'a ales mai rău și după ce s'a dus la oștire, s'a prăpădit fără să se mai întoarcă. A scris la regiment, și la poliție, dar n'a aflat nimic.

Toate supărarile însă le ștergea Alexandru cel mic, și care s'a născut în iarna aceia grea, când s'a mai întors odată Voicu. Alexandru era și ochii și sufletul ei. Dacă toți ceilalți s'au îndepărtat, oprindu-se fiecare la grijile lui, apoi Alexandru a rămas credincios lângă casa bătrânească. Adevărat e că într'o zi s'a aprins și inima lui.

— Nu ni supărată mamă, că alta-i dragostea pentru ea, dar așa e făcut de Dumnezeu.

N'ar fi fost nimic, însă i se părea Aglaiei că nu's potriviți unul pentru altul.El învățase și era silvicultor, om serios cu leafă și răspundere, și ea, fata unui pădurar care după ce învățase câteva clase la oraș, acuma își purta lenea pe ulițele satului. Dar inima îi inimă și n'are nici ochi și nici minte. S'a împotrivit coana Aglaia, s'a rugat frumos de Alexandru, dar n'a fost chip.

— Iubirei nu-i poți pune frâu, nici șea. Dragostea-i oarbă, mamă, și cea mai rea din lume dacă-ar fi, tot una.

— Nu zic, dar măcar de te-ar iubi. Ai de dus cu ea o viață întreagă și dacă femeia n'are inimă, nu-i bună nici de jug. Gospodăria se face oricum, dar căsnicia bună, numai între oameni cu inimă se face.

— Ai dreptate, dar ce-așI putea acum? Dacă ea n'ar avea inimă, să știi că am eu și pentru ea.

N'a avut ce se face, și într'o zi de toamnă, glodoasă și cu cerul ploios, Alexandru s'a dus la cununie. Coana Aglaia îi privea înlăcrămată. Cât era de frumos! Înalt, cu ochii verzi ca verdele primăverii, cu mustața aurie și cu râsul pe buze.

N'a trecut un an și într'o zi Alexandru a intrat în casă, abătut și întristat.

— Ce ai pe sufleței, maică?

— Nimic. Mă duc la datorie. Mi-a venit și mie rândul; s'a pornit războiul.

Ochii Aglaiei s'au oprit în gol. Mai auzise cândva asemenea cuvinte. Demult... cândva....

În mintea ei apăru chipul lui Voicu: înalt, voinic, tânăr, așa cum era acum Alexandru. Trist, i-a vorbit la fel atunci, de mult ,apoi a plecat.

Cu brațe slabe și uscate l-a cuprins și l-a tras până la gura ei; l-a sărutat și l-a udat cu lacrămi.

— Să trăiești bine cu Suzana, mamă. Să ai nădejde în Dumnezeu. Tata nu s'a mai întors, pentru că a fost să plătească birul și pentru noi. Dar eu mă întorc, să n'ai grijă!

—...să te întorci maică... și tatăl tău...

I s'a oprit un nod în gât și buzele i s'au umflat. Tatăl lui Alexandru nu s'a mai întors.

Într'o noapte de vară, cu cerul înstelat și cu pământul împodobit de bogății, Alexandru a plecat. A luat-o prin grădină, de-a lungul lanului cu grâu, apoi prin fânațul de sub pădure și de acolo s'a pierdut în noapte.

*

— De trei luni, părinte, n'am mai primit nici o știre!

— Nu-ți prăpădi nădejdea; Dumnezeu are să te ajute.

In fiecare zi, ușile casei părintelui Știrbu se deschideau binevoitoare și părintește o asculta cu bunătate, întărindu-i sufletul. Pășind încet, se strecura ca o umbră, apoi scotea de sub șal un pachet cu scrisorele.

— Iaca, aici îl țin, în scrisorele lui. Auzi părinte ce frumos îmi scrie. Citea câteva rânduri și când o biruia plânsul, îl ruga pe el să continue.

— Când citești Sfinția Ta, parcă vorbește el, și asta mă face fericită. Închid ochii și ascultându-te, îl văd, părinte.

Cu glas domol, părintele Știrbu citea la întâmplare: „Maică bună, mai tare decât groaza războiului și decât bubuitul tunului, mai tare decât moartea, este dragostea dumitale. Pentru ea are să mă păstreze Dumnezeu și are să mă aducă înapoi. Sunt sănătos și să știi că-mi place lupta. Fiecare camarad murind îmi cere să-l răsbun. Fiecare zi mă împinge mai departe, să intru în inima vrăjmașilor. Cu gândul la voi, la moșioara din spatele casei, la pădurea pe care o slujesc, la pământul scump nouă, trec cu nepăsare pe lângă moarte și iubesc lupta".

Dela o vreme a început a umbla prin sat și oprea pe cine întâlnea în drum.

— Citești-mi asta, maică. Eu nu mai văd de atâta plâns.

Zilele treceau așa de încet și dela Sandu nu mai venea nici o veste. Despre alții au venit răspunsuri; unii s'au mai întors, dar despre al ei nici un cuvânt. A venit vorbă și pe urmă a venit și act la primărie, despre moartea învățătorului Ivănescu. A fost jale în sat, dar tot Aglaia a plâns mai tare și mai mult. Cât despre doamna Smaranda, soția lui, e drept că a suferit tare, dar nu prea mult, pentrucă nici nu s'au împlinit trei luni și în locul șalului negru a pus din nou voal alb de mireasă.

*

Ploile de toamnă au desfundat ulițele satului și-au desbrăcat nucii din livadă. Frigul aspru și ud ustura mâinele copiilor ce, sgribuliți, scoborau seara cu vitele pe deal. Umezeala topea parcă pereții caselor, îngropându-le, iar glodul înghițea roțile carului până în butuci și picioarele omului până în glezne. Pe așa vreme, și Aglaia și-a strâns amarul în casa ei, mângâindu-se doar cu rugăciunile pe care le ridica Maicei Domnului.

Dar într'o zi a venit la poarta ei Simion, vătăjelul satului, ca s'o cheme la primărie. Inima i-a tresărit; presimțea nenorocirea. Prin noroi, plecată și slabă, sprijinindu-se într'un băț, a ajuns până în deal unde era primăria. Fără mult înconjur, notarul Grigoriu i-a citit o hârtie care spunea că Sandu al ei e dat ca dispărut.

— Cum vine asta maică?

— Vine așa, că ori e mort, ori a rămas prizonier la rus, ori s'a prăpădit așa, cine știe unde; într'atâta lume cât e la războiu, un om se prăpădește ca o mărgică dintr'un șirag.

— Prăpădit! mort! Nu se poate, domnule notar, nu se poate! Cum, prins la rus?

A vrut să mai îngâne ceva, dar i s'au muiat picioarele și a căzut ca o cârpă ghemuită, lângă ușă, în colț. Au dus-o acasă cu docarul primăriei.

Dar din ziua aceia, sufletul ei s'a împetrit. Zi și noapte se ruga lui Dumnezeu pentru moartea lui Sandu. „Omoară-l Doamne, dar nu-l lăsa viu în mâinele dușmanilor".

Auzise că cine cade în mâinele lor este chinuit, jupuit de viu, tăiat în bucăți, ori împușcat în ceafă, cu sălbătăcie. Îi vedea uneori tăvălindu-se undeva într'un șanț, cu picioarele degerate, sau murind de foame. Deaceia se ruga pentru moartea lui și aprindea în fiecare seară, o lumânare lângă patul pe care a dormit cât timp a stat în casa ei.

— Dar durerile se liniștesc împezindu-se, și în sufletul ei se strecurau taceri care-i înăduseau oftatul. Se trezea din când în când și iar simțea cum i se strânge inima, dar toate au devenit obișnuință. Liniștea ei îi fura și judecata și simțirea. Incepuse a trăi fără să-și dea seama, într'o amorțeala fără cuvânt. Numai părintele Știrbu înțelegea că se prăpădește un suflet și că se năruie făptura lui Dumnezeu, și de aceia tot mai des îi călca pragul, ca să-i întărească sufletul.

— Oamenii, cucoană Aglaie, dacă se lasă duși de gânduri negre, se năruie ca malurile roase de apele repezi ale râului. Deaceia, mai abate-ți și dumneata gândurile; pune-ți stăvilarul, coană Aglaie.

Dar Aglaia tăcea, se uita în gol, scoțând din când în când câte o vorbă ce venea parcă din altă lume.

— Eu am învățat părinte, a iubi până și moartea, pentruca ea l-a scăpat pe Alexandru din mânele dușmanilor. Acolo în moarte e liniște și nimeni nu se întoarce de acolo; deaceia nici nu-l mai aștept. Incet, încet mă apropii de ei. Inc'o zi, inc'un pas. Sandu ar fi venit la mama lui, dar lanțurile de pământ ai morții, l-au legat. Nu-i chip și deaceia mă duc eu. Acuși, acuși,

*

Inserase când părintele Știrbu, abătut și îngrijorat pentru sufletul ei, s'a întors acasă. Gerul aspru și uscat, fluiera ascuțit sub pașii lui. În urmă, s'au luminat geamurile casei și lumânarea de lângă piciorul patului s'a aprins. Aglaia îngenunghiase iar, și iar citea rugăciuni pentru moartea lui Sandu.

Dar oare cine-i tulbură închinăciunea? Niciodată n'au tulburat-o nici prietenii și nici dușmanii, la ora aceasta târzie, de înoptare, când se ruga pentru liniștea lui. Ceasul acesta era sfânt și pentru nimic nu s'ar fi tulburat. Dar bătăile în ușă și în fereastră se repetau tot mai puternic și în auzul ei parcă venea un glas. Vorbea cineva: „eu sunt, mamă".

— Vai! am înebunit! Am înebunit! a strigat Aglaia și s'a repezit la ușă. Ochii îi străluceau, mânele îi tremurau și glasul îi era șters. Avea în minte imaginea îngroziioare a nebuniei. Auzea glasul lui Sanau, auzea bătăi în ușă, o striga cineva, o chema el și totuși, el nu putea fi, pentrucă morții nu învie.

„Dar dacă n'a murit? Dacă s'a pierdut și s'a găsit din nou?" Gândul acesta i-a desfundat urechile și de data aceasta a desiușit bine. O striga cineva, îi bătea cineva în fereastră.

Ușa s'a deschis și mâna tremurândă a Aglaiei a dat la-oparte covorul care astupa intrarea. Inalt, voinic, cu ochii ageri și verzi, ca verdele primăverii, cu surâsul în colțul gurei, s'a arătat Alexandru, îmbrăcat în mata albastră. Mai bătrân, și mai slăbit. Aglaia a rămas înmărmurită. Piciorul drept s'a târît încet și scârțâind, iar umărul i se sprijinea de-o cârjă lungă cu capătul de gumă.

— Vezi, am venit, mămăl Ți-am spus eu că mă întorc.

Cu ochii rătăciți, Aglaia se uita măsurându-l de sus până jos, apoi întinzând în neștire mânele, l-a atins încet ca pe-o floare.

— Tu? Va-să-zică, ești tu, Sandule? Credem că-ai venit numai în mintea mea. Puiul mameil Acum te simt. Hai, hai în brațe, să te culc în pătucul ista, unde ai dormit toată viata. Hai, să te scald. Să te înfăș frumos, să te hrănesc, să te culc și să-ți cânt „Nani, nani puișor".

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" S. A. BUCUREȘTI STR. BREZOIANU 23

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24.484.939